MIHAIL KOGĂLNICEANU

OPERE

Ediție critică publicată sub îngrijirea lui
DAN SIMONESCU

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

II 20961

MIHAIL KOGĂLNICEANU

OPERE

IV

ORATORIE II

1864 — 1878

PARTEA A III-A
1870—1874

Text stabilit, introducere, note şi comentarii
de
GEORGETA PENELEA

25272

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
R 79717, Bucureşti, Calea Victoriei nr. 125
1982

INTRODUCERE

Peste legile omeneşti, noi recunoaştem şi adorăm o lege morală şi absolută: dreptatea.

(N. BĂLCESCU)

Regimul politic din România cunoaşte, la începutul deceniului opt al secolului trecut, o perioadă de criză soldată cu schimbarea guvernului de nuanţă liberală pentru unul conservator. În Europa, nota D. A. Sturdza sec, părerile asupra realităţilor politice de la noi puteau fi rezumate cam aşa: „La situation en Roumanie ne comporte pas une Constitution libre; dans toutes les classes de la population il manque des représentants doués de l'intélligence nécéssaire. La Constitution ne sert qu'à l'ambition de quelques chefs de parti et impose au prince, faible ou puissant, la contrainte la plus pénible" [1].

Scena politică frămîntată se conjuga cu un climat internaţional vădit potrivnic dezvoltării firesti, prosperităţii şi progresului României. Acumularea neobişnuită şi succedată rapid de elemente prejudiciabile intereselor româneşti a făcut ca în special în anii 1870 şi 1871 procesul istoric atît de promiţător început la 1859, continuat la 1866, să fie contestat cu tărie, atît din interior, cît şi din exterior.

Evenimentele majore care, din afară, aveau să determine evoluţia politicii româneşti, să-i imprime un anumit făgaş, ba chiar să impună o anume culoare — adică cea conservatoare — guvernului, au fost războiul franco-prusian şi efortul de anulare a neutralităţii Mării Negre.

În primul caz România a fost, din întîmplare, iniţiată în preliminariile lui determinate de criza spaniolă. Diplomatul Ion Strat îşi oferise bunele oficii pentru medierea între Spania, Prusia şi Franţa şi se achitase de misiunea aceasta cu discreţie şi îndemînare. Firesţe, intervenţia sa fusese doar de transmitere, la vreme, a unor mesaje, dar la Bucureşti în cercurile guvernamentale lucrurile luaseră proporţii exagerate[2]. Galofili prin tradiţie, românii au intrat în contradicţie cu principele care-i guverna de patru ani şi a cărui audienţă era şi aşa destul de redusă în ţară. Manifestarea zgomotoasă a simpatiilor pentru Franţa, la început doar în Parlament [3], presă, reuniuni, mai apoi făţiş prin participarea a 800 de combatanţi în rîndurile Comunei din Paris, a dus la alienarea aproape totală a preţuirii guvernului de la Berlin şi a principelui Bismarck în primul rînd,

[1] *Charles I-er, roi de Roumanie. Chronique. Actes. Documents*, I, *1866—1875*, Bucureşti, 1899, p. 589.

[2] Kogălniceanu nu poate scăpa aici prilejul de a-l înţepa pe P. Carp. Cînd acesta aminteşte pe un ton emfatic că a dat instrucţiuni lui I. Strat în privinţa crizei spaniole. el le compară cu cele date de don Quijote lui Sancho Panza; se şi potrivesc, „dealtfel — încheie el vitriolat —, că tot e vorba de Spania...".

[3] În august 1870 tatăl principelui Carol scria, vădit nemulţumit, că „les Roumains ont agi assez sottement quand ils ont voté leur neutralité sympathique ou leur sympathie neutre" (D. A. Sturdza, *op. cit.*, p. 599).

pentru România. Resentimentele acestuia din urmă aveau să se permanentizeze, în ciuda faptului că în fruntea țării se afla un principe din casa domnitoare a Prusiei. Dar problema avea și alt aspect, mai grav : starea de beligeranță între două din puterile garante risca să ducă la destabilizarea politică a spațiului de la Dunărea de Jos. Franța, a cărei înfrîngere s-a profilat rapid, nu mai putea astfel conta ca un sprijin eficient al României. Din declarațiile zgomotoase ale lui Napoleon al III-lea de protejare a naționalităților Europei, de sprijinire a românilor, națiune latină în Orient, rămînea doar ecoul.

Exprimarea atașamentului pentru Franța — „ce lieu commun, sans cesse réchauffé", cum comenta furios domnitorul Carol moțiunea Camerei, adunată în sesiune extraordinară în vara anului 1870 — și implicit ostilitatea față de Germania puteau crea o stare de spirit, împiedica apropierea prințului prusian de supușii săi, dar nu puneau în primejdie însăși existența statului.

Alte dimensiuni avea însă pentru viitorul României denunțarea Tratatului încheiat la Paris în 1856, tentată de Rusia prin circularele explicative ale cancelarului Gorceakov către puterile semnatare din luna octombrie 1870 [4]. Prevederea contestată de guvernul țarist privea neutralitatea Mării Negre, în care acesta vedea un prejudiciu direct adus securității frontierelor sale. În timp ce Turcia își constituia o flotă militară în Arhipelag, Franța și Anglia dominau Mediterana, Rusia — prizoniera clauzelor Tratatului din 1856 și a convenției bilaterale cu Turcia privitoare la Strîmtori, care interzicea accesul bastimentelor militare — era redusă a ține în Marea Neagră doar o flotă comercială. Evident, își urma sfetnicul țarului argumentația, Rusia nu și-ar fi permis să denunțe Tratatul de la Paris dacă acesta nu ar fi devenit „une fiction qui n'a pas résisté à l'épreuve du temps" [5]. Și una din dovezile cele mai convingătoare ale perimării sale era constituirea României, „petit état quasi indépendant", format prin „une série de révolutions". Desigur, era de notorietate că Rusia sprijinise Unirea și se arătase binevoitoare în 1866 cînd fusese adus principele străin, ca un factor imparțial, obiectiv, menit să curme nesfîrșitele patimi politice din interior. Nici acum cancelarul nu nega acțiunile curajoase ale românilor, dar, făcînd cazuistică, le considera o breșă, un precedent blamabil de ignorare a clauzelor tratatului, care nu fusese condamnat. Prin urmare, din punct de vedere juridic un tratat internațional mai putea rămîne valabil atîta vreme cît spiritul lui fusese alterat, iar semnatarii se mulțumiseră, pur și simplu, să constate „le fait accompli?" Dacă după călcarea succesivă a tratatului în 1859 și 1866 puterile garante s-ar fi întrunit spre a formula un punct de vedere comun, indiferent care, aceasta ar fi constituit o dovadă, „aplaudată" la Petersburg, a consensului în care ele continuau să acționeze — revine Gorceakov într-o circulară transmisă zece zile mai tîrziu.

Intervertind logica lucrurilor, cancelarul rus, prin invocarea cazului „România", declara că țara sa se consideră degajată de obligațiile care îi limitau drepturile suverane în Marea Neagră.

În aparență circularele priveau o problemă a imperiului țarist, pentru a cărei soluționare se folosea argumentul „România". În fapt însă demersul cabinetului țarist căpăta proporții îngrijorătoare pentru evoluția politică ulterioară a țării noastre. După ce Franța și Germania, prinse

[4] *Ibidem*, p. 611.
[5] *Ibidem*, p. 612.

în conflict, se dezinteresau complet de soarta României, Rusia, a treia putere garantă, denunța categoric tratatul, astfel încît statutul internațional al țării devenea incert.

Sînt interesante de amintit replicile partenerilor, în primul rînd ale Angliei și Austriei; cabinetul britanic a observat că menirea tratatelor este de a-i lega pe semnatari prin abandonarea, consimțită de fiecare, a unei părți „de sa liberté d'action". Denunțarea unilaterală, motivată de o presupusă încălcare a tratatelor, ar echivala cu o nouă doctrină juridică, discutabilă, în practica internațională, care ar pune „l'autorité et l'efficacité des traités à la discrétion de chacune des Puissances qui les ont signés" [6].

Mai abrupt este răspunsul Austro-Ungariei: denunțarea tratatului trebuie să fie rezultatul unui acord între părțile contractante, altfel înseamnă „une solution arbitraire". Apoi evoluția politică a României putea fi invocată cel mult de Turcia, care în adevăr prin Unire și aducerea principelui străin își vedea frustrate drepturile de putere suzerană. Ea ar fi putut protesta și cere, eventual, ajutorul cosemnatarilor tratatului spre a-și rezolva această problemă „de ordin intern". În încheiere, Austro-Ungaria respingea argumentele cabinetului de la Petersburg printr-o întrebare inocent perfidă: cum putuse fi călcat Tratatul de la Paris din 1856 de România, care, cu 14 ani în urmă, formată din principate separate, nu participase la semnarea lui?

Schimbul de note diplomatice pe tema denunțării tratatului, care pare pînă la un punct sofistică pură, a capacitat autoritățile rusești asupra ecoului demersului lor. Statul care avea să fie direct afectat în cazul cînd Rusia s-ar fi simțit eliberată de obligațiile luate în 1856 era Imperiul otoman. Or, cum puternicul vecin de la nord reclama liberalizarea, pentru navele militare, a Mării Negre pe motivul călcării Tratatului de la Paris prin unirea principatelor române — soluția cea mai comodă preconizată la Constantinopol era revenirea la situația *ante quem*. Căzînd obiecția cu România, apreciau cercurile politice otomane, și pretenția Rusiei de penetrație militară în Marea Neagră devenea fără obiect. „Rezolvarea" problemei românești revenea, se înțelege, în acest caz puterii suzerane. Aceste idei fanteziste [7] au fost vehiculate, dealtfel, de diplomații turci, în lunile ianuarie—martie 1871, la Londra, în cadrul conferinței convocate pentru soluționarea cererilor rusești.

Simultan, la București se contura tot mai viguros opinia că punctul nevralgic al relațiilor noastre internaționale îl constituiau suzeranitatea turcească și consecințele ei asupra dezvoltării în general a societății românești. În ciuda eforturilor diplomației noastre de a menține echilibrul, de a găsi soluții convenabile, Poarta otomană, cu o obstinație care peste cinci ani avea să-i fie fatală, răspundea negativ tuturor chestiunilor din contenciosul româno-otoman atît de încărcat. Dreptul de a bate monedă proprie, titlul țării, dreptul de reprezentanță, definirea, în sfîrșit, a statutului internațional exact al României — toate erau amînate la nesfîrșit de greoaia, șovăielnica și încremenita diplomație otomană. Dacă la Constantinopol demiterea unor viziri și ridicarea peste noapte a altora, crahul financiar, povețele ambasadorului englez se încrucișau cu o viteză care aproape anula vreo inițiativă, în capitala României se căuta cu înfrigurare o formulă tranșantă, limpezitoare pentru definirea raporturilor

[6] *Ibidem*, p. 616.
[7] Vezi infra, p. 37, nota 9.

cu Poarta otomană, raporturi rămase ambigue între noţiunile de „suzeranitate", „garanţia marilor puteri", „autonomie internă". O idee care a cunoscut oarecare vogă, lansată atît de domnitorul Carol cît şi de oamenii politici de expresie conservatoare [8], a fost cea a declarării independenţei ţării. Idee generoasă, hrănită de generaţii întregi de români, ea se dovedea practic în anii 1870—1871 puţin oportună. Promotorii ei, încrezători în tradiţia acelui *fait accompli*, prin care se realizaseră dezideratele arzătoare ale naţiunii, considerau că vor putea pentru a treia oară forţa mîna concertului european. Or, climatul politic era altul. Atenţia cercurilor politice era îndreptată pe de o parte spre dezlegarea conflictului franco-prusian, iar pe de alta spre satisfacerea Rusiei, prin concesii minime, în speţă prin alienarea cît mai redusă a spiritului Tratatului de la Paris. Cel mai agasat de cererile româneşti părea cancelarul Bismarck, care la 27 noiembrie 1870 declarase că „une complication roumaine serait doublement mal venue en ce moment" [9].

De fapt, în acel moment ideea independenţei, a neutralităţii şi a instituirii garanţiei colective făceau parte dintr-un complex constituind o soluţie pripită pentru rezolvarea impasului în care se afla ţara. Căci, dacă pe plan extern un adevărat cerc de indiferenţă, calcul rece şi chiar rea-voinţă se strîngea în jurul proaspetei formaţiuni politice de la Dunărea de Jos, în interior situaţia era pe bună dreptate considerată drept „gravă", „în pragul ruinei", pe calea „lichidării dinastice". Formula pe care românii, în intenţie, o crezuseră recomandabilă la un moment dat, aceea a alegerii unui principe străin, care să curme lupta dintre facţiunile politice interne şi totodată să ridice prestigiul ţării, datorită legăturilor cu casele domnitoare europene, era pe cale să eşueze în anii 1870—1871. Declanşarea războiului franco-prusian a săpat cu brutalitate o prăpastie între principele german şi supuşii săi români, francofili înflăcăraţi. Scandalul provocat de falimentul consorţiului ce concesionase construirea căilor ferate române, condus de un cavaler al industriei, dr. Strusberg, a avut darul să mărească confuzia, agitaţia şi resentimentele românilor, altfel recunoscuţi pentru toleranţa, ponderea şi xenofilia lor, faţă de domnitorul Carol şi conaţionalii de care se înconjurase. O campanie de presă ireverenţioasă, demisii răsunătoare, moţiuni în care autoritatea prinţului era contestată — într-un cuvînt, un val de ură care făcea imposibilă poziţia lui Carol — caracterizează aceşti ani. Supranumit *Zephirin Eidbrecher* (călcător al jurămîntului), după numele sale de botez: Karl-Eitel-Zephyrin, în faţa unor ministere neputincioase, ca cel condus de Manolache Costache, format în aprilie 1870, ce se disputau la nesfîrşit cu o Cameră furibundă, Carol ia o decizie care doar la prima vedere putea pune capăt haosului politic, şi anume să abdice. Dacă personal principele de Hohenzollern şi-ar fi găsit aşa liniştea mult dorită, în vreun colţ al Elveţiei, cum îi scria la un moment dat desperat tatălui său, ţara, prin această abdicare, s-ar fi aflat considerabil ameninţată. Această apreciere, pe diferite tonuri, a dobîndit unanimitatea opiniei publice, atît din interior, cît şi din afară. Asistăm astfel

[8] La 3 noiembrie 1870, Vasile Boerescu, viitorul ministru de externe în guvernul Lascăr Catargiu, publica articolul *România şi Europa* (reprodus şi în D. A. Sturdza, *op. cit.*, p. 618), în care declara entuziast că la viitorul congres de pace, după războiul franco-prusian, va trebui luată în discuţie şi situaţia politică de la Gurile Dunării, unde România era sortită să joace un rol de prim ordin. Atunci aveau să fie cerute cu orice preţ independenţa ţării şi constituirea regatului sub Hohenzollerni cu garanţia marilor puteri.

[9] *Ibidem*, p. 941.

în ultimele luni ale anului 1870 și la începutul celui următor la un adevărat pugilat între Carol, încercînd să-și justifice gîndul abdicării — „un vilain moment", cum îl numește N. Iorga [10] —, și cercurile politice românești și străine care căutau să împiedice acest deznodămînt. Cu o intuiție politică discutabilă, Carol a adresat puterilor garante o scrisoare confidențială în care justifica eșecul misiunii sale ca principe al tînărului stat român. Dar acestea erau, cum constată N. Iorga ironic, „si peu garantes maintenant qu'elles avaient autre chose à faire que de penser à leur petite création de 1856" [11]. Și ca lucrurile să eșueze definitiv, Turcia a formulat un protest vehement împotriva procedării domnitorului, pretinzînd că singura modalitate de comunicare legală a vasalului cu exteriorul era prin canalul suzeranului său; cu alte cuvinte, România se făcuse vinovată de două ori: nu adresase o scrisoare similară Porții otomane și își permisese să corespondeze în taină cu puterile garante... Remediul nu putea fi decît unul singur: încuviințarea abdicării, separarea principatelor și numirea de hospodari, ca odinioară, de la Constantinopol! Exasperat de miopia oamenilor politici otomani, Carol s-a văzut silit să adreseze o scrisoare explicativă apelînd „aux sentiments généreux du suzerain" [12], arătînd că el redactase scrisoarea, dar mesagerul ales, ambasadorul englez la Constantinopol, H. Elliot, refuzase s-o transmită.

Pe lîngă demersul diplomatic confidențial, Carol a mai folosit o armă, redutabilă după credința sa, cu care să dovedească opiniei publice europene că el este „un prince allemand [...] trop bon et taillé d'un bois trop precieux", ca să devină „le jouet des partis qui se combattent" [13]. În decembrie 1870 el a adresat unui prieten fictiv o scrisoare [14] prin intermediul foii „Allgemeine Zeitung" din Augsburg. Era o critică necruțătoare, pătimașă și absolut neașteptată din partea unui principe care pretinsese pînă de curînd că dorește să-și capteze noii supuși. Această publicitate neconvenabilă era considerată de apropiații principelui drept „trecerea Rubiconului" [15], cu alte cuvinte, lucrurile aveau să se clarifice într-un fel. Din nenorocire scrisoarea nu a avut efectul sperat de emitent. Adunarea a primit-o cu consternare și pentru salvarea aparențelor unii deputați s-au grăbit s-o declare apocrifă [16]. În locul calmului rîvnit, scrisoarea a sporit aprehensiunea față de Carol, iar Ion Ghica, președintele guvernului format la 16 decembrie 1870, nu promitea o colaborare susținută cu suveranul. În cercurile germane se aprecia chiar că noul președinte de consiliu „ne nourrit pas les meilleurs intentions à l'égard du souverain" [17].

Manevra fusese inabilă. Indiferent dacă acceptau sau respingeau autenticitatea scrisorii, membrii Camerei își exprimau atașamentul față de Constituție, încît modificarea acesteia, țelul nemărturisit al principelui, nu putea fi luată în discuție. Cît de bine a intuit Kogălniceanu în acel moment starea de spirit a lui Carol se poate vedea și din moțiunea depusă de el și admisă de Adunare, prin care, ca replică la scrisoare, Corpurile legiuitoare își exprimau devotamentul față de tron prin menținerea

[10] *Histoire des Roumains*, vol. X, București, 1945, p. 140.
[11] *Ibidem*, p. 136.
[12] *Ibidem*, p. 137.
[13] D. A. Sturdza, *op. cit.*, p. 606.
[14] Textul ei, *ibidem*, p. 643—644. Vezi și infra, p. 76.
[15] Iar contele Keyserling, ambasadorul german la Constantinopol, nota teatral că principele Carol primise „la couronne d'épines moldo-valaque" (*ibidem*, p. 645).
[16] Vezi infra, p. 76.
[17] *Ibidem*, p. 646.

Constituției [18]. Căci principele străin, în ciuda denigrărilor proferate la adresa românilor, a lipsei de popularitate, reprezenta, chiar dacă deocamdată mai mult teoretic, un element de stabilitate și de garanție în primul rînd în raport cu puterile garante. Kogălniceanu nu-și făcea nici o iluzie în legătură cu simpatiile nutrite de români pentru principele de Hohenzollern. El declara răutăcios reprezentantului german la București că „le prince n'a personne pour lui dans le pays et c'est précisément à cause de cela qu'il restera sur le trône" [19].

Carol însuși își definea necruțător poziția cînd îi scria cancelarului Bismarck, la 15 ianuarie 1871, că „à l'heure actuelle l'équipage voudrait bien me jeter par dessus bord, mais une partie a encore assez de perspicacité pour savoir que seul, moi, je puis les mener à bon port" [20]. Într-un fel, în adevăr, principele avusese dreptate, pentru că aceste încrucișări de spadă cu guvernul nu puteau dura la nesfîrșit. O intervenție a puterilor garante era exclusă la începutul anului 1871, cînd diplomația europeană își concentra atenția asupra conferinței de la Londra privind viitorul statut al Mării Negre și a deznodămîntului în conflictul franco-prusian. Doar Turcia încerca, neputincioasă, să se amestece în frămîntările politice care zguduiau România, căci așa cum remarca pe bună dreptate un observator german „la Porte redoute toute commotion politique dans sa sphère d'action" [21].

Rezumînd poziția dificilă în care se afla România, un observator străin afirma cu temei că aceasta era determinată pe de o parte de lipsa de maturitate politică a clasei conducătoare și pe de alta de „perfidia" cercurilor străine. Într-adevăr, punerea în discuție a problemei Mării Negre folosind ca pretext realitățile românești dezvăluise încă o dată interesele diametral opuse ale marilor puteri, faptul că Tratatul de la Paris, oricît de șubred, pretabil la interpretări și defavorabil în primul rînd Rusiei, rămînea un act internațional ce trebuia păstrat drept chezaș al păcii în Orient. Dacă statutul României trebuia schimbat, aceasta ținea de resortul puterilor garante și nu mai putea veni ca o inițiativă din interior. De aceea, chiar abdicarea domnitorului Carol depășea înțelesul unui act determinat de considerente personale și devenea o problemă de rezonanță internațională, care trebuia în prealabil sancționată de concertul european. Cel puțin în această privință marile puteri se întîlneau într-un punct de vedere comun. Și Carol era avertizat cu oarecare melancolie de tatăl său, la 11 februarie 1871, că „on ne trouvera jamais un appuis dans les rapports avec les Puissances ou dans leur bon vouloir" [22].

Dacă în istoria modernă a României o criză politică s-a înscris într-o schemă riguroasă, de sporire progresivă a stării de tensiune, cu momente strict delimitate pînă la deznodămîntul final și totul desfășurîndu-se doar în decurs de cîteva luni, aceasta s-a petrecut, fără discuție, în 1870—1871. Abia se potoliseră spiritele după publicarea neinspiratei scrisori de către Carol și un nou incident avea să încheie ciclul descendent al anilor de început în domnia lui Carol. Evenimentul în sine, o „bagarre", cum îl numește D. A. Sturdza, ar fi trecut neobservat, ca o scenă de stradă

[18] N. Iorga elogiază o dată în plus gestul lui Kogălniceanu, „dont le passé ne contenait pas un respect particulier pour les pareils actes" *(op. cit.*, p. 141).
[19] D. A. Sturdza, *op. cit.*, p. 661.
[20] *Ibidem*, p. 658.
[21] *Ibidem*, p. 655.
[22] *Ibidem*, p. 666.

oarecare, dacă spiritele nu ar fi fost atît de îndîrjite, dacă românii nu s-ar fi simţit atît de ultragiaţi de înfrîngerea Franţei. Este vorba de sărbătorirea ostentativă, zgomotoasă, a victoriei Germaniei organizată la 10 martie 1871 în sala Slătineanu din Bucureşti de colonia germană, în frunte cu consulul von Radowitz. Populaţia capitalei a reacţionat spontan dar violent, ca o descătuşare a nemulţumirii acumulate în decurs de cinci ani faţă de tot ce însemna element german impus în viaţa cotidiană a ţării: principe, instructori militari, concesionari ai căilor ferate, diplomaţi prusieni. De data aceasta principele Carol arătă, în adevăr, că încearcă, în ciuda furtunii, să se ţină cu desperare de corabie. Forţînd demisia guvernului Ion Ghica, el a convocat locotenenţa domnească ce funcţionase pînă la venirea sa spre a-i remite puterea. Era un ultimatum care, peste noapte, a pus ţara în faţa alternativei: faliment şi anarhie generală, cum se exprima Lascăr Catargiu, unul dintre locotenenţi, sau încercare de redresare printr-o colaborare cu orice preţ între un principe nedorit, un guvern de mînă forte şi o Cameră imprevizibilă. Dîndu-şi seama că poate ridica pretenţii, Carol a cerut un guvern de încredere şi o Cameră obedientă, care să voteze fără comentarii un portofoliu legislativ precumpănitor din sfera financiară. Astfel s-a ajuns, la 11 martie 1871, la formarea guvernului Lascăr Catargiu. Peste patru zile acesta primea votul de neîncredere din partea Camerei şi degringolada politică ar fi putut continua. Prin dizolvarea însă, în ziua următoare, a Camerei şi procedarea la noi alegeri, ministerul Lascăr Catargiu dobîndise suflul necesar unei guvernări stabile, de durată, în care să poată domina, cel puţin un timp, situaţia.

Firește, nu e cazul ca în această prezentare schematică, făcută doar pentru înţelegerea spiritului care domnea în Adunare, în cei patru ani de activitate parlamentară ai lui Kogălniceanu reţinuţi de acest volum, să stăruim asupra calităţilor şi defectelor guvernării conservatoare. E suficient a spune aci că începutul ei a readus încrederea în trăinicia regimului constituţional, a pus capăt marasmului politic şi a înfăţişat lumii din afară imaginea reconfortantă a unei ţări animate de spirit constructiv, receptivă la ordine şi întru totul „guvernabilă" [23]. Impresiile captate la Constantinopol erau cît se poate de favorabile: la 6 mai, Ion Strat, aflat acolo în misiune oficială, consemna că cercurile politice otomane sînt încîntate de faptul că România „s'est purifiée des laves de l'anarchie". Şi tot acolo Prokesch-Osten, ambasadorul austriac, diplomat consumat, îi mărturisea că ceea ce se întîmplase în România ţinea de „prestidigitaţie", de miracol, iar el personal nu-şi amintea, într-o carieră diplomatică de aproape jumătate de veac, să vadă undeva în Europa operîndu-se o schimbare salutară atît de radicală [24].

Acesta era aversul medaliei, bun mai ales pentru export. Reversul însă nu mai putea fi judecat cu aceeaşi calofilie. Autoritarismul lui Lascăr Catargiu însemnase o sumă de măsuri restrictive, pe care Christian Tell, revoluţionarul de odinioară şi neofitul conservator de acum, le sintetiza cu reprobabilă trufie: „Je tiens plus au bonheur de mon pays qu'aux libertés" [25].

[23] Pentru perimarea guvernării conservatoare şi dislocarea ei, datorită în mare măsură constituirii coaliţiei de la Mazar paşa, în care Kogălniceanu a jucat un rol hotărîtor, vezi partea a IV-a a volumului.

[24] D. A. Sturdza, *op. cit.*, p. 682.

[25] *Ibidem*, p. 690.

Fără discuție, delimitarea între libertate și anarhie, între ordine și haos rămăsese anevoie de făcut pînă în martie 1871, dar venirea la putere a conservatorilor a marcat, categoric, o reducere a capacității de exprimare în primul rînd în Adunare. În august 1871 Carol putea scrie satisfăcut tatălui său: „Chacun sentait que le moindre tumulte serait reprimé d'une main de fer; on n'a bougé nulle part et l'on n'a fait aucune tentative de troubler l'ordre" [26].

Majoritatea confortabilă creată conservatorilor prin „la malheureuse liberté des élections", atît de deplînsă în trecut de Carol, a făcut ca Adunarea, fără a deveni monocoloră, să-și piardă considerabil din expresivitate, iar glasul opoziției să capete o surdină. Și cînd afirmăm devitalizarea întrucîtva a opoziției, avem în vedere în primul rînd șansele de a-și impune prin vot moțiunile, propunerile, sugestiile. Din această opoziție proteiformă, dificilă de caracterizat, în care singurul element de unitate îl reprezenta așezarea în spațiu față de minister, face parte și Kogălniceanu. Este o ipostază nouă pentru cel care condusese cîndva, într-o alură dictatorială, destinele României și care avea să revină peste cîțiva ani la conducerea Ministerului de Externe [27]. Împrejurarea că este în opoziție nu-l face pe Kogălniceanu mai puțin elocvent, mai puțin preocupat de legile supuse dezbaterii. Volumul de față demonstrează cu prisosință că el este prezent la marile teme care agită frenetic Camera: afacerea Strusberg, modificarea legii comunale, a celei privind organizarea Sinodului sau a celor pentru joncțiunile de cale ferată cu Austro-Ungaria și constituirea Creditului funciar rural. Dar eficiența, adică măsura în care spusele sale sînt încorporate în moțiuni, propuneri, amendamente, proiecte acceptate de Adunare, este considerabil redusă.

În materie de politică externă Kogălniceanu pledează constant, cu energie, în favoarea menținerii cu orice preț a Tratatului de la Paris, în care vede „garanția existenței noastre politice, a autonomiei noastre". Sub acest unghi, recomandă el, trebuie privite și relațiile cu Rusia și Turcia, ca și conceptul de independență și oportunitatea proclamării lui. Cînd se profilează eventualitatea ruperii echilibrului dintre marile puteri prin denunțarea unilaterală a tratatului, el simte „o mare frică", ce trebuie resimțită, dealtfel, de „fiecare român". Chestiunile de partid trebuie să treacă pe planul doi, iar în fața tuturor să stea prudența, colaborarea perfectă între guvern și Adunare. Cu atît mai reprobabilă apărea atitudinea ministerului Manolache Costache, cu cît încerca să minimalizeze primejdia. Reproșul lui Kogălniceanu se îndreaptă mai cu seamă spre P. Carp, adversar permanent, care, în calitate de ministru de externe, declarase angelic că relațiile externe „stau pe un pat acoperit cu roze". Or, Kogălniceanu își exprima, fără rezerve, îngrijorarea în fața notelor diplomatice ale lui Gorceakov privind denunțarea unilaterală a Tratatului de la Paris. Odinioară, Rusia, cancelarul personal, ajutaseră România „cu puternicul său sprijin". Ca „om modest, țăran de la Dunărea de Jos", Kogălniceanu se simte îndurerat de aprecierile făcute asupra Unirii — „vis al atîtor generațiuni". Prudența și iarăși prudența îl împiedică să aducă în Adunare Cartea roșie austro-ungară, documentul diplomatic justificativ elaborat de cabinetul vienez, în care rolul constructiv al Rusiei în ceea ce privește Unirea principatelor este pus în adevărata și corecta lumină. Acum cancelarul spunea că actul Unirii, acest „avînt al voinței țării întregi", îl accep-

[26] *Ibidem*, p. 701.
[27] Vezi partea a IV-a a volumului.

taseră doar „rușii și imbecilii" [28]. „Procesul renașterii României", pe care cancelarul rus, în chip evident, îl făcea prin ricoșă, pentru a justifica cererea de suspendare a neutralității Mării Negre, continuă Kogălniceanu, se cerea cercetat cu chibzuință, într-o ședință secretă, nu cu „alarmă", căci nu era o problemă de partid, de stînga sau de dreapta, ci „o cestiune națională" în care erau în joc „interesele cele mai mari ale României". Prin urmare, era imperios necesar ca în Cameră să se creeze un consens care să „serve de busolă" guvernului. A nu protesta însemna a încuviința politica guvernului, a o sprijini deci, dar cu sprijinul „frînghiei".

Argumente pentru a face „respectuoase observări" la notele cancelarului Gorceakov erau suficiente; în primul rînd cererea ca atare de liberalizare a Mării Negre pentru navele militare era în sine legitimată în ceea ce tindea să devină o practică internațională. Statele Unite, de pildă, susțineau că „mările sînt ale tuturor națiunilor și că fiecare națiune are drept de navigațiune pe dînsele". Apoi Gorceakov însuși, acest „înalt, ilustru și inteligent" diplomat, susținuse Unirea. La fel contele Orlov, în 1856, în timpul congresului, pledase pentru Unire, amintește Kogălniceanu, considerînd-o atunci drept „un mijloc de a mări prosperitatea acestor provincii". Doi ani mai tîrziu, în 1858, contele Kiselef, care fusese președintele Divanurilor Țării Românești și Moldovei în 1831—1834, susținea în cadrul conferinței de la Paris că Unirea și principele străin „sînt dorințe înțelepte și legitime", care reprezentau de fapt materializarea unor idei cuprinse încă în Regulamentul organic. În sfîrșit, chiar destinatarii notelor lui Gorceakov ridicaseră obiecții în legătură cu invocarea României.

„Învinovățirea morale" adusă românilor de cancelarul țarist trebuia respinsă, încheie Kogălniceanu hotărît, cu toate argumentele înșirate pînă aici, altfel am „demerita și către strămoșii noștri și către urmașii noștri".

Dacă relațiile cu imperiul țarist cunoscuseră un moment trecător de criză — căci în general Rusia sprijinise efectiv regenerarea națională a românilor —, Kogălniceanu convine alături de majoritatea membrilor Adunării, de miniștri, diplomați și domnitorul Carol [29], că cele cu Turcia se aflau într-un impas permanent. Poarta otomană își făcuse un obicei de a răspunde negativ la toate cererile românilor. Cu vremea ea devenise „o putere slabă", avertizează Kogălniceanu, „și în împrejurări grele știe a face concesiuni". Intransigența oamenilor politici de la Constantinopol nu era chiar desăvîrșită și el sugerează bizantin că se poate discuta, deoarece în guvernul otoman „unii oameni sînt mai dulci, alții mai liberali, alții mai severi". Kogălniceanu nu minimalizează importanța agendei de probleme nesoluționate cu Turcia, dar insistă pentru prudență, răbdare și așteptarea momentului oportun. Dreptul de a bate monedă proprie trebuie dobîndit spre a face ca banii noștri „să circule în afară" și astfel pentru ei „să căpătăm marfă" [30]; la fel titulatura principelui de „domn al românilor" și a țării de „România", însă nu în momentul cînd cercurile politice își împărțeau atenția între războiul franco-prusian și încercarea de anulare a neutralității Mării Negre.

[28] Cf. Max Fleigenschmidt, *Deutschlands Orient-Politik im ersten Reichsjahrzehnt 1870—1880*, I, Berlin, 1913, p. 19; apud N. Iorga, *op. cit.*, p. 133.

[29] Acesta scria furios, în noiembrie 1873, tatălui său că „un état qui fait des emprunts à 26 % ne devrait plus avoir le droit d'élever des prétentions" (D. A. Sturdza, *op. cit.*, p. 832).

[30] Kogălniceanu era îndreptățit să pledeze pentru persuasiune. La 16 decembrie 1872 Carol putea scrie amuzat tatălui său că moneda se bătuse, dar ea „porte les armes du pays, que les turcs digèrent plus facilement que mon effigie" (D. A. Sturdza, *op. cit.*, p. 788).

Problema era de fapt parțial rezolvată, căci Austria, Rusia, Prusia, Italia și Franța recunoscuseră titlul de România. Ba, amintește Kogălniceanu, este semnificativ că noul cancelar al Austriei, contele Andrassy, a precizat: „Dacă românilor din Ungaria li se recunoaște dreptul de a se numi români, nu putem tăgădui țării aceleia care există ca națiune politică, domnitoare, dreptul de a-și califica țara cu numele ei de România".

Agenții noștri în străinătate, amintește Kogălniceanu, arată că de fapt „sîntem șterși cu desăvîrșire din lista acelor state și țări care atrag atențiunea puterilor". Și ca să nu fie acuzat că divulgă ca un „smintit" secrete conținute în rapoartele diplomatice, el declară perfid că a făcut aluzia pentru urechile guvernului, folosind „limbajul augurilor".

Într-un asemenea climat politic în care orice tentativă de schimbare a statutului țării deranja, lansarea ideii de independență i se pare lui Kogălniceanu rezultatul unei „politici aventuriere" [31]. El îl viza aici, indirect, pe Carol, care, puțin obișnuit încă cu subtilitățile relațiilor diplomatice în lumea orientală, propunea rezolvarea militărească, brutală, care nu putea întruni adeziunea, indispensabilă, a Europei. Totodată Kogălniceanu tempera entuziasmul nefondat al lui Vasile Boerescu. După ce, cum am văzut, lansase ideea prin foaia sa „Pressa", acesta continua să susțină că România, în interesul echilibrului și securității Imperiului otoman, al creștinilor și civilizației, trebuia să devină „o Belgie a Orientului". Îmbătat de propriile-i cuvinte, Boerescu declara că ideea a făcut „senzație" în țară și în afară. Or, realitatea era mult mai modestă. „Românul" și „Trompeta", foile opoziției, se arătaseră reticente. Adunarea și Senatul ridicau obiecții, peste care nu se putea trece. Ca să nu mai vorbim de cercurile politice engleze care o respingeau pur și simplu fără comentarii, iar Beust, cancelarul austriac, o califica drept „fantasmagorie" [32].

Disponibilitățile oratorice ale lui Kogălniceanu nu pot fi contestate. Pentru oricine îi urmărește cariera politică, mai ales în cadrul vieții parlamentare, este limpede că se află în fața unui orator desăvîrșit, total. Pledoariile sale în toate problemele cruciale ale timpului constituie tot atîtea pagini de antologie. Dar, așa cum observam și altă dată, există o demarcație abia perceptibilă între împrejurarea cînd se află în atac și cînd este în apărare. Și aici nu ne gîndim la subiectul în sine, la construcția discursului, ci la forța emoțională, la patosul cu care sînt rostite, la logica argumentației. Volumul de față, datorită faptului că în sesiunile din anii 1870—1874 Kogălniceanu s-a aflat pe băncile opoziției, cînd a fost „cap de turc", după propria caracterizare, este marcat de această poziție. Luările de cuvînt sînt excesiv de critice, reproșul, ironia, minimalizarea actelor guvernului, prorocirea neagră își găsesc locul mai des decît ne așteptam. Apoi obiecția de dragul obiecției sau modificarea minoră a unor § de lege trădează iritarea lui Kogălniceanu de a se vedea ținut deoparte, între dușmănia fățișă a lui Lascăr Catargiu și a miniștrilor săi, între care cei cu care se va disputa de predilecție sînt V. Boerescu,

[31] Vezi și articolul său *Agitarea pentru independență*, apărut în „Cugetul țării", I, 1874, nr. 2 din 17 octombrie, p. 5—6.

[32] În iunie 1873, succesorul acestuia, contele Andrassy, încerca să-l convingă pe Carol, aflat în vizită la expoziția universală din capitala austriacă, că România independentă s-ar găsi izolată și lipsită de garanția marilor puteri, ceea ce ar face-o vulnerabilă (D. A. Sturdza, *op. cit.*, p. 802).

Chr. Tell şi Al. Lahovary, şi rezerva precaută a lui Carol, temător şi incomodat în faţa explozivului ministru al predecesorului său [33].

Nota exclusiv critică este astfel dominantă mai cu seamă în intervenţiile pe marginea proiectului de răspuns la mesajul tronului. În 1873 el constată astfel că sistemul împământenit la noi şi împrumutat din practica parlamentară engleză dusese la o redacţie a adresei care exprima devotamentul Adunării către tron. Inovatori, conservatorii amestecaseră în răspuns „mai multe cestiuni, care sînt cu totul ale guvernului". Critica însă nu viza doar cabinetul, ci pe Carol însuşi, căci răspunsul prelua aproape mecanic § ale mesajului grăbindu-se să le încuviinţeze. Şi aici Kogălniceanu devine maliţios, declarînd că susţine „o pură teză filosofică" cînd se îndoieşte de afirmaţia că binele unei ţări stă în durata unei guvernări. Dacă privim situaţia din Italia sau Germania, urmează Kogălniceanu batjocoritor, unde frînele guvernului sînt în mîna lui Cavour sau Bismarck, acele ţări desigur ar trebui „să se fericească" — dar tot o guvernare îndelungată a pregătit căderea lui Ludovic al XVI-lea... Guvernul vede un succes propriu în vizita domnitorului Carol în Europa, însă Kogălniceanu reduce efectele călătoriei la proporţiile adevărate: reuşita se datorează numelui pe care îl poartă, nu ţării pe care o reprezintă. Şi dovezile sînt la îndemîna tuturor. Turcia consideră că România este o provincie vasală care beneficiază de „mici privilegii" acordate „graţios" de către sultan. Englezii, după propria constatare a lui Carol, sînt „plus turcs que les turcs eux mêmes" [34]. Bismarck refuză să acrediteze diplomaţi pe lîngă guvernul român, pretinzînd obţinerea pentru aceştia a unui berat prealabil din partea Porţii. Franţa republicană îşi exprimă nemulţumirea pentru condoleanţele adresate de guvernul român fiului lui Napoleon al III-lea la moartea acestuia, căci, dacă România datora recunoştinţă, aceasta trebuia îndreptată către Franţa, nu către împărat. Precaut, Kogălniceanu prevăzuse că se poate da un înţeles politic acestui omagiu postum adus celui care „pentru noi [...] o singură zi n-a greşit" şi insistase fără succes să se transmită condoleanţe doar văduvei.

Exemplele se puteau înmulţi, susţine Kogălniceanu nemulţumit. A declara că politica externă e „satisfăcătoare" şi prestigiul ţării la o cotă ridicată e o noţiune „stereotipă", lipsită de bază reală şi în temeiul căreia unii miniştri, după ce o rosteau dimineaţa, „seara se retrăgeau tocmai pentru că politica lor nu era satisfăcătoare". Şi Kogălniceanu continuă rechizitoriul în materie de manifestări în străinătate, cu dublă ţintă: guvernul conservator şi domnitorul Carol, pe tema participării la expoziţia din 1873 de la Viena [35]. Răspunsul la mesaj relua afirmaţia privind succesul „măgulitor" înregistrat acolo. România cheltuise 400 000 de franci, o sumă echivalentă cu cea dată pentru pavilionul Belgiei, ca să arate doar mostre de materii prime. Vizitatorii nu se puteau lămuri nici măcar dacă acestea erau rarităţi sau se aflau în cantităţi suficiente spre a fi negociate. Medaliile dobîndite erau mai mult premii de consolare, continuă Kogălniceanu neîndurător, chiar ranchiunos. Carol însuşi, după ce se lăsase la rîndu-i încîntat de medalii, trebuise să recunoască că „l'indus-

[33] În noiembrie 1873 cei doi au o întrevedere de două ore în care discută... belle-arte, Carol aflînd încîntat că Kogălniceanu are deja „une jolie collection" (D. A. Sturdza, *op. cit.*, p. 831).

[34] *Ibidem*, p. 768.

[35] Reluat, dealtfel, cu vervă în anii următori. Vezi partea a IV-a a volumului.

trie ne fait que de lents progrès, nous ne pouvons malheureusement pas nous exhiber sous ce rapport" [36].

Sintetizînd complexitatea poziţiei internaţionale a României, obligată să ţină seama de interesele imperiilor înconjurătoare şi să caute în acelaşi timp cu desperare menţinerea cadrului politic trasat în 1859 şi 1866, Kogălniceanu spunea: „Să nu fim nici pentru politica occidentale, nici pentru cea orientale, ci să fim pentru politica românească" [37].

O problemă care privea dotarea ţării cu căi ferate, dar care prin comoţia financiară pe care a provocat-o atît în ţară cît şi printre acţionarii din Germania a avut un răsunet internaţional, rămîne, neîndoios, concesiunea Strusberg şi eşecul ei lamentabil. Discursul şi intervenţiile lui Kogălniceanu în această privinţă constituie piese de excepţie nu numai pentru volumul de faţă, dar şi pentru deslușirea ca atare a acestei penibile escrocherii.

Un consorţiu format din nume de rezonanţă ale finanţei internaţionale şi avîndu-l în frunte pe dr. Strusberg [38] s-a angajat să construiască traseul Roman — Galaţi — Bucureşti (914,8 km, cu 270 000 de lei aur/km). Pentru realizarea capitalului necesar construcţiei fuseseră emise obligaţii. Cînd concesionarul s-a aflat în imposibilitatea de a plăti deponenţilor primul cupon, statul român a fost silit să-i despăgubească [39].

Concesiunea fusese acordată printr-o lege trecută în septembrie 1868 sub guvernul N. Golescu—I. C. Brătianu şi acum, în 1871, cînd s-a deschis o anchetă parlamentară pentru elucidarea cazului şi stabilirea responsabilităţilor, Kogălniceanu fusese vehement atacat, în primul rînd de raportorul comisiei de anchetă, D. Holban. Acesta îl acuzase că alături de Dimitrie Ghica, prin creditul său politic, influenţase votarea concesiunii şi în momentul de faţă încasa „simbrie" 100 000 de franci anual ca să apere interesele lui Strusberg.

E un atac „ca prin un trăznet din senin" mărturiseşte Kogălniceanu, pregătindu-se să lămurească tenebroasa afacere. Acuzele nefondate ale raportorului sînt spulberate într-o clipă: n-a fost nicicînd în consiliul de administraţie al concesiunii sau avocatul lui Strusberg, căci „nu voiam să mă lepăd de lupta politică în viitoarea Cameră". În schimb raportorul devenise el însuşi avocatul afacerii, constată Kogălniceanu satisfăcut, cînd declară că încheierea concesiunii se făcuse cu consimţămîntul miniştrilor. Or, acesta era şi punctul de vedere al concesionarilor; ei trataseră cu agenţii puterii executive şi Camera, dacă dorea, putea „să spînzure" pe miniştri. Punctul nevralgic în jurul căruia ajunsese să graviteze întreaga afacere era faptul că fusese numit comisar, pe o cale inexplicabilă, în locul unui român, financiarul german Ambronn, care, întîmplător, era şi procuristul familiei Hohenzollern. Existau toate motivele să se creadă că acesta părtinise pînă la ultimele consecinţe consorţiul în dauna statului român. Amestecul lui Carol, cel puţin ca presiune morală, devenise străveziu.

Intervenţia lui Kogălniceanu nu este determinată doar de atacul direct la care a fost expus. Nu era o încercare, cum insinuase P. Carp

[36] D. A. Sturdza, *op. cit.*, p. 790.

[37] În acelaşi spirit era povăţuit tînărul principe, în 1870, de tatăl său: „Les racines de ton gouvernement doivent plonger dans le sol roumain et non dans celui de l'Allemagne" *(ibidem,* p. 607).

[38] Vezi *Dr. Strousberg und sein Wirken*, ediţia a III-a, Berlin, 1876.

[39] Pentru detaliile tehnice vezi infra p. 110.

otrăvit, să-şi formeze „o nouă virginitate politică". Chiar eventualitatea detenţiunii, sugerată de un cap înfierbîntat, nu-l sperie. „Vendeta politică", ce pare a cîştiga aderenţi în Cameră, e un nonsens, previne Kogălniceanu. Criticarea la nesfîrşit a conduitei guvernelor precedente nu face decît să mărească deruta în interior şi să reducă în afară creditul politic al ţării. Căci sîntem înconjuraţi de mari pericole, avertizează el îngrijorat, „poate chiar părinţii noştri nu le-au întîlnit atîtea de mari ca acele ce ne ameninţă azi, căci ele ameninţă autonomia noastră".

Kogălniceanu îşi ia rolul ingrat de apărător în chestiunea Strusberg, pentru că aceasta era o problemă de interes naţional şi apoi, continuă el batjocoritor, la noi prea adesea biruiţii devin biruitori prin greşelile acestora, la noi „morţii reînvie"; cu alte cuvinte, declară el cu francheţe, din elucidarea acestei afaceri el personal nu are decît de cîştigat, suind o treaptă spre minister. Spre deosebire de ceilalţi oameni politici implicaţi în această afacere, Kogălniceanu nu se ascunde în faţa eternului *nu ştiu*. În mod descumpănitor pentru majoritatea conservatoare el declară sus şi tare: *ştiu*! Era perfect la curent cu numirea lui Ambronn şi lucrul i se părea normal căci capitalul se aduna în primul rînd de la micii deponenţi germani, care nu şi-ar fi încredinţat cu inima împăcată banii unui comisar necunoscut român. La fel, obligaţiile se negociau pe piaţa germană, încît numele lui Ambronn era o garanţie. Cînd cineva îl ironizează că „ştie totul", Kogălniceanu aruncă trufaş: „Am obiceiul de a voi şi a pretinde să ştiu totul. Aşa a fost soarta mea, ca toată viaţa mea să fiu mai iniţiat decît alţii". Nici Camera, nici presa nu reacţionaseră la numirea lui Ambronn. Abia acum, *post festum*, s-a ridicat obiecţia naţionalităţii sale ca incompatibilă cu calitatea de comisar în această concesiune. Şi cineva îi replică lui Kogălniceanu neîndemînatic: obiecţii n-au fost pentru că Adunarea era „fabricată", iar presa l-a crezut român pe Ambronn! Kogălniceanu răspunde şi la această inepţie, căci, aminteşte el cu nedisimulată mîndrie, „eu am şi talentul acesta ca la orice mi-aţi zice [să] vă pot improviza un răspuns". Cum e cu putinţă ca presa românească, care culege ştiri despre ce se întîmplă la Calcutta şi la New York, să fi fost atît de ignorantă în acest caz?

Kogălniceanu nu se căieşte ca I. C. Brătianu de a fi contribuit la acceptarea concesiunii Strusberg. În cîteva cuvinte, sec, cu impetuozitatea ce-l caracterizează totdeauna cînd faptele sînt de partea sa, el relevă viciile concesiunii şi situaţia creată, din care există o singură ieşire: despăgubirea deţinătorilor de obligaţiuni. Concesiunea nu fusese studiată „cu maturitate" de Cameră; prevederile ei nu fuseseră suficient aprofundate nici măcar de experţii numiţi special în acest sens. Traseul prea lung făcea ca plata cupoanelor să absoarbă fondul necesar construcţiei. Apoi la încheierea ei nu s-au prevăzut cazuri de forţă majoră. Or, războiul franco-prusian a provocat o scădere vertiginoasă a cotei obligaţiilor, de la 66 la 34. Şi în această împrejurare atitudinea francofilă a României a atras „urgia Germaniei".

La 7 iulie 1871 Camera votase propunerea a 62 de deputaţi prin care concesiunea era reziliată, iar indemnizarea deţinătorilor de obligaţiuni urma să se facă din sechestrarea lucrărilor deja existente. Cu brutalitatea-i bine cunoscută, Bismarck anunţase că va trata afacerea cu Turcia, deoarece conform Tratatului de la Paris — a cîta oară şi în ce chip era invocat acesta evidenţiază uimitoarea sa elasticitate! — România era reprezentată în relaţiile internaţionale de Turcia. Dacă nu obţinea satis-

facție, cancelarul prusian amenința cu ruperea relațiilor diplomatice cu Poarta. Autoritățile otomane, care pînă atunci se arătaseră iritate de orice act de independență a guvernului român, și-au amintit brusc că afacerea Strusberg „e o cestiune cu totul de resortul guvernului nostru interior", arată Kogălniceanu fără menajamente. A rezista era primejdios, căci fiecare zi de zăbavă mărea „presiunea teribilă din afară". Numai despăgubirea concesionarilor, care între timp se constituiseră într-o societate reprezentată prin bancherul Bleichröder, putea atenua mînia atotputernicului cancelar german și implicit reduce valul de animozitate care se abătuse asupra României. Parcurgerea circumspectă a dosarului afacerii permite surprinderea categorică a fraudelor comise de Strusberg et co. Înșelătoria era evidentă și consorțiul profitase în mod grosolan de lipsa de rutină a partenerilor români. Dar problema ieșise din sfera financiară și juridică, și așa cum pe bună dreptate o caracterizează D. A. Sturdza ea nu mai era de drept, ci de forță.

Chiar Carol, care sperase pînă în ultima clipă în nevinovăția lui Ambronn, era profund nemulțumit de duritatea lui Bismarck. Consolarea pe care tatăl său încerca să i-o aducă, într-o scrisoare din februarie 1872, este caracteristică pentru modul de a gîndi al celui ce mînuie forța și ignoră dreptul. Carol Anton scria că nici o tranzacție nu se poate încheia fără un garant. În cazul de față, acesta era statul român, deci „statul român trebuia să plătească" ! Amănuntul crucial că instituirea guvernului român ca garant fusese făcută abuziv, prin retragerea de pe piață a obligațiilor primitive și lansarea altora fără consimțămîntul românilor, era trecut sub tăcere. Și scrisoarea se încheia cu o mostră de cinism ce avea să-i caracterizeze totdeauna pe politicienii prusieni : în momentul acela elementul german era „le plus capable de vivre et de prosperer" — prin urmare românii nu trebuiau să discute, ci să consimtă.

Judecățile formulate de Kogălniceanu asupra concesiunii Strusberg rămîn un exemplu de logică și înțelegere a momentului politic traversat de România. În 1871, cu semnatarii Tratatului de la Paris aflați în discordie, șicanată de pretențiile fără sens ale Turciei și cu umbra „cancelarului de fier" pogorîtă asupra sa, România nu avea nici o șansă să cîștige.

Valoarea unui om politic stă și în capacitatea de a aștepta momentul propice pentru realizarea unui proiect. Susținerea zgomotoasă a rezilierii concesiunii fără despăgubiri sau proclamarea intempestivă a independenței țării puteau deveni succese oratorice de moment în Cameră, „gloriole" pentru un ahtiat de popularitate. Kogălniceanu însă se afla deasupra acestor calcule mărunte. Și proba cea mai strălucită avea s-o dea șase ani mai tîrziu, în 1877, atunci cînd existau suficiente premise favorabile și cînd în calitate de ministru de externe a proclamat în Cameră independența României.

Fără a atinge amploarea concesiunii Strusberg și a atrage în aceeași măsură atenția opiniei publice străine asupra noastră, o chestiune în care Kogălniceanu a intervenit cu stăruință și care prin natura ei punea în discuție relațiile cu o țară vecină a fost joncțiunea căilor ferate române cu cele austro-ungare. Ea avea să fie readusă în fața Adunării trei ani la rînd, în 1872, 1873 și 1874. Kogălniceanu participă cu însuflețire la discuții, insistînd pentru studierea îndelungată a traseelor. Viciul capital al tuturor legilor noastre, amintește el, este graba cu care au fost votate. Modificările repetate erau o dovadă în acest sens. Și în cazul joncțiunilor guvernul conservator, cu o stăruință nu totdeauna fondată pe cunoașterea

aprofundată a problemei, insista pentru votarea convenției, nădăjduind că, prin cei 400 km de căi ferate de munte pe care România avea să-i construiască pentru aceste joncțiuni, ar fi reușit să deplaseze aici „tot tranzitul Europei". Guvernul făcea apel continuu la majoritate spre a obține convenția. Aceasta nu era „forța de număr, de majoritate constituționale", ci se formase prin „forța necesității", constată Kogălniceanu malițios, și desigur nu el, omul disciplinat, vrea s-o distrugă. Dar nici nu poate admite traseele cerute de partener și admise de guvern, „luminat cu ochii închiși", cum se angajase un nesăbuit în Adunare, ci „luminat cu ochii deschiși".

Ca și în cazul concesiunii Strusberg, Kogălniceanu constată că ministerul își face un paravan din punerea deja a problemei de către guvernele precedente. Expunerea de motive a legii din 1874 cuprindea astfel aserțiunea că sub guvernul Dimitrie Ghica — Mihail Kogălniceanu din 1869 se hotărîseră joncțiuni prin Orșova și Brașov.

Perfect documentat și atent la toate manevrele partenerului, Kogălniceanu arată că în realitate în 1871 Austria ceruse joncțiuni prin Brașov spre Galați (prin Tîrgu Ocna și Adjud). În urma preliminariilor din 1872 se convenise să se realizeze joncțiuni la Itcani, Vîrciorova, Vulcan și Oituz și — sub rezerva votului Adunării României — să se ia în studiu linia Ploiești—Brașov, al cărei cost se ridica la 40 de milioane de franci. Austria abandonase Vulcanul, iar Oituzul îl trimisese „la paștele calului", precizează Kogălniceanu cu humor — aceasta ca să folosească un cuvînt popular în locul altuia „diplomatic", mai angajant. Cît privește plata, aceasta era în sarcina românilor. Un „proiect straniu din punct de vedere constituțional", constată el. Ca o diversiune, pentru a face să treacă convenția cu această „nenorocită" joncțiune Ploiești—Brașov, guvernul promitea linii în mai multe direcții: Galați—Barboși, spre Mare, Turnu Roșu, Tîrgu Ocna. Această prodigalitate mioapă, acuză Kogălniceanu, era făcută pentru sacrificarea intereselor naționale românești celor „exclusive" austriece și nu reprezenta altceva decît „vage promisiuni", „praf în ciuperci", „pospăieli"...

În fond, Austria nu încetase deloc presiunile asupra României, cunoscînd mai bine decît financiarii proprii capacitatea ei economică. Ea era prioritar interesată de linia Ploiești—Brașov, în care interveneau „cestiuni comerciale, financiali, strategice [...] de viață". Și Kogălniceanu devine patetic arătînd că acceptarea acestei legături profilează primejdia unei invazii, amintind că în recentul război cu Franța Prusia îi invadase teritoriul prin cele cinci linii de joncțiune existente. Ultimativ, guvernul anunțase că austriecii strigă: *nu voim*! Kogălniceanu replică înțelept că românii trebuie să le răspundă domol: *nu putem*! Fără discuție, trebuia venit pînă la un punct în întîmpinarea cererilor austriece, dar nu pînă la „a sacrifica și naționalitatea noastră și viitorul nostru financiar, astfel ca peste șapte ani să ajungem la sapă de lemn".

În mod nejustificat, guvernul face jocul partenerului, constată Kogălniceanu nemulțumit. Iar reprosul făcut Adunării: „cerem totul fără a da nimic" este neîntemeiat. Partea română a admis legătura pe la Itcani în loc de Mihăileni, iar acum și-a dat seama că în două ore austriecii pot veni „în inima Moldovei" ca să lege Cernăuții de Suceava. Apoi pentru legarea traseelor a fost obligată să construiască un supliment de căi ferate de 120 km pe la Verești. A convenit la toate aceste sacrificii în Moldova spre a dobîndi legătura prin Vîrciorova. Acum aceasta este din nou condi-

ţionată de cea Ploieşti—Braşov, pentru că Parlamentul maghiar se împotriveşte violent joncţiunii prin Vîrciorova. Kogălniceanu nu vede însă o situaţie fără ieşire, căci datoria guvernului, a Adunării e să facă politică românească, nu ungurească. Apoi, destăinuie el, linia prin Vîrciorova oricum va fi făcută căci e finanţată de puternica societate „Staatsbahn", care a promis ungurilor 150 de milioane de franci şi „banul e ochiul dracului"...

În 1875 linia românească avea să ajungă pînă la Orşova şi micul tronson pînă la Vîrciorova avea să fie făcut de Austria, interesată să dreneze comerţul sîrbesc, între altele, spre Marea Neagră. Kogălniceanu respinge remarca cuiva că Austria nu va fi prea curînd interesată de joncţiunea prin Vîrciorova, căci linia ferată românească care traversa Oltenia şi Muntenia era dublată de traficul fluvial realizat pe Dunăre. La ora actuală, susţine el, trei sferturi din comerţul dunărean este făcut de micul cabotaj românesc cu şlepuri şi caice, căci afacerile societăţii K.K. pe Dunăre „de mult au contenit de a fi briliante".

Obstinaţia cu care Kogălniceanu cere renunţarea la joncţiunea Ploieşti—Braşov este nedumeritoare la prima vedere. Comunicaţiile prin pasurile Carpaţilor constituiseră totdeauna probleme insolubile; cînd începeau să se dezlege, el formula obiecţii! Şi totuşi Kogălniceanu are dreptate. Dacă principial linia era necesară, practic ea trebuia realizată la momentul oportun. Aici nu se putea discuta numai valoarea în sine a traseului, ci avantajele dobîndite pentru ţară din punct de vedere economic şi strategic. Guvernul nu trebuia să cedeze la prima ameninţare a vecinului, ci trebuiau căutate şi exploatate punctele vulnerabile ale acestuia. Sîrbii, aminteşte el, printr-o încăpăţînare discretă, dobîndiseră de la turci joncţiuni de cale ferată care acum, după ce se realizaseră, evidenţiau marele ascendent strategic realizat chiar în dauna Porţii.

Incontestabil, Kogălniceanu este stăpîn pe materie şi argumentele aduse sînt în cele mai multe cazuri convingătoare. Totuşi el plăteşte tribut efectului oratoric, împrejurării că e în opoziţie. Pentru căile ferate îi asemuieşte pe miniştri cu chirurgii cărora operaţia le reuşeşte, dar... pacientul moare. Acum, în 1874, el minimalizează valoarea strategică a liniei Mărăşeşti—Focşani declarînd că „nu are alt scop decît să aducă vinurile de la Odobeşti la Mărăşeşti" — pentru ca în 1876 să clameze oportunitatea ei. La fel pledează pentru linia de „mare celeritate" în execuţie şi absolut trebuincioasă Turnu Roşu—Sibiu, fără a admite că ea era paralelă cu cea atît de contestată Ploieşti—Braşov.

Joncţiunea pe valea Prahovei fusese de trei ori respinsă de Cameră. În 1874 Kogălniceanu mai face un ultim efort invitînd Adunarea să fie consecventă cu ea însăşi, să fie „expresiunea legală a naţiunii" şi în acelaşi timp „expresiunea ei morală". Vocea sa însă n-a întrunit majoritatea aşteptată şi joncţiunea a fost votată.

Un portofoliu la fel de complex se afla în faţa Adunării şi în ceea ce priveşte legiferările din domeniul instituţional intern. Tendinţa manifestă a conservatorilor era să fie foarte productivi în materie nu numai ca inovaţie, dar şi ca revenire asupra legislaţiei existente. E o lipsă de cumpătare într-un domeniu în care Kogălniceanu reclamă reflecţie adîncă, studii profunde, pornind de la elementele viabile ale tradiţiei noastre juridice şi reţinînd factorii pozitivi, nu pe cei restrictivi, de pedeapsă. În primul an al guvernării conservatoare, constată el, se votaseră „legi aşa de mari

şi de grozave" încît nu puteau egala numărul celor votate în acelaşi răstimp de toate parlamentele europene.

O adevărată bătălie cu conservatorii angajează Kogălniceanu în 1872, ca şi cu zece ani în urmă, în privinţa relaţiilor agrare. Ca şi atunci conservatorii au în vedere un regim de exploatare nemiloasă a ţăranului; textele de lege preconizate sînt „crude şi barbare", iar procedura e atît de complicată încît „puţini chiar dintre noi le pot înţelege". Ca şi atunci Kogălniceanu pledează cu înflăcărare, pătimaş, cu dovezi al căror tragism trebuie să zguduie inima deputaţilor. Ţărănimea, această „materie impozabilă", „matca ţării", este copleşită, sărăcită, măcinată de anghină, variolă, paludism. Singurul „ajutor" oferit de guvernul conservator a fost sporirea cu 22% a birurilor, denunţă Kogălniceanu, şi puţin îi pasă „dacă chiar mai au puţină cenuşă în vatră".

Iniţiativa guvernului Lascăr Catargiu în acest domeniu s-a oprit la legiferarea tocmelilor agricole şi la regimul însurăţeilor. Necesitatea tocmelilor apăruse din înzestrarea insuficientă cu pămînt prin legea din 1864 [40]. Supus unei formidabile constrîngeri economice, ţăranul, liber din punct de vedere juridic, încheiase tocmeli „spre sclavia lui", fără a le putea îndeplini în totalitate. Acumularea dobînzilor crease o nouă dependenţă, care îl făcea — după calculele lui Kogălniceanu — să-şi vîndă munca şi după moarte, rămînînd dator pînă în anul 1972 ! Această stare nu mai putea continua. Dar remediul propus de conservatori — aducerea ţăranului cu dorobanţi la lucru —, faimosul şi mult discutatul articol 13, era „o excepţiune de la dreptul comun", o întoarcere la „timpii feudali", „o anomalie", „o vînătoare de oameni" acuză Kogălniceanu cu violenţă. Dacă tocmelile în sine, dată fiind perenitatea lor în viaţa satului, se cereau statuate, gîndul legislatorului trebuia să ocrotească pe „prostul de ţăran", să nu pună „asupră-i un bici" sub pretextul libertăţii ce are de a încheia învoieli. El apelează la cei 33 de deputaţi „ai opincii" (i.e. colegiul IV) ca să-l susţină în respingerea ruşinosului articol 13, care face ca „miliţianul [...], soldatul, fiul poporului" să fie pus „la spatele ţăranului cu biciul în mînă".

Combătînd cu atîta tărie statuarea practicii de aducere a ţăranului la munca cîmpului *manu militari*, Kogălniceanu pleda în primul rînd pentru instaurarea unui climat de siguranţă şi încredere care să permită progresul economic al ţării. Or, reducerea ţăranului la condiţia de „sclav" nu făcea decît să întreţină fermentul nemulţumirii în lumea satului. „Proletari pe drumuri", ţăranii aveau să îmbrăţişeze ideile Internaţionalei şi atunci nimic n-ar mai fi putut stăvili această putere „răsturnătoare" — strigă Kogălniceanu, conştient de primejduirea clasei din care însuşi făcea parte.

Vehemenţa sa provine atît din dorinţa de a-şi apăra creaţiile legislative — şi legea agrară din 1864 se află în această privinţă la loc de frunte —, cît şi dintr-o înţelegere subiectivă a problemei sociale; orice soluţie în afara spiritului legii agrare i se pare nesatisfăcătoare. De aici şi insistenţa pentru rezolvarea grabnică a situaţiei însurăţeilor, a spornicilor, acea categorie apărută după legea din 1864 şi căreia acum trebuia cu orice preţ să i se dea pămînt. Conservatorii însă contestau drepturile

[40] N. Iorga caracteriza legea din 1864 ca "un pas imens faţă cu tăria marilor proprietari[...] oameni care reprezentau o clasă ce dispunea de toate mijloacele de acţiune în această ţară". La baza ei fusese "numai mila de om nobil şi înţelegerea de om genial a lui Kogălniceanu" *(Discursuri parlamentare*, I, partea I, Bucureşti, 1939, p. 82).

acestei categorii de țărani. Kogălniceanu cere miniștrilor lui Lascăr Catargiu să nu se mărginească doar a critica legea din 1864 și pe domnitorul Cuza și a trimite problema la „calendele grece", căci așa se arată „neputincioși". El demonstrează că este în interesul chiar al conservatorilor, atît de geloși de stabilitatea ce pretindeau că au instaurat, ca însurățeii să fie împroprietăriți, căci „nimic nu face pe om conservator ca proprietatea". Amînarea rezolvării problemei nu însemna soluționarea ei. Din contra, temporizarea accentua endemic contradicțiile din lumea satului. De la un an la altul pătura nedreptățiților se îngroșa, săpînd ireversibil însăși temelia organizării sociale a țării.

Avertismentul lui Kogălniceanu a răsunat în gol și legislației agrare aveau să i se aducă doar corective în sens restrictiv. Concluzia sa este amară: „Dacă reforma o face numai partea interesată, nu se va săvîrși niciodată cu dreptate".

Ofensiva conservatorilor pentru modificarea legislației de expresie liberală s-a manifestat cel mai explicit în cazul legii comunale, creația lui Kogălniceanu din 1864. Aici nu mai era vorba de a restrînge cutare drept sau a da o interpretare favorabilă marilor proprietari. Se punea de fapt în joc însăși structura socială a țării, căci esența schimbării cerute de guvernul Lascăr Catargiu privea dreptul ministrului de interne de a-i numi pe primari. La sfîrșitul anului 1873, timp de 14 ședințe, o comisie a Adunării, din care făcea parte și Kogălniceanu, lucrase la noul proiect și rezultatele erau departe de a fi satisfăcătoare. „Fusese o mare durere", mărturisește Kogălniceanu, și „o mare concesiune" ca „să-și rupă copilul cugetărilor sale", ca el singur „să sfîșie legea de la 1864" prin participarea la această comisie.

Concluzia raportorului, C. N. Brăiloiu, această „adevărată sirenă", era descurajatoare: românii nu erau suficient de maturi spre a folosi instituțiile și libertățile comunale și atunci era necesar ca puterea executivă să-și numească reprezentanți în toate comunitățile urbane și rurale. Era un punct de vedere care anula o întreagă evoluție istorică, contesta pur și simplu progresul în materie instituțională în România. Kogălniceanu constată cu satisfacție că proiectul a format *ad hoc* o opoziție, care cuprinde toate nuanțele Adunării, inclusiv din majoritatea conservatoare, unită „pe tărîmul practic, pe tărîmul intereselor și necesităților materiale". Această „plantă străină" respinsă de primul ministru și ministru de interne Lascăr Catargiu — autonomia comunelor — fusese practicată și în vremea Regulamentului organic. Ca o ciudățenie, Kogălniceanu amintește că Lascăr Catargiu, în 1864, aflat în opoziție, ceruse ca primarii să fie aleși de către comune, nu numiți de guvern, dintre consilieri. Lipsa de consecvență a ministrului conservator era evidentă. Nu este mai puțin adevărat însă că și Kogălniceanu, ministeriabil, făcuse totul pentru subordonarea comunei, chiar dacă se justificase cu necesitatea aplicării reformei agrare. El promite Adunării să „facă istorie". După ce îl vestejește pe raportor drept „zelator al timpurilor de feudalitate", rememorează auditorului conduita politică a unui corifeu conservator, odinioară impetuos reformator, a lui Manolache Costache. Acesta considerase legea comunală „o pripeală", deși asemenea cuvinte, amintește Kogălniceanu perfid, nu-și au locul în gura celui care, în 1860, a aplicat Convenția de la Paris cu atîta strășnicie, i-a „scos atunci pe toți din minți" aplicînd *à la lettre* legea, „întinzînd dările asupra tuturor claselor societății", încît proprii săi coreligionari îl dăduseră în judecată. E neputincios acum

în fața lui Manolache Costache, declară Kogălniceanu pe un ton confesiv, căci „eu nu mai pot urî la bătrînețe pe acel ce am iubit în tinerețe". Dar trebuie să spună că legea comunală, care este „temelia legilor", l-a ajutat să aplice legea rurală fără „șiroaie de sînge", cum se întîmplase în vecini.

Firește, este destul de greu pentru Kogălniceanu a se face crezut în Adunare cînd pledează descentralizarea, autonomia comunelor, dreptul lor de a-și alege singure primarii. Scepticismul Camerei era justificat de proba cea mai evidentă de autoritarism funciar dată pînă atunci în istoria noastră politică, și anume lovitura de stat din 2 mai 1864. Dar autorul ei, cum mărturisește adesea, avea replică la orice obiecție, răspuns la orice întrebare. Lovitura de stat înseamnă călcarea legalității, a jurămîntului, este un gest desperat și făptuitorul este primul care știe că dacă va eșua „îl așteaptă șteangul și ocna". La fel de grave, numai că insesizabile din primul moment, sînt și „lovirile de stat în ediții mici", care „se administrează ca chinina, în doze mici". În speță, restrîngerea drepturilor cetățenești printr-o suită de legi restrictive, a „self governmentului românilor" are același efect paralizant.

Pledoaria lui Kogălniceanu, pentru cel care aruncă o privire retrospectivă asupra activității sale în domeniul administrației, unde a promovat neabătut centralismul dus pînă la ultimele consecințe, este puțin deconcertantă. În Adunare cineva sesizează că concentrarea puterii este clamată de cei din guvern și combătută de cei ce tind a ajunge la el și îl apostrofează direct că este dornic de putere. Replica lui Kogălniceanu este răspicată, fără echivoc, răsunătoare: „Da [...] puterea îmi place" și face opoziție pentru „a răsturna și a pune ceva în loc".

Aceeași inconsecvență pare a surprinde un deputat și în cazul regimului străinilor. În 1864 Kogălniceanu militase pentru împămînteniri masive, acum se împotrivea pătrunderii lor în consiliile de administrație ale comunelor. Și el se explică: odinioară sistemul administrativ, mai ales în porturi, era în stare de început și trebuia consolidat rapid. Coloniștii se împămînteneau și deveneau buni cetățeni români. În același spirit cere să se procedeze și astăzi, străinii trebuie primiți „făcîndu-i însă români".

Conservatorii voiau să meargă mai departe în organizarea comunelor, impunînd odată cu persoana primarului și o nouă arondare. În chip fatal, procedeul devenea arbitrar, comunitățile ajungînd a fi strînse într-un pat al lui Procust, nu după tradiție, legături de neam etc., ci ca să corespundă unei cifre statistice convenabile. Se făcea așa „o *vinegrette*, o *macédoine*, o *olla potrida*", înșiră Kogălniceanu dezlănțuit mai multe comparații gastronomice. De fapt, ultima diviziune teritorială trebuia să-și păstreze structura tradițională. Înglobînd mai multe cătune, comuna urma să păstreze funcționarii proprii ai acestora ca administratori locali, altfel întreaga organizare administrativă a țării se dezechilibra. Sentimentul acesta era întărit și de alte inovații ale puterii executive, aceea a constituirii unei comune țărănești și a alteia boierești, administrarea averii comunei desființate de către cea care a absorbit-o, participarea prin delegație în consiliul comunal. Această din urmă prevedere, „lucru curios", făcea ca un proprietar, „doar în virtutea unei averi lăsate de părinți", să fie azi primar în Izmail, mîine în Mehedinți și poimîine în Dorohoi. Cum putea acesta înțelege oamenii și interesele comunei, se întreba Kogălniceanu, „cari nu se pot ști și aprecia decît numai printr-o împreună viețuire"?

Proiectul depus de conservatori tindea a reduce toate autoritățile provinciale la situația de simpli executanți, și Kogălniceanu cere zadarnic ca măcar contestațiile la arondări să fie trimise spre soluționare consiliilor județene, iar în a doua instanță Adunării, iar nu puterii executive, adică Consiliului de Miniștri. Ar fi însemnat o revenire la sistemul de odinioară cînd nemulțumitul era îndemnat „să se adreseze la carvasara". Și, încheia Kogălniceanu tot cu o aluzie la lumea administrației otomane, legea comunală impusă de conservatori transforma pe marele proprietar în „başibuzuc".

Ciclul legiuirilor care au luat în discuție proprietatea agricolă și administrarea ei se încheie, în anii prezentați în acest volum, cu proiectul privind constiuirea Creditului funciar rural. Principele Carol observase încîntat că el a constituit un punct de înțelegere între toate grupările politice [41]. Înțelegerea, așa cum cititorul se poate convinge, fie și numai din parcurgerea discursului lui Kogălniceanu din 1—9 martie 1873, privea numai ideea pură a înființării unei asemenea instituții, pentru că asupra modalității concrete de realizare dezacordul era total.

Deși începe prin declarația dezarmantă: „Mă înțeleg foarte puțin în materii financiare", Kogălniceanu se vădește deosebit de competent și expozeul său trădează peocuparea pentru înzestrarea țării cu o instituție solidă, eficientă, care să redreseze proprietatea, dar care să nu devină „stat în stat", o armă în mîna partidului de guvernămînt.

În Moldova se făcuse o încercare, din păcate abandonată încă din 1860, pentru crearea unei asemenea instituții pe baze naționale. Același spirit patronase și un proiect avansat în timpul guvernării Dimitrie Ghica—Mihail Kogălniceanu. Proiectul actual, constată Kogălniceanu cu uimire, preconiza o structură hibridă, în care, între altele, directorul și subdirectorul creditului să fie străini. După convorbiri la Paris cu Josseau, întemeietorul instituției similare franceze, Gheorghe Vernescu, trimis de guvern, se convinsese că sistemul francez nu era acceptabil la noi și înclinase pentru cel german. Acesta reprezenta o asociație de proprietari, îndatorați și neîndatorați, în care cei din urmă își ipotecau moșiile pentru a veni în ajutorul primilor [42].

Proiectul guvernamental nu admisese nici un sistem, nici altul, ci făcuse ceea ce observă Kogălniceanu cu humor: „Ați luat un turc în haine turcești, l-ați îmbrăcat pe deasupra cu un frac european și i-ați trîntit pe cap o pălărie franțuzească". Tradusă în termeni financiari, butada lui Kogălniceanu însemna că proiectul guvernamental preconiza o instituție unică cu participare mixtă, în care urmau să intre atît proprietarii de moșii, cît și cei de case și de capitaluri. Cheltuielile de administrație, dobîndă, estimație, amortisment se suiau „la o cifră nemaiauzită în nici o asociație din lume", încît covîrșeau venitul moșiei ipotecate, devenind „o monstruozitate financiară". După cîteva calcule făcute, Kogălniceanu conchide că instituția urma să ofere credite în condiții mai aspre decît sub Vogoride, cînd banca Moldovei lua pentru 1 000 de galbeni cîte 100 de galbeni anual timp de 17 ani. Pe bună dreptate el întreba îngrijorat: în acest proiect „draconian", la cel ce se împrumută s-a gîndit cineva?

[41] D. A. Sturdza, *op. cit.*, p. 788.

[42] Era acolo o reminiscență a sistemului lui Frederic cel Mare, care îi trata pe proprietari ca pe grenadieri, „să fie toți de o măsură". După ce vîrîse în asociație pe toți proprietarii, avusese grijă să impună moratorii creditorilor, „să nu zică pîs datornicilor lor" — precizează Kogălniceanu.

Formula hibridă propusă de guvern putea genera un singur „avantaj", susține Kogălniceanu : membrii consiliului de administrație, aceste „ființe îngerești", aveau să constituie un stat în stat, care să părtinească fățiș pe partizanii politici și să-i obijduiască pe adversari. Avantajul devenea real, continuă el batjocoritor, „cînd am avea o mașină de tipar care să ne reproducă în vreo cîteva sute de exemplare ființa lui Isus Christos", atunci probabil ar apărea un partid politic „așa de evang[h]elic" încît „să aibă măsura dreaptă și pentru adversari".

Cît privește caracterul de unicat al instituției, Kogălniceanu explodează furios la ideea „solidarității moșiilor" ca într-o „mașină pneumatică prin care să răsufle toată națiunea". Pluralitatea instituției este necesară, polemizează el cu Vasile Boerescu, nu din „separatism economic", ci din cauza condițiilor total deosebite în care se practică agricultura în Oltenia, Moldova și Muntenia. Dacă în primele provincii se practica gospodăria mare, în Țara Românească, unde exploatarea se făcea în dijmă, un arendaș, o spune din proprie experiență, „poate să vină pe moșie numai cu un băț în mînă și avînd un mic credit".

După ce combate amarnic spiritul acestei legi, menită să devină doar o armă redutabilă de presiune economică în mîna unui partid politic, Kogălniceanu conchide ironic că agreează proiectul, dar „pieptănat", „cu unghiile tăiate ca să nu zgîrie și cu dinții piliți ca să nu muște".

Parte din proiectele trecute prin Adunare, după cum am văzut, în anii 1870—1874, sînt legate de numele lui Kogălniceanu. Fie că a fost vorba de legi prezentate de guvernul său, convenții aprobate cînd era în minister sau proiecte determinate de legislația agrară a cărei paternitate nu-i putea fi contestată.

Una din instituțiile cele mai controversate, mai contestate și mai apărate de guvernele de mînă forte rămîne la noi, ca și aiurea, cenzura. „Osîndit de soartă" să experimenteze toate sistemele de lege a presei, Kogălniceanu, aflat acum în opoziție, declară că libertatea de exprimare rămîne preferabilă. Incomodat de măsura drastică ce luase după 2 mai 1864, cînd suprimase mai toate foile politice, Kogălniceanu trece peste acest moment declarîndu-l „cestiune istorică". În schimb, ca ministru de interne în guvernul Dimitrie Ghica din 1868—1870, lăsase presa neîngrădită și rezultatul fusese că era „cel mai acuzat, cel mai lovit"; „ba era un organ mare în țară care pusese la ordinea zilei asasinarea" lui.

Măsurile preventive (cauțiunea, cenzura) nu fac decît să întrețină vrajba, să-i pregătească pe răzbunătorii de mîine. O presă liberă, sugerează el plastic, e „un rîu lat, o baltă mare", dar pusă sub regimul închisorii preventive va deveni „un rîu foarte adînc, foarte strîns, cu maluri foarte mari", care va avea nespus mai mulți cititori, și foile vizate au să se cumpere cu frenezie, „ca toate fructele oprite". Presa trebuie să rămînă la îndemîna tuturor partidelor, ca un bun social, un mijloc de exprimare ideal al opiniei publice. Ea poate dăuna, după credința lui Kogălniceanu, doar celui care ar fi uzat în mod abuziv de ea. Firește, e aici o imagine puțin idealizată și e îndoielnic că Kogălniceanu, avînd încă o dată puteri discreționare, ar fi manifestat comprehensiunea afișată față de această instituție în Adunarea țării din ianuarie 1873.

O altă problemă care frămînta spiritele în anii de început ai guvernării conservatoare, legată în egală măsură de numele lui Kogălniceanu, a fost cea a organizării bisericești. Contestarea actelor întreprinse în timpul domnitorului Cuza a cuprins în șuvoiul ei și măsurile anticlericale

ale acestuia, în primul rînd cele privind imixtiunea autorității laice în alegerea fețelor bisericești. Atmosfera se învrăjbise considerabil și datorită caracterului pizmaș al cîtorva clerici, între care familia Scribanilor.

Kogălniceanu fusese totdeauna extrem de intransigent în ceea ce privește rolul bisericii în stat. Ca regulă observată vreme de 500 de ani, mitropoliții și episcopii fuseseră instalați de autoritatea laică. Alegerile din 1864, datorită complicației apărute prin secularizarea averilor mănăstirești, avuseseră un caracter „temporal". Cei aleși atunci, adică numiți de domn, erau loviți, după credința unora, de „necanonicitate". Spre a intra în legalitate Kogălniceanu propunea o soluție eficientă și radicală : prin legea aflată în dezbatere privind alegerea mitropoliților și episcopilor, aceștia să fie confirmați pe baza „faptului împlinit". Cît privește învățămîntul religios, acesta trebuia categoric să se afle sub controlul statului. El are un motiv în plus să fie iritat cînd se discută organizarea bisericească. Vor fi contribuit, poate, înțepăturile lui Al. Catargiu că în 1864 a sărăcit în așa măsură biserica, încît nu-i mai rămăsese untdelemn în candele, sau ale lui Lascăr Catargiu că a cerut ședință secretă fiindcă nu se poate modera și „acolo își putea da drumul". Precumpănitor se pare însă că rămîne conflictul cu Scribăneștii.

Oponenți ireductibili ai săi, atît pentru măsurile de laicizare a învățămîntului religios pe care le introdusese odinioară, cît și pentru politica constantă de subordonare a bisericii autorității laice — Scribăneștii sînt caracterizați cu nedisimulată patimă de Kogălniceanu. Pe rînd ei sînt „ultramontani", „leviți", „iezuiți". După descrierea sa, aceștia cultivă extremele. Pe rînd revoluționari înverșunați ca Danton, Marat sau Robespierre, predicînd Teroarea (cu majusculă !), sau conservatori închistați, ca cei din tribul lui Levi, care slujeau în templul din Ierusalim și se aflau în ceartă permanentă cu vecinii. Cît despre spiritul iezuit, exagerarea este deopotrivă perceptibilă, căci intrigile, pîrile, fățărnicia, dar mai ales mediocritatea Scribanilor nu-i puteau duce printre slujitorii sf. Ignațiu.

Înverșunarea lui Kogălniceanu își are de fapt explicația mai curînd în speranțele înșelate, căci o vreme, în timpul luptei pentru Unire, cei doi fuseseră la un ison cu el. Opoziția, transformată rapid în dușmănie, la care se ajunsese după 1860, justificată de duelul în jurul „canonicității" sau „necanonicității" episcopilor făcuți în timpul domniei lui Cuza, îl incită pe Kogălniceanu să-i caracterizeze atît de nemilos.

Ca și în sesiunile precedente, Kogălniceanu este activ, participă avizat la discuții și cuvîntul său este al unui cunoscător profund al realităților politice, sociale și economice ale țării. Parcurgerea tuturor discuțiilor la un proiect, la o interpelare dă prea adesea senzația cititorului că abia Kogălniceanu vine să precizeze lucrurile, să le definească, să le pună în lumina adevărată. Pledînd pentru pensia ofițerilor în neactivitate ca să nu fie expuși „pasiunilor, fluctuațiilor și capriciurilor politice", el stăruie pentru păstrarea tradiției în organizarea armatei. „Gloatele" sînt o instituție veche, strămoșească, care a scăpat țara la vreme de primejdie sub Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul și trebuie menținută ca atare ca o pavăză a națiunii.

La legea urmăririlor i se pare stupid ca portărelul care a pus un sechestru greșit să fie considerat vinovat. Singurul vinovat e cel ce trimite pe executor, în speță statul. Personal, fusese afectat închizîndu-i-se fabrica de postav de la Neamț pentru neplata unui impozit de 500 de franci, deși

avea în depozit 100 000 de ocale de lînă spaniolă. Şi Kogălniceanu întreabă fals naiv: ce să fi făcut, să fi luat sabia portăreţului?

Dealtfel această fabrică de postav, pentru care şi-a „sacrificat tinereţea", va reveni în cuvîntul lui ori de cîte ori se discută capacitatea economică a ţării, starea industriei sau posibilitatea de afirmare pe plan internaţional, adică la expoziţiile unde România începe să fie invitată a participa din 1867 în chip independent. El cere aprecierea lucidă a situaţiei şi mai ales sobrietate în luarea deciziilor. Nu poţi fi liber-schimbist şi partizan al industriei naţionale ca Nicolae Ionescu decît dacă vrei să faci demagogie; apoi e o idee „funestă" aceea de a predica liberul schimb pentru România, ca să fie în pas cu Anglia. Cele două ţări nu puteau defel fi comparate din punctul de vedere al gradului de dezvoltare industrială. Soluţia ce se potriveşte României, susţine Kogălniceanu, este ca paralel cu dezvoltarea agriculturii să se extindă industria mică ţărănească, care să-l ocupe pe ţăran iarna, dîndu-i o posibilitate de cîştig şi şansa de a-şi ridica standardul de viaţă la nivelul, de pildă, existent în Germania. Concluzia sa, verificată dealtfel de practica istorică în întreaga lume, are valoare axiomatică: „Popoarele fără industrie sînt peritoare de foame, sînt sleite de acelea care o posed şi le face să plătească scump ceea ce ele nu pot să producă".

Dacă în ceea ce priveşte industria raţiuni personale îl făceau poate să dea un plus de ascuţime cuvîntului său, Kogălniceanu participă cu egal interes la discuţiile privind dotările ţării în general. Din păcate, constatările sînt amare. Folosirea la întîmplare de antreprenori veniţi din lumea largă, cheltuirea necontrolată a fondurilor au avut consecinţe deplorabile. Aşa, de exemplu, Bucureştii cereau în fiecare an fonduri pentru îmbunătăţiri edilitare, încuviinţate de mai toate guvernele, indiferent de culoare. Dar rezultatele se lăsau aşteptate. Municipalitatea era într-un deficit permanent şi într-o zi avea să se ajungă „la vînzarea cu toba". Capitala ţării, citadelă a liberalilor, reuşise o anumită autonomie în materie financiară, ca şi un regim preferenţial la impozite faţă de alte oraşe, unde „numai văzduhul nu s-a impus". Bucureştii nu trebuie lăsaţi „să-şi joace calul", spusese Lascăr Catargiu. Era unul din rarisimele cazuri cînd Kogălniceanu fusese de acord cu şeful partidului conservator.

Activitatea parlamentară a lui Kogălniceanu este plină de dinamism, vocaţia de orator, de om politic se vădeşte în limpezimea şi logica exprimării, în spontaneitatea cu care dă replica, neezitînd să fie cînd indulgent, patern, magnanim, cînd zeflemitor, tăios, chiar feroce. Elementul de pitoresc dă mişcare verbului său, cititorul de acum avînd intuiţia interesului cu care Adunarea îi aştepta cuvîntul. Dincolo de această expresivitate cuceritoare auditoriul simte profunda preocupare a lui Kogălniceanu pentru întronarea unui spirit de disciplină în Adunare, de rigoare mereu sporită în elaborarea legilor, de continuare a tradiţiei, de respingere a grefelor legislative pe care practica, oricum, avea să le atingă de nulitate. Nimic nu i se pare mai reprobabil în preambulul unui proiect decît înşirarea emfatică a practicilor observate aiurea. Astfel, cînd în Adunare s-a pus problema instituirii unui premiu pentru cel ce va denunţa pe asasinul lui Barbu Catargiu, Kogălniceanu constată dezgustat că a venit „timpul de decadenţă al românilor", căci delaţiunea e un obicei „incompatibile cu moravurile noastre, incompatibile cu numele de român".

Indiferent de banca pe care o ocupă, cea ministerială, a majorităţii, sau a opoziţiei, Kogălniceanu se consacră cu aceeaşi ardoare portofoliului

legislativ. Convenind asupra perfectibilității legilor, el combate din răsputeri tendința guvernului conservator de reformare a lor sub pretextul perimării. La o cercetare atentă modificările propuse reprezintă un pas înapoi. Codul civil și cel penal, mîndria în acest domeniu a domniei lui Cuza și implicit a lui Kogălniceanu, sînt declarate „putrede", dar soluțiile propuse înseamnă o întoarcere la Legiuirea Caragea și la Codul lui Ioniță Sandu Sturdza. De aceea lupta cu Lascăr Catargiu și partizanii săi nu e „de scaun", ci „un proces de principii : este știința modernă în fața ignoranței vechi". Este o luptă în care în anii 1871—1874 Kogălniceanu nu iese totdeauna învingător. Aforismul pe care îl formulează acum poate constitui subiect de meditație pentru toți cei ce ajung la un moment dat să hotărască destinele unei țări, ale unui popor : „legiuitor mare este numai acela care, cînd face o lege, se întreabă ce va deveni ea în mîna dușmanilor săi".

Discursuri, intervenţii, amendamente, propuneri

Sesiunea 1870—1871

*Discurs asupra dreptului României de a bate monedă proprie**

Socot că înainte de toate trebuie să mulţumim norocului şi drepturilor noastre că cestiunea monetei [1] s-a sfîrşit conform cu drepturile noastre *ab antiquo*, cum o declară domnul ministru, adică că astăzi ni s-a recunoscut de către Înalta Poartă şi de către puterile garante dreptul de a bate monetă cu efigia, armele şi în fine cum vom socoti noi, adică ţara şi puterea executivă. Căci din nenorocire, şi aceasta domnul Blaremberg [2] nu a ştiut-o, lucrul era încurcat; era încurcat, domnilor, înainte de a se fi votat legea pentru baterea monetei, şi aci mă socot dator a da domnului Blaremberg lămuriri. Mai înainte de toate declar că ministeriul principelui Ghica [3], din care am făcut parte, are meritul că nu a cerut autorizaţiunea nimănui în privinţa baterei monetei, aceasta este un fapt pozitiv, şi al doilea, că a trecut peste angajamentele anterioare. Voi avea onoare a ceti domnului Blaremberg şi Camerei un act care nu poate să fie luat ca părtinitor nouă, fiindcă nu e făcut de un român, este scrisoarea baronului de Prokesch către comitele de Beust, care figurează în Cartea roşie [4] a Imperiului austro-maghiar:

„Cestiunea monetei româneşti a ridicat nemulţămiri aici. Din corespondenţa schimbată în octombrie 1866 între marele vizir şi principele Carol, rezultă că Poarta a recunoscut guvernului român dreptul de a bate moneta naţională cu condiţiunea de a purta pe dînsa un semn al suzeranităţii Porţei".

Iată, domnilor, cum s-au petrecut lucrurile. Sub ministeriul Brătianu s-a prezentat un proiect de lege pentru baterea monetei [5]. În acel proiect se punea în locul efigiei domnitorului armele ţărei. Mulţi deputaţi au văzut în aceasta, în punerea marcei ţărei în locul efigiei domnului, care înseamnă suveranitatea deplină a ţărei, au văzut o concesiune făcută guvernului otoman, şi cînd domnul Brătianu a fost interpelat, a răspuns: Pentru Dumnezeu, nu mai rădicaţi această cestiune; lăsaţi-o, lăsaţi-o după ce se va dobîndi principiul de a avea o monetă; şi numai aşa domnul Boliac, care făcuse interpelarea împreună cu alţii, a consimţit să trecem înainte, după promisiunea însă dată de domnul Brătianu că la baterea monetei ţara va reintra în dreptul său pe deplin. Şi în adevăr, formele sau matricele de monetă făcută de ministru[l] Brătianu purta[u] efigia domnului.

Astfel a urmat ministerul nostru şi a hotărît baterea monetei; însă, pe la finele ministeriului nostru, agintele de la Constantinopole ne-a întrebat dacă în adevăr se bate monete cu efigie, căci Poarta este îngrijată şi aceasta se probează chiar prin actul ce avui onoare a vă citi.

* Şedinţa din 21 noiembrie 1870.

Poarta rădica greutăți, nu pentru că am bătut monetă, ci numai pentru că pe acea monetă figura efigia. Pentru baterea monedei nu s-au opus, pentru că puterile ne apărau, între care miniștrii Franciei, Prusiei și Austriei. Poarta nu primea numai efigia; cestiunea era numai pentru aceasta; sau, și dacă o primea, primea numai cu condițiunea ca pe lîngă acea efigie să figureze și un semn de vasalitate; nu voia Poarta ca pe moneda noastră să figureze efigia domnitorului român în față cu efigia sultanului pe moneda turcească. Greutatea dară a fost numai pentru efigie. Și pentru ce? Din cauza angajamentului din 19 octombrie 1866, de care noi n-am ținut seama.

Încă o dată declar că sub ministerul nostru am respectat faptul ministerului Brătianu, de a pune pe monedă efigia domnitorului, fiindcă astăzi, după dreptul european, punerea efigiei domnitorului pe monedă însemnează suveranitatea țării. Și eu unul, dacă astăzi ar fi să mai votăm încă o dată o asemenea lege aș zice să facem tot așa, cu atît mai mult că Camera atunci era animată de un același sentiment pentru revendicarea drepturilor suveranității noastre, ca și în timpul lui Eraclide Despota, Brîncoveanu[6] și alții, cari au pus pe moneda țării efigia lor ca semn a suveranității.

Acum n-am decît a esprima recunoștința mea agenților români și ministerului care a stăruit de a restabili drepturile țării pline și întregi, cari au dobîndit ca noi să batem monedă fără semn de vasalitate, fără mărginire, ca orice țară suverană și autonomă.

Replică lui N. Blaremberg[7] și N. Ionescu.

Domnilor, regret un ce, regret că la fine onorabilul domn Blaremberg a lărgit orizontele discuțiunei, amintind și alte puncturi în afară de acela al baterii monetei, și regret pentru că la celelalte cestiuni îmi rezervam dreptul de a vorbi, și încă de a vorbi foarte mult, și de aceea nu socotesc că e nemerit să se rădice acum și cestiunea prezentării documentelor diplomatice și cercetarea relațiunilor noastre, mai cu seamă în fața împrejurărilor grave în care se află România; căci nu trebuie să o ascundem, cînd însuși domnul ministru de externe[8] a spus că cestiunea monetei și alte cestiuni au rămas pendinte la Constantinopole, în fața notei principelui Gorceakof[9], și de aceea îmi păstram și eu dreptul de a vorbi, și daca nu s-ar urma mîne discuțiunea, am să viu cu o interpelațiune directă.

Rog dară pe domnul Blaremberg să lăsăm laoparte celelalte cestiuni și să urmăm discuțiunea numai în cestiunea monetei.

Sînt nevoit dară a arăta că ne-am depărtat de scopul dintîi al interpelării. Care a fost acel scop? Mai întîi cestiunea a fost pusă pe tărîmul național, adică dacă guvernul nostru a păstrat drepturile României neatinse în față cu Poarta, și de aci a trecut discuțiunea pe tărîmul constituțional. Să-mi permiteți a zice două cuvinte și în privința unei cestiuni, și în privința celeilalte.

În privința cestiunei naționale, onorabilul domn Ionescu[10] însuși a zis că la 1866 poate că, spre a dobîndi deplina esercitare a drepturilor noastre naționale, am făcut oarecari concesiuni. Așa este, domnule Ionescu; însă, deși în Constituțiune este prescris că domnitorul are dreptul de a bate monetă conform unei legi speciale, a urmat însă oarecari obligațiuni și îndatoriri; de la 1866 toate guvernele s-au încercat și au lucrat spre a pune pe țară în deplinul esercițiu al drepturilor ei și în privința monetei și, după multă stăruință, trebuie să recunoaștem, mai cu seamă în urma declarațiunei ce a făcut ministerul actuale, că asupra acestei

cestiuni nu mai urmează contestațiune, și avem dreptul să batem monetă cum vom voi, cu sau fără efigie.

S-a zis că de ce să ținem seamă de pretențiunea Porței, cînd avem Tratatul de Paris [11]? Așa este, domnule Ionescu; avem Tratatul de Paris, însă ce se întîmplă? Se întîmplă că tocmai puterile care au subscris Tractatul de Paris s-au unit cu Poarta și au zis că dreptul de a bate monetă este un drept numai al statelor deplin suverane, este un drept regalian, și toate puterile au ajutat pe Poartă în reclamațiunea ei, zicînd că noi nu putem să batem monetă pînă nu ne vom înțelege cu Poarta; aceasta o spun în chip indiferent de ministerul din care am avut onoare de a face parte, căci acel minister nu s-a adresat nici măcar cu o notă confidențiale, ci a căutat să bată moneta, în deplinul esercițiu al drepturilor noastre, fără să se ocupe de ceea ce s-ar zice, fără a cere aceasta de la Poartă.

Dară Poarta, auzind de la Paris, unde se dăduse să se bată moneta, fiindcă acolo costa mai ieftin, Poarta s-a adresat către guvernul francez cerînd să oprească pe România de a bate moneta, și guvernul francez ne-a făcut cunoscut că, pe cît timp Poarta nu va consimți, guvernul francez, cu părere de rău, nu poate să pună la dispoziținea României nici unul din hotelele sale de monetă. Apoi Austria, și mai la urmă chiar puterile cari se socoteau că sprijin mai mult guvernul actuale, Prusia, iată ce declară guvernului austriac: „Ministrul austriac la curtea din Berlin scrie comitelui de Beust:

Domnul Till [12] spune că comitele de Bismark este nemulțumit că principele României, fără prealabilă înțelegere cu Poarta, s-a hotărît a bate monetă, ceea ce este contrariu relațiunelor sale de vasal".

Așadară, cînd vedeți că toate puterile: Francia, Prusia și celelalte împreună cu Poarta vin și declară că dreptul de a bate moneta este dreptul unui stat întreg suveran, socotesc că atunci trebuie să se vorbească bine, iar nu rău de guvernul acela care a izbutit a face să se recunoască acestei țări de către Poartă și de către toate puterile acest drept.

Socot că aci nu mai încape discuțiune. Am cîștigat un drept mare și puternic.

Dară se zice: Ce ne pasă nouă de ce s-ar fi hotărît? Să fi bătut moneta. Apoi oare, onorabili domni, moneta este hotărîtă să circule numai în țara noastră, cum era hîrtia monetă în timpul revoluțiunii celei mari franceze? Socot, din contra, că o monetă care are caracterul suveranității trebuie să circule pretutindeni, dacă voim ca pentru moneta noastră să căpătăm marfă.

Toate puterile europene ne-au amenințat cu nerecunoașterea monetei noastre, dacă această monetă se va face fără consimțămîntul Porții; și socotesc că dumneavoastră, mai ales deputații de pe malul Dunării, trebuia să știți că multă vreme chiar moneta de aramă a fost refuzată în Bulgaria și Dobrogea...

O voce: Și în Austria.
O voce: Nu o primeau nici cerșetorii.

S-a mai făcut o imputare, că de ce s-a schimbat titlul și s-a zis, în loc de domn al românilor, domnul României.

Mai nainte de toate declar că și eu aș dori ca domnului nostru să se recunoască titlul de domn al românilor, ceea ce arată un caracter mai conform cu principiile secolului al 19-lea. Domnul oamenilor, nu al pămîntului, nu al proprietății. Însă, domnilor, recunoașterea titlului este un act

internațional care trebuie să fie recunoscut de statele acelea cu cari sîntem în relațiune.

Deja pînă azi titlul de România nu este încă oficialmente [re]cunoscut.

Sub ministerul nostru am avut fericirea să căpătăm promisiunea de la toate puterile că se va recunoaște titlul de România, însă cu condițiune ca să se facă o nouă conferință, să se înscrie în protocoale oficialmente și diplomaticește, prefăcîndu-se titlul de Principatele Unite în titlul de România.

Dați-mi voie, domnilor, acum să vă citez un act al comitelui de Beust către agintele de aci:

„Hotărîrea luată în cele din urmă de guvernul princiar de a bate monetă avînd drept legendă aceste cuvinte: « Carol, principele României » și neavînd semnul cerut din scrisoarea vizirială [13] de la 19 octombrie 1866, pentru a arăta suzeranitatea sultanului, a produs o penibilă impresiune asupra mai multora din curțile cari au garantat condițiunea politică a Principatelor Unite.

Una din aceste curți ne-a interpelat deja asupra atitudinei ce noi ne propunem a lua în fața unui act care poate fi privit ca o încercare a guvernămîntului de la București de a se degaja de legăturile care-l ratașez de Sublima Poartă. S-a agitat cestiunea chiar dacă n-ar fi bine de a se amîna recunoașterea numelui de « România » pînă cînd guvernămîntul principelui Carol va fi satisfăcut clauza despre care v-am vorbit".

Vă pot încredința, domnilor, cum că, dacă s-ar fi făcut pretențiuni pentru acest titlu, s-ar fi întîmplat greutăți, și iată ce s-a obiectat de puterile garanți:

După Tratatul de la Paris s-a primit ca principele Carol să se intituleze domn al României, și dacă s-ar fi numit domn al românilor atunci și imperatorul Austriei ar fi trebuit să se califice de domn mare al românilor, pentru că, precum știți, în statul său se află o populațiune mai tot atît de mare de români ca și aceea din România.

Apoi dumneavoastră ați știut aceasta foarte bine, pentru că ați votat mai multe convențiuni telegrafo-postale [14], unde există titlul de domn al Principatelor Unite sau domn al României...

O voce: Din nebăgare de seamă.

Mă iertați; nu este nebăgare de seamă.

Întotdeauna s-a privit că va fi dificultăți cu adoptarea acelui titlu, care, pe lîngă folosul practic, aducea și o mărginire de a putea trata cu statele vecine.

Domnul președinte al consiliului [15]: Și convențiunea pentru Prut.

Va să zică pe tărîmul național a veni și a zice că rău s-a făcut, că nu trebuia să se facă așa, este a ne repune în condițiunile anului 1866, cari nu mai sînt azi.

Toți miniștrii au lucrat în vederea acelei promisiuni că acel articol are să se desființeze cu consimțimîntul tutulor și fără conflict, și, precum a zis onorabilul domn ministru de interne, în adevăr Poarta a consimțit. Poarta este o putere slabă, și în împregiurări grele știe a face concesiuni...

Domnul ministru de interne [16]: Este o limită oarecare...

Cînd domnul Carp nu era ministru, unde mai cunoștea domnia-lui vreo margine? Azi l-am văzut pentru întîia oară că recunoaște o limită! *(Ilaritate.)*

Datoria-l face, fiindcă un ministru cînd vorbeşte angajează şi pe ţară şi pe sine, iară eu ca deputat vorbesc liber şi francamente.

Constat din luminele mele că Poarta este geloasă de multe ori de avantajele, de lucrurile cele mici, secundare, cari în alte ţări deloc nu se bagă în seamă, şi dovadă despre aceasta este că, de cîte ori am cerut ceva Porţii, am întîmpinat dificultăţi, cu toate că celelalte puteri îi ziceau: De ce te mai opui?

De aceea nu socot că ar trebui să punem de normă că totdeauna trebuie să zicem ceea ce zice Poarta, pentru că şi ea zice după oamenii săi de la guvern, cari unii sînt mai dulci, alţii mai liberali, alţii mai severi; unii de vechiul partit turc, alţii de partidul junei Turcie [17].

Aşadară, cestiunea naţională s-a tratat, şi astăzi e recunoscut că avem dreptul de a bate moneta, şi fiindcă avem acest drept nu trebuie a face, cum zice domnul Ionescu, ca moneda noastră să poarte armele ţării.

Care ar fi rezultatul atunci? Ám fi făcut voia Turciei, căci ea negăsind un alt argument de a scăpa de efigia domnului României, care îi era displăcută, a zis: Nu voiţi semnul suzeranităţii? Atunci puneţi pe monetă armele ţărei.

Noi am avut monetă cu armele ţării în vremea Ecaterinei [18]; şi din contră, de cîte ori am avut domni neatîrnaţi ca Ştefan, Mihai cel Mare, Vlad Ţepeş, Eraclide Despot [19], toţi au avut portretele lor pe monetă, colecţiuni cari s-au arătat Porţii, şi ea a zis: Atunci nu era vasalitate şi prin urmare puteaţi bate monedă cu efigia domnului; dară azi, fiindcă este vasalitate, nu voiesc să fie efigie.

Dară acum să zicem că efigia domnului nu este semnul unei depline suveranităţi, că un stat poate să fie neatîrnat şi cu toate astea să nu aibă efigia domnului pe moneta sa, cum este Turcia, care n-are efigie, are o iscălitură. Rusia de asemenea îşi are sistemul ei deosebit. Însă, domnilor, fiindcă Poarta zicea: nu voiesc efigia, fiindcă efigia presupune şi arată deplina suveranitate a unei ţări, noi tocmai pentru aceasta trebuie să zicem astăzi că voim s-o avem. S-o susţinem cel puţin pînă cînd va veni projectul de lege: vom vedea atunci care teorie va trebui să admitem, una ori alta.

Vin acum la cestiunea constituţională. Aici declar şi eu că negreşit mai bine era, şi este mai bine, să se voteze prefacerea pr'n o anume lege: precum prefacem prin lege drapelul nostru, asemenea să prefacem tot prin lege şi moneta. Însă să vedem dacă pînă acum s-a greşit ceva în această cestiune. Ministeriele trecute, îndată ce s-au otărît să bată monetă, au înfăţişat Camerii un project cu ocaziunea projectului cerut pentru baterea a 25 milioane, şi în acel project se prevedea [a]nume că moneda va purta efigia domnului, şi cu titlul: *Carol I. Domn al României.* Dacă projectul nu s-a votat încă, greşala nu este a oamenilor, ci a situaţiunei, a acelei situaţiuni de care ne plîngem toţi şi pe care toate partitele o recunosc: nestabilitatea.

N-am vreme, ora este înaintată, dară mă fac forte să vă dovedesc că cestiunea aceasta a fost tratată cu multă prudenţă în secţiuni şi s-a pus la ordinea zilei.

Cestiunile constituţionali, în regimul parlamentar, în toate ţările sînt de două feluri: unul, unde sînt în joc numai interesele de partit şi cestiunile de principiu; altul, unde sînt numai cestiunile esterioare, internaţionale, politice. Să învinovăţim, domnilor, pe miniştri cînd ei nu apără

drepturile țării ; dară asupra acestui punct, în cestiunea de față, n-avem nimica de zis : purtarea miniștrilor a fost patriotică. Prin urmare, nimic alt n-avem de făcut decît să trecem pur și simplu la ordinea zilei și să zicem ca moneta să se bată. Avem s-o schimbăm însă ; avem să schimbăm efigia, vom discuta aceasta [20].

"Monitor", 1870, nr. 258, p. 2 133, col. 4 ; nr. 259, p. 2 142, col. 5 — p. 2 143, col. 2 ; Victor Slăvescu, Recunoașterea dreptului de a bate monedă. Acțiunea diplomatică a României în 1866—1870, *București, 1941, p. 149—150, 178—181.*

NOTE

[1] În ședința din 17 noiembrie N. Blaremberg îl interpelase pe ministrul de externe, P. Carp, asupra stadiului în care se afla diferendul cu Poarta Otomană privind baterea monedei și dacă era dispus să depună pe masa Adunării corespondența urmată.

P. Carp dăduse următoarele explicații : exista o înțelegere cu Poarta ca, în conformitate cu legea votată în timpul ministeriatului lui I. C. Brătianu, România să aibă facultatea de a bate monede de aur și de argint cu armele țării. Pe monede însă se pusese și efigia domnitorului Carol, stîrnind protestul Porții. D. Știrbei fusese trimis la Constantinopol și după consultări cu Ali pașa telegrafiase la București liniștind guvernul că turcii vor privi favorabil problema ; deocamdată ea nu putea fi luată în dezbatere, căci cabinetul otoman era absorbit de limpezirea raporturilor cu Rusia (vezi infra nota 9).

[2] Nesatisfăcut de răspunsul lui P. Carp, N. Blaremberg declarase că el dezaprobă principial atît conduita guvernului actual, cît și a celor precedente, care ceruseră Porții Otomane permisiunea de a bate monedă, pentru că „dreptul de batere a monetei naționale nu s-a exersat conform Constituțiunei". Odinioară — sub Despot vodă, Eustratie Dabija, Mihai Viteazul, Ioan vodă cel Cumplit, Constantin Brîncoveanu —, "în niște timpuri mult mai critice pentru țara noastră", se bătuse monedă cu efigia domnitorilor. În fond, conchisese N.B., înlocuirea armelor cu efigia domnitorului era "un act de plată curtizanerie" ; încurcătura o accentuau și agenții țării în străinătate, adevărați "colecționari de decorațiuni".

De fapt, interpelarea lui N. B. era un pretext spre a-l ataca pe I. Strat, care fusese agentul țării la Paris și amestecat involuntar în afacerea succesiunii la tronul Spaniei (vezi infra). Napoleon al III-ea îi conferise Legiunea de onoare, de unde înțepătura lui N.B. (cf. Victor Slăvescu, *Ion Strat, economist, financiar, diplomat, 1836—1879*, București, 1946, p. 270). Ion Strat, diplomat diligent, ocupase temporar postul de agent la Constantinopol în lunile mai—iunie 1870. Problemele prioritare aflate în contenciosul cu Poarta Otomană erau pe atunci următoarele : dreptul de reprezentare diplomatică în străinătate, dreptul de a încheia tratate cu puterile străine, dreptul de a poseda și a conferi decorații naționale, dreptul ca țara să se intituleze "România" și, în sfîrșit, dreptul de a bate monedă.

Numit definitiv la Constantinopol la 26 martie 1871, Ion Strat, după prospectarea atentă a climatului politic din capitala otomană, scria ministrului său, Gheorghe Costaforu, că aceste probleme, aflate de fapt în litigiu încă din 1856, puteau fi rezolvate sau făcînd apel la puterile garante, ca acestea la rîndul lor să facă presiuni asupra Turciei, sau prin convorbiri directe cu Constantinopolul. După ce argumenta inutilitatea primei variante, datorită lipsei de preemțiune în acel moment a unei puteri anume la Constantinopol, ceea ce făcea practic ca eforturile singulare să se anuleze reciproc, Ion Strat înclina pentru negocieri directe cu marele vizir, Ali pașa. Și lucrul devenea posibil, după credința diplomatului nostru, abia în clipa cînd Poarta Otomană s-ar fi convins de stabilitatea situației interne a țării. Pentru moment, în plină efervescență și lupte răscolitoare de patimi care frămîntau scena politică românească, Ion Strat sfătuia să fie lăsată deoparte problema monedei. El promitea totuși, "si néanmoins il se présentait une occasion où j'apercevrai la moindre perspective favorable pour la solution de la question de la monnaie, il va sans dire que je ne manquerai pas de la saisir et de faire tous les efforts pour l'enlever" (V. Slăvescu, *op. cit.*, p. 292).

[3] Ministerul care a funcționat între 16 noiembrie 1868 și 24 ianuarie 1870 și în care K. a deținut portofoliul internelor pînă la 21 ianuarie 1870.

[4] Prokesch-Osten, conte, Anton de (1795—1876), militar și diplomat austriac. Ministru al Austriei la Atena în 1834—1849 ; ambasador la Berlin (1849—1852), delegat al Austriei la Dieta din Frankfurt (1853—1854). În decembrie 1855 este internunțiu la Constantinopol

și din 1867 ambasador. Autor al unor lucrări de valoare, între care *Geschichte des Abfalls der Griechen von türkischen Reich*, Viena, 1867, 6 vol.

Beust, conte, Friedrich Ferdinand (1817—1899), om politic austriac, adversar al lui Bismarck. Ca președinte al Consiliului de Miniștri a realizat uniunea cu Ungaria din 1867. Ajuns cancelar, în același an, a dus o politică de caracter revanșard față de Prusia. A demisionat în 1871, devenind ambasador la Londra (pînă în 1878) și apoi la Paris (1878—1892).

Pentru Cartea roșie austriacă vezi partea a II-a a volumului, p. 32, nota 1.

[5] Pentru rezolvarea pe care au găsit-o românii în acest caz vezi partea I a volumului, p. 332, nota 5.

[6] Despot vodă a emis, între 1562—1563, ducați de aur, taleri de argint, dinari și groșițe după model austriac și unguresc (dinarii). Vezi C. Moisil, *Monedele României*, în *Enciclopedia României*, III, București, 1938, p. 129—130; Ilie Țabrea, *Monedele lui Despot vodă în lumina ultimelor cercetări*, în „Studii și cercetări de numismatică", V, 1971, p. 161—177; Octavian Iliescu, *Un dinar fals de la Despot vodă*, în „Buletinul Societății numismatice române", LXVII—LXIX (1973—1975), nr. 121—123, p. 167—170.

Constantin Brîncoveanu a emis un ban de aur în două forme cu chipul său purtînd cucă și cu inscripție latină. Era de fapt vorba de o medalie cu putere circulatorie, care a fost folosită de Poarta Otomană ca dovadă a „trădării" principelui, căci țările române nu aveau dreptul de a bate monedă. Vezi Halevy Mayer și Corneliu Săcășanu, *„Medaliile" lui Constantin Brîncoveanu și gravorul lor*, în „Studii și cercetări de numismatică", I, 1957, p. 389—402.

[7] N. Blaremberg declarase emfatic că pentru el scrisoarea vizirală privind moneda (vezi mai jos) era „nulă și neavenită" dacă conținutul ei contravenea autonomiei țării. În încheiere, furtunosul N. B. spusese: „Este timpul ca Ministerul de Externe să înceteze de a fi o cutie cu surprize și un templu unde se celebrează oarecari mistere între cîțiva inițiați, cîțiva auguri, și unde numai ochiului profan al Parlamentului, numai ochiului profan al țării nu-i este dat de a pătrunde!".

[8] Petre Carp.

[9] La 19/31 octombrie 1870 Rusia a trimis o notă celorlalți semnatari ai Tratatului de la Paris, încheiat în 1856, în care avertiza că nu se mai simte datoare să observe prevederile acestuia în ceea ce privește neutralitatea Mării Negre întrucît litera lui fusese în mai multe rînduri călcată (cf. D. A. Sturdza, *Domnia regelui Carol I. Fapte. Cuvîntări. Documente*, I, *1866—1876*, București, 1906, p. 586). În pragul înfrîngerii Franței lui Napoleon al III-lea, inițiatoarea politicii care dusese la încheierea Tratatului, țarul Alexandru al II-lea considerase că a venit momentul să-l modifice în primul rînd prin anularea articolelor care statorniceau neutralitatea Mării Negre și interzicerea pasajului vaselor militare prin strîmtori în vreme de pace. Nota circulară a cancelarului Gorceakov dădea ca exemplu de călcare nesancționată a Tratatului, ceea ce dusese la perimarea lui, Unirea Principatelor Române (vezi infra, p. 40 în textul lui K.). Această interpretare a strîrnit îngrijorarea firească a cercurilor diplomatice române, căci echilibrul de forțe constituit în 1856 era destrămat. În plus, în interior România era confruntată cu frămîntări politice de amplu ecou. Carol de Hohenzollern, reprezentant al Prusiei învingătoare, era privit cu unanimă ostilitate de români — francofili prin tradiție. Ruptura între guvernant și guvernați părea inevitabilă. Carol și-a exprimat intenția de a părăsi țara într-o scrisoare către puterile garante (*Aus dem Leben König Karls von Rumänien*, II, Stuttgart, 1894, p. 127—129). Momentul nu era însă fericit ales. La modul general vorbind, nici unul dintre semnatarii Tratatului de la Paris nu dorea complicații la Dunărea de Jos, previzibile în cazul vacanței tronului românesc. Cei mai expliciți au fost englezii, în vreme ce exasperarea cea mai mare s-a manifestat la Constantinopol. Gladstone scria: „What scandalize me in Prince Charles letter is its shabby intriguing clandestine character" (Barbara Jelavich, *The Ottoman Empire, the Great Powers and the Straits Question, 1870—1887*, Bloomington/London, 1973, p. 73). Și tot el îl condamna pe „despotul german" al României cînd acesta îi eticheta pe români ca „inguvernabili". Agentul englez acreditat la București, John Green, era instruit de Foreign Office să-l sfătuiască pe Carol ca în cazul abdicării să-i informeze în prealabil pe oamenii politici din România ca să ia măsuri de evitare a anarhiei.

Turcii în schimb socoteau oportun să răspundă la apelul Rusiei de anulare a Tratatului de la Paris numai în ceea ce privește regimul politic al României. Iritați că principele Carol adresase scrisoarea doar puterilor garante, nu și Porții, aceștia au văzut, chiar după ce gestul a fost reparat prin trimiterea ei cu trei săptămîni întîrziere, dorința românilor de a deveni independenți. Căci așa s-a interpretat cererea de ajutor formulată de Carol în înlăturarea dificultăților de ordin intern și extern. Ideea abdicării părea Porții binevenită, dîndu-i astfel posibilitatea de a interveni armat pentru restabilirea ordinii. Unirea ar fi fost anulată și cele două principate primeau cîte un hospodar numit de la Constantinopol. Astfel se reintra în legalitate și Rusia nu mai putea invoca ignorarea Tratatului de la Paris. Acest raționament ciudat era expus de ministrul de externe Ali pașa în fața ambasadorului austriac Prokesch-Osten la 20 ianuarie 1871. Dacă formula era respinsă, prevenea el furios, la Dunărea de Jos s-ar fi instaurat „o republică roșie" (B. Jelavich, *op. cit.*, p. 72, nota 123). Ali pașa

mai constata că domnitorul prusac este „singur și din nefericire urît de toate partidele" (*ibidem*, p. 75). Românii învățaseră Europa, continua Ali pașa, cu „faptul împlinit", iar acum apărea evidentă intenția lor de a se desprinde atît de tutela marilor puteri, cît și de suzeranitatea turcească, lăsîndu-se conduși de „un partid mic, dar îndrăzneț, format din oameni legați de comitetele revoluționare din Europa, doctrinari sau tipi ambițioși, aceiași care azi fac aproape imposibilă guvernarea țării" (*ibidem*, p. 77).

Ideile acestea erau reluate, cu o notă cominatorie, în instrucțiunile cu care fusese înzestrat Kostachi Musurus bei, ambasadorul otoman la Londra, spre a expune poziția Turciei față de nota circulară a Rusiei. Turcia susținea că Tratatul de la Paris fusese călcat de români; în calitate de putere suzerană, ea era dispusă „de les contraindre, même avec des moyens coercitifs, à rentrer dans les limites des devoirs que les traités leur ont imposés" (*ibidem*, p. 123). Rămași nepedepsiți ca și sîrbii, românii dobîndiseră „le sentiment d'une impunité assurée", care dusese la transformarea țării lor într-un „foyer de toutes sortes de machinations contre la tranquilité intérieure de l'Europe". Unica soluție viabilă rămînea ocuparea militară a României! Această pledoarie, care ignora realitatea și a cărei aplicare ar fi dus la o destabilizare politică nedorită la Dunărea de Jos, a fost respinsă de lordul Grenville, ministrul de externe al Marii Britanii și organizatorul conferinței care urma să ia în discuție cererile Rusiei. La 27 ianuarie 1871 Musurus bei îi scria lui Ali pașa că lord Grenville îi ceruse să formuleze în scris o listă a „infracțiunilor" de care se făcuseră vinovați românii începînd de la intrarea în vigoare a Tratatului de la Paris.

Memorandumul lui Musurus bei este o piesă de referință rezumînd opinia autorităților otomane asupra situației politice a românilor; ea s-a păstrat pînă în 1877, cînd aceștia și-au dobîndit prin forța armelor independența de stat.

Ambasadorul otoman a început prin a spune că Tratatul de la Paris nu prevedea măsuri punitive pentru cazul cînd Principatele Române s-ar fi abătut de la dispozițiile sale. Totuși cineva trebuia să intervină și aceasta nu putea fi decît puterea suzerană, care se angajase să respecte atît administrația lor internă, cît și prerogativele autonomiei lor. Puterile garante trebuiau să vegheze tocmai la îndeplinirea acestei prevederi de către Poarta Otomană. Or, pînă acum, ori de cîte ori românii au comis o „infracțiune" (ca în 1859 cînd au unit principatele sau în 1866 cînd au adus un principe străin) puterile garante au cerut o conferință internațională; astfel Turcia n-a fost niciodată lăsată, cum era firesc, să acționeze singură. De regulă, conferințele n-au făcut decît „à légitimer l'infraction et à sanctionner les faits accomplis" (*ibidem*, p. 178). Musurus evidențiază ca un viciu de fond al Tratatului omiterea expresă a dreptului de intervenție al Porții; sugera, de aceea, ca în protocolul viitoarei conferințe de la Londra să se insereze următoarea clauză: părțile recunosc puterii suzerane dreptul și datoria de a veghea la menținerea stipulațiunilor Tratatului de la Paris și a celor derivate din ele care privesc Țara Românească, Moldova și Serbia, de a interveni pentru reprimarea acolo a oricărei infracțiuni. Dacă Poarta s-ar fi văzut silită să intervină cu armele, părțile contractante erau îndreptățite a trimite un delegat spre a urmări desfășurarea operațiunilor (*ibidem*, p. 179). Intervenția armată se justifica, în concepția ambasadorului, prin interpretarea articolului 26 al Tratatului de la Paris care autoriza Poarta a interveni în apărarea principatelor în cazul unei agresiuni externe. Prin urmare, dreptul de intervenție *unică* și *exclusivă* trebuia extins și în cazul tulburărilor interne.

Pretențiile aberante ale Porții Otomane nu au fost luate în seamă și statutul României nu a intrat în discuția conferinței. Mai mult, Gladstone glosa indignat pe o scrisoare cu conținut asemănător a lui Ali pașa: „Ce drept are Poarta să trimită trupe presupunînd că ar fi dezordini? Ce drept are să spună că românii nu se pot guverna înșiși atîta vreme cît respectă puterea suzerană?" (*ibidem*, p. 83, nota 128).

Conferința de la Londra, desfășurată în lunile ianuarie—martie 1871, a confirmat Tratatul de la Paris din 1856. Doar acordul ruso-turc aferent cu privire la neutralitatea Mării Negre era anulat printr-o înțelegere mutuală. Vezi mai mult la G. Giacometti, *Rusia's work in Turkey, a revelation*, Londra, 1877; G. Trubețki, *Les préliminaires de la conférence de London*, în „Revue d'histoire diplomatique", XXIII, 1909; S. Gorianov, *Le Bosphore et les Dardanelles*, Paris, 1910; W. E. Mosse, *The Rise and Fall of the Crimean System*, Londra, 1963; Barbara Jelavich, *op. cit.*; Traian Ionescu, *Atitudinea diplomației franceze și problema Mării Negre și a Dunării de Jos de la Congresul de la Paris (1856) pînă la Congresul de la Berlin (1878)*, în „Revista de istorie", XXXIII, 1980, nr. 11, p. 2 125—2 143.

[10] N. Ionescu declarase că în cazul baterii monedei țara nu face decît să intre în legalitate.

[11] Articolul 22 al Tratatului prevedea: principatele Valahia și Moldova rămîneau sub suzeranitatea Porții și sub garanția puterilor contractante bucurîndu-se de privilegiile avute. Nici o protecție exclusivă nu se mai putea exersa asupra lor. Nu exista nici un drept de amestec în treburile lor interne. Iar articolul 23 stipula că Poarta se angaja să păstreze principatelor „o administrație independentă și națională", ca și deplina libertate a cultului, legislației, comerțului și navigației. În sfîrșit articolul 24 impunea Porții convocarea Divanurilor ad-hoc

pentru a exprima dorința poporului român referitoare la organizarea *definitivă* a principatelor (cf. D. A. Sturdza, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, II, București, 1889, p. 1 082).

[12] Thile era omul de încredere al lui Bismarck.

[13] La 7/19 octombrie 1866 marele vizir trimitea o scrisoare lui Carol de confirmare a adresei Camerelor Principatelor Unite care îl aleseseră domnitor al românilor. Între altele Poarta Otomană consimțea „ca Principatele Unite să bată o monedă specială, sub rezerva ca aceasta să poarte semnul particular al guvernului imperial, semn a cărui natură va face obiectul unei înțelegeri speciale" (D. A. Sturdza, *Domnia...*, I, p. 341).

[14] Vezi convenționea telegrafo-poștală din 24 iulie 1868 între guvernul austriac și guvernul „alteței-sale serenisime domnitorul Principatelor Unite" (I. M. Bujoreanu, *Collecțiune de legiuirile României vechi și noi care s-au promulgat pînă la finele anului 1870*, București, 1873, p. 1024).

[15] Manolache Costache Iepureanu.

[16] Eroare evidentă, căci P. Carp era ministru de externe, portofoliul internelor fiind deținut tot de Manolache Costache Iepureanu.

[17] *Junа Turcie* a fost o grupare de intelectuali de orientare liberală de formație occidentală care doreau să modernizeze Imperiul otoman. S-a organizat începînd din 1861, dar denumirea ca atare a intrat în uz în 1865. Printre inițiatori s-au numărat Mustafa Fazil pașa, Halil Sarif pașa, Hayreddin pașa; ei erau oponenți funciari ai lui Ali pașa și Fuad pașa, cei doi mari viziri ai epocii Tanzimatului. Vezi R. Davison, *Reform in the Ottoman Empire, 1856—1876*, Princeton, 1963, cap. VI, *Political Agitation: The New Ottomans*, p. 172 și urm.; I. A. Petrosian, *Mladoturețkoe dvijenie (vtoraia polovina XIX—nacealo XX v.)*, Moscova, 1971.

[18] Moneda emisă de ruși era din aramă și fusese bătută la Sadagura. Pe față erau stemele unite ale Moldovei și Țării Românești, iar pe revers valoarea: 1 para = 3 denghi; 2 parale = 3 copeici. Au circulat între 1769—1774. Cf. C. Moisil, *op. cit.*, III, p. 123.

[19] Mihai Viteazul nu bate monedă, căci acest drept fusese pierdut din vremea lui Dan al II-lea, fiul lui Mircea cel Bătrîn *(ibidem*, p. 110).

Tezaurele monetare din vremea lui Ștefan cel Mare sînt cu totul neconcludente; voievodul moldovean a emis o monedă care pe avers are o cruce dublă și inscripția *moneta Moldaviae* cu stema Moldovei; pe revers: scut cu o cruce dublă ancorată în cîmp și inscripția *Stefanus Voievoda*. Mai sînt de amintit cîteva piese anepigrafice, uneori cu o rozetă deasupra scutului și o siglă în margine. În sfîrșit, o monedă de tip muntean care pe avers are inscripția *moneta Moldaviae*, iar pe revers un scut despicat cu o cruce deasupra unei rozete și al doilea cartier fasciat, cu legenda *Stefanus Voievoda (ibidem*, p. 116—117.)

Vlad Țepeș nu a bătut monede. Este vorba de Vlad Dracul, care, înlăturat de protejatul lui Alexandru cel Bun, Alexandru Aldea, fuge în Transilvania. Acolo regele Sigismund îi dă dreptul de a înființa o monetărie la Sighișoara. A bătut astfel monede pentru ținuturile aflate în stăpînirea lui: trecătoarea Bran, Prahova, Teleajen, orașele Brașov și Sibiu. Monetăria a funcționat pînă în 1441.

[20] S-a trecut la ordinea zilei.

*Discurs asupra politicii externe a României. Cu ocazia discuțiilor la mesajul tronului**

Domnilor, n-am decît a adresa mulțumirile mele comisiunii pentru redacțiunea acestui paragraf[1] în care exprimă cu deplinătate politica ce trebuie să urmăm, mai ales în fața acestui conflict între două puteri mari alături cu hotarele noastre.

În nici o cestiune nu se cuvine ca țara, guvernul și Camera să arate mai multă prudență decît cînd conflicte între aceste mari puteri vecine cu hotarele noastre, din nenorocire nasc. De aceea, încă o dată, mulțumesc comisiunii că proiectul de adresă arată guvernului și țărei politica ce trebuie să urmeze, respectul tratatelor pe cari alții se încearcă să le încalce, pe care noi trebuie să le păzim și să le apărăm; căci acel tratat[2] de la

* Ședințele din 5 și 7 decembrie 1870.

1856 este baza, este baza [sic], este garanția existenței noastre politice, a autonomiei noastre. Nu voi avea dară nimic alt de a zice decît o respectuoasă întrebare ce-mi permit a face onor. domnului ministru de externe [3], dacă este bine ca în fața conferinței care este să se adune la Londra [4] și în care poate, fără voință și contra intereselor noastre, se poate agita și oarecari cestiuni privitoare la România; și aceasta mai mult pentru că în notele principelui Gorceacoff, ca călcare a Tractatului de Paris, se citează Unirea României și principele străin.

Întreb dară pe domnul ministru de externe daca, în fața conferinței care este a se aduna la Londra, domnia-lui a dat instrucțiuni conforme cu acest paragraf al proiectului de adresă, care este espresiunea țărei și care arată și marile interese ale țărei; și dacă, precum îmi place a crede, domnia-sa a dat asemenea instrucțiuni, îmi permit a-i face întrebarea: bine este, în împregiurările de față, ca țara să nu aibă pe toți agenții săi la locurile lor? Bine este ca, după ce agenții noștri, care sînt într-un număr atît de restrîns, de esemplu pentru Viena, Berlin și Petersburg, trei centruri importante, trei orizone politice deosebite, un singur agent, și apoi și acel agent deja atît de ocupat, atît de demn, atît de capabil, pentru care cred că nimeni n-are mai multă stimă decît mine, bine este să i se dea și o funcțiune care reclamă o ședere ad-hoc la un singur punct, ca comisar al guvernului pentru acțiunile calei ferate [5] a domnului Strusberg?

Domnul Steege este din cauza aceasta reținut la Berlin; dară la Petersburg, dară la Viena, dară la Constantinopole pe cine avem?

Domnilor, să fiți bine încredințați că aci nu e pasiune; este o frică, o mare frică pe care fiecare din noi o simte, și tocmai pentru că o simte nu trebuie să nu o exprime.

Domnilor, în nici o cestiune ca în cestiunea aceasta guvernul și țara nu trebuie să fie despărțite; din contra, în nici o cestiune guvernul [nu] trebuie să fie mai mult strîns și unit cu Adunarea, cu țara, prin sentimente, prin scop, prin voință și prin mijloace, decît în cestiunea de față.

Nu fac cestiune de opoziție de partit, nu fac cestiune de guvern, fac numai o cestiune naționale, și sînt sigur că toți cîți sînteți, de orice partid, înțelegeți că aci trebuie mare prudență, ca să apărăm drepturile noastre, drepturile de esistență politică a țărei noastre, pentru care o generațiune întreagă a luptat, și din acea generațiune a făcut parte și domnul prim-ministru [6]. De aceea cred că și domnia-sa trebuie să aibă aceleași îngrijiri cari le au și bătrînii, generațiunea trecută. Nu voi decît a ruga pe onor. guvern că în asemenea cestiune să nu facă nimic singur, ci numai împreună cu țara.

Replică lui N. Ionescu[7]. Prilej pentru a rememora împrejurările diplomatice ale Unirii principatelor.

Credeți, domnilor, că și eu în momentul de față iau cuvîntul cu cea mai mare frică și rog pe fiecare ca cu același sentiment să vorbească, ori sprijinindu-mă, ori combatîndu-mă.

N-am înțeles și nici înțeleg a pune pe Cameră sau pe guvern a face cea mai mică imprudență; nu înțeleg ca prin discuțiunea actuale să se indispună vreuna din puterile cari au garantat esistința noastră politică prin Tractatul de Paris. Numai un lucru am voit să știu și la acela onor. domn ministru de externe n-a voit a-mi răspunde și cînd îmi va răspunde un cuvînt, numai un singur cuvînt, nu numai că voi conteni de a vorbi, dară voi ruga pe toți deputații să facă un act de patriotism, de înaltă prudență de a trece înainte.

Domnilor, şi aci spun şi eu ca şi domnul Ionescu, vorbesc în numele meu, numai al meu şi al nimănui altul. Eram peste hotar cînd a izbucnit un resbel mare între două mari state [8], garante amîndouă ale Tratatului de Paris, care garantează autonomia noastră. Şi Camera şi guvernul au socotit oportun a se ocupa de această cestiune. A fost şedinţă publică, pe urmă şedinţa secretă, s-a dat un vot, guvernul a aderat; n-am nimic de zis; plec capul, daca guvernul şi Camera s-a socotit în drept şi datori a se rosti cum s-a rostit în ceea ce priveşte conflictul dintre cele două puteri. Trebuia să rămînem neutri, deoarece nu puteam face altfel. De la banca ministeriale s-au zis frumoase cuvinte, pe cari eu nu le osîndesc, precum nu osîndesc nici declaraţiunea domnului ministru de esterne că s-a silit a împăca pe Francia cu Prusia, declaraţiune de care unii deputaţi au rîs chiar mai deunăzi; eu însă n-am rîs; din contra, mi-a părut bine de afirmaţiunea împăciuitoare a domnului ministru, căci mi-am zis că domnul ministru va fi tot aşa de conştiincios şi în o cestiune care ne atinge mai d-a dreptul. Cînd însă onor. domnul ministru zice că domnul Strat a contribuit în mare parte la renunţarea principelui Leopold la coroana Spaniei [9], îmi permit să-i spun că se înşeală asupra rolului important ce crede că a jucat domnul Strat în această cestiune. Poziţiunea sa nu putea să-i permită aceasta. Sînt alte consideraţiuni mari, înalte, ce trec peste capul României, cari au adus pe principele Leopold să renunţe la tronul Spaniei, iară nu domnul Strat.

Viu acum la cestiunea de faţă. S-au dat trei note [10] de principele Gorceakoff, unul din bărbaţii emininţi de stat care în multe ocaziuni a ajutat România cu puternicul său sprijin.

În acele trei note se justifică denunţarea care se făcea unei părţi din Tractatul de Paris prin faptul cum că Unirea, transformările politice pe cari le-au căpătat România sînt atîtea revoluţiuni cari lovesc în spiritul Tractatului de Paris.

Nu-mi aparţine mie, om modest, ţăran de la Dunărea de Jos, să viu să mă pun faţă în faţă cu marele şi ilustrul bărbat de stat al Rusiei, însă, cînd am văzut că se zice că Unirea este rezultatul pasiunilor locale, m-a durut inima, pentru că toţi bătrînii României şi-au sacrificat tinereţele pentru Unire, pentru acest vis al atîtor generaţiuni. *(Aplauze.)*

Unirea n-a fost şi nu este rezultatul pasiunilor locali, ci este pasiunea legitimă a naţiunei mele din timpul lui Ştefan ş-al lui Mihai Viteazul. *(Aplauze.)*

În a treia notă s-a zis cum că se formează la gurele Dunării un stat care, prin căile sale economice şi strategice, are să dobîndească o importanţă nepotrivită cu întinderea sa teritoriale. Aceasta a produs mare durere în sufletul meu şi m-a îngrijit precum trebuie să îngrijească pe fiecare, fie tînăr sau bătrîn. Domnilor, aveam Cartea roşie a Austriei [11] sub mînă, într-însa sînt 22 de note din care România poate să înveţe mult şi pentru care România este iarăşi datoare, în două, trei puncturi, să înalţe mari mulţumiri ilustrului bărbat de stat al Austriei, comitele de Beust. N-am adus aci Cartea roşie, n-am adus acele depeşi, ca să le citesc aci, pentru că mai nainte de toate trebuie să fiu prudent într-o cestiune aşa de mare, dintre două puteri mari, în care vorbeşte Europa; prudenţa m-a făcut să plec capul, şi profit de această ocaziune pentru a ruga pe domnii deputaţi, juni şi bătrîni, să binevoiască a fi foarte prudenţi în această cestiune.

Un singur lucru numai mi-am permis să întreb şi să zic ! Nu se cuvenea oare ca guvernul să facă şi în această cestiune precum a făcut în cestiunea conflictului pruso-francez, care era o cestiune mai depărtată şi care nu ne privea într-un mod direct? Nu era mai bine să ne convoace în şedinţă secretă, să ne espună cestiunea şi să ne roage să fim prudenţi, decît să tacă şi să voiască ca şi noi să nu zicem nimic? Eu cred că putem să fim unii mai mult, alţii mai puţin constituţionali, putem să fim pentru cutare sau cutare formă de guvern mai liberal, mai democratic, cînd e vorba de cestiunile interioare, de administraţiunea internă; însă, cînd e vorba de interese politice aşa de grave, nu e permis nimănui alt decît să fie cu ţara. *(Aplauze.)*

Atît am voit să ştiu. Eu cred că atunci cînd domnul ministru a citit nota a treia l-a durut inima, cum trebuie să doară pe orice român care-şi iubeşte ţara sa; nu mă îndoiesc de aceasta, dară dat-a oare domnia-lui instrucţiuni, circulări spre a statornici faptele aşa precum sînt? Dat-a instrucţiuni prin cari să spună că, dacă Unirea a fost mult timp combătută de Anglia şi Austria, aceasta este pentru că şi Anglia şi Austria găsea Unirea prevăzută prin Regulamentul organic, care a fost sancţionat de Rusia, şi pentru că Anglia credea că Unirea era o idee sprijinită de guvernul rusesc?

Dat-a instrucţiuni la un aginte al său, fie chiar oficios, să rectifice acele erori cari cad asupra noastră cu o mare greutate?

Aceasta voi să ştiu şi nimic mai mult; atît fac întrebare : acele trei note chemat-a atenţiunea domniei-sale, acele trei note cari fac procesul renaşterii României? *(Aplauze.)* Acele trei note uimitu-l-au pe domnia-sa? Şi nu socoteşte domnia-sa că nu în şedinţă publică, cu alarmă, trebuie să ne consulte, ceea ce era datoria domniei-sale s-o facă precum s-a făcut la anul 1866?

Domnia-sa trebuie să convoace şi pe bătrînii cari au luat parte la Unire şi cari nu s-au coborît în mormînt, cari au dreptul să vorbească, dacă nu pentru dînşii, dară cel puţin pentru copiii lor.

Atît cer de la domnul ministru, şi cu aceasta n-am voit să fac o cestiune de partit sau cestiune ministerială, aruncînd astfel flacăra. Atît rog pe domnul ministru şi eu; daca aş fi fost acolo în locul domniei-sale, aş fi permis şi eu altora să-mi facă această întrebare. Fac dară această cestiune cu respect către domnii miniştri cari sînt români, şi cred că sînt tot aşa de buni români ca şi mine, ca noi toţi, căci mare răspundere se ia pentru asemenea cestiuni unde se atinge de viitorul ţărei. Cineva oricît de înalt, oricît de inteligînte ar fi, nu trebuie să creadă că poate singur să conducă destinatele României.

Atît rog pe domnul ministru şi n-am venit aci nici cu Cartea roşie, nici cu circulare, nici cu toate celelalte acte, fiindcă, cum am zis, prudenţa trebuie să ne modereze. Rog numai pe domnul ministru să fie bine încredinţat cum că la Londra poate să se trateze şi altceva decît cestiunea neutralităţii României, şi, aşa fiind, să se gîndească la răspunderea ce va lua, cum foarte bine a zis onor. domnul Ionescu, cînd s-ar înfăţişa cu nişte fapte îndeplinite, în contra cărora noi nu vom avea mîngîierea să zicem un cuvînt. Atît voiesc şi nimic mai mult : nici interpelări, nici protestări, nici învinovăţiri, nici prepus, nici bănuială. O rugăminte numai voiesc să fac, care socot a fi a ţărei întregi : în asemenea cestiuni să binevoiască a nu face cestiuni de guvern sau de Cameră, de partea dreaptă sau de partea stîngă, de partit ministerial sau al opoziţiunei; să facă o cestiune

națională care privește pe toți fără osebire și unde fiecare din noi avem dreptul de a zice cu multă prudență cuvintele noastre. Sîntem mici, și colosul cînd va intra în luptă ne va strivi fără milă. Însă tot se cuvine, chiar pe temeiul Tratatului de la Paris, cu dreptul care ne dă prin canalele legali chiar prin agintele de la Constantinopole, să facem și noi respectuoasele noastre observări, și să zicem că Unirea n-a fost violațiunea Tratatului sau Convențiunei de la Paris ; căci, cum am zis, se făcea objecțiune că națiunea nu s-a rostit asupra Unirei și că cele ce se zic nu sînt espresiunea voinței națiunei. Mai tîrziu, cînd va fi un corp legitim constituit care ar cere Unirea, atunci se va putea esprima și Austria pentru Unire. Și în adevăr, sînt dator a recunoaște că, atunci cînd Camera și domnul la anul 1862 s-au rostit în favoarea Unirei, Austria n-a fost cea după urmă care a dat adeziunea sa. Aceasta o știe foarte bine și onor. prim-ministru, căci și domnia-sa a fost în poziținne să audă verbal pe eminentul bărbat de stat, comitele de Beust [12], căruia nu mă pot opri de a-i esprima omagiele mele, care în luna lui mai a luat în apărare drepturile principatelor garantate prin Tratatul de la Paris și s-a rostit în contra orice intervențiuni izolate în România.

Iată, domnilor, ce am voit să spun și nimic mai mult.

Cînd, mai tîrziu, domnul ministru președinte va primi ca să știm și noi în chipul cel mai prudent, cel mai moderat, ce urmări, ce instrucțiuni gîndește ca să se facă asupra rectificărei unor acuzațiuni nedrepte în contra României, ne vom permite, precum sînt sigur că va face și domnul Ionescu și domnul prim-ministru Epureanu, ne vom permite și noi a dovedi că Unirea nu a fost rezultatul unor pasiuni locali, ci că ea a fost un avînt al voinței țărei întregi. Și, cînd cer aceasta, o fac, încă o dată, ca să protestez că, după opiniunea mea, interesul țărei astăzi este nu de a ne lărgi drepturile noastre, nu de a cere alt nimic decît aceea ce avem, aceea ce ne este garantat prin Tractatul de Paris, pe care alții pot să-l calce, dară pe care noi trebuie să-l păzim, căci el este garanția drepturilor noastre politice. *(Aplauze prelungite.)*

Se împotrivește închiderii discuției.

Domnilor, onor. domn Nae Ionescu [13], deși mi-a atribuit și cuvinte și opiniuni pe cari nu le-am esprimat, însă a zis un ce drept și pentru care-i sînt recunoscător : Să fim foarte modești, foarte prudenți.

Iată ceea ce mă face să viu a vă ruga să lăsați a se mai urma discuțiunea asupra acestei cestiuni, care este pusă în adresă la acest paragraf. În urma cuvintelor mele cu totul de rezervă, onorabilii domni Fleva și Blaremberg [14] [a]u dat discuțiunii o întindere așa încît vă mărturisesc că mi-ar părea foarte rău ca în urma acestor discursuri Adunarea să treacă la ordinea zilei.

Socotesc, domnilor, că nu interesul opiniunilor mele trebuie să fie în joc, că interesul țărei nu este de a ști cum am privit eu cestiunea cutare și cutare, ci este de a vedea ce este de zis și de făcut într-o cestiune așa de mare, unde sînt în joc interesele cele mai mari ale României.

Am văzut pe domnu[l] Eraclide [15] cerînd să se închidă discuțiunea cu considerațiuni de 7 decembre și de cestiuni financiare, dară să-mi permită domnul Eraclide să-i spun că mi-a părut foarte rău că asemenea considerațiuni au ieșit din gura unui deputat tînăr, al cărui sînge trebuie să fie mai ferbinte decît al bătrînilor.

Mi-a părut rău că din partea domniei-sale a venit asemenea propunere și rog pe Adunare să binevoiască a nu închide discuțiunea și a-mi

permite şi mie să zic cîteva cuvinte, pentru că, cum am zis la început şi o zic şi acum, nu se cuvine ca o asemenea discuţiune să se închidă pînă nu vom veni la un rezultat, şi rezultatul trebuie să fie o strînsă înţelegere între guvern şi Adunare. Înt-un conflict care nu ne priveşte pe noi, conflict între Rusia şi Turcia, s-a luat drept argument prefacerile interioare ale României, prefaceri cari s-au calificat de călcări ale Tratatului de Paris. Aci trebuie ca Adunarea, într-un chip foarte modest, prudent să se esprime şi să zică cuvîntul său. Am văzut pe Austria... şi acum domnul Dobrescu să-mi permită a-i cita o altă putere care nu mi-a dat decoraţiuni, am văzut pe Italia...

O voce: Ce a zis domnul Dobrescu?

Domnul Dobrescu mi-a imputat că am decoraţiune de la Austria ca ministru român care am dat ospitalitate imperatorelui Francisc Ioseph, deşi aceasta este în uz pînă şi în statele republicane.

Domnul Dobrescu: Să dea Dumnezeu să capeţi şi una română.

Nu voi cere cînd veţi fi dumneavoastră ministru de externe. *(Ilaritate.)*

Italia a venit şi a arătat ce au fost transformările din interiorul României, a arătat că nu a fost o călcare a Tratatului de Paris. Socotesc că este bine ca, după o discuţiune, nu după tonul şi stilul domnului Dobrescu, nu care să atingă de interesele cutărui sau cutărui partit, ci după o discuţiune, să facem ca ministerul să cunoască opiniunea Camerei şi aceasta să-i serve de busolă.

Cu toate afirmaţiunile cari se fac că la Londra nu se va trata decît cestiunea Mării Negre, noi tot nu putem rămînea liniştiţi şi încrezători pe această declaraţiune, cînd vedem că drept temei al acestui eveniment s-au pus înainte transformările interioare ale României ca atîtea călcări ale Tractatului de Paris; şi de aceea reclam de la dumneavoastră permisiunea ca să pot rosti şi eu încă două-trei cuvinte şi ca să citez oarecari date pentru a lumina cestiunea şi a pune şi pe minister în poziţiune ca cu prudenţă şi cu energie să poată apăra respectuos, pe lîngă înaltele puteri, drepturile ţării. Iată pentru ce voiesc să nu se închidă discuţiunea, pentru că asemeni discuţiuni nu se închid ca cestiunile financiare şi alte incidente.

Domnul general I. Florescu: Domnilor, cu toate cuvintele rostite de domnul Kogălniceanu, să-mi permiteţi să cer închiderea discuţiunii. Cer închiderea discuţiunei pentru că nu văd încă nici un amendament depus la biurou ca să ştim dacă vrem să tratăm cestiunea serios şi să convenim la o concluziune iară serioasă, căci, dacă deviem de la cestiune, nu vom ajunge la un rezultat serios şi nu vom termina niciodată.

Cer închiderea discuţiunei pentru că, dacă este vorba ca să tratăm despre ceea ce a vorbit domnul Kogălniceanu, şi care poate fi foarte interesant şi serios, apoi, deosebit de dreptul ce-l are orice deputat să ridice orice cestiune prin mod de interpelare, mai avem încă multe articole de discutat din răspunsul la discursul tronului, şi mai cu seamă articolul următor, în care putem găsi din nou ocaziunea de a dezbate această cestiune. Dovadă, domnilor, că nu este la acest articol locul ca să vorbim de această cestiune este că din oratorii cari au vorbit nu a conchis nici unul prin a depune vreun amendament. Aşadară cer închiderea discuţiunei, pentru că nu voiesc să mai deviem de la cestiune. Cestiunea finală, domnilor, care ne interesează pe noi în cestiunea politică care se tratează nu este decît una, foarte simplă, dară serioasă, aceea adică cu care a terminat domnul Nae Ionescu: agent cu o oră mai nainte la Constantinopole [16].

Iată cuvintele pentru cari vă rog să închideţi discuţiunea.

Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se respinge.

Domnul președinte: Domnul Vernescu are cuvîntul.
Domnul Vernescu: Eu nu mai am cuvîntul.
Domnul președinte: Atunci domnul Candiano are cuvîntul.
Domnul Candiano: Ced domnului Kogălniceanu.

Domnilor, paragraful al patrulea din acest project de adresă coprinde cuvintele următoare...

Domnul G. Vernescu: Nu este în discuțiune paragraful al patrulea.

Socotesc că onor. domn Vernescu, care nu a voit să vorbească, va binevoi a-mi permite să vorbesc cel puțin eu, și pentru paragraful al treilea să citesc pe al patrulea, care este în strînsă legătură cu acela, deoarece discuțiunea a fost în privința neutralității și simpatielor noastre.

Voci: Da, da.

Așadară, iată ce vedem în paragraful al patrulea.

„Ca și Măria-Ta, nu vom uita niciodată adînca recunoștință ce sîntem datori a păstra pentru o națiune nobilă și generoasă, care a vărsat sîngele fiilor săi pentru emanciparea României și care prin legăturile sale de gintă are un titlu mai mult la simpatiile noastre. Reprezentanții națiunei însă, adînc pătrunși de deferința ce se cuvine să aibă pentru toate puterile cari garantează astăzi poziținea noastră politică, au satisfacțiunea intimă de a ști că n-au făcut nimic spre a demerita de dînsele".

Domnilor, declar că-mi place a vedea cu recunoștință pentru comisiunea care l-a redactat acest paragraf din proiectul de adresă. Acesta e răspunsul ce dau la imputările făcute mie de onor. domn Ionescu, care a zis că eu m-aș fi esprimat în contra proclamării de neutralitate și de simpatie.

Tot așa am votat și paragraful al doilea[17] din acest project, unde se vorbește de un vot al Adunării. Și astfel fiind, domnilor, nu-mi voi permite a aluneca pe tărîmul ziarelor, pentru că, cît pentru mine, nu pot primi teoria aceea ca la această tribună să vină să se discute cutare articol din cutare ziar care s-ar atribui cutărui sau cutărui deputat, căci, dacă ne-am pune pe tărîmul acesta, unde am merge? Atunci mi-aș permite și eu să atribui cutar articol din ziarul „Țara"[18] cutării persoane și să-l discut, și nu cred că ar fi bine aceasta.

Aici sîntem deputați, nu ziariști, și nu ne este permis să scrutăm intențiunile cutării persoane din acest Parlament, și cu atît mai mult că regulamentul nostru chiar ne interzice procesele de tendințe și calificările de intențiuni.

Eu îmi voi permite numai de a cita un fapt de care a făcut mențiune onor. domn Georgiu tocmai cu ocaziunea dării acelui vot de neutralitate simpatică. Domnia-sa a zis atunci că regretă că nu se află față domnul Kogălniceanu, căci eu pe atunci eram în Francia. Și acum să-mi dați voie a lăuda aci, fără a fi calificat că mi-a dat vreo decorațiune, pe un ilustru diplomat al Franciei, care întotdeauna ne-a susținut, și a vă spune care este politica pe care o așteaptă de la noi Europa și îndeosebi Francia.

Domnilor, mai nainte de a intra eu în minister acum în urmă, și pe cînd era onor. domn Brătianu la putere, aflîndu-mă în Francia[19], am vrut să am cunoștință și de chipul de vedere al guvernului francez în privința situațiunii României și de aceea ce se impută guvernului domnului Brătianu, și am solicitat o audiență de la marchizul de Moustier[20], atunci ministru de interne al Franciei, acel bărbat de stat care ne-a ajutat foarte mult în timpuri grele pentru a ni se garanta drepturile noastre autonome.

Domnul C. Racoviță: Și care ne combătea la 1868.

Dacă domnul de Moustier a fost în contra noastră, apoi atunci nu știu pe cine voi mai găsi care să fie pentru noi. Onor. domn Racoviță să-mi permită a-i spune ce a făcut marchizul de Moustier pentru România. Dacă marchizul de Moustier nu a făcut nimic pentru noi, atunci ar trebui să zicem că nici Napoleon nu a făcut nimic.

Știți, domnilor, că dacă Moldova a putut fi consultată asupra Unirii și asupra adevăratelor sale dorințe, aceasta o datorim marchizului de Moustier, care a prins scrisorile lui Vogoride [21], căci împăratul Napoleon numai arătînd reginei Engliterei la Windsor aceste scrisori a putut dobîndi stricarea alegerilor de sub Vogoride. Și onor. domn Ionescu, care se afla la Bruxelles și care redija „Steaua Dunării" [22], ar putea să vă spună și mai bine decît mine ce rol a jucat atunci agenții și consiliarii împăratului Napoleon, între cari era și marchizul de Moustier...

O voce: Nu era atunci ministru de externe.

Era în consiliul împăratului, și în urmă ambasador la Constantinople.

Și marchizul de Moustier se plîngea de ministerul domnului Brătianu, nu că nu era un ministeriu occidentale sau ministeriu francez, dară pentru că-l credea că era un ministeriu care urma o inspirațiune ale altor puteri, și-mi zicea: Domnule, Francia nu vă cere să fiți francezi, însă niciodată Francia nu poate permite ca guvernul român să fie un guvern rusesc, ori turcesc, ori prusian; ci Francia cere ca să fiți români.

Aceasta este, domnilor, și opiniunea mea, ca să fim români în toate ocaziunile și să nu fim nici pentru politica occidentale, nici pentru cea orientale, ci să fim pentru politica românească. *(Aplauze.)* Aceasta este, domnilor, opiniunea mea și această opiniune o văd reprodusă și în paragraful al treilea și al patrulea și de aceea mi-am exprimat recunoștința pentru redacțiunea comisiunii.

Vin acum la objectul nu al unei interpelări, dară la objectul respectuoaselor mele întrebări, ce am avut onoare să fac guvernului și la cari întrebări guvernul nu mi-a răspuns. Domnilor, am declarat de mai nainte și o declar și acum că eu nu voiesc să fac cestiuni de partite, ci voiesc să sulevez * o cestiune eminamente naționale, și înainte de toate doresc ca Adunarea să fie în deplin acord cu guvernul, după cum și sper că este și va fi în o asemenea cestiune, și de aceea voiesc să mă explic.

Domnilor, la anul 1854 s-a născut conflict între Rusia și Turcia, în privința cheilor bisericei de la Ierusalim, și victima acelui conflict am fost noi cei întîi, căci, precum știți, principatele au fost luate ca zălog de către guvernul rus. După aceasta a intervenit lupta din Crimeea și apoi Tractatul de pace de la Paris și de atunci și pînă acum, adică de la 1857 și pînă la 1870, am văzut că guvernul rusesc, totdeauna repunînd politica sa veche și adoptînd o politică nouă, a fost în toate împregiurările alături cu Francia mai la toate operațiunile regenerării noastre naționali; a fost alături cu Francia la conferințele de la Viena, precum și la Congresul din Paris. Apoi la Constantinopole, cînd s-a proclamat Unirea principatelor de către ambele Adunări la anul 1862, guvernul imperiale rusesc a fost alături cu guvernul imperiale al Franciei, spre a recunoaște acest fapt.

După 13 ani, naște astăzi un conflict între Rusia și puterile mari, revendicarea drepturilor sale de suveranitate deplină în interiorul imperiului său, nemaivoind mărginirea ce li s-a făcut prin Tractatul de Paris

* Să ridic, din fr. *soulever*.

pentru fortificaţiunile Sebastopolului şi nemaiputînd primi să fie mărginită de a avea o flotă în interiorul Mării Negre, teorie ce vedem că revendică astăzi şi America, că mările sînt ale tutulor naţiunilor şi că fiecare naţiune are dreptul de navigaţiune pe dînsele.

Noi, popor mic, popor modest, dară avînd o misiune nu numai de la Dumnezeu, dară care ne este impusă şi de Tratatul de Paris, nu ne este permis nouă să luăm parte în asemenea conflict mare, de acolo unde interesul nostru este în joc. Aşa fiind, am zis, domnilor miniştri, conflictul dintre Francia şi Prusia era cestiunea de sentimente naturali ale românilor; guvernul, în manifestarea acestor sentimente, a luat parte-vă, s-a unit cu votul Camerei. În conflictul dintre Turcia şi Rusia nu sînt numai sentimente, sînt interese, interese mari, interese naţionali, existenţa noastră politică.

În trei note ce guvernul imperiale al Rusiei a dat către puteri, argumentele sale despre violarea Tractatului de Paris le-a luat în transformările politice pe cari le-a avut România, transformări care ştim că s-au făcut cu consimţămîntul puterilor, pe baza vechilor noastre tractate şi mai cu deosebire a Tractatului de Paris.

Permiteţi-mi, domnilor, a vă da citire textualelor vorbe ale primei note a principelui Gorceacoff, care este aceasta:

„Tractatul din 18 (30) martiu 1856 n-a scăpat nici de derogaţiunile ce au luat partea cea mai mare din tranzacţiunile europene şi în prezenţa cărora ar fi dificile a afirma că dreptul scris, fondat pe respectul tractatelor ca bază a dreptului public şi ca regulă a raporturilor dintre state, şi-a conservat aceeaşi sancţiune morale pe care a putut-o avea în alţi timpi.

S-au văzut principatele Moldova şi Valahia, a căror soartă se fixase prin tractatul de pace şi prin protocoalele subseculanţi *, sub garanţia marilor puteri, îndeplinind un şir de revoluţiuni, contrarii spiritului ca şi literei acestor tranzacţiuni şi cari le-au condus mai întîi la Unire şi apoi la chemarea unui principe străin. Aceste fapte s-au produs prin învoirea Porţii cu adeziunea marilor puteri sau cel puţin fără ca acestea să fie judecat necesariu a face să se respecte hotărîrile lor.

Reprezintantul Rusiei singur a ridicat vocea spre a arăta cabinetelor că, prin această toleranţă, ele se puneau în contradicţiune cu stipulările explicite ale tractatului.

De bună seamă că dacă aceste concesiuni acordate uneia din naţionalităţile creştine ale Orientului rezultau dintr-o înţelegere între cabinete şi Poartă, în virtutea unui principiu aplicabile pentru toate popoarele creştine ale Turciei, cabinetul imperiale n-ar fi putut decît să le aplaude. Însă ele au fost exclusive.

Cabinetul imperiale a trebuit dară să fie în uimire văzînd că, abia în cîţiva ani după încheierea sa, tractatul din 18 (30) martiu 1856 putuse să fie călcat nepedepsit într-una din clauzele sale esenţiali în faţa marilor puteri întrunite în conferinţă la Paris şi reprezintînd, în totul lor, înalta autoritate colectivă pe care repausa pacea Orientului" [23].

Domnul N. Blaremberg: Acesta este sprijinul care ni s-a dat de Rusia?

Aceasta este circularea dintîi a principelui Gorceacoff. În a doua circulare să face o imputare puterilor că au restaurat la gura Dunării de Jos un stat duşmănesc Rusiei.

* Subsecvente, următoare.

În a treia notă, ca răspuns la nota comitelui Beust, se zice așa:

„Cît pentru călcările speciali la cari a fost supus tractatul de la 1856, apoi contele Beust îmi va permite a nu mă opri la objecțiunea că Moldova și Valahia n-au subsemnat însele acel tractat. Provinciile, așa cum stau în raporturi de vasale către Poartă, nu puteau dară să apară ca părți contractante la niște tractate ce s-au încheiat între puterile cele mari. Ele au rămas departe de dînsele și nu se pot face responsabile pentru călcările la cari au servit de pretest, cînd au făcut revoluțiuni interioare sub influența unor pasiuni locale.

Călcarea tractatului constă mai cu seamă în faptul că puterile mari întrunite în conferință, după ce au dat fără nici un folos sentințe prin care se condamnă faptele împlinite, în cele din urmă tot le-au tolerat și le-au recunoscut, cu toate că erau contrarie spiritului ca și literei Tractatului de la Paris și cu toate că plenipotențiarul Rusiei a arătat că această toleranță se află în contrazicere flagrantă cu dispozițiunile tractatului.

Această călcare nu slăbi numai ideea generale de drept. Prin consecințele ei se modifică poziținea bazenului Mării Negre, introducînd acolo un al treilea stat țărmural, neprevăzut, care, unit fiind cu inima continentului printr-un rezou de căi comerciali și strategice, poate să ajungă la o însemnătate politică care nu stă în nici un raport cu întinderea sa geografică".

Domnilor, oricît am voi să zicem, nu putem face altmintrelea de a vedea în aceste trei note o învinovățire morale, dacă nu mai mult, care se aduce transformărilor noastre politice. Văzînd aceasta, am socotit de datoria guvernului și a țărei ca în chipul cel mai modest, cel mai prudent, cel mai moderat, dar totodată și cel mai energic, căci sîntem pe tărîmul drepturilor noastre, să facem respectuoasele noastre observări la nota principelui Gorceacoff, arătînd cu istoria în mînă, cu Convențiunea, cu Tractatul de Paris, că aprecierile sale, deși ale unui diplomat înalt, ilustru, inteligent, nu sînt însă conforme cu actele predecesorilor săi de la Conferința Vienei, de la Congresul din Paris, în fine cu politica guvernului Rusiei de la 1858 pînă astăzi.

Văzînd că guvernul a dat instrucțiuni domnului Strat în cestiunea dintre Francia și Prusia, cari ne privesc într-un mod mai depărtat, mi-am permis să întreb pe onor. guvern daca, în fața acestui nou conflict care ne privește așa de aproape, a dat instrucțiuni agenților săi ca să apere tărîmul legal pe care se află astăzi întemeiate condițiile politice ale României? Și aceasta, domnilor, o socot cu atît mai trebuitor, căci noi am văzut chiar pe Austria și pe Italia venind, ca puteri mari și totodată garante ale noastre, a arăta că argumentele din notele principelui Gorceacoff în ceea ce privește esistența politică a României nu sînt esacte.

Voi citi numai ceea ce zice ministrul Italiei prin nota sa:

„Regretăm dară sinceramente a nu putea intra în mersul ideelor pe cari a voit escelența-sa prințul Gorceacoff să le dezvolte. Regretele noastre ar fi și mai vii dacă schimbările făcute în Orient de la anul 1856, pe cari se bazează prințul Gorceakoff, ar fi de natură a micșora poziținea însemnată ce se cuvine Rusiei. Din fericire însă nu este astfel. *Evenimentele petrecute în Orient de la 1856 încoace au avut de scop a ameliora poziținea populațielor creștine din Orient.* Un scop pe care politica Rusiei nu l-a perdut niciodată din vedere, și escelența-sa are un simț prea înalt de echitate spre a nu recunoaște aceasta". Și în adevăr citesc în depeșa

prinţului Gorceacoff către generalul Ignatief de la 9 (21) noiembrie 1866, relativă la recunoaşterea prinţului Carol de Hohenzollern, următoarele cuvinte:

Cabinetul imperial nu poate decît să aprobe un rezultat ce corespunde deopotrivă simpatiilor tradiţionali ce leagă Rusia de aceste populaţiuni coreligionare, ca şi dorinţei sale continue de a vedea consolidîndu-se Imperiul otoman prin satisfacerea justelor dorinţe şi necesităţi ale tuturor creştinilor ce locuiesc într-însul [24].

Aşadară, cînd vedem că miniştrii puterilor străine vin să rectifice în parte argumentele conţinute în notele principelui Gorceacoff, nu se cuvine, nu este dreptul, nu este datoria noastră ca şi noi, neamestecîndu-ne deloc în toate celelalte cestiuni decît numai unde se atinge de noi, de esistenţa noastră, de drepturile noastre, să facem respectuoasele noastre objecţiuni?

Pentru ce avem agenţii noştri în străinătate şi lăsăm pe ceilalţi să vorbească pentru noi? Să ne mărginim numai la agentul pe care-l avem la Constantinopole şi care are dreptul de a vorbi şi de a ne reprezenta nu numai pe lîngă Înalta Poartă, dară şi pe lîngă toate celelalte puteri garanti; pentru ce am ţinea acel aginte dacă în asemenea împregiurări el ar sta mut?

Ei bine, domnilor, aşa fiind, eu mi-am permis a face aceste întrebări onor. minister; el ne-a vorbit şi ne-a afirmat că la Londra nu se va hotărî nimic alta decît numai cestiunea Mărei Negre şi a afirmat aceasta de două ori. Însă îmi permit a face întrebarea: oare această afirmare se poate primi fără beneficiul de inventariu? Şi astăzi oare este în toată Europa un om de stat care să poată face o asemenea afirmaţiune, cînd mai cu seamă pînă astăzi nu vedem nici un act public care să mărginească cestiunea numai la ceea ce se atinge de desfiinţarea neutralităţii Mării Negre? Aşa, fiindu-mi permis, căci nu pot face altfel în faţa tăcerei ministerului, să ridic în Cameră micul meu glas şi să citesc nişte acte, şi apoi Camera, ori prin trecerea la ordinea zilei, ori prin cale de amendament sau oricum altfel va voi, să-şi esprime şi ea chipul său de vedere pe care guvernul socotesc, după cum a declarat totdeauna că înţelege să meargă în strînsă legătură cu voinţa Camerei, că şi-l va însuşi.

Domnilor, onor. domn Blaremberg a zis un cuvînt foarte adevărat. Domnia-sa a zis: „Nu Tractatului de Paris datorim esistenţa noastră politică". Aşa este. Tractatului de Paris să-i datorim numai luarea sub garanţie colectivă a Europei a vechilor noastre capitulaţiuni, cari prin Tractatul de Adrianopole de la 1829 şi pînă la 1856 erau numai sub garanţia izolată a imperiului rus. Tractatul de Paris n-a hotărît condiţiunea noastră politică, şi prin urmare condiţiunea politică a României transformîndu-se nu s-au călcat Tractatul de Paris. Tractatul de Paris a statornicit trei puncturi. Garanţia colectivă a Europei s-a substituit garanţiei izolate a imperiului rus. În privinţa organizării din întru a României, Tractatul de Paris a lăsat cestiunea cu totul deschisă; a lăsat-o deschisă dorinţelor cari vor urma a se exprima de către deosebitele clase ale României în conformitate cu vorbele nemuritorului lord Clarendon [25], care a zis că este bine a se ţine pururea seamă de dorinţele popoarelor.

Iată ce zice articolul 24:

„Art. 24. Majestatea-Sa Sultanul promite a convoca de îndată, în fiecare din amîndouă provinciele, o adunare ad-hoc [26], compusă astfel încît să constituie reprezentaţiunea cea mai esactă a intereselor tutulor

claselor societății. Adunările aceste vor fi chemate a esprima dorințele populațiunilor în privire către organizarea definitivă a principatelor".

Așa vedeți cum că prin organizarea făcută în urmă nu s-a călcat Tractatul de Paris, nici în literă, nici în spirit, căci și litera și spiritul Tractatului de Paris rezervă cestiunea unei viitoare convențiuni.

Tractatul de Paris mai coprindea o stipulațiune în privința României, căci art. 21 zice:

„Art. 21. Teritoriul cedat de Rusia va fi anexat către principatul Moldaviei, sub suzeranitatea Înaltei Porți".

Aci, domnilor, s-a călcat Tractatul de Paris, căci cîteva luni pe urmă, printr-o simplă schimbare de note, Delta Dunărei, care a fost de veacuri a Moldovei, care s-a luat la 1812 și care prin Tractatul de la Paris se înapoia Moldovei, s-a cedat Turciei... *(Aplauze.)*

Crearea dară a statului riveran care o impută principele Gorceacoff puterilor ca făcută mai tîrziu, după Tractatul de Paris, sînt în drept de a zice că este numai o ipoteză, căci, din contra, Tractatul de la Paris crea un stat țărmurean: Moldova unită cu Țara Românească, stăpînă nu numai a unei părți din Basarabia înapoiată, dară stăpînă, ce este mai important, pe Delta Dunării, și pe urmă, fapt la care a consimțit și Rusia, puterile au modificat Tractatul de Paris, luînd Delta Dunării din stăpînirea Moldovei și dînd-o în stăpînirea directă, absolută și nemijlocită a Turciei.

Iată singurul punct al tractatului care s-a călcat, nu în favoarea României, ci în detrimentul ei.

Să vedem dară acum, după ce v-am arătat tractatul, care a fost rolul deosebitelor puteri în conferințele ce au precedat Tractatul de Paris și să vedem ce rol a avut guvernul rus, dacă a fost dușman Unirii sau dacă a fost promotorul Unirii [27].

Iată ce găsesc în protocolul 6 din Tractatul de Paris din 8 martie 1856:

„Comitele Valewski propune Unirea. Lord Clarendon se unește cu această opiniune și o susține întemeindu-se mai cu deosebire pe folosul și trebuința ce se cere de a se lua în serioasă considerațiune dorințele deputațiunilor, care este totdeauna bine, adauga el, a se ține în seamă.

Plenipotențiarul Sardiniei susține Unirea".

Lordul Clarendon se întemeia nu pe dorințele esprimate de Divanurile ad-hoc, ci pe Divanul din 1856 și pe memoriurile principelui Ghica din Moldova și acele ale principelui Știrbei de aci, care au fost așternute la Conferința de la Viena [28] și sprijinite de guvernul rusesc.

Și iată ce zicea pe atunci comitele Orloff în această privință:

„Comitele Orloff declară că plenipotentul Rusiei, putînd aprecia trebuințele ambelor principate, susține projectul Unirei, ca un mijloc de a mări prosperitatea acestor provincii.

Plenipotențiarul Turciei nu combate Unirea decît pentru că separarea este urmarea firește [sic] a moravurilor și a datinelor, care nu sînt tot aceleași în ambele principate; cîteva individe sub influința unor considerațiuni personale a putut formula o părere contrarie stării actuale, dară că aceasta nu este opiniunea populațiunii".

Cît dară a trebuit să ne doară pe noi și cît trebuia să protestăm cînd am văzut zicîndu-se că Unirea principatelor nu este o voință a populațiunilor, și aceasta o spunea plenipotențiarul Turciei, căci el a susținut această idee la conferință, și această opiniune a plenipotențiarului Turciei devine o opiniune a principelui Gorceacoff în nota sa, prin care zice că

Unirea principatelor, precum și principele străin nu au fost decît rezultatul unor pasiuni locale.

Să vedem acum ce zicea și comitele Buol, plenipotențiarul Austriei:

„Comitele Buol, plenipotentul Austriei, se unește cu opiniunea Turciei, zicînd că nimic n-ar fi justificat Unirea ambelor provincii, pentru că populațiunile n-au fost consultate. Adauge însă următoarea frază foarte caracteristică: Mai tîrziu, cînd se va constitui în principate o instituțiune care să fie în adevăr considerată ca organul legitim al dorințelor țării, se poate, de va fi trebuință, a se proceda la Unirea acestor două provincii, c-o deplină cunoștință despre acest lucru".

Va să zică că nici chiar Austria nu a combătut Unirea, decît că sub cuvîntul că populațiunile principatelor nu au fost consultate nu este de opiniune a se admite Unirea.

Apoi protocolul al 18[-lea] iată cum este încheiat. Domnul baron de Bourquenay [29], plenipotentul Franciei, care a voit să se facă cît mai curînd tractatul de pace, iată ce zice:

„Baronul de Bourquenay arată că scopul lucrării comisiunei (articolele din tratat privitoare la organizarea principatelor) a fost de a împăca opiniunile emise în ultima ședință.

Calea propusă se reazimă pe trei principiuri:

1-iu[l]. A încheia pacea fără a subordina instrumentul final al păcii unui act diplomatic încă nefondat.

2-lea. A lua măsurile cele mai nemerite pentru a se asigura despre dorințele populațiunilor asupra cestiunilor de principii ce au rămas neatinse.

3-lea. A respecta drepturile puterei suzerane și a nu lăsa deoparte pe acele ale puterilor garante, arătînd îndoita necesitate a unui act diplomatic pentru a consacra principiele ce se vor adopta ca bază a organizării principatelor.

Purcedînd de la aceste trei idei, comisiunea propune trămiterea fără întîrziere la București de delegați cari se vor întruni acolo cu un comisar otoman.

Adunări ad-hoc vor fi convocate fără întîrziere în capitala fiecăria din provincii; adunările aceste vor fi compuse astfel încît să garanteze o adevărată și serioasă reprezentațiune.

Comisiunea europeană, luînd în privire dorințele rostite prin Adunări, va revizui statutele și regulamentele astăzi la putere. O convențiune diplomatică bazată pe această lucrare se va încheia între puterile contractante.

Congresul adoptează calea propusă".

Vedeți dară, domnilor, că Tractatul de Paris nu s-a rostit întru nimic în privința Unirei sau a alegerii unui principe străin, ci a lăsat cestiunile acestea să le dezlege viitorul.

Este prin urmare de prisos acum ca să vin să vă mai aduc aminte despre acele timpuri cari au rădicat națiunea română așa de sus, căci fiecare străin o știe și fiecare din domniele-voastre și chiar copiii o știu și-și pot aduce aminte de ceea ce s-a făcut și în București și în Iași. Pe cînd însă Adunările mume se esprimau în unanimitate pentru Unirea principatelor, intrigele din afară urmau.

Austria izbuti a face ca lordul Clarendon să-și retragă opiniunea ce esprimase în conferințele de la Viena, zicînd că ideea Unirei principatelor nu era o idee a națiunei române, ci era o idee a Rusiei, și spre dovadă alerga la tractatele de Cainargi și de Iași [30]; și apoi și în Regula-

mentul organic Rusia a intercalat principiul Unirei, şi aceasta a făcut pe Engletera şi pe Austria să creadă că această idee este a Rusiei, care, fiind coreligionară cu principatele Dunărei, spera să se serve cu această populaţiune, ca şi cu sîrbii, în planurile ei asupra Orientului. De aceea, atunci, atît Austria, cît şi Engletera au combătut ideea Unirei şi au cerut în conferinţă să se consulte şi să se studieze dorinţele esprimate de Divanurile ad-hoc, pentru ca să poată aşterne acel act diplomatic care va avea să organizeze principatele fie unite, fie separate.

Să vedem acum iarăşi care a fost rolul Rusiei şi daca reprezentantele ei singur, precum se zice în nota principelui Gorceacoff, a protestat în contra revoluţiunii ce s-a pregătit să se facă în interiorul României.

Iată domnilor ce găsim noi în întîia conferinţă ce s-a ţinut la Paris în ziua de 22 mai 1858 :

„Discuţiunea fiind deschisă asupra raportului comisiunei, domnul comite Valewski observă că a avut onoarea a espune mai nainte Congresului de la Paris motivele cari, în ochii guvernului Franciei, vorbesc în favoarea Unirei ambelor principate a Moldaviei şi Valahiei într-un singur stat. Faptele au dovedit că nu se înşelase înfăţişînd pe moldo-români ca dorind în unanimitate a forma în viitor un singur principat".

Iată, domnilor, aci ce vine şi zice reprezintantele Rusiei :

„Domnul comite Kisseleff [31] zice că Divanurile au fost chemate spre a esprima dorinţele populaţiunilor şi că şi-au împlinit această însărcinare, pronunţîndu-se mai în unanimitate în favorul Unirei principatelor sub un prinţ strein ; el crede că aceste dorinţe sînt înţelepte şi legitime şi socoteşte realizarea lor trebuincioasă spre a asigura viitoarea prosperitate a moldo-românilor. Adaugă că aceasta a fost mai nainte opiniunea lui, precum o dovedeşte Regulamentul organic, că este şi acum, şi că guvernul său va fi gata a vota pentru Unire dacă va fi primită de conferinţă".

Iată ce zice articolul 425 din Regulamentul organic al Moldovei, care s-a făcut sub preşedinţa ilustrului comite de Kisseleff :

„Art. 425. Origina, religia, obiceiurile şi asemănarea limbei locuitorilor acestor două principaturi, precum şi trebuinţele ambelor părţi coprind din însuşi descălicarea lor elementele nedespărţitei uniri, care s-a împedicat şi s-a întîrziat de întîmplătoarele împrejurări. Mîntuitoarele folosiri a rodului ce s-ar naşte din întrunirea acestor două naţii sînt netăgăduite. Elementele întrunirei moldo-românilor se află aşezate prin acest regulement, prin asemănatele temeiuri ale administraţiunei acestor două ţări".

Şi apoi, iată ce mai zice articolele 426, 427, 428, 429 şi 430, precum şi celelalte articole de mai la vale, cari conţin acelaşi sistem :

Art. 426. Unificarea codului civil şi penal.

Art. 427. Aceleaşi drepturi pentru munteni şi moldoveni în ambele principate. Întrunire comerciale şi vamale.

Art. 428. Estradiţiunea făcătorilor de rele, dezertori.

Art. 429. Drept locuitorilor muncitori de pămînt de a trece neîmpedicaţi din o ţară în alta.

Art. 430. Acelaşi sistem în curs de monetă.

Vedeţi, domnilor, că tocmai comitele de Kisseleff vine şi arată că încă din anul 1832 Rusia a sprijinit şi întărit dorinţa românilor de Unire şi încă de la început Anglia, Austria şi Turcia s-au împotrivit la realizarea cererilor Adunărilor mume. După aceea a venit Convenţiunea din Paris, care statoriceşte de fapt Unirea României, căci, afară de capul puterei esecutive, puterea legiuitoare era una, era Comisiunea centrală din Foc-

şani [32]; era aceeaşi armată, decît că erau doi domni, cari însă nu aveau decît o administraţiune separată, căci şi unul şi altul trebuia să guverneze cu aceleaşi legi.

Îndată însă după subscrierea Convenţiunei, şi guvernul rus şi guvernul francez au făcut o circulară către agenţii puterilor străine unde zice că, dacă nu se poate îndeplini imediat toate dorinţele românilor, prin Convenţiune s-a aşternut posibilitatea de a ajunge la realizarea lor.

Într-adevăr, s-a consacrat principiul prin Convenţiune. Adunările amîndouă au ales un principe, şi atunci guvernul rus a fost cel întîi a-l recunoaşte; în urma Convenţiunei, instituţiunile legitime fiind înfiinţate şi cînd domnul împreună cu Camerile au venit şi au pus pe tapet cestiunea Unirei, şi cînd amîndouă Adunările s-au convocat în 24 ianuariu 1862 în Bucureşti, atunci Adunarea împreună cu domnul au proclamat Unirea, şi atunci şi Austria, văzînd că este înfiinţată acea instituţiune care va putea esprima dorinţele populaţiunei în privinţa Unirei, însăşi de Austria s-a priimit şi s-a recunoscut Unirea.

Vedeţi dară, domnilor, după aceste fapte pe cari mi-am permis a le împrospăta în memoria dumneavoastră, că întîrzierea dorinţei secundare * a românilor a provenit din cauză că unele puteri credeau cum că aceste idei erau patronate tocmai de către guvernul imperiale al Rusiei.

După 14 ani vedem că Rusia s-a schimbat, vedem că acea putere care căuta să probeze Europei că Unirea românilor este o legitimă şi naturale dorinţă a naţiunei, astăzi vine şi arată contrariul.

Acum vin la concluziune, care este aceasta: că nu se cuvine, că nu este drept, că nu este bine ca, în vreme cînd străinii rectifică erorile de fact cari sînt în notele principelui Gorceacoff, guvernul nostru să rămînă neutru, ca guvernul nostru împreună cu ţeara să nu-şi zică cuvîntul său şi să nu se roage, vedeţi cu ce cuvinte modeste mă serv, ca în cearta ce urmează între Turcia şi Rusia România să nu fie ceea ce a fost şi la 1854, luată drept zălog sau drept cal de bătaie.

Europa ne-a creat o poziţiune întemeiată pe vechile noastre tractate, garantate de puterile europene.

Această poziţiune sîntem datori să o apărăm. Am demerita şi către strămoşii noştri, şi către urmaşii noştri, dacă am sta şi am lăsa ca soarta noastră să se hotărască măcar fără un protest din parte-ne. Dacă Europa ne-a întărit la gurele Dunării, este tocmai ca în noi să găsească o putere oarecare, cel puţin o putere morală, ca să revendice drepturile noastre mai presus de Turcia.

Cînd guvernul va veni şi va zice că aşa este, şi sînt sicur că nu va zice altfel decît că ceea ce am spus este just — că şi dînsul, ca putere esecutivă, simpte ca şi noi, precum sînt sicur că simpte, trebuinţa d-a constata drepturile noastre —, eu n-am atunci decît să-i esprim recunoştinţa mea, pentru că scopul acestor convorbiri a fost ajuns; scopul este ca să nu treacă o sesiune întreagă a Parlamentului român, pe cînd se tratează asemenea importante cestiuni, fără ca Parlamentul să nu-şi zică cuvîntul său. *(Aplauze.)*

Domnul ministru de externe: Domnilor, să-mi permită domnul Kogălniceanu a-i zice că-mi aminteşte o arie din o operă a lui Cimarosa, în care o actriţă face fiosaturi** şi cîntă o jumătate de oră pe cuvintele:

Nu vreau,
Nu vreau să cînt.

* Citeşte *seculare*.
** Citeşte *fioriturі*!

Cer cuvîntul în cestiune personală [33].

„Monitor", 1870, nr. 273, p. 2 245, col. 5; p. 2 246, col. 3—5; nr. 274, p. 2 251, col. 1—p. 2 252, col. 3.

NOTE

[1] Comisia de redactare a răspunsului la mesaj era formată din C. Bosianu, I. Codrescu, G. Vernescu, N. Ionescu, N. Blaremberg, N. Voinov, N. Fleva. § al doilea era astfel redactat: „În fața crizei europene creată prin marele resbel din Occident linia de purtare a ministerului Măriei-Tale era cu atît mai lesne cu cît ea era clar indicată de tractatele ce garantează esistența noastră ca națiune autonomă și de un vot expres al Adunării. Un alt conflict pare a amenința pacea Europei în Oriente. Mai mult ca totdeauna sîntem convinși că, inspirați de politica noastră tradițională și printr-o strictă observațiune a tratatelor în ființă, vom merita și de aici înainte solicitudinea marilor puteri ce s-au interesat mai cu deosebire la întărirea și prosperitatea națiunii române" (D. A. Sturdza, *Domnia...*, I, p. 596).

[2] Vezi discursul precedent.

[3] Petre Carp.

[4] Vezi supra p. 33.

[5] Vezi infra p. 93 și urm. și p. 116 și urm.

[6] Manolache Costache Iepureanu.

[7] N. Ionescu declarase că vorbește „ca membru liber și independinte din această Adunare". I se adresase apoi lui K., „ilustrul ministru de la 2 mai", dar convenise cu el că politica guvernului trebuie făcută de comun acord cu Adunarea. Era un imperativ cerut o dată în plus de faptul că intervenise aici K. Or, „cînd domnul Kogălniceanu a făcut o asemenea *sortie*, după o lungă tăcere, eu mă întreb, trebuie oare să lăsăm cestiunea în suspensiune, să nu afirmăm în privința ei o opiniune?" Fusese însă extrem de moderat și îl îndemnase pe Manolache Costache să completeze „junețca colegului său de la externe" [P. Carp] și să desluşească Adunarea „de poate domnia-sa să afirme precis că relațiunile noastre în acest moment sînt cele mai amicali cu toate puterile"?

[8] Războiul franco-prusian. În epocă a apărut lucrarea lui Al. Bujor, *Resbellul franco-german, 1870—1871*, Gratz, 1874, 2 vol. Vezi și Gh. Cristea, *La guerre franco-allemande et le mouvement républicain de mars 1871 à Bucarest*, în „Revue Roumaine d'Histoire", III, 1964, nr. 2, p. 277 și urm.

[9] Dacă succesiunea la tronul Spaniei a putut fi doar un pretext pentru izbucnirea războiului franco-prusian, rolul lui Ion Strat în acest conflict dinastic a avut totuși o certă proeminență, confirmată de Emile Ollivier, primul ministru al Franței, de principele Carol al României și de principele Anton de Hohenzollern. Iată pe scurt desfășurarea evenimentelor: tronul Spaniei, rămas vacant prin alungarea, în septembrie 1868, a reginei Isabella a II-a, era rîvnit, începînd din luna septembrie 1869, de principele Leopold de Hohenzollern. Împotrivirea vehementă a lui Napoleon al III-lea l-a făcut pe acesta să-și decline candidatura. Totuși în martie 1870 numele său a fost pronunțat din nou ca posibil rege al Spaniei. Al doilea refuz a fost formulat de data aceasta de Anton de Hohenzollern, tatăl ex-candidatului. Ion Strat, aflat în post la Paris, era la curent cu afacerea, așa cum mărturisea și principele Anton de Hohenzollern: „Strat a appris plus d'un détail sur cette question, bien que le secret en ait été gardé jusqu'à présent d'une façon exemplaire. C'est un remarquable temoignage de la façon dont il sait s'orienter à Paris" *(Notes sur la vie du roi Charles de Roumanie*, II, București, 1896, p. 20).

Conflictul franco-prusian ce se contura în vara anului 1870, avînd drept pretext succesiunea la tronul Spaniei, îl antrenează astfel în chip neașteptat pe Ion Strat, căci după două refuzuri de a ocupa tronul Spaniei principele Leopold, în luna iunie 1870, revine asupra hotărîrii sale, îndemnat, se pare, de către principele Bismarck. Cel puțin aceasta era credința primului ministru francez, Emile Ollivier (vezi lucrarea lui *L'Empire liberal*, Paris, 1908, vol. XIII. Apud V. Slăvescu, *I. Strat...*, p. 246, nota 3). Dacă Napoleon al III-lea s-ar fi opus acestui aranjament războiul devenea inevitabil — ceea ce de fapt și urmărea cancelarul prusac. Totodată autoritățile spaniole, și în primul rînd primul ministru Prim, erau cu totul manevrate de Bismarck. Realizarea practică a accesiunii la tron trebuia că se facă în luna iunie, cînd principele Leopold trebuia să se înfățișeze înaintea Cortesurilor spaniole. Or, la acea dată era vacanță parlamentară, căci telegrama care anunța acceptarea lui Leopold, trimisă de la Berlin, fusese greșit descrifrată (cf. *Charles Ier roi de Roumanie. Chronique. Actes. Documents*, I, 1866—1875, București, 1899, p. 589). Mai mult, venirea principelui german la Madrid și scopul ei — ținute pînă actunci secrete — sînt făcute publice. Iritat, Napoleon al III-lea a cerut imediat explicații lui Olozaga, ambasadorul spaniol la Paris, care ignora realitatea, cît și omologului său prusian, von Werther, avertizîndu-l pe acesta în chip categoric că „la France

ne tollérerait pas l'établissement du prince Hohenzollern, ni d'aucun prince prussien" (V. Slăvescu, *op. cit.*, p. 249).

Concomitent, generalul Prim dispune convocarea Cortesurilor pentru 20 iulie 1870 pentru proclamarea principelui Leopold ca rege al Spaniei. În Franța spiritele erau agitate; la 6 iulie contele de Grammont, ministrul de externe, citea în Parlament o declarație care formula punctul de vedere al guvernului său: venirea lui Leopold pe tronul Spaniei „puisse déranger à notre détriment l'équilibre actuel des forces en Europe et mettre en péril les intérêts et l'honneur de la France" (*ibidem*, p. 251).

„Criza spaniolă" a provocat un scandal diplomatic, în care a fost amestecat și numele lui Carol, ca membru al familiei Hohenzollern. Strat, care tocmai solicitase guvernului francez sprijin pentru consolidarea tronului acestuia, se vede refuzat de contele de Grammont cu vorbele: „Du moment que le prince Charles conspire contre les intérêts français, il n'est que de bonne guerre que nous fassions notre possible pour le renverser..." (*Notes sur la vie...*, II, p. 32—33). Strat s-a străduit atunci din răsputeri să-l convingă pe ministrul de externe francez de perfecta lealitate a prințului Carol și că implicarea lui în „criza spaniolă" era rezultatul păienjenișului de intrigi țesute de frații Brătianu în capitala Franței.

În afară însă de absolvirea principelui Carol, Ion Strat a jucat un rol de seamă în acele împrejurări, rol determinat de o situație ciudată care se crease în mediile diplomatice spaniole. Generalul Prim nu-l informase în timp util pe ambasadorul Olozaga la Paris de intențiile guvernului spaniol în ceea ce-l privea pe principele Leopold. Pus în dificultate de explicațiile cerute de francezi, Olozaga, furios, s-a oferit să intervină el însuși pe lîngă casa de Hohenzollern spre a-l determina pe Leopold să renunțe la tronul Spaniei. Gestul contravenea însă flagrant uzanțelor diplomatice, ca un ambasador să facă demersuri contrare instrucțiunilor primite de la guvernul său. Atunci s-a făcut apel la Strat. Acesta a condiționat bunele oficii de observarea unei atitudini binevoitoare a împăratului Napoleon al III-lea față de prințul Carol, care, în chip evident, nu era de conivență cu fratele său Leopold. O întîlnire nocturnă secretă cu împăratul francez avea să lămurească lucrurile și să-l determine pe Strat să plece, la 8 iulie 1870, la Sigmaringen pentru aplanarea conflictului. Strat a încercat să obțină renunțarea principelui Leopold pledînd în fața tatălui său, principele Anton, cu deosebită căldură cauza celuilalt fiu, Carol, confruntat cu ostilitatea crescîndă a opiniei publice din țara de adopție: „Est-il sage de compromettre un trône assuré pour conquerir un trône problématique"? Aceasta era întrebarea pusă de Strat lui Anton de Hohenzollern și care rezuma în fond situația (cf. V. Slăvescu, *op. cit.*, p. 258). În cele din urmă, la 11 iulie 1870, acesta a făcut publică, în numele fiului său, renunțarea la tronul Spaniei.

Că succesiunea la tronul Spaniei a rămas un pretext factice, au dovedit-o evenimentele ulterioare. Napoleon al III-lea, satisfăcut de renunțarea principelui Leopold, a cerut garanții că asemenea tentative din partea unui membru al familiei Hohenzollern nu se vor mai repeta. Prusia a răspuns într-un mod care l-a jignit pe împărat și urmarea a fost declarația de război a Franței.

Cît despre Strat, el a devenit obiectul atacurilor presei de opoziție, în primul rînd ale „Terrei". La 8/20 iulie 1870 ziarul deplîngea lipsa de știri din Europa și o explica prin plecarea lui Strat din postul său de la Paris: „[...] domnul Ion Strat, în loc de a se ocupa de îndeplinirea obligațiilor ce îi impun funcțiunile sale, a devenit curier purtător de depeși al corespondenței urmată între domnul Olozaga, ambasadorul Spaniei la Paris, și principele Anton de Hohenzollern". Mai mult, redacția îi cerea revocarea „spre a însărcina o persoană care să aibă mai puțin gustul locomoției și al pelerinajelor în circumstanțe grave".

Peste o lună, la 9/11 iulie, tonul era ultimativ: „Sîntem autorizați a ne întreba dacă domnul Strat este omul de afaceri al familiei domnitoare sau reprezentantul în străinătate al intereselor țării...".

[10] Vezi mai departe în textul K.

[11] Vezi supra p. 37, nota 4.

[12] Vezi supra p. 37, nota 4.

[13] Răstălmăcind, N. Ionescu spusese că K. pare a imputa Adunării un vot de simpatie exprimat în vară pentru Franța, în momentul izbucnirii conflictului cu Prusia.

[14] N. Fleva și N. Blaremberg, amîndoi destul de dezlînat, reluaseră punctele atinse de K. pedalînd pe simpatiile statornice ale românilor pentru Franța. Blaremberg încheiase amenințător: „[...] și acum, întorcîndu-mă spre acei care salut totdeauna soarele ce răsare, le voi zice: băgați de seamă căci sînt și sori electrici, sori artificiali, cari nu luminez decît de o lucire palidă, cari nici nu încălzesc, nici nu durez, dară mai ales nu vivifiez!"

[15] L. Eraclide observase că s-a discutat prea mult pro și contra articolului III și că era momentul să se treacă la vot și apoi la închiderea discuției. Amintise, în sfîrșit, că era deja 7 decembrie și nici una din comisii nu terminase proiectele financiare ce se prezentaseră.

[16] În literatura de specialitate se consideră că activitatea agenției române la Constantinopol începe de fapt, chiar dacă sub forma unei „misiuni diplomatice extraordinare", în 1859 cînd delegațiile conduse de Costache Negri și I. I. Filipescu au plecat la Constantinopol

pentru obținerea învestiturii domnitorului Cuza. Activitatea agenților diplomatici români în capitala otomană a avut caracter diplomatic obișnuit, bucurîndu-se în general de statutul acordat reprezentanților străini. Numai cînd decanul corpului diplomatic ajungea reprezentatul Angliei sau al Austriei agentul român întîmpina greutăți în îndeplinirea ceremonialului diplomatic. În timpul rostirii discursului lui K., agent diplomatic la Constantinopol era Al. Golescu, care fusese numit la 30 martie 1866. I-a urmat, la 31 decembrie 1870, Ion Bălăceanu, la 26 martie 1871 Ion Strat, iar la 16 mai 1872 generalul Iancu Ghica, ce se va afla la post pînă la izbucnirea războiului pentru independență (vezi *Reprezentanțele diplomatice ale României, I, 1859—1917*, București, 1967, p. 77 și urm. Cap. redactat de G. G. Florescu).

[17] Vezi nota 1.

[18] Izbucnirea conflictului franco-prusian a declanșat în România un val de simpatie pentru Franța, care mergea paralel cu creșterea aprehensiunii față de Carol. Foaia „Terra" (cu ediția francceză „Le pays roumain"), în fruntea căreia se aflau N. Blaremberg și Aristide Pascal, purta o campanie virulentă antigermană. Primul făcuse o interpelare în Cameră, reținută de Carol (*Notes sur la vie...*, I, București, 1894, p. 33—34), în care declarase că orice altă politică decît cea franceză este contrară simțămintelor naționale și aspirațiilor seculare ale românilor și va găsi în țară o opoziție de nezdruncinat.

[19] K. fusese la Paris în 1868.

[20] Lionel de Moustier (1816—1869) a fost ministru de externe al Franței între 1860 și 1868. Corespondența compromițătoare a lui Vogoridi la care face K. referire în continuare s-a publicat în „Étoile du Danube", I, 1857, nr. 50 din 8 august, p. 254—256 : *Extraits de lettres confidentielles adréssées au caïmacam de Moldavie par différents personnages politiques*; apoi în broșură, *Corespondința secretă a domnului Vogoride, caimacamul Principatului Moldaviei*, Paris, 1857, 24 p.

[21] Vezi partea I a volumului, p. 368, nota 2.

[22] „L'Étoile du Danube" a apărut la Bruxelles între 4 decembrie 1856 și 1 mai 1858, întîi săptămînal apoi, de la 1 octombrie 1857, bisăptămînal. În Principate se trimeteau exemplare pe hîrtie de mătase.

[23] Vezi textul la T. Djuvara, *100 projets de partage de la Turquie, 1281—1913*, Paris, 1913, p. 417.

[24] Vezi și scrisoarea cancelarului Gorceakov din 16/28 octombrie 1866 adresată principelui Carol cu ocazia recunoașterii acestuia de către Poarta Otomană. Cancelarul își exprima speranța că se vor restabili „raporturile regulate între biserica moldo-valahă și scaunul ecumenic". Era de fapt o expresie a nemulțumirii administrației țariste pentru secularizarea averilor mănăstirilor închinate operată de domnitorul Cuza. Clerul ortodox din Orient, privat de veniturile substanțiale pe care le scotea din exploatarea averilor deținute în România, adresase țarului numeroase plîngeri și găsise în el un sprijinitor fervent. Al doilea motiv de nemulțumire al autorităților de la Petersburg pentru felul cum se comportau românii era exprimat în § următor : „toleranța acordată refugiaților din toate țările, cari au făcut din principate un focar de agitațiuni revoluționare, vătămătoare liniștii lor, nu poate fi indiferentă statelor limitrofe" (D. A. Sturdza, *Domnia...*, I, p. 362). În speță, era vorba de protejarea refugiaților maghiari și polonezi. În ambele cazuri K. s-a pronunțat favorabil. Vezi partea a II-a a volumului, p. 34, nota 10.

[25] În 1855 lordul G. W. Clarendon, ministrul de externe al Marii Britanii, propusese lui Napoleon al III-lea Unirea principatelor sub un principe străin cu drepturi ereditare, dar sub suzeranitatea Porții (cf. Harold Temperley, *The Union of Rumania in the private letters of Palmerston, Clarendon and Cowley, 1855—1857*, în „Revue Historique du Sud-Est Européen", XIV, 1937, p. 220, 221). La Congresul de la Paris Clarendon a adoptat punctul de vedere francez, care viza Unirea principatelor și independența lor (vezi T. W. Riker, *Cum s-a înfăptuit România*, București, 1944, p. 66).

[26] Asupra Divanurilor ad-hoc, vezi atît intervențiile lui K. din primul volum al seriei de *Oratorie*, cît și lucrarea lui D. A. Sturdza *Însemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secției istorice", s. II, tom. XXXIII—XXXIV, 1910—1912; Dan Berindei, *Locul istoric al Divanurilor ad-hoc*, în „Studii", XIX, 1966, nr. 1.

[27] Vezi V. Vinogradov, *Cu privire la rolul diplomației ruse în Unirea țărilor române*, în „Studii", XII, 1959, nr. 2; Al. Vianu, *Relațiile franco-ruse în problema Unirii*, ibidem, nr. 1. Pentru rolul contelui Al. Walewski, ministrul de externe al Franței, în lupta diplomatică care s-a dus pentru realizarea Unirii principatelor, vezi mai mult la Dan Berindei, *L'Union des Principautés Roumaines*, București, 1967, p. 98 și urm.

[28] Conferința de la Viena s-a desfășurat între 15 martie și 4 iunie 1855 și a luat în dezbatere următoarele aspecte legate de viitoarea organizare a Principatelor Române : libertatea cultului, administrație națională independentă conform instituțiilor țării, libertatea totală de comerț, abolirea restricțiilor și măsurilor vexatorii folosite odinioară de turci, alegerea hospodarilor prin convocarea unor divanuri ad-hoc, stabilirea unui cuantum fix al tributului,

instituirea carantinelor, interdicție pentru turci de a se stabili în principate sau în cetățile de pe malul Dunării (cf. D. A. Sturdza, *Acte și documente...*, II, p. 623).

Memoriul lui Grigore Alexandru Ghica a fost pregătit pentru Congresul de la Paris și este un comentariu al protocoalelor Conferinței de la Constantinopol din 11 februarie 1856 (*ibidem*, p. 966 și urm.). În partea introductivă domnitorul Moldovei dă explicații asupra înțelesului exact al suzeranității turcești, care, potrivit tratatelor, însemna de fapt o protecție plătită cu tributul țării. Discută apoi cuprinsul protocoalelor Conferinței de la Constantinopol, pe care românii nu le avuseseră decît sub formă de rezumat, respingînd în totalitate concluziile lor. Astfel *abolirea Regulamentului organic* este o măsură pripită, căci un hiatus legislativ aduce prejudicii țării; el trebuie înlocuit prin alt corp de legi, dar nu prin trimiterea unor delegați români la Constantinopol, căci așa s-ar călca obiceiul țării, care totdeauna s-a organizat singură. Prin urmare, viitoarea Constituție trebuie redactată în țară, nu la Constantinopol, deoarece, comitetul de elaborare „privé des ses resources natales en dehors de l'opinion de son pays, isolé sur un terrain qui ne lui est pas familier, il semble difficile que son œuvre ne se ressente pas de ces conditions défavorables". *Numirea unui caimacam* nu e o „innovation heureuse", căci acesta poate fi manevrat; chiar Regulamentul organic a observat obiceiul de totdeauna al țării de a desemna trei caimacami. *Senatul*, preconizat de protocoale și numit de domnitor, n-ar constitui în ochii țării o reprezentanță reală, deci, „suivant les besoins de l'époque", se impune ca acest organism să fie ales prin vot cenzitar. *Alegerea principilor* de către Poartă din trei candidați este o derogare de la vechile drepturi ale țării, încît „il est impossible de considérer comme un progrès". Apoi depunerea domnitorului, în caz de trădare, trebuie pusă mai explicit, iar prin intervenția marilor puteri să se dea garanții eficiente de imparțialitate. *Confirmarea vechilor privilegii și neamestecul Porții* este un angajament al Europei ignorat însă de celelalte prevederi ale protocoalelor comentate mai sus. E necesar a se menționa în chip expres că *armata* urmează să fie formată în exclusivitate din români și să aibă ca misiune principală paza hotarelor. *Dreptul de proprietate* acordat străinilor este o lezare a autonomiei țării, pe care marile puteri pretind că o asigură; țara însăși trebuie să-și formeze și să-și aplice acest drept. Pînă acum jurisdicția consulară a dat naștere la numeroase abuzuri în această privință. Ca o regulă, pe viitor, ar trebui specificat că proprietatea poate fi dobîndită doar de cei care în țara de baștină se bucură de drepturi civile și care în Moldova renunță la supușenia străină, îndeplinindu-și datoriile civice întocmai ca indigenii. Persoanele declasate trebuiau excluse de la acest drept. Aplicarea *măsurilor de utilitate publică* adoptate în imperiul otoman țărilor române însemna ignorarea naturii relațiilor româno-turce; diferența de civilizație, obiceiuri, legislație făceau imposibilă o atare asimilare, constituind pur și simplu un amestec în treburile interne ale țării.

Grigore Alexandru Ghica mai făcea comentarii și asupra regimului agrar inclus în art. 16 al protocoalelor și care prevedea reglementarea raporturilor între proprietari și țărani „d'une manière équitable et, autant que possible, de gré à gré". „Les corvée et les servitudes personnelles" urmau să fie răscumpărate în conformitate cu o lege ce avea să fie pusă în aplicare în răstimp de un an. Domnitorul arăta că potrivit așezămîntului agrar aflat în vigoare (cel din 1851 elaborat chiar de el) țăranii primiseră pămînt în schimbul căruia trebuiau să presteze un număr de zile de muncă. Ei nu erau *proprietari*, ci *posesori* care plăteau chirie pentru lotul primit. A-i face proprietari pe țărani înseamna o perturbare în relațiile agrare, nemaivorbind de „pertes énormes qui en résulterait pour les fortunes particulières et la richesse généralé". Împroprietărirea prin răscumpărare nu i se părea posibilă, deoarece țăranii nu au bani. Chiar sistemul ratelor se va dovedi caduc, deoarece între timp aceștia testează, vînd sau zălogesc pămîntul. Prin urmare, formula optimă este cea actuală, în care proprietarul este „dans l'obligation d'assigner une portion de terre à tout jeune homme marié, y eût-il plusieurs dans la même famille". În sfîrșit, tot în ceea ce privește regimul agrar, Gr. Al. Ghica era contra abolirii capitației și introducerii impozitului funciar.

Concluzia memoriului său era foarte drastică: „Si l'on ne voulait pas choisir dans notre passé les éléments de reconstruction qui auraient pu s'adapter à la fois à nos mœurs et aux exigences de la politique européenne, si l'on ne voulait pas laisser ou remettre en lumière nos anciens droits et si a toute force on voulait créer de nouveau, on pouvait le faire avec une certaine grandeur, en reunissant les deux Principautés sous un prince étranger".

La rîndul său Barbu Știrbei comenta articolele I și II ale protocoalelor Conferinței de la Constantinopol (*ibidem*, p. 963 și urm.). Acestea stipulau că tratatele ruso-turce în ceea ce privește țările române erau abolite și prin urmare și Regulamentul organic era anulat. Prin urmare, cele două țări reveneau sub vechea suzeranitate turcească de care beneficiaseră încă în vremea sultanilor Baiazid I și Mahmud al II-lea, căci ele făceau „partie intégrante de l'Empire Ottoman".

B. Știrbei considera concluzia eronată, căci în acest caz anularea unui act între două părți leza un terț. Modificarea Regulamentului organic trebuia realizată de o adunare autohtonă care să reprezinte „le plus fidélement possible tous les intérêts du pays". Comisia ce s-ar constitui la Constantinopol în acest scop nu ar avea această calitate; apoi Regulamentul

organic este „un volumineux code de lois politiques, administratives, financières, ecclésiastiques et militaires", a cărui elaborare a durat din 1829 pînă în prezent. A-l înlocui erau necesari cîțiva ani. Altfel stabilitatea și garanțiile promise românilor se realizau de fapt „par une œuvre de désorganisati on complète".

[29] Vezi amănunte la D. A. Sturdza, *Charles Ier...*, p. 972 și urm.

[30] Tratatul de la Kuciuk-Kainargi încheiat în 1774 între Rusia și Turcia, la art. 16 privitor la țările române, nu cuprinde nici o referire la Unirea lor (vezi D. A. Sturdza, *Acte și documente...*, I, București, 1889, p. 131—132). La fel tratatul de la Iași, încheiat în 1792 *(ibidem*, p. 219 și urm.).

[31] P. D. Kiselef (1788—1872), conte, general și diplomat rus. A fost președinte al Divanurilor Țării Românești și Moldovei între 1831—1834. Ca ambasador al țării sale la Paris în anii 1856—1862, a participat la conferințele internaționale care statorniceau noul statut al Principatelor Române.

În 1858, în urma Conferinței de la Paris, s-a încheiat Convenția din 7/19 august, care a constituit pînă în 1866 statutul fundamental al principatelor Țara Românească și Moldova, apoi al României, înlocuind Regulamentul organic. În conformitate cu prevederile ei, Țara Românească și Moldova rămîneau sub suzeranitatea Porții, dar sub „garanția colectivă a puterilor garante". Fiecare principat urma să fie condus de un domnitor și o adunare reprezentativă; instituții comune urmau să devină Comisia centrală legislativă și Curtea de casație. Convenția cuprindea de asemeni mai multe articole asupra organizării interne (cf. Dan Berindei, *op. cit.*, p. 156—157).

[32] Vezi partea I a seriei de *Oratorie* pentru activitatea acestui organism legislativ.

[33] După votarea § III, K. îl întrebase pe președinte: „Fac întrebarea dacă Adunarea voiește să vorbesc acum în cestiune personale sau după ce se va sfîrși adresa?" Adunarea opinase să i se dea cuvîntul la sfîrșit. Vezi și infra p. 61.

*Intervenție în favoarea construirii unor tronsoane de cale ferată în Moldova și a unui port la Marea Neagră. Pe marginea proiectului de răspuns la mesajul tronului**

Domnilor, de ne punem pe tărîmul financiar este pozitiv că trebuie să ne gîndim de trei ori mai nainte de a vota o nouă concesiune [1], însă sînt prelungiri de căi cari, în loc să dărîme finanțele, fac căile ferate concedate actualmente mai productive; așa, de esemplu, domnul ministru președinte v-a spus de linia de la Iași la Prut; ei bine, această linie se cere actualmente fără nici un sacrificiu financiar din partea țării, și acordînd-o veți da viață întregii linii Suceava și Iași...

Domnul I. Agarici: Și va omorî pe cea de la Galați.

Domnul Agarici zice că va omorî pe cea de la Galați. Ei bine, tocmai de aceasta trebuie să regulăm concesiunea, ca nici opiniunea domnului Agarici să nu fie prejudecată și nici a mea.

Ministerul a susținut concesiunea de la Ocnă la Adjud; concesiunea aceasta, în loc să fie oneroasă, va fi de mare folos, pentru că se vor transporta minele de la Ocnă la Galați.

Se va zice poate că este trădare națională de a susține linia de la Ocnă la Galați, ei bine, eu vă declar că primesc această imputare. Vai de românul din Moldova care se apucă să zică că susține linia de la Iași la Prut, i se răspunde: Trădare națională! Dacă va susține linia de la Ocnă la Adjud, trădare națională! Ei bine, primesc toate aceste nume.

Asemenea mai este încă legătura care trebuie neapărat să se facă între căile noastre de la Galați la Marea Neagră, la portul pe care-l vom

* Ședința din 7 decembrie 1870.

vota și trebuie să-l facem cît mai curînd, pentru că trebuie să dăm viață acestei părți, fiindcă, de nu o vom da, mîne are să ne întrebe : Ce ați făcut de 17 ani cu această parte?

Prin urmare, vă rog să nu prejudecați cestiunea; nu vom vota nici o concesiune care să fie vătămătoare și păgubitoare financelor, dară, cînd concesiunea va fi de natură să facă producătoare calea ferată și să înlesnească sarcinile mari cari se impun prin concesiune în starea în care se află astăzi, atunci eu voi vota pe toate, chiar cu riscul de a mi se da toate numirile și poreclele din lume [2].

„Monitor", 1870, nr. 274 p. 2253, col. 5—p. 2 254, col. 1.

NOTE

[1] Se discuta paragraful din răspuns referitor la concesiuni unde se afirma că: „Adunarea printr-un control sever va căuta ca rezultatele să corespundă sacrificielor ce și-a impus. Acest sacrificiu-i impune pe de altă parte datoria de a aștepta să vadă mai întîi terminate lucrările pe cale de execuțiune și situațiunea ei financiară înainte de a contracta noi angajamente".

[2] § a fost primit de Adunare.

Din nou asupra politicii externe a României *

Negreșit, domnilor, că nu eu, atît în sesiunea ordinară cît și în sesiunea extraordinarie trecută, am făcut onorabilului minister greutăți; negreșit iarăși că nu numai nu am ostenit Camera cu asemeni discuțiuni, dară încă în sesiunea extraordinară trecută nici nu mă aflam în țară. În sesiunea actuale am luat cuvîntul numai o singură dată, cu ocaziunea discuțiunii monetei [1] și numai asupra monetei, și negreșit că și atunci nu mi-am făcut decît datoria, mai întîi susținînd drepturile țărei și al doilea susținînd chiar guvernul și dînd lămuririle ce cunoșteam, spre a apăra conduita guvernului. Dacă aș fi voit să șicanez, puteam să vin să spun ceva, ori direct ori indirect, să cer măcar ca guvernul să înfățișeze corespondința de la Constantinopole, care a făcut pe Turcia să-și retragă din pretențiunile sale [2]. Nu am făcut nici aceasta, și oricare din domniile-voastre va fi nepărtinitor va mărturisi că am contribuit încă la terminarea cît mai în grabă a acelei discuțiuni, care părea a lua proporțiuni mari.

Am mai luat o dată vorba [3] cu ocaziunea pasagiului din adresă care privea relațiunile din afară și socotesc că mi-am făcut datoria, și dovadă că obiectul pe care l-am tratat era de o mare importanță este acea bunăvoință ce mi-a acordat Adunarea învoindu-mi de a vorbi de trei ori.

Domnilor, discursul tronului [4] ne vorbea de toate, afirma că relațiunile noastre sînt cele mai plăcute și cele mai fericite cu toate puterile străine, ne vorbea foarte lung despre neutralitatea păzită, ne vorbea despre conflictul dintre Francia și Germania, și nu ne vorbea nici un

* Ședința din 10 decembrie 1870.

cuvînt măcar despre conflictul care, oricît s-ar afirma contrariul, existe *, și existe * la fruntariile noastre și, orice am zice, este un object de mare îngrijire pentru noi.

Am mulțumit dară comisiunii că prin inițiativa sa a zis un cuvînt acolo unde guvernul nu a zis nici unul măcar [5], și apoi mi-am permis de a face numai o mică întrebare. Ce am zis guvernului? Socotiți domniile-voastre că nu este de datoria noastră ca acolo unde Rusia cere modificarea Tratatului de Paris, bazîndu-se pe reformele interioare făcute în România cu consimțimîntul Europei, nu este bine să zică și guvernul un cuvînt? Și toți oratorii cari au vorbit s-au exprimat tot în acest sens, și chiar domnul Ionescu a zis că domnul Kogălniceanu se înșeală cînd zice că trebuie să se dea instrucțiuni la Londra, și a zis ca să se trămită mai bine un aginte la Constantinopole, ca acolo să apere drepturile noastre, să rectifice niște erori de fapt.

Domnilor, dacă am vorbit atunci de trei ori, care a fost cauza? A fost ca să fac o mică rugăminte ministerului, să spună dacă a dat instrucțiuni, și am rămas fără răspuns; nu ceream ministerului să ne citească acele instrucțiuni, pentru că știu că sînt regule de prudență din cari guvernul nu poate ieși, dară credeam că este necesariu pentru țară să știe ceva, să știe ce face guvernul într-o afacere care interesează țara întreagă.

Europa este destul de luminată în secolul al XIX-lea ca să permită și unei națiuni, oricît de mică, să zică cuvîntul ei pentru apărarea drepturilor ce are, fără ca prin aceasta să-și atragă o urgie.

Credeam în marea inteligință a guvernului Rusiei de a nu ne cauza vreo nenorocire, pentru că am zice că Unirea s-a făcut cu consimțimîntul Rusiei. Bărbații cei mari, bărbații cei mai emininți, oamenii de stat ai Rusiei, și la Paris, și la Viena, și la Constantinopole au apărat Unirea și principele străin. Mi-am permis a cita estrase chiar din protocoale, pentru ce? Pentru că era o materie, niște date pe cari voiam să le expun la binevoitoarea atențiune a domniilor-voastre.

Domnilor, într-o asemenea cestiune mare — unde am declarat și dovedit prin moderațiunea cuvintelor mele că nu se atinge, nu este vorba deloc de a cauza cea mai mică șicană guvernului, chiar după cum am avut onoarea a mă explica cu o zi înainte cu onorabilul domn ministru al lucrărilor publice [6], care mă întreba că nu poate înțelege domnia-sa ca eu să vin să ridic greutăți politice guvernului — socoteam de datoria mea că trebuia să zic un cuvînt. Acel cuvînt zis, socoteam că trebuia să fie mai cu osebire plăcut onorabilului domn ministru de externe [7].

În adevăr, domniile-voastre vă aduceți aminte că domnia-sa, ca deputat, două zile a detunat de la această tribună contra Rusiei, contra politicei Rusiei; a făcut teoria politicelor: politică occidentale, politică orientale, politică ortodoxă; „Monitorul", domnilor, este de față. Cînd a ajuns la minister, domnia-sa a făcut o depeșă unde a zis că politica din afară a guvernului va fi cea occidentale. Așadară, cînd veneam și aduceam și eu mica mea petricică la opiniunile și cunoștințele domniei-sale, nu socoteam că meritam răspunsul de persiflagiu pe care mi l-a adresat; și voi cita chiar propriele domniei-sale cuvinte luate de la domnii stenografi.

* Sic.

„Domnilor, să-mi permită domnul Kogălniceanu a-i zice că-mi amintesc* o arie din o operă a lui Cimarosa, în care o actriță face fiorături și cîntă o jumătate de oră pe cuvintele:

Nu vreau,
Nu vreau să cînt".

Nu mai vorbesc de multe alte vorbe ale domnului ministru, spun atît numai că la întrebările mele n-a binevoit să răspundă. A zis însă: „Sînt tînăr, neexperimentat, dară văd din cuvintele domnului Kogălniceanu că sînt experienţe de cari cată să ne temem".

Domnul I. Negură: Nu era la dumneata aluziunea aceea. *(Ilaritate.)*

La cine era atunci, dacă nu se adresa la mine?

Domnul I. Adrian: Poate la domnul președinte al consiliului [8]. *(Ilaritate.)*

Eu cred că aluziunea era la mine, căci eu veneam cu mica mea experienţă și citam niște fapte. Domnilor, după un asemenea răspuns într-o cestiune așa de mare, ce socotiți că trebuie să zic eu acum? Vine domnul ministru de externe și zice: Sînt june și neexperimentat; ei bine, ce sîntem noi? Noi sîntem o Adunare de bărbați cari nu avem trebuință să știm că domnia-sa este june, că este neexperimentat, pentru că domnia-sa ieri, cînd a răspuns despre rolul ce a avut în această materie ca și în cea[l]altă, a arătat că este foarte experimentat...

Domnul ministru de externe: Dumneavoastră m-ați acuzat că sînt june și neexperimentat.

Dacă vor fi aceste cuvinte zise de mine, dacă voi fi zis ceva relativ la persoana dumneavoastră, dacă voi fi citat chiar numele dumneavoastră, vă fac scuzele mele, însă eu știu și afirm că nu am zis nimic din toate acestea și notele domnilor stenografi sînt de față.

Domnilor, cînd am văzut eu această cestiune atît de importantă că se tratează cu atîta ușurință, am crezut că sînt în drept a răspunde domnului ministru că în asemenea împregiurări alte ministere, despre cari se zicea că sînt autoritare, neliberali, totuși ele au înfățișat și Camerei oarecari documente politice cari au pus-o în poziţiune de a vedea ceva în privința relaţiunilor ţărei cu puterile străine; iară domnia-sa nu ne-a înfățișat nimic, ci ne-a spus numai că relaţiunile noastre din afară stau pe un pat acoperit cu roze.

Acum vin, domnilor, la Cartea roșie [9]; ei bine, Cartea roșie coprinde ceea ce trebuie să coprindă o carte verde, albastră sau galbenă a României, coprinde, domnilor, documentele cele mai importante pentru România, o schimbare de note între Austria și între toate puterile, cari, de la data de 11 februariu, au admis și recunoscut toate cele petrecute pînă astăzi la noi; documente din cari veți vedea că comitele de Beust renunță cu desăvîrșire la politica de mai nainte a Austriei în privința principatelor și în care Austria face pentru noi ceea ce a făcut Anglia în momentul deschiderii resbelului între Prusia și Francia, cînd printr-un tratat a dobîndit o nouă recunoaștere a neutralității și independinței Belgiei. Austria se adresează la toate cele[l]alte puteri și se exprimă că, în fața împregiurărilor din întru, oricare ar fi ele, nu se cuvine ca Europa să intervină, căci s-ar jigni autonomia ţărei, și la aceasta dobîndește și consimțimîntul Europei. Ei bine, acest schimb de note, o afirm, este de natură să bucure ţara întreagă și să nu mai permită unui guvern care, crezîndu-se slab, ar căuta să se sprijine pe străini...

* Citește *amintește.*

Acum, domnilor vedeți că onor. domn ministru s-a ocupat cu toate cestiunile cu o rigurozitate nespusă, căci pînă și cestiunile din întru toate le-a făcut cestiuni internaționali, iată depeșa ce domnia-sa a dat:

Domnul președinte: Domnule Kogîlnicene, aceasta nu mai e cestiune personale.

Dați-mi voie, domnule președinte! Eu am datoria să mă justific și să vin să arăt că nu am meritat acel ton de persiflagiu, pentru că eu am tratat cestiunea foarte sus; dacă însă Adunarea voiește să mă oprească, eu voi tăcea.

Voci: Continuați.

Domnul președinte: Continuați, dară vedeți dumneavoastră că pe tărîmul pe care v-ați pus se rădică o nouă discuțiune în fond și de aceea vă rog să puneți mai sus tot patriotismul dumneavoastră, ca să nu veniți a răpi timpul Camerii prin o asemenea discuțiune.

Domnul ministru de externe: Domnule președinte, eu declar de mai nainte că nu voi răspunde, fiindcă domnul Kogălniceanu nu a răspuns direct la cestiunea personale care mă privește pe mine, ci din nou a venit să deschidă discuțiunea în fond.

Domnilor, dacă nu mă lăsați, atunci nu voi mai vorbi.

Voci: Continuați.

Acum, domnilor, vă voi da citire unei note a comitelui de Beust către agintele său din București, în urma unei depeșe primită de la domnul Carp, ministru[l] nostru de externe. *(Citește pasagiul din această notă, în care vorbește de promisiunea dată de actualul minister de a anula circulările și unele măsuri ale cabinetului precedinte în privința jidanilor.)* [10]

Vedeți, domnilor, că aș fi putut să caut ceartă ministerului, fiindcă prin această depeșă domniile-lor desființează niște circulări sprijinite cu o notă a guvernului principelui D. Ghica, din care am făcut și eu parte, prin care guvernul român contesta guvernului francez dreptul de a interveni în asemenea cestiune. Ei bine, domnilor, eu numaidecît mi-am zis: dacă domnia-sa s-a ocupat de această cestiune și a dat circulări în privința ei, negreșit că a trebuit domnia-sa să dea instrucțiuni și în cestiunea conflictului ce se născuse la fruntariele noastre, și aceasta cu atît mai mult cu cît domnia-sa a dat instrucțiuni pînă și în afacerea coroanei Ispaniei [11].

De altă parte, domnilor, dumneavoastră veți vedea că am avut dreptate să fac aceste digresiuni, cu atît mai mult cu cît trebuia să răspund onor. domn Blaremberg, care mă credea că sînt filorus sau filoprus; și pentru aceasta mi-am zis că în cestiunea conflictului celui nou trebuia să facem și noi ceva, să arătăm și noi dreptățile noastre, și aceasta este politica ce trebuie să urmeze orice guvern, politica care să urmează de un stat vecin cu al nostru. Cu ocaziunea aceasta am să vă spun ceva: în vara trecută eram la Belgrad și am avut onoare să văd un mare bărbat de stat al Serbiei, căruia-i ziceam: Dumneavoastră treceți de devotații Rusiei, și puterile occidentali v-au presupus totdeauna astfel. Și iată ce mi-a răspuns: Noi, domnilor, sîntem întocmai ca și românii, niște țărani de la Dunăre, și sîntem tot așa de șireți ca și toți țăranii din Normandia; noi ne purtăm după împregiurări, adică, cînd vedem că cutare sau cutare putere voiește cu toată inima și cu tot sufletul să susțină interesele noastre, atunci împărtășim politica acelei puteri, adică ne ținem de politica cînd a Rusiei, cînd a Franciei, cînd a altei puteri, și totdeauna, astfel, ne facem interesele noastre, și tot astfel trebuie să faceți și dumneavoastră în România...

Voci: Frumoasă școală!

Domnilor, eu știu că noi sîntem datori să respectăm toate puterile cele mari ale Europei și mai cu seamă puterile acelea cari întotdeauna ne-au făcut bine. Trebuie să avem și să arătăm recunoștința noastră marelui imperatore Napoleon III, deși căzut astăzi, însă care ne-a făcut cel mai mare bine... *(Zgomot.)*

Voci: Aceasta nu este personale.

Domnilor, eu vorbesc în cestiune personale, însă nu am să vorbesc numai în privința celor zise de onor. domn Carp, dară voiesc să zic cîteva cuvinte și în privința imputărilor binevoitoare pe cari mi le-a făcut onor. domn Blaremberg tratîndu-mă de prusofil.

Eu, domnilor, nu sînt nici prusofil, nici austrofil, nici rusofil, ci sînt român, și cînd am voit să vorbesc la adresa domnului ministru de externe aveam să spui că domnia-sa, dacă avea să se supere de ceva, putea să se supere pe Cartea roșie a domnului comite de Beust, iară nicicum pe mine, și să mă compare cu o actriță din opera comică a lui Cimarosa.

Iată, domnilor, de unde vine ca să iau cuvîntul în cestiune personale, silit și provocat de domnul ministru de externe.

Domnilor, eu socotesc că atît eu, cît și toată țara nu a fost în eroare cînd am lăudat pe ruși pentru politica lor în urma tractatului încheiat la Andrianopole, sub umbra și protecțiunea cărui tractat ne-am bucurat cu toții și ne-am răsfățat de atîtea binefaceri; precum nu ne-ar putea acuza nimeni dacă am simpatizat cu politica puterilor occidentali în urma resbelului din Crimea. Dară ceea ce voiesc să spui este de a mă mira cum domnul ministru Carp, în urma cuvintelor rostite de mine, vine și mă compară cu o actriță din opera comică a lui Cimarosa, cînd eu nu știu să fi meritat prin ceva această comparațiune. Ceea ce știu însă este că domnia-sa, de cînd se află la Ministerul de Externe, nu face decît să procure un material foarte prețios pentru un *libretto* de operă bufă, și dacă Cimarosa a murit, Offenbach trăiește. *(Mare ilaritate, aplauze.)*

Domnia-sa, mai deunăzi, ne spunea că a dat ordine tutulor agenților domniei-sale, și aceasta ne-o spune cu o enfază și cu un sînge rece ca cum agenții țărei, sau ai domnitorului țărei, ca să mă exprim mai corect, ar fi ai domniei-sale...

Domnul ministru de externe: Ba nicicum: sînt supuși Ministerului de Externe și nimic mai mult.

Nu sînt supuși Ministerului de Externe, nici că sînt undeva recunoscuți astfel, ci sînt recunoscuți ca agenți ai țărei și ai domnitorului și sînt deopotrivă puși cu miniștrii.

Domnul N. Ionescu: Cer cuvîntul în această conversațiune.
Domnul președinte: Prea bine! Așa este! Foarte mulțumesc domnului Ionescu că a dat adevăratul nume acestei discuțiuni.

Domnul ministru de externe a zis că agenții domniei-sale nu fac nimic în străinătate decît după ordinile domniei-sale; a mai spus că domnia-sa a dat domnului Strat instrucțiuni ca să pacifice Europa... *(Rîsete.)* A mai zis iarăși că, după instrucțiunile domniei-sale, domnul Strat a jucat un rol foarte important în renunțarea la tronul Spaniei. Ei bine, domnilor, cînd domnia-sa ne făgăduiește pacificarea Europei pe de-o parte, și cînd tot domnia-sa pe de alta nu poate face să ne ție în pace nici măcar cu vecinii noștri din Serbia, căci vedem astăzi pe agintele nostru de la Serbia aci [12]...

Domnul ministru de externe: Și dacă a venit?...

Nu știu dacă a venit în congediu de bună voie sau pentru că e vreun conflict între noi și Serbia. Cînd dară vedem toate acestea, ei bine, domnilor, nu este un *libretto*...

Domnul ministru de externe: În care domniei-tale îți rezerv un rol de *buffo*...

Voci: Protestăm! La ordine.

Voci: Cer cuvîntul. *(Zgomot.)*

Domnul președinte: Domnilor, nu mai aud nimic, cine vrea să ia cuvîntul, ceară-l pe rînd.

Domnul P. Grădișteanu: Pentru onoarea Parlamentului cer ca biuroul să-și facă datoria, fiindcă ministrul de externe și-a călcat-o pe a sa. *(Zgomot.)*

Domnul președinte: Domnilor, domnul Ionescu v-a spus ce face Camera în acest moment; permiteți-mi însă să pot aplica regulamentul, făcînd liniște.

Domnilor, eu nu mă mîniu deloc, decît reclam de la domniile-voastre învoirea ca să răspund pe tonul cu care am fost atacat de domnul ministru.

Voci: Prea bine, ai dreptul.

Domnilor, domnul ministru de externe m-a comparat cu o actrice din opera comică a lui Cimarosa; mi-a zis cum că în acel *libretto* pe care domnia-sa îl scrie pentru o viitoare operă comică îmi păstrează rolul de *buffo*; îl primesc... *(Zgomot.)* Fiți buni, domnule Văcărescu, de mă lăsați în pace; nu am avut onoarea să vă rezerv un rol în acel *libretto*. *(Aplauze, ilaritate.)*

Domnul I. Văcărescu: Nu am jucat niciodată cu dumneata vreun rol.

Cîteodată, dară nu e acum vorba de aceasta.

Mi s-a vorbit de o operă comică; am răspuns că la această operă nu fac eu libretul, și la aceasta este probă ilaritatea care s-a produs în Cameră cînd domnul ministru a zis acele cuvinte, că a dat instrucțiuni.

Ei bine, cum vedeți dumneavoastră, cînd ministrul zice că, după instrucțiunile sale, domnul Strat a jucat un rol mare în afacerile coroanei Spaniei, atunci nu trebuie eu să cred cum că este un curent simpatic între domnul ministru de externe și între patria lui Cervantes? *(Mare ilaritate.)* În adevăr, domnilor, nu pot să compar instrucțiunile date de ministrul de externe în cestiunea succesiunii tronului Spaniei decît cu renumitele instrucțiuni pe cari le-a dat nemuritorul erou de la Manchea credinciosului său Sanco Pança, cînd l-a rînduit agent al său... *(Mare ilaritate, aplauze.)*

Domnul ministru de externe: Domnilor, fac scuzele mele, umilitele mele scuze domnului Kogălniceanu, dară nu a fost vina mea. Eu știam că ilustrul om de stat, cum îl numește domnul Ionescu, domnul Kogălniceanu, era un soi de Proteus politic a căruia formă, pururea schimbăcioasă, nu se poate bine defini. Nu m-am putut însă aștepta niciodată ca domnia-sa, în această serie de transformare, să ajungă a deveni un naiv și candid politic, care nu voiește alta decît a da domnului ministru de externe elementele necesarii pentru confecționarea unei note diplomatice. Am presupus deci un țel ascuns, o cursă în care trebuia să mă feresc de a cădea. Domnia-sa îmi afirmă contrariul; și fiindcă pun cel mai mare crezămînt pe afirmările domniei-sale, îi repet scuzele mele și nu mă îndoiesc că, cu caracterul mlădios care-i distinge, domnia-sa nu va ajunge pe calea de candoare pe care s-a pus a-și forma o nouă virginitate politică. Acum, în cît privește comparațiunea mea de operă, domnia-sa se înșeală dacă crede că l-am comparat cu o actrice, deși poate ar fi fost termen de comparațiune; dară nu am făcut aceasta. În comparațiunea mea nu era altceva decît amintirea unei actrice care zicea: „Nu vreau să cînt" pe cînd cînta și l-am aplicat la domnia-sa atunci cînd domnia-sa, zicînd „Nu vreau să vorbesc", vorbește de două zile, și termenul de comparațiune nu avea nimic de jicnitor pentru domnia-sa.

În cît privește cuvintele că-i rezerv un rol de *buffo* în opera *libretto*, aceasta a fost rezultatul susceptibilității bolnăvicioase ce a arătat domnia-sa cînd, vorbind de miniștri, a zis că fac librete și opere de ale lui Offenbach[13].

„Monitor", 1870, nr. 278, p. 2 281, col. 2—p. 2 282, col. 1.

NOTE

[1] Vezi supra p. 31 și urm.
[2] Vezi supra p. 37, nota 9.
[3] Vezi supra p. 39 și urm.
[4] Discursul tronului la D. A. Sturdza, *Domnia...*, I, p. 588 și urm.
[5] În adresa de răspuns la mesajul tronului se spusese: „Un alt conflict pare a amenința pacea în Orient; mai mult ca totdeauna sîntem convinși că, inspirați de politica noastră tradițională și printr-o strictă observațiune a tratatelor în ființă, vom merita și de aici înainte solicitudinea marilor puteri ce s-au interesat mai cu deosebire la întărirea și prosperitatea națiunii române" *(ibidem*, p. 596). Pentru înțelegerea mai nuanțată a evenimentelor la care se referă K., vezi supra (p. 39 — 54) notele cancelarului Gorceakov și consecințele lor pentru destabilizarea politică din sud-estul Europei.
[6] George Gr. Cantacuzino.
[7] Petre Carp.
[8] Manolache Costache Iepureanu.
[9] Vezi partea a II-a a volumului, p. 32, nota 1.
[10] Vezi partea a II-a a volumului, p. 339 și urm.
[11] Aluzie la misiunea lui I. Strat, vezi supra p. 54, nota 9.
[12] I. A. Cantacuzino Zizin.
[13] Incidentul a fost închis.

Raport și intervenții la proiectul de lege „pentru rectificarea legii vînzării bonurilor rurali ce posedă tezaurul din vînzarea unei părți din bunurile statului" *

Domnilor deputați, secțiunele dumneavoastră s-au întrunit spre a cerceta projectul de lege [1] înfățișat de Ministerul de Finanțe pentru rectificarea articolului 5 al legii din 18 februariu 1870 asupra vînzării bonurilor rurale ce posedă tezaurul din vînzarea unei părți a bunurilor statului.

Dați-mi voie, domnilor deputați, înainte de toate a vă da cetire textului legii primitive și a modificării ce vi se cere.

„Articolul 5 din legea din 15 februariu 1870 zice:

Se fixează suma de 99 pentru una sută lei, minimum de la care va începe licitarea.

Iară modificarea este în următorul chip:

Art. I. Articolul 5 al legii din 18 februariu 1870 pentru vînzarea bonurilor ce posedă tezaurul este și rămîne abrogat.

Art. II. Guvernul este autorizat a urma cu vînzarea bonurilor rurale ce posedă și care va mai poseda tezaurul public din vînzarea bunurilor statului pe prețurile cele mai avantagioase fiscului, oferite la licitație".

Asupra modificației cerută de guvern, secțiunele dumneavoastră, domnilor deputați, s-au rostit în următorul chip:

* Ședința din 21 decembrie 1870.

Secţiunea I în unanimitate a admis projectul numai cu simpla modificare ca licitarea, în loc să fie cu oferte, să fie orale şi a numit delegat pe domnul Chiţu.

Secţiunea II a primit projectul fără nici o modificare şi a numit delegat pe subscrisul.

Secţiunea III a primit projectul fără nici o modificare şi a numit delegat pe domnul Mavrogheni Petre.

Secţiunea IV a admis projectul fără nici o modificare şi a numit delegat pe domnul L. Eraclide.

Secţiunea V, numind delegat pe domnul A. Arion, a admis projectul cu următoarele modificări: ca articolul 3 din lege să se modifice în sensul de a se putea vinde şi sume mai mici cînd ofertele ar prezenta egale avantagii. Ofertanţii vor însemna preţul ce oferă şi cantitatea ce voieşte a cumpăra.

În cazuri de a se face propunerea, să se ţie şi licitaţie orale, pentru orice sume, atît între ofertanţi cît şi între alte persoane ce vor voi a cumpăra fără a fi depus oferta, cînd propunerile ar prezenta preţiuri mai avantagioase decît cele din oferte.

În ziua cînd se vor număra banii pentru bonurile cumpărate, se va face socoteala cuponului semestrului în care se va face vînzarea, astfel că, de se va da cu cuponul neespirat, să se scază în favorul fiscului dobînda ce a curs de la începutul semestrului pînă la ziua vînzării şi plăţii preţului.

Secţiunea VI a primit projectul cu observaţiunea că statul are destule garanţii în licitare, prin care să vînză, şi a numit delegat pe domnul G. Leca.

Secţiunea VII nu l-a primit decît cu condiţiunea de a fixa minimum la 95% şi a numit delegat pe domnul N. Negrea.

În ziua de 19 decembre, delegaţii secţiunilor în complectul lor s-au întrunit, faţă fiind şi domnul ministru de finance. Înainte de toate şi faţă cu amendamentele cerute de secţiunea V a se introduce şi în alte articole ale legii din 18 februariu 1870, decît la articolul 5, după projectul guvernului, delegaţii secţiunilor dumneavoastră au tratat cestiunea prealabilă, dacă erau competinţi a propune modificări la lege de un caracter mai general decît mărginita modificare propusă de guvern, cînd secţiunile respective n-au întins activitatea lor într-un cerc atît de larg. Rezultatul deliberaţiunilor comitetului delegaţilor a fost de a-şi mărgini studiul numai asupra modificării cerută de guvern, adică ca preţul vînzării bonurilor rurale să se determine prin preţurile curente ale zilei, iară nu prin un minimum determinat prin lege, ceea ce, în faţa fluctuaţiunilor cursului naturale al efectelor publice, ar avea drept rezultat o serie de legi subsecuente; singur domnul Negrea a perseverat în opiniunea secţiunii sale, adică ca şi în noua legiuire să se prevadă un minimum al cursului de la care să proceadă licitarea şi care minimum să fie de 95% în loc de 99 cum era în legea anterioară; prin urmare, delegaţii celor[l]alte secţiuni au admis fără modificare projectul prezentat de guvern.

Comitetul, potrivit celor mai sus menţionate, s-a socotit asemenea incompetent de a cerceta şi a aproba modificările propuse de secţiunea V pentru a se face în articolul 3 al legii din 18 februariu, şi aceasta cu atît mai mult că modificările propuse, în principiu, nu sînt deloc respinse, ci din contra, sînt coprinse în dispoziţiunile articolului 3 din acea lege.

În acestea mărginindu-se lucrările şi rezumatul opiniunilor comitetului delegaţilor, subscrisul, în cualitate de raportatore general, are onoare

a le aduce la cunoştinţa dumneavoastră, domnilor deputaţi, spre binevoitoarea apreciare şi hotărîre.

Explicaţii pe marginea raportului.

Domnilor, socotesc cum că interesul Camerei este ca să aibă un raportore care să nu se mărginească numai de a citi raportul, ci măcar să aibă dreptul o dată să întîmpine şi el ceva, căci alminterea raportul cel scris de multe ori este neîndestulător.

Onorabilul domn Vernescu [2] a voit să arate o contrazicere între raport şi între projectul de lege. Vă rog să-mi daţi voie să arăt că am avut nenorocirea de a fi rău înţeles de domnia-sa, căci între raport şi lege nu este cea mai mică contrazicere.

Vă rog, într-un interes mai generale, să binevoiţi a-mi permite să vă dau o expunere a legii întregi, ca să înţelegeţi şi domniile-voastre pe urmă mai bine pentru ce se cere această modificare şi pentru ce modificarea cerută este îndestulătoare şi poate linişti toate fricele.

Iată domnilor, pentru ce vă rog a vă da oarecari lămuriri în calitate de raportatore.

La amendamentul lui G. Chiţu [3].

Domnilor, majoritatea comisiunii a primit amendamentul domnului Chiţu, care nu are alt sens decît numai o simplificare de stil, a primit adică să se zică: Articol unic. Articolul 5 din legea de la 18 februariu 1870 se modifică în următorul mod, şi să facă parte din articolul 1 şi ceea ce guvernul cere să fie articolul 2.

Domnilor, sînt dator să fac o mică rectificare cu această ocaziune: domnul Eraclide a enunciat în sînul comisiunii o opiniune diferită, ca să se mărginească acest articol numai la bonurile cari se posedă astăzi de tezaurul public.

La amendamentele lui G. Meitani şi G. Vernescu.

Domnilor deputaţi, comisiunea a luat în cercetare două amendamente, unul al domnului Meitani, care zice a se pune într-un mod pozitiv şi clar ca minimum să fie cursul pieţei, şi un alt amendament, al domnului Vernescu, care zice: propunem să se puie un minimum de 94.

Domnilor, comitetul delegaţilor dumneavoastră, afară de onor. domn Negre, a respins amîndouă amendamentele pe următoarele consideraţiuni: în amendamentul domnului Meitani care zice ca să se pună într-un mod pozitiv şi clar ca minimum să fie cursul pieţei, redacţiunea aceasta nu este admisibilă şi nici s-ar putea pune în textul legii. Al doilea, că însuşi în fond ce zice domnia-sa? Să se ia minimum după cursul pieţei. Ei bine, îmi voi permite mai întîi a întreba: avem noi bursă ca să cunoaştem cursul pieţei? Noi citim cursul valorilor pe pagina a patra a ziarelor noastre, publicate de domnii Farchi şi Cohen, şi aceste cursuri sînt de o deosebire aşa de mare, încît le-am putea compara cu listele statistice ce se trimit biuroului nostru statistic de către onorabilele prefecturi, şi cari liste sînt tot aşa de exacte ca şi cursurile efectelor imprimate în ziarele noastre. *(Ilaritate.)*

Cursurile valorilor cari se imprimă pe la noi sînt numai nişte anunciuri, pe cari negreşit nici un amator nu poate decît să le aprecieze cum îi convine; de esemplu, eu cînd voiesc să cumpăr asemenea hîrtii, mă duc la doi-trei zarafi, mă informez despre preţuri şi apoi văd care este mai avantagios; la noi nu este ca la Paris sau aiurea unde este o bursă, ci la

noi este numai o cestiune de încredere ce are cineva în cutare sau în cutare zaraf.

Prin urmare, pentru motivele acestea, amendamentul domnului Meitani nu se poate admite.

Venim acum la amendamentul propus de onor. domn G. Vernescu şi care este foarte pozitiv, căci printr-însul domnul Vernescu zice ca preţul minimum să fie de 94, adică, dacă ministerul va dobîndi la licitaţiune preţul minimum de 94 pentru 100, atunci să nu se vînză.

Dară, domnilor, cînd vom admite acest minimum de 94, nu vom face decît a reduce minimum de 99 fixat prin legea din 1866 la un minimum de 94, şi se poate ca nici cu această reducţiune să nu reuşim; căci, dacă în legea din 1866 nu s-ar fi prevăzut minimum de 99, poate că ministerul ar fi putut vinde cu 98 3/4, cu 98 1/2 sau chiar cu 98; dar, fiindcă legea nu a zis ca vistieria să vîndă cu 98, vistieria nu a putut vinde, şi tot aceasta faceţi şi acum cînd cereţi să se pună 94. Dară de unde cunoaştem noi ceea ce se poate întîmpla în timpul de 30 zile? Ferească Dumnezeu să fie niscai falimente, să se nască un conflict european, şi atunci poate că ministerul nu va putea vinde nici cu 94, ci poate că va putea vinde numai cu preţul 90 sau de 80 lei suta; oare atunci veţi pune un minimum de 80? Negreşit că nu.

De aceea, domnilor, modul cel mai bun şi cel mai esact este de a nu se pune nici un minimum, şi să nu credeţi că daca vom vota aşa are să se facă vreun abuz. Nu, domnilor, nu se poate face nici un abuz, căci, în zilele determinate pentru licitaţiune, socotiţi dumneavoastră că acei oameni cari vor veni să cumpere bonuri au să lase pe ministru ca să le vînză cu 80 dacă ei vor putea să dea 90? Negreşit că nu. Aceste bonuri au să se vînză prin licitaţiune, şi cine are să fie în capul acelei licitaţii? Negreşit ministrul de finance. Apoi, una din două: ori mărginiţi, precum a spus onorabilele domnul Eraclide, ca numai suma care este actualmente disponibile să se vînză cu preţul cutare, şi aceasta o înţeleg; ori, daca voiţi să faceţi o lege pentru o durată mai lungă, atunci nu fixaţi nici un minimum, căci, precum v-a spus foarte bine onor. domn Manolache Costachi, creditul statului nu se poate fixa prin nici o lege. Vă rog dară, domnilor deputaţi, să respingeţi şi amendamentul domnului G. Vernescu şi să primiţi pur şi simplu proiectul de lege astfel precum s-a înfăţişat de ministeriu [4].

„Monitor", 1870, nr. 283, p. 2 310, col. 4—5; nr. 284, p. 2 313, col. 3; p. 2 314, col. 3—4.

NOTE

[1] Legea primitivă de vînzare a bunurilor rurale data din 15 iulie 1866. Vezi partea I a a volumului, p. 463, nota 1.

[2] G. Vernescu spusese că e necesar ca legea să fixeze un minim, indiferent care va fi acela, dar să fie statuat ca atare.

[3] G. Chiţu propusese ştergerea articolului I.

[4] Vezi intervenţia următoare.

Intervenție într-o problemă de regulament. Continuă discuția la proiectului privind „rectificarea legii vînzării bonurilor rurali" *

Domnilor, mă simt foarte nenorocit cînd văd că astăzi de două ori am fost nevoit să vorbesc de regulament [1], dară socotesc că numai regulamentul ne poate scăpa și nimica alt.

La deschiderea ședinței, cu ocaziunea unei cereri de prorogare a Camerei, s-a întins discuțiunea atît de mult, încît am ajuns la 2 1/2 ore. Acum, domnule președinte, m-ați chemat sus acolo ca, în calitate de raportator, să dau seamă spre a urma discuțiunea de ieri [2]; atunci onor. domn Grădișteanu se ridică și anunță o interpelare; pe urmă, încet, încet, se lasă regulamentul la o parte, se sacrifică dreptul de prioritate al acelor cari stau cu interpelațiunile de cîte șapte și zece zile, și întinzîndu-se de acolo frumușel în mijlocul discuțiunii cu întrebarea: ce avem să facem cu cutare și cutare lucru? Și cu acest chip, foarte elocuent și foarte drăgălaș, onor. oratori voiesc să ne trudim la 5 ore, cînd se va ridica ședința; noi ne vom lua vacanție și apoi ministerul să vadă că nu are dreptul nici de a percepe, nici de a cheltui nimic, și astfel serviciile statului să sufere toate.

Eu vă rog, domnule președinte, să-mi permiteți a urma cu citirea raportului, ca să continuăm discuțiunea legii de ieri.

Voci: Închiderea discuțiunii. La ordinea zilei.
Adunarea încuviințează trecerea la ordinea zilei.
Domnul P. Carp: Cer cuvîntul în cestiune de regulament.
Domnul președinte: Nu-l puteți avea căci l-am dat domnului raportator.
Domnul P. Carp: Atunci cer cuvîntul în cestiune personale la urmă.

Domnilor, am avut onoare a vă da cetire ieri la două amendamente: întîi acela al domnului Meitani, prin care cere să se fixeze un minimum fără a-l determina, ci numai luîndu-se de normă cursul pieții; al doilea, al domnului Vernescu, care cere a se fixa un minimum de 94, și v-am spus că amîndouă aceste amendamente s-a respins de comisiune; pe urmă a venit un al treilea amendament în coprindere că la acest articol 3 să se zică că licitațiunea se va face atît prin oferte sigilate, cît și oral între ofertanți.

Am avut onoare a vă spune că comitetul domniilor-voastre nu s-a socotit în drept de a studia alte articole din lege decît acelea care figurează în projectul guvernului, nu pentru că Adunarea nu are dreptul de a propune orice modificare, dară pentru că secțiunile domniilor-voastre în majoritate și-a mărginit activitatea lor numai în studierea modificării propuse de guvern.

Amendamentul de față privește la articolul 3 al legii; Adunarea este în tot dreptul său de a-l primi sau nu, și am avut onoare a vă spune că majoritatea comitetului delegaților a primit acest amendament, însă cu o altă redacțiune, pentru că, dacă s-ar vota astfel cum este, nu ar fi bine redactat [3].

„Monitor", 1870, nr. 287, p. 2 326, col. 2.

* Ședința din 22 decembrie 1870.

NOTE

[1] Vezi regestul precedent.
[2] Vezi supra intervenţia precedentă.
[3] Amendamentul la articolul III a fost primit cu 76 de voturi pentru şi 14 împotrivă.

Precizări pe marginea proiectului de lege pentru fixarea bugetului pe luna ianuarie 1871 *

Domnilor, şi de dimineaţă, şi pe la mijlocul şedinţei, şi acum am venit necontenit să cer închiderea discuţiunii, pentru că văd că discuţiunea a ieşit din cercul său.

Domnul P. Carp: Nu este vina noastră, am fost atacaţi.

Să-mi permită domnul Carp să-i spun că vina este a domniilor-lor, pentru că au voit ca, cu ocaziunea imputării ce se dă trecutului, să ne facă pe noi solidari de o cifră pe care ministerul trecut o afirmă că este aşa, dară pe care noi nu o ştim [1]. Apoi domnul A. Lahovari ne zice: Daca nu ne credeţi, numiţi o anchetă. Nu mă dau, domnilor, la o parte, dară nu este timpul acum, tocmai în ajunul sărbătorilor de Crăciun, să sulevăm o cestiune gravă ca aceasta, a răfuirei socotelelor. Cum? Domniile-lor sînt creştini şi noi păgîni?

Aşadară, domnilor, astăzi nimic nu avem să precizăm. Eu cred că toţi miniştrii cari au ieşit au lăsat financele în starea cea mai bună, şi admit că sînt 4 milioane, fie chiar 3 milioane, dară nu se cuvine ca Camera să se facă solidară cu o cifră pe care nu a cercetat-o încă.

Îmi place a crede şi cred cu toată buna-credinţă că onor. foşti miniştri au lăsat financele în starea cea mai bună, a[u] redus datoria flotantă la 3 milioane; dară n-avem vreme acum să ne ocupăm de aceasta. Să rezervăm cestiunea pentru altă dată; vom cerceta şi vom vedea daca în adevăr ministerul trecut a redus la 4 milioane [sic] datoria flotantă. Noi atunci îi vom fi foarte recunoscători şi-i vom zice că foarte bine a făcut. Însă, cu părere de rău văd că şi onor. fost minister, ca şi cel de mai nainte, miniştrii, vin şi iau vizavi de noi rolul de miniştri căzuţi. Dară, onor. foşti miniştri, şi eu am fost ministru, şi nu mi-am permis...

Domnul Carp: Nu v-am luat de esemplu.

Mă iertaţi, m-aţi luat în foarte multe şi m-aţi şi întrecut, deşi la o vîrstă foarte tînără şi fără să aveţi trecutul meu. *(Aplauze, ilaritate.)* Astăzi, domnilor, nu sîntem chemaţi a cerceta faptele ministeriului Dimitrie Ghica, nici ale ministeriului Golescu—Brătianu, nici ale ministeriului Alexandru Golescu şi nici în fine ale ministeriului Manolache Costache Iepureanu [2], astăzi avem să dăm autorizaţiune ministeriului actuale de a face cheltuieli şi a percepe veniturile, ca să nu se oprească machina guvernamentale. Mai tîrziu ne vom ocupa a împărţi dafini unora, şi pe alţii-i vom precipita acolo unde merg miniştrii căzuţi. Eu de cîte ori am căzut de la putere am tăcut şi am socotit că este o cestiune de bună-

* Şedinţa din 22 decembrie 1870.

cuviință de a nu veni să vorbesc întruna tot de ministerul meu, nici să sprijin ministerul cel nou cum îl sprijiniți dumneavoastră astăzi pe acesta, căci un asemenea sprijin este sprijinul frînghiei [3]. *(Ilaritate.)*

„Monitor", 1870, nr. 288, p. 2 330, col. 4.

NOTE

[1] Se dezbătea proiectul de lege „pentru facerea cheltuielilor și stringerea veniturilor publice pe luna ianuariu 1871". Proiectul prevedea că guvernul este autorizat a urma bugetul lunii ianuarie a anului precedent, cu excepția paragrafelor nerepetabile: stipendii, subvenții, contractări, anuități la datoria publică, indemnizații, diurne, cheltuieli de drum etc.

La discuții Manolache Costache Iepureanu declarase că bugetul anului 1870 este deficitar, estimînd lipsa la patru milioane.

[2] Guvernele: Nic. Golescu (1 mai 1868—16 noiembrie 1868); Dimitrie Ghica (16 noiembrie 1868—2 februarie 1870); Al. G. Golescu (2 februarie — 20 aprilie 1870); cabinetul format la 20 aprilie 1870.

[3] Bugetul a fost primit cu 63 de voturi pentru și trei împotrivă.

Panegiric pentru Nicolae Șuțu *

Domnilor deputați, în 9 ianuariu a repausat în Focșani principele Nicolae Suciu [1], fost ministru de externe, fost cap al guvernului Moldovei, în timpul boalei domnului Grigore Ghica vodă, fost membru al Comisiunii centrale, un om care, deși se trăgea din o familiă fanariotă, însă din tinerețe s-a alipit către locul nașterii sale, care e România și căreia a adus numeroase servicii, parte ca funcționar public și parte ca învățat. După domnul Cantimir, datorim principelui Nicolae Suciu cea mai bună carte de statistică. Domnilor deputați, Nicolae Suciu a murit sărac, sărac, în cea mai mare lipsă, lăsînd o văduvă și patru orfani. În viață fiind i s-a făcut o strîmbătate, căci, atunci cînd i s-a dat pensiunea, nu i s-a dat după ultimul post ce a ocupat ca membru al Comisiunii centrale. Petițiunea pe care a dat-o nu a dat-o el, a dat-o mizeria, trebuința, familia, și pînă astăzi stă la comisiunea pensiunilor. Nu viu, domnilor, să vă cer nimic alta decît dreptul care se cuvine tutulor, atît celor mari, cît și celor mici, și cu atît mai mult acelora cari au servit țărei, și mai cu seamă acelor cari au murit cu condeiul în mînă scriind pentru România. Fiind dară atît numele meu, cît și al domnilor Voinov, Alexandrescu Urechiă, N. Rosetti Bălănescu, Mavrogheni și P. Grădișteanu subscriși în această propunere de ordine de zi, vă rog să binevoiți a o asculta.

Sper că onorabila Cameră se va asocia cu mine, căci nu ia alt angajament decît de a fi puși în pozițiune a cerceta drepturile repausatului și ale familiei sale. Vă rog să primiți urgența, căci este urgență [2].

„Monitor", 1871, nr. 11, p. 49, col. 4—5.

* Ședința din 13 ianuarie 1871.

NOTE

[1] Nicolae Şuţu s-a născut de fapt în Turcia, la Arnavutköy (Istanbul) la 25 octombrie 1798. A venit în Moldova în 1819, stabilindu-se definitiv în 1829. A intrat în viaţa publică contribuind la redactarea Regulamentul organic şi conducînd diferite departamente: externe, finanţe, interne, secretariatul statului. În 1835 a făcut parte din delegaţia moldoveană care a participat la tratativele pentru încheierea convenţiei comerciale cu Ţara Românească. Refugiat la Braşov în 1848. Secretar particular al domnitorului Grigore Alexandru Ghica (1849—1856). A participat la lucrările Comisiei centrale de la Focşani. A scris: *Aperçu sur l'état industriel de la Moldavie. Aperçu sur les causes de la gêne et de la stagnation du commerce et sur les besoins industriels de la Moldavie*, Iaşi, 1838; *Notions statistiques sur la Moldavie*, Iaşi, 1849 (trad. românească de Teodor Codrescu, Iaşi, 1852); *Mémoires du prince Nicolas Soutzo..., 1798—1871*, Viena, 1899. Despre el: I. Veverca, *Viaţa, activitatea şi opera întîiului economist ideolog din România, 1798—1871*, Bucureşti, 1936; V. Slăvescu, *Viaţa şi opera economistului Nicolae Şuţu, 1798—1871*, Bucureşti, 1941.

[2] Adunarea a votat trimiterea de urgenţă a petiţiei la comisie.

Explicaţii asupra legii comunale elaborate de el *

Domnilor deputaţi, mă văd şi eu amestecat într-o cestiune de care m-am ţinut cu totul depărtat [1].

Onor. domn Negură m-a luat de martur, însă nu a esplicat tot ceea ce eu am spus domniei-sale. Şi onor. domn Lahovari [2] a socotit că eu, în conversaţiunea ce am avut cu domnul Negură, m-aş fi mărginit a cita ca exemplu numai numele onor. părinte al domniei-sale, pentru care eu am o deosebită amiciţie...

O voce: Să-ţi fie de bine.

Voi să rectific aceasta.

Eu, domnilor, într-o conversaţiune cu domnul Negură şi cu alţi mai mulţi deputaţi, m-am plîns de reaua interpretare ce s-a făcut legei comunale şi legei consilielor judeţene. Iată această interpretare rea:

Legea comunală şi cea judeţeană [3] zice pozitiv şi clar că nimene nu poate să fie consiliar într-o comună decît acela numai care-şi are domiciliul acolo şi este alegător. Cu mare mirare dară am văzut mai multe persoane întrunind două funcţiuni cu totul neconpatibile şi în două locuri cu totul iarăşi curioase.

Văd pe onor. domn Teriachiu, încep întîi cu amicii mei, că este ajutor în consiliul comunal de Galaţi şi preşedinte al consiliului judeţean din Putna...

Domnul preşedinte al consiliului: Şi-a dat demisiunea.

Ştiu, însă cestiunea este că domnia-sa a funcţionat în aceste posturi şi nu a venit în Adunare în timpul ministeriului domnului Iepureanu [4] pentru că-şi îndeplinea funcţiunea de preşedinte al consiliului judeţean din Focşani.

Am văzut pe onor. domn Th. Văcărescu că este ajutor în consiliul comunal din Bucureşti şi preşedinte al consiliului judeţean de Prahova...

Th. Văcărescu: Cer cuvîntul în cestiune personală. Eu am domiciliul politic în Prahova.

* Şedinţa din 13 ianuarie 1871.

Dacă sînteţi aci, nu puteţi fi şi acolo. Legea nu s-a interpretat încă o dată astfel *. Am văzut pe onor. domn P. Angelescu că este membru al consiliului comunal din Bucureşti, ca şi cînd domnia-sa ar fi alegător în oraşul Bucureşti.

Domnul P. Angelescu: Mi-am domiciliul de 22 de ani în Bucureşti.

În adevăr, domnilor, pe urmă domnul Angelescu s-a dus şi a plătit acolea nişte contribuţiuni, dară cu toate acestea eu ştiu că domnia-sa este alegător în judeţul Muscel, domiciliat în oraşul Cîmpu Lung...

Domnul P. Angelescu: Am domiciliul politic acolo, şi real aici.

Iată, domnilor, în contra căror fapte m-am recriat **.

O voce: Interpretaţi legea.

Da, domnilor, cu legea în mînă vom da un vot prin care să se curme o dată aceste abuzuri.

Ei bine, tot asemenea, fără cea mai mică rea intenţiune, am citat şi numele onor. domn M. Lahovari, părintele domnului Al. Lahovari, pentru că domnia-sa este alegător la Rîmnicul Vîlcii şi prin urmare nu putea fi membru al consiliului judeţean din Vlaşca.

Domnul Lahovari: Legea nu-l oprea... *(Zgomot.)*

Vă înşelaţi. Vedeţi, domnilor, că nu am ridicat cestiunea în Cameră, ci am făcut numai o conversaţiune privată cu onor. domn Negură asupra necesităţii care este de a se explica sau îndrepta legea comunale şi judeţeană; şi atunci am citat nişte fapte străine, curioase pentru mine, căci în adevăr este straniu a vedea pe cineva preşedinte al consiliului judeţean într-un judeţ şi apoi să-l vezi consiliar comunal în alt judeţ.

Domnul Th. Văcărescu: Aşa a fost şi domnul Ioan Brătianu.

Rău a fost, daca a fost aşa...

Domnul Iatropolu: Vă înşelaţi, nu a fost niciodată în această condiţiune.
Domnul A. Lahovari: Aşa a fost domnul D. Brătianu alegător la Piteşti şi era în consiliul comunal din Bucureşti şi alţi mulţi.

În privinţa domnului Brătianu vă înşelaţi, pentru că este alegător aici în capitală.

Acum vin la mine. Eu am fost preşedintele consiliului judeţean din Fălciu, pentru că acolo este forul locuinţei mele reale şi politice, acolo votez şi la comună şi la judeţ şi pentru deputaţi.

Pot să fiu, domnilor, deputat în toată ţara, dară nu pot să fiu consiliar judeţean decît în judeţul unde sînt alegător; nu pot să fiu membru comunal decît în comuna unde-mi plătesc dările, unde esist, unde am centrul activităţii mele.

Iată dară ceea ce am susţinut şi susţin şi acuma, că legea comunală este călcată în paguba intereselor judeţene, căci de multe ori, vedeţi, se poate întîmpla ca, eu fiind membru al comunei Bucureşti, în acelaşi timp să se deschidă şi consiliul judeţean din Fălciu şi eu să nu pot lua parte, fiindcă sînt ocupat la comuna de aci, sau viceversa, şi astfel unul din posturile mele suferă.

Domnul Th. Văcărescu: Domnilor deputaţi, n-aş fi luat cuvîntul în cestiune personale, fiindcă nu voi să ocup cu asemenea cestiuni momentele preţioase

* Citeşte: *niciodată.*
** Din fr. *récrier*, a protesta, a fi nemulţumit.

ale acestei onor. Camere, dacă onor. domn Kogălniceanu nu ar fi crezut de cuviință, pentru susținerea teoriei domniei-sale, să citeze și persoana mea. Îmi pare rău însă că onor. domn Kogălniceanu, părintele ilustru al acestei legi...[5]

Nu știu dacă sînt ilustru.

Domnul Th. Văcărescu : Îmi pare rău, zic, că a uitat prescripțiunile ei. În adevăr, poate are domnia-sa dreptate, pentru că a avut destul timp ca să le uite și crede poate că pentru a și le aduce aminte are nevoie d-a reveni la guvern...

Cer cuvîntul iarăși în cestiune personale [6].

„Monitor", 1871, nr. 14, p. 65, col. 2—3.

NOTE

[1] Discuția pornise de la interpelarea făcută de D. Lupașcu, reprezentantul județului Bacău, în ședința din 12 ianuarie, în care, narînd unele incidente petrecute în orașul de reședință al fiefului său electoral, criticase vehement legea comunală. Vezi *Legea pentru comunele urbane și rurale a Principatelor Unite Române* din 31 martie 1864, București, 1864, 50 p. Paternitatea lui K. e confirmată de actele existente în arhiva sa de la Biblioteca Academiei, XXII, acte 1827, 1830, 1894 (legea consiliilor comunale, legea comunală și legea organizării consiliilor comunale). În 1882 K. relevă și contribuția lui L. Steege și a lui C. A. Rosetti la această legislație („Monitor", 1882/1883, nr.4, p. 43—45).

[2] Al. Lahovari, relatînd probabil faptele după ceea ce aflase din conversația lui K. cu Negură, remarcase acru : „Dumneavoastră ați zis că părintele meu era consilier județean la Vlașca cu domiciliul politic la Vîlcea".

[3] Proiectul de lege organică comunală și județeană în „Monitor", 1871, nr. 26, p. 134 și urm.

[4] Ministerul Manolache Costache Iepureanu, 20 aprilie—18 decembrie 1870.

[5] Th. Văcărescu se justificase în continuare astfel : „Legea zice că pentru a fi cineva eligibil la consiliul unui județ trebuie să aibă domiciliul său *politic* acolo cel puțin cu șase luni mai nainte, pe cînd spre a fi eligibil în consiliul comunal este nevoie de a avea cu șase luni nainte domiciliul său real în comună. Ei bine, am domiciliul meu politic la Prahova, unde votez de patru ani în colegiul întîi, și domiciliul real în București, prin urmare eram foarte în drept să fiu ales președinte al consiliului comunal în București. Și de aceea ziceam adineaori că era nevoie ca domnul Kogălniceanu să-și aducă aminte legea pe care a făcut-o însuși domnia-sa".

[6] Incidentul a fost închis.

Pentru acordarea indigenatului lui Iacob Inge Rober *

Domnilor, nu socotesc că trebuie să urmăm exemplul Dumnezeului ebreilor, care persecută pînă la al noulea neam [1]. Nu socotesc cum că trebuie să ne punem să cercetăm niște fapte cari au date atît de înapoiate, adică cu 22 de ani înapoi, cu atît mai mult cu cît că domnul Inge în vremea aceea nici că a fost în capul mișcării ; a fost un om care atîrna de stăpînul său și care a mers după stăpînul său.

Dacă este greutatea, dacă este vina, aceasta se cuvine oamenilor politici, oamenilor de atunci, pe cari însă i-am văzut figurînd în multe Adunări ale noastre parlamentare și făcînd chiar acte de buni cetățeani.

* Ședința din 23 ianuarie 1871.

La 3 apriliu, domnul Inge, ca mulți oameni nevinovați, a fost arestat și foarte curînd pe urmă pus în libertate, nu ca vinovat, ci ca nevinovat.

Domnul Inge este un onor. cetățean, este un onor. comerciante, este un mare proprietar, care s-a făcut iubit și locuitorilor de pe moșia sa și este stimat de întregul județ al Romanului. Ar fi de dorit, domnilor, ca mulți dintre proprietarii și comercianții noștri să înfățișeze și să aibă calitățile bune și leali ale domnului Inge. Prin urmare, noi, care-l cunoaștem mai d-aproape și din deosebitele ocaziuni, socotim că veți binevoi dumneavoastră să țineți seamă de recomandările cari le facem în favoarea domnului Inge, cu atît mai mult că noi avem să locuim cu domnia-sa, și dacă ar avea vițiuri și metehne noi am fi cei dintîi a vota în contră-i.

Rog dară pe onor. noștri colegi, cari nu știu despre domnul Inge decît după auzite, să binevoiască a ține seamă despre mărturia noastră, precum și noi mai întotdeauna și chiar în ședința de astăzi am ținut seamă de mărturiile domniilor-lor, cînd a fost vorba de a se da indigenatul unor persoane de dincoace de Milcov, cunoscute numai de dumneavoastră. Cît pentru mine, socotesc că am face rău să refuzăm indigenatul unui asemenea proprietar și comerciante, care să deosibește prin bunătatea inimei sale și totdeodată prin multa dezvoltare ce a dat agriculturei, de care se folosește, pot zice, un județ, întreg [2].

„Monitor", 1871, nr. 20, p. 98, col. 4.

NOTE

[1] I.I.R. era armean, fost supus rus, șezător de 30 de ani în Iași, angrosist de tutun și proprietar al moșiei Hăbășești. Al. Candiano spusese că la 1848 postulantul „după mișcarea ce se făcuse atunci în Moldova a legat pe aceia care ridicaseră stindardul contra privilegielor de atunci", iar în 1866, la 3 aprilie, s-ar fi aflat în fruntea mișcării separatiste din Iași. Din aceste motive se opusese acceptării indigenatului, ceea ce provoacă replica lui K.

S-ar părea că e vorba de tutungiul domnitorului Mihail Sturdza. Vezi D. I. Gavriliu, *Contribuțiuni la istoricul tutunului pînă la înființarea monopolului lui în România*, Iași, 1929, p. 133 și urm.

[2] E ciudat că, deși alături de K. au pledat pentru indigenat P. Suciu, C. Brăescu, P. Grădișteanu, iar singura împotrivire clamată a fost cea a lui Al. Candiano Popescu, Adunarea l-a respins cu 47 de bile negre, 28 de bile albe și două abțineri.

Propunere pe marginea interpelării lui N. Blaremberg [1] asupra unei scrisori publicate de domnitorul Carol în „Allgemeine Zeitung" (Augsburg) privitoare la România *

Domnul M. Kogălniceanu citește următoarea propunere:

„Adînc mișcată, Camera, în urma esplicațiunilor date de domnul ministru, exprimă devotamentul său către tron și dinastie, cari sînt garantate de Constituțiune, și plină de încredere în viitorul țării, hotărîtă a rămînea neclintită în Constituțiune, trece la ordinea zilei.

M. Kogălniceanu, L. Catargiu, dr. A. Fătu, D. Ghica, G. Costa-Foru, G. Ghițu, N. R. Locusteanu".

Domnul președinte al consiliului: Aș dori să înțeleg fraza care începe cu cuvintele: „adînc mișcată".

* Ședința din 30 ianuarie 1871.

Domnul ministru nu are decît să consulte inima fiecărui român şi va simţi că această Cameră, ca şi ţara întreagă, este adînc mişcată în momentele acestea...

Domnul preşedinte al consiliului: Aşa este, am zis-o şi chiar eu, dară fiindcă nu înţelesesem bine acea frază vă rugam să o repetiţi.

Domnilor, două idei deopotrivă mari au preocupat pe acei cari au făcut această propunere. Cea dintîi idee este că ducerea măriei-sale din ţara noastră ar putea să aducă, mai cu seamă în momentele de astăzi, multe pericule asupra ţărei. Nu voi comenta mult, nu voi spune multe, fiindcă toţi nu aveţi decît să intraţi în domniile-voastre pentru ca să simţiţi în ce poziţiune ne-am afla noi în faţa împrejurărilor grave din afară, cînd Constituţiunea noastră ar primi o lovire şi o jignire prin ducerea măriei-sale.

A doua idee este că ţara noastră, după cum în diferite ocaziuni a dovedit-o, ţine la Constituţiunea de care se bucură astăzi şi pe care şi-a dat-o singură. Toate constituţiunile anterioare acesteia au fost mai mult sau mai puţin puse în bănuială că nu sînt espresiunea acestei ţări, şi streinul a căutat mai întotdauna să se încerce a-şi zice cuvîntul său. Dară întotdauna naţiunea, cînd s-a atins de legile ei interioare, de administraţiunea ei, de autonomia ei, a făcut act de energie, după cum a făcut la 1821 cu Tudor Vladimirescu, la '48, la '59 şi la '66, cînd s-a votat această Constituţiune.

Aşadară a trecut timpul cînd streinii se încercau a se amesteca în afacerile noastre interioare. Europa întreagă, prin Tractatul de la Paris, a consînţit drepturile României de a se cîrmui cum ea va înţelege şi va voi şi nimeni nu are dreptul de a se amesteca şi a-i călca acest drept al ei. Aceasta este, domnilor, a doua idee în propunerea noastră.

Prin urmare, domnilor, noi vă rugăm ca, oricare ar fi convicţiunile domniilor-voastre, să faceţi un act de români votînd această propunere, care împacă toate susceptibilităţile şi care manifestă hotărîrea ţărei şi a acestei Camere, care o reprezintă, de a menţine Constituţiunea pe care ea şi-a dat-o şi dinastia care face parte din această Constituţiune [2].

„Monitor", 1871, nr. 26, p. 136, col. 4—5.

NOTE

[1] N. Blaremberg fusese foarte vehement şi ceruse preşedintelui Consiliului de Miniştri o dezmînţire în „Monitor" a scrisorii iscălite *Carol*, publicată în foaia germană şi în care era denigrată naţiunea română. N. B. o considera apocrifă, „pentru că nu acela care a declarat atingînd pentru prima oară pămîntul nostru că din acel moment a devenit român ar putea, după ce a ţinut în mîini cinci ani destinele acestei ţări, după ce a împărţit cinci ani buna şi reaua ei fortună, să ne zică că un puternic magnet îl atrage spre o altă patrie, că acel magnet n-a încetat un singur minut de a-şi exercita influenţa sa.

Ea este apocrifă pentru că nu acela căruia i-am oferit splendoarea unui tron, ilustrat de atîţi prinţi eroici, de atîţi prinţi virtuoşi şi inimile a cinci milioane de români ar putea să ne taxeze de ingraţi şi aceasta atunci pe cînd poate nu a avut ocaziunea încă a ne da nimic în schimb".

Drept urmare, el depusese următoarea propunere: „Propun ca, Camera să declare că nu poate considera acea scrisoare decît ca apocrifă şi că, protestînd din nou de ataşamentul său nealterabil la Constituţiunea ce ne-am dat în deplina noastră autonomie, trece la ordinea zilei".

Scrisoarea lui Carol, pe care N. Blaremberg o voia apocrifă, era perfect autentică. A publicat-o D. A. Sturdza, biograful principelui, în *Domnia...*, I, p. 595—596, sub data de

10/22 decembrie 1870. Tonul este peste măsură de pesimist. Şi motivul principal — nemărturisit — l-a constituit scandalul Strusberg (vezi infra). Carol îşi considera existenţa „sfărîmată" şi imposibilitatea guvernării românilor n-o punea pe seama poporului ca atare, ci a clasei lor politice, care pusese mîna pe putere. Era un grup social care îşi făcuse studiile în străinătate şi care îşi însuşise „fără discernămînt ideile admise acolo şi îmbrăcate într-o oarecare formă utopică". Or, România se afla în situaţia de a trece de la o guvernare „despotică" la alta „liberală", beneficiind de o Constituţie „precum nu are nici un popor în Europa". Această transformare bruscă produsese frămîntări politice grave, care puseseră tronul prinţului de Hohenzollern în dificultate. Fără a pomeni cauzele reale, imediate, legate în primul rînd de resentimentele faţă de germani şi de galofilia explicabilă a românilor, Carol crezuse că e momentul să se întoarcă în Germania. Puţin teatral, el vorbea de „libertatea de a mă întoarce în scumpa mea patrie". Pe bună dreptate Blaremberg contesta autenticitatea unor astfel de declaraţii. Admiţîndu-le, însemna că în fruntea ţării se află un sperjur, care şi-a călcat legămîntul făcut la venirea aici.

Mai explicit apare Carol în scrisoarea trimisă în aceeaşi zi tatălui său; după ce îi cere să-i găsească „un colţ liniştit" în Elveţia, „unde să poată rămînea uitat cîtva timp", aminteşte cu obidă de miile de germani care îşi puseseră „economiile lor în titluri de căi ferate române" şi care acum se vedeau ruinaţi (D. A. Sturdza, *Domnia...*, I, p. 594—595).

Evident intenţiile reale ale lui Carol trebuie puse aici sub beneficiu de inventar. E puţin probabil că ar fi trecut la fapte. Procedeul însuşi al publicării unei ieremiade în presa germană era mai mult o ameninţare decît o decizie irevocabilă. În acelaşi timp e de observat că eventualitatea abdicării profila noi complicaţii pe plan extern pentru România. Conştienţi de pericol, oamenii politici cei mai proeminenţi, între care K., au acţionat în consecinţă (vezi partea a IV-a a volumului, p. 134, nota 5).

[2] Propunerea lui K. a fost votată cu 92 de voturi pentru, opt împotrivă şi şase abţiner

În favoarea validării mandatului de deputat al lui Costache Nanu la colegiul II Tutova *

Eu declar că recunosc pe domnul Nanu ca bun ales [1], însă nu după teoriile şi principiele, să-mi permită onor. domn raportator [2] a o spune, după mine neconstituţionale, pe cari s-a întemeiat comisiunea. Domnul Nanu, preşedinte de tribunal, a fost înlocuit cu două-trei zile înaintea alegerei şi prin urmare era cetăţean în drept de a se bucura de drepturile comune; iară dacă domnul Nanu nu ar fi fost înlocuit, ci ar fi fost încă preşedinte şi ar fi voit să se aleagă deputat, eu susţin că trebuia să-şi dea demisiunea cu 15 zile mai nainte. Mă serv întru aceasta cu practica păzită de cînd avem Constituţiunea de faţă şi voi cita onorabilelui domn raportator mai mulţi membri din camerele trecute cari au fost procurori, judecători şi cari toţi voind să devină deputaţi au înţeles lucrul aşa cum îl înţeleg eu; ei şi-au dat demisiunea cu 15 zile mai nainte. Voi cita un exemplu din Camera trecută: domnul Exarcu, preşedintele tribunalului de Bacău, a voit să-şi pună candidatura în judeţul Romanului şi şi-a dat demisiunea cu 20 zile mai nainte; şi domnul ministru Boerescu a făcut apel la simţimîntele sale şi l-a rugat să-şi retragă demisiunea şi să rămînă la tribunal, şi aşa a şi făcut; însă domnia-lui simţise că trebuia să-şi dea demisiunea cu 15 zile înainte.

Domnilor, îndată ce un funcţionar se poate schimba de puterea executivă, el intră în obligaţiunile puse la toţi funcţionarii; fie în ramul administrativ, fie în ramul judecătoresc, trebuie să-şi dea demisiunea cu 15 zile mai nainte. Aceasta însă nu are a face cu alegerea de faţă

* Şedinţa din 5 februarie 1871.

Sînt dator dară să mă înscriu contra teoriei comisiunii ca o măsură prevăzătoare pentru alegerile viitoare [3].

„Monitor", 1871, nr. 30, p. 163, col. 3.

NOTE

[1] La colegiul II Tutova fusese ales Costache Negri. În urma demisiei acestuia s-a procedat la noi alegeri ; C. Nanu obținuse 51 din voturi, iar Panait Armașu cinci. Pe lîngă alte vicii de procedură (lista alegătorilor neadeverită de primar, absența unui proces-verbal din care să reiasă că ședința colegiului a fost prezidată de primar sau de ajutorul său, cum prevedea legea), comisia, prin vocea raportorului său, observase că C. Nanu și-a dat demisia din funcția de președinte al tribunalului Tutova numai cu cinci zile înainte de data alegerii. Or, articolul 26 din legea electorală prevedea un termen minim de 15 zile pentru agenții puterii executive. Funcționarii judecătorești, conform articolului 29 al aceleiași legi, nu puteau fi aleși nici în județul de reședință, nici în cele limitrofe. În cazul în speță, comisia interpretînd cele două articole convenise că prin demisie C. Nanu încetase a fi funcționar al statului și prin urmare era justificat a candida la colegiul II.

K. ceruse cuvîntul și președintele i-l acordase, observînd însă că dacă dorea să conteste alegerea trebuia să depună o propunere în acest sens pe masa Adunării subscrisă de cinci membri. K. i-a replicat : „Eu cred că, mai nainte de a-mi exprima opiniunea, sînt liber să uzez de cuvîntul meu".

[2] C. Brăescu.

[3] C. N. a fost validat.

Despre adresa ce Adunarea României urma să trimită Parlamentului italian felicitîndu-l pentru stabilirea capitalei la Roma *

Domnilor, eu nu cred că o asemenea adresă [1] se cuvine a se mai tipări. Se poate ca redacțiunea ei să fie în unele părți nu tocmai corectă, se poate ca unele expresiuni coprinse într-însa să nu convină, dară eu cred că sentimentele pe cari ea le conține sînt împărtășite în totul de Camera întreagă. Nu înțeleg dară pentru ce s-ar cere să se tipărească și nici nu este esemplu ca o asemenea adresă să se fi tipărit undeva.

Insistă pentru redactarea adresei în limba română.

Domnilor, socotesc că noi nu vom fi avînd de gînd să transformăm acest Parlament și în academie literară, ca să ne apucăm să cumpănim greutatea cuvintelor și să căutăm ore întregi accepțiunea cea mai justă a lor. Socotesc că avem destule de făcut și fără de aceasta pentru ca să nu ne mai apucăm acuma a face și literatură. Această adresă, domnilor, a fost încredințată unor bărbați cari-și au și ei numele lor ca să știe să conducă condeiul în limba țărei lor. Dacă acum în această adresă pot fi oarecari espresiuni cari să nu se pară tocmai nemerite, rog pe acei cari cred aceasta să fie încredințați că, dacă ele a fost puse, au fost pentru că redactorii săi au avut în vedere că această adresă are să fie tradusă în limba italiană, și toți știu că limba italiană are adesea un alt stil decît a noastră. Dacă dumneavoastră însă voiți ca ea să fie scrisă curat românește, puteți să o schimbați în cursul discuțiunii. Dară nu faceți ca ea

* Ședința din 5 februarie 1871.

să fie amînată la calendele grece, și la calendele grece o trimiteți dacă este să hotăriți ca ea să se tipărească și apoi încă să se trămeată și pe la secțiuni, după cum aud că cer unii.

Vă rog dară, domnilor, să luați de îndată în discuțiune această adresă și să nu o mai amînați, căci vă asigur că atunci nici nu aveți mai putea găsi altă dată oameni cari să se însărcineze cu asemenea lucrări [2].

„Monitor", 1871, nr. 30, p. 163, col. 4—5.

NOTE

[1] Cu ocazia proclamării Romei drept capitală a regatului italian Parlamentul român a hotărît să trimită Parlamentului italian o adresă de felicitare. G. Chițu o citise în Adunare. Textul era oarecum declamator și emfatic, cu formulări ca acestea : „Românii daciani, rupți din coasta poporului rege, transplantați de divinul Trajan ca custodia neadormită la marginile depărtate ale lumii romane, în curs de optsprezece seculi aproape străbătînd prin întunericul timpilor și vicisitudinilor adverse, ș-a conservat intacte tradițiunile, moravurile, limba și numele și n-a încetat niciodată d-a-și îndrepta ochii și inima către Roma, focarul civilizațiunii antice".

Agarici, vicepreședintele Adunării, supunînd-o discuției, întrebase dacă ar fi oportună tipărirea ei. Manolache Costache, sesizînd expresiile gongorice cu care era presărată, stăruise mai ales asupra „coastei", căci se putea ca „adresa mergînd și împrăștiindu-se în străinătate să preteze la ridicul". Al. Lahovari, admițînd fondul adresei, ceruse ca stilul să fie „mai simplu, mai precis și mai demn de marele eveniment la care se face aluziune".

[2] Adunarea a luat în considerație proiectul de adresă, dar Manolache Costache a făcut o rezervă : „Coasta rămîne? Dacă rămîne coasta, eu declar că nu votez !"

Intervenții la raportul privind acordarea unor pensii. Cazul generalului Nicu Mavrocordat *

Domnilor, eu nu vin să apăr pe hatmanul Nicu Mavrocordat [1], ci vin să apăr Camera ; apăr dreptatea Camerei și prestigiul ei, precum și încrederea țării în nepărtinirea dumneavoastră.

Domnilor, domnul N. Mavrocordat m-a plătit ca să nu-l apăr, nu i-am fost niciodată amic politic, din contra, l-am combătut de moarte ; și ceea ce a spus onorabilul domn Brăescu și onorabilul domn Voinov [2] în parte sînt luate din ziarul „Steaua Dunării" [3], care, puțin după acest fapt trist și nefericit în viața domnului Mavrocordat, a apărut în timpul pregătirilor ce se făcea pentru ca să se otărască despre soarta țărilor românești, despre Unirea României.

Domnilor, domnul N. Mavrocordat, încă o dată zic, nu a avut dușman mai mare decît pe mine, și domnia-lui m-a plătit pe urmă pentru aceasta, căci l-ați avut membru în Constituantă și a votat bila neagră sus contra admiterii mele [4], și Constituanta întreagă l-a aplaudat. Vedeți dară, domnilor, că nu pot apăra pe domnul N. Mavrocordat ; dară vin numai să vă atrag atențiunea pentru ca să nu faceți un act pentru domnia-sa pe care nu l-ați făcut pentru alții cari erau mai vinovați decît dînsul — dacă este vorba să judecăm după aspirările spiritului de astăzi,

* Ședințele din 6 și 8 februarie 1871.

acest spirit liberal care-l văd cu fericire că se află în sufletul reprezentanţilor acestei Adunări — ; care fără a mai ţine seama şi altora de faptele ce au făcut în acea epocă, fapte şi mai compromiţătoare, le-aţi votat pensiune.

Domnilor, iată cum a fost istoria acelei dezarmări.

A fost o măsură ordonată de generalul rus Budberg pentru armata munteană şi moldoveană ca să fie dezarmată.

Aceia cari sînt de dincoace de Milcov îşi vor fi aducînd aminte că infanteria a fost dezarmată toată prin ordinul dat de comandanţii armatei, că o parte din infanterie a fost condusă pînă la Buzău şi că acolo i s-a luat armele şi că nu a rezistat nimeni.

O altă parte a armatei muntene, artileria, a fost chiar alături cu ruşii, s-a bătut la Silistra, la Olteniţa şi Brăila, şi bătea de minune ; iară spătarii după vremea aceea, coloneii după vremea aceea sînt şi astăzi pensionari, şi mulţi pe urmă au jucat un rol mare în această ţară.

O voce: Cine sînt aceia?

Nu voi să spun numele.

Ei bine, domnilor, daţi-mi voie ca istoric român să fac istoria României. Cum, domnilor? Cutărui spătar, cutărui colonel, cutărui major i-aţi votat pensiune?...

Domnul A. Arion: Nu i-am cunoscut.

Cum, domnul Anton Arion, de vîrsta mea, fost ministru de justiţie, şi nu cunoaşte istoria României, istoria ţărei sale pe anii 1854 şi 1855?

Domnul A. Arion: Istoria o cunosc, dară nu sînt ţinut să cunosc şi persoanele.

Aci nu sînt persoanele în joc, ci istoria.

O voce: A greşit atunci.

Daca este greşeală, atunci nu mai am să zic nimic şi declar că voi vota contra oricărei asemenea pensiuni de astăzi înainte.

Domnilor, domnul Voinov v-a spus tot ce a fost domnul Mavrocordat ; v-a spus cum ca membru la Sfatul administrativ, după cum se zicea atunci, ca ministru împreună cu alţi miniştri, plecînd capul înaintea comisarului rus, domnul Mavrocordat a subscris dezarmarea armatei, precum s-a făcut tot atunci şi dincoace, şi cum, cînd a fost chemat să esecute acea obligaţiune, nu a avut curagiul ! Atîta este, domnilor !

Alţii au avut curagiul ! Acelora, cari au avut curagiul, li s-au lăsat decoraţiunile ; acelora cari n-au avut acest curagiu, li s-au luat decoraţiile.

Pensiune s-a votat acelora cari au avut curagiul.

O voce: N-au dreptul la pensiune.

A, domnilor ! Sînt persoane cari nu se cuvine să ia pensiunea? Apoi atunci aide să revizuim lista pensiunilor şi să facem ca de acum înainte nici unul să nu mai ia pensiune.

Dară cum, domnilor? Domnul Mavrocordat, care a fost ministru, care a fost deputat în Constituantă şi a luat împreună cu dumneavoastră parte la facerea Constituţiunei ce avem astăzi, şi care pe urmă a fost senatore...

Domnul Voinov: Nu a cerut pensiune.

Cum, domnule Voinov? Refuzul pensiunei va să zică este o pedeapsă mai mare decît refuzul ce se face unui om de a lua parte la legile ţărei? Ei bine, domnilor, sîntem noi în drept să facem aceasta?

O voce: După lege, da.

Doresc, domnilor, ca dorința dumneavoastră după lege să nu facă ca să ne găsim într-o zi fără de legi...

În ședința din 8 februarie.

Domnilor deputați, vă iau marturi pe dumneavoastră că eu nu mi-am permis d-a veni să combat concluziunile raportului decît al treilea. Mai întîi s-a exprimat, s-a revoltat onor. domn L. Catargiu [5] din partea dreaptă, pe urmă a venit și s-a esprimat tot așa onor. domn Negură [6], a cărui independință de caracter socotesc că nimeni nu poate să o pună în contestațiune...

Domnul I. Negură: Cer cuvîntul. *(Ilaritate.)*

Domnilor, după ce am văzut două caractere deopotrivă puternice că vin să combată acest raport, numai atunci m-am hotărît și eu să vorbesc, și sînt în drept să zic că domniile-lor ni-au convins, căci eu, prin inima mea, dacă nu prin rațiune, nu eram îndemnat să combat acele concluziuni; căci între onor. domn Mavrocordat și între mine nu există nici o simpatie politică, chiar nici o simpatie personală, și am avut onoare a vă spune că onor. domn Mavrocordat, membru al Constituantei și necontestat de nimeni, de sus a votat cu bila neagră în contra mea în aplauzele multora; și acum, după 16 ani, domnul Nicu Mavrocordat nu se socotește capabil d-a dobîndi o pensiune?

Domnul C. Brăescu: Dumneavoastră ați spus-o.

Acum permiteți-mi, domnilor, după acest prolegomen, să mai fac încă unul: recunosc progresul spiritului uman, și progresul spiritului uman este progresul stării naționale, și recunosc că, cu cît umanitatea progresează, cu atît progresează și spiritul național, și recunosc, și dumneavoastră veți recunoaște împreună cu mine, că spiritul național în 1871 este altul decît era în 1854; în adevăr, domnilor, ce era la 1854? Rusia era nu numai curtea protectorice a României, era nu numai acea putere care a adus Regulamentul organic, dară era și putere cotropitoare, putere care pusese mîna pe România, dinaintea căria și armata și autoritățile civile capitulaseră.

Veți mai recunoaște, domnilor, că spiritul uman progresează, și prin acest fapt pînă la 1864 nu era o crimă de a petiționa la străini, și atunci a venit codicele penale cari a statornicit penalități pentru aceia cari s-ar adresa la străini și ar chema intervențiunea streină.

Veți mai recunoaște încă cum că spiritul de independență la 1854 era altul decît la 1871. Dumneavoastră ați văzut că la 1864 numai pentru faptul unor transformări publice din întru s-au găsit mai mulți funcționari cari și-au dat demisiunea [7]. La 1854 nu s-au găsit nici trei.

Cred asemenea, domnilor, că, în puterea progresului spiritului uman, dacă astăzi am avea o invaziune streină, nu s-ar găsi mulți români cari să consimtă a servi subt invazori.

O voce: Nici unul.
Voci: Așa este.

Prin urmare, pentru ce dumneavoastră veniți să judecați fapte de la 1854 cu spiritul public care astăzi insuflă nu escepțiunea, ci regula concetățenilor noștri?

Vorbea onor. domn Fleva [8] de Regulamentul organic și imputa acelora cari au trăit sub Regulament. Mai întîi voi avea onoare a spune

domnului Fleva că pînă la 1850 n-am trăit sub Regulament, căci am fost militar, funcțiune civilă numai la 1850 sub Grigorie Ghica am ocupat [9].

Făceam parte din acea generațiune care combătea atunci Regulamentul organic și l-am combătut cu pericol, nu cum este astăzi, fiindcă în vremea aceea era mai mult pericol de a pleda înaintea unui tribunal în contra unui favorit al curții decît este astăzi de a înjura și de a ataca tot ce este de respectat, și onor. domn Ionescu singur v-a spus că la 1854 a făcut un act admirat de tot Iașul stînd cu pălăria în cap înaintea generalului Budberg. Astăzi stăm cu pălăria în cap înaintea tutulor și nimeni nu ne aplaudă, ci poate ne critică...

Domnul Radu Mihail: Așa e, dar și astăzi cam sărutăm papucii.

Onor. domn Radu îmi face onoare de a mă întrerupe și-mi citează escepțiunea, dar nu regula. Singur v-a spus că regula nu este sărutarea papucilor.

Onor. domn Fleva este atît de întreprid, atît de independinte, încît poate să-și exprime opiniunile sale în toată libertatea. Dar aceasta o datorește acelor oameni cari au trăit sub Regulament și cari au combătut. Și atunci combaterea se făcea cu mult pericol, cum o știe și domnul Ionescu și domnul Catargiu și domnul Brătianu și domnul I. Ghica și mulți alți cari au trăit atunci, și de aceea rog pe onor. domn Fleva să binevoiască a mă ierta daca astăzi am 55 ani, iar nu 27, și am trăit sub Regulament.

Astăzi se poate vorbi orice voiește cineva, fiindcă nu mai sînt nici cazaci, nici dorobanți cari să facă controlul opiniunilor politice ale fiecărui. Atunci era surghiunul, era pitacul domnesc, care punea preț chiar pe capul omului aceluia care cuteza a zice dreptate. Și atunci chiar, cînd noi combăteam Regulamentul, trebuia totuși să ținem seama de trecutul acelora cari au făcut Regulamentul, căci la anul 1832, în fața jugului și a despotismului fanariotic, și Regulamentul organic era un progres, era un pas făcut în calea libertății, în care astăzi am intrat cu amîndouă picioarele.

Aceste zise, permiteți-mi a vă mai face un mic prolegomen. Să-mi permită onor. domn Ionescu [10], care recunosc că domnia-sa cu această ocaziune s-a ridicat la înălțimea unui principiu, să vin să apăr mai întîi pe Mirabeau, mai nainte de a apăra pe domnul Mavrocordat. Onor. domn Ionescu, ca istoric, trebuie să știe cum că istoria, de cînd s-a aruncat în aer cenușa lui Mirabeau pînă astăzi, nu și-a zis ultimul cuvînt asupra moralității lui, sau nemoralității lui, ci din contră, cînd pasiunile timpului au încetat, Mirabeau [11] a fost reinstalat în Pantheon, și sînt scrieri ale oamenilor cari au petrecut viața lor întreagă în cercetarea acelui fapt și care vin astăzi de declară că Mirabeau a fost pur în viața lui privată cum a fost de pur și în actele sale politice...

Domnul G. Chițu: Nu este esact, cel mai de curînd istoric, domnul Louis Blanc, cu acte în mînă, îi contestă moralitatea.

Nu am memoria atît de frescă * ca să pot arăta onor. domn Chițu că alți scriitori mai în urmă de domnul Louis Blanc, și istorici mai mari și mai scrupuloși, ne dovedesc din contră. Și apoi, domnilor, pînă în ziua de astăzi în privința aceasta este un secret cari mai cere încă cercetări. Viitorul va descoperi, dar pînă astăzi nu ne putem pronunța noi asupra unui nume așa de mare și să-l trimitem la gemonii [12].

* Proaspătă, din fr. *fraîche.*

Acestea zise, vin acum mai nainte de toate să rectific oarecari cuvinte ale domnului Tacu [13] în privința condițiunilor legii de pensiune din Moldova.

Regulamentul organic este modificat prin legea de la 1849. Regulamentul nu dă pensiuni, ci numai recompense; și noi aceștia din Moldova nu cunoaștem nici o persoană care, avînd avere, să fi cerut pensiune pînă la 1862. Dară, precum noi am adus dincoace obiceiuri cari nu erau ale Țării Românești, asemenea și noi am luat obiceiuri din Țara Românească de a cere pensiune oricîtă avere am avea.

Acest drept se coprindea și în legea Moldovei de la 1847. La acest an atît de mult să socotea pensiunea ca o restituțiune, iar nu ca o recompensă, că ea nici nu se dădea de Cameră, ci de Consiliul de Miniștri; și nu înțeleg cum Camera, care cunoaște bine această lege de la 1847 și care știe că legea Moldovii, consfințită prin acea a Unirii, zice curat că pensiunea funcționarilor cari au slujit înainte de Unire se va da dupe legea Moldovei, unde pensiunea era considerată ca o restituțiune, căci, daca ar fi recompensă, apoi atunci nu avem dreptul să o dăm și nu se cuvine să o dăm generalului Mavrocordat, dar ea este o restituțiune; și nu înțeleg, zic, cum Camera sprijinește niște asemenea opiniuni ce s-au emis aci în privința dreptului de pensiune.

După legea de la '47 Camera vota numai pensiuni de ajutoare și răsplătiri naționale. Atît este în legea Moldovii! Ajutoare la familii, orfani și văduve, și recompense naționale la cetățenii cei mari. Domnului Mavrocordat dar nu puteți fără a face o nedreptate să-i refuzați cererea pentru că, după legea Moldovii, pe care aș putea să v-o citesc, fiindcă nu aș avea decît să cer să mi-o aducă din biblioteca Adunării, ea este în *Manualul administrativ* [14], pentru că, zic, după legea Moldovii nu este o pensiune, ci este o simplă restituire, și că astfel ar fi trebuit ca nici să mai vină la Cameră, ci să se ceară de la Consiliul de Miniștri să-i constate anii de serviciu și condițiunile de vechime, și să-i dea pensiune.

După ce am redus, domnilor, cestiunea la proporțiunile sale cele mai simple, la cestiunea de lege, după ce am sprijinit și dovedit că generalul Mavrocordat nu cere pensiunea, ci restituirea reținerilor ce i s-au făcut, cred că dumneavoastră nu puteți nici într-un caz a-i refuza cererea sa.

Aceasta stabilit, viu acum la considerațiunile generale care s-au pus înainte.

Dar bine, onor. domni, dumneavoastră nu știți că la '54 în Moldova ca și aicea era în capul țării un comisar rusesc, care era atît de putinte, cari stăpînea țara cu dreptul de invaziune? Ați uitat că acel comisar era Budberg, care făcea orice voia și oricum voia? Nu știți că armata Românііі era pusă la discreționea armatei rusești? Nu știți că armata noastră era considerată ca făcînd parte din armata rusească și era astfel silită să combată alături cu armatele rusești? Nu vă aduceți aminte că atunci infanteria, artileria, cavaleria noastră au fost puse în capul armatei Rusiii și au fost trimisă să se bată în contra Turciii? Nu știți că atît dincolo, cît și dincoa de Milcov au fost și sînt oficeri români demni de stimă cari să falesc că poartă pe pept medalia Rusiii, pentru curagiul lor, pentru valoarea lor militară?

Cum s-au petrecut atunci lucrurile cu armata noastră? Plenipotentul rusesc care stăpînea atunci țara românească cu dreptul de invaziune a dat ordine Consiliului de Miniștri din Moldova ca să facă ea miliția noastră, care în fapt servea cu armata rusească și ca armată rusească, să se întrunească cu aceasta din urmă și să meargă unde i se va ordona.

Acest ordin a fost dat tot într-un timp şi Consiliului de Miniştri de aici. Ei bine, Sfaturile administrative, atît din Moldova, cît şi de aicea, au încuviinţat cererea fără să protesteze, fără să dea nici un semn de opoziţiune. Mă înşel, din toţi membrii amîndoror acestor consilie, o singură voce s-a găsit care a protestat în Ţara Românească, nu un oficer, nu un ostaş, ci un civil; Ion Filipescu s-a împotrivit ca ţara să sufere această ruşine...

Domnul Chiţu: Şi maior Burileanu, la Craiova, care s-a împuşcat mai bine decît să se supună.

Nu voiesc să vorbesc aci nici de maior Burileanu, nici de alţi români cari în acel moment au avut în inima lor sentimentul naţionalităţii lor, vorbesc de Consiliile de Miniştri cari aveau drept preşedinţi[15] pe agenţii direcţi ai comisarului rusesc şi cari amîndouă au iscălit ordinul ca trupele noastre să meargă acolo unde le va ordona comandanţii ruseşti; nici nu a fost vorba ca ele să se opună formal la această cerere; toţi au tăcut şi s-au supus, şi dacă spiritul naţional, şi dacă sentimentul demnităţii noastre naţionale s-a ivit în acea împregiurare tristă, trebuie să mărturisim că s-a ivit într-o foarte mică măsură, că s-a văzut, afară de membrul Sfatului administrativ de aicea, Ioan Filipescu, în maiorul Burileanu de aici, şi în oficierul Filipescu de dincolo, cari venind îndărăt din Rusia a fost primit cu entuziasm de toţi, a fost salutat pentru curagiul său de toţi şi i s-a dat un banchet, care a avut loc la via mea[16]. Daca însă atunci au fost cîţiva puţini tineri adăpaţi de ideele cele noi, cari au simţit ceea ce demnitatea lor le cerea să facă, nu putem noi pretinde că oamenii în o vîrstă oarecare de la 1854, ca bătrînii de atunci cari nici nu se gîndeau la asemenea lucruri să facă ceea ce au făcut acei puţini tineri. Cu aceasta, domnilor, eu nu voi să scuz faptele îndeplinite de Sfaturile administrative de atunci; rele şi puţin demne au fost ele cînd le-au făcut, dară iarăşi le scuzez pînă la un oarecare punct prin aceea că în epoca în care membrii lor trăise spiritul naţionale nu era atît de dezvoltat la noi încît să-l[e] îndemne să facă ceea ce au făcut Burileanu şi Filipescu. Dacă astăzi, într-un timp în care dezvoltarea sentimentului naţionale la noi a luat în raport cu timpii de mai înainte proporţiuni mari, dacă astăzi faptul comis la '54 de acei cari erau în capul ţărei a[r] fi considerat de ţara întreagă ca o trădare naţionale, la '54 însă nu era aşa; la '54 supunerea armatei noastre de a se lupta alăturea cu armele Rusiei cine nu ştie că nu era considerată ca astăzi, cine nu ştie că aceasta era privit ca ceva foarte naturale? La '54, dacă s-ar fi părut ceva monstruos, s-ar fi părut nu ca armata noastră să lupte alături cu Rusia, ci dacă ea s-ar fi luptat alături cu Turcia în contra Rusiei. De atunci spiritele s-au îndreptat, prejudecăţile, fanatismul au căzut din societatea noastră, de atunci şi pînă astăzi românii au ajuns ca să judice interesele ţărei lor fără să fie preocupaţi de cestiunea de religiune sau de ştiu şi eu ce alt, astfel că de acum înainte s-ar putea întîmpla ca românii să lupte alături cu Turcia fără ca aceasta să fie privită ca o nelegiuire; dară gîndiţi-vă la '54 tot aşa era? Dară la '54 ce s-ar fi zis oare cînd armata noastră ar fi fost trămisă să se bată alături cu Turcia în contra Rusiei? Nimeni nu poate nega că un asemenea fapt ar fi fost condamnat, pentru că ar fi fost dusă să se bată alături cu păgînul în contra creştinului.

Să vedem însă ce a făcut domnul general Mavrocordat? Domnu Mavrocordat nu a făcut decît să iscălească dimpreună cu ceilalţi membri

din consiliu predarea armatei noastre şi pe urmă, cînd a fost vorba de executarea hotărîrii, n-a avut curagiul, n-a avut inima de a o executa.

Voci: N-a fost nici o hotărîre, nici o încheiere de a consiliului.

Nu? Dară atunci cum Ioan Filipescu s-a împotrivit aşa? Şi apoi în ceea ce priveşte cele petrecute în Moldova, domnul Negură a spus că a fost un consiliu în care domnul Mavrocordat a luat acea hotărîre...

Domnul Negură: Consiliul a fost compus atunci de oficierii armatei şi a fost ţinut acasă la domnul Mavrocordat.

Ceea ce ştiu, domnilor, pozitiv este că generalul Mavrocordat nu a făgăduit nimic şi nu a făcut nimic fără a aduna şi consulta pe oficierii de sub domnia-sa. Acum amănuntele toate nu le pot spune, pentru că, în adevăr, nici nu le cunosc. Ceea ce însă cunosc şi cunoaşteţi dumneavoastră toţi este că, avînd în vedere timpul de atunci, împregiurările de atunci, nu este bine ca noi să acuzăm pe oamenii de la '54 pentru că au executat acel fapt, pentru că aşa erau ideele de atunci, şi nu este bine de a lua din toţi acei oameni pe unul singur şi a-l pedepsi, cînd toţi colegii lui l-au aprobat cel puţin tăcînd; şi dovadă că domnul Mavrocordat nu singur, nu de la sine a făcut ca armata să se predea, este că nici nu ar fi putut să o facă, ştiind că ceilalţi colegi ai săi au să protesteze; dacă un ministru de resbel ar da ordine ca armata toată să treacă peste Dunăre fără ştirea Consiliului de Miniştri, ceilalţi membri din consiliu pot să protesteze şi să facă ca aceasta să nu se îndeplinească.

Domnul I. Negură: Credeţi că Budberg supunea ordinele sale la dezbaterea consiliului?

Nu, dară cred că el făcea ca ele să fie executate prin Consiliul de Miniştri, cred şi ştiu că ele erau executate de acel consiliu.

Cum voiţi dară dumneavoastră, domnilor, o repet, ca din toţi oamenii confăptuitori cu domnul Mavrocordat la acea nenorocită întîmplare să-l luaţi numai pe domnia-sa şi să faceţi un exemplu, cînd niciodată pînă astăzi nu aţi făcut caz de incapacitate la pensiune nici unuia din oamenii cari au servit atunci? Alaltăieri, domnilor, alaltăieri nu mai departe, aţi votat pensiune unui domn Leng [17], după cum mi s-a încredinţat, pentru că eu nu am fost atunci în Adunare, care în acel timp era prefect la Ialomiţa şi care ca prefect a luat toată arhiva cancelariei sale, s-a pus în capul oştirilor ruseşti şi a trecut în Rusia. Am avut nenorocirea de a-l vedea chiar eu trecînd astfel prin Moldova şi cu toate aceste domniile-voastre i-aţi votat pensiunea.

Voci: N-am ştiut nimeni aceasta. Atita mai rău pentru acei cari au ştiut-o şi nu ne-au spus.

Mărturisesc, domnilor, că nu înţeleg că aceasta poate fi un cuvînt; rămîne ca dumneavoastră să vedeţi dacă o Cameră poate să zică vreodată că majoritatea ei cînd a votat un lucru nu a ştiut ce votează; poate fi permis numai unui singur individ din această Cameră de a o zice; dară Camerei, majorităţii niciodată, şi majoritatea, după cum am zis, a votat pensiunea lui Leng de 370 lei pe lună.

Domnul Dobrescu: Au votat acei cari au fost prezinţi.

Declar că nu mă pot coborî cu discuţiunea pe tărîmul pe care o pune domnul Dobrescu. Domnilor, majoritatea, Adunarea a votat, cum a spus domnul Epureanu, pensiuni şi la alţii, la coloneli degradaţi, la

coloneli cari au bătut la uşa tutulor miniştrilor, la uşa ministerului Epureanu, la uşa ministerului meu, şi nu au căpătat-o decît de la Cameră, după raportul domnului Agarici. Pentru ce? Pentru că s-au mai votat pensiuni la alţi coloneli cari erau cu aceeaşi pată.

S-au votat pensiuni la doi coloneli degradaţi, unul din Moldova şi altul de aci. Ei bine, nu e bine, domnilor, să venim şi să facem acum în alt fel; căci, încă o dată, şi Adunarea şi Constituţiunea au duşmanii lor, şi nu e bine să ne transformăm în tribunal, căci nu este treaba noastră şi nici se cuvine ca noi, cei de la anul 1871, să pedepsim nişte oameni pentru nişte păcate politice făcute la '54. Căci unde mergem, domnilor, pe drumul acesta de pasiuni? Sînt deputaţi astăzi al căror nume nu-l voi cita, dară cari la '48 au făcut acte naţionali şi au venit în ţară ca să se lupte în contra ruşilor, mergînd pînă şi a-i respinge chiar cu puşca grănicerilor, şi pentru dînşii a fost o sentinţă, dară noi toţi cari eram pentru progres am aplaudat faptul şi am zis că sentinţa să se dea la o parte. Dară poate să vină o Cameră alta, o Cameră reacţionară, atunci faptul acela poate să se primească ca un titlu de escludere, pe cînd noi îl considerăm ca recompensă.

Domnilor, pensiunea domnului Mavrocordat nu este o recompensă, ci e un drept cîştigat, o restituţiune, nimic mai mult, şi Camera poate să refuze numai cînd este vorba de recompense, cu cari însă se ştie cît am fost de uşori.

Domnilor, pentru că încălicăm pe calul cel mare patriotic, însă numai pe cîmpul de la '54 nu se cuvine să se preumble junimea din anul 1871, 1872 şi înainte, căci atunci la 1854 în România nu era încă renăscute decît cîteva inimi cari lucrau pentru faptele ce le-am văzut, şi nu se cuvine nouă junilor de acum să luăm pe bătrînii de la '54 şi să-i judecăm pentru ideele lor, căci şi junii pot să fie judecaţi de alţii pentru ideele greşite cari se pot găsi mai tîrziu pentru anul mîntuirii 1871.

Aci, domnilor, eu nu apăr pensiunea domnului Mavrocordat, ci prestigiul Camerei, pentru a nu da un vot contrariu şi echităţii şi competinţei sale.

> *Domnul N. Voinov:* Oricit ar fi de mare meritul onor. apărători ai cererii de pensiune a domnului N. Mavrocordat şi oricit de mare ar fi talentul dumnealor încercîndu-se să deturne cestiunea de cum este, vă voi demonstra cu raportul şi legea în mînă că nu vor putea să ajungă la concluziunile la care tind. Onor. domn Kogălniceanu a venit să demonstreze înaintea domniilor-voastre faptele politice şi administrative ale cutărui sau cutărui om din regimul regulamentar sau constituţionale, cari astăzi poate să pară greşite, dară în alţi timpi nu erau greşite. Însă, domnilor, în cestiunea de faţă nu este aceasta; ceea ce m-a surprins a fost cînd am văzut pe domnul Kogălniceanu că se rădică a susţine cererea domnului Mavrocordat şi-l apără; ceea ce mă întristează este că nu pot avea în mînă în momentul acesta jurnalul „Steaua Dunărei", prin care domnul Kogălniceanu declara atunci pe domnul Mavrocordat de trădător al ţărei[18]. *(Aplauze prelungite.)*

Da, după ideele mele.

> *Domnul Voinov:* Astăzi domnia-sa vine şi zice: Daţi răsplătire acelui om...

Restituţiune, nu recompensă[19].

„Monitor", 1871, nr. 31, p. 171, col. 2; p. 173, col. 2—3; nr. 32, p. 175, col. 3—5.

NOTE

[1] N. Mavrocordat fusese hatman al Moldovei sub ocupația rusească din timpul războiului Crimeii. Comisia invoca articolul 71 (cap. III) din Regulamentul organic al Moldovei, care preciza că pensia se dă ca o „mulțumire din partea statului acelor care îndeplinesc slujbă politicească și militărească cu osîrdie, cinste și fără prihănire". Or, N.M., după opinia comisiei, nu-și îndeplinise slujba în acești termeni (vezi culpa care plana asupra lui în cuprinsul intervenției lui K.). Reîncadrarea sa în armată în vremea caimacamului Vogoridi a însemnat doar participarea la acțiuni contra „mișcărilor și cerințelor naționali" ; ei a „persecutat cu înversunare spiritele care tindeau la Unirea României". Din aceste motive comisia, prin vocea lui Costin Brăescu, respinsese cererea postulantului.

[2] C. Brăescu, raportorul comisiei, fusese foarte dur și spusese că acordarea pensiei ar însemna „recompensa trădării", ar însemna un exemplu umilitor pentru colonelul Iuliu Dunca, pe atunci cadet de artilerie și care protestînd contra dezarmării oștirii Moldovei fusese exilat în Rusia. C. B. prevenise și eventuala obiecție a susținătorilor lui N. Mavrocordat, că acestuia i s-au retras decorațiile rusești întrucît nu a putut trece armata moldovenească peste Prut, așa cum se angajase față de generalul Budberg.

N. Voinov spusese că, în momentul cînd rușii se retrăgeau și au înconjurat cu 10 000 de soldați cazarma din Iași somîndu-i pe români să treacă Prutul spre a combate pe anglo-francezi în rîndurile armatei lor, N. Mavrocordat nu s-a împotrivit, așa cum a avut curajul s-o facă ofițerul Filipescu, deși avea să plătească cu prizonierat îndelungat în Rusia gestul frîngerii sabiei. N. Mavrocordat „jurase credință stindardului rusesc sau stindardului românesc[...]? Cînd oștirea română este în retragere și cînd șeful oștirii noastre ordonă ca ea să părăsească postul și să treacă peste Prut cu străinul, cine poate zice că aceasta e o faptă lăudabile a unui militar român?"

[3] Vezi articolul publicat în 1858, III, p. 305—306, prilejuit de candidatura lui N. Mavrocordat ca deputat de Botoșani din partea partidei lui Grigore Sturdza. Articolul cuprindea un *Act* întocmit de un grup de ofițeri asupra conduitei hatmanului în vremea ocupației străine.

[4] Vezi partea I a volumului, p. 100, nota 3.

[5] L. Catargiu spusese : „Mă cutremur cînd văd că asemenea propunere vine de la comisiunea de pensiuni". El ceruse ca N. Mavrocordat să fie deferit justiției și dacă completul de judecată îl găsea vinovat atunci să se procedeze în consecință. L. Catargiu nu admitea însă ca să se substituie comisia de pensii unui for judecătoresc.

[6] I. Negură spusese că N. Mavrocordat nu a avut atunci curajul să se opună comisarului Budberg. El se dusese la Copou „și a zis două, trei cuvinte soldaților din ordinul ce avea [...] Îndată ce domnul Mavrocordat a venit acasă, a căzut bolnav ; a trebuit să i se ia singe și a fost un adevărat doliu în familia sa".

[7] Între alții Petre Orbescu, ministrul justiției (cf. C. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza vodă*, București, 1966, p. 268).

[8] N. Fleva se referise la aspectul juridic al problemei „sulevat" de K. și remarcase că în acest spirit trebuiesc observate prevederile „legii Regulamentului organic, pe care onor. domn Kogălniceanu și foarte mulți alții între noi trebuie s-o cunoască cu mult mai bine decît mine, căci tocmai dumneavoastră ați luat o parte foarte activă la aplicarea acelei legi".

K. iritat că Fleva i s-a adresat direct i-a cerut acru : „Vă rog, domnule Fleva, binevoiți a nu vă adresa la mine, ci adresați-vă către această onorabilă Adunare, precum fac și eu totdeauna și niciodată nu mă adresez la domnul Fleva, pe care nici că-l cunosc".

[9] Întors de la studiile ce le făcea la Berlin, K. e numit, în mai 1838, locotenent aghiotant al domnitorului ; în 1839 e aghiotant domnesc, apoi căpitan. În 1841 devine și secretar al lui Mihail Sturdza. În 1844 e în conflict cu vodă ; este prins și închis la mănăstirea Rișca. Eliberat, pleacă în străinătate, de unde revine în 1847, cînd începe a se ocupa intens de avocatură. Implicat în mișcarea din 1848 se refugiază în Bucovina, plecînd apoi în Franța. Revine în iulie 1849, cînd e numit, sub noua domnie, a lui Grigore Alexandru Ghica, director al Departamentului lucrărilor publice.

[10] N. Ionescu spusese că Adunarea nu este chemată să cerceteze îndreptățirea cuiva la pensie potrivit vîrstei sau anilor de serviciu, aceasta fiind de resortul comitetului de pensiuni, ci deputații sînt chemați „a cerceta meritul sau nemeritul unui pensionar". Prin urmare, Adunarea apreciind faptul petrecut la 18 august 1854 trebuie să convină că N. Mavrocordat nu merită pensia. N. I. referindu-se la argumentarea lui K., „fiindcă onorabilele reprezentante de Peatra este cel mai elocuent dintre noi și fiindcă inima sa totdeauna [este gata] de a palpita înaintea lucrurilor celor mari, să-mi permită a-i cita un exemplu foarte însemnat[...] Capul lui Mirabeau a fost depus la Pantheon și cum îndată după aceea, cînd s-a descoperit că Mirabeau era salariatul curței, s-a scos cenușa sa din Pantheon și s-a spulberat în aer".

[11] G. Mirabeau, marele orator al Revoluției franceze, a fost înmormîntat la biserica Sainte Geneviève, transformată pentru acest eveniment în Pantheon francez (2 aprilie 1789).

După 10 august 1789, într-un dulap al regelui Ludovic al XVI-lea s-au găsit documente care îl puneau într-o lumină puțin convenabilă. În 1794, după 9 Thérmidor, resturile lui au fost scoase de acolo și depuse la Clamart, cimitirul condamnaților, într-un loc rămas neidentificat. Gestul, firește, era lipsit de pietate și P. J. Prudhon în *Notes sur les hommes de la Révolution* scria: „La calomnie organisée contre Mirabeau fut une honte pour le parti révolutionnaire et une calamité nationale".

[12] Gemoniile erau scările Capitoliului pe care erau așezați cei care urmau să sufere supliciul. Prin extensie, a arunca oprobiul public asupra cuiva.

[13] D. Tacu spusese că acordarea pensiei în acest caz ar fi „o profanare a drepturilor națiunii și un exemplu rău pentru țară".

[14] Vezi *Manualul administrativ al Principatului Moldovii*, Iași, 1856, I, p. 147.

[15] De fapt în 1853, cînd Barbu Știrbei și Grigore Alexandru Ghica s-au retras „de bunăvoie", cele două principate au fost conduse de generalul Budberg în calitate de guvernator, cu titlul de comisar extraordinar și plenipotențiar, ajutat fiind în Moldova de generalul Uruzov, ca vicepreședinte (cf. „Gazeta de Moldavia", XXV, 1853, p. 369). În 1854, vicepreședinte al Sfatului administrativ al Moldovei a fost numit generalul maior Osten Sacken *(ibidem*, XXVI, 1854, p. 9). Armatele rusești au părăsit Moldova în 1854.

[16] Banchetul a avut loc la 22 mai 1856 la via lui K. de la Socola, prilej deopotrivă de înflăcărate toasturi pentru Unire. Vezi și articolul lui K. asupra eliberării căpitanului Gheorghe Filipescu în „Steaua Dunării", II, 1856, nr. 24, p. 95, col. 2; apoi toast pentru „soldații bateriei de artilerie care așa de bine au secondat pe d. Filipescu", apărut în numărul următor al foii, p. 98. Ultimul reprodus și în *Acte și documente*... publicate de D. A. Sturdza, III, București, 1889, p. 498, în cronica anonimă *Banchetul de la via Kogălniceanu*.

[17] Gheorghe Lenș, ocîrmuitorul județului Ialomița, fusese foarte activ în timpul ocupației rusești. Vezi în acest sens un raport al Departamentului din lăuntru în „Vestitorul românesc", XVIII, 1853, p. 121; apoi recomandarea de răsplătire a lui în „Buletin. Țara Românească", 1853, p. 74; în sfîrșit, decorarea lui de către țar, în „Telegraful român", II, 1854, p. 71.

[18] Vezi supra, nota 3.

[19] Pensia lui N. Mavrocordat a fost votată cu 58 de voturi pentru și 40 de voturi împotrivă.

Intervenție la proiectul de lege privitor la despăgubirea unui oarecare Avramovici, arendaș al locului pe care s-a construit tabăra de la Furceni *

De mai nainte declar că primesc solidaritatea colegilor mei de la resbel, domnii colonel Manu [1] și general Duca, și cred că și cei[l]alți colegi ai mei vor primi această solidaritate. Apoi vin și mai declar că eu care am onoare a cunoaște pe domnul Avramovici, și am refuzat această pretențiune, și l-am combătut și-l combat, și merg mai departe, spun domnului Voinov [2] că eu personale merg să mă judec cu domnul Avramovici și să-i plătesc dacă va cîștiga. *(Domnul Fleva întrerupe.)*

Domnul Fleva e totdeauna gata cu apostrofări. De ce nu dați mai bine un vot prin care să ziceți că să ne spînzure pe toți cari sîntem mai bătrîni, căci noi am fost numai niște trădători ai națiunii, și numai domnul Fleva și cei[l]alți au lucrat la înflorirea acestei țări și numai domniile-lor au făcut să se dobîndească libertățile de cari se bucură astăzi domniile-lor, în fine au să introducă în țara aceasta paradisul.

Am avut onoare să cunosc pe domnul Avramovici. Domnia-sa e un om de aceia cum zice francezul *âpre au gain*, cum și a fost foarte fericit a se afla în poziținea aceea de a cere de la guvern să-i mai dea ceva. Mă unesc și eu cu domnul Voinov a declara că lucrarea nu prea era regu-

* Ședința din 10 februarie 1871.

lată, însă așa avea tradițiuni ministerul, și onor. domn Voinov știe că s-au făcut multe deposedări de venit de felul acesta, nu de fond, dară tot în cazul acesta s-a deposedat pentru pudrieră; mai știe că pentru ca să se zidească stabilimentul agricole de la Herăstrău s-au luat 300 pogoane. *(Zgomot.)* Aceasta s-a făcut și mai ales la Ministerul de Resbel.

O voce: Nu noi.

Nimeni n-a luat, numai eu și cu domnul Brătianu; vă place? Domnul ministru de resbel s-a crezut în drept să deposedeze pe arendași de folosința unui an. Pe cît știu, domnilor, la acea comisiune au participat și civili. Domnul Avramovici, care a căpătat deja o despăgubire, după o prețuire făcută în regulă de o comisiune, nu se mulțumea numai cu acea prețuire și cerea să i se dea mai mult; noi am refuzat de a-i mai da ceva; domnia-sa însă duoi ani d-a rîndul nu s-a lăsat, și s-a bătut, a alergat de colo pînă colo, a stăruit necontenit, domnia-sa nu e milionar, ca să i se mai dea încă 400 galbeni, și ministerul, ca să scape, desigur că nu a mai avut ce să facă și a trămis creditul înaintea dumneavoastră, ca dumneavoastră să hotăriți cum veți voi. Ei bine, bine veți face dumneavoastră dacă veți refuza acest credit...

Domnul Negură: Să nu plătim mai mult pe urmă. *(Ilaritate.)*

Nu, și iată pentru ce: pentru că domnul Negură[3] cunoaște agricultura ca și cea mai mare parte din dumneavoastră și, așa fiind, nu veți avea decît să luați prețurile, costul unui pogon, și veți vedea că prețuirea făcută nu este nici exagerată, nici micșorată, pentru că se pune pe falcea de grîu prin acea prețuire suma de zece galbeni. Binevoiți dară de adunați prețul unei fălci arendate cu 2 galbeni și 1/2, puneți aratul unei fălci un galben și jumătate, fac patru, pune să o vînză cu șase galbeni...

Domnul Apostoleanu: Patru și jumătate.

Domnul Apostoleanu zice 4 și jumătate, nu șase; dară patru și jumătate se vinde kila de grîu la Galați, și domnia-lui trebuie să știe că grîul semănat se plătește mult mai scump decît cel ce se dă în consumațiune sau se exportă. Vi se pare însă prețuirea de 6 galbeni prea scumpă, atunci fie 5, și astfel 5 și cu 4 fac 9; rămîne prin urmare prețuirea făcută cu un galben mai exagerat. Ei bine, vom plăti noi acel galben și se va isprăvi.

Încă o dată, acest domn este de o stăruință infatigabile, dară de o stăruință la cîștig așa de mare încît nimeni nu-și poate închipui, cine-l cunoaște numai îl știe. După cum v-am spus, el necontenit de atunci aleargă peste tot, roagă pe toți, și aceasta trebuie să fi făcut pe ministru ca, obosit de atîta stăruință, să trămită creditul în Adunare ca să scape. Eu dară vă zic să nu votați creditul.

Cînd acest domn a venit și la mine ca să mă roage în privința aceasta, eu i-am zis: dară, domnule Avramovici, zi bodaproste că ți-a picat lapte în păsat, că ai avut noroc ca să se facă lagăr pe moșia dumitale. Noi toți cari avem moșiile noastre sau în arendă nu știm cum să facem ca să căpătăm o populațiune oricît de mică în mijlocul moșiilor noastre, și dumitale îți cade ca laptele în păsat 16 000 de oameni deodată pe moșie, 16 000 cari au să-ți cumpere tot, și productele, și finul, și paiele cari îți putrezeau pe cîmp, cari numai cu patru cîrcime ce le-ai pune în patru părți au să-ți dea un cîștig grozav, și cu toate acestea dumneata nu te mulțumești. Ei bine, dacă nu te mulțumești, dă-mi moșia mie și-ți mai dau eu încă 1 000 galbeni pe dasupra, pe an. Atunci știți ce mi-a zis? Așa

este, toate sînt cum zici, dară am păgubit patru ani d-a rîndul şi trebuie să-mi scot paguba. Eu i-am răspuns: mă iertă, pagubile ce zici că ai n-am să ţi le plătesc eu, căci, dacă nu ar fi venit lagărul pe moşia dumitale, te întreb de unde erai să scoţi acele pagube? Eu zic numai atît că de cînd ai lagărul pe moşie ai un cîştig enorm, pentru că în loc să-ţi trămiţi productele la Galaţi, să plăteşti chirie, le vinzi pe loc; pentru că, în loc să-ţi putrezească paiele, le vinzi pe loc, şi altele, şi altele. Dară ei tot mai speră, şi speră încă să mai apuce ceva. De aceea eu vă rog să fiţi buni să nu acordaţi acest credit. Acum, dacă găsiţi că suma de 2 000 galbeni s-a dat rău, că expertiza care s-a făcut nu s-a făcut în regulă, că preţuirea a fost exagerată, n-aveţi decît să numiţi o comisiune, şi cît pentru mine mă supun la deciziunile sale.

Pentru cestiunea de principiu, că ministrul de resbel de atunci rău a urmat de a intrat în posesiunea locului mai nainte de a se îndeplini formalităţile cerute de deposedare, iarăşi declar că ne vom supune la hotărîrea dumnevoastră, împărtăşind la această soartă cu toţi predecesorii noştri cari au făcut tot aşa. Dară, după cum v-am spus, ministrul de resbel de atunci a socotit că este în drept de a intra în posesiunea acelui loc fără a se îndeplini toate acele formalităţi, avînd înainte exemplul din trecut, căci tot astfel s-a făcut cu aşezarea tutulor lagărilor de mai nainte, şi cu pudriera şi altele, observîndu-vă că aci nu era cestiunea de expropriarea de fond, ci numai de venit, era vorba de o simplă ispaşă *.

Voiţi dumneavoastră să nu mai daţi acest drept de acum înainte miniştrilor, ca miniştrii să nu mai facă de acum înainte asemenea lucruri? Foarte bine, faceţi, şi eu voi vota cu dumneavoastră. Dară prodigalitate nu s-a făcut, exagerare de preţuri nu există. Cereţi de la domnul raportatore [4] să citească preţuirea făcută şi veţi vedea că comisiunea numită pentru acea preţuire, în care nu era numai militari, cum s-a zis, ci erau şi civili, şi proprietari mărginaşi ai acelei moşii, a preţuit bine, a preţuit aşa ca şi arendaşul să fie mulţumit, şi statul să nu plătească mai mult decît trebuia. Dară domnul Avramovici, om dealtmintrelea foarte onest, foarte cumsecade, dară cărui îi place să fie despăgubit cît se poate mai scump, nu s-a mulţumit, nu s-a lăsat şi, după cum vedeţi, a mers pînă acolo încît el, milionar, a primit ca cererea sa să vină în Adunare, ca numele său să figureze într-o asemenea discuţiune pentru o sumă neînsemnată ca aceasta...

Eu vă rog însă, încă o dată, să respingeţi acest credit şi primesc ca eu, care nu mai fac profesiunea de avocat de mult [5], să mă judec cu domnul Avramovici, şi sper că nu numai înaintea tribunalelor ţării noastre, dară oriunde îl voi da de rămas [6].

„Monitor", 1871, nr. 34, p. 186, col. 5 — p. 187, col. 2.

* Preţuirea pagubei făcute de vite într-o ţarină.

NOTE

[1] Se discuta un proiect de lege pentru despăgubirea lui Avramovici, arendaş al moşiei statului, pentru locul ce i s-a luat spre construirea lagărului de la Furceni cu suma de 472 1/2 de galbeni din bugetul armatei.

G. Manu, titularul Ministerului de Război, luase apărarea predecesorului său, generalul Duca, care operase exproprierea după opinia experţilor; aceştia evaluaseră terenul la 400 de

galbeni și asiguraseră că Avramovici va accepta suma și că prin urmare nu va apărea nici un diferend.

[2] N. Voinov spusese că exproprierea s-a făcut pe baza unei expertize nelegale și că Avramovici ceruse 2 500 de galbeni.

[3] I. Negură colaborase la „Jurnal de agricultură" scos de Ion Ionescu de la Brad în anii 1857—1859.

[4] G. Sefendache.

[5] K. a practicat avocatura cu intermitență între 1847 și 1863. Vezi Al. Papadopol Calimach, *Notiță istorică despre orașul Botoșani*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secției istorice", s. II, tom. IX, 1887, p. 139—141 (procesul tîrgului Botoșani cu mănăstirea Popăuți); *Kogălniceanu avocat*, în „Liberalul", 1906, nr. 95 (reprodus de C. G. Lupașcu în *Pelerinajul la mormîntul lui Mihail Kogălniceanu*, Iași, 1907, p. 82—88, despre biroul de avocați din București și Iași înființat în 1862 de K., D. Cozadini, I. Strat și G. Mîrzescu); N. Iorga, *Un memoriu de avocat al lui Mihail Kogălniceanu (1847)*, în *Studii și documente*, XVI, București, 1919, p. 41—47; Gh. Ungureanu, *Contribuțiuni la cunoașterea activității lui Mihail Kogălniceanu ca avocat*, în *Istoricul avocaturei în Moldova*, I, Iași, 1938, p. 168—186.

[6] Adunarea a respins proiectul de lege cu 51 de voturi împotrivă și 12 pentru.

Polemică cu N. Ionescu într-o problemă de regulament *

Eu, domnule președinte, nu înțeleg cum cestiunea [1] de regulament se tratează contra regulamentului; nu înțeleg cum se cere cuvîntul în cestiune de regulament și apoi se vorbește în fond și fiecare face aprecierile sale.

Domnul N. Ionescu: Dacă se face aluziune la mine, voi răspunde onor. domn Kogălniceanu că eu am vorbit pentru amînare.

Domnule președinte, n-am vorbit întru nimic de onor. domn N. Ionescu, stau aci ca un spectator, mă mir de ceea ce se petrece și foarte rar îmi esprim admirațiunea mea.

Văd că cestiunea aceasta se tratează și totodată se cere și amînarea. Apoi, domnilor, cînd fiecare vine cu teorii și vorbește în fond!

Domnul N. Ionescu: Dumneata de ce vorbești?

Nu cred că domnul N. Ionescu a căpătat dreptul să mă întrerupă, pentru că eu nu l-am întrerupt niciodată și l-am ascultat cu toată atențiunea; îl rog dară să binevoiască a mă lăsa să sfîrșesc.

Este numai atîta: o simplă neînțelegere sau nedomirire. Eu nu înțeleg să tratăm cestiunea în fond și totodată să cerem amînarea.

Amînarea este pentru ca fiecare din noi să poată studia cestiunea. Cît pentru mine, declar că nu-i aprob teoria domnului Blaremberg [2], nici combat teoria domnului ministru de externe [3], și nici teoria domnului Ionescu [4], zic numai să se amîne, fiindcă este o cestiune gravă care nu ne privește numai pe noi.

Voci: Închiderea discuțiunii.
Domnul N. Ionescu: Onor. domn Kogălniceanu a insinuat că nu e bine să amînăm această cestiune...

Vă înșelați, din contra am zis [5].

„Monitor", 1871, nr. 40, p. 218, col. 3—4.

* Ședința din 16 februarie 1871.

NOTE

[1] Se discuta pe marginea interpelării lui T. Dobrescu, care întrebase de ce s-au desființat taxele de ancraj de la Brăila percepute în folosul comunei. Anularea se făcuse la cererea membrilor participanți la Comisia Dunării și interpelantul vedea în această acțiune o lezare a drepturilor statului român.

[2] N. Blaremberg ceruse să se amîne discuția pentru a lăsa timp Adunării să se documenteze, căci „atîtea interese delicate sînt în joc".

[3] Ministrul de externe explicase că pe mai toate rîurile mari ale Europei această taxă fusese desființată. Comisia europeană a Dunării demonstrase că este contrară prevederilor Tratatului de la Paris.

[4] N. Ionescu spusese că „a amîna cestiunea este a o pierde".

[5] S-a adoptat propunerea lui N. Blaremberg de amînare a discuției pe trei zile pentru a se aduna documentația necesară.

Replică lui A. Holban, care îl implicase în „afacerea Strusberg", că va da socoteală Adunării „cînd îi va veni rîndul" *

Onor. domn Ionescu [1], care nu poate să fie taxat de părtinitor, a pus cestiunea pe adevăratul ei tărîm. Dacă veți permite ca într-o discuțiune atît de lungă, care ar ține nu știm cîte zile, onor. domn raportatore [2] să ceară cuvîntul pentru esplicațiuni în urma cuvintelor fiecăruia oratore, atunci domnia-sa va avea asupra noastră, ceștilalți, beneficiul de a vorbi de 14 ori, pe cînd noi nu putem să vorbim decît o dată. În cestiune personală aveam să cer eu cuvîntul, căci am fost insultat de domnia-sa, și cu toate astea nu am cerut și aștept acele zile în care îmi va veni rîndul să vorbesc; și domnia-sa, domnul raportatore, care nu a fost insultat personal, este atît de susceptibil încît vine și cere un privilegiu care esistă în regulamentele anterioare ale Camerei, dară care s-a desființat acum.

Raportatorul nu este alt nimic decît la ordinile Adunării. Cînd Adunarea găsește de cuviință a vă cere esplicațiuni, vi le va cere, însă dumneavoastră nu puteți impune Adunării esplicațiuni pe cari ea nu voiește să le asculte azi [3]. *(Aplauze.)*

„Monitor", 1981, nr. 55, p. 320, col. 5.

* Ședința din 27 februarie 1871.

NOTE

[1] N. Ionescu ceruse ca Adunarea să-și urmeze practica curentă a alternării oratorilor ce vorbeau pro și contra, iar președintele să rămînă imparțial și să nu-i mai permită încontinuu lui A. Holban să dea replica, deoarece Adunarea s-a dovedit „impacientă".

[2] A. Holban.

[3] Vezi discursul următor.

Precizări asupra poziției sale în „afacerea Strusberg" *

Domnilor deputați [1], este un principiu consacrat de toate legislațiunile și, mai presus de legislațiuni, el este în inima fiecărui om de bine. Acest principiu este că fiecare acuzat trebuie să fie ascultat, trebuie să aibă dreptul de apărare. Acest drept, domnilor, în ce se atinge mai ales de mine, din început mi s-a ridicat.

Zic, domnilor, mi s-a rădicat, căci iată poziținea ce s-a făcut tutulor miniștrilor în genere și mie îndeosebi.

S-a zis întîi să nu cumva să justificați în ceva oarecari drepturi ce se cred că au concesionarii, căci atunci voi faceți afacerea concesionarilor. Aceasta în privința tutulor foștilor miniștri.

În privința mea a venit poprirea cea mai speciale, cea mai cu argumente *ad hominem* : fără ca să fi vorbit, fără ca să fi întrerupt, fără ca să fi fost ministru de lucrări publice, fără ca să fi fost ministru de finance, ci numai membru al consiliului, cred că din eroare domnul Fleva a venit și a zis : Domnul Kogălniceanu a votat acea propunere care îndrituia pe guvern să facă studie pregătitoare, și a votat-o ca cu aceasta să se pregătească spre a veni apoi să răstoarne pe ministerul Brătianu.

Domnilor, să dea Dumnezeu ca toți miniștrii să aibă adversari cum am fost eu ministerului Brătianu ! Să fi dat Dumnezeu ca eu în ministerul meu să fi avut tot asemeni adversari precum am fost eu adversarul ministerului Brătianu [2] în tot timpul cît a funcționat ! Să fi dat Dumnezeu ca eu să fi fost înlocuit de adversari cum eu am înlocuit pe domnu[l] Brătianu. Și aci sînt dator de mai nainte să spun că nu împărtășesc deloc opiniunea onor. meu coleg și fost ministru președinte [3], cînd domnia-sa a zis că a fost adversar politic cu domnul Brătianu. Aceasta este poate o apreciare personale a domniei-sale, dară eu în ministerul din care am făcut parte nu am crezut că vin ca adversar al ministerului Brătianu ; împregiurările ne-a făcut în urmă adversari, dară nu am intrat în minister ca adversarul ministerului Brătianu. Voi vorbi mai tîrziu despre aceasta.

Onor. domn Holban [4], ca prin un trăsnet din senin, atacînd moralitatea miniștrilor trecuți, a zis : Onor. domn Kogălniceanu primește leafă de la Strusberg 100 000 franci. Mai bine ar fi fost atunci să zică mai drept : Nu onor. domn Kogălniceanu, ci neonorabilile domn Kogălniceanu.

Domnilor, aceste cuvinte au o gravitate cu atît mai mare cu cît sînt zise de raportatorul unei comisiuni numite de majoritatea Camerei, din care am și eu onoare de a face parte.

Onor. domn Holban a zis mai pe urmă : Ei ! mi-aduc aminte că domnia-ta ca ministru ai zis că ai să-ți tai o mustață daca eu mă voi alege deputat. Daca e aceasta o rancună, socotesc că domnia-sa nu trebuia să aștepte atît de mult, ci pentru prima oară cînd ne-am văzut în Cameră putea să mă atace cu cestiune personală, iară nu să vină a mă ataca cu ocaziunea unei cestiuni așa de mari, unde domnia-sa trebuia să mă acuze, nu cu rancune de mai nainte, căci atunci fiecare va fi avut poate și el să atace în ceva...

Domnul Holban: Cer cuvîntul în cestiune personale.

Nu zic nimic personal în contra cuiva ; nu fac decît a mă apăra ; fiecare pasăre vorbește în limba sa.

* Ședința din 5 martie 1871.

Domnilor, nu recunosc nimenui dreptul să vină să mă cerceteze în viața mea privată; nu recunosc nimenui dreptul să întrebe cum cutare bancher își face afacerile sale de bancă; cum cutare comerciante își face afacerile sale de comerciu, cum cutare inginer își îndeplinește misiunea de inginer, asemenea și eu ca advocat am dreptul să mă fac advocat și al lui Strusberg, și al lui Ambron, și al oricui, cu toate că pînă astăzi niciodată în viața mea nu am pledat în contra statului, niciodată în viața mea nu am pledat în contra unei comunități; niciodată în viața mea nu am fost advocat în contra statului, deși am făcut mult timp pe advocatul, și încă pe timpul meu eram și eu un advocat [5] cu popularitate; așadară îmi este recunoscut dreptul ca particular să mă fac și advocat al lui Strusberg.

Voi să vă spun acum cari au fost relațiunile mele cu domnul Strusberg. Cînd am intrat în minister, am socotit că este bine ca domnul Strusberg să aibă relațiuni numai cu noi miniștrii. Aflîndu-mă cu măria-sa la Iași, în luna lui aprilie 1869, a venit domnu[l] Strusberg în București și s-a prezentat la domnul ministru al lucrărilor publice[6]; de aci, în întoarcerea sa, a venit în Iași, unde eram ministru pe lîngă măria-sa; și prin urmare, ca ministru, în corespondență cu colegul meu ministru-președinte, am fost pus în poziție să tratez oarecari cestiuni cu domnu[l] Strusberg; atunci pentru prima oară am văzut pe domnu[l] Strusberg. După ieșirea mea din minister, conform concesiunii, fiind a se numi un consiliu de administrațiune, delegatul domnului Strusberg m-a întrebat dacă voi să primesc a face parte din această administrațiune? Am cerut timp de gîndire, cu atît mai mult că domnul Strusberg era să vină în București. Domnul Strusberg a venit în întîile zile ale ministerului domnului Iepureanu [7]; am intrat în vorbă cu domnia-sa; în momentul însă de a se subscri actele, se dizolvă Adunarea și, fiindcă nu voiam să mă lepăd de lupta politică în viitoarea Cameră, atunci am refuzat propunerea în momentul chiar de a se subscrie, în momentul chiar cînd era să facă comunicațiune Ministeriului Lucrărilor Publice, că eram deplinul împuternicit și întîiul său administratore, zicînd că n-aș putea ca om politic să fiu și advocatul domniei-sale, că, ca adversar politic, față cu domnul M. Costachi aș fi făcut rău de a apăra interesele domnului Strusberg; am zis că concesiunea era în cale de esecuțiune și că această cestiune are să aducă multă controversă în Cameră, și pentru vremea trecută și pentru viitor, și că prin urmare nu pot să primesc această însărcinare; atunci am prezentat pe repausatul Al. Cociu, care s-a și numit membru în consiliul de administrațiune.

Acestea sînt singurele relațiuni ce am avut cu domnul Strusberg; am refuzat salariul, și nu un salariu de 100 000 franci, ci am refuzat un salariu foarte bun și frumos, de trei ori mai mare decît al unui ministru.

Însă, domnilor, administratorul domnului Strusberg, plătit, fie ca advocat, fie ca însărcinat, fie ca reprezentant, fie ca jurnalist, trebuie să aibă neapărat un cerc de activitate. Ei bine, cu ce probă onor. domn Holban a citat acest fapt? Poate dintr-un articol ce a văzut în „Pays Roumain" [8]? Daca domnul Pascal ar fi aci, socotesc că domnia-sa ar fi cel dintîi care ar regreta că m-a atacat, cel puțin așa mi-a zis alaltăieri: Eu sînt vinovat că am dat ocaziune la această vorbă. Cu ministrul lucrărilor publice și cu ministrul de finance nu cred că vreodată am avut onoare să vorbesc în privința afacerilor domnului Strusberg; nu cred că cît au fost la minister domnii Grădișteanu și Cantacuzino [9] am avut onoare să mă prezent la domniile-lor, nici la minister, nici acasă, nu ca reprezen-

tant al lui Strusberg, dară nici ca Kogălniceanu; fac apel la domnul Cantacuzin pentru aceasta...

Domnul G. Cantacuzino: Așa este.

Înaintea tribunalelor iarăși nu știu că m-am prezentat vreodată, și pe cît știu advocatul domnului Strusberg la tribunale este un fost deputat, domnul Giani. În Cameră iarăși nu cred că am luat vreodată apărarea lui Strusberg. Prin urmare, pentru ce să mă plătească domnul Strusberg? Care este motivul? Așadară eu cred că n-a înțeles domnul Holban cu aceasta decît a veni numai așa de a face o învinovățire nepotrivită nici de domnia-lui, nici de mine. Dară, dacă va avea ceva dovezi spre a susține aceasta, sînt gata a mă justifica înaintea domniilor-voastre, cu toate că, cum am zis, ca particular aș putea să fac orice întreprindere, căci aceasta nu m-ar degrada întru nimic. În alte țări vedem oameni foarte însemnați în capul întreprinderilor, și nimeni nu-i critică. Cînd s-a votat concesiunea domnului Offenheim [10], care este o continuare a concesiunii ce are în Austria, am votat-o pe numele domnului Girska, atunci ministru de interne al imperiului austriac nu numai dincoace, ci și dincolo. Șeful consiliului de administrațiune a companiei de la Lemberg—Iași este principele Sapieha, care astăzi este președintele Dietei galițiane, și domnul Petrino, ministru lucrărilor publice; citez acestea fără să le aprob.

Domnilor, socotesc că, în fapt, am dovedit că nu sînt advocatul lui Strusberg. Cred dară că îmi veți permite acum ca deputat al României, ca fiecare din dumneavoastră să-mi spui și eu opiniunea mea; și-mi veți permite încă mai mult, ca ministru acuzat, să mă apăr. Îmi voi permite dară și eu a zice că, dacă aci a fost cineva un advocat, să-mi dea voie domnul Holban a-i spune că raportul domniei-sale, care este propria operă a domniei-sale, îl face, neplătit, dară îl face advocat al domnului Strusberg; căci, cînd în acel raport de sus pînă jos se zice că domnul Strusberg nu a făcut nimic decît în consimțimîntul miniștrilor, cînd la tot pasul se zice că miniștrii sînt vinovați, comisarul de la Berlin este vinovat, fie Ambron, fie Steege, fie oricine, în fine că toate autoritățile române sînt vinovate, apoi nu dați dumneavoastră domnului Strusberg argumentul acela cu care s-a[u] servit în timpul domnitorului Cuza Godillot, Barkley, Lemaître [11] și alții, zicînd că ei nu au a face decît cu puterea esecutivă, care reprezintă țara, și că liberă este Camera să spînzure pe miniștri, însă actele lor sînt obligatorii. Iată, domnilor, cum aș putea să întorc argumentul contra domnului Holban.

Domnul Al. Georgiu: Sînt obligatorii în marginile legii.

Apoi, dacă ar fi în marginile legii, n-ar fi nimic, căci acolo se zice că concesiunea n-a fost dată în marginele legii. *(Întrerumperi.)*

Onorabile domn Georgiu, eu în timp de 9 zile am fost atacat și n-am întrerupt pe nimeni. Nu mă întrerupeți dară nici dumneavoastră. Dacă aveți a vorbi, are să vină propunerea și vă veți arăta teoriele dumneavoastră. Acum permiteți-mi să-mi arăt și eu părerea mea.

Domnilor, vin acum a mă apăra ca ministru. Iertați-mă că am făcut mica digresiune de a mă apăra contra acuzării că aș fi advocatul plătit al domnului Strusberg.

Ca ministru, de mai nainte vă declar că primesc solidaritatea și responsabilitatea constituționale a subscrierei numirii domnului Ambron ca comisar al guvernului român, precum și a tutulor celor[l]alte acte săvîrșite de onor. mei colegi, în Consiliul Miniștrilor; și merg chiar mai departe

şi declar că, deşi diferim de opiniuni în multe şi mai cu seamă în opiniunile politice, diferinţă care a avut de rezultat retragerea ministerului nostru, am însă toată încrederea în onorabilitatea şi în conştiinţioasa lucrare a colegilor mei, ministrul lucrărilor publice şi ministrul de finance [12].

Domnul Dobrescu: Aveţi interes să vă apăraţi unul pe altul.

Onor. domn Dobrescu voieşte să fac o faptă care nu sînt deprins a o face. Eu, domnilor, de multe ori primesc răspunderea şi a actelor cari nu le-am făcut; aşa am fost crescut; nu mă pui sub manta nimenui, şi cînd apăr pe colegii mei nu mă apăr pe mine, dară mă cred dator să o fac, căci aşa sînt crescut eu, să nu zic: iertaţi-mă că nu sînt vinovat... *(Aplauze.)*

Pînă astăzi, domnilor, fac parte din majoritatea dumneavoastră, şi cu dumneavoastră împreună am lucrat la răsturnarea ministerului trecut. De aceea aş înţelege ca întreruptiunile să nu-mi vie de acolo *(arătînd la stînga)*, ci din partea aceasta *(arătînd la dreapta)*.

Domnul Chiţu: Dară nu reprezintă domnul Dobrescu majoritatea.

Acum, domnilor, după ce am avut onoare a vă spune că primesc solidaritatea şi răspunderea numirii domnului Ambron, permiteţi-mi, cum se permite fiecărui acuzat, să vin şi eu să vă rog să binevoiţi a face ceea ce face jiuriul cîteodată, a-mi acorda oarecari circumstanţe atenuante. Vedeţi că mă pun pe tărîmul cel mai mic. Iată, domnilor, că eu niciodată ca ministru nu voi zice: nu ştiu; eu zic: ştiu. *(Aplauze.)*

Mi s-a făcut o imputare că am fost crescut în Prusia. Ei bine, domnilor, şi aci s-a făcut o mică eroare. Am fost crescut şi în Prusia, şi în Francia; mi-am făcut studiile colegiali în Francia la colegiul de la Nancy, iară studiile universitare mi le-am făcut în universitatea din Berlin [13], mama mea intelectuale, căria-i datoresc tot ceea ce sînt şi mi-a dat cel puţin această folosinţă că ştiu nemţeşte, că eu ca ministru puteam vorbi nemţeşte. Nu am văzut, domnilor, pe reprezintanţii domnilor concesionari decît cînd se discuta concesiunea. Schimbările şi modificările ce s-au făcut în projectul primitiv s-au făcut de o comisiune în capul căria se afla venerabilul domn C. Hurmuzachi [14], vechiul meu amic, foarte puţin priceput în materie de concesiuni. Era istoric mare, legist mare, însă pînă la bătrîneţe păstrase entuziasmul, calitate bună pentru tineri, dară nu face două parale pentru bătrîni... *(Ilaritate.)*

A venit articolul din projectul primitiv în care se zicea că emiterea obligaţiunilor, nu ştiu pozitiv cum, fiindcă nu am în mînă acel text, dară fraza era cam aceasta: emiterea obligaţiunilor va fi încredinţată controlului unui comisar, care va avea reşedinţa în Berlin şi a cărui numire va fi aprobată de guvernul român.

O voce: Se zicea: rezervată guvernului.

Aceasta o ştiu, dară vorbesc de projectul [sic]. Căutaţi projectul primitiv şi veţi vedea că aşa este. Ce dovedeşte aceasta? Dovedeşte că concesionarii din început au ţinut să numească ei pe comisar, şi guvernul numai să-l aprobe.

S-a făcut o mică modificare spre împăcare. Modificarea aceasta zicea: care va fi numit de guvern. M-am apropiat atunci de tribună şi am întrebat nemţeşte: ce este cu acest comisar? Domnii concesionari sau reprezentanţii lor mi-au zis că acest comisar are să fie un funcţionar superior din Ministerul de Finance al Prusiei. Şi atunci am răspuns: Cum?

Nu se poate să fie român? Nu se poate, mi-au răspuns ei, *das geht nicht*, doctorul nu primește...

O voce: Erau tovarăși.

Eu am întrebat numai atîta, mi se pare că și domnul Voinov a zis că știa că are să se numească un comisar prusian.

Domnul Voinov: Nu am zis că știam, fiindcă nu eram pus în poziție să știu, ci am zis că se vorbea de aceasta.

Mi se pare că și domnul Brătianu a zis ieri că i s-a dat un memoriu de domnul Ambron.

Domnul E. Stătescu: Aceasta se știa de mai înainte.

Rău face domnul Stătescu de vorbește de lucruri la care nu a luat parte.

Domnul Costa-Foru: Este predestinat prin intenție să știe toate.

Eu am întrebat pe domnul reprezintant de ce nu se putea numi un comisar român? Și mi-a dat un răspuns foarte categoric și foarte sigur, și domniile-voastre trebuie să vă pară bine astăzi cînd vă spui aceasta, mi-a zis: Noi avem să găsim bani, și nu avem să-i găsim în țara dumnea-voastră, ci în Germania; avem să facem apel la capitalurile germane și prin urmare trebuie să înfățișăm guvernului și capitaliștilor garanțiele necesarie; și apoi Ministerul de Finance nu ne va permite să vindem la bursele din Germania delegațiunii * întru cîtă vreme nu vom arăta că avem un comisar care, deși va fi reprezintant al guvernului român, însă va trebui să fie un funcționar al Ministerului de Finanțe din Prusia. Și în adevăr, domnilor, numai cu această condițiune s-a permis vinderea obligațiunilor pe piețele Prusiei, vînzare care pînă astăzi nu este încuviințată decît în Germania, căci în Austria nu este, cu toate că guvernul austriac a răspuns că nu dă voie [sic]. Ei bine, domnilor, iată pentru ce înainte știam eu, simplul deputat, că, și de nu va fi numit domnul Ambron, dară va fi frate-său, tatu-său, nepot sau văru-său, cu alte cuvinte că un funcționar german are să fie păstrătorul obligațiunilor ca garanție pentru capitalele Germaniei. Ce am găsit pe urmă, domnilor? Am mai găsit un fapt: am găsit pe domnul Ambron că primește jurămîntul domnului Brandt, aceasta cu vreo lună de zile înaintea intrării noastre în minister; ni s-a mai arătat apoi traducțiunea în românește a unei scrisori a domnului Ambron, nelegalizată, ci tradusă de domnul Winterhalder [15], directorele Ministerului de Finance. Apoi ni s-a spus de onor. domn Golescu [16], și domnia-sa mă va refuta dacă nu spun esact, că domnia-sa a chemat pe domnul Winterhalder și i-a zis: fă-mi un raport pentru numirea dumitale de comisar, și domnul Winterhalder i-a răspuns: nu pot să fiu eu comisar, fiindcă comisarul statului este deja domnul Ambron.

Domnilor, v-am spus acestea, căci atîta știu și m-am socotit în drept și dator că o stare de lucruri care din început o cunoaștem să o las să urmeze în starea în care am găsit-o. Și, în această cunoștință fiind, de aceea am și subscris decretul de numire, adică nu e subscris de mine. Zicînd acestea nu acuz pe nimeni; este cu putință ca ministerul trecut să nu fi știut nimic, dară eu, cît pentru mine, am obiceiul de a voi și a pretinde să știu totul, și cînd nu știu sau nu sînt domirit mă retrag; din moment

* Citește *obligațiuni!*

ce simţ că nu sînt în domirire cu vreunul din colegii mei, îmi dau îndată demisiunea.

Acum, domnilor, fără a declina partea mea de răspundere la acea numire şi înainte de a zice ceva mai mult, mă adresez la onor. domn Sturza [17], actualul ministru de finance, şi fac apel la onoarea domniei-sale ca să spună daca nu cunoaşte * şi domnia-sa ca şi mine, ca deputat atunci, cum că Ambron era din început destinat să fie comisar.

Domnul ministru de finance: Domnilor, cînd s-a votat concesiunea Strusberg eram şi eu deputat în acea Adunare şi-mi aduc aminte foarte bine că am auzit de numele domnului Ambron că ar fi ca să fie comisar, fără ca să zic cum că era desţinat sau nu era destinat a fi în adevăr comisar; numai atita am auzit din zvon public, precum a auzit şi domnul Kogălniceanu şi alţii.

Voci: În Cameră nu s-a ştiut nimic. *(Zgomot.)*

Domnul ministru de finance: Eu atîta am auzit. *(Zgomot.)*

Acum permiteţi-mi, domnilor...

O voce: Aţi fost mai iniţiaţi.

Aşa a fost soarta mea, că toată viaţa mea să fiu mai iniţiat decît alţii... *(Aplauze.)* Iertaţi-mă pentru aceasta.

Acum, domnilor, permiteţi-mi să vă mai spun ceva. Se zice că Ambron era funcţionar al statului şi că după Constituţiune numai românii sînt funcţionari. Să-mi permiteţi acum să susţin ceea ce dumneavoastră vă va părea ca un paradox, că comisariatul din Berlin nu era o funcţiune din acelea pe care le prevede Constituţiunea, era o simplă misiune...

Domnul Voinov: Căruia i s-au dat milioane în mînă.

De patru ori pe an dăm onor. domn Hertz milioane ca să le trămită — în numele României — spre a plăti domnului Stern, Oppenheim [18], Barcley etc. etc.

Domnul Voinov: Acum m-am convins.

Rog pe domnul Voinov să fie aşa de bun a nu mă întrerupe, căci eu am stat două ore liniştit şi l-am ascultat atacîndu-mă în chipul cel mai violent; pe lîngă aceasta cred că mie ar trebui să-mi fie permis a nu avea tocmai sînge rece, de vreme ce voiţi a mă trămite la Curtea de casaţiune şi a-mi secuestra averea; dumneavoastră însă trebuie să aveţi mai mult sînge rece. Apoi drept este să mă întrerupeţi astfel încît să-mi uit tot şirul ideilor?

Domnilor, cine zice funcţionar zice două lucruri: permanenţă şi salariu; funcţiunea trebuie să figureze în budgetul statului. Arătaţi-mi dumneavoastră că de cînd funcţionează Ambron i-aţi votat o para...?

Domnul Scafeş: Să-i dăm o recompensă naţionale...

Onorabile domn Scafeş, recompensa naţionale care o ziceţi dumneavoastră este un coleg al dumneavoastră care spunea... am văzut o scrisoare... nu ştiu ce... printr-o gazetă... *(Aplauze.)* Vă rog lăsaţi-mă: am memorie foarte mare şi cînd mă voi pune pe tărîmul personalităţilor pot răspunde fiecărui. *(Aplauze, ilaritate.)*

Domnilor, sînteţi datori să mă ascultaţi, dacă voiţi să dovediţi cum că nu pasiunile politice vorbesc...

Domnul P. Grădişteanu: Nepolitice.

* Citeşte: *cunoştea.*

Scumpul meu amic, nu te pune alături cu adversarii mei și nu-mi tulbura și dumneata șirul ideilor... *(Ilaritate.)* Eu pretind că domnul Ambron nu avea decît o misiune provizorie, pe care a făcut-o domnia-sa și mai provizorie, cum o recunoașteți și dumneavoastră; avea o misiune provizorie pînă la vînzarea obligațiunilor; domnia-sa a făcut-o mai scurtă, dară ea era scurtă de la început.

Nu era un funcționar permanent; salariul nu i l-am plătit noi; de cîte ori am votat budgete, nu cred să fi votat un asemenea salariu, căci, dacă ar fi fost ceva de redus, mai cu înlesnire s-ar fi redus salariul domnului Ambron, după cum asemenea reduceri se fac la salariile celor[l]alți funcționari; dară noi am fost scutiți de aceasta, fiindcă salariul domnului Ambron îl plăteau alții. Ce era această funcțiune? Era ceea ce englezii, mi se pare, numesc agenți financiari.

Era un oarecare individ, ori o casă, ori o colectivitate, care priimește o misiune de la un guvern spre a controla o emitere sau o vînzare de obligațiuni. Guvernul rus, pe cît știu, Ispania, Italia au mulți de asemenea agenți. Guvernul rus, mai cu seamă, la Amsterdam obicinuit face asemenea operațiuni...

Domnul T. Mehedințeanu: Nu sînt în această categorie.

Dumnevoastră cunoașteți mai bine; vă recunosc competința; eu, în viața mea, nu am fost financiar.

Domnul T. Mehedințeanu: Atunci nu vorbiți de finance. Lăsați-ne nouă.

Socotesc că am dreptul cît de puțin să impietez* asupra cunoștințelor domniei-voastre și să zic și eu ceva. Dumnevoastră pe urmă mă puteți refuta și veți zice că nu este așa; că este funcționar mare, că are drept la pensiune, că are drept la ceremonii, la ierarchie etc... *(Întreruperi.)* Mie nu-mi place să aduc nume de persoane, dară socotesc că domnul Ambron, în proporțiuni mai mari, a avut tot o asemenea misiune cum a avut și domnul Grant [19], care a fost comisar al guvernului nostru pentru baterea monetei.

Dară să admitem că toate acestea nu sînt așa, ci sînt neesactități, că nu a fost un simplu însărcinat cu această afacere și că pentru întîia dată noi am numit pe Ambron, că pentru întîia dată numele acestuia s-a văzut și s-a auzit în această țară, după ce a ieșit în „Monitor". Ei bine, acum permiteți-mi să vă fac o întrebare: cînd s-a numit domnul Ambron? În timpul cînd Camera era deschisă. Noi cari făgăduiserăm să fim constituționali, de astă dată cel dintîi act al nostru este o călcare a Constituțiunii cu numirea domnului Ambron.

Ei bine, cum nu s-a înspăimîntat Camera? Cum nu s-a înspăimîntat *presa?* Căci negreșit că atîta măcar ne veți lăsa că nu am făcut nici un proces de presă. Cît am fost noi miniștri, presa a fost liberă. Ei bine, nimeni nu a zis un cuvînt măcar. Onor. domn Agarici zice: Ei, domnilor, Cameră fabricată. Aci sînt fericit să spun că l-am văzut pe domnia-sa foarte bine combătut și cu tot dreptul de către onor. domn Voinov.

Onor. domn Voinov a zis: Nu este bine, domnilor, a se zice că Camera cutare a fost a cutărui, că Camera cutare a fost fabricată. Ei bine, domnilor, dacă veți pune acest principiu, iată ce se va întîmpla: mai întîi că, dacă acea Cameră era fabricată, nu era fabricată de noi, și apoi dacă Camera

* Fraza e mai inteligibilă în fr.: *J'ai tant soit peu le droit d'impiéter sur vos connaissances...*

domnului Brătianu o numește fabricată onor. domnul Agarici; pe urmă a venit o altă Cameră care era formată de noi; stînga a zis: Camera fabricată a lui Ghica și Kogălniceanu. Iată va să zică aceeași acuzare.

Pe urmă a venit Camera actuală, și observați, domnilor, că pe cît timp o Cameră durează, există, nu se zice că este fabricată, și numai după ce acea Cameră se dizolvă, apoi se zice: Camera aceea a fost fabricată; așa, Camera aleasă sub ministerul meu nu s-a zis că este fabricată cît ea a existat; îndată ce s-a dizolvat s-a zis: Camera fabricată a domnilor Kogălniceanu și Ghica; asemenea și de Camera actuale nu se zice acum că este fabricată, însă, îndată ce se va dizolva, are să se zică: Camera fabricată a domnului Iepureanu. Domnilor, mă iertați, am fost silit să mă pun pe tărîmul acesta; obiceiul meu e însă să nu vorbesc niciodată în materie de alegere *(ilaritate)*; dară am fost atras pe acest tărîm de domnii întrerumpători.

Domnu[l] Iepureanu însă vorbește des în cestiune de alegeri și l-am auzit o dată zicînd: Cui pe cui scoate. În adevăr așa este, căci domnia-lui a căpătat un cui pe care eu nu aș voi să-l am... *(Rîsete.)*

Dară, domnilor, dacă vom califica Camerile cu titlul de fabricate, unde ajungem pe acest tărîm? Apoi mîine va veni o altă Cameră care va zice că Camera de astăzi a fost fabricată; ei bine, domnilor, ce prestigiu vor mai avea legile făcute de aceste Camere? Ce respect se va mai da acelor legi cărora toți trebuie să se închine, pentru că legea trebuie să fie lege? Și mai cu seamă într-o țară ca a noastră, unde sentimentul legalității e așa de puțin dezvoltat, nu se cuvine. Domnilor, să [nu] vorbim de Camere fabricate, pentru că atunci se va zice că și legile sînt fabricate, și poate să vină cineva care să trimeată unde va voi și fabrică, și fabricatul, și pe fabricanți.

Așadară, domnilor, nu recunosc că Camera domnului Brătianu a fost fabricată. Apoi, cînd dumneavoastră ați văzut că noi am făcut o monstruozitate așa de mare — și cred că tot sînteți aci cel puțin vreo 60 din acei cari au fost în Camera domnului Brătianu, precum și în Camera aleasă sub guvernul meu și al domnului Ghica —, cum nici unul dintre dumneavoastră, nici din roșii, nici din fracțiune, nici din dreapta n-ați venit să întrebați?...

Domnul Voinov: V-am interpelat eu.

Domnul Voinov ne-a spus și ieri că a făcut o interpelare și nici nu i s-a răspuns. Apoi tocmai aceasta dovedește că era în cunoștința publică că domnul Ambron funcționează...

Domnul Voinov: Rațiune de stat.

Poate pentru alții, dară eu vorbesc de ministeriul meu. Dară să lăsăm acum că Camerile au trecut în două rînduri la ordinea zilei asupra a două interpelațiuni și prin aceasta am dobîndit un bil de indemnitate *, dară, cînd ministerul domnului Brătianu să întemeiază și să scuză cu propunerea ce s-a făcut și s-a primit ca lucrările pregătitoare să înceapă fără consimțimîntul Senatului, apoi și eu am dreptul să zic că acei cari ați priimit acea propunere sînteți datori să recunoașteți că Camera trecînd la ordinea zilei mi-a dat un bil de indemnitate. *(Aplauze.)*

Dară acum să venim și la opiniunea publică, la presă.

Ei bine, domnilor, nu vă mirați oare că din atîtea jurnale din țară, și încă multe foarte serioase, cum de nu a venit nici un jurnal ca să zică

* Vot de încredere.

că guvernul a călcat Constituțiunea, căci a numit un neamț căruia i-a încredințat milioane...

O voce: Ca să nu vă facă opoziție.

Ca să nu ne facă opoziție? Apoi, domnilor, nu pot să răspund altfel la această întrerupere decît că sînt foarte fericit de o asemenea cruțare; însă mi se pare că fericirea mea nu poate să se numească o fericire de lungă durată, căci tot în timpii aceia știți că mai toate jurnalele au scris foarte mult în contra noastră, știți că jurnalele pe atunci au provocat pînă și o interpelare aci în Cameră, prin care am fost întrebați pentru ce am numit pe generalul Macedonski [20]? Știți că se zicea de unii că Macedonski nu mai era în armată, că a ieșit din armată, iară de alții se zicea că nu a ieșit etc., și dumneavoastră înțelegeți foarte bine că, dacă prin numirea generalului Macedonski am fi violat vreo lege, cel puțin Constituțiunea nu o violam, și știți, domnilor, că acea interpelare a avut de efect desolațiunea Camerei, precum și altele multe și multe nenorociri, dintre cari pe cea mai mare o deplor și astăzi, adică sfîșierea partitului liberale.

Vedeți prin urmare că nu poate să se zică că Camera nu a știut și că presa nu a voit să ne facă opoziție. Dară să-mi permiteți dumneavoastră, precum și onor. domn ministru de interne [21], să vă aduc aminte că mai deunăzi domnul ministru de interne a întărit raportul prin care i s-a propus numirea unui șef de legiune a guardei orășenești din capitală, și presa, mai cu seamă jurnalul cel mai însemnat din capitală, a scris, și am citit și eu un articol pe trei pagine, prin care se protesta contra acelei numiri și se zicea că ministrul ar fi întărit în acel post pe un om care a luat parte în alegeri etc. Apoi, domnilor, tot acel jurnal a criticat numirea domnului Lambru Vasilescu și altora, și cum credeți că s-ar fi ferit ei de a critica numirea domnului Ambron, dacă în adevăr...

Domnul N. Voinov: Nu a trecut paragrafia *. *(Ilaritate.)*

Cred dară, domnilor, cu toate că am auzit zicîndu-se contrariul, că voturile Camerei sînt proba cea mai evidente, fiindcă trebuie să credem că Camera niciodată nu lucrează greșit, de aceea zic că voturile Camerei sînt proba cea mai bună că ea a știut că domnul Ambron a funcționat înaintea venirei noastre la minister și de aceea a trecut la ordinea zilei. Vedeți, domnilor, că eu vin cu fapte pozitive, cu fapte cari nu se pot nega, ca să vă probez că acel om a funcționat înaintea venirei noastre...

Domnul I. Negură: De ce bănuiești probitatea presei?

Din contra; am zis că acea presă care nu poate fi bănuită...

Domnul T. Dobrescu: Presa a crezut că Ambron este român, precum am crezut și eu tot așa. *(Aplauze, ilaritate.)*

Domnilor, eu am vorbit de presă și cred că n-am pomenit numele domnului Dobrescu; dară poate că și domnia-sa are o parte la redacțiunea unui jurnal. Eu n-am știut-o, dară, daca e așa, atunci îl întreb cum domnia-sa ca redactorele unui jurnal, și mai cu seamă al unui jurnal din capitală, care trebuie să știe nu numai tot ceea ce se petrece la Viena la Londra și la Berlin, dară trebuie să știe ceea ce se petrece la Montevideo, la Callenta**, la New York etc..., cum de nu a știut atîta lucru despre domnul Ambron? De aceea, domnilor, eu vin cu aceste circumstanțe

* Termenul de prescriere.
** Citește *Calcutta.*

atenuante şi dumneavoastră veţi da otărîrea ce veţi socoti mai potrivită; sînteţi juriul suveran şi, daca voiţi a vă transforma în judecători de pace sau în tribunal de întîia instanţă, o puteţi face, căci sînteţi suverani; dară să nu uitaţi, totodată, că sînteţi datori să ţineţi seamă de toate aceste împregiurări, cari ne-au putut induce pe noi în eroare să comitem acea monstruozitate de-a forma pecetea şi de a subscrie numirea domnului Ambron...

Domnul G. Sefendache: Închină-te atunci sîntului Ambron.

Apoi, cocoane Iordache Sefendache... *(mare ilaritate, aplauze)*... de ce mă puneţi în poziţiune ca dintr-o apărare serioasă, dintr-o apărare unde nu atac pe nimeni şi unde numai mă apăr pe mine, de ce mă puneţi în poziţiune să fac cu dumneavoastră glume de „Ghimpe" şi de „Nichipercea" [22]? Nu ştiţi dumneavoastră că eu am şi talentul acesta, că la orice mi-aţi zice vă pot improviza un răspuns?

Domnilor, am sfîrşit cu Ambron; vă mai declar încă o dată că primesc solidaritatea subscrierii numirii sale. Însă înaintea conştiinţei dumneavoastră declar cum că ştiam că Ambron era din început destinat să fie comisar în această afacere, ca condiţiunea *sine qua non* a reuşitei vînzărei pe pieţele Prusiei a obligaţiunilor, cari au adus pînă acum fonduri prusiane, nu fonduri româneşti, căci pînă astăzi căile noastre ferate sînt lucrate cu bani germani.

Acum, domnilor, vin la obligaţiuni. Am auzit necontenit zicîndu-se că s-au falsificat obligaţiunile, că obligaţiunile îndatoresc pe stat. Domnilor, vă declar de mai nainte că pînă acum două luni de zile eu n-am văzut obligaţiuni d-ale domnului Strusberg, nici ca ministru, nici ca particolar; dară le-am văzut în urmă şi am şi cumpărat; nu am aşa multe cum vor fi avînd alţii, dară am 70 000 de franci în obligaţiuni Strusberg la Ministerul de Finance; vedeţi, încep a vă arăta şi averea mea.

Iată, domnilor, citesc aci şi citesc nu vorbe, dară condiţiunile cu cari concesionarii au făcut apel la fondurile, la capitalurile publice, condiţiuni în dauna concesionarilor şi adeverite de noi, condiţiuni ale domniilor-sale, condiţiuni cu cari domniile-lor fac un împrumut, iară nu noi, fiindcă, după cum a zis onor. domn Brătianu, noi nici nu-l putem face. Pentru ce? Pentru că prin condiţiunile împrumutului Oppenheim statul era oprit în timp de trei ani d-a face orice împrumut fără a da preferinţă lui Oppenheim, şi acei trei ani nu se împliniseră. Nu puteam noi, domnilor, să facem împrumut, şi de aceea onor. domn Brătianu v-a spus foarte bine că chiar în raportul domnului Hurmuzache se zice că banii cari se adună se împrumută de către concesionari, pe numele şi în rizicul lor... Şi chiar pe obligaţiuni se zice unde şi la ce bancheri anume au să se plătească obligaţiunile în Berlin, Viena, Paris, Londra şi Bucureşti.

Iată, domnilor, toată cestiunea; şi concesionarii şi comisarul statului, şi unii şi alţii zic: *în puterea concesiunei*, pe faţa întîia; pe faţa a doua ei regulează condiţiunile acestui împrumut.

Sîntem datori, domnilor, nu putem să ne dăm la o parte; deşi n-am dat noi nici o para, deşi sînt capitaluri germane, nu putem zice noi că n-avem să plătim. Avem să plătim, dară cum? În condiţiunile concesiunii. *(Aplauze.)* Pericolul, domnilor, nu stă în esecutarea concesiunei; pericolul este de a zice: Aide să stricăm concesiunea, nu datorăm nimica. Pe cîtă vreme vom păzi această concesiune, sîntem feriţi de orice calamitate.

Avem să plătim cînd exploatarea se va începe şi va fi primită de stat; pînă atunci nu avem să plătim nimic, ca la toate termenile de pînă acuma...

Domnul E. Stătescu: Cum te împaci domnia-ta cu domnul Costa-Foru?

N-am nevoie să mă împac cu domnul Costa-Foru; mă apăr pe mine ca ministru; aceasta e opiniunea mea şi nu caut să mă împac cu nimeni.

Domnul G. Costa-Foru: Lăsaţi, domnule Stătescu, nu vă mai daţi osteneală de a mă împăca, eu sînt singur [sic] de opiniunea mea, singur în această Cameră.

Iată, domnilor, pentru ce sînt nevoit a mă plînge respectos de o parte din raport, care zice că s-ar fi falsificat obligaţiunile şi că s-ar fi amestecat articolele.

Întîi, domnilor, declar şi arăt că pre aceste obligaţiuni nu esista nici un articol, nici un singur articol luat din concesiune care să autorize pe onor. domn raportator a zice ceea ce susţine în raportul domniei-sale şi a se plînge de ce s-a pus cutare şi nu cutare dispoziţiune. Acest mecanism e întrebuinţat numai la obligaţiunile rurali; acolo sînt puse articolele unul după altul...

Domnul Mehedinţeanu: Şi la obligaţiunile Offenheim.

N-am văzut, poate să fie; declin totdeauna competenţa mea în materie financială faţă cu domnul Mehedinţeanu. Tot ce ştiu este că am văzut numai patenta princiară prin care se întăresc aceste obligaţiuni.

Aşadară zic că, în cîtă vreme însuşi împrumutătorii aceia cari au căutat capitaluri vin singuri şi spun modalitatea şi felul plăţei şi în cîtă vreme noi dovedim că am dat un fond de construcţiune în mîna concesionarilor, nu se poate apuca nimeni...

O voce: Bine ar fi să fie aşa.

Onorabilele domn Costa-Foru crede altmintrelea, dară eu nu pot să împărtăşesc opiniunea domniei-sale.

S-a mai zis că noi am început esecutarea concesiunei. Regret că domnul Donici nu e aci, căci nu domnul Brătianu, ca ministru de finance, a esecutat concesiunea, ci ministru[l] lucrărilor publice, ca să spună că concesiunea era în cale de esecutare cînd noi am venit la minister. Şi aci sînt silit a rectifica o eroare. Nu este o convenţiune adiţionale; convenţiunea însemnează un act bilateral: dau, să-mi dai. Aci este o notificare şi o adresă...

Domnul D. Ghica: Este subscrisă de ambele părţi...

Eu ştiu că este o notificare; dacă este subscrisă de Strusberg, sînt rău informat. Eu ştiu că este o notificare a Ministerului Lucrărilor Publice care zice lui Strusberg să înceapă.

Dară aceasta nu va să zic[ă] nimic, fie notificare, fie convenţiune; este o împuternicire dată domnului Strusberg să înceapă, şi a început lucrări pe faţa pămîntului.

Dacă domnul Donici ar fi aci, cu francheţea domniei-sale obicinuită ar spune că chiar dacă valoarea lucrărilor nu era mare, însă rezultatul obligatoriu era în consecinţele sale foarte mari. Şi nu era cestiunea de a se constata dacă terasmente s-au făcut de 4 milioane, acesta era puţin lucru, cestiunea era de a se vedea dacă acele terasmente s-au făcut cu momîi sau cu moviliţe, aci e toată cestiunea.

Cînd am ajuns în minister, am găsit direcţiunile trase şi cu aceea domnul Strusberg ne combătea pe noi susţinînd că a început lucrările.

Curba cea mare de la Galaţi—Brăila era în esecutare. Se zicea că, Doamne fereşte, nu se începuse lucrarea, dară cînd am trămis pe domnul Pereţ la faţa locului a găsit direcţiunea trasă şi în cale de esecutare. Afirm aceasta, domnilor, fiindcă sînt sigur că domnul Donici nu mă va contrazice.

Iată, domnilor, în faţa lui Dumnezeu, ceea ce spun ca adevărat.

Acum daţi-mi voie să fiu de altă opiniune decît a onorabilului domn Brătianu, care zice că cît va trăi se va căi că a dat concesiunea. Ei bine, eu difer de opiniunea domniei-sale şi nu mă căiesc, pentru că în condiţiunile în cari ne aflam atunci nu puteam face altmintrelea. Şi eu am fost la şcoala aceea ce se zice de la '54 şi '55, alături cu domnul Lascar Catargiu şi cu domnul Mavrog[h]eni, care credeam că nu este bine să se dea drumurile de fer în mîna unei ţări vecine cu noi...

Domnul N. Voinov: De ce aţi dat lui Offenhaim?
Domnul Negură: Asta e altă socoteală.

Pentru că nu am socotit că e bine să dăm toate căile ferate în mîna unuia.

Socotesc că nu mă veţi trage la răspundere pentru aceasta, căci ca deputat aş avea dreptul să vă întreb şi eu de ce aţi votat aşa şi nu altmintrelea?

Am votat, domnilor, şi am ajutat pe domnul Brătianu să dea acea concesiune, pentru că am avut nenorocirea, sau ca deputat, sau ca ministru, să iau parte la toate concesiunile cîte se ziseseră pînă atunci. Am dat lui Brassey [23], lui Salamanca, lui Lefevre, domnului Brîncoveanu, în fine la o sumă, dară, fiindcă totdeauna am căutat să fie ieftin, acele concesiuni au rămas numai pe hîrtie. Ward a mers cu concesiunea noastră pe toate pieţele Europei şi nu a făcut nimic, ba ne-a descreditat cu totul, căci ajunsese să le dea cu 100 000 franci. Cînd am văzut dară că vine Offenheim, care reprezinta o societate din cele mai puternice, că are linii esecutate, cînd am văzut că vine Strusberg, nu în numele său, ci în numele unor oameni mari, nemţi, dară oameni bogaţi şi cu greutate, pentru cari eu am încredere că nu vor lăsa ei, ducele de Ujest, principele de Hohenlohe, ducele de Ratibor, comitele de Lehndorf, toţi stimaţi şi veneraţi, nu cred, zic, că aceşti oameni vor lăsa să sărăcească biata Românie...

O voce: Vom vedea.
Domnul Candiano Popescu: Nu prea avem noi încredere în principi.

Dacă vă voi da la o parte titlurile de principi, vă pot spune că tot cred în averea lor, şi negreşit că domnul Mehedinţeanu va recunoaşte că averea este mai multă garanţie, şi pe tărîmul acesta duca de Ujest este destul de tare. Dacă nu ţineţi la titluri, dacă cereţi, cum a zis domnul Voinov, mai bine parale...

Domnul N. Voinov: Şi drum de fer.

Ai destul talent, domnule Voinov, ca să nu fii întrerumpător. Lasă altora acest rol, care nu e potrivit cu talentul domniei-tale. Lasă-mă să mă apăr.

Domnul preşedinte: Continuaţi, domnule Kogălniceanu.

Apoi îmi ziceţi mie să continuu, faceţi bine de spuneţi şi la alţii să nu mai continue a mă întrerupe.

Domnul preşedinte: Necontenit fac acest apel.

Declar dară, domnilor, că eu nu socotesc că domnul Brătianu a făcut rău cînd a dat această concesiune. Şi, odată ce zic că nu găsesc rea con-

cesiunea și că am votat-o, cred că cu ceva prudență vom ajunge a face ca ea să fie esecutată, și mai tîrziu opiniunea publică se va îndrepta precum s-a îndreptat și despre concesiunea lui Godillot. Era un timp cînd concesionarii francezi erau rău văzuți. Ce nu s-a zis la concesiunea Godillot? Cu concesiunea aceasta s-a atacat domnitorul Cuza. Și aci difer de opiniunea amicilor mei cari m-au succes la guvern și declar și eu că s-a dat în mod neconstituțional acea concesiune, pentru că articolul 3 al Statutului [24] nu le da acest drept. Eu le-am atacat în Senat, cu toate aceste zic că, dacă concesiunea Godillot nu se rezilia, astăzi ar fi fost o industrie în țară, ar fi fost 11 fabrice. Astăzi politica iară se amestecă în afacerea Strusberg, care se consideră ca o cestiune politică și de aceea fiecare o aruncă; comisiunea vine și zice: esecutarea este rea, și esecutarea a făcut-o dreapta; dreapta vine și zice: concesiunea este rea! Și astfel se trimete de la unii la alții.

Domnilor, cum am zis, nu se îndreaptă trebile țării astfel, înnegrindu-ne unii pe alții. Eu zic că bine s-a făcut că s-a dat această concesiune, cu toate că și atunci s-a dat sub impresiuni politice; cei cari a dat-o erau calificați de adversari ca prusiani, și miniștrii, și cei cari au votat-o; cei cari zicea un cuvînt în contra ei erau calificați de austro-maghiari. Atunci toți cei cari ziceau să se țină seamă de politica Franciei se calificau de austro-maghiari, pentru că din nenorocire Francia nu avea altă politică decît o politică strînsă cu Austria și Ungaria, și Francia zicea: puneți-vă în relațiuni cu Pesta, din aceasta adversarii ziceau multe altele... Acum s-a prefăcut lucrurile, acum austro-maghiarii s-a prefăcut în prusiani. Atunci era toate la Prusia. Atunci era toate la prusianism și cari se împotrivea erau austro-maghiari, și acum, fiindcă a ieșit rău cu acea concesiune, fiecare vrea să se scape de dînsa: cei cari au esecutat-o o aruncă în capul domnului Brătianu, și cei cari susțin pe domnul Brătianu, și mai ales amicii neiscusiți ai ministerului de atunci, aceștia strigă mai tare în contra concesiunii lui Strusberg și ne-o aruncă nouă, și ne zic: Dumneavoastră sînteți vinovați că ați esecutat-o rău. Dară cine are pretențiunea să zică că a esecutat-o perfect? Ei! pentru ca să se fi esecutat perfect trebuia să fi rămas domnul Brătianu și domnul Donici la minister. Și cînd am întrebat pe domnul Donici cum a primit să fie inspector general? Domnia-sa mi-a răspuns: Sînt interesat în această cestiune și, fiindcă nu pot fi ministru, am primit să fiu inspector general, ca să esecut mai bine această concesiune și pentru ca greșelile să nu cadă pe răspunderea mea. O lege se esecută totdeauna mai bine de acel care o face, de acela care a hrănit-o, a născut-o, decît de altul care vine și o ia ca pe un copil străin.

Apoi legea rurale [25], dacă vodă Cuza mă lăsa s-o esecut eu, socotiți că era să fie esecu[ta]tă cum este astăzi? *(Aplauze.)* Nu, domnilor; au esecutat-o alții, cari n-au iubit-o cum am iubit-o eu, pentru care mi-am ucis trecutul meu, pentru care m-am espus să fiu lovit; mi-am călcat jurămîntul, ca să fac această lege, și vodă Cuza nu m-a lăsat să-mi cresc eu copilul meu. *(Aplauze.)* Prin urmare, pentru ce să nu fiu și eu indulgent și să nu reclam indulgența dumneavoastră pentru esecutarea acestei concesiuni? Că am pus toată bunăvoința în esecutarea ei, vă voi dovedi printr-un fapt. Domnilor, noi n-am esecutat o singură concesiune, noi am esecutat trei concesiuni, și anume: pe a lui Barkley de la București la Giurgiu, pe aceea a lui Offenheim de la Suceava la Iași și cea de a treia a lui Strusberg. Apoi cum la celelalte două nu ne ziceți că am esecutat rău? Ce dovedește aceasta? Dovedește reaua-credință? Nu, domnilor, dove-

deşte că concesiunea domnului Strusberg era mai încurcată, mai puţin clară, mai puţin studiată în comitetul secţiunilor, care era dator să ne lumineze pe noi, şi dovadă că este aşa, vă rog să-mi spuneţi dumneavoastră toţi cărturarii mari şi mici ce însemnează articolul 11, care iată ce zice :

„Pentru a supraveghea şi esamina lucrările de construcţiune, precum şi certificatele menţionate la § 9 şi ordonanţele necesarii pentru liberarea obligaţiunilor, ceilalţi concesionari vor trebui a însărcina un comitet special sau un plenipotent general, care va reprezinta pe concesionari ca companie înaintea publicului şi a întreprinzătorului general".

Apoi pentru ce ziceţi că numai noi sîntem vinovaţi? Apoi este alt articol care zice că obligaţiunile poartă interese de la emisiunea lor, şi alt articol care zice că interesele se vor plăti din fondul de construcţiune...

Domnul N. Voinov: Pentru ce aţi votat aşa?

Pentru că n-am avut perspicacitatea domniei-tale. *(Rîsete.)*

Acum ori că toţi noi am fi fost nişte proşti, ori că am fi fost nişte trădători, ori că n-am avut perspicacitatea domnului Voinov. *(Rîsete...)*

Domnul N. Voinov: Trebuie să fie ceva.

Atunci cum ne-a tăiat capul, aşa am făcut; acum vini domnia-ta, domnule Voinov, şi ne întrebi că de ce am votat-o aşa? Fă şi domnia-ta ceva, şi vor veni alţi tineri şi te vor întreba şi pe domnia-ta.

Vin la cestiune, domnilor. Iată şi articolul 3 ce zice :

„Concesionarii îşi rezervă dreptul de a alege liniile pe cari vor voi să înceapă lucrările de construcţiune".

Iată acum pleonasm şi contradicţiune :

„Asemenea sînt în drept d-a începe deodată lucrările pe mai multe sau pe toate liniile, însă liniile de la Galaţi la Roman, de la Galaţi la Bucureşti şi de la Severin la Bucureşti vor trebui să le înceapă mai întîi".

Apoi vine articolul 6, care zice :

„Concesionarii sînt obligaţi a începe construcţiunea totdeauna pînă în şase săptămîni după primirea planurilor aprobate şi după obţinerea permisiunei d-a începe lucrarea.

Construcţiunea se va activa astfel ca liniile de la Roman prin Tecuci la Galaţi şi ramul Bîrlad să fie terminate şi date în circulaţiune în trei ani.

Liniele de la Galaţi prin Brăila, Buzău—Ploieşti la Bucureşti în duoi ani şi jumătate.

Liniele de la Bucureşti prin Piteşti — Slatina — Craiova — Turnu Severin la Verciorova (fruntaria) în trei ani.

Termenul începerii liniei Verciorova se va fixa dupe o înţelegere între guvern şi concesionari".

Vedeţi dară, domnilor, că cea dintîi lucrare ce se cerea era linia Unirei, nu linia lui Ştefan cel Mare cum a zis domnul Costa-Foru, căci tocmai linia lui Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazul a fost sacrificată; această linie trebuia să meargă prin Focşani, Rîmnic şi Buzău, şi eu am susţinut această linie, dară a fost respinsă, pentru că era oarecari deputaţi influinţi cari susţineau cea [l]altă linie, ca să-şi ducă bucatele la Brăila prin Bărăgan, dară linia strategică trebuia să se voteze prin Focşani, Rîmnic şi Buzău, şi dacă s-ar fi votat aşa, astăzi nu era să fie comunicaţiunea întreruptă...

Domnul G. Costa-Foru: Ministrul a zis la Senat că aceasta este linia lui Ştefan cel Mare...

N-am auzit eu aceasta.

Domnilor, v-am arătat, nu ca să osîndesc, v-am arătat că concesiunea actuale, a căria votare nu o despart de responsabilitatea mea ca deputat, era grea de aplicat şi a putut să dea loc la răstălmăciri şi la greşeli, precum a şi dat; pe cînd alte duoă concesiuni, mai regulate, mai studiate, nu au dat loc la aceste greşeli, căci nu ne vedem traşi la răspundere nici pentru concesiunea lui Barkley, nici pentru a lui Offenheim, ci numai pentru aceea a lui Strusberg. Apoi, domnilor, cel puţin vă rog numai atîta ca să ţineţi seamă de împrejurări şi de declaraţiunea francă ce v-o fac, că sînt încredinţat că ministerul domnului Donici şi Brătianu ar fi aplicat concesiunea mai bine decît noi, şi de aceea vă rog să fiţi drepţi, nu vă cer să fiţi generoşi.

Acum, domnilor, după ce v-am spus aceasta, sînt dator nu ca să acuz, ci ca să mă apăr, să fac o mică întîmpinare la nişte cuvinte ce a zis onor. domn George Cantacuzin, citînd esemplul unui comandante de cetate care, fiind întrebat de Enric al IV-lea pentru ce a închinat cetatea, el a răspuns că avea douăsprezece raţiuni, din cari cea dintîi era că nu a mai avut iarbă de puşcă. Înţelegeţi foarte bine că cine nu are iarbă de puşcă nu poate să se ţină în contra inemicilor, şi chiar eroii apărători de la Belfort [26] ar fi închinat cetatea lor prusacilor, dacă nu ar fi avut praf de puşcă. Întrebarea este acuma : comandantele cînd s-a întors în cetate de ce a făcut ca praful de puşcă să sară în aer? Întrebarea este, domnilor, de ce domnul Cantacuzin a dat foc ierbei de puşcă? Căci eu cred că la ieşirea mea din minister pudrăria a esistat; şi dumneavoastră cînd aţi intrat în minister ne ziceţi că nu aţi găsit praf de puşcă...

Domnul G. Manu: A fost între ministerul dumneavoastră şi al nostru un alt minister intermediar [27].

Domnul G. Cantacuzin: Nu v-a acuzat nimeni pe domniile-voastre.

Am avut onoare să vă spun, domnule Cantacuzin, dinainte că eu nu mă apăr de răspunderea ministeriale, însă, îndată ce se stăruieşte întru a se proba contrariul de ceea ce afirm eu, trebuie să răspund; şi dumneavoastră cunoaşteţi că noi v-am lăsat iarbă de puşcă...

Domnul G. Cantacuzin: Nu am zis nimic de dumneavoastră, domnule Kogălniceanu.

Ţin să dovedesc că am lăsat iarbă de puşcă...

Domnul A. Holban: Vorbiţi de iarbă de puşcă, domnule Kogălniceanu, căci este foarte interesant.

Domnilor, socotesc că argumentele ce aveam să întrebuinţez spre a mă apăra şi în privinţa numirei lui Ambron, şi în privinţa obligaţiunilor ce coprindea dispoziţiunile din concesiune, pentru care sînt solidar, le-am spus pe cît am putut. Încă asemenea ştiu, şi cred în onorabilitatea colegului meu de la lucrările publice, cum că domnia-sa nu avea obicei de a primi lucrări săvîrşite înainte de a fi încuviinţate de consiliul tehnic. Aceasta mi-a afirmat domnia-sa şi sînt în drept de a crede în onorabilitatea afirmărilor domniei-sale.

Acum, domnilor, vă rog, şi mă adresez mai cu deosebire nu la cei bătrîni, ci la cei tineri, cari, daca sînt mai iuţi, însă nu pot să aibă rancune şi pasiuni politice ca cei mai bătrîni, fiindcă viitorul este al lor, ei bine, mă rog să fie aşa de buni şi de drepţi ca să trateze cestiunea numai în punctul de vedere financiar şi să binevoiască a despărţi propunerea în duoă, pentru că mai întîi trebuie a se sili Camera ca, dacă se poate, chiar

în unanimitate, să afirme dreptățile țărei și pe urmă să vină a duoa propunere și să se rostească și asupra responsabilității ministeriale...

Voci: Prea bine.

Căci, domnilor, orice ați voi dumneavoastră, nu puteți cere ca noi să votăm singuri darea noastră în judecată, și, împreunînd la un loc ambele cestiuni, ne-ați face pe noi să votăm negru și în cestiunea financiară, cînd noi în cestiunea financiară sîntem alături cu dumneavoastră, sîntem deputați și votăm cu dumneavoastră dreptățile țărei. Dacă însă nu veți face așa, negreșit că atunci nu vom fi alături cu dumneavoastră; și de pe acum, domnilor, vă spun că, dacă este propunere de dare în judecată, eu nu mă voi apăra deloc, ci vă voi lăsa să mă trămiteți înaintea Curței de casațiune, și Curtea de casațiune mă va trămite în pușcărie, căci prin pușcărie am început și prin pușcărie voi sfîrși. Am început, domnilor, prin pușcărie, căci așa era vremea pe atunci, cînd numai pentru că am cutezat de a apăra orașul Botoșani, și domnul Adrian este aici ca s-o spună, în contra unui grec influinte pe vremea aceea, am fost pus în mănăstirea Rîșca [28], în secret, unde în curs de șase luni nu vedeam decît un călugăr nebun. Ei bine, domnilor, după 30 de ani de luptă, după ce mi-am pus numele meu la cîteva acte mari ale țărei, mă veți băga la pușcărie, și-mi va părea bine că sînt în pușcărie. Dară, cînd dumneavoastră veți veni cu un vot neconstituțional ca să mă loviți, eu atunci cu Constituțiunea în mînă, și acesta e meritul Constituțiunei, vă zic : nu sînteți în drept să ne judecați, vă desfid să ne secuestrați și confiscați averea, căci confiscarea este din timpul Regulamentului organic, din timpul boierilor bătrîni, astăzi secuestrarea nu se poate decide decît de un tribunal, și tribunalul miniștrilor este Curtea de casațiune. De aceea vă spun că, deși veți vota dumneavoastră majoritatea ca să fim dați în judecată, eu mă socotesc în drept de a nu putea fi trămis în judecată și vă rog să luați seama că, precum dumneavoastră astăzi, majoritatea, faceți un act care e contra Constituțiunei, mîne se vor găsi alții cari vor vota tot așa poate contra domniilor-voastre. Domnilor, recunosc că voturile acestea de secuestrare de avere nu sînt de acuma, și dumneavoastră ați luat esemple din trecut, dumneavoastră ați văzut aci în România votul prin care se cerea secuestrarea averei lui Ghica vodă, precum în Moldova să cerea secuestrarea averei lui Vogoridi, precum în România Unită la 1860 să cerea secuestrarea averei domnului Epureanu; și cu toate acestea averea domnului Epureanu, precum și a celorlalți nu s-au secuestrat; și cu aceasta România a dovedit că judecători drepți nu sînt numai la Berlin [29], ci sînt și în România; a dovedit că și România are judecători drepți și la Iași, și la București, și a respins voturile Camerei nedrepte. Astfel și eu acuma, cu votul domniilor-voastre în mînă, cu Constituțiunea în mînă și cu hotărîrea tribunalului îmi voi apăra averea în contra votului domniilor-voastre. Răspunderea o primesc și înaintea Camerei, și înaintea Curții de casațiune, dară pedeapsa numai Curtea de casațiune este chemată să o dea; secuestrarea averei este o pedeapsă, și pedeapsa nu se poate hotărî de Cameră, ci numai de Curtea de casațiune. Dumneavoastră puteți a ne da în judecata Curtei de casațiune și acolo vom spune totul, căci acum nu am făcut decît să mă apăr și am tăcut despre multe, ca să nu am aerul că aș voi totdeodată să și acuz.

Eu vă vorbesc acum dintr-un punct de vedere eminamente constituțional și poate vă veți mira că un om care a făcut o lovitură de stat [30] să vină să vă vorbească de Constituțiune. Dară vorbesc de Constituțiune

cu tot sîngele rece, pentru că cred că din toate relele cel mai puțin rău este Constituțiunea...

O voce: Să ia act.

Dară, să se ia act, și de aceea vă spui că cu Constituțiunea în mînă am să mă păzesc astăzi în contra majorității, precum și dumneavoastră mîne aveți să vă păziți în contra altei majorități. Și, daca această teorie s-ar fi pus sub Camerile trecute, atunci de mult averea domnului Brătianu și domnului Golescu ar fi fost secuestrate.

Iată ceea ce ar face pasiunile politice, și regret că nu este aci onor. domn Brătianu, pe care, oricît s-ar zice, eu îl iubesc *(ilaritate)*; dară, domnilor, și dovadă este că, atunci cînd am zis această vorbă de la tribună, am primit o lecțiune de la colegul meu de la justiție [31] care a adus în urmă ruperea ministerului. Dară eu i-am dovedit aceasta domnului Brătianu în curs de duoi ani de zile cît i-am apărat ministerul, și apoi ca un simplu soldat eu i-am votat budgetul, pe cînd onor. domn Golescu nu era aci, ci la Senat. De aceea regret că domnul Brătianu nu este aci, căci l-aș fi rugat să se asocieze cu mine și să vă roage și pe dumneavoastră tinerii a nu da asemenea esemple neconstituționale, căci ar fi un rău început...

Domnul Voinov: S-a început de mult.

Curmați întreruperile, onor. domn Voinov, pentru că și dumneavoastră, ca unul ce figurați în politică de mai mulți ani, nu ca domnul Stătescu și alții cari figurează numai din sesiunea actuale...

Domnul Voinov: Ei și?

Ei! și dumneavoastră sînteți solidar la multe acte, ca unul ce ați luat parte în mai multe Adunări, și nu vă puteți face așa de curat, sînteți responsabile pentru actele urmate...

O voce: Atunci să mergem cu toții înaintea Curții de casațiune.

Dară chiar și dumneavoastră, domnule Agarici, care întrerupeți.

Domnul Agarici: Dară și eu voi merge dacă am făcut rău.

Rog sfîrșiți cu întreruptiunile.

Domnilor, dumneavoastră veți face cum credeți și, dacă credeți că și ministerul din care sînt și eu unul am greșit și că merit a fi pedepsit, ei bine, trimiteți-mă înaintea Curții de casațiune; nu veniți însă cu propuneri cari atîrnă numai de un vot, pentru că astăzi acel vot este în favoarea domniilor-voastre, dară mîine poate să vă fie în contra. Poziținea mea este tristă — și-mi pare rău, o mai zic o dată că domnul Brătianu nu este aci —, am fost în ministerul domnului Dimitrie Ghica, am venit chemat; noi făceam parte din două tabere deosebite și cînd am ieșit din minister ne-am întors în taberile noastre. Domnul Dimitrie Ghica și domnul Boerescu în una, și eu în alta.

Dară, domnilor, oricîte s-ar zice, eu nu mă voi despărți de acea tabără, care a lucrat totdeauna pentru prosperarea țărei; oricum ar fi, a fost un trecut și am lucrat și eu, fie prin lovitură de stat, fie prin influința de sus sau de jos, am lucrat într-un fel și alții în altul; și astăzi sînt trist că acea majoritate, la a cării formare am lucrat și eu, să vină astăzi să facă un act nedrept și pe care nu doresc ca majoritatea să-l plătească mai tîrziu, nu zic pentru dînsa, ci pentru țară. Luați seama să nu faceți ceea ce zice un proverb străbun: să ardă moara numai ca să ardă și șoarecii. Ei bine, ziceți să ardă șoarecii, dară să nu ardă moara.

S-a zis că sînt nori negri asupra țării noastre; să nu cădem dară în greșeli, să nu facem din acei nori negri o noapte adîncă.

Iată de ce vă rog să votăm cestiunea financiară și să nu speriați țara cu concesiunea lui Strusberg, pentru că eu cred că atunci cînd avem în capul statului un membru al acelei mari familii de Hohenzollern, cînd vor veni concesionarii în luptă cu România, România nu va fi osîndită, ci va cîștiga, pentru că se atinge nu numai de bani, ci și de onoarea numelui german, și nu cred că astăzi va permite împăratul germanilor Hohenzollern ca România să fie sacrificată [32]... *(Zgomot.)*

„Monitor", 1871, nr. 69, p. 393, col. 4 — p. 395, col. 5.

NOTE

[1] „Afacerea Strusberg", așa cum cititorul va constata și din paginile următoare, ocupă un timp apreciabil din ședințele Adunării, „cu toate violențele, incriminările, confuziile, cu propuneri de dare în judecată a miniștrilor" — cum o definește Titu Maiorescu în a sa *Istorie contimporană a României, 1866—1900*, București, 1925, p. 30. Nu este în intenția noastră a o prezenta în detaliu. Cîteva date rămîn totuși indispensabile pentru înțelegerea intervențiilor lui K. Este vorba de concesiunea pentru construirea liniei ferate Roman—Galați—București, acordată grupului Strusberg (Strousberg) prin legea din 10 septembrie 1868, în timpul guvernării N. Golescu — I. C. Brătianu. Linia urma să însumeze 914,8 km și valora 247 000 000 de lei (270 000 de lei aur/km). Pentru constituirea capitalului necesar se emiteau obligații cu dobîndă de 7,5 %, garantate de stat. Ele urmau să fie editate sub supravegherea unui comisar român. Obligațiile contractuale au fost ignorate atît în ceea ce privește construcția, emiterea obligațiilor, cît și achitarea cupoanelor. În această situație, după cererea formulată la 12 ianuarie 1871 de ministrul de finanțe, în Adunare s-a format o comisie de cercetare a afacerii Strusberg. Ea a fost compusă din următorii : A. Holban, C. Bosianu, N. Ionescu, I. Codrescu, N. Blaremberg, C. F. Robescu, A. Sihleanu.

Raportul comisiei — prezentat în ședința din 24 februarie 1871 — cuprindea următoarele explicații : după semnarea actului de concesiune statul român trebuia să numească un comisar cu reședința la Berlin. Ministrul de finanțe îl voia pe Eric Winterhalder, dar în ședința Consiliului de Miniștri din 29 noiembrie 1868, prezidată de rege, s-a decis numirea lui Ambronn. Winterhalder era *delegat special* al Ministerului de Finanțe pentru subsemnarea obligațiunilor. Numirea lui Ambronn era justificată de tratativele guvernului precedent (din august 1868) cu el în calitate de super consilier intim de finanțe al Prusiei. Comisia a căutat documentele în această privință și n-a găsit decît o scrisoare a lui Ambronn către domnitorul Carol. Întrebați, I. C. Brătianu și N. Golescu au răspuns că nu știu nimic ; V. Boerescu a precizat că Ambronn a fost numit printr-un decret regal necontrasemnat de vreun ministru. K. a spus că acest comisar, la cererea expresă a lui Strusberg, trebuia să fie un prusian și că el știa că va fi numit Friedlinder, secretarul intim al lui Carol, care mai tratase și alte afaceri ale României la Berlin. Din cuprinsul scrisorii lui Ambronn către Carol din 18 octombrie 1868 s-a văzut că acesta a ocupat postul cu 42 de zile înainte de numirea oficială (care s-a produs la 30 noiembrie 1868). Încuviințarea primită de acesta de la autoritățile prusiene de a cumula funcția de comisar s-a făcut prin intermediul consilierului de cabinet al lui Carol.

Comisia a conchis că numirea lui Ambronn a fost un act neconstituțional.

Ambronn era împuternicit să supravegheze și să controleze emiterea obligațiunilor pentru 300 km, în valoare de două milioane de franci pentru lucrările preliminarii. Restul obligațiunilor se distribuiau după autorizarea ministrului de finanțe român și trebuiau semnate de Ambronn și de un delegat special al statului român. Comisia găsise niște instrucțiuni nesemnate către Ambronn, dar care se încheiau așa : „exprimîndu-și deosebita mulțumire[...] sînt sigur că cooperațiunea dumitale în interesele guvernului meu va fi încununată de cel mai bun succes". Prin ele, acesta era autorizat să emită obligațiuni concesionarilor proporțional cu lucrările efectuate, pe baza certificatelor eliberate de inginerul-șef. Ambronn putea aproba punerea în vînzare a obligațiunilor printr-o casă de bancă, sub rezerva de a nu se dispune de produsul lor altfel decît pentru obligațiuni ca atare. Astfel, nefiind constrasemnate, instrucțiunile lăsau lui Ambronn toată libertatea să elibereze obligațiuni de conivență cu inginerul-șef.

Obligațiunile se tipăriseră pentru 150 000 000 de franci (555 km) și Ambronn ceruse să le subscrie pe toate. Acestea au fost distruse și s-au tipărit altele, pentru 530 km (distanța București—Roman). Prin urmare, se ignora prevederea inițială de a se tipări obligațiuni numai pentru

300 km. La 28 martie 1869 E. Winterhalder a anunțat că s-au emis obligațiuni pentru 530 km în valoare de 143 de milioane de franci (restul de 6,9 milioane se aflau închiși în seiful lui Ambronn), iar la 10 februarie 1870 același comunica subscrierea de obligațiuni pentru 980 km. Obligațiunile erau garantate cu o dobîndă de 7,5% pe 90 de ani oferită de statul român. Pe obligațiuni însă s-a omis a se scrie că concesionarii vor forma o companie care spre a-și constitui capital va emite obligațiuni în propriul său nume, apoi că pe durata construcției dobînzile se plăteau de către concesionar, ca și faptul că prețul cumpărării pămîntului, dobînda capitalurilor de construcție pe durata lucrării, pierderile provenite din deosebirea de curs priveau pe concesionari !

Comisia aprecia că guvernul ar fi trebuit să se sesizeze că Strusberg, distrugînd emisiunea primitivă de 150 de milioane de franci pentru a ocoli rigorile fiscului prusian și acreditînd ideea că au fost tipărite la București, era un defraudator.

Inginerul-șef al concesiunii era un oarecare Brandt. La 13 octombrie 1869 Ambronn a informat guvernul român că a vîndut toate obligațiunile în valoare de 150 de milioane de franci. Guvernul român ceruse ca certificatele lui Brandt să fie verificate de inspectorul general P. Donici. Ambronn a replicat însă că acest control nu este prevăzut în actul de concesiune și a adus în acest sens un protest scris al lui Strusberg. El cerea ca acest control să se exerseze prin comisar, în speță prin Ambronn. În martie 1870 ministrul lucrărilor publice a cedat : lucrările continuau și Ambronn putea face plăți pe baza certificatelor eliberate de inginerul-șef, neverificate, dar situația lor urma să fie trimisă lunar la București.

Efectele bancare ale concesiunii erau în majoritate prusiene, ținute obscur de Ambronn parte la banca Prusiei din Berlin, la banca privată Joseph Jacques, parte nu se știe unde ; în toate aceste cazuri se specula cu ele, fapt interzis de actul de concesiune.

La 11 martie 1870 I. Agarici alertează Adunarea cu o interpelare asupra stadiului lucrărilor și situației depozitelor de obligațiuni. La 11 mai același an, D. A. Sturdza este trimis la Berlin pentru a sugera lui Ambronn să se retragă și să lase locul lui L. Steege. La 18 iulie românii au întreprins noi demersuri, trimițîndu-l pe T. Văcărescu pentru verificarea obligațiunilor și convingerea lui Ambronn să se retragă. Acesta a pretextat că un asemenea gest ar putea trezi suspiciunea cercurilor financiare și întreaga concesiune ar fi primejduită. Procedînd la un control sumar, T. Văcărescu a găsit că din 245 de milioane de franci se cheltuiseră 188 de milioane. În bancă se aflau, în valoare nominală, 56 de milioane de franci. Obligațiunile se vînduseră la cota 66 stabilită de Ambronn, Strusberg și Joseph Jacques. Banii aflați în depozit, prin consensul celor trei, fuseseră depuși în obligațiuni ale drumului de fier prusian. Dar războiul cu Franța le depreciase complet ; în această situație cei trei au decis transformarea lor în ipoteci — toate asupra proprietăților lui Strusberg (moșii, imobile, fabrici, abatoare). Ipotecile erau pe numele lui J. Jacques, cu garanția statului român !

Rezumînd, comisia Adunării imputa următoarele lui Strusberg : a emis obligațiuni pe care le-a tipărit cu un text alterat ; a lăsat impresia că sînt emise de statul român, iar că el este doar negociator ; obligațiunile erau cotate la 70—72 1/2, dar în tranzacțiile cu statul român le-a menținut la cota 66. Speculațiile de bursă făcuseră să se volatilizeze 36 de milioane de franci.

La 4 septembrie 1870 Ambronn a fost demis, iar peste patru zile, la 8 septembrie, a fost numit în locul lui L. Steege. Ambronn însă s-a prefăcut bolnav, a plecat la țară, refuzînd să predea vreun document. Abia la 14 decembrie a acceptat, în sfîrșit, să demisioneze, după ce mai eliberase obligațiuni în valoare de 11 milioane !

La 10 decembrie 1870 Strusberg a declarat linia Roman—Galați—Brăila—București terminată și a cerut guvernului român plata cuponului pe luna ianuarie 1871. Dacă guvernul român nu era solvabil, Strusberg se oferea să-i contracteze un împrumut de 60 de milioane franci cu 7 1/2% dobîndă. Cuponul însă, conform contractului, trebuia plătit de Strusberg !

Concluziile comisiei erau categorice :
— numirea lui D. Ambronn fusese făcută contrar prevederilor constituționale,
— obligațiunile nu s-au confecționat conform textului concesiunii,
— anchetele de la Berlin nu au fost aduse la cunoștința Adunării,
— depunerea banilor la banca particulară Joseph Jacques a însemnat un „abuz de încredere",
— achitarea cuponului pe luna ianuarie de către statul român este o pretenție absurdă a lui Strusberg, deoarece potrivit prevederilor contractuale beneficiarul nu are nici o datorie față de deținătorii de obligațiuni.

La discuții s-au înscris 34 de persoane.

Cititorul interesat poate urmări, în afara discursului lui K. din ziua de 15 decembrie 1871 (vezi infra p. 116), prezentarea foarte sistematică din lucrarea lui C. Botez, D. Urmă și I. Saizu, *Epopeea feroviară românească*, București, 1977, p. 80 și urm. Vezi și infra p. 134, nota 4.

[2] I. C. Brătianu a deținut portofoliul internelor în guvernele Șt. Golescu (27 octombrie 1867 — 1 mai 1868) și N. Golescu (1 mai 1868 — 16 noiembrie 1868). K. a fost în aceeași calitate în guvernul Dim. Ghica (16 noiembrie 1868 — 21 ianuarie 1870).

[3] Vezi nota 2.

[4] În calitate de raportor, A. Holban spusese la discuții : „Domnilor, cum voiți dumneavoastră ca aplicațiunea legilor să fie făcută fără părtinire, cînd în guvern erau persoane interesate directamente în cauză? Și cînd chiar din acel guvern șede astăzi pe banca de deputați persoane care primesc simbrie de la Strusberg pentru a-i susține interesele sale[...] Domnul K. este unul din aceia ; domnia-sa primește o sută de mii de franci pe an ca să susțină interesele lui Strusberg contra statului român".

A.H. mai spusese că vinovații principali sînt Dimitrie Ghica și K., care, cu creditul lor politic, au influențat votarea concesiunii.

La 15 martie 1871, G. Costaforu avea să ia apărarea lui K., fiind foarte drastic cu Holban : „Nu cred că are cineva dreptul de a insulta pe un om bătrîn, care a participat în toată viața lui la afacerile publice[...] care face parte din majoritatea aceea chiar care l-a insultat prin organul raportorelui, bazîndu-se pe simple bănuieli, pe fapte presupuse[...]".

[5] Vezi supra p. 91, nota 5.

[6] Portofoliul lucrărilor publice era asigurat de președintele consiliului, Dimitrie Ghica.

[7] Instalat la 20 aprilie 1870.

[8] Vezi infra p. 234, nota 9.

[9] Amîndoi în guvernul Manolache Costache Iepureanu, format la 20 aprilie 1870.

[10] Concesiunea Offenheim privea construirea liniei ferate Suceava—Iași—Botoșani—Roman de 224 km și a fost perfectată în 1868. Vezi amănunte în partea întîi a volumului, p. 570 și urm., p. 592 și urm. și partea a II-a, p. 76 și urm.

[11] Pentru Godillot, Barkley, Lemaitre vezi partea I a volumului, p. 72 și urm., p. 146, nota 2, p. 314 și urm., p. 337 și urm., p. 601 și urm.

[12] Lucrările publice erau asigurate de președinte, Dimitrie Ghica ; la finanțe era Al. G. Golescu.

[13] K. a plecat în 1834 la Lunéville, unde urma să stea trei ani. În 1835 și-a trecut examenele de drept ; în același an a plecat la Berlin, unde a făcut studii de drept pînă în 1838.

[14] Constantin Hurmuzaki (1811 — 11 februarie 1869). Unul din cei șapte copii ai lui Eudoxiu H. A urmat dreptul și filozofia la Viena (1834—1839). În 1844 s-a stabilit la Iași ca avocat al lui Gr. Balș ; în 1847 redactează un statut de bancă, pe care voia s-o înființeze cu alții, apelînd la capitaluri prusiene. A participat la mișcarea revoluționară din Moldova din 1848, fără a fi apoi exilat. Colaborează la foaia „Bucovina". În 1850 Grigore Alexandru Ghica îl numește în comisia de reorganizare a învățămîntului ; în 1853 e ridicat la rangul de agă. În 1853 este cooptat în comisia legislativă pentru redactarea unui codice penal, iar în 1854 e făcut vornic. Partizan fervent al Unirii, C.H. face o călătorie în Anglia cu Gheorghieș Sturdza, în timpul căreia îl vizitează pe lordul Clarendon, pledînd cauza românească. L-a combătut pe N. Istrati, care scrisese broșura *Cvestia zilei în Moldova* (publicată prima oară în „Nepărtinitorul", I, 1856, p. 6 și urm.) — o argumentare șubredă pentru menținerea separării principatelor. În apărarea lui N. Istrati a sărit C. Hasnaș, care îl considera puțin nimerit pe C.H. a interveni într-o asemenea discuție, deoarece dobîndise de curînd, ca bucovinean, supușenia română. Dealtfel chiar alegerea sa ca membru în Divanul ad-hoc a fost contestată tocmai din pricina împămîntenirii tardive (acordată de autorități, dar nerecunoscută de comitetul de verificări), cît și a averii insuficiente (Gheorghieș Sturdza îi dăduse o treime din moșia Dulcești și Barboșii, dar tranzacția era contestată). A devenit totuși secretar al Divanului ad-hoc. Împreună cu T. Maiorescu a publicat (1857) la Bruxelles *Exposé des droits des Principautés après le Traité de Paris.*

C.H. l-a sprijinit pe Grigore Sturdza și așa a intrat în conflict cu K. (polemica s-a desfășurat în coloanele „Stelei Dunării"). Partizan înflăcărat apoi al lui Cuza, în 1860 este vicepreședinte al Adunării ; deputat de Roman în 1860—1861. Devine ministru al justiției în guvernul Anastasie Panu ; președinte al Curții de casație sub ministerul Barbu Catargiu. După lovitura de stat de la 2 mai a făcut parte din corpul ponderator, la recomandarea lui K. Nu a participat la lucrările Constituantei. În 1867 domnitorul Carol I-a numit în Comisia legislativă. Era deputat de Argeș cînd a prezentat, ca raportor, legea pentru acordarea concesiunii Strusberg în Cameră. În octombrie 1868 a fost numit prim-președinte al Curții de casație, dar nu a ocupat efectiv postul, fiind bolnav într-un sanatoriu din Viena. Vezi C. Prodan, *Constantin Hurmuzaki*, în „Dreptul", LX, 1932, nr. 9—10, p. 9—10.

[15] E. Winterhalder, vezi partea I a volumului, p. 158, nota 19.

[16] Al. G. Golescu, ministru de finanțe.

[17] D. A. Sturdza.

[18] Pentru împrumuturile Stern și Oppenheim, vezi partea I a volumului, p. 128, notele 1 și 3, p. 147 și urm., p. 507 și urm.

[19] Efingham Grant, cumnatul lui C. A. Rosetti (1820—1892).

[20] Pentru cazul Macedonski, vezi partea a doua a volumului, p. 164 și urm., p. 173 și urm.

[21] Ion Ghica.

[22] Foaia satirică „Nikipercea" a apărut săptămînal cu intermitență între 23 iulie 1859 și mai 1879. Redactorii lui cei mai proeminenți au fost N. T. Orășanu și I. G. Valentineanu.

„Ghimpele" a fost numele sub care a apărut din mai 1866. Din cauza deselor suprimări și-a schimbat mereu titlul. Așa s-a numit pe rînd „Coarnele lui Nikipercea", „Ochiul dracului", „Cicală", „Sarsailă" etc. K. a făcut adesea obiectul caricaturilor și epigramelor corosive ale acestei foi.

[23] Vezi partea I a volumului, p. 575, nota 3.

[24] Vezi *ibidem*, p. 51, nota 4.

[25] Legea rurală din 1864. Vezi prezentarea ei la N. Adăniloaie și D. Berindei, *Reforma agrară din 1864*, București, 1967.

[26] Luptă desfășurată în timpul războiului franco-prusac, în 1871.

[27] Ministerul Al. G. Golescu, format la 2 februarie 1870 și înlocuit la 20 aprilie același an cu cel condus de Manolache Costache Iepureanu. G. Manu ocupase portofoliul Ministerului de Război.

[28] Vezi supra p. 87, nota 9.

[29] Locul pe care dorea Frederic cel Mare să-și construiască palatul de la Sans-Souci aparținea unui morar, care a refuzat să i-l vîndă. La amenințarea regelui că îl va confisca terenul, morarul a exclamat inocent că nu se teme, deoarece „mai sînt judecători la Berlin!"

[30] Pentru lovitura de stat de la 2 mai 1864, vezi partea I a volumului, p. 50, notele 3 și 4.

[31] Vasile Boerescu.

[32] Vezi intervențiile următoare.

Pe marginea propunerii lui Aristide Pascal ș.a. de a fi deferiți justiției miniștrii implicați în afacerea „Strusberg" *

Cer cuvîntul pentru o cestiune constituțională care este mai mult decît cea regulamentară [1]. *(Zgomot mare.)*

Domnul președinte: Aveți cuvîntul.

Onor. domni reprezentanți ai națiunii, dumneavoastră, cari iubiți Constituțiunea, fiți așa de buni și adeveriți un fapt.

Domnul Negură s-a suit la tribună și a vorbit și ați văzut cum toți cei din dreapta au tăcut și au ascultat. *(Întreruperi.)*

Voi ruga și pe domnul Boerescu să-și aducă aminte că este acuzat și să nu vină să mă întrerupă tocmai domnia-sa, ci să aibă demnitatea acuzaților...

Domnul B. Boerescu: Nu sînt acuzat.

Ești, domnule, acuzat împreună cu mine. *(Ilaritate.)*

Domnul Boerescu: Ba nu sînt.

Ei, atunci nu mai pot zice nimic; vă rog dară, domnilor, iertați-mă, cînd văd că tocmai un coleg al meu în asemeni momente nu este la înălțimea demnității sale. *(Aplauze.)*

Voi ruga dară pe toți din partea dreaptă, și juni și bătrîni, căci și acolea sînt mulți juni și bătrîni tot așa de onorabili ca și cei din stînga, că precum a binevoit a asculta pe onor. domn Negură, în puterea acestui precedent mă adresez la dumneavoastră și vă rog pentru dumneavoastră, pentru Constituțiune, să fiți așa de buni să nu veniți a procede la vot în urma cuvintelor onorab. domn Negură, pentru că domnia-sa n-a vorbit ca reprezintante al națiunei, nu a cerut să mergem înaintea Curței de casațiune, ci a cerut vendeta publică.

* Ședința din 6 martie 1871.

Domnul Negură: Nu este exact protestez. *(Zgomot.)*

Sînt fericit că onor. domn Negură zice că nu este exact, dară urechile cele mai mari *(zgomot)*, urechile cele mai pătrunzătoare nu au putut să audă ce a spus domnia-sa după atîta larmă, cum nu s-a putut auzi nici propunerea care s-a citit adineorea.

De aceea vă rog ca un asemenea vot care aveţi a-l da acum dumneavoastră să fie dat cu tot sîngele rece cu care totdeauna trebuie cineva să se întovărăşească, şi să fim nedespărţiţi cu toţii ca în orice hotărîre ce se dă de o Cameră, de o naţiune, dară şi de un simplu judecător de pace. *(Zgomot, nu se mai aude.)* Iertaţi-mă că, în faţa stării în care să află acum Adunarea... *(Zgomot).*

Voci: În ce stare se află?

Domnul preşedinte: Domnule Kogălniceanu, starea Adunărei este foarte demnă şi foarte liniştită. *(Zgomot.)*

O voce: Da, Adunarea se găseşte foarte demnă şi foarte liniştită.

Văd că onorabilul domn Candiano vine să sprijine cuvintele dumneavoastră, domnule preşedinte, că Adunarea este demnă şi liniştită; aşa, în acest moment constat şi eu că e aşa şi de aceea zic că nu este bine ca cu ocaziunea acestui vot să vină să se facă cestiuni personale, după cum s-a făcut griefuri * de despărţire de partit. Şi nu socotesc că a fost bine, nu socotesc că cu asemenea vorbe trebuia să facem finalul unei discuţiuni care a ţinut 12 zile, ci aceasta să putea face mîne şi poimîne. De aceea vă conjur, este propunerea onorab. domn Fleva, fiţi aşa de buni puneţi-o la vot şi cu aceasta să nu credeţi că se vor împedica cele[l]alte propuneri, ele vor merge înainte...

Voci: Aşa, aşa.

Decît vă rog ca măcar acum, în momentul de a ne despărţi, să lucrăm în unire, căci vedeţi că de astăzi înainte fizionomia acestei Camere are să ia cu totul altă direcţiune. Şi să dea Dumnezeu eu cel bătrîn să nu ies prooroc, căci domniile-voastre cei tineri aţi făcut pe un om ca onor. domnul Ionescu [2], care de la '54 necontenit cu ideele sale a fost omul cel mai independinte şi pururea pentru libertate, şi care a refuzat portofolie de ministere de la '54 încoace, domniile-voastre astăzi l-aţi făcut a se despărţi de domniile-voastre [3].

„Monitor", 1871, nr. 70, p. 411, col. 3.

* Plîngere, reproş, din fr. *grief.*

NOTE

[1] A. Pascal, N. Blaremberg, P. Grădişteanu, N. Voinov, N. Ionescu, I. Agarici etc. propuseseră darea în judecată a miniştrilor aflaţi în funcţie de la darea concesiunii pînă la ultimul guvern şi urmărirea lor pe cale penală şi civilă, căci a fost pusă în execuţie o lege înainte de adoptarea ei de către Senat şi sancţionarea ei de către domnitor, prin urmare s-a violat Constituţia; a fost numit Ambronn, un străin, drept comisar al României la Berlin. În fine, concesiunea a fost obscură şi echivocă în unele articole.

Propunerea, iniţiată de N. Blaremberg, trebuia, conform regulamentului, să fie susţinută pentru asemenea cerere de dare în judecată de 20 de persoane.

[2] N. Ionescu, semnatar al propunerii, ceruse „sciziunea" în ceea ce priveşte inculparea persoanelor implicate în afacerea Strusberg, în sensul nominalizării vinovaţilor. Înainte de citirea propunerii, el luase cuvîntul şi o caracterizase drept „simplă declaraţiune[...] formulată sub o formă dubitativă, neprecisă".

[3] Propunerea a fost respinsă cu 69 de voturi împotrivă, 52 pentru şi 2 abţineri.

Sesiunea 1871—1872

Intervenție la proiectul de lege „asupra poziținii oficerilor". Cu referire la statutul celor aflați în neactivitate *

Domnilor, reclam indulgența Camerei pentru cîteva cuvinte, spre a combate pe onor. domn Agarici [1].

Cu părere de rău, domnilor, o spun că domnul Agarici prin teoria ce susține are să ajungă la un scop diametral opus de acela ce-l voiește domnia-sa și noi toți. Domnilor, care este scopul acestei legi? De a asigura poziținea oficierului în contra pasiunilor, fluctuațiunilor și capriciurilor politice, mai bine decît pînă acuma. Și onor. domn Ionescu și alți domni deputați, care nu se presupune că au multă simpatie pentru ministerul care înfățișează acest project, au văzut în acest project un adevărat progres în raport cu legea care există astăzi. Onor. domn Agarici ar fi avut dreptate dacă domnia-sa ar fi putut izbuti ca Adunarea să asigure mai bine poziținea oficierilor în momentul cînd se pun în neactivitate, însă legea actuale păstrează ministerului toată autoritatea sa de altădată. Ministerul a avut fericirea să-i fie păstrată o mare autoritate în hotărîrea punerei în neactivitate a oficierilor, deși nu o hotărăște singur, nu pune singur pe oficier în neactivitate, ci prin o comisiune compusă de trei membri cari se numesc de către ministru. De este bună această dispoziținne, de este rea, eu nu am să zic nimic, căci este votată de Cameră și astfel fiind acum nu putem zice alt nimic decît că punerea în neactivitate se face așa cum trebuie să se facă. Așa este armata. Armata, a zis chiar domnul ministru, este o anomalie, o excepțiune în secolul al XIX-lea, și fiind astfel i se cuvin și legi excepționali. Așadară, domnilor, s-a păstrat ministerului dreptul de a aprecia dacă unui oficier trebuie să i se lase o comandă sau nu, sau trebuie a se pune în neactivitate. Ce zice onor. domn Agarici? Zice că această poziținne să nu dureze decît un an și domnia-sa nu se ocupă decît de soldă, dară cum se ocupă domnia-sa de soldă? Tălmăcește domnia-sa îndată zicînd că ministrul să fie dator ca în acest an să cheme numaidecît în cadre un oficier. Dară dacă ministrul nu voiește sau nu are mijloace, care are să fie rezultatul teoriei domnieisale? Rezultatul are să fie acela că, de unde oficierul era lovit o dată prin punerea în neactivitate, acuma are să fie lovit îndoit, căci are să fie aruncat pe pavele. Apoi știți dumneavoastră ce este oficierul pus pe pavea? Domnia-sa o știe, căci tot domnia-sa a răspuns că nu voiește ca oficierii să facă politică, și domnia-sa, care a studiat această cestiune, căci eu văd că vorbește cu foarte mare inteligență, ar fi trebuit să știe că nimic nu a făcut mai mare rău Burbonilor decît licențiarea armatei Loirei, care

* Ședința din 20 noiembrie 1871.

s-a luptat pe cîmpurile Europei, şi aruncarea pe stradele Parisului şi a altor oraşe a oficierilor ei. Ei bine, eu nu voiesc ca în ţara mea să văd oficieri că fac politică, pentru că sînt aruncaţi pe pavele şi pentru că mor de foame. Dară domnul Agarici zice: Aci e cestiunea de bani, nu este cestiunea de aruncarea oficierilor pe pavele. Ei bine, mie mi se pare că noi nu votăm cestiunea de bani acuma, nu votăm legi financiare sau budgetare, ci votăm o lege care asigură poziţiunea militarilor şi, dacă se va găsi un ministru care va abuza de această facultate ce-i dă legea şi va spori numărul oficierilor în neactivitate atît de mult încît să devină o plagă pentru budget, atunci Camera aibă bărbăţia şi energia ca să pună pe ministrul acela în păzirea legii, silească-l să respecte legea şi să nu facă abuzuri mari de această facultate a punerii în neactivitate, căci noi ştim că s-a făcut aceasta. Onor. domn Agarici trebuie să-şi aducă aminte că în anul 1866 sau '68, cînd s-a esaminat budgetul acelui an, s-a găsit o sumă colosală care se da oficierilor în neactivitate, căci după evenimentul de la 11 februariu se sporise foarte mult numărul acestor oficieri, se desfiinţase jumătate din cadrele grănicerilor şi oficierii aceia trecuseră în neactivitate, şi Camera de atunci prin hotărîrea ei a silit pe ministru ca să pună pe aceşti oficieri în cadrele armatei, căci a restabilit serviciul grănicerilor după cadrele de mai nainte. Aceasta o va face Camera oricînd, îndată ce va vedea că ministrul se înfăţişează cu o cifră budgetară prea mare pentru oficierii în neactivitate. Atunci Camera, în sentimentul ei de dreptate, se va interesa să vadă dacă ministrul a abuzat de această facultate ce-i dă legea şi dacă se va găsi că a abuzat va căuta îndată a sili pe ministru să reintre în lege, să se limiteze într-o sumă mai mică.

Prin urmare, vedeţi că dacă suma va fi mare, dacă ministrul va abuza, atunci Camera poate sili pe ministru să reintre în lege şi de aceea conjur pe domnul Agarici să nu mai susţină amendamentul domniei-sale, căci trebuie să recunoască că nu va lovi decît în oficierii cari au avut nenorocirea să fie puşi în neactivitate şi prin teoria domniei-sale-i va face să alerge pe strade şi să facă politică [2].

„Monitor", 1871, nr. 263, p. 1369, col. 5.

NOTE

[1] I. Agarici făcuse un amendament la articolul 21: „Solda de neactivitate pentru licenţiare de corp, suprimare de funcţiune, întoarcerea din captivitate şi infirmităţi timpurali este de 1/2 solda de activitate fără accesorii". Amendamentul: „Plata acestei solde nu se va putea prelungi mai mult de un an, sub nici un cuvînt, urmînd ca în acest interval poziţiunea neactivităţii de toate categoriile să fie regulată definitiv".

[2] Amendamentul a fost primit de Adunare, ca şi legea în totalitate, cu 81 voturi pentru şi opt împotrivă.

Discurs în problema concesiunii Strusberg *

Domnilor deputaţi, se apropie doi ani de cînd nu am avut onoarea a mă sui la această tribună. Sînt două sesiuni ordinare şi două sesiuni estraordinare, cînd eu foarte rar am luat chiar cuvîntul în această onor. Cameră.

* Şedinţa din 15 decembrie 1871.

O singură dată, tot în afacerea Strusberg, am vorbit ca membru al majorității, din acea majoritate care sprijinea ministerul Ion Ghica [1]; am luat atunci cuvîntul ca să apăr în contra acelei majorități pe colegii și succesorii mei la minister, cari atunci se aflau în minoritate și cari cu nedreptate erau acuzați de către majoritate.

Tot acest rol, însă într-un sens invers, îl iau și azi; cu toate aceste, domnilor, nu aș fi vorbit în această cestiune, dacă mai cu deosebire nu ni s-ar fi înfățișat două mari împrejurări cari reclamau ca și eu să-mi fac datoria de deputat. Întîia împrejurare este că și eu, ca fiecare din domniile-voastre, nu trebuie să ne ascundem pericolele grave în care se află țara, pericole pe cari, poate, chiar părinții noștri nu le-au întîlnit atîta de mari ca acele ce ne amenință azi; căci ele amenință autonomia noastră. Cînd dară văd țara mea aproape de prăpastie, este datoria mea, ca a fiecăruia din domniile-voastre, să lăsăm la o parte toate considerațiunile personali și fiecare să venim, și franc și leal să spunem opinia noastră.

A doua împrejurare, domnilor, care mă face să vorbesc este că onor. minister [2] de aseară a schimbat cu totul fața lucrurilor, făcînd din cestiunea căilor ferate o cestiune ministerială. Orizontele dară se lărgește, și acum avem dreptul să cercetăm actele guvernului de la formarea ministerului acestuia și pînă acum!

Minoritatea din care am onoare a face parte, mică, neînsemnată cît este ea, este datoare azi să vină să-și esprime și ea opiniunea sa în privința actelor acestui ministeriu. Este bine, este constituțional, domnilor, ca ministerul din timp în timp, cînd socotește de cuviință, să pună pe tapet cestiunea ministerială, care nu e decît un apel ce se face la încrederea politică a majorității, a reprezentațiunei naționale, spre a-și cunoaște minist[e]rul forțele, sprijinul ce mai are în Cameră; și avîndu-l, să meargă înainte în conducerea afacerilor publice cu îndoită energie.

Așadară, azi pentru întîia dată voiesc a spune pentru ce eu nu pot avea onoarea de a da încrederea mea politică ministerului actuale.

Domnii mei, înainte de toate, permiteți-mi să definez ce este această opoziție din Cameră pe care onor. minister a atacat-o ieri. Este o opoziție sistematică acel grup de 40—50 deputați cari diferă de opiniunea ministerului în privința convențiunii Bleichröder [3]? Sîntem noi un partid compact, hotărît numaidecît a răsturna ministerul? Aceasta nu este planul acestei opoziții; aceasta nu a fost nici în luna lui iuliu, nici acum! Noi ne-am întrunit numai în privința cestiunii căilor ferate. Ați văzut că din acești 40—50 deputați, cari au subscris propunerea minorității, s-au rădicat mai mulți oratori cari s-au esprimat în privința ministerului cum nici unul din majoritate nu s-a esprimat. Pe acești deputați i-ați văzut declarînd sus și tare că doresc ca ministerul actuale să dureze pe aceste bănci cît durează stejarul! Ați văzut alți deputați, cari au subscris alături cu mine, zicînd că ministerul, prin retragerea projectului său de astă-vară și primind projectul votat de Cameră la 17 iuliu [4], și-a căpătat titluri neșterse la recunoștința țărei, ș-a căpătat o pagină glorioasă în istoria României! Vedeți dară, domnilor, că în asemene condițiuni aceasta numai opoziție sistematică, antiministeriale, anticonstituționale nu se poate numi! Opoziția noastră este formată numai pentru că, în cestiunea căilor ferate, nu convine la un număr de deputați din deosebite grupe soluțiunea propusă de guvern și că ei cred că această cestiune trebuie să fie rezolvată în alt mod. Acesta este simțimîntul adevărat al opoziției noastre; prin urmare, nu meritām acuzările cari ni se fac, că sîntem o opoziție răsturnătoare, care vrea să ducă lucrurile pînă în uliță!

Avem dreptul să sprijinim acest adevăr, pentru că acei cari sînt în capul propunerii noastre au şi ei un trecut şi, întemeindu-se pe acest trecut, au dreptul, poate mai mult decît mulţi din adversarii lor, să zică că niciodată nu s-au coborît în uliţă, că niciodată n-au conspirat cu acei cari au răsturnat domni, că nu conspiră, că nu vor conspira, că numai ei nu vor răsturna domni! *(Aplauze.)*

Vin acum, domnilor, la marea imputare, la crima ce se face acelora cari au dat concesiunea Strusberg, unii ca miniştri, alţii ca deputaţi! Acela care s-a acuzat mai mult, acela asupra căruia se aruncă toate blăstemele, toate fulgerile, nu este între noi! El este căzut, şi fiecare om politic, cît de mic din ţara noastră, ştie soarta căzutului: munţii cad asupra lui şi-l zdrobesc! Aşa este şi cu onor. domn Ion Brăteanu.

Omul acela care a condus doi ani destinele acestei ţări, omul acela care a luat parte la mai multe acte mari naţionali, omul acela care a fost colegul mai multora din miniştrii actuali, barbatul acesta n-a găsit măcar un colegiu al 4-lea care să-l trimită între noi! Dar de aceasta nu trebuie să ne mirăm!

Onor. domn Manolachi Costachi, căruia numai spiritul nu-i lipseşte, ne zicea odată: Nu ştiu, domnilor, toţi miniştrii fac profesiune de neintervenire în alegeri; dară nu ştiu cum se întîmplă că, atunci cînd este un ministeriu din dreapta şi se fac alegeri în timpul său, bancele Camerei se umplu cu deputaţi din dreapta; cînd este un minister din stînga, bancile Camerei se împănează cu deputaţii din stînga. Aşa s-a întîmplat şi acum, căci eu văd că bancele Camerei s-au umplut cu deputaţi conservatori atît de mult, încît mulţi, negăsind locuri, au ocupat pînă şi băncile din stînga estremă. *(Ilaritate.)*

Voci: Dară cînd erai domnia-ta la minister, cum era?
O voce: S-a profitat de lecţiune.

Am ascultat cu toată atenţiunea două zile vorbele atîtor oratori şi n-am întrerupt pe nimeni; vă declar de mai înainte că nu voi răspunde la nici o interupţiune...

O voce: Tare bine faci!

Onor. domn Manolachi Costachi, cînd ne făcea această descriere fidelă a sistemului nostru constituţionale, ne aducea aminte de un păcat, care acum cade în sarcina acelora cari astăzi nu sînt reprezentaţi în Cameră decît prin trii deputaţi. Ne aducea aminte domnul Iepureanu că sub ministerul Brătianu domnia-sa a fost exclus din Cameră pe nedrept, precum tot pe nedrept au fost excluşi din Cameră domnul general Florescu şi domnul Petre Grădişteanu. Astăzi acel partid, care a făcut atunci acele nedreptăţi, primeşte pedeapsa talionului. Din nenorocire însă, acei cari acum aplică pedeapsa talionului nu au destulă prevedere spre a gîndi că precedentele sînt pururea fatali celor ce le creează şi că mîne pot veni alţii la putere cari la rîndul lor să le aplice lor aceeaşi pedeapsă!

Domnilor, este mai uşor de a înjura decît de a apăra şi a lăuda.

Eu voi lua rolul ingrat de a apăra! Şi mai întîi zic atît, că ţara aceasta are şi ea o fericire, adică că partidele biruite redevin biruitoare cele mai multe dăţi prin greşalele biruitorilor, că la noi morţii reînvie. Şi despre aceasta avem nenumărate esemple; nu avem decît să ne uităm unii la alţii, şi să ne vedem cînd morţi, cînd vii; sper dară că şi onorabilul domn Ion Brăteanu va reînvia. *(Senzaţiune.)* Va reînvia, domnilor, prin greşelile acelor cari astăzi sînt biruitorii zilei.

Domnilor, viu acum la cestiunea căilor ferate, şi anume la concesiunea Strusberg [5].

Nenorocirea, domnilor, acestei concesiuni este că din început i s-au dat şi apoi s-a continuat a i se da caracterul unei cestiuni politice. Eu cred că, dacă politica militantă ar fi putut să se dea la o parte de această concesiune, cestiunea oricît de spinoasă ea este, de mult, dară foarte de mult, şi-ar fi avut soluţiunea sa. Voi să mă esplic, domnilor.

Ştiţi foarte bine că în secolul al 19[-lea] cestiunile economice primează toate cestiunile; ele sînt dară cestiuni eminamente politice. Aşa a fost şi este şi la noi, şi mai ales la noi. Încă din timpul domniilor regulamentare, era o maximă de stat — şi atunci principatele Moldova şi Ţara Românească erau despărţite — că pre cît se poate să nu se dea interesele economice ale ţării în mîna vecinilor. În timpul domnului Grigore Ghica voievod, de fericită memorie, cînd ţara era ocupată de armatele austriace şi turceşti, în ajunul Tratatului de Paris, s-a înfăţişat o cerere din partea bancei Austriei ca să se dea acestui institut de credit fundarea întîiului institut de credit din ţară, banca ipotecară numită atunci şi astăzi *Banca Moldovei* [6]. Ţara era ocupată, cum v-am spus, de oştiri şi generalul Coronini [7] dicta legea în principate ca un proconsul roman. Ei bine, miniştrii de atunci şi cu dîn;ii toată naţiunea — şi am mare plăcere cu această împrejurare a-mi aduce aminte nişte suvenire ale juneţei mele foarte plăcute, şi între ele de a vedea ca şi astăzi figura pe banca ministeriale, tot în calitate de ministru de finanţe, [a] onor., şi pe atuncea amicul meu politic, domnul Petre Mavrog[h]eni —, pe atunci, mai adaug, ministerul întreg, în care era şi răposatul Dimitrie Ralet, şi cu ministerul, tot ce era june, tot ce era inteliginte, tot ce dorea şi voia un alt viitor pentru România, toţi, cu domnul în frunte, am ajuns, cu toate ameninţările, cu toate notele, cu toată ocupaţiunea, cu toată intervenţiunea directă a generalului Coronini, am ajuns a refuza Austriei banca; şi am dat-o unei companii germane de la De[s]sau şi Berlin. Aceasta s-a considerat atunci ca un adevărat triumf naţionale.

Concesiunea aceasta din cauza directorelui său Nuland a avut un rău sfîrşit; cu toate acestea nimeni din noi n-a mers d-a acuza naţiunea întreagă germană pentru greşala sau necredinţa directorelui acelei bănci.

Cînd ne-au venit propuneri pentru căile ferate din România, sub ministerul Golescu—Brătianu, noi aveam dinaintea noastră un şir de concesiuni date înainte, unile date chiar înaintea Unirei principatelor; se dase o concesiune de pomenitul întru fericire Barbu Ştirbei pentru căile ferate din Valahia; în Moldova se dase o concesiune lui Brasey; apoi după Unire s-au dat mai multe concesiuni, şi anume principelui Brîncoveanu, lui Sapieha, lui Brasey, lui Lefevre, lui Wart, lui Salamanca [8].

Nici una însă din aceste concesiuni n-a putut izbuti.

Sub ministerul domnilor Golescu şi Brătianu ne-au venit două cereri de concesiune: concesiunea Offenheim şi concesiunea Strusberg. Era necesitate mare, domnilor, ca să se înzestreze ţara noastră cu acele căi de comunicaţiune răpezi, care numai României-i lipseau.

Nu uitaţi, domnilor, că atunci d-abia se fundase regimul creat prin 11 februariu, şi mai ales prin 10 mai; toate cestiunile naţionali, politice, sociali erau rezolvate sub domnia lui vodă Cuza; aparţinea dară dinastiei celei noi să dea ţării cea mai mare invenţiune a secolului al 19-lea, drumurile de fer!

Toţi dară, domnilor, cîţi ne aflam în Cameră, afară de o mică fracţiune, toţi am fost de ideia că trebuia să ne ocupăm serios cu înzestrarea

României cu acest mijloc minunat de comunicaţiune. N-avem decît să citim procesele-verbali ale şedinţelor de atunci, să citim apelul nominale după atunci, şi vom vedea că, dacă a fost o mare majoritate în favoarea acestei cestiuni, majoritatea s-a format cu mai mulţi deputaţi din dreapta, cari şi astăzi figurează pe băncile Camerei.

Chemaţi d-a ne rosti între concesiunea Offenheim şi între concesiunea Strusberg, conform tradiţiunilor vechi d-a nu da interesele economice ale ţărei în mînele vecinilor, s-a preferat concesiunea Strusberg.

Pînă aici, domnilor, vedeţi că ministerul Golescu—Brătianu nu merită peatra care i se aruncă necontenit, pentru că a dat preferinţă concesiunei germane Strusberg!

Vina sa este aiurea; este că n-a lăsat destulă libertate Camerei de atunci ca să studieze cu maturitate condiţiunile concesiunii. Aci este vina! Comitetul delegaţilor s-a compus de unele persoane cari erau departe de a fi o specialitate în materie de căi ferate. Raportatorul de atunci era un nume scump, numele unui bun patriot al unei familii care în Bucovina a ţinut şi ţine şi astăzi drapelul naţionalităţii române. Însă dacă venerabilul Constantin Hurmuzaki, astăzi mort, era o ilustraţiune în istorie şi în drept, în organizaţiunea căilor ferate se înţelegea tot atît de puţin ca şi mulţi din colegii săi! Astfel concesiunea Strusberg s-a votat în condiţiuni rele, cari de la început trebuia să ne conducă la rezultatele unde am ajuns.

Unii din oratorii cari au vorbit au arătat greşala capitale a acestei concesiuni. Aceasta era condiţiunea primirii unor linii prea lungi, şi pînă la primirea lor plata cupoanelor din fondul de construcţiune. Consecinţa neapărată era că, cu cît construcţiunea se prelungea, durînd peste doi şi trei ani, cu atît trebuia mai mult să se absoarbă şi fondul de construcţiune. Aci este viţiul cel mai mare al concesiunii. A venit apoi resbelul franco-german, care negreşit a esercitat o înrîurire fatale şi asupra construcţiunii, şi asupra operaţiunilor financiare.

De la darea concesiunei vin acum, domnilor, la aplicarea ei! S-a aruncat insulte, învinovăţiri asupra a trei rînduri de miniştri, cari au avut nenorocirea de a aplica această concesiune. Înşuşi aceşti miniştri nu au tăgăduit că s-au făcut greşeli; şi ar fi o mare pretenţiune din parte-mi de a susţine că nu s-au putut face greşeli. Însă acei miniştri, şi mai cu seamă ministerul din care am făcut parte, prezidat de onor. preşedinte actuale al Camerei [9], şi ca preşedinte de miniştri, şi ca ministru al lucrărilor publice, v-a făcut întrebarea ce v-o face şi astăzi: Cum, dacă concesiunea Strusberg ar fi fost bună, cum s-ar fi putut întîmpla cu dînsa ce nu s-a întîmplat cu cele[l]alte concesiuni? Ministerul nostru a avut să aplice trei concesiuni: Barkley de la Bucureşti la Giurgiu, Offenheim de la Iaşi — Roman la Suceava, şi Strusberg! Ei bine, concesiunea Offenheim s-a aplicat, şi n-a dat loc la nici o plîngere; aseminea a fost şi cu concesiunea Barkley. Numai concesiunea Strusberg a dat loc la plîngeri, şi drepte plîngeri. Va să zică, era în însăşi concesiune viţiuri de execuţiune.

Am avut onoare a spune că resbelul franco-german a avut o înrîurire fatale asupra acestei întreprinderi. Toată lumea ştie că obligaţiunile Strusberg erau împrăştiate în cea mai mare parte numai în Germania, şi împrăştiate mai ales la mici capitalişti, la lucrători, la servitori, la fabricanţi, cari toate economiile lor le puseseră în aceste obligaţiuni. Cînd a izbucnit resbelul, naţiunea prusiană a fost chemată sub arme; fiecare landverist a trebuit să facă parte din armată, şi la plecare atunci fiecare a gîndit să lase bani acasă la femeie şi la copii! Au trebuit dară să vînză

obligațiunile Strusberg, cari deodată au împlut pieţele financiare ale Germaniei. Rezultatul a fost că acele obligațiuni cari înaintea resbelului erau la 66 s-au coborît pînă la 34 și 33 ! Și aci trebuie să vedem o cauză mare a neizbutirii concesiunii !

Tot atunci a intervenit și politica noastră esterioară spre a lovi această concesiune, spre a face din cestiunea Strusberg o afacere politică și pentru guvern, și pentru opoziţiune.

Voi fi aici cît se poate de rezervat ! Știți că toată lumea era îngrijorată de resbelul între Francia și Germania, două puteri mari, cu egal drept garante ale României. La început se credea și la noi ca în toată Europa că rezultatul resbelului va fi cu totul altfel decît a ieșit. Aci sînt dator să rog pe mulți să-mi scuze o opiniune individuale a mea. Am intervenit domnilor...

Domnul Grig. Balș: În resbel? Eu știam că domnul Carp a intervenit.

Aţi zis ; n-am zis eu ! De atunci cestiunea căilor ferate a mers alături cu cestiunea politică ; în politică am făcut *fausse route*, am avut și unii și alții, și guvern și o parte din opoziţiune, am avut neiscusința de a atrage asupra-ne urgia Germaniei.

Sînt în această cestiune foarte rezervat ; să trecem dară ușor, pentru că eu combat numai o eroare fără a spune măcar cine e vinovatul ! Faptul este că unii greșind au împins lucrurile pînă la manifestarea de la sala Slătineanu [10], care pot zice că un moment mai că era să fie Waterloul sau Sedanul instituțiunilor noastre autonome.

Domnul G. Manu: Nu mai învie mortul.

Să nu căutăm cine a fost mortul de la acel Sedan al nostru, căci am găsi mulți morți și de deosebite culori.

De atunci [î]mi păstram dreptul că protestez contra uneltirilor făcute la Slătineanu. Din nenorocire ministerul domnului Lascăr Catargiu, suit la putere a doua zi după manifestarea de la Slătineanu, venind la Cameră, făcu din continuarea discuției o cestiune ministeriale. Astfel deputații cari voiau să vorbească spre a stigmatiza intrigele ce au uneltit scandalul de la Slătineanu s-au văzut osîndiți a tăcea. Discuțiunea hotărîndu-se atunci de majoritate a se continua, ministerul s-a retras ; și a doua zi Camera, pe temeiul unei cestiuni de regulament, a fost dizolvată !

A venit, domnilor, ministerul actuale. Declar de mai înainte că acest minister era un minister de necesitate ; și declar chiar că a făcut act de buni patrioți primind sarcina de a conduce afacerile publice. Majoritatea Camerei trecute nu a avut curagiul să ia asupră-și situațiunea ; atunci partidul conservator, într-un instinct de conservare, a zis : luăm noi situațiunea în răspunderea noastră ; și a dat țărei un guvern.

Vedeți, domnilor, că sînt foarte drept, pentru că mai înainte de toate nu neg nimănui din această Cameră, fie guvern, fie opoziţiune, nu-i neg patriotismul ! Sînt sigur că și pe acele bănci *(indică banca ministeriale)* sînt români tot atît de patrioți ca și cei ce au onoare de a-i combate.

Domnul ministru de esterne [11]: Fac rezervele mele, vă voi răspunde în această privință... am dreptul să aleg.

Dacă voiți a face *steeple chase* (cursă de cai) de patriotism, atunci mă înscriu și eu ca cursier !

Eu nu recunosc nimănui în această incintă monopolul patriotismului ; și precum [nu] am recunoscut acest monopol cutăruia sau cutăruia grup din Adunare, tot asemenea nu-l recunosc și onor. minister ; dară zic că

în situaţiuni grele şi patriotul cel mai mare poate să comită greşeli şi că în asemenea cazuri nu ajunge numai patriotismul spre a conduce ţara la limanul său ; mai trebuie poate şi alte calităţi !

Ştiţi foarte bine, domnilor, ce se întîmplă imediat după formarea ministerului actual ; în întru Camera s-au dizolvat, şi la Berlin s-a trimis un agent, onor. domn Petre Carp, care, credincios tradiţiunilor sale de deputat şi ziarist — înaintea victoriilor Germaniei —, afectase ca guvern o politică latină ! Domnia-sa a fost trimis în Berlin să facă scuze principelui Bismark pentru insulta care în sala Slătineanu s-a făcut unei mari naţiuni şi unui mare imperatore.

Domnilor, de aci, cum am avut onoare de a spune, cestiunea Strusberg au luat proporţiuni şi mai mari ; nemulţămirile pentru suspendarea lucrărilor de către domnul Strusberg s-au unit cu nemulţămirile ce a rădicat ministerul actual, şi ca consecuinţă, o mai repet, România şi-a atras urele Germaniei.

Dară să revin puţin asupra evenimentelor.

Ştiţi ce se întîmplase în timpul ministerului domnului Ion Ghica ? Într-o zi a venit acel ministeriu aici tot atît de constituţional ca şi ministerul actual, a pus în mîna noastră dosarul concesiunei, fără să ne spună ce voia cu acel dosar şi unde vrea să ajungă ; şi atunci majoritatea şi minoritatea ne-am încleştat la lupte, şi două săptămîni ne-am certat între noi, ne-am înjurat unii pe alţii şi rezultatul a fost trecerea la ordinea zilei. *(Ilaritate.)* Însă ţara era în nerăbdare să vadă soluţionarea cestiunii, să aibă în fine drumuri de fer.

În sesiunea extraordinară din vara trecută, ministerul actual a venit şi a pus din nou pe tapet cestiunea ; Camera a fost chemată a se rosti. Eu n-am fost atunci aci, şi n-am fost din două împrejurări : întîi că vara, fie ca eu să fiu în majoritate, fie ca să fiu în minoritate, mă duc la băi ; şi al doilea, nu intră în principiile mele ca îndată ce un ministeriu vine pe acele bănci să-i fac opoziţiune. Aceasta este atitudinea care am ţinut-o faţă şi cu ministerul Iepureanu, şi cu ministerul actual ; şi în aceasta difer de domnul Carp [12], carele abia ieşise din ministeriu şi a doua zi a venit englizeşte să facă opoziţiune succesorilor săi.

Domnul Al. Lahovary: Domnul Carp fiind la Viena nu vă poate răspunde, nu-l atacaţi dară.

Domnul Costachi: Lăsaţi că vom răspunde noi.

Nu-l atac, decît spun un adevăr, că şi domnia-sa ieşind din minister a spus ceva foarte corect, a zis : Nu sînt mulţumit cu purtarea ministerului Ion Ghica şi prin urmare-i fac opoziţiune.

Domnul G. Manu: Noi l-am susţinut mai francaminte decît majoritatea sa.

Las altora să spuie împrejurările şi peripeţiile prin care a trecut legea de la iulie spre a se vota şi sancţiona. Însă, neluînd parte la votarea ei, sînt poate în poziţiune de a o judica într-un chip mai nepărtinitor decît alţii.

Domnilor, ce a fost această lege ? Fost-a ea impusă guvernului de către opoziţiune ? Nu ! Opoziţiunea sistematică se mărginea mult în zece persoane. Propunerea a plăcut majorităţii, care susţinea pe guvern, şi guvernul a aderat la dînsa, a sancţionat-o ; şi prin urmare acea propunere a devenit lege ; ea arată bazele soluţiunei cestiunei Strusberg. Am zis ceva, domnilor, care să nu fie aşa cum s-a petrecut lucrurile ?

Domnul M. Costachi: Aşa este.

Însă această lege pe care ministerul a sancţionat-o n-a plăcut guvernului german. O corespondinţă întinsă a survenit între guvernul nostru cu guvernul german şi chiar cu Înalta Poartă.

Prin urmare, din momentul acesta cestiunea a luat un caracter mai politic; cestiunea căilor ferate a devenit o cestiune internațională. Dovada avem, deși procedeul domnului ministru de externe a fost cam curios, corespondința diplomatică care ni s-a pus sub ochi.

Această corespondință nu ni s-a arătat în vreo carte verde, roșie, albastră, cum se face în toate statele care au un guvern constituțional, reprezentativ, cum a făcut-o chiar sîrbii cu ocaziunea cestiunei Dunării, imprimînd toate actele și comunicîndu-le Scupcinei. La noi nu s-a făcut astă dată nici măcar cum se făcea altădată, cînd se ruga Camera să numească o comisiune care să studieze toate documentele și să facă apoi un raport ce se citea în ședință publică. Astă dată purtarea a fost și mai necorectă. N-am fost macar convocați în o adevărată ședință secretă, căci, după regulamentul nostru, zece deputați sau guvernul trebuia să ceară în ședința publică ca Adunarea să treacă în ședință secretă, în care apoi se urmează discuțiunea, dară votul se face în ședință publică. Noi ne-am adunat într-o zi numai în secțiuni unite spre a trece în secțiuni; și acolo ni s-a cetit de domnul Costaforu dosarul cum a binevoit; am luat note cît am putut. După citire, în loc să intrăm în discuțiune ca să putem a ne rosti asupra gravității situațiunei, domnul ministru președinte ne-a rugat ca a doua zi să-i dăm monopolul tutunului. *(Ilaritate.)* Cu toate acestea n-aș fi vorbit, domnilor, de aceste documente, dacă domnul G. Brăteanu nu ne-ar fi spus ieri că ministerul ne va arăta corespondința diplomatică în ședință publică, ceea ce n-a făcut! Nu, nu aș fi vorbit, domnilor, de această corespondință, cu toate că nu am luat nici un angajament să păstrez secretul, dacă însuși ministru[l] președinte nu ar fi zis ieri aceste cuvinte: „Domnilor, v-am arătat documentele diplomatice"; prin urmare, ne-a dat dreptul de a vorbi de acele documente. Am dară tot dreptul de a mă sprijini pe acele acte diplomatice, după cum voi socoti de cuviință. În adevăr, eu unul socotesc că dacă este vreo cestiune în care trebuie să se facă lumină întreagă, deplină, în care trebuie ca nu numai noi, dară țara întreagă să cunoască toate fazele prin care a trecut această cestiune, să cunoască toate periculele în care ea se află astăzi și cum am ajuns la acest pericol, apoi desigur, domnilor, este cestiunea de față.

Reviu la modul cum s-a aplicat legea de la iulie. Am zis că acea lege a fost primită cu nemulțămire de guvernul Prusiei, care nu s-a oprit deloc de a face protestațiunile sale; aceasta ne-o arată și documentele diplomatice, și presa străină! Ministerul nu o tăgăduiește; și fiecare din noi o știe! Ministerul dară a trebuit să caute să evite pericolul, s-a silit a da esplicațiuni satisfăcătoare. Bine a făcut pînă aci. Dară unde a făcut rău este de a lăsa a se întrevedea că în viitoarea sesiune a Camerei se vor face modificațiunile cuvenite, pentru ca această lege să fie primită nu numai de țara noastră, dară și de străini.

În acest interval, domnilor, ca din senin unii din detentorii de obligațiuni, mai ales acei din Breslau, luînd legea în mînă și cercetînd-o și-au zis: „Această lege nu este cum o voim, dară ne dă putința ca cu o oră mai înainte să sfîrșim neînțelegerile și să asigurăm măcar în parte capitalul nostru; să intrăm dară în relațiuni de a dreptul cu guvernul român". S-a început atunci a se face comitete de detentori. Unul din aceste comitete, acel de la Breslau, mi se pare, a numit ca reprezentante al său mărginit, însă tot reprezentante, pe domnul Hartel. Eu nu cunosc decît foarte puțin pe domnul Hartel; știu numai atît că domnul Hartel este unul din aceia care de mult trăiește în țara aceasta; domnia-sa

cunoaşte susceptibilităţile românilor faţă cu străinii şi aşa fiind domnia-sa a căutat ca să vină la rezultat, împreună cu guvernul, într-un mod care să ne convină şi nouă, împăcînd pe cît s-ar putea interesele şi susceptibilităţile noastre naţionali. Aceasta se vede mai ales din statutele ce le-a prezentat domnia-sa.

În aceste statute, domnia-sa statorniceşte ca comitetul de administraţiune să aibă reşedinţa sa în Bucureşti; asemenea directorul principal al căilor ferate să rezide în Bucureşti. Prin aceasta şi alte asemene clauze ne cam liniştise, şi aceste statute au contribuit mult la rezultatul ce proiectul guvernului a dobîndit în secţiunile Camerei actuale. Odată ce s-a făcut grupa de detentori din Breslau, au început a se face alte grupe şi în alte oraşe, în Berlin, în Viena etc.; atunci lucrul s-a arătat a fi serios; şi case mari ca Bleichröder, Miquel, Hanseman şi altele s-au pus în capul afacerei din propria lor iniţiativă, dară poate invitaţi şi de guvernul prusian, care voia a se sfîrşi odată cu cestiunea aceasta. După lungi tratări, domnilor, guvernul a ajuns la un rezultat şi acest rezultat este convenţiunea Bleichröder.

Intrăm acum în plină cestiune. Ce ne zice, domnilor, onor. minister în privinţa acestei convenţiuni în espunerea sa de motive?

„Astăzi expirînd terminul de 30 zile fixat prin art. 4 şi 5 al legei din 7 şi 29 iulie, mă cred dator a veni să prezint aprobării dumneavoastră proiectul de convenţiune prezentat de domnul Hartel, reprezentantul comitetului central al detentorilor de obligaţiuni de la Berlin".

Pînă aci, domnilor, guvernul a fost foarte corect; a făcut bine, a lucrat constituţional, căutînd să se aplice legea de la iulie prin bună tocmeală, prin învoirea între ambele părţi, înlăturîndu-se prin urmare conflictul internaţional.

Îmi păstrez dreptul să cercetez mai întîi dacă această convenţiune întruneşte condiţiunile care erau cuprinse în legea de la iulie; dară această parte o las mai mult acelor onor. deputaţi carii au votat acea lege şi carii prin urmare îi cunosc mecanismul mai bine decît mine. Eu voi trata numai cestiunea politică: şi aci declar că greutăţile politice care astăzi le avem din afară provin numai din cauza politicei greşite a ministerului, din cauza îngajamentelor diplomatice ce atunci a contractat...

Domnul C. Grădişteanu: Cînd atunci?

Cînd s-a încheiat convenţiunea.

Domnilor, îndată ce s-a încheiat convenţiunea, ministerul (rezultă din corespondenţa sa), ministerul zic, a comunicat-o atît la Viena şi Berlin, cît şi la Constantinopole agentului nostru, cu însărcinare ca să notifice Înaltei Porţi că guvernul român s-a învoit direct cu detentorii de obligaţiuni. Această învoială, domnilor, nu putea fi definitivă, o recunosc, decît după aprobarea Camerei; îndatorirea sa nu putea fi dară decît *ad referendum*, adică *sauf ratification*. Vedeţi, domnilor, că statornicesc faptele în chipul cel mai nepărtinitor.

Ministerul dară, conform îngajamentului său, a convocat Camerile spre a le supune această convenţiune. Aicea, domnilor, permiteţi-mi o mică digresiune. Dumneavoastră ştiţi că o ţară către ţările străine nu se reprezintă prin corpurile sale legiuitoare, ci prin puterea sa executivă. În mijlocul conflictului internaţional iscat prin sancţiunea legii în iulie, principele de Bismark se adresă către Poartă, cerînd ca să intervină şi să îndatoreze pe România a plăti obligaţiunile Strusberg. Aci e locul să esprimăm recunoştinţa noastră către Înalta Poartă, care, precum de sute de

ani, așa și astăzi a aplicat politica sa tradițională de a fi scutul apărător al autonomiei României, și în conformitate cu tractatele încheiate de țara noastră cu strălucitii padișahi otomani ! Poarta, la cererea guvernului prusian, știți, a declarat că nu poate interveni — cestiunea căilor ferate fiind o cestiune cu totul de resortul guvernului nostru interior, cestiune care, prin urmare, nu putea fi rezolvată decît prin România, prin libera ei voință !

Voci: Cine a răspuns Prusiei?
O voce: Ali pașa.

Da ; acest răspuns a fost dat de Ali pașa, marele bărbat de stat al Turciei, acea inimă generoasă care, cît a bătut, ne-a iubit ca pre fiii săi și care nu o dată a venit în ajutorul României !

Cel întîi dară care a fost mulțumit de învoiala făcută cu detentorii a fost marele vizir, care și direct prin scrisori și telegrame, și prin agentul nostru de la Constantinopole, a mulțămit domnitorului și guvernului pentru acea soluțiune, ce era menită să evite multe complicațiuni ulterioare, atît pentru noi, cît și nu mai puțin pentru Poartă !

Am acum să fac o mică și respectuoasă rectificare la cele zise ieri de domnul ministru președinte, carele a zis : „Noi nu am lăsat ca în această cestiune să fie amestecat domnitorul ; n-am lăsat ca domnitorul să ia parte la corespondența relativă la această cestiune și marele vizir. Eu nu știu ce au făcut alte ministere, dară noi am ținut pre domnul afară din conducerea acestor trebi !"

Sub măria-sa Carol I, eu n-am fost nici ministru de esterne, nici președinte de consiliu ; prin urmare, miniștrilor președinți și de esterne incumbă sarcina de a se apăra, dacă au făcut ca domnitorul să intervină în corespondințe publice. Domnii președinți ai consilielor, Dimitrie Ghica, Alexandru Golescu și Manolachi Costachi, vor răspunde ; atît pot zice, și sînt autorizat a o declara de către principele Dimitrie Ghica, cum că ministerul său, din care am avut onoare de a face parte, ajutat ori de noroc, ori de patriotismul și inteligența sa, ori de împrejurările de atunci, și mai mult decît toate, ajutat de datoria și conștiința demnității domnului și a țării, n-a avut cazul de a pune pre domnitor pentru afacerile politice în corespondință, fie cu marele vizir, fie cu orice altă persoană suverană sau guvern. Negreșit că și domnitorul nostru, ca unul ce este dintr-o familie suverană, la epistole de felicitare, notificări de nașteri, de căsătorii ale familielor domnitoare, a răspuns prin alte scrisori autografe ; însă niciodată, în nici un caz, personalmente n-a corespuns în afacerile țării !Aceasta o declar sus și tare și de aceea zic că domnul ministru președinte rău a făcut de a lăsat această bănuială asupra predecesorilor săi.

Domnul ministru de interne[13]*:* Orice am făcut noi ca miniștri luăm în răspunderea noastră, și la rîndul nostru vă vom spune.

Nu am acuzat pre nimeni și nici că pot acuza, căci nu știu ce au făcut alții ca miniștri ; m-am mărginit numai a zice că ministerul din care am avut onoare a face parte, sau din norocire, sau prin inteligința sa, sau din întîmplare, a știut a izbuti ca persoana domnitorului să fie pusă în afară de orice corespondință personale în afacerile țărei... Iată ce am spus și cu aceasta sper că nu am acuzat pre nimenea !

Dară revin la cestiune. Pre cînd guvernul a comunicat acea convențiune altor puteri și pre cînd primea felicitările lor, a venit și înaintea acestei onor. Adunări proiectul convențiunii, negreșit pentru ca să obțină și ratificațiunea noastră ; și nici că putea să fie altfel. Dară, domnilor, un guvern

care subscrie o convenţiune pre care o comunică puterilor străine, cînd promite de a o înfăţoşa Camerilor spre ratificare, ia prin însăşi aceasta îndatorirea nu numai de a prezenta, dară de a o şi sprijini. Prin urmare era dator din adoptarea acestei convenţiuni a face o cestiune ministerială.

Voci: Foarte bine.

Însă cînd a făcut aceasta? Tîrziu, foarte tîrziu, d-abia aseară!

Să-mi permită onor. miniştri să le spun că dacă această cestiune ministeriale s-ar fi pus de la început, încă din vara trecută, încă de la prezentarea projectului de convenţiune, negreşit că cestiunea Strusberg ar fi primit un rezultat aşa precum îl cer miniştrii; sau, dacă nu, ministerul s-ar fi retras şi ar fi venit un alt minister, care ar fi făcut poate altfel, şi tot am fi ajuns la un rezultat. Însă ministerul nu a urmat aşa. *(Zgomot.)*

Domnilor, nu atac pe nimeni, vorbesc în modul cel mai cuviincios în privinţa persoanelor care fac parte din ministerul actuale. Dacă critic actele lor publice, am dreptul acesta ca deputat; şi dacă în ocaziunea de faţă nu aprob purtarea lor, este pentru că însuşi acest minister ne-a pus în poziţiune de a critica astăzi actele sale. Ei bine, eu nu aprobez purtarea ministerului, şi iată pentru ce:

Domnilor, v-am spus de la început încă, că rolul meu este foarte ingrat, căci m-am însărcinat de a lăuda. Am avut onoare de a fi colegul onor. colonel George Manu; şi deşi între domnia-sa şi între mine a urmat şi urmează o foarte mare deosebire de opiniuni politice, cu toate acestea sînt dator să recunosc că am păstrat suvenirile cele mai plăcute despre colegul meu, colonel Manu, cu care am avut onoare a face parte din ministerul prezidat de onor. domnul Dimitrie Ghica; în şedinţele Consiliului de Miniştri nu o dată am admirat conştiinţa şi scrupulozitatea ce domnul Manu punea în studierea cestiunilor ce ni se prezenta. Domnia-sa le analiza toate pînă la estrem şi totdeauna era independinte şi logic în soluţiunile pe care le da.

O voce: Şi pentru ce-l lauzi astăzi?

Ce aţi zis? Nu am auzit. Domnilor, am declarat că nu voi răspunde la nici o interupţiune; de aceea nici le voi băga în samă.

Aşadar, domnilor, onor. domn colonel Manu, pentru că-l onorez şi pentru că domnia-sa este carele a făcut şi subscris raportul comitetului delegaţilor, [î]mi dă dreptul de a primi acel raport ca espresiune fidelă, adevărată a deliberaţiunilor comitetului delegaţilor şi a declaraţiunilor guvernului în sînul acelui comitet!

Ei bine, să vedem acum ce atitudine a păzit atunci guvernul şi dacă corespunde cu atitudinea de acum a ministerului în privinţa conveţiunii subscrisă de el?

Iată, domnilor, ce citim în acest raport: *Adunarea este încuragiată în soluţiunea ce va da cestiunei prin abstracţiunea ce face guvernul de opiniunea sa proprie.* Citesc textuale. Aşadară guvernul recunoaşte că Adunarea este chemată de a se rosti cum va voi în cestiunea de faţă, fiindcă guvernul face abstracţiune de opiniunea sa proprie.

Ei bine, acum vă fac o întrebare: Cum un guvern subscrie o convenţiune, cînd el o comunică puterilor străine interesate, cînd el promite de a o înfăţişa Camerilor, oare prin însuşi aceasta nu a luat un angajament internaţionale, angajamentul de a face tot ce-i este permis constituţionale

spre a fi primit de puterea legiuitoare? Şi, în asemenea caz, mai poate oare atunci acel guvern să mai facă abstracţiune de opiniunea sa proprie?

Dară merg mai departe în studierea raportului. Iată ce mai citesc: *Nu trebuie să uităm că Adunarea nu este chemată a ratifica o convenţiune!*

Aţi auzit, domnilor, ce zice raportul? Mai repet: „Nu trebuie să uităm că Adunarea nu este chemată a ratifica o convenţiune, ci numai a indica guvernului bazele pe care dînsul avea a pune în lucrare art. 4 din legea de la iulie".

Legea aceea era clară, era pozitivă, şi însuşi onor. prim-ministru, nu mai tîrziu decît alaltăieri, iată ce ne zicea în privinţa aceasta: „Legea de la iulie ne arată pas după pas linia noastră de urmat".

Vedeţi dară ce deosebire este între declaraţiunea de aseară a guvernului şi între raportul care susţine că nu se atingea de ratificarea unei convenţiuni, ci numai de a da guvernului bazele pe care avea să aplice legea.

Adevărul este cu totul aiurea; adevărul este că Adunarea este chemată ca să ratifice o convenţiune, ca să se rostească asupra unei convenţiuni încheiată şi comunicată de el puterilor garante în Constantinopole, la Viena şi Berlin. Şi nu trebuie să uitaţi că din corespondenţa diplomatică rezultă că baronul Schlechta, agentul diplomatic al Austriei, a avut misiune de la guvernul său să înfăţişeze guvernului român buna sa intervenire, bunele sale mijlociri spre a aduce o împăcare.

Aşadară adevărul este că Adunarea este chemată să ratifice sau să respingă acea convenţiune! Însă, domnilor, acea convenţiune a găsit o împotrivire în toate secţiunile, şi vă voi spune mai tîrziu pentru ce. Aşa, delegaţii a şase secţiuni au format un contraproject, iară o secţiune nici a voit a lua convenţiunea în consideraţiune. Ce zice acum în privinţa acestei împrejurări tot onor. domn Manu?

„Şi am convenit în majoritate de 6 contra 1 asupra alăturatului operat, *ce a dobîndit şi consimţămîntul guvernului*".

În faţa acestui consimţămînt nemărginit, d-abia ieri pentru întîia dată am auzit pe onor. domn prim-ministru zicînd: *Primim cu rezerve.*

Ei bine, domnilor, unde sînt acele rezerve? Cum domnul Manu atît de conştiincios, atît de scrupulos — fiecare din colegii domniei sale-l cunoaşte ca şi mine; am auzit zicîndu-se că nu are trebuinţă de a fi apărat; cu atîta mai bine şi prin urmare cu atît mai mult trebuie să credem ce zice domnul Manu, atît de scrupulos, care a mers pînă la amănunţimi —, repet dară, cum onor. domn Manu nu ar fi menţionat în raportul său dacă şi-ar fi făcut rezervele ce-şi atribuie acum guvernul?

Aşadară rezerve n-au fost; guvernul a primit contraprojectul întreg în chipul cel mai absolut.

Merg mai departe spre a dovedi că guvernul a renunţat în comitetul delegaţilor la convenţiunea subscrisă de el. Convenţiunea care s-a iscălit de ambele părţi, care s-a împărtăşit în străinătate ca o soluţiune definitivă a cestiunii, *această convenţiune n-a avut măcar onoarea de a fi citită în Adunare.* S-a citit contraprojectul elaborat de majoritatea delegaţilor, devenit proiect al guvernului; s-a citit opiniunea minorităţii; iară convenţiunea încheiată, o mai adaog, n-a avut măcar onoarea de a fi citită; şi tocmai după ce se face schimbare în hotărîrile guvernului, apoi, aseară vine guvernul şi declară că face cestiune ministeriale din respingerea convenţiunei domnului Bleichröder!

Domnul preşedinte al consiliului: Ca să vii dumneata la minister. *(Ilaritate.)*

[Î]mi pare rău că onor. președinte al consiliului o cestiune atît de înaltă o reduce la o personalitate.

Domnia-sa știe foarte bine că eu nu pot să devin ministru; pentru că numai dacă aș arăta această dorință onor. domn prim-ministru m-ar trimite la pușcărie *(aplauze)*; și chiar a făcut într-aceasta o circulară în toată țara, pînă și la primarii de la sate; această circulară este din timpul alegerilor trecute și zice că, fiindcă eu amenințț țara că am să mă fac iarăși ministru, să mă trimită la pușcărie.

Domnul președinte al consiliului: [Î]ți voi răspunde îndată.

Așadară, domnilor, eu am fugit din Iași în București fără a mă opri undeva, căci mă temeam să nu mă închidă. Însuși pe drum a fost, domnilor, un prefect atît de zelos, onor. domn Patachi Filitis, de la Buzău, care a voit să mă smulgă chiar din vagon și să mă pună la pușcărie; dacă am scăpat sînt dator recunoștință domnului V. Vlădoianu, care prin cuvintele sale a oprit pe prefect. *(Întreruperi, zgomot.)*

Domnul Gr. Sturdza: Rău a făcut că nu te-a închis.

Am avut onoarea a vă spune încă de la început că numai voi înregistra interupțiunile, însă nu voi răspunde.

Rog dar pe onor. domn deputat care m-a întrerupt să aibă curagiul opiniunii domniei-sale și să-mi spună cine a zis că rău a făcut că nu m-a închis?

Domnul Gr. Sturdza: Eu am zis.

Domnul Ion Iamandi: Susțin și eu cuvintele domnului Sturdza. *(Zgomot.)*

Susțineți și dumneavoastră, domnule Iamandi?

Domnul Grig. Balș.: Vă rog, domnule președinte, să faceți ca să urmăm cu discuțiunea înainte.

Domnul președinte[14]: Vă rog, domnilor, să faceți liniște și să-mi dați voie să aplic regulamentul. Altfel fiecare avem și amici și inimici; și inimicii mei pot să mă trimită și pe mine la pușcărie, și atunci ați rămînea fără președinte. *(Ilaritate.)*

Vă rog urmați, domnule Kogălniceanu.

Domnilor, iau îndatorirea de a nu răspunde în general la toate interupțiunile și mai cu samă onor. domnului Gr. Sturdza, pe care am avut onoarea și fericirea de a-l avea funcționar în toate ministerele mele, ori ca prefect al orașului Iași, ori ca prefect al județului Iași.

Socoteam, domnilor, că cestiunea aceasta e atît de mare și atît de gravă, încît personalități nu vor încăpea. Cît pentru mine, mica mea personalitate o dau în prada acelora ce voiesc a face zel și nu voi răspunde deloc, mă voi ocupa numai de declarațiunea ministerului că face cestiune ministerială din o convențiune la care el însuși a renunțat. Voi esamina dară actele ministerului în toată libertatea, fără a fi preocupat de interupțiuni și personalități. Domnilor, cum ați văzut dumneavoastră, rezultă că este o convențiune subscrisă de minister, că această convențiune comunicată guvernelor străine Camera era chemată să o ratifice. Guvernul însă a socotit de cuviință să facă abstracțiune de dînsa. Camera a fost lăsată în toată libertatea sa, și în secțiuni și în comitetul delegaților, de a formula altă soluțiune. Așa fiind, guvernămîntul ne-a comunicat în grabă, pe rînd și într-un mod neregulat, actele privitoare la cestiune. Așa, de esemplu, ne-a pus în vedere două rînduri de statute, fără să ne spună pentru ce ne-a comunicat pe unele și pentru ce ne-a comunicat apoi pe altele. Avem statute prelucrate de domnul Hartel și statutele

prelucrate la Berlin şi aduse de colonelul Fromm. Ne-a mai comunicat apoi şi actele notariali de împuternicire.

Aci sînt dator să răspund onor. domn Brăiloiu cînd domnia-sa zicea: „Domnilor, ce cercetaţi dumneavoastră? Dacă sînt procuri sau ba? Aceasta este treaba guvernului; dumneavoastră aveţi să vă rostiţi numai asupra fondului; formalităţile aparţin puterii executive". Cuvintele domnului Brăiloiu au pentru mine o mare greutate; o ştie aceasta domnia-sa din Comisiunea centrale, cînd, deşi în tabăra opusă, însă totdeauna ne-am aflat în relaţiuni foarte plăcute. În cestiunea procurelor, voi răspunde însă domnului Brăiloiu că eu nu sînt de opiniunea domniei-sale; pentru ce? Pentru că ministerul singur a găsit de cuviinţă să ne comunice procurile acelor persoane şi prin urmare ne-a recunoscut dreptul de a le examina.

Ei bine, ce rezultă din aceste procuri? Rezultă, domnilor, cum că mai multe case mari de bancă au strîns obligaţiuni Strusberg în sumă de vreo 54 milioane talere; rezultă că acele case s-au constituit apoi în societate în comandită, s-au declarat însuşi proprietari ai acelor 54 milioane talere; rezultă că această societate se formează numai de opt persoane şi că aceştia constituie şi adunarea generale a acţionarilor; această adunare numeşte un consiliu de supraveghere compus de două persoane, care, acest consiliu, primeşte împuternicire mărginită de a trata cu guvernul român pe baza convenţiunei. Acele două persoane din consiliul de supraveghere rînduiesc iară cu procură mărginită pe colonelul Fromm a trata cu guvernul nostru pe baza convenţiunii şi cu rezerva expresă că legea votată de Cameră rămîne să se comunice adunării generale a acţionarilor, spre a rosti astfel plebiscitul său asupra legii votată de dumneavoastră. În faţa unei asemenea situaţiuni, toate secţiunile, dară toate fără mărginire, şi-au zis: Nu putem ajunge la ceea ce ţara întreagă reclamă, la ceea ce atît majoritatea, adică partitul guvernamentale, cît şi opoziţiunea aspiră astăzi, adică de a da o soluţiune definitivă căci.. nu avem cu cine trata. De aceea toţi delegaţii au primit mandat imperativ de la secţiuni, şi eu am stat faţă cu dumnealor cînd s-au adunat, şi au recunoscut de principiu de a nu prezinta înaintea Camerei nici o soluţiune pînă mai întîi nu vor dobîndi dovada pozitivă cum că acea soluţiune era primită şi de către societatea de acţionari. Acest consimţămînt, domnilor, se poate da foarte uşor; pentru ce? Pentru că acum nu ne mai aflăm în faţă cu o populaţiune întreagă de detentori de obligaţiuni; ne aflăm numai în faţa a opt domni financiari, cari s-au declarat proprietari deplini a 54 milioane de talere în obligaţiuni. Iată numele acestor domni: Adolf Hanseman, Alexandru Scheele, Grison Bleichröder, Iohan Franz Miquel, Iulius Sadi, Herman Pohl, Otto Peters şi Alfred Lent, şi iată ce zic statutele societăţii formată la Berlin. *(Citeşte.)*

Vedeţi dară, domnilor, că acum nu mai e greutatea, neputinţa aceea care se arăta de minister mai nainte, cînd ni se zicea: Cum voiţi dumneavoastră, domnilor, ca acea societate mare, numeroasă, de milioane de acţionari, fără să discute, fără să ştie ce aveţi a vota dumneavoastră, să dea o împuternicire unui singur om pentru sute de milioane? Acum nu mai este aşa; acele opt case de bancă putea foarte bine să trimită pe unul din bancherii din sînul lor, sau, neputîndu-se aceasta, să trimită pe colonelul Fromm cu trebuincioasa împuternicire. Ş-apoi ce împiedică chiar pe colonelul Fromm să trămită lucrarea comitetului delegaţilor noştri la Berlin, să ceară un termen de trei sau patru zile spre a avea răspuns şi apoi să vină să zică comitetului: Iată ce a primit societatea, iată ce n-a

primit societatea ! Şi atunci ultimul cuvînt ar fi fost al dumneavoastră, cum trebuie să fie ! Da, o susţin că aşa trebuie să fie. Camerile votînd şi domnitorul sancţionînd odată o lege, ea nu mai poate să fie supusă la nici un plebiscit în ţară străină ! *(Aplauze.)*

Dară acum merg mai departe în cercetarea purtării domnilor miniştri. Domniile-lor au primit fără rezerve contraprojectul elaborat de şase din delegaţii dumneavoastră. Ei bine, pentru ce pînă acum domniile-lor n-au întrebat pe domnii aceia? Şi pentru ce pînă acum n-au venit să ne zică: Domnilor, iată ce se primeşte şi iată ce nu se primeşte ! Şi atunci noi, în faţa voinţei unanime a ţării de a da acestei cestiuni o soluţiune definitivă, sînt sigur că am fi votat, poate greu, dară am fi votat o soluţiune definitivă, pentru că toţi, domnilor, dară toţi, ştiind că ce li se propune este definitiv, ş-ar fi zis: Să sfîrşim odată cu această cestiune !

Această poziţiune netă însă nu ni se înfăţişează; pozitiv, cert, ni se înfăţişează numai convenţiunea Bleichröder *tale quale*, pe care comitetul delegaţilor a înlăturat-o şi la care guvernul a renunţat din început ! Toate cele[l]alte combinaţiuni sînt necerte, atît elaboratul, la care a aderat şi guvernul, fără cea mai mică restricţiune, cît şi opiniunea minorităţii; mai repet, şi una şi cealaltă din aceste soluţiuni sînt problematice. Aşa nici lucrarea majorităţii, nici aceea a minorităţii comitetului nu ne dau certitudine că este o soluţie definitivă, căci soluţionarea depinde de consimţimîntul ulterior al Berlinului. Aşa fiind, fiecare din noi este pus în poziţiune d-a veni cu combinaţiunea sa proprie; şi de aceea un mare număr de deputaţi s-au pus pe tărîmul pe care s-a pus şi guvernul, d-a nu primi convenţiunea Bleichröder ! Şi aici este locul, domnilor, să răspund la crima ce ni s-a făcut, la imputarea ce ni s-a adresat, mai ales de domnul Bolliac, că ne-am adunat cum se adună deputaţii în toate ţările unde sînt Camere, în întruniri pregătitoare, precum se adună şi alţii în număr mai mare la *Concordia* [15], unde discută şi tratează chiar cu domnii miniştri; şi că adunîndu-ne am subscris opiniunea ce minoritatea-şi propunea de a susţine în Adunare. Nu este dreaptă această acuzaţiune. Partidele n-au drept să facă în deafară de şedinţe acte obligatorii pentru ţară, dară fiecare deputat are dreptul să se înţeleagă cu colegii săi asupra atitudinii ce urmează să aibă în Cameră; aceasta se face, o mai repet, în toate părţile lumei. Au dumneavoastră, partitul guvernamentale, dumneavoastră în urma retragerei ministerului Ion Ghica, nu v-aţi întrunit, nu aţi discutat o noapte întreagă, nu aţi format chiar lista ministerului, şi apoi nu i-aţi promis concursul dumneavoastră tot în adunări particulare? Eu nu critic; din contra, zic că aţi lucrat foarte raţionale şi foarte bine, că ţara nu putea rămîne fără guvern. Însă de ce ni se impută nouă de domnul Bolliac ceea ce nu vi se impută dumneavoastră?

Am arătat pînă acuma care a fost urmarea guvernului în faţa cu ţara şi în faţă cu puterile străine, pînă în ajunul de a veni cestiunea în cercetarea şi votarea Camerii. Cu o ţară cu presă, cu o ţară care are lîngă guvernul său acreditaţi agenţi de la toate puterile, negreşit că fazele prin care a trecut cestiunea Strusberg, rezoluţiunile guvernului, atitudinea majorităţii în Cameră, precum şi atitudinea grupurilor deosebite, negreşit că toate acestea au trebuit să ajungă grabnic la cunoştinţa părţilor interesate. Negreşit dară că şi colonelul Fromm a trebuit să facă cunoscut comitenţilor săi că convenţiunea Bleichröder nu era susţinută de însuşi guvernul, că ea era înlăturată şi înlocuită cu un contraproject încuviinţat de guvern.

Negreşit că tot dumnealui a trebuit să facă cunoscut că un număr mare de deputaţi resping, ca şi guvernul, acea convenţiune!

Aici începe, domnilor, conflictul internaţionale, pericolul cel mare pe care ministerul, departe de a-l ascunde, vi-l exagerează. Domnul ministru al afacerilor străine v-a citat depeşa agentului nostru din Constantinopole, din care rezultă că în ziua de 11 decembre însărcinatul afacerilor prusiene la Constantinopole a declarat în mod pozitiv Porţei că nu admite altă soluţiune a cestiunii decît convenţiunea Bleichröder, pe care guvernul, subscriind-o şi comunicînd-o în străinătate ca o soluţiune admisă de el, a contractat obligaţiunea morale de a o susţine înaintea Camerilor. După aceasta aţi văzut că domnul ministru de externe, deşi în mod incorect, v-a înfăţişat şi alte acte diplomatice din care rezultă că guvernul prusian nu primeşte contraprojectul ce s-a substituit convenţiunii Bleichröder, cu consimţămîntul guvernului. După ce s-au comis atîtea greşeli, am intrat în cercetarea publică a cestiunii. După ce ne-am văzut puşi în alternativă ori de a pune în joc autonomia ţărei, ori de a vota, pot zice, orbeşte, în această cestiune — căci, nu trebuie să ne-o ascundem, ne aflăm în faţa acestei alternative —, tocmai atunci, adică d-abia aseară domnul ministru primar ne rosteşte cuvîntul: Cestiune ministerială, şi tot domnia-sa ne zice: Domnilor, numai noi nu vom pune ţara sub regimul firmanelor! Apoi, domnule ministru, trebuie să numim firman numai litera, ori şi spiritul unui act care ne dovedeşte că noi nu mai sîntem stăpîni de voinţa noastră? Trebuie oare ca acel act de la Constantinopole, spre a fi numit firman, să fie numaidecît scris pe hîrtie turcească groasă, cu cerneală strălucită, cu condei de trestie de mare, să aibă nisip auriu şi să poarte în cap turaua* sultanului? Apoi cînd vizirul ne scrie şi ne zice: Ţineţi-vă de convenţiune, cînd agintele nostru din străinătate, inteligentul domn Strat, ne zice: Iată ultimatum cum e pus: nu se primeşte alta decît convenţiunea Bleichröder, mai puteţi susţine că nu sîntem sub regimul firmanelor, adică un regim contra căruia se revoltă conştiinţa fiecărui român şi chiar patriotismul domnului prim-ministru?

Zice domnul ministru că domnia-sa nu face presiune. Dară ce faceţi cînd ne citiţi comunicările din afară? Aceasta nu este presiune, şi cea mai teribile? Uitaţi-vă la toate fizionomiile şi vedeţi dacă ţara nu e îngrijită? Aşadară, zic că prea tîrziu aţi venit cu cestiunea ministerială! Un guvern cît de constituţionale, cît de ultraparlamentar să fie, sînt momente unde trebuie să se afirme, trebuie să vină să zică majorităţii sale sau Camerei: „Domnilor, iată cum vedem noi cestiunea; de avem încrederea dumneavoastră, rostiţi-vă în favoarea opiniunii noastre; de nu aveţi încredere, luaţi asupră-vă răspunderea". Dacă s-ar fi făcut această declaraţiune chiar în sînul delegaţilor, însă din propria mişcare a ministerului, cred că cestiunea era finită; şi nu am fi venit la acest nenorocit moment de a primi nu presiunea ministerială, ci presiunea înspăimîntătoare din afară.

Domnul preşedinte al consiliului[16]: Presiune e, fiindcă aţi lăsat să se ia bani din ladă; dacă erau banii nu era presiune.

În această cestiune voi lăsa pe onor. preşedinte al ministerului de atunci cu onorabilii miniştri de finanţe şi de lucrări publice ca să răspundă. Eu cu domnul Boierescu şi cei[l]alţi colegi vom răspunde numai pentru faptele noastre ca membrii Consiliului de Miniştri. Aţi văzut ce a zis domnul

* Monograma, iscălitura sultanului.

prim-ministru, că am lăsat să se ia banii. Cestiunea rămîne rezervată; nu știu dacă face bine de o lasă în suspensiune.

Domnul președinte al consiliului: Avem să vorbim în această cestiune. Faceți procesul nostru, vom răspunde.

Am dreptul să fac procesul actualului minister, pentru că este cestiunea ministerială pusă pe tapet; și nu înțeleg cum domnul prim-ministru, carele a răsturnat pe domnul Cuza, carele a fost locotenent princiar, carele a subscris Constituțiunea de la 1866, mă atacă pe mine, pentru că-mi permit cu tot respectul să critic faptele sale ministeriali. *(Aplauze.)* Socot că în acest secol nici papa nu mai este infailibile. Domnia-sa, carele a combătut toate ministerele, carele a răsturnat un domn, carele a lăsat o pagină în istoria noastră, carele a fost revoluționar spre a da țării aceștia un regim mai mare de libertate decît sub vodă Cuza, tot domnia-sa mă mustră, pentru că îmi permit de a cerceta greșălile, care ne pun în fața unei presiune teribile din afară, presiune făcută de o putere de care tremură Europa întreagă!

Mai deunăzi, onor. domn Ionescu ne zicea că trebuie să fim modești, și domnul Iepureanu afirma zicînd: Așa este! Prin urmare și eu am dreptul să zic că eu nu sînt format la acea școală de fanfaroni guvernamentali carii zic prin saloane: „Sînt diplomat mare; am pus în cofă — cum zice moldoveanul — pe principele de Bismark!" Eu însă nu voi ca țara să aibă diplomați astfel de mari, astfel de nemodești încît să zică că au pus în cofă pe principele de Bismark, pentru că am plăti scump această victorie. *(Aplauze.)*

Domnilor, acum vă fac o întrebare respectuoasă, dară finale. Dinaintea dumneavoastră voi vorbi pururea cu respect și chiar pentru acei ce mă atacă personal. Situațiunea este prea grea pentru ca să nu-mi permit de a nu fi serios și respectuos!

Situațiunea noastră, domnilor, este făcută astfel: sau să primim convențiunea Bleichröder — și aceasta după ce ministerul cel dintîi s-a lepădat de ea —, sau refuzînd-o să ne espunem țara la toate pericolele din afară. Acum foarte tîrziu miniștrii vin să ne zică: Avem să venim cu amendamente. Eu nu sînt chemat să vorbesc aici decît despre actele care sînt sub ochii mei; cînd vor veni acele amendamente, care pînă acum sînt, cum zicea răposatul Barbu Catargiu, ascunse sub perdeaua conștiinței, mă voi rosti. Astăzi însă nu este altă soluțiune propusă decît votarea convențiunei. Ei bine, domnilor, cînd venim să votăm această convențiune sub presiunea din afară — și în trei ședințe de secțiuni unite am ascultat tot acel volum care se numește dosierul corespondinței diplomatice din afară în cestiunea Strusberg, am văzut toate greșelele comise — putem face altmintrelea decît de a pleca capul? Dară după aceasta vine întrebarea de care v-am vorbit: salvînd situațiunea din afară, ce devine situațiunea din lăuntru? Credeți că rezolvînd cestiunea Strusberg sub asemenea impresiuni de deznădejde, de durere, scăpăm situațiunea din lăuntru?

Oare domnii miniștri nu fac ca acei chirurgi răi carii fac operațiunea, dară lasă bolnavul să moară sub cuțit? Credeți dumneavoastră și crede domnul ministru președinte că poate rezolva această cestiune în mijlocul unei stări de lucruri de învrăjbire generale [17]? Cînd Camera este împărțită în două tabere, cînd țara însăși este împărțită în două clase, unii — nu știu cum să fiu mai moderat — cărora li s-a dat tot; alții cărora li s-a făcut o pozițiune de iloți, escluși din afacerile publice ale statului, din

afacerile locali ale judeţelor, din chiar afacerile comunei; cînd jumătate din ţară este, pot zice, pusă afară din lege; cînd în tot momentul ni se vorbesc de conspiraţiuni; cînd chiar prin „Monitor" se zice că sînt uneltiri culpabile, conspiraţiuni (comunicatul din 9 decembre); cînd, va să zică, ţara este agitată, crede domnul prim-ministru că dînd cestiunei Strusberg o soluţiune impusă de afară va îmbunătăţi situaţiunea din întru? Eu cred, din contra, că o asemenea cestiune va lăsa în ţară urme, şi urme grele şi pline de consecinţi teribili, dacă ea nu se va rezolva în plină libertate şi independenţă a ţărei. *(Aplauze.)*

De o bucată de vreme se zice şi se propagă că există conspiraţiuni, că uliţa bubuie; oricare om are altă opiniune decît a guvernului, şi aceasta în toate cestiunile ce sînt la ordinea zilei, el se tratează de conspirator, poliţia-i face viaţa nesuferită, domiciliul nu-i este respectat, nu este casă unde sutele de ochi ai poliţiei să nu se uite; chiar armata pusă în suspiţiune.

Domnul N. Tătăranu: Noi nu ne temem de poliţie, la noi sînt ferestrele deschise.

Onorabile domnule Tătărane, de ce mă întrerumpi? Rău faci!

Domnul Şt. Fălcoianu: Dumneata vorbeşti de violarea domiciliului şi ai răsturnat tribuna.

La aceasta vor răspunde onorabilii mei colegi din alte timpuri, actuali miniştri, domnul N. Creţulescu şi domnul general Florescu [18].

Domnul ministru de resbel: Nu ne puneţi în joc, ca să nu ne siliţi să vă răspundem.

Eu nu pun în joc, domnilor, nici pe onor. domn Florescu, nici pe onor. domn Creţulescu, şi mai ales pe onor. domn Tell [19]. Şi pentru ce nu-i pun? Pentru că ministerul acesta, daca are un merit mare înaintea ţărei, este că s-a format din deosebite grupe cu scop de a introduce frăţia şi împăcarea, de a se uita 11 februariu şi 2 mai! *(Zgomot.)* Nu este bine, nu este drept ca un deputat ca domnul Şt. Fălcoianu, care are destul talent spre a se sui la tribună şi a mă refuta, să vină numai să mă întrerumpă. Mă mărginesc dară aci ca totdeauna de a nu răspunde la nici o interupţiune, la nici o acuzare decît de a lua act de dînsele. *(Ilaritate.)* Domnilor, eu zic cum că patriotismul, şi al guvernului şi al ţării, stă întru a rezolva cu pace şi legal cestiunea Strusberg şi toate cele[l]alte cestiuni cari ne despart, în a ne face să intrăm în litera şi spiritul Constituţiunei care s-a dat ţării, contrasemnată de onor. ministru preşedinte, Lascăr Catargiu. Cînd litera va fi un fel şi aplicarea alt fel, atunci nu va fi alta decît ce a fost mai nainte! Şi daca este ca, reînnoind nişte date care aparţin istori[e]i, să veniţi cu acuzări în contra mea, vă voi răspunde cu cuvintele foarte drepte zise odată de generalul Florescu: „Domnilor, faceţi ce este drept, şi dacă eu sînt greşit, nu este o raţiune ca şi dumneavoastră să greşiţi".

Dumneavoastră însă ce faceţi? Aţi învinovăţit ministerul Brătianu; aţi învinovăţit ministerul din care am avut onoare a face parte; nu uitaţi că însuşi organele dumneavoastră mă califica atunci de o notă discordantă în acel minister, distincţiune la care ţin, fără însă să resping cît de puţin solidaritatea actelor acelui minister din care am avut onoare a face parte. Aţi învinovăţit şi pe ministerele ce ne-au succedat; ei bine, de ce faceţi ca şi dînsele? Apoi unde este progresul? Unde este dreptatea? Apoi pentru aceea s-a răsturnat un tron? Pentru aceea aţi făcut o revolu-

țiune? Pentru aceea s-a supus țara la toate vicisitudinile din afară și din întru ca să vadă iarăși repetindu-se aceea ce s-a făcut în trecut? Vedeți, domnilor, că fac *bon marché* de mine, dară tocmai de aceea am dreptul de a observa că tocmai o partidă conservatoare, tocmai o majoritate conservatoare, cu un guvern care este expresiunea acelei majorități, trebuia înainte de toate să dea exemplu partidelor radicali, partitelor opoziționei, trebuia să dea exemplu, zic, celei mai stricte legalități, celei mai stricte dreptăți pentru păzirea cu sînțenie a pactului nostru fundamentale — și mai presus de toate trebuia să adopte o politică de împăcare!

O politică de legalitate și împăcare, domnilor, singură poate salva situațiunea din întru. O declar aceasta în riscul de a vă displace; o declar în riscul de a fi întrerupt. Asta este convicțiunea mea plină și întreagă. Dea Dumnezeu ca să mă înșel despre tristele consecuențe ce le prevăd, daca dumneavoastră veți stărui în calea în care ați intrat.

Și acum revin la cestiunea căilor ferate, și anume la propunerea minorității.

Domnilor, dacă veți căuta bine și veți cerceta cu scumpătate acea propunere, vă veți convinge că este întemeiată pe însăși legea; ea este dreaptă, căci cuprinde principiile cele mai drepte, voiește să dea detentorilor de obligațiuni plină, întreagă și largă despăgubire pentru banii care au venit în țară, cari s-au întrebuințat în facerea drumurilor noastre de fier; voiește mai presus de toate să ajungă la soluțiune, singură, după mine, folositoare și pentru țară, și pentru detentorii de obligațiuni. Și dacă mă întrebați: Care este? Vă răspund: Dumneavoastră o știți toți. Soluțiunea aceasta este că astăzi în față cu relațiunile învrăjmășite care sînt între detentorii de obligațiuni sau concesionarii drumurilor de fer și între noi, fie guvern, fie Cameră, fie țară; în față cu urele populare pe care trebuie să le stingem, nu poate să esiste altă soluțiune decît ruperea acestei căsătorii, decît desființarea acestei legături, decît despăgubirea în bani a detentorilor de obligațiuni, cum zice legea, într-un chip larg și întreg. Astfel, în chipul acesta, dezrobind drumurile noastre de fer, scăpăm țara, scăpăm urmașii noștri de conflictele internaționali, cari totdeauna se vor repeta ori de cîte ori vom voi să zicem un cuvînt, fie asupra construcțiunii, fie asupra esploatării căilor ferate; în fine, ori de cîte ori ne vom socoți în drept de a susține că contractul nu se păzește. *(Aplauze.)*

„Monitor", 1871, nr. 284, p. 2 073, col. 2, p. 2 075, col. 3. Se publică după broșura Cestiunea Strusberg. Cuvînt rostit în Adunarea deputaților de M. Kogălniceanu, deputat [al] colegiului întîi de Fălciu (ședința din 15/27 decemvrie 1871), *Iași, 1872, 38 p.*

NOTE

[1] Guvernul Ion Ghica care a funcționat între 18 decembrie 1870 și 11 martie 1871. Vezi supra discursul rostit la 5 martie 1871.

[2] Guvernul Lascăr Catargiu, format la 18 martie 1871, de nuanță conservatoare.

[3] Bleichröder era banca germană care, după falimentul Strusberg, în octombrie 1871, a constituit *Societatea acționarilor căilor ferate române* pentru continuarea lucrării.

[4] La 5/17 iulie 1871 s-a votat anularea concesiunii Strusberg, în timpul sesiunii extraordinare deschise la 23 mai 1871. Carol, în mesajul de deschidere, declarase că „cestiunea drumurilor de fier va fi obiectul celor mai serioase atențiuni" și că guvernul îi urmărește „pe concesionari și pe calea civilă și pe cea criminală". Un § al mesajului era consacrat unor

considerații morale asupra Providenței care decide soarta popoarelor și se încheia pretențios: „Nu fără impunitate se calcă legea adevărului și nu fără teribile consecințe se violează principiile cele mai fundamentale pe cari este așezată societatea" (D. A. Sturdza, *Domnia...*, I, p. 614—615). Anularea urma să se facă printr-un tribunal de arbitri; paralel începeau negocieri pentru a ajunge la un aranjament cu proprietarii titlurilor, care se constituiseră în societate pe acțiuni.

La 7/19 iulie 1871 Carol îi scria tatălui său despre redresarea situației din țară și despre optimismul care îl stăpînea, dorind să-și continue misiunea. Cît despre „afacerea Strusberg", o considera dintre cele mai neplăcute, iar pe Ambronn drept „autorul inocent al întregului rău". Carol admitea că s-a opus eliminării lui Ambronn socotind că atita vreme cît acesta avea afacerea în mînă exista „cea mai bună garanție pentru legalitatea operațiunilor". Recunoscînd că acesta era omul de încredere al familiei sale, Carol refuza să accepte vinovăția lui sau cîrdășia cu Strusberg, deși amintea că Strusberg făcuse din numirea consilierului financiar o condiție *sine qua non* a concesiunii. Pentru prestigiul său socotea însă că pînă la disculparea definitivă Ambronn trebuia scos din slujba de procurist al Hohenzollern-ilor *(ibidem*, p. 623—624).

[5] Concesiunea Strusberg s-a încheiat, așa cum aminteam mai sus, în septembrie 1868 sub guvernul N. Golescu — I. C. Brătianu. Cel din urmă deținea portofoliul finanțelor și interimatul războiului. K. s-a mai pronunțat asupra concesiunii și în sesiunile anterioare; vezi partea I a volumului, discursurile sau intervențiile din 17 și 22—27 mai 1868, 4 iunie 1868 (p. 612); partea a II-a a volumului, discursul din 22 mai 1869 (p. 232).

În afara disputelor din Parlament, concesiunea Strusberg a generat o campanie de presă deosebit de virulentă, care avea să se prelungească cu intermitență aproape un deceniu. Așa, la 30 aprilie 1879 „Scrînciobul" punea următorul „dicton" în gura „cîrdășiei naționale" — adică a celor implicați în afacere: „Les Strusbergs embellissent la vie, mais le rachat seul la rend possible".

[6] Ideea unei bănci a Moldovei începe să se contureze în 1852 cînd domnitorul Grigore Al. Ghica, prin intermediul lui Petre Mavrogheni, ia legătură cu bancherii prusieni Nulandt și Oelschläger. Nicolae Șuțu întocmește *Actes de l'organisation d'une banque nationale en Moldavie*, publicate la Iași în 1852. Se preconiza ca banca, al cărei privilegiu se da pe numele lui Petre Mavrogheni, să facă operații ipotecare, de scont și munte de pietate. Grigore Alexandru Ghica insista să fie atrase și capitaluri autohtone, căci trebuia „fără a se depărta și capitalurile străine a se da încă acestei instituții caracterul de naționalitate, ce este baza folosinței și propășirii sale" (după un document din arhiva Nicolae Șuțu citat de Victor Slăvescu în *Vechi încercări de organizare a creditului în Moldova, 1834—1857*, București, 1941, p. 18). Comisia de organizare era formată din Nicolae Șuțu, Vasile Ghica și Petre Mavrogheni, pe atunci ministru al lucrărilor publice. Încercările de subscripții locale au eșuat și planul a trebuit să fie aminat din cauza începerii ostilităților și părăsirii tronului de către Gr. Al. Ghica. La întoarcere însă, în mai 1856, acesta se grăbește, ajutat fiind de consulul prusian von Meusebach, să acorde concesiunea Băncii naționale a Moldovei lui Fr. L. Nulandt (vezi M. Gr. Romașcanu, *Banca națională a Moldovei*, București, 1932). Proiectul s-a izbit de împotrivirea violentă a austriecilor, care doreau să-și mențină ascendentul economic asupra principatelor. Atît generalul Coronini, comandantul trupelor austriece de ocupație, cît și Prokesch Osten, ambasadorul austriac la Constantinopol, au încercat să impună în Moldova concesiunea Weicherscheim. Nereușind, acesta s-a adresat domnitorului Țării Românești, Barbu Știrbei, care i-a acceptat ofertele.

Încheierea septenatului domniei lui Grigore Alexandru Ghica, în iulie 1856, a făcut să se amîne din nou punerea în practică a proiectului. Caimacamul numit în urma lui, Toderiță Balș, era potrivnic concesiunii prusiene și a tergiversat lucrurile pretextînd că are nevoie de confirmarea Porții. Prin moartea acestuia lucrurile însă s-au simplificat, căci succesorul lui, N. Vogoridi, a convocat imediat o comisie pentru deschiderea grabnică a băncii, care număra printre membrii săi pe Nicolae Șuțu. Față de proiectul inițial al lui Grigore Alexandru Ghica, acum s-a introdus precizarea că o treime din administratori trebuiau să fie acționari moldoveni (cf. „Gazeta de Moldavia", 1857, nr. 21, din 14 martie). Primul director a fost Ludwig Hasse. Banca și-a încetat activitatea în 1858, fiind declarată în stare de faliment. Și-a reluat operațiile ca bancă obișnuită din 1860 (vezi publicația comisiei provizorii a Băncii naționale a Moldovei prin care se convoca adunarea extraordinară a acționarilor pentru declararea stării de faliment, în „Steaua Dunării", III, 1858, nr. 82, p. 237, din 6 noiembrie 1858).

[7] Jean Alexandru Coronini (1794—1880), conte, ofițer austriac. Devenit general-maior, a comandat, în 1854, trupele austriece de ocupație în principate. Ban al Croației (1859), comandant-șef al armatei în Ungaria (1861). Vezi I. Nistor, *Corespondența lui Coronini din Principate*, Cernăuți, 1938 și L. Boicu, *Austria și Principatele Române în vremea războiului Crimeii (1853—1856)*, București, 1972.

[8] Pentru toate aceste concesiuni vezi partea a doua a volumului.

[9] Dimitrie Ghica.

[10] La 10/22 martie 1871 colonia germană din București, în frunte cu consulul Radowitz, a organizat un banchet în sala Slătineanu pentru sărbătorirea zilei de naștere a împăratului Wilhelm I și marcarea în același timp a înfrîngerii Franței. Populația Bucureștilor, în special tineretul, a considerat sărbătorirea ca o sfidare și i-a atacat pe convivi cu pietre. Ordinea a fost restabilită de generalul Alexandru Solomon. Guvernul Ion Ghica, care se dovedise slab în ochii lui Carol, a trebuit să-și prezinte demisia. Asupra incidentului vezi „Monitor oficial", 1871, nr. 55, p. 319; „Românul" din 12 martie 1871; N. Iorga, *Istoria românilor*, X, București, 1939, p. 122.

[11] Gheorghe Costaforu.

[12] Petre Carp fusese ministru de externe în guvernul Manolache Costache Iepureanu, care a funcționat de la 20 aprilie la 18 decembrie 1870.

[13] Lascăr Catargiu.

[14] Dimitrie Ghica.

[15] Pentru adunările de la *Concordia* vezi partea întîi a volumului, p. 373, nota 4.

[16] Lascăr Catargiu.

[17] Vezi *Introducerea*.

[18] Aluzie la lovitura de stat de la 2 mai 1864. Nicolae Crețulescu și I. Em. Florescu fuseseră deopotrivă miniștri ai lui Cuza. În momentul rostirii discursului primul ocupa portofoliul lucrărilor publice, iar celălalt al războiului în guvernul Lascăr Catargiu.

[19] Chr. Tell asigura Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice în același guvern.

Se împotrivește închiderii discuției în problema concesiunii Strusberg *

Cer cuvîntul contra închiderii discuțiunii.

Domnul președinte[1]: Cu toată stăruința dumneavoastră, domnilor, domnul Kogălniceanu are cuvîntul și trebuie să vorbească contra închiderii.
Voci: Nu, nu se poate închiderea discuțiunii.
Voci: Să vorbească domnul Kogălniceanu.
Alte voci: I-ați dat cuvîntul să vorbească. *(Protestări, zgomot mare.)*
Domnul președinte: Domnul Kogălniceanu are cuvîntul. Domnilor deputați, poate că ne vom înțelege... *(Zgomot.)*

Daca domniile-voastre strigați așa de tare, atunci eu voi tăcea. *(Zgomotul crește.)*

Domnul președinte: Continuați, aveți cuvîntul.

Daca onor. domn președinte nu poate să facă ca să fiu ascultat, apoi cum să mai continuu?

Domnul președinte: Vă rog, domnilor, luați-vă locurile, căci domnul Kogălniceanu are cuvîntul în contra închiderii discuțiunii.

Voiam numai să constat un fapt, numai un singur fapt. *(Zgomot.)* Domnilor, la finitul discursului său asupra cestiunii drumului de fer, onor. domn președinte al Consiliului de Miniștri [2]... *(Zgomot.)*

Voci: Nu intra în cestiune.

Cum, domnilor deputați? Nu am eu voie să fac istoricul fără ca să intru în discuțiune? Nu am eu voie, nu-mi este permis să vă spun motivele pentru cari voiesc să vă cer să nu închideți această discuțiune? Apoi aceasta este libertatea tribunei? *(Zgomot.)*

Domnul președinte: Vă rog, continuați.

* Ședința din 17 decembrie 1871.

Domnilor, numai un cuvînt am de zis.

La finele discuţiunii în privinţa căilor ferate, onor. domn preşedinte al Consiliului de Miniştri a venit şi a pus înaintea dumneavoastră amintirea unor date cari aparţin istoriei. Dară nu numai atîta. Domnia-sa a venit şi a arătat că căderea fostului domnitor Alexandru Ion Cuza a provenit din cauza sfaturilor şi faptelor mele. *(Zgomot.)*

Aveţi răbdare, domnilor deputaţi, vă voi da pe dată satisfacţiune prin cuvintele ce am să mai spun.

Şi nu numai că domnia-sa a spus că din cauza faptelor şi a consiliilor mele fostul domnitor a fost răsturnat, dară a pus pe tapet o cestiune acre nu era în discuţiune şi a dezvoltat-o. Apoi pe urmă a venit şi a pus cestiunea esistenţii sau a modificării Constituţiunii actuale, pe urmă a venit şi a făcut procesul tutulor miniştrilor de la 1866 încoace... *(Zgomot.)*

Voci: Nu este în cestiune.

Ei bine, domnilor, daca aceasta se cheamă libertatea cuvîntului pe care ziceţi că eu am venit s-o sugrum, atunci vă felicit şi nu mai vorbesc.

Domnul preşedinte: Onor. domnule Kogălniceanu, vă rog uzaţi de libertatea cuvîntului în limitele regulamentului.

Apoi, domnilor deputaţi, nu vă gîndiţi la precedentul pe care-l creaţi? *(Zgomot.)*

Ei, domnilor, aceasta este libertatea tribunei, care dumneavoastră mă acuzaţi că eu am voit s-o sfărîm! Voi părăsi dară această tribună şi voi tăcea.

Voci: Închiderea discuţiunii.
Domnul preşedinte: Domnilor, onor. domn M. Costache a cerut cuvîntul pentru închiderea discuţiunii, însă mai înainte de a da cuvîntul domnului M. Costache voiesc să se constate că în Adunare a fost o deplină tăcere şi că domnul Kogălniceanu nu a voit să mai vorbească.
Voci: Nu! nu! nu a fost tăcere! Domnul Kogălniceanu să vorbească! *(Zgomot.)*
Domnul Gr. Sturza: Daţi-mi voie, domnule preşedinte, nu este aşa. *(Zgomot.)*
Domnul M. K. Iepureanu: Cestiune de regulament, domnilor! *(Zgomot mare.)*
Voci: Să vorbească domnul Kogălniceanu! *(Zgomot, întreruperi.)*
Domnul preşedinte: Binevoiţi vă rog a şedea fiecare pe locurile domniilor-voastre şi a face linişte.

Domnilor, sînt un simplu deputat... *(Zgomot.)* De ce nu lăsaţi pe un om, tocmai că este în minoritate şi are onoare a fi adversarul domniilor-voastre, de ce nu-l lăsaţi să zică două cuvinte, cari vă va plăcea şi cu cari are să termine? *(Zgomot.)*

Domnilor, nu m-aş fi opus nicidecum la închiderea discuţiunii şi am de dovadă pe onor. domn Vernescu, căruia am vrut să-i trec cuvîntul. Eu însă nu puteam să nu-mi îndeplinesc datoria de a face o rezervă în privinţa cuvintelor zise de domnul preşedinte, rezervă pe care trebuia să o facă onor. domn Nicolae Creţulescu, ultimul ministru al domnului Cuza...

Voci: Aceasta e cestiune personale. *(Zgomot.)*

Şi eu mă unesc ca să închidem discuţiunea, însă protestez în contra acestei procedări care, în loc să ne împace, ne desparte mai mult decît oricînd [3]. *(Zgomot.)*

„Monitor", 1872, nr. 2, p. 11, col. 2—3.

NOTE

[1] Dimitrie Ghica.

[2] Lascăr Catargiu, răspunzînd diferitelor atacuri, printre care şi acelea ale lui G. Vernescu, amintise că în momentul cînd a luat puterea Camera era divizată, majoritatea fiind de 2–3 voturi, încît guvernul nu putea obţine nici bugete, nici vreo lege importantă; a hotărît de aceea dizolvarea ei şi el considera acum noua Camera drept o expresie a voinţei tării. Făcuse apoi remarci răutăcioase la adresa lui K. declarînd: „Nu l-am răsturnat eu [pe Al. I. Cuza – n. n.], ci sfaturile şi faptele domnului Kogălniceanu. Trebuie să vă aduceţi aminte că eu, ca preşedinte al Camerei şi ca deputat şi ca cetăţean şi ca unul ce am trăit totdeauna cu vodă Cuza, i-am zis adesea: nu merge pe această cale să te perzi, şi domnul Kogălniceanu care l-a sfătuit altfel vedeţi unde l-a dus".

În continuare Lascăr Catargiu arătase că pactul fundamental nu a putut fi pînă acum aplicat pe de o parte din cauza prea deselor schimbări de guvern, iar pe de alta din pricina refuzului unora ca „Constituţiunea să devină un adevăr în toate amănuntele ei".

[3] Discuţia s-a închis.

Scurtă intervenţie lămuritoare la proiectul de lege pentru despăgubirea fostului antreprenor al poştelor drumului Piteştilor, A. T. Zisu *

Să mă iertaţi [1], nu am iertat nimic eu, ci alţii.

Domnilor, daţi-mi voie să vă dau o lămurire:

Prin contractul întreprenorului este prevăzută o clauză de penalitate, adică de ştraf. Ca mulţi alţi întreprenori a fost ştrăfuit şi domnul Zisu încă de la anul 1865; onor. domn Zisu a venit la mine şi mi-a zis: Iată faptul: am fost ştrăfuit pe nedrept în cutare şi în cutare cestiune; mi-a arătat mai multe cauze, totodată mi-a arătat că i s-a impus un adaos de cai la care după contract nu era dator. În această privinţă din urmă eram eu în drept ca să-i dau acei bani, însă anul financiar era închis, prin urmare a trebuit neapărat ca să vin dinaintea Camerei să cer un credit. În privinţa ştrafurilor, eu am fost de opiniune, pe cît timp am fost ministru, că odată ce un întreprenor a fost ştrăfuit ministru[l] nu mai are drept de a ierta ştraful, pentru că nu iartă din punga lui.

Cu toate acestea, domnul Zisu a venit şi mi-a arătat, precum vedeţi în expunerea de motive, că mai mulţi întreprenori de poşte dobîndise de la deosebiţi miniştri iertarea. Eu am zis: Nu pot să iert; ceea ce pot face este să trămit cestiunea înaintea onor. Adunări...

O voce: Cine a iertat?

Cine a iertat înainte nu e treaba mea, nu mă fac acuzator; dară eu n-am iertat şi am cerut autorizaţiunea guvernului ca să aduc cazul înaintea Camerei. S-a găsit mai mulţi miniştri cari s-au socotit în drept de a ierta; eu însă nu m-am socotit în drept a ierta şi am zis: Cu toată amiciţia ce am pentru domnia-ta, domnule Zisu, nu pot face altfel decît a trămite cauza în cercetarea Camerei. Dumneavoastră astăzi prin lucrarea mea nu sînteţi îngajaţi întru nimic, căci eu n-am eliberat nici un ban. Dară socot că nu e drept ca numai domnul Zisu să fie victimă, căci toţi cei[l]alţi domni întreprenori au dobîndit iertare de amenzi mult mai mari [2].

„Monitor", 1872, nr. 7, p. 40, col. 3.

* Şedinţa din 22 decembrie 1871.

NOTE

[1] Proiectul de lege prevedea votarea unui credit extraordinar de 16 653 de lei pentru despăgubirea lui A. T. Zisu. C. Grădișteanu, raportorul la proiect, după ce prezentase expunerea de motive, precizase că suma reclamată provenea „atît din reţineri, cît şi din amenzile cari s-au iertat la toţi cei[l]alţi". C. Văleanu întrebase cine a iertat celelalte amenzi, la care C. Grădișteanu a replicat: „Ministerul de atunci [...] nu pot să ştiu care minister, dară pot spune că ministerele cari s-au succedat după 11 februariu; aceasta s-a petrecut, mi se pare, sub ministerul domnului Kogălniceanu". Ultimele cuvinte provoacă replica lui K.

[2] Discuţia s-a amînat.

*Intervenţie pe marginea proiectului de lege pentru ratificarea convenţiei telegrafice cu Austro-Ungaria. Referitor la recunoaşterea de către partener a titlului monedei şi a drapelului României**

D. preşedinte: Domnul Balş are cuvîntul.
D. Gr. Balş: Ced domnului Kogălniceanu.

Să-mi daţi voie să nu profit de bunăvoinţa a dumneavoastră căci n-am reclamat-o.

D. Gr. Balş: Atunci eu renunţ.

Dacă renunţaţi, atunci vorbesc, căci sînt la rîndul meu.

Recunosc, ca şi domnul ministru de externe [1], ca şi domnul raportatore [2], că o ţară nu poate să silească pe alta de a-i recunoaşte titlul, moneta şi drapelul său [3].

Recunosc asemenea că, pînă la recunoaşterea de către puterile străine a titlului nostru şi a monetei noastre, nu putem să ne punem în stare de China. Vedeţi că sînt foarte ortodox, căci susţin aceleaşi teorii pe cari le susţine şi domnul ministru de externe, teorii foarte ortodoxe [4]. Dară naşte întrebarea: există din partea Austriei împotrivire la titlul nostru de România? Eu nu sînt ministru de externe şi nu pot prin urmare să afirm fapte ale actualităţii, şi totodată recunosc domnului ministru dreptul de a fi în foarte mare rezervă cînd vorbeşte în cestiune internaţionale. Vedeţi că sînt iarăşi foarte ortodox.

Dară-mi permit, ca simplu muritor, a spune ceea ce ştiu ca fost ministru de externe [5]. Cu acte în mînă am onoare a susţine că Austria nu a făcut cea mai mică împotrivire de a ne recunoaşte titlul de România. Prin adresă formele notifică guvernului nostru în anul 1869 că recunoaşte titlul ţărei de România, şi ambasadorul său la Constantinopole a primit ordine de a susţine recunoaşterea acestui titlu şi de către cele[l]alte puteri. Guvernul Rusiei nu numai că a aderat, dară a înscris chiar în convenţiunile sale cu România titlul de România. Despre guvernul Franciei şi Italiei nu aveţi nici o îndoială; şi guvernul Prusiei de mult a recunoscut titlul de România.

Acum iarăşi sînt în drept, după hîrtiele ce are domnul ministru în arhiva sa, de a susţine că pînă la finele anului 1869 nu rămăsese alt decît a se face protocoalele conferinţei din Constantinopole menite de a modifica un titlu care figura în anul 1856 cînd s-a făcut Tractatul de Paris, tractat care a primit o mulţime de modificări, căci atunci erau în fapt

* Şedinţa din 21 februarie 1872.

două principate unite, cu Camere separate, suverani deosebiți; pe urmă s-a recunoscut Unirea definitivă, și mai tîrziu a venit cu coroana și numele de România. Ce s-a întîmplat de atunci? Dacă sînt greutăți, este altă cestiune, nici îmi permit a cere explicațiuni de la domnul ministru. Spun numai atît: că comitele de Beust a recunoscut titlul de România. Mai mult încă: acela care a îndemnat mai cu deosebire ca să se recunoască de toți titlul de România a fost comitele Andrassy, atunci ministru primar al Ungariei și astăzi mare cancelar al imperiului Austro-Ungariei. Iată ce zicea comitele Andrassy atunci și ce poate să facă astăzi: Precum există o Ungarie, există o Românie și o naționalitate română. Și daca românilor din Ungaria li se recunoaște dreptul de a se numi români, nu putem tăgădui țărei aceleia care există ca națiune politică, domnitoare, dreptul de a-și cualifica țara cu numele ei de România. O singură objecțiune ridica, și aceasta în privința monetei. Recunoaștem, zicea, moneta României, însă nu putem admite ca domnul României să se numească domnul românilor, căci atunci și-ar însuși o supremație și asupra românilor din Transilvania, Banat și părțile Ungariei, și daca e cestiunea de titlu, de oameni, iară nu de țară, atunci și regele Ungariei ar putea să se numească mare principe al românilor, pentru că și el are români. De vreme ce dară la anul 1868 și 1869 ne recunoștea acest titlu, nu pot crede că astăzi Austria să nu aibă către noi aceeași considerațiune pe care o avea în anul 1869 [6].

Acum iarăși zic că aceasta nu ar fi o rațiune de a nu vota convențiunea, căci se face oarecari avantagii țărei noastre prin aceea convențiune; dară îmi permit a objecta: este trebuință de convențiune? Mi se zice: da! Și eu susțin aceasta, însă vă declar că are să fie necesitate ca dumneavoastră să votați mîne o alta convențiune, și iată pentru ce:

Onor. domn raportatore vă zice:

„În adevăr, adunarea telegrafică internațională de la Paris hotărîse că se va ține în diverse capitale ale Europei, din trei în trei ani, un congres telegrafic; al duoilea dară a și avut loc la 1868 la Viena, unde a încheiat convențiunea de la 21 iuliu 1868. La aceasta a asistat și delegatul României [7] și a luat parte la rezoluțiunile lui. În momentul acesta chiar un al treilea congres, la care sîntem asemenea reprezintați, are loc la Roma".

Cînd domnul raportatore zicea aceasta, era atunci actualitate, acum e trecut. Congresul de la Roma s-a ținut și a adus modificări radicali în toate regulamentele și legile privitoare la telegraf. Prin urmare, convențiunea actuale nu are să aibă nici un efect practic, căci mîne are să vină Austro-Ungaria să vă ceară o altă convențiune. Daca este așa, nu este mai bine să stăm o lună sau două ca să nu facem o convenție fără folos?

Declar încă o dată că nu cer explicări de la domnul ministru, nu fac opozițiune, dară zic ca să profite de bunăvoința ce Austria ne-a declarat și să ceară realizarea acelei declarațiuni formale, oficiale a comitelui de Beust, declarațiune făcută după stăruința comitelui de Andrassy, astăzi mare cancelar al imperiului, care sînt sigur că nu va denega astăzi cea ce a afirmat ieri. *(Aplauze.)*

Se împotrivește închiderii discuției.

Cer cuvîntul contra închiderii; și în tot cazul, vă rog, domnule președinte, conform regulamentului, să-mi dați cuvîntul și pentru o esplicațiune.

Domnul D. Ghica: Atunci cer și eu cuvîntul în urmă ca să esplic și mai bine ceea ce am zis, căci poate nu am pus îndestul punctele pe i.

Domnul președinte: Domnilor, iată ce se pune la votul onor. Adunări: proiectul de lege care are un singur articol...
Voci: Întîi amendamentul.
Domnul președinte: Amendamentul domnului Boliac [8] e la convenţiune, şi convenţiunea nu se pune la vot, ci articolul de lege.
Voci: Cerem închiderea discuţiunii.

Regulamentul zice că cestiunea de esplicare are totdeauna prioritate. Dacă dară mi se dă cuvîntul pentru esplicare, eu renunţ de a vorbi contra închiderii. *(Zgomot.)*

Voci: După votare.

Esplicările se dau înainte de votare. *(Zgomot.)*

Domnul președinte: Domnilor, iată ce zice articolul 38 din regulament: Este totdeauna liber a cere cuvîntul pentru apel la regulament, pentru cestiune de esplicare a cuvintelor sale şi pentru cestiune personale. În asemenea cestiuni însă nu se poate vorbi decît o dată.
Domnul D. Ghica: Pe cît timp s-a cerut de o mare parte a Adunării închiderea discuţiunii, nu cred că sub pretest de a se da esplicări să se violeze voinţa majorităţii.
Domnul președinte: Domnule Kogălniceanu, fiindcă aveţi cuvîntul contra închiderii, puteţi să vorbiţi şi pentru esplicare.

Nu cred, căci mă va opri majoritatea, şi cu drept cuvînt. *(Zgomot.)* Domnule președinte, ziceţi că cu regulamentul în mînă nu pot să vorbesc pentru esplicare, şi atunci renunţ. La vîrsta mea nu pot să fac ceartă.

Domnul președinte: Regulamentul zice că pentru esplicare se dă totdeauna cuvîntul. Nu văd pentru ce Camera nu ar voi să vă dea cuvîntul. *(Aplauze.)* Pun dară la vot aceasta.
Domnul N. Ionescu: Domnule președinte, aţi citit foarte bine articolul 38 şi aţi înţeles foarte bine că esplicările şi apelurile la regulament au drept a se face totdeauna; singure cestiunile personali rămîn la urmă. Acum, dacă dumneavoastră voiţi să consultaţi Adunarea, este a supune la votul Adunării modificarea regulamentului. Vă rog dară să acordaţi cuvîntul domnului Kogălniceanu, fără a mai cere votul Adunării.
Domnul D. Ghica: Cer şi eu cuvîntul pentru o esplicare după domnul Kogălniceanu.
Domnul Boldur-Lăţescu: Domnul Kogălniceanu a cerut cuvîntul contra închiderii; şi acum schimbă şi zice pentru esplicare.
Domnul președinte: Sînt dator să aplic regulamentul. Domnul Kogălniceanu are cuvîntul.

Cred că am avut nenorocirea să mă exprim rău, de vreme ce am avut o combatere tocmai de la o persoană care mai puţin decît oricare alta mă putea combate, fiindcă actele ce am citat sînt acte ale președintelui consiliului [9] şi ministru de esterne cu care am avut onoare a servi, şi acte care-l onorează. N-am pus deloc persoana mea în joc, căci nici am jucat un rol în acele afaceri, fiindcă numai cîteva zile am îndeplinit funcţiunile ministrului de esterne [10], sînt acte ale administraţiunii ministerului prezidat de domnul D. Ghica şi mai cu seamă ale domnului D. Ghica ca ministru de esterne...

Domnul Boldur-Lăţescu: Aceasta este cestiune personale.

Este o esplicaţiune care provine din reaua mea esprimare, am avut nenorocirea de a mă esprima rău.

Actul pe care onor. fostul meu președinte l-a citat, săvîrşit în timpul Adunării de atunci, în adevăr coprinde cuvîntul de Principatele Unite, însă numai un lucru uită domnia-sa, că acel act s-a prezentat Camerei

înainte de a se recunoaşte de către Austria şi cele[l]alte puteri titlul de România; recunoaşterea s-a făcut în iuliu şi august şi atunci nu ştiu să se fi prezentat. Memoria domniei-sale poate a-l ajuta mai mult, fiindcă era ministru de esterne, dară eu nu ştiu să se fi prezentat Camerei în urmă vreun project cu titlul „Principatele Unite" [11].

„Monitor" 1872, nr. 55, p. 321, col. 4—5; p. 322, col. 4—5.

NOTE

[1] Gheorghe Costaforu.

[2] Al. Lahovary.

[3] Convenţia aflată în discuţie era încheiată între administraţia telegrafică austro-ungară şi cea a Principatelor Unite şi privea „regulamentul serviciului telegrafic". Reprezentantul român impusese încheierea unui protocol, în momentul subscrierii, prin care făcea „toate rezervele" în legătură cu termenul folosit pentru denumirea ţării, „al cărei nume consacrat prin Constituţiune este acela de România". Partea austro-ungară a luat act de această rezervă şi protocolul a fost anexat la convenţie (vezi şi nota 7).

[4] Ministrul de externe, arătind avantajele convenţiei şi necesitatea de a trece peste problema titulaturii, conchisese ironic : „Apoi voiţi dumneavoastră acum să vă încrucişaţi braţele şi să ziceţi : nu voim nici un fel de raport cu nimeni pînă nu ne va da titlul de România?"

[5] K. a asigurat interimatul externelor în guvernul Dimitrie Ghica între 26 august—28 noiembrie 1869.

[6] În legătură cu demersurile guvernului român după Unire de a bate monedă proprie vezi şi partea I a volumului, p. 332, nota 5.

În timpul cabinetului Dim. Ghica — K. din 1868—1870 a fost trimis la Constantinopol D. A. Sturdza pentru negocieri în acest sens. Obiecţia principală a autorităţilor otomane la cererea românilor era punerea pe monede a unui *semn special* care să marcheze suzeranitatea Porţii şi renunţarea la *efigia domnitorului*. Dar la 24 februarie 1870 s-a inaugurat la Bucureşti Monetăria statului, care a bătut caroli de aur (de 20 de lei) şi monede de argint de 1 leu avînd în exergă scris : *Domnul României*. Gestul a produs consternare la Constantinopol, consemnată dealtfel de D. A. Sturdza, care, la rîndul său, îl socotea pripit. La 20 aprilie 1870 noul guvern, condus de Manolache Costache şi avîndu-l la externe pe Petre Carp, pleda pentru o politică fermă faţă de Poartă. În căutarea unui *modus vivendi*, Ion Strat, care îl înlocuise pe D. A. Sturdza la Constantinopol, acceptă soluţia cancelarului austro-ungar Andrassy : domnitorul Carol să adreseze o scrisoare explicativă sultanului; acesta a preferat însă să-i scrie marelui vizir, Ali paşa, arătînd că de vreme ce monedele se puseseră în circulaţie nu avea rost a se mai reveni.

Între timp D. A. Sturdza revenise la postul său şi spera să ducă lucrurile spre o soluţie favorabilă românilor, dar Ali paşa tărăgăna răspunsul. E de amintit aici că D. A. Sturdza nu era în raporturi ideale cu ministrul său de externe, Petre Carp, ceea ce a determinat retragerea sa din misiunea de la Constantinopol. Postul de acolo a rămas sub girul lui Dimitrie Ştirbei, prin glasul căruia România a pretins din nou răspuns la scrisoarea lui Carol. În cele din urmă acesta a fost dat, la 30 septembrie/12 octombrie 1870, şi Ali paşa relua ideea existenţei unui semn „oricît de mic" care să marcheze suzeranitatea Porţii. În martie 1871 situaţia politică din ţară deteriorîndu-se, Carol era gata să abdice, încît problema monedei a trecut pe planul doi. O lună mai tîrziu, în aprilie, Ion Strat, revenit la Constantinopol, arăta în rapoartele sale că momentul era puţin propice reluării chestiunii. Chiar după soluţionarea „afacerii Strusberg" (vezi supra) redeschiderea dialogului, de data aceasta cu Server paşa, nu a înregistrat vreun succes.

Aşa cum explică şi K. în cursul expunerii sale, Austro-Ungaria era potrivnică emisiunilor monetare româneşti, în care vedea un semn de neavenită independenţă pentru ea a statului român.

În vara anului 1872, G. Costaforu, stăruitor, s-a dus la Constantinopol pentru reluarea discuţiilor. În acelaşi timp, Ion Strat, aflat acum în post la Paris, negocia cu un grup belgian baterea monedei divizionare de argint (25 de milioane de lei). Cf. raportul său din 28 iunie 1872. Turcii însă, bănuitori, ceruseră tuturor monetăriilor europene să nu bată monede pentru români, încît belgienii au cerut în prealabil consimţămîntul trimisului otoman la Bruxelles. Acesta a anunţat Constantinopolul, care a condiţionat baterea monedelor de studierea modelului lor.

În iulie 1872 a fost numit agent la Poartă Iancu Ghica, care intră şi el în joc, sugerînd însă politica „faptului împlinit", cu alte cuvinte baterea pur şi simplu a monedelor fără nici

un semn dinstinctiv al suzeranității Porții. Astfel, din luna noiembrie același an monedele au început să se bată fără a se face o comunicare oficială la Constantinopol în această privință. Vezi amănunte la V. Slăvescu, *Recunoașterea dreptului de a bate monedă. Acțiunea diplomatică a României în 1866—1870*, București, 1941 ; același, *Recunoașterea dreptului de a bate monedă. Noi documente diplomatice, 1870—1872*, București, 1944.

[7] Convenția cu Austro-Ungaria s-a încheiat la 24 iulie 1868. Din partea română a fost semnată de Ion Fălcoianu. Textul tipărit a apărut cu titulatura „Principatele Unite", nu „România". Vezi-o în „Telegraf și poștă", 1868, p. 357 ; I. M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 1 029. Comentată de C. N. Minescu în *Istoria poștelor române...*, București, 1916, p. 275 și urm. Tot în 1868 s-a ținut și conferința internațională telegrafică la Viena, unde a participat Ion Fălcoianu, și care a revizuit unele dispoziții și tarife stabilite de conferința ținută în 1865 la Paris (la care România n-a participat). Pentru convenția de la Roma din ianuarie 1872, vezi *Les droits de la Roumanie basés sur les traités... par un ancien diplomat*, f. l., 1874, p. XVII—XVIII.

[8] C. Bolliac ceruse ca în convenție titlul de „Principatele Unite" să fie înlocuit cu „România".

[9] Dimitrie Ghica.

[10] Vezi nota 5.

[11] Convenția a fost adoptată de Adunare cu 73 de voturi pentru și 17 împotrivă.

Discurs în care evocă personalitatea lui Barbu Catargiu *

Domnilor deputați, vă rog să-mi permiteți ca și eu să zic un cuvînt asupra repausatului Barbu Catargiu [1].

Domnilor, am avut onoarea, în cestiuni sociali, de a fi adversar[2] ilustrului și pururea regretatului bărbat de stat Barbu Catargiu ; totdeauna însă am admirat marele său talent și calitățile sale de bărbat de stat, și să-mi permită onor. domn Cesar Boliac [3] de a zice : și sentimentele sale de român.

Am avut onoarea, domnilor, a fi cel după urmă depozitar al cugetărilor sale politice, eu care eram adversarul său politic. Aceasta o știe și o poate arăta văduva strălucitului bărbat ; cu duoă zile mai nainte, acasă la dînsul, am avut o conversațiune de patru ore, și, dacă este unul din adversarii săi politici care a regretat moartea sa, sînt eu. Cînd a fost asasinat, Adunarea a făcut o propunere pentru a se acorda o pensiune de 2 000 galbeni văduvei sale, ca recompensă naționale, și aci rog pe onor. domn Lahovary să se încredințeze că a făcut o mică eroare. Acea propunere, alături cu domnul Manolache Costachi, a fost subscrisă și de mine. Duoă ministere [4], amice politice ale răposatului Barbu Catargiu, s-au succedat după votarea acelei propuneri, și propunerea a rămas tot propunere. Cînd am ajuns eu la minister, cel întîi act pe care l-am supus domnului Cuza spre aprobare a fost acea propunere ; „Monitorul oficiale" poate da dovadă despre aceasta, pentru că recompensa aceea națională votată de Cameră este contrasemnată de mine, în calitate de ministru președinte ; prin urmare dară am dreptul de a vorbi.

V-am arătat adineaori că sentimentele mele de admirațiune pentru repausatul nu s-au schimbat.

Onor. domn Lahovary a zis un ce foarte adevărat : toate ministerele, fără osebire de opiniuni, au ținut de onoarea lor ca să poată descoperi pe asasinul repausatului Catargiu, și vă pot încredința că și eu aș fi considerat ca unul din actele cele mai de laudă ale ministerului meu

* Ședințele din 22 și 23 februarie 1872.

dacă aș fi pus mîna pe asasin. Tot ce am putut descoperi este că asasinul era un străin și se refugiase în Banat.

Acuma mă veți întreba : trebuie noi să stăm, nu trebuie să facem ceva ca să descoperim pe asasin? Da, domnilor, să-l descoperim, însă vă spun curat că propunerea făcută este contrarie obiceiurilor noastre, este contrarie principiilor societății moderne, pentru că în orice societate organizată un asemenea mod de descoperire a culpabililor ne amintește timpul de decadență al romanilor. Dacă ni se vorbește de Engletera, știe foarte bine domnul Lahovary că Engletera, care ține atît de mult la legile ei, păstrează încă și astăzi multe legi și uzuri din secolul de mijloc, între cari și acela că bărbatul poate a-și duce femeia sa cu funia de gît spre a o vinde în piață. Vorbește domnia-sa de America? America în adevăr are multe legi cari pot să ne serve de model, dară să binevoiască domnia-sa să citească pe ilustrul partizan al Americei, domnul Toqueville, să vadă ce zice el și ce a scris[5] despre justiție în America. Știe domnia-sa că acolo, tocmai pentru că justiția nu satisface îndestul societatea, este și justiția poporului, legea linchiului — *loi de Lynch*; voiți și la noi aceasta? Legea linchiului la noi e vai de noi!

Așadară eu v-aș ruga să nu imităm pe englezi, nici pe americani, nici pe unguri, introducînd acest mod de cercetare al delictelor și crimelor. Însă găsiți că justiția ordinară nu ajunge, că procurorii nu sînt destul de ageri ca să descopere pe criminali, că fondul poliției secrete este insuficiente? Ei bine, să mai adăogăm la acest fond 50, 60 mii de lei în mod generale pentru toate crimele. Nu introduceți însă sistemul detestabile al delatorilor din timpul decadenței romanilor. Și aceasta o zic, domnilor, tocmai pentru respectul pe care-l păstrez către memoria repausatului Catargiu, căci nu voiesc ca el să fie cauza de a introduce la noi un obicei incompatibile cu moravurile noastre, incompatibile cu numele de român, incompatibile cu opiniunile lui B. Catargiu. *(Aplauze.)*

Susține propunerea, subscrisă împreună cu V. Boerescu și alții, de a se acorda un credit de 200 000 de lei ministrului de interne și altul de 400 000 de lei — celui de justiție pentru urmărirea făptașilor.

Vă rog, domnilor, după ce ați ascultat astăzi numai pe acei cari combat propunerea, să binevoiți a lăsa să vorbească și autorul propunerii; rog mai cu seamă pe acei cari au făcut o altă propunere să mă lase și pe mine să zic două cuvinte, tocmai pentru ca scopul acelor propuitori să dobîndească o mai mare majoritate. Socotesc că tot aceasta voiți și dumneavoastră, ca ceea ce se face astăzi pentru Barbu Catargiu să iasă de aci cu unanimitate...

Voci: Așa, așa, vorbiți.
Se pune la vot închiderea discuțiunii și nu se primește.

Domnilor, mă voi ține de cestiunea caracterului generale ce trebuie să aibă această propunere, după cum a zis onor. nostru președinte[6] și domnul M. Costachi[7].

Care e scopul, domnilor, al acestui project de lege? Scopul este mai întîi a se plăti un tribut de recunoștință la memoria repausatului Catargiu.

Ați văzut, domnilor, că în privința acelei părți a moțiunii care se refera la memoria acelui mare bărbat de stat, deși el poate a avut și adversari politici între acei cari au votat *pentru*, ați văzut cum mai unanimitatea Camerei, pot zice, a încuviințat moțiunea care propunea...

Domnul G. Brătianu: Ați spus-o și ieri.

Eu îmi aduc aminte odată că onor. domn Brătianu la fiecare propunere a domniei-sale, cea mai curioasă, cea mai ciudată, cerea ca libertatea cuvîntului să fie largă şi lungă, să ţină zile întregi, şi astăzi, pentru că poate nu-i convine, nu-i place ce spun eu, domnia-sa vine să mă oprească de la început. Vă rog lăsaţi-mă să vorbesc şi eu, deşi poate nu vă plac ochii mei.

Domnilor, cu toţii am votat, şi adversari şi amici politici, pentru aducerea bustului repausatului B. Catargiu, pentru că Barbu Catargiu, oricari ar fi fost greşalele lui, ca ale fiecărui om politic, era un mare bărbat de stat, a onorat tribuna aceasta, a fost ministrul care a anunţat ţărei Unirea sa.

Acestea sînt actele.

Acum, vedeţi că toţi sînteţi interesaţi ca guvernul să pună toate mijloacele spre descoperirea asasinului, şi de aceea sper că cu toţii vom vota şi această a duoa parte. Dară cu ocaziunea aceasta să nu venim să jignim scrupulele unora, că adică cu ocaziunea aceasta să se introducă un fel de cercetare care nu este în moravurile noastre.

Onor. domn M. Costachi a venit şi v-a spus ceea ce s-a petrecut în Engletera, în America ; eu aş putea zice altminteri, cum că în Engletera nu este statul, ci particularii cari fac aceasta, şi în cestiunea drumului de fer nu a venit statul de a da atîţi funţi sterlingi, ci direcţiunea particulară a drumului de fer, şi că modul acesta de descoperire nu esistă decît în Ungaria. În America s-a făcut prin subscripţiuni, dară eu nu am zis nimic contra acestei idei, care poate să-şi aibă partizanii săi ; nu am zis că este morale sau imorale, decît că acest mod de descoperire nu esistă în procedura noastră. Şi de aceea v-aş ruga să nu jicniţi acest scrupul şi să ne lăsaţi să votăm cu toţii, şi atunci iată poziţiunea bună pentru toţi. Să dăm miniştrilor aceste fonduri, şi miniştrii vor face cum cred că va fi mai bine ; vor pune toată rîvna care o are şi Camera întru descoperirea asasinului. Dară să nu venim cu ocaziunea aceasta să introducem un nou principiu, căci atunci îndată vine o cestiune de principiu, şi atunci se ridică deosebite vederi. Vină ministru[1] să zică că-i trebuie nişte bani ca să descopere prin un chip oarecare, fie prin poliţia secretă, fie prin procurori, eu îi dau cîţi o vrea.

Vă rog dară fiţi aşa de buni şi ţineţi seama de scrupulele unei părţi de Adunare, şi precum aţi văzut că ne-am unit ieri cu toată bucuria cu majoritatea pentru bustul acelui mare bărbat, veniţi şi dumneavoastră astăzi şi vă uniţi cu noi, ca să dovediţi tocmai ceea ce a zis domnul D. Ghica, că aci nu este cestiune de partit, ci este cestiune de un principiu de moralitate, o cestiune de datorie, ca un cetăţean care a murit la poarta Adunării, în exerciţiul funcţiunii sale, să găsească, nu răzbunare, căci asemenea lucru niciodată nu se răzbună, ci să se găsească, să se descopere acel asasin şi să se pedepsească [3].

„Monitor", 1872, nr. 55, p. 324, col. 4—5; nr. 56, p. 331, col. 5.

NOTE

[1] Pentru Barbu Catargiu vezi partea a IV-a a volumului, p. 516, nota 4.

[2] Asupra opoziţiei dintre cei doi în probleme sociale vezi vol. I de *Oratorie*.

[3] Discuţia fusese prilejuită de raportul şi proiectul de lege care priveau aducerea în incinta Camerei a bustului lui Barbu Catargiu, ca şi deschiderea unui credit pentru urmărirea

asasinilor acestuia (vezi mai departe în cuprinsul discursului lui K.). Cezar Bolliac observase sever că, în vreme ce Ion Cîmpineanu stătuse la închisoare pentru apărarea principiilor naționale, Barbu Catargiu profesa „idei muscălești" și se împotrivise împroprietăririi țăranilor. Din aceste motive era contra aducerii bustului în incinta Camerei.

[4] Ministerele Apostol Arsachi (7 mai—24 iunie 1862) și Nicolae Crețulescu (24 iunie 1862—12 octombrie 1863).

[5] Alexis de Tocqueville, *La démocratie en Amerique*, 3 vol., Paris, 1868 (ediția a 15-a).

[6] Vasile Boerescu.

[7] Manolache Costache susținuse propunerea lui K. I se păruseră însă exagerate scrupulele acestuia în privința încurajării delațiunii în cazul instituirii unei recompense pentru descoperirea făptașului. El spusese că trebuie lăsat la „chibzuința și înțelepciunea domnului ministru de justiție ca să întrebuințeze banii cum va crede mai nimerit pentru aceasta".

[8] Propunerea a fost respinsă cu 52 de voturi împotrivă și 25 pentru.

Discurs la proiectul de lege pentru modificarea organizării armatei *

Domnilor deputați, pe lîngă două voci puternice și speciali ce ați auzit în această cestiune, aceea a domnului ministru de resbel [1] și aceea a domnului colonel Manu [2], să permiteți și unei jumătăți de profan a zice două sau trei cuvinte în această cestiune importantă.

Domnilor, declar de mai înainte că voi vota pentru luarea în considerațiune a acestei legi [3]. Mai declar că această lege este un progres mare și îndreaptă multe abuzuri din legile anterioare, pentru că, din nenorocire, mai toți miniștrii, în loc să se ocupe ca să aplice legea care s-a votat mai întîi de Cameră și apoi s-a decretat în 1864, au pus toată activitatea lor numai a veni cu projecte de legi pentru a se dezvinovăți despre nepunerea în lucrare a legii anterioare. Dacă de la 1864 se aplica legea și apoi să vină să ceară îndreptarea ei astăzi, am fi în poziținea dacă nu a unei națiuni egale cu noi, cel puțin în poziținea Serbiei.

Cea întîi lege care s-a votat pentru organizarea puterii armate a fost la 1863; acea lege nu s-a putut aplica, pentru că era lovită de un viținu esențiale, căci combina sisteme diametralemente opuse; era sistema prusiană, sistemă, dacă pot zice, nu prusiană, ci sistemă veche românească, sistemă strămoșească, sistemă întemeiată pe trei elemente de forță: armata permanentă sau, cum se zicea pe atunci, armata plătită sau lefegiii, armata teritoriale sau, cum se zicea atunci, armata de țară, și apoi milițiele sau ridicarea gloatelor sau landsturmul prusian. S-au adăugit apoi la aceste trei elemente și un al patrulea element, garda naționale, sistem francez. Aceasta a făcut ca legea din 1863, care a fost votată de Cameră, n-a fost sancționată, și apoi a venit legea din 1864, care nu s-a aplicat. În timpul ministerului Brătianu era un curent, precum ne-a spus onor. domn Manu, de a se desființa grănicerii și dorobanții, instituțiune veche, reînnoită de marele bărbat Barbu Știrbei în România și introdusă în Moldova la 1854; era o tendință atunci de a-l desființa; grănicerii nu esistau decît cu numele.

Adunarea din 1867 s-a rostit în contra acelei suprimări și a impus ministerului [4] ca numaidecît să reînființeze grănicerii cu toate cadrele lor; asemenea și pentru dorobanți, și la votarea budgetului militar s-a pus condițiunea *sine qua non* ca ministerul să aplice legea milițielor. Din

* Ședința din 25 februarie 1872.

nenorocire, după un an de zile, acelaşi minister, fiind ministru de resbel domnul colonel Adrian, în loc să prezinte Camerei un fapt îndeplinit, organizarea miliţielor după legea de la 1864, a venit cu un nou project de lege la 1868. Acea lege recunosc că a fost votată de Camera de atunci şi susţinută şi de mine, numai ca să ajungem a avea o lege, iară nicidecum că aducea îndreptări, şi dovadă că acea lege nu a fost bună este aceea că toate ministerele cari s-au succedat au găsit într-însa lacune şi au cerut îndreptări; dovadă este că chiar ministerul actual înfăţişează modificări.

Aşadară eu vă spun că voi vota luarea în consideraţiune a projectului de faţă şi că voi susţine cele mai multe articole din această lege. Din nenorocire însă, mi se pare că această lege face, cum se zice, *table rase*, nu numai de legile militare anterioare, dară uită că puterile armatei din România sînt consfiinţite de Constituţiunea noastră şi că, prin urmare, noi nu sîntem chemaţi aci a crea, ci numai a dezvolta prin o lege organică principiele statornicite prin Constituţiune. De aceea eu voi avea onoare a fi contra părerii domnului Manu pentru desfiinţarea miliţielor, pentru că ele sînt o instituţiune veche, strămoşească: rădicarea gloatelor a scăpat ţara românească în vremea lui Ştefan cel Mare la Racova [5], rădicarea gloatelor a scăpat ţara sub domnia lui Mihai Viteazul.

Acum, domnilor, citindu-vă partea din Constituţiune privitoare la armată, veţi înţelege numaidecît că, cu toate opiniunile noastre deosebite, trebuie să ne ţinem de principiurile prevăzute în Constituţiune. Iată ce zice Constituţiunea:

„Tot românul face parte sau din armata regulată, sau din miliţii, sau din garda cetăţenească, conform legilor speciale".

Dară îmi veţi zice că aci nu se vorbeşte de grăniceri, de miliţii. Aşa ar fi fost dacă nu ar fi existat legi anterioare cari să statornicească ce sînt miliţiele, ce sînt grănicerii, ce este garda orăşenească.

Aşadară eu, cu părere de rău, în acest punct voi combate pe onor. domn Manu, întemeindu-mă chiar pe domnia-sa, care este partizan al sistemei prusiene, sistemă care în această afacere este şi sistemă românească, sistemă comună ambelor ţăre, precum este şi legea rurale şi legea instrucţiunii publice, cari sînt comune.

Odată ce m-am rostit că voi fi pentru projectul guvernului în ceea ce priveşte miliţiele, voi zice că voi fi contra projectului în alte puncturi, pentru că prin unele articole se desfiinţează garda orăşenească.

O voce: Nu e mare pagubă.

Am avut onoare de a-mi esprima totdeauna opiniunea mea în cestiunea gardei cetăţeneşti [6]; însă nu pot zice că nu este o pagubă mare, pentru că această instituţiune este în Constituţiune consfiinţită prin duoă articole. Cînd voi fi în constituantă [7], voi fi alături cu domnul Manolachi Costachi [8] şi cu domnul Manu, pentru că eu vă declar că nu înţeleg sistema franceză amestecată cu cea prusiană, dară astăzi nu sîntem chemaţi a modifica Constituţiunea, ci a face o lege organică.

Domnilor, voi arăta anume cum că garda naţionale se desfiinţează. Ce este, domnilor, garda naţionale, ne-o defineşte chiar Constituţiunea. Iată ce zice [9]. *(Citeşte.)*

Cum ştiţi, domnilor, garda civică s-a înfiinţat după 11 februariu, înainte de Constituţiune, cînd s-a şi votat o lege, şi legea aceasta pînă astăzi are puterea sa. Cel întîi caracter al gardei cetăţeneşti este că ea nu atîrnă de ministru[l] de resbel; acesta este principiul; unde esistă gardă cetăţenească, gardă civică, gardă naţionale, ea atîrnă de Ministerul

de Interne. Al duoilea, este că garda-şi numeşte singură oficierii ei. În projectul de lege prezentat se zice din contră, căci iată ce găsesc în articolul 50, § 2 :

„Atît pentru constituirea acestor cadre, precum şi pentru acelea ale gardelor orăşeneşti, cît şi pentru complectarea cadrelor armatei teritoriale şi gloatelor, se constituie un corp de oficieri miliţiani, precum şi de grade inferioare".

Cum vedeţi, domnilor, spiritul acestei instituţiuni este de a atîrna de ministrul de interne şi numai în caz de resbel vine şi garda civică de se pune sub ordinile ministrului de resbel, întocmai ca şi toate gloatele cari fac parte din puterea armată.

Prin urmare vedeţi, domnilor, că în aceasta nu sînt deloc insuflat de un spirit de opoziţiune, ci, din contră, eu cred că voi fi aşa de norocit ca să votez dimpreună cu domnul ministru de resbel cele mai multe articole; şi, aşa fiind, eu mă rostesc pentru luarea în consideraţiune.

În privinţa localizării, eu, ca particular, ca simplu deputat, mă voi exprima după acum: voi zice că nu socotesc că domnul Manu este în drept de a combate localizarea armatei în privinţa recrutării sub punctul de vedere politic, sub punctul de vedere că ar fi regimente ale Olteniei, regimente muntene, regimente moldave, căci tocmai armata prusiană s-a însărcinat a ne dovedi contrariul; căci, după declararea resbelului, s-au făcut regimente de Darmstadt, regimente de Hanovra, de Hessa, şi resbelul contra Franciei a dovedit că acele regimente au fost înainte de toate cele mai naţionali...

Domnul Al. Lahovary: S-au trămis regimente prusiane în garnizonă la Hanovra.

Vorbesc de recrutare, nu vorbesc de garnizonare. Garnizonarea trupelor este cu totul alta.

Eu ştiu că a ţinut ca o glorie ca fiecare regiment să facă onoare Saxoniei, ori Bavariei, ori Meclemburgului, ori Şlesvigului.

De aceea, fiindcă domnul preşedinte [10] ne-a spus că cestiunea nu este astăzi la ordinea zilei, mă mărginesc a refuta pe domnul Manu. Declar însă că projectul de lege în discuţiune îl consider ca o mare ameliorare. Să dea Dumnezeu să nu se mai schimbe, căci, dacă undeva stabilitatea este trebuincioasă, mai cu osebire e trebuincioasă în organizarea armatei [11].

„Monitor", 1872, nr. 58, p. 347. col. 3—5.

NOTE

[1] I. Em. Florescu pledase călduros pentru dotarea armatei şi dăduse ca exemplu mai ales pe sîrbi, care la Craguievaţ organizaseră un lagăr de 95 000 de oameni. Mai spusese că în Cameră i s-au adresat „cuvintele acelea profane că trebuie să se închidă şi Tîrgu Vestea" (Tîrgovişte, unde se afla arsenalul). În continuare dăduse următoarele explicaţii : armata teritorială funcţionează pe principiul chemării membrilor ei o săptămînă pe lună ; spre a fi eficientă, trebuia dotată cu o şcoală militară de gradul doi pentru pregătirea sergenţilor. Aceştia, dacă ar fi servit 12 ani în armată, urmau să primească o rentă viageră. La garda orăşenească proiectul de lege prevedea introducerea jurămîntului militar. Armata permanentă era compusă din 20 000 de persoane şi reprezenta, în concepţia ministrului, o şcoală pentru ţărani, care o compuneau de fapt în cea mai mare parte. Proiectul cerea ca termenul de concentrare să fie de patru ani şi alţi patru în rezervă. În încheiere I. Em. Florescu declarase că „organizarea militară cea mai bună" este „aceea pe care şi un prost să o poată pune în aplicaţiune".

[2] Generalul Savel Manu, care inițial fusese cooptat în comitetul de redactare a noului proiect, neparticipînd la lucrări, formulase o serie de obiecții. El ceruse suprimarea miliților, căci pretutindeni se dovedise că cea mai eficientă formă de organizare militară este armata permanentă. Or, țara noastră fusese dotată încă de Barbu Știrbei cu dorobanți și grăniceri. El spusese că milițienii sînt „creați militari prin farmec" : se adună duminica pentru exerciții, dar, din oportunitate politică, nu li se dau arme, încît devin ridiculi exersîndu-se doar cu bețe și ciomege. De aceea ceruse desființarea miliților și mărirea numărului de ani pentru serviciul rezerviștilor (dorobanți și grăniceri), de la patru la opt ani. Savel Manu fusese foarte vehement contra practicii de răscumpărare a serviciului militar, admisă în armata noastră, ca și a primelor de reangajare acordate sergenților. El constatase că sistemul românesc este „o amalgamare" între cel francez și cel prusian. Primul, întemeiat pe profesionalismul instituției, îngăduia răscumpărarea, al doilea nu. Or, păstrînd elemente și dintr-unul și dintr-altul, se ajunsese la un sistem hibrid. Mai combătuse apoi și „localizarea armatei", care însemna practic ca recruții să fie adunați pe locul unde trăiau, încît convietuirea cu familiile i-ar fi făcut să se abată de la îndatoririle militare, nemaivorbind de faptul că în caz de război o localitate era văduvită de majoritatea bărbaților.

[3] Despre organizarea armatei mai vezi și partea I a volumului, p. 486 și urm.

[4] În timpul ministerelor conduse de C. Al. Crețulescu, apoi de Ștefan Golescu în care I. C. Brătianu deținuse portofoliul internelor.

[5] Lupta de la Podu Înalt (1475), cînd Ștefan cel Mare a ieșit biruitor împotriva turcilor.

[6] Vezi partea I a volumului, p. 87.

[7] În înțelesul de perioadă de pregătire ; cu referire la noi vezi partea I a volumului, p. 100, nota 3 și p. 102, nota 2.

[8] Manolache Costache declarase că e „profan, cu totul necompetente în materie", dar întrebase în ce măsură proiectul de lege aducea economii bugetare, căci ideea de a da pensie sergenților „l-a înspăimîntat".

[9] Art. 121 : „Garda cetățeană este menținută în statul României. Organizațiunea ei este regulată de o lege specială". Art. 122 : „Numai în virtutea unei legi se va putea mobiliza garda cetățeană" (cf. I. M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 20).

[10] Lascăr Catargiu.

[11] Proiectul a fost luat în considerație cu 55 de voturi pentru și cinci împotrivă.

În favoarea sporirii pensiei văduvei principelui Nicolae Șuțu *

Domnilor, mărturisesc că m-a durut să aud pe domnul G. Brătianu [1] exprimîndu-se într-un chip atît de aspru și rostindu-ne înaltul său verdict, ca un suprem judecătore, asupra repausatului N. Șuțu, zicînd că N. Șuțu n-a figurat între oamenii cari au onorat numele de român.

Domnul G. Brătianu: Nu am zis aceasta.

Că N. Șuțu n-a figurat între oamenii distincți ai țărei.

Dacă părintele domniei-sale ar fi lîngă domnia-sa, aș lăsa ca părintele domniei-sale să fie cel dintîi care să-l refuteze și să-i spună cum că domnia-sa, deși june, îndată ce este aci, este dator să cunoască pe oamenii distincți ai generațiunii trecute din România. Și nu doresc ca o generațiune viitoare să vină să se rostească cu atîta dispreț asupra domniei-sale, precum domnia-sa s-a exprimat cu dispreț asupra unui om care, oricît ar zice domnia-sa, s-a ocupat cu istoria țărei noastre de la 1830 ; și chiar aceia cari au combătut pe N. Șuțu, cu toate că rareori au avut ocaziune a-l combate, însă toți știu că N. Șuțu a făcut onoare României.

Onor. domn Grădișteanu [2] nu că mi-a înlesnit sarcina, fiindcă această sarcină este foarte ușoară de a apăra pe N. Șuțu, dară nu mi-a lăsat meritul și mie să zic mai multe cuvinte în memoria acelui mare om care

* Ședința din 26 februarie 1872.

în Moldova a fost un om de bine, un om de ştiinţă, într-o epocă cînd oamenii de bine şi de ştiinţă erau cam rari.

Eu conjur pe Adunare, şi fără deosebire de partid şi de vîrstă, să dea văduvei repausatului această răsplătire şi să nu creadă că face o prodigalitate cu această recompensă naţionale.

Daţi această recompensă văduvei repausatului N. Şuţu şi credeţi-mă că toţi aceia cari l-au cunoscut, toţi ştim poziţiunea ce a avut-o în ţară şi pe care totdeauna s-a silit s-o păstreze în sarcina cea mai mare, fără să apeleze la votul dumneavoastră.

Eu cît pentru mine, doresc să am pe sufletul meu păcatele votului ce veţi da. Eu voi vota cu mulţumire şi voi fi recunoscător cînd Camera se va uni cu mine.

Veţi face cu aceasta un act de încuragiare pentru toţi oamenii de bine, de virtute şi de ştiinţă, de cari ţara are multe şi varie trebuinţe chiar astăzi [3].

„Monitor", 1872, nr. 58, p. 349, col. 2—3.

NOTE

[1] Emilia Şuţu, văduva economistului, ceruse un spor la pensie peste cei 500 de lei pe care îi avea; cererea era însă contrarie legii din 15 februarie 1868. Comisia opinase să se propună un proiect de lege prin care, evidenţiindu-se meritele lui Nicolae Şuţu, să se acorde eventual văduvei o recompensă naţională.

G. Brătianu observase că în „mica noastră ţară, pe lîngă faptele altor bărbaţi iluştri, nu cunoaştem pe acelea ale principelui Şuţu încît să ne vedem obligaţi a face o prodigalitate din finanţele statului".

[2] C. Grădişteanu spusese că N. Şuţu a fost „ministrul cel mai înţelept" în domnia lui Mihai Sturdza, că lucrările lui de statistică, păstrate în portofoliul Ministerului Lucrărilor Publice, pot fi încă şi azi consultate cu folos. În Comisia centrală de la Focşani N. Şuţu se dovedise „un om luminat şi înaintat în ideile lui".

[3] P. Tufelcică făcuse o propunere pentru acordarea unei rente viagere de 500 de lei văduvei. Adunarea a respins-o cu 40 de voturi împotrivă şi 32 pentru. Vezi şi infra p. 199.

Discurs pe marginea măsurilor disciplinare luate de ministrul instrucţiunii publice, Christian Tell *

Domnilor, socotesc că materia merită de a fi discutată mai cu seriozitate şi că Adunarea în această cestiune ar trebui să dea voie deputaţilor să esprime opiniunile lor, fiindcă domnu[l] ministru v-a declarat cu drept cuvînt că dumneavoastră sînteţi judecătorii domniei-sale [1], şi prin urmare trebuie să permiteţi acestor judecători să discute. Noi nu am auzit pînă acum judecători cari, ascultînd numai pe acuzator şi acuzat, să meargă la darea hotărîrei. De aceea vă rog să lăsaţi încă duoi sau patru deputaţi să-şi espună opiniunile lor.

Domnul Al. Lahovary: Cer cuvîntul pentru închiderea discuţiunii.

Am auzit pe domnul Lahovary cerînd închiderea discuţiunii şi-mi permit să zic tocmai domniei-sale că să binevoiască a lăsa şi cîtorva

* Şedinţa din 1 martie 1872.

bătrîni să se rostească, rămîind apoi şi domnia-sa ca june care va aşterne viitorul acestei ţări pentru domnia-sa, iară nu pentru noi, căci noi sîntem bătrîni, să spună şi domnia-sa părerile sale, cari cred că vor avea majoritate. Lăsaţi-ne dară să zicem şi noi bătrînii vreo duoă cuvinte; căci eu sînt dator a vă spune mai mult decît oricare altul că buna-credinţă a domnului Tell a fost surprinsă, şi nu-l acuz, ci voi face apel la domnu[l] Tell de astăzi pentru domnu[l] Tell de ieri şi domnu[l] Tell de mîne.

După ce se respinsese închiderea discuţiei.

Domnule ministru, am onoare de a vă vedea pe acea bancă de se apropie un an de zile, şi pentru întîia dată îmi permit şi eu a mă adresa către dumneavoastră şi a mă exprima în privinţa unui act al administraţiunii dumneavoastră.

Mă voi exprima, domnule ministru, în chipul cel mai moderat, cel mai respectos, pentru că între dumneavoastră şi între mine au fost multe legături. Aţi putut să le rupeţi, însă nu le uit. Mai mult încă: profesez aceeaşi credinţă în privinţa necesităţii de a fi disciplină şi ordine în şcoalele noastre. Totdeauna am stigmatizat participarea şcolarilor la orice alte acte decît acelea cari-i privesc şi cari-i pregătesc pentru a deveni mai tîrziu buni cetăţeni, pentru a deveni floarea ţărei în care sînt născuţi. Am dezaprobat acea manifestare din şcoalele superioare unde se zicea că s-a pus la vot existenţa lui Dumnezeu. Cînd am văzut şcoale întregi organizate în bande de masalagii *, cînd am văzut pe stradele capitalei bande de şcolari organizate de profesorii lor pentru manifestări politice, am dezaprobat, am condamnat acea procedere. Am condamnat, de asemenea, manifestarea şcolarilor dinaintea sălei Slătineanu [2].

Nu pot dară să fiu altminteri decît împreună cu dumneavoastră; nu pot să fiu decît sprijinul dumneavoastră ori de cîte ori veţi întreprinde a reforma şi a îmbunătăţi şcoalele. Însă, domnule ministru, cu toată bunăvoinţa ce am pentru dumneavoastră, cu toate legăturele dintre noi, nu vă pot ajuta ca să sfărîmaţi şi să desfiinţaţi şcoalele. Aci are să urmeze deosebire mare între mine şi dumneavoastră.

Nu-mi permit, domnilor, a aprecia faptele, nu le cunosc; şi, pe cît sînt dator să cred pe domnul Ionescu, pe atît trebuie să cred şi pe onor. domn ministru al cultelor, pe care-l ştiu că cu greu se depărtează de la adevăr. Însă, tocmai onor. domn Tell, la vîrsta bătrîneţelor unde a ajuns, trebuie să ştie că *errare humanum est*, că a greşi este lucru omenesc. Ei bine, eu îmi permit cu datele ce le cunosc, cu memoria pe care o am, de a spune onor. domn Tell că a fost rău informat.

Domnul ministru al cultelor şi instrucţiunii publice are, este adevărat, misiunea de a menţine disciplina în şcoale. Are misiunea de a merge şi mai departe: de a priveghea, mai ales în seminar, a nu se introduce erezia. Şi bine face de loveşte erezia la începutul ei. Mai are domnia-sa încă un drept: acela de a numi în funcţiunea de directore al seminarului pe cine are încrederea domniei-sale. Însă şi aici poate să fie înşelat. În cîtă vreme va avea în capul seminarului un Scriban [3], totdeauna domnia-sa va întîmpina mari supărări; şi banca aceea pe care staţi acum, şi fotoliul de la Ministerul Cultelor nu vor fi pentru dumneavoastră decît bance de spini.

Domnule ministru, auzit-aţi dumneavoastră de acel partit ultramontan, jezuitic? Ştiţi că şcoala ultramontanismului s-a universalizat

* Purtători de masalale (torţe).

astăzi? Că există chiar în religiunea protestantă, pînă și în cea mahometană? Ei bine, domnule Tell, din nenorocire această școală detestabile s-a introdus și în religiunea noastră ortodoxă! Există astăzi în țară la noi spirit ultramontan, călugări ultramontani! Reprezentanții acestei școale jezuitice se numesc dincolo în Moldova familia Scribănilor.

Căutați, domnule ministru, căutați dosarele Ministerului Cultelor. Întrebați și pe colegul dumneavoastră, onor. domn Crețulescu [4], să vă spună domnia-sa cîte supărări n-a avut în anul 1863 și 1865 din partea familiei Scribănilor! Oameni plini de energie, capabili, dară oameni violenți, dară oameni intriganți. Scandal mare au făcut în seminarul de la Socola, scandal care s-a constatat de către duoi mari metropoliți ai Moldovei, Beniamin și Miclescu [5]. Scandal au făcut în monastirea Neamțu; vedeți dosarul celui mai mare stariț, Neoniil. Întrebați ce a făcut arhimandritul Scriban la 1860, cînd era în capul episcopiei de Ismail? A revoltat orașul în așa grad, încît, pentru a-l scăpa, a trebuit să-l iau de acolo cu jandarmi!

Dară sînt unii oameni cari merg cum bate vîntul: Scribanii sînt din numărul acelora. Vă aduceți aminte, domnilor, sub ministerul Brătianu [6], ce făcea episcopul de Argeș Scriban: organiza bande de bătăuși cari aveau să se unească cu cele[l]alte bande de bătăuși organizate în București. A! dară cînd a venit un minister alb s-au aplecat îndată acești oameni orgolioși, semeți! Dară cît a ținut? Cît a ținut și forța albilor. Eu care le-am făcut atîtea neajunsuri, căci i-am privit întotdeauna ca oamenii cei mai funești pentru această țară, eu am cărți dedicate de dînșii în 1869 și 1870.

Trebuie oare să aduc aminte eu conservatorilor rolul ce a jucat în Senat un Scriban? Onor. domn Tell era la Senat atunci. Apoi, întrebați pe colegul dumneavoastră onor. domn Crețulescu, după ce s-a votat legea pentru numirea episcopale [7] cine striga: Erezie! Cine amenința că se va face lipoveni, cine bătea la ușa consulilor, la ușa vizirului, dacă nu un reprezintante din familia Scribanilor?

Este o familie de leviți [8], domnilor, familia aceasta; o familie de jezuiți, cari au constituit cea întîi societate secretă în țara noastră! Și vine, cutează a veni astăzi unul din membrii acestei familie de leviți să ne vorbească nouă de erezie!! Erezie în țara aceasta, unde atîtea religiuni trăiesc de timp imemorabile în cea mai perfectă armonie? Erezie pentru că profesorele de istoria universale, în prelegerile sale, a făcut comparațiune între teoriele religiunii protestante și teoriele religiunii ortodoxe? Dară asemeni comparațiuni este de datoria cea întîi a unui profesore de istorie să le facă.

Regret că principele Sturza Gregoriu [9] nu este între noi, ca să vă spună domnia-sa cum noi am avut un profesore de religiune, pe generalul Alexandru Sturza [10], care a publicat o însemnată scriere asupra tutulor religiunilor.

Apoi domnul ministru știe foarte bine că sînt la noi în țară și alte școale cari la lumina soarelui supun pe elevii de altă religiune la spovedanie și la comunicarea prescrisă de religiunea acelor școale; silesc pe copii ca să ia bulinuri, iară nu comunicațiunea luterană, care este ca cea ortodoxă; ei bine, acolo este erezia, acolo în acele școale în cari în veacul al nouăsprezecelea și în țara aceasta bună, în țara din cele mai tolerante, în țara aceea[sic] care este onorată de lumea întreagă pentru toleranța ei religioasă, în țara în care niciodată nu a fost nici închizițiune, nici

autodafé, în țara aceasta care tolerează în Basarabia peste 20 de secte religioase, și dintre cari unele merg chiar pînă la imoralitate, și despre aceasta nu aveți decît să citiți opera eruditului episcop al Dunării de Jos, pentru ca să vă încredințați; ei bine, în această țară vine arhimandritul Scriban și lovește pe singurul, pe unicul profesore de teologie care ș-a făcut studiile sale în școalele cele mai luminate din Europa![11]

Domnilor, între religiunea catolică și între cea protestantă este o deosebire de o mie de ori mai mare decît între religiunea protestantă și cea ortodoxă. Ei bine, cîți din tinerii noștri se duc în țările protestante și studiază acolo, și cu toate acestea ei nu-și schimbă religiunea, ci țin la religiunea părinților lor. Apoi de cîte ori nu vedem noi chiar la noi în țară oameni de alte religiuni cari trec din religiunea lor în religiunea noastră; dară niciodată nu s-a văzut un ortodox trecînd la altă religiune.

Și acum, pentru că niște elevi din seminar au încercat să facă o comparațiune între o religiune și alta, noi pentru aceasta să lovim și să stigmatizăm pe profesorii cei mai capabili?

Iată, domnilor, pentru ce am luat și eu cuvîntul în cestiunea aceasta; nu pentru ca să fac alt decît să rog pe domnul ministru să se informeze mai bine; cu toate că domnia-sa zice că s-a informat bine, cu toate acestea îl rog încă o dată a se informa, fiindcă mă tem că dacă domnia-sa lucrează astăzi astfel, apoi mîne, cînd nu va mai fi pe acea bancă, mă tem să nu vină în locul domniei-sale un om și mai energic și să nu facă mai rău.

De aceea, domnilor, nu voiesc să mă rostesc altfel decît rugînd pe domnul ministru Tell, pe care-l cunosc de un om energic și serios, care ar fi lovit chiar în familia domniei-sale ca părinte dacă ar fi văzut că acolo se petrec asemenea lucruri, îl rog și-l conjur ca în cestiunea aceasta să lucreze și ca ministru și ca părinte și să se gîndească că de multe ori tinerii cari în copilăria lor au fost expulzați din școale pentru greșalele lor, mai pe urmă au devenit bărbați folositori țării lor. Nu voiesc să mă pun pe nici un alt tărîm, nu voi să pun această discuțiune pe nici o altă pentă; nu voi să-mi aduc aminte că s-au dat afară peste trei sute de profesori, că sînt peste trei sute de școale închise; dară ceea ce voiesc să zic este că, pentru ca să se facă niște asemenea lucruri, nu este trebuință de un bărbat mare, ci din contra, bărbatul mare trebuie acolo unde este un asemenea rău, pentru ca din acel rău să facă bine.

Să creadă domnul ministru Tell că la desființarea școalelor nu-i va ajuta Dumnezeu[12]. *(Aplauze.)*

„Monitor", 1872, nr. 60, p. 365, col. 4 — p. 366, col. 2.

NOTE

[1] La Seminarul central, la 11 februarie 1872, fusese descoperită de direcție o „societate secretă". Chemat la fața locului, ministrul instrucțiunii confirmase existența ei și eliminase 24 de seminariști. Nicolae Ionescu îl interpelase pe acesta pentru procedeu, căci ignorase textul de lege care cerea ca exmatricularea să se facă numai de către consiliul profesoral al școlii respective. El arătase cît de circotaș poate fi Scriban (rectorul seminarului), care îi îndepărtase pe profesorii Ghiță Ionescu, preotul Enăceanu și pe Barbu Constantinescu, care preda istoria universală. Pe acesta din urmă îl înlăturase deoarece „junii seminariști se inițiau la lucruri cari nu erau conforme dogmelor ortodoxe", căci „s-a găsit pe un caiet o notiță a unui student de la cursul de istorie universale unde se vorbea despre comparațiunea dintre dogmele credinței ortodoxe și ale celei protestante".

Chr. Tell declarase că și-a făcut doar datoria: „Aceste bance nu-mi aduc roze, ci-mi aduce spini, pe care sînt dator să-i rabd dacă m-am decis a servi țării mele".

[2] Vezi supra p. 136, nota 10.

[3] Frații Neofit și Filaret Scriban au marcat, fără discuție, învățămîntul religios din Moldova, apoi din România, și au rămas faimoși prin spiritul de nesupunere, cu sau fără motiv, pe care l-au afișat practic de-a lungul întregii cariere ecleziastice.

Neofit (1808—1885) a urmat Academia Mihăileană, după care a devenit profesor (apoi rector) al seminarului Socola, întemeiat de Veniamin Costache. Biograful său, Constantin Erbiceanu, consideră că în acest timp „Socola și-au luat un avînt puternic spre progres, o stabilitate și o prosperitate din cele mai îngrijite" (*Istoricul seminarului Veniamin din monastirea Socola...*, Iași, 1885, p. 70). N. s-a aflat în conflict permanent cu mitropolitul Meletie, pe care îl acuza de arghirofilie. Intransigența sa l-a „expus urgiei aprige și tendințelor retrograde" ale acestuia, scrie același Erbiceanu. S-a bucurat însă de sprijinul eficace al lui Alexandru Scarlat Sturdza (vezi nota 10). Unionist militant, N. a publicat în 1856 articolul *Unirea sau neunirea Principatelor*, în „Zimbrul", IV, nr. 117, p. 4. „Steaua Dunării" l-a reprodus, cu o prefață a lui Teodor Codrescu, o „rețetă", cum o numise redacția. Era un gest public de împăcare determinat de ralierea lui N. la cauza unionistă. Aceasta pentru că arhiereul contribuise la suspendarea „Stelei" la începutul anului 1856. Mai vezi și articolul *Foloasele unirei Principatelor Române*, în „Zimbrul", IV, 1856, nr. 142, p. 2—4; nr. 143, p. 1—3; scrisoare către episcopul de Argeș, în „Secolul", I, 1857, nr. 54, p. 2. A mai scris un articol împotriva evreilor și armenilor în „Zimbrul", IV, 1856, nr. 163, p. 1—3, la care i-a replicat tăios „Steaua Dunării" în nr. 59 din același an, p. 233—234.

În 1857 a fost ales membru în Divanul ad-hoc al Moldovei. În 1861, în fruntea a 40 000 de țărani, a cerut, pe șesul Frumoasei de lîngă Iași, împroprietărirea țăranilor — gest pentru care Erbiceanu îl numește „agent principal al formării statului român" (*Viața și activitatea preasf. Neofit Scriban, episcop de Edesa*, București, 1888, p. 21). În 1862 a devenit locotenent de episcop de Argeș. Din 1865 pînă în 1872 a dus alături de fratele său Filaret, de Iosif Bobulescu și Atanasie Evantis o luptă îndîrjită contra amestecului autorității laice în numirea episcopilor și mitropoliților.

A colaborat la „Românul", „Reforma" și „Dacia Română". S-a retras din viața publică în 1872.

Cadetul, Filaret (1811—1873), după ce absolvă Academia Mihăileană, rămîne acolo profesor de limba franceză (între 1837 și 1839). Pleacă apoi la Kiev, unde urmează teologia (impresiile și le consemnează în *Voiajul meu în Rossia*). Revenit în țară, ajunge profesor la semninarul Socola din Iași. Unionist convins, întocmește, în 1857, un *Memorand* către reprezentanții puterilor garante privitor la organizarea bisericii române. Membru în Divanul ad-hoc al Moldovei.

A fost în permanent conflict cu mitropolitul Sofronie Miclescu, pe care îl învinuia că face hirotonisiri pe bani. Între 1860 și 1864 a funcționat ca profesor la Facultatea de teologie creată în urma organizării învățămîntului superior, operată de K. În 1863 devine egumen al mănăstirii Trei Ierarhi.

Potrivnic neîmpăcat al amestecului autorității laice în sistemul de organizare bisericească, F. scrie, în 1861, *Nelegalitatea și defectuozitățile proiectului de lege pentru alegerea mitropoliților și episcopilor din Principatele Unite*. Alături de fratele său duce o campanie zgomotoasă împotriva episcopilor „necanonici" (adică numiți de guvern), cerîndu-i, între altele, lui Melchisedec Ștefănescu să demisioneze din această calitate pe care o deținea la Izmail. Biografia pe care i-a consacrat-o Constantin Erbiceanu (*Viața, activitatea și scrierile prea sf. Filaret Scriban*, București, 1892) este îmbibată de același spirit filistin care răzbate din faptele teologului. Mai vezi Al. Sc. Sturdza, *Corespondența lui...cu arhiereul Filaret Scriban asupra seminarului Socola din Iași (1842—1854)*, publicată de Grigore Tocilescu în „Revista Societății *Tinerimea română*", XVI, 1900, vol. IV, p. 136—160; vol. V, p. 146—178.

Din neamul Scribanilor au mai profesat la Socola: Hristofor (Teoctist), absolvent al Institutului teologic din Kiev, și August, „licențiat în legi". Acesta însă la seminar preda, din 1858, agronomia, fizica și geometria.

[4] N. Crețulescu a condus guvernul între 24 iunie 1862 și 12 octombrie 1863; apoi din 17 octombrie 1865 pînă la 11 februarie 1866.

[5] Pentru Veniamin Costache vezi partea I a volumului, p. 59, nota 6. Pentru Sofronie Miclescu vezi *ibidem*, nota 4.

[6] De fapt ministerele C. Al. Crețulescu și Ștefan Golescu din 1867 cînd I. C. Brătianu a deținut portofoliul internelor.

[7] Vezi Legea pentru numirea de mitropoliți și episcopi eparhioți în România (1865), care prevedea că aceștia se numesc de către domn, după o prezentare a ministrului cultelor și prin deliberarea Consiliului de Miniștri. Candidații la mitropolie trebuiau să aibe minimum 40 de ani, cei la episcopii 35 de ani. Erau justițiabili în fața Sinodului pentru călcarea canoanelor și în fața Curții de casație pentru pricini civile. Vezi I. M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 1 789.

[8] Leviții erau unul din cele 12 triburi locuind în Israel și care slujeau la templul din Ierusalim. Se făcuseră vestiți pentru spiritul gîlcevitor cu care își rezolvau toate treburile.

[9] Cei doi fuseseră colegi la Nancy, în 1834.

[10] Alexandru Scarlat Sturdza (1791—1854) s-a aflat o vreme în slujba Rusiei, apoi, în 1828, a venit la București. Din 1843 a fost epitrop la seminarul de la Socola. A scris *Considérations sur la doctrine et l'esprit de l'Eglise orthodoxe*, Weimar, 1816; *Etudes religieuses, morales et historiques*, Iași, 1842 (și traducerea românească, datorată lui Filaret Scriban, *Învățături morale, religioase și istorice*, Iași, 1844). Apoi *Œuvres posthumes religieuses, historiques, philosophiques et littéraires d'Alexandre Stourdza*, Paris, 1858.

[11] Barbu Constantinescu (1837—1891). A făcut studii în Saxonia. Director de studii la Azilul „Elena Doamna". Profesor la Facultatea de teologie și la Liceul „Matei Basarab". Director al Școlii normale. A publicat literatură de caracter didactic: *Abecedarul românesc* (1874—1879), *Carte românească de citire* (1890). Apoi *Limba și literatura țiganilor* (1878).

[12] G. T. Ghica, I. Fătu, P. Aurel ș.a. depuseseră următoarea moțiune: „Camera, luminată asupra incidentului care a cauzat expulziunea celor 24 seminariști, prin indulgență pentru acești seminariști, invită pe domnul ministru [al] cultelor și instrucțiunii publice a-i reprimi în seminar ca să-și continue cursurile, și trece la ordinea zilei". Adunarea a respins-o cu 55 de voturi împotrivă și 30 pentru.

Intervenție în legătură cu procesele dintre particulari și stat, păgubitoare foarte adesea acestuia din urmă *

Vă rog, domnilor, pentru un moment să mai lăsați discuțiunea deschisă și iată pentru ce: este încă o cestiune care depinde tot de aceasta și care nu s-a relevat pînă acum. Este înlesnirea cea mare cu care se deschid procese din partea statului contra particularilor și cari pe urmă aduc statului pagube mai mari.

Voci: Vorbiți în fond.

Domnilor deputați, deși în principiu domnul ministru are dreptate, țineți-vă însă de amendament [1], cel puțin ca un început, vom vedea mai tîrziu ce va fi.

Cheia boltei acestui project este aceasta: pe de o parte a pune pe guvern în pozițiune de a cunoaște ce procese se intentează în numele său; căci știți, domnilor, ce este astăzi? Cel după urmă scriitor din minister ori din prefectură sau din casierie provoacă procese în contra statului, cari apoi să traduc în sute de mii de lei. Eu cunosc un proces din orașul meu Huși, în care cea dintîi cerere a fost pentru scutirea de zecelnici *, cum se numește în Moldova, și care era instituiți de legea [2] lui Grigore vodă Ghica, și această pretențiune s-a tradus într-un proces în care statul a perdut 7 000 galbeni. Ei bine, daca s-ar fi dat acelui om onest — și era onest — dreptul să poată transige **, și dacă guvernul ar fi avut dreptul să transige, acel om s-ar fi mulțămit numai cu 700 galbeni, fără ca statul pentru aceasta să cheltuiască 7 000 galbeni într-un proces care a durat zece ani.

Permiteți-mi să vă fac o comparațiune de ce este azi cu un spectacol ce nu-l vedem în public, dară în particular. Sînt case particulare unde se joacă cărți. Am dreptul de a vorbi în această cestiune fiindcă nu sînt jucăuș...

O voce: Sînt oprite de lege jocurile de cărți.

* Ședința din 4 martie 1872.

* Dijmași.

** A încheia o înțelegere prin concesii reciproce, din fr. *transiger*.

Cu toate acestea există. După șase luni de zile, deși acolo au fost persoane cari au perdut mii de galbeni, și altele au cîștigat mii de galbeni, s-a făcut un calcul că la finit și unele și altele erau păgubașe și că numai slugile ce dau cărțile erau cîștigate. Iată ce este procesul cu statul *(ilaritate)*: sînt advocații cari cîștigă. *(Ilaritate.)*

Așadară trebuie să punem pe stat în poziținea fiecărui particular care, cînd se vede tras în judecată sau voiește a intenta un proces, se consultă și, văzînd că este vinovat, vine la împăciuire; iară la cazul contrariu continue procesul.

Vă rog dară să votați amendamentul; mai tîrziu vom da poate mai mult. Să lăsăm să se facă această experiență.

Eu cunosc procese de ale statului în cari cu acest articol cred că părțile vor veni la o învoială pentru o sumă de 25 mii lei.

Vă rog dară țineți-vă de acest articol [3].

„Monitor", 1872, nr. 64, p. 394, col. 3.

NOTE

[1] Se discuta legea pentru reorganizarea administrației domeniilor. Articolul 20 prevedea ca tranzacțiile administrației domeniilor, născute din diferite procese, pentru a fi valabile să fie aprobate de întregul corp de avocați al administrației. Punctul lor de vedere trebuia confirmat de domn, după încuviințarea Consiliului de Miniștri și omologarea curții sau tribunalului de care era pendinte procesul. Se depusese următorul amendament: avocații publici nu puteau acționa împotriva unui proces al statului decît cu mandat special de la administrație sau ministerul respectiv, dat după avizul consiliului de avocați.

Comisia făcuse următoarea modificare: practica de mai sus era valabilă pentru tranzacții în valoare de pînă la 25 000 de lei, 100 de pogoane sau 50 de fălci. Cînd valoarea tranzacției era mai mare era necesar un proiect de lege, aprobat de Corpurile legiuitoare și sancționat de domn.

[2] Vezi articolul ns. *Date privind legiuirea agrară a Moldovei din 1851*, în „Studii", XVII, 1964, nr. 5, p. 1 077 și urm.

[3] Articolul 20 a fost primit în redacția comisiei.

Intervenție la discuția asupra bugetului Ministerului de Interne; capitolul referitor la poște *

Declar de mai înainte că nu înțeleg deloc a face din aceasta o cestiune politică; declar de mai înainte că nu voiesc a face cea mai mică imputare ministerului și declar mai dinainte că starea actuale a postelor e moștenită de acest minister. Nu voiesc să fac cestiune personale, voi să vorbesc [de] administrațiune, să arăt starea lucrurilor cum este și să reclam binevoitoarea dumneavoastră împreună stăruință către domnul ministru [1], ca domnia-sa să binevoiască a precurma o stare de lucruri care este turburătoare pungei tutulor.

Aud vorbind [de] poste. Eu declar că poste nu există. Cu ocaziunea înființării drumului de fer, s-a crezut foarte nemerit ca pe liniele unde sînt drumuri de fer să se desființeze postele cu cai, atît pentru persoane,

* Ședința din 7 martie 1872.

cît și pentru scrisori. Dară nu cred că cineva a înțeles că, desființînd pe liniele drumului de fer postele, trebuie să se desființeze și pe cele[l]alte linii; din contra, socoteam că tocmai atunci trebuia să se înființeze, ca să aducă drumeții, scrisorile, mărfurile, pachetele la stațiuni. Una din cauzele pentru care drumul de fer nu raportă la noi este tocmai pentru că nu s-au înlesnit mijloacele ca la gare să fie scrisori, mărfuri, poste. Cestiunea postelor, transportarea persoanelor și a mărfurilor este pînea de toată ziua a unei națiuni, și n-am decît să mă raport la cei bătrîni din zilele noastre ca să ne aducă aminte că chiar sub guvernele străine cea dintîi lucrare a lor era de a se informa dacă sînt poste, și unde nu erau, le înființau. În Moldova, regret că domnul Cornea ne prezidă astăzi și nu poate să vorbească, dară își va aduce domnia-sa aminte că, îndată ce venea o oștire străină, cea dintîi ocupațiune era să reguleze postele; astfel aveam poste în tot lungul Siretului, la Bîrlad și la Prut. Ei bine, astăzi, în starea normale, cînd ar trebui să ne înlesnim mijloacele de comunicațiune, noi românii moldoveni sîntem cu desăvîrșire lipsiți de orice mijloace de transport. Credeți-ne, domnilor, că noi astăzi plătim multe contribuțiuni, dară cea mai grea din toate este aceea pe care o plătim birjarilor. Toată Basarabia românească n-are un cal de poștă; în toată Moldova, pe direcțiunile unde este și unde nu este drum de fer s-au desființat postele. Peatra, care înainte avea poștă pînă la Roman...

O voce: Are pînă la Bacău.

Dară pe linia cea mare a Iașilor, are? Nu. Și dacă a mai rămas în Moldova cîteva poste, dacă a rămas posta pînă la Bîrlad, este pentru că... pentru desființare. Dacă este un bine care putem face ca mandatari, este că pe linia Bîrlad întreprenorul acestei linii era un om cam îndărătnic se vede, sau, cum se zice în Moldova, era cam nătîng, un prost, dară îndărătnic, dară și aceasta văd acum că are să se desființeze. Închipuiți-vă, domnilor, că are să se facă foarte curînd drumul de fer de la Bîrlad la Tecuci, ceea ce eu vă mărturisesc că nu o cred, dară fie, să zicem că are să se facă, dară cînd comunicațiunea cu drumul de fer va fi întreruptă de la Galați la Tecuci și va voi cineva să vină la București, ce are să facă? Apoi eu vă întreb pe dumneavoastră deputații de dincolo de Milcov, cari ați fost toți în asemenea pozițiune, cît ați plătit, fiind întreruptă linia drumului de fer, ca să veniți pînă la București? Consultați-vă fiecare pe dumneavoastră singuri, guvernamentali și negu-vernamentali, și spuneți cît ați plătit? Văd ca cheltuieli de transport o sută și nu știu cîți franci și aceasta nu vă ajunge îmi pare ca să plătiți birjele nici de la Ajud pînă la Buzău. Dară să zicem că dumnea-voastră, cari sînteți mai toți proprietari, sînteți oameni bogați și puteți să vă plătiți această fantazie care vă costă 20, 30 galbeni pentru o călătorie la București; dară oamenii fără mijloace ce se fac? Apoi, domnilor, știți că nu toți oamenii sînt în poziținea dumneavoastră, că cei mai mulți din alegătorii dumneavoastră nu sînt în stare să dea 10, 20 galbeni pentru o călătorie. Ei bine, știți, domnilor, care este efectul unei asemenea stări de lucruri? Efectul este că nouă zecimi din populațiunea de peste Milcov este lipsită de beneficiul de a căpăta dreptatea de la minister și de la tribunalele înalte, cari nu rezid decît în București. Acei oameni, ca să-și poată arăta păsul lor, ca să-și capete dreptul lor, trebuie sau să se roage de către un amic ca să le facă ceva, sau, dacă nu, să plătească advocați, cărora trebuie să le dea atîta încît, dacă mai au ceva mijloace,

preferă să vină singuri, iară de nu, trebuie să sufere ca justiţia administrativă şi judiciară pentru dînşii să nu existe în ţara aceasta.

Am auzit vorbindu-se, nu de acum, de mai nainte, ca să se înfiinţeze chiar malle-poste * de la Mărăşeşti pînă la Buzău. Ei bine, pentru mine, între multe ale poezii, există în ceea ce priveşte postele ca poezie şi serviciul malle-postelor, în cari un om, un bărbat şi mai cu seamă o femeie nu se poate sui şi transporta. Căci ce voiţi, domnilor? Noi nu sîntem făcuţi să umblăm în asemeni cărucioare, noi sîntem deprinşi să putem să ne transportăm cît se poate mai liniştiţi, mai în libertate, şi acela care are bani mai mulţi să ia patru cai ca să meargă cu trăsura lui, şi acela care are mai puţine mijloace să ia duoi cai. Cînd nu aveam deloc drumuri de fer în ţară, un om venea din Iaşi pînă în Bucureşti în 34 sau 40 de ore, astăzi, cînd e timpul frumos, cu drumuri de fer cu tot, vine în 54, şi cînd e vremea urîtă nu vine nici în 8 zile, şi pune de multe ori 10, 15 zile pînă aici. Se zice că acestea au să fie pînă cînd se vor pune drumurile de fer în stare bună, şi atunci că toate acestea au să înceteze, dară credeţi dumneavoastră că şi după aceea n-au să fie întreruperi deloc? Dară cine poate să oprească inundaţiunile grozave ale rîurilor noastre torenţiali? Cine poate împedica stricarea terasamentelor, oricît de bine făcute ar fi ele, mai cu seamă spre Tecuci, de aceste rîuri torenţiali? Cine poate opri să nu vină troiane de zăpadă cari să împiedice comunicaţiunea, cari să facă ca căile să fie troienite, cum se zice, şi astfel comunicaţiunea cu drumul de fer să fie împedicată, întreruptă? Ştiţi, domnilor, că calea ferată de la Bucureşti la Brăila trece prin nişte locuri nelocuite, nepopulate, şi astfel dară, cu toată bunăvoinţa administraţiunii, cînd vor cădea troiane tot va fi cu neputinţă ca calea să nu rămînă un timp oarecare întreruptă.

De aceea eu vă rog ca pînă cînd să se înfiinţeze definitiv calea cea mare de la Bucureşti la Iaşi, calea Unirii, să faceţi ca noi să putem plăti cît de scump, numai să găsim cai; atîta măcar rog pe domnul ministru, ca să ne dea mijlocul de a putea găsi patru cai, fie cu duoi sfanţi unul, pentru orice postă, ca să avem un mijloc de transport.

Domnilor, caii de postă după bătrînescul obicei există pînă astăzi pînă la Bîrlad; apoi de ce să nu se înfiinţeze şi de aci pînă la Buzău, căci, precum v-am spus, deşi avem speranţa că se va face drumul de fer, însă poate să se rupă vreun pod, poate să fie troienit, şi dacă vom avea cai, apoi tot vom putea veni pînă la Bucureşti.

Domnilor, gîndiţi-vă nu numai la procesele ce se perd şi la alte interese, dară gîndiţi-vă şi la cele[l]alte nevoi; fiecare din noi poate că avem o familie, poate că ni se depeşează că nevasta sau copilul este bolnav; ei bine, într-un asemenea caz, cu toată dorinţa, cu tot sacrificiul ce ar voi cineva să facă pentru ca să meargă mai curînd acasă, nu este cu putinţă să ajungă decît prea tîrziu, căci nu-i este cu putinţă să găsească acceleraţiunea aceea pe care o putea găsi mai nainte. Dumneavoastră ştiţi cu toţii că astăzi ne trebuie şase zile ca să ajungem acolo unde mai nainte ajungeam în trei zile. Rog pe domnul ministru să ia singur şi să facă socoteală direcţiunii postale, să facă comparaţiune între sumele de bani ce statul plăteşte pentru transportul scrisorilor şi ce plătea mai nainte, şi sînt sigur cum că nu va găsi nici o diferinţă. Negreşit pe hîrtie se va zice că este diferinţă; domnul directore generale al telegrafelor şi postelor [2],

* Serviciu poştal de corespondenţă, din fr. *malle-poste*.

care a intrat acum de curînd şi pe care îl cunosc personale şi ştiu că este foarte onorabile, negreşit va veni şi va arăta că sînt economii, însă numai Curtea de compturi va vedea că nu sînt economii, pentru că banii se cheltuiesc şi acum cum se cheltuiau nainte.

Dară, domnilor, oare numai transportul persoanelor există, oare numai persoanele sufer? Oare cînd eraţi dumneavoastră la Peatra, la Iaşi sau în cele[l]alte judeţe, vă întreb în cîte zile priimeaţi scrisorile? Noi iaşenii primeam a patra zi jurnalele din Paris, a treia zi pe cele din Viena, şi jurnalele din Bucureşti le primeam tocmai a şasea zi, şi Huşi, Cahul, Ismail le primeau după 10 sau 14 zile.

Domnilor, eu m-aş face forte ca la anul viitor să vă aduc un teanc de scrisori pentru ca să vă probez, prin timbrul postei care a primit scrisorile şi prin acela al postei care le-a predat, că în termin de mijloc la Ismail nu se primeşte o scrisoare decît după şase sau şapte zile.

Acum, domnilor, după ce v-am vorbit despre liniele postali principali, vă întreb oare judeţele acelea cari toate plătesc budgetul generale al ţărei, este cu drept ca acele judeţe să nu se bucure de beneficiul postei? Oare judeţele : Ismail, Bîrlad, Cahul, Dorohoi, Peatra, şi vedeţi, domnilor, eu vorbesc acum numai despre judeţele din Moldova, pentru că ştiu că nici un deputat, reprezentant al unuia din colegiele acestor judeţe nu va putea veni să mă contrazică; fie acel deputat guvernamentale sau din opoziţiune, va trebui să afirme că aceea ce arăt eu în cestiunea postelor este tocmai aşa. Cred asemenea că şi toţi onorabilii deputaţi din România mică, cari sufăr tot aşa ca şi noi moldovenii, vor veni să spună şi domniile-lor tot aşa.

De aceea, domnilor, vă declar încă o dată că aci nu vorbesc nici în cestiune politică, nici în cestiune ministeriale, şi de aceea voi ruga pe domnul ministru de interne să se gîndească domnia-sa că nu va fi totdeauna ministru şi că are să fie odată şi deputat, şi poate va avea sau să tragă pe cineva în judecată, sau va fi tras de cineva în judecată şi atunci şi domnia-sa se va plînge tot aşa precum ne plîngem noi astăzi.

Dară ni s-a zis că trebuie să ne democratizăm şi să ne deprindem a merge şi cu malle-posta; apoi, domnilor, dacă este vorba să ne democratizăm numai în ceea ce priveşte transportul prin postă, atunci credeţi-mă că ar fi bine să căutăm şi să găsim un alt mijloc, căci malle-postă este numai o poezie, ca să nu zic un moft. *(Rîsete.)* Da, domnilor, un moft postale.

Să rugăm dară pe domnul ministru, care cunoaşte cum era administraţiunea mai nainte, cum erau postele organizate mai nainte, să-l rugăm să le restabilească; prin aceasta nu cerem nici o îmbunătăţire pentru viitor, cerem numai reînfiinţarea serviciului postale din timpul bătrînului Regulament organic, adică reînfiinţarea postei cu 4, cu 6 şi cu 8 cai, şi eu aş propune să plătim nu 60 de parale, dară să plătim 2, 3, 4 lei, cît va voi în fine, numai să găsim patru cai de postă care să ne ducă unde avem trebuinţă. Domnul Nicu Negrea era deputat în Cameră şi era şi contracciu pentru postele de la Buzău pînă la Focşani. În adevăr, domnilor, ca deputat în Cameră era om foarte de ordine, iară ca postaş era foarte de dezordine; subvenţiunea o lua foarte regulat, dară vai de acela care trecea prin postele sale! Ministerul a desfiinţat contractul său, şi a făcut bine; însă a făcut rău că nu l-a dat altora. Se zice însă că există malle-postă. Apoi ştiţi ce este aceasta malle-postă? Are nişte nefericiţi de cai cari cad în bot pînă la un sfert de postă; dară nu numai atît, trebuie să plătim cîte

10—12 galbeni ca să mergem din Adjud pînă la Focșani. Ei bine, domnilor, noi cari avem, plătim; dară acei care nu au, ce vor face? Aceasta este, domnilor, starea de lucruri care există astăzi la noi. Eu mi-am făcut datoria a v-o spune, dumneavoastră faceți ce voiți [3].

„Monitor", 1872, nr. 66, p. 412, col. 3—5.

NOTE

[1] Lascăr Catargiu.
[2] Inginerul George Lahovari. Vezi mai mult la C. N. Minescu, *op. cit.*
[3] Discuția s-a închis.

Discurs pe marginea proiectului de lege pentru modificarea legii tocmelilor agricole *

M-ați silit, domnilor, să vorbesc în fond și să fac, cum zicea adineaori domnul Brătianu [1], considerațiuni politice, ministeriali. Eu nu înțeleg că se poate face aceasta cu ocaziunea unui project de lege care n-are alt scop decît modificarea cîtorva articole dintr-o lege organică care esistă și pe care nu o putem respinge. Nu pot eu să zic că rău a făcut ministerul de a venit cu legea aceasta, pentru că recunosc că multe articole din legea de față sînt bune, sînt un progres făcut în legea veche, care avea defectuozități. Acum, daca dumneavoastră veți primi luarea în considerațiune, fără suprimarea articolului 13[2], asupra căruia onor. domn Tufelcică voia să prezinte un amendament[3], atunci voi avea neplăcuta sarcină a vota în contra legii. Eu, domnilor, vă rog să lăsați pe domnul Tufelcică să vorbească, căci domnia-sa în calitatea-i de fost prefect este în stare mai mult decît oricare altul din noi, chiar mai mult decît însuși domnul ministru de interne [4], să ne dea lămuriri că prin acel articol veți comite o eroare dacă-l veți intercala în legea de față, căci el este o escepțiune la dreptul comun. Vă întreb, domnilor, este de trebuință oare ca să facă o asemenea escepțiune, care ne duce la un timp pe care nimeni din dumneavoastră nu-l mai dorește? Ei bine, cestiunea sociale la noi este deja regulată; voiți dumneavoastră astăzi să o ridicați din nou? De ce să se pună un articol prin care să se oblige administrațiunea ca pe cei fugăriți, pe cei nesupuși, întocmai ca în timpul hrisoavelor vechi, ca în timpii feudali, să-i aducă prin dorobanți?

Domnilor, în cît pentru mine, eu unul, din cauza unui asemenea articol, voi vota contra acestui project.

Replică ministrului de interne, Lascăr Catargiu.

Sînt fericit a vedea pe domnul ministru de interne că a vorbit ca un ministru de interne. Sînt fericit a vedea că a expus o stare de lucruri care a minat mai cu seamă Moldova de sus. Da, comune și plăși întregi s-au ruinat din libertatea mare care s-a dat fiecărui țăran de a se îngaja,

* Ședințele din 9 și 10 martie 1872.

şi de altă parte prin biciul ce s-a pus asupră-i ca să uzeze de această libertate. Cei de peste Milcov pot spune că în Moldova şapte ani de zile a fost foamete, şi în acest timp s-au găsit mulţi arendaşi cari pentru o chilă de porumb au îngajat munca ţăranului pe cîte cinci ani de zile. Domnul ministru vă poate aduce sute de acte. Pe urmă dobînzi peste dobînzi, cari s-au prefăcut iarăşi în muncă. Nu voi să citez nume şi sate, dară cînd va fi trebuinţă aş putea să arăt şi nume domnilor deputaţi cari se îndoiesc, şi vor găsi dosarele la minister sau la prefecture. Sărăcia cea mare a ţăranului în mare parte provine din ceea ce se zice dreptul comun. Şi eu voi dreptul comun, dară atunci daţi legea tocmelelor agricoli deoparte. Această lege e o escepţiune ce se face pentru îngajarea agriculturei şi garantarea muncei. Onor. domn Apostoleanu [5] v-a citat o excepţiune drept regulă. Dară există un corectiv, căci atunci cînd va refuza, primarul e dator să înscrie refuzul în condica tocmelelor şi să arate că nu întăreşte fiindcă este chemat să lucreze la cutare.

Dacă veţi primi teoria domnului Apostoleanu are să se întîmple că un ţăran are să-şi vînză nu anii vieţei lui, ci anii după moartea lui, are să facă zapise în '872 pentru anul 1972. Ei bine, mie nu-mi place să fac discuţiuni subiective, dară mă aşteptam la altceva de la un fiu al poporului; aşteptam să vedem în domnul Apostoleanu un apărător al acelora cari, deşi nu sînt reprezintaţi aici prin oameni din clasa lor, dară sînt reprezintaţi de alţii, şi crede[a]m că domnul Apostoleanu va fi unul din aceia. Ei bine, l-am văzut mai catolic decît papa, mai conservator decît domnul ministru de interne. *(Ilaritate.)* Domnul ministru a vorbit astăzi ca om de experienţă, ca om practic, a văzut abuzurile cele mari cari au sărăcit populaţiuni întregi. Cunosc chiar în judeţul meu un arendaş care are încă muncă tocmită pe 5 ani de zile rezultînd din dobînda a 4 galbeni ce a împrumutat în anul 1863. Am cunoscut 17 locuitori cari, pentru că n-au secerat 12 fălci de grîu, au fost osîndiţi de judecătorul de plasă să plătească 170 galbeni. Domnul ministru [al] justiţiei poate să vă arate procesul-verbal al acelui judecător.

Iată de ce de la început m-am rostit pentru această lege, care este un progres, căci apără şi pe proprietari şi pe ţărani, cere o execuţiune mai eficace pentru tocmeli, dară totodată le controlează, opreşte abuzurile, prevede nevoile. Am cunoscut un primar care după lege era şi perceptore; a primit ordin să execute pe locuitori pentru plata birului; într-o cameră îl executa dorobanţii, şi în altă cameră era un pomojnic, notarul, care-i şfănţuia şi le zicea: Bani are primarul, pentru că primarul era şi arendaş, mergeţi şi vă tocmiţi pentru anul viitor sau pentru cinci ani; şi observaţi că executarea se făcea în acele momente cînd vitele locuitorilor erau afară la vînzare.

O voce: Escepţiune.

Dacă aceasta este escepţiune, ceea ce a arătat domnul Apostoleanu e şi mai mare escepţiune căci primarii nu sînt nişte funcţionari aşa de puternici cari să impună mai mult decît prefecţii, şi apoi numai ei nu sînt inamovibili, o vorbă numai scrisă, şi acel primar zboară din funcţiune. Fiţi siguri că mai puţine abuzuri se fac de primari decît în alte regiuni mai înalte. Dacă veţi primi amendamentul domnului Apostoleanu, nu veţi face alt decît ceea ce se zice pe româneşte: să luaţi după un om şapte peli, şi nu veţi găsi şapte peli, abia veţi găsi una.

Din nou asupra articolului 13.

Din toate projectele de legi ce s-au înfăţişat pînă astăzi, permiteţi-mi să vă spun că acesta este cel mai important...

Domnul Cantili: Articolul acesta?

Acest articol, această lege, onor. domnule Cantili, este legea cea mai gravă şi cea mai importantă, pentru care arăt recunoştinţa mea domnului ministru de interne, eu care rar o arăt... *(ilaritate);* îi arăt recunoştinţa mea că a socotit de cuviinţă a înfăţişa Camerei această lege, ca dumneavoastră să vindecaţi o rană din cele mai grozave care a sărăcit jumătate din Moldova.

Domnilor, dumneavoastră conservatori, cari compuneţi majoritatea astăzi şi cari deja în particular aţi zis domnului ministru: trageţi articolul înapoi, oare nu veţi lăsa să vină să vă vorbească cineva, să vă arate că comiteţi o greşeală foarte mare care loveşte în demnitatea şi în simţimîntul de dreptate şi în prestigiul acestei Camere cînd susţineţi respingerea acestui articol? Domnilor, domnul ministru de interne, gospodarul ţărei, Senatul bătrîn au primit acest articol, şi dumneavoastră, Cameră progresistă, înăspriţi legea mai mult decît a înăsprit-o Senatul şi minist[e]rul domniilor-voastre? Vă conjur, domnilor, conjur pe acei treizeci şi trei deputaţi ai opincei ca să se unească cu mine a nu se închide discuţiunea.

În şedinţa din 10 martie.

Domnilor deputaţi, am ascultat pe onor. domn Manolache Costachi Iepureanu [6], şi-l ascult totdeauna cu multă plăcere, pentru că mai nainte de toate domnia-sa este foarte spirituale. O spun aceasta în sinceritate, şi niciodată n-a fost mai spirituale decît astăzi, cînd a vorbit despre sufragiul universale pe care-l esercită ţăranii şi apoi de argumentul ce domnia-sa a găsit în acest sufragiu spre a reclama pentru ţărani liberul-arbitru. Astfel fiind, mă unesc cu domnia-sa, şi pe temeiul liberului-arbitru ce recunoaşte ţăranului, daca domnia-sa voieşte ca el să-l exercite şi în partea politică şi în cea civile, atunci să binevoiască a se uni cu mine ca să dăm deoparte această lege, fiindcă ea în adevăr este o escepţiune. Dară care este liberul-arbitru? Am auzit pe domnul Cantili zicînd: dreptul comun. Ei bine, atunci n-a înţeles domnia-sa chiar de la început, chiar după titlul acestei legi, că trebuia să se unească cu mine şi să ceară darea ei laoparte? Domnilor, ce este această lege a tocmelelor agricoli[7]? Tocmelele nu sînt regulate de dreptul civile? Ei bine, pentru ce lege speciale, escepţionale? Va să zică este un ce care cere o lege speciale. Şi cine a cerut aceasta? Acei cari cer astăzi liberul arbitru. Şi pentru ce au cerut-o? Ca să ocrotească agricultura despre neştiinţă, incapacitatea şi reaua educaţiune a proştilor ţărani. Iată pentru ce s-a cerut această lege. Aceasta este pretutindeni, pretutindeni marele interes al unei ţări, acela care formează viaţa ei, este supusă la legi speciali, se depărtează de legea comună.

În Francia, ce este legea fabricelor? În Anglia, cum vine o lege speciale care opreşte pe proprietarul fabricei de a impune copiilor trimişi la fabrică şi lucrătorilor de a lucra decît atîtea ore pe zi? Aşadară, dacă în Francia şi Anglia sînt legi speciali pentru fabrice, în România este lege speciale pentru agricultură, care este marea fabrică a ţărei: este legea tocmelelor agricoli. Şi îndată ce avem nevoie de o lege speciale, să nu mai vorbim de dreptul comun, pentru că, dacă vorbiţi de dreptul comun, atunci vă voi întreba şi eu: ce are primarul cu tocmelele? De ce nu vine portărelul? Va să zică nu vă convine, ziceţi că munca cîm-

pului reclamă urgența. Dară, dacă ziceți aceasta, nu trebuie să mai vorbiți de dreptul comun, cînd este vorba de interese speciali.

Fac omagele mele domnului ministru de interne, căci domnia-sa ca ministru-președinte a prezintat multe legi pe cari le-am combătut și cari sînt rezultatul partidului pe care se întemeiază; dară domnia-sa cînd a venit la Ministerul de Interne, mai nainte de toate este gospodar, se uită la suferințele țărei, și cu sentimentul inimei a venit cu această lege salutară pentru locuitori *(aplauze)*, cu aceste legi cari au trecut prin purgatoriul Consiliului de Miniștri și al Senatului; și dumneavoastră voiți să o înăspriți sub numele de liberul-arbitru, de libertatea cetățenească, pentru ca în neștiința și simplitatea sa țăranul să se esploateze de alții, cari numai ei să profite din această lege? Am avut ocaziunea să văd și pe domnul Costa-Foru apărînd pe țărani, dară mirarea mea nu a fost de domnia-sa, a fost de domnul Iepureanu. Toți am fost miniștri de interne, toți am văzut răul, și deși avem opiniuni diferite, însă toți venim să susținem drepturile țăranilor, domnul Costa-Foru de la răsărit, domnul ministru de interne de la apus, eu nu mai știu de unde; toți venim să vă zicem: este un rău mare, trebuie să-l vindecați, nu vă cerem o monstruozitate, vă cerem să păstrați ceea ce în Moldova esista de la 1849. La 1848 s-a pus cestiunea pe tapet, s-a modificat legea veche și gloriosul domn al Moldovei, de fericită memorie, Gregorie Ghica, a venit cu o lege [8] binefăcătoare pentru țărani. Iată ce zice acea lege: „Așadară, dacă unii din locuitori vor avea trebuință de mai mult pămînt și dacă proprietarul ar avea de dat pămînt, apoi unii ca aceștia rămîn a se învoi pentru acest adaos de pămînt pentru sine, iară nu în numele totimii satului, prin alcătuire în scris de a lor bunăvoie cu proprietarul, care pururea va protimisi pe locuitorii așezați pe moșia sa".

Ce era atunci? Era fruntașii, și aceștia făceau alcătuiri în numele satului; apoi veneau mijlocașii și codașii; fruntașilor li se făgăduia arături, pămînt mai mult, îi cumpăra, și ei îngajau tot satul, căci veneau codașii și subscriau și se zicea: chezași platnici unii pentru alții, și toți pentru unul. Atunci bunul domn, apărătorul țăranilor, ca și Gregorie Ghica bătrînul, care a făcut pontul [9] și care a scăpat țara de vecinătate, a zis să se taie acest rău și l-a tăiat. Acum dumneavoastră ziceți: dară condițiunea s-a schimbat cu legea rurale, însă nu este așa, pentru că atunci nu era învoială decît pentru prisoase, și astăzi tot despre prisoase e vorba, și atunci ca și astăzi țăranul era tot cetățean liber, și cu toate acestea libertatea lui se întrebuința spre sclavia lui. *(Aplauze.)* Îmi pare rău că domnu[l] ministru [al] lucrărilor publice nu este aci, ca să vă spună ce s-a făcut la 1863 în județul Vlașca, unde duoi sau trei arendași au făcut învoile cu solidaritate, și s-a lucrat astfel că s-a dat foc județului întreg.

Am auzit pe domnul Apostoleanu, care cere să suprimați acest articol, poleind cu aur solidaritatea și zicînd că această solidaritate nu este nimic, este numai un îndemn nevinovat al unora către alții ca să lucreze. Apoi să căutăm cum s-a aplicat acest principiu în județul Teleorman; să întrebăm pe la Botoșani și Dorohoi, cum Moise și Itic, arendașii, au aplicat acest principiu de a se îndemna unii pe alții: Aide, fraților, să dăm grîul și iarba la pămînt. Nu este așa? Cei morți, fugiții, toți au căzut în sarcina celor cari trăiesc și aceștia au ajuns să rîvnească soarta morților, pentru că li s-a luat cea mai după urmă bucățică de moșie spre a se plăti munca celor morți și celor fugiți. *(Aplauze.)*

Iată, domnilor, un fapt reale, şi nu veniţi dumneavoastră să ziceţi că facem o derogaţiune de la dreptul comun cînd oprim pe locuitori de a-şi face tocmelele lor solidare la comună, ci-i obligăm să meargă la tribunal. Acolo sînt oameni cu frica lui Dumnezeu, nu ca acei primari pe cari voiţi să-i ştergeţi, cari se cumpără, nu zic eu aceasta, o zic alţii, cari voiesc să modifice legea comunale. Dară domnul Cantili opreşte pe tribunale de a cerceta; mie mi se pare din contra, că tribunalele sînt ţinute să ceară voinţa părţilor.

Domnul Cantili: Nu este aşa.

Atunci, domnule Cantili, domnia-ta care eşti om de ştiinţă, fii om şi de înimă, pune ştiinţa alături cu înima, pune mîna la serviciul poporului şi fă-ţi amendamentul, şi fii sigur că are să fie primit. Nu ziceţi însă să se suprime şi să rămînă liberul-arbitru, pentru că acest liber-arbitru a esistat şi în veacul de mijloc, şi dacă veţi căuta puţin istoria veţi vedea că s-au stins populaţiuni întrege numai graţie acestui principiu. Domnilor, nu mergeţi cu principiul de libertate individuale, cu principiul de liber-arbitru pînă la extremitate; este de datoria reprezintanţilor ţărei şi a guvernului ca să apere populaţiunile, şi aţi văzut că dacă Napoleon III a lăsat după dînsul un ce neperisabile, dacă Napoleon a lăsat un ce pe care inemicii lui cei mai cruzi l-au apreţiat şi i-au dat tot meritul ce i se cuvine, a fost că s-a ocupat de soarta lucrătorilor; acolo lucrători industriaşi, aici lucrători agricoli.

Prin urmare, este datoria societăţii să se ocupe de cestiunea aceasta; nu are a face întru nimic dreptul comun cu această cestiune; aci e o durere mare, o suferinţă lungă, un caz care dă abuzuri peste abuzuri, şi este de datoria ministrului de interne, conform cu tradiţiunile noastre, ca să vină în ajutorul ţăranilor. În vremea veche erau boierii cei mari, şi numai ei deveneau miniştri, numai ei aveau funcţiunile înalte în stat. Ei bine, cum devenea vistier unul din aceşti boieri mari, din conservator ce era se făcea liberale, se făcea apărător al poporului. Pentru ce? Pentru că în vremea aceea numai ţăranii plăteau bir, numai ei umpleau lăzile vistieriei, şi de aceea vistierul se ocupa de a le îmbunătăţi soarta. Acum aceasta a trecut la ministrul de interne; el este faţă în tot momentul cu durerile, cu neajunsurile şi abuzurile ce apasă pe ţăran. Era dară de datoria guvernului de a veni cu această lege, şi pentru aceasta vă mărturisesc că rîvnesc pe domnul ministru că a venit cu această lege; o spun din toată anima şi fără compliment. Dumneavoastră, domnilor, permiteţi-mi să vă spun, nu voi zice alte cuvinte, dară înfăţişaţi un aspect dureros; dumneavoastră, Camera deputaţilor României, dumneavoastră, majoritate mare care aţi sprijinit pe minister, care i-aţi dat consilie, dumneavoastră înfăţişaţi un aspect dureros cînd astăzi nu vă grăbiţi a vă uni cu opiniunea domnului ministru, care, să mă credeţi, este om practic şi n-a propus acest articol decît ca rezultat al experienţei sale. Da, este rezultatul experienţei sale în practica ce a făcut ca prefect şi ca ministru de interne şi faceţi foarte rău astăzi că nu voiţi să-l credeţi şi mă puneţi în poziţiune să fiu eu silit, eu adversar politic al domniei-sale *(aplauze)*, să sprijin projectul său.

Domnule ministru, va veni vremea poate cînd îmi veţi da dreptate, cum mi-a dat-o repausatul Barbu Catargiu cu duoă zile înaintea morţii sale *(rîsete)*; faţă cu zelosul său partit, îşi schimbase multe din ideele sale de mai nainte şi de aceea am votat [10] punerea bustului său în Cameră, fiindcă l-am avut în vedere nu cum era în Cameră, ci precum am avut

onoare să-l cunosc eu cînd acea majoritate de atunci mergea, ca şi cea de astăzi, mai departe decît voieşte însuşi ministru[l] să o conducă. *(Senzaţiune, murmure.)* Nu vă place, veţi striga, mă veţi înjura, dară eu sînt dator a pune acestea înaintea dumneavoastră şi a vă ruga ca pentru prestigiul Camerei, pentru binele poporului să nu mergeţi mai departe acolo unde ministrul voieşte să conducă Camera. *(Aplauze.)*

Pe marginea articolului 8.

Domnilor, vă rog să se constate că acest articol este chemat să esecute toate articolele de mai nainte, aşa precum ele s-au modificat; prin urmare, după acest articol, dorobanţii vor avea să execute cestiuni de solidaritate etc. etc. Pe lîngă aceasta, să se constate iarăşi cum că au fost 40 voturi pentru suprimare şi 39 pentru guvern, adică pentru manţinerea acelor precauţiuni de a se trămite la tribunale acele alcătuiri, şi fiindcă domnului Ionescu i-a plăcut espresiunea de mare gospodar, să-mi permită să-i zic că bila domniei-sale a făcut majoritate [11].

Acum, domnilor, vin la cestiunea articolului 13. Dumneavoastră aţi văzut că de mai nainte, chiar din discuţiunea generale m-am rostit în contra acestui articol şi prin urmare sper că am să găsesc acum unanimitate pentru supresiunea lui, fiindcă acest articol nu este propus de guvern şi fiindcă este o derogaţiune la acel principiu frumos de liber-arbitru, de drept comun, enunţat de domnii Manolache Costachi, Cantili şi Ionescu. De aceea sper că vă veţi uni cu mine ca să respingem acest articol, care nu figurează nici în projectul guvernului, care n-a fost discutat nici în secţiuni, care este opera numai a comitetului delegaţilor. Aci, domnilor, este execuţiunea; şi cine va executa? Miliţianul, soldatul, fiul poporului chemat să apere patria îl vom vedea la spatele ţăranului cu biciul în mînă, bătîndu-l ca să lucreze. Nu veţi mai vedea arestaţi, veţi vedea ţărani aducîndu-i miliţianul cot la cot şi silindu-i ca să lucreze.

Sper că acele 40 voturi cari au votat pentru dreptul comun vor respinge acest articol votînd şi aci pentru dreptul comun, că adică dorobanţul să fie chemat numai în caz de rebeliune. *(Aplauze.)*

Am zis, domnilor, că vă las pe dumneavoastră, acei cari aţi votat consacrarea dreptului comun, să faceţi astă dată ca ţăranul să fie tratat ca liber cetăţean, să fie supus în legea comună, iară nu la biciul dorobanţilor [12].

„Monitor", 1872, nr. 68, p. 426, col. 3—4; p. 427, col. 1; nr. 69, p. 432, col. 1—2, 4 — p. 433, col. 1, 5 — p. 434, col. 1.

NOTE

[1] Gheorghe Brătianu.

[2] Articolul 13 suna aşa: „Exploatatorului-i rămîne de a cere despăgubire înaintea autorităţilor competenţi de la locuitorul care a fugit (dosit) şi nu s-a putut duce la muncă". Comisia l-a modificat astfel: „În caz cînd după îndemnul şi esecuţiunea consiliului comunale locuitorii vor arăta îndărătnicire sau vor dosi din comună, consiliul îndată va cere de la subprefectura locale a-i trimite ajutor de dorobanţi necesari în esecutarea locuitorilor îndărătniciţi sau fugari în comtul vinovatului" (Radu Rosetti, *Acte şi legiuiri privitoare la chestia ţărănească*, s. II, vol. I, Ploieşti, 1907, p. 8).

[3] Amendament nedepus.

[4] Lascăr Catargiu.

[5] G. Apostoleanu spusese că, dacă consiliul comunal aprecia că un locuitor nu mai poate contracta o lucrare, proprietarii îşi vor vedea moşiile nelucrate, iar ei rămaşi la cheremul consiliilor comunale.

[6] Manolache Costache spusese că intervenţia consiliilor comunale în tranzacţii înseamnă a-i considera pe ţăranii din România ca incapabili. Or, prin lege orice cetăţean de 21 de ani este eligibil şi alegător. Legea de faţă reprezintă o întoarcere la Regulamentul organic. Pentru a veni în ajutorul agriculturii, a conchis el, „trebuie să lăsaţi libertatea fiecărui individ de a-şi rezolva ei singuri interesele lor, în modul cum ar înţelege, fie în mod individuale, fie în mod colectiv, solidar".

[7] Asupra legii în general vezi comentariile lui Gheorghe Cristea, ca şi o bibliografie detaliată în cartea sa *Contribuţii la istoria problemei agrare în România. Învoielile agricole, 1866—1882. Legislaţie şi aplicare*, Bucureşti, 1977, p. 105 şi urm.

[8] Aşezămîntul din 1851, vezi supra articolul ns.

[9] De fapt vecinia a fost desfiinţată de Constantin Mavrocordat în 1749 (vezi *Act pentru dezrobirea vecinilor în Moldova*, publicat în „Magazin istoric pentru Dacia", II, 1846, p. 288). K. însuşi reţine importanţa acestui moment, în şedinţa Academiei din 17 martie 1890. Atunci episcopul Melchisedec Ştefănescu, Nicolae Ionescu şi Al. Candiano Popescu făcuseră un memoriu privind ornarea bisericii Trei Ierarhi, unde avusese loc adunarea ţării, cu o frescă comemorativă a acestui eveniment (vezi „Analele Academiei Române. Dezbateri", s. II, tom. XII, 1889/1890, p. 96—97). K. spusese: „Adunarea de la 1749 a făcut un act de o mare importanţă; ea este un soare luminos în vălul negru care s-a întins peste ţară cu domnia fanarioţilor. Această adunare s-a ţinut în biserică, căci biserica nu era întru nimic despărţită de viaţa laică şi civilă" *(Opere*, vol. II, *Scrieri istorice*, ediţie Al. Zub, Bucureşti, 1976, p. 596).

Grigore Alexandru Ghica a dat un aşezămînt la 1 ianuarie 1766 cuprinzînd 15 puncte, prin care se uniformizau îndatoririle ţăranilor de pe moşiile boiereşti şi mănăstireşti. Aceştia trebuiau să presteze 12 zile pe an — cîte patru în fiecare sezon activ, înţelese de la răsăritul pînă la apusul soarelui. Locuitorii din ţinuturile mărginaşe erau obligaţi numai la şase zile de muncă. Răscumpărarea în bani se putea face doar dacă stăpînul moşiei era de acord.

La 14 aprilie 1775, acelaşi domn primeşte o anafora din partea boierilor de sporire a sarcinilor ţărăneşti la 36 de zile pe an. Doi ani şi jumătate el a întîrziat răspunsul, pentru ca la 30 septembrie 1777 să adauge două clăci, meremetul iazurilor şi morilor, exercitarea drepturilor regaliene de către stăpînii de moşie şi aducerea la casa acestora a două care de lemne (vezi *Documente privind relaţiile agrare în veacul al XVIII-lea*. II. *Moldova*, Bucureşti, 1966, p. 13 (introducerea)).

[10] Vezi supra p. 143.

[11] Articolul 8 prevedea că „orice tocmeli provenind din dobînzi sau care ar avea de object a stabili hipotece sau solidaritatea între locuitori * nu se vor confirma, nici executa ' de consiliile comunale, ci rămîn a intra în dreptul civile ordinar" (de la* — în urma discuţiilor din Adunare — se suprimase pînă la: rămîn a intra etc.).

[12] Legea a fost primită cu 58 de voturi pentru şi 19 împotrivă.

Intervenţie la discuţia proiectului de lege privind joncţiunea căilor ferate române cu cele austro-ungare *

Domnilor deputaţi, onor. domn Boerescu este un orator cu talent şi plăcut pentru că este din majoritate. Vă rog, fiţi tot atîta de buni şi lăsaţi-mi şi mie, care sînt în minoritate, dreptul de a vorbi şi vă promit că voi vorbi numai jumătate decît a vorbit domnul Boerescu.

Adunarea încuviinţează continuarea discuţiunii.

Domnilor deputaţi, negreşit că nici un om cu bun-simţ nu poate cere ca ţara noastră să fie o China şi negreşit că nici un om cu bun-simţ, mai cu seamă un deputat, nu poate să zică că refuză joncţiunea [1] cu statele vecine. Vedeţi că de mai înainte recunosc că trebuie să acordăm Austriei joncţiunea. Însă fac o întrebare foarte respectuoasă şi foarte sinceră: sîntem noi actualmente în stare să venim să hotărîm joncţiunea?

O voce: Nu.

* Şedinţa din 16 martie 1872.

Iată ce s-ar întîmpla : fiecare reprezentante al ţărei, după Constituţiune este şi al judeţului şi recunosc dreptul şi datoria fiecărui deputat să vină să vorbească pentru interesele judeţului său. *(Aplauze.)* Şi fiind împărţiţi în atîtea grupuri cîte judeţe, mai ales cele mărginaşe, care este singurul chip ca să putem rezolva această cestiune în mod folositor? Singurul mod sînt studiile prealabili...

Domnul ministru de externe: Cer cuvîntul.

Domnul ministru Costa Foru cere cuvîntul; [î]mi pare rău că mi-aduce aminte să-l combat cu lucrarea domniei-sale. Ce a zis chiar domnia-sa cu ocaziunea raportului de joncţiunea care s-a respins? Că se vor face studie spre a se hotărî care punct este mai bun : Bozga sau Oituz. Eu, de peste Milcov, nu vă propun Oituz, ci zic : studie pentru toate liniele, pentru Bozga, pentru Oituz, pentru Turnu Roşu...

O voce: Şi Vulcan.

Vă voi spune pentru ce eu şi domnu [l] Manu am votat pentru Vulcan.

În principiu recunosc că nu trebuie să se facă nimic fără studii, şi ce fel de studii? În trei rînduri : întîi să se înceapă cu partea aceea pe care domnul Boerescu a ridiculizat-o atîta, cu partea strategică. Aşa este, sîntem sub garanţia Tratatului de Paris, toate puterile ne apără, dară onor. domn Boerescu, amicul şi fostul meu coleg de minister, ştie în cîte cestiuni am fost victima unei singure puteri. Apoi, cînd zicem că toate puterile au să ne apere, că puterea noastră stă în echilibru, dacă stă în echilibru nu trebuie să dăm şi noi mijlocul acelor puteri amice ca să ne sprijine, cînd altele vor veni ca să ne atace? Apoi, dacă trebuie să ne culcăm cu amîndouă urechile pe Tratatul de Paris, atunci pentru ce am votat înarmarea ţărei? Pentru ce statul face sacrificie de o treime din veniturile sale pentru armătură? Sau, dacă dumneavoastră faceţi aşa de puţin caz de această armată, atunci noi nu am votat nimic, nu ne e permis să avem nici măcar iluziuni că această armare la un moment dat trebuie să ne folosească? Dară, dacă noi credem că înarmarea ţărei va fi o garanţie pentru noi, nu trebuie să lăsăm acelei armate o bază de operaţiuni?...

Dară văd pe domnul Balş rîzînd.

Domnul Gr. Balş: Nu sînt militar.

Domnul Balş nu e militar; atunci pentru ce nu s-a desfiinţat armata teritoriale, miliţiele? Pentru ce nu v-aţi mărgenit în vechea Moldovă cu panţîrii şi în Valachia cu dorobanţii? Se zice că nu putem să ne apărăm. Da, negreşit, noi singuri nu putem să ne apărăm, dară nu e bine să facem aşa ca, atunci cînd o putere ar voi să ne atace, să poată veni alta ca să ne apere? Astfel fiind, domnilor, armata noastră de 80 000 oameni ne va fi numai de o greutate. Dacă dumneavoastră credeţi că nu este aşa, spuneţi-o curat, fiţi franci; şi mai întîi onor. domnul Boerescu să fie franc, să vină să se unească cu alţii cari vor fi de aceeaşi opiniune şi să ceară suprimarea armărei ţării...

Domnul ministru de resbel[2]*:* De aceea ai fugit din secţiune cînd se discuta bugetul armatei?... *(Zgomot.)*

A ! Întiia dată m-aţi văzut refuzînd ceva pentru armată. Am fugit din secţiune în şedinţa publică, pentru că nu recunosc nimănui dreptul de a mă trimite în secţiune cînd în Adunare se ţine şedinţă publică... [Î]mi pare rău de această întrerumpere ce-mi face onor. ministru de resbel,

dară domnia-sa, ministru de resbel, făcut-a studiele pregătitoare pentru creditul ce ne cerea? Serbia şi toate cele[l]alte puteri nu face nici o cheltuială, oricît de mică, fără a fi făcut mai întîi studie. Dacă la noi s-a făcut studie, să mi se declare; dacă s-a studiat punctul strategic, deşi nu avem parale, eu declar că voi vota. Dară pînă atunci, în starea actuale, nu vom putea vota nimic.

Ne zice domnul ministru de externe: Nu votaţi astăzi bani, votaţi numai puncturile. Apoi cînd facem o convenţiune cu o putere şi ne îndatorăm către puterea aceea, mai putem noi oare refuza banii ce ar trebui în urmă pentru executarea acelei convenţiuni? Dumneavoastră vă opuneţi de a se face joncţiunea pe la Vîrciorova. Este un punct pustiu? Nu avem oare drumul naţiunale, Dunărea...

O voce: Dară cînd îngheaţă ce se face?

Se face ce se face cu Galaţii şi Giurgiu...

O voce: Să aşteptăm dezgheţul; apoi frumos lucru!

Orice veţi zice, domnilor, unde este apă e drum de fer, altfel degeaba am votat noi Galaţii, Brăila etc.

O voce: Dară gherdapurile?

Gherdapurile nu sînt mai departe de Orşova... Dară de ce mă tot întrerumpeţi? Eu v-am ascultat. Lăsaţi-mă să spun părerea mea.

Domnul G. Manu: Nu este momentul.

Aud pe domnul Manu zicînd că nu este acum momentul. La sfîrşitul sesiunii veniţi cu o cestiune care îngaje ţara într-un chip strategic, economic şi financiar şi aceasta pentru ce? Care este interesul?

Lăsaţi, domnilor, să se facă mai întîi studie, să vedem care sînt puncturile cari împacă interesele ţării întregi. Nu este bine să votăm orbeşte şi credeţi că nu voi fi singur de această părere. Vă conjur, domnilor, să vă fie milă de ţara aceasta. *(Aplauze, zgomot.)* Eu sînt de părere că în această cestiune să nu daţi nimic fără studie. Dacă însă veţi vota, a dumneavoastră va fi gloria, a dumneavoastră şi răspunderea.

Întrerupe pe ministrul de externe, care amintise că în vară fusese interpelat de un grup de 40 de deputaţi întruniţi la *Concordia*.

Nu ştiu nimic de *Concordia;* n-am obiceiu[l] să mă duc la *Concordia* [3].

Domnul ministru de externe: Mi-au zis: Voim uzul. Vorbeşte domnia-sa acum de studie, dară studie făcea domnia-sa cînd dădea concesiuni de poduri de fer...?

Eu am dat concesiuni? Ei bine, astă dată vă rog, domnule preşedinte, să-mi daţi cuvîntul în cestiune personale... [4].

„Monitor", 1872, nr. 80, p. 510, col. 2—3.

NOTE

[1] Proiectul de lege, al cărui raportor era Al. Ştirbei, prevedea joncţiuni la Vîrciorova, Iţcani şi Vulcan. Majoritatea membrilor comisiei, din care făcea parte şi K., a cerut ca pentru linia Jiului să se combine termenul de construcţie cu achitarea anuităţilor liniei Bucureşti — Giurgiu.

[2] I. Em. Florescu.

[3] Vezi partea I a volumului, p. 373, nota 1.

[4] Adunarea a primit joncţiunile cu 48 de voturi pentru şi 28 împotrivă.

Asupra concesiunii Barkley, pentru construirea de poduri *

Domnilor, onor. domn Manu zice că eu, particular, nu sînt amestecat aci. Sînt foarte amestecat, mai ales după cuvintele zise de domnul Grădişteanu [1] cum că greşită este construcţiunea.

Domnul C. Grădişteanu: Contractul s-a făcut cum s-a făcut toate contractele.

Vă înşelaţi.

Domnilor, eu nu am avut onoare să cunosc pe domnul Barkley [2]. Domnia-sa, mai înainte de venirea mea la minister, în anul 1864, a fost îngajat de alte ministere ca să rădice planul Bucureştilor şi să facă alte lucrări.

Domnul Barkely în vremea aceea mi-a fost prezintat de persoane pe cari le cunoaştem mai de mult, căci eu nu am avut niciodată relaţiuni cu domnia-sa. Cestiunea aceasta s-a tratat în Consiliul de stat şi s-a încuviinţat prin Consiliul de Miniştri, în care era şi onor. domnul Nicolae Creţulescu, atunci colegul meu şi azi ministrul lucrărilor publice.

Contractul acela n-a fost ca cele[l]alte contracte. Contractul acela a coprins un ce care nu era în nici un contract şi în nici o concesiune din cîte s-au dat în urmă: cazurile de forţă majoră în timp de zece ani erau în sarcina concesionarului. Atît scrupul a fost în acordarea acelui contract! Să mi se dovedească dacă mai există această clauză de zece ani de zile în veri o alta concesiune şi să se zică că orice se va strica să fie în comptul antreprenorului!

Nu s-a esecutat nici un pod în timpul administraţiunii mele. S-a esecutat pe urmă şi am văzut modificări foarte curioase. De esemplu, am văzut că în contract se zicea că capetele să fie în masonerie ** şi această condiţiune s-a schimbat astfel că mulţi deputaţi de dincolo de Milcov vă pot spune că sînt multe poduri unde capetele de masonerie s-au înlocuit prin petice de tuci purtînd armele ţărei.

Tot eu sînt şi aci responsabile? Asemenea eu sînt oare responsabile dacă s-a primit podul de la Olt cu acele petici de tuci cari nu era în apropiere de marginea lui?

Ceea ce pot zice este că aci e o eroare cînd se zice că toate podurile sînt aşa. Podurile din Moldova nu sînt aşa. Podurile de aici pînă la Focşani nu sînt, ci numai podul de la Olt este aşa.

În adevăr, podurile s-au cerut a fi construite în condiţiunile cele mai durabili; dacă nu s-a luat această măsură, nu este vina mea.

Acum arăt recunoştinţa mea domnului Lahovari şi domnului Grădişteanu pentru că domniile-lor au diferit de opiniunea domnilor avocaţi consultanţi. Cum! domnilor, se face un contract în care se zice că se vor construi nişte poduri pe care noi tocmai peste zece ani le vom lua în primire, cari pînă atunci vor fi în sarcina întreprenorilor de a le întreţine şi repara chiar la caz de forţă majoră, şi aceasta s-a putut interpreta că noi atunci să fim datori a le primi în orice stare vor fi? Dară bunul-simţ dovedeşte de la început că la facerea contractului nu a putut să fie deloc nici intenţiunea constructorilor, nici a statului care a contractat cu domnia-lor, o asemenea idee. Şi că este aşa mai observaţi şi vedeţi operaţiunile financiare, cum sînt ele stipulate? Ele sînt stipulate aşa încît să alipească pe constructori cu siguranţa podurilor pe 20 sau

* Şedinţa din 17 martie 1872.
** Zidărie, din fr. *maçonnerie*.

30 de ani. Dară am aflat, domnilor, că constructorii ar fi reuşit a dobîndi o modificare a acestei operaţiuni financiare, adică li s-ar fi acordat dreptul să emită nişte acţiuni independente de calitatea lor de constructori, încît astăzi acele acţiuni sînt identice cu obligaţiunile rurali şi cu cele domeniali, şi noi acum nu mai avem în faţa noastră nişte oameni cari erau legaţi prin contract cu construirea acelor poduri.

Aci ar fi o greşeală mare, căci, pe cît timp operaţiunea financiară nu va fi dezlipită de persoana lor, pînă atunci guvernul va avea tot dreptul să zică : Nu vă plătesc banii pînă nu veţi face podurile bune.

Nu ştiu bine, domnilor, dacă este aşa, dară am auzit că s-au urmat încercări din partea domniei-lor şi aş ruga pe domnu[l] ministru [al] lucrărilor publice să cerceteze această cestiune mai de aproape, căci ştiu, o mai repet, că s-au făcut încercări de a se dobîndi o emancipare a constructorilor de cestiunea plăţei, care, după contract, urma să se plătească lor.

Domnul ministru [al] lucrărilor publice: Cînd aceasta ?

Eu voi să redic cestiunea aceasta mai presus de persoane şi de aceea nu voi să vă spun cînd ; însă vă rog să căutaţi bine şi veţi vedea, căci după contract statul urma să răspundă banii lor şi numai lor, şi pe urmă ei au încercat, şi mi se pare au izbutit, ca să se modifice contractul în privinţa plăţilor şi cu învoirea guvernului ar fi emis nişte obligaţiuni recunoscute şi garantate de stat, într-un mod reatîrnat de obligaţiunile lor din contract şi de întreţinerea podurilor. Dacă se va constata că este aşa, atunci cestiunea este gravă.

Nu cred, domnilor, că înaintea justiţiei sau înaintea unui compromis s-ar putea osîndi statul de a plăti sumele acelea întregi de bani, fără ca să aibă poduri, mai cu seamă cînd cazurile de forţă majoră sînt puse în sarcina lor şi care tocmai dovedesc că ei, constructorii, au pus chezăşia despre soliditatea lucrărilor, ei au zis că, dacă aceste poduri vor rezista în timp de zece ani, atunci negreşit vor ţine mai multă vreme. Dară este aici încă ceva de observat. Vedeţi că acest an a fost un an cu totul escepţionale. Am văzut poduri seculare, podul de peatră de la Praga, peste Moldau, care era construit acum o sută patruzeci de ani şi care est timp s-a rupt ; podul de peste Argeş, unde trece drumul de fer de la Bucureşti la Giurgiu, care era foarte solid, s-a rupt. În toată Europa vedem că s-au rupt podurile cari erau construite mult mai bine decît podurile de peste Olt. Aceasta însă nu împiedică pe domnii constructori de la îndatorirea de a face poduri cari să ţină nu 10 ani, ci 70 de ani şi cu garanţie că aşa are să fie. Domnia-lor au primit asupră-le cazul de forţă majoră în timp de 10 ani [3].

„Monitor", 1872, nr. 81, p. 514, col. 5 — p. 515, col. 1.

NOTE

[1] Discuţia pornise de la o interpelare a lui Constantin Grădişteanu adresată ministrului lucrărilor publice în privinţa podurilor de fier. Alarmat că le lua în fiecare an apa, el ceruse Camerei să dea un vot „care să dea mai mare forţă ministerului în faţa acestor întreprenori".

[2] Pentru Barkley vezi şi partea I a volumului, p. 52, nota 8.

[3] Discuţia s-a închis după ce ministrul lucrărilor publice a explicat că nu cunoscuse caietul de sarcini al antreprizei, iar K. i-a replicat : „Nu v-am acuzat pe dumneavoastră, noi nu eram ingineri".

În favoarea declarării oraşului Izmail porto-franc *

Domnilor, mai întîi vin a vă declara că sînt pentru projectul de lege al guvernului [1], însă sînt cu totul contra considerantelor cari sînt coprinse în raport; şi veţi vedea că am dreptate. Vă rog să nu vă uitaţi un moment nici că sînt membru al minorităţii, nici că vin cu opiniuni individuali. Eu vin numai cu fapte, şi în puterea acelora vă rog să binevoiţi a lua în foarte serioasă considerare projectul de lege şi votîndu-l este tocmai să arătaţi cum împărtăşiţi considerantele pe cari este întemeiat acest project.

Voi să mă esplic.

Mai întîi, domnilor, voi să zic că domnul ministru are foarte mare dreptate de a se rosti în principiu în contra porturilor france, şi eu sînt de aceeaşi opiniune şi dumneavoastră cred că tot aşa sînteţi, fiindcă porturile france, francamente vorbind, sînt o împuţinare a veniturilor fiscali. Însă aci este o escepţiune chiar în privinţa financiară.

Eu cred că aci financele ţărei nu vor păgubi, ci din contra, poate vor cîştiga. Căci nu trebuie să vă faceţi iluziuni. Ismailul nu este ameninţat de cădere, este căzut, nu ameninţat de ruină, este ruinat, şi aceasta din cauza împregiurărilor locali [2].

Domnilor, după ce am avut onoare să vă dau aceste informaţiuni, sînt dator să protestez contra acei aserţiuni cum că partea aceasta a Basarabiei, de cînd s-a înapoiat, nu anexat, de cînd s-a înapoiat către muma patrie, nu a cîştigat nimic. Eu care sînt mărginaş şi chiar proprietar din acea parte sînt dator a spune că nu este aşa.

Domnilor, mai întîi proprietatea foncieră a cîştigat mult. Moşiele de cînd au trecut Basarabia către noi au cîştigat o valoare mult mai mare; la 1857 deseatina s-a vîndut [cu] 3 1/2 pînă la 4 galbeni; astăzi deseatina, care este două pogoane, trece peste 10 galbeni.

Domnii coloni se plîng că nu au nici o îmbunătăţire; eu voi susţine că coloniele judeţului Bolgrad au cîştigat foarte mult, dară foarte mult, au căpătat toate drepturile de cetăţeni români, şi pînă astăzi s-au scutit numai de datoriele de cetăţeni români.

Nu veţi crede dumneavoastră, domnilor, că în ţara noastră mai esistă încă boieri; dară esistă boieri privilegiaţi; ştiţi cine sînt aceia? Nu urmaşii vechilor boieri, ci coloniştii. Fiii tutulor domniilor-voastre dau birul sîngelui, copiii noştri merg la oaste, copiii domnilor colonişti nu merg; fiecare din noi plăteşte capitaţiunea. Dumnealor nu o plătesc; fiecare din noi plătim impozitul funciar. Dumnealor nu plătesc decît o mică şi ridiculă parte: 70 parale pe deseatină, 36 de parale pe pogon.

Domnilor, starea aceasta de lucruri s-a păstrat prin generozitatea guvernelor şi prin îngrijirea mai mult decît părintească în privinţa acelor colonii, căci este contra chiar a aşezămintelor lor, pentru că aşezămintele lor zic că trebuie să plătească darea pămîntului şi apoi pe urmă sînt birnici ai vistieriei şi prin urmare trebuie să plătească, căci ştiţi că în vremea veche se plătea bir, darea pe cap. Ei bine, domnilor, au izbutit aşa că de la 1857 şi pînă astăzi nu plătesc nimic şi toate legile noastre nu le primesc decît sub beneficiu de inventariu. Domnii colonişti au devenit boieri; am avut boieri postelnici şi spatari; prin colonişti au capatat

* Şedinţa din 17 martie 1872.

toate drepturile, au cîştigat bunăoară dreptul de vindere liberă a băuturilor, care era în Basarabia numai un drept al statului. Au căpătat mai mult: au căpătat proprietăţi ale statului nelegiuit, dară le-a căpătat; au căpătat locuri, pămînturi, şcoale...

O voce: Frumoase şcoale, vai de capul lor!

Dacă au şcoale rele nu este că ţara nu a făcut mult pentru ele, ci pentru că acolo este o poziţiune locale şi nişte tendinţe care în vremea guvernului rusesc nu erau tolerate deloc.

Domnilor, dacă vorbesc în această cestiune n-am nici un interes altul decît să serv cauza ţărei mele şi să protestez în contra celor ce se zice că ar fi acolo o mînă ascunsă. Nu este nici o mînă ascunsă; nu sînt intrige străine, cum s-a zis. Protestez! Dară sînt acolo intrige locali cari fac să vină să se plîngă necontenit că se află rău, şi este de datoria noastră, aci la Cameră, să respingem asemenea aserţiuni pentru ca nu mîne, poimîne să vină să se servească de ele în contra noastră. *(Aplauze.)*

Iată, domnilor, vorbesc în cunoştinţă de cauză şi sînt sigur că domnul ministru [al] cultelor va fi alături cu mine a susţine că şcoalele coloniilor sînt puternic înzestrate, au toată autonomia; hrisovul dat din vremea caimacamului Vogoridi statorniceşte ca învăţămîntul să fie obligatoriu şi pe urmă după varietatea populaţiunii să fie bulgar unde sînt bulgari şi român unde sînt români, şi acesta este un mare avantagiu care li s-a dat, căci în vremea guvernului rusesc nu-l aveau.

Dară ce se face acum? Sînt 42 de colonii, 22 sînt române şi 20 sînt bulgare, unde sînt şi români; fiind însă că capitala judeţului este o colonie bulgară, Bolgradul, ce s-a întîmplat? S-a întîmplat că acolo elementul bulgar predomneşte toate instituţiunile autonome ale judeţului şi ale comunei. În liceul din Bolgrad sînt, mi se pare, 40 pînă la 60 de interni şi nu sînt şase luaţi din coloniele române; învăţămîntul trebuie să fie român şi bulgar, şi este cu desăvîrşire bulgar. Mai mult, domnilor, pînă şi numele românilor s-a bulgarizat şi se bulgarizează; este un fapt neauzit nici într-o ţară a lumei ca o naţiune care nu este decît colonistă, va să zică trecătoare, să exerse într-un judeţ al ţărei unde stă o propagandă deznaţionalizatoare a naţiunii dominante. Propaganda se face de bulgari în contra românilor. În Ministerul Cultelor sînt sute de petiţiuni şi raporturi de ale nenorociţilor profesori şi învăţători de sate români care sînt acolo şi cărora viaţa li s-a făcut nesuferită...

Domnul T.B. Lăţescu: Acestea sînt adevărate, dară ce are a face aci?

Sînt adevărate, domnilor, şi are a face, pentru că iată ce zice aci un raport:

„Cunoaşteţi, domnilor deputaţi, peripeţiele prin care a trecut această nefericită parte a României".

Sînt dator să protestez, domnilor, pentru că nu voiesc ca aceasta să fie mîne, poimîne, un act de acuzaţiune în contra ţărei mele. *(Aplauze.)*

Aşadară, v-am spus, domnilor, că judeţul Cahul, unde este proprietate particulară, acolo a cîştigat proprietatea, şi-mi pare foarte rău că unul din colegii noştri nu asistă aci, domnul Grigore Iepureanu sau domnul Manolachi Costachi, ca să vă spună ce valoare au astăzi frumoasa şi întinsa sa proprietate care se numeşte Iepurenii şi Ţiganca, ca să vă spună ce valoare avea înainte. Regret asemenea că domnul Nicu Alcaz nu este aci ca să spună ce valoare are astăzi moşia Constantinovca, cumpărată cu 2 şi jumătate galbeni deseatina, cînd astăzi se vinde cu 10 şi 12 galbeni.

Domnilor, v-am spus că județul Bolgrad a cîștigat; poate în privința drumurilor n-a cîștigat și să vă spun pentru ce: pentru că la început un petic, un bîrneț de pămînt, iertați-mi espresiunea, s-a împărțit în trei județe, pe cînd toată populațiunea aflată în acea parte abia poate forma elementele unui județ, care să poată trăi cu mijloacele sale, astfel încît administrațiunea, lefile, cheltuielile de întreținere absorb toate veniturile; județul Cahul trăiește prin pomană; prefectul său, un proprietar, vine în tot anul spre a completa budgetul județului, fiindcă n-are mijloace de a face față cheltuielilor obligatorie. Bolgradul are 40 de sate și formează un județ. Ismailul, ce este mai curios, n-are pămînt. Este numai orașul cu două sau trei proprietăți rurale fundate după înapoiere și patru orășele mici: Reni, Chilia, Vîlcov și Tuzla. Iată județe! Astfel încît legea județeană nu se poate aplica, pentru că într-un district trebuie să fie plăși. Au venit miniștrii și au zis: Pentru Dumnezeu! Ucidem această parte dacă nu o vom concentra. Deputații de acolo au lucrat necontenit și au întreținut această stare de lucruri, care a ucis chiar orașul principale, căci ce a ucis Ismailul, care era mai înainte un oraș mare, avea 70 de mii de locuitori, ținea și garnizoană de 30 000 de infanterie, era garnizoana flotei rusești pe Dunăre. Am avut fericirea să văd acest oraș la o lună după întoarcerea sa către patria mumă și am văzut o sumă de palate — deși cetatea era dărîmată —, și nu știu dacă în București sînt 100 de case astfel de bine zidite, astfel de luxoase. Toate aceste case erau ale statului; era reședința generalului comandant, admiralului, a cutărui general, a cutărui comandant. Apoi magaziele cele mai mari. Numai la cetate erau trei biserice vechi, geamii prefăcute în biserice, toate de marmură. Toate acestea s-au pierdut. Și pentru ce? Pentru că garnizoana și flotila s-au retras și n-a mai avut importanță un singur oraș cu patru orășele de prin prejur ca să formeze un județ.

Așadară, cea dintîi îmbunătățire care trebuie să se facă acolo este de a concentra o singură administrațiune, fiindcă Basarabia nu poate ține trei prefecți, trei consilii județene și trei închisori. Numai tribunalul a rămas la Ismail, avînd și Bolgradul sub jurisdicțiunea sa, și Bolgradul cere astăzi și el un tribunal. Ce am făcut noi? Am sacrificat un oraș mare, frumos, plin de viitor și aspirațiuni pentru Bolgrad, și cu toate aceste Bolgradul este tot un sat. Domnul Mavrog[h]eni, fost ministru și în Moldova și aci, știe cîtă rezistență a fost fără să se producă nimica.

După ce am zis acestea, sînt dator să vă spun că Basarabia a profitat în instituțiuni, în libertăți cetățenești prin suirea valoarei muncii și a proprietății, care este cel dintîi semn de prosperitate, dară a perdut totul numai prin retragerea importanței Ismailului, căci Ismailul era capitala Dobrogei întregi, ceea ce se numește astăzi Delta Dunării. Aci este cheia acestui project. Știți foarte bine că Delta Dunării aparținea Moldovei, pînă la gura Sîntului George, și noi moldovenii păstrăm dovezi în arhiva noastră că pe la anul 1807, '8 și '9 trămiteam cherestea pentru bohaz *. Așadară Delta Dunării avea Ismailul. Cînd s-a făcut Tratatul de Paris s-a înapoiat Moldovei Basarabia cu Delta Dunării; a venit însă guvernul turcesc cu o singură notă și a zis: Să mi se dea mie Delta Dunării, fiind de o importanță politică. Ceva necapacitate din partea comisarului care era trimis să așeze pichetele, în loc să le întinză pînă la Sulina, le-a întins numai pînă la o gîrlă mică care se numește Gîrla

* Strîmtoare, canal.

Gîştelor, şi apoi ismailienii aveau proprietăţi fonciare dincolo de gîrla aceasta, care este foarte mică, şi proprietăţile lor au rămas în Turcia; unii au izbutit să le menţină în stăpînire. Celor mai mulţi însă li s-a luat de către guvernul turcesc, astfel că acel pămînt astăzi este în mîna turcilor, şi ce se mai întîmplă? Se întîmplă că în faţă cu Ismailul se fondează un oraş şi fiindcă acolo este un loc întins dările nu sînt aşa grele ca dincoa. Mai mult încă, locuitorii din Ismail, cea mai mare parte, fac comerciu cu pescării. După Tratatul de la Andrianopole Dunărea este împărţită în două: jumătate este a României, jumătate a Turciei.

Aceasta însă pînă unde se varsă Prutul în Dunăre, de acolo vine o nouă teorie: toată apa este a Imperiului otoman. Noi nu avem nici un drept şi prin urmare tot pescuitul ce se face acolo este eminamente al Turciei şi se vinde cu preţ foarte mare.

Acum că v-am spus aceasta, să vă spun şi pentru ce trebuie să se declare port franc Ismailul. Importanţa cea mare este pentru că faţă în faţă cu Ismailul, pe pămîntul ce se află în mijlocul Dunării, pe ceea ce se poate numi *banlieue* al Ismailului, se fondează un oraş nou, este destinat a deveni oraş de frunte al Dunării.

Sulina asemenea se face port franc, şi aceasta are să jicnească nu numai pe Ismail, dară şi pe Galaţi şi pe Brăila, şi atunci înţelegeţi dumneavoastră că Ismailul nu mai are nici o importanţă.

Ei bine, ce este de făcut? Eu socotesc că trebuie să facem Ismailul port franc şi fiţi siguri că nu vom perde mult deoarece în Ismail nu va fi depozit de mărfuri decît pentru Dobrogea şi Delta Dunării, iară nicidecum pentru Ţara Românească şi Moldova, fiindcă este foarte greu ca productele din Basarabia rusească să vină prin Ismail în întrul ţării, deoarece le vine mai aproape Odesa. Asemenea nu ne putem teme de contrabandă, fiindcă nu au să aducă la Ismail mărfuri pentru ca să facă contrabandă şi să le treacă în România, fiindcă mai bine merge în Turcia, unde au numai 20 de stînjeni de călătorit şi o poştă ca să meargă la Odesa, pe cînd spre a merge pînă la Reni numai trebuie să facă trei poşte.

Prin urmare, dară, v-aş ruga să daţi Ismailului acest drept, însă nu pentru considerantele expuse în raport, căci guvernul a făcut tot ce a putut pentru îmbunătăţirea Ismailului, a făcut acolo un seminar, reşedinţa episcopului Dunării de Jos, şi nu aş dori ca acele considerante să servească de argumente pentru a crede vreodată populaţiunile de acolo că noi am fost contra lor.

Că vom păgubi două sau trei mii de galbeni din vistieria ţării este foarte adevărat, cu toate că am convincţiunea că crescînd populaţiunea Ismailului, care astăzi emigrează parte în Rusia, parte în Turcia, poate că va compensa cu prisosinţă acest mic folos pe care astăzi îl perde vistieria prin nesupunerea la vamă a mărfurilor ce vor intra acolo.

Odată ce am zis aceasta, permiteţi-mi a ruga pe domnul ministru ca, potrivit făgăduinţei ce a dat, să binevoiască cînd va călători pe acolo a se ocupa cu seriozitate de o nouă împărţire a Basarabiei. Totodată-l rog foarte mult a se ocupa asemenea cu seriozitate de cestiunea pămînturilor colonielor.

Acolo avem bogăţii mari, acolo sînt bogăţii părăsite pe care trebuie să le luăm, trebuie să ne folosim de ele. Noi nu facem nici un rău domnilor colonişti, dară dumnealor sînt datori, pe lîngă toate drepturile ce au, să sacrifice cele[l]alte privilegie şi să devină cetăţeni români, să

plătească dările cum le plătim noi, vechii locuitori ai României, şi aceasta pentru că pretinsele lor drepturi sînt învechite, sînt rele şi recunoscute de învechite de către chiar guvernul rusesc, care în anul trecut a desfiinţat privilegiile tuturor coloniştilor din Basarabia şi i-a supus la dreptul comun. Domnul ministru trebuie să aibă raport în această privinţă, dară eu care m-am ocupat de acest caz am chiar ucazul imperatorelui prin care se desfiinţează aceste privilegie. Fraţi, fraţi, dară fraţi nu numai la bine, ci şi la rău; dară fraţi nu numai la drepturi, ci şi la datorii. De 15 ani coloniştii nu se ţin nici măcar de îndatoririle ce le sînt puse de chiar pravilele lor [3]. *(Aplauze.)*

„Monitor", 1872, nr. 81, p. 515, col. 4 — p. 516, col. 2.

NOTE

[1] Proiectul de lege prevedea transformarea Izmailului în porto-franc pînă în 1890. Cerealele urmau să fie vămuite; mărfurile aduse din Basarabia nu plăteau vama de import (erau înmagazinate şi apoi plăteau taxele de export). Numai cantităţile consumate in interior plăteau vama de intrare. Un regulament special urma să se elaboreze în acest sens. Raportul, citit de Anton Varnali, arătase că lipsa regimului de porto-franc dusese la decăderea Izmailului.

K. ia aici cuvîntul în cunoscător. Încă din 1855 el comentase favorabil memoriul consulului englez Cuningham pentru instituirea regimului de porto-franc la Galaţi („Steaua Dunării" din 18 octombrie 1855), ca şi iniţiativa acestuia de construire a unei localităţi cu regim similar pe braţul Sf. Gheorghe al Dunării. Dacă în principiu K. admitea că acest regim va fi abolit în viitor, pentru moment îl socotea vital pentru porturile româneşti (vezi intervenţia sa din 1879, „Monitor oficial", p. 8 068 şi urm.). Iar în 1883, cînd s-a procedat la abolirea acestui regim, el prevestea decăderea economică a Galaţilor şi Brăilei („Monitor oficial", 1882/1883, p. 739, 1 142 şi urm.). Peste doi ani, în 1885, alături de alte intervenţii în Adunare este de reţinut *Raportul privitor la proiectul de lege pentru reînfiinţarea porturilor france Galaţi şi Brăila...*, Bucureşti, 26 p. (două ediţii succesive în limba română şi alta în limba franceză, acelaşi an, 61 p., în traducerea lui Fr. Damé). Tot atunci a întocmit proiectul de lege în acest sens. Mai vezi şi discursul, adevărată pledoarie pentru această instituţie, din 13 ianuarie 1889, în „Dezbaterile Adunării deputaţilor", 1889/1890, p. 484—488.

[2] Asupra Izmailului şi a situaţiei celor trei judeţe în general, vezi partea I a volumului, p. 117, nota 3, p. 459, nota 2, şi partea a IV-a, p. 48, nota 2.

[3] Adunarea a primit proiectul de lege cu 60 de voturi pentru şi 20 împotrivă. Izmailul era declarat porto-franc începînd de la 1 ianuarie 1873; şanţul înconjurător, vama, barierele erau în sarcina comunei.

Sesiunea 1872—1873

Raport la proiectul de lege „pentru alegerea mitropoliților și a episcopilor eparhioți, precum și pentru organizarea Sinodului bisericei ortodoxe din România". Explicații *

Domnu[l] M. Kogălniceanu, raportatorele comitetului de delegați ai secțiunilor, dă citire următorului raport și project de lege:

Domnilor deputați, secțiunile domniilor-voastre s-au ocupat cu cercetarea cea mai serioasă a projectului de lege înfățișat de guvern pentru alegerea mitropoliților și a episcopilor eparhioți, precum și pentru organizarea Sinodului bisericei ortodoxă din România [1].

Ce este acest project de lege și unde țintește el a ajunge, domniile-voastre o cunoașteți, atît din coprinderea sa, cît și mai ales din espunerea de motive cu cari domnul ministru de culte [2] a însoțit opera sa.

Înainte de a vă supune rezultatul deliberațiunilor comitetului delegaților de secțiuni asupra acestui project, dați-mi voie, domnilor deputați, a vă aduce la cunoștință lucrurile fiecăreia din secțiuni în parte:

Secțiunea I, în majoritatea sa, a primit acest project cu modificarea la articolul 17 propusă de domnii Menelas G[h]erman[i] și Nicolae Ceaur Aslan și consistînd în supunerea mitropoliților și a episcopilor jurisdicțiunii tribunalelor ordinare pentru delicte politice și civili.

În aceeași secțiune domnul Al. Lahovary a propus ca delegațiunile din sînul Senatului și al Camerei deputaților, chemate a lua parte la alegerea capilor bisericei, să fie *aleși*, iară nu *trași la sorți*. Acest amendament însă a fost respins. Delegatul secțiunii I a fost numai domnul Alexandru Lahovary.

Secțiunea a II-a a luat projectul în considerațiune ș-a numit de delegat al său pe domnu[l] Alexandru Florescu.

Secțiunea a III-a a ales de delegat pe domnu[l] A. Moscuna. Această secțiune a primit projectul guvernului cu objecțiunea ridicată de domnul C. Crețulescu de a se clasifica în project punctele cari se referă la sîntele canoane.

Domnu[l] I. Fătu a cerut d-a șterge articolul 26 din project, adică acel privitor la arhiereii titulari *(in partibus infidelium)*, cari se obicinuiesc d-a se numi de către patriarhul din Constantinopole, după cererea guvernului și a mitropoliților țărei. Acest amendament a fost însă respins de majoritatea secțiunii.

Secțiunea a IV-a, alegînd de delegat al său pe domnul I. Costescu, a admis projectul, însă cu mai multe amendamente, din cari unele îndestul de importante.

* Ședințele din 27, 29, 30 noiembrie și 1 decembrie 1872.

Articolul 2, după propunerea domnului G. Gr. Cantacuzin, s-a amendat în modul următor:

„Mitropolitul primat al României, mitropolitul Moldovei, precum şi episcopii eparhioţi nu se pot alege decît dintre arhiereii născuţi în România, iară nu dintre acei naţionalizaţi".

La articolul 12 [3] s-a adoptat următorul aliniat:

„La caz ca ministrul cultelor să fie de altă religiune decît cea ortodoxă, el va fi înlocuit cu un altul dintre colegii săi ortodoxi".

Articolul 20 s-a amendat astfel ca, întinderea eparhiilor avînd a se modifica, aceasta să nu se poată opera decît cu aprobarea Corpurilor legiuitoare.

Domnul N. Ionescu a propus ca la alegerea eparhioţilor să ia parte reprezintanţii clerului din toată România, aleşi după modul practicat la alegerea Adunărilor ad-hoc din 1857[4]. Acest amendament a fost respins.

Secţiunea a V-a a luat în consideraţiune projectul, însă în majoritate a respins modul de alegere a mitropoliţilor şi a episcopilor, cari, după propunerea domnului ministru de culte, ar avea a se alege numai de o delegaţiune a Corpurilor legiuitoare egale în număr cu alegătorii membri ai Sinodului. Secţiunea a primit amendamentul subscrisului, ca alegerea să se facă după obiceiul secular al ţărei, adică de Corpurile legiuitoare împreună cu Sinodul, bineînţelegîndu-se cu înlăturarea senatorilor şi a deputaţilor eterodoxi.

Delegatul secţiunii a V-a este subscrisul.

Secţinile VI şi VII au luat projectul în consideraţiune, cu facultatea lăsată delegaţilor de a-l studia mai d-aproape în sînul comitetului secţiunilor. Delegaţii sînt pentru secţiunea VI domnul George Brătianu, şi pentru secţiunea VII domnul George Greceanu, care, înainte d-a se întruni cu colegii săi în sînul comitetului, a renunţat la mandatul său de legiuitor, preferînd pe acela de aplicător al legilor, în calitate de prefect al judeţului Rîmnicu Vîlcei.

În asemenea condiţiuni s-a întrunit comitetul delegaţilor domniilor-voastre, în număr de şase, şi au proces la studiarea mecanismului projectului de lege înfăţişat de guvern. După duoă lungi şedinţe la cari a asistat şi domnul ministru de culte, am ajuns în fine a da projectului o redacţiune definitivă, pe care comitetul dumneavoastră, prin glasul subscrisului raportore, are onoare a-l supune înţeleptei aprecieri şi patrioticei hotărîri a domniilor-voastre.

Comitetul domniilor-voastre în unanimitate a luat în consideraţiune projectul înfăţişat de guvern, fiindcă cu toţii, reprezintanţi esacţi ai opiniunii Corpurilor legiuitoare şi putem zice ai naţiunii întregi, simţim necesitatea d-a regula în fine organizaţiunea bisericei dominantă în România; şi aceasta cu atît mai mult, cît timpul ne este propice, că niciodată n-am fost mai favorizaţi de împregiurările exterioare decît acum, spre a rezolva această cestiune în toată independinţa autonomiei noastre politice, în toată libertatea conştiinţei noastre religioase.

Domnilor deputaţi, nu mă voi întinde mult asupra acestei consideraţiuni; fiecare din dumneavoastră cunoaşte şi simte ca şi mine cele ce se petrec în lumea ortodoxă, şi sîntul patriarh din Constantinopole le cunoaşte încă mai bine decît noi! Inima sa de părinte ecumenic va simţi negreşit că a venit timpul de a linişti biserica ortodoxă din România. Şi aceste odată cunoscute, avem dreptul şi datoria de a zice că cestiunea alegerii capilor sîntei noastre biserici ortodoxe şi a organizării sîntului nostru

Sinod nu poate şi nu se cuvine să fie *o cestiune internaţionale;* că ea este, a fost şi va fi o cestiune de resortul conştiinţei noastre ca popul ortodox, devotat la religiunea părinţilor noştri, la libertatea şi drepturile sîntei noastre biserici, aşa precum le-am moştenit de la părinţii noştri!

Inspirat de asemenea simţimînte şi de asemenea datorinţi, comitetul dumneavoastră a primit mai toate articolele din projectul de lege al guvernului, afară de articolul întîi[5], care este *baza* a însuşi projectului; şi aci, afară de onor. domn George Brătianu, unanimitatea comitetului a avut marea părere de rău de a se vedea din început în otărîta diferenţă de opiniune cu domnul ministru de culte.

Daţi-mi voie, domnilor deputaţi, de a intra aci în o discuţiune mai întinsă asupra acestui articol, care este cheia boltei a noului edificiu religios ce domnu[l] Tell voieşte a ridica în România.

Articolul 1 din project rupe în totul cu trecutul nostru secular, rupe cu toate principiile societăţii moderne şi ne pregăteşte pe venitor * necurmate greutăţi, cu atîta mai mari cu cît ele ne vor surveni sub vălul religiunei. Prin acest articol domnul ministru nu voieşte nimic mai puţin decît a ridica din mîna naţiunei, din mîna societăţii laice dreptul secular ce l-a avut şi ce-l are de a-şi alege capii bisericei ortodoxe, la care aparţine marea majoritate a popolului român, şi d-a da preponderinţa, în esercitiul acestui drept, puterii clericale, unui număr mărginit de arhierei! În contra acestei pretenţiuni protestează o stare de lucruri vechi de mai mult de cinci secule în ambele părţi ale României! În adevăr, şi în Valahia şi în Moldavia, mitropoliţii şi episcopii ţărei pururea s-au ales, s-au numit şi s-au instalat în scaunele lor de puterea laică, cînd de domn asistat de consilierii săi sau cu Divanul ţărei, cînd de domn împreună cu Adunările obşteşti.

Acest mare drept al strămbunilor noştri, în timpurile moderne, a fost regulat şi înserat în Regulamentul organic din 1832, sancţionat de Turcia musulmană, de Rusia ortodoxă! Iată ce zice legea fundamentale din 1832:

Articolul 411. Spre a păstra întru toată nejicnita sînţenie vechile drituri şi prerogative a clirosului ** Moldovei, spre a opri alunecarea abuzurilor întru erarhia bisericească, mitropolitul şi episcopii eparhioţi vor fi aleşi după pămînteştile legiuitele aşezămînturi numai din bisericaşii adevăraţi pămînteni, de o pilduitoare evlavie, cu buneştiinţe şi dovedite vrednicii, de la care derază *** ţinerea şi păzirea învăţăturilor sîntei noastre religii şi povăţuirea turmei pe calea mîntuirii. *Alegerea acestor sufleteşti părinţi se va face, după drigurile şi obiceiurile pămîntului, de către obştească obicinuită Adunare împreună şi cu acei din boieri* a rangurilor întîi cari nu s-ar întîmpla a fi mădulari de această Adunare; şi, după ce această alegere se va întări de domn, părinţii aleşi îndată se vor înscăuna în a lor sîntă dregătorie, cari le vor împlini în cuprinderea apostoliceştilor canoane şi întocmai cu toate legile şi obiceiurile păzite pînă acum în ţară. (Regulamentul organic al Moldaviei.)

Art. 1. Alegerea mitropolitului se va face dintre trei episcopi ce vor fi în lucrare, adică: al Rîmnicului, al Buzăului şi al Argeşului, *după*

* Viitor.
** Clerului.
*** Derivă.

drepturile şi obiceiurile ţărei, de către obicinuita obştească Adunare, sub preşedinţa pravilnicului ei prezident, dimpreună cu boieri din treapta întîi ce nu se vor afla mădulari ai acestei Adunări, potrivit articolelor 359 şi 360 din organicul Regulament. (Regulamentul organic al Valahiei.)

În cursul seculilor, o singură dată, în timpul domnilor fanarioţi, patriarhul din Constantinopole a voit a interveni în alegerea capilor bisericei noastre. Şi atunci Adunarea Moldovei cu mitropolitul şi episcopii săi în frunte, protestînd în contra acestei pretenţiuni, a respins pe călugărul străin ce voia a se pune în scaunul mitropolitan al lui Teoctist [6]; un firman imperiale a reîntărit drepturile ţărei de a-şi regula singură, în de afară de patriarhie, afacerile bisericei sale şi numirea capilor săi religioşi şi un blestem sobornicesc afurisind încercarea străină s-au împărţit scris pe pergament la toate eparhiile Moldovei. Aceste acte se află pînă în ziua de astăzi păstrate în arhivele noastre; ele se află încă mai bine înscrise în inima naţiunii române.

Domnul ministru Tell îşi întemeiază sistemul său de alegere pe duoă considerante: întîi pe acela că, *după canoane,* capii bisericei nu pot să fie aleşi de mireni, şi al duoilea că voieşte a face să domine şi în ţara noastră principiul de *biserică liberă în stat liber,* rostit de nemuritorul Cav[o]ur, într-o ţară şi în condiţiuni cu totul altele decît la noi, fie ca naţiune, fie ca religiune! După opiniunea subscrisului, aplicaţiunea însă ce domnul ministru de culte voieşte a face pentru România a axiomului contelui Cav[o]ur este cu totul eronată. Altele sînt condiţiunile Italiei şi ale bisericei catolice; altele sînt condiţiunile României şi ale bisericei ortodoxe. La noi statul este format şi unit, şi biserica, în loc d-a fi o pedică la formarea şi unirea ţărei, a fost din contră un puternic împreună luptător în favoarea ideei naţionale. Italia era sfîşiată în mai multe staturi, şi biserica catolică, în loc d-a lucra la întrunirea şi întărirea patriei, a fost pururea o stavilă dezvoltării şi unităţii statului italian. La noi puterea laică, fără a ţinea în jug biserica, pururea a predominat puterea clericală. În Italia, puterea papală ţinea sub jug statul şi societatea civile. Şi de aceea, cînd contele Cav[o]ur a rostit: *biserica liberă în statul liber,* el nu cerea emanciparea bisericei, ci emanciparea statului de sub jugul bisericei; într-alte cuvinte: *biserica liberă în stat liber,* în înalta cugetare a marelui ministru italian, însemna în faptă *statul liber în biserica liberă.*

Înţelegeţi bine, domnilor deputaţi, că această stare de lucruri din Italia nu are nimic a face cu împregiurările noastre politice, sociale şi religioase.

Tot atît de puţin întemeiat este şi al duoilea argument al domnului ministru de culte, adică: că alegerea şi numirea episcopilor fie prin domni, fie prin Adunări laice, este *contrarii canoanelor.* Şi aici am diferit de opiniune cu domnul ministru. Canoane neviolabile sînt acelea cari au a face cu dogmele, iară nu cu organizarea exterioară a bisericei, cu administrarea, cu relaţiunile sale exterioare cu statul şi cu societatea laică. Aceste toate variază după timpuri, după împregiurări, după ţări, după starea societăţilor. Şi spre a dovedi aceasta, n-am trebuinţă decît d-a vă arăta că, în privinţa organizaţiunii bisericii şi mai ales în ce s-atinge de modul de numire sau de alegere a capilor bisericei, fiecare ţară îşi are deosebitele şi adesea chiar contrazicătoarele sale legi şi aşezăminte. Astfel este Sinodul care în Rusia propune imperatorelui ortodox pe candidaţii de mitropoliţi şi de episcopi, şi altfel este Sinodul alegător din Grecia.

În Austro-Ungaria unii din capii bisericei ortodoxe se aleg de adunări compuse de preoți și de mireni; alții și d-a dreptul se numește de către un suveran eterodox. În Serbia, ale căreia relațiuni bisericești către patriarhul de Constantinopole sînt mai aceleași ca și ale României, mitropolitul și episcopii se numesc direct numai de către domn.

În momentele acestea, biserica bulgară se emancipează de sub dominațiunea episcopatului grecesc: alegerea capilor bisericei bulgare este încredințată unei adunări, din care cea mai mare parte sînt laici.

Ei bine, pentru această deosebire în modul organizării bisericei din deosebitele țări, se poate sprijini că toate aceste biserici, fie din Rusia, fie din Grecia, fie din Austro-Ungaria, fie din Bulgaria, și prin urmare și biserica română, nu sînt toate fiice și mădulari ale uneia și aceeași mari biserici, biserica ortodoxă a Răsăritului, care nu cunoaște alt cap și mare povățuitor al său decît pe domnul nostru Isus Christos?

Și apoi oare patriarhul din Constantinopole sau domnul ministru de culte poate pretinde că o stare de lucruri tot atît de veche cît și însuși statul român ar putea să fie lovită de *necanonicitate!* Dară atunci necanonici ar fi și toți mitropoliții și episcopii noștri români de la Radu Negru și Bogdan Dragoș pînă astăzi; necanonici ar fi marii dascăli și făclii ai religiunii ortodoxe din România, mitropoliții Teoctist, Dosoftei, Varlaam, Iacob, Filaret, Grigore și Veniamin [7]; necanonice ar fi tainele săvîrșite de ei și de preoții numiți de ei; și prin urmare afară din biserica ortodoxă ar fi și părinții noștri, și noi, și fiii noștri, cari am avut ca spirituali păstori arhierei și preoți necanonici.

Nu, aceasta nu este și nu poate fi! Religiunea lui Isus Christos are o doctrină mai sublimă decît politica și pasiunile oamenilor ar voi a o face! Dogmele bisericei ortodoxe lasă societății laice, pentru care sînt instituiți și arhiereii și preoții, un cîmp mai larg, o libertate de judecată și de acțiune mai întinsă decît s-ar învoi de pretinșii restauratori ai canoanelor.

Sub acest punct de privire, nici legea din 1864[8] nu este anticanonică. Prin această lege se încredința domnului dreptul d-a numi el mitropoliții și episcopii țărei, întocmai cum acest drept se esercită și de domnul Serbiei.

Dacă acum această lege trebuie revizuită, nu este pentru că dînsa a lovit canoanele, ci pentru că în ordinul politic și constituțional ea rupea cu tradițiunile seculare ale țărei, după care mai mult sau mai puțin națiunea *alegea* sau *propunea*, și domnul numai *întărea* pe capii bisericii noastre! Aci numai este de căutat cauza nemulțămirilor, iară nu *necanonicitatea* ce această lege a rîdicat în întru țărei. Cît pentru protestările de *necanonicitate*, ce în de afară le-a rîdicat clerul grec din Constantinopole, Ierusalem, Alexandria etc. în privința legii din 1864, dumneavoastră cunoașteți bine fără să am nevoie de a intra în mari amănunte că nu pretinsa lovire a dogmelor spirituale, ci secularizarea bunurilor materiale ale monastirilor închinate, săvîrșită în aceeași epocă, a fost adevăratul îndemn al acelor protestări.

Subscrisul nu are aci misiunea, nu are chiar plecarea de a se face apologistul legii din 1864. Din contra, el se grăbește de a recunoaște că această lege, de un caracter cu totul timpural și concepută și promulgată numai ca mijloace de apărare în contra unor eventualități cari au dispărut, trebuie reformată, că această reformare este reclamată de Constituțiune, este reclamată chiar de conștiința noastră religioasă.

Aşa fiind, care este modul de reformă ce este de introdus? Fiecare din noi îşi va răspunde: modul cel mai nimerit este acela pe care l-am avut seculi întregi, care a satisfăcut toate cerinţele societăţii noastre şi în contra căruia nu ar putea protesta cu nici un drept cuvînt nici patriarhul, nici nimeni în lume; căci acest mod este bazat pe o existenţă de cinci seculi şi pe recunoaşterea continuă şi seculară a tutulor marelor biserici ortodoxe ale Răsăritului.

Acest mod este revenirea la alegerea capilor bisericei prin *naţiune*, prin *legala sa reprezentaţiune*, împreună cu *reprezentanţii clerului*.

Acest mod de alegere s-a adoptat de toate guvernele cîte s-au succedat în România de la 1866 încoace. Pe această bază sînt dară concepute toate projectele de legi cîte s-au elaborat pînă acum, şi anume: projectul Consiliului de stat din 1866; projectul prezentat Camerilor de ministrul de culte, domnul D. Gusti; projectul prezintat de un alt ministru al cultelor, învăţatul domn A. Creţescu, şi care s-a adoptat şi de Senat.

Acest mod de alegere s-a adoptat şi de comitetul domniilor-voastre, cu singura escepţiune a onor. domn G. Brătianu, carele a primit projectul guvernului!

Singura deosebire ce s-a manifestat între membrii majorităţii comitetului a fost că unii au cerut ca, potrivit legii anterioară legii de la 1864, Adunările legislative să ia parte la alegere, în întregul lor, afară de membrii eterodoxi; iară alţii au propus ca, spre a evita neîndemînările unui prea mare număr de alegători, Corpurile legislative să ia parte la alegere numai prin delegaţiuni, însă aşa ca fiecare delegaţiune — adică aceea a Camerii deputaţilor şi aceea a Senatului — să fie în număr egal cu numărul membrilor Sinodului, astfel încît, ca şi în trecut, preponderinţa să aparţină *naţiunii, societăţii laice*.

Pentru întîia combinaţiune s-a rostit domnul A. Florescu şi subscrisul, la care combinaţiune, în ziua votării fiind absinte, a aderat a duoa zi şi domnul Moscuna.

Pentru al duoilea mod de alegere s-au esprimat domnul A. Lahovary şi domnul I. Costescu, propunere la care a aderat şi subscrisul, căzînd la vot întîia combinaţiune. Astfel propunerea domnului A. Lahovari şi a domnului I. Costescu se prezintă domniilor-voastre ca opiniune a majorităţii comitetului domniilor-voastre. Domnul A. Florescu a rămas nestrămutat pentru sistemul întîi, adică al participării Corpurilor legiuitoare în întregul lor, iară domnul G. Brătianu a stăruit în adeziunea sa la projectul guvernului, ca singurul care respectă sînţenia canoanelor.

Odată discuţiunea ridicată de articolul 1 săvîrşită în modul mai sus arătat, comitetul domniilor-voastre a păşit răpede la modificarea şi redijerea definitivă a celorlalte articole ale projectului guvernului. Aci sarcina noastră a fost mai uşoară; şi mai toate articolele ne-au găsit unanimi în primirea sau modificarea lor.

Domniile-voastre, domnilor deputaţi, veţi găsi aceste modificări în alăturatul project elaborat, care pune alături cu fiecare articol din projectul guvernului schimbările introduse de comitetul domniilor-voastre.

În raportul meu, daţi-mi voie a nu vă menţiona decît cele mai importante din aceste modificaţiuni:

La articolul 2, comitetul domniilor-voastre a socotit de cuviinţă că este bine a se statornici vîrsta eligibililor de mitropoliţi şi episcopi, şi a fixat şi pentru unii şi pentru alţii vîrsta de patruzeci ani împliniţi.

Tot la acest articol s-a primit ca ultim aliniat opiniunea secțiunii IV, adică și mitropoliții și episcopii țărei nu se pot alege decît din arhiereii români, născuți în România, iară nu naturalizați.

Articolul 7 din projectul guvernului, purcedînd pururea din ideia de *necanonicitate* a eparhioților numiți după legea din 1864, propune un compromis care voieşte a împăca bănuiala de necanonicitate cu puterea faptului îndeplinit și mai ales cu dreptul ce are țara de a-și regula modul rînduirii capilor bisericei sale, drept în puterea căruia și Corpurile legiuitoare actuali sînt chemate de a legifera.

În sînul comitetului, articolul 7 din projectul guvernului a fost combătut în felurite și contrazicătoare moduri:

Domnii D. Brătianu și Moscuna s-au rostit pentru supunerea la o nouă alegere a episcopilor actuali. Opiniunea domniilor-sale a fost respinsă.

Domnul Alecu Florescu și subscrisul au propus următoarea redacțiune:

„Mitropoliții și episcopii eparhioți cari funcționează astăzi în virtutea legii abrogate se consideră ca aleși prin legea de față".

Aici este de notat că acest amendament, care a fost respins de majoritatea comitetului în număr de patru, are mare asemănare cu redactarea articolului 10 din projectul înfățișat de domnul Crețescu. Iată coprinderea acestui articol:

„Mitropoliții și episcopii cari funcționează astăzi, în virtutea de diferite legi anterioare, se recunosc prin legea de față și se mențin în demnitățile lor cu toate drepturile și prerogativele acordate prin această lege mitropoliților și episcopilor ce se vor alege conform prescripțiilor sale".

Articolul 7, astfel precum este propus de guvern, punîndu-se în fine la vot, a fost respins, neavînd de susținători decît pe domnul I. Costiescu și A. Lahovari. Astfel, articolul 7 rămîne suprimat. În articolul 8 s-a primit amendamentul domnilor A. Florescu, A. Lahovari și al subscrisului, după care onorariile mitropoliților s-au suit pe lună la 3 600 lei, iară acelea ale episcopilor la 2 000 lei, fără nici un fel de reținere. Domnul G. Brătianu s-a mențînut în cifrele coprinse în projectul guvernului, adică de 3 083 lei noui pentru mitropoliți, și de 1 541 lei noui pentru episcopi.

La articolul 9 s-a primit ca ultim aliniat amendamentul subscrisului: Sinodul va păstra asemenea unitatea administrativă, disciplinară și națională a bisericei ortodoxă în coprinsul statului român.

Articolul 16 din project s-a complectat prin amendamentul — ca ultim aliniat — al domnului Lahovari, primit de majoritatea comitetului, afară de domnii Costescu și G. Brătianu. Acest amendament mărginește competința deciziunilor Sinodului numai în materii religioase și îi permite de a rosti pedepse numai de un ordin curat religios.

Articolele 18 și 19 s-au modificat după propunerea domnului A. Lahovari și a subscrisului în scop de a păstra scaunelor mitropolitane și episcopale vechile lor titluri și erarhie.

La articolul 20 din projectul guvernului, un amendament al subscrisului, primit de comitet, a mărginit numărul arhiereilor titulari, care astăzi se pot înmulți *ad libitum;* învoindu-se și în viitor o asemenea latitudine, numărul arhiereilor titulari, adică fără eparhie, ar covîrși în sînul Sinodului numărul episcopilor eparhioți, și așa soarta bisericei noastre, direcțiunea afacerilor sale religioase, ar fi încredințată unei majorități compusă de arhierei fără turmă, nereprezintînd alt interes decît acel al epitrahirului!

Maximul acestor arhierei s-a mărginit dară la cinci pentru mitropolia din Bucureşti şi la alţi cinci pentru mitropolia din Iaşi.

Domnilor deputaţi, aci se încheie lucrările comitetului delegaţilor domniilor-voastre. Aparţine acum domniilor-voastre de a aprecia şi a vă rosti. Ce veţi hotărî va fi legea ţărei.

Fii ai acelor generaţiuni tot atît de devotate patriei cît şi religiunii, urmaşi ai acelor Adunări obşteşti cari în timpuri mai grele decît ale noastre au susţinut autonomia politică a ţărei şi libertăţile sîntei noastre biserici, domniile-voastre nu veţi consimţi ca tocmai astăzi, cînd suveranitatea noastră din întru este garantată de toate marile puteri ale Europei, ca tocmai în acest secol de lumină, cînd în lumea protestantă marele bărbat de stat al Germaniei rupe cele din urmă legături ale societăţii civile cu puterea clericale, cînd în însuşi lumea catolică emanciparea religioasă este la ordinea zilei, domniile-voastre nu veţi consimţi, o mai repet, ca în România drepturile şi trebuinţele naţiunei ş-ale societăţei civile să fie sacrificate ingerinţelor străine şi aspiraţiunilor clericali, pre cari ortodoxii noştri strămoşi au avut puterea, înţelepciunea şi bărbăţia de a le înlătura din afacerile sîntei, liberei şi autocefalei noastre biserici! *(Aplauze prelungite.)*

Raportatore, *M. Kogălniceanu.*

Polemică cu Christian Tell[9].

Domnilor deputaţi, aţi citit raportul meu. Fac apel la toţi dumnea-voastră, fără osebire de opiniuni politice, dacă în acel raport există un cuvînt care să jignească cîtuşi de puţin nu susceptibilitatea, ci chiar irascibilitatea domnului Tell, ministru al instrucţiunii publice, cînd, din contra, eu am voit a fi omul cel mai moderat în această Adunare. Îmi era uşor să nu ating pe nimeni şi nu se cuvinea să-mi imputaţi, domnule ministru, pentru că raportul vă declară că nu este decît un plagiat, este o copie palidă a cuvintelor elocuinte şi drepte ale onor. fost senatore domnul G. Costa-Foru, rectorele Universităţii din Bucureşti, redactorele „Magazinului judecătoresc" [10], şi care în Senat combătea pe actualul său coleg, domnul Tell.

Voi răspunde domnului Tell cu însuşi cuvintele domnului Costa-Foru, pe care, daca l-am admirat vreodată mai mult, l-am admirat cînd revendica drepturile societăţii civile faţă cu călugării străini.

Aşadară, de mai nainte declar că raportul meu este un plagiat, şi domnul Tell, daca memoria nu-l mai iartă, să-şi aducă aminte de cele zise şi făcute atunci de domnul Costa-Foru, colegul său, şi să se gîndească că atunci cînd a socotit că mă insultă pe mine nu pe mine m-a insultat, ci pe domnul Costa-Foru, actualul domniei-sale coleg.

A vorbit, domnilor, domnul Tell de legea de la 1864. Mai întîi vă declar că eu primesc solidaritatea acelei legi şi recunosc că prin una din dispoziţiunile sale a făcut o deviaţiune de la vechile obiceiuri ale ţării. Dară cum? Luatu-s-a prin acea lege veriun drept de al ţării spre a se da în mîna patriarhului străin sau unei secte de călugări? Cum? Răpitu-s-a printr-însa drepturile tradiţionali ale românilor spre a se arunca străinului? Nu. Puteţi să ziceţi că printr-însa să răpea un drept de alegere al ţării, puteţi să faceţi din aceasta o armă în contra mea că am luat dreptul pe care-l avea Adunarea de a alege pe mitropoliţi, puteţi să faceţi din aceasta o cestiune de libertate, de răpirea unei libertăţi. Dară cui s-a dat prin acea lege dreptul care s-a luat de la Adunări? Tot puterii laice, domnului, domnitorului ţării!

Dară sînt eu neconsecinte prin acel fapt cu ceea ce susţin astăzi? Sînt neconsecinte cu mine însumi cînd astăzi susţin ca capii bisericei române să nu depindă de patriarhul străin şi să fie aleşi de societatea civile română? Dară, ori aleşi de Cameră, ori numiţi de domnii români, alegerea acelor capi ai bisericei depindea de ţară, numai de ţară, iară nu de patriarhul străin. Acest drept l-a avut ţara noastră întotdeauna, şi acest drept a fost esercitat de domnii români în toate timpurile; şi în timpurile cînd ţara noastră suferea domnia fanarioţilor, domnii fanarioţi, nu numai domnii pămînteni, au numit pe mitropoliţii ţării. Mitropolitul Meletie[11] al Moldovei a fost numit mitropolit de domnul fanariot Moruzi. Acest Meletie a fost numit mitropolit de domnul Moruzi pentru că murind predecesorul său el a făcut cuvîntul funebru pe care l-a ţinut la îngroparea lui, şi domnul Moruzzi văzînd că acestui Meletie îi curgeau lacrămile din ochi pe cînd ţinea cuvîntarea a zis că omul care are inimă să simţă ca dînsul şi să-i curgă astfel lacrămile este un om de inimă, şi l-a făcut mitropolit.

Cum dară domnul Tell şi-a putut închipui că ar putea să mă pună pe mine pe seletă *, să mă judece şi să mă arate ca inconsecinte? Domnia-lui să mă arate pe mine ca inconsecinte! Domnia-lui, omul cel consecinte!

Dară vedeţi, domnilor, cum se întoarce vremile, cum vin împregiurările, ce aduce întîmplarea? Domnul Tell, care a propus legea de faţă, este astăzi coleg cu domnul Creţulescu, care, pe atunci fiind ministru al cultelor şi instrucţiunii publice, domnia-sa a făcut şi a înfăţişat Camerelor legea ce-mi impută mie domnul Tell. Legea aceea nu eu am făcut-o, ci domnul Creţulescu. Şi nu numai că nu am făcut-o eu, dară în Consiliul de Miniştri am combătut-o din toate puterile. Domnul Creţulescu este aci, să declare dacă nu este aşa. Şi cu ce condiţiuni, domnilor, am semnat-o în fine! Nu am semnat-o decît după ce am avut parola de onoare a domnitorului că nu i se va supune spre sancţionare. Şi astfel nesancţionată a rămas acea lege, pînă sub ministerul care m-a succedat, cînd a fost sancţionată sub ministerul domnului Bosianu prin domnii Strat şi Vernescu, cînd, patriarhul făcînd domnitorului acea scrisoare pe care o ştiţi, domnitorul i-a răspuns prin sancţionarea legii aceleia. Iată, domnilor, partea pe care am avut-o eu la facerea acelei legi.

Prin urmare, era o cestiune de delicateţă pentru domnul Tell de a cruţa pe colegii săi, de a-şi aduce aminte de cele petrecute cu ocaziunea acelei legi şi de a nu-mi atribui mie lucruri pe cari nu le-am făcut eu: să nu mă insulte pe mine pentru acele lucruri, pentru că nu pe mine mă insultă, ci pe colegii săi.

Vorbeşte domnul Tell de consecinţă? Nu socoteam, domnilor, ca domnul Tell şi eu, oameni bătrîni, să înfăţişăm acestei Camere spectacolul de personalităţi pe care-l înfăţişam; cu toate acestea nu voi răspunde la insultele sale, pentru că, deşi bătrîn şi eu ca şi domnia-lui, eu însă nu am căzut în doaga copilăriei. *(Rîsete.)*

Dară domnul Tell, care voieşte să mă arate pe mine ca căzut în contradicţiune, a fost singur căzut în contradicţiune la cele întîmplate în sînul comisiunii în urma unei declaraţiuni a sa! Şi aci fac apel la onor. domn Costescu, un om bătrîn, pe care, deşi nu împărtăşeşte opiniunile mele politice, dară îl cunosc şi-l stimez ca pe un om onorabile; fac apel

* *Tenir quelqu'un sur la sellette* (fr)., a chestiona pe cineva îndelung.

la domnia-sa, la domnul Lahovari, să spună dacă domnul Tell nu a venit și a zis în sînul comitetului delegaților : Domnilor, dacă veți vota articolul 1 cum voiți dumneavoastră, adică nu cum a voit Senatul, adică nu ca societatea civile să fie pusă față în față cu călugării ; dacă veți da un drum mai mult societății civile, eu nu stau mai mult, și fiindcă noi am votat așa, fac apel la domnul Costescu să vă spună daca domnul Tell nu și-a luat pălăria și a plecat îndată...

Domnul I. Costescu : Ba încă ieșind, a zis : Faceți ce știți.

Va să zică la ce a aderat domnia-sa ? La o alegere făcută de 20 de popi și un delegat civile — de opiniunea domnului Brătianu —, astfel că societatea civile să fie bătută și să fie alesul clerului.

Am auzit pe domnul Tell zicînd : Nu vă uitați la țări străine, luați-vă după țara noastră. Dară de ce nu face domnia-sa aceasta ? Noi cerem să se facă ceea ce au făcut strămoșii noștri, ceea ce a făcut Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, ceea ce s-a făcut cu 400 de ani în urmă, adică alegerea mitropoliților și episcopilor din Adunările țărei. Aceasta am cerut eu, dară domnia-sa nu a cerut aceasta ; vedeți expunerea domniei-sale de motive.

Domnia-sa a venit cu principiul străin de biserică liberă în stat liber. Domnia-sa ne zice că în țara grecească mitropoliții se aleg de călugări, și în țara rusească Sinodul alege ; să faceți și dumneavoastră așa, căci altfel nu veți avea benedicțiunea patriarhului. Această lege, ne zice domnia-sa, este internaționale și cabinetele cutare și cutare au să intervină. Cum ? În cestiuni de conștiință, cabinetele străine se pot amesteca ? Cum ? Credeți dumneavoastră că, fiindcă băiatul meu este botezat de Calinic mitropolitul Moldovei și fiindcă fiica mea este cununată de Calinic mitropolitul Moldovei, nici botezul, nici cununia aceea nu sînt taine sînte ale bisericei noastre, fiindcă nu s-au făcut de un mitropolit ales după canoane ?

Domnul Tell a zis că eu n-am autoritate să vorbesc. Apoi să nu mă facă domnul Tell să fac biografia domniei-sale. Eu în uliță niciodată nu m-am scoborît ; am făcut lovitură de stat, dară revoluționar nu am fost, nu puteți să-mi imputați că aș fi zis eu că armata a binemeritat de la țară cînd și-a călcat jurămîntul [12]. *(Aplauze.)*

Nu, domnule Tell, nu veniți să mă insultați cum ați insultat în Moldova tot ce a fost profesor și profesoriță, și acum veniți să insultați și pe deputații țărei. *(Aplauze.)*

Acum iată, domnilor, cu ce vin în mînă ca să susțin teoria că societatea civile are dreptul să aleagă preoții, arhipăstorii ei : este get-beget Regulamentul, revin la legile lui Mihai Sturdza ; iată legea pentru alegerea mitropoliților și episcopilor :

„Articolul 5. Alcătuindu-se în așa chip secretariatul, se va păși către alegerea preasîntului mitropolit, și spre aceasta prezidentul va împărți iarăși cîte un bilet tuturor boierilor aflători față, coprinzîndu-se și mădulările Sfatului ca niște boieri ai rangurilor întîi, afară de episcopii, cari nu pot avea vot în această alegere".

Vedeți, domnilor, că pînă și pe episcopi, Michael Sturza, omul conservator, omul materialist, omul religios, omul care are valoarea epocei sale, care era întru toate pentru urmarea tradițiunilor vechi, acest om a respins pînă și pe episcopi din alegeri. Și după legea aceasta din '44, după adaosul Regulamentului în contra căruia s-a sculat boierimea din Țara Românească, nu putea să fie sancționată înainte de a fi recunoscuți de către curtea Turciei și de către curtea Rusiei. Curtea Rusiei,

domnilor, a recunoscut această lege ! Şi cum vine onor. domn Tell să ne ameninţe cum că puterea cutare, Sinodul cutare are să zică că nu primeşte ?

Apoi, domnilor, noi sîntem atît de stăpîni în cestiunea de faţă, pentru că mai ales aci este o cestiune de conştiinţă, încît dacă voim ne putem face şi papistaşi, şi orice vom vrea şi nimeni nu poate să zică nimic, nu avem să ne temem de baionetele şi de tunurile nimănui.

Prin urmare, cine, din dumneavoastră şi din mine, a voit de a da acestei legi caracterul internaţionale ? Negreşit că domnia-sa, căci iată ce zice în espunerea de motive : „O lege dară asupra bisericei române nu este o lege ca cele[l]alte. Ea nu priveşte numai statul român. Ea este o lege ce revestă * un caracter internaţional, ca să zic aşa".

Domnia-sa zice aceste cuvinte şi le zice fiind alături cu domnul Creţulescu, şi pentru că eu nu am zis nimic decît am apărat acea lege, care nu e făcută de mine, zice domnia-sa că i-am căutat ceartă, şi tot domnia-sa zice că a aderat, dară la ce, şi cum ? A aderat fugind din comitet şi zicînd că, îndată ce vom vota articolul 1, domnia-sa nu mai are [ce] face.

Cînd dară şi cum a aderat ? Chiar aci zice că va adera la ceea ce veţi vota. Apoi tocmai acea lege nu voim a o vota noi, pentru că rupe cu trecutul nostru, declară de necanonicitate pînă şi alegerea şi legea regulamentară şi preregulamentară, pentru că domnia-sa nu face deosebirea între dogme şi canoane ca mine. Ia ascultaţi pe un coleg al domniei-sale ce zice în Senat şi veţi vedea dacă mă apropiu de cuvintele domnului Costa-Foru :

„Domnilor, nu voi să mă serv numai de Constituţiune, ceea ce ar fi destul ca să conving pe preasfinţia-sa, dară, am spus, voiesc să-l liniştesc şi să fie convins că şi Constituţiunea a urmat regulat şi noi urmăm regulat. În adevăr, canoanele nu trebuie confundate cu dogmele ; în privinţa dogmelor nu putem, fără a ne face schismatici, de a modifica ceva ; iară în privinţa canoanelor, domnilor, să ne întrebăm, ce sînt canoanele ? Canoanele sînt diferite legi, diferite statute, diferite constituţiuni cari s-au făcut, dupe timp, de diferite consiliuri în privinţa organizării bisericei, în privinţa aplicării preceptelor dogmelor, în privinţa administraţiunii bisericei, în privinţa jurisdicţiunii ei, ba încă merge pînă acolo de regulează şi chiar afacerile lumeşti, pentru că biserica dominînd lumea creştină, care este legată prin credinţă sub una şi aceeaşi suveranitate spirituală, s-a întins — abuzul de putere este atît de natural între dominatori încît a pătruns şi în autorităţile ecleziastice —, s-a întins, zic, pînă şi în legile şi Constituţiunea fiecărui stat civil ; şi am văzut pe capii bisericei pretinzînd în numele sînţilor apostoli la suvernaitatea lumii".

Ei bine, este lesne de înţeles cum a născut lupta între puterea lumească şi cea ecleziastică, şi cum societatea civilă neputînd trăi fără biserică şi aceasta fără societate, căci biserica nu e făcută pentru a sta în ceruri... a trebuit fiecare să-şi facă loc, şi după timp şi circumstanţe, restrîngîndu-se fiecare în cercul său, a fost necesitate de a se pune în armonie sîntele canoane cu partea privitoare la constituţiunea politică a fiecăruia stat. De aci au născut modificările ce s-au adus canoanelor prin legile civile, adică prin constituţiuni sau concordate.

* Din fr. *revêtir*, a îmbrăca.

Aşadară, acum vedeţi, a trebuit ca canoanele să sufere oarecari modificări, pe cari timpul, împregiurările şi constituţiunea fiecărui stat îi impunea.

Aşadară, cînd s-ar zice că biserica română este unită cu surorile ei nu numai prin dogme, dară şi prin canoane, s-a[r] zice prea mult, fiindcă nu e uniformitate în privinţa părţii politice a canoanelor, ci acestea au primit modificări conform cerinţelor fiecărui stat, şi biserica a fost silită să priimească asemenea modificări, neputînd face altfel, căci afară din societate biserica nu poate trăi. Aşadară, vă întreb cu ale cării biserici canoanele noastre sînt uniforme? Căci în biserica Răsăritului sînt mai multe biserice: e biserica de la Constantinopole, e biserica rusească şi biserica grecească.

Ei bine, domnilor, să vedem mai întîi dacă aceste trei biserice au aceleaşi canoane sau nu le-au modificat.

Le au, domnilor, modificate chiar în organizaţiunea lor, chiar în administraţiunea supremă a lor. Aşa, de exemplu, în Sinodul Rusiei există un procuror lumesc, un procurore imperial, ceea ce nu e scris în canoane.

Ei bine, vedeţi că nici eu nu am zis altceva. De ce dară să se lege de mine, căci nu-i fac domniei-sale nici o opoziţiune ministeriale? Anul trecut n-am vorbit decît o dată; astă dată vorbesc pentru prima oară; şi nici nu ştiam că azi este în discuţiune această lege, şi nici nu eram pregătit a o dezbate, cînd deodată mă văd pus în poziţiune ca să vă spun ce am făcut la 1864, la 1865 etc. Dară dumneavoastră sînteţi oare aci ca să controlaţi faptele mele trecute sau pe cele ale miniştrilor actuali? Domnia-sa să se mulţumească că nu-l apuc de actele domniei-sale, iară nu să scormonească trecutul, căci, dacă e vorba să-mi scormonească trecutul meu, apoi şi eu îi voi scormoni pe al domniei-sale. Şi eu şi domnia-sa sîntem bătrîni; prin urmare, ne putem face unul altuia biografia: eu pe a domniei-sale şi domnia-sa pe a mea...

Domnul ministru [al] cultelor: Ţi dau voie să mi-o faci cum vei pofti.

Am avut onoarea a vă spune că mă respect prea mult pentru a nu veni să întreţin pe onor. Cameră cu personalitatea mea, şi mai puţin încă cu personalitatea dumneavoastră.

Domnul ministru de culte: De ce vorbeşti dacă nu eşti în stare să faci?
Domnul ministru [al] lucrărilor publice[13]*:* Domnul Kogălniceanu a făcut apel la mine; mă cred dator, în interesul adevărului, a veni să vă declar aci că eu la 1864 am întocmit acel project de lege şi domnul Kogălniceanu n-a făcut decît să adere la dînsul.

Vă mulţumesc. Nu aşteptam mai puţin de la lealitatea dumneavoastră.

Precizări la un amendament al lui V. Pogor[14].

Iată, domnilor, articolul pe care l-aţi votat dumneavoastră în şedinţa de ieri şi după care veţi vedea că domnul Pogor nu poate să mai facă astăzi un amendament ca acela pe care l-a făcut.

Colegiul electoral al mitropoliţilor şi episcopilor se compune:

a) Din membrii mitropoliţi şi episcopi eparhioţi din România.

b) De toţi arhiereii titulari aflaţi în România, români sau naturalizaţi români.

c) Din toţi deputaţii şi senatorii, afară de membrii eterodoxi.

Colegii, domnilor, unul, nu mai multe, nici candidaţi.

La amendamentul lui A. Florescu[15].

Domnilor, sîntem patru membri din comisiune, şi cîte patru respingem amendamentul. *(Aplauze.)* Însă, să vă spun un lucru: voi să vă scot din aporie, cuvînt grecesc care însemnează îndoială. *(Ilaritate.)* Articolul 1 este votat, căci iată ce zic înşişi subscriitorii acestui amendament; ei o recunosc aceasta, pentru că se zice curat: amendament la articolul 2. *(Aplauze.)* Va să zică articolul 1 este votat. Ei bine, ce zice articolul 1? Colegiul! *(Aplauze, zgomot.)*

Domnul C. Brăiloiu: Pentru că am făcut o greşeală de am zis: amendament la articolul 2? *(Zgomot.)*

Atunci puneţi alt raportatore. *(Zgomot mare.)*

Dacă eu sînt raportatoare, am legea şi dau lămuriri... *(Aplauze, zgomot.)*

Domnul V. Ghica: Nu are a face.

Ba are a face. Iată, amendamentul zice că este pentru articolul 2. *(Aplauze, zgomot.)*

La amendamentul lui Gr. Cantacuzino.

Aci, domnilor, vine un amendament propus de domnul Gr. Cantacuzin, în secţiune, şi pe care comisiunea şi l-a însuşit. Iată acel amendament:

„Deocamdată mitropoliţii şi episcopii se pot alege conform acestui articol. Însă, după trecere de 20 ani de la promulgarea legii de faţă, pe lîngă calităţile de mai sus, spre a putea fi ridicaţi la demnitatea de mitropolit sau episcop, trebuie ca candidaţii să posede titlul de licenţiat sau doctor în teologie de la o facultate de teologie ortodoxă".

Mă cred dator, domnilor, a vă da lămurirea că principiul este de a nu se pune pe scaunul mitropolitan şi episcopal decît români. Acest principiu este consacrat şi de Regulamentul organic al Moldovei, pentru că călugărilor nu li se dă dreptul de indigenat.

Domnul V. Pogor propune următorul amendament[16]. *(Citeşte.)*

Sînt dator, spre justificarea mea numai, a vă spune că tot ideea care s-a combătut la articolul precedent vine să apară din nou la acest articol.

La amendamentul lui V. Pogor.

Amendamentul domnului Pogor comisiunea l-a respins pentru că membrii săi, în număr de patru, menţin opiniunea de a se face alegerea prin delegaţiune.

În cît se atinge de celelalte amendamente, ele s-au primit cu oarecari modificări. Aşa, amendamentul domnului Bolliac s-a primit astfel ca mitropoliţii şi episcopii să fie români, din părinţi români, din principatul României, iară nu naturalizaţi.

Pe marginea articolului 7.

Domnilor, acest articol[17] s-a suprimat de către comitet, şi această suprimare s-a făcut numai din cauză că nu s-a putut întruni majoritatea, dară este neapărat trebuincios ca dumneavoastră să decideţi asupra poziţiunii mitropoliţilor şi episcopilor actuali; şi aci, domnilor, voi fi silit a veni chiar cu argumentele onor. domn Costa-Foru, care a apărat cestiunea în sînul Senatului cu un adevărat talent oratoric şi cu nişte adevăruri mari istorice. Domnilor, dacă Constituanta a hotărît să se facă o asemenea lege în privinţa alegerii mitropoliţilor şi episcopilor, nu a făcut aceasta decît fiindcă găsea că legea de mai nainte nu era conformă cu tradiţiu-

nile țărei, pentru că da domnului un drept prea mare, și astfel Constituanta, în puterea sa suverană, a cerut modificarea legii esistente.

Înțeleg că acei episcopi atunci ar fi putut să fie depărtați, și dacă ar fi voit Constituanta, atunci ar fi putut să facă. Episcopii cari sînt astăzi sînt aleși numai de o singură persoană, și acesta era un act ca multe altele cari au căzut la 11 februariu. Însă de la 11 februariu 1866 și pînă astăzi au trecut 7 ani, și acei mitropoliți și episcopi loviți de necanonicitate au luat cu toate acestea parte la toate legile țărei ca membri de drept ai Senatului. Acum a veni astăzi și a zice : mitropoliții și episcopii aceia vor rămînea, însă ca cum ar fi aleși prin legea de față, este a lovi nu numai poziținea lor religioasă, dară și cea de membri ai Senatului. Ce să mai face încă? Se merge mai departe, se împlinește protestările străine, cum că acei mitropoliți și episcopi ar fi necanonici. Ei bine, odată ce ați hotărît că țara are drept să-și dea episcopi și capii ceilalți religioși, ea are drept de a legifera cum îi convine. Nu i-a plăcut legea de la 1865, o desființează și o face din nou ; națiunea a făcut și tot națiunea a desfăcut. Dară să-mi permiteți a vă spune că înțelegeam să se dea jos acei episcopi îndată după 11 februariu, iară nu astăzi după un timp de 7 ani a vota o lege cu efect retroactiv, a veni să zicem : sînt necanonizați, să-i canonizăm, căci una ca aceasta ar fi a lovi însuși dreptul țărei de a legifera în asemenea materii ; fiindcă cine ne spune nouă că mîne, că în viitor, nu vor veni alții cari să zică : Nu găsim această lege bună, nu-i recunoaștem de canonizați, să votăm o altă lege.

Vă rog dară să nu faceți această greșeală. Articolul ce am avut onoare a vă citi a fost redijat sub ministerul domnului D. Ghica [18] și s-a chibzuit foarte bine pentru a se vedea dacă acest articol ar ridica greutăți sau nu, și ca membru din acel minister vă pot spune, și regret că nu e aci și domnul D. Ghica, care era președintele nostru atunci, să vă spună și domnia-lui că noi am avut convincțiunea că numai articolul acesta nu poate să ridice greutăți. Acest articol zice : „Mitropoliții și episcopii [care] funcționează astăzi în putere de diferite legi se mențin". Și în adevăr, domnilor, dacă este un mitropolit și verio duoi episcopi numiți prin legea de la 1864, apoi e și mitropolitul Țărei Românești, care e ales de către Divanul obștesc, adică de miniștri, de domn și de cîțiva boieri, și care Divan era instituit dupe convențiunea de la Balta-Liman [19]. Apoi, domnilor, de ce mitropolitul Țărei Românești, venit prin o lege de la Constantinopole, ar rămînea în funcțiunea sa, și ceilalți nu, și cari mai cu seamă sînt numiți de națiune?...

Domnul Pogor: Nimeni nu pretinde aceasta.

Dacă nimeni nu pretinde, atunci binevoiți a citi redacțiunea ambelor acestor texte și veți vedea că se pretinde.

Domnul Pogor: Eu cred că ar fi bine să se introducă un articol prin care să se zică : fără jignirea drepturilor cîștigate.

Eu nu mă pot rosti, fiindcă sînt singur din partea comisiunii, dară dacă îmi este permis, aș zice că propunerea domnului Pogor e bună.

Domnul C. Blaremberg: Domnilor deputați, am onoare a vă propune a se suprima acest articol de aci și a se pune această dispoziție la finele legii sub rubrica dispozițiunilor tranzitorie, și aceasta, domnilor, pentru că eu cred că nu poate esista o lege în care să se zică prin un articol al ei, articolul 7, că toți marii dignitari ai bisericii să fie aleși, însă dignitarii actuali, mitropoliții și episcopii actuali să fie considerați ca aleși. Propun dară a rezerva pentru această cestiune un articol la finele legii sub titlu de dispoziții tranzitorii, și în sensul acesta am onoarea a propune un amendament.

Membrii prezenţi ai comisiunii aderă la propunerea domnului Blaremberg.

Răspunde obiecţiilor ministrului de culte şi instrucţiune publică [20].

Domnilor, vă datoresc ca raportatore, asupra cestiunii ridicate de domnul ministru al cultelor, oarecari explicaţiuni.

Delegaţii domniilor-voastre, în unanimitate, au fost cu totul în unire cu protestaţiunea plină de indignare a colegului domnului ministru al cultelor, a domnului Costa-Foru, ministru de externe, cînd s-a zis aci că metropoliţii şi episcopii n-ar fi şi ei decît nişte simpli funcţionari. Alaltăieri, cînd un domn deputat a zis în Cameră că metropoliţii şi episcopii sînt şi ei funcţionari, domnu[l] ministru de externe a protestat în contra unei asemeni afirmări şi a înfruntat cu asprime cutezarea deputatului care a susţinut aceasta.

Acum, domnu[l] ministru [al] cultelor vine şi asimilează pe metropoliţi şi episcopi cu funcţionarii şi dară cere că ei, putînd să ia pensiune, să fie supuşi la reţinere.

Eu unul nu ştiu, domnilor, pînă astăzi, şi mărturisesc unul ignoranţa mea pe care vă rog să mi-o iertaţi, nu ştiu că va fi existînd la noi verio lege prin care să se dea metropoliţilor şi episcopilor pensiune. Eu ştiu că mai nainte metropoliţilor şi episcopilor care dedeau *paretisis* *, cum se zicea pe atunci, li se hotărî un ajutor viager de către domn, dară nu li se dedea niciodată o pensiune obligatorie.

Daca, dară acum, după domnu[l] ministru al cultelor, aceşti prelaţi sînt asimilaţi cu toţi funcţionarii cari au drept la pensiune, atunci cu părere de rău, pentru domnu[l] ministru de externe, trebuie să mărturisesc că alaltăieri domnia-sa n-a avut dreptate şi că deputatul înfruntat de domnia-sa că făcea această asimilare nu merita imputările pe cari i le-a făcut, şi rău i le-a făcut.

Iată prin urmare, domnilor, opiniunea care a condus pe comisiune cînd a venit să vă propună acest articol. Ea şi-a zis: noi nu voim să asimilăm pe metropoliţi şi episcopi cu ceilalţi funcţionari, deci nu putem să le luăm reţineri la lefile lor.

Cît pentru cele ce s-a zis asupra sporului de lefuri făcut de comisiune, binevoiţi a observa că acest spor este atît de neînsemnat încît nu se poate zice că lefurile acestea au fost mărite. În acest spor comisiunea s-a condus de un principiu admis de Cameră la toţi funcţionarii, a voit ca aceste lefuri să fie în o cifră rotundă şi a înlăturat fracţiunile. Astfel guvernul propunea pentru metropoliţi leafa de 3 083 lei nuoi; comisiunea a dus-o la o cifră rotundă, la acea de 3 000. Episcopilor se dădea 1 541 lei noui; noi am zis să li se dea 2 000. Şi, domnilor, orice am vrea noi, orice am zice, episcopii îşi au şi ei cheltuielile lor; nu putem închide poarta episcopilor; vom închide-o noii legislatori, o vor deschide săracii şi nevoiaşii. Trebuie, domnilor, ca metropoliţii şi episcopii să aibă ceva în bani, nu spre a strînge, ci spre a da; cînd vom da puţin, atunci vor strînge. Le-am luat bunurile, le-am luat totul, trebuie să asigurăm, nu pentru dînşii, ci pentru episcopii şi metropolii, acea ospitalitate care făcea virtutea strămoşească.

La un amendament al lui Constantin Blaremberg.

Daţi-mi voie să vă spun că domnul preşedinte al consiliului [21] a luminat cestiunea. Domnia-sa a spus că astăzi sînt arhierei cari mor de

* Demisie.

foame fiindcă nu li se dă pensiune. Prin aceasta însuşi v-a spus că aceşti prelaţi nu pot fi priviţi ca funcţionari, căci dacă ar fi funcţionari Consiliul de Miniştri le-ar da pensiune. Cînd facem o lege speciale pentru aceşti prelaţi, cînd naţiunea îi face pe dînşii...

Domnul G. Brătianu: Jucăm cu vorbele.

Socotesc că nu este serioasă espresiunea domnului Brătianu. Nici nu îi permit să cualifice cuvintele mele : joc de vorbe, căci nu sînt păpuşar aici, sînt deputat tot aşa de serios ca şi domnia-sa. Dumneavoastră hotărîţi ca Adunarea, Senatul şi Sinodul să-i aleagă, şi apoi voiţi a-i pune în poziţiune ca mîne, poimîne, cînd vor voi să-şi dea demisiunea, să meargă prin anticamerile miniştrilor ca să-şi ceară pensiunea, şi să vedem şi aceasta după atîtea alte curiozităţi cîte vedem, mitropoliţi şi episcopi pensionari ! Un mitropolit e şeful unei turme şi e chemat să o cîrmuiască pînă la moartea sa. Voiţi să-i asemănaţi cu funcţionarii ? Cunosc astăzi arhipăstori cari nu aşteaptă decît să daţi această autorizare guvernului, pentru ca să-i vedeţi făcînd paretisis. Aceasta desigur nu o voiţi, dumneavoastră cari voiţi să rădicaţi prestigiul acestor oameni. În timpul Regulamentului organic, nici domnul nu putea să primească paretisisul lor, ci numai naţiunea. Mi-aduc aminte de paretisisul mitropolitului Veniamin, şi fac apel întru aceasta la memoria domnului general N. Mavrocordat, cînd acest venerabil părinte, dezgustat de împregiurările politice, şi-a dat paretisis [22], şi domnul l-a trămis cu mesagiu la Adunarea obştească, şi aceasta a zis : Să încuviinţează ca să poarte numele de proi[n]-mitropolit, dîndu-i monastirea Slatina ca mijloace de mîngîiere pînă la moartea sa.

Pentru acei cari sînt astăzi retraşi şi nu au cu ce trăi, sînt şi eu de părerea domnului ministru, să vină domnia-sa cu un project de lege prin care să zică că cutare a demisionat, că cutare merită mai mult şi cutare mai puţin, căci, domnilor, alta este un arhiereu care a făcut ca să înflorească biserica, şi alta este acela care nu a făcut nimic pentru înflorirea şi propăşirea bisericei. Prin urmare, lăsaţi ca naţiunea să hotărască, lăsaţi ca naţiunea să vază cît merită fiecare din arhipăstorii sau din arhieriii ei şi fiţi încredinţaţi că naţiunea va şti ce răsplată să cuvine unui Veniamin şi unui Grigorie, cari au făcut să înflorească biserica noastră creştină, şi ce răsplată trebuie să dea unui mitropolit care a scandalizat biserica. De aceea lăsaţi aşa precum a zis domnul Blaremberg, fie o sumă oricare va fi, fie chiar aceea pe care a propus-o domnul ministru, însă lăsaţi ca Adunarea să decidă.

Apoi, domnilor, cînd este vorba de opiniune, atunci se naşte întrebarea : pensiunile pentru mitropoliţi şi pentru episcopi cum au să se reguleze ? De cînd au să se calculeze anii lor de serviciu ? De la rangul de mitropolit, de episcop, de arhimandrit, de stareţ sau chiar de la starea de călugăr ? Dacă va fi aşa, atunci îi asemănaţi cu totul cu armata, şi mergînd la consecuenţa principiului admis pentru armată trebuie şi pentru un mitropolit să începeţi a-i număra anii de serviciu din ziua de cînd s-a călugărit. Prin urmare, atunci pentru orice călugăr se poate întrebuinţa foarte bine cuvîntul de funcţionar al statului, dacă primiţi ca şi călugărului sau oricărui alt servitor al bisericii să i se socotească anii de serviciu după cum regulează legea pensiunilor pentru cei[l]alţi funcţionari. Daca însă veţi socoti anii de serviciu pentru înalţii prelaţi ai bisericei din ziua de cînd au dobîndit rangul lor, atunci vă pot încredinţa că arareori un mitropolit sau un episcop va beneficia de legea pensiunilor, căci ştiţi ce termen de serviciu cere acea lege şi la ce vîrstă poate ajunge cineva

a fi mitropolit, după ce a trecut prin toată ierarhia celor[l]alte ranguri pînă la acela de mitropolit.

Lăsaţi dară ca Adunarea să facă aceasta, mai cu seamă că prea rareori se întîmplă ca un arhiereu sau un mitropolit să-şi dea paretisis. *(Aplauze.)*

Domnul C. Blaremberg: Va să zică cereţi de a se schimba cuvîntul de dotaţiune?

Dacă voieşte Adunarea, poate să o facă, eu unul mă unesc [23].

Asupra opiniei comisiei faţă de mai multe amendamente.

Domnilor, în privinţa amendamentelor asupra cărora comitetul a avut a se consulta, am onoare a vă declara mai întîi că din membrii comitetului nu sînt prezenţi decît onor. domn Costescu, onor. domn Brătianu şi eu.

Amendamentul domnului Blaremberg nu l-am primit.

În privinţa amendamentului domnului Manu [24], domnul Costescu şi eu ne-am pronunţat pentru, iară domnul Brătianu s-a pronunţat contra.

În privinţa amendamentului domnului Chiţu [25], iară nu s-a putut forma o majoritate, fiindcă partea întîi, care reproduce amendamentul onor. domnului Blaremberg, are majoritatea contra, iară în cît se atinge pentru partea din urmă are majoritatea pentru. Dară aci, fiind numai o cestiune de redacţiune, permiteţi-mi a vă spune că amendamentul domnului Manu este mai corect, căci zice că se va înscrie de oficiu în budget un ajutor viager etc., pe cînd acela al domnului Chiţu cere ca Adunarea să înscrie, iară nu guvernul să aibă iniţiativa.

Acum, domnilor, să-mi permiteţi să fac o mică rectificare.

Onor. domn Brătianu zice că n-am spus opiniunea domniei-sale din sînul comitetului. Domnilor, eu am fost raportator, şi ca raportator sînt dator să vă aduc la cunoştinţă toate acele ce le găsesc trecute în procesele-verbale, fie ale secţiunilor, fie ale comitetului, şi, dacă memoria nu mă înşeală, mi se pare că domnia-sa a fost pentru menţinerea cifrei guvernului, ceea ce în actele mele nu am găsit formulat şi de aceea n-am reprodus această opiniune; căci, dacă ar trebui ca raportatorul să reproducă în raportul său şi toate cuvintele cari se petrec în cursul deliberaţiunilor de prin secţiuni sau din comitet, ar trebui atunci acele cuvinte să fie stenografiate, ca să poată fi reproduse, ceea ce nu se face, şi de aceea nici eu n-am putut să reproduc cuvintele domniei-sale.

La un amendament N. Ionescu [26].

Majoritatea membrilor prezinţi — pentru că numai trei din membrii comisiunii sîntem prezinţi — este în contra amendamentului. Eu însă sînt pentru, recunoscînd totodată că acest amendament ar avea trebuinţă să primească o formă mai practică şi a defini mai bine modul cum să intre acest element democratic în sînul Sinodului nostru.

La articolul 10 [27].

Acum, domnilor, trebuie să se voteze modificarea propusă la alineatul din urmă al articolului 10. În textul primitiv era cuvintele: „În tot cazul, Sinodul nu va putea fi compus de un mai mic număr decît de 16 membri". Cu adeziunea guvernului, vi se propune următoarea modificare: „În tot cazul, Sinodul nu va putea fi compus de mai puţin de 12 membri".

În polemică cu V. Pogor [28].

Comitetul dumneavoastră, sau mai bine zicînd trei membri cari sînt față, nu se pot uni cu opiniunea domnului Pogor și iată pentru ce: Constituțiunea nu trămite pe toți cetățenii înaintea tribunalelor ordinare, dară zice că nimeni nu poate să fie sustras de la firești săi judecători. Apoi pînă acum obicinuiții judecători ai metropoliților și episcopilor era ori obștească Adunare, ori Înalta curte, și eu cred că și d-acuma înainte nu ar putea să fie deosebiți de acea juridicțiune privilegiată, ca să zic așa. Dacă am da o întindere prea mare acestei juridicțiuni, apoi atunci ar trebui să desființăm și justiția militară și juridicțiunea aceea excepționale care este pentru membrii Curții de casațiune și pentru alți dregători.

Iată ce zice legea Curții de casațiune: „Înalta curte de casație și justiție judecă d-a dreptul pîrile pornite în contra miniștrilor și a celor[l]alți funcționari înalți, cari pînă acum erau de juridicțiunea Înaltei curți și a Divanului domnesc.

Ea judecă asemenea și pe toți membrii părții judecătorești și ai minist[e]rului public etc.".

Cum vedeți, domnilor, există o justiție escepționale, și Constituțiunea nu a înțeles să o desființeze, căci știți dumneavoastră că și în urma Constituțiunii noi am votat tribunalele militare.

Acum este un ce care trebuie modificat în redacțiunea acestui articol, și această objecțiune a fost ridicată de onor. domn Lahovary. Iată ce zice articolul 17: „Metropoliții, episcopii eparhioți și arhereii titulari, pentru abaterile bisericei, vor fi judecați de către Sinod; iară pentru delicte civile și politice se vor judeca de către Înalta curte de justiție și casațiune".

Domnu[l] Lahovary zice așa: „Să nu se zică delicte civile, ci să se zică: pentru delicte ordinare și politice, adică tot ce e vină, tot ce e crimă, se cuvine să se ducă naintea Înaltei curți de casațiune; iară pentru niște contravențiuni oarecari, bunioară cînd metropolitul sau episcopul nu s-ar supune dispozițiunilor municipale, pentru acestea să se ducă înaintea tribunalelor ordinare". Așadar să punem: pentru delictele ordinare și politice.

Voci: Da, da.
Se cere închiderea discuțiunii și se primește.
Se pune la vot amendamentul domnului Pogor și se respinge.
Se pune la vot articolul și se primește.
Se citește articolul 18 [29].

Acest articol a primit o modificare de la majoritatea comitetului dumneavoastră.

Citește un amendament al lui A. Florescu la articolul 26 din proiectul de lege.

Acum, domnilor, să-mi dați voie a vă citi și amendamentul domnului Florescu, care e cel următor:

„Articolul 26. Mitropoliții și episcopii eparhioți vor avea cîte un vicar luat dintre arhiereii titulari ai țărei.

Mitropoliții, prin învoirea guvernului, pot hirotonisi arhierei titulari luați dintre candidații aleși mai dinainte de către Sinod. Numărul acestora se fixează la cinci pentru mitropolia din București și la alți cinci pentru mitropolia din Iași.

Titlurile ce vor purta acești arhierei vor fi luate dupe orașele de căpetenie a eparhielor din cari vor face parte, afară de acelea a reședințelor, cari vor fi purtate de către episcopii eparhioți" [30].

Pe marginea articolului 26.

Domnilor, comitetul dumneavoastră s-a ocupat foarte serios cu cestiunea coprinsă în articolul 26, devenit articolul 25. Înţelegeţi dumneavoastră că scopul amendamentului onorabilului domn Manu [31], care, precum văd, va avea şi aprobaţiunea dumneavoastră tutulor, tinde a pune capăt la o stare de lucruri care nu poate fi tolerată în ţara noastră, căci noi avem arhierei români, însă cari poartă titluri străine. Trebuie dară cu toţii să ne ocupăm a căuta să înlăturăm această anomalie, dînd arhiereilor noştri titluri ale ţărei noastre, fără ca cu toate acestea să atingem legătura bisericei noastre cu biserica mumă.

Spre a ajunge dară la această ţintă, am convenit la următoarea redacţiune a acestui articol 26, devenit articolul 25 :

Acum pentru ce sînt aceşti arhierei *in partibus?* Ştiţi că noi, după lege, dăm fiecărui mitropolit şi episcop cîte un locotenent. Titlul acestor arhierei cari nu au eparhiele lor este după limba elenă, sau mai bine, conform sîntelor canoane, hor-episcop, şi acest cuvînt, *hor*, l-am şi pus aici spre a arăta lumei ce înţelegem noi cînd zicem astfel :

„Fiecari mitropoliţi şi episcopi vor avea cîte un arhiereu locotenent. Aceştia se vor alege de către Sinod în înţelegerea cu guvernul. Titlurile acestor arhierei (χορεπίσκοπον) vor fi : I, la mitropolia din Bucureşti, Ploieşti ; la Rîmnicul Vîlcei, Craiova ; la Buzău, Rîmnicul Sărat ; la Argeş, Piteşti.

II-lea. La mitropolia din Iaşi, Botoşani ; la episcopia de Roman, Bacău ; la episcopia de Huşi, Bîrlad ; la episcopia Dunării de Jos, Galaţi.

Sinodul, prin mijlocirea ministrului de culte, va cere de la patriarhul ecumenic binecuvîntarea sa pentru aceşti arhierei".

Domnul C. Boliac : O singură observaţiune îmi permit să fac. Titlul cel mai mare care l-a recunoscut biserica Răsăritului mitropolitului Ungro-Valahiei este omis prin modificarea comisiunei, căci mitropolitul Ungro-Valahiei este şi locotenent al Cesariei şi Capadociei...

Noi l-am emancipat. I-am dat titlul vechi, l-am făcut mitropolit primat şi domnia-ta vrei să-l faci locotenent. Toată Camera nu mai vrea titluri străine. *(Aplauze.)* Apoi primat al României este mai mult decît locotenent al Capadociei.

Domnul N. Ionescu : Domnilor, apreciez în justa valoare dorinţa şi scopul comitetului, şi tocmai pentru aceasta aş dori ca redacţiunea să fie mai rezervată. Ce va să zică un hor-episcop ? Nu voi a vă osteni ca să vă fac istoria acestor episcopi de sate în cele mai multe localităţi creştine. Acest titlu este admis în canoane, pentru că a fost fapt istoric, dară pentru acest cuvînt cred că nu a făcut bine comitetul cînd a desemnat localităţi al cărora nume au să poarte aceşti episcopi.

Socotesc că Camera ar trebui să se abţină de a indica prin această lege toate aceste numiri, zicînd, de esemplu, că arhiereul eparhiei Bucureşti să se numească de Ploieşti, cel de Rîmnicul Vîlcii de Craiova etc. şi să se lase aceasta la aprecierea Sinodului. Sinodul va examina cestiunea aceasta şi va determina numirile ce trebuie să poarte toţi aceşti arhierei, a căror necesitate şi al căror nume noi îl recunoaştem prin legea de faţă. Eu cred că nu trebuie să prejudecăm cestiunea aceasta. Negreşit, nu mă îndoiesc că, de exemplu, domnilor deputaţi şi locuitori din Bacău le pare bine, sînt mulţumiţi ca arhiereii din eparhia lor să poarte numele localităţii domniilor-lor, dară îmi pare că această numire nu ar concorda...

O voce : Ca şi arhiereul din episcopia Dunării de Jos.

Domnul N. Ionescu : Aşa, cînd am auzit citindu-se toate acele numiri de către domnul raportatore, mi-am adus aminte, aproposito de arhiereul episcopiei Dunărei de Jos, că acest arhiereu în ţara noastră a avut altă dată un titlu vechi, titlul de arhiereu al Brăilei, care acum se schimbă în acela de Galaţi. Astfel poate să fie şi cu alte titluri. De aceea eu sînt de părere ca să lăsăm Sinodului această sarcină, ca el în înţelegere cu guvernul să hotărască toate

aceste numiri. Iată observațiunile ce avem de făcut asupra propunerii comisiunii.
Domnul I. Fătu: Domnilor, am cerut cuvîntul ca să rog pe onor. domn raportatore să ne dea o mică explicațiune. Văd că în acest project nu se zice în ce mod vor funcționa acești locoțiitori de episcopi, dacă ei vor fi onorifici...

V-am spus, domnilor, că noi am căutat să scăpăm...

Domnul I. Fătu: Mă iertați, că n-am isprăvit. Nu știm dacă acești locoțiitori de episcopi vor fi onorifici sau cu o leafă oarecare, căci eu cred că și un caz și altul trebuie să se precizeze prin legea aceasta.
Domnul ministru [al] cultelor: Sînt onorifici.
Domnul C. Boliac: Domnilor, iată pentru ce mi-am permis să iau cuvîntul. Sînt cu totul mulțămit de ceea ce a făcut comisiunea. Cu toate acestea, eu nu văd ce trebuință poate să fie ca chiar Camera să creeze toate aceste numiri, ce ar trebui să se dea de către Sinod, care va avea mai mult timp și va fi mai competinte de a o [sic] lipi mai bine aceste numiri. Astfel eu cred că ar fi fost mai nemerit ca în loc de arhiereu de Pitești, să se zică de Cîmpu Lung etc. De aceea eu cred, încă o dată, că ar fi mai nemerit ca toate acestea să se lase a se hotărî ce către Sinod.
Domnul G. Brătianu: Cîmpu Lung ține de eparhia București, a metropoliei.

Domnilor, noi cînd am căutat să rezolvăm cestiunea aceasta, nu am voit să intrăm în amănunte, dară am voit să scăpăm de o situațiune în contra căria metropolitul și episcopii Moldovei au protestat în sînul Divanului ad-hoc, cînd au protestat în contra acestor titluri străine cari le veneau din alte țări.

Aceste titluri nuoi ce dăm noi au un caracter eminamente legislativ, iară nu de regulamentare, și am socotit, în spiritul care ne-a povățuit pînă acum, că e mai bine ca societatea civile să-și facă ea reglementarea administrațiunii exterioară a bisericei, adică să hotărîm noi decît să lăsăm la Sinod.

Voci: Prea bine!

Lăsînd Sinodului dreptul acesta, cine ne poate garanta că Sinodul, cu ideile sale eminamente arhierești, ultraecumenice, [n-o] să se declare că ar avea greutate să hotărască aceste nume, cînd mai ales între membrii Sinodului vor fi unii arhierei ce vor avea titluri exterioare.

Iată, domnilor, pentru ce am pus aci numele, primind amendamentul propus [32].

Explicații la articolul 27 [33].

Iată, domnilor, ce: daca primim noi că metropoliții și episcopii sînt capii bisericei, trebuie să recunoaștem și lor dreptul regulamentării învățămîntului religios și a școalei religioase; însă, fiindcă și statul are dreptul d-a zice și el cuvîntul său, de aceea n-am rezolvat cestiunea și am pus numai principiul, zicînd că vor depinde de chiriarhii, însă conform unor legi speciale...

Domnul ministru [al] cultelor: Care este pe biuroul Adunării.

Auziți că domnul ministru spune că o asemenea lege este chiar pe biuroul Adunării. Prin urmare, cînd o vom discuta, vom vedea ce parte de control trebuie să lăsăm puterii civile.

Pe marginea unei propuneri a lui C. Blaremberg.

Acum, domnilor, vine articolul domnului C. Blaremberg, ca să se pună aci, ca dispoziție tranzitorie, regularea situațiunii metropoliților și episcopilor actuali.

Am avut onoare a vă spune că aci este o redacțiune care cred că ar conveni mai bine, adică să nu zicem că metropoliții și episcopii actuali

se consideră ca aleşi prin legea de faţă, fiindcă redacţiunea aceasta ridică multe susceptibilităţi; este, cum am zice, un fel de recunoaştere a protestaţiunilor străine. În această cestiune Constituţiunea a hotărît, a zis că trebuie să se prefacă legile, naţiunea a hotărît, naţiunea hotărăşte şi astăzi. Ei bine, naţiunea admite o redacţiune care îndeplineşte şi cererea Constituţiunii şi totdeodată este şi un protest în contra ingerinţei străine. Această redacţiune este înfăţişată Adunării de domnul Creţescu, şi cred că şi domnul ministru actuale nu va objecta nimic în contra ei, fiindcă e numai o cestiune de formă, de apreciere, iară nu că se depărtează întru ceva de la rezultatul ce doreşte domnia-sa şi noi toţi, adică ca metropoliţii şi episcopii actuali să rămînă în scaunele lor.

Iată acea redacţiune: „Metropoliţii şi episcopii eparhioţi cari funcţionează astăzi în virtutea a diferite legi anterioare se recunosc prin legea de faţă şi se manţin în demnităţile lor cu toate drepturile şi prerogativele acordate prin această lege metropoliţilor şi episcopilor ce se vor alege conform prescripţiunilor sale".

Domnul ministru [al] cultelor: Ader.

Acum este amendamentul domnului G. Brătianu, ca opiniune a minorităţii comitetului, care zice că metropoliţii şi episcopii actuali să se supună la noui alegeri.

Domnul C. Blaremberg: Fiindcă comitetul a modificat redacţiunea projectului, renunţ la amendamentul meu.
Domnul G. Chiţu: Vă rog ca în loc de diferite legi să se zică: legi anterioare.

Se poate satisface şi dorinţa domniei-tale, deoarece cuvîntul de anterioare nu schimbă întru nimic sensul articolului [34].

„Monitor", 1872, nr. 269, p. 1445, col. 5 — p. 1446, col. 5; p. 1448, col. 4 — p. 1449, col. 2; nr. 271, p. 1465, col. 4, 5; nr. 273, p. 1470, col. 3, 4; p. 1472, col. 2—4; nr. 274, p. 1475, col. 4—5; p. 1476, col. 3—5; p. 1477, col. 5; p. 1478, col. 1—2; nr. 275, p. 1483, col. 1—3.

NOTE

[1] Asupra organizării bisericeşti vezi şi partea I a volumului, p. 57 şi urm.

[2] Chr. Tell.

[3] Articolul 12: „Ministrul cultelor va asista la deliberarea sfîntului Sinod, avînd numai voce consultativă".

[4] În şedinţa din 4 noiembrie 1857 Divanul ad-hoc al Moldovei a luat în discuţie înfiinţarea Sinodului independent. În decembrie acelaşi an au fost depuse *Dorinţele comitetului clerical*, care, la punctul 5, prevedeau ca alegerea mitropolitului şi a episcopilor să se facă de Sinod, împreună cu clerul monahal şi mirean, „prin reprezentanţi extraordinari din fiecare ţinut al eparhiei văduve". K. a depus un amendament pe marginea acestui articol cerînd ca alegerea să se facă prin Adunarea obştească a ţării şi să se întărească de către şeful statului. În dezvoltarea amendamentului el a spus: „Mitropoliţii şi episcopii nu sînt numai arhierei, adecă capi ai preoţilor, ei sînt şi capi ai naţiei. Ei sînt de drit membri ai Adunării generale, acolo unde se dezbat toate trebile cele mari, legile şi cîrmuirea ţării. Prin urmare, mitropoliţii şi episcopii trebuie să fie şi bărbaţi politici, ca pe lîngă calităţile spirituale să aibă şi cunoştinţele civile. De aceea dară nu pot cere decît păstrarea legii fundamentale, adecă ca după obiceiul secular mitropoliţii şi episcopii să urmeze a fi aleşi de Adunarea legislativă. Însă fiindcă ei sînt şi capi spirituali, apoi la alegerea lor să se cheme şi partea spirituală, adecă nu numai Sinodul, dar şi reprezentanţi ai clerului mirean şi monahic din fiecare ţinut al eparhiei văduve...". Amendamentul lui K. a fost acceptat (vezi *Acte şi documente*, VI_2, p. 429 şi urm.).

[5] Articolul 1 stipula că în colegiul electoral pentru alegerea mitropoliților și a episcopilor intrau :

a) mitropoliții și episcopii eparhioți din România ;

b) toți arhiereii titulari aflați în România, români sau naturalizați români ;

c) o delegație mireană, jumătate din membrii Senatului și jumătate din ai Adunării trasă la sorți ;

d) cînd alegătorii de la a) și b) erau fără soț, Camera deputaților avea să dea un alegător în plus.

[6] Moldova a avut trei mitropoliți cu numele de Teoctist : I-ul a păstorit în 1451—1477 ; al II-lea, în 1490—1510 (?) ; al III-lea, în 1528 (cf. N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ediția a II-a, București, 1928, vol. II, p. 325). K. se referă la Nichifor, călugărit la Neamț și făcut mitropolit în 1739 de Grigore Ghica. Este „cel dintîi străin care ținu cîrja de arhierarh al Moldovei" (*ibidem*, p. 85). În 1750 Constantin Racoviță l-a înlocuit cu Iacob Putneanul cu imputarea că e bătrîn, iubește arginții și și-a călcat făgăduiala că „va alege în urma lui un pămîntean, ca să nu se strămute obiceiul țării". N. Iorga nu amintește de vreo presiune sau restituire de drepturi, ci mărturisește limpede : „în ce împrejurare nu știu".

[7] Pentru Teoctist vezi nota precedentă. Mitropoliții Moldovei : Dosoftei (1671—1693), Varlaam Moțoc (1632—1653), Iacob Stamati (1792—1803), Veniamin Costache (1803—1842). Pentru el vezi, în continuare, și nota 22. Mitropoliții Țării Românești : Filaret I (Mihalitzi) (1754—1760), Filaret al II-lea (1792—1793), Grigore (1760—1787).

[8] Pentru legea din 1864 vezi și partea I a volumului, p. 57 și urm.

[9] Chr. Tell spusese că menirea raportorului este de a înfățișa Adunării proiectul cu modificările aduse în comisie. Prin urmare, să se limiteze la o prezentare expozitivă, căci „domnul Kogălniceanu și-a făcut o plăcere să combată ideele mele, dară nu știu dacă are autoritatea cerută ca să le combată [...] La 1864 domnul Kogălniceanu, fiind ministru, propune un project pentru alegerea metropoliților și episcopilor, care project răstoarnă toate tradițiunile țărei. Atunci am combătut pe domnul Kogălniceanu și domnia-sa nu s-a rezemat pe tradițiunile țărei, ci pe intenționi pe cari nu le cunosc, dară-mi este permis să le presupun, fiindcă domnia-sa nu și-a esprimat ideele sale clar". Citîndu-l apoi pe N. Ionescu, Chr. Tell spusese că este periculos să se vire vrajbă în conștiințe și continuase : „Dar cine a fost instrumentul acestei vrajbe care a esistat pînă astăzi ? Domnul Kogălniceanu ! Și astăzi vine tocmai domnia-sa să susțină tradițiunile țărei, să aducă esemplele pe cari le-a adus, să se bazeze pe ideele naționali, idee care nu sînt întrebuințate nici la timp, nici la locul lor. E o frază sonoră pe care o întrebuințează cum îi vine la socoteală, fără să aibă convincțiune de ceea ce spune".

Revenind la proiect, Tell spusese că necesitatea lui s-a impus deoarece este vorba de o „problemă internațională". Dacă n-ar fi așa, cum susține K., „ce trebuință avem de patriarhul de la Constantinopol ? Ce trebuință avem de cei[l]alți patriarhi ?"

[10] „Magazinul judecătoresc", I, 1855 ; II, 1872, București.

[11] Meletie Brandaburul, episcop de Huși (1803—1826) ; mitropolit (1826—1844).

[12] Aluzie la detronarea lui Al. I. Cuza.

[13] Nicolae Crețulescu.

[14] Vasile Pogor spusese că potrivit Constituției Camera și Senatul pot lucra într-o singură împrejurare împreună : cînd îl aleg pe domnitor. Participarea împreună la alegerea capilor bisericii contravenea Constituției ; de aceea, făcuse un amendament propunînd ca Senatul să deseneze un delegat și Camera altul, iar domnitorul să aleagă pe unul din ei.

[15] A. Florescu și alții depuseseră un amendament prin care cereau ca alegerea să se facă de întreaga reprezentanță națională. În cursul discuțiilor, K. declarase : „Domnilor, pentru mine aci este o cestiune de delicateță. Voi vota, prin urmare, ca deputat, după cum conștiința mea [i]mi va dicta, dară nu pot ca raportatore decît să susțiu opiniunea majorității comisiunii ". Amendamentul însă a fost primit cu 44 de voturi pentru și 43 împotrivă.

[16] Amendamentul lui Gr. Cantacuzino a fost acceptat ; cel al lui V. Pogor, nepublicat, a fost respins.

[17] Articolul 7 : „Mitropoliții și episcopii eparhioți care funcționează astăzi în virtutea legii abrogate se consider ca demisionați și totdeodată realeși prin legea de față".

[18] Guvernul Dimitrie Ghica — Mihail Kogălniceanu (16 noiembrie 1868 — 2 februarie 1870).

[19] Pentru convenția de la Balta-Liman vezi partea I a volumului, p. 643, nota 2.

[20] Chr. Tell spusese că nu înțelege omisiunea făcută de comisie, care fixase lefuri pentru prelați fără a li se face vreo reținere, călcînd astfel legea pensiilor.

[21] Lascăr Catargiu.

[22] Faptele sînt puțin altfel prezentate de I. C. Filitti (*Domniile române sub Regulamentul organic, 1834—1848*, București, 1915, p. 517 și urm.). Veniamin Costache se știa sprijinit de autoritățile țariste și în conflictul latent dintre puterea laică și cea ecleziastică a crezut

că va avea ciștig de cauză. Pe de o parte Mihail Sturdza începuse să exercite un control drastic asupra felului cum se manevrau fondurile bisericești, impunînd atît mitropoliei, cît și mănăstirilor să-și achite datoriile în timp de 10 ani. Făcuse apoi un regulament de funcționare a mănăstirilor Secu și Neamț și încercase să asimileze din punctul de vedere al obligațiilor către puterea laică mănăstirile închinate celor pămîntene. Pe de alta, el impusese schimburi neconvenabile de moșii cu averea mitropoliei. Da, de pildă, o moșie a sa în valoare de 5 000 de galbeni în Moldova contra alteia a Mitropoliei în valoare de 13 000 de galbeni în Bucovina. Evident că Veniamin Costache ajunsese incomodant, atît pentru acțiunile salutare, cît și pentru cele veroase ale lui vodă. Și atunci acesta e recurs la un procedeu burlesc : Veniamin Costache a primit o scrisoare anonimă în care Mihail Sturza era numit ,, fiară prădătoare", iar mitropolitul învinuit de slăbiciune că tolerează fără să crîcnească faptele acestuia. Speriat, mitropolitul și-a cerut paretesisul, în 1842, și s-a retras la mănăstirea Slatina, unde avea să-și sfîrșească zilele, în 1846.

[23] Amendamentul lui C. Blaremberg era următorul ,,Dotațiunile mitropoliților vor fi de lei 3 600 pe lună și ale episcopilor de 2 000 lei pe lună, fără nici un fel de reținere". A fost respins cu 52 de voturi împotrivă și 43 pentru.

[24] Amendamentul lui G. Manu : ,,Mitropoliților și episcopilor retrași din scaunele lor se va scri un ajutor viager în budgetul statului". A fost respins ,,prin sculare și ședere".

[25] G. Chițu propusese un amendament prin care retribuția prelaților în activitate se numea *dotațiune*, iar a celor aflați în retragere *pensiune viageră*. A fost respins cu 63 de voturi împotrivă și 27 pentru.

Așa cum observase și K., în comisie nu s-a ajuns la un consens. L. Eraclide ceruse, de aceea, a se pune la vot fiecare din opiniile formulate, ceea ce provoacă următoarea replică a lui K. : ,,Trebuie să vă dau o lămurire, căci s-a făcut o confuziune, care s-a mărit și mai mult de domnul Eraclide. A venit projectul guvernului, la care s-a propus un amendament. S-a întîmplat că acest amendament a dobîndit majoritatea în comisiune, iară minoritatea a rămas pentru projectul guvernului. Trebuie dară a se pune mai întîi la vot opiniunea comisiunii și, căzînd, se va vota projectul guvernului". Opinia comisiei a fost respinsă cu 50 de voturi împotrivă și 42 pentru.

[26] Amendamentul lui N. Ionescu privea articolul 10 și cerea a se adăuga la compoziția Sinodului (doi mitropoliți, șase episcopi eparhioți, toți arhiereii titulari din țară) ,,un număr egal al clerului profan". Amendamentul a fost respins cu 49 de voturi împotrivă și 29 pentru.

[27] Articolul a fost votat cu modificarea propusă și cu specificarea lui Vasile Pogor că votul președintelui trebuie să fie preponderent, spre a nu se crea balotaj.

[28] V. Pogor ceruse suprimarea § din articolul 17 al proiectului. Vezi mai departe chiar în textul lui K.

[29] Articolul 18 : ,,În România sînt doi mitropoliți, mitropolitul Ungro-Vlahiei, care poartă și titlul de primat al României, și mitropolitul Moldovei și Sucevei".

[30] Articolul a fost votat cu modificările sugerate de comisie și încuviințate de ministrul instrucțiunii și cultelor fără a se specifica în dezbateri în ce constau ele.

[31] Amendamentul lui G. Manu : ,,Metropoliții prin învoirea guvernului pot hirotoni arhierei titulari cu titluri ce se vor fixa prin întîia adunare a Sinodului ce va urma promulgarea acestei legi. Numărul acestora se fixează la cinci pentru metropolia din București și la alți cinci pentru metropolia din Iași".

[32] S-a primit redacția comisiei.

[33] Articolul 27 : ,,Seminariile vor fi pendinte de chiriarhii, conform unei anume legi speciale". Articolul a fost acceptat.

[34] Proiectul a fost primit cu 84 de voturi pentru și 12 împotrivă.

Asupra conținutului adresei de răspuns la mesajul tronului *

Domnilor, onor. președinte [1] a fost cu totul în mijlocul, pot zice, a situațiunii actuale, a situațiunii regulamentare. Domnia-sa v-a rugat să vă rostiți mai întîi ce discutați. Votăm o adresă de curtezie și de respect către tron sau votăm o doleanță și intrăm în discutarea actelor ministeriale ?

* Ședința din 28 noiembrie 1872.

Nu este un motiv pentru Cameră, dacă nu votează o doleanță, de a se aluneca pe tărîmul pe care s-a pus domnul G. Brătianu [2] și pe care cu părere de rău văd că și domnul ministru de interne [3] a alunecat și domnia-sa.

Domnilor, cum a zis foarte bine onor. nostru raportatore[4], a fost o practică constantă în această Cameră de la 1866 încoace de a nu adresa tronului decît adrese de felicitări, de respect și de devotament, neatîrnate de actele ministeriale; și-mi permit a face aci un apel la duoi din onor. miniștri actuali, la onor. domn general Florescu și la onor. domn P. Mavrog[h]eni, cari sub ministerul principelui Dimit. Ghica au fost membri ai comisiunii de adresă și cari și unul și altul s-au rostit categoric și au făcut să prevaleze concluziunile domniilor-lor, că nu să cuvine să amestecăm actele miniștrilor și responsabilitatea lor cu adresa tronului.

Așadară, în puterea regulamentului, vă rog să binevoiți a hotărî: votăm o adresă de felicitare sau votăm o doleanță? Dacă voiți doleanță și dacă ministerul voiește, s-o spună, și atunci fiecare vom vedea ce avem de vorbit. Dacă nu, iarăși binevoiască domnii miniștri să declare că domniile-lor sînt pururea gata a discuta cu Camera în privința actelor ministeriale, dară degajați tronul de discuțiunea patimelor. Tot așa rog și pe onor. Cameră ca mai nainte de toate să se rostească asupra acestui punct de înaltă convenință [5].

„Monitor", 1872, nr. 271, p. 1457, col. 3—4.

NOTE

[1] Lascăr Catargiu mărturisește că și lui i s-a părut adresa, cînd i s-a prezentat bruionul, „nici alb, nici negru, cu alte cuvinte că nu spunea nimica". În comisie i s-a replicat că e o adresă „englezească", adică de curtoazie. Îi era însă egal dacă va rămîne așa sau dacă miniștrii vor fi luați „la socoteală" prin interpelări ale deputaților.

[2] G. Brătianu pledase pentru dreptul de interpelare și pentru renunțarea la căile „tortuoase de a ascunde adevărul". El spusese că în adresă se afirmă că administrația s-a ameliorat în urma excursiilor întreprinse de ministrul de interne prin țară; or, nu este așa. Sugerase, de aceea, a se da un vot de blam guvernului prin amendamente care să „desemne situațiunea".

[3] Lascăr Catargiu.

[4] Al. Lahovary spusese că redactorii au căutat a face o adresă curtenitoare, depărtată „de orice cestiune arzătoare", care ar fi provocat discuții numeroase și explicații îndelungi din partea guvernului.

[5] Proiectul a fost luat în considerație cu conținutul său.

Intervenție la proiectul de lege privind acordarea unei recompense naționale familiei principelui Nicolae Șuțu *

Regretez că onor. domn G. Brătianu [1] nu a luat informațiuni despre meritele persoanei pentru familia căreia venim a vă cere o recompensă naționale de la însuși venerabilul și de mulți oameni foarte stimat părinte al domniei-sale, care a avut ocaziune să cunoască în persoană pe repausatul Nicolae Șuțu [2], cînd era membru la Comisiunea centrale. Eu sînt încredințat că domnul Brătianu nu combate această propunere și nu cere

* Ședința din 2 decembrie 1872.

schimbarea cuvîntului de recompensă naţionale în ajutor decît pentru că nu cunoaşte pe răpausatul. Să-mi permită dară a face o mică schiţă despre viaţa acestui bărbat şi sînt sigur că domnul Brătianu, comparînd atunci meritele persoanelor cărora li s-a acordat deja asemeni recompense cu acelea ale domnului Nicolae Şuţu, se va convinge singur că domnul Nicolae Şuţu, sau mai bine zis: familia repausatului Nicolae Şuţu, merită a avea o recompensă naţionale.

Domnilor, repausatul Nicolae Şuţu, fiu al unui domn fanariot, s-a rostit şi s-a declarat român într-un timp cînd naţionalitatea română nu era rădicată unde se află astăzi. La 1830, acesta, din toate beizadelele fanariote, s-a rostit pentru România, ceea ce atunci constituia un fapt de mare curagiu. De la 1834 a fost necontenit în serviciul ţărei; a fost secretar de stat, adică postelnic, a fost şi membru al Eforiei şcoalelor publice, şi pot zice că el a fost acela care a dat mai multă impulsiune instrucţiunii, aşa încît putem afirma că a format generaţiuni întregi.

Fac apel la onor. domn Lascăr Catargi, actualul preşedinte al Consiliului de Miniştri, care a avut onoarea să servească sub repausatul Nicolae Şuţu; fac apel la onor. domn Manolache Costachi Iepureanu, actuale ministru al justiţiei, să-şi aducă aminte despre epoca de la 1853 şi 1854, cînd repausatul întru fericită pomenire prinţul Grigore Ghica se îmbolnăvise şi rămăsese în capul guvernului, ca caimacam, repausatul Nicolae Şuţu, să-şi aducă aminte dimpreună cu mine despre intrigele mari ce se făceau pentru a se declara Grigore Ghica neapt de a mai putea guverna, ca să se opereze o schimbare de domn, şi aceasta nu prin ţară, ci pe afară de ţară.

Ei bine, Şuţu a rămas credincios în hotărîrea sa de a fi om onest pentru patria sa, şi, respingînd toate intrigele, a dat timp repausatului domn de a se face sănătos şi a ferit Moldova de o mare complicaţiune.

În partea literară, domnilor, acest om, de la 1830, necontenit a scris pentru folosul instrucţiunii, a făcut o statistică care se poate pune alături cu aceea a domnului Dimitrie Cantemir, a scris pentru ştiinţe, pentru arte şi pentru orice a socotit el că este folositor, a făcut istoria ţărei din timpul fanarioţilor, şi hîrtiile cari au rămas în familie, după moartea sa, au un întreit merit decît acela cari s-au publicat. El a murit cu pana în mînă, scriind pentru ţara sa.

Iată, domnilor, meritele acestui bărbat. Acum, el poate avea şi greşelele sale, ca fiecare din noi, dară acele greşele nici că se pot pune în comparaţiune cu binefacerile sale. El a fost unul din bărbaţii însemnaţi ai Moldovei, şi poate ai României întregi. Vă rog dară, domnilor, să ne credeţi pe noi bătrînii de dincolo de Milcov, fiindcă cunoaştem mai bine meritele acestui om decît domnul Brătianu.

Aţi votat pensiune la poeţi şi la actori, şi bine aţi făcut. Dară fiţi bine încredinţaţi că nu veţi face o strîmbătate cînd veţi vota şi familiei acestui om o mică recompensă, nu ca unui om politic, ci ca unui om de ştiinţă. Nicolae Şuţu poate să merite de la ţara sa ca toţi bărbaţii României cărora aţi votat recompense naţionali. Vă rog, dară, să încuviinţaţi această recompensă şi rog pe guvern să binevoiască a se uni cu noi, nu numai ca miniştri, dară ca bărbaţi de dincolo de Milcov, cari cunosc pe repausatul Nicolae Şuţu, şi să sprijine projectul de faţă [3].

„Monitor", 1872, nr. 275, p. 1 484, col. 2—3.

NOTE

[1] K. citise în Adunare proiectul de lege, redactat probabil de el, ca delegat al secției a 5-a și președinte al comisiei și care prevedea o recompensă națională de 500 de lei văduvei lui N. Șuțu din fondul general al tezaurului public. În proiect se spunea că a fost primit „fără nici o voce care să ceară respingerea acestui project de lege, prin care Camerei i se oferea ocaziunea scumpă de a se achita de o datorie de recunoștință către merituosul bărbat Nicolae Șuțu, care, ocupînd cele mai înalte funcțiuni în România de dincolo de Milcov, unde a format generații întregi ca membru al Eforiei școalelor, după 30 de ani de serviciu a murit lăsînd soția și copiii săi în lipsa mijloacelor de existență".

[2] G. Brătianu spusese că avînd în vedere caracterul „simpatic", adică de captare a bunăvoinței Adunării, pe care îl avea proiectul citit de K., el nu-l putea combate fățiș. Ceruse numai ca Adunarea să fie mai econoamă cu motivațiile și să dea banii, dar „ca ajutor viager", căci recompensa națională se acordă persoanelor care au făcut „acte de acelea cu totul extraordinare pentru țara sa ; trebuie să se distingă, cel puțin pe tărîmul științei sau literaturii, în fine să facă ceva care să atragă recunoștința națiunii, ca să merite o asemenea recompensă".

[3] Proiectul a fost primit cu 80 de voturi pentru și 17 împotrivă. Vezi și supra p. 149.

Subscrie o moțiune la proiectul de lege privind construirea liniei ferate Roman—Pitești, prin care se dezaprobă conduita ministerului, care pusese linia sub garanția statului înainte de darea ei în exploatare *

Camera, avînd în vedere legea din 24 decembre și jurnalul Consiliului de Miniștri prin care se primește și se dă în circulațiune liniile ferate Roman — Pitești, sub garanția statului de la 1 septembrie ;

Avînd în vedere lucrările comisielor de constatare și dezbaterile cari au avut loc în urmarea interpelațiunei făcute, s-a încredințat că ministerul a înlăturat cu totul legea din decembre, căci prin aliniatul II, articolul 10 din acea lege se stipulează în mod expres că societatea acționarilor va fi imediat deposedată daca linia nu va fi terminată pînă la 1 septembrie, și ministerul constatînd că linia nu era terminată la acea epocă a acordat de la sine termine, a dispus chiar că, daca linia nu va fi terminată nici la terminul acordat, societatea și în asemenea caz să nu fie deposedată ;

S-a încredințat asemenea că ministerul a înlăturat sus-zisa lege, acordînd concesionarilor garanția statului de la 1 septembre ; căci prin articolul 9 din lege se prescrie în mod precis și clar că garanția nu va începe a curge decît din momentul terminării și primirei liniei, și este probat și netăgăduit chiar că linia nu era terminată la 1 septembre.

Camera dară dezaprobînd conduita ministerului declară că nu recunoaște primirea făcută și prin urmare nu admite garanția statului decît dupe terminarea liniei, și astfel trece la ordinea zilei [1].

„Monitor", 1872, nr. 277, p. 1 497, col. 2.

* Ședința din 4 decembrie 1872.

NOTE

[1] Moțiunea, redactată de K., a fost respinsă cu 91 de voturi împotrivă și 36 pentru.

Discurs asupra împroprietăririi însurăţeilor *

Domnilor deputaţi, mai înainte de toate mă adresez nu numai la simţimîntul de dreptate, dară şi la generozitatea dumneavoastră, rugîndu-vă ca la oratorul de astăzi să nu vedeţi decît un simplu deputat, care vine şi el a spune opiniunea sa, iară nicidecum pe omul politic de la 1864 şi pe autorul legii ce este astăzi în discuţiune... *(Domnul Văsescu întrerupere.)*

Am ascultat de duoă ori pe onorabilul domn Dimitrie Grigorie Văsescu [1] vorbind în această Cameră ca boierii regulamentari cei mai încăpăţînaţi în cestiunea rurale, fără să-l întrerup ; îl rog dară cel puţin să fie tot atît de gentilom a mă lăsa şi pe mine să vorbesc.

Domnilor, niciodată nu credeam că după opt ani de zile are să mai vină pe tapet cestiunea rurale, şi încă încungiurată de toate acele fantasme cari o însoţeau pe la 1862 şi 1863. Cestiunea rurale, cestiunea sociale este sfîrşită în vecii vecilor şi nimeni nu o mai poate rădica. Oricum dumneavoastră veţi vota, cestiunea însurăţeilor nu are a face cu cestiunea sociale.

La 1864 era proprietatea particulară în luptă cu clăcaşii. Legea, decretul, cum veţi voi a o cualifica, a sfîrşit această cestiune : socialismul, comunismul etc. şi-au făcut zilele lor, precum şi-a făcut şi claca. La 1864 s-a emancipat nu numai braţele, dară s-a emancipat proprietatea. Aceasta ar trebui să o ştie onor. domn Văsescu şi toţi aderenţii domniei-sale. Nu a fost emanciparea clăcaşilor numai la 1864, a fost totodată şi emanciparea proprietăţii prin emanciparea muncei, a braţelor. *(Aplauze.)*

Odată, domnilor, ce recunoaştem acestea, se poate da un vot înstrîmbăţit, ori pentru stat, ori pentru aceşti însurăţei, dară cestiunea sociale nu mai esistă, înlăturată fiind ea şi nemaiputînd reveni, căci astăzi nici însurăţeii, nici nimeni nu mai are drepturi pe moşiile particularilor decît proprietarii lor. Acesta este progresul, aceasta este lauda legii de la 1864. *(Aplauze.)*

Acum, domnilor, vin să vă spun şi eu cîteva cuvinte asupra unor drepturi anterioare, trecute, paragrafisite, ale însurăţeilor asupra proprietăţii particulare ; şi pentru ce o fac aceasta ? Pentru că s-a sculat onor. domn Văsescu şi a abuzat oarecum de pacienţa dumneavoastră, căutînd a vă zice : Domnilor, dară ce mai discutaţi, nu au avut însurăţeii drepturi, nu a fost nimic în Ţara Românească pentru dînşii, şi în Moldova, de cînd este Moldova, a fost proprietatea occidentale, proprietatea absolută, şi, prin urmare, nu au avut ţăranii drepturi, nu au avut însurăţeii drepturi. Ei ! se înşeală domnia-sa ! Şi cînd zic aceste cuvinte, de mai înainte mă expun nu la popularitatea de care vorbea onor. domn Brătianu [2], căci popularitatea în cestiuni de acestea nu mai este astăzi pentru aceia cari vorbesc în sensul meu, ci pentru aceia cari susţin teoriele onor. domn Brătianu, căci l-am văzut pe domnia-sa aplaudat şi lăudat chiar de către onor. ministru de justiţie [3]... Şi apoi, pe urmă, ce popularitate poate să fie pentru mine în această cestiune cînd văd eu că se scoală un deputat, nu din sînul dreptei, nu din mijlocul conservatorilor, ci din sînul acestei opoziţiuni împestriţate şi multicoloră, şi zice că nu există drepturi pentru ţărani, că şi ce li s-a dat s-a dat fără drept, şi înaintează astfel nişte lucruri cari nu au nici o raţiune de a fi şi cari sînt cu atît mai periculoase cu cît ies din gura domnului Văsescu, deputat din opoziţiune. Ce populari-

* Şedinţa din 14 decembrie 1872.

tate poate să mai fie în această cestiune cînd din 33 deputaţi reprezentanţi ai opincei, de abia s-a găsit unul care să aibă curagiul de a spune opiniunea sa în favoarea ţăranilor, iară toţi ceilalţi au tăcut? Vedeţi dară că, departe de a mă gîndi că poate să fie o popularitate în această cestiune, din contra, mă tem să nu fiu în tot momentul întrerupt, iară nu aplaudat. De aceea mă adresez la generozitatea majorităţii Camerei, care a binevoit să asculte pe domnul Văsescu, şi o rog să binevoiască a mă asculta şi pe mine, şi nu voi veni la o concluziune contra acestei legi din 1864, la care am pus şi eu o bucăţică de peatră şi care ţin a fi aplicată şi susţinută, căci nu voiesc a-mi dezonora tot trecutul meu, la care ţin foarte mult. De aceea, chiar de la început am avut onoare a vă declara că cestiunea sociale s-a sfîrşit deodată ce am emancipat munca, şi nu mai are să se rădice în ţara aceasta.

Am pretenţiunea, domnilor, în cestiunea de faţă, să nu chem în ajutorul meu decît persoane de o înaltă poziţiune şi persoane cunoscute pentru opiniunile lor eminamente conservatoare; şi, ca să combat pe onor. domn Văsescu, am să iau în ajutorul meu chiar pe onor. domn Manolachi Costachi, actual ministru de justiţie, care, pentru că a avut întotdeauna moşii, şi pentru că tată-său a avut moşii, şi bunu-său a avut moşii, nu este speriat, a avut curagiul să spună cum a fost proprietatea la noi, cum a fost în privinţa însurăţeilor. Aceasta o voi face numai în duoă cuvinte, căci nu voiesc să abuzez de pacienţa dumneavoastră, dară îmi pare rău că domnul Văsescu m-a silit să caut în biblioteca mea nişte acte mucezite, pe cari nu pusesem mîna de opt ani de zile.

Iată ce zice domnul Manolachi Costachi în cestiunea de faţă, într-o broşură astfel intitulată: *Chestia locuitorilor privită din punctul de vedere al Regulamentului organic şi al Convenţiei*, de „Manolake Kostaki" — *Iaşi*, 1860.

Domnia-sa înfăţişează pe un englez care călătoreşte cu domnia-sa pe moşia sa, arătînd pe englez mirîndu-se ce fel de proprietate este în ţara noastră:

„Dacă străinul ar fi fost un englez, s-ar fi alunecat a întreba: « Cînd se sfîrşesc anii posesiei cu aceşti oameni ce i-am văzut aşezaţi pe moşie? » Ar fi dobîndit drept răspuns că această posesie n-are sfîrşit, şi de ar fi fost vreo zi de sărbătoare şi grămada copiilor satului s-ar fi găsit adunată pe lîngă scrînciob, vechilul ar fi putut să-i adaoge că dintre aceştia, cîţi vor trăi, au să ajungă a se hrăni pe moşie; străinul înspăimîntat ar fi strigat că cu acest chip i s-ar duce toată moşia şi că lui nu i-ar rămînea nimic cu vreme. « Nu, domnule, i-ar fi răspuns vec[h]ilul, *o treime din locurile de hrană* tot îţi va rămînea pentru întrebuinţarea personale ».

Din aceasta dară vedeţi rezultă mărginirea absolutului drept de proprietate în privinţa locuitorilor:

I. Că proprietarul este silit a îngădui stăpînirea locuitorilor pe pămînturile ce le-a găsit într-a lor dispoziţie cînd a cumpărat proprietatea.

II. Este dator să înzestreze şi pe copiii lor pînă la concurenţa de două treimi; această tranzacţie intră în categoria acelor designate prin dritul roman sub formula de: *ut fueras*, cu deosebire că tranzacţiunea de faţă este impusă de o lege etc.".

Şi iată, domnilor, cum conchide domnia-sa:

„a) Îndatorirea de a lăsa pe locuitori nestrămutaţi în vetrele şi pămînturile posedate de ei.

b) Îndatorirea de a înzestra însurăţeii pînă la o cătime de duoă treimi. Trebuie să mai adăogim şi c) mărginirea dreptului de a-i putea depărtă de pe moşie numai la cazurile anume prescrise de legi".

Domnul Văsescu: Aceasta este opiniunea domnului Manolachi Costachi.

Opiniunea domnului Manolachi Costachi nu o respectaţi dumneavoastră, dară veţi respecta opiniunea legii de la 1862 [4], veţi respecta opiniunea fericitului întru pomenire repausatul domn al Moldovei Grigorie Ghica voievod, care a făcut legea de la 1851.

Domnul Grigorie Ghica a făcut o lege care se află în *Manualul administrativ*, şi în această lege se zice că proprietarii sînt datori să dea oricît de mult pămînt, şi chiar acelora cari şed în casa părinţilor săi îndată ce se însurau. Cei bătrîni, cari se ocupau cu aceste treburi pe vremea aceea, îşi vor aduce aminte că în vremea resbelului Crimeei s-a făcut o conferinţă la care au luat parte mai multe puteri ale Europei împreună cu Turcia, şi care conferinţă [5] s-a crezut în drept să ne facă o constituţiune, şi acea constituţiune se întindea pînă şi a regula cestiunile relative între locuitori şi între proprietari, şi aceasta se înţelege de ce, pentru că legea de la 1851 [6] venise în ţară, şi în România şi în Moldova, prin hatişerife. Domnul Ştirbei promulgase în Ţara Românească o lege trămisă din Constantinopole; domnul Grigorie Ghica publicase în Moldova o lege venită din Constantinopole.

Domnul Grigorie Ghica, în anii din urmă ai domniei sale, în faţa resbelului Crimeei, cînd în ţară se introdusese un spirit oarecare de independenţă şi autonomie, a proclamat dreptul ţărei de a-şi da ea singură o constituţiune şi a avut curagiul de a susţine aceasta în faţa Europei; aceasta a făcut numele lui scump între moldoveni. A trămis oameni la Paris, la Viena, şi a făcut un memoriu [7], în care trata şi cestiunea ţăranilor, negreşit conform legii sale, căci, ca orice legislator, ţinea la legea făcută de el, cu atît mai mult cu cît trebuie să mărturisesc că în Moldova legea lui Gr. Ghica era o lege de progres, căci pot zice că pe jumătate împroprietărise ţara, fiindcă aşezase pe ţărani în locuri din cari proprietarii nu mai puteau să-i strămute. Astfel domnul Grigorie Ghica, apărînd şi atunci legea sa, a venit şi a combătut legea ce se propunea din Constantinopole, care nu cerea decît împroprietărirea ţăranilor clăcaşi, fără însă a dispune ce are să se facă cu însurăţeii şi cei[l]alţi fii de ţărani; căci iată ce zicea legea lui Grigorie Ghica:

„Monopolurile sînt ţinute în folosul proprietarului. Din parte-i şi acesta nu are dreptul de a pretinde de la ţărani nici o plată pentru ograda caselor şi pometurilor lor; nu are dreptul de a deposeda pe ţărani de părticelele lor de pămînt sau de a schimba fără voia lor aceste părticele pe alte petice de pămînt".

Iată dară ce zicea legea lui Grigorie Ghica. A putut izbuti fericitul întru pomenire domnul Grigorie Ghica, prin silinţa şi osteneala ce şi-a dat, să înlăture amestecul Porţei, să înlăture acea constituţiune ce se făcea în Constantinopole, şi s-a hotărît prin Tratatul din Paris ca populaţiunile să fie chemate şi consultate asupra trebuinţelor lor.

Ţara Românească, care totdeauna era mai puternică pe tărîmul principielor, şi Moldova, care totdeauna era mai practică, au luat duoă drumuri diferite în arătarea dorinţelor lor. Ţara Românească a zis: nu recunosc puterilor străine dreptul de a ne întreba pe noi asupra organizării dinîntru a ţărei; noi voim autonomia noastră, şi cînd vom avea autonomia consacrată, ne vom da organizaţiunea cari vom voi. În Moldova eram

cîţiva, domnul Lascar Catargi, domnul Iepureanu, domnul Mavrog[h]eni şi eu, cari lucram cu toţii împreună, nu ne deosebeam atunci, şi numai de la cestiunea rurale ne-am deosebit. Noi am zis: să fim mai practici, să protestăm şi să arătăm dreptul ce are ţara de a-şi da ea constituţiunea ce vrea, dară totodată să nu lăsăm Europa să hotărască în bobot, să rostim şi dorinţele noastre...

Domnul C. Văleanu: Aţi ieşit din cestiune. *(Zgomot, protestări.)*
Voci: Lăsaţi să vorbească! E în cestiune.

Regret că domnul Văleanu întrerumpe citarea unei epoce memorabile a ţărei noastre, şi mai ales cînd nu zic nimic neplăcut; din contra, place tutulor, căci atunci am fost uniţi cu toţii! Eu, care astăzi nu sînt de părerea domnilor Catargi şi Iepureanu, lucram atunci împreună, şi sînt drept cu domniile-lor, şi vă spun că domnii Catargi şi Iepureanu erau în capul mişcării naţionale şi lucram împreună. Vedeţi dară că nu vin să fac aci cestiune de partit, şi regret că domnul Văleanu mă întrerupe spunîndu-mi că sînt afară din cestiune.

Domnilor, lucrurile au mers bine pînă la cestiunea rurale. La cestiunea rurale s-au amestecat pasiunile; această cestiune nu a putut fi rezolvată de către noi, şi ne-am hotărît şi unii şi alţii să trămitem fiecare opiniunile noastre la comisiunea internaţională. Din sînul acelei comisiuni internaţionale s-a numit un comitet, compus de baronul Talleyrand, comisarul Franciei, comisarul Austriei, baronul Richthoffer, şi comisarul Prusiei, domnul Lichman de Palmerode, de comisarii celor trei puteri cari s-au pus în capul apărării drepturilor ţărei. Iată ce zicea comisiunea aceasta, compusă de străini, în privinţa cestiunii rurale: „Din toate părerile cari s-au ivit în Divan, oricît de contradictorie ar fi, a rezultat un fapt pozitiv pe care toate clasele l-au admis, necesitatea urgentă de a îmbunătăţi condiţiunea populaţiunii rurale, luîndu-se de bază a nouei reforme desfiinţarea clăcei prin despăgubire şi constituirea ţăranilor în proprietari fonciari. Divanul nu s-a putut înţelege şi a se învoi numai asupra acestor punturi: asupra cîtimii de pămînt ce ar fi să se dea, epoca oportună şi modul aplicării legii, şi despăgubirea ce ar fi a se acorda proprietarilor de moşie.

Acest rezultat negativ, lipsa de înţelegere asupra unei măsure recunoscute în unanimitate ca indispensabile, dovedeşte încă o dată că, dacă această reformă se lasă a o face numai părţile interesate, nu se va săvîrşi niciodată cu dreptate şi cu mulţămirea tutulor".

Şi apoi zice şi pentru însurăţei: „Afară de aceasta, proprietarii sînt îndatoriţi de acele legi a da la toţi locuitorii reşedaţi pe moşia-sa, sau cari s-ar însura pe viitor, nouă părţi de pămînt pînă la împlinirea a duoă treimi din întinderea cultivabile a moşiei sale".

Domnilor, cestiunea rurale, înainte de a se rezolva prin decretul din 14 august 1864, s-a tratat foarte mult în Camere, în Comisiunea centrale şi în Camera aceasta. În iuliu 1861 s-a tratat şi votat o lege, sub preşedenţia repausatului Barbu Catargiu. Spre lauda partitului conservator din Comisiunea centrale, spre lauda memoriei repausatului Barbu Catargi şi partitului conservator de atunci, şi unul şi alţii s-au ocupat anume de cestiunea desfiinţării clăcei, şi mai cu seamă s-au ocupat de cestiunea însurăţeilor, de cestiunea populaţiunii care nu s-a putut împroprietări. Iată, domnilor, am aci înaintea mea legea Comisiunii centrale votată de domnii Arsaki, Brăiloiu, de părintele domnului George Brătianu, de repausatul Filipescu, — domnul Florescu demisionase şi ieşise atunci

din Comisiunea centrale. Ce spune această lege? Din cuvînt în cuvînt este capitolul din urmă al decretului din august 1864.

„Titlul II. Despre autorizarea ce se dă guvernului de a vinde statornic sau a da cu embatic părţi de pămînt de pe domeniele sale, de pe moşiile aşezămintelor bisericeşti şi de binefacere, şi de pe moşiile aşezămintelor publice".

„Articolul 18. Statul, pe domeniele sale, pe moşiile aşezămintelor bisericeşti şi de binefacere, precum şi pe toate moşiile aşezămintelor publice se autorizâ, cu învoirea puterilor legiuitoare, a vinde statornic sau a da cu embatic părţi de pămînt de cultură acelor din locuitori aşezaţi pe acele domenie şi moşii sau şi altor nou veniţi cari vor voi să facă asemenea cumpărături.

Articolul 19. Pomenitele înstrăinări se vor face prin mijlocirea şi sub îngrijirea miniştrilor de finance şi de culte, conform dispoziţiunelor de mai jos.

Articolul 20. Dreptul de a se folosi de această autorizare îl vor avea toţi locuitorii săteni cultivatori din cuprinsul Principatelor Unite, precum şi toţi aceï ce ar veni de peste hotar de origine şi naţiune română, spre a se ocupa de cultura pămîntului, renunţînd la protecţiune şi naţionalitate străină".

Aceasta este legea Comisiunii centrale. Legea lui Barbu Catargi, la capitolul III, iată ce zicea:

„Capitolul III. Despre autorizarea ce se dă guvernului de a vinde statornic părţi de pămînt de pe domeniele sale, de pe moşiile aşezămintelor bisericeşti şi de binefacere, şi de pe moşiile aşezămintelor publice.

Articolul 31. Statul, pe domeniele sale, pe moşiile aşezămintelor bisericeşti şi de binefacere, precum şi pe toate moşiile aşezămintelor publice, se autorizâ a vinde statornic, cu învoirea puterilor legiuitoare, conform articolului 36 de mai jos, părţi de pămînt de cultură acelor din locuitorii aşezaţi pe acele domenie şi moşii sau şi altor din noui veniţi cari vor voi să facă asemenea cumpărături.

Articolul 32. Pomenitele înstrăinări se vor face prin mijlocirea şi sub privighearea miniştrilor de finance şi de culte, conform dispoziţiunilor de mai jos.

Articolul 33. Dreptul de a se folosi de această autorizare îl vor avea toţi locuitorii săteni cultivatori din cuprinsul Principatelor Unite, precum şi toţi acei ce ar veni de peste hotar, de origină şi naţiune română, spre a se ocupa de cultura pămîntului, renunţînd la protecţiune străină".

Domnilor, această parte a legii votată de Comisiunea centrală, această lege a lui Barbu Catargiu s-a cuprins din cuvînt în cuvînt în decretul domnului Cuza, căci ce zice Consiliul de stat? Zice: În cestiunea rurale, în cestiunea împroprietăririi ţăranilor, în cestiunea emancipării proprietăţii, venim cu ideele noastre; dară, în cît se atinge de populaţiunile viitoare, să împărtăşim ideele lor, să împrumutăm ideele conservatorilor, să copiem din cuvînt în cuvînt capitolele I şi III din legea Comisiunii centrale, votată de partitul conservator sub ministerul Barbu Catargiu. Şi astfel dreptul care-l aveau însurăţeii pe moşiile particulare s-a rădicat, s-a emancipat proprietatea particulară, s-a sfîrşit cu cestiunea sociale, şi cînd a venit o cestiune economică, o cestiune cu totul de folos pentru stat, nu spre despuierea lui, s-a făcut aceasta.

Acum se zice: Pentru ce atunci s-au arătat numai patru mii de însurăţei? Pentru că legea rurale în Ţara Românească nu a fost primită

de țărani; țăranii aveau o stare de lucruri ce era un adevărat comunism în Țara Românească.

Legea domnului Știrbei de la 1851 nu s-a putut aplica și proprietarii au fost siliți să facă o învoire prin care țăranii se îndatorau să lucreze proprietarului, pe lîngă acele zile, două pogoane. Dară ce era aci? Nu erau în stare proprietarii să se învoiască cu țăranii. Și pentru ce? Pentru că era statul un adevărat comunist, adevărat socialist. Această stare de lucruri făcea o concurență grozavă proprietății particulare. În adevăr, ce era în condițiunile statului?

Era că arendașii nu au voie să ia de la țărani decît din șapte una; aceasta pentru toate moșiile statului. Prin urmare, cînd proprietarul venea să se învoiască și-i cerea să-i dea din cinci una, țăranul îi răspundea: Dară ce nevoie am de domnia-ta? Îți fac 21 de zile ce sînt dator și apoi mă duc alături sau în altă parte unde dau din șapte una.

Iată cum era situațiunea cînd s-a promulgat legea.

Ce s-a zis de țărani? — Foarte bine face legea; dară ce mă fac eu cu vitele mele cu 8—9 pogoane? Țăranii din Țara Românească sînt mai bogați decît în Moldova. Unde mă duc eu? Să mă duc și să mă învoiesc cu proprietarul, îmi zici? Așa este, dară proprietarul nu are să-mi ceară patru lei de o vită mare, cum plăteam pînă acum, ci are să-mi ia 12 și 14 lei.

Și, dară, dacă proprietatea particularilor s-a emancipat, apoi s-a emancipat și statul, căci îndată după promulgarea legii rurale au căzut și toate acele condițiuni cari pînă atunci figurau în contractele de arendare a moșiilor statului; astăzi nu mai este acel articol prin care se zicea arendașului: Nu ai voie să iei de la țărani decît din șapte una.

De atunci, domnilor, veniturile în Țara Românească s-au sporit, și pentru ce? Pentru că astăzi în Țara Românească învoielele pentru prisoase nu mai sînt din cinci una, și mai cu seamă în județul Ilfov, unde sînt plăși în cari învoielele se fac astăzi cu din trei una, și alte localități unde se ia una și una, precum în Mostiștea.

Ei bine, domnilor, vă întreb, unde se auzea înainte de 1864 de asemenea învoieli?

De aceea țăranii erau foarte îngrijiți și erau în contra acestei legi care le lua drepturile ce aveau înainte pe toate moșiile particulare. Și eu atunci ce le spuneam? Le spuneam: așa este, nu mai aveți nici unul din vechile drepturi pe moșiile particulare, dară aveți dreptul astăzi să mulțămiți pe părinții voștri, și dacă veți avea copii mulți, atunci ei vor merge pe moșiile statului. Tot așa era și cu preoții; și aceștia făceau o propagandă grozavă prin toată țara, cînd au văzut că le-am luat pămîntul din mînele lor și l-am dat bisericei. Asemenea și proprietarii nu au voit să primească legea la început, însă cînd au văzut care este dreptul lor, atunci s-au potolit.

În asemenea împregiurări, domnilor, s-a făcut acea catagrafie prin care s-a dovedit numai 4 000 de însurăței. Acum însă, cînd s-a văzut că nu sînt numai patru mii, veniți și ziceți că această lege a rămas stearpă, pentru cuvînt că nu s-a aplicat atunci și că astăzi acest articol nu se mai poate aplica. Nu uitați însă că această lege este pusă sub garanția Constituțiunii, căci cînd s-a votat Constituțiunea s-a zis: bună sau rea, această lege fiind o lege sociale, ea trebuie garantată; și cînd Constituanta a venit și a hotărît vînzarea domenielor statului [8], ei bine! în legea aceea, prin care s-a decis vînzarea domenielor statului, s-a pus un anume articol,

care este scos din legea rurale și prin care se hotărăște ca vînzarea să se facă conform cu legea rurale, și anume la însurăței.

Dară s-a zis că această lege nu s-a pus în lucrare.

Domnilor, nu uitați că a fost o revoluțiune în această țară, care a adus o perturbațiune, care a adus schimbare de domn, schimbare de idee; dacă ministerele cari s-au succedat nu au voit să se atingă de această cestiune, cu toate acestea pînă în ziua de astăzi nu s-a tăgăduit acest drept, căci este legea în privința aceasta prin care s-a întins acest drept pînă și chiar la mahalagii. Oare nu a socotit statul că face un act socialist cînd a făcut legea aceea prin care a autorizat guvernul să vînză la Herăstrău, Văcărești, Iepureni etc., și să vînză aceste moșii în loturi de nu-mi aduc aminte cîte pogoane sau fălci fiecare lot, și să le dea mahalagiilor? Și aceasta a făcut-o negreșit numai într-un simț național, căci a crezut că este bine ca să vînză pămîntul, mai cu seamă de pe proprietățile statului dimpregiurul Iașilor, pentru ca să facă un zid din elementul român împregiurul acestui oraș, ocupat de elemente străine.

Dară mi se va zice: Domnia-ta cînd ai fost ministru, de ce nu ai făcut-o? Ei bine, eu am făcut ceea ce am putut, am făcut un inventariu, și acel inventariu, precum v-a spus domnul ministru de finance, se află și astăzi în ministeriu cu toate lămuririle cerute. Aceasta, cît pentru cestiunea de drept.

Acum vin la cestiunea de fapt, care vi se înfățișează subt aspectul că s-ar prăda domeniele statului: 800 000 de pogoane! zice domnul Văsescu înspăimîntat și căutînd să înspăimînte și pe alții. Un alt orator a zis că cum se poate crede că țăranii au să se ducă de la munte la șes, și de la șes la baltă? Avea dreptate acel onor. deputat. Așa este, domnilor; dară întîi să vedem dacă acei carii s-au înscris că au dreptul la împroprietărire pe moșiile statului sînt în adevăr de acei însurăței pe cari-i prevede legea. Și din acei 4 000 însurăței au toți dreptul la împroprietărire? Jumătate din ei au moștenit pămîntul de la părinții lor; vor fi alții cari se vor mulțămi și pe o căsuță, numai să rămînă în satul unde s-au născut. Țăranul nostru nu este nomad, nu iubește a se strămuta de la un loc la altul.

Cine dară ne vorbește de prădarea moșiilor statului? Acei care cereau ca țara aceasta să nu fie populată de colonii străine! Apoi, colonii străine nu ați voit — și bine ați făcut; nu voiți acum nici colonizarea pustiilor noastre cu români? Vă convine să aveți proletari prin sate, mai bine decît să trămiteți oamenii de prisos ca să populeze întinsele noastre bărăgane? Să populeze Tusla, *trei sute mii pogoane*, domnilor, cari n-au duoi locuitori!... moșii mari, moșii de cîte 11 mii fălci, cari au numai cîte două sute locuitori astăzi!... Berceștii cari, de ar avea o mie de locuitori, ar da arendă 15 000 galbeni! Ei bine! Aide să lăsăm cestiunea de drept deoparte; de ce nu faceți măcar ceea ce au făcut străinii? Cînd s-au luat gurele Dunării[9] de către tătari, ei au gonit tot elementul românesc din Bugeac și l-a înlocuit cu tătari; s-a luat Basarabia de ruși, s-au gonit tătarii și s-a populat țara cu ruși; și noi, mulțămită Europei, sîngelui generos al Europei care s-a vărsat pentru noi, am redobîndit gurele Dunării și n-am trămis acolo un singur român! Vedeți acolo o populațiune care are drepturi de cetățeni români, dară între care nu e nici un român! Știți ce s-a întîmplat la Ismail! Rușinea au pățit-o românii, și acolo nu era un singur român. Este, domnilor, de trebuință să românizăm acele domenuri vaste, mîndre și frumoase, pe cari astăzi nu le posedăm decît cu numele.

Vine domnul Văsescu şi ne ameninţă: Staţi! ne zice domnia-sa; am să merg la tribunal ca să-mi ţiu moşiile! În sfîrşit, toate fricele se pun în joc, toate spaimele cari sînt de natură a cîştiga inimele domniilor-voastre la teoriile domniei-sale!

N-are să fie nimica, domnilor, din toate acestea; sînt; are ţara aceasta moşii destule. Sînt în Moldova moşii de cîte 10—12 mii fălci, cari astăzi se arendează numai cu 1 500 galbeni, pentru cuvîntul că n-au pe dînsele locuitori. Trămiteţi-i acolo; nu vă speriaţi; nu întemeiaţi nici un drept; nu se agită cu aceasta cestiunea sociale.

Mult mai rău va fi cînd veţi urma teoria domnului Văsescu. Căci, ce este? Este, domnilor, că ţara, Camera, să facă ceea ce un particular care se respectă nu face niciodată. Domnia-sa a zis: Împroprietărirea însurăţeilor a fost numai o promisiune. Fie! Dară promisiunea ţărei, promisiunea României să nu se împlinească de reprezentanţii ei? Dară poate să fie un lucru mai imorale, mai neauzit în o ţară, în verio parte a lumii, ca promisiunea unei ţări, promisiune solemnă dată prin lege, să nu se realizeze!...

O voce: Decret, nu lege.

Ei bine, domnilor, de ce veniţi cu aceste pasiuni? Constituţiunea dumneavoastră, legea cea mare a ţărei n-a primit-o, n-a consacrat-o? Lovirea de stat a căzut, domnul a căzut; alţi oameni au venit, alt regim; vedeţi Constituţiunea elaborată de dumneavoastră: legea rurale este sub scutul Constituţiunii.

Eu aş dori, domnilor, ca în privinţa populaţiunilor rurali să faceţi şi dumneavoastră, Cameră conservatoare, să faceţi şi dumneavoastră ceva; pentru ce? Pentru că atunci veţi avea dreptul să osîndiţi şi lovirea de stat, şi decretul. Dară daca dumneavoastră şi în cestiunea aceasta nu veţi face alt decît să trămiteţi moţiunea la calendele grece, la secţiuni din nou, cu aceasta am onoare să vă declar că vă arătaţi neputincioşi, şi atunci daţi dreptul Comisiunii internaţionale, care la 1859 zicea asupra împroprietăririi ţăranului român: cestiunea aceasta nu se poate rezolva de părţile interesate, de părţile împricinate. Facă, domnilor, şi regimul actuale ceva în cestiunea însurăţeilor; lăsaţi orice opiniuni asupra miniştrilor şi a oamenilor de la 2 Mai [10]. Aci, înainte de toate, sînt om de ordine, nu-mi plac revoluţiunile, tulburările, şi de aceea voiesc ca Camera aceasta să facă şi ea ceva; nu voiesc ca legea rurale să fie o legendă numai a regimului trecut; aş dori ca ea să fie de asemenea şi legenda regimului actuale. Nimic, domnilor, nu face un regim mai popular decît îndestularea gloatelor.

Dară prădăm moşiile statului!... Ce durere mare! Am perdut atîtea şi atîtea domenie cu împrumuturi etc. etc., şi acum, cînd e vorba de ţăranii români, de fiii României, perdem prea mult, perdem tot! Cinci galbeni de pogon! În judeţul Cahul, Dorohoi, chiar în Fălciu, cu cît se vinde oare falcea? Cu 12 galbeni...

Eu socotesc, domnilor, că cu cît dumneavoastră vă veţi grăbi să faceţi această clasă de locuitori proprietari, cu cît vă veţi sili ca fiecare din ei să aibă ceva, să-şi aibă bucata lui de pămînt, cu atît veţi întinde mai mult în ţară principiele conservatoare, şi aceasta pentru că dumneavoastră ştiţi că nimic nu face pe om conservator ca proprietatea.

Eu socotesc iarăşi că cu cît vă veţi sili a face pe aceşti oameni ca să aibă pămîntul lor, cu atît veţi face mai mult dintr-înşii buni cetăţeni,

pentru că atunci, în loc de a fi proletari pe drumuri, își vor iubi și apăra țara, pentru că vor ști că astfel își vor apăra și pămîntul lor, moșia lor.

Vă întreb dară : credeți dumneavoastră că este prudent, că este bine ca pe acești oameni, în loc să-i aveți în țară un sprijin al principielor conservatoare, să-i aveți proletari? Voiți dumneavoastră să rădicați și la noi cestiuni de acelea cari au produs în timpul nostru Internaționala? Voiți dumneavoastră ca această plagă sociale, care s-a întins mai asupra lumii întregi, să se întindă și asupra noastră? Credeți că este bine că, după ce noi avem să combatem destule rele sociale, să mai avem să luptăm și în contra acestei puteri răsturnătoare care amenință lumea? Și ca să demonstru funesta putere a Internaționalei și ca să vă arăt ce proporțiuni ia pe fiecare zi, să-mi permită domnul Brătianu, care a vorbit asupra acestei cestiuni ca un adevărat savant ce este, o zic foarte serios, să îmi permită a-i cita că un om însemnat, John Bright [11], și-a permis de a combate în bătrîna și flegmatica Engliteră principiul proprietății engleze, și acest om este un ministru în Englitera.

Și în fața unor asemeni lucruri amenințătoare pentru societate, cînd noi putem să depărtăm poate pentru totdeauna, sau cel puțin cu sute de ani înainte, toate cestiunile de dezordine sociale pe cari le trage fatalemente după sine proletariatul, cînd, departe de aceasta, avem un mijloc fericit în mînă de a face în parte ca moșiile statului, cari multe astăzi stau pustii, să producă de 4, 5 și 10 ori mai mult decît produc, de a face în general ca agricultura să se dezvolte într-un grad foarte mare, de a face în fine ca bogăția și prosperitatea țărei să se mărească în proporțiuni însemnate, înduoi-ne-vom de a da pămînt acestor locuitori? Poate să fie oameni cari să se înduoiască încă, aceia însă pe de o parte vor lipsi țara de un motor puternic de prosperitate, și pe de alta vor aduce asupra capului ei rele mari, nenorociri mari, pe cari ar fi putut să le înlăture cu mijlocul acesta.

Sînt însă unii cari își închipuiesc că, daca se va da o parte oarecare de pămînt din moșiile statului la acești locuitori, statul va perde foarte mult, fiindcă va fi silit să-l vîndă cu un preț prea mic.

Ei bine, se înșeală acei cari cred aceasta; departe de a perde, statul va cîștiga înduoit. Fac apel pentru aceasta, ca să iau un exemplu, la onor. domn Văsescu. Domnul Văsescu are astăzi luată de la stat în arendă moșia Bălcești, pe care avînd acum numai 200 de locuitori plătește 4 000 galbeni. Fac apel la domnia-sa să declare daca, cînd această moșie ar avea 4 000 de locuitori, nu ar da 15 000 galbeni arendă? Astfel că statul ar cîștiga o arendă întreită mai mare, plus dobînda banilor pe cari i-ar lua de la locuitori pentru pămînturile date și care s-ar urca și aceea la verio duoă mii galbeni pe an. Și tot astfel este, domnilor, și cu mai multe alte moșii ale statului cari astăzi stau mai pustii, tot astfel este, de exemplu, cu Hanesenii, Danu și altele, pe cari acum statul nu prinde nimic în raport cu întinderea lor și cari, cînd vor fi populate, îi vor da un venit încincit și înzecit poate.

Așadară, domnilor, eu vă rog să luați în considerare moțiunea aceasta; să o discutați și să căutați a face ceva pentru acei locuitori. Veți găsi însă că această propunere nu este bine făcută; să facem alta nouă, să o discutăm pe aceea, să ne înțelegem, Cameră și minister, și să ajungem cu toții la un rezultat. Vom lăsa, dacă voiți, deoparte cestiunea de drept, vom lăsa deoparte legea rurale și vom căuta cum să facem să fie populate cu români, în interesul prosperității generale și a românismului acele pustii.

Vedeţi, domnilor, că astfel eu am venit la o concluziune, care sper că va fi primită de dumneavoastră toţi [12]. *(Aplauze.)*

„Monitor" 1872, nr. 287, p. 1 557, col. 4—p. 1 558, col. 5.

NOTE

[1] Pe biroul Adunării se depusese o moţiune privind drepturile însurăţeilor, pornind de la interpretarea legii din 1864. Adunarea era invitată ca în spiritul acesteia să stabilească exact numărul celor îndreptăţiţi a primi pămînt, să fixeze preţurile şi să determine lotizările pe moşiile sau domeniile statului neipotecate. Autorii ei erau: V. Boerescu, G. Manu, C. Grădişteanu, P. Zăgănescu etc.

D. Văsescu, după un discurs prolix, propusese respingerea moţiunii.

[2] G. Brătianu spusese că însurăţeii nu au nici un drept; nu lucraseră niciodată pe moşii şi statul nu avea nici o obligaţie faţă de ei. Recomanda, de aceea, să fie împroprietăriţi doar cei îndreptăţiţi după legea din 1864: „Aceasta este soluţiunea logică pe care o aştept de la această Cameră, soluţiune care nu aleargă după popularitate, dară care are în vedere de aproape interesele ţării".

[3] Manolache Costache.

[4] Pentru toată legislaţia agrară adoptată în timpul domniei lui Al. I. Cuza, premergătoare reformei din 1864, vezi prezentarea amănunţită în lucrarea lui N. Adăniloaie şi D. Berindei, *Reforma agrară din 1864*, Bucureşti, 1967.

[5] Vezi supra p. 56, nota 28.

[6] Vezi V. Maciu, *Caracterul legiuirilor agrare din România din deceniile VI şi VII ale secolului XIX*, în *Comunicări şi articole de istorie*, Bucureşti, 1955 (extras) şi art. ns. *Date privind legiuirea agrară a Moldovei din 1851*, în „Studii", XVII, 1964, nr. 5, p. 1077—1 096.

[7] Vezi supra p. 56, nota 28.

[8] Vezi partea I a volumului, p. 435 şi urm., p. 461 şi urm., p. 469 şi urm., p. 474 şi urm., p. 479 şi urm.

[9] Vezi partea a II-a a volumului, p. 120, nota 7, p. 278, nota 4.

[10] Vezi partea I a volumului, p. 50, nota 3.

[11] John Bright (1811—1889), om politic liberal, apropiat lui Cobden. A militat împotriva amestecului bisericii în învăţămînt, pentru reglementarea orelor de muncă în industrie, liberul schimb, admiterea evreilor în Parlament. Ministru într-un guvern Gladstone. În 1868 s-a pronunţat pentru reforma agrară în Irlanda. Vezi G. M. Trevelyan, *The life of John Bright*, Londra, 1925 (ed. a II-a).

[12] Moţiunea a fost primită de Adunare cu 70 de voturi pentru şi şapte împotrivă.

Discurs pe marginea proiectului de lege privind acordarea unor credite extraordinare ministrului lucrărilor publice *

Domnilor deputaţi, rog mai nainte de toate pe onor. domn ministru al lucrărilor publice [1], şi fostul meu coleg, să fie bine încredinţat că, combătînd acest project, nu fac o luptă de actualitate.

Domnul ministru [al] lucrărilor publice: Ai de gînd să-l combaţi? Îţi mulţumesc.

Zic că nu fac o luptă de actualitate, însă voi să atrag luarea-aminte a Camerei asupra acelor objecte cari urmează să se trămită la expoziţiunea de la Viena [2]. Înainte de a ne decide să trămitem şi noi ceva la expoziţiune, trebuie să avem ce trămite, trebuie să avem ceva de expus. Ce este, domnilor, o expoziţiune universale sau internaţionale? Este o

* Şedinţa din 15 decembrie 1872.

expoziţiune numai de curiozitate? O expoziţiune de arte? Sau o expoziţiune practică, unde toate naţiunile vin şi arată izvoarele lor de agricultură, de comerciu, de industrie de tot felul? Prin urmare, înainte de a expune, trebuie să vedem daca avem comerciu, daca avem agricultură, daca avem vreo industrie?

În adevăr, domnilor, şi încă o dată declar că fac abstracţiune de persoana domnului Creţulescu, în adevăr în budget vedem figurînd: Ministerul Agriculturei, Comerciului şi Lucrărilor Publice, în adevăr pe tabla acestui minister şi pe adresele sale vedem figurînd acest titlu. Dară mă adresez la lealitatea onor. domn Creţulescu, să-mi spună daca în cancelaria domniei-sale are un dosar, [un] singur dosar lucrător pentru industria ţărei? Îmi permit a-l ruga să-mi spună dacă în timp de un an şi jumătate domnia-sa a subscris o singură hîrtie privitoare la dezvoltarea agriculturei şi comerciului sau cel puţin a luat informaţiuni despre acestea? Îl rog să-mi spună dacă are vreun dosar în privinţa îmbunătăţirii agriculturii noastre? În privinţa comerciului este un dosar, şi foarte mare, însă dosarul acela se află la Ministerul Financelor, unde comercianţii, fie agricultori, fie industriaşi, sînt trecuţi cu dări, dări şi iar dări. Astăzi comercianţii, producătorii, ţăranii cari s-ar hotărî să trămită cu drumul de fer o bucată de brînză, sau un coş cu ouă pentru Bucureşti, plăteşte pentru cărţulie un franc. Am plătit eu. În Austria cea îngenuncheată de dări se plăteşte 5 creuţari.

Mă simt foarte fericit de ocaziunea ce găsesc astăzi, căci cestiunile de industria ţărei nu vin la Cameră decît cînd aveţi soldarea personalului ministerului, sau din timp în timp, cînd se cere cîte un credit pentru expoziţiune.

De mai nainte declar că sînt foarte recunoscător domnului ministru de informaţiunea ce ne-a dat, că avem un local de minune, frumos cu desăvîrşire. Prea frumos are să fie, foarte frumoasă arhitectură, lucruri de artă, de lux toate are să fie, însă în întru n-are să fie nimic.

Încep a mă explica. Ţara aceasta are şi ea o industrie, a făcut un mic progres prin activitatea personale a proprietarilor, nu a guvernului, şi cînd zic guvern, nu vorbesc numai de cel actual, generalizez cestiunea, mă pun şi pe mine, mă fac şi eu răspunzător. Nu voiu să fac aci un curs, dară ştiţi că întîi vine agricultura şi apoi industria. S-a făcut şi la noi fabrici de sticlă, de hîrtie, de tăbăcărie, de săpun [3]... Vorbesc şi ceva pentru mine, am făcut şi eu o nenorocită fabrică de postav, cea mai mare fabrică din ţară, care mă costă 60 000 galbeni, tot rodul vieţii mele şi zestrea femeiei mele, şi-mi raportă 250 galbeni, pe car-i plătesc directorului fabricii, şi 60 galbeni patentă, pentru o fabrică ale cărei scaune, cum se zice, putrezesc. Din toate fabricele din ţară, numai cele de spirt produc ceva, toate cele[l]alte fabrici sînt căzute, toate dorm în ţara aceasta. Ei bine, într-un interval atît de mare ce a făcut ministerul pînă acum? Tras-a măcar o perdeluţă mică şi să se întrebe ce e de făcut spre a se încuragia această industrie născîndă? Nimic, ba încă ce? Domnul ministru a numit acum pentru expoziţiune o comisiune, şi pe cine a numit în acea comisiune? A numit artişti. Domnul Bolliac ca artist este la locul său, dară ca comerciant este ca fiinţa cea mai necunoscătoare din lume. *(Ilaritate.)* Domnul Stăncescu, pictor, domnul Poenaru, un respectabile bătrîn [4]. Dară ce are a face aceste onorabile persoane cu o expoziţiune, nu de tablouri, nu de statue sau de numismatică, ci de comerciu şi industrie, de pele, postav, vin, spirt etc.? Vedeţi dară că nimic nu se face pentru a dezvolta aceste industrii. Nu s-au chemat măcar oameni

cari să poată spune, să poată deştepta ceva. Oamenii din comisiune s-au ocupat de statue, de sculptură, de atîtea lucruri frumoase, dară cu cari nu avem să luăm nici măcar o menţiune onorabile, pentru că, deşi avem în ţară la noi sculptură şi pictură, dară am spus că partea practică a expoziţiunii e schimbul, e comerciul internaţional, şi naţiunile civilizate n-au să vină la noi să cumpere sculpturile şi tablourile noastre, ci de vor avea ceva de cumpărat are să fie materiile primitive, cari pot fi aci mai ieftine decît aiurea. Apoi persoanele numite nu sînt în stare să spuie mişcarea acestor producţiuni.

Vin la agricultură. Ce a făcut domnul ministru? A trămis prin ţară şi a luat... Nu vorbesc de abuzuri, căci nu cred să fi fost în gradul arătat de domnul Brătianu [5]; negreşit domnul ministru s-a adresat pe la prefecţi, şi aceştia au trămis pe la proprietarii cunoscuţi de au adunat cîte ceva. Rezultatul e că şi în această privinţă avem să fim cei mai înapoiaţi. Fiecare din dumneavoastră ştie că comerciul nostru de export a căzut, mai cu seamă din cauză că calităţile noastre sînt astăzi foarte inferioare. N-avem să arătăm nimic în Viena care să fie de o calitate mai superioară. La expoziţiunea din Paris, unde s-au chibzuit mult timp şi nu s-a improvizat o expoziţiune, cu toate acestea ştiţi cum se observau grînele noastre? Am fost acolo. Domnul Odobescu şi domnul Alexandri [6], ca să mai atragă ochii oamenilor şi spre objectele expuse de noi, au găsit un artist care a improvizat o moară nesfîrşită; în moara aceea s-a pus grîul nostru care curgea necontenit şi veneau gură-cască de se uita la moara aceea cum curgea grîul. *(Ilaritate.)* Comercianţii serioşi însă nu se uitau nici unul. În Viena, comercianţii cunosc mai bine agricultura noastră decît noi. Dacă în Ministerul Lucrărilor Publice de la noi nu se găsesc ştiinţe statistice, consulatele austriace au dosarele lor, şi Ministerul Lucrărilor Publice din Viena are raporturile cele mai savante, cele mai raţionale şi cele mai complecte despre mişcarea comerciului nostru, despre felul productivităţii, despre ieftinătate sau scumpătate, care se comunică Camerei de comerciu, şi aceasta comercianţilor. Ştiu tot, şi niciodată carta care domnul ministru va voi să o facă pentru a arăta calităţile noastre, productivitatea noastră, nu va ajunge pînă la genunchiul raporturilor pe cari le are Ministerul de Comerciu din Viena despre starea noastră industriale, agricole şi comerciale.

Acum, domnilor, voi să vă arăt încă un ce: din şase în şase ani, din patru în patru ani, se vine şi se cere din credite să le cheltuiţi cu expoziţiunile. Am cheltuit cu expoziţia din Paris un milion. Ei bine, dacă acel milion s-ar fi întrebuinţat în cumpărarea de seminţe bune, în aducerea de grîu de la Taganroc, din Polonia, de la ferma model din Francia şi s-ar fi împărţit între agricultori, şi dacă s-ar fi întrebuinţat de altă parte în cumpărarea de soiuri de boi de neam bun, dacă s-ar fi pus nişte premii ca să încurajeze industria, credeţi-mă că am fi mers mult mai departe, deoarece din acea expoziţiune nu am cîştigat nimic.

Domnul C. Grădişteanu: Trebuie mai întîi să producem şi apoi să expunem.

Aşa trebuie, mai întîi să producem ca să expunem ceva, căci prin expoziţia de la Paris n-am cîştigat nimic, nu a venit un cumpărător mai mult în ţara noastră ca să cumpere ceva, pentru că nu am arătat nimic. Onor. domn ministru ne-a spus că a trămis prin monastiri oameni de gust ca să aducă lucruri pentru expoziţiune. În monastiri!.. Acolo unde misiunea oamenilor este de a se ruga pentru păcatele noastre, iară nu de a produce, acolo a trămis domnia-sa? Pentru că sînt cîteva maice pe la

Văratec cari produc şaiac? Apoi şaiac avem noi să expunem? Veţi vedea dumneavoastră ce are să producă Turcia, Japonia, şi cred că, atunci cînd vă veţi uita la acestea, vă veţi întoarce înapoi pentru dezgustul ce veţi simţi avînd în vedere objectele expuse de noi. Astă-vară eram în Viena, tocmai pe atunci cînd era vorba de un conflict în care ne aflam cu Austria, că nu ar fi voind să ne acorde loc separat, şi în toate zilele îmi făceam cruce şi zicem : dă Doamne să nu ne dea loc ! Căci ştiam de atunci că nu avem ce expune. Şi dovadă de aceasta este că, acum trei-patru zile, onor. domn ministru mi-a făcut onoarea să-mi ceară ca fabricant mare să-i trămit ceva bucăţi de postav ; apoi, dacă domnia-sa voia aceasta, ar fi trebuit să vorbească cu colegul său de la finance ca să nu taxeze prea mult fabricele, ar fi trebuit să ceară de la ministrul justiţiei să nu pretindă cauţiuni mai mari de la fabricanţii indigeni decît de la cei străini, ar fi trebuit în fine să insiste a nu se aduce din străinătate pînă şi opincele, şi atunci ar fi fost industrie şi ar fi avut atunci domnu[l] ministru ce să expună ; dară astăzi n-are ce expune, şi pentru ca să vă dovedesc, domnilor, aceasta, n-am decît să vă citesc cifrele ce domnul ministru vă cere pentru ca să cheltuiască pentru objecte de expus : suma totală este de 186 000 lei, din cari se scad 20 000 lei prevăzuţi în budgetul anului acesta, şi prin urmare rămîn numai 166 000, din cari 30 000 reclamă domnia-sa numai pentru cumpărarea şi transportarea objectelor de expus. Iată ce mai zice domnia-sa :

„Pentru pregătirea şi tipărirea unui op statistic în mai multe limbi şi alte tipărituri pentru expoziţiune, 4 000 lei.

Pentru cumpărătoare de objecte manufacturiale de blănărie, de pictură şi altele, 12 000 lei".

Domnia-sa cere pentru cumpărătoare de objecte manufacturiale de blănărie şi picture.

Iată, domnilor ! Noi avem să trămitem blăni la Viena cînd şi noi le cumpărăm de la Lipsca? Picture ! Apoi dacă este să se încurajeze pictorii noştri, Ministerul de Culte are un paragraf în budgetul său, să-l mai mărim, să cumpere tablourile acestor pictori pentru muzeul nostru ca să-i încurajăm. Să ne pară bine că artele au început să crească şi în ţara noastră, şi sper că spiritul român, care nu face defect în nimica, se va arăta în chip strălucitor şi aci ; dară la expoziţiunea de grîu să trămitem tablouri? Domniile-noastre faceţi ce voiţi, eu unul declar : mai nainte de a expune, să producem, şi această discuţiune să serve a deştepta buna-voitoarea luare-aminte a domnului ministru al lucrărilor publice, spre a se ocupa de mijloacele cari le poate întrebuinţa ţara pentru dezvoltarea agriculturei şi comerciului nostru.

Poziţiunea noastră politică, greutăţile internaţionale lovesc într-un chip grozav naşterea industriei noastre. Nu avem nici un sistem de protecţiune ; sistemul vamale ce protecţiune acordă industriei noastre? Vă aduceţi aminte că domnul Ioanide, cu ocaziunea interpelaţiunii sale, ce a zis : Domnu[l] ministru Costa-Foru ştie ceva ; şi domnu[l] ministru a zis : Ştiu ce spui, vinurile străine ! Aceste nu vă convin ; însă ştiinţa împămînteneşte orice product care vine din străinătate şi plăteşte vamă ; aşa este, îndată ce un lucru vine din străinătate şi plăteşte vamă devine naţional ; dară alte state împiedică prin măsure vamale ca industria şi comerciul să se facă pămîntean. Vedeţi Francia, care este astăzi lovită, îngenuncheată, cîtă energie pune pentru a apăra comerciul şi industria sa în contra comerciului şi industriei străine. Dară noi, în poziţiunea în care sîntem,

cum voiți să avem vin bun cînd vinul de Bordeaux plătește taxa ca fiecare vin de trei ani de la Drăgășani, Dealu Mare, Odobești, Cotnari, Nicorești etc.? Cum voiți să aveți industrie cînd singura clasă de producători pe care o mai aveam aci, tabacii, vedeți-i astăzi, și le plîngeți de milă. Era un fel de pînză de cînepă care se făcea în țară, astăzi se aduce din străinătate și țăranii nu mai întrebuințează pînza făcută în țară. Așadară, pentru Dumnezeu, să ne ocupăm și de industria noastră, dacă voim să fim o națiune care urmăm pe calea progresului. Interesele comerciale, industriale și agricole astăzi formează în orice țară preocuparea de capetenie și a parlamentelor, și a guvernelor. Noi nu facem nimic, și chiar ceea ce s-a făcut mai nainte nu mai există. Întrebați pe domnu[l] Băleanu, al cărui părinte a făcut patru fabrici frumoase [7] și a cheltuit 50 000 galbeni pentru fabrica de postav și alte 50 000 pentru fabrica de lumînări; nu fac diferență între omul politic și industrial; este fiul tătîne-său, care a cheltuit o avere întreagă ca să dea țărei o industrie. Întrebatu-l-a măcar ce socotește să facem ca industria țărei să fie reprezentată? Nu s-a făcut nimic. Apoi voiți să avem industrie; ei bine, nu vom avea nici o industrie.

Vom avea foarte bune încăperi, ne vom preîmbla prin locuri frumoase, vom lua înghețată, acolo avem să ne întîlnim cu cunoscuții noștri și să ne bucurăm. Dară cu părere de rău vă spui că țara n-are să fie cunoscută mai mult, n-are să cîștige. Țara noastră este recomandată, recomandată prin numărul cel mare de corăbii ce trămite porturile Brăila, Galați și Bechet; este cunoscută prin drumurile de fer cari vor spori acest export. Acolo este recomandațiunea noastră, acolo este expoziținea noastră.

Nu puteți, domnule ministru, cu toată bunăvoința ce aveți, să improvizați o industrie. Aveți niște sugmale, niște voilete făcute de călugărițe ca industrie; cea[l]altă industrie e moartă. Pelării, sticlării, hîrtie veți găsi numai ca curiozități făcute cu 4, 5 și 6 ani mai înainte.

În privința agriculturei veți trămite niște probe foarte proaste.

În privința arhitecturei, n-aveți nimic, veți avea arhitecți în comisiune, ei vor împodobi și așeza foarte frumos grîul nostru; dară negustorul practic, ca englezul care vine acolo, nu se uită la lucrări frumoase; el își zice: Ia să vedem, găsesc eu aci lînă mai bună și mai ieftină decît în Australia? Găsesc eu în România lemne mai bune decît la mine în țară? Găsesc eu în România producte mai bune? Așa face negustorul practic.

România nu se recomandă azi prin calitatea productelor ce exportă, ci prin cantitatea lor, și prin urmare nu avem ce expune.

Replică la o chestiune personală.

Eu voi fi mai restrîns decît domnul Lahovary [8] și nu mă voi încerca să fac profesiunea de credință a opoziținii, cum a făcut domnia-sa pe aceea a majorității, căci am avut ocaziune să vă spun că opoziținea noastră este împestrițată și [în] multe colori. Voi zice numai atîta că ne-au interesat prea mult explicațiunile dintre oratorul majorității și capul cabinetului.

Vin acum la cestiunea personale [9] rădicată de domnul ministru al lucrărilor publice. Am declarat de la început că era o cestiune de localitate. Domnia-sa mi-a zis: Da, așa este. Domnia-sa a mai zis că, daca nu venea cu projectul acesta pentru expoziținea, eu aș fi fost cel dintîi care i-aș fi imputat că a părăsit interesele țărei. Cred că în duoi ani de cînd domnia-sa stă pe banca aceea eu am fost opozantul cel mai blagoslovit din lume. *(Ilaritate.)* N-am făcut cea mai mică interpelare, n-am ridicat cea mai mică greutate. Din cînd în cînd am spus părerea mea; n-am

făcut cestiune personale, am spus numai că ministrul lucrărilor publice există numai cu firma. Dară de vreme ce domnia-sa mi-a răspuns că nu sînt mai multe dosare astăzi decît ce era în vremea domnului Kogălniceanu; ei bine, de la 1864 sînt 8 ani. Apoi, domnilor, e trist ca astăzi, la 1872, după atîția ani, să fie tot acel număr de dosare pentru industria și comerciul țărei care era la 1864.

Dară să-mi permiteți a crede că tot ar fi mai multe, știu că sînt, pentru că în timpul ministerului domnului Dimitrie Ghica s-au sporit dosarele la Ministerul Comerciului și Agriculturei, prin oarecari expoziții, oarecari cercetări agricole făcute prin deosebite județe etc., în fine tot s-a făcut ceva.

Vedeți dară, domnilor, că eu nu fac imputări, decît zic că politica a absorbit prea mult pe diferitele noastre ministerie. Dară, daca mi-ar fi permis, aș întreba unde mai sînt acei tauri frumoși, unde sînt acei frumoși cai percheroni, rasa cea mai frumoasă, adușî de domnul general Florescu, unde mai sînt acele ferme...

Domnul ministru de justiție [10]: Să-ți spun eu unde sînt taurii.

Da, unde mai sînt acei tauri frumoși, acei cai...

Domnul ministru de justiție: Au murit toți pe la pompierii din Galați.

Taurii au murit la pompierii din Galați; îmi pare rău că nu e aci domnul Maiorescu, care zicea adineaori că regretă că se fac bufonării; apoi mai bufonărie decît asta, că taurii au murit la pompierii din Galații...

Domnul ministru de justiție: Caii, nu taurii.

Să poate, dară-mi pare rău și de cai și de tauri.

Domnilor, eu nu vă fac nici o greutate, decît învățat de trista experiență ce am făcut la expoziținea din Paris mă împotrivesc la acest credit, pentru că nu voi să mai figurăm și la Viena cum am figurat la Paris. Mi-ați făcut întrebarea că de ce cînd am votat budgetul nu m-am opus, și acum mă opun? Mai întîi, domnilor, că eu foarte rar iau parte în comisiunea budgetară; dară, chiar dacă atunci aș fi votat pentru acei 20 mii franci, aceasta, cum a zis și domnul Lahovary, nu mă oprește ca acum să pot vota contra acestui credit; votul meu de atunci nu mă leagă întru nimic cu acesta ce sînt chemat să dau astăzi.

Domnilor, numai atît voiesc să vă spun, că n-am folosit nimic cu expoziținea de la Paris; domnilor, știți cine au luat medaliele de aur [11]? A luat una principele Moruzi din Moldova, care n-a expus nimic, și alta s-a dat principelui Știrbey de aici din Muntenia, pentru legea rurale făcută la 1851; apoi fiți siguri, domnilor, că și medaliele de aur de la expoziținea din Viena nu le vor primi decît iarăși oarecari boieri mari...

Domnul ministru de justiție: Întrebați pe deputatul de Ismail să vă spună că a primit medalie ...

Eu vorbesc de medaliele de aur; deputatul de Ismail a primit medalie de argint; apoi, medalie de argint am primit și eu pentru postav. Medalii de argint, da, în privința aceasta pot da mîna cu deputatul de Ismail; dară eu vorbesc de medaliele de aur, din cari una a mai primit-o o damă înaltă pentru un colet de argint format în Rusia.

Așadară, domnilor, eu n-am înțeles a face o imputare ministerului, ci am arătat opiniunea mea, m-am rostit asupra unei cestiuni mari, asupra

agriculturei, comerciului și industriei noastre, care e o cestiune de știință. Apoi a venit domnul Boerescu și a susținut teoriele sale zicînd...

Domnul D. Ghica: Aceasta e cestiune personale, domnule președinte [sic]?

Rog pe domnul D. Ghica să mă lase a vorbi în cestiune personale așa cum o înțeleg eu.

Domnul D. Ghica: În cestiune personale se vorbește așa cum înțelege regulamentul ...

Atunci de ce onor. nostru președinte mă întrerupe numai pe mine și n-a întrerupt și pe oratorele din majoritate cînd făcea profesiunea de credință?

Domnul D. Ghica: Nu prezidam eu. Și apoi nu e un cuvînt că dacă s-a făcut o greșeală o dată să se repete în veci ...

Ei bine, întreb pe domnul D. Ghica dacă dialogul dintre domnia-sa și mine este reglementar?

Așadară, domnilor, eu am fost nenorocit[ul] acela care am spus că Austria, că străinii cunosc mult mai bine decît noi statisticile noastre în privința comerciului, agriculturei, industriei; însă cred că prin aceasta nu am mancat * patriotismului precum a zis domnu[l] Maiorescu și să binevoiască domnia-sa a mă crede și pe mine tot așa de bun patriot ca și domnia-sa, căci singur a spus-o că patriotismul nu este un monopol al nimenui. Eu n-am făcut alta decît am zis că Curtea de Argeș, încă de mult, pînă a nu o duce noi la expozițiuni, s-a desemnat foarte bine de un arhitect austriac, și noi n-am făcut decît s-o plimbăm pe la expozițiuni.

Domnul ministru de resbel [12]*:* Am luat cuvîntul, domnilor, numai pentru a da o mică explicațiune. Onor. domn Kogălniceanu a voit se vede să-și facă un complice, sau știu și eu ce, vorbind despre tauri și zicînd că i-am cumpărat eu ...

Nu taurii, caii percheroni.

Domnul ministru de resbel: Eu n-am cumpărat nici tauri, nici cai. Vă declar însă, domnilor, că este o mare nenorocire cînd aseminea încercări ies vicioase; negreșit că onor. domn Kogălniceanu a avut intențiuni bune, însă a compromis una din instituțiunile cele mai bune și rău vrea să mă ia complice și pe mine în această cestiune, căci eu n-am făcut nimica.

Eu socotesc, domnilor, că toată neliniștea în care se află onor. domn Kogălniceanu în acest moment este pentru că a susținut teorii economice ce domnia-sa știe bine sub ce critică severă au să cadă în gura celor competinți, în gura junilor economiști, cari astăzi combat teoriele învechite de economie politică ale domnului Kogălniceanu. Domnia-sa are un nume cunoscut în Europa; ei bine, ce vor zice străinii, junii economiști, cînd vor auzi asemenea teorii ieșite din gura unui om ca domnu[l] Kogălniceanu? Iată cum se înțelege frămîntarea în care se află în acest moment domnu[l] Kogălniceanu.

Fac scuzele mele onor. domn Florescu dacă i-am atribuit pe nedrept aducerea cailor percheroni. Dară cît fac apel la domnia-sa să spună dacă n-am văzut amînduoi acești cai la Pantilimon și erau foarte frumoși.

Vedeți că nu i-am făcut nici o imputare. Domnia-sa, care a făcut o erghelie din iepile escadroanelor, cînd va veni să ne ceară să aducă cai percheroni, declar că voi vota...

Domnul ministru de resbel: Aveam și eu un secret, și domnia-sa m-a dat de gol. *(Ilaritate.)*

* A se sustrage, a lipsi, din fr. *manquer.*

De ce mă întrerupeți? V-ați legat de mine și mi-ați căutat ceartă, cînd eu am spus un lucru de laudă pentru ministrul care a adus acei cai, căci a îmbunătățit soiul cailor noștri...

O voce: Ministerul Bosianu i-a adus.

Prea bine. Acum în cît privește teoria mea în privința economiei politice, socot să nu e locul acuma să o apăr, dară fiindcă domnia-sa a zis că tinerii au să rîdă de dînsa îi spun că domnia-sa e foarte îmbătrînit în această materie, căci eu susțin tocmai teoriile economiștilor tineri, și anume a lui List [13], modelul economiștilor tineri din toată Germania [14].

„Monitor", 1872, nr. 287, p. 1 560, col. 2—4; p. 1 562, col. 3—4.

NOTE

[1] Proiectul de lege supus discuției prevedea acordarea unui credit extraordinar de 166 150 de lei pentru participarea la expoziția de la Viena. Nicolae Crețulescu, ministrul lucrărilor publice, declarase optimist că România va fi mult mai bine reprezentată decît la Paris, deoarece aici avea pavilion distinct. Cît despre obiecte, declarase vag că se va strădui „să figurăm în această expoziție cît se poate mai bine".

[2] Vezi mai mult în partea a IV-a a volumului, discursul din 15—17 februarie 1875 asupra participării României la expoziția de la Viena, p. 63 și urm.

[3] Vezi mai mult în lucrarea lui G. Zane, *L'industrie roumaine au cours de la seconde moitié du XIX-e siècle*, București, 1973 (vezi p. 203, pentru fabricile lui Băleanu, pomenite în continuare de K., ca și pentru fabrica lui, p. 226).

[4] C. Stăncescu (1837—1909) era profesor la Școala de bele-arte și își făcuse studiile la Paris. Al treilea membru al comisiei era Petrache Poenaru, cunoscutul profesor care avea să moară în 1875.

[5] G. Brătianu spusese că cu ocazia strîngerii obiectelor și mostrelor pentru expoziție s-au comis abuzuri, adunîndu-se cantități exagerat de mari.

[6] Al. Odobescu fusese comisar general al expoziției. Ion Alecsandri îl secondase alături de P. S. Aurelian și alții. Vezi partea I a volumului, notele ns. 1—4 de la p. 267.

[7] Vezi nota 3.

[8] Al. Lahovary îi întrebase pe ministrul lucrărilor publice dacă consideră că României i s-a dat locul ce merită în topografia expoziției și apoi dacă capacitatea economică a țării îngăduie o reprezentare demnă.

[9] N. Crețulescu, furios că K. combătea ideea participării la expoziție, remarcase că tot discursul acestuia tindea să dovedească „incapacitatea guvernului [...] lipsă de energie din partea guvernului și altele multe".

[10] Manolache Costache Iepureanu.

[11] K. este aici puțin pătimaș. Fără discuție stadiul dezvoltării industriale a României era departe de a-i îngădui să se prezinte cu produse competitive la o confruntare internațională. Expozițiile universale din secolul trecut însă nu aveau rigorile celor din ziua de azi. Se punea accentul deocamdată pe cunoașterea reciprocă, pe informarea despre capacitatea economică la modul general și nu în ultimul rînd pe elementele ieșite din comun, pe curiozități.

Cel care parcurge cu răbdare *Catalogue officiel des exposants récompensés par le jury international. Exposition universelle de 1867 à Paris* (ediția a doua, Paris, 1867) găsește mai mulți medaliați români decît s-ar fi așteptat, și aceasta prin comparație cu miile de participanți din Occident și cu produsele expuse de aceștia. De observat că recompensele nu s-au acordat, cele puțin în ceea ce-i privește pe români, doar pentru produsele expuse ca atare, ci și pentru felul cum își exploatau gospodăriile acasă.

Alexandru Moruzi de la Zvoriștea luase medalia de aur pentru crescătoriile sale la această moșie de oi merinos și cai arabi și pentru mașinile agricole și distileria construite aici.

Barbu Știrbei primise o medalie similară pentru cultura duzilor și creșterea viermilor de mătase pe proprietățile sale. În sfîrșit, a treia medalie de aur fusese atribuită guvernului român pentru mostrele de sare gemă și cherestea.

Medalii de argint primiseră următorii expozanți români: expoziția colectivă de lînă; Școala de agricultură de la Pantelimon; „Comisia expoziției din Iași" — pentru colecțiile de produse agroalimentare; Paulquier-Blanc (Galați) pentru fabrica de lumînări și săpunuri;

N. Rosetti Roznovanu pentru cultivarea viței de vie și mostre de vin; Teodor Brătianu (Petrești și Al. Slătineanu (București) pentru ameliorări agricole și experiențe în domeniul inologiei; Jorj (sic) Vasilache (Vulturești) pentru ameliorări agricole și distilerie de rachiu.

Pentru ameliorări agricole, cultura viței de vie, împăduriri sistematice, crescătorii de vite sau poverne fuseseră distinși cu bronz: George Simulescu (Drăgășani), Nicolae Pîcleanu (București), Constantin Bosianu (București), Ion Marghiloman (Buzău), Nicolae Roșu (București), Gheorghe Cozadini (Neamț), Al. Văsescu (Botoșani), Mișa Anastasievici (București), Ion Mirui (București), Ion Brătianu (Pitești). Medalii de bronz au mai primit: Școala de arte și meserii din Iași pentru mașina de egrenat porumb; Waller și Hartman (București) pentru pompe utilizate în agricultură; un Riureanu (București) pentru un plug; Paul Iacovenco pentru mostre de petrol; districtul Buzău pentru mostre de chihlimbar; Muzeul de istorie națională din București pentru oseminte fosile și preparate taxidermice; Vasile Georgescu pentru paste făinoase; frații Papazoglu (București), Hagi Ștefan (Mihalești), Coemgiopol (București), comuna Dudu (Huși), Jorj Vasilache (Slatina), George Stănulescu pentru culturi de tutun; un Donici (Vaslui) pentru mostre de miere și ceară; Vasilache Georgescu (București) pentru ulei de nucă și mac; Tulceanu (Izmail) pentru lînă; văduva George Asan (București) pentru ulei de rapiță; Fialla (București) pentru piei argăsite.

Tot medalii de bronz mai primiseră cei ce au prezentat costume populare, încălțăminte și pălării: Iosif Bunea, o doamnă Lucasievici, soția lui Al. Odobescu (București), Dimonisie (Ocna), Ion Asmaranti (sic) (Piatra); apoi Iosif Brandt, Naco Mincovici și Nicolae Ilie din București.

În sfîrșit, cu mențiuni onorabile au fost remarcați: un Roman (București), Vidats (Craiova) pentru mașini agricole; Foucault (Paris) și N. Rosetti Tețcanu (Bacău), fiecare pentru colecția de petroluri românești; M. Cristescu (București) pentru produse casnice de aramă; Ghica Comănești pentru mostre de lignit și petrol; un Carp (Vaslui), Săvoiu (Tîrgu Jiu) și Jusić (București) pentru mostre de cherestea și colecții de butoaie; cojocarii din București pentru blănuri; I. Răducanu (București) pentru păr de porc; Tache Marin (București) pentru colecția de butoaie; Petcu (Brăila), Balaban (Galați), Jorj Vasilache (Vulturești), Borghetti și Gerbolini (Brăila), Gheorghe Șuțu (Iași), Constantin Nicolae (Suceava) pentru mostre de cereale și derivate; Lucovici (București) pentru probe de seu cerviș*; mănăstirile românești pentru apă de melisă; maicile de la mănăstirea Viforîta pentru un costum popular; Carniole (sic) pentru sigilii și pietre gravate; C. Szathmáry pentru fotografii; Lascăr Bogdan pentru sticlărie; Carpați (sic) pentru bijuterii; Constantin Ianachi (București) și Lazăr Cojocaru (Tîrgoviște) pentru încălțăminte; C. Bucholtzer (București) pentru colecția de ornitologie și entomologie.

În sfîrșit, Powel et Co (Galați) pentru conserve, Evangheli Anastasiu (Galați) și Constantin Urlățeanu (Chițorani) pentru dulcețuri și dr. Rus (Iași) pentru rachiu de cireșe și caise.

[12] I. Em. Florescu.

[13] Fr. List (1789—1846), economist german. Școala protecționismului economic îl revendică drept unul din corifeii săi. A scris *Sistemul material de economie politică* (1840). Vezi M. Bouvier Ajam, *Friedrich List, sa vie, son œuvre, son influence*, Monaco, 1953.

[14] Proiectul a fost luat în considerație cu 66 de voturi pentru și 26 împotrivă și primit cu 61 de voturi pentru și șapte împotrivă.

* Grăsime topită de vacă sau bivol întrebuințată mai ales în bucătăria turcească.

Intervenție în problema lucrărilor edilitare de la București. În replică cu I. Pală *

După cîte a zis onor. domn ministru de interne [1], mie-mi rămîne foarte puține de zis; însă tot îmi voi permite a adăogi două-trei cuvinte și voi zice mai întîi că teoriele domnului Pală [2] nu le voi asemăna decît cu teoriele comunarzilor din Comuna [din] Paris. *(Rîsete.)* În adevăr, este de speriat ceea ce zice domnul Pală; domnia-lui vine și vă vorbește de comuna capitalei României și zice: Trebuie să fim geloși și zeloși de înfrumusețările și îmbunătățirile de cari are trebuință capitala României.

* Ședința din 20 decembrie 1872.

Așa este, nimeni nu contestează aceasta, dară domnia-sa a uitat un lucru; domnia-lui a zis: Domnilor, să vă ocupați cu crearea de mijloace. Dară slavă lui Dumnezeu că nu este sesiune în care nu s-a dat mijloace comunei București și eu socotesc că de acum încolo, în loc să ne ocupăm a mai da mijloace, mai bine să ne ocupăm într-o zi a vedea și cum se întrebuințează aceste mijloace *(aplauze)*; aceasta a uitat domnu[1] Pală și se vede că aceasta nu-i convine domniei-sale, fiindcă domnia-lui vine și zice deodată că nu recunoaște domnului ministru de interne dreptul de a se rosti asupra lucrărilor comunei, fiindcă, zice domnia-lui, avem legea comunale, care ne dă drept să facem noi acele lucrări. Dară, domnilor, dumneavoastră știți foarte bine că după legea comunale, mai ales în cestiuni de sume mari ca acestea, ministrul de interne nu numai are dreptul, dară are chiar datoria d-a zice cuvîntul său, și de la Constituțiunea din 1866 are acest drept și Camera. În adevăr, după Constituțiune, o comună nu se poate lovi nici cu cea mai mică dare măcar fără încuviințarea Camerei, și dumneavoastră ați voi să se lovească comuna capitalei București cu o dare de șapte-opt milioane nu numai fără consimțimîntul Camerei, dară chiar fără consimțimîntul chiar al domnului ministru de interne? Îmbunătățiri voiți? Se poate, dară sînt două soiuri de îmbunătățiri, unele cari prosperă și unele cari conduc la vînzarea cu toba, la baterea darabanei și la vînzarea fondului. Îmi aduc aminte, domnii deputați din Moldova cunosc persoana, eu nu voi să o numesc, era un boier mai de mult care avea o moșie cu un mic venit de șapte-opt sute de galbeni, și s-a hotărît să îmbunătățească moșia sa, și a făcut un palat domnesc pe dînsa; dară cînd a gătit palatul a vîndut moșia ca să plătească palatul. Moșia aceea se află pe malul Siretului. Iată ce-mi este teamă să nu se întîmple cu marele noastre comune urbane ca Bucureștii, Iașii și altele. De aceea eu felicit și mulțumesc, și rareori mulțumesc, dară acum mulțumesc domnului ministru de interne pentru că de la început a zis: Stați, domnilor; n-am să vă las să vă jucați calul, și bine a zis domnia-lui; nu trebuie să se lase astfel comunele să-și joace calul, mai ales pe tărîmul concesiunilor, căci sînt comune unde numai văzduhul nu s-a impus.

Vine domnul Pală și ne vorbește despre acești mari binefăcători ai României, concesionarii cari vin să ne facă propuneri, nu de cîștig pentru ei, ci de binefaceri pentru Țara Românească; ne spune că ne propun să ne rădice planul topografic al Bucureștilor gratis, să ne sape albia Dîmboviței tot gratis și că prin urmare ar trebui să fundăm un premiu *Mothion*[3] ca să decorăm pe acești domni cari au atîta compătimire, atîta dragoste, atîta devotament pentru capitala României, că ei vor să ne scape din noroi, că vor să acopere capitala noastră cu zidiri de marmură, de bronz și chiar de argint. Ei bine, domnilor, trebuie să punem odată capăt acestor tendințe ale străinilor concesionari cari vin cu propunerile lor să ne tenteze la cheltuieli pe cari nu le putem face. Onor. domn Blaremberg nu s-a rostit în fond asupra acestei cestiuni, decît a zis: Ce va să zică aceasta, ca apa noastră de băut să o treacă prin canalurile acelea pe unde trec toate murdăriele orașului?

Domnul C. Racotă: Ca în toate țările civilizate.

Așa!... Onor. domn Racotă zice: Ca în toate țările civilizate. Prea bine. Dară tot un coleg al domniei-sale a zis că dacă gazul nu arde bine cauza este că e plin cu apă. Apoi, negreșit, și apa de băut se va amesteca cu gazul, și zău nu știu dacă o veți putea bea.

Încă o dată dară, domnilor, îmi permit să declar că bine a făcut domnul ministru că şi-a rezervat un control sever asupra actelor primăriei; eu îl rog încă să mai îndoiască acel control, şi împreună cu toţii, Cameră şi guvern, să fixăm o zi în care să ne ocupăm de soartea Bucureştilor, să vedem ce se face cu acele milioane ce de atîta timp percepe comuna, atît din venituri cît şi din împrumuturi, şi în schimbul cărora nu vedem că se face nimic. Se zice că s-a cheltuit un milion cu pavaju[1]. Mă mir de aceasta, pentru că eu nu văd unde vă sînt pavajele cari le faceţi. Vedeţi podul Mogoşoaiei, cu care statul a cheltuit, iară nu comuna, ia vedeţi-l în ce stare este, din cauză că domniile-voastre nu controlaţi pe antreprenorul de gaz ca să paveze bine pe acolo pe unde strică.

De aceea vă rog, domnilor, şi eu ca şi domnul Pală, să hotărîm o zi cînd să ne ocupăm de această cestiune serioasă; comuna va veni să apere lucrările sale, noi vom veni şi vom zice cuvîntul nostru, şi voi vorbi şi eu în această cestiune, căci şi eu sînt din capitală şi mă interesez de prosperitatea ei. Domnul Pală zice că nu recunoaşte dreptul guvernului de a controla comuna în privinţa cheltuielilor. Apoi, domnilor, la alegeri comuna este împreună cu guvernul, după alegeri însă vă răzvrătiţi în contra guvernului cînd voieşte să vă cenzureze în privinţa cheltuielilor. Apoi, dacă voiţi să vă emancipaţi de guvern, să fiţi mai independinţi, căutaţi să vă alegeţi cu meritul dumneavoastră şi atunci a duoa zi rădicaţi-vă în contra guvernului[4]. *(Aplauze.)*

„Monitor", 1873, nr. 3, p. 14, col. 4—5.

NOTE

[1] Lascăr Catargiu spusese că nu va permite municipalităţii Bucureşti să încheie contracte cu concesionarii; ele trebuiau aprobate în prealabil de guvern, căci s-ar putea ca la un moment dat comuna, ajunsă în dificultate, să nu poată face faţă angajamentelor.

[2] Discuţia pornise de la o interpelare a lui C. Blaremberg adresată ministrului de interne asupra unei oferte făcute de municipalitatea Bucureştilor privind concesionarea pavării şi distribuţiei apei, ca şi a canalizării publice (publicată în „Monitorul oficial"). Interpelantul ceruse ca licitaţia să fie amînată pentru ca guvernul să facă studii preliminare, căci sumele angajate erau „colosale". Îşi mai exprimase şi temerea ciudată că „comuna dă voie întreprinzătorului să aşeze tuburile conducătoare prin canalurile [prin] cari se scurg murdăria stradelor".

I. Pală spusese că ofertele sînt interesante, căci cei ce vor face canalizarea asigură şi regularizarea cursului Dîmboviţei şi curăţirea ei. La fel, cei ce executau pavajele aveau să niveleze străzile. Precizase apoi că corpul tehnic al comunei, din care făceau parte arhitecţii Orăscu şi Burelli, întocmise un caiet de sarcini şi lucrarea fusese dezbătută cu maturitate încă din luna martie. În încheiere amintise că Bucureştii sînt cea mai săracă comună din ţară şi avertizase că după vacanţa parlamentară va cere Camerei să ia în discuţie sporirea veniturilor ei.

[3] Premiile Montyon fuseseră înfiinţate de baronul Antoine Jean Auget (1733—1820), economist şi istoric francez. Create între 1780 şi 1787 (pentru arte, literatură, medicină, tehnică şi probleme sociale) şi suspendante în timpul Revoluţiei, au fost reactualizate începînd din 1815. La data discursului rămăsese doar un premiu în valoare de 19 000 de franci, acordat de Academia Franceză cetăţenilor francezi care se distinseseră printr-o faptă „particulièrement vertueuse ou charitable".

[4] S-a adoptat moţiunea lui C. Blaremberg: „Camera, confientă în declaraţiunea ministerului că va priveghea cu toată atenţiunea nişte lucrări atit de importante în privinţa intereselor şi financelor capitalei, trece la ordinea zilei".

Evocare a personalității lui Napoleon al III-lea, prilejuită de moartea acestuia. Depune un subamendament la moțiunea de condoleanțe propusă de George Gr. Cantacuzino *

Domnilor, eu am onoare a vă propune un subamendament la moțiunea domnului Cantacuzin [1], prin care cer ea acest vot al Camerei să se comunice prin președintele Adunării nu tînărului principe, ci ilustrei văduve, și aceasta tocmai pentru ca să depărtăm orice bănuială că noi aci facem politică, pe cînd noi nu ne facem decît datoria, fapt pentru care Francia întreagă nu poate decît să ne laude. *(Aplauze.)*

Mai întîi vin, domnilor, să exprim recunoștința mea guvernului pentru măsurile [2] luate de dînsul în lipsa Adunării de îndată ce a auzit de moartea ilustrului imperatore. Totdeodată declar că nu mă așteptam de la juna generațiune actuale să o văd exprimîndu-se altfel decît cum s-a exprimat prin vocea domnilor Cantacuzin și Lahovary [3]. Și să-mi permită domnul Brătianu[4] să-i spun că nu mă așteptam să aud din gura unui tînăr român ca domnia-sa făcînd procesul lui Napoleon III. Acesta este dreptul și datoria Franciei de a o face. Dreptul și datoria României este numai de a-și aduce aminte de ceea ce a făcut el pentru România. Neapărat că a făcut aceasta mai întotdeauna ajutat de prestigiul și de armele Franciei, dară adesea a fost foarte mult pentru noi numai el singur, adesea a jucat un rol însemnat singur în destinele țărei noastre. Au fost momente cînd imperatorele Napoleon a arătat personal simpatiele sale și a dat energicul și eficacele său sprijin României. Așa, de esemplu, poate că domnul Brătianu nu cunoaște acea pagină din viața politică a lui Napoleon al III-lea, cînd la 1857 voturile Unirii date în partea de dincolo de Milcov au fost înăbușite în urma unei corespondințe a unui mare diplomat al Turciei, al cărui fiu era caimacam în Moldova, corespondință prin care se înlătura ardintele și legitimele dorințe esprimate de Divanul ad-hoc. Din hazard, acea corespondință criminale s-a prins și dîndu-se imperatorelui Napoleon el a pus-o în pozunar și s-a dus singur în Englitera, la Windsor [5], ca să pledeze cauza noastră, și numai el a putut să obțină de la cele[l]alte puteri nimicirea acelor alegeri și recunoașterea Unirii și a celor[l]alte puncturi cerute de Divanul ad-hoc ca dorințe ale țărei. Iată, domnilor, ce a făcut Napoleon al III-lea personal pentru noi... *(Numeroase aplauze.)*

Francia, domnilor, poate să-și aibă cuvintele sale spre a critica purtarea din timpii din urmă a lui Napoleon. Pentru noi Napoleon al III-lea o singură zi n-a greșit *(aplauze prelungite)*, și chiar atunci cînd el poate a avut a se plînge de noi, Napoleon al III-lea a fost binefăcătorul României... *(Aplauze unanime îndelung repetate.)*

Vă rog dară, domnilor, să nu vă uniți nicicum cu domnul Brătianu...

Voci: Nu, nu, fiți sigur.

Rog pe domnul Brătianu ca chiar domnia-sa să revină de la ceea ce a zis și să se unească cu sentimentul unanim al țărei. Rog apoi iarăși pe

* Ședința din 12 ianuarie 1873.

Cameră ca aceste sentimente de regrete și de recunoștință să le exprime nu către fiul fostului imperatore, ci către mama sa. Aceasta nu pentru că noi nu am voi să exprimăm acele sentimente și către fiu, dară pentru că nu voim ca cineva să ne acuze că am căutat să facem prin aceasta un act politic. Nu, domnilor, nu facem aci politică, dară ne facem o împlinire de datorie, datorie de inimă, datorie de recunoștință, care nu poate să lipsească niciodată din partea unei națiuni. Negreșit, domnilor, că mie nu-mi poate fi permis să afirm cu mica mea personalitate lucruri pe cari eu le-am cunoscut; cu toate acestea, nu mă pot opri de a declara că împărăteasa Eugenia[6] însăși a fost întotdeauna demnă de strănepotii romani din cari se trage. Încă ca fată, mai nainte de a se urca pe tronul Franciei, cugeta la soarta colonielor lui Traian dupe țărmurile Dunării de Jos. Această adresă de condoleanță dară va fi pentru dînsa o răsplată pentru sentimentele ce pururea le-a hrănit pentru vechile colonii ale lui Traian, pentru patria noastră. *(Aplauze prelungite și unanime.)*

Voci: Să se citească și subamendamentul domnului Kogălniceanu.

Domnul președinte: Iată ce zice acel subamendament. „Acest vot al Camerei deputaților României, precum și expresiunea de condoleanțe sincere și respectuoase ale sale se vor comunica Maiestății-Sale Eugenia, văduva lui Napoleon III, prin președintele Camerei". Se pune la vot moțiunea cu amendamentul domnului Kogălniceanu și se primește de Adunare în unanimitate, afară de domnul G. Brătianu. *(Aplauze unanime.)*.

„Monitor", 1873, nr. 12, p. 52, col. 3.

NOTE

[1] „Camera României, pătrunsă de durere prin încetarea din viață a lui Napoleon al III-lea și recunoscătoare pentru eminentele servicii aduse cauzei României de fostul împărat, exprimă durerile sale cele mai vii pentru moartea sa".

[2] Fiind vacanță parlamentară, se făcuseră doar servicii funebre la mitropolia din București și în toate bisericile din țară.

[3] George Cantacuzino, înainte de a-și citi moțiunea, spusese că românii datorează un tribut de recunoștință celui ce „în împregiurări grele a susținut, cu prestigiul numelui său și a puterii sale, autonomia și drepturile străbune ale României".

Al. Lahovary fusese foarte vehement împotriva lui George Brătianu și reproducînd cuvintele acestuia că „toate opiniunile sînt respectabile" spusese că „ceea ce nu este respectabile niciodată este ingratitudinea".

[4] G. Brătianu, necontestînd meritele lui Napoleon a III-lea față de România, spusese că era nepolitic a-l omagia postum, căci Franța era acum republică; or, „din momentul în care Napoleon al III-lea nu mai poate fi agreabil Franciei, nu poate fi nici României". Amintise apoi de tratativele acestuia cu Austria pentru schimbarea Principatelor Române unite cu teritorii italiene.

[5] Vezi partea I a volumului, p. 368, nota 2.

[6] Eugenia de Montijo, contesă de Teba (1826—1920), împărătcasă a Franței prin căsătoria, în 1853, cu Napoleon al III-lea. K. a cunoscut-o în timpul călătoriei în Spania. Vezi *Notes sur l'Espagne (1846)* în vol. *Opere*, I, *Beletristică*, ediție de Dan Simonescu, București, 1974, p. 509. K. amintește că mama împărătesei, contesa de Montijo, l-a primit „ca [pe] un fiu al familiei". Fiica sa și prietenele ei au cîntat și jucat din castaniete în fața lui, încît „niciodată nu voi uita plăcutele ceasuri ce am petrecut în această casă și de departe fie-mi iertat a le trimite o aducere-aminte de recunoștință".

Discurs asupra desfășurării ultimelor alegeri. Cu referire la validarea deputaților de Bolgrad *

Domnilor deputați, în privința aleșilor [1], în privința operațiunilor electorale nu am nimic de zis, precum nu am zis nici un cuvînt în privința oricărei alegeri făcute pentru această Cameră, deși am văzut venind în Cameră ca aleși ai colegiului al patrulea oameni ale căror nume nici nu a străbătut la auzul alegătorilor acelor colegie. Aceasta o zic ca să asigur pe domnul ministru de externe [2] că nu viu să fac opozițiune în privința politicei sale, ci vin să susțin un fapt pe care l-am susținut totdeauna, și ca ministru, și ca deputat; de cîte ori am auzit pe domnul Pascal [3] susținînd o teorie ca cea de astăzi, contrarie dreptului sau intereselor statului, eu totdeauna l-am combătut.

Domnilor, în județul Bolgrad nu există proprietate mare, nu există proprietate mică; coloniștii nu numai că [nu] sînt proprietari, dară nici embaticari; ei sînt numai niște posedenți; ei nu sînt nici măcar arendași. Așa este. Chiar legea rurale, care a prevăzut cestiunea aceasta, dă dreptul guvernului să vînză pămînturile lor. Iată articole de lege:

„În modul și cu condițiunele prescrise mai sus, guvernul este autorizat a vinde pe moșiele statului, numite colonii, cît loc privește peste pămîntul ocupat astăzi de aceste colonii".

Pămînturile acelea, domnilor, sînt niște pămînturi pe cari ei le posed fără a avea drepturile unor proprietari [4]. Aceasta o știe toată țara; înșile coloniștii, în cete mari, cari sînt cu miile, vin la Ministerul de Finance pentru aceasta, fiindcă cunosc datoria lor. Ei au niște pămînturi date prin niște statute pe un termen scurt, din timpul guvernului rusesc, și dreptul acela a expirat. Și dovadă că acei coloniști nu pot să pretinză de la noi, cari n-am dat acele statute, ca să le respectăm mai mult decît rușii este, domnilor, că chiar guvernul Rusiei, printr-un ucaz datat de la Ems, în anul 1871, a desființat cu desăvîrșire acele statute. Astăzi în Rusia nu mai există colonii; sînt locuitori ca toți cei[l]alți ai țărei, sînt supuși la dările personale și la contribuțiunea de sînge ca toți cei[l]alți ruși. Și-mi pare rău că domnul ministru de finance nu este aci, fiindcă am avut onoarea de a-i da traducerea oficiale a acelui decret sau ucaz, și-l voi ruga să-l aducă aici ca să vedeți toți dumneavoastră că pămînturile acelea sînt ale statului român nici mai mult, nici mai puțin.

Colegiele, în țara aceasta, după Constituțiune, se împart pe proprietatea mare, pe proprietatea mică, pe proprietatea de case în oraș, adică pe proprietatea fonciară, și pe munca lucrului de pămînt. Județul Bolgrad nu există, domnilor, și dovadă că este așa și el este numai cu numele, și aceasta numai în fața unei neorînduieli, nu știu dacă domnul general Florescu voiește să ia solidaritatea unui fapt ca acela, dară cred că domnia-sa își va aduce aminte cum că pînă la 1860 aceste pămînturi atîrnau, chiar în privința administrațiunilor, de Ministerul de Finance, care avea dreptul de a trămite acolo un intendent; dară, fiindcă cu ocaziunea recrutațiunii a fost acolo împotrivire, atunci guvernul a luat dreptul acesta de la ministrul de finance, și în loc de intendent a numit un prefect și un polițai. Iată, domnilor, ce este acest județ, el n-are tribunal, nu are casierie generale, și toate instituțiunile pe care le votăm noi nu se aplică în

* Ședința din 19 ianuarie 1873.

privința județului Bolgrad, pentru că, mai înainte de toate, el nu este o subdivizie teritoriale; aci sînt niște sate cu pămînturile lor, împrăștiate. Asupra tutulor acestor cestiuni de fapt vă vorbesc în cunoștință de cauză; am fost de zece ori acolo, am fost de trei ori ministru de interne, cunosc toate împregiurările și desfid pe onorabilele meu amic domnul Pascal să spună că este altfel; voi veni atunci cu harta. Însuși domnul ministru de externe a zis-o adineaori, de atîtea ori v-am spus unirea județului Bolgrad cu Ismail. Toți miniștrii de interne au spus aceasta, pentru că Constituțiunea și legile organice nu se pot aplica la județul Bolgrad, pentru că acela nu este județ; pentru că privilegiele pe cari se întemeiază coloniștii sînt deja perimate, desființate încă de la anul 1871, luna iuliu cu decret, ucaz imperiale datat din Ems.

Rog dară pe domnul ministru de finance să ia mai curînd cestiunea aceasta în cercetare, să pună capăt unei stări de lucruri atît de anormale, din care cel care pătimește mai înainte de toate și mai mult este țara.

Domnilor deputați, dumneavoastră care faceți majoritatea, binevoiți, mă adresez la dumneavoastră, și rugați pe minister să se ocupe cu regularea cestiunii Bolgradului de jos și a tuturor domenielor cari sînt acolo. Puteți nu îndoi, ci înzeci veniturile ce luăm de acolo; puteți face ca o mare parte din datoria noastră publică să se plătească cu sporirea acelor venituri. Noi, românii vechi, sîntem chemați să plătim toate dările, și acolo acești oameni, contra Constituțiunii, contra tuturor legilor țărei, ba chiar contra statutelor, de la anul 1857 și pînă astăzi, s-au sustras de la îndatorirele lor. După ei, sînt birnici ai visteriei; ei bine! pînă astăzi ei n-au plătit nici o contribuțiune către țară; tot ce plătesc este numai darea pămîntului.

Așadară, mă folosesc de cazul de față ca să combat teoria domnului Pascal că acolo pămînturile sînt date pe veci coloniștilor. Eu zic: nu! nu este exact, eroare mare, împilătoare pentru țară! Tot ce este în Bolgrad este întemeiat pe o stare de lucruri care nu derivă nici din statute, nici din Constituțiune, nici verio altă lege organică. Guvernul rus, recunoscînd însuși că s-a împlinit termenul statutelor, le-a desființat în luna lui iuliu 1871; și noi, contra Constituțiunii, care abolește toate privilegiile, care zice că toți locuitorii României sînt egali înaintea drepturilor și datorielor, noi să mențînem starea actuale! Sînt acolo cîțiva oameni cari se folosesc de schimbările guvernelor și stăruiesc ca niciodată să se facă ceva acolo. Ministerul actuale ține de duoi ani; doresc să mai țină ca să poată să rezolve cestiunea aceasta contra teoriei domnului Pascal. Sînt acolo, domnilor, 10 milioane pe an cari ar veni și ar spori veniturile noastre. Mă însărcinez să vă probez anume cum acest venit să perde din cauza stării actuale de lucruri.

Cît pentru acei cari sînt proprietari acolo, cari au cumpărat moșia cutare sau cutare, aceștia sînt cîțiva bulgari și aceștia stau pe la moșiile lor, și sînt alegători la județul Cahul. Ei bine, știți cum se fac alegerile acolo? Fiecare colonist zice așa: Tu Nenciule și tu Vîlciule, ai să fii alegător în anul acesta, și-i dau un decret; Nenciu merge cu acest decret și votează pentru deputat. Cari alți deputați vin și se prezintă aci în puterea unui asemenea decret? Veniți trimiși de alegători cu dreptul de proprietate, de moștenire, de zestre, iară nu cu asemenea decrete.

Am avut fericirea de duoă ori ca teoria mea să fie înțeleasă de onor. Cameră; cred că fizionomia acestei Camere nu se va schimba prin venirea între noi a domnilor Catargiu și Costin Vîrnav. Eu, domnilor, ori de cîte

ori se va pune în cestiune soarta județului Bolgrad, voi zice: ștergeți din harta țărei această ficțiune; județul Bolgrad nu există; sînt niște sate aruncate în județul Ismail și Cahul. Dovadă de aceasta sînt chiar țărmurile mării, cari intră pe județul Ismail, căci ce este Șahanul, Jivriana?

Asemenea, domnilor, sînt sate cari trec prin Cahul și merg la Bolgrad. Nu e aci nici poliție, nu este nici o siguranță, nici o dezvoltare a bogăției; legea comunale sufere, legea șoselelor nu este aplicabile, căci o bucată de șosea vine pe Bolgrad și apoi o altă bucată trece pe Ismail. Daca guvernul trecut a menținut aceste privilegii, era de teamă ca ei să nu-și arunce privirile spre guvernul Rusiei, care pe atunci susținea aceste privilegii; dară astăzi, cînd chiar guvernul Rusiei le-a abolit, nu știu cum noi le-am mai menține. Tezaurul public sufere aci o perdere mai bine de 10 milioane, sînt 10 000 locuitori cari nu plătesc mai mult pentru o desetină decît 20 copeice, care face duoi lei. Nu există, domnilor, acolo nici darea personale, nici zecimi, toate dările vechi s-au desființat întemeindu-se pe Constituțiune, precum era întreținerea podurilor, pentru școale etc. Școalele se întrețin de ei, în adevăr, dară știți cum? Regret că nu e prezinte domnul ministrul de culte să vă spună cu ce scop se întrețin ele. Se întrețin, domnilor, cu scop de a bulgariza pe români, căci din 40 de sate 22 sînt compuse de români și sînt numai 18 sate compuse de bulgari și de unii locuitori cari se numesc găgăuți, adică oameni cari nu vorbesc decît turcește. Ei bine, bulgarii pe acești găgăuți îi bulgarizează, pe români îi bulgarizează asemenea. În internatul centrale, unde sînt 40 de interni, nu sînt decît 4 români. În așezămîntul acestor școale din colonii, care li s-a făcut tot de către domnul Vogoridi, se zice că învățămîntul să se predea în duoă limbi, în românește și bulgărește, ceea ce în timpul guvernului rusesc nu le era permis, pentru că sub acel guvern erau obligați a întrebuința în școală numai limba rusă; ei bine, acum ei au exclus cu totul limba română, au pus exclusiv numai limba bulgărească, și în tot gimnaziul lor nu este decît un profesor român.

Ei bine, a venit timpul, domnilor, cînd nimic nu vă împedică, cînd nimeni nu vă oprește să facem ca și această parte a țărei să devină iarăși românească, mai cu seamă cînd astăzi însăși Rusia a desființat statutele lor. A venit timpul cînd să facem și noi pentru această parte românească ceea ce au făcut toți străinii cari au voit s-o înstreineze, a venit timpul să căutăm serios a româniza Gurile Dunării. Această parte a țărei noastre s-a căutat în diferite timpuri a se înstrăina; astfel, cînd au venit turcii au izgonit pe români și au pus în locul lor tătari; astfel apoi, cînd au venit rușii au adus bulgari. Noi nu voim să gonim pe locuitorii dintr-însa de astăzi, dară nici nu voim ca [în] țara noastră un mic număr de străini să dezromânească Gurile Dunării, cari au fost întotdeauna române și pentru care strămoșii noștri și-au vărsat sîngele lor. *(Aplauze.)*

Nu fac, domnilor, din această cestiune o cestiune personale, nici o cestiune politică; faceți cu deputații aleși ce voiți, dară cred că este demn de un guvern care voiește binele țărei să pună odată termen acestei cestiuni, pe care alții au căutat să o dezlege, dară nu au putut din cauza mai multor deficultăți cari existau atunci și cari astăzi nu mai există, dintre care cea mai însemnată era că guvernul rusesc menținea încă statutele pe cari ei se întemeiau spre a fi privilegiați.

Statutele acelea guvernul rusesc le-a desființat, și desființîndu-le a zis coloniștilor din partea sa: De astăzi înainte nu mai aveți nici un privilegiu, nici un drept, nu mai sînteți coloniști, sînteți ruși, faceți parte

ca orice alt locuitor indigen din marele imperiu al tutulor rușilor. Ei bine, încă o dată repet, a venit timpul cînd și noi să zicem acestor coloniști din partea noastră : de astăzi înainte sînteți români, și după cum vă bucurați de toate drepturile de români aveți să vă supuneți și la toate îndatoririle ce trag după sine aceste drepturi [5].

„Monitor", 1873, nr. 22, p. 117, col. 2—4.

NOTE

[1] A. Catargi și Costin Vîrnav.

[2] Ministrul de externe explicase că guvernul a cerut contopirea județelor basarabene într-unul singur, dar Adunarea a refuzat această soluție. Poate că Bolgradul nu era îndrituit să trimită un deputat la colegiul I, dar practica exista încă de la 1854, încît nu vedea de ce s-ar aboli acum sistemul.

[3] A. Pascal pledase pentru validare, deoarece în județ se aflau 26 de proprietari cu un venit de peste 300 de galbeni pe an și un număr și mai mare pentru colegiul II. Faptul că proprietățile nu le aparțineau, ci erau ale statului nu putea fi invocat deoarece la alegere conta *venitul*, nu *proprietatea*.

[4] Vezi supra p. 175, nota 2.

[5] G. Costaforu spusese că K pune problema în mod greșit. Nu era vorba de românizarea Gurilor Dunării, ci de o situație existentă de fapt, și anume: țara avea 33 de județe, între care și Bolgradul. Prin urmare, acesta trebuia reprezentat în Cameră. Îl întrebase apoi pe K. de ce n-a contestat reprezentarea acestui județ în 1864. Și K. a replicat: „Atunci erau țărani, nu erau colegii". O voce a precizat: „Era colegiul de județ și colegiul de oraș"

Adunarea a votat o moțiune de validare depusă de P. Millo, P. Zăgănescu, G. C. Filipescu

Intervenție pe marginea proiectului de lege de modificare a codului penal. Cu referire la urmărirea ex officio a insultelor aduse Corpurilor legiuitoare *

Domnilor, am văzut pe domnul raportatore[1] că vă propune să hotărîți că injuriile făcute Camerei să fie urmărite de către procurore, *ex officio*. Eu sînt în contra acestei propuneri și socotesc că este mai bine ca Adunarea singură să aprețieze cînd trebuie să se urmărească acei cari au injuriat-o. A lăsa aceasta procurorelui este a ne expune la două dezagremente : întîi, că poate un procurore, prin multa sa rîvnă, să urmărească ceea ce i s-ar părea lui o injurie și pe care jurații, negăsind-o că ar fi în adevăr o injurie, să achite pe prevenit. Atunci vedeți ce rezultă : rezultă o compromitere a prestigiului Camerei; vine țara, prin juriul său, și declară că aceea ce s-a zis n-a fost o insultă pentru Cameră. De aceea dară este mai bine decît aprețiarea procurorelui să fie aprețiarea Camerei.

Mai este încă un dezagrement : se lasă procurorelui să urmărească *ex officio*. Ei bine, se face Camerei o injurie gravă; procurorul n-o urmărește; atunci vine interpelare ministrului de justiție, pentru ce procurorul n-a urmărit? Ia vedeți ce consecințe neplăcute. Și apoi Camera trebuie să fie mai presus de injuriile individuali. Dară sînt injurii grave cari lovesc

* Ședința din 22 ianuarie 1873.

autoritatea ei, demnitatea ei? Ei bine, Camera însuși să fie medicul onoarii sale. Achitarea care se poate face la procesele intentate pentru injurii în contra Camerei au totdeauna un caracter foarte grav; ați văzut mai deunăzi în Francia cum prin un vot al Camerei s-au pus în urmărirea justiției mai mulți jurnaliști [2], dară juriul i-a achitat. Ei bine, dumneavoastră știți cari au fost în urmă consecințele. Asemenea lucruri aduc totdeauna lovituri în demnitatea și autoritatea unui corp.

Domnul M. Cornea: Jamais de la vie.

Domnul Cornea zice: *Jamais de la vie.* Dară eu zic că nimeni nu poate să fie mai bun medic al onoarii sale decît singura persoană care a suferit injuria.

Dară, domnilor, să punem cazul altminteri; să punem cazul că Adunarea ia o atitudine protestatoare în contra guvernului și că ar fi un ministeri care să nu sufere aceasta, și jurnalele guvernamentali ar înjura Camera, pe de o parte, iară procurorul ar tăcea... *(Întreruperi.)* A! Domnilor, sînt o mulțime de asemenea cazuri. Le-am văzut în trecut; nu în prezent. Am văzut Camera insultată de organe guvernamentali. Ei! socotiți domniile-voastre că în asemenea cazuri procurorul ar urmări? Zău nu cred! De aceea țineți dreptul acesta, pe care l-a avut Camera și în trecut. Au fost chiar deputați cari au înjurat Camera, și Camera i-a esclus. Ei bine, tot așa să facem și în viitor, cînd vom socoti că Camera este injuriată; ea să ceară a se urmări calomniatorul.

Domnul Manu a fost foarte cavaler în ceea ce a făcut [3], dară socotesc că ar fi făcut mai bine daca ar fi venit să ceară de la Senat darea în judecată și Senatul să ia asupră-și acea insultă făcută domnului Manu și să ceară de la guvern darea în judecată, și guvernul să pună pe procurore să urmărească. Așa este mai regulat și de aceea vă rog să nu vă uniți cu această redacțiune. Să dăm garanții, să apărăm pe suveranii străini, să apărăm pe suveranul nostru, să apărăm pe cetățeni, să apărăm ordinea; iară cît pentru Camere, fiți siguri că ele prin lucrările lor patriotice și drepte vor fi apărate mai bine decît toate urmăririle făcute de procurore.

Replică lui Al. Lahovari[4].

Din cele zise de domnul Lahovary ca objecțiuni la ceea ce am avut onoare a susține eu, pentru mine numai o parte este în adevăr fundată, aceea cînd zice că ce se face cu Adunarea și Senatul cînd sînt insultate în intervalul sesiunilor? Ei bine, atunci înțeleg și eu ca procurorii *ex officio* să intenteze acțiune în contra juraților și scriitorilor cari vor fi înjurat Corpurile legiuitoare; în timpul sesiunilor însă să rămînă în dreptul și facultatea Corpurilor legiuitoare de a o face.

De aceea am redactat amendamentul meu astfel:

„În timpul sesiunilor urmărirea pentru insultele aduse Corpurilor legiuitoare se va face numai după cererea Adunării injuriate" [5].

„Monitor", 1873, nr. 26, p. 145, col. 1—2, 3—4.

NOTE

[1] A. Lahovary, raportorul comisiei, citise articolul 21, § 3 și 4 astfel modificate de comisie: „Cînd calomnia, ofensa sau atacul vor fi îndreptate contra vreunuia din Corpurile legiuitoare, contra domnitorului sau a familiei sale, unui suveran străin sau a persoanei agenților diplomatici, ministerul public va putea urmări *ex officio*". El precizase că în caz de calomnie se pro-

cedează, în general, numai în urma plîngerii persoanelor atacate. Comisia considera însă că printre excepţiile de la această regulă trebuiau să figureze şi Corpurile legiuitoare.

[2] K. se referă, probabil, între alţii la Henri Rochefort. Vezi asupra lui partea a II-a a volumului, p. 377, nota 2.

[3] Ideea inculpării *ex officio* venise în urma publicării unui articol în care un grup de senatori erau acuzaţi de corupţie prin luare de mită. Senatorii au cerut guvernului să-i dea în judecată pe calomniatori. Li s-a explicat că procurorul nu are acest drept, dar se pot adresa justiţiei. Unul din ei, senatorul Manu, s-a şi adresat tribunalului şi în faţa instanţei jurnalistul nu şi-a putut susţine cu probe acuzaţia; cu toate acestea a fost achitat de juraţi. De aceea se pleda acum pentru formula *ex officio*.

[4] Al. Lahovary spusese că nu se poate admite ca „autoritatea naţională insultată, tîrîtă în tină, să vină aci la tribună să se jeluiască ca un copil maltratat şi să se voteze prin sculare şi şedere dacă trebuie să ne plîngem la tribunale sau curţi sau dacă trebuie să despreţuim insulta".

[5] S-a admis un amendament formulat de Gr. Ventura, care ceruse ca ofensa, calomnia etc. să fie urmărite în cazul suveranilor sau diplomaţilor numai cînd aceştia o vor cere expres. Amendamentul lui K. a fost respins.

Discurs asupra cenzurii. Pe marginea discuţiilor la modificarea codului penal *

Domnilor deputaţi, fac un apel la simţimîntul domniilor-voastre de dreptate.

Ştiţi foarte bine că aveam cuvîntul şi onor. nostru preşedinte [1] mi-l acordase la articolul precedent. Cu toate acetea am răspuns la apelul domniei-sale, adică de a se închide discuţiunea, renunţînd de a vorbi, însă mi-am păstrat dreptul de a vorbi la articolul din urmă [2], care este cel de faţă.

Vă rog să nu închideţi discuţiunea, pentru că în curînd îmi va veni şi mie rîndul, după domnul Cantili, şi voi fi foarte scurt. Însă vă rog să-mi permiteţi să zic şi eu cuvîntul meu, cu atît mai mult cu cît eu am fost osîndit de soartă să esperimentez toate sistemele de lege în materie de presă, şi acela al censurei, şi al ordonanţelor, şi al libertăţii absolute. Vă rog dară să nu închideţi discuţiunea [3].

După replica lui G. Cantili [4].

Domnilor deputaţi, după o discuţiune care a ţinut o şedinţă întreagă, înţelegeţi foarte bine că eu nu pot să fiu decît foarte scurt, căci altfel aş cădea în greşealele acelor domni oratori cari n-au făcut decît să repete pe cei cari au vorbit mai nainte. Mă voi sili însă să vin cu argumente nouă de practică şi experienţă, şi mai nainte de toate mă voi pune sub scutul cuvintelor domnului Maiorescu [5] şi a personalităţii sale. Domnia-sa este un om care şi-a făcut reputaţiunea opiniunii sale, şi nimeni nu poate să-l bănuiască de sentimentele sale dinastice şi de om de ordine. Este un om care mai mulţi ani s-a luptat continuu pentru aceste mari principie, şi pot zice că dincolo de Milcov nu există un altul care să fi fost mai maltratat cînd profesa aceste principie. Aşadară, vedeţi pe domnul Maiorescu care pe de o parte vine şi zice: sînt conservator liberale, sînt dinastic, iară pe de altă parte se recriază contra măsurelor ce se cere de guvern a se lua contra presei, şi aţi văzut că cuvintele domnului Maiorescu au găsit un mare răsunet şi au avut o presiune energică chiar asupra

* Şedinţa din 23 ianuarie 1873.

domnului ministru de externe [6]. Şi regret că domnul ministru de justiţie n-a fost prezent să asculte acele cuvinte, căci atunci ar fi venit şi domnia-sa să recunoască că mai bine era pentru ordine şi stabilitate să finim cu această discuţiune primind propunerile domnului Maiorescu.

Nu voi răspunde celor[l]alţi domni deputaţi, şi mai cu seamă domnului ministru de externe, cărui[a] i-au răspuns alţi oratori; voi răspunde însă domnului ministru de justiţie[7], ale cărui cuvinte au rămas fără răspuns.

Domnul ministru de justiţie a zis că domnul Brătianu susţinînd amendamentul domnului Maiorescu, susţinut mai în urmă şi de domnul Corne, vă propune o călcare a Constituţiunii. Să-mi permită a-i spune, eu care n-am avut onoarea nici a face parte din Constituantă, nici a fi preşedintele ei, şi prin urmare sînt cu totul dezinteresat, să-mi permită a-i spune că comite o eroare. Domnia-sa ar trebui să-şi aducă aminte, şi Constituţiunea i-o spune, că din toate libertăţile pe cari Constituanta le-a avut în vedere, şi pe cari a voit să le garanteze, libertatea presei este aceea căriia Constituanta a voit prin Constituţiune a-i da garanţiile cele mai mari...

Domnul ministru de justiţie: În limitele legii penale.

Şi de ce? Aceasta era foarte naturale: mai întîi că mai nainte era o stare de lucruri excepţionale, căci în practică era regimul avertismentelor, cu alte cuvinte presa era în mîna guvernului; iară mai în urmă, prin articolul finale din codicele penale, s-a restrîns legea presei votată la 1862 sub ministerul Barbu Catargi; şi onor. domn Costa-Foru, atunci senator, trebuie să-şi aducă aminte că a ţipat în Senat contra acestor dispoziţiuni, căci iată ce zice acest articol finale al codicelui penale:

„Sînt şi rămîn abrogate toate dispoziţiunile contrarii acestei legi".

Aşadară, vedeţi că în fapt se manţinea tot sistemul avertismentelor, cari fusese aplicat numai pe şase lune, pînă la aplicarea legii rurale. Atunci, în faţa acestei modificări, s-a găsit în Constituantă un vechi jurnalist, foarte abile, foarte energic şi curagios, era onor. domn C. A. Rosetti, care a luptat şi a stăruit ca să se pună în Constituţiune o întreagă legislaţiune pentru presă, şi toate cele[l]alte libertăţi s-au pus într-un mod enunţietor, rămînînd ca în urmă aplicaţiunea lor să se facă după timp şi împregiurări, după cum s-a şi făcut. Dară în privinţa presei s-au luat toate precauţiunile, cele mai amănunte; şi fiindcă domnu[l] Iepureanu v-a cetit Constituţiunea, să-mi daţi voie să vă cetesc şi eu articolul 24, şi vă rog să luaţi seama că acest articol diferă de toate cele[l]alte, formează singur o pagină întreagă în Constituţiune, şi iată ce zice:

„Constituţiunea garantează tutulor libertatea de a comunica şi publica ideele şi opiniunile lor prin grai, prin scris şi prin presă, fiecare fiind răspunzător de abuzul acestor libertăţi în cazurile determinate prin codicele penale, care în această privinţă se va revizui şi complecta, fără însă a putea restrînge dreptul în sine sau a se înfiinţa o lege escepţionale.

Delictele de presă sînt judecate de juriu.

Nici censura, nici o altă măsură preventivă pentru aparîţiunea, vinderea sau distribuţiunea oricării publicaţiuni nu se va putea reînfiinţa.

Nici o cauţiune nu se va cere de la ziarişti, scriitori, editori, tipografi şi litografi. Presa nu va fi supusă niciodată sub regimul avertismentelor.

Nici un jurnal sau publicațiune nu vor putea fi suspendate sau suprimate.

Autorul este răspunzător pentru scrierile sale, iară în lipsa autorelui sînt răspunzători sau gerantul, sau editorul.

Verice jurnal trebuie să aibă un gerant responsabile, care să se bucure de drepturile civili și politice".

Domnilor, aci se zice anume că nu se pot lua măsure preventive pentru vinderea, aparițiunea și distribuțiunea ziarelor. Ei bine, ce poate fi măsură mai preventivă decît închiderea jurnalistului? Apoi, domnilor, să lăsăm la o parte toate cele[l]alte și să vedem întîi ce este libertatea presei? Este aceea de a se esprima într-un chip liber și responsabile de a fi judecat și pedepsit; prin urmare, măsure represive. Îndată ce dumneavoastră încuviințați măsure preventive, nu mai există libertate.

Domnilor, sînt în drept a vă zice aceasta, căci am onoare să vă spun că eu am avut nefericirea de a practica guvernul sub regimele censurei, eram directore la Ministerul de Interne, fără ministru, în timpul fericitului întru pomenire domn Grigorie vodă Ghica; apoi ministru la 1860 sub legea presei [8]; pe urmă ministru la 2 Mai, care eu am închis presa, și daca am închis-o eu din inițiativa mea sau de am cedat este o cestiune istorică; în fine am închis presa. Apoi ministru de interne în cabinetul principelui Dimitrie Ghica un an și patru luni, și în tot acest interval de un an și patru luni nu am făcut nici cel mai mic proces de presă, nu am închis pe nimeni, și eram ministrul cel mai acuzat, cel mai lovit [9], ba era un organ mare în țară care pusese la ordinea zilei asasinarea mea. Ei bine! vă mărturisesc, din practică, că tot mai bine m-am aflat cu regimul libertății decît cu acela al censurei, acela care purta presa în dreapta sau în stînga, după cum un călăreț conduce calul său în dreapta sau în stînga după trebuințele ce are.

Așa fiind, domnilor, să-mi permiteți să vă spun că libertatea presei nu strică decît aceluia care uzează rău de dînsa, iară nimeni altuia. Și oricîte măsure veți lua dumneavoastră, și oricît de aspră veți face prevențiunea, nu veți izbuti, ba din contră, jurnalele actuali cari mai nu se cetesc astăzi, cînd o dată jurnaliștii vor fi închiși, fiți siguri că atunci au să se vînză și să se cumpere ca toate fructele oprite. Și apoi să vă mai spun încă ceva. Presa de multe ori răsplătește cu bine pe acela care o apără. Îmi aduc aminte, și domnu[l] Mavrog[h]eni este aci ca să afirme și domnia-sa aceasta, îmi aduc aminte că nimeni nu s-a arătat mai cu recunoștință și respect către memoria fericitului întru pomenire Grigorie vodă Ghica decît presa pe care domnul Grigorie Ghica a emancipat-o la finele domniei sale [10]. Era înjurat din grație de aceia cărora acest domn bun le făcuse bine, pe cari îi făcuse miniștri, îi îmbogățise, căci după căderea lui toți se sculaseră în contră-i, și numai presa l-a apărat cu căldură [11]. Apoi a venit căimăcămia lui Vogoride, și știți ce a întemeiat acel guvern [12]. Presa singură a apărat memoria și actele domnului Grigorie Ghica și pe lîngă actele și memoria lui a apărat și actele miniștrilor săi, și onor. domn P. Mavrog[h]eni să-și aducă aminte că numai presa a putut să oprească goanele și persecuțiunile ce de înalta ocîrmuire se porniseră în contra domniei-sale. În adevăr, pe urmă, guvernul acesta al căimăcămiei a găsit ocaziune și a desființat libertatea presei. Care a fost rezultatul? Îl știți dumneavoastră.

Tot așa a fost și cu domnul Cuza. Una din cauzele căderii sale a fost închiderea revistei care se înființase de către numele cele mai însem-

nate ale României, și atunci au început comploturile, cum a zis foarte bine onor. domn Brătianu, atunci mai cu seamă cînd presa era închisă cu totul, atunci cînd opiniunea publică nu a mai găsit nici un mijloc legale de a-și putea arăta suferințele și durerile sale, atunci în fine s-a alergat la mijloace extreme, la mijloace revoluționare.

Apoi, domnilor, aduceți-vă aminte că nu de mult era un cabinet care nu vă convenea. Ei bine, cu ce ministerul acela a fost lovit mai tare, răsturnat? Nu prin Cameră, căci Camera era a lui, ci prin presă; și daca îmi este permis să vă spun încă ceva, vă voi cita un singur esemplu, acel pamflet, acele caricature pe cari domniile-voastre le stigmatizați și le disprețuiți astăzi, dară pe care atunci toți l-aveați în mînă și vă plăcea a-l ceti și-l considerați chiar, acel pamflet era „Scrînciobul"; aduceți-vă aminte, nu de alte caricature, ci numai de *Luarea Transilvaniei* [13]. Știți ce efect a produs? Apoi pentru ce dumneavoastră sînteți astăzi așa de ingrați în contra acelei prese? Pentru ce voiți să o ucideți? Socotiți dumneavoastră cum că tot dumneavoastră aveți să aplicați legea presei? Apoi gîndesc că în această țară mai mult decît oriunde aiurea se aplică proverbul românesc: *Nu este pentru cine se pregătește, ci pentru cine se nemerește. (Aplauze.)*

Această lege draconiană aplicată de mîna adversarilor dumneavoastră va fi arma cea mai teribile contra dumneavoastră; pe cînd, din contra, dacă dumneavoastră veți lăsa presa liberă, acea libertate are să vă servească mai mult dumneavoastră, fiindcă dumneavoastră puteți să faceți o presă demnă, serioasă, mare, și prin mijloace bănești, și prin știință, ca și prin inteligință. *(Aplauze.)* Pe tărîmul acesta fiți siguri că adversarii dumneavoastră nu vă vor putea birui. Din contra, dacă dumneavoastră veți închide presa, poate că unii au să se bucure chiar, voiesc să o vadă închisă; dară veți face mai rău, și răul să va întoarce în contra dumneavoastră.

Așadară, domnilor, cu Constituțiunea în mînă vin și vă rog să respingeți toate măsurele preventive în privința presei, căci dacă este verio măsură mai preventivă este aceea care ia pe om și-l pune la dubă, vorbesc românește; și gîndiți-vă că nu au să fie totdeauna adversarii domniilor-voastre la dubă, poate că are să se întoarcă roata, avem istorie română și am văzut cum se petrec lucrurile. Dară ce voiți? Și aci mă unesc cu dumneavoastră. Pedepse aspre, mari, înduoite, întreite? Date de autorități cari să vă înfățișeze toate garanțiile? Aci sînt cu dumneavoastră și veți vedea cînd vom veni la jurați că acolo voi primi toate restricțiunile ce ați propus și veți propune, cu condițiune numai ca să fie în limitele Constituțiunii.

Dară închisoarea preventivă nu are să facă nimic; are să facă însă aceea ce zice un mare publicist: Presa care este astăzi un rîu lat, o baltă mare, aveți să o faceți un rîu foarte adînc, foarte strîns, cu maluri foarte mari, dară care cu atît are să fie mai adînc și prin urmare are să fie mai periculos.

Lăsați, domnilor, libertatea presei așa cum este; nu vă temeți; presa cea rea, singură se ucide; n-o puteți îndrepta prin măsura ce propuneți; totdeauna cei răi au să găsească mijloace de a scrie. Dați-mi voie să vă citez un fapt ca să vă convingeți de ceea ce am onoare să vă spun. Într-un jurnal de peste Milcov, în capul jurnalului, un străin publică un articol mare pe două pagine, unde vine, fără cea mai mică rușine, și spune că s-a dus într-un județ; a intrat în case de deputați, de senatori, de

proprietari; că a primit ospitalitatea cea mai bună în acele case; a mîncat și a băut; și pe urmă vine și spune că a constatat că toți aceia cari l-au ospătat sînt niște trădători; că pregătesc revoluțiuni; și are nerușinarea de a zice: Eu îi denunț! Domnul ministru de interne știe tare bine că aci nu e nimic alt decît banii unui om care a plătit pe acel străin ca să scrie asemenea lucruri. Ei bine! pe acesta puteți să-l opriți; puteți chiar să-l arestați; și dacă nu o veți face domnia-voastră, unul dintre cei acuzați, unul dintre cei calomniați are desigur a-l trage la judecată, ca să-l așeze la dubă, unde se cade să stea.

Dară nu trebuie, pentru niște asemenea fapte izolate, să venim a restrînge libertatea presei. Lăsați, domnilor, libertatea presei să esiste; se va găsi totdeauna un organ care să apere drepturile noastre, care să apere onoarea și demnitatea Corpurilor legiuitoare. Libertatea presei este un bun al națiunii întregi, un bun de care toate partitele se folosesc[14]. *(Aplauze.)*

„Monitor", 1873, nr. 28. p. 157, col. 1, 4 — p. 158, col. 1.

NOTE

[1] Dim. Gr. Ghica.

[2] La articolul 58, care prevedea că afară de cazurile de flagrant delict judecătorul de instrucție nu putea face nici o urmărire fără a comunica în prealabil procurorului procedura ce va urma. În caz de nevoie el putea emite un mandat de aducere și chiar de depunere fără a mai aștepta concluziile procurorului. În cazul delictelor de presă putea ordona sechestrarea imediată a foii incriminate. Procesul-verbal de sechestru se dădea împricinatului, care putea face imediat opoziție. Sechestrul se putea ridica dacă judecătorul se convingea că „prevenționea este nefondată".

[3] S-a respins închiderea discuției.

[4] G. Cantili pledase pentru libertatea presei și ceruse ca Adunarea să încuviințeze că „în materie de presă nu se va putea da nici un mandat de depunere, nici mandat de arestare".

[5] T. Maiorescu, „liberal conservator fiind", ceruse suprimarea părții finale a articolului 5 și „să se zică că în această țară eminamente constituționale nu se va da niciodată un mandat de arestare în contra unui jurnalist".

[6] G. Costaforu.

[7] Manolache Costache făcuse apel la Cameră sugerînd o tranzacție: să se renunțe la articolul 58 și să se voteze articolul 96, care prevedea arestarea jurnaliștilor în cazul delictelor de presă.

[8] La 2 octombrie 1859 ordonanța domnească asupra presei constata că cenzura fusese desființată, dar jurnaliștii după două luni au dus „la tristul rezultat al aținării la ură împotriva guvernului, al provocării la tulburări, al atacurilor personale", devenind „instrumente ale împizmuirilor meschine". În fața acestei situații se considerau delicte: defăimarea domnului, a guvernului, a religiei, incitarea la ridicarea armelor, apelul la intervenția străină, ultragierea funcționarilor publici, a Camerei. Orice publicație avea nevoie de autorizația Ministerului de Interne. În caz de infracțiune foaia se suspenda: „la cazuri grave" guvernul putea proceda la suprimare „și fără prevestire, ca măsură de siguritate publică". Semnatarii ordonanței erau: Nicolae Crețulescu, Ion Cantacuzino, Grigore Filipescu, Ion Cornescu, C. Steriad.

În luna iulie 1860 Al. I. Cuza suspendă astfel „Aripile furtunoase" a lui Constantin G. Florescu, „ciudata publicație", cum o numea N. Iorga *(Istoria presei românești de la primele începuturi pînă la 1916*, București, 1922, p. 118).

Peste trei ani, la 1 aprilie 1862, Al. I. Cuza atenua regimul presei prin legea care desființa cenzura (art. 26); o amendă de 2 000 de lei sancționa pe cel ce ar fi înființat o foaie politică fără autorizație (art. 32); imediat după tipărire un exemplar trebuia trimis „la procurorii competenți" (art. 34); pentru apariția cotidienelor cauțiunea era de 5 000 de lei, iar pentru foile săptămînale de 3 000 de lei (art. 41); atacul împotriva domnitorului, a „autorității Corpurilor legiuitoare", a legilor țării se pedepsea cu închisoare de la două luni la doi ani și amendă de la 300 la 5 000 de lei (art. 45); „aținătura sau dispreț" la adresa guvernului, apologia crimei, publicarea unor vești mincinoase, defăimarea agenților autorității publice se pedepseau cu închisoare de la o lună la un an și cu amendă de la 100 la 3 000 de lei (art. 46); subscripțiile publice pentru achitarea amenzilor provocate de faptele de mai sus erau interzise (art. 58); deputații pierdeau inviolabilitatea parlamentară dacă deveneau giranți de ziar (art. 59); delic-

tele de presă se urmărească *ex officio* de procurori (art. 60); dovezile cu martori în speţe de acest fel erau respinse (art. 63); delictele de presă se stingeau după trei luni (art. 64).

În timpul ministeriatului din 1863, K. s-a pronunţat pentru libertatea presei. Vezi ordinul circular către prefecţi pentru circulaţia nestingherită a cărţilor din 7 noiembrie 1863, în „Monitor oficial", nr. 228, p. 949. Vezi şi regulamentul pentru aplicarea legii de presă (I. M., Bujoreanu, *op. cit.*, p. 2 066; tot acolo ordonanţa din 1859, p. 2 061—2 06 şi legea din 1862 p. 2 062 şi urm.)

În urma loviturii de stat de la 2 mai 1864 s-a publicat decretul „asupra presei periodice" *(ibidem,* p. 2 068) prin care se suspenda dreptul de a fonda publicaţii periodice; toate afişele, foile volante, broşurile aveau nevoie de autorizaţia prealabilă a Ministerului de Interne (la Bucureşti) sau a prefecţilor (în provincie).

Foaia cea mai proeminentă, „Românul" lui C. A. Rosetti, a fost suprimată la 1 august 1864 „pentru neîmpăcatul rezbel ce declarase guvernului şi pentru violenţa articolelor sale" (N. Iorga, *op. cit.*, p. 118). În locul ei a apărut „Libertatea", care curînd a avut aceeaşi soartă. A urmat peste un an „Conştiinţa naţională". Preambulul noii publicaţii ironiza pe cei care „schimbînd religiunea lor politică uneori s-au văzut călcînd jurămintele lor cele mai solemne, legile cele mai fundamentale, negreşit cugetînd c-o fac pentru binele public" *(ibidem,* p. 119). Cuvintele acestea îl vizau, aşa cum cititorul înţelege, desigur, în primul rînd pe K. „Libertatea"- a fost suprimată, ca şi „Reforma" lui I. G. Valentineanu, după un şir de avertismente şi suprimări temporare. Tot atunci au fost suspendate „Opiniunea naţională" a lui N. T. Orăşanu (înlocuită cu „Epoca") şi „Cicală" („Nikipercea").

Cel care parcurge foile politice de opoziţie din acest timp nu poate decît să subscrie la opinia lui N. Iorga că era o „epocă de pasionate certe", ce a făcut „să slăbească şi respectul între adversari, şi încrederea în instituţiile statului" *(op. cit.*, p. 121).

[9] În adevăr presa de opoziţie era neiertătoare şi cel mai adesea nedreaptă cu K. Amintim aşa aici numai cîteva titluri din foaia „Le pays roumain" — 1869 (versiunea franceză a- „Terrei") scoasă de Nicolae Blaremberg, Aristide Pascal şi Petre Carp: *À Mr. Michel Kogalnitcheano (lettre ouverte)* (nr. 12, p. 2); *Trop de zèle!* (nr. 14, p. 1); *Une majorité couziste* (nr. 15, p. 1); *Un triage à faire* (nr 16, p. 1); *Erudimini* (nr. 1 , p. 1—2); *Une restauration* (nr. 16, p. 2); *La composition de l'Assemblée* (nr. 18, p. 2); *Arcades ambo* (nr. 19, p. 1).

[10] În 1851 Gheorghe Asachi fusese numit cenzor al Moldovei („Gazeta de Moldavia". XXIII, 1851, p. 47—48). La 26 ianuarie 1856 Grigore Al. Ghica a însărcinat Consiliul administrativ al Moldovei cu întocmirea unui proiect de lege cu privire la presă *(ibidem,* XXVIII, p. 25). K. l-a comentat favorabil, insistînd asupra necesităţii libertăţii de exprimare şi amintind împrejurările suspendării „Stelei Dunării" (vezi această foaie, II, 1856, p. 25—26). Tot acolo şi un articol de C. Hurmuzaki privind libertatea presei dispusă de Gr. Al. Ghica (p. 166—167. 176). Mai vezi Radu Rosetti, *Despre cenzura în Moldova,* IV, *Cenzura sub Grigore Ghica şi desfiinţarea ei,* în „Analele Academiei Române", Memoriile secţiei istorice, XXX, 1907—1908, p. 53—54.

[11] Domnia lui Grigore Alexandru Ghica a fost elogiată în „Steaua Dunării" (I, 1855, p. 149—159; II, 1856, p. 167, 205); „Zimbrul" (IV, 1856, nr. 69, p. 1; nr. 140, p. 1—2); „L'Étoile du Danube" (Bruxelles), în articolul *Opinion du dernier régnant de Moldavie sur l'Union des Principautés* (I, 1857, p. 280). „Telegraful român", care apărea la Sibiu, considera că e necesară aducerea unui principe străin. Prelungirea mandatului lui Grigore Alexandru Ghica i se părea nepotrivită, deşi acesta nu era „stricăcios" (III, 1855, p. 283—284; IV, 1856, p. 132).

[12] Nicolae Vogoride făcuse în adevăr viaţa amară presei moldoveneşti. În urma dispoziţiilor primite de la Poarta Otomană, la 16 septembrie 1856 el a dat un ofis privind suspendarea legii presei şi reintroducerea cenzurii („Gazeta de Moldavia", XVIII, 1856, p. 287). Cenzori au fost numiţi Costache Negruzzi şi Gheorghe Asachi („Buletin oficial. Moldova", XXIV, 1856, p. 297). „Zimbrul" şi-a încetat atunci apariţia şi redactorii T. Codrescu şi D. Gusti explicau că „împrejurările de faţă ajungînd a fi de o gingăşie foarte însemnată" se vedeau obligaţi să renunţe la publicaţie (supliment la nr. 196, IV, 1865, p. 2).

K. a protestat furtunos împotriva cenzurii instituite de căimăcămie. Alături de T. Codrescu de la „Zimbrul" şi V. Mălinescu, cu care scotea „Steaua Dunării", a trimis *Protestation des journaux libéraux d'Jassy adréssée aux consuls des puissances garantes* (redacţia îi aparţine, se pare), publicată în „L'Étoile du Danube", Bruxelles, I, 1857, nr. 30, p. 155—156. Tot acolo şi articolul *La censure en Moldavie* (p. 38—39).

N. Vogoride reuşise şi în străinătate să cumpere unele publicaţii; aşa a plătit 40 de galbeni la „Journal de Constantinople" pentru un articol contra unioniştilor. Vezi şi campania antiunionistă din foaia bruxeleză „La presse belge" (relatare în „Steaua Dunării", II, 1857, p. 267—268).

Cenzura avea să fie desfiinţată în 1858 (cf. raportul lui Vasile Alecsandri, secretar de stat al Moldovei, în „Buletin oficial. Moldova", XXVI, 1858, p. 445). Vezi şi N. Cartojan, *Un episod din istoria cenzurii în Moldova,* în „Convorbiri literare", LXI, 1907, nr. 12, p. 1 211—1 220.

[13] La 22 decembrie 1868 în foaia satirică „Scrînciobul" a apărut caricatura *Pornirea armatei naciunalilor*, în frunte cu Carol și avînd un steag ținut de Dimitrie Ghica. La p. 21 s-a publicat, sub același titlu, o „scenă naciunale, cu prolog, coruri și epilog". Scena îl privea în primul rînd pe C. A. Rossetti, căruia autorul îi pune în gură un cîntec de pahar, cu refrenul:

„Cîntați din gură și din ghitară,
Toarnă-n pahare vin, Panaiot,
Căci eu sînt alfa și omega-n țară,
Eu sînt Rosetti cel patriot".

[14] Adunarea a votat cu 42 de voturi pentru și 33 împotrivă un amendament prezentat de Titu Maiorescu: „Nu se va da niciodată mandat de arestare, nici de depunere contra unei persoane prevenite de delict de presă".

În favoarea cererii de împămîntenire a medicului bavarez Georg Fleischlein *

Rog pe onor. Adunare să binevoiască a primi mărturisirea unui om pe care onor. domn Fătu[1] nu-l va putea contesta. Nu pe metropolitul Moldovei al cărui medic este domnul Fleischlein și care ca metropolit cred că n-ar putea să aibă de medic pe un ebreu, ci voi aduce pe însuși fratele domniei-sale, pe doctorul Fătu, care este o persoană foarte onorabile și pe care domnia-sa poate să-l întrebe cine este domnul doctor Fleischlein?

Domnilor, sînt persoane afară din Cameră și, după cum văd, chiar aici în Cameră, cari, cum aud un nume care nu sună ca Rădulescu, Bobulescu, îndată-l califică de ebreu, chinez, japonez, hotentot etc... *(Aplauze.)*

Acest domn Fleischlein este de la 1844 în Țara Românească, este adus de tatăl domnului Al. Sturza și este din Bavaria, din Augsburg. A fost mai întîi medic în Iași; pe urmă a fost medic primar și a contribuit foarte mult la formarea și îmbunătățirea marelui spital din județul Neamțu, și este medicul cel mai stimat. Dară onor. domn deputat de la Bîrlad, care nu știe nimic de la Iași, vine și zice că este de notorietate publică că este ebreu... Care notorietate publică? Notorietatea domnului Fătu? Apoi, domnilor, tocmai domnul Fătu este vinovat că acest onorabile cetățean nu și-a putut dobîndi pînă acum împămîntenirea, pentru că de duoi ani de zile-l împedică, sub cuvînt că nu este Necșulescu, Manolescu, ci este Fleischlein. Dară, domnilor, adineaori s-a votat o mulțime de indigenate pentru niște oameni cari nu au adus țărei atîtea servicie, și acest om, acest medic, care servește țara de 20 de ani în modul cel mai onorabile, care n-a dezertat niciodată de la postul său, chiar în timpurile epidemice, arătînd cel mai mare devotament pentru căutarea bolnavilor; acest om pentru care chiar păstorul bisericei vine și arată, prin act formale, că aparține religiunii luterane, voiește domnul Fătu ca să rămîie neîmpămîntenit, sub cuvîntul aruncat de domnia-sa că onor. domn Fleischlein ar fi ebreu!

Apoi să-mi permită atunci aprețiare pentru aprețiare, aș putea și eu să întîmpin că cutare și cutare este ebreu, aș putea să califlc pe domnul Fătu de ebreu, și altul să mă califice pe mine că sînt turc. *(Aplauze.)* Dară unde mergem cu aceasta? Oare credeți domniile-voastre că cu ace-

* Ședința din 27 ianuarie 1873.

tea vom putea dezlega noi cestiunea ebreilor, care mă interesează şi pe mine, şi pe dumneavoastră? Încă o dată, domnilor, eu propun, pentru satisfacerea Camerei, să se facă întrebare domnului Fătu prin telegraf, şi veţi vedea că vă va spune că nu este ebreu domnul Fleischlein. Prin urmare, vă rog să-i votaţi naturalizaţiunea. *(Zgomot.)*

Replică lui I. Fătu[2].

Domnilor, în adevăr, recunosc că onor. domn Fătu nu a făcut parte din comisiunea aceasta. Eu m-am fost înşelat, confundînd numele domniei-sale cu al fratelui domniei-sale, însă voi să spun ceva spre mîngîierea domniei-sale şi a fratelui domniei-sale, că nu mai era trebuinţă, cum ziceam adineaori, de a se cere răspunsul domnului doctor Fătu, pentru că din dosar, şi după încredinţarea ce dă domnul secretar al comisiunii, singur doctorul Fătu a sprijinit nu numai indigenatul, dară şi petiţiunea domnului Fleischlein, şi chiar domnul Fătu, doctorul, a adus aci şi certificatul păstorelui.

„Monitor", 1873, nr. 29, p. 163, col. 3—4.

NOTE

[1] I. Fătu spusese că dr. Fleischlein este de rit mozaic; K. a exclamat: „Este cel mai mare neadevăr care se poate zice vreodată într-o Cameră".

[2] După ce Adunarea primise cu 45 de voturi pentru şi 22 împotrivă împămîntenirea lui F., Fătu se ridicase şi parafrazîndu-l pe K. asupra neadevărului spusese că nu a putut ţine doi ani blocată cererea postulantului, întrucît nu făcuse niciodată parte din comisia de indigenat.

Discurs la proiectul de lege rectificativ al bugetului Ministerului de Război. Pentru cumpărarea unei şalupe necesare poliţiei fluviale *

Domnilor deputaţi, îmi pare foarte bine de a vedea pe onor. domn Al. Lahovary [1] că vine şi pune înaintea domniilor-voastre cestiunea financiară. Negreşit că pe tărîmul acesta domnia-sa merită toată serioasa noastră consideraţiune, şi cu atît mai mult că domnia-sa este din majoritate, că domnia-sa a mulţumit guvernului pentru buna stare în care se află financele noastre şi prin urmare domnia-sa are dreptul mai mult decît oricare altul a se îngriji spre a se menţine această fericită stare a financelor. Nu socotesc însă că se cuvine ca astăzi cu ocaziunea unei mice sume de bani, de cumpărarea unei şalupe, să venim să punem cestiunea financiară pe tapet; o asemenea cestiune socotesc că merită onoarea unei discuţiuni speciale. Cînd va veni domnia-sa să pună pe tapet francamente situaţiunea financiară, daca se află în bună sau în rea stare şi să vedem ce este de făcut în privinţa ei, atunci voi veni şi eu, cu micele mele mijloace, ori să combat, ori să mă unesc cu convicţiunea domniei-sale că a sosit momentul de a zice: să stăm pe loc şi să nu mergem mai înainte cu cheltuie-

* Şedinţa din 5 februarie 1873.

lele, atunci voi fi poate alături cu domnia-sa. Dară socotesc că acum domnia-sa, care a imputat onor. domn Bolliac [2] că face entuziasm, n-ar fi trebuit ca domnia-sa iarăşi să vină a face entuziasm; şi ceva mai dureros, ceva care este de natură a înrîuri mai mult asupra opiniunii onor. Camere, ceva care să adresează nu la inimă, ci la pungă. N-ar fi trebuit dară să facă imputări domnului Bolliac, căci fiecare să serveşte cu mijloacele ce are şi cu mijloacele pe cari le socoteşte mai bune. Zic numai atît: Noi aci avem să cătăm un punct, o cestiune; este sau nu nevoie de cumpărarea unei şalupe? Aci mă voi mărgini.

Domnilor, în legea organizării armatei s-a votat o flotilă, s-a votat personalul, s-a votat statul, s-a votat grade, s-a votat rangurile de jos, şi oamenii aceia toţi îşi primesc lefurile şi hrana lor. Apoi, daca este personalul flotilei, trebuie să dăm oamenilor acelora şi ceea ce le trebuie, şi înainte de toate trebuie să le dăm vase. Socotesc că nimeni din noi nu voieşte să vadă timpul de acum cîţiva ani, cînd aveam chiar un admiral în Moldova fără să avem măcar o luntre; îmi aduc aminte că cel din urmă admiral era colonelul Steriade, care se plimba pe cheiul Galaţului fără ca el sau soldaţii lui să aibă un singur vas. *(Ilaritate.)*

Astăzi avem duoă vapoare, un vapor a devenit, şi cu drept cuvînt, a devenit un batel pentru serviciul domnitorului, cînd are de făcut inspecţiuni sau pentru plimbare sau pentru primirea unui oaspe august. Aşadară, vaporul „Ştefan cel mare" nu face serviciu[l] jurnalier de a transporta oameni. Dumneavoastră ştiţi că hotarele noastre spre Dunăre au o întindere de 300 leghe şi în tot momentul se prezintă necesităţi de strămutarea garnizoanelor sau de trămitere de soldaţi la un punct oarecare. Cum voiţi dumneavoastră, chiar din punctul de vedere al economiei, ca trupele noastre să facă acest parcurs pe pămînt şi să nu-l facă pe Dunăre? Sîntem în poziţiune ca în 48 de ore să transportăm trupele noastre de la Turnul Severinului sau de la Vîlcov la orice punct am voi şi pentru aceasta nu avem decît un vechi batel.

Al duoilea: sistemul nostru de vamă reclamă protecţiune. Ei bine, pe Dunăre, care este atît de lungă şi cu ţărmuri foarte jos, este cu neputinţă să ţinem cea mai mică poliţie. Cum voiţi să facem această poliţie? Ea nu se poate face decît pe apă. Dară ni se zice: Un vapor nu ne ajunge, nici duoă, nici trei, ci ne trebuie patru. Dară oare, pentru că nu putem să cumpărăm îndată patru, nu este bine să zicem că să cumpărăm astăzi unul, la anul viitor altul, la alt an altul, pînă vom ajunge la patru? Acest bastiment care este să se cumpere are să aducă venituri la cari ţara are drept; şi vă asigur, domnilor, că, dacă veţi avea poliţie pe Dunăre, veţi avea vamă care să producă şi veţi avea şi 10 milioane de la monopolul tutunului; iară dacă nu veţi avea, nu numai că nu vom avea acele venituri, dară sîntem şi în ajunul de a perde 10 milioane de la regia monopolului.

Aşadară, nu este cestiunea de amor propriu, de ambiţiune naţionale de a avea un batel mai mult sau mai puţin; este vorba de necesitatea ca să avem o poliţie de-a lungul Dunării pentru necesităţi absolute.

Dacă voiţi economii, atunci odată cu ştergerea vaporului să ştergem şi personalul flotilei, căci este de prisos să avem şef de flotilă, oficieri şi soldaţi de marină, dacă nu vom avea măcar duoă vapoare.

Mi se va zice poate că este puţin unul; ei bine, atunci să votăm duoă sau trei, sau să stricăm tot serviciul de-a lungul Dunării; desfiinţaţi pichetele cari nu păzesc nimic, desfiinţaţi vameşii, pentru că astăzi marfa

să introduce în țară nu pe la vamă, ci pe alături cu vama. Întrebați pe domnul ministru de finance cum se face serviciul vamal...

Domnul Văsescu: Sînt soldații de graniță.

Dară cum sînt? În ce depărtare sînt pichetele unul de altul? Cred că domnul Văsescu a călătorit pe Dunăre și a avut tot timpul să se pună la masă, să mănînce și să doarmă și un somn bun pînă să ajungă de la un pichet la altul. Mă fac forte să-l însoțesc pe domnia-sa și să-i arăt că așa este.

Domnilor, mai bine este să desființăm serviciul pe maluri astfel cum îl avem astăzi și să facem un serviciu pe apă, căci numai o poliție de apă, care face o plimbare necontenită, numai aceasta va fi eficace și va stîrpi contrabanda.

Eu unul votez acest credit, rog și pe Adunare să voteze acest vapor, și cînd vom avea mijloace budgetare vom vota duoă, trei și patru.

Domnilor, în timpurile actuale, dacă este verio ramură a servicielor țărei care a progresat, este tot armata, tot organizațiunea militară. Prin urmare, dacă trebuie să fim undeva cu mînă mai darnică, tot acolo să fim, fără să facem entuziasm și fără să ne suim pe carul patriotismului. Eu cred că în momentele grele este bine să ne ținem de acel proverb vechi și universal că: Dacă voiești să fii ajutat, ajută-te singur. Și poate că va fi timpul cînd cu această armată vom înlătura pericole cari poate din nenorocire nu vor fi așa de depărtate precum le credem. Părinții noștri de la 1830 și 1832, cînd au votat înființarea a trei batalioane de infanterie și trei de cavalerie, nu se uitau la prezent, lucrau pentru viitor, ziceau: astăzi facem unul, mîine altul, poimîine altul și așa mai departe. Să facem și noi ca strămoșii noștri, să zicem: astăzi un vapor, mîne duoă și așa mai departe, și atuncea desigur că vom fi și noi în stare să vorbim altfel și vocea noastră să fie mai bine ascultată cînd vom apăra autonomia noastră, care atunci nu va mai putea fi amenințată la orice descărcătură de tun. *(Numeroase aplauze.)*

Este pentru închiderea discuțiilor.

Domnilor, niciodată n-am cerut cuvîntul pentru închiderea discuțiunii, dară astăzi o cer, fiindcă s-a îndeplinit tocmai ceea ce cere domnul Brătianu, deoarece a vorbit contra domnia-sa și domnul Lahovary, și a vorbit pentru domnul Bolliac și eu, și ministrul care are dreptul său să zică ultimul cuvînt. Și apoi, domnilor, dacă ar fi vorba de cestiunea financiară generale, înțeleg că atunci să vorbească domnul ministru de finance și cei[l]alți oameni competenți, dară cînd este vorba pur și simplu de un simplu fapt, dacă trebuie să cumpărăm o șalupă, a ne pune să raționăm mai mult este a face un ce inutile și de aceea, ca să nu mai perdem timpul, cer să se închidă discuțiunea [3].

„Monitor", 1873, nr. 32, p. 185, col. 3—5.

NOTE

[1] Al Lahovary spusese că e un „lux" să se arunce 13 000 de lei pentru un asemenea bastiment, care fiind mic nu putea asigura în mod eficient paza Dunării. El susținea că „este bine să menajăm finațele noastre".

[2] C. Bolliac pledase călduros pentru cumpărare, adăugînd că pe malul opus turcii aveau construcții de zid pentru pichete și numeroase bastimente, în vreme ce soldații noștri ies din bordeie „cum ies ursii din vizuinele lor". El susținuse că prin patrularea acestui vas se va curma contrabanda.

[3] S-a votat cumpărarea șalupei.

Intervenție la proiectul de lege privind fixarea taxelor la băuturile alcoolice *

Domnilor deputați, cînd onor. domn Lahovary a venit cu amendamentul domniei-sale[1], prin care cerea înjumătățirea taxelor licenței coprinse în project, domnia-sa a tratat cestiunea financiară și a tratat totodată și partea morală a legii.

Nu voi intra în cercetarea părții financiară, pentru că vă declar, domnilor, de mai înainte, în numele meu și în numele altor deputați de peste Milcov, cari obicinuit nu votăm și n-am votat projectele de dări ale guvernului, vă declar că, dacă noi de astă dată am votat cu bucurie, cu mulțumire, această dare, este tocmai pentru că cu această ocaziune se înființează mijloace putincioase de a scăpa o mare parte din populațiunea rurale de o plagă care roade măduva poporului sătesc. *(Aplauze prelungite.)*

Între puținele legi folositoare cari ni s-au înfățișat de un timp încoace, sînt dator adevărului să mărturisesc că această legiuire este cea mai binefăcătoare, mai cu seamă pentru populațiunile satelor; și cînd declar aceasta, sînt iarăși dator să rectific o opiniune eronată, care s-a răspîndit și care a îngrijit pe mulți, dară care nu trebuia să îngrijească pe nimeni. Nu este intenționea noastră să ucidem comerciul onorabil al băuturilor; intenționea noastră este să ucidem comerciul neonorabil, demoralizator. *(Aplauze.)* Nu este în intenționea noastră să lovim în clasa interesantă a cîrcimarilor, ci intenționea noastră este să ucidem acele cîrcime cari sînt un locaș de corupțiune și de degradațiune morale și fizică a populațiunii. Nu voim, pe cît se va putea, să mai vedem acel aspect trist ce se petrece în dreapta și în stînga a duoa zi după zilele de obor, fie prin orașe, fie prin sate. Nu voim să mai vedem pe părintele de familie, pe bărbat și pe tată, că se duc la cîrcimă cu femeia și copiii lui de beau și se otrăvesc cu acele băuturi.

Onor. domn Chițu a zis un mare adevăr, că falsificațiunea băuturilor se face de către străini. Dară iată ce voim și noi să facem: nu mai voim falsificarea prin străini și luăm măsură ca să nu se facă nici prin pămînteni.

S-a vorbit și cu părere de rău am văzut pe unii împrăștiind vorba de monopol și zicînd că se lovește soarta a 39 mii de familii române. Apoi, domnilor, sînt în Țara Românească 39 mii de familii cîrcimari? Declar mai dînainte că nu sînt; acel număr se împarte în toată Țara Românească peste toți cîrcimarii, și cîrcimarii români nu sînt nici pe jumătate. Sînt localități, domnilor, pe unde este o excepțiune daca se vede cîte un cîrcimar român; și dacă dincoace de Milcov sînt prin orașe cîrcimari români, credeți domniile-voastre că sînt și prin sate? Nu, domnilor; sînt și de altă naționalitate. Și în care țară a lumei, fie cît de liberală, cît de democratică și constituționale, nu a venit guvernul să ia măsură pentru vînzarea băuturilor și alimentelor? Această vînzare nu se pune alături cu libertatea comerciului, precum nu se pun alte speculațiuni neonorabile, cari sînt supuse chiar la regulamente de poliție. Cum se zice dară că această lege nu are partea sa morală? Cum se zice că Adunarea, acest parlament, această reprezentațiune naționale, nu are altă misiune decît de a vota biruri și cheltuieli, că nu are misiunea de a fi

* Ședința din 7 februarie 1873.

filantropică? Dară se cuvine ca din această Cameră să iasă asemenea cuvinte?...

Domnul G. Chițu: Nu Camera, vă înșelați; impozitul în sine.

Onor. domn Chițu mă întrerupe. Să-mi permită să-i spun că nu a luat seama la discuțiune, căci eu n-am refutat zisele domniei-sale.

Domnul G. Chițu: Atunci scuzați-mă.

Cu atît mai mult că domnia-sa nici n-a tratat partea aceasta, cel puțin pe tărîmul practic. Domnia-sa a tratat-o pe tărîmul științific; a venit cu autori francezi, germani și apoi tot domnia-sa a venit și ne-a spus la fine că este o controversă, că unii sînt pentru și alții sînt contra.

Eu nu mă pun pe tărîmul acesta; mă pun pe tărîmul practic și zic că beția și spirtul falsificat roade măduva țăranului. Iată adevărul cel mare! Și datoria noastră ca Cameră este ca, cu orice ocaziune ni se prezintă de a face o lege, să ne folosim de dînsa spre a moraliza populațiunea noastră. Socotiți că n-ar fi o mare moralitate cînd, din 39 000 cîrcime ce sînt astăzi în Țara Românească, n-ar rămînea decît numai 18 mii? Apoi domnul ministru de finance [2] v-a spus că de la casa domniei-sale și pînă la visterie, un spațiu de 40 pași, sînt patru cîrcime. Dară să vă dau un exemplu și mai mare: de la capul podului Mogoșoaiei și pînă la Filaret, pe strada Mogoșoaiei, strada mare, strada principale, strada comerciului capitalei României, numărați și vedeți cîte prăvălii sînt de alte industrii și cîte sînt de băuturi? Și atunci veți vedea proporțiunea mare și înspăimîntătoare ce a luat această industrie. Mergeți, domnilor, în orășelele mici de peste Milcov și veți vedea orașe întregi prin dughenele cărora pe la ferestre nu se vede decît carafe cu spirt roșu, verde și alb. Sînt orășele cu populațiune de cîte 500 de familii, unde nu veți găsi nici croitor, nici cismar, nici tîmplar, nici chiar vin, ci numai rachiu, spirt. Și cînd zic aceste cuvinte, sînt dator să mă unesc cu domnul Tufelcică [3] și să spun că vinul e altceva și rachiul e altceva.

Domnilor, eu rog pe onor. Adunare, oricare ar fi diferința de opiniuni în privința părții financiare a cestiunii, să se gîndească mai nainte de toate la populațiunea rurale. Ani întregi nu s-a făcut nimic pentru această populațiune; aceasta e prima lege care începe, și doresc să nu fie cea de pe urmă, a veni în ajutorul populațiunii rurale. Eu nu vă voi cita nici pe Heggel, nici pe Stein, ci vă voi zice numai: mergeți la teatrul cel mare și vedeți lipitorele satelor [4], și daca vă mai lasă inima, votați contra acestei legiuiri. *(Aplauze.)*

Dară se zice: prin această lege se lovesc cîrcimarii români. Nu, domnilor, din contra, le creează o pozițiune mai bună printr-un comerciu mai onest; străinii nu vor mai fi cîrcimari, și comercianților români le va rămînea o sferă de activitate mai mare.

S-a zis asemenea că rachiul este necesariu pentru sănătatea țăranului. Dară cine oprește pe țăranul nostru să facă ceea ce zice domnu[l] Aninoșianu, că adică fiecare țăran să aibă vinul din via sa, să aibă țuica de la cazanul lui, sau să cumpere ca să aibă în casă, să se veselească și el la o zi de sărbătoare? Nimeni nu-l oprește de la aceasta. Ceea ce voim noi însă este ca să nu mai vedem duminica cîrciuma populată și biserica deșeartă. *(Aplauze prelungite.)* Oricine trăiește prin sate știe că nici chiar în ziua de Paște bisericile nu mai sînt vizitate. Ei bine, iată partea morale a legii prezente, iată cît ne e dat nouă să facem pentru moralizarea societății. Chiar de n-am face mai mult bine, de n-am arăta țărei

noastre alt decît că prin această lege n-am făcut decît să reducem la jumătate numărul circimarilor, însă cred că Dumnezeu şi omenirea ne va ierta multe păcate.

De aceea, fiindcă s-a pus cestiunea că să se păstreze stabilimentele înjumătăţindu-se taxele licenţelor şi fiindcă aceasta este în scop de a se paraliza efectul moralizator al acestei legi, votez în contra amendamentului propus de domnul Lahovary şi pentru articolul comitetului, sperînd că oricare va fi guvernul, acesta sau altul, va avea destulă inimă pentru populaţiunile rurali, cari scad în număr din cauza băuturilor otrăvite ce li se dau, nu pentru uşurarea ostenelilor zilei, ci pentru uciderea sănătăţii lor[5]. *(Aplauze prelungite.)*

„Monitor", 1873, nr. 35, p. 208, col 3—4.

NOTE

[1] Amendamentul era la articolul 2 din proiect, care prevedea ca licenţa pentru angrosişti să fie de 1 700 de lei, iar pentru detalişti de 500 de lei (în localităţile de peste 10 000 de locuitori). În localităţile sub 10 000 de locuitori se recomanda a fi de 400 de lei, iar în rest de 250 de lei. Comisia sugerase următoarele tarife: 500 de lei — în oraşele cu peste 15 000 de locuitori; 400 de lei — în cele cu 3 000—15 000 locuitori; 300 de lei — în localităţile mai mici de 3 000 de locuitori; 250 de lei — în sate cu peste 50 de familii; 120 de lei în cele cu mai puţin de 50 de familii; pe căile naţionale — 300 de lei; pe cele judeţene — 200 de lei, iar în locurile izolate 100 de lei.

[2] Petre Mavrogheni.

[3] P. Tufelcică ceruse să nu se impună angrosiştii, căci se lovea aşa producţia de vin.

[4] Referire la piesa lui Vasile Alecsandri cu acest titlu. Vezi *Teatrul românesc. Repertoriul dramatic a domnului V. Alecsandri*, tom. II, Iaşi, 1852—1863.

[5] S-a adoptat amendamentul lui Al. Catargi ca licenţa pentru circiumile din locurile izolate să fie de 400 de lei nu de 100, căci acestea „nu sînt alt decît gazde de hoţi".

Amendamentul lui Al. Lahovary a fost respins.

Asupra practicii reprobabile a unor deputaţi de a trece din Cameră în Senat şi invers *

Domnilor deputaţi, înainte de a veni onor. Cameră să se unească cu concluziunile raportului[1], voi să rădic o cestiune de înaltă cuviinţă constituţionale, asupra căriia e datoria Camerei să se gîndească.

Domnilor deputaţi, cînd s-a făcut Constituţiunea, s-a hotărît împărţirea puterii legiuitoare în trei factori: Domnul, Senatul şi Camera, şi s-a hotărît şi atribuţiunile fiecării din aceste trei puteri, şi fiecare din aceste puteri, dacă aveţi respectul Constituţiunii, trebuie să fie geloasă de prestigiul şi drepturile celorlalte.

De o bucată de vreme, domnilor deputaţi, văd că Senatul se absoarbe în Cameră; consecinţele le las pe dumneavoastră singuri să le judecaţi.

Iată, domnilor, ce se întîmplă, şi aceasta o spun cu durere, fiindcă văd că cazurile se înfăţişează mai ales dincolo de Milcov.

Se aleg persoane în Senat, unde funcţionează duoă-trei luni de zile, şi deodată le vedem că din senatori ne vin în Cameră ca deputaţi, fără ca

* Şedinţa din 10 februarie 1873.

mai nainte să fi lepădat mandatul de senatore, ceea ce face că de multe ori se întîmplă că legi cari s-au votat de către aceleaşi persoane în Senat ca senatori se votează apoi şi în Cameră tot de către aceleaşi persoane ca deputaţi. Şi, precum ştiţi, domnilor, de multe ori o lege atîrnînd de la un vot, ei bine, acel vot de multe ori se dă de aceeaşi persoană care încă o dată a mai votat în Senat ...

O voce: Nu este scris aceasta în Constituţiune.

Se zice că nu este scris în Constituţiune. Ei bine, este scris în ceva mai presus de Constituţiune, este scris în bunul-simţ, şi nicăieri în alte ţăre n-am văzut, n-am auzit ca să se vază ca un membru al Camerei de sus să se coboare la Camera de jos, n-am auzit niciodată că s-a întîmplat ca un membru din Camera lorzilor să se fi coborît vreodată în Camera comunelor.

Şi vedeţi, domnilor, ce se întîmplă, că Senatul din zi în zi îşi perde puterea, îşi perde autoritatea; are să se facă necomplect; ar veni chiar din partea alegătorilor un fel de dispreţ, căci ei ar zice: L-am ales senatore, nu are duoi galbeni, şi se duce deputat. *(Murmure.)*

Onor. domn Sturza se scandalizează [2], dară să nu mă siliţi să viu la fapte, căci atunci domnia-sa ar fi cel dintîi care ar aproba zisele mele. Eu mă ţin, domnilor, pe tărîmul de principie.

Cred că Adunarea doreşte ca Senatul să fie în tot prestigiul său, şi dacă unii din domnii senatori nu voiesc să fie senatori, voiesc mai bine să fie deputaţi, nu au decît să-şi dea demisiunea, precum a făcut onor. domn Moruzi, onor. domn Plagino, cari erau senatori şi s-au ales pe urmă deputaţi ca simpli particulari. Dară acum să vin şi să votez ca senatore şi să aştept pînă cînd mi se va verifica titlurile de deputat şi apoi să vin să fac, cum se zice, un *bis in idem*, un *Sprung*, cum zic nemţii, un salt de la Universitate pe Dealul Mitropoliei, aceasta este un ce care trebuie să revolte conştiinţa fiecăruia.

Noi, domnilor, sîntem suverani, putem primi pe cine voim şi putem respinge pe cine nu-l voim; Constituţiunea ne lasă acest drept. Putem zice curat: nu primim senatore ca deputat cînd este senatore dincolo la Senat. Onor. domn raportatore [3] zice că domnul Şerban Cananău s-a ales deputat etc. Ei bine, nu este aşa; s-a ales domnul senatore Şerban Cananău, şi dovadă că este aşa e că domnul Cananău, de îndată ce noi îl vom respinge, domnia-sa are să se ducă dincolo să voteze.

Ei bine, poate să fie ceva mai ...? Nu vreau să zic cuvîntul, îl veţi înţelege.

Aşadară pentru Dumnezeu! Să sfîrşim odată cu acest senatorism deputăţesc. Cine vrea să fie deputat să stea deputat; cine vrea să fie senatore să stea senatore. Aşa să face pretutindeni. Nu-mi convine să fiu senatore? Atunci îmi dau demisiunea şi apoi mă fac deputat, daca vor vrea alegătorii să mă aleagă; dară nu aştept mai întîi ca senatore, puindu-mi candidatura de deputat, să văd ce soartă va avea alegerea şi verificarea titlului şi apoi să-mi dau demisiunea de la Senat.

Aşadară, domnilor, eu conchid la respingerea alesului, pentru a pune un capăt la asemenea fapte, şi nu cred că o Cameră conservatoare ca aceasta să permită a se realiza cuvintele domnului Bacaloglu, care zicea că Senatul este o superfetaţiune * politică [4].

„Monitor", 1873, nr. 38, p. 231, col. 4.

* Lucru în plus, inutil.

NOTE

[1] Se discuta raportul privind validarea alegerii lui Şerban Cananao ca deputat la colegiul IV Suceava. Nu fuseseră contestaţii şi comisia propunea validarea. Ministrul de externe îl ironizase pe K. şi observase că în România este o democraţie la fel de avansată ca într-o republică, încît „într-o asemenea ţară nu se poate zice Camera de sus şi Camera de jos şi nu putem zice că se coboară cineva de la Camera lorzilor ca să vină în Camera comunelor şi că aceasta ar fi ceva înjositor". La care K. a replicat: „Avere mare, vîrstă mai mare se cere acolo". Apoi, cînd ministrul continuase pe ideea deplinei libertăţi de trecere dintr-un for într-altul, observînd că „alegătorii nu prea obişnuiesc a trimite de la Cameră la Senat", K. a exclamat ironic, stîrnind ilaritatea: „Mititeii!".

Dialogul a continuat, căci ministrul de externe a întrebat candid: „Pentru ce dară contestează domnul Kogălniceanu alegerea domnului Cananao, daca alegătorii săi au voit să-l încerce şi în Cameră?" stîrnind la rîndu-i ilaritate. K. a răspuns: „Să-l mai încerce şi în Cameră", continuînd amuzamentul.

[2] Un Sturdza nenominalizat altfel şi care doar murmurase!

[3] D. Economu.

[4] K. depusese următoarea moţiune: „Considerînd că domnul Şerban Cananao este chiar în momentul de faţă senator şi că prin urmare nu poate fi şi deputat, chiar în conformitate cu articolul 41 din Constituţiune, propunem respingerea senatorului ales deputat". A fost primită cu 79 de voturi pentru şi 28 împotrivă, ceea ce a dus la invalidarea mandatului şi la vacantarea colegiului IV Suceava.

În favoarea proiectului de lege care prevedea o ramură spre Tîrgovişte a căii ferate Bucureşti—Piteşti *

Domnilor, în cuvintele onor. domn G. Brătianu [1] este o parte care negreşit că trebuie să aibă aprobaţiunea dumneavoastră a tuturor, este partea aceea că Adunarea are dreptul de a controla voturile consilielor judeţene, mai ales în cît se atinge de nişte cheltuieli cari angaje pe contribuabili şi viitorul. Vedeţi că dau partea ce se cuvine tezei susţinute de domnul Brătianu. Însă mai este altă parte, mai este dreptul judeţelor d-a hotărî despre interesele lor economice.

Domnilor, noi am ţinut foarte mult, mai ales aceia cari pretindem că facem parte dintre liberali, am ţinut foarte mult la legea descentralizării judeţelor, şi ori de cîte ori ni s-a înfăţişat ocaziunea am votat pentru descentralizare [2]. Acum trebuie însă să ştim că descentralizarea, ca orice altă instituţiune umană, îşi are şi ea partea sa defectuoasă. Negreşit că votînd descentralizarea autorităţile locale dobîndesc o mai mare independenţă, pe care o pot întrebuinţa în bine, dară cîteodată o pot întrebuinţa şi în rău.

Dară sîntem noi în poziţiune de-a ne scoborî cu amănunţime în toate voturile consilielor judeţene? Nu crez. Aci ce ni se înfăţişează? O dorinţă legitimă a judeţenilor, exprimată prin duoă voturi ale consiliului judeţean, că voiesc să aibă acest drum de fer. Cînd consiliele judeţene îşi votează drumuri de fer, putem noi să zicem: nu voim să vă încuviinţăm drumuri de fer? Eu socotesc că nu putem face aceasta, şi cu atît mai mult în judeţul Dîmboviţa.

Domnilor, fără să fiu dîmboviţean, fără să fiu de dincoa de Milcov, cunosc îndestul de bine situaţiunea şi buna stare financiară şi materiale

* Şedinţa din 14 februarie 1873.

și resursele însemnate ale județului Dîmbovița, spre a crede că acel județ nu este atît de sărac cum zice domnul Brătianu; este o mare parte din Dîmbovița care face agricultură ca și Vlașca, este o mare parte din acel județ care face vinuri ca și Prahova. Apoi partea muntoasă produce lemne cum produce orice alt județ de munte. Și pe lîngă acestea, sîntem în drept a crede, pînă la o dovadă contrarie, că din toate județele cari sînt mai apropiate de centru, de București, mi se pare că Dîmbovița este cel care arată cele mai mari proba[bi]lități pentru înzestrarea țărei cu cărbuni. Apoi cînd n-ar fi alt decît numai aceasta, că județul Dîmbovița coprinde în teritoriul său duoă sau o singură mină de cărbuni, care ar putea să serve la mișcarea locomotivelor dupe liniele noastre, eu socotesc că am putea foarte bine legitima votul acelui consiliu județean.

Așadară, cît pentru mine mă voi rosti pentru această lege și o voi vota.

În cît se atinge despre direcțiunea liniei, vă mărturisesc că aci nu sînt competinte și recunosc mai mult drept celor din partea locului. Dară se zice c-au fost influențe, că s-ar fi putut da acestei linii o altă direcțiune; aceasta este treaba consilielor județene și a acelora cari au ales consiliele județene. *(Aplauze)*. Nu este treaba noastră. La fiitoarele alegeri se vor cerceta între domniile-lor; daca însă domnii alegători aleg orbește, este iarăși treaba domniilor-lor, ca să se învețe minte a plăti votul domniilor-lor. *(Aplauze)*.

Eu astăzi mă aflu în fața unei autorități constituite, în fața unui vot dat de o autoritate legitimă și de aceea voi vota.

Odată ce m-am rostit pentru această lege, îmi permit a ruga pe domnul raportatore[3] să binevoiască a nu face pe Cameră solidară cu un păcat de limbă, de neologism, să nu schimbe numele vechi, istoric, tradițional, glorios, al Tîrgoviștei, orașul lui Mihai Viteazul, al ultimului domn român Brâncoveanu, în Tîrgu-Vestei. *(Aplauze)*.

Domnul Șt. D. Greceanu: Nu sînt solidar cu această greșeală.

Îndreptați această lucrare; lăsați Tîrgoviștea tot Tîrgoviște, și pe bieții tîrgovișteni să se numească tîrgovișteni[4].

„Monitor", 1873, nr. 42, p. 264, col. 5.

NOTE

[1] G. Brătianu își exprimase îndoiala că consiliile județene ar fi bucuroase să participe la construirea acestor căi ferate. Căci, așa cum prevedea proiectul de lege, se foloseau pentru construcție „zilele de prestațiuni județene", care după calculul lui G. B. se ridicau de la 6 la 40 de zile. Se adăugau apoi două zecimi județene, pe lîngă contribuțiile existente. Și G. B. încheiase: „Dumneavoastră sînteți totdeauna dispuși ca, sub un cuvînt sau altul, să măriți dările".

[2] Pentru descentralizare vezi partea a II-a a volumului, p. 99 și urm.

[3] I. Văcărescu.

[4] Proiectul a fost primit cu 75 de voturi pentru și șapte împotrivă.

În legătură cu o petiție a economilor de vite transilvăneni, susține ca ea s'i fie prezentată întîi guvernului și apoi luată în discuție de Adunare *

Domnilor deputați, eu vin a mă uni cu opiniunea domnului colonel Manu [1], exprimată cu puțin mai nainte: Noi nu sîntem numai un biurou de înregistrare și expediere a petițiunilor, ci sîntem o Cameră, și cînd zicem cuvîntul că se recomand guvernului, acel cuvînt trebuie să fie luat în considerațiune. Trebuie să ne gîndim de trei ori cînd recomandăm o petițiune; căci asemenea concluziuni au dat ocaziune de conflict între guvern și Cameră și de discuțiuni cari au ținut zile întregi.

Așadară, eu sînt de opiniune ca asupra unor cazuri de asemenea natură să trecem pur și simplu la ordinea zilei, și numai atunci cînd o petițiune ar veni la noi, dupe ce mai întîi ar fi fost dată guvernului și nu s-ar fi ținut seamă de dînsa, numai atunci Camera, convingîndu-se de dreptul ce ea reclamă, să vină a o recomanda guvernului spre a avea în vedere acele drepturi. De aceea, domnilor, vă rog să treceți pur și simplu la ordinea zilei [2].

După replica primului ministru, Lascăr Catargiu [3].

Domnilor, după cele zise de onor. nostru președinte, eu mai mult decît oricînd stăruiesc să binevoiți, și aceasta foarte iute, a trece la ordinea zilei, căci cuvintele domnului Racotă [4] știți ce ar fi, domnilor? Propunerea cea mai socialistă care se poate face.

Nu înțeleg, domnilor, cum dumneavoastră, astăzi, cu ocaziunea unei petițiuni, fără cercetare, fără nimic, să hotărîți a se lărgi drumurile ca să treacă oile ciobanilor străini. Domnul Racotă ne propune cu alte cuvinte ca toți acei moșneni, toți acei proprietari cari au proprietăți înguste, numai de cîte 40 de stînjeni, să se vadă deodată expropriați. Cînd vine domnul Racotă și face astfel de propunere, nu face alt decît să-și însușească o ideie pe care nu ar fi cutezat să și-o însușească cel mai extrem din extrema acestei Camere.

Iată de ce vă rog, domnilor, ca iute, cît mai degrab, să treceți la ordinea zilei [5].

„Monitor", 1873, nr. 44, p. 280, col. 3—4.

* Ședința din 17 februarie 1873.

NOTE

[1] G. Manu spusese că comisia de petiții „nu-și ia rolul său destul de serios", căci Adunarea nu e „biurou de înregistrare" și nici intermediar între reclamanți și minister.

[2] În urma acestei obiecții, Adunarea a convenit să treacă la ordinea zilei.

[3] Lascăr Catargiu i-a spus lui C. Racotă că, potrivit dreptului de inițiativă pe care îl are ca deputat, poate face o moțiune „care să meargă la secțiuni" și apoi problema să vină sub forma unui proiect de lege în Cameră.

[4] C. Racotă declarase că de la trecerea acestor ciobani statul are multe venituri, „un profit nu puțin însemnat", și „ar trebui ca de îndată să facem pentru dînșii o lege excepționale" privind lărgirea drumurilor, ca să poată trece cu turmele.

[5] S-a trecut la ordinea zilei.

Intervenție în legătură cu măsurile ce trebuie luate pentru apărarea comunelor rurale de prevaricațiunile unor samsari *

Domnule președinte, domnilor deputați, mă folosesc de această ocaziune pentru a atrage atențiunea dumneavoastră de la acest fapt singuratic [1] la faptul generale care se petrece în țara noastră în această privință. Aceasta, domnilor, este o cestiune foarte serioasă, care merită atențiunea dumneavoastră și atențiunea guvernului.

Sînt mai multe comune în țara noastră cari se află în nenorocita pozițiune a aceleia a cării plîngere o aveți acum înaintea dumneavoastră, și sînt multe din aceste comune cari, dacă guvernul nu se va ocupa de soarta lor, nu numai au să ajungă la cea mai deplină sărăcie și la proletariat, dară au să dezerteze, ca să scape de nenorocire, după pămîntul românesc. Cunosc, domnilor, — și cred că domnu[l] Gr. C. Iepureanu, care știe lucrul, se va uni cu mine spre a afirma cele ce voi avea onoarea a vă arăta, — cunosc comune, mai ales în Basarabia, cari au luat în arendă de la stat moșii cu prețuri colosali, neauzite. Indivizi cu un caracter mizerabile, samsari, au pus pe locuitori înainte, i-au făcut de a lua de la stat acele moșii, după aceea, prin tot felul de meșteșiugiri, s-au pus pe dînșii îngrijitori ai acelor moșii, au strîns banii pentru arendă înșelînd pe comune că au să plătească cîștiurile, i-au băgat în pozunar, au fugit și au lăsat pe comune în deplină sărăcie și urmărite de stat pentru a plăti arenzile ce ei furaseră. Cunosc în partea de dincolo de Milcov comune, ca Zerneștii din Cahul, unde pînă acum s-au pus vitele locuitorilor de cinci ori în vînzare, unde s-a făcut de stat cu averea lor după cum fac stuparii cari retez stupii de mai multe ori pentru ca să roiască și să-i reteze iară.

Rezultatul acestei grozăvii, putem zice, a fost că din sate de cîte 150 de locuitori astăzi nu au mai rămas decît cîte 50 și 60; toți au trecut granița, și acei cari au mai rămas, de nu vor fi cruțați, au să fugă și ei. Prin urmare, eu vă cer nu să hotărîți cestiunea aceasta astăzi, dară să primiți la propunerea [2] ce s-a făcut un subamendament pe care am onoare a-l propune și prin care cer ca guvernul să studieze serios pozițiunea tuturor acestor comune și să chibzuiască ce este de făcut pentru îndreptarea răului.

Regretez că domnul ministru de finance nu este aci pentru ca să afirme și domnia-sa că sînt mai multe sate în județul Cahul, nu vorbesc de Moldova veche, sau România veche, ci de Cahul, lîngă graniță, unde sînt mulțime de sate cari se află în această disperată situațiune. Domnilor, 40 locuitori se urmăresc pentru 50 000 franci, afară de procente. Ei bine, în fața acestei situațiuni eu vin cu un subamendament prin care cer că aceea ce se va face pentru această comună, cînd guvernul va studia cestiunea, să se facă și pentru comunele cari se află într-o situațiune analogă. Și, cum a zis foarte bine președintele nostru, noi nu hotărîm nimic acum, ci rugăm pe guvern să studieze cestiunea, și dacă socotește că merită a face ceva pentru aceste comune, să vină cu un project de lege.

Domnul ministru de externe[3]*:* Domnilor, cred și eu că această cestiune trebuie recomandată cu toată seriozitatea guvernului și mă asociez întru aceasta cu onor. domn Kogălniceanu, decît v-aș ruga să binevoiți a nu fi aplicați de a admite ca certitudine ceea ce este încă în stare de examinare.

Da, da.

Citește un amendament.

* Ședința din 17 februarie 1873.

Vă rog să-mi daţi voie să cetesc amendamentul meu, căci tocmai aceea propun:

„Această dispoziţiune se va aplica şi în privinţa altor obştiri rurali pe cari guvernul le va găsi într-o situaţiune analogă".

Replică lui M. Cornea [4].

Onor. domn Corne să-mi permită a-i spune că a uzat de o fineţă parlamentară, ca să vină să-mi ia dreptul meu de a vorbi, zicînd că domnia-sa vorbeşte în contra. Ei bine, şi domnia-sa, ca şi domnul Chiţu, nu este contra, decît a vorbit numai ca să vorbească mai înainte de mine, căci şi domnul Chiţu şi noi toţi reclamăm tot ceea ce a zis şi onor. domn Corne. Vedeţi, domnilor, ce zice acest amendament [5] ...

O voce: Zice ca să se suspende provizoriu.

Nu zice aceasta; zice că să se suspende prin cale legislativă, fiindcă ministerul nu poate să facă de la sine o scădere în veniturile statului; prin urmare, poate să suspende, dară rezolvarea cestiunii este numai în competinţa puterii legislative: guvernul, Camera şi Senatul. Aşadară, domnilor, nu avem să ne îngrijim deloc că Constituţiunea, al cării un articol s-a cetit de onor. domn Corne, reprezentantele clăcaşilor de la Covurlui, că Constituţiunea are să fie lovită scutindu-se provizoriu aceşti locuitori. Nu are a face aci Constituţiunea; noi am primit o petiţiune pe care o trămitem ministrului şi-i zicem: fiindcă nu este numai cestiunea aceasta care este venită la Cameră, că sînt şi alte mai multe comune de aceeaşi categorie, domnul ministru să cerceteze cazul şi, dacă va găsi că acei locuitori ar merita ceva, facă ce va socoti, suspende excuţiunea, — şi dacă va veni la Cameră cu cestiunea, cred că nimeni nu va zice ministrului cum că rău va face de-i va scuti. Ce facem noi, domnilor? O recomandaţiune la o atenţiune speciale, şi cred că cît se atinge de obştea rurale trebuie să fim mai cu luare-aminte, cu atît mai mult cu cît acele obşti nu pot să vorbesc aci singure, ci vorbesc alţii, aleşi de dînşii, însă ... însă ... însă..., mă înţelege domnul Corne pentru ce zic de trei ori însă ... Dară tocmai pentru că ei sînt baza omenirii, noi trebuie să ne ocupăm de dînşii. Şi aci domnul Corne să-mi dea voie să-i spun ceva, ceea ce vă poate spune şi domnul G. Popovici. Iată ce s-a întîmplat la o comună pe care o cunosc bine. Locuitorii acestui sat, cari au luat moşii de ale statului, acei locuitori nu au dat garanţii nici în fonduri, nici în bani, căci dacă ar fi aşa şi eu aş zice atunci să se vînză, dară ce au dat garanţie? Au dat boii, vitele lor de hrană şi aşternutul lor. Ei bine, cînd li se vor vinde acestea, atunci locuitorii aceia îi perdeţi cu totul, şi dovadă este că, unde s-a aplicat de duoă-trei ori, au sărăcit cu totul. Eu citez fapte, domnilor, şi rog pe onor. domn ministru să fie cu băgare de seamă că locuitorii de Zărneşti au emigrat pe jumătate peste graniţă, care este lîngă Rusia, şi cei ce au rămas sînt apucaţi ca să plătească şi pentru cei fugiţi. S-au judecat la tribunal şi cînd a venit cu apel la curte li s-a furat dosarul din tribunal, încît aceşti locuitori ar fi în drept să se adreseze la stat şi să-i zică: Plăteşte pentru acel tribunal, care lasă să se fure din grefa lui actele şi documentele unei cauze.

De aceea primesc propunerea domnului fost ministru de justiţie şi actualmente de externe [6], care zice: Nu vă mulţămiţi numai pe cuvinte; lăsaţi pe minister să studieze cestiunea, lăsaţi-i facultatea ca să suspende acolo unde va vedea că este necesitate. Noi nu impunem ministerului să suspende la cutare sau cutare loc; nu hotărîm nimic, ci zicem numai ca

guvernul să cerceteze, şi dacă va găsi că este drept, în asemenea caz să suspende execuţiunea şi să vină la Cameră cu un project de lege.

Ei bine, domnilor, văd cu părere de rău că unii din domnii deputaţi, şi tocmai aceia cari reprezintă acea clasă, vin de multe ori şi votează contra, pe cînd regulamentul Camerei, nu Constituţiunea, regulamentul nostru zice că deputaţii reprezintă în Cameră nu numai naţiunea, dară şi colegiul care i-a trămis în Adunare. Eu sînt reprezentantul colegiului I...

Domnul M. Corne: Eu nu sînt reprezentantul nici unui colegiu, ci al ţărei.

Am avut onoare să spun onor. domn Corne că este reprezentant al ţărei, dară şi al colegiului al patrulea de Covurlui, şi nu este a-i face domniei-sale o insultă aducîndu-i aminte despre colegiul care l-a ales. Negreşit că domnia-sa este tot atît de independent în lucrările sale precum sînt şi eu, şi fiecare este medicul onoarii sale. Este numai cestiunea de temperament şi de apreţiare; dară, domnilor, mărturisesc că atunci cînd văz deputaţi cari reprezintă pe acei ţărani votînd contra, cînd este vorba de ţărani, mă întristez. Noi am văzut acordîndu-se aci suspendări de plată la proprietari mari, la datorii mari, nu de această Cameră, dară de alta tot atît de conservatoare. Voi veni cu exemple şi voi arăta, dacă voiţi, cum s-au făcut suspendări ...

O voce: Scăzăminte chiar.

Da, şi scăzăminte; pe cînd aci nu este vorba decît de o păsuire, şi aceasta numai acolo unde ministrul va judeca că este drept s-o acorde.

Domnilor, mai de mult, în timpurile vechi, de cîte ori erau asemenea împregiurări grele, precum un foc, o foamete, boierii bătrîni se ocupau de soarta nenorociţilor, se ocupau de ţărani, pentru că ţăranul este matca ţărei ... *(Aplauze)*. Ei bine, noi să lăsăm a li se vinde vitele! Dacă s-ar face una ca aceasta, ar fi tocmai pentru că ei nu au reprezentanţii lor, adică nu au reprezentanţi din corpul lor, cu haina lor, cu ideele lor.

Apoi, domnilor, dacă ei nu au asemeni mandatari, tocmai aceasta ne obligă pe noi ca să-i apărăm mai mult ... *(Aplauze)*. I-am pus în stare de minori, i-am pus sub epitropie, trebuie să-i apărăm, în virtutea şi în marginile legii. Deunăzi a venit domnul Ioanide şi a zis să facem o scutire gardei, comerciului, zicîndu-se că trebuie să fie ocrotit, căci este greu pentru comerciant să fie supus aşa de des la exerciţie cari îl sustrag de la comerciu. Ei bine, domnul ministru de resbel cu acea ocaziune a făcut, să-mi dea voie s-o zic, a făcut o mărturisire de bunăvoinţă zicînd că a călcat legea, căci n-a călcat nici o lege şi putea tare bine, cu legea în mînă, să roage pe domnii gardişti să vină să ocupe postul de onoare la Cameră; cu toate acestea, domnia-lui a ţinut seamă că într-adevăr este o greutate pentru comercianţi să iasă din prăvăliele dumnealor şi să vină la serviciu, şi i-a dispensat. Ei bine, tot aşa cerem şi pentru o clasă de oameni nu mai puţină interesantă, cari au fost înşelaţi, cărora nu are să li se vînză garanţiile, dară boul, vaca şi aşternutul, spre a se face împlinirea. Şi nu ziceţi, domnilor, că noi hotărîm tot, căci nu hotărîm nimic; zicem ministerului: uitaţi-vă la acele puncturi depărtate ale ţărei şi duceţi mîntuirea acolo unde se cuvine şi unde veţi găsi că este drept.

Este o cestiune foarte dreaptă, domnilor, şi vă rog să fiţi aşa de buni să votaţi amendamentul [7].

„Monitor", 1873, nr. 45, p. 286, col. 1—4.

NOTE

[1] Discuția pornise de la o petiție a locuitorilor din Aricești (Prahova), care arendaseră moșia aceasta în 1886 pentru un preț mai mare decît valoarea ei. „Izbiți și de nenorociții ani de secetă 1866 și 1867", fuseseră siliți să-și vîndă tot avutul ca să achite arenda. După doi ani statul rearendase moșia altora, la jumătate de preț. Suplicanții rămăseseră datori pentru anul 1867 cu 8 611 lei și cu cîte 6 000 de lei vechi pe fiecare an, reprezentînd diferența între prețul cu care angajaseră ei exploatarea moșiei și cel al noii arendări. Cereau acum Adunări să fie absolviți de plata celor 8 611 lei.

[2] G. Chițu, Ștefan Golescu și An. Stolojan propusescră ca ministrul de finanțe să cerceteze cazul și să dispună suspendarea plății celor 22 000 de lei cu care mai erau locuitorii Aricești datori, pînă la aflarea adevărului.

K. a făcut un subamendament: „Domnul ministru de finance va cerceta cazul și, dacă arătările locuitorilor vor fi adevărate, să prezinte Adunării un project de lege prin care să ceară a se scuti acești locuitori de plata a 22 000 ce mai rămîn datori către fisc, suspendînd în acest caz, pînă la rezolvarea cestiunii, orice execuție". A fost respins cu 37 de voturi împotrivă și 31 pentru.

[3] Gheorghe Costaforu.

[4] M. Cornea spusese că concluziile comisiei sînt judicioase — să se recomande petiția guvernului; îl combătuse apoi pe G. Chițu, considerînd că a venit cu „argumente melodramatice" într-o propunere ce era doar o „adunătură de contradicțiuni".

[5] Vezi nota 2.

[6] Ministrul de externe observase că după dezvoltarea dată de K. „lucrul devine generale" și guvernul trebuia lăsat să chibzuiască asupra lui.

[7] Amendamentul lui G. Chițu a fost primit.

Discurs împotriva proiectului de lege referitor la convenția pentru joncțiunea căilor ferate române cu cele austro-ungare *

Domnilor deputați, înainte de toate [1] am a exprima recunoștința mea onorabilului domn ministru de externe [2] pentru că a binevoit de mai nainte să ne declare franc și sincer cum înțelege domnia-sa a se vota această convenție pentru ca să fie primită de părțile contractante, pentru ca să devie un act practic. Îi sînt recunoscător, pentru că prin aceasta pe fiecare din noi ne pune în poziție a ști ce voiește guvernul și totdeodată să știm și noi pînă unde putem merge cu domnul ministru împreună și de unde avem să fim siliți a ne deosebi de guvern.

Cestiunea, domnilor, este atît de importantă, că sînt silit a vă ruga și a face un apel la indulgența dumneavoastră să mă scuzați dacă voi vorbi astă dată ceva [mai] lung.

Domnilor deputați, preocupațiunea pe care o văd pe toate fizionomiile din Cameră [î]mi dovedește că nu mă înșel în aprețierele mele cînd consider actul ce este supus discuțiunii și aprobării dumneavoastră de cea mai mare consecință, mai mare decît toate voturile cîte s-au dat pînă astăzi de Camera actuale. Alta este, domnilor, a face o lege interioară pentru noi, a vota un budget, a vota chiar un împrumut, căci dacă legea este rea țara vine a doua zi și o schimbă; dacă budgetul este greșit, se rectifică în cursul anului; dacă împrumutul este asupritor, țara la sfîrșitul socotelei tot îl plătește. Cînd este dator, deși prelungește, dară, în tot cazul, românul plătește totdeauna datoria sa! Dară aci, domnilor, astăzi se tratează de ceva mai mult decît de o lege sau un împrumut. Aci sîntem chemați a

* Ședința din 19 februarie 1873.

contracta o legătură mare, foarte mare: legăm ţara noastră pe veci cu un stat puternic, care se află de-a lungul a jumătate din totalul graniţei noastre, adică de la Nouă Suliţe, Dorna, Cîmpu-Lung Moldovenesc şi toţi munţii înainte pînă la Cerna, mai mult decît jumătate din fruntariele noastre, o mai repet aceasta.

Ne legăm, domnilor, cu o putere mare, cu o putere formidabile, al cării glas odată rostit, noi nu am fi în poziţiune altfel decît de a-l asculta.

Ne-am legat, domnilor, în cestiuni mai mici şi cu părţi mai slabe, ne-am legat nu cu state, nu cu guverne, ci cu societăţi; ne-am legat cu concesionarii reprezintaţi de Strusberg [3] şi ştiţi ce consecinţe fatali legătura aceea imprudente a adus asupra ţărei ... *(Aplauze.)* Ştiţi foarte bine că de pe această bancă ni se zicea că autonomia noastră era în ajunul de a fi călcată, că puterile vor hotărî cestiunea, dacă noi nu vom primi legea ce ni se dicta. Venea tot domnul ministru de externe şi ne zicea: Votaţi, domnilor; nu vă uitaţi la bani; uitaţi-vă la soarta ţărei ce este în pericol. Şi acela din noi care cuteza a zice un cuvînt în contra în această cestiune, i se arunca epitetul de *firmanist.* — Iată omul care vrea să rupă autonomia României, care vrea să aducă firmane în ţară.

Ei bine, domnilor, astăzi ni se propune să votăm o cestiune * care poate să aibă consecinţe mult mai grave decît concesiunea Strusberg. Ne legăm cu o putere mare, cu puterea Austro-Ungariei, Austro-Ungaria regenerată, şi în lăuntru şi în afară, şi cînd zic cuvîntul „regenerată" nu-l zic numai în privinţa forţei sale din lăuntru, ci şi în privinţa politicei sale către România. Sînt dator adevărului să recunosc că în timpii din urmă Austro-Ungaria s-a arătat către noi cu deosebire binevoitoare; în timpul pericolelor în cari a fost autonomia noastră ameninţată, Austro-Ungaria a fost în întîia linie care ne-a apărat. Tocmai aceasta ne dă şi dreptul şi ne impune datoria ca tocmai de la dînsa, de la Austria, de la echitatea ei, să aşteptăm a nu ne cere să sacrificăm noi interesele noastre intereselor sale exclusive.

Domnilor deputaţi, nu de astăzi am combătut unele din joncţiunile ce ni se cer prin această convenţiune; le-am combătut ca ministru şi prin urmare este pentru mine o cestiune şi de consecinţă şi de convicţiune de a le combate şi ca deputat [4]. Cestiunea de mult este dară în mintea mea hotărîtă şi dară regret, şi foarte mult, că nu pot astăzi să fiu alături cu domnul ministru de externe. Eu, domnilor, permiteţi-mi această mică digresiune, nu aprobez, şi socotesc că e mai bine s-o spun curat, nu aprobez sistemul politic al ministerului actuale; dară, aceasta odată zis, nu cred că eu am făcut viaţa grea acestui minister. Rareori am luat cuvîntul în această Cameră şi mai întotdeauna a fost ca să-l apăr, căci, o mai repet, deşi nu aprobez sistemul său politic, recunosc că ministerul actuale a ajuns la putere nu atît prin forţa de număr, de majoritate constituţionale, cît prin forţa necesităţii. Această forţă se impune şi astăzi şi nu mă socotesc eu în stare să sfărăm acea forţă, de aceea nici nu i-am făcut opoziţiune sistematică. Însă astăzi, oricare ar fi dorinţa mea de a combate guvernul, în această cestiune nu pot face altfel decît de a diferi de opiniunea domnului ministru de externe. Pentru ce? Pentru că ceea ce refuz astăzi, o mai zic, am refuzat ca ministru şi în vremea ministerului meu din 1864, şi mai în urmă, cînd făceam parte din ministerul domnului Dimitrie Ghica [5]. Şi mie mi se cerea, domnilor, o linie de joncţiune;

Citeşte: *concesiune.*

şi mai nainte s-au făcut încercări pentru a se dobîndi o linie pe care eu o socoteam şi o socotesc periculoasă pentru interesele ţărei.

O voce: Care linie?

Linia Braşov — Ploieşti. Această linie am refuzat-o pururea, o refuz şi astăzi chiar de voi fi singur în această Adunare. *(Aplauze.)* Dară văz că nu voi fi singur, şi iată pentru ce o refuz: în secolul nostru cestiunile economice, cestiunile drumurilor de fer sînt, domnilor, cestiuni eminamente politice, eminamente naţionale. Cînd văd agitaţiunea care se produce în ţară cu ocaziunea bancelor, cînd aud oameni de greutate cari zic că nu mai voiesc să dea nimic la străini, sînt încuragiat să cred că şi în cestiuni de drum de fer a sosit timpul să ne deschidem bine ochii înainte de a vota, adică de a da. Drumurile de fer, şi mai presus de ele joncţiunile, rădică, domnilor, mai multe cestiuni: cestiuni comerciale, financiale, strategice, cestiuni de viaţă. *(Aplauze.)*. Drumurile noastre de fer nu au un caracter eminamente locale; ele sînt nişte căi de mare comunicaţiune internaţionale, de care se interesează Europa întreagă şi mai cu deosebire puterile vecine; şi spre a dovedi aceasta, voi ruga pe domnul ministru de externe, care este un bărbat erudit, care cunoaşte atît de bine actele diplomatice ale puterilor străine şi vecine, să-şi aducă aminte că acum trei ani de zile, cînd Rusia a cerut revizuirea Tractatului de Paris [6], sub cuvînt că s-ar fi călcat acel tractat de către alte puteri, să-şi aducă aminte că argumentul principale la care s-a referit Rusia spre a cere de a se neutraliza Marea Neagră ... erau drumurile de fer române.

Iată ce zicea principele Gorciacoff în nota sa. După ce a arătat deosebitele transformaţiuni politice prin cari a trecut România spre a ajunge la Unire şi la întemeierea pe tron a principelui străin, cancelarul imperiului sfîrşea cu aceste cuvinte, pe cît îmi aduc aminte: „În acest timp s-a format la Dunăre un stat care, prin reţeaua drumurilor sale de fer comerciale şi strategice purcedînd din anima Europei şi ajungînd la Marea Neagră, a dobîndit o importanţă nepotrivită cu întinderea sa teritoriale".

Aşadară, cînd principele Gorciacoff zicea că căile noastre sînt căi de comunicaţiune comerciale şi strategice, putem noi românii, aceia pe al căror pămînt trec aceste căi, putem noi să le votăm cu ochii închişi, mărginindu-ne numai a urma vechiul principiu al unei economii politice astăzi osîndită: *Laissez faire, laissez passer*? Lasă să facă, lasă să treacă! Nu trebuie prin urmare să ne întrebăm şi noi aceea ce se întreabă chiar străinii, adică ce consecuenţă au să aibă aceste joncţiuni pentru ţara noastră din punctul de vedere strategic, naţionale şi economic?

Aşadară, nu cred că însuşi onor. ministru de externe va fi de altă opiniune şi că va contesta dreptul Camerei sau însuşi al fiecărui deputat de a trata cestiunea sub aceste trei puncturi de vedere. Căci însuşi domnia-sa a zis: Nu avem să cerşetorim nimic Austriei şi nu-i vom da nimic care ar putea atinge interesele ţărei noastre, care ar pune în pericol hotarele noastre. Aceste cuvinte m-au încuragiat şi pe mine de a trata cestiunea sub întreita sa privire.

Domnilor, România, după cum ştiţi, e menită prin Tratatul de Paris a fi un bulevard *, un punct neutru între trei mari puteri, cu anume misiune să oprească ciocnirile între staturile limitrofe, ciocniri cari pot să pună în pericol pacea Europei. Misiunea noastră este dară de a păstra o

* Pavăză (fr.).

politică de neutralitate și de echilibru în toate relațiunile noastre, adică în întru de a păzi buna ordine, în afară de a nu avantaja o putere vecină în defavoarea alteia, este în fine ca în toate cestiunile să păzim o politică deopotrivă recunoscătoare către toate puterile, iară nu favorizătoare unui stat, cu excluderea unui alt stat.

Da, avem datoria de a priveghea, și aceasta necontenit, ca prin purtarea noastră politică, comerciale, economică să nu zdruncinăm echilibrul între puterile vecine; într-alte cuvinte, să nu dăm unei puteri o influință esclusivă asupra afacerilor noastre. Căci, nu uitați, domnilor, că mult timp încă menținerea unui echilibru just al influențelor externe, într-alte cuvinte, o politică de desăvîrșită neutralitate, va forma garanția cea mai solidă a esistenței noastre naționale. Și ca să ne putem avea și păstra această garanție puternică, nu cunosc alt mijloc mai eficace decît de a urma o politică românească, adică o politică care să nu fie nici rusească, nici prusacă, nici austriacă, nici franceză sau engleză. Într-alte cuvinte, să avem o politică naționale, aceea ce fac și sîrbii, cari în ultimii ani au cîștigat atît de mult prin această mîntuitoare politică. Așa făcînd și noi, nu vom avea a ne teme de influințe din afară.

Așadară, în cestiunea de față avem să vedem mai nainte de toate dacă joncțiunile de drum de fer ce ni se cer păstrează echilibrul, mențin o poziținne deopotrivă egale pentru puterile vecine.

Eu sînt încredințat că aceasta nu este. Votînd convenținnea ce ni se propune, nu am face nimic mai puțin decît de a da toate trecătoarele munților noștri în mîna Austriei; și așa prin linia Brașov — Ploiești — București, după opiniunea mea, punem Bucureștii față cu Austria în aceeași poziținne nenorocită în care se află Iașii față de Rusia.

Permiteți-mi, domnilor, să vă aduc aminte un mic suvenir al copilăriei mele. Eram copil, la 1827, în casa părintească din Iași; într-o seară ne culcaserăm cu domnul Ioan Sandu Sturza pe tron, a duoa zi în zori ne-am trezit cu Iașii ocupat de ruși, cu domnul prizonier de resbel în palatul său, arestat de 250 dragoni comandați de generalul Leprandi [7], care nu avură trebuință decît de duoă ore spre a face drumul de la Sculeni la Iași. Iată, domnilor, ce se poate întîmpla și cu Bucureștii în timp de resbel din partea unei armate austriace ... Văd unele rîsete; de mai nainte mă așteptam la aceasta și, dară, nici înțeleg deloc a căpăta un succes personale puindu-mă pe tărîmul cestiunii strategice. Dară tot sper că sînt mulți dintre dumneavoastră cari împărtășesc opiniunile mele, fără chiar să am nevoie de a intra în mai mari dezvoltări.

Am auzit, domnilor, și vom auzi încă pe unii din colegii noștri susținînd că drumurile de fer nu pot face o cestiune politică; apoi voi întreba pe acei domni cum nu-și aduc aminte că, sînt cîțiva ani, cum Francia a voit să declare resbel Belgiei numai pentru că Belgia făcuse o lege prin care nu permitea fuzionarea companielor căilor sale ferate cu companiele din Francia? Și cînd citez acest esemplu, ce trebuie să zicem de o convenținne care dă guvernului austriac un întreg drum de fer, adică dreptul ca el singur să construie linia Brașov — Ploiești, adică linia ce duce pînă în inima României, pînă în București. Aceasta, domnilor, nu o credeți un adevărat pericol pentru noi?

Vă mai aduceți aminte că una din cele dintîi condițiuni ce Germania a impus Franciei biruite a fost răscumpărarea căilor ferate din Alsacia și Loraina din mîna companielor franceze și trecerea acelor drumuri de fer sub administrațiunea biruitorului.

Chiar în ultimul an Luxemburgul, cel încongiurat ca de un zid de oţel de Germania, cît n-a rezistat la cererile Germaniei de a se încredinţa autorităţii sale căile ferate luxemburgheze.

Iată, domnilor, vă arăt trei state cari s-au preocupat de importanţa strategică şi economică a liniilor ferate. Putem dară noi, românii, să trecem cu vederea toate aceste consideraţiuni şi să votăm joncţiunile cerute cu strigătul indiferentismului: „Ce ne pasă nouă! Noi avem situaţiunea noastră politică garantată; în timp de pericol alţii vor sări pentru noi!" Dară dacă noi singuri facem unei puteri o poziţiune cu avantagie esclusive, cum nu gîndim că prin însăşi aceasta îngreunăm celor[l]alte puteri putinţa de a ne veni în ajutor, de a ne apăra?

Domnilor, aş ruga aci pe unii din dumneavoastră cari mai des voiajează în Francia să consulte militarii francezi; ei le vor spune de ce înrîurire fatale au fost pentru Francia unele din joncţiuni pe cari Francia le dedese cu uşurinţă Germaniei! ... *(Întreruperi.)* Cînd a izbucnit resbelul între Francia şi Germania, eu mă aflam pe ţărmurile Rhinului; am văzut numai în 15 zile şase sute de mii de oameni intrînd în Francia prin acele cinci puncturi mari de joncţiune cari uneau Germania cu Francia ...

Domnul G. Ventura: Pe jos, nu cu drumul de fer.

Domnilor, mă aflam la declararea resbelului la Ems, sub ferestrele mele din villa Sam-Souis * am văzut pe linia Taunus în timp de 15 zile trecînd batalioane şi escadroane aduse cu căile ferate de la Koenisberg şi de la Breslau, nu pe jos, ci cu drumul de fer. Pe urmă negreşit că pe jos s-au răspîndit pe cîmpurile Lorainei şi Alsaciei.

Dară las cestiunile strategice, rămîind ca domniile-voastre să apreciaţi mai bine decît mine importanţa în amănunţimile ei; viu prin urmare la cestiunea financiară. Aceasta cred că nu poate să fie indeferentă nici militarilor, nici nemilitarilor. Convenţiunea propusă ne impune datoria de a construi trei linii de joncţiune: Oituzul, Vulcanul şi Predealul. Ei bine, domnilor, gîndiţi domniile-voastre că în şapte ani de zile ţara aceasta va fi în putinţă să construie aceste trei linii aşa de mari, aşa de grele, atît de costătoare, linii unde sînt cîte 20 şi 25 kilometri, din cari fiecare kilometru va costa pînă la un milion? ... Mi se zice că nu este exact. Voi răspunde şi eu cu afirmaţiune pentru afirmaţiune. Pe cîtă vreme ministerul nu ne va înfăţişa studii, eu am dreptul să pretind că cifra mea este esactă. Şi pentru ce? Pentru că domnul ministru al lucrărilor publice [8], cu toată stăruinţa şi activitatea domniei-sale, n-a izbutit să ne dea măcar nişte începuturi studii, dovadă cea mai mare despre zisele mele este că, în această convenţiune propusă de guvern, vedem chiar puncturi de joncţiune lăsate în alb. Desfid pe oricine ca cu studiele făcute de minister să ne dovedească anume punctul unde are să se facă joncţiunile Oituzului, la Gemeşi **, la Fulgeşi, la Palanca, la Uş, la Oituz? Vor veni deputaţi fiecare să susţină unul din aceste puncturi. Va veni domnul Moruzi cu studie făcute de un inginer al său şi va zice: la Ghemeş**, altul va zice la Uş şi Dumnezeu ştie ce alt punct, dară ministerul nu este în stare să ne dovedească cari din aceste puncte este punctul fix, punctul folositor pentru ţară. Cu atît mai puţin domnul ministru ne va putea dovedi cît are să coste linia aceasta, sau linia Ploieşti, sau linia Vulcanului.

* Sans Souci?
** Ghimeş.

Aşadară, dacă nu ni se precizează puncturile de joncţiune, dacă nu ni se precizează milioanele ce au a ne costa aceste joncţiuni, convenţiunea ne precizează cu o exactitate matematică anii în care ne îndatorim a le construi: în şapte ani, mi se pare, noi ne îndatorim, ne legăm cu Austria să-i construim trei linii de peste patru sute kilometri de cale ferate de munte!

În faţa acestei sarcine enorme ce luăm asupră-ne, ni se zice: Viitorul căilor noastre ferate deja construite o reclamă aceasta, căci cu cît vom avea joncţiuni mai multe, cu atît avem să atragem pe linia noastră principale tranzitul Europei. Dară să vedem, domnilor, dacă este aşa. Şi mai întîi să nu ne facem prea mari iluziuni asupra importanţei comerciale a liniilor noastre într-aceasta, să nu credem că îndată ce vom face aceste joncţiuni, îndată bogăţiile Europei au să treacă prin aceste puncturi; întîi, pentru că aceste bogăţii au să ajungă, unde? La Brăila, Galaţi şi Giurgiu. Brăila şi Galaţi ştiţi foarte bine că patru luni pe iarnă stau închise. Rămîne Giurgiu; foarte bine; el va duce ceva marfă, dară pînă unde? Pînă la Varna; însă domniile-voastre ştiţi că, dacă Marea Neagră nu îngheaţă iarna, totuşi cu greu ea este iarna navigabile. Dară mi se va zice că vara vom avea compensaţiune; vara vom avea necontenite transporturi. Iluziune mare. Să luăm în cercetare să vedem ce transportează astăzi marea noastră linie deschisă, pe care linie prin urmare trebuie a se concentra tot comerciul internaţional între Europa şi Orient. Avem linia Iţcani — Roman — Bucureşti, care traversează mai toată ţara şi ajunge la porturile Brăila, Galaţi şi Giurgiu; ei bine, să rugăm pe domnul ministru al lucrărilor publice să ne arate ce export, ce mărfuri multe internaţionale a transportat această mare arteră în anul trecut. Dară sînt, domnilor, săptămîni întregi în cari d-abia un tren sau duoă trenuri de mărfuri străine parcurg această linie. Aici în Cameră avem membri ai consiliului de administraţiune şi ai drumului de fer Roman — Galaţi — Bucureşti şi ai căiei ferate Suceava — Roman — Iaşi. Cu dumnealor împreună vă pot spune într-un chip pozitiv că traficul ce se face pe liniile noastre d-abia a început a acoperi cheltuielile anuali ale căilor ferate.

Cu toate acestea sînt unii cari cred cu sînge rece că, îndată ce vom face aceste joncţiuni, bogăţiile Europei au să plouă pe aceste linii bine-cuvîntate. *(Aplauze.)* Nu, domnilor! Din nenorocire, aceasta nu are să fie. Trista realitate este că noi avem să plătim garanţia întreagă, cum plătim deja pentru liniile cari funcţionează astăzi şi cari d-abia pentru acest an vor începe a da jumătate sau mult unul la sută din procentele garantate, iară restul şase sau şase şi jumătate îl va plăti ţara; şi nu uitaţi că aceasta va fi mult timp chiar pentru linia principale!

Domnilor, după ce vă arătai în trăsături răpezi marile sarcine financiare ce ni se impune prin aceste joncţiuni şi că prin urmare trebuie să ne gîndim de trei ori înainte de a le vota, viu acum la ultimul argument cu care domnul ministru voieşte a ne convinge.

Domnia-sa ne zice: Austria nu voieşte altfel. Se înţelege de la sine că o Cameră matură şi înţeleaptă trebuie să cumpănească nu o dată gravitatea acestui cuvînt, cînd mai ales acest cuvînt este rostit de puternica Austrie. Această Cameră însă este datoare să ţină seamă de acest cuvînt, numai întrucît interesele noastre financiare, economice şi naţionali nu * o permit; dară şi aici să vedem, domnilor, dacă această voinţă a Austrie

* Citeşte: *o permit.*

a fost pururea statornică, dacă ea pururea ne-a cerut aceleași puncturi de joncțiune. Cît pentru cererile prezinte, declar de mai nainte că domnul ministru este bine informat. Recunosc că numai domnul ministru poate să ne arate actualmente care este voința guvernămîntului austriac, numai domnia-sa are dreptul să vină să ne vorbească despre voința actuale a Austriei. Dară pentru trecut, îmi va permite domnul Costa-Foru să zic și eu un mic cuvînt, căci și eu am fost ministru, și chiar de externe. Și voința Austriei s-a schimbat, s-a modificat în mai multe rînduri, după ministerele sale, după politica sa. *(Aplauze.)*

Domnilor, a fost un timp cînd Austria voia și se mulțămea numai cu linia Oituz, adică Brașov — Galați ca linie principale pentru comerciul transilvănean. Despre Ploiești pe atunci nici că era vorba; nici nu a cerut dară Ploieștii. Pe atunci era un interes politic pentru Austro-Ungaria de a conduce linia Brașov — Galați prin secuime, prin locurile locuite de populațiunile ungare cele mai sărace și pe unde și unii miniștri își aveau proprietățile lor.

Domnul D. Văsescu: Ca și la noi.

Astăzi s-au schimbat acele interese; astăzi marele interes al Austro-Ungariei este de a se îndestula cererile și trebuințele Brașovului și de a ajunge cu o oră mai nainte la București. Și bine fac acei miniștri ai Austriei, ai Ungariei, bine fac că ține seama de trebuințele țării lor, de interesele populațiunelor lor. Dară tocmai pentru că guvernul austriac, cînd vede interesele sale jignite, ne zice: nu voim! și noi românii, cînd prin aceste cereri vedem interesele noastre amenințate, trebuie să răspundem prin un simplu cuvînt: nu putem! *(Aplauze.)*

Dară ni se va objecta de pe banca ministerială: Ce? Voiți să rămînem fără joncțiuni, voiți să ne punem în starea chinezilor? Nu, domnilor, am dat Austriei linia Oituzului, linia Vulcanului, am dat linia Ițcanii, sacrificînd interesele Moldovei de sus, care reclamă ca linia noastră principală să fie pe la Mihăileni, Botoșani, Iași; am dat Ițcanii, care pune o armată austriacă ca în duoă ore să fie în inima Moldovei, să pună mîna pe cele cinci județe de pe Siret, am dat acel punct, pentru ce? Pentru ca să avem Vîrciorova. *(Aplauze.)* Dară ni se va zice că nu există probă despre aceasta; fac apel la deputații cari au votat concesiunea Offenheim[9] și Strusberg să spună dacă nu ni se afirmă nouă aceasta și de miniștri și de delegații concesionarilor, de delegații domnului Strusberg, și anume că guvernul austriac a consimțit la joncțiunea Vîrciorova.

Voci: Da, da.

Și dacă s-ar căuta astăzi acele probe, cred că ușor s-ar găsi, dacă nu în cartoanele ministeriului, dară negreșit în cartoanele concesionarilor.

Să zicem însă că poate nu există, dară eu cred că ceea ce nu ne-a dat, Austria ne va da, pentru că Staatsbahn, compania cea mai puternică din Austria, cea cu mai multă înrîurire și capitaluri, acea companie este care exploatează liniele noastre ferate, Staatsbahn are dară interes să conducă liniele sale din Ungaria pînă la Vîrciorova spre a le uni cu ale noastre, și așa să ajungă la Dunărea de Jos și la Marea Neagră.

Dară să punem cazul cel mai rău, că Austria nu va consimți la joncțiunea Vîrciorova; credeți atunci că linia București — Severin va fi mai puțin importantă? S-ar înșela aceia. Ca și astăzi mărfurile străine vor scoborî Dunărea de la Baziaș pînă la Severin și de acolo vor veni cu drumul nostru de fer; sau viceversa, pasagerii și mărfurile noastre și acele

din Orient vor fi transportate pe calea noastră ferată pînă la Severin şi de acolo se vor sui în susul Dunărei pe vapoarele frumoase şi şlepurile cele numeroase ale companiei danubiene pînă la Baziaş. Negreşit că prin aceasta vom avea cîteva dezavantagie, însă eu cred că şi aceste vor trece după un scurt timp, pentru că în fine tot ne vom înţelege cu Austria, tot ne vom pune la cale ca nişte buni vecini.

Am zis că am dat Austriei Iţcanii, Oituzul, Vulcanul, care are să ne coste sume însemnate. La nevoie şi la timp îi vom mai da şi alte joncţiuni; dară să-i dăm şi aste joncţiuni cari vatămă şi siguranţa noastră politică, şi interesele noastre comerciale şi financiare, aceasta ar fi prea mult! Şi iată pentru ce vă rog să votaţi în contra acestei convenţiuni.

Şi aci să-mi permită domnul ministru de externe a-l ruga să-şi împrospăteze memoria în privinţa unor lucruri ce au precedat încheierea acestei convenţiuni pe care domnia-sa le reproduce într-un chip greşit. Domnul ministru a zis: „Eu n-am făcut decît să urmez direcţiunea pe care mi-a dat-o Camera, în adevăr nu în şedinţă publică, dară în conversaţiuni particulare. Povăţuit de aceste conversaţiuni, de această direcţiune, eu am încheiat convenţiunea de faţă". Să-mi permită domnul ministru a-i zice din parte-mi că aci nu mai recunosc în domnia-sa pe acel ministru serios, logic, plin de memorie şi de argumente solide. Apoi, domnule ministru, şi eu sînt deputat, am şi eu această onoare, şi eu mă aflam în Cameră cînd s-a tratat această cestiune în sesiunea trecută şi cu toate acestea nu ştiu nimic din ce ziceţi, domnule ministru, nu ştiu nimic de acele conversaţiuni particulare de cari aţi vorbit. Ştiu numai atît, că s-a dat un vot public, că s-a făcut o lege prin care Camera arăta ministeriului limitele în cari trebuie să se ţină la facerea unei convenţiuni. Domnul ministru a mai zis: Sînt trei ani de cînd această convenţiune s-a prezintat Adunării. Eu îi voi spune domniei-sale că ea nu de trei ani e prezintată, ci că sînt şase şi mai mulţi ani de cînd urmează negocierile acestea pentru joncţiuni. Recunosc că sub ministerul dumneavoastră ele au făcut un pas mai mult. În sesiunea trecută dumneavoastră aţi venit cu o convenţiune: acea convenţiune a fost supusă unui comitet, nu de 7 delegaţi, ci de 21 delegaţi; dumeavoastră aţi cerut ca să se întrunească şi să se discute cestiunea atît cei 7 delegaţi ai secţiunilor în cestiunea convenţiunei, cît şi delegaţii aleşi pentru a studia deosebitele projecte şi propuneri pentru concesiuni de linii, de exemplu: Vulcanul, Oituzul, Turnul Roşu etc. Întruniţi în un comitet extraordinar, urmînd sfatului dumneavoastră, am discutat convenţiunea şi propunerile şi v-am întrebat: Spuneţi curat ce voiţi? Dumneavoastră ne-aţi zis: Arătaţi puncturile pe cari le voiţi şi cari erau în convenţiune, adică: Iţcanii, Vîrciorova, Vulcanul şi Uşul prin valea Trotuşului sau a Bogzei, adică valea Buzăului; şi noi atunci, dînd la o parte convenţiunea, am votat o lege care vă desemna puncturile ce trebuia a fi coprinse în noua convenţiune. Între aceste, dupe propunerea domnului Lăţescu, s-a primit valea Trotuşului, iară Bogza vi s-a refuzat. Pentru ce am refuzat punctul Bogza? Pentru că acest punct nu ne convenea nicidecum, pentru că din punctul strategic e prea aproape de Bucureşti şi că astfel, în un timp anormale, în un timp de resbel, prin acea linie ţara noastră se taie în duoă, adică se întrerupe orice comunicaţiune între Moldova şi Ţara Românească. Tot atunci, dupe propunerea domnului Greceanu, s-a pus la vot linia Tömöşului *, adică Braşov — Plo-

* Timişului.

ieşti, şi a fost refuzată. Şi atunci domnul Greceanu, dacă-mi aduc bine aminte, s-a mîniat, şi s-a mîniat atît de tare, încît era să-şi dea şi demisiunea din Cameră. Nu ştiu bine dacă faptul a fost tocmai astfel şi-i fac scuzele mele daca greşesc ...

Domnul Şt. Greceanu: Da, şi pentru ca dumneavoastră să nu v-o daţi pe a dumneavoastră, mi-am restras pe a mea.

Va să zică demisiune din parte-vă a fost; au fost prin urmare atunci deputaţi cari prin respingerea liniei Braşov — Ploieşti au făcut o cestiune de demisiune. Aşadară atunci s-a refuzat joncţiunea Braşov — Ploieşti, propusă de domnul Greceanu; s-a refuzat joncţiunea Bogza, care era mai departe de Bucureşti, şi acum, spre mîngîierea noastră, ca îndeplinire a hotărîrii noastre, ca punere în lucrare a legii, domnu[l] ministru ne vine cu o joncţiune mai periculoasă, mai aproape decît Bogza, ne vine cu joncţiunea Predealul, odată formal respinsă. Şi ca să liniştească glasurile acelor deputaţi cari, conduşi numai de prudenţa economică, ar fi zis că această linie este prea costătoare, domnul ministru a avut patriotica îngrijire de a înscrie în noua sa convenţiune construirea acestei linii cu banii Austro-Ungariei! Şi domnii miniştri văd că se mîndresc şi se bucură de această generozitate!

Domnilor, eu am nenorocirea de a nu împărtăşi această veselie. Tocmai cînd vedem un guvern atît de cruţător ca guvernul austro-ungar care refuză fonduri pentru drumuri ferate chiar în întrul ţărei sale, şi am văzut că în Parlamentul Ungariei şi al Vienei s-au ridicat deputaţi cari au zis: Cum? Vă însărcinaţi să faceţi drumuri ferate afară din ţara noastră, şi pentru liniile din ţară cari sînt de cea mai mare necesitate ziceţi că nu aveţi bani? Deputaţii de Sibiu au zis astfel. Şi noi tocmai, zic, cînd edem această mare dărnicie a Austro-Ungariei către România, noi, în vloc să ne deşteptăm de această rară bunăvoinţă, ne bucurăm! *(Aplauze.)* Tristă bucurie! Bine face guvernul austro-ungar că pune toată puterea sa, că merge pînă a sacrifica banii ca să ajungă la îndeplinirea scopurilor şi intereselor sale. Dară şi noi nu vom face mai puţin bine dacă vom zice: nu putem primi ca un guvern străin să construiască o linie ferată pe teritoriul nostru sau chiar ca acel guvern să garanteze venitul acestui drum. Făcînd aşa, n-am avea decît să abdicăm suveranitatea ţărei noastre în mînele acelui guvern. *(Aplauze.)* Domnul ministru, combătînd combinaţiunea majorităţii comisiunii, a declarat că Austria nu primeşte a ne da subvenţiune şi v-a zis că nici dumneavostră nu trebuie să o primiţi, pentru că subvenţiunea ar da Austriei dreptul de control, pentru că subvenţionatului i se impune îndatorirea de a da seamă de întrebuinţarea banilor. Apoi, dacă este aşa pentru subvenţiune, socotesc că pentru garanţie este încă şi mai rău, pentru că, daca ar fi vorba de subvenţiune, dreptul ce-l va avea guvernul austriac va fi cel puţin numai în timpul construcţiunii; pe cînd, dacă vom primi garanţia, atunci el va avea dreptul totdeauna să vină şi să zică guvernului român ceea ce guvernul român zice astăzi companiilor căilor noastre ferate: Staţi să caut socotelele, căci am dreptul să cercetez cum aţi cheltuit veniturile. Iată ce va fi în drept să vă zică guvernul austriac, şi aceasta pînă la finele duratei concesiunii, ori de cîte ori îi vom cere bani spre împlinirea garanţiei. Şi eu unul nici într-un caz nu pot primi o asemenea poziţiune făcută ţărei.

Domnilor, dacă dară ar fi să alegem, dacă ar fi să construim o linie ferată pe care o reclamă Austria şi care ne-ar conveni şi nouă, vă declar aş preferi subvenţiunea, pentru că am văzut şi alte state geloase de suve-

ranitatea şi interesele lor primind acest mod; de exemplu, Italia, Germania şi Francia au subvenţionat drumul de fer de sub muntele St. Gothard în Elveţia; dară nu am văzut pînă acum ca un guvern, gelos de independinţa sa, să primească ca un alt stat să-i garanteze cu atîta procent pentru o linie ferată construită în ţara sa. Iată unul din motivele, domnilor, cari mă fac ca eu, fără spirit de opoziţiune, ci numai din convicţiune, să votez contra acestei convenţiuni astfel cum ea este concepută.

Încă puţin şi voi sfîrşi. Domnilor, s-a hotărît o dată de către Cameră puncturile de joncţiune. Ni se spune că Austria nu voieşte. Încă o dată zic că trebuie să ne pară rău despre această nevoinţă a unui stat cu care ne leagă atîtea interese; însă, o mai repet, dacă Austria nu voieşte, nici noi nu putem. Şi apoi, noi prin poziţiunea noastră geografică am putea chiar zice: nu voim. Austria are trebuinţă ca să ajungă mai curînd cu căile sale ferate la Dunărea de Jos şi la Marea Neagră, iară nu noi. Noi, dacă voim să ne ducem în Europa, vara avem Dunărea, şi iarna Iţcanii.

Aşadară, noi putem să zicem : nu putem primi ... şi la acest răspuns mă încuragiază cuvintele domnului Costa-Foru, zise odată în Senat, atunci cînd se atingea de organizarea bisericei noastre şi cînd alţii susţineau că această cestiune ne va ridica mari greutăţi diplomatice. Atunci domnul senatore Costa-Foru a zis marele adevăr : Sînt împregiurări unde naţiunile cele mici, oricît de slabe sînt, dacă ştiu a se purta cum trebuie, pot izbuti a impune voinţa lor chiar puterilor celor mai mari din lume. Aceste cuvinte, o mai repet, le-a zis domnia-sa cînd eram ameninţaţi că cestiunea organizării bisericii noastre [10] a devenit o cestiune internaţionale, că patriarhul va fi contra noastră şi că cu patriarhul va fi Turcia şi Rusia. Astăzi mai mult decît oricînd putem să profităm de cele zise odinioară de domnul Costa-Foru în Senat. Pînă astăzi noi avem cheile Dunării, noi avem cheile Mării Negre. Guvernul austriac are nevoie să ajungă la Dunăre şi la Marea Neagră. Noi nu vom face Austriei un refuz sistematic, noi nu trebuie să oprim căile sale ferate de a ajunge la Marea Neagră. Spre a împlini legitimele trebuinţe ale puternicului nostru vecin, noi să facem chiar şi sacrificiuri, dară acestea nu trebuie să meargă pînă a-i sacrifica şi naţionalitatea noastră, şi viitorul nostru financiar, astfel ca peste 7 ani să ajungem la sapă de lemn. *(Aplauze.)* Şi aşa va fi, domnilor, dacă se va vota această convenţiune, după 7 ani avem să ne găsim cu datoriile noastre sporite, nu la 200, ci poate şi la 400 milioane. Să dea Dumnezeu ca eu să mă înşel, dară eu nu privesc această convenţiune făcută pentru binele ţărei. *(Aplauze.)*

> *Domnul ministru de externe:* Domnilor, în comisiune domnul Kogălniceanu a opinat pentru Turnu Roşu, şi acum nu-l aud nimic spunînd despre dînsul. Aş vrea să ştiu unde a rămas Turnu Roşu? ...

Opiniunea mea a fost că, dacă din nenorocire ar fi a se vota această convenţiune, atunci aş prefera Turnu Roşu, ca mai puţin periculos decît linia prin Ploieşti.

> *Domnul ministru de externe:* Eu rog pe Cameră să binevoiască a avea răbdarea ce se cuvine să aibă într-o materie ca aceasta, pentru a nu face vreo greşeală, fiindcă sentimentul şi sentimentalismul n-a produs acestei ţări decît rău, mai ales în cestiuni economice; căci, domnilor, nimic nu este mai comod şi mai lesne decît a se zice cuvinte ca acelea pe cari le-a zis domnul Kogălniceanu că Austria şi-a schimbat opiniunea dupe ministeriele cari au fost la noi ...

Doamne fereşte! N-am zis aşa, şi faceţi rău, domnule ministru, că provocaţi o cestiune personale.

Domnul ministru de externe: Apoi cum ați zis?

Am zis că guvernămîntul Austriei și-a schimbat opiniunea în această cestiune, și bine a făcut, după cum a crezut că este mai în interesul ei [11].

„Monitor", 1873, nr. 47, p. 300, col. 5 — p. 301, col. 3; nr. 48, p. 303, col. 4 — p. 304, col. 3.

NOTE

[1] Se discuta proiectul de lege care urma să aprobe convenția încheiată la 27 octombrie 1872 cu Austro-Ungaria privind joncțiunea liniilor ferate la punctele Iţcani, Burdujeni, Vîrciorova, Vulcan, Ocna Adjud, Predeal.

Articolul 2 prevedea ca cei doi parteneri să construiască fiecare pe teritoriul său liniile Timișoara — Lugoj — Caransebeș — Orșova — Vîrciorova și Petroșani — Vulcan — Filiași în patru ani; linia prin Adjud în cinci ani; linia Brașov — Predeal — Ploiești în șapte ani.

Sistemul partajării cheltuielilor presupunea, dat fiind că partea română avea trasee mai lungi, ca austriecii să achite o „subvenție chilometrică".

Raportor era N. Ceaur Aslan.

[2] G. Costaforu spusese că guvernul „nu se unește cît de puțin cu concluziunile domnului raportor și cu lucrarea comisiunii". El considera că modificări se pot aduce, „însă de acelea care să aibă șansa de a fi primite de cealaltă parte contractantă". Mai adăugase apoi că Austro-Ungaria considera „ca neinteresantă" joncțiunea pe la Vîrciorova; o admisese numai cu condiția reciprocității în ceea ce privește punctul Bozga.

Pînă la urmă această joncțiune a fost schimbată cu cea prin Timiș, care lega Brașovul de Ploiești. Lucrările aveau să poarte girul Austro-Ungariei pentru găsirea unor întreprinzători și ministrul de externe prefera această formulă unei subvenții, care ar fi implicat un control din partea vecinilor. În încheire G. Costaforu amintise că proiectul era depus în Cameră de trei ani.

[3] Vezi supra p. 110, nota 1.

[4] Vezi supra p. 166.

[5] Între 16 noiembrie 1868 și 24 ianuarie 1870.

[6] Vezi supra p. 37 și urm., nota 9.

[7] I.P. Liprandi (1790—1880), locotenent-colonel rus care în 1820 devine șeful serviciului de informații și contrainformații al diviziei a 16-a de infanterie cu sediul la Chișinău În 1827 a pus bazele unei agenții de spionaj în Moldova și a redactat, la cererea generalului P. D. Kiselef, memoriul *Cu privire la mijloacele de a crea o poliție specială în străinătate.* Și-a desfășurat activitatea în țările române între 1828 și 1832. A lăsat însemnări interesante despre revoluția din 1821, comentate de Al. Vianu și S. Iancovici în *O lucrare inedită despre mișcarea revoluționară de la 1821 din țările române,* în „Studii", XI, 1958, nr. 1, p. 67—91; mai vezi despre el și N. Iorga, *Istoria românilor prin călători,* București, 1929, III, p. 241; G. Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia,* București, 1974, p. 258—261.

[8] Nicolae Crețulescu.

[9] Vezi supra p. 93 și urm.

[10] Vezi partea I a volumului, p. 52, nota 9.

[11] Joncțiunile au provocat o polemică violentă, mai ales între ministrul de externe și K. Primul l-a acuzat pe K. că vrea să acrediteze ideea unei amenințări a Austriei. Acesta a replicat: „N-am zis așa!" Nemulțumit, Costaforu i-a amintit apoi lui K. că la semnarea convenției care privea joncțiunea cu liniile rusești n-a protestat atît. Și K. i-a răspuns că n-a votat-o: „lipseam chiar din București, nu eram în Cameră". Pe urmă i-a reproșat că e împotriva acceptării colaborării cu bănci străine pentru realizarea lucrării și K. a răspuns: „Da, veți vedea, sînt contra". Ministrul de externe a observat perfid că așa va căpăta voturile partizanilor Băncii naționale. K. a cerut cuvîntul „pentru cestiune personale și de demnitate ministeriale".

Președintele Adunării, Dimitrie Ghica, a intervenit bine dispus declarînd că se bucură de spusele lui K, întrucît înțelege că i-a cîștigat concursul „la banca română".

K. i-a răspuns însă furios: „Domnule președinte, nu aveți dreptul din înălțimea unde vă aflați să mă luați aparte".

Ministrul de externe a citat apoi o notă a Austriei din 1869 în care pleda pentru linia Brașov—Galați. Și K. a precizat: „Kronstadt — Galați, va să zică prin Oituz". În fine, Costaforu a adus în sprijinul argumentării sale o notă din 3 noiembrie 1869 prin care guvernul român agrea formula joncțiunilor prin Brașov și Orșova. K. a replicat: „Jurnalul acesta [...] este subscris de principele Dimitrie Ghica, de domnul Manu și de mine; prefaceți-l în project de lege și-l votez".

Vezi și infra, p. 261.

Asupra sustragerii seminariştilor de la satisfacerea serviciului militar *

Văd că domnul Mincu [1] este mulţumit pentru persoana pe care a pus-o în joc domnia-sa, dară noi vorbim şi pentru alte persoane cari caută, sub titlul de seminarişti, să se sustragă de la recrutaţiune, aşa încît, dacă unul a fost pe nedrept înscris, apoi se află o sută cari sînt pe nedrept nerecrutaţi.

De aceea rog pe domnu[l] ministru de resbel [2] ca să urmeze cele zise de onor. domn ministru al cultelor şi să aibă o serioasă luare-aminte asupra seminariştilor; căci, în adevăr, domnilor, sînt 700 de seminarişti pe cari îi îmbracă, îi hrăneşte şi îi instruieşte statul cu cheltuiala sa, şi cînd vine timpul să-şi îmbrăţişeze cariera sa de preot, refuză şi se duce la alte ocupaţiuni, astfel că ei nu sînt seminarişti şi popi decît numai cînd vine timpul recrutaţiunii, spre a se sustrage de la acest nobil tribut al sîngelui.

Domnul ministru [*al*] *cultelor:* Aşa este.

Trebuie să ne ocupăm serios despre această clasă de oameni, cari nu face decît a spori din zi în zi numărul biurocraţilor, precum zicea odată un onor. domn deputat din această Cameră, că românul să naşte stipendist ori seminarist, trăieşte funcţionar şi moare pensionar. *(Aplauze.)* Să împuţinăm, domnilor, numărul acestor domni cari se hrănesc de stat şi apoi se fac funcţionari. Sînt seminarişti de 25 de ani, de 27, de 30 de ani numai în faţă cu legea armatei, căci altminteri sînt particolari, sînt profesori, comercianţi, ba şi cîrciumari.

Trebuie dară să sfîrşim odată cu această clasă privilegiată şi să rugăm pe domnul ministru [3] ca să se ocupe serios de această cestiune, care are o mare importanţă nu numai în privinţa armatei, dară şi a clerului nostru [4].

„Monitor", 1873, nr. 48, p. 306, col. 1.

* Şedinţa din 20 februarie 1873.

NOTE

[1] I. Mincu amintise de cazul seminaristului Ion Costescu din Comăneşti (Prahova) care a fost tras la sorţi în 1872 şi luat în armată. Or, conform articolului 3 din legea armatei, seminariştii pînă la vîrsta de 25 de ani erau scutiţi de militărie (dacă pînă la această dată nu se preoţeau, trebuiau să restituie contravaloarea şcolarizării). I. M. mai adăugase că seminaristul pomenit era copil de văduvă, crescut „cu ajutorul societăţii".

[2] Ministrul de război spusese că pentru cazuri de acest fel trebuia să se adreseze consiliului de revizie şi dacă nu li se dădea satisfacţie, tribunalului. Observase apoi că mulţi seminarişti nu se preoţesc, recurg la „stratagema" de „seminarişti permanenţi", şi pe aceştia înţelegea să-i „înregimenteze".

[3] Ministrul cultelor anunţase că sînt 1 400 de biserici comunale fără preoţi şi 700 de seminarişti în pregătire. Mulţi însă se făceau notari, ajutori la subprefecturi ş.a. şi veneau cu diferite „invenţiuni", încît, chiar aduşi în faţa tribunalelor, erau achitaţi.

[4] S-a trecut la ordinea zilei.

Asupra joncțiunii liniilor ferate românești cu cele austro-ungare. Pe marginea amendamentului lui V. Boerescu *

Domnule președinte, am cerut cuvîntul în cestiune de regulament, pentru ca să vă spun că, în conformitate cu regulamentul nostru, ar trebui ca delegații comisiunii să se întrunească spre a se rosti asupra amendamentului propus de domnul Boerescu [1], amendament care, după părerea mea, surpă tot ceea ce s-a făcut pînă acuma. *(Zgomot.)*

După replica lui M. Cornea.

Fac apel la dumneavoastră, domnule președinte [2], și recunosc că ați avut dreptate să-mi observați că nu este conform regulamentului ceea ce propuneam adineaori, de a se aduna adică comisiunea delegaților ca să se pronunțe asupra amendamentului cetit de domnul Boerescu. Dară, rog pe domnul Corne [3] să nu ne vină cu luminele domniei-sale, luate din saloanele particulare, ca să ne închidă gura aci în ședință publică.

Noi nu cunoaștem alt loc de discuțiune decît această Adunare. *(Aplauze.)* Aici avem dreptul să discutăm în toată libertatea; aici trebuie să ne luminăm, în fața publicului, iară nu în saloanele particulare [4]. *(Aplauze.)*

„Monitor", 1873, nr. 50, p. 319, col. 4; p. 320, col. 1.

* Ședința din 20 februarie 1873.

NOTE

[1] „Guvernul pentru executarea tuturor acestor joncțiuni nu va putea înscrie în budgetul anuale al statului o sumă mai mare de cinci milioane lei, plătibil ca subvențiuni ori garanții pentru construirea mențiunatelor linii.

Această sumă se va repărți între toate joncțiunile și guvernul nu va putea începe lucrarea pentru o joncțiune decît după ce va asigura executarea tuturor joncțiunilor".

Articolul 8 din Convențiune se va aplica în sensul acesta, că guvernul austro-ungar nu va putea avea nici un control, sub nici un fel de cuvînt „pe vreuna din aceste linii de joncțiuni".

[2] Dimitrie Ghica spusese că „cestiunea sulevată de domnul Kogălniceanu nu-și poate avea locul, căci comitetul delegaților nu are a se întruni decît atunci cînd amendamentul domnului Boerescu va veni la articolul speciale la care se reportă".

[3] M. Cornea ceruse să se închidă discuția pentru că se repetau aceleași argumente și mărturisise: „Am avut aiurea o ședință pregătitoare, unde mare parte dintre noi au putut să se concerteze între dînșii. Dacă nici după asemenea lucrări pregătitoare Camera încă nu e luminată, cred că ea nu va putea fi mai mult luminată".

[4] S-a închis discuția. Vezi și supra p. 249.

Discurs și intervenții privind proiectul de lege pentru înființarea Creditului funciar rural *

Domnule președinte și domnilor deputați, să-mi permiteți să fac un apel la sentimentele domniilor-voastre de echitate și să reclam indulgența domniilor-voastre [1], precum ați avut-o ieri și alaltăieri pentru dom-

* Ședințele din 1, 2, 3, 5, 6, 7 și 9 martie 1873.

nul Boerescu, pe care l-aţi ascultat în două şedinţe. Nu ştiu pentru ce se tem de observaţiunile ce aş face eu mai ales acei din partea stîngă, cari reclamă ca eu să nu vorbesc. Ieri, iarăşi aţi cerut închiderea discuţiunii, ca să nu pot vorbi; voiţi să votez cu dumneavoastră, dară îmi cereţi să merg sub jug? Eu nu merg sub jug, sînt stăpîn pe mine şi voi spune totdeauna franc opiniunile mele, pentru sau contra.

Voci: Să vorbească.

Domnul preşedinte: Domnul Kogălniceanu are cuvîntul.

Domnilor deputaţi, sînt pentru luarea în consideraţiune a acestui project şi sînt pentru acest project, din toată inima; mai întîi, pentru că voiesc ca acest aşezămînt să fie în mîna românilor; al duoilea, pentru că voiesc ca el să funcţioneze şi să nu fie din început un copil mort; şi al treilea, pentru că am şi un interes personale, nu sînt dintre acei proprietari bogaţi, din acei oameni care înoată în aur şi cari pot foarte bine să amîne această cestiune din an în an. Mă reprezint pe mine, proprietar îndatorat, dară totodată reprezint şi o parte însemnată a ţărei, şi o parte mare a naţiunii, care este împovărată de datorii şi pentru care este o cestiune de viaţă şi de moarte ca cu o oră mai înainte să vadă funcţionînd în această ţară un credit fonciar!

Vedeţi că şi interese naţionali, şi interese economice, şi interese personali mă îndeamnă ca să fiu pentru acest project. Însă, o declar [în]că o dată, sînt pentru acest project cu condiţiunea ca el să fie o veritate, iară nu o tristă decepţiune, şi decepţiunea ar fi cu atît mai mare că, dacă ar cădea această instituţiune, ar cădea cu dînsa şi creditul fonciar de care avem atîta nevoie, şi, ce este mai grav, ar fi şi o dovadă despre puţina vitalitate a naţiunii române, de care eu nu mă înduoiesc.

Cestiunea este atît de gravă, că recunosc acestei Adunări, recunosc fiecărui deputat şi recunosc fiecărui particolar să vorbească despre dînsa, căci se atinge mai înainte de toate de un mare interes naţional; acesta este că ţara pe terenul economic să se emancipe, cum s-a emancipat pe terenul naţionale, cum a zis foarte bine domnul Boerescu; doresc ca ţara singură să salve din situaţiunea tristă în care se află proprietatea fonciară.

Aşadară, domnilor, m-am bucurat văzînd că pe tărîmul naţional sîntem toţi una. Şi bucuria mea a fost şi mai mare cînd am văzut oameni, cari pînă mai dăunăzi predicau cosmopolitismul cel mai întins, că astăzi s-au convertit la ideile naţionale. Să ne bucurăm de acest progres! Lumina s-a făcut pe calea Damascului, cum zicea mai deunăzi domnul N. Blaremberg.

Dară, odată zise acestea, îmi veţi permite de a ne întreba pentru cine se propune crearea creditului fonciar? În ajutorul cui are să funcţioneze această instituţiune? În ajutorul proprietarilor îndatoraţi. Aşadară, aceşti proprietari îndatoraţi mai cu deosebire trebuie să fie ascultaţi, pentru că pe dînşii mai mult decît pe oricine altul nevoia îi sileşte să fie pentru acest aşezămînt şi să dorească înfiinţarea lui cît se poate mai degrabă.

Pînă acum însă nu am văzut că s-a urmat aşa. Mai înainte de toate am văzut proprietari neîndatoraţi şi capitalişti bogaţi carii şi unii şi alţii prin acest credit fonciar nici au să cîştige, nici au să peardă, i-am văzut stăruind cu tot dinadinsul să înăbuşească glasul acelor proprietari îndatoraţi cari au cutezarea de a susţine că ceea ce vi se înfăţişează înaintea domniilor-voastre, în unele din părţile sale constitutive, nu este practic, şi aşa nu va putea întru nimic fi de ajutor pentru proprietatea teritoriale.

Domnilor, în cestiuni financiare rareori am luat cuvîntul, pentru că mă înţeleg foarte puţin în materii financiare; n-am pretenţiunea de a fi atotştiutor. Dară în cestiunea actuale, în cestiunea întemeierii creditului fonciar în România, am pretenţiunea de a sprijini că şi eu mă simt în stare să aduc micul meu tribut de cunoştinţe şi de experienţă.

Las cunoştinţele cîştigate în timpul tinereţii mele în ţara aceea unde instituţiunea de credit ce vi se recomandă astăzi a luat naştere, adică Prusia, dară voi spune că la 1860 m-am silit de a încuraja înfiinţarea unei asemenea instituţiuni în Moldova, şi în dorinţa ca publicul să se deprindă cu organizarea ei am stăruit ca aceasta să fie răspîndită prin publicitate.

Domnilor, am regretat dară foarte mult că acei cari susţin creditul fonciar prin asociaţiunea de proprietari, chiar astăzi cunosc foarte puţin organizaţiunea dinîntru a acestor societăţi, cum ele funcţionează în Germania şi îndeosebi în Prusia. Şi aceasta nu s-ar fi întîmplat dacă domniilelor ar fi cunoscut măcar broşurele publicate în 1860 chiar în ţara noastră; atunci n-ar fi mai avut nevoie să recurgă la Josseau [2] şi alţi autori francezi; sînt sigur că cetind acele broşuri domniile-lor ar fi fost cei dintîi atunci să recunoască că ceea ce vă propun poate să fie orice alt afară numai de aşezămintele de scrisuri fonciare din Prusia.

Cu această ocaziune îmi voi permite a ruga pe domnul Boerescu să binevoiască a ceti înfăţişatul project pentru formarea unei asociaţiuni de proprietari români scris de domnul Hutter, directorele bancei Moldovei, care a salvat rămăşiţele acestei bance [3]. Din această lucrare ar fi văzut domnul Boerescu că organizarea acestei instituţiuni, aşa cum ea esistă în toată Germania, diferă în puncturile esenţiale de ceea ce domnia-sa vă propune.

Aceasta ca preambul.

Acum vin să fac un mic istoric în privinţa genezei în ţara noastră a acestui project de institut fonciar ce ni se propune şi a fazelor prin care dînsul a trecut. Şi aci să-mi permită domnul Boerescu, fostul meu coleg în ministerul de la 1869, să vin să apăr pe un alt coleg al nostru, pe care nu-l văd aci şi care mi s-a părut, mie unuia cel puţin, că a fost pe nedrept pîrît de domnul Boerescu, voi să vorbesc [de] onorabilul domn A. Golescu.

Voci: Este aci.

Îmi pare bine; onor. domn Boerescu cînd a vorbit alaltăieri, spre a răspunde la cuvintele domnului Golescu, i-a imputat paternitatea projectului de credit fonciar înfăţişat Camerei în timpul ministerului principelui Dimitrie Ghica, din care şi eu şi domnul Boerescu făceam parte. Eu socotesc, şi sînt sigur că şi domnul Boerescu va fi de aceeaşi părere, că oricare ar fi fost diversitatea opiniunelor noastre în sînul ministerului este o cestiune de bunăcuviinţă şi de constituţionalism, la care sînt sigur că domnul Boerescu nu lipseşte, care ne obligă a fi şi a ne recunoaşte solidari pentru actele cari s-au făcut de guvernul nostru. Paternitatea projectului prezentat de domnul Golescu este dară a ministerului întreg, şi dacă domnul Golescu l-a înfăţişat este că era de competinţa ministerului său de a-l elabora şi prezenta puterii legiuitoare. Dară voi face apel la memoria domnului Boerescu să-şi aducă aminte că domnia-sa, ca mai june în ministerul acela, era şi cel mai vioi, şi domnul Golescu ca mai bătrîn şi cel mai greoi întru a-l înfăţişa; să-şi aducă aminte dară domnul Boerescu de cîte ori domnia-sa în Consiliul Miniştrilor nu zicea onor. domn Golescu:

Cînd ai să vii cu projectul creditului fonciar? Grăbeşte a-l pregăti mai curînd, pentru că ţara aşteaptă cu nerăbdare o asemenea instituţiune. Apoi, este oare domnul Boerescu om din aceia care să consimţă a accepta orbeşte totul de la colegii săi? Nicidecum. Cum dară vine domnia-sa acum şi atribuie paternitatea acestui project exclusiv onor. domn Golescu? Paternitatea este a tutulor miniştrilor din 1869, şi sînt dator să recunosc, încă o dată, că domnul Golescu era cel mai greoi întru a-l prezinta Camerei.

Luînd dară şi pentru mine partea de paternitate ce-mi revine la acel projet, acum vin să arăt cauza înfăţişării sale înaintea Camerei.

Domnilor, ştiţi în ce condiţiuni noi am venit la minister; am venit dupe un minister radical [4] carele împinsese mereu înainte, carele fusese progresist, carele pe tărîmul economic voia să împingă înainte opiniunea publică cu aceeaşi răpeziciune ca şi pe tărîmul politic. Necontenit dară, şi prin presă şi prin adunări, se reclamase înfiinţarea de institute de credit. Cu acest cuvînt noul minister a fost dară mai întîi întîmpinat. Ni se imputa ca o crimă neorganizarea institutelor de credit, pe care, în paranteză, nici predecesorii noştri nu le înfiinţaseră. Pe urmă, ne aflam în faţa unei situaţiuni economice grozavă, noi mai ales miniştrii de dincolo de Milcov, şi eu mai cu seamă. Moldova era ruinată, stoarsă dupe 7 ani de secetă, şi proprietarii, şi arendaşii, şi ţăranii erau îngenucheaţi, şi cu toate acestea moldovenii nu reclamă muratoriu pentru datoriele lor, nu reclamă scăzăminte pentru arenzile lor, domnule Argetoene [5], decît ne ziceau numai: Daţi-ne aşezăminte de credit, daţi-ne bănci, ca să scăpăm moşiele copiilor noştri.

Domnilor, nu-mi luaţi în rău că astăzi în sînul onor. reprezentaţiuni naţionale vin să vorbesc mai îndeosebi despre Moldova! Şi aş fi un rău român dacă n-aş fi un bun moldovean. Sînt cinci sute de ani de cînd s-a unit Oltenia cu Valahia, şi cu toate acestea fiii Olteniei sînt mîndri cînd se numesc olteni. Astfel şi eu, domnilor, sînt bun român, dară şi bun moldovean, şi mă doare inima de durerile Moldovei. Iată simţimintele cari fac ca în această cestiune, în cestiune[a] de a veni cu o oră mai nainte în ajutorul proprietăţii îngenuncheate, noi oamenii de deosebite colori şi partite, şi domnul Iepureanu, şi domnul Mavrog[h]eni, şi domnul Lascar Catargiu, şi eu, sîntem una, sîntem fii ai Moldovei, şi că asemenea ne simţim solidari datori, dupe ce am rădicat Moldovei individualitatea şi puterea politică, sîntem, o mai repet, datori să-i dăm o plină satisfacţiune cel puţin în privinţa intereselor sale economice. Iată pentru ce ministerul nostru a înfăţişat Camerei projectul de credit fonciar, astăzi dezavuat de fostul meu coleg, domnul Boerescu.

Şi apoi ce se înfăţişase? Un project de credit fonciar întemeiat de acel nume care înfiinţase şi creditele fonciare din Paris, din Viena, din Madrid. Cu toate acestea înainte de a ne apropria * acel project, iată ce am făcut noi împreună cu domnul Boerescu. Am luat acel project în studiu, am discutat articol pe articol, am aprobat modificările făcute de domnul Golescu şi sînt dator să spun că, ajutat mai cu deosebire de preşedintele nostru, am stăruit mai cu seamă ca să organizăm acest institut pe baze naţionale.

Aşa, am cerut şi am obţinut ca consiliul de administraţiune să fie compus în cea mai mare parte din români şi ca toţi agenţii săi în faţă cu publicul să fie asemenea români. Şi dumeavoastră însă aţi recunoscut că nu se poate face toate numai de români, că mai cu deosebire la institutele

* A-şi însuşi, din fr. *s'approprier.*

de credite trebuie să facem parte şi elementului străin, şi de aceea şi dumneavoastră în projectul dumneavoastră, project care în paranteze sînt dator să vă spun că l-aţi copiat în jumătate dupe projectul nostru de atunci în părţile sale constitutive, şi rău aţi făcut, de aceea şi dumneavoastră, zic, în acest project aţi făcut partea străinilor.

Daţi-mi voie să vă citesc ceva ce găsesc în el. Aţi pus întîi: această direcţiune a afacerilor sociale se încredinţează unui director, pe lîngă care se poate alătura unul sau duoi subdirectori. Directorele şi subdirectorii sînt numiţi de consiliul de administraţiune, cu *facultatea de a-i numi şi din străini* ... etc.

Străini, domnilor, în capul unei societăţi de proprietari români unde nu încape nici o mare înţelepciune, nici o specialitate, căci vă voi dovedi mai tîrziu că un asemenea institut nu comportă nici o ştiinţă speciale, nu are decît să se adopteze, să se copieze formularele de la orice societate din Germania şi va funcţiona această admnistraţiune prea bine, numai dacă în capul ei vor fi oameni onesti şi inteligenţi.

Mai pe urmă ce mai puneţi în projectul dumneavoastră? Iată ce citesc:

„A treia parte din administratori pot fi luaţi dintre străinii domiciliaţi în România de trei ani cel puţin etc.".

Domnilor, ce caută străinii domiciliaţi de trei ani în România în consiliul de administraţiune al unei societăţi române menită de a veni în ajutorul proprietăţii fonciare? *(Aplauze.)*

Aşadară, de unde acest cal de bătălie pe care au încălicat nenaţionaliştii de altă dată şi cari astăzi se pun mai presus de naţionaliştii din tot timpul şi din toată strigarea, şi cari, strigînd nu vrem institute străine, ci române, tot ei pun în capul lor străini? Dară cînd şi în cari cestiuni am fost eu pentru străini? Fac apel pentru aceasta la domnul Vernescu, căruia îi recunosc că totdeauna a fost consecinte combătînd projectul din 1869.

Dupe cele ce v-am spus, vedeţi dară că nu era o crimă mare că am înfăţişat acel project, şi l-am înfăţişat pentru că în acel timp proprietarii nu se gîndeau ca astăzi cînd doresc să facă ei institutul de credit, pentru care eu cel dintîi le urez să izbutească.

Am ieşit din minister; au trecut alte duoă, fără să dea urmare acelui project. De abia în anul trecut domnul C. Grădişteanu a cerut ca acel project să se studieze, şi s-a şi pus în studiu. Şi atunci, domnilor, cine s-a rostit pentru adoptarea acelui project? Au fost persoane ca domnul Plagino, ca domnul C. Grădişteanu, oameni cari, nefiind datori, nu erau siliţi de nevoia de a cere cu orice preţ înfiinţarea unui credit fonciar. Cu domniile-lor a fost şi domnul Manolache Costachi, ca raportatore, şi, orice s-ar zice, domnia-sa a făcut un raport savant, practic şi adevărat, pe care nimeni atunci nu l-a atacat. De ce dară astăzi se face imputare că atunci lăuda institutul asociaţiunii de proprietari şi acum nu? Este eroare mare; este neesact de a se ataca domnul Iepureanu ca neconsecuent. Din contra, dacă este cineva care de pe atunci a reînnouit ideea aceea a asociaţiunii prin proprietari, apoi este onor. domn Iepureanu. Şi în adevăr, domnilor, binevoiţi a vă aduce aminte că cestiunea asociaţiunii proprietarilor a mai fost expusă, a mai fost dezbătută o dată în România, şi anume îndată după Unire, la 1862, sub ministerul Barbu Catargi [6]. Atunci a fost studiată cestiunea într-o comisiune compusă de unii din domnii actuali senatori, domnul I. Ghica, domnu[l] I. Cantacuzino, domnu [l] C. Bosianu, domnu[l] Vernescu şi domnu[l] I. Brătianu. Aceste lucrări se află la Mi-

nisterul de Finance. Dară idea noastră nu a izbutit. Lumea însă progresează. Astăzi sînt proprietarii cari s-au hotărît a pune în lucrare ideele noastre din 1862, unul din acele sisteme pe care domnul Iepureanu le amintea în raportul său din 1872. Dară să vedem cum a venit şi aceasta? De unde a venit geneza ei? Cînd a fost să se discute creditul fonciar cerut de domnu[l] Herz, o parte din deputaţi au socotit că nu erau în condiţiuni favorabili; şi fiindcă cestiunea venise tocmai la finele sesiunii, au izbutit a-i zădărnici efectul, făcînd Camera necomplectă. Sînt dator să vă spun că această manoperă a fost cauza vărsării a multor lacrime mai ales peste Milcov, căci de atunci încoace s-au vîndut multe moşii, şi multe femei, şi mulţi copii au rămas săraci. Iată ceea ce mă face să doresc ca măcar astăzi să se voteze un institut de credit şi să nu ne despărţim pînă ce nu-l vom vota, pentru ca să scăpăm cel puţin ceea ce a mai rămas de scăpat.

Însă, domnilor, anul trecut s-a amînat cestiunea aceasta pentru că atunci se gîndeau la asociaţiunea de proprietari? Nicidecum. Erau şi atunci oameni interesaţi de a nu se vota creditul fonciar cum se cerea de domnu[l] Herz, şi cu aceasta nu voiesc rău onorabililor banchiari, oamenilor de bani, cari atunci se luptau spre a nu se vota un project care nu li se părea bun.

Îmi aduc aminte că unul din amicii mei, unul din banchiarii cei mai respectabili, deşi străin, dară cu anima română, domnu[l] Rodocanaki, din Galaţi, veni la mine şi-mi zise: Nu votaţi acest project. — De ce? îl întreb. — Sîntem în lucrare să înfăţişăm un alt project mai bun pentru ţară. — De acord, îi răspunsei; dară de ce nu l-aţi înfăţişat acum? — Pentru că nu sîntem gata, îmi zicea domnu[l] Rodocanaki. Iată propria sa expresiune: Nu sîntem gata. Tot aşa îmi zicea şi un alt amic al meu, domnu[l] Sechiari. Tot aşa zicea şi onor. domn Vernescu: Nu votaţi acest project! — deşi domnia-lui îl aprobase ca project-tip. — Nu vă grăbiţi, căci la toamnă se va face un project mai bun. Şi în adevăr onor. domn Vernescu, însuşi domnia-sa ne-a spus că s-a dus la Paris îndată după închiderea Camerelor şi acolo s-a întîlnit cu domnu[l] Josseau şi i-a cerut informaţiuni şi chiar un project despre organizaţiunea creditului fonciar, spre a se înfiinţa şi la noi în ţară pe aceleaşi baze pe cari el funcţionează în Francia. Aşadară vedeţi că nici atunci nu era vorba de o asociaţiune de proprietari, ci de capitalişti. Dară în urmă s-a luminat domnu[l] Vernescu, s-a convins că acel sistem nu era pentru ţara noastră, mai cu seamă după ce şi domu[l] Josseau i-a spus aceasta. Şi aşa, întorcîndu-se pe urmă în ţară, domnia-sa împreună cu domnu[l] Ion Brătianu şi cu domnu[l] Ion Ghica s-au înţeles spre a recomanda ţărei sistemul creditelor fonciare din Germania prin iniţiativa şi asociaţiunea proprietarilor. Şi aci sînt cel dintîi a recunoaşte că meritul reînnouirii acestei idei este al domniilor-lor. Mai tîrziu, a venit onor. domn Boerescu, cărui în recunosc cu deplinătate perseverenţa de a activa în această ţară întreprinderile financiare, şi s-a unit şi domnia-sa la această idee.

Tot pe atunci am avut plăcerea să întîlnesc pe onor. domn Vernescu la un amic comun; domnia-sa mi-a zis în nişte termeni amicali pe cari îmi veţi ierta că-i repet aci: „Măi, eşti şi tu pentru această idee?" Eu i-am răspuns: „Sînt şi subscriu cu amîndouă mînele, dară fiindcă mă duc la Moldova subscrie-mă tu şi dispune de mine!" Aşa, ducîndu-mă la Moldova, am predicat în toate părţile că trebuie să introducem această instituţiune şi la noi; am întîlnit pe onor. domn Pogor şi pe mai mulţi

alţii şi pe toţi i-am îndemnat să ne constituim în societate de credit solidar. Într-acest timp adunări numeroase de proprietari s-au ţinut în Bucureşti. Într-una din ele, în curs de două ore, am cetit prin ziare că au subscris pentru veri-o 30 milioane. Cînd am văzut o asemenea faptă măreaţă, cînd am văzut proprietari neîndatoraţi că au ipotecat moşiile lor spre a veni în ajutorul proprietarilor îndatoraţi, atunci am strigat şi eu cu poetul: *virtus romana redivivit*, virtutea română a reînviat. Ca să se salve ţara, ca să se salve proprietatea îngenuncheată, proprietarii neîndatoraţi, oamenii buni, oamenii plăcuţi celui de sus, fiii lui Dumnezeu îşi zălojesc moşiile. *(Ilaritate.)* Sînt departe de a pune în contestaţiune cîtuşi de puţin buna-credinţă şi patriotismul şi neinteresarea mai ales a subscriitorilor de dincoace de Milcov, ca oameni onorabili şi cu sentimente româneşti. Dară, domnilor, între subscriitori vă mărturisesc că am văzut nişte nume şi nişte sume cari m-au pus în îndoială asupra seriozităţii lucrului. Şi am zis: oare este serios aceasta? Şi spre a-mi întemeia bănuiala, îmi voi permite a spune numele unui vechi amic, colonelul Dimitrie Mavrocordat, cu care făceam în tinereţe, în timpurile verei, mai multe caraghioslîcuri. Cînd l-am văzut pe domnia-sa subscris între proprietarii filantropi cu două milioane, atunci mi-am zis: omul acela nu s-a mai schimbat, nici la bătrîneţe nu s-a lăsat de caraghioslîcuri. *(Ilaritate.)* Două milioane, subscrise de Dimitrie Mavrocordat! *(Ilaritate.)* Acum, după ce v-am spus această particularitate glumeaţă, să vorbim serios.

Recunosc că iniţiativa luată de proprietarii neîndatoraţi era o idee bună, serioasă, practică. Aşa s-a urmat şi în alte ţări, de exemplu în Wurtemberg; acolo proprietarii acei nobili, acei generoşi, acei bogaţi, s-au asociat şi prin ei proprietatea îndatorată a fost salvată. Şi regret că la noi acest sistem a fost abandonat, şi cînd domnu[l] Vernescu ne-a spus alaltăieri că domnia-sa a fost cel din urmă care a cedat, mi-a părut foart rău că n-a stăruit în hotărîrea sa de a nu ceda.

Dară să intrăm în materie; să vedem acum ce sînt asociaţiunile de credit, fie ele instituite de acţionari, fie ele create de proprietari. Domnul Royer, pe care l-a citat alaltăieri domnu[l] Vernescu într-un chip neesact..

Domnul G. Vernescu: Domnul Manolache Costachi l-a citat.

Domnul Royer defineşte ce este o societate de capitalişti şi ce este o societate de proprietari, în modul cel mai lămurit. Iată cum se exprimă în cartea sa *Des institutions du Crédit foncier en Allemagne* etc.

„L'association des emprunteurs n'est pas une organisation du capital pour exploiter la propriété foncière; c'est, au contraire, l'organisation de cette propriété en vue de lutter avantageusement contre les exigences des capitalistes".

Traduc în româneşte: „Asociaţiunea proprietarilor ce se împrumută nu este o organizaţiune a capitalului spre a exploata proprietatea fonciară; din contra, ea este organizaţiunea acestei proprietăţi în vedere de a se lupta cu folos în contra cererilor pretenţioase ale capitaliştilor".

Vedeţi, domnilor, acest din urmă sistem este sistemul german; însă şi acesta se subîmparte în două: este sistemul din Wurtemberg, unde sînt proprietari fonciari neipotecaţi, cari se asociază, cari tratează cu case de bancă, cari hotărăsc de mai nainte condiţiunile de dobîndă şi de scompt şi apoi se adresează la proprietarii îndatoraţi şi le fac cunoscut, zicîndu-le: Voim să vă ajutăm; noi am găsit capitaluri ipotecînd moşiile noastre; iată cu ce condiţiuni putem să vă dăm bani; şi în adevăr aceste societăţi de proprietari neîndatoraţi cu o mînă se împrumută de la capitalişti şi cu

alta dau moneta sunătoare proprietarilor îndatoraţi. Şi aci, domnilor, sînt dator să vă spun că orice voi arăta am să afirm cu dovadă în mînă, cum zice neamţul, *schwartz auf weiss*, negru pe alb, am să viu cu însuşi textul, spre a întări zisele mele.

Iată chiar textul obligaţiunilor pe cari le dă societatea proprietarilor din Wurtemberg:

„Casa asociaţiunii creditului din Wurtemberg, cu reşedinţa în Stuttgart, va plăti înfăţişătorului acestei obligaţiuni suma de ... ca parte la împrumutul deschis de asociaţiune".

Şi apoi vin condiţiunile şi scopul societăţii. Iată ce zice tot domnul Royer despre această societate:

„Scopul unic şi evident al asociaţiunii este de a împrumuta cu dobînda cea mai mică pe toţi proprietarii de moşii cari pot da garanţiele necesarie".

Aşadară, daca şi la noi s-ar fi urmat pe aceeaşi cale ca în Wurtemberg, daca s-ar fi găsit proprietari de moşii neipotecate, cari, punînd moşiile lor ipotecă, ce ar fi trebuit să facă mai întîi? Ar fi fost să trateze cu case din întru şi din afară, cum zicea domnul Boerescu, şi apoi găsind capital în numerar ar fi putut zice proprietarilor: Veniţi că am de unde să vă dau bani. O! aceasta ar fi fost o frumoasă, o mîntuitoare instituţiune şi nimeni nu ar fi cîrtit în contra ei! Însă, domnilor, s-a părăsit această instituţiune înainte de a naşte, şi pentru ce motiv s-a părăsit?

Domnul Rosetti, excelentul nostru agent de la Berlin, ne-a luminat, aşa zice onor. nostru raportator domnul Argetoianu, în raportul său. Ia să vedem însă, onor. domnule Argetoiene, ce v-a zis excelentul nostru agent, domnul Rosetti, spre a vă lumina? Şi cînd zic excelent, vă rog să-l credeţi serios, că este excelent nu numai unde vă convine, dară şi unde nu vă convine.

Domnul Rosetti face onoare junei noastre diplomaţii; domnia-sa este un om practic, modest, un bun vasluian care nu se amestecă în afaceri înalte pe cari nu le cunoaşte şi de cari nu e convins. Domnia-sa este singurul care în mod serios şi practic a răspuns la întrebarea ce i-a făcut ministrul său de externe, precum domnul ministru a făcut asemenea întrebări şi la cei[l]alţi agenţi ai ţărei; însă ceilalţi agenţi nu au răspuns nici unul nimic, pentru că domniile-lor se ocupă cu alte afaceri de o mai înaltă diplomaţie; numai domnul Rosetti a răspuns şi a spus ministrului tot ceea ce există în Prusia în materie de credite fonciare, unde este un alt sistem decît cel din Wurtemberg. Şi atunci proprietarii noştri, cari nu prea ştiu ceea ce se petrece în Germania, deşi strigă necontenit sistemul german, au părăsit drumul care duce la Stuttgart şi au apucat pe cel care duce la Berlin; au lăsat sistemul din Wurtemberg în proprietăţi neipotecate şi l-au înlocuit cu sistemul din Prusia, întemeiat pe proprietăţi ipotecate.

Dară să vedem dacă domnii proprietari s-au ţinut şi de acest al duoilea sistem? Dacă l-au luat? Copiatu-l-au întocmai? Nu, căci dumneavoastră, domnule raportatore, singur o mărturisiţi aceasta, prin însăşi lucrarea dumneavoastră.

Aci mă voi pune alături cu domnul Golescu, căruia domnul Boerescu, spre a-i răspunde la imputarea ce i-a făcut că ar fi inventat acest nou sistem — şi mai bine făcea să-l fi copiat, — domnul Boerescu i-a răspuns: Domnule Golescu, nu eşti drept cînd ne acuzi că am inventat, fiindcă noi nu am inventat, ci am copiat fidel.

Ei bine, vin și eu să vă spun, ca domnul Golescu, că ați inventat, și că dacă ați copiat, apoi ați copiat foarte rău, cu totul rău, și vă voi proba aceasta. Și mai nainte vă întreb: cum și pentru ce, de la Berlin, de unde ați luat principiul solidarității a asociațiilor proprietari, ați lăsat Berlinul și v-ați dus la Paris? Dacă ziceți că ați copiat, de ce ați abandonat statutele modeste ale proprietarilor din Prusia și v-ați apucat de ați copiat din cuvînt în cuvînt toată organizațiunea din projectul domnului Herz, din acela al domnilor Rodocanaki, Germani și Poumay [7], din acela al domnului Leitner, și așa ați făcut o vinegretă economică nemaipomenită încă; cu alte cuvinte, ați luat un turc în haine turcești, l-ați îmbrăcat pe dasupra cu un frac european și i-ați trîntit pe cap și o pălărie franțuzească *(ilaritate)*; așa ați făcut și dumneavoastră cu projectul de credit fonciar. Ați găsit în acele două-trei projecte mai sus citate cuvîntul de unitate și de privilegiu și ați zis: Să dăm și noi projectului nostru unitate și privilegiu.

Cred că domnul Boerescu va fi cu mine cînd voi dovedi că negreșit unitatea și privilegiul se acordă numai la bance de scompt, la bance ipotecare cari vin și aduc și dau bani, dară niciodată nu s-a văzut în Germania acordîndu-se unitate privilegiată unei asociațiuni de proprietari, formată nu de a da, ci de a găsi bani. La caz dacă veți decide ca să dați un privilegiu de unitate unei asociațiuni de proprietari, atunci negreșit îl veți da așa precum l-a dat Frederic cel Mare în Prusia, altminteri nu ați putea. Frederic cel Mare, care avea de obicei de a trata pe proprietarii țărei lui întocmai cum trata pe grenadirii lui, pe cari îi alegea unul și unul să fie toți pe măsură, a putut tot așa să facă și cu proprietarii de moșii cînd s-a înființat întîia instituțiune de *Pfandbriefe* * în Silezia, obligînd pe toți proprietarii, pe toți, datori sau nedatori, să facă parte din asociațiune și să fie solidari unul pentru altul. Dară, după ce a fost așa de despot pentru proprietari, cel puțin tot atunci s-a gîndit că trebuie să le acorde și o compensațiune oarecare, căci — n-am nevoie să vă o spun — Frederic cel Mare, deși făcea filosofie, nu ca Voltaire, în țara sa era un rege foarte absolut, și așa ordonă ca trei ani de zile creditorii să fie îngăduitori pentru datoriile lor, să nu zică *pîs* datornicilor lor; și cu toate acestea, guvernul prusian, dupe ce a văzut că nici așa nu merge, apoi nu o dată a prelungit termenile de neplată. De exemplu, chiar în secolul nostru un asemenea muratoriu s-a decretat în Prusia de la 1808 pînă la 1816, mi se pare. Iată, domnilor, privilegiu! Așa îl înțeleg și eu. Aideți bucuros să primim și noi, să decretăm ca toți proprietarii, buni și răi, să se asocieze și să garanteze unul pentru altul și toți pentru unul, dară cu condițiunea ca și creditorii să mai aștepte cîțiva ani pentru datoriile lor, să nu zică cîrc proprietarilor datornici. Apoi, vorbind serios, s-ar putea aceasta? Nu, domnilor! Îmi rezerv dară mai departe, și în discuțiunea speciale pe articole, a vorbi mai mult asupra unității și a privilegiului ce se cere.

Acum voi vorbi asupra unei alte cestiuni nu mai puțin importantă. Ce erau și ce sînt astăzi în Germania asociațiunile proprietarilor și pentru ce s-au făcut ele? În Prusia s-a înființat asociațiunile proprietarilor de moșii ca să vină în ajutorul acelora ale căror moșii erau să se bată cu toba, acele moșii mari cari rezistau și la cutremure, și la resbel civile, și la resbel din afară, și chiar la bombardament; în fine, proprietatea de

* *Pfandbriefe* (germ.), obligațiuni.

pămînt. Dumneavoastră ce faceţi? Inventaţi, nu copiaţi. Veniţi şi băgaţi în asociaţiunea proprietarilor de moşii pe proprietarii de case. Înţeleg să se facă aceasta pentru un scop de influenţă politică, cum s-a făcut, de exemplu, pentru formarea colegiului I, în care printre proprietarii de moşii s-au vîrît şi proprietarii de case; dară aci nu ar trebui să fie cestiune politică, ci numai curat economică. Onor. domn Rosetti v-a spus că sistemul *Pfandbriefe* este foarte bun şi că, daca îl vom admite şi noi cum există în Germania, *Pfandbriefe*-le noastre vor găsi plasamente şi în Germania. Aceasta a zis-o şi domnul Hutter, la 1860:

„O bună organizaţiune a unui institut de *Pfandbriefe* în Moldova asigură întreprinderii concursul capitaliştilor din afară, mai ales [al] celor din Germania, unde siguranţa ce înfăţişează ipotecele asupra moşiilor din Moldova este cunoscută mai mult decît aiurea şi cu drept cuvînt apreţiată".

Vedeţi, domnilor, în paranteză, că şi înaintea codicelui nou, în vremea codicelui Calimach, în Moldova sistemul ipotecar era foarte bun, el era împrumutat din codicele Austriei şi cu acel sistem proprietarii din Moldova s-au împrumutat cu 850 000 de galbeni şi au scăpat multe moşii de la vînzare. Nu ştiu dacă domnul Eugenie Ghica este aci, ca să vă spună că la anul viitor moşia domniei-sale de familie, Comăneştii, va fi cu desăvîrşire curăţită de datorii. Şi acum vă întreb: credeţi dumneavoastră că, dacă aţi schimonosi sistemul adoptat în Germania, că, daca aţi amesteca proprietăţile urbane cu proprietăţile de moşii, *Pfandbriefe*-le dumneavoastră ar găsi plasement pe pieţele străine? Eroare, domnilor, ele vor avea soarta pe care a avut-o obligaţiunile ţigăneşti, cum le zicem noi în Moldova.

Domnul B. Boerescu: Vă înşelaţi.

Domnul Boerescu îmi zice că mă înşel. Apoi l-aş întreba pe domnia-sa, casele sînt pentru toate cazurile asigurate?

Domnul B. Boerescu: Să se asigure cari nu sînt.

Dară cum asiguraţi chiar dumneavoastră la „Dacia"? Asiguraţi trei pătrimi din valoarea caselor şi asiguraţi toate împregiurările? Asiguraţi în contra cutremurelor? Asiguraţi în timp de bombardament? Asiguraţi în timp de resbel civile sau de resbel din afară? Nu asiguraţi dară în toate împregiurările! Însă moşia mea e asigurată în toate cazurile, e moşie în toate timpurile.

Ei bine, cum socotiţi domneavoastră că voi pune eu moşioara mea, pe care o am de la părinţii şi străbunii mei, ca garanţie solidară pentru casa lui Stan sau lui Bran? Socotiţi dumneavoastră că noi, proprietarii de moşii, ne vom face solidari cu casele cari prin oraşe sînt cele mai multe ale străinilor? Şi apoi numiţi dumneavoastră aceasta credit fonciar român? *(Aplauze.)* Vedeţi dară, domnilor că aţi făcut o erezie cînd aţi amestecat pe proprietarii de case cu proprietarii de moşii.

În sistemul întemeiat pe *Pfandbriefe* nu pot să intre decît proprietarii de moşii, şi încă trebuie să ştiţi că se specifică anume prin lege minimul sumei pînă la care se poate împrumuta ...

Domnul B. Boerescu: Intră în acest sistem fabricele şi povernele?

Nicăiri în Germania nu intră în asociaţiunea proprietarilor de moşii fabricele şi povernele, dacă ele nu fac parte dintr-un domen rurale. O mai repet: proprietarii de case nu intră niciodată ...

Domnul B. Boerescu: Se împrumută şi aceştia pentru trei pătrimi.

Nu, domnilor; iată să vă citesc tot pe domnu[l] Royer:

„În Saxonia fac parte din asociaţiuni:

a) Stăpînii din ţările moştenitoare;

b) Moşiile echestre sau nobili;

c) Pămînturile neînsemnate în aceste categorii, dară cari dau dreptul de a participa la adunările de cercuri;

d) Bunurile ţărăneşti în ţările moştenitoare, cari suportă cel puţin 2 400 unităţi de contribuţiune".

Şi apoi domnu[l] Royer adaugă:

„Din aceasta se vede lămurit că instituţiunea este esclusiv în principiu proprietăţii nobile sau cel puţin marii proprietăţi. Noi credem că aceste sînt singurele adevărate principiuri economice ale creditului agricol, etc."

Asemenea şi în Posen, iată ce vedem:

„Obligaţiunile *(Pfandbriefe)* nu se pot da decît pe imobilile înscrise în registrele ipotecelor ca moşii libere, nobili şi de valoare de taxaţiune de cel puţin cinci mii taleri etc.".

Aceste principiuri domină în asociaţiunea liberă a proprietarilor din Galiţia, şi să nu uităm că statutele acestei asociaţiuni sînt cele mai moderne şi cele mai perfecţionate.

Vedeţi, domnilor, că în cestiunea aceasta nu încape ceartă. Şi afară de exemplele ce v-am citat, dacă vom lua fiecare stat unde sînt asemenea societăţi, precum: Galiţia, Boemia, Posen, Hanovra, Prusia, Saxonia etc., pretutindeni vom vedea că asociaţiunile solidare nu se compun decît între proprietarii de moşii şi nu împrumută decît pe moşii. Sînt multe din aceste societăţi unde nu se împrumută nici chiar pe păduri decît a treia sau a patra parte din valoarea lor; nicăiri însă nu intră în aceste societăţi proprietarii de case şi prin urmare nu se împrumută pe case ...

Domnul B. Boerescu: Se împrumută pe bunuri imobiliare urbane.

Vă greşiţi. În Germania există deosebite bance cari împrumută pe imobili urbane, dară acestea nu au nici un amestec cu asociaţiunile fonciare. În Rusia, şi anume Basarabia, este banca de Kerson pentru proprietarii de moşii, pentru moşii numai, şi este apoi o altă bancă, gorodskibanka, pentru oraşe ... *(Întreruperi, zgomot)*. Domnilor, vă mărturisesc că nu sînt în stare să ţin dialoguri, cu toate acestea, spre a vă linişti, vă rog nu credeţi pe domnu[l] Boerescu şi nu mă credeţi nici pe mine. Rămînă cestiunea aceasta rezervată, şi cînd vom veni la discuţiunea pe articole o vom discuta cu scrierile, cu legile de credite fonciare din alte părţi în mînă, şi veţi vedea care din noi are dreptate.

Statutele institutului de bancă de la Kerson în privinţa aceasta rosteşte categoric că fac parte din asociaţiune numai proprietarii de bunuri nobili.

Ei bine, la Kerson, ca şi în toată Rusia, aceea ce se zice bun nobile se înţelege numai proprietate de moşie. În toate părţile lumii, în toate ţările, afară decît la noi, în ceea ce priveşte aplicarea ce s-a făcut articolului din legea electorale relativ la alegătorii din colegiul întîi, nu se înţelege în generale sub numele de bun foncier decît proprietatea rurale, adică moşie. Şi astfel fiindcă * eu nu voi putea primi niciodată să figureze în această lege un articol care să asimileze proprietăţile de moşii cu proprietăţile de case; şi puteţi fi siguri de la început că adoptînd ideea greşită

* Citeşte: *fiind.*

de a asocia cu proprietăţile în pămînt nişte averi expuse la toate primejdiile, nişte averi pe cari nici chiar societăţile de asigurare nu le asigură decît în anume cazuri, niciodată nu veţi reuşi, nu veţi putea face ca aceste două feluri de proprietăţi să se asocieze. Şi dacă veţi face-o, rău veţi face, chiar în interesul acestei asociaţiuni, pentru că atunci nici un proprietar de moşii cu minte nu va voi să se asocieze, să pună pe aceeaşi linie moşioara lui sigură cu casele de prin oraşe. Şi aceasta mai cu seamă, domnilor, cînd se ştie că mai toate casele din oraşe sînt ale străinilor, cînd mai ales se ştie că ecaretele din oraşele din Moldova sînt toate pe mîna ebreilor, cari atunci vor intra cu grămada în asociaţiune şi vor alege ei şi dintr-ai lor consiliul de administraţiune, şi punînd ei mîna pe toate vor ajunge în fine a face ca această societate să nu mai fie română.

Recunosc, domnilor, că bine face domnul Boerescu, ca preşedinte al societăţii de asigurare *Dacia*, de voieşte a face a interveni şi casele aci, pentru ca cu modul acesta să facă ca cît mai multe să se asigure la această societate şi aşa să-i dea o dezvoltare mai mare. Bine face negreşit, dară şi eu bine fac apărînd moşioara mea de pericolul la care ar fi expusă ...

Domnul B. Boerescu: Rău faceţi de vă puneţi pe un asemenea tărîm. Daca vorbiţi de asemenea lucruri, nu din partea mea este interesul, aceasta se ştie, poate că din partea altora este. Nu îmblaţi cu asemeni maliţii, ele nu pot trece.

Am ascultat pe domnul Boerescu cînd a vorbit, în timp de trei ore şi duoă zile d-a rîndul, şi nu l-am întrerupt nici o singură dată. Cu toate acestea domnia-sa acum mă întrerupe necontenit. Apoi, dacă e vorba de maliţie, las pe toată lumea să se uite la figura mea şi la a domniei-sale şi să spună care din amînduoi are aerul de maliţios. *(Ilaritate.)* Rău face domnul Boerescu de intervine cu asemeni cestiuni personali şi înveninează discuţiunea, zicînd că se ştie unde este interesul în cestiunea aceasta, căci atunci am dreptul ca să-i zic şi eu domniei-sale:

Vous êtes orfevre, monsieur Josse! [8]

Eu, deputat conservator, dară conservator proprietar de moşii, fac apel la majoritatea conservatoare să se întrebe dacă-i convine să se asocieze proprietarii de moşii cu proprietăţi de acelea cari nu au nici o durată, cari nu rezistă la nici o întîmplare? Cum, domnilor? Domnului Boerescu, fiindcă se află în capul atîtor întreprinderi financiare, să-i fie permis a stărui ca prin legea actuale numai pe vorba domniei-sale să aducă pe proprietarii de moşii să se asocieze cu cei de case; şi mie, proprietar de moşie, mi se face întreruptiune, nu mi se permite a arăta neprudinţa şi neraţiunea, ba chiar pericolul de a asocia moşii cu casele! Dară să lăsăm această cestiune, căci poate deveni prea arzătoare.

O voce: Domnia-ta începi cu personalităţile.

Nu eu; dară vă spun curat că voi plăti cu dobîndă mare orice personalitate mi s-ar face ... Ei! dacă n-aş respecta această tribună, multe aş avea de zis ...

Al duoilea defect ce văd în acest project, domnilor, este sistemul unităţii. Se pretinde că în această ţară să se facă un singur şi privilegiat aşezămînt, într-alte cuvinte se cere asociaţiunea fără de voie a tuturor proprietarilor din România. Înainte de toate să ne întrebăm ce este o asociaţiune de proprietari? Ne cunoaştem 3, 4, 10, 40 de proprietari dintr-o anume localitate, ne asociem ca să ne apărăm proprietăţile, făcîndu-ne o bancă, o casă de asigurare reciprocă şi solidară, o ipotecă mare,

pe garanția căriia să putem găsi bani mai ieftini decît cînd am face fiecare cîte un împrumut. Voiți domniile-voastre să ne asociem noi cei de la Dorohoi cu cei de la Mehedinți și să ne facem moșiile solidare? Dară ni se va zice într-un chip eronat: Așa este în Prusia. Ignoranță complectă! Nicăieri, nu în Prusia, dară în toată Germania, aceste societăți nu sînt organizate pe regate, pe staturi, ci pe cercuri, pe provincii; și aci dați-mi voie să vă cetesc esemple din țările Germaniei, una după alta. Iată ce este chiar în Silezia, tot după domnul Royer:

„În Silezia sînt astăzi duoă asociațiuni desemnate: cea veche prin litera A ce poartă scrisurile sale fonciare, și cea nouă prin litera B ce poartă aceleași scrisuri".

Cum vedeți, într-o singură provincie sînt două societăți, aceea din timpul lui Frederic, care se numește A, și cea făcută în urmă, care se numește B.

Să venim acum la Hanovra, care este o țară mai mică decît România. Iată pentru Hanovra ce ne zice tot domnul Royer:

„Instituțiunile creditului fonciar ale regatului de Hanovra sînt stabilite în parte de către asociațiuni de nobili pentru unele provincii particulare, în parte de către guvern pentru tot statul.

Aceste stabilimente sînt cele următoare:

1. Stabilimentul de credit nobiliar pentru principatul de Luneburg, stabilit la Zelle în 16 februariu 1790.

2. Stabilimentul de credit nobiliar pentru principatele de Calenberg, Grubenhagen și Hildesheim fondat în 25 august 1825 și întins prin ordonancia din 23 ianuariu 1838. După această din urmă legislațiune, acest stabiliment împrumută bani și țăranilor proprietari de pămînturi de o valoare cel puțin de 6 000 taleri (duoă mii galbeni).

3. Stabilimentul de credit nobiliar pentru ducatul de Brena și principatul de Verden, instituit la Hade în 17 ianuariu 1826".

Și așa voi adăogi că în Hanovra, ca și în toată Germania, provinciele port deosebite numiri istorice de principate, ducate, margrafate, fără ca ele să fie altceva decît provincii, ba chiar simple județe.

„4. În fine, adaoge domnul Royer, stabilimentul de credit al regatului de Hanovra".

Așadară vedeți că numai în Hanovra sînt patru asociațiuni: în Prusia fiecare provincie are cel puțin o asociațiune, de exemplu în Prusia Orientale, în ducatul de Posen, în Pomerania, margrafatul de Brandeburg, și toate aceste asociațiuni nu au alt privilegiu decît un regim ipotecar privilegiat. Atîta au și nimic mai mult: un regim ipotecar privilegiat, care iese din prescripțiunile dreptului comun.

Cum dară, domnilor, voiți dumneavoastră, după ce v-am arătat ceea ce se petrece în Germania, al căreia sistem pretindeți a-l introduce și în România, cum voiți să întemeiem o singură societate pentru toată România; să ne unim pe tărîmul economic cu toții de la Cerna și pînă la Molna, cum am făcut-o pe terenul politic, și bine am făcut-o, în adevăr cu mari sacrificie, cari, cînd am intra la socoteală, am putea arăta că ele sînt și începutul datoriilor multora din noi? De ceea ce am făcut nu ne căim, pe calea naționale voim să mergem înainte. Dară pe tărîmul economic avem particularitățile noastre; sistemul agriculturei de dincolo de Milcov este altul decît în România mare, asemenea sistemul de agricultură din Oltenia se aseamănă mai mult cu al Moldovei. Voim dară pe tărîmul economic să avem o viață proprie a noastră, voim la asociațiunile ce se pro-

jectează, dacă este să ne îngajăm moşiile, să ştim cu cine ne legăm. Nu fac aci politică, fac economie. Voim dară, o mai adaog, să se ţină seamă de interesele proprie ale fiecării provincii, nu voim ca în România să esiste numai o machină pneumatică prin care să răsufle toată naţiunea, şi această machină să fie Bucureştii; voim să fie şi alte locuri de răsuflare; voim şi în Craiova un punct de asociaţiune în care proprietarii de peste Olt să se asocieze pentru interesele economice ale Olteniei; voim o altă asociaţiune în Iaşi, ca aşa Moldova să trăiască şi în viitor pe tărîmul economic.

Vă temeţi ca aceasta să nu fie un semn, o încuragiare de separatism, să nu fie o armă în contra Unirii? Vă înşelaţi. Noi, moldovenii, de bunăvoie ne-am unit cu dumneavoastră, şi cînd vreodată ar fi să se pună în cestiune Unirea, fiţi siguri că noi, moldovenii, vom fi alături cu dumneavoastră spre a o apăra, deşi pe noi Unirea ne-a costat munca şi averea unei întregi generaţiuni, dară tocmai pentru că Unirea ne-a costat atîta, pentru aceea noi ţinem atîta de mult la conservarea ei.

Dară revin la cestiune. Nenorocirea acestui project este că se resimte de şcoala la care aparţin mulţi iniţiatori ai projectului. Le voi vorbi dară şi de cele ce s-au petrecut în Francia, cînd s-a întemeiat creditul fonciar. Înainte de a se projecta, guvernul francez a trămis oameni însemnaţi în Germania, precum este domnul Royer, spre a studia stabilimentele germane. Aceasta nu a fost de ajuns. Cînd a venit cestiunea înaintea Consiliului de Stat, s-a chemat spre ascultare oamenii cei mai însemnaţi, banchiarii, judecătorii, notarii şi proprietarii datori ca să spună părerea lor cum trebuie să se înfiinţeze acest credit fonciar. Am dinaintea mea scrierea: *Conseil d'Etat. Enquête sur le crédit foncier*, Paris, Imprimerie nationale, 1850. Estrag din această carte. Iată ce zice domnul Mignotte, notar, înaintea Consiliului de Stat: „Ministerul propune în projectul său a se înfiinţa o bancă pe departament; aş prefera mai bine a zice în lege că guvernul va putea autoriza una sau mai multe bance de credit fonciar, pe resortul de apel". Şi mai sus tot domnul Mignotte zice: „Pentru ca stabilimentele de credit fonciar să reuşească, trebuie înainte de toate ca teritoriul asemnat * operaţiunilor lor să nu fie prea întins".

Iată ce mai zice şi domnul d'Eichthal, banchiar: „Înainte de toate trebuie a ne feri de a reglementa pentru toţi, fără a ţinea seamă de deosebirea trebuinţelor, a mijloacelor, a împregiurărilor. Trebuie să lăsăm latitudinea cea mai mare, a înlătura pedecele şi a lăsa pe fiecare să facă ce va voi. Faceţi o lege care să permită şi asociaţiuni pure şi simple de proprietari, şi asociaţiuni cu scop de a împrumuta bani la alţii. Puneţi condiţiuni generali de garanţie pentru public, pentru cel ce împrumută şi pentru cel ce se împrumută, şi în marginile acestor prescripţiuni generali lăsaţi toată libertatea, interveniţi cît se poate mai puţin, lăsaţi cîmpul liber la toate combinaţiunile: concurenţa va desfiinţa grabnic pe cele ce vor fi rele. Deprindeţi publicul a examina singur afacerile sale, a judeca prin el însuşi şi a nu se rezima pururea pe epitropia statului".

Iată ce zice şi domnul d'Argout, fost ministru şi guvernator al bancei Franciei: „Cu toată stima ce profesez pentru domnul Wolowski [9], voi zice că sistemul unui singur stabiliment [î]mi pare nepracticabile. A arunca toată Francia în acelaşi calup, atunci cînd între toate părţile ei este atîta diversitate, este a comite o mare greşeală. Eu înţeleg numai o lege foarte

* Atribuit, din fr. *assigner*.

largă, care să pună numai cîteva baze generali şi care să autorizeze multiplicitatea asociaţiunilor".

Nu uitaţi că aceste cuvinte se ziceau în Consiliul de Stat nu numai în privinţa multiplicităţilor asociaţiunilor dintre proprietari, dară chiar şi în privinţa bancelor formate de capitalişti.

Apoi, dacă în Francia, unde proprietatea este atît de morcelată*, încă condiţiunea de pluralitate a societăţilor se privea ca neapărată, pentru ce, domnilor, în România asociaţiunea de grupe speciali deosebite de proprietari n-ar fi posibile? Se zice : numai în Bucureşti se poate scompta, dară, pînă la scompt, nu mai sînt şi alte formalităţi de îndeplinit? Întîi este cererea; după aceasta, curăţirea ipotecelor; după aceasta, preţuirea, şi după aceasta, venirea la centrul societăţii, unde proprietarul trebuie să stea pînă ce societatea va da cuvîntul său, de primeşte ipotecă sau ba; şi după projectul dumneavoastră, fără a-şi motiva refuzul, ea poate zice : Prea bine; nu dau ! Dară banii pentru evaluare îi ia înainte. Ei bine, decît această alergare de patru ori tocmai la Bucureşti, nu este mai bine ca cineva să aibă a veni numai o dată, adică spre a scompta, dacă cum ziceţi dumneavoastră, numai în Bucureşti se poate scompta? De ce dară nu lăsaţi pe proprietari să-şi facă asociaţiunile mai aproape de interesele şi de tribunalele lor, şi o mai adaug, avînd *Pfrandbriefe*-le gata, să vină numai o dată la Bucureşti să-şi scompteze obligaţiunile, precum se scomptează bonurile rurali?

Domnul G. Manu: Şi nu le va cumpăra nimeni.

Pentru ce nu le va cumpăra nimeni? Cînd se prezintă 40 sau 50 proprietari solidari cu moşiilor lor, preţuirile bine făcute, ipoteca sigură, de ce să nu le cumpere? Trebuie numaidecît timbrul Bucureştilor? Daţi-mi voie să vă spun că şi pe tărîmul acesta sînteţi greşiţi, pînă astăzi nu este Bucureştii care dictează legi în materie financiară, este Galaţii; şi dacă dumneavoastră ziceţi că Lembergul este oraş comercial, apoi este şi Iaşul comercial, cel puţin tot atît cît Lembergul; asemenea ca şi Craiova, pentru că Lembergul nu are o populaţiune mai mare de 80 000 locuitori, din care a treia parte sînt ebrei, ca şi Iaşii. Se susţine dară într-un chip neesact că în Iaşi nu s-ar putea scompta *Pfandbriefe*-le. Astăzi bancherii din Iaşi scomptează prea bine bonuri rurale, obligaţiuni domeniale şi toate efectele publice. Şi apoi dumneavoastră, care voiţi fericirea României, voiţi ca în toată această ţară să fie numai un centru de viaţă? Să păstrăm, domnilor, Bucureştii ca centru politic, dară priimiţi să fie multe centruri economice, comerciale *(aplauze)*, şi eu fac apel la cei din provincii să nu priimească, în interesul reducerii cheltuielilor la împrumuturi, ca numaidecît să fie îndatoraţi de a veni în Bucureşti pentru a se împrumuta. Lăsaţi să se împrumute oriunde vor găsi, oriunde vor putea.

Domnilor, am vorbit poate mai mult decît se cuvine în privinţa pluralităţii; aş mai avea încă multe de zis, dară-mi rezerv dreptul a mai vorbi cînd vom veni la articolul speciale. Sînt însă dator chiar acum a atinge rezultatele principiului unităţii aşezămîntului fonciar.

Daca va fi o singură asociaţiune, un singur institut, are să fie un singur consiliu de administraţiune. Am auzit pe onor. domn Vernescu zicînd că nu recunoaşte guvernului dreptul să numească acel consiliu de administraţiune; eu din toate puterile mele, împreună cu domnia-sa, voi combate principiul intervenirii statului în administraţiunea creditului fonciar, şi

* Îmbucătăţită, din fr. *morcelar*.

mulţămesc domnului ministru de finance că ne-a spus că şi domnia-sa nu primeşte să ia asupră-şi această sarcină.

Dară, domnilor, chiar să nu voim noi ca acel consiliu de administraţiune să fie numit de guvern, existînd o singură asociaţiune de proprietari şi prin urmare un singur consiliu de administraţiune, oare acest singur consiliu de administraţiune nu prezintă şi el pericolele sale? Mulţămesc onor. domn Stolojan că domnia-lui care sprijină acest project v-a arătat din început acest pericol. Iată ce zice domnia-sa chiar în preambulul discursului său :

„Cestiunea creditului fonciar este o cestiune care, afară de importanţa sa economică şi financiară, are cîteodată şi o importanţă politică şi socială.

Înţelegeţi bine, domnilor, că o persoană morală care va avea ca clientelă, ca debitori ai săi pe toţi proprietarii români, care poate fi influenţa sa. Şi ca să vă probez aceasta n-am decît să vă aduc aminte de ceea ce s-a întîmplat mai acum cîţiva ani în Polonia, Rusia etc.".

Domnilor, vă declar din început că eu din această asociaţiune şi consiliu de administraţiune nu voiesc să se facă stat în stat, nu voiesc să se creeze o autoritate politică nici în mîna guvernului, dară nici în contra guvernului şi chiar alături cu guvernul. Am văzut oameni politici de toate culorile, şi fără nevoie de a se împrumuta, alergînd pentru a se pune în capul asociaţiunii acestui sistem ; sînt încredinţat că intenţiunile cele mai nobile, cele mai neinteresate au prezidat la această concurinţă ; dară aceşti oameni sînt oare nemuritori? Mîne sau poimîne poate ei nu vor fi. Şi cine-mi garantează viitorul într-un asemenea caz? Cine îmi va spune care au să fie succesorii lor? Şi nu uitaţi că societăţii i se permite duoăzeci de ani de privilegiu !

Nu voiesc deocamdată să ating mai departe această cestiune în punctul de privire politic ; şi-mi pare foarte rău că aici mai cu deosebire difer de onor. domn Vernescu, cu care pînă acum m-am aflat totdeauna alături în toate cestiunile politice. Dară voi vorbi numai în privinţa relaţiunilor acelui consiliu de administraţiune cu datornicii, cu împrumutaţii.

Las la o parte opiniunile politice ale oamenilor de toate culorile cari s-au asociat să apere ţara de năbuşirea economică a străinilor şi nu eu voi fi contra acestei frumoase instituţiuni. Dară odată ce creditul fonciar va fi votat, odată ce consiliul de administraţiune va fi format, socotiţi dumneavoastră că acei oameni care-l vor compune în timp de 20 de ani au să fie dezbrăcaţi de toate pasiunile? N-au să fie în exerciţiul funcţiunii lor decît nişte fiinţe îngereşti, care au să ţină o cumpănă egală pentru toţi, pentru amici şi inimici? Aceasta aş crede-o cînd am avea o machină de tipar care să ne reproducă în vreo cîteva sute exemplare fiinţa lui Isus Christos. Dară, pentru că aceasta este cu neputinţă, pentru că Isus Christos este prea sus şi că de secoli s-au înălţat dupe acest pămînt şi că prin urmare nu o să avem în consiliul de administraţiune decît fiinţe omeneşti, de aceea nu putem crede în infailibilitatea membrilor cari vor compune această importantă administraţiune. Şi apoi acest consiliu, aşa cum îl propuneţi, are o putere draconiană. Şi aci trebuie să adaug că aţi lepădat ce era bun în sistemul german şi aţi adoptat ce este draconian în sistemul din Francia, unde această măsură însă se înţelege, căci institutul este format de capitalişti şi dă bani. Aşa de exemplu, cum v-a zis domnul

Iepureanu, în toate asociațiunile din Germania, dupe lege nu se poate vinde o proprietate decît dupe îndeplinirea unor formalități foarte lungi și care durează adeseaori pînă la trei ani. Așa, întîi se face un avertisment datornicului, i se dă un termin; dacă terminul expiră fără să fie plătită anuitatea, i se impune o dobîndă mai mare și un alt termin. Nu s-a ținut de cuvînt, a întîrziat cu anuitatea, moșia se dă atunci în administrațiunea unui proprietar vecin care dacă certifică [că] proprietarul titular nu din rea-voință n-a plătit anuitatea, ci numai din cazuri de forță majoră, precum secetă, boală, atunci se ridică din nou sechestru[l] și chiar sporul dobîndei, și numai dacă în duoi ani și chiar trei n-a achitat creanța, dupe duoă și trei somațiuni, atunci numai i se vinde moșia, căci vă mai adaug, domnilor, scopul asociațiunilor de proprietari este de a-și salva moșiile, iară nu de a și le vinde. Dară în projectul dumneavoastră cum este? Dacă un datornic nu plătește anuitatea i se face vestirea, și în trei luni i se vinde moșia! Însă onor. domnii Vernescu și Boerescu ne zic: Aceasta este spre a moraliza; aceasta este spre a îndatora pe fiecare să fie om de ordine. Se poate; dară vă întreb ca cestiune de fapt prin statute, are consiliul de administrațiune dreptul ca să vînză moșiile în trei luni? Îl are plin și întreg, precum are iarăși dreptul, fără a motiva, de a refuza împrumutul.

Domnilor, să vedem acum în practică cum se înțelege, cum are să fie pus în lucrare acest grozav drept? Va să zică după teoria inițiatorilor are să fie un fel de guvern patriarhal, compus de oameni buni, nemuritori, cari au să esercite părintește aceste drepturi! Are să rămînă în puterea discreționară a consiliului de administrațiune să împrumute sau nu, să vînză sau nu! Acesta este un fapt pe care nu-l pot tăgădui inițiatorii și fondatorii institutului, oricare ar fi opiniunile și partitele lor. Și uitați, domnilor, că spre formarea acestei societăți s-au adunat oamenii politici ai țărei din toate partitele. Pentru realizarea scopului comun fiecare partit a venit în ajutor cu armele sale. Guvernul a venit cu circulările sale, cu notele sale la agenții diplomatici din străinătate; partitul ordinii a venit cu moșiile sale neipotecate, cu greutatea de pozițiune și de avere; partitul radical a venit cu întrunirile *(aplauze)*, cu meetingurile sale. Fiecare a venit cu armele; fiecare a venit cu mijloacele sale, și toți la un loc am zis: Să apărăm țara... *(Întreruperi.)* Nu fac ironie! Zic din contra: Bravo! Domnilor inițiatori, bine ați făcut!

Dară, odată acest tribut de admirațiune plătit, trebuie să dăm fiecăruia partea sa de activitate și de inteligință în conceperea ideii ce a prezidat la formarea projectului de asociațiune și în modul său de aplicațiune. V-a spus domnii Vernescu și Boerescu că autoritatea draconiană dată prin statute consiliului de administrațiune pentru a vinde în scurt termen moșiile datornicilor neesacți nu se va aplica decît în mod discreționar și foarte rar, facultatea aceasta fiind lăsată numai spre a deprinde pe datornici a fi oameni de cuvînt, numai spre a-i moraliza. Ia să vedem acum cum l-au înțeles și acei fondatori cari nu sînt în această Adunare. Domnilor, iată ce s-a zis într-o adunare ținută la Atheneu în privința viitorului consiliu de administrațiune:

„Sînt român, proprietar care pot să împrumut, și cînd va veni un alt proprietar român să se împrumute, am să văd mai întîi este solvabil? Face proprietatea lui cît vrea să se împrumute? Fiindcă este și pe pelea mea răspunderea".

Pînă aci, sînt, drept; dară iată ce se mai zice:

„Am să mă informez ce fel de om este? Şi ce are să facă cu banii aceia? Şi-i deschid apoi credit pe cît cred că o să aibă trebuinţă". *(Aplauze, întreruperi.)*

Domnul A. Catargiu: Cine a zis? Domnul Brătianu!

Nu ştiu.

Domnul G. Chiţu: Să se informeze ca să nu fie jucător de cărţi, risipitor; aceasta a înţeles, iară nu cum voiţi dumneavoastră să interpretaţi.

Apoi, mai adaogă: „Şi cînd va veni termenul şi nu va plăti, am să-i zic: plăteşte că te esecut; iară cînd voi vedea că din cauza unei nenorociri nu poate să plătească, atunci am să-i deschid încă credit, n-am să-i vînd moşia". *(Aplauze.)*

Domnul Gr. Iepureanu: Ei, apoi? *(Zgomot.)*

Să-mi daţi voie, onor. domn Grigore Iepureanu, să vă fac o întrebare dumneavoastră tocmai: vă rog dară să-mi spuneţi cînd ar fi acel consiliu de administraţiune în mîna oamenilor unui partit, socotiţi dumneavoastră că toţi acei oameni cari vor fi în capul consiliului au să fie ei aşa de îngeri încît să facă o adevărată dreptate între amici şi între inimici? Şi pe d-altă parte, cînd ar fi din alt partit va fi aşa de evang[h]elic încît să aibă măsura dreaptă şi pentru adversarii lor? De esemplu, eu nevoiaş de a mă împrumuta, cînd m-aş duce la un oarecare partit cunoscut de adversar mie şi aş zice: Aman! mi se vinde moşia! Nu credeţi că tocmai atunci el are să-şi zică: Acum ne-a venit apa la moară; e vremea să-l frecăm! Şi o să mă frece. *(Ilaritate.)*

Asemenea şi eu cînd aş fi în consiliul de administraţiune, iată mă dau pe mine de esemplu, spre a nu mi se face imputarea că fac personalităţi, şi cînd ar veni cineva care nu-mi place, credeţi că nu-i voi aplica legea dură?

Gîndiţi-vă dară, domnilor, la consecinţe; gîndiţi-vă că administraţiunea asociaţiunii poate să nu fie totdeauna în mîna amicilor dumneavoastră, că prin urmare nu este bine ca toţi proprietarii din ţară să fie puşi la discreţiunea unei singure administraţiuni, unei singure societăţi într-o ţară ca a noastră, unde numai proprietatea financiară * este o forţă.

Un consiliu dară de administraţiune care ar avea în mîna sa pe toţi proprietarii ipotecaţi, v-aţi gîndit unde poate să ajungă?

Domnul G. Manu: Cine-l alege?

Domnul St. Fălcoianu: Cine are să fie în consiliul de administraţiune? *(Zgomot.)*

Negreşit nu domnia-voastră. Dară las la o parte întreruperile şi urmez.

Ei, domnilor, cred mai nemerit să fie mai multe grupe, mai multe societăţi, ca să nu aibă putere formidabile cum poate să o aibă un consiliu de administraţiune unic. V-a spus însuşi onor. domn Stolojan, nu [?], chiar guvernămîntul Rusiei a fost silit să trateze cu societatea din Polonia. Iată ce putere are o mare asociaţiune economică şi unitară.

Domnilor, nu vă faceţi iluziuni; interesele economice ale unei ţări sînt forţa acelei ţări; Staturile Unite ale Americei cea forte, cea republicană, unde cetăţenii nu merg la alegeri ca turmele de oi, un preşedinte de republică, sînt cîţiva ani, şi un guvernămînt republican au avut lupte de ani întregi ca să zdrobească puterea, influenţa bancelor americane. Cetiţi

* Citeşte: *funciară.*

pe Toqueville [10] şi veţi vedea ce luptă mare a fost între republică şi între bance. Asociaţiunile financiare în secolul al nouăsprezecilea sînt o mare forţă, care de multe ori dictează guvernelor şi naţiunilor. De aceea nu voiţi dumneavoastră să dăm asemenea institut în mîna străinilor. Dară, precum nu voiţi şi nu voim să dăm această forţă în mîna străinilor, tot asemenea nu voiesc să o dau nici în mîna partitelor, într-un chip aşa de puternic, încît să se poată zdrobi unele pe altele.

Domnul L. Eraclide: Cui să o dăm?

Voi dară să împărţesc această forţă, să nu mai poată funcţiona ca o singură machină de resbel. Aşadară, voiesc mai multe societăţi şi prin urmare mai multe consilie de administraţiune, care să n-aibă altă misiune decît de a administra bine afacerile asociaţiunilor, fără nici o putere politică, prin urmare fără să fie o machină politică cum va fi un singur consiliu; şi aceasta o susţin cu atîta mai multă credinţă că în projectul domnieivoastre, o mai repet, am văzut dispoziţiuni draconiane, cari nu se găsesc în nici o legislaţiune şi pe care cu toate acestea domnia-voastră voiţi a le da consiliului acestuia de administraţiune.

Acum, domnilor, după ce am vorbit despre formele din afară, despre organizaţiunea exterioară a institutului, am să vin la fondul, la scopul întreprinderii, la partea financiară a projectului.

În redacţiunea primitivă, domnia-voastră aţi fixat 5% dobîndă, apoi peste cîteva zile, aţi suit-o la 8%; dară această grabnică schimbare nu ne arată o putere mare de convicţiune, o cunoştinţă reale şi statornică despre starea financiară şi despre mijloacele cu care voiţi să scăpaţi proprietatea îndatorată. Nu ne arată această schimbare o versatilitate care trebuie să ne facă pe noi a ne gîndi de zece ori mai nainte de a vota cifrele propuse? Cinci şi apoi opt! Dară pentru ce aţi refuzat projectele anterioare ale străinilor? Se propunea o dobîndă de 7% şi domnia-voastră anul trecut nu aţi primit. În noul domniilor-voastre project v-aţi zis: Trebuie să dăm proprietarilor o dobîndă mai uşoară decît le cereau străinii şi aţi pus dobînda la 5 la sută; acum deodată veniţi şi urcaţi la 8 la sută. Apoi cu cele 80 de centime care aţi pus pentru cheltuielile de administraţiune, cu alte 25 centime la sută, cu alte al duoilea 25 centime la sută, nu vedeţi că aţi suit cheltuielile la o cifră neauzită în nici o asociaţiune din lume? Capitaliştii străini cari voiau să facă speculaţiune nu cereau mai mult decît dumneavoastră, şi cînd ştiţi şi trebuie să ştiţi că în Germania nicăiri nu se suie cheltuielile la mai mult decît mult un cuart la sută, sumă în care ades se coprinde şi chiar amortismentul! Este, domnilor, un fapt constatat şi acesta este marele merit că la asociaţiuni între proprietari cheltuielile de administrat sînt minime.

Onor. domn Pascal ne zicea că administraţiunea creditului fonciar din Francia costă duoă milioane; dară acesta este un exemplu de imitat? Ce, voiţi să înfiinţaţi credite fonciare spre a salva proprietatea, ori a pune în slujbe pe toţi cei ce alerg dupe funcţiuni, cum s-a făcut la monopolul tutunului, unde o armată întreagă de indivizi, toţi cîţi erau pe la uşele ministerelor şi ale altor autorităţi au venit acolo, şi acum mănîncă peste un milion pe an. Voiţi să facem aşa şi la creditul fonciar? Dară în Germania nu este aşa; acolo, fiindcă societăţile sînt mici, ele asemenea au mici cheltuieli, şi cînd voi veni la articole voi arăta cheltuielile fiecării societăţi în parte.

Consiliarilor le daţi cîte duoi napoleoni pentru fiecare şedinţă, şi notaţi bine: în vederea multelor lucrări, mai cu seamă la început, nu are

să fie numai o şedinţă sau două pe săptămînă, ci cel puţin trei sau patru şedinţe. Va să zică fiecare consiliar va lua patru sau cinci mii de franci pe an. Apoi le mai daţi 20 la sută din beneficiu ; şi apoi ce aţi mai adoptat? Şi pe lîngă toate aceste cheltuieli de 80 centime, de 25 centime la sută, apoi se va reclama de la proprietari şi toate cheltuielile de estimaţiune şi altele, şi dupe toate acestea li se opreşte şi 3 la sută, pe care ziceţi că-i veţi înapoia dupe 25 ani sau 40 de ani, însă fără nici o dobîndă. Ei, domnilor, eu nu vă cer să-mi daţi cei 3 la sută pe 30 sau 40 ani, ci să mi-i daţi numai pe 15 ani fără dobîndă ; şi dupe expirarea celor 15 ani, deşi voi fi dator să vă înapoiez acel capital, cu toate acestea eu voi sta mai bine decît acela ce mă va fi împrumutat.

Acest sistem pe care l-aţi luat dumneavoastră, adică de a opri atîta la sută fără dobîndă, a fost adoptat şi în unele părţi ale Germaniei, dară în urmă a fost respins ca nedrept.

Domnilor, toate aceste cheltuieli s-au regulat în chipul cel mai precis în projectul de lege, dară nu s-a regulat tot aşa şi modul, mijloacele şi putinţa cu care să se poată scompta şi scrisurile fonciare în chipul cel mai ieftin şi mai sigur. Şi o recunosc că nici se putea. De aceea, vă zic, nu vă faceţi iluziune ; proprietarii vor perde la început foarte mult cînd vor merge să vîndă scrisurile lor de gagiu. Poate numai acei proprietari cari nu vor avea proprietăţile lor îngreuiate decît numai pentru a patra sau a treia parte din valoarea lor şi vor putea să aştepte duoi sau trei ani de zile, numai asemenea proprietari vor putea, aşteptînd, să complecteze scrisurile lor cu un preţ mai favorabil ; toţi cei[l]alţi însă cari vor fi siliţi de creditorii lor vor fi nevoiţi a le vinde cu orişice preţ, şi astfel acestora institutele de credit le vor fi de foarte puţin ajutor, şi din anul întîi mulţi proprietari vor fi reduşi la expropriaţiunea silnică.

În adevăr, puind 8 la sută dobîndă, 1 şi jumătate la sută cheltuielile, adăugînd 1 la sută amortismentul, mai puind cheltuielile de estimaţiune, de pungă, cheltuielile făcute cu drumurile pentru scomptare, vedeţi că aceasta are să urce anuitatea pînă la 11 şi chiar 12 la sută. Mai adăogaţi deosebirea între cifra nominală şi cifra reală şi veţi vedea că chiar de la întîia anuitate mulţi proprietari se vor vedea în neputinţă de a o răspunde, căci această anuitate are să covîrşească cu mult venitul moşiii ipotecate.

Domnilor, ca sistemul asociaţiunii prin proprietari să fie bun, trebuie mai întîi ori guvernul, ori societatea să intre, cum a zis domnul Boerescu, în înţelegere cu capitaliştii din ţară — şi recunosc că avem capitalişti ; îi avem chiar între membrii din comitetul de delegaţi — ca să hotărască măcar aproximativ cu cît ne pot scompta scrisurile fonciare, să ne spună cel puţin un maximum de scompt, de exemplu, din o mie de galbeni în *Pfandbriefe* cîţi bani ne-ar da sunători? Şi aşa voi zice : mai bine este să punem dobînda, chiar cînd prin scompt s-ar lua 600 galbeni din 1 000 galbeni valoare nominală în *Pfandbriefe*. Atunci cel puţin, proprietarul care nu datoreşte decît o sumă corespunzătoare valoarei a treia sau a patra parte din moşia ce face 12 000 galbeni poate să ia *Pfandbriefe* şi de 6 000 de galbeni, deşi în realitate nu va primi decît patru mii, însă, avînd să plătească numai o dobîndă mică, va putea să o plătească din veniturile moşiii, astfel îşi va putea păstra proprietatea şi pentru viitor. Din contra, din început puind dobînda de 8 la sută şi admiţînd şi cheltuielile enorme din project, din început creaţi o monstruozitate financiară fără exemplu în lume. Şi apoi, daţi-mi voie să vă fac o observaţiune :

sub Vogoride banca fonciară a Moldovei împrumuta cu 7 și lua amortisment 3 pe 17 ani și în care intrau toate cheltuielile. Așa pentru una mie galbeni sunători, te îndatorai să plătești anual o sută de galbeni în curs de 17 ani; și astfel la anul 1874 și 1875 au să se emancipeze în Moldova proprietarii de moșii de un împrumut peste 850 000 de galbeni ce au vărsat banca în Moldova. Se cuvine ca astăzi dupe 16 ani de progres, de unirea țărilor, proprietatea să se poată împrumuta în condițiuni mai grele decît sub Vogoride? Așadară, mai nainte de toate trebuie să reduceți dobînda iarăși la 5, mult la 6 la sută, căci încai cu această dobîndă mai mică avem viitorul, avem probabilitatea că acel care se împrumută îi va fi cu putință a-și plăti anuitățile.

Acum, domnilor, dupe ce am avut onoare a vă spune în ce condițiuni înțeleg eu să se voteze acest project, declar că voi sprijini projectul, că voi îndemna pe toți oamenii mei ca să-l voteze; însă vă conjur ca acei cari țineți ca acest project să se traducă într-o lege binefăcătoare, nu votați unitatea, nu votați amestecul caselor cu moșiele, împuținați cheltuielile, să slăbiți autoritatea draconică a consiliului de administrație și în sfîrșit, domnilor, reduceți dobînda.

Fiți siguri, domnilor, că dacă veți face ca această lege să fie primită cu bucurie de țară, fiți siguri că veți găsi și proprietari cît se poate mai mulți cari se vor asocia, și capitaliști cari vor scompta, căci tărîmul este pregătit mai ales peste Milcov. Și, cum v-a spus excelentul nostru agent de la Berlin, dacă *Pfandbriefe*-le noastre vor fi, dupe formă și dupe conținută, conform cu sistemul prusian, fiți siguri că vor găsi plasement pe piețele germane.

Și aci încă o mică rectificare. Raportul nostru ne mai zice că domnul Rosetti ne face cunoscut că există în Prusia o tendință de întrunire a tutulor asociațiunilor de proprietari într-o singură mare societate. Domnilor, între tendință și între fapt, între projectarea și schimbarea unui regim care domnește de sute de ani în mai multe provincii ale Germaniei, este o mare diferență; și apoi nu trebuie oare a ne întreba de unde vine astăzi tendința aceea de unificare? Ea vine dintr-un interes politic, și însuși domnu[l] Rosetti mai la vale în raportul său, dupe ce spune că există acea tendință, apoi o combate. Și aci eu voi face apel la domnul Maiorescu, care cunoaște bine împregiurările din Prusia, să vă spună dacă acea tendință este a proprietarilor sau [a] guvernului prusian!

Domnilor, voi sfîrși cum a sfîrșit și onor. domn Vernescu: să nu-și facă proprietarii iluziune cum că votîndu-se acest project au să găsească peatra filosofală pentru plata datorielor lor; aceasta să nu o crează. Cu toate acestea, aceasta nu poate să ne împedice ca să votăm projectul asociațiunii române, dară să-l votăm cu maturitate, să-l votăm nu numai cum a zis onor. domn ministru de interne [11]: peptănat, dară să-l votăm și cu unghiele tăiate, ca să nu zgîrie, și cu dinții piliți, ca să nu muște... *(Aplauze.)* Și în fine să-l votăm așa ca să fie binefăcător și la sfîrșitul sfîrșitului toți să-l votăm, pentru că destul am cercat cu străinii; să cercăm o dată și cu românii. *(Aplauze prelungite.)*

În ședința din 2 martie. Replică lui Gr. Argetoianu [12].

Domnilor, nu mă pot pune pe tărîmul unei cestiuni personale cu domnu[l] Argetoianu, pentru simplul cuvînt că eu nici m-am gîndit

să-i fac ieri verio imputare. Dară fiindcă domnia-sa, în cestiunea păsuirii arendaşilor...

Domnul Argetoianu: Vă înşelaţi, n-am sprijinit-o; nici n-am luat cuvîntul în acea cestiune.

De aceea m-am adresat la domnia-sa şi i-am zis că Moldova nici după şapte ani de secetă n-a făcut ceea ce a făcut Oltenia, fără să voiesc să pun nicidecum cu aceasta persoana domniei-sale în joc. Înţelegeţi foarte bine, domnilor, că în o cestiune atît de serioasă ca aceea care ne-a ocupat ieri să pot găsi argumente îndestule spre a fi susţinută ori combătută, pentru ca cineva să nu aibă trebuinţă a face personalităţi.

Dezvoltă un amendament[13] la articolul 1.

Domnilor deputaţi, îndată ce am venit pe tărîmul articolelor, îndeosebi lipsesc toate cestiunile şi personale, şi pasionate. S-a votat cu o mare majoritate luarea în consideraţiune a projectului creditului fonciar. Camera, ca şi ţara s-au pronunţat în principiu pentru sistemul asociaţiunii prin proprietari. Scopul şi voinţa şi a acelor cari sînt pentru o singură societate şi a acelor cari sînt pentru mai multe societăţi este ca Dumnezeu să binecuvînteze aceste societăţi ca şi ele să prospereze, pentru salvarea proprietăţii române. Iată scopul şi dorinţa şi a mea, şi sînt încredinţat şi a fiecărui din noi.

Aşadară, dacă deferim de opiniuni în privinţa unităţii şi în privinţa privilegiului, este că şi acei cari nu admit aceste idei au o convicţiune tot atît de respectabile ca şi convicţiunea acelor cari susţin unitatea şi privilegiul.

Noi aceştia cari am subscris amendamentul ce vi s-a citit credem şi credem că experienţa de sute de ani făcută în Germania vă poate arăta singurul sistem care poate face ca să prospereze această instituţiune şi la noi. De aceea regretez foarte mult că onor. domn Blaremberg a venit şi a interpretat rău vorbele mele, ducînd discuţiunea pe tărîmul politic şi zicînd că, apărînd sistemul pluralităţii, eu aş voi să cer de la dumneavoastră separatismul economic al ţărei.

Domnilor, acei bieţi moldoveni bătrîni, generaţiunea trecută, ne-am făcut dovada la 1857 despre sentimentul nostru unionist şi nu avem trebuinţă din nou să venim să facem profesiune de credinţă în această materie, adică dacă noi, moldovenii, voim Unirea sau neunirea. Am avut onoare a vă spune în şedinţa trecută că pentru Unire, pentru fericirea ca să dăm mîna cu dumneavoastră, românii de dincoace de Milcov, am făcut prea multe sacrificie ca să putem vreodată a ne retrage. *(Aplauze prelungite.)* Nimeni nu regretă faptele juneţei sale. Nimeni nu-şi şterge cu buretele trecutul său politic.

Iată, domnilor, profesiunea de credinţă a moldovenilor bătrîni, oricare ar fi deosebirea de opiniuni politice şi de opiniuni constituţionali ce ne-ar deosebi.

Domnul Gr. Ventura: Şi a acelor tineri.

Sînt încredinţat de aceasta. Dară am vorbit de bătrîni, fiindcă imputarea s-a adresat bătrînilor, şi îndeosebi mie, acela care la tribuna Moldovei am propus Unirea, mie acela care cel dintîi, şi fac apel la onor. nostru preşedinte să-şi aducă aminte, am venit de peste Milcov aci, şi la 1857 şi la 1859, să cer Unirea imediată şi, aşa fiind, tocmai mie, zic, nu mi s-ar putea imputa că chiar prin somn mi-ar trece visul de separatism.

Am zis numai atît : s-a făcut unirea politică, s-a făcut unirea administrativă, judecătorească, financiară, s-a făcut în toate Unirea. Dară, domnilor, am fost 400 de ani despărţiţi, am avut şi avem şi acum o gospodărie, o sistemă de agricultură care se deosibeşte de sistemul muntenesc. Aceasta a spus-o foarte bine şi nemerit onor. domn Manolache Costachi în savantul şi veridicul său raport [14]. Agricultura noastră a moldovenilor este o agricultură mare ; în Ţara Românească există o agricultură mică. În Oltenia este asemenea o agricultură mare, care seamănă mult cu a Moldovei, şi moldovenii şi oltenii avem trebuinţă de un capital de exploatare foarte mare, cînd în Ţara Românească mai nu este trebuinţă de un capital. Am fost arendaş în Ţara Românească şi ştiu că arendaşii aci pot să vină pe moşie numai cu un băţ în mînă, şi avînd un mic credit sau o sumuliţă modestă, pot să pună moşia în exploatare, căci ţăranii cultivă toată moşia cu sistemul dijmei.

În Moldova nu este tot aşa. Dumneavoastră aveţi sistema dijmei ; tot pămîntul se dă sătenilor, luînd proprietarul din trei una, şi chiar una şi una ; de exemplu la moşiile din giurul Bucureştilor. Am fost şi eu arendaş la moşia Văcăreşti, unde nu am pus un galben afară de garanţie. În Moldova, la o moşie de 1 000 de galbeni arendă, trebuie cel puţin 2 000 de galbeni capital pentru exploatare. Fac apel la toţi cîţi s-au ocupat de agricultură în Moldova să vă spună dacă sînt eronat în arătările mele.

Iată, domnilor, pe ce tărîm am cerut pluralitatea, punîndu-mă pe tărîmul economic, nu cel politic. Am spus că peste Milcov anevoinţele agriculturei sînt altele decît cele de aici. Tot aşa am văzut în Oltenia sistemul de agricultură mare întocmai ca în Moldova, de exemplu la domnul Filişanu şi alţii, şi acolo trebuie un capital mare pentru exploataţiunea moşielor, întocmai ca în Moldova. Ce ne sărăceşte pe noi moldovenii ? Acele capitaluri mari cari se cer pentru exploatare. Şapte ani d-a rîndul, domnilor, eu n-am putut scoate după moşia mea nici atîta cît mă costau cheltuielile exploatării, şi cînd luam după recoltă patru mii de galbeni, în aceeaşi toamnă trebuia să le pun iarăşi în pămînt ; anul trecut am pus şase mii de galbeni la arăturile de toamnă şi alcătuirea muncii, şi dacă în anul acesta nu voi avea recoltă bună, trebuie să pun opt mii de galbeni, întocmai ca la jocul de cărţi. Iată aceasta e situaţiunea economică şi agricolă a provincielor României.

Aşadară, acum după ce am răspuns domnului Blaremberg, vin să vă arăt ce voim noi a se modifica la articolul 1.

Domnilor, greşala principală a acestui project este că principiul care este împrumutat de la Germania se altoieşte pe principiul creditului francez, acela pe care onor. majoritate anul trecut nu l-a voit şi pe care ţara nu-l voieşte. În Francia nu este societate de proprietari, acolo este societate de capitalişti, sistem pe care nu l-aţi voit, nu-l voim şi nu-l voieşte nici ţara. De aceea anul trecut nu s-a adoptat cererea domnului Herz, ci s-a făcut un project tip ; pentru ce s-a respins şi aceasta ? Ca să nu-l ia străinii ? Dară fiind primit putea să-l ia şi românii ; dară în fine acel project a căzut şi v-aţi hotărît a-l înlocui cu sistemul asociaţiunii proprietarilor, cu sistemul german. Aşa fiind, de ce dară nu vă ţineţi de acest sistem în toată întinderea, în toată organizaţiunea sa ? Ei bine daţi-mi voie să vă spun că cea dintîi condiţiune a sistemului german este pluralitatea instituţiunilor, este libertatea proprietarilor d-a se asocia între ei şi d-a se face solidari numai în mici grupe, numai cu proprietarii unei circumscripţiuni determinate. În zadar domnu[l] Blaremberg vine

şi sprijine unitatea, vorbindu-ne de cele ce se petrec în Francia. Greşala cea mare este că, după ce luaţi sistemul german în principiu, apoi îl deznaturaţi în organizaţiune, împrumutînd şi introducînd dispoziţiuni de la creditul fonciar francez, copiînd, pot zice, din cuvînt în cuvînt projectul domnului Herz. Dară nu merge una cu alta! Şi voind a face aceasta, ştiţi la ce rezultat aveţi să ajungeţi? La acelaşi ca cum aţi lua un salcîm şi aţi altoi pe el pere bergamote, şi aşa la sfîrşitul sfîrşiturilor, cînd veţi căuta rodul, nu veţi avea nici floarea salcîmului, nici perele bergamote.

S-a zis că pluralitatea nu există în alte ţări; mă însărcinez să vă dovedesc că în Germania fiecare provincie îşi are societatea sa. Se zice că pentru Silezia s-a făcut o escepţiune, pentru că era o provincie cucerită. Prea bine! Dară Prusia Orientale? Dară Brandemburgul, domnule Blaremberg, care este baştina familiei Hohenzolern, acolo fost-au provincii cucerite? Nu, domnilor, au fost provincii cuceritoare şi cu toate acestea ele au societăţile lor speciale.

Am auzit pe onor. domn Vernescu sprijinind unitatea societăţii pe puterea cuvintelor domnului Royer. Mai în urmă însă tot domnia-lui mi-a spus că n-a făcut decît a reproduce cuvintele domnului Iepureanu, care ar fi zis că Royer este în contra pluralităţii; daţi-mi voie să vă arăt că domnu[l] Royer este din contra un partizan înflăcărat al pluralităţii. Iată propriele sale cuvinte:

„Limitaţiunea asociaţiunii este făcută pentru proprietăţile unei singure provincii fără privire sau solidaritate cu asociaţiunile altor provincii vecine sau depărtate ale aceluiaşi stat, măcar că toate aceste provincii sînt organizate în acelaşi mod.

Această limitaţiune face mai uşoare şi mai sigure evaluaţiunile, garanţiele şi surveilenţa * reciprocă necesară între împrumutaţi".

Iată principiul general care a prezidat la înfiinţarea fiecăreia societăţi din Germania: asociaţiunea şi solidaritatea între proprietarii unei singure provincii, fără să se uite la alte provincii, fie de aproape, fie de departe, măcar că toate provinciele sînt organizate în acelaşi chip.

Aşa este, domnilor, şi la noi, toate provinciele noastre sînt organizate politic, administrativ, judecătoresc într-un fel, în acelaşi calîp **; dară asemenea şi la noi, pentru ca asociaţiunea între proprietari să poată prospera trebuie ca ea să fie organizată pe baze de încredere, trebuie să aibă în capul institutului oameni de consideraţiune, oameni stimabili, oameni cu greutate, oameni cu oarecare avere, oameni cunoscuţi de proprietarii cari voiesc să se asocieze între dînşii şi să dea garanţie unul pentru altul. Aşa este spiritul tutulor asociaţiunilor în Germania, unde sînt asociaţiuni de proprietari. Dară unde este asociaţiune de capitalişti, a! acolo este altceva, acolo se urmează ca în Francia, acolo este unitate.

Şi apoi, domnilor, ia să vedem ce ne zice şi domnul Hutter, care, de nu mă înşel, a dirijiat mult timp una din aceste societăţi din Germania:

„Proprietarii unui district sau ai unei întruniri formează o societate, prin care ei se îndatoresc mutual şi solidar de a îndemîna pe de o parte fiecărui proprietar îndeosebi capitaluri etc. Fiecare proprietar are dreptul de a intra în asociaţiune în timpul celor întîi cinci ani de la înfiinţarea instituţiunii.

La caz cînd verio cîţiva proprietari voiesc să intre în asociaţiune dupe termenul fixat, *Pfandbriefe*-le emise de ei formează a doua serie".

* Supravegherea, din fr. *surveillance*.
** Calup, calapod.

Vedeţi, domnilor, dupe cele zise, că principiul cel mai elementar, cel esenţiale al acestor asociaţiuni este libertatea de a se asocia, de a forma mai multe societăţi.

Să vedem acum ce ne zice şi onor. domn Rosetti, pe care se întemeiază onor. domn raportore spre a susţine că domnul Rosetti se exprimă în favoarea unităţii; să vedem dacă zice şi domnia-sa aşa:

„Cît despre organizarea generale a creditului fonciar, mă voi mărgini a observa că aci fiecare provincie în parte are institutul său de credit... Dacă ar fi să se transplînte principiele acestei organizaţiuni la noi, va trebui să avem în privire şi diferinţa circumscripţiunilor teritoriali în raport cu mărimea şi cu populaţiunea lor, precum şi cu întinderea de mijloc a proprietăţilor, care este mai mare decît aci".

Domnul Rosetti, după ce vă vorbeşte de tendinţa de unificare din Prusia, apoi zice în cuvinte clare că în ţara noastră trebuie să luăm în vedere circumscripţiunile teritoriali, căci proprietăţile în România sînt mult mai mari decît cele din Prusia şi prin urmare trebuie să avem mai multe circumscripţiuni.

În Francia, domnilor, de ce nu se poate face aceasta? Pentru că acolo proprietăţile imobiliare sînt foarte îmbucătăţite şi nu s-ar putea face o asemenea asociaţiune.

Iată ce zice tot domnu[l] Hutter, a cărui broşură aş dori să se tipărească pentru ca publicul să cunoască mai bine aceste aşezăminte în toată organizaţiunea lor; să nu i se impună idee false; să ştie cum, în Germania, asemeni societăţi funcţionează de sute de ani, şi aşa să cunoască acea funcţionare care a salvat proprietatea din Germania. De ce dară să nu o luăm şi noi de model această organizaţiune, cum a luat-o leşii, cum a luat-o Galiţia, Khersonul, şi pretutindeni a produs efectele cele mai salutarie?

Iată ce zice:

„Proprietatea este foarte împărţită în Francia. Instituţiunile de credit ca acele prusiane au fost înfiinţate pentru manţinerea proprietăţilor celor mari.

Înfiinţarea unor asemenea instituţiuni în folosul proprietăţii celei mici este iarăşi foarte cu putinţă şi ar fi un lucru de dorit în mai multe ţări, însă în Francia necesitatea lor nu seamănă a fi bine simţită".

Şi mai departe:

„Întemeindu-mă pe observaţiunile mele şi cunoştinţa ce am dobîndit de starea lucrurilor în timp de un an, nu-mi rămîne decît a arăta lămurit foloasele ce ar rezulta pentru Moldova prin statornicirea unei asemenea instituţiuni. În Moldova sînt proprietăţi mari şi instituţiunile de *Pfandbriefe* sînt înfiinţate în interesul proprietăţilor celor mari. O bună organizaţiune asigură întreprinderii concursul capitaliştilor din afară, mai ales al celor din Germania, unde siguranţa ce înfăţişează ipotecele asupra moşielor din Moldova este cunoscută mai mult decît aiurea, şi cu drept cuvînt apreţuită".

Să vedem acum dacă şi în Francia nu s-a ridicat glasuri multe în favoarea societăţii germane. Nu voiesc să vă obosesc, domnilor, cu citaţiuni, dară totuşi vă rog să luaţi seamă la cele zise în sînul închetei făcute de Consiliul de Stat la care au luat parte bărbaţii cei mai eminenţi ai Franciei, foşti miniştri, proprietari mari, banchiari, notari, profesori etc., şi toţi aceşti oameni eminenţi cari au pus temeliile creditului fonciar din Francia, toţi recunosc că, unde sînt proprietăţi mari şi unde este primit

principiul solidarității, trebuie ca asociațiunea să fie întemeiată pe provincii, căci sufletul unor asemenea asociațiuni este o încredere mutuale între asociați. Este cu neputință de a se pretinde ca cei de la Dorohoi să cunoască pe cei de la Mehedinți; este peste putință să-i puneți pe toți într-un calîp. Daca voiți dumneavoastră să faceți societăți cari în adevăr să poată aduce ajutor proprietății, lăsați-le libertatea, dați-le caracter de persoane civili, dați-le un regim ipotecar privilegiat, dară nu veniți să-i siliți pe toți ca numaidecît să intre în o singură și unică asociațiune. Cu modul acesta veți face ceea ce n-a putut izbuti nici chiar Frederic cel Mare, care a luat pe toți proprietarii din Silezia și cu sila a voit...

Domnul G. Brătianu: Am auzit toate acestea și ieri.

Regret, onorabile domnule Brătianu, că sînt silit să vorbesc și astăzi despre aceeași materie; însă, fiindcă ieri le-am expus într-un mod generale, astăzi trebuie să vi le spun într-un mod detaliat.

Acum, domnilor, vin la cestiune, dacă această asociațiune trebuie să se facă numai între proprietari[i] de moșii sau daca trebuie să concure și proprietarii de case.

În toată Germania nu veți găsi, afară numai de Bavaria, unde este o bancă care, pe lîngă operațiunile de împrumut, ipotece, întinde acțiunea sa și la asigurări în contra grindinei, în contra focului, care este și casă de scompt, casă de cruțare etc., pentru că guvernul i-a dat toate aceste drepturi cu scop de a o pune în pozițiune să poată împrumuta pe proprietari cu dobîndă ieftină; în Germania, repet, aceste asociațiuni nu sînt instituite decît numai spre a veni în ajutorul proprietarilor de moșii, iară nu și al celor de case.

În anul trecut și majoritatea și minoritatea au înțeles aceasta, și de aceea raportul domnului Iepureanu, care este o expunere veridică a opiniunilor majorității și minorității, ne arată că ambele opiniuni nu avea altceva în vedere decît mijlocul de a pune pe proprietarii de moșii împovărați de datorii în pozițiune de a-și putea salva moșiile lor. Și acum, deodată, ca din senin, propuneți o asociațiune amestecată de două elememente diverse: proprietarii de moșii și proprietarii de case legați prin solidaritate. Pentru a vă proba că aceasta nu se poate, nu vă voi cita exemplele din Germania, în care nicăiri acest sistem nu este admis, dară vă voi cita exemple din Francia, de unde dumneavoastră ați împrumutat în mare parte projectul domniilor-voastre, și fiindcă v-ați întemeiat nu o dată pe opiniunea unui eminente economist din Francia, domnul Wolowski, ei bine, astă dată voi chema și eu în ajutor pe domnul Wolowski. Iată ce zice domnia-sa în încheta făcută de Consiliul de Stat.

Domnul președinte al Consiliului de Stat pune această întrebare domnului Wolowski: „Admiteți proprietățile zidite?"

„*Domnul Wolowski.* Le exclud în chipul cel mai formale. Este o diferență de făcut între creditul teritoriale și creditul urban; și pentru aceasta este o rațiune ca punctul de purcedere al asociațiunilor noastre trebuie să fie soliditatea neperisabile a gagiului. Negreșit incendiul Hamburgului (și așa, adaog de la mine, aduceți-vă aminte și de incendiul de București) nu se întîmplă des într-un secol, dară este destul de a se putea avea frica că un eveniment chiar improbabile ar putea face să dispară gagiul, pentru ca să fie o sporire în închiriarea capitalului. Noi credem dară că instituțiunile de credit teritoriale trebuiesc a se mărgini a lua ca punct de purcedere pămîntul, pentru că el este un gagiu care nu pere.

Proprietăţile zidite din oraşe pot fi objectul de operaţiuni şi de asociaţiuni deosebite, ceea ce s-a făcut în Germania".

Aceste, domnilor, le zice domnul Wolowski. Nu mai vorbesc acum de nemţi, dară voi chema în sprijinul meu mărturii române.

Ni se zice, domnilor, că casele sînt asigurate şi prin urmare pot intra în asociaţiune cu moşiile. Eu voi lua de exemplu şi ca martur nu societăţi străine, ci *o societate de asigurare naţionale*, şi pentru care, o spun din toată inima, fac felicitările mele fondatorilor acestei societăţi, şi îndeosebi onor. domn B. Boerescu. Să vedem ce zice societatea naţionale *Dacia* în această privinţă? Iată am aci o poliţă de a societăţii, în care se prevăd tocmai cazurile acelea prevăzute de domnul Wolowski. Iată ce zice: „Se esclude asemenea din asigurare acele riscuri, adică acele pagube de incendiu cari vor proveni din resbel sau revoluţiuni".

Mai sînt şi alte cazuri de cari se feresc societăţile, de exemplu cutremurele etc. Ei bine, daca fiecare casă are duoă sau trei cazuri unde ele nu se asigurează, şi cari sînt cazurile cele mai grozave, precum şi resbelul din afară, resbelul din întru, cutremurele, cum dumneavoastră, proprietari de moşii, cari voiţi să vă conservaţi moşiile, puteţi să admiteţi a pune moşiile dumneavoastră, cari rabdă şi cutremur, şi resbel civile, şi rezbel din afară, moşii în pămînt neperisabile, cum zice domnul Wolowski, cum aţi putea primi să le puneţi alăturea cu casele? Cum socotiţi dumneavoastră, cînd aceasta nu se face în Germania, în Polonia, în Rusia, astfel făcînd, *Pfandbriefe*-le dumneavoastră au să fie negoţiabili pe pieţele Germaniei? Negreşit, domnilor, nu vor fi primite şi nu veţi găsi proprietari cari să primească a pune moşiile lor alături cu casele.

Dacă vor fi proprietari cari să primească aceasta, să-i lăsăm să o primească; dară lăsaţi-mă pe mine, pe proprietarii cari sînt fricoşi, să nu fim obligaţi a pune moşiile noastre alături cu casele.

Iată, domnilor, de ce zic că nu pot să primesc unitatea, jugul cel grozav, care e mai teribile decît al lui Frederic cel Mare. Nu voi să-mi impuneţi prin lege a-mi pune moşia mea alături cu casele. Daca domnul Argetoianu voieşte să pună moşia sa alăturea cu casele mele din Iaşi, eu primesc; dară eu nu voi pune niciodată moşia mea alături cu casele domniei-sale... *(Ilaritate.)*

Domnul Argetoianu:. Eu primesc.

Aşadară, fără a face glume, mă rezum şi zic: voiţi sistemul proprietarilor germani? Să-l primim; însă să-l primim aşa cum funcţionează el de sute de ani şi cum a salvat moşiile proprietarilor din Silezia, din Galiţia, din Kerson, în fine a salvat proprietăţile atîtor ţări. Vă temeţi de alte credite, de creditele de capitalişti francezi, nemţi? Apoi atunci de ce le luaţi de model în totul, şi nu faceţi altfel decît le schimbaţi firma? Căci după ce aţi zis: societate solidară de proprietari fonciari, apoi luaţi cel blăstemat project al domnului Herz şi-l copiaţi din cuvînt în cuvînt. Mi-am îndeplinit, domnilor, o datorie de convicţiune întemeiată pe studie lungi făcute în ţara de unde luaţi acest sistem. Acum, faceţi cum voiţi; însă eu vă spun că ucideţi acest sistem chiar de la început, fiind la un loc casele cu moşiile, şi atunci nu nouă, cari ne împotrivim la o monstruozitate, ni se va putea zice că am ucis această instituţiune, ci acelora cari voiesc să pună într-un calîp toate sistemele, şi ţara aceasta să o facă să nu răsufle decît printr-o singură machină pneumatică care se chiamă Bucureşti. *(Aplauze.)*

În şedinţa din 3 martie. În favoarea propunerii lui C. Grădişteanu.

Aș ruga pe onor. Cameră, în interesul acestui project și al grăbirei lucrărilor noastre, să binevoiască a primi propunerea domnului Grădișteanu. Puncturile cari au mai rămas în dezacord cu principiul admis s-ar putea mai curînd hotărî într-un comitet decît în ședință publică.

În ședința din 5 martie. În replică cu G. Brătianu și C. Blaremberg [15].

Domnilor, voi răspunde și onor. domn Brătianu și onor. domn Blaremberg și mă voi sili să fiu cît se poate mai scurt, deși onor. domn Brătianu s-a întins asupra cestiunii întregi.

Domnilor, să ne întrebăm mai întîi ce luptă a fost aci? Votul Adunării a dovedit că o imensă majoritate a fost pentru projectul asociațiunii proprietarilor, și diferența a fost numai în privința organizării; erau unii, între cari mă număram și eu, cari cereau ca unele articole să fie modificate, de exemplu, cum erau acelea relative la unitatea sau pluralitatea institutului. Ei bine, această cestiune s-a tranșat prin votul ce s-a dat de o mare majoritate asupra articolului 1.

Așadară, astăzi nu avem să mai discutăm alt sistem; avem să discutăm numai despre modul cel mai nemerit ce trebuie să găsim ca societatea aceasta să se traducă în fapte pozitive și să vină în ajutorul proprietarilor teritoriali astăzi ruinați.

Onor. domn. Brătianu vine și zice: Dară, daca societatea nu va corespunde la scopul său, ce este de făcut? Trebuie ca dupe acum să luăm măsure, zice domnia-sa, ca nu cumva să se ceară despăgubiri.

Mai întîi, domnilor, vă voi spune că într-un articol care vine mai la vale se fixează epoca constituirii și a funcționării, cel puțin a uneia din societăți. Dară să punem cazul că societățile vor merge rău. Ce despăgubire au să ceară? Și ce despăgubire li se cuvine? Ce pagubă au să aibă acele societăți? Capitaluri nu pun, sacrificie n-au să facă. Țara va face cel întîi sacrificiu căci țara dă fiecăriia din acele asociațiuni cîte un milion și jumătate cu o dobîndă mică. Tot ce se poate întîmpla mai rău ar fi ca statul să peardă ori dobînda, ori o parte din capital; dară despăgubire nu încape, pentru că aci nu dăm o concesiune nimenui, ci sînt numai niște proprietari cari se asociază și cari nu vor face nici o cheltuială cu banii lor, ci cu banii statului.

Așadară, socotesc că nu trebuie să se admită acest amendament, căci daca societatea nu va corespunde scopului ei va fi dizolvată, și nu poate să fie nici o pagubă, pentru că nu văd putința de a se întîmpla vreo pagubă cuiva. Prin urmare voi răspunde onor. domn Brătianu că îngrijirea deputaților moldoveni, și mai cu deosebire a proprietarilor moldoveni, al căror domnia-sa se face interpret, că această îngrijire nu este întemeiată. În adevăr, sînt unii din proprietarii moldoveni cari ar fi voit să fie acordată mai iute putința de a găsi banii de la o societate de capitaliști, însă țara, marea majoritate, nu a voit aceasta. Votul Adunării este dovada cum că se crede că este așa; și dacă este așa, să ne întrebăm unde este mai mare putință de realizarea acestei societăți într-un chip eficace? Cît pentru mine, eu cred cum că aceasta va fi tocmai Moldova, pentru că acolo tărîmul este pregătit, pentru că acolo a existat o bancă, pentru că în partea aceea a țărei s-a vărsat peste 850 000 galbeni la proprietari, pentru că, în fine, acolo mulți din proprietari prin acea bancă s-au salvat. Pe urmă, la noi, în Moldova, este și o educațiune formată între banchiari; se joacă mai mult asupra efectelor publice, acolo banchiarii sînt mulțămiți dacă la o afacere, la un număr de hîrtii, prin jocul

de bursă cîştigă un sfert la sută la bursă. Nu este nici o parte din Europa şi nici din America unde banchiarii să nu joace la bursă, şi tocmai aceasta ne dă nouă drept de a crede cum că vom putea realiza foarte curînd această societate; aceasta o zic, dacă este ca să fac o afirmaţiune contra altei afirmaţiuni care s-a făcut. Şi daca este pe afirmaţiuni, pot să vă afirm că sînt 4—5 zile de cînd am primit mai multe depeşe din Brăila, din Vaslui, din Huşi, cari nu se împotrivesc decît la sistemul de unitate; nici unii nu s-au rostit în contra sistemului de asociaţiune de proprietari, şi aceasta sînt în drept să o afirm, pre cît depeşele cari au putut să-mi vină mă asigură că chiar în timpul actuale, în Iaşi, sînt proprietari cari deja se ocupă cu instituirea societăţii.

Domnul Gr. Sturza: Aşa este.

Şi chiar onor. domn Sturza, care a depus un amendament, vedeţi că vine şi vă afirmă aceasta; şi cred că nu mă înşel că societatea din Iaşi va fi constituită înainte chiar de a se pregăti tărîmul acesta.

Dară, domnilor, v-aş ruga foarte mult să lăsaţi la o parte acest amendament, care nu are nici un temei, care nu are nici o greutate. Şi apoi acei proprietari ce au să fie? Au să fie ei capitalişti? Au să fie din aceia cari sînt obicinuiţi a reclama şi a cere despăgubiri? Proprietarii români au să cuteze ei vreodată să vină înaintea Camerei, înainte ţărei şi să zică că au păgubit, cînd vor şti foarte bine că nu vor fi în stare a dovedi ceea ce au păgubit? În această privinţă cred că nu poate fi cea mai mică bănuială. Dacă însă este vreo intenţiune de a se reveni asupra articolului 16, care este votat deja, atunci este altă cestiune; dară nu cred că acesta poate să fie sentimentul propunătorilor acelui amendament. Este o îngrijire exagerată, pe care eu nu o împărtăşesc, şi de aceea v-aş ruga să mergem înainte, căci în urma unei lucrări care a ţinut atîtea zile objecţiunile rădicate contra multor articole s-au înlăturat, şi astăzi a aderat la ele chiar acei cari făceau objecţiunile.

În cît priveşte partea a doua a cestiunii, adică în privinţa proprietăţilor urbane, de a nu se zice nimic prin această lege, socotesc că n-au dreptate acei cari propun aceasta, căci şi proprietatea urbană e tot atît de respectabile ca şi proprietatea teritoriale şi prin urmare avem tot interesul a o dezvolta.

Am combătut solidaritatea între proprietatea urbană cu proprietatea teritoriale, fiindcă era incompatibile; însă nu e mai puţin adevărat că şi proprietatea urbană se află în suferinţă, şi dacă nu este în suferinţă ca proprietatea teritoriale, totuşi are trebuinţe ca prin asociaţiuni să ajungă a găsi capitaluri ieftine cu cari să poată schimba faţa oraşelor, care este de nesuferit. Trebuie dară ca avantagiele pe cari le dăm proprietăţii rurale să le dăm şi proprietăţii urbane, să recunoaştem necesitatea de a se putea constitui societăţi, cari se vor prezenta la Cameră cu statutele lor. Trebuie dară, domnilor, să păstrăm principiul acesta, mai cu seamă pentru că am zis că nici o societate alta decît acea înfiinţată prin legea de faţă nu va putea să emită scrisuri fonciare. Prin urmare, fiindcă se zice aceasta într-un chip pozitiv prin lege, trebuie în acelaşi timp să zicem că nu se face imposibile asociaţiunea între proprietarii urbani tot pe bazele de organizare a legii de faţă, adică pe baza scrisurilor fonciare. Socotesc că prin aceasta nu jicnim nici un drept, ba din contra, asigurăm un drept proprietăţii urbane, care este tot atît de respectabile ca şi proprietatea teritoriale.

În replică cu Gr. Sturza [18].

Onor. domn Sturza n-a studiat bine cestiunea, căci a confundat un articol cu altul. În articolul de față se zice atîta: că capitalul de revirement se formează și din prețul vînzării bunurilor care au devenit proprietatea societății. Onor. domn Aslan a avut dreptate cînd a zis că nu voiește ca prin articol să se prejudice o cestiune de principiu, adică principiul dacă societatea are dreptul sau nu de a cumpăra imobile. Aceasta este o cestiune de discutat și o vom discuta mai tîrziu, cînd vom ajunge la articol[ul] care o conține. Acum însă, pentru liniștirea dumneavoastră, sînt dator să vă spun că domnul Sturza n-a citit modificările ce le-am făcut mai jos. Noi am făcut, domnilor, tocmai ceea ce este în sistemul băncei fonciare din Kerson; am admis straful, sechestrul, somațiunea și numai ca *ultima ratio* să se facă vînzarea.

Acum este întrebarea: bine e ca societatea să cumpere imobile sau nu? Eu cred, domnilor, că e bine, și e bine tocmai în scopul de a scăpa pe proprietari de pericolul solidarității; căci, domnilor, închipuiți-vă o moșie mare, care se scoate în vînzare; nu sînt mușterii, sau e numai unul care dă un preț ridicol. Voiți dumneavoastră ca societatea să nu poată urca acea moșie pînă la suma ce i se datorește și cu chipul acesta să scape pe toți proprietarii asociați de îndatorirea solidarității pentru pagubele ce ar rezulta cînd o moșie s-ar vinde cu un preț mai mic decît suma ce proprietarul acelei moșii datorește? Onor. domn Aslan a confundat două lucruri: domnia-sa zice că nu vrea să cumpere acei cari fac parte în consiliul de administrațiune. Aceasta e altă cestiune. Dară tocmai permițînd societății de a cumpăra moșii pe seama ei, înlăturăm pericolul acel mare, de care se ferește atît domnul Aslan, cît și noi, adică că societatea neputînd cumpăra cine ar împedeca pe membri ca în numele lor propriu sau să pună un om de paie ca să cumpere pentru dînșii? Pe cînd din contra, recunoscînd societății dreptul ca pe de o parte să cumpere spre a nu se vinde moșia pe nimica, iară pe de altă parte să vînză spre a nu periclita capitalul împrumutat, cu chipul acesta putem înlătura eventualitățile de care se îngrijește onor. domn Aslan. Dacă s-ar fi admis ca această societate să se fondeze de străini, atunci cu drept cuvînt n-ar trebui să se permită acelei societăți să cumpere, pentru că nu voim ca străinii să devie proprietari pe teritoriul român; însă, odată ce s-a admis asociațiunea proprietarilor români, altceva este această societate. Așadară tocmai spre a înlătura orice pericol s-a permis societății de a cumpăra, ca astfel să suie prețul vînzării și să scape pe societate de pagube.

Pe marginea amendamentului lui N. Constandachi [17] ș.a.

Vă rog, domnilor, să luați bine seama; aci este cheia projectului; nu trebuie să ne facem iluziuni și să nu ne despărțim acei cari sîntem pentru acest project. Ce este aci? Cum a zis domnul ministru de finance, s-a susținut înființarea a trei societăți de proprietari, în trei diviziuni mari ale țărei, acolo unde sînt centruri în cari în adevăr s-ar putea forma cîte o societate.

Acum onor. domn Costandachi vine și propune ca cele 3 milioane să se împartă între toate societățile cari se vor forma. Ei bine, daca se va primi acest amendament, atunci să vă spun ce se va produce în practică: ar putea fi aceasta și un mijloc frumos chiar de a juca acele 3 milioane; ne vom asocia patru sau cinci proprietari la Podul Iloaiei sau la Codru Herța și vom lua parte din acele 3 milioane. Să se formeze o asociațiune compusă de trei inși și apoi să meargă la Ministerul de Finance și să zică: Dă-ne și nouă o parte din subvențiune... *(Zgomot.)* Așa este, domnilor,

şi aşa este şi cu termenul de un an pe care-l cere domnul Costandachi. Dară, cînd se vor forma acele trei societăţi în cele trei centruri mari şi vor merge la minister a cere subvenţiunea, ministrul cu drept cuvînt le va răspunde : Staţi mai întîi să vedem cîte societăţi se vor forma în cursul acestui an, ca să ştim cît trebuie să dăm de fiecare societate.

O voce: Mai bine să nu se dea la nici una.

Ei bine, daca nu veţi da nimic, atunci ce se va întîmpla? Aceste societăţi se vor forma, vor face cheltuieli de instalare şi nefăcînd nimic vor fi în drept să vină şi să vă ceară despăgubire. *(Zgomot.)*

Domnilor, noi nu înţelegem aşa : noi înţelegem că ceea ce am votat să fie un lucru serios.

În Silezia, cînd s-a format societatea, Frideric cel Mare a acordat două sute de mii de talere, şi alte state unde s-au format asemenea institute au dat păduri, moşii şi bani. Negreşit că subvenţiunea statului, oriunde a fost dată, s-a dat la două la trei sau la mai multe institute, după cum s-a fost hotărît prin legi, iară toate cele[l]alte institute cari s-au format în urmă s-au format pe socoteala lor proprie.

Vă rog dară, domnilor, să nu ne despărţim tocmai la acest punct, ci să mergem împreună şi aci, căci aci este tocmai cheia legii.

În şedinţa din 6 martie. La articolul 64 (56).

Domnilor, în sînul comitetului delegaţilor mi-am permis să objectez contra acestei redacţiuni, care poate să dea loc la o rea aplicare, şi mi s-a răspuns că aci nu este alt nimic decît să recunosc societăţii dreptul creditorului de a putea urmări şi nicidecum altfel decît în condiţiunile prevăzute. Cu toate acestea socotesc că ar fi bine să se şteargă acele cuvinte : „afară de drepturile cari aparţin oricărui creditor", pentru că scopul societăţii nu este de a vinde, ci de a salva moşiile, şi vînzarea este numai ca ultima măsură.

Vă rog dară să ştergeţi din articolul 56 cuvintele : „afară de dreptul care aparţine oricărui creditor" pentru că, principiul fiind pus în articolul 38, acum nu avem decît a regula aplicarea lui, şi nu trebuie să-l mai punem încă o dată.

Vă rog asemenea să nu primiţi a se zice aci : „în caz de întîrziere societatea va putea", ci să se zică : „în caz de întîrziere societatea va face..." etc. cele prevăzute aci, şi aci se regulează apoi deosebitele faze prin care societatea va trebui să treacă spre a ajunge la vînzarea imobilelui. Scopul societăţii nu poate să fie altul, domnilor, decît să-şi aibă asigurate anuităţile sale. Aşadară, vă rog să ştergeţi de aci cuvintele „de va putea", şi să se zică curat : „în caz cînd împrumutatul nu va plăti anuităţile, societatea va procede la sechestrarea şi vînzarea imobilelui ipotecat conform regulelor ce urmează", să se zică : „dară că nu poate, dară că va" etc. [18]

Domnul G. Vernescu: Domnilor, eu aş admite voios cele ce zice domnul Kogălniceanu, dară vă mărturisesc că nu înţeleg ce poate să-l facă pe domnia-sa a cere schimbarea aceasta de redacţiune. Căci în adevăr articolul citit aci de domnia-sa nu are a face deloc cu articolul 64. Aceste două articole cuprind lucruri cu totul deosebite. În articolul dintîi se proclamă exigibilitatea creanţei din partea societăţii şi în cazul al duoilea se arată drepturile debitorelui în acest anume caz. Ce zice acest din urmă articol? Zice bine pentru proprietari şi domnul Kogălniceanu voieşte să-l facă să zică rău. Zice că această societate are mai înainte de toate şi ea drepturile tuturor creditorilor, dară că mai are încă şi nişte drepturi excepţionale pe cari le au toate societăţile de asemenea natură. Domnul Kogălniceanu însă se fereşte de dreptul comun, nu voieşte

să recunoască societății acel drept. Apoi s-a mai auzit aceasta? Pentru noi ca acestei societăți, căreia îi dăm pentru siguranța ei niște drepturi de detalie excepționale, să nu-i acordăm dreptul comun? Și pentru ce voiește domnul Kogălniceanu să facă aceasta? Pentru o idee greșită. Crede domnul Kogălniceanu că, de îndată ce se va recunoaște societății dreptul comun, apoi ea numaidecît are să vînză de la întîia neplată imobilele fără a da proprietarilor voie de a uza de toate înlesnirile cari se prevăd pentru dînșii în această lege mai nainte de a ajunge la vînzare? Domnul Kogălniceanu propune un remediu cu totul draconian: domnia-sa zice ca îndată să sechestreze, unde noi zicem că poate să procedă la sechestru, căci rămîne societății facultatea de a nu sechestra dacă va vedea că are a face cu un proprietar a cărui moșie ar putea răspunde oricînd suma datorată. Fiți siguri că societatea nu va vinde niciodată cînd anuitatea se va acoperi cu venitul. Prin urmare redacțiunea legii este în favoarea debitorilor.

Replică lui G. Vernescu.

Onorabilele domn Vernescu poate să aibă drept cînd susține că ideea emisă de mine se înțelege chiar din spiritul legii, fiindcă domnia-sa este acela care a redijat această lege ; eu însă cred că nu este destul ca domnia-sa să înțeleagă singur aceasta, ci ar trebui s-o înțeleagă tot așa și lumea întreagă ; și fiindcă eu nu pot să înțeleg așa acest articol, apoi nu cred că-l va înțelege și lumea întreagă și nu-l vor înțelege nici aceia cari vor fi chemați să aplice legea. Cînd se face o lege, trebuie să se facă așa cum să se înscrie într-însa toate principiele într-un mod lămurit, încît la aplicarea ei să nu mai încapă nici un dubiu.

Apoi, dacă ați pus acest principiu, atunci nu înțeleg de ce ați pus acest articol care negreșit are să sperie pe proprietari ; de ce ați zis că orice trimestru neplătit la scadență dă drept etc.? Pentru ce dați în mîna administrațiunii o putere draconiană, căci proprietarii nu se asociază ca să vîndă proprietățile lor, ci ca să le scape tocmai de asemenea nenorociri? Și daca este așa, apoi atunci binevoiți a redije acest articol așa încît se poate înțelege de toată lumea astfel cum ziceți dumneavoastră ; căci eu vă mărturisesc că, deși domnul Vernescu zice că-l înțelege așa, eu unul nu-l înțeleg. Să fim dară lămuriți, să spunem oamenilor într-un mod pozitiv ceea ce se va face, precum în toate părțile lumii se face... *(Zgomot.)* Dumneavoastră care vă interesați ca acest sistem să fie bine primit nu puneți dispoziținni elastice, căci slăbiți scopul, slăbiți reușita acestui sistem... *(Zgomot, întreruperi.)*

În fine, domnilor, primesc cuvîntul poate, dară să se știe că mai tîrziu am să vin cu un amendament prin care voi zice că vînzarea este măsura extremă.

Propune un amendament la articolul 72 (67).

Domnilor, propun un amendament ca aliniat [al] 2-lea la acest articol în următoarea coprindere : „Daca însă în ajunul zilei fixate pentru vînzarea imobilului proprietarul va răspunde rămășițele și cheltuielile datorite, vînzarea nu va avea loc și sechestrul se va rădica" [19].

Voci : Bine!

Replică ministrului de finanțe.

Domnilor deputați, domnu[l] ministru de finance, din punctul de vedere al legii esistente a timbrului și înregistrărilor și din punctul de vedere al datoriei domniei-sale de a fi mai înainte de toate apărătorul veniturilor statului [20], are dreptate. Însă, domnilor, și noi avem dreptate. Am putea foarte bine să cerem pentru această instituțiune nouă, și pentru necesitatea ce este de a se desărcina proprietatea teritoriale, care e

forţa cea mare a statului, să cerem un beneficiu de la stat, dară nu-l cerem. Cerem însă, domnilor, să nu ni se împovăreze condiţiunea actuale, şi iată cum : de esemplu, voim să facem un împrumut de la societate de 100 galbeni, mergem la tribunal şi cerem înregistrarea obligaţiunii pentru suma de 100 galbeni către societate; ce voi lua eu în realitate? Voi lua 100 de galbeni în numerariu? Nu. Voi lua hîrtii de 100 de galbeni, pe cari va trebui să le scomptez ca să iau numerariu. Ei bine, după toate probabilităţile, precum este şi în Germania, şi în toate părţile, are să fie o scădere în scomptarea scrisurilor fonciare, pe care scădere noi o socotim la o treime din 100. De aceea cerem ca în timp de 5 ani de zile să nu plătim taxa de înregistrare decît numai pe numerarul ce vom realiza, adică să plătim înregistrarea pe suma de 66. Aceasta, domnilor, nu este un mare sacrificiu ce face ţara, este o dreptate ce se face.

Aşadară, vă rog, şi cer şi de la acei domni deputaţi cari sînt proprietari fonciari, şi de la cei[l]alţi, să se uite la interesele cele mari, la cari se uită toate ţările pentru rădicarea proprietăţii teritoriale, şi daca ar fi centime sau un franc la suta de lei să nu se uite la el. Şi mulţămesc domnului ministru de finance că a consimţit la scăderea propusă prin amendament.

Domnul ministru de finance: N-am consimţit.

Atunci se schimbă cestiunea. Noi nu cerem să se reducă taxele în general, ci cerem să plătim înregistrarea numai pe ceea ce primim, adică pe 66 din sută. Altminteri ce fel de protecţiune aţi dat dumneavoastră acestui institut? Milionul? Dară acela d-abia să ajungă pentru cheltuielele de instalare a societăţii.

Şedinţa din 7 martie. La articolul 34 din statutele Creditului funciar rural [21].

Au fost oameni, din cari am fost şi eu, cari n-au combătut societatea proprietarilor, dară au zis că de vreme ce s-a luat sistemul german de normă trebuie să ne folosim de experienţa germanilor, introducînd organizarea societăţilor lor de la A pînă la Z.

Iată domnilor, cum e în Germania. Aci sînt în faţă duoă interese deopotrivă respectabili. Sînt de o parte proprietarii cari se asociază şi-şi pun ipotecă moşiele lor, dînd în mîna societarilor cari îi reprezintă, în mîna consiliului de administraţiune titlurile ipotecei lor. După aceea consiliul de administraţiune mobilizează acele titluri, le preface în scrisuri fonciare, scrisurile acelea se vînd în piaţă şi sînt cumpărate de acei ce devin debitorii lor. Detentorii însă neapărat au în această societate interese de multe ori opuse cu totul de ale societăţii proprietarilor. Dară care este interesul principale al detentorilor de obligaţiuni? Este ca scrisurile cari sînt în mîna lor să reprezinte pînă la para obligaţiunile ipotecare cari sînt în casa societăţii proprietarilor, şi prin urmare şi aceşti detentori de obligaţiuni sînt interesaţi de buna administraţiune a proprietarilor, pentru că au interes netăgăduit să vadă că consiliul de administraţiune al proprietarilor nu emite mai multe scrisuri fonciare decît au obligaţiuni ipotecare. De aceea, la toate asociaţiunile de asemenea natură, şi germane şi rusesti, sînt duoă autorităţi mari : este consiliul de administraţiune al proprietarilor asociaţi şi este comitetul detentorilor de scrisuri fonciare.

Acest comitet numeşte pe delegaţii săi cari asistă la anularea titlurilor, cari priveghează ca direcţiunea proprietarilor asociaţi să nu emită mai multe titluri decît obligaţiunile ce are în casă etc.

Prin urmare, administrațiunea asociațiunii de proprietari nu poate să fie compusă decît de proprietari, de la cari proprietari nu se poate reclama alte titluri decît acte ipotecare de ale proprielor lor moșii.

Și de aceea, domnilor, la secțiunea a patra se vorbește, după cum veți vedea, de adunarea detentorilor de scrisuri fonciare speciale și deosebită de aceea a proprietarilor, cari acum s-a făcut întocmai după cum sînt alte societăți analoage din Germania și Rusia, precum este și aceea de la Kerson — să v-o arate domnul raportatore, dacă voiți, din cuvînt în cuvînt, căci are textul —, și societatea detentorilor numește comitetul sau direcțiunea lor, care are glas deliberativ în ședințele proprietarilor împrumutați; priveghează la darea de socotele, căci e interesul lor ca nu printr-o rea administrare să se frustreze valoarea, buna-credință a scrisurilor fonciare. Pe ce dau oamenii bani ca să ia scrisuri fonciare? Pe siguranța că au aceeași valoare.

Iată de ce s-a modificat articolul astfel, adică că societatea aceasta a proprietarilor trebuie să aibă un consiliu de administrațiune ales dintre dînșii, și să vină cu titluri ale moșiei sale, nu străine; scrisurile de gagiu se cer de la cei cari compun comitetul detentorilor. Iată sistemul.

Domnul N. Aslan: Dacă se rădică asemenea observațiuni în sînul Adunării, greșeala nu este a noastră — și nu voi să acuz pe nimeni —, domniile-voastre singur ziceți că s-a făcut modificări pe cari noi nu le cunoaștem, dară sînt silite, fiindcă așa ni s-a pus lucrurile ...

Este votul Camerei ca delegații să se adune să facă modificări, unde să poată veni toți deputații cari vor voi.

Depune un amendament la titlul XI al statutelor [22].

Domnilor, la titlul XI am următorul amendament:

„Articolul... Detentorii de scrisuri fonciare în întîia lor întrunire vor preciza prin anume regulament funcționarea comitetelor lor, precum și a delegaților acestora, în limitele legii și statutelor creditului fonciar.

Neîntrunirea detentorilor de scrisuri fonciare sau nefuncționarea comitetului lor nu va putea împedeca activitatea direcțiunii și a consiliului de administrațiune al proprietarilor asociați".

Acest nou articol și titlu se explică prin sine. În adevăr, se poate întîmpla ca detentorii de scrisuri fonciare să aibă încredere în activitatea societății și să nu se adune. Ei bine, această neadunare să nu poată împedica activitatea societății și a direcțiunii sale.

În ședința din 9 martie. Replică lui N. C. Aslan [23].

Eu am ascultat pe onor. domn Aslan cu respect chiar cînd făcea cestiune personale și-l rog la rîndul meu să binevoiască și domnia-sa a mă asculta cu același respect.

Sînt 14 zile, domnilor, de cînd discuțiunea aceasta urmează și dacă vreodată în verio cestiune și președintele și majoritatea a ținut seamă de drepturile minorității și a lăsat minorității tot timpul ca să se exprime în cea mai mare libertate, aceasta a fost în cestiunea de față. În cît se atinge de persoana mea și de opiniunile mele, onor. domn Aslan acum ca și altădată face o eroare. N-am fost contra projectului, căci am votat luarea lui în considerațiune, căci am zis: oricare să fie opiniunile mele în privința cutării sau cutării lacune, să cercăm cu românii, căci am cercat destul cu străinii. *(Aplauze.)*

O voce: Ați combătut privilegiul.

Nu am combătut privilegiul, nu am vorbit nimic de privilegiu; am combătut unitatea, şi aci sînt dator să recunosc că majoritatea cea mare a binevoit, în interesul instituţiunii, să primească opiniunea minorităţii. Aceasta face un mare merit majorităţii; majoritatea a ţinut seamă de toate opiniunile mele...

Domnul N. C. Aslan: Prea bine: dară de ce nu lasă libertatea discuţiunii? Dumneavoastră vorbiţi în fond chiar acum.

Domnul vicepreşedinte [24]*:* Rog pe domnu[l] Kogălniceanu să se ţină în cestiune.

Sînt în cestiune, domnule preşedinte, şi nu fac decît a răspunde din cuvînt în cuvînt la argumentele domnului Aslan; şi de aceea vin şi zic cum că vă rog să închideţi discuţiunea, pentru că niciodată nici onor. domn Aslan, nici altul nu vă va lămuri să votaţi în contra acestui project, precum nu a putut să vă lămurească eruditul şi convinsul domn A. Golescu. Fiecare din minoritate a luat cuvîntul şi a vorbit zile întregi, şi acum ce se voieşte? Se voieşte de către domnul Aslan să vorbească duoă ore. Apoi cum socotiţi dumneavoastră, onor. domn Aslan, că vorbind dumneavoastră duoă ore aveţi să convingeţi pe Adunare şi să faceţi ca această Adunare din 83 bile albe să vină şi să dea 83 bile negre în urma discursului dumneavoastră? Apoi atunci socotesc, onorab. domnule Aslan, că ar trebui să vă fie chiar dumneavoastră ruşine ca să mai faceţi parte din această Adunare. *(Aplauze.)* Şi de aceea cer închiderea discuţiunii [25].

„Monitor", 1873, nr. 60, p. 492, col. 2— p. 493, col. 5; nr. 61, p. 496, col. 3— p. 497, col. 2; nr. 62, p. 502, col, 5; p. 503, col, 2—5; nr. 63, p. 509, col. 5; p. 519, col. 5 — p. 520, col. 2; nr. 65, p. 532, col. 5 — p. 524, col. 1, 4; p. 525, col. 2—4, 5; nr. 66, p. 533, col. 4—5; p. 534, col. 4—5; p. 535, col. 1; nr. 67, p. 542, col. 5; nr. 68, p. 545, col. 2.

NOTE

[1] Cînd a fost întrebat de preşedinte dacă va vorbi pentru sau împotriva proiectului, urmînd regulii parlamentare care cerea succesiunea oratorilor pro şi contra, K. a spus: „Şi dumneavoastră domnule Grădiştene sînteţi pentru, dară sînteţi contra multor articole, şi eu sînt de opiniunea dumneavoastră. Aşadară sînt pentru luarea în consideraţiune, dară sînt contra unor articole". Vezi proiectul în „Monitor oficial", nr. 54, p. 418 şi urm.

[2] F. J. B. Josseau, avocat şi om politic francez (1817 — după 1877). A scris *Traité du Crédit Foncier*, 2 vol., ediţia a III-a, f. l., 1873.

[3] Vezi supra, cu privire la banca Moldovei, p. 135, nota 6.

[4] Ministerul Nicolae Golescu, care îl avea pe I. C. Brătianu la Ministerul de Interne, Finanţe şi *ad interim* la Război — format la 1 mai 1868.

[5] Gr. Argetoianu, raportorul comisiei, spusese că o asemenea instituţie e absolut necesară la noi, căci proprietăţile sînt ipotecate şi trebuiesc găsite capitaluri pentru achitarea datoriilor.

[6] Vezi *Oratorie* I, partea a II-a a seriei de faţă.

[7] Vezi *Proiect de lege şi de statute pentru Creditul funciar din România, prezentat guvernului român în decembrie 1872*, Bucureşti, 1872 (exemplarul de la Biblioteca Academei a aparţinut lui Nic. Ceaur Aslan). A fost întocmit de un grup de financiari europeni de la Preussische Boden Credit Actien Bank (Berlin), Union Bank (Viena), baronul S. Sina (Viena), Antoine Ralli (Londra), Denière, preşedintele Camerei de comerţ din Paris. Din partea română au participat: Menelas Germani*, Jacques Poumay *, Em. Hillel Manoach, Joseph Halphon, Th. Negroponte, Jacques Ellias, Th. Mehedinţeanu, D. S. Rodocanachi *, Şt. Ioanide (* mandatarii).

[8] Ironia lui K. este aici mușcătoare. Replica aceasta i se dă mereu lui Sganarelle, burghezul cel zgîrcit din *L'amour médecin* de Molière. Fiica sa, Lucinda, este bolnavă și el, în căutare de leacuri, plătește în dreapta și stînga vecinilor pentru sfaturi medicale. Încîntați că îi pot stoarce bani, aceștia îl complimentează cu aceste cuvinte.

[9] L. F. Wolowski (1810—1876), om politic francez de origine poloneză. Profesor de economie politică. În 1852 a întemeiat în Franța Creditul funciar. A scris, între altele: *La question des banques* (1864), *La question monétaire* (1869), *L'or et l'argent* (1870).

[10] Vezi, pentru lucrarea lui Toqueville despre America, supra p. 146, nota 5.

[11] Lascăr Catargiu.

[12] Gr. Argetoianu spusese că K. „făcînd confuzie cu numele meu, după cum a făcut o confuziune completă cu ideele domniei-sale", a afirmat că moldovenii după șapte ani de secetă n-au cerut scutire, în vreme ce oltenii, după un an, au cerut așa ceva. G. A. mai adăugase acru că el este astăzi debitorul statului, dar K. „a fost de mai multe ori, nu o dată".

[13] „Se autorizează formarea de societăți de credit fonciar cu scop de a procura proprietarilor de moșii, care vor voi să se împrumute cu ipotecă, putința de a se libera de datorie prin anuități cu lungi și scurte termene. Aceste societăți se vor bucura de drepturile și vor fi supuse regulilor determinate prin legea de față".

Alături de K. amendamentul fusese subscris de Vladimir Ghica, V. Pogor, V. Vlădoianu, P. Millo, G. Racoviță.

[14] *Project de lege asupra Creditului fonciar din România*, f. l., f. an, f. tip., 21. p.

[15] G. Brătianu dezvoltase un amendament făcut împreună cu V. Ghica, Gr. Costachi, A. Mavrocordat și I. Iamandi: „În nici un caz și sub nici un pretext aceste societăți de credit fonciar nu vor fi autorizate a reclama de la stat nici un fel de despăgubire pentru acoperirea pierderilor ce ar fi încercat". G. B. spusese că fără această măsură de prevedere cele trei milioane date de stat noii creații instituționale riscă să se piardă.

C. Blaremberg combătuse amendamentul de mai sus susținînd că „propune un ce care nu poate avea ființă", căci și țăranii vor deveni proprietari la 30 de ani de la aplicarea legii rurale, vor deveni membri ai creditului funciar.

Gr. Argetoianu, în calitate de raportor, precizase că într-o ședință a comitetului de redactare s-au făcut unele modificări în proiect, „cu consimțămîntul și concursul mai multor deputați", între care și K. Astfel la articolul 2 se adăugase: „Se vor bucura de drepturile și vor fi supuse la îndatoririle prevăzute prin această lege și asociațiunile ce se vor forma între proprietarii de imobile urbane. Aceste instituțiuni nu vor opri înființarea unora sau mai multor bănci ipotecare supuse regimului dreptului comun".

Gr. Sturdza, G. Brătianu și alții făcuseră un amendament: „Aceste bănci nu sînt în drept sub nici o formă sau pretext de pagubiri să ceară de la stat despăgubire". Ideea fusese dezvoltată, după cum am văzut mai sus, și de G. Brătianu. Amendamentele au fost respinse cu 47 de voturi împotrivă și 40 pentru.

[16] Grigore Sturdza precizase împrejurările cînd proprietarul nu achită la termen cotele ipotecii. După trei termene întîrziate se puneau amenzi și se instituia o curatelă care dădea proprietarului 1/3 din venit și 2/3 societății; la al patrulea termen moșia era scoasă la vînzare.

Aceste principii stăteau la baza funcționării băncii funciare din Kerson, la care comitetul de redacție se referise adesea. Or, în cazul de față ele fuseseră omise, încît Gr. Sturdza observase pesimist că „toate aceste dispoziții s-au exclus de către comitet și a făcut din banca fonciară ce este a se înființa la noi o bancă de speculațiuni, dînd societății dreptul de a cumpăra moșii în termen de un an".

[17] N. Costandachi, M. Cornea, A. Polizu, Gr. Costachi depuseseră următorul amendament: „Împrumutul de trei milioane ce va deschide guvernul se va împărți dopotrivă între toate societățile de credit fonciar ce se vor constitui în puterea legii de față pînă în termen de un an". Amendamentul a fost respins.

[18] Sugestiile lui K. au fost respinse.

[19] Amendamentul a fost acceptat.

[20] Ministrul de finanțe explicase că în comitetul delegaților s-a cerut ca proprietarii care au contractat împrumuturi să fie scutiți de taxa de timbru și de înregistrare sau măcar să beneficieze de o reducere a acesteia. El era împotriva acestei facilități. Gr. Argetoianu făcuse un amendament: „Societarii înscriși pentru incripțiunea ipotecilor către societate vor fi scutiți în termen de cinci ani de o a treia parte din dreptul [sic] de înregistrare". Fusese primit cu 39 de voturi pentru și 29 împotrivă.

[21] Articolul 34 din statute prevedea că consiliul de administrație este format din 12 membri aleși de adunarea generală. O treime din acești administratori erau luați dintre străinii domiciliați în România. Numirea se făcea pe cinci ani.

[22] „Societatea se referă la articolul din [loc gol — n.n.] pentru toate dispozițiunile neprevăzute în statute, mai cu seamă acelora cari privesc la jurisdicțiunea arbitrară pentru contestațiuni, supravegherea guvernului printr-un comisar, precum și pentru toate drepturile și imunitățile ce această lege conferă creditului funciar rural". Amendamentul a fost primit.

[23] N. C. Aslan ceruse să se continue discuţia, în primul rînd ca să se audă şi opinia minorităţii, şi îşi exprimase regretul că K., care făcea parte din ea, era la tribună gata a cere închiderea discuţiilor: „Îmi pare rău că văd la tribună pe domnul Kogălniceanu gata a cere închiderea discuţiunii. Domnia-sa, care a fost alături cu noi ca să combată acest project de lege [...]". K. a replicat: „Nu, nu este esact", dar Aslan a insistat: „Vă rog, domnilor, lăsaţi discuţiunea să continue!" K. impacientat însă a amintit: „Sînt astăzi 14 zile". Şi Aslan, lămurit, a exclamat: „A! Aşa merge treaba!"

[24] G. Gr. Cantacuzino.

[25] Proiectul a fost primit cu 72 de voturi pentru şi 26 împotrivă.

Necesitatea constituirii creditului funciar era acut resimţită de proprietarii de moşii. Iată situaţia cîtorva dintre ei, parlamentari, şi împrumuturile solicitate:

Proprietarul	*Proprietatea*	*Suma cerută*	*Venitul*	*Valoarea proprietăţii*
G. Gr. Cantacuzino	Negraşi (Argeş)	80 000	14 266	213 990
Panait Filitti	Stîlpeni (Buzău)	50 000	14 687	222 312
Menelas Gherman	Miclăuşu (Buzău)	25 000	6 775	101 625
Ion Ghica	Săbieştii Vechi (Dîmboviţa)	24 000	3 200	48 000
Ion Văcărescu	Văcăreşti (Dîmboviţa)	85 000	13 512	202 680
Dim. Ghica	Dobreni (Ilfov)	50 000	60 000	900 000
G. Manu	Aprozi (Ilfov)	40 000	23 500	353 500
I. C. Brătianu	Valea Mare, jumătate (Muscel)	13 605	1 995	29 937
Goleştii	Goleşti (Muscel)	—	21 522	322 830
Ştefan Greceanu	Măgula (Prahova)	50 000	24 400	381 000
D. A. Sturdza	Ghilăveşti (Tecuci)	25 000	9 928	148 920
G. Vernescu	Stîlpu şi Gornea (Vîlcea)	50 000	8 296	124 444

(cf. *Prima societate de credit funciar român din Bucureşti*, Bucureşti, 1873, p. 83 şi urm.).

În favoarea acordării unui credit pentru repararea spitalului din oraşul Neamţ *

Domnilor, se înţelege foarte bine că o asemene moţiune[1] nu se poate trămite la secţiuni, pentru că şi ieri şi alaltăieri au fost cereri mult mai mari, de milioane, şi toate acele s-au hotărît să se trămită la comisiunea budgetară; şi de aceea vă rog ca şi această cestiune să o recomandaţi acelei comisiuni. Şi să nu se creadă că această cestiune este neînsemnată, pentru că aci e vorba de a se închide un spital care noi acei ce îl cunoaştem ştim că este un spital din cele mai frumoase şi mai bune, care a costat milioane, dară care de cînd s-a dat Epitropiei Sf. Spiridon ameninţă a se ruina cu totul...

Domnul preşedinte al consiliului: S-a prefăcut anul trecut, numai tavanurile mai sînt de reparat.

Va să zică pentru lucru de nimic ar fi a compromite funcţionarea acestui spital. De aceea rog ca această moţiune să se trămită la comisiunea budgetară [2].

„Monitor", 1873, nr. 70, p. 564, col. 4

* Şedinţa din 14 martie 1873.

NOTE

[1] Se pornise de la o interpelare făcută de I. Agarici, care anunţase că comisia bugetară a respins creditul pentru repararea spitalului din oraşul Neamţ. El citise o telegramă trimisă de dr. Radu: „În momentul acesta a căzut toată bagdadia (tavanul) unui coridor de la secţiile catului de sus; cele[l]alte bagdadii ameninţă căderea lor. Neşte asemenea cheltuieli nefiind prevăzute în deviz, vă anunţăm urgent".

[2] Cazul a fost trimis la comisia bugetară.

Reclamă studii prealabile pentru luarea în discuţie a proiectului privind construirea unui pod de cale ferată care să facă joncţiunea liniilor ferate române cu cele turceşti *

Domnilor, nu putem să facem nimic alt decît să ne unim cu toţii cu opiniunea domnului Boerescu[1] căci înainte de toate trebuie studiu făcut în cestiunea aceasta, şi pentru ca să se poată face studie este de mare trebuinţă ca printr-un vot să declarăm că este de utilitate publică această lucrare. Şi apoi vom vedea ce mai este de făcut, căci eu, de exemplu, nu voi vota facerea acelui pod decît numai atunci cînd voi vedea că el are să ne ducă la Constantinopole, iară daca va avea să ne ducă numai pînă la Varna, atunci nu-l voi vota. Daca însă astăzi vom veni noi şi vom declara printr-un vot că construirea acelui pod este de utilitate publică, este cu totul altceva decît a vota chiar construirea lui [2].

„Monitor", 1873, nr. 72, p. 578, col. 5.

* Şedinţa din 15 martie 1873.

NOTE

[1] Vasile Boerescu, în calitate de raportor, spusese că pentru podul care urma să facă joncţiunea liniilor ferate româneşti cu cele turceşti (Giurgiu — Rusciuc) erau necesare studii prealabile, atît de partea românească, cît şi de cea turcească.

[2] Discuţia a fost închisă.

Intervenţie la proiectul prin care se modificau unele articole ale legii privind monopolul vînzării tutunului *

Domnilor, prin articolele [1] pe cari le-aţi votat, vedeţi că nu s-a atins nici una din dispoziţiunile legii organice, nu s-au lovit întru nimic interesele regiei. Eu am aderat la aceste modificări, propuse de persoane din cari unele au votat chiar în contra monopolului, căci ele s-au făcut cu consimţămîntul onor. domnului Vernescu şi domnul Eraclide [2].

* Şedinţa din 16 martie 1873.

Domnilor, ce este acest articol [3]? Ce interese loveşte el? Loveşte interesele contrabandiştilor; nici mai mult nici mai puţin; şi cari contrabandişti? Tocmai aceia de care legislatorul a voit să scape ţara. Prin lege s-a oprit ebreilor de prin sate de a fi debitanţi de tutun, ei însă au devenit contrabandişti...

Domnul Gr. Sturza: Atunci puneţi în lege că numai domiciliele ebreilor să se calce.

Regret că domnul Sturdza mă întrerupe. Domnia-sa trebuia să aibă puţină pacienţă şi ar fi văzut unde voi să ajung.

Aci, domnilor, se atinge de acei colportori cari au gazde de tutungii şi poartă asupră-le numai cîtăţimi mici, se plimbă prin oraşe şi fac debitul ilicit. Contrabandiştii mari stau acasă, au organizaţi vagabonzi, cari aceştia merg cu tutunul prin sate şi oraşe şi zic trecătorilor: Cumperi tutun bun? Îl prind agenţii regiei. Peste Milcov, contrabandiştii aceştia nu ştiu nici chiar româneşte; îi prind agenţii regiei, dară amendele prevăzute de legea primitivă, şi care prin modificările ce vi se propun acum s-au redus, nu se pot aplica...

Domnul Gr. Sturza: Aceasta priveşte la partea a duoa.

Rog să nu fiu întrerupt, domnule preşedinte. Am dreptul să vorbesc aşa cum cred eu începînd cu partea a duoa şi sfîrşind cu partea întîia, începînd de la Z pînă la A. Eu ascult pe toţi, niciodată nu întrerup, şi cer să nu fiu întrerupt. Reviu la cestiune. Pentru acei oameni cari fac contrabanda aceasta ascunsă şi pe cari nu e posibilitate a-i pedepsi, negreşit că dumneavoastră, cari sînteţi de bună-credinţă, nu veţi face altminteri decît a primi aceea ce este în dreptul comun; şi căci aci regia nu propune alt decît ceea ce însuşi domnul Vernescu a propus.

Vine acum observaţiunea aceea că numai preşedintele de tribunal să poată da autorizaţiune spre a se face o percheziţiune. Să vedem daca este practic aceasta. Cine face contrabanda, domnilor? Neapărat că aceia nu sînt decît nişte oameni fără căpătîi, nişte vagabonzi, cari umblă prin mahalale sau pe la sate cu o mică cantitate de 5 sau 10 kilo tutun; cînd ei sînt prinşi, sînt supuşi la o amendă de 70 franci. Cum voiţi dumneavoastră să meargă agentul regiei la reşedinţa districtului, în depărtare uneori de cîte trei sau patru poste, unde, dupe ce va da petiţiunea preşedintelui, să aibă o amînare poate de şapte sau opt zile, în care timp contrabandistul a putut a lua cunoştinţă despre perchezitiunea ce-l ameninţă şi a putut să-şi ascundă tutunul sau să lase să i se găsească o oca numai. Ei bine, pentru a găsi o oca de tutun, agentul trebuie să cheltuiască 70 franci sau şi mai mult.

Apoi domnilor, cu modul acesta nu se descopere contrabanda, şi a stărui a se menţine dispoziţiunile legii în vigoare, în privinţa contrabandei, este a nu voi monopolul. Aceia cari doresc aceasta au toată dreptatea: cu modul de a descoperi fraudele prin preşedintele tribunalului nu putem ajunge decît la acest rezultat; orice cercetare este cu neputinţă.

În projectul guvernului se pusese ca magistratul să nu poată refuza autorizaţiunea de a face perchiziţiune domiciliară decît întemeiat pe motive. Dară noi comitet am opinat să se prefacă acest articol, să rămînă numai atîta, că magistratul este dator imediat, în şedinţă plenarie, să zică: primesc, ori nu; pentru ce? Pentru ca să lipsească orice bănuială de rea-credinţă şi pentru ca să nu aibă timpul contrabandistul a afla despre perchiziţiunea ce are să i se facă.

Să vă dau un exemplu, domnilor: pe malul Dunării se face contrabanda cea mai grozavă, se vinde tutunul prost pentru calitatea cea mai bună. Oricît de bună ar fi calitatea tutunurilor regiei, aibă chiar aroma tutunurilor din Virginia, nu poate să reziste acestei contrabande. Mergeţi la Belvedere, vedeţi atelierul de acolo, vedeţi că se întrebuinţează numai români, cari se plătesc cu cîte duoi şi patru franci pe zi. Cum voiţi ca o administraţiune care suportă aşa mari cheltuiele, care plăteşte statului 10 milioane pe an, cum voiţi să poată concura cu contrabandiştii cari debitează pe malurile Dunării, prin sate şi oriunde găsesc un particular pe care să-l poată înşela? Nu poate regia să lupte cu contrabanda.

Dară se zice că domiciliul se calcă, că este inviolabile dupe Constituţiune; însă de cine se calcă? De un agent judecătoresc, de judele de pace; şi apoi aceasta nu e ceva obligător, este facultativ, poate să refuze autorizaţiunea; dară ceea ce se cere este ca refuzul sau autorizaţiunea să o pronunţe chiar în ziua aceea, şi apoi socotiţi dumneavoastră că regia întrebuinţează totdeauna aceste mijloace, că ea calcă toate casele? Dară eu vă pot dovedi că în curs de şase luni de zile, în Bucureşti, nu s-au călcat decît 10 sau 15 case; în sate, deloc; căci a cercat, şi văzînd că o costă mai mult, n-a mai voit să facă nici o călcare. Apoi, domnilor, amendele sînt ale statului, numai tutunul este al regiei şi din acela numai a treia parte, căci celălalt se dă descoperitorului contrabandei. Vedeţi dară că regiei nu-i daţi nimic dîndu-i mijloace pentru descoperirea contrabandei, ci serviţi interesele statului.

De aceea, domnilor, eu v-aş ruga să binevoiţi a vota acest articol, fiindcă el aduce un bine statului, pentru că se pune în poziţiune regia de a putea administra monopolul, căci altfel nu o societate de oameni, ci o societate de îngeri încă nu ar fi stare să manţină şi să administreze monopolul.

Pe marginea articolului 30.

Domnilor, acest articol [1] nu este cerut, ci impus. Onor. domn Vernescu a insistat foarte mult, şi cu drept cuvînt, de a se introduce în lege această modificare, ca regia să fie obligată pe lîngă cele[l]alte tutunuri să aducă şi mahorcă, care se întrebuinţează la spălatul oilor, fiindcă, deşi prin lege se dă voie proprietarilor să o aducă, însă nici unul nu o aducea, fiindcă costa mult. Ei bine, acum regia este îndatorată să aibă depozite de asemenea tutun şi să-l vînză ieftin [5].

„Monitor", 1873, nr. 73, p. 587, col. 2—3.

NOTE

[1] Se prevedea modificarea articolelor 6, 17, 22, 23, 24 şi 30 ale legii pentru monopolul vînzării tutunului. Aceste modificări preconizau o serie de măsuri punitive contra celor care ar fi comercializat tutun fără autorizaţia regiei monopolurilor. Se exceptau cantităţile pînă la 100 g tutun, 50 g tabac, 25 de ţigări. Se fixa cuantumul amenzii de care erau pasibili contravenienţii şi se preconiza confiscarea mărfii deţinute în chip ilicit. În localităţile fără tribunale, ordinul de percheziţie putea fi dat de judecătorii de pace. Apoi termenul de notificare al concesionarului către cultivatorii de tutun era mărit de la 10 la 25 de zile.

[2] G. Vernescu spusese că modificările sînt sugerate de concesionari pentru evitarea contrabandei şi că legea nouă tinde să le suprime, nu să le rezolve nominal. Adăugase apoi că trebuie întrebaţi şi aceştia dacă primesc, căci e vorba de un contract.

G. Cantili (nu Eraclide!) voise să ştie dacă modificarea termenului de notificare de la 10 la 25 de zile e agreiată de concesionari.

[3] La articolul 1 al proiectului G. Brătianu propusese ca autorizația de percheziție să fie dată numai de președinții tribunalelor. Gr. Sturdza ceruse ca, după ce s-a procedat la percheziție, dacă nu s-a găsit nimic, regia monopolurilor să fie obligată la o amendă de 1 000 de lei.

Amîndouă propunerile au fost respinse.

[4] Articolul 2 al proiectului prevedea obligativitatea pentru regia monopolurilor de a crea în toate reședințele de județ și plăși depozite de mahorcă pentru spălatul oilor, la un preț inferior celui pentru tutunul de fumat.

[5] Proiectul a fost primit cu 50 de voturi pentru și 18 împotrivă.

Sesiunea 1873—1874

Discurs asupra situației interne a țării. Pe marginea proiectului de răspuns la mesajul tronului *

Domnilor deputați, de mai mulți ani puterile legislative ale statului, adică Adunarea și Senatul, au fost adoptat, drept mod de a răspunde la discursul tronului [1], modul uzitat în timpii normali de către marele dascăl al popoarelor moderne în materie parlamentară și constituționale: Parlamentul Engliterei.

În toți anii din urmă s-a răspuns domnitorului într-un chip încît majoritatea și minoritatea să se poată întruni în aceleași simțiminte de devotament către tron și către persoana aceluia care conduce destinatele României.

În anul acesta cel puțin mie mi se pare că onorabila comisiune a amestecat în adresă mai multe cestiuni cari sînt cu totul ale guvernului: cestiuni ministeriali, și cari prin urmare ar fi putut, cum s-a făcut și în anii trecuți, să se trateze îndeosebi.

Aceasta mă pune pe mine în pozițiune și în necesitate, ca membru al opoziționii, de a nu da votul meu acestei adrese.

Dintîi voi vorbi, dacă mă pot esprima astfel, despre partea stilistică a acestei adrese.

Domnilor, daca undeva se poate zice că în lumea aceasta totul este relativ, negreșit este cînd se susține că binele sau răul unei țări provine din durata lungă sau scurtă a unui guvern. Țara se poate resimți și în bine și în rău de această durată; aceasta depinde de cine compune acest guvern.

Și aci fac abstracțiune de onorabilele persoane cari ocupă astăzi scaunele ministeriale; eu susțin o pură teză filosofică, dacă mă pot pronunța așa, fără cea mai mică personalitate. Cînd guvernul este compus de niște oameni cari sînt la înălțimea misiunei lor, cînd toate actele guvernului lor se traduc în acte folositoare pentru țară, negreșit că atunci este cea mai mare fericire pentru țară de a avea cît se poate mai mult un asemenea guvern.

Într-adevăr, domnilor, cînd un domnitor are fericirea sau norocul de a vedea în guvernul său un Cav[o]ur, negreșit că atunci trebuie să se fericească și pentru țară și pentru tron. Cu asemenea oameni în capul afacerilor publice, provinciile, ducatele, marchizatele Italiei devin Italia; regele merge la Roma. Asemenea guverne și oameni cari le compun trec la nemurire.

* Ședința din 22 noiembrie 1873.

Am văzut asemenea ce a făcut în Germania marele bărbat al veacului, principele Bismark. Din acea formă geografică numită Confederaţiunea Germaniei, a făcut o Germanie, una şi mare, şi pe regele Wilhelm l-a pus mai presus de nori. În asemenea condiţiune, negreşit că Germania se poate aplauda că destinatele ei de atîţia ani se conduc de principele Bismark.

Din contra, cînd un guvern este rău compus, cînd miniştrii nu se ocup deloc de interesele vitali ale ţărei, cu cît va dura mai mult, cu atîta nefericirea pentru ţară va fi mai mare. N-am nevoie să vă citesc multe nume din istoria popoarelor străine; mă voi mărgini la două esemple.

Veţi recunoaşte că miniştrii din timpul lui Ludovic XV au pregătit revoluţiunea care a adus căderea lui Ludovic al XVI[-lea]. Miniştrii ultimului rege de Neapole au adus căderea acestuia. Ştiţi cum regelui, bine sau rău, i s-a lipit numele de regele Bomba [2].

Chiar în ţara noastră ştiţi că am avut miniştri cari au durat domnii întregi; astfel sînt Villara [3], Ioanidis [4]...

O voce: Ioanid nu a fost ministru.

A fost mai mult decît ministru, a fost consilier în sfatul administrativ, şi a dominat acest sfat!

Vedeţi, domnilor, că aserţiunea coprinsă în projectul de adresă, adică că Adunarea se felicită de durarea ministerului actual, în sine poate să fie combătută tot atît de puternic cît este sprijinită. Ca teză, ea are afirmaţiuni, dară are şi negaţiuni.

Dară vin la fond.

Mai înainte de toate văd că ministerul pune în gura domnitorului espresiuni de mulţumire ce resimte de primirea strălucită ce s-a făcut domnitorului nostru în străinătate [5]. Nici putea, domnilor, să fie altmintrelea! Avem un domnitor care face parte din familia cea mai ilustră şi mai puternică din lume, şi nu ar fi domn al României că încă ar fi fost bine primît înălţimea-sa. Şi mai nainte de a fi domnul nostru, a fost bine primit şi în palatul de la Schoembrun, şi la Tuileries, şi la Madrid, şi oriunde a călătorit. Ca domn al României, măria-sa a mai fost minunat primit şi la Livadia, şi la Paris.

Aşadară, nu avem decît să fim foarte măguliţi de acea primire, dară să nu dăm acestor primiri o însemnătate politică şi care ar avea aerul a se raporta la starea de lucruri actuale. Să nu zicem orbeşte că ne felicităm de încrederea ce inspiră puterilor garante starea actuale a României.

Eu declar că nu mă voi uni cu această aserţiune, şi iată de ce: pentru că n-are nici un temei. Nici un ministru nu va zice şi nu a zis că inspiră neîncredere puterilor străine.

Tot aşa slab, şi mai slab, este paragraful care susţine că relaţiunile noastre esterne sînt cele mai satisfăcătoare.

Acest cuvînt, domnilor, este stereotip în toate adresele, şi am văzut acest cuvînt zis dimineaţa de unii miniştri, cari seara au fost siliţi să se retragă, tocmai pentru că acele relaţiuni nu erau deloc din cele mai satisfăcătoare.

Onorabila comisiune ne zice să ne bucurăm şi noi de afirmaţiunea ce ni se face că relaţiunile noastre din afară sînt de minune. Eu mi-aş permite să întreb pe onorabila comisiune: primitu-a cel puţin această asigurare sub beneficiul de inventariu sau s-a pus simplu la afirmaţiunea *crede şi nu cerceta*? Comunicatu-s-a comisiunei cartea relaţiunilor noastre diplomatice? Are comisiunea certitudinea că nicăieri pre orizontele politic al

României nu este cel mai mic nor? Eu socot că onorabila comisiune nu va putea afirma.

Nu mai tîrziu decît în anul trecut, fostul ministru de externe, astăzi agentul nostru diplomatic la Viena [6], ne spunea, şi într-un chip convingător, că relaţiunile noastre cu străinătatea erau departe de a fi satisfăcătoare, şi ne spunea aceasta cu durerea adevărului. Ei bine, de atunci nu văd că situaţiunea s-a schimbat. Nu am avea decît să întrebăm pe agenţii noştri în străinătate, cum stau domnia-lor? ce rol joacă? ce importanţă li se dă? ce primire găsesc, mai ales cînd se atinge de drepturile ţărei? Ministrul de externe negreşit ştie mai multe decît mine în această materie, dară nu poate opri pe cel mai puţin ştiutor ca să nu se resimţă şi el de relaţiunile noastre exterioare, cari deloc nu sînt satisfăcătoare.

Avem declaraţiunea formală de la unii din agenţii noştri că unele puteri nu ne mai poartă interes; de la alţii că sîntem şterşi cu desăvîrşire din lista acelor state şi ţări cari atrag atenţiunea puterilor. De la alte guverne nu găsim decît o complectă indiferinţă. Cum dară putem să zicem că relaţiunile noastre exterioare sînt din cele mai satisfăcătoare? Ştim foarte bine că de mai mult timp nu mai avem fericirea de a avea trebuitoarea, neapărata bunăvoinţă a Înaltei Porţi. Cum dară, domnilor, se poate zice că relaţiunile externe sînt din cele mai satisfăcătoare, cînd tocmai Înalta Poartă vine şi dă acestei afirmaţiuni cea mai eclatantă dezminţire? Chiar în zilele trecute aţi citit în ziarele străine şi pămîntene nota Înaltei Porţi prin care se susţine că Principatele Române nu au decît nişte mici privilegie care li s-au dat în mod graţios de către sultani, şi pe urmă revine la concluziunea că Principatele nu au dreptul de a încheia convenţiuni cu puterile străine.

Eu mulţumesc foarte mult comisiunii că susţine sus şi tare drepturile seculare şi neîntrerupte cari le-a avut şi le are România de a încheia convenţiuni. Dară, odată ce am zis aceasta şi vom afirma cu toţii acest drept al ţărei, nu sîntem oare în drept şi în datorie să ne întrebăm: cum se întîmplă şi de unde vine această nenorocire naţionale ca noi astăzi să cădem în dizgraţia Înaltei Porţi?

Domnilor, nu am să fac aici istoria relaţiunilor noastre seculare cu Poarta; nu am să vă arăt ce datorim Înaltei Porţi, dar veţi mărturisi cu toţii că sub scutul Înaltei Porţi au trăit strămoşii noştri şi au conservat existenţa noastră politică, cînd în cursul seculelor alte naţiuni mai puternice şi-au perdut pe a lor. Asemenea ştiţi cu toţii că de la transformarea noastră politică, de la 1857, toate actele naţionali ale noastre s-au recunoscut de Poartă cu cea mai mare bunăvoinţă. *(Aplauze.)* Şi toate puterile garante binevoitoare nouă... ; şi defiez pe oamenii cari au purtat cîrma ţărei să spună dacă Napoleon III, de neuitată memorie pentru noi, nu ne zicea totdeauna: Respectaţi pe Înalta Poartă; fiţi în respectul legăturilor ce aveţi cu dînsa, căci acolo este mîntuirea, adevărata independinţă a României. *(Aplauze.)* Ei bine, Înalta Poartă vine astăzi şi ne contestă dreptul cel mai mare, un drept pe care, nu voi vorbi de veacurile trecute, de documentele găsite de domnul Exarcu [7], ca cei scăpătaţi cari scot hrisoavele strămoşeşti, voi vorbi numai de la 1834 încoa. În aceşti 40 ani, pe cînd Principatele erau separate chiar, au avut pururea dreptul a încheia tractate cu puterile străine, şi sub Ghica vodă, şi sub Ştirbei, şi sub Grigorie Ghica [8], şi sub Cuza.

Este asemenea cunoscut că de patruzeci de ani România încheia convenţiuni cu puterile vecine şi Poarta nu a zis nimic. Ba avem chiar

convenţiuni cu Înalta Poartă, convenţiunea telegrafică încheiată la 1857, şi în toate acestea Poarta nu a zis nimic. Şi tocmai acum, după 40 de ani, ea vine şi ne contestă acest drept neprescris şi neprescriptibile, şi pe ce cuvînt? „Fiindcă această infracţiune la condiţiunea autonomiei Principatelor ar putea într-o zi să vateme intereselor celor de al treilea şi să dea motiv de reclamaţiuni". Vedeţi pe ce motiv Înalta Poartă ne contestă acest drept, că am putea noi să ieşim din poziţiunea puternică, tare, care ne-a asigurat-o Tractatul de la Paris, aceea de a nu avea decît o politică românească, iară nu turcească, nici grecească, nici germană, nici franceză, de a rămînea sub garanţia colectivă a Europei, şi plecîndu-ne unei influenţe esclusive am putea să abuzăm de acest drept, încheiînd convenţiuni, cari convenţiuni să lovească interesele celor[l]alte puteri garante sau unora din ele.

În faţa acestui sistem plin de conflicte, ia să ne întrebăm: cum Înalta Poartă vrea să revină la un timp la care nu mai poate reveni, la timpul firmanelor, al hatişerifurilor, la timpul intervenţiunilor? Aceasta vine pentru că şi noi nu am fost prudenţi în politica noastră interioară.

De-o bucată de timp, deşi conservatori, am adoptat o politică aventurieră. Mai multe dăţi am văzut cînd ministerele întregi, cînd miniştri izolaţi, făcînd să răsară cuvîntul magic de independinţă. Dară nu sîntem independinţi? Nu sînt în Germania regi, mari duci, cari nu au drepturile de independinţă şi de suveranitate ce le are domnul nostru? Noi, în ţara noastră, avem postele noastre, telegrafele, armata noastră, avem putere legiuitoare, avem codul civil, codul penal al nostru etc.; avem o poziţiune puternică făcută prin tractate. După aceste tractate, cînd una din puteri ne-ar ataca, cele[l]alte puteri sînt datoare să vină în ajutorul nostru, şi nu sîntem mulţumiţi cu această independinţă de fapt, vrem independinţa absolută, nepregătiţi, cu atîtea cestiuni nerezolvate în întru, cu o situaţiune deplorabile şi morală, şi materiale, şi financiară; cu ţara sfîşiată şi împărţită în tabere ostile una alteia, s-a făcut a răsuna cuvîntul de independinţă, pentru ca în urmă să devenim mai dependinţi de toate împregiurările, de poftele celor puternici, cari voiesc să pună mîna pe noi; pe cînd astăzi dependinţi, de voiţi, nimeni nu poate a ne ataca fără să izbucnească un resbel european. Iată pentru ce şi Poarta vine şi, la încercări imprudente de a rupe legăturile noastre seculare, ne răspunde contestîndu-ne dreptul cel mai mare, cel mai esenţial.

Închipuiţi-vă, domnilor, într-o epocă unde interesele materiale primează totul, să nu avem dreptul de a încheia nici convenţiuni postali, nici telegrafice, de extradiţiune, de vămi etc.; să fim siliţi a regula aceste cestiuni prin convenţiuni încheiate la Constantinopole. Aceasta, o mai repet, nu poate fi.

După o asemenea tristă stare de lucruri, dacă mai credeţi că relaţiunile noastre interioare * sînt din cele mai satisfăcătoare; dacă credeţi că putem merge astfel cu Înalta Poartă fără pericol pentru drepturile noastre strămoşeşti, atunci cei ce sînt de această opiniune voteze adresa. Eu nu voi vota şi rog pe toţi colegii mei să nu o voteze.

Domnilor, aci nu este cestiune de partid, este cestiune de ţară, este cestiune de viitorul naţiunii noastre. Cînd va fi ţara lovită, cei ce sînt mai conservatori, aceştia vor păţi mai mult decît acei ce ar avea numai un desag în spinare.

* Citeşte: *exterioare.*

Aşadară, aci trebuie ca toţi, împreună cu miniştrii, să ne gîndim serios ce este de făcut spre a reaşeza buna armonie cu Înalta Poartă şi să nu ne jucăm cu frazele, cu cuvinte cari sînt frumoase tipărite, dară cari nu schimb starea critică în care ne-a adus politica aventurieră care se urmăreşte de cîţiva ani.

Domnilor, voi trece acum la un alt paragraf din adresă, unde se zice că, atunci cînd o ţară este bine în întru, ea este respectată în afară. Recunosc că aci s-a proclamat un adevăr absolut. Dară, domnilor, aşa este cînd o naţiune este unită în întru, cînd armonia există între guvernanţi şi guvernaţi, cînd bogăţia naţională se dezvoltă în ţară, cînd mulţumirea sufletească animă toate clasele societăţii, cînd totul este în progres şi în legalitate, cînd mari şi mici ne strîngem mîna, o ! atunci putem zice că sîntem tari în întru şi că nu avem să ne temem de nimic în deafară, şi am putea brava chiar pe Înalta Poartă. Dară, domnilor, aceasta nu este, şi nici projectul de adresă, nici discursul tronului nu o constată.

Discursul tronului ne vorbeşte de o mulţime de lucruri şi o mulţime de cestiuni secundare, cari, dupe mine, nici nu s-ar cuveni să se coprinză într-un discurs al tronului, care trebuie să aibă un caracter cu totul înalt, să îmbrăţişeze numai generalităţi şi acte de o importanţă superioară ; să dea seama, în fine, de situaţiunea ţărei în totalitatea sa politică.

Ei bine, tocmai aceasta este cu desăvîrşitre omisă din discursul tronului.

Ni se vorbeşte că are să se îmbunătăţească sistemul penitenciar ; aceasta trebuie să bucure mult pe acei ce vizitează puşcăriele. Ni se vorbeşte asemenea cum că expoziţiunea de la Viena[9] a avut un rezultat foarte măgulitor. Ei, aci sînt dator să recunosc că în stilul înflorit al onor. comisiuni nu a putut să caracterizeze mai bine acest rezultat decît zicînd că a fost măgulitor.

În adevăr, acei cari au căpătat de la binevoitoarea dărnicie a guvernului austro-ungar medalii trebuie să fie foarte măguliţi de a putea pune la dreapta şi la stînga mărfurilor lor reproducţiunea medaliilor. Dară oare tot această mulţumire o vor simţi şi aceia cari au să plătească banii cheltuiţi, şi cheltuiţi înduoit decît s-a votat cu mare greu de Cameră ? Dară oare pentru aceia cari văd periclitîndu-se din zi în zi prosperarea şi propăşirea agriculturei, comerciului şi industriei acest rezultat este măgulitor ? Cum ! domnilor, se cheltueşte aproape 400 000 lei, tot atît cît a cheltuit Belgia, şi fără nici un folos practic, şi se vorbeşte de rezultate măgulitoare ? Dară nu vedeţi că ţara în loc să prospere în industrie, aceasta scade ? Puţina industrie ce o avem în ţară este moartă. Fabricele de hîrtie, de sticlă, de pei, toate stau închise, nu esistă nici o singură manufactură care mai lucrează. Comerciul nu mai este în mîna noastră ; mica industrie în mai mult de 90 la sută este în mîna străinilor, şi cu toate acestea se zice că expoziţiunea noastră a căpătat un rezultat măgulitor !

Domnilor, mă opresc aci, pentru că nu socotesc că trebuie să intrăm în amănunţimi. Am voit numai să fie* rezervele mele în privinţa cuvîntului de măgulitor, cestiunea este deschisă, cînd vom avea să vedem ce s-a făcut cu banii cheltuiţi atunci vom vorbi mai mult.

După ce vi s-a vorbit de expoziţiune, de închisori, vi s-a mai vorbit de 80 biurouri telegrafice cari au a se înfiinţa pe liniile căilor ferate. Aceste biurouri lucrează de ani ; nu se atinge acum decît de a se primi şi depeşi particulare, precum se face pretutindeni, în alte ţări, la biurourile

* Fac?

telegrafice ale căilor ferate. Vedeţi, domnilor, ce cestiuni importante tratează adresa.

Dară de ce ea nu ne vorbeşte şi de cestiunea cea mai gravă, dupe mine, şi ridicată în anul trecut de mulţi onorabili conservatori din majoritate, de ce nu ni se vorbeşte de starea deplorabilă a populaţiunilor noastre rurale, de împuţinarea elementului românesc în populaţiunea ţărei, de sărăcia populaţiunii rurale, căci aceasta este una din cestiunile cari din zi în zi devin mai grozave?

Onor. domn ministru de interne[10] mai întîi trebuie să o ştie că populaţiunea satelor scade într-un chip îngrozitor. Şi cînd zic populaţiunea satelor, zic populaţiunea românească, fiindcă din nenorocire populaţiunea oraşelor celor mari nu este tot românească.

Domnilor, anghina, variola şi frigurile împuţinează într-un chip spăimîntător populaţiunea, şi mai mult decît toate boalele fizice, apoi o împuţinează boala morală, starea de deznădejde, care este astăzi starea normală a ţăranilor. Aci, domnilor, nu fac popularitate. Popularitatea pot să o facă acei cari sînt aleşi în colegiul al 4-lea, nu eu; eu sînt proprietar mare.

Domnilor, în anii din urmă, ţăranii au fost supuşi la un sistem de dări şi mai ales la un sistem de împliniri cari sperie, cari dezesperă lumea. Cineva trebuie să trăiască la ţară ca să vadă soarta care este făcută ţăranilor noştri. În timpii vechi erau patru sferturi; în timpul fanarioţilor erau 12; dară ţăranul cel puţin ştia că avea la trei luni sau pe lună un sfert şi ştia cît are să plătească pentru acel sfert; astăzi ţăranul nostru nu mai ştie ce are să plătească. Din începutul anului şi pînă la sfîrşit, chiar în ziua de Paşti, el este urmărit, fără să ştie pentru ce...

Domnul M. Costachi: Din cauza progresului.

Se poate! Decît numai domnul Manolache Costachi uită un lucru, că acest progres nu s-a făcut în privinţa reformei dărilor, s-a făcut în sporirea lor.

Domnul M. Costachi: Şi în una, şi în alta.

Eu nu aş voi să intru în luptă cu domnul Manolache Costachi spre a cerceta progresul pe care-l atacă şi cauza pentru care nu s-a făcut nici o reformă în privinţa dărilor. Ţăranul nu pătimeşte de progres; el pătimeşte de menţinerea dărilor vechi sporite cu alte noui. Dacă măcar s-ar fi reformat aceste dări şi s-ar fi putut pune pe ţăran în poziţiune de a şti măcar cît are să plătească pe an sau pe lună, tot bietul om ar avea cugetul liniştit. Dară astăzi el plăteşte întruna şi fără a şti pentru ce plăteşte. El plăteşte cînd fură casierul general, cînd fură amploiaţii postei.

Domnul M. Costachi: Legea comunală.

Şi dacă onor. domn Iepureanu va voi la [sic] o interpelare, cînd vom vorbi despre progresul făcut, despre sistemul împlinirilor, atunci eu îi voi răspunde şi în privinţa legii comunale.

Acum voi zice numai un cuvînt. Domnul Iepureanu a zis că legea comunală ar fi cauza situaţiunii ţăranilor. Îmi voi permite şi eu a adaoge: să binevoiască domnia-sa a pune alături şi regulamentul comptabilităţii *(ilaritate)* şi atunci le vom discuta şi vom aviza împreună ce este de făcut spre îndreptarea stării nenorocite a populaţiunelor noastre, şi amîndoui uniţi în constatarea răului, cred că ne vom uni şi în mijloacele de vindecare.

Am cunoscut în Moldova boieri foarte respectabili, bătrîni regulamentari, cari deloc nu erau demagogi, nici chiar democraţi sau amici ai opincei; ei bine, îndată ce ei deveneau miniştri, se prefăceau şi erau cei mai călduroşi apărători ai îmbunătăţirei clasei sătenilor, şi aceasta o făceau pentru cuvînt că pe atunci singuri ţăranii erau materia impozabilă, ei purtau toate sarcinele. Aceasta făcea că orice boier vinea la guvern, din interesul fiscului, cruţa materia impozabilă, se silea ca stupul să nu se golească de tot de struguri * de miere.

Astăzi, de cînd s-au întins dările pe toate clasele societăţii, ne uităm cu nepăsare la ţăranii noştri şi puţin ne pasă dacă chiar mai au puţină cenuşe în vatră.

Onor. domn Manolache Costachi, care călătoreşte foarte mult prin ţară şi care-şi îngrijeşte singur moşia domniei-sale, ştie negreşit, ca şi mine, că numărul vitelor s-a împuţinat într-o proporţiune spăimîntătoare. În satele unde vedeai o sută de pluguri ieşind pe brazdă, astăzi nu am găsit nici 20.

Tot pe onor. domn Manolache Costachi îl rog să vină a mărturisi împreună cu mine că acele moşii de cîmp, bogate în locuri de păşunare a vitelor din Moldova, precum şi moşiile de munte din Ţara Românească, cari mai nainte se dedeau cu arendă cu duoă sau trei mii galbeni, astăzi aceste moşii d-abia se pot arenda cu cîte patru sau cinci sute galbeni, şi aceasta numai pentru că nu mai sînt vite.

Iată, domnilor, cestiunea cea gravă, care trebuie să ne preocupe şi pe noi ca deputaţi, şi pe domnii miniştri; să lăsăm dară toate cele[l]alte cestiuni mai puţin importante la o parte; să amînăm projectele închisorilor, telegrafelor şi cele[l]alte, şi să ne ocupăm cu toţii de a găsi mijloace prin cari să scoatem pe ţăran din starea mizerabilă în care se află astăzi, să oprim împuţinarea populaţiunii, şi de cauza căror rele nu suferă numai ţăranul, dară sufere şi proprietarul, şi după aceasta şi arendaşul.

Domnilor, atît în Moldova cît şi în Ţara Românească, mai nainte exista o clasă de industriali agricoli, mare, puternică, înflorită; aceasta era clasa arendaşilor. Îmi aduc aminte cînd sosea epoca de a se da moşiile statului sau ale clerului în arendă, veneau la metropolia din Iaşi, unde pe atunci se strigau moşiele, veneau cîte 500 sau 600 de arendaşi; fiecare scotea din chimirul său cîte o pungă plină cu galbeni şi o trîntea pe masă, care curînd devenea un munte de aur. Aş dori să mergeţi astăzi la Iaşi sau să întrebaţi dumneavoastră pe comisarii guvernului cari au asistat la ultimele strigări ale moşiilor de acolo, să vă desfăşure durerosul spectacul la care asistau. Cîţiva bieţi arendaşi se mai prezintă, şi acestora li se rumpe inima cînd sînt nevoiţi să mai scoată zece galbeni, căci şi aceştia nu sînt ai lor. Şi ceea ce se întîmplă astăzi în Moldova se va întîmpla în curînd şi în Ţara Românească. Aceasta dovedeşte îndestul pericolele cari ameninţă marea, singura noastră industrie: agricultura.

De aci apoi a provenit că preţul muncei noastre s-a scumpit, că arendaşul este silit să vîndă productele sale cu preţuri mari, şi aşa România nu mai exportă productele sale agricole în ţările străine decît cînd este o mare lipsă în cele[l]alte centruri de producţiune. Şi aşa, ca să putem vinde grînele noastre, sîntem siliţi să rugăm pe Dumnezeu ca să nenorocească alte ţări şi alte naţiuni. Iată, domnilor, cestiunea cea mare care trebuie să ne preocupe.

* Citeşte: *faguri*.

Pentru mine, nu mă voi întinde mai nainte, pentru că nu voiesc să fac politică de actualitate şi să intru în luptă cu onorabilii domni miniştri în privinţa cutărui sau cutărui act, punîndu-mă să descriu cutare strîmbătate, cutare abuz izolat. Sper că onor. Cameră, că onorabila majoritate, care este solidară cu starea lucrurilor actuale, va atrage serioasa luare-aminte a domnilor miniştri asupra situaţiunii şi-i va îndemna de a veni cît mai curînd cu projecte de legi cari să echilibreze budgetele noastre nu adăogînd la peste 19 milioane de biruri noui — lucru neauzit în toată lumea —, ce am votat în mai puţin de duoi ani şi cari au sporit dările cu 22 la sută, ci scăzînd cheltuielele neproductive şi de prisos, să cruţe acele milioane cari le aruncăm cu mîna largă în toate părţile, să facă legi şi în contra diurnelor scandaloase cari se dau.

O voce: Scandaloase?

Sînt în drept să zic scandaloase, şi cu ocaziunea unei interpelări voi proba aceasta.

Cum am zis, să vină ministerul cu projecte de legi, fie chiar şi cu reforma legii comunale, dacă credeţi că ea are să pună un capăt relelor cari bîntuie populaţiunile noastre, soarta ţăranului, soarta sa financiară, igienică, materială şi morală, şi aşa să putem măcar acum pune o opreală la această decadenţă înspăimîntătoare a populaţiunii române. Am zis [11]. *(Aplauze.)*

„Monitor", 1873, nr. 257, p. 2 268, col. 2 — p. 2 269, col. 1.

N O T E

[1] Mesajul tronului (textul integral în D. A. Sturdza, *op. cit.*, I, p. 691 şi urm.) se deschidea cu aprecierea optimistă că „în tot acest timp armonia n-a încetat a domni între marile puteri ale statului". Stabilitatea introdusă prin profesarea principiilor conservatoare de către guvernul Lascăr Catargiu a permis a se pune „temelia unei reorganizaţiuni serioase". Aceste realizări impuneau constatarea că, „tare înlăuntru, un guvern va fi totdeauna respectat în afară".

Relaţiile externe ale României erau apreciate a fi „din cele mai satisfăcătoare" şi ca dovezi se invocau: buna primire ce i se făcuse domnitorului în călătoria efectuată în vară în străinătate, în special în Austria, interesul pentru pavilionul românesc al expoziţiei de la Viena, încheierea convenţiei poştale cu Rusia.

Ca realizări în sfera politicii interne erau remarcate: modificările legii consiliilor judeţene, care avea să aducă, fără discuţie, „îmbunătăţiri reclamate de toţi"; sporirea bugetelor serviciului telegrafic (care a permis deschiderea a 80 de noi oficii telegrafice pe lîngă staţiile de cale ferată).

Asupra organizării penitenciarelor, puterea executivă aştepta sesiunea de faţă ca să propună un proiect de lege care „va putea generaliza sistemul moralizator al muncii".

La capitolul judecătoresc se preconizau continuarea activităţii comisiei care pregătea modificările codului de procedură civilă, ca şi aducerea în discuţie a unui proiect care să precizeze „condiţiunile cerute pentru frumoasa şi delicata carieră de magistrat".

Despre lucrările publice mesajul se pronunţa la fel de încrezător. Legea prestaţiunii dăduse „rezultate satisfăcătoare"; lucrările portuare se efectuau cu succes la Giurgiu, Brăila, Galaţi. Realizarea cea mai notabilă rămînea, indiscutabil, extinderea reţelei de căi ferate, de care se puteau bucura acum „cei neavuţi [...], cu aceeaşi înlesnire ca şi cei avuţi". Ea contribuise, deopotrivă, la dezvoltarea comerţului, la întărirea legăturilor „între diferitele centruri de poporaţiune [de] la o margine la cealaltă a ţării".

Cuvinte frumoase se spuneau şi despre expoziţia de la Viena: „Rezultatul ce am obţinut este foarte măgulitor pentru noi, cînd vedem numărul însemnat de medalii şi recompense ce au dobîndit mai cu seamă producţiunile noastre agricole".

Legea organizării armatei, promulgată în anul precedent, dăduse rezultate ce puteau fi anunţate „cu mîndrie", căci „armata permanentă, acea teritorială, miliţiile şi gardele orăşeneşti, toate aceste elemente ale puterii noastre armate, au răspuns la apelul ce li s-a făcut cu un adevărat zel patriotic".

Doar capitolul financiar era înfățișat în culori cenușii. Deși legea de impunere asupra băuturilor spirtoase „a dat rezultate peste toată așteptarea", criza generală care bîntuia finanțele europene dusese la „distrugerea creditului general" al țării : „Această criză fără precedente prin întinderea și durata ei a provocat pentru un moment și pentru întîia oară o depreciere unanimă a efectelor noastre publice". Comparat însă cu fenomenul sesizabil în străinătate, românii nu aveau decît „a se felicita" de „soliditatea creditului" lor. În doi ani și jumătate, guvernul, de comun acord cu Corpurile legiuitoare, a învins și rezolvat numeroasele și marile „dificultăți care apăsau greu țara și tezaurul public" (prin emiterea împrumutului domenial și sporirea „graduală" a veniturilor statului cu cca 19 milioane anual). Mai rămînea, ca o problemă deschisă, găsirea fondurilor „pentru a acoperi golul constatat în sesiunea trecută".

Mesajul se încheia cu pomenirea legii privitoare la alegerea mitropoliților și episcopilor, prin care „s-a reașezat biserica română pe vechea temelie pe care o pusese canoanele ecumenice și datinile naționali".

Agenda legislativă care aștepta sesiunea de față avea să ducă, dacă deputații rămîneau „uniți într-o singură cugetare și o singură voință", la „întărirea și prosperitatea" patriei.

Răspunsul la mesaj relua, într-o formă mai scurtă, ideile mesajului, încuviințîndu-le. Se adăuga doar că sesiunea prezentată avea să pună în centrul dezbaterilor ei situația instrucțiunii publice.

[2] Regele Bomba : Ferdinand I de Bourbon (1751—1825), rege al Celor Două Sicilii.

[3] Alexandru Villara, mare vistier, de origine grecească. În 1806—1812 colaborează cu trupele rusești de ocupație. Participă la revoluția din 1821, după care fuge la Brașov. Revine în timpul domniei lui Grigore Ghica și este arestat de turci în 1823. Eliberat, activează în Societatea filarmonică. A participat la redactarea Regulamentului organic. S-a aflat în fruntea Departamentului finanțelor între 1835 și 1837, în domnia lui Alexandru Ghica, al cărui oponent a devenit în cele din urmă. A deținut o vreme contracte de exploatare a unor venituri ale statului și a încheiat, ca reprezentant al Țării Românești, convenția comercială cu Moldova (în 1835); de asemeni, a participat la negocierile pentru unificarea vamală din 1846. A lansat un vas sub pavilion românesc pe Dunăre, „Marița", care a ajuns la Constantinopol și căruia Cezar Bolliac i-a dedicat poezia „La cea dintîi corabie românească". A candidat, fără succes, la tronul Țării Românești în 1842. Administrația rusească l-a socotit „șef al intrigilor" care au precedat alegerea ca domn a lui Gheorghe Bibescu. În 1843 a devenit ministru al justiției. Stigmatizat de Iordache Golescu în „Mavrodinada" (1845) pentru părtinire în procese și cupiditate. În 1847 era ministru de interne. A fugit din țară în urma revoluției din 1848. Criticat ca sfetnic apropiat al lui vodă în broșura *La principauté de Valachie sous le hospodar Bibesco* (ediția a II-a, 1848). Despre el la I. C. Filliti, *Domniile române sub Regulamentul organic (1834—1848)*, București, 1915, passim.

[4] D. Ioanid, slujbaș prin 1842 căruia K. se pare că îi acordă, totuși, o importanță prea mare *(ibidem*, p. 266).

[5] Carol a efectuat această călătorie în lunile iunie-august 1873, fiind însoțit de Petre Mavrogheni și Vasile Boerescu. Vezi D. A. Sturdza, *op. cit.*, p. 682 și urm.

[6] Gheorghe Costaforu.

[7] Vezi infra p. 339, nota 4.

[8] Alexandru Ghica (1834—1848) și Barbu Știrbei (1849—1856), domni ai Țării Românești ; Grigore Alexandru Ghica, domn al Moldovei (1849—1856).

[9] Vezi și partea a IV-a a volumului, p. 63 și urm.

[10] Lascăr Catargiu.

[11] Vezi și cele două discursuri următoare.

Depune un amendament la proiectul de răspuns pentru mesajul tronului. Își definește atitudinea față de guvernul Lascăr Catargiu *

La acest paragraf [1] propun un amendament în coprinderea următoare : „Adunarea deputaților s-a simțit fericită d-a se vedea ajunsă la a treia sesiune ordinară a legislaturei sale, și așa să poată pentru a treia oară asigura pe Î. V. de adîncul și nealterabilul său respect și devotament către persoana Î. V. și către tronul constituțional".

* Ședința din 23 noiembrie 1873.

Permiteți-mi, domnilor, să esplic pentru ce propun acest amendament. Îl propun, domnilor, pentru că în projectul comisiunii se vorbește că se află Adunarea fericită d-a se găsi în fața aceluiași minister trei ani d-a rîndul.

Domnilor, în urma declarațiunii care onor. domn președinte al consiliului[2] a făcut-o ieri, atunci cînd a cerut închiderea discuțiunii, domnia-sa cu francheța care-l caracterizează a venit și a zis aceste cuvinte foarte expresive și care urmează să vedem dacă Camera le admite.

A zis: „Domnilor, legile de mai înainte erau mai bune; legile actuale, dacă nu le veți preface, au să aducă peirea societății noastre", și apoi domnia-sa a caracterizat într-un mod mai accentuat cari legi sînt de reformat. A zis: „anume codul civil, și codul penal s-a luat și s-a copiat după texte străine, franțuzești, nemțești, svițere" etc.

Înainte de a răspunde la această declarațiune, domnilor, voiesc să răspund la imputarea care cu ocaziunea discutării acestui articol onorab. domn ministru primar a adresat opoziținii. Domnia-sa a zis: „știm ce voiește opoziținea; este: scoală-te tu să ne punem noi".

Permită-mi domnul prim-ministru să-i întîmpin că la vîrsta noastră, după ce atîtea ori ne-am aflat în foc, unul în contra altuia, permită-mi să-i zic că a venit timpul, deși diferind de opiniuni, să ne respectăm unii pe alții și să nu ne imputăm unii altora că opoziținea care o facem nu este de principii, ci de locuri. Oare nu știe onorabilele prim-ministru că, tocmai pentru a ajunge a ocupa locurile acelea, calea cea mai nimerită nu mai este calea opoziținii? Ce! Domnul ministru mă socotește așa de naiv, că dacă aș voi să vin la putere să aleg tocmai calea opoziținii?

Domnul președinte: Sînt dator a aminti domnului Kogălniceanu că, sub regimele constituțional de care ne bucurăm, ministeriele nu se pot forma pe altă cale decît pe acea indicată de Constituțiune. Nu veniți dară să aruncați o acuzațiune pe care sper că domnii miniștri o vor releva, că adică, capriciul și bunul plac ar fi care decid în alegerea miniștrilor, iară nu principiile sacre înscrise în Constituțiune.

Cu tot respectul care datoresc președintelui Adunării, vă voi întîmpina că nu recunosc nimenui dreptul de a da cuvintelor mele alt simț decît acela care rezultă din chiar rostirea lor.

Domnul președinte[3]*:* Atunci binevoiți a vă explica.
Domnul ministru de externe[4]*:* Da, esplicați-vă.

Aceasta o fac: s-a zis că noi facem opoziținne pentru a ocupa locurile ministeriale; rog dară pe domnul ministru de externe să binevoiască a nu mă întrerumpe, precum eu niciodată nu-mi permit a-l întrerumpe pe domnia-sa; nu are dreptul domnia-sa să-mi fie dascălul cuvintelor mele; sînt prea bătrîn ca să nu știu cum trebuie să vorbesc! Vorbesc larg și deschis cînd socotesc că trebuie să fac așa, și menajez cînd cred că se cuvine a menaja. Prin urmare, menținîndu-mă pe tărîmul de prudență pe care sînt pus, voi vorbi cum voi binevoi să vorbesc, Camera va alege și va hotărî.

S-a zis că noi facem opoziținne pentru locuri. Am onoare a răspunde că lupta opoziținii contra onorab. prim-ministru, care reprezintă guvernul, nu este nicidecum o luptă de scaun, ci de principii; domnia-sa, cu francheța care-l caracterizează, a zis ieri în mod clar — nu pentru mine, care cunosc de mult opiniunele domniei-sale politice, dară pentru alții cari nu le cunosc încă — că legile de mai nainte erau mai bune decît cele prezinte, și a precizat domnia-sa anume legile rele, anume codul civile și codul pe-

nale. Ei, cînd mi-am permis să-i amintesc că onorabilul său coleg de la externe, onorab. domn Boerescu, este unul din redactorii acestor legi, domnia-sa a zis că aceasta este o intrigă ce voiesc a stîrni între miniştri.

Fac apel la domnul Lascar Catargiu şi-l întreb: aşa se discută? Cum! cînd eu am apărat codicele civil şi penal [5], făcute de ilustraţiunile baroului nostru, a magistraturii, a facultăţilor noastre: domnii Bosianu, Vernescu, Creţescu, Boerescu, n-am avut eu alt scop decît de a pune intrigă între miniştri?

Nu, domnilor miniştri; nu intriga [ne] îndemna să facem, să apărăm legile actuale şi să chemăm în ajutorul nostru chiar colegi de ai domniilor-voastre, [motivul] este că ţinem la aceste legi, este că le privim ca fructul genielor celor mai mari ale secolului, ca legile cari au făcut mărirea şi înflorirea altor staturi şi le-au pus în capul civilizaţiunii moderne. De aceea eu sînt convins că, dacă ar fi să se reformeze aceste legi, cel întîi care va veni să apere aceste legi va fi profesorele de la universitate, omul de ştiinţă, va fi acela care a conlucrat la confecţionarea acestor legi, va fi domnul Boerescu, căci numai prin ştiinţa sa, ca şi domnul Lahovari [6], au ajuns să ocupe astăzi bancele ministeriale.

Am şi altă credinţă, că, din acea parte a Adunării, dreapta, acei juni cari stau acolo, cari pun mai presus de pergamentele strămoşeşti diplomele lor universitare, aceştia vor fi cei dintîi cari vor protesta contra sfărîmării legilor ce au învăţat pe bancele şcoalelor moderne şi se vor împotrivi unor legi putrede şi moarte pentru totdeauna. Şi ce legi erau acele? Codul Caragea [7] pentru Ţara Românească, şi pentru Moldova codul penal al lui Ioniţă Sturza [8], un domn care ştia atîta carte cît îi trebuia spre a iscăli şi care, dacă-mi este permis să vă aduc o anecdotă a timpului de atunci, şi-au fost numit de ministru sau de logofăt mare, cum se zicea pe atunci, un om ce nu avea alt merit decît acela că trămitea la palat, în fiecare duminică, cîte un blid din bucatele favorite ale familiei Sturza: varza cu slănină.

Aşadară, cînd se critică operile ştiinţei, cînd se loveşte legile naţiunilor celor mai civilizate, cînd se zice că aceste legi aduc derăpănarea societăţii, cînd aceasta se proclamă la tribuna ţărei de primul ministru, acel care este chemat să aplice tocmai aceste legi liberale, tocmai principiele liberale şi binefăcătoare ale Constituţiunii promulgate chiar de domnia-sa, cînd vine şi ne zice: Daţi de o parte legile noui şi să reluăm pe cele vechi, nu înţelege domnia-sa că este între mine şi domnia-sa, între opoziţiune şi între minister, nu o luptă de scaune, ci un proces de principie? Este ştiinţa modernă în faţa ignoranţei vechi; este lumea nouă în faţa lumei vechi. Iată, domnilor, deosebirea ce esistă între opiniunile şi principiele noastre şi între domnul prim-ministru, care totdeauna a vorbit şi a crezut că trebuie să revenim la cele trecute.

Aceasta este şi cauza pentru care, cînd domnul Catargiu a venit la putere, eu m-am unit spre a protesta cu oamenii cu cari difeream în opiniuni, dară cari, ca şi mine, vedeau în venirea domnului Catargiu la putere un pericol pentru principiile liberale. Nici o altă cauză m-a deosebit şi mă va deosebi totdeauna de onor. domn prim-ministru. Niciodată l-am combătut personalmente, niciodată l-am răsturnat, niciodată i-am succedat la putere; dară pururea i-am făcut opoziţiune cînd l-am văzut că voieşte a restatornici lucrurile şi ideile vechi. De aceea şi acum îl combat cînd îl văd că aruncă în faţa ţărei cuvintele incendiare, că mîntuirea ţărei nu este

decît în revenirea la legile vechi. Drapelul nostru este drapelul societății moderne; drapelul domniei-sale este al societății vechi!

Iată de ce voim ca cestiunele ministeriale să fie înlăturate din adresă. Stăruiesc dară a propune să facem o adresă prin care să arătăm numai devotamentul nostru către domnitor, iară nu să facem laudă unui guvern care zice sus și tare că răul stă în legile moderne, cînd răul nu stă decît în reaua lor aplicare.

Nu este de vîrsta mea să vin să fac ceea ce fac deputații cei tineri, adică să fac interpelări, să intru în amănunțimi de fapte izolate, de adrese administrative etc. În discursul meu [9] am atins numai două cestiuni, cestiunea exterioară și am rugat pe miniștri să se ocupe cu noi de starea mizerabilă a populațiunilor noastre, care este însuși viitorul nostru ca națiune.

N-am atacat dară întru nimic pe onorabilul ministru de interne, nu am intrat în amănunte. Pentru ce dară de la înălțimea băncei ministeriale ni se zice că voim să ne punem în locul domniilor-lor. Dară ce mare fericire este acum acolo? Nu știu și eu cît este de grea poziținea miniștrilor în împregiurările nenorocite de astăzi, în lipsă de oameni, în lipsă de amploiați buni și reaua aplicațiune ce se face ordinelor și legilor? Și apoi se zice că facem opoziținne ca să devenim miniștri? !

Încă o dată declar că nici prin minte nu mi-a trecut să fiu ministru, și dacă aș voi să devin nu sînt eu cel din urmă în țara aceasta. Cum au ajuns alții, aș putea să ajung și eu. Dară ambițiunea mea nu stă aci, cum am zis; nu fac opoziținne pentru ca să ajung la banca ministerială.

Și apoi cum este posibil ca opoziținnea să ajungă la putere, cînd ministerul are dreptul de dizolvare? Și aci nu tăgăduiesc dreptul guvernului de a dizolva o Cameră. Și eu, cînd nu am avut majoritate în Cameră, cînd făceam parte din ministerul prezidat de domnul Dimitrie Ghica, am dizolvat Camera și am făcut apel la țară [10]. Nu tăgăduiesc dară dreptul ministerului, dară susțin că, chiar ca opoziținnea să ajungă a avea majoritate, încă nu va ajunge la putere, fiindcă Adunarea ar putea fi dizolvată. Chiar cuvîntul tronului ne amenință de dizoluțiune, arătîndu-ne aceasta ca o spaimă, în caz cînd armonia nu ar domni ca pînă acum.

Așadară, iată că nu va ajunge opoziținnea la putere. Așadară, pentru ce acest cuvînt că facem opoziținne ca să ajungem la putere?

Domnilor, în fața declarațiunilor caracteristice ale domnului ministru președinte, îmi permit a întreba pe domnul raportor [11], fiul științei, care a ajuns aici numai cu titlurile științei, îl întreb: îi mai convine domniei-sale cuvintele „pe baza principielor conservative, în spiritul Constituțiunii liberale?" Dacă-i convine, voteze această adresă. Eu însă nu voi vota și, precum nu votez articolul I, nu voi vota nici pe al doilea.

Replică lui Gr. Ventura, Al. Lahovary și T. Maiorescu [12].

Domnilor, din toate discursurile cari s-au ținut astăzi ca să se răspunză la cele zise de mine, rezultă că la toate argumentele mele nu s-a răspuns decît prin atacuri personale. Nu voi răspunde acum la aceste personalități, o voi face la timpul său. Dară, domnilor, la toate mă așteptam, la toate, numai la un lucru nu mă așteptam: la rușinea de a auzi pe domnul Ventura spunînd că părinții domniei-sale m-au învățat să fiu liberal... *(Ilaritate.)* La această rușine vă mărturisesc încă o dată nu mă așteptam. Mă mărginesc — condus de un sentiment de bună creștere — a arăta domnului Ventura mirarea mea de a-l vedea deznaturînd, într-un

chip atît de flagrant, adevărul despre rolul important al părinților domniei-sale în țară și în societatea noastră.

Vin acum la fondul cestiunii. Sînt fericit, domnilor, că am auzit de pe banca ministerială pe domnul ministru Lahovari afirmînd că în ceea ce privește legislațiunea noastră ministerul nu se va atinge de dînsa decît spre a-i aduce oarecari modificări, ce experiența a dovedit că trebuiesc introduse. Voi avea onoare a-i spune încă domniei-sale că ieri, de pe banca ministerială, nu s-a cerut numai modificările de cari a vorbit domnia-sa acum, dară s-a zis curat că legile vechi în general erau mai bune decît cele de astăzi... *(Zgomot.)*

Pot să vă citesc, ca să vă convingeți că așa a zis ieri domnul președinte al consiliului, chiar cuvintele sale reproduse de un jurnal ministerial, de jurnalul „Presa", și atunci veți vedea că așa a zis domnul ministru președinte, specificînd anume acele legi rele și le-a numit în special, adică codul civil, codul penal, procedura penală etc.

Astăzi însă mă arăt mulțumit cu declarațiunile domnului ministru al justiției și cu acelea ale domnului Maiorescu. În adevăr, domnilor, nici nu putea să facă altfel decît ce au făcut, și sînt sigur că nici majoritatea acestei Camere n-ar îngădui vreodată ceea ce a propus domnul Lascar Catargiu, căci nici Dumnezeu, nici țara aceasta întreagă n-ar îngădui vreodată ca domnul Lascar Catargiu să-și pună în lucrare sentimentele sale personale.

Pentru personalitățile ce mi s-a făcut, vă repet că cred nedemn de discuțiunea aceasta de a mă pune pe tărîmul acesta.

Va veni vremea cînd voi avea să caut și eu datoriele multora către stat, ale multora cari astăzi sînt cu totul insolvabili, pe cînd eu tot mai am ceva cu ce să plătesc ce datoresc [13].

„Monitor", 1873, nr. 258, p. 2 275, col. 2—5.

NOTE

[1] Vezi discursul precedent.

[2] Lascăr Catargiu.

[3] Dimitrie Ghica.

[4] Vasile Boerescu.

[5] Vezi *Alexandru Ioan I. Codice civile*, București, 1865; *Alexandru Ioan I. Codice penale și de procedură criminale*, București, 1866 (adnotat de G. N. Fratoștițeanu, București, 1895, ediția a II-a, cu deciziile Înaltei curți de casație). Comentarii la C. C. Angelescu, *Unificarea legislației Principatelor Unite sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza*, în vol. *Cuza Vodă. In memoriam*, Iași, 1973, p. 363—408.

[6] Al. Lahovari ocupa portofoliul justiției.

[7] Vezi *Legiuirea Caragea*, București, 1955 (ediție critică).

[8] Vezi *Codică țivilă sau politicească a Prințipatului Moldovii*, Iași, 1833.

[9] Vezi discursul precedent.

[10] Vezi partea a II-a a volumului.

[11] Titu Maiorescu,

[12] Gr. Ventura spusese că amendamentul lui K. nu este altceva decît aruncarea mărului discordiei între „junii conservatori" și „retrograzi". Tentativa însă nu avea să-i reușească: „Iată ce răspund eu domnului Kogălniceanu, acel uriaș al elocuenței române, eu pigmeu, îi răspund că, precum și părinții noștri au păstrat ideile liberale, tot astfel vom păstra și noi, le vom păstra ca și dumneavoastră care vă chemați liberali și care deveniți demagogi".

K. voise modificarea adresei pentru a redeveni ministeriabil; se adresase pentru aceasta pînă și cancelarului german Bismarck, încheiase Gr. V. veninos.

Al. Lahovary spusese că K. îi consideră, pe el și pe Maiorescu, ca aflîndu-se pe băncile ministerului ca reprezentanți ai științei și ai „progresului modern". Legile elaborate în 1864 erau bune, desigur, dar se dovediseră perfectibile, căci după 10 ani „am putut să vedem lacunele și defectele unei reforme civile și penale cam grăbită". Guvernul actual nu venea cu „o legislațiune concepută de o singură cugetare și promulgată printr-o singură voință" — își continuă el înțepăturile. „Cît pentru jurămîntul ce am dat Constituțiunii, să fie liniștit domnul Kogălniceanu. Să nu ni se vorbească nouă de jurăminte, căci noi știm a le respecta".

Titu Maiorescu spusese că comisia nu primește amendamentul lui K., deoarece acesta acuza Camera că se lasă manevrată de actele guvernului fără discernămînt. Or, Camera se dovedise un organism independent, cu oameni de stat capabili, așa cum, în alte rînduri, îi elogiase chiar K.

[13] Amendamentul lui K. a fost respins. Vezi și discursul următor.

Pe marginea proiectului de răspuns la mesajul tronului. Asupra politicii externe a României. Depune un amendament *

Domnilor, sînt dator a mulțumi onor. ministru de externe [1] pentru tonul cu totul parlamentar și de perfectă curtenie cu care a binevoit a-mi răspunde ieri, un ton care cu atît mai mult face contrast cu discuțiunea subjectivă și personale cu care am fost onorat din partea colegului său de la interne [2]. Nu socotesc că ar scădea întru nimic prestigiul puterei esecutive și demnitatea Camerei cînd discuțiunile noastre ar fi objective și depărtate de toată personalitatea. Voi pune în aplicațiune această maximă, avînd onoarea a combate paragraful 4 din projectul de adresă [3].

Onor. domn ministru de externe a binevoit a mă mustra cu perfectă curtoazie pentru ce nu am dat importanța politică ce merită buna primire făcută domnitorului nostru și, totodată, cu mult spirit, mi-a zis că eu am voit să fac o deosebire malițioasă între primirea făcută unui membru al unei familii ilustre și acea cuvenită domnitorului României. Sînt dator să mă apăr de această gratuită imputare.

Am avut onoarea și rara fericire de a fi mai mult de un an colegul onorabilului ministru de esterne [4]; în acel an pentru prima dată, după restatornicirea unei bune armonii în relațiunile noastre esterioare, domnitorul nostru a făcut o călătorie în străinătate, și a fost primit cu distincțiunea ce se cuvenea și ilustrului membru al familiei Hohenzollern, și domnului românilor, și la Viena, și la Paris, și la Livadia [5].

Voiagiul acesta făcut pentru prima dată de domnul românilor avu un caracter mare politic; cu toate acestea nu am căutat să tragem din această primire o accentuare în favoarea ministerului. Voiagiul făcut acum nu este în condițiunile acelui de atunci, este un voiagiu obicinuit, care se face și se va face, și doresc să se facă de multe ori de către domnul nostru; dară el nu are pentru noi importanța politică care a voit să i-o dea onor. domn ministru de externe, comparîndu-l cu voiagiul lui Victor Emanoil.

Voiagiul la Viena al regelui Italiei, fost rege al Piemontului, care a luat cu sabia toate provinciele italiane supuse Austriei, devenind oaspetele imperatorului Austriei, înțelegeți bine că avea o însemnătate și o importanță politică nu numai pentru Italia, dară pentru tot continentul european.

* Ședința din 23 noiembrie 1873.

Prin urmare, ministerul Italiei a făcut bine de a pus în gura regelui Italiei că se felicită despre voiagiul făcut la Viena și Berlin; acest voiagiu, în adevăr, însemna o întreagă schimbare a echilibrului european. Acest voiagiu era un răspuns partitei ultramontane din Francia și tutulor acelora cari visează restaurațiunea puterei timporale a papei și îmbucătățirea Italiei. Acest voiagiu le zicea dară: împăratul Austriei a fost dușmanul meu și spada victorioasă a împăratului Germaniei, ca și spada fostului meu dușman, amicul meu de astăzi, sînt cu mine!

Prin urmare, nu poate să fie nici o analogie între voiagiul regelui Italiei și între voiagiul domnului nostru.

Cît pentru aluziunea ce mi se atribuie că aș fi făcut la deosebirea ce s-ar fi făcut între membrul unei ilustre familii și între domnitorul românilor, această deosebire nu am făcut-o, și în zadar s-ar încerca domnul ministru să mă pună pe un teren de necuviințe.

Îmi voi permite numai a adăoga că și noi cunoaștem uzagiele curților și știm foarte bine ceremonialul ce se face la primirea unui suveran.

Domnilor, vin acum la partea arzătoare a discuțiunii și aci mă voi pune iarăși pe un teren cu totul objectiv, prudent, mărginit, spre a nu ridica furtune. Am zis că situațiunea noastră exterioară nu o găsesc din cele mai plăcute; am zis că în privința agenților noștri am avea multe de întîmpinat; am zis că agenților noștri, unora cel puțin, nu le rîvnesc poziținea. Atît am zis, și domnul ministru mă îndeamnă ca să precizez și să spun anume cazurile.

Ei, domnilor, într-un stat mic ca al nostru, noi cari avem necesitate să respectăm toate puterile străine, noi cari trebuie să nu atacăm pe nimeni, să drămăluim fiecare vorbă, este foarte greu să spun în public, la tribună, că cutare sau cutare agent al nostru se află în cutare sau cutare poziținne, că cutărui agent i s-a răspuns în cutare mod. Cînd aș face una ca aceasta, ce ați zice, domnilor? Neapărat că m-ați lua de un smintit, cel puțin în materie de politică sau de diplomație.

Eu, domnilor, în această materie am zis destule cuvinte pentru ca onor. domn ministru de externe să mă înțeleagă. Am vorbit cu domnia-lui limbagiul augurilor, cunoscut domniei-sale. Însă, fiindcă domnul ministru voiește fapte, îi voi face o singură respectuoasă întrebare: pentru ce generalul consulat al Germaniei astăzi nu mai poartă titlul de aginte diplomatic pe care-l purtau mai nainte domnul de Radovici și comitele de Keyserling? Iată că trag numai nițel perdeaua, dară atîta numai; nu voi aluneca mai mult pe acest tărîm!

Vin acum la relațiunile noastre cu Înalta Poartă. O, aci, domnilor, onor. domn ministru ne-a citat cuvinte magice, cari niciodată nu pot să lase animele noastre fără să vibreze.

V-a spus: Nu sîntem supușii Porței! Sîntem națiune liberă! Nu avem să ne umilim! Vom ține sus drapelul național! Dară cine a zis contrariul? Dară eu mai nainte de dumneavoastră am zis că voi vota articolul din adresă care afirmă dreptul României de a încheia convențiuni.

Onorabilul nostru raportatore[6] vine și zice că vom vota convențiuni, conform drepturilor noastre vechi. Ei bine, am zis și eu tot așa mai nainte: vom vota convențiuni cari ne vor conveni! Dară faptul pozitiv este acesta: că nu sîntem în relațiuni bune cu Înalta Poartă, și am venit pînă a o vedea că ne contestă acest drept.

Ce ne mai zice onor. nostru raportatore? Domnule Kogălniceanu, ai citat pe Cavour și pe Bismark, dară un Bismark și un Cavour într-o

situaţiune atît de complicată şi atît de periculoasă nu ar fi ridicat cestiunea. Aşadară, domnia-sa ne zice pe de-o parte că Adunarea este fericită de asigurarea ce i se dă că relaţiunile noastre sînt cele mai bune, şi totdeodată nu ne ascunde că pe orizontul nostru este un mare nor, dară că patriotismul reclamă ca noi să nu-l vedem ! Cestiune de apreciare.

Eu socotesc că patriotismul este tocmai acela să venim şi să zicem guvernului că neînţelegerile dintre noi şi Poartă le considerăm ca o nenorocire pentru noi şi că cea mai mare dorinţă a ţărei este ca între noi şi Poartă să fie cea mai bună înţelegere — încă o dată vă declar — pe tărîmul respectului atît al tratatelor noastre ca naţiune liberă, cît şi al legămintelor noastre seculare cu Înalta Poartă.

Domnul ministru a venit şi ne-a zis, cu multă francheţă : Nu tăgăduiesc că esistă nota aceea [7] ; este un năravrău din partea cancelariei otomane, care ne tratează ca supuşi !

În faţa acestei declaraţiuni, voi repeta respectuoasa mea întrebare : Pentru ce în curs de 40 ani Poarta nu ne-a negat dreptul de a încheia convenţiuni ? La aceasta nu mi-aţi răspuns, domnule ministru, mărginindu-vă a zice : Noi nu voim neînţelegeri. Noi nu înţelegem să rupem legăturile noastre, însă sîntem independinţi de Poartă ! Şi eu declar că sîntem ; da, sîntem independinţi de fapt, căci dependinţa noastră nominală face României o situaţiune mai independinte decît a multor staturi suverane cu numele. Această dependinţă ne dă avantaje, foloase şi drepturi cari multe naţiuni nu le au.

De esemplu, cînd am fi atacaţi de o putere, după tractate, vin şase puteri ca să ne apere. Care stat are asigurat un asemenea ajutor ? Nici unul. Ş-apoi cuvîntul de independinţă nu s-a zis de astăzi ; s-a mai zis, cu imprudenţă, şi altă dată.

Aci poate iară mi se va zice că fac rău că vorbesc fără probe. Domnul ministru poate să-mi zică : Cereţi actele şi veţi vedea care este politica noastră.

Domnul ministru de esterne: Da.

Rog pe domnul ministru să-mi spună daca în diplomaţie, înainte de a veni la acte, nu sînt şi convorbiri, şi uverture confidenţiali, cari sînt adesea mai imprudente decît chiar notele scrise ? Pentru că conversaţiunile intime se răstălmăcesc în multe feluri.

Apoi iară, fără a mă depărta din regulele de prudenţă politică în care sînt hotărît a mă ţine, întreb daca acest cuvînt de independinţă [8] nu a dat loc şi altă dată la greutăţi diplomatice ; daca domnul ministru de esterne nu-şi aduce aminte că a fost un ministru care a făcut oareşicari uverturi unui oarecare ministru străin ; că apoi acel ministru a fost silit să-şi retracte cuvintele ? Domnul ministru nu-şi mai aduce aminte că un alt ministru a avut iarăşi misiunea secretă de a face uverturi asupra cărora iarăşi a revenit.

Iată, domnilor, ceea ce mă face de a trata de imprudenţă mare orice încercare de o independinţă iluzorie, mai ales în starea actuală a Europei şi a ţărei noastre.

Astăzi, ridicînd cuvîntul magic al independinţei, susţin că nu facem decît a ne expune la o mai mare dependinţă.

De aceea rog pe guvern şi fac apel la patriotismul domnilor miniştri ca, cu respectarea drepturilor noastre de naţiune liberă şi autonomă, să se silească a restatornici buna armonie cu Înalta Poartă, şi această armonie, fiţi siguri, se va restatornici în ziua cînd se va declara, dupe

aceste bănci, că noi nu înțelegem a rupe niște legăminte seculare, cari ne-au păzit pe noi și țara noastră în picioare, în vreme cînd alte state mai puternice au căzut, și aceasta mulțumită prudenței părinților noștri, cari, ca să mențină existența noastră națională, au știut a se conforma cu timpurile, cîteodată plecîndu-și capul, altă dată stînd dîrji și tari, cînd era timp de a se arăta dîrji și tari.

Iată de ce [i]mi permit a propune următorul amendament :

Dupe cuvîntul de „satisfăcătoare" :

„Și vom fi fericiți, Prea înălțate Doamne, de a afla că, mulțumită patriotismului și prudenței politice a ministerului, s-au restatornicit și bunele noastre relațiuni cu Înalta Poartă, pe baza respectului atît al legămintelor noastre seculare cu dînsa, cît și al neprescriptibilelor noastre drepturi de națiune liberă și autonomă".

„Monitor", 1873, nr. 259, p. 2 282, col. 1—3.

NOTE

[1] Vasile Boerescu, în adevăr, fusese plin de amenitate replicînd criticilor lui K. Îl numise „vechi diplomat", „vechi om politic", „omul nostru de stat", „bun român și consumat om de stat", dar respinsese pas cu pas aserțiunile acestuia spunînd că în fond singurul punct nevralgic erau relațiile cu Turcia.

[2] Lascăr Catargiu observase tăios că intervenția lui K. nu era decît o piesă în campania de ocupare a ministerului, căci după credința sa K. „a încercat toate căile pentru a ajunge aici [...] toată acuzarea pe care o face domnul Kogălniceanu nu țintește decît la schimbarea ministerului".

[3] Vezi supra, p. 309, nota 1.

[4] În guvernul Dimitrie Ghica, între 16 noiembrie 1868 și 21 ianuarie 1870.

[5] Carol a fost la Livadia ca invitat al țarului între 6 și 10 august 1869, unde, după propria mărturisire, fusese „obiectul celei mai afectuoase primiri" (D. A. Sturdza, *op. cit.*, I, p. 525, 526).

La 26 august a plecat într-o călătorie în Occident, al cărei scop subsidiar era materializarea unui proiect matrimonial. Vezi calendarul călătoriei la același autor, p. 526 și urm.

[6] Titu Maiorescu.

[7] Vezi discursul de la p. 302.

[8] Ideea obținerii independenței față de Poarta Otomană s-a vehiculat cu insistență în 1873. Majoritatea oamenilor politici au rămas însă reticenți considerînd că nu existau încă toate condițiile, în interior și în afară, pentru realizarea acestui act de importanță vitală (problema a fost dezbătută în ședința Consiliului de Miniștri din 10/22 ianuarie 1873). Vasile Boerescu, la care se pare că face aluzie K., a fost cîștigat imediat în favoarea proiectului de independență. Foaia pe care o conducea, „Pressa", militase în acest sens încă din 1870.

*Pe marginea proiectului de lege privind trecerea controlorilor contribuțiilor directe în subordinea comitetelor permanente**

Sînt fericit că onor. domn ministru de finance [1] ne-a pus prin declarațiunea domniei-sale pe un tărîm unde putem combate acest project fără ca această combatere să aibă un caractere politic.

Domnilor, eu sînt cu totul de opiniunea domnului Agarici [2] și cred că din toate părțile vom fi tot așa. Mai întîi controlorii aceștia s-au cerut

* Ședința din 26 noiembrie 1873.

de guvern numai pentru un an, sînt cîțiva ani de atunci. După aceea s-a mai prelungit pe un an; s-au desființat și apoi s-au reînființat. Onor. domn ministru zice că mai multe consilii generale au primit acești controlori. Acesta nu este un argument; argumentul îl văd în acele consilie generale care au avut curagiul să refuze; acolo văd eu adevărul. Pentru ce au refuzat? Pentru două împrejurări: întîi, consiliele generale nu mai pot lua asupra lor toate sarcinile ce li se aruncă pe toată ziua. Astăzi veniturile consilielor generale au ajuns a nu se mai întrebuința în scopul legii consilielor generale. Toți impiegații consilielor generale îndeplinesc mai în genere sarcine de ale statului. Astfel și veniturile lor, în loc să se întrebuințeze la îmbunătățiri locale, să întrebuințează în cheltuieli pentru casa statului. De aceea vedem că aceste zecimi adiționale care se percep au ajuns a fi o sarcină pentru contribuabili, căci este o dare mai cît darea principală, să urcă la 60 la sută din acea dare.

Acestea, domnilor, sînt lucruri foarte grave cînd se va face statistica budgetelor comunale; în țara noastră ar trebui să se zică că venitul statului este nu de 60 milioane, ci de 100, pentru că, precum a zis domnul Agarici, tot acel pozunar plătește, unul sub denumirea comunale, altul județeană, și altul de stat. Statul dă sarcina asupra județelor, județele asupra comunelor, fără să cerceteze dacă comunele mai sînt în stare să plătească. Am auzit pe domnul ministru zicînd că acești bani se vor da din prisos, dară unde mai este prisos? Mai esistă astăzi vreun folos pentru comune?...

Domnul ministru de finance: Au folos mai ales comunele urbane.

Să vedem însă la ce întrebuințează folosul.

Așadară, domnilor, viu să zic pentru numele lui Dumnezeu! mai cu seamă la începutul lucrărilor noastre, să luăm o cale regulară pe care să ne întîlnim cu toții. Aci nu este cestiunea de liberali, de democrați, de reacționari, aci e cestiunea de bani, pe care-i plătesc și cei din dreapta ca și cei din stînga, și acei cari sînt aci și acei cari nu sînt aci. Aceasta e o cestiune practică, pentru rezolvirea căria trebuie să fim uniți cu toți, precum ați văzut că deunăzi din toate grupele politice, precum domnul Brătianu, domnul Ionescu, domnul M. Costachi și eu, și chiar domnul ministru, am venit cu toți și am zis: situațiunea financiară este rea. Așadară să lăsăm la o parte diferitele opiniuni de partit și să ne întîlnim cu toții pe tărîmul principielor solide și de natură a scăpa țara din această gravă situațiune. Aceste principie sînt ale economiei mari și bine chibzuite, să lăsăm, domnilor, la o parte visurile, iluziunile, să ne ocupăm numai de realitate, căci numai astfel această Cameră se va putea recomanda înaintea țărei. Onorabilul domn ministru a zis: Domnilor, dacă e așa, dacă sînt rele, dacă sînt abuzuri, apoi nu e vina mea, căci Camera a votat. Ei bine, domnilor, eu voi zice la rîndul meu că, tocmai pentru că Camera a votat, acum să nu mai voteze într-un mod atît de pripit și neregulat ca pînă acuma. Binevoiți, domnilor, a observa că această Cameră, în sesiunea trecută, a votat un număr de legi așa de mari și de grozave, încît, dacă vom lua legile votate în toate parlamentele din Europa, sînt sigur că numărul lor va fi cu mult mai mic decît numărul legilor votate la noi. Eu unul sînt sigur că nici ministerul, nici dumneavoastră nu aveți cunoștință de toate legile cîte s-au votat; cît pentru mine, vă mărturisesc, domnilor, că nici nu știu ce legi am votat, căci n-am avut timpul nici să le citesc. Așadară, domnilor, să ne înțelegem cu toți asupra acestei cestiuni și să deosebim bine atribuțiunile ce incumbă statului de acele cari incumbă consilielor județene și

consilielor comunale. Şi să nu căutăm vindecarea răului în sporirea numărului funcţionarilor, căci fiţi siguri că cu cît veţi spori numărul funcţionarilor, cu atît veţi înmulţi numărul abuzurilor. *(Aplauze.)*

Prin urmare, domnilor, conchid şi zic că să rezervăm aceste cestiuni pentru cînd ne vom ocupa cu budgetul statului; atunci vom vedea ce avem de făcut, astăzi însă vă conjur să nu mai votaţi nişte sporiri de cheltuieli cari, departe de a aduce vreo îmbunătăţire, contribuiesc la secarea şi sărăcirea acestei ţări [3]. *(Aplauze.)*

„Monitor", 1873, nr. 260, p. 2 288, col. 2—3.

NOTE

[1] Petru Mavrogheni, ministrul de finanţe, spusese că în comisie s-a hotărît ca controlorii să se menţină, dar să fie trecuţi în sarcina statului.

[2] Ion Agarici îi considera doar o povară pentru judeţe şi crearea lor contravenea legii de percepţiune.

[3] Proiectul a fost luat în consideraţie.

În legătură cu ancheta parlamentară cerută pentru verificarea administraţiei municipalităţii Bucureşti *

S-a ridicat o cestiune personale [1], persoana care s-a crezut în drept de a vorbi a cerut cuvîntul şi a vorbit şi persoana cea[l]altă asemenea a răspuns; incidentul dară s-a închis, cum foarte cu drept a declarat şi onor. nostru preşedinte.

Acum însă, cînd vine o altă cestiune, cînd domnul prim-ministru vine şi vă propune să numiţi o anchetă parlamentară, atunci cestiunea ia un caracter cu totul grav şi cred că o asemenea cestiune nu se poate [a]-viza îndată, şi încă fără discuţiune.

Domnilor, mă asociez şi eu cu totul la propunerea domnului prim-ministru, însă vă rog să nu procedaţi imediat la numirea acelei comisiuni de anchetă, ci să binevoiţi a înscrie acea propunere la ordinea [de zi] a secţiunilor, unde să se cerceteze de urgenţă, şi apoi să hotărîm o zi cînd are să vină şi în şedinţă publică, ca să o discutăm şi să vedem ce are de făcut acea comisiune [2].

Îl combate pe G. Brătianu.

Domnilor, eu aş vrea de la început să degajez discuţiunea actuale de orice personalitate şi să ne bucurăm cu toţii cum că ministerul însuşi vine şi ne propune o anchetă parlamentară, căci eu nu cred ceea ce presupune onor. domn Brătianu, că ministerul, în acord cu Camera, ar voi ca această anchetă parlamentară să cerceteze cestiuni personali. Cestiunea între onor. domn Ioanide şi aceia pe cari domnia-sa i-a denunţat într-un mod atît de nedeterminat, fără să-i numească, nu poate să facă objectul unei cercetări parlamentare. Ancheta parlamentară are un scop mai înalt şi

* Şedinţa din 29 noiembrie 1873.

mai folositor pentru comuna Bucureşti. Prin urmare, comisiunea ce se va alege are să cerceteze cum se întîmplă, cum se face că comuna Bucureşti, comuna capitalei, comuna cea mai bogată în venituri şi cu dările cele mai mari, merge din deficit în deficit, din datorie în datorie, din împrumut în împrumut? Şi aci, domnilor, este un interes, nu numai al populaţiunii din Bucureşti, dară al ţărei întregi; căci, dacă comuna Bucureşti va merge tot aşa, are să ajungă la faliment, şi acest faliment ţara are să-l acopere, căci capitala ţărei nu se poate lăsa falită.

Iată, domnilor, cum înţeleg eu ancheta parlamentară; să vină să cerceteze situaţiunea administrativă, financiară a comunei Bucureşti, să ne pună în poziţiune a vedea această situaţiune, cauzele cari au adus-o, pe oamenii cari, ori din incapacitate, ori din rea purtare, au făcut ca lucrurile să ajungă aci. Scopul principale însă al anchetei parlamentare nu este să caute cestiunea personale. Este un interes generalmente simţit să ştim ce este de făcut cu comuna Bucureşti, care a ajuns să înspăimînte lumea.

„Monitor", 1873, nr. 263, p. 2 307, col. 2, 5—p. 2 308, col. 1.

NOTE

[1] Se discuta proiectul de lege privind majorarea taxelor comunale la Bucureşti. În unanimitate (trei membri) comisia, prin glasul raportorului, N. Ioanid, respinsese proiectul.

G. Brătianu, felicitînd comisia, observase că asemenea proiecte nu remediază situaţia generală a ţării. După opinia lui, erau necesare două acţiuni energice: libertatea în alegeri şi austeritatea financiară (adică stoparea oricărui impozit nou).

Lascăr Catargiu replicase necăjit că în sesiunea actuală G. Brătianu făcuse din orice proiect depus pe masa Adunării o chestiune politică. Amintise apoi că Ioanid, raportorul comisiei, în sesiunea precedentă semnalase delapidări la municipalitatea Bucureştilor şi-l invitase pe ministrul de justiţie să trimită un reprezentat al parchetului acolo. La faţa locului însă N. I. nu a putut indica nici o prevaricaţiune.

N. I. a făcut din aceasta o chestiune personală şi s-a explicat: fusese ajutor de primar al Bucureştilor şi „am văzut cum se fac lucrurile". După ce îl incitase pe ministrul justiţiei să facă ancheta, şi-a dat seama că îi e „cam frică de răspundere". Se retrăsese din consiliu căci fusese ameninţat „ca să fie dat pe fereastră". Nu spusese că se delapidase, precizase N. I. bonom, „ci am spus curat pe româneşte că se fură". În încheiere N. I. îşi exprimase speranţa că în curînd se va lua în discuţie o lege a responsabilităţii funcţionarilor, care putea, prin aplicare, îndrepta situaţia „încurcată" a municipalităţii Bucureştilor.

[2] Lascăr Catargiu considera „cestiunea gravă" şi propusese instituirea unei anchete parlamentare pentru investigarea situaţiei financiare a municipalităţii capitalei. Deşi apăruse obiecţia lui K., Adunarea a votat constituirea comisiei: G. Manu, G. Vernescu, T. Maiorescu, A. G. Golescu, A. Ştirbei. Al şaptelea membru nu întrunise numărul cerut de voturi (73) şi se procedase la o nouă alegere. Între cei propuşi figura şi K., care a obţinut zece voturi.

Asupra relaţiilor dintre majoritate şi minoritate în Adunare *

Domnule preşedinte, negreşit că nici dumneavoastră, nici onor. minister şi mai cu deosebire nici onor. majoritate, în dreptatea sa, nu va susţine cum că eu în această Cameră vin să ridic discuţiuni tulburătoare sau că vreodată am atacat personalitatea cuiva; şi fac apel la memoria

* Şedinţa din 7 decembrie 1873.

dumneavoastră că chiar deunăzi, cînd discuţiunea între onor. minister şi mine s-a pus pe un tărîm personal [1], deşi aveam dreptul, deşi mi-era dată vocea ca să răspund, nu am răspuns, pentru ce? Pentru că mai nainte de toate socotesc că şi guvernul, şi majoritatea, şi minoritatea, dacă ne punem pe terenul bunei-cuviinţe şi cu dorinţa ca să dezvoltăm în această Cameră adevărata practică a regimului constituţional, nu trebuie să lăsăm ca discuţiunile noastre să degenere în personalităţi. Tot aşa şi astăzi mă voi povăţui de aceste consideraţiuni înalte şi voi căuta să mă stăpînesc... voi zice cuvîntul cel mai parlamentar, voi căuta să stăpînesc durerosul sentiment ce am avut cînd am auzit pe un onor. domn deputat, tînăr, de abia intrat în această sesiune în Cameră, chemat prin urmare de a face stagiul parlamentar, cînd am auzit că vine domnul M. Cornea [2] şi zice că minoritatea se impune Camerei ţărei, şi încă prevede şi momentul cînd se va impune ţărei, întrebuinţînd cuvîntul greu, foarte greu de batjocură şi zicînd că minoritatea îşi bate joc de majoritate.

Domnilor, niciodată nu am încuviinţat ca din minoritate, şi am avut onoare de mai multe ori să zic că minoritatea şi opoziţiunea este multicoloră, nu este unită prin acelaşi drapel şi aceleaşi principie, nu am încuviinţat să iasă un glas care să lipsească de respect către majorităţi. Cu atît mai mult nu încuviinţez cînd din majorităţi, care o poate zdrobi, iese un cuvînt mare ca acesta că minoritatea îşi bate joc de majoritate. De aceea, mulţumesc domnului Maiorescu [3] că a ridicat vocea sa, şi cînd mulţumesc domnului Maiorescu pentru aceasta o fac cu siguranţă că toate vocile din majoritate cari se respectă vor protesta contra acestor cuvinte.

Domnilor, dacă este ca discuţiunile noastre să urmeze pe acest tărîm, să se zică că minoritatea îşi bate joc de majoritate şi majoritatea de minoritate, vă întreb: unde este respectul? Rog dară şi fac apel la lealitatea bine cunoscută a preşedintelui nostru să nu uite că minorităţile mai cu seamă sînt puse sub protecţiunea biuroului; că numele biuroului şi al preşedintelui [4] se lipesc totdeauna cînd este vorba a apăra minoritatea contra unui esces de zel din partea unui deputat care crede că reprezintă majoritatea. Am onoare a cunoaşte multe persoane din majoritate şi cred că nu se vor uni la vorbele de „bătaie de joc" aruncate de domnul Cornea, opoziţiunea cu atîta mai mult trebuie cruţată căci este mică, şi dacă este mică, pentru ce-i aruncaţi asemenea cuvinte?

S-a zis că unul sau duoi din minoritate vor să ţină în loc lucrările majorităţii. Domnilor, şi eu fac parte dintr-o secţiune şi fac apel la domnu[l] preşedinte al consiului, care asistă totdeauna la lucrările noastre, să vă spună dacă nu aude la noi discuţiuni serioase. Nu voim să oprim carul ţărei, dară cînd este vorba de discutarea legii comunale, care este temelia legilor, şi cînd este vorba să introducem unele modificări în o asemenea lege, trebuie să ne gîndim la toate, pentru că legile de sus se aplică jos, reformele de jos devin împreună reforme generali ale statului. De aceea, rog pe onor. majoritate să nu ne pună în poziţiune a nu putea discuta. Şi cît pentru mine, cînd voi vedea că am nenorocirea să difer de opiniunile altora, dacă mi se va zice că-mi bat joc, atuncea nu-mi rămîne decît să iau pălăria şi să mă duc afară sau în alt loc unde nu se pot auzi asemenea cuvinte, cari nu se zic nicăirea şi cu atît mai mult nu ar trebui să se zică în Cameră, şi din partea unui coleg care zice că reprezintă majoritatea şi vorbeşte în numele ei.

Ei bine, cînd avem aci un biurou, cînd este guvern şi majoritate, pentru ce se întrebuinţează asemenea cuvinte? Cum? Deputaţii juni ne impută că nu am respectat jurămintele, că am făcut loviri de stat, juni veniţi cu principie liberale, şi apoi vin nu cu discuţiunea, nu cu puterea convicţiunii, ci cu bătaie de joc! Îmi pare rău că domnul Cornea a întrebuinţat asemenea cuvinte; şi nu avea nevoie să le întrebuinţeze, căci Dumnezeu i-a dat destul talent şi putea să-l întrebuinţeze într-alt mod decît rostind cuvinte ca acelea pe cari le-a întrebuinţat [5].

„Monitor", 1873, nr. 267, p. 2 329, col. 4—5.

NOTE

[1] Vezi supra p. 310.

[2] M. Cornea spusese că „o neînsemnată minoritate îşi bate joc de majoritate", se rosteşte „cu dispreţ" asupra ei şi amintise de G. Vernescu, N. Ionescu şi alţii. În mod concret el se referise la lucrările secţiei a II-a a Adunării, compusă numai din membri ai minorităţii şi care refuza să-şi numească un delegat, încît lucrările comisiilor Adunării stagnau. El propusese ca, dacă în termen de trei zile această secţie nu-şi desemna delegatul, comisia să se întrunească şi fără el. „Cu chipul acesta vom pune capăt tendinţei minorităţii de a-şi bate joc de majoritate", încheiase el sentenţios.

[3] Titu Maiorescu, membru al majorităţii, spusese că în cuvintele lui Cornea trebuie apreciat doar „zelul de a vedea lucrările noastre grăbite pentru binele ţării".

[4] Dim. Ghica.

[5] M. Cornea şi-a retras propunerea şi discuţia s-a închis.

Intervenţie în problema diferendului între Sinod şi Corpurile legiuitoare *

Cerusem cuvîntul în cestiune de regulament, dară aş dori să vorbesc după ce va vorbi domnul ministru [al] cultelor [1], ca să nu creează domnia-sa că aş voi să anticipez întrucîtva asupra dreptului domniei-sale de apărare...

Domnul ministru [al] cultelor: N-am nici o bănuială, puteţi să puneţi cestiunea de regulament.

Aş dori, domnilor, după ce domnul ministru va vorbi, căci îndată ce a fost interpelat dreptul domniei-sale de a răspunde este incontestabil, aş dori ca în urmă să iau cuvîntul şi cere ca această cestiune să nu se trateze în şedinţă publică [2]. Aceasta, domnilor, e o cestiune de cunoştinţă **, o cestiune de religiune, şi sub început mi-a părut rău cînd am văzut că se tratează în public, fie prin ziare particulare, fie prin „Monitor". De aceea, după ce va răspunde domnul ministru, voi veni să cer şedinţa secretă.

Cere şedinţa secretă.

Domnilor, întîi voi să ştiu dacă voi avea fericirea d-a mai găsi încă nouă deputaţi cari să susţină propunerea mea de şedinţă secretă, ca să o pot prezinta în conformitate cu regulamentul.

Voci: Sînt zece deputaţi.
Voci: Cer cuvîntul.

* Şedinţa din 11 decembrie 1873.
** Citeşte: *conştiinţă.*

Cer şedinţă secretă, domnilor, atît pentru întîia propunere sau întrebare pusă de onor. domn Ionescu, cît şi pentru a duoa; pentru întîia fiindcă poate toată lumea nu se va putea mărgini în tonul de înaltă moderaţiune, atît a interpelantelui, cît şi a onor. domn ministru al cultelor. Pentru a duoa cestiune, aceea a egumenatului şi aceea a schitului din muntele Atos, iarăşi voi cere şedinţa secretă, nu pentru ceea ce priveşte cele petrecute cu călugărul şi cu Sinodul şi cu metropolitul de Iaşi în privinţa schitului, ci în privinţa principiului coprins într-un regulament al Sinodului, care desfiinţează patronatul unui metropolit al ţării în ţară străină, şi fiindcă mai există un asemenea patronat la care nici un român nu poate renunţa. De aceea, fiindcă este o cestiune foarte delicată, cutez să cer şedinţa secretă. Nu voi să zic un cuvînt mai mult, dară şi miniştrii şi deputaţii de peste Milcov ştiu ce patronat înţeleg eu, şi acel patronat se desputerniceşte prin teoria emisă de sîntul Sinod; şi fiindcă patronatul acesta nu are numai caracter religios, ci consacră şi drepturi sacre ale naţiunii, de aceea cer şedinţa secretă, pentru că nu voiesc să dau drept altora de a contesta nişte drepturi seculare ale ţărei noastre. Iată pentru ce cer şedinţa secretă; nu pentru a provoca scandal, ci din contra, pentru a-l împedica. Prin urmare, după ce am vorbit aşa, rămîne la onorabila Cameră să [a]probe sau nu; eu mi-am făcut datoria. Pe urmă îmi rezerv dreptul d-a vorbi în fond.

După refuzul guvernului de a se ţine şedinţa secretă.

Voi avea onoare la timp să răspund domnului Poliz la pofta ce are de a se închide discuţiunea spre a-mi închide mie gura, închizîndu-i-o şi eu pe a domniei-sale într-o cestiune care-l doare... *(Zgomot.)*

Domnul Polizu: În care cestiune? Spune!

Cînd va veni timpul acela o voi spune.

Sînt dator, domnilor, mai întîi de toate să rog pe domnul ministru preşedinte, de-i este cu putinţă, cu temperamentul pe care domnia-sa îl are, ca atunci cînd eu am onoare de a vorbi înaintea domniei-sale să asculte cuvintele mele, lăsînd de o parte personalitatea mea. A zis domnia-sa adineauri că eu aş fi cerut şedinţă secretă pentru că nu m-aş putea modera vorbind în public, în Cameră [3]. Dară tocmai domnia-lui, care este atît de puţin moderat în această Cameră, care de cîte ori ia cuvîntul admonestează pe toţi în stînga şi în dreapta, nu poate să-mi impute mie nemoderaţiune. Eu am fost întotdeauna foarte moderat, eu voi da dovadă prin cele ce voi zice în această cestiune că nu uit niciodată de a fi.

Regret foarte mult, domnilor, că sînt în poziţiunea de a voi în public într-o cestiune în care domnul ministru preşedinte însuşi a zis: Domnilor, gîndiţi-vă că religiunea trebuie cruţată, că Sinodul ţărei trebuie a nu fi atins. Apoi, tocmai fiindcă voiam ca prestigiul religiunii să nu fie cîtuşi de puţin micşorat criticîndu-se în public faptele cutărui sau cutărui mare prelat, tocmai fiindcă voiam ca prestigiul Sinodului să nu fie împuţinat, discutîndu-se daca el ca corp religios a făcut bine sau rău în o cestiune, tocmai pentru aceea voiesc ca aceste lucruri să nu se discute în şedinţă publică. Fiţi siguri, însă, domnilor, că eu nu [sic] mă voi sili să fiu foarte moderat. Cu toate acestea vă întreb fără osebire pe toţi acei cari aţi citit prin „Monitorul oficiale" şi prin jurnale corespondinţa dintre Sinod şi metropolitul Moldovei, pe toţi cari aţi văzut cum metropolitul Moldovei a fost dat pe mîna unui prefect, nu sînteţi convinşi dumneavoas-

stră, cari ca conservatori vă întemeiaţi şi pe tradiţiuni, că în ochii mulţimei, că în ochii plebei această corespondinţă a împuţinat prestigiul religios? Aţi auzit adineauri pe domnul ministru [al] cultelor, omul prob, omul onest, zicînd domnului Ionescu: Cum ai putut domnia-ta să faci o aşa de gravă acuzare contra unui funcţionar fără să aduci probe? Şi l-a somat ca numaidecît să aducă şi probe.

Apoi domnilor, dacă sentimentul domniilor-voastre s-a revoltat cînd s-a pus în cauză un funcţionar, oare sentimentul dumneavoastră şi al ţărei întregi nu se revoltă cînd vede că s-a pus în cauză un metropolit prin articole, prin ziare oficioase, prin corespondenţe? Nici o injurie, nici o critică, nici o caricatură nu s-a cruţat a se face cînd sîntului Sinod, cînd metropolitului. Dară după ce am zis atît, mă opresc aci, tocmai pentru că nu voiesc...

Domnul Şt. Fălcoianu: Dară domnia-ta ai rădicat pe un metropolit între jandarmi[4].

Domnul vicepreşedinte: Vă rog, domnilor, să nu întrerupeţi.

Domnule preşedinte, vă rog să vă fac o întrebare: dacă ne vom pune pe acest tărîm, ca mai pe fiecare din foştii miniştri, pentru că azi sînt deputaţi, să venim şi să-i oprim ca deputaţi de a vorbi pentru cele trecute, sub cuvîntul că ei ca miniştri au făcut cutare sau cutare act, atunci unde ajungem cu această discuţiune? Şi cînd am mai termina noi această discuţiune dacă eu m-aş apuca acum să urmez pe domnul Fălcoianu, lăsînd la o parte cestiunea actuală, ca să-i spui domniei-sale pentru ce am arestat pe acel metropolit? Şi de ce folos are să fie pentru ţară ca eu să las cestiunea Sinodului şi cestiunea dreptului bisericei noastre, ca să alerg după culise cu domnul Fălcoianu şi să mă apuc a vorbi de alte cestiuni, cari nu sînt în discuţiune?

Ei, domnilor, cînd onor. domn Fălcoianu voieşte să afle această istorie, să binevoiască a veni cu mine într-o seară la Ateneu, măcar că în viaţa mea n-am fost acolo, ca să-i ţiu un discurs în cestiunea aceasta şi să-i fac şi biografia acelui metropolit, şi să-i mai spui şi altele multe...

Domnul Şt. Fălcoianu: De ce nu le-ai spus atunci?

Pentru că domnia-ta sugeai lapte atunci... *(Mare ilaritate.)*

Domnul Şt. Fălcoianu: Şi ce culpă este de a fi tînăr?

Domnule preşedinte, eu nu voiesc ca şedinţa acestei Camere să se transforme într-una din acele tragedie ale lui Euripide şi ale lui Eschile, cînd din vreme în vreme vorbea şi chorul, mai cu seamă cînd ceea ce vorbeşte chorul e studiat mai dinainte şi înadins. Eu dară vă rog să faceţi a tăcea chorul... *(Rîsete.)*

Domnul Şt. Fălcoianu: Protestez la aceste cuvinte: eu nu sînt din chor şi am întotdeauna opiniunile mele...

Domnul vicepreşedinte: Vă rog din nou, domnilor, a nu mai întrerupe şi a face linişte.

Voi ruga atunci pe domnul preşedinte al consiliului, ale cărui cuvinte poate să aibă mai mult echo decît ale mele în această Cameră, ca să facă să se dea discuţiunii caracterul serios ce ea merită a avea.

Domnul preşedinte al consiliului: Camera are preşedinte şi vă puteţi adresa la domnia-sa: cît despre mine, vă voi răspunde eu la timp... *(Ilaritate.)*

În sistemul constituţional ştiu că sînt duoi preşedinţi: unul electiv, care este al Camerei, şi altul moral, care este şeful cabinetului.

Dară, domnilor, las aceasta la o parte şi zic : fericiţi făcătorii de pace, şi exprim toată recunoştinţa mea acelora cari s-au silit şi au izbutit să împace conflictul dintre metropolitul Moldovei şi sîntul Sinod.

Domnilor, noi am votat o lege organică [5] şi această lege este făcută de societatea civilă. Legea aceasta statoriceşte două punturi : întîi păstrează *statu quo* în biserică, păstrează *statu quo* metropoliţilor şi ierarhilor ; al doilea, pune principiul cum că nici un regulament nu se poate executa fără ca ministrul să-l supuie sancţiunei domneşti. Onor. ministrul cultelor singur a recunoscut şi a zis că este pus acolo ca să apere legile civile, că atunci cînd găseşte că un regulament calcă spiritul sau litera legii civile, atunci domnia-sa nu-l supune la sancţiunea domnului.

Nu vin eu să pui cestiunea pe tărîmul faptelor şi să zic că ministrul a făcut bine sau rău de a supus cutare reglement la sancţiunea domnească. Dacă domnia-sa a crezut cum că regulamentul care a dat loc la conflictul dintre metropolit şi Sinod era o cestiune canonică sau o cestiune exterioară, aceasta iarăşi nu voi să o discut, zic numai că ceea ce s-a petrecut trebuie să ne servească de lecţiune pentru viitor. Mîne un alt Sinod compus de alţi părinţi, sub cuvîntul că va face un regulament de disciplină spirituală, sub nume că întemeiază cestiuni de rang între sînţiele-lor, vor hotărî despre organizarea din afară a bisericei, vor desfiinţa episcopii, vor pune un episcopat sub juridicţiunea altuia ; sau va lua pe metropolitul Ungro-Valahiei şi îl va supune ascultarei celui din Moldova, ori va face altfel de schimbări, afară cu totul din a sa competinţă şi din legile civile.

În ţara noastră, domnilor, totdeuna organizarea bisericei, clasificarea metropoliţilor şi episcopilor şi chiar atribuţiunile lor s-a făcut de către puterea civile...

Domnul C. Brăiloiu: Atît mai rău !

La 1842, domnitorul Sturza a prefăcut toate şcoalele episcopatelor din Moldova ; a luat de la episcopia de Huşi şi a dat la Roman şi a luat de la episcopia de Roman şi a dat la Iaşi.

La 1863 s-a creat de către puterea laică episcopia Dunării de Jos şi pînă în ziua de astăzi încă această episcopie nu figurează între episcopiele cari se cunoşteau *ab antiquo* de patriarhul de la Constantinopole.

Am auzit pe domnul Brăiloiu zicînd aceste cuvinte : atît mai rău ; domnia-sa s-a dus cu platonismul domniei-sale la starea bisericei din America. Aş fi cu totul de opiniunea domniei-sale, dară Constituţiunea noastră zice că biserica ortodoxă este dominantă, că episcopii români sînt membri de drept ai Senatului. Să ştergem dară din budgetul statului milioanele cari se dau pentru biserică, să lăsăm pe fiecare comunitate să plătească episcopii şi preoţii săi. Dară pe cîtă vreme la noi biserica este strîns legată cu societatea civilă, pe cîtă vreme religiunea ortodoxă este religiunea dominante şi preoţii şi miniştrii bisericeşti sînt plătiţi de stat, Adunarea ţărei are tot dreptul, cum au făcut şi părinţii noştri, să ţină acest tact şi această sistemă ; şi voi susţine totdeauna că societatea laică este mai presus de organizarea bisericei...

Domnul C. Brăiloiu: Nu sîntem de sistema domnului Bismark.

Domnul Bismark este acel mare om care apără societatea în contra clericalismului.

Domnul vicepreşedinte: Domnilor, lăsaţi dialogurile şi urmaţi, domnule Kogălniceanu.

Cînd m-ar întrerupe un altul, nu m-aș mira, dară cînd însuși domnu[l] Brăiloiu vine și iese din moderațiunea, din prudența și din tactul său, apoi cum voiți să mai urmez?

Domnul C. Brăiloiu: Cer cuvîntul în cestiune de regulament.
Domnul președinte: Domnul Kogălniceanu are cuvîntul, nu puteți să-l întrerupeți... *(Zgomot.)*
Domnul C. Brăiloiu: Domnul Kogălniceanu a cerut cuvîntul să vorbească în contra închiderii discuțiunii și vorbește în fond.
Domnul președinte: Domnilor, să vă lămuresc cum s-a petrecut lucrul. Se ceruse închiderea discuțiunii asupra propunerii domnului Kogălniceanu de a se trece în ședință secretă și domnia-sa a zis atunci că, voind să scutească timpul Adunării, retrage moțiunea.
Prin urmare, dispărînd moțiunea din discuțiune, nu mai era necesitate de a vota asupra închiderii discuțiunii.

Rog pe domnul Brăiloiu să fie om al vîrstei sale. Nu am un cap atîta de mare ca să pot răspunde la toate întreruperile, și mai ales cînd întreruperea vine de la o personalitate atît de gravă, atît de importantă, care stă de o oră aci la discuțiune și mă întrerupe acum ca să-mi zică că am cerut cuvîntul contra închiderii discuțiunii și vorbesc în fond... Domnilor, și eu sînt de sînge, nerve și vine, și cum voiți să țin cu toate întreruptiunile? Rog pe Cameră să binevoiască a mă ierta că trebuie să-mi aduc aminte unde am fost întrerupt...

Domnul președinte: La domnul Bismark.

Eu nu vorbeam de domnul Bismark, domnule președinte.

Domnilor, statul nostru totdeauna și-a păstrat dreptul de dominațiune asupra bisericei sub toate regimele. El a fost zelos apărător al puterii laice; și orice transformare a avut statul nostru, totdeauna metropoliții, episcopii s-au ales de puterea laică, și organizarea metropoliilor și episcopatelor s-a făcut de societatea laică. Fie domnul singur, fie cu sfatul său constituțional sau cu sfetnicii și senatorii lui, domnul singur a regulamentat condițiunea bisericei noastre. Am auzit pe domnul ministru zicîndu-vă că nu puteți pretinde de la domnia-sa să intre în discuțiunea canoanelor. De acord cu domnia-sa; însă cu Pidalion [6], cu canoanele în mînă, vă voi dovedi că sînt două feluri de canoane; cînd e vorba de canoanele de dogmă, de credința intimă, în adevăr nu putem intra în discuțiunea lor. Dară ia să vedem, sînt oare toate canoanele numai de dogmă? Sinoadele, cu împărații în cap, și încă cu împărații idolatri, regulau condițiunea bisericelor și o schimbau după timpuri și nevoi. Dară ceea ce nu voim noi este ca tocmai corpul care este chemat să apere religiunea, tocmai acela să devină instrument al pasiunilor. *(Aplauze.)* Nu mă uit la metropolitul Moldovei, dară mă sperii de consecuențe cînd văd că sîntul Sinod alunecă pe tărîmul politic, pentru a interpreta legea civilă, legea care i-a dat viață. Această lege este votată de domniile-voastre și, dacă domniile-voastre ați fi voit, ați fi făcut Sinodul nu de 12 sau 16 arhierei, ci l-ați fi compus și din preoți și din diaconi, și din lume laică chiar, și nimeni nu putea să zică nimic; nimeni nu putea să ne oprească de a vota așa cum credeam noi, și potrivit civilizațiunii veacului în care trăim.

Ce face Sinodul? Zice: Ai două cuvinte, două calități, calitatea de primat și calitatea de președință sau precădere. (Cuvîntul de primat există, domnilor, la noi, de la 1864, prin urmare de zece ani; cuvîntul de președință sau precădere există iară de zece ani.) Așadară sub nume de primat eu înțeleg, zice Sinodul, dreptul cutare pentru primat, acela, spre esem-

plu, de a impune datoria cutare metropolitului cutare și acela de a corespunde direct cu bisericele străine.

Apoi nu este așa. Legea oprește pe metropolit, chiar cînd este vorba de o cerere în materie de binecuvîntare, îl oprește să o facă singur, și trebuie intervențiunea ministrului cultelor; pentru ce? Pentru ca nu cumva drepturile laice să fie jicnite.

Dară Sinodul a crezut din contra; a crezut că drepturile bisericei vor fi mai la adăpost sub apărarea metropolitului decît sub a ministrului cultelor, și unii zic că bine a făcut Sinodul, alții însă susțin contrariul.

Ia închipuiți-vă, domnilor, un lucru. Domniile-voastre mai ales, cari găsiți că Sinodul bine a făcut, închipuiți-vă cînd Sinodul ar voi să facă din metropolitul de aci un papă; cînd ar voi din cuvînt de primat, președenție sau precădere al metropolitului X să facă o putere, aceea de a dispune de biserica noastră, de a ne sili pe noi creștinii ori să renunțăm la religiunea părinților noștri, ori să primim orbește tot ce voiește Sinodul; cînd aceasta s-ar întîmpla, ar trebui oare ca noi s-o tolerăm?

Nu neapărat.

Prin urmare, ceea ce trebuie să facem este să vedem daca în legea Sinodului esistă vreo lacună, deși eu unul nu văd acea lacună; însă, deoarece se susține că legea aceasta împedică pe ministru, chemat să protejeze și să apere societatea civile, de a ține pe Sinod în frîu și în marginele autorității sale curat spirituale, o asemenea cestiune cred, domnilor, că merită toată atențiunea unei Camere conservatoare, care tinde a înfrîna spiritul revoluționar și a introduce în dispozițiunile legislative și în focariul intelectuale al fiecărui cetățean principiele conservatoare de ordine și de religiune.

Așa fiind, vă întreb, nu se cuvine oare ca noi să venim să zicem că Sinodul nu poate nici într-un fel să iasă din competința sa puramente religioasă, puramente spirituale? Că urmînd altfel el se scoboară în arena pasiunilor?

Iată, domnilor, cestiunea, adevărata cestiune, care este foarte gravă.

În adevăr, ce trebuie să ziceți domniile-voastre cînd vedeți bunăoară că niște sînți părinți, care cată să fie esemplul moderațiunei, cînd îi vedeți scriind articole de ziare unele mai pasionate decît altele, cine? Ucenicii lui Christos! Cînd îi vedeți dîndu-și titlul de „Înalt Preasînt Stăpîne"! astăzi, domnilor, cînd societatea laică știți că a renunțat la toate calificările și nu se mai intitulează nimeni prinț, nici logofăt, nici vornic? Și încă ce trebuie să gîndiți, ce trebuie să ziceți cînd vedeți pe acești sînți părinți că fac o crimine [sic] unui metropolit pentru că a cutezat a scrie altui metropolit cuvintele: „Frăția Ta"?

Mă opresc aci, domnilor, și rog pe Cameră să gîndească serios la această cestiune și să ia în cercetare legea Sinodului; să vază daca nu cumva legea aceasta este incomplectă, neîndestulătoare întru a apăra drepturile societății laice contra năvălirilor și uzurpațiunilor ce un corp spirituale ar fi tentat să-i facă. Și aceasta, domnilor, sîntem cu atît mai mult datori a o face daca voim să apărăm, să scutim țara noastră de certile religioase, cari știți că în toate țările au fost și sînt periculoase; ele vin și jicnesc forul conștiinței umane, și țara aceasta pînă în ziua de astăzi a fost ferită de luptele religioase.

Este știut, cu istoria în mînă, că în toate țările din lume certele religioase e lucrul cel mai grozav; că ele au venit mai totdeauna de la monahi, cari, fiind chemați a renunța la toate dorințele umanității, cu atît mai mult

foc se aruncă asupra singurului cîmp ce le rămîne deschis : ambiţiunea, răzbunarea, pofta de a ajunge sus.

Ei bine, iată, domnilor, un lucru de care trebuie să ne temem.

S-a citat principele Bismark. Numele acesta ar trebui tocmai nouă să ne serve de exemplu, nouă cari nu-l avem.

Dară ia să vedem ce se petrece astăzi în Germania. Germania, domnilor, a triumfat de inemicul ei cel mai spăimîntător, numit soldatul lui Dumnezeu, de Francia, şi iat-o din nou angajată în o luptă şi mai formidabile, contra unui vrăşmaş mult mai teribile, căci acesta nu poartă spada, dară poartă haina neagră a călugărului ! Şi ce gîndiţi domniile-voastre că apără guvernul Germaniei?... Apără, domnilor, drepturile conştiinţei umane, drepturile societăţei civile.

De aceea, domnilor, orice s-ar zice, eu cred că Sinodul[ui], după cum este el organizat, trebuie să i se dea o lege mai dezvoltătoare, daca voiţi să nu creem la noi societăţi monahali, puteri clericali, puteri jezuitice pe cari le vedem în alte ţări.

Mă mărginesc aci şi voi avea onoarea să prezint o propunere pentru modificarea legii sinodale.

În cît se atinge de cestiunea schitului de la muntele Athos, mă ţin încă în rezerva la care de la început m-am hotărît, şi cred că ministrul, cînd va cunoaşte împregiurările, se va sili să şteargă din regulamentul Sinodului articolul desfiinţărei patronatului scaunului nostru metropolitan în locuri străine.

Iată, domnilor, propunerea mea :

„Propunem ca Camera să binevoiască din iniţiativa sa constituţionale să aprobe următorul project de lege ca ultim aliniat la articolul 15 din legea din 19 decembre 1872.

Articol unic. Regulamentele sîntului Sinod cari ar coprinde cestiuni altele decît în materie spirituale, şi în sferile acele care ar tinde a modifica numărul, condiţiunile şi relaţiunile între ele, ale metropoliţilor şi episcopilor, astăzi existinte, spre a putea avea caracter esecutoriu, trebuiesc mai întîi a fi votate de Corpurile legiuitoare şi sancţionate de domn".

M. Kogălniceanu, A. Pascal, N. Calimach-Catargi, Ştefan Golescu, N. Blaremberg, I. Sturza, A. Stolojan, Dimache Ganea, T. Maiorescu, C. Esarcu, D. Cracte, V. Ursache [7].

„Monitor", 1873, nr. 272, p. 2 355, col. 5; p. 2 356, col. 2 — p. 2 357, col. 1.

NOTE

[1] Chr. Tell.

[2] Se pornise de la o interpelare a lui N. Ionescu, care considera că legea Sinodului, votată de Adunare şi sancţionată de domn în vară, contravenea prevederilor constituţionale lezînd autoritatea puterii legiuitoare. Sinodului i se lăsase latitudinea a face regulamentele ecleziastice, dar N. I. considera că acestea trebuie să fie conforme nu numai canoanelor, ci şi legilor civile ale ţării.

N. I. adusese în continuare în discuţie cazul schitului Ianicopulo de la Sf. Munte, unde Sinodul numise un superior, în locul rămas vacant, fără a-l consulta pe mitropolitul Moldovei, care de drept trebuia să se pronunţe în această problemă, deoarece aşezămîntul era o ctitorie a Moldovei, înzestrat în 1853 de către Grigore Alexandru Ghica. Pentru numirea piezişă a superiorului, directorul Ministerului Cultelor, Ghidionescu, primise 1 000 de galbeni mită, după spusa călugărului Antonie Focşeneanu — denunţa necruţător N.I.

[3] Lascăr Catargiu îşi exprimase nemulţumirea că N. Ionescu vorbise aproape patru ore atacînd atît Sinodul, cît şi guvernul, iar K. venind cu propunerea de şedinţă secretă avertizase

că „poate nu se va modera în această discuțiune". L. C. încheiase amenințător că, dacă K. nu se moderează singur, îl va modera președintele Adunării, „căci de aceea este domnul președinte acolo ca să pună pe ficcare la locul său". Enervat, K. ceruse cuvîntul în chestiune personală.

[4] Aluzie la mitropolitul Sofronie, vezi partea I a volumului, p. 59, nota 4.

[5] Pentru legea organică a bisericii vezi supra p. 176 și urm.

[6] *Pidalion*, culegere de legi canonice (sfintele canoane ale sinoadelor ecumenice și locale și ale părinților bisericii, cu tălmăciri alcătuite la 1793 de către Agapie și Nicodim și tipărite la Lipsca pentru prima oară în 1800). Vezi și *Pidalion sau Cîrma corăbiei înțelese a catolicești și apostolești biserici a ortodoxilor...*, tradusă din limba franceză de Veniamin Costache, mănăstirea Neamț, 1844, 13 + 521 p. + il.

[7] Propunerea s-a trimis în secții.

Asupra creditului de 10 000 000 de lei votat de Constituantă în 1866 orașului Iași *

Totdeauna sînt pentru discuțiunea cea mai largă; însă în cestiunea de față [1] o discuțiune generale este de prisos, fiindcă este o cestiune votată de Constituantă. Bine sau rău, acest vot s-a dat, și acum nu mai este vorba de a admite sau de a respinge; lucrul este admis deja și este de datoria noastră să respectăm legile și să ne ținem de cuvînt, mai cu seamă această Cameră conservatoare. Iată pentru ce vă rog de astă dată să închideți discuțiunea, și cît pentru ceea ce privește plata banilor, domnu [1] ministru de finance [2] v-a spus că aceasta se va regula de guvern împreună cu comisiunea budgetară, iară pînă atunci noi putem să regulăm cestiunea întrebuințării banilor.

Vă rog dară, domnilor, ca tocmai pentru demnitatea țărei, care trebuie să se țină de cuvînt și să respecteze legile votate, să binevoiți a închide discuțiunea generale [3].

Replică lui G. Brătianu [4].

Onor. domn Brătianu a atins o cestiune care nu poate fi indiferinte pentru noi, cestiunea cruțării banilor publici; și tocmai aceasta mă face pe mine a sprijini opiniunea emisă de domnul ministru de finance, ca cestiunea financiară să se rezerve la votarea budgetelor. Atunci, domnilor, vom găsi mijloace spre a răspunde această sumă comunei Iași, poate prin o rentă perpetuă, prin fixarea unei sume în budget, sau prin facerea unui împrumut la creditul fonciar, acela care dă cu 7%, opiniune a domnului Manolache Costachi, sau să se dea comunei Iași din locurile acele multe cari sînt împregiur și cari astăzi nu produc nimic.

Așadară, domnilor, să ștergem din acest project [5] cuvîntul „anul 1874" și să hotărîm ca la discuțiunea budgetelor să se trateze această cestiune.

Cît pentru cestiunea că domnii deputați iașeni apără interesele locale, nu socotesc că din aceasta trebuie să li se facă o crimă, căci fiecare deputat în această Cameră reprezintă și țara și județul său, și nimeni nu cred să fi voit rău domnului Brătianu cînd a venit și a întreținut Camera cu situațiunea comunei Pitești...

Domnul G. Brătianu: N-am cerut nimica.

Ați vorbit de cestiunea comunei, de domnul Cecropide, ați făcut o cestiune mare, foarte mare, și ați avut dreptate. Alții au vorbit de alte

* Ședința din 12 decembrie 1873.

cestiuni din alte localităţi. Aşadară nimeni nu poate să voiască rău nici domnului ministru de finance, care n-a uitat că este şi deputat iaşean, precum şi nici altora cari vin cu o trată * trasă asupra naţiunei de însăşi naţiunea, în Adunarea cea mare, în Constituantă. Cît pentru mine, în cestiunea de faţă, fie Bucureşti, fie Craiova, fie Piteştii sau orice altă localitate, eu găsesc o lege, şi sînt dator a o respecta. Nu este, domnilor, aci vorba de Unire, căci Unirea este săvîrşită pentru totdeauna, este însă vorba de o lege votată de Adunare, care de mai multe ori s-a repetit şi care pînă în ziua de astăzi din cauza strîmptorării financiare nu s-a pus în lucrare. Prin urmare, tocmai ca să ajungem la un rezultat, sînt de opiniune să ne unim cu propunerea onor. domnului Manu [6], să se şteargă acele cuvinte din articol, şi cînd va veni budgetul în discuţiune vom regula cestiunea financiară. Aşadară, tocmai pentru ca să ajungem a face din această promisiune un ce practic, să nu rădicăm greutăţi mari şi să hotărîm astăzi ce are să se facă cu această sumă, care ori se va capitaliza, ori se va da ca rentă perpetuă, ori se va asigura la banca fonciară, ori se vor da proprietăţi în locul ei; în fine, oricum, se va regula plata acestei sume; eu nu văd în această lege decît o punere în lucrare a votului Constituantei.

Combate pe Manolache Costache [7].

Propunerea domnului M. Costachi este contra votului ce am dat adineaori de a se lua în considerare, spuneţi mai bine, francamente, că voiţi atunci să amînaţi această cestiune la calendele grece.

Insistă pentru continuarea discuţiilor.

Domnilor, regret că unii din domnii deputaţi au venit în această cestiune, pe care noi voiam să o tratăm cu sînge rece astfel după cum foarte bine a căutat să facă şi ministrul, au venit în această cestiune în care noi nu sîntem chemaţi decît să hotărîm întrebuinţarea unei sume deja votate, şi au pus-o pe alt tărîm: pe tărîmul politic. Cestiunea politică, domnilor, cestiunea Unirei, toate acestea sînt sfîrşite, şi de mult sfîrşite. Astăzi oraşul Iaşi nu mai este fostul Iaşi, este oraşul X, este un oraş ca toate cele[l]alte oraşe din ţară, şi cu toate acestea de îndată ce cineva zice Iaşi, cum ar zice orice alt oraş, de îndată în aceasta se vede stafia aceea a separatismului, care nu se mai află nicăieri. Oraşul Piteşti, Brăila, Zimnicea, Ruşii de Vede au voie toate să-şi spună durerilor lor, Iaşul nu are această voie, şi de cum deschide gura să zică ceva, numaidecît auzi: A! Separatism! S-a zis că Iaşul este în doliu. Da domnilor, Iaşul este în doliu, şi este în doliu pentru că acest oraş, odată înfloritor, centru politic al Moldovei, centrul naţional, literar, astăzi se vede cu totul scăzut; şi nu numai scăzut în importanţa sa politică, pe care acum nu mai poate să o aibă cum a avut-o, dară ameninţat chiar în esistenţa sa de oraş român. În Iaşi este o uliţă principale, uliţă mare, pe care sînt numai case mari şi frumoase; toate aceste case locuite odată de boieri, numai de români, astăzi sînt în mînele străinilor. Astfel cînd un bătrîn care ar şti ce a fost Iaşul odată, ce mişcare, ce viaţă era într-însul, ar veni şi l-ar vedea după mai mult timp acum, nu l-ar mai cunoaşte.

Negreşit, domnilor, că Iaşul nu poate de acum să mai fie ce a fost, el nu poate să mai fie un centru politic, dară trebuie să continue de a fi un centru de mişcare naţionale, un centru intelectuale, un centru mare industriale. Cînd Turinul a contenit de a mai fi capitala Italiei, i s-au dat

* Poliţă.

ca compensaţiune şcoale mari, stabilimente industriale mari, şi s-a lăsat ca el să fie reşedinţa a mai multor societăţi însemnate anonime.

Ce voim şi noi astăzi să dăm mai cu seamă Iaşului? O şcoală mare industriale, o şcoală care, după cum a zis foarte bine domnul Ionescu, să dea pînea de toate zilele nu numai societăţii Iaşului, dară societăţii ţărei întregi.

La espoziţiunea din Viena încătro te întorceai vedeai: colo un palat industrial al oraşului Nürnberg, colo un palat de machine al oraşului Göttingen, colo o fermă model din alt loc etc. Ce voim şi noi să facem pentru Iaşi? Iată ce voim să facem: să înfiinţăm şcoale reale cari să formeze generaţiuni mai bune, generaţiuni cari să nu alerge numai după posturi, aşa cum vedem acum de vreo trei zile la uşa noastră o populaţiune, un public întreg care aşteaptă, ştiţi pentru ce? Pentru un post vacant de membru la Curtea de compturi. *(Aplauze, ilaritate.)* Apoi, domnilor, iată pentru ce noi voim ca în oraşul Iaşi să se înfiinţeze o clasă de industriali de unde să se poată răspîndi lumina peste toată România; căci nu e cestiune numai de interesul Iaşilor, ci de [al] întregei Românie, ca să se înfiinţeze o asemenea şcoală în Iaşi după poziţiunea ce o are Iaşii. Iaşul nu este mai departe decît 15 kilometri de hotarul Basarabiei şi 70 kilometri de hotarul Bucovinei, şi prin urmare acea şcoală fiind înfiinţată în Iaşi va răspîndi razele binefăcătoare şi peste hotarele României.

Aşadară, nu e vorba aci nici de Unire, nici de dezunire, ci de a se rădica un oraş care astăzi este cu desăvîrşire căzut, şi numai din acest punct de vedere ar trebui să ne punem pe un tărîm practic şi să hotărîm ca banii aceştia să se întrebuinţeze pentru nişte lucrări adevărat folositoare, nu numai Iaşului, ci, pot zice, României întregi. Cînd a fost vorba de canalizare[a] rîului Dîmboviţa din Bucureşti, ştiu că nu s-a ridicat nici unul contra acestei lucrări folositoare [8]. Ei bine, pentru ce aţi refuza acum Iaşului, către care sînteţi deja angajaţi prin votul Constituantei, de a canaliza apşoara care infecta aşa de rău o mare parte a acestui oraş?

Dară ce mai cer unii din noi? Pe lîngă ceea ce ar trebui să se cheltuiască din acest milion pentru alte necesităţi de îmbunătăţire a Iaşului, să se afecteze din acest milion o sumă şi pentru mitropolia de acolo, care este în ruină şi pentru care la anul 1828 chiar împăratul Rusiei a dat clopotele acelei catedrale. Vedeţi că chiar şi străini au dat ajutor acestei catedrale, şi noi astăzi să o lăsăm să mai stea încă în ruină!

Şi apoi, domnilor, aci este vorba de un milion de lei vechi sau trei sute treizeci şi cîteva mii lei noui. Dară dumneavoastră aţi dat 400 000 lei pentru expoziţiunea de la Viena şi nu veţi fi dispuşi să daţi Iaşului trei sute de mii pentru a se face îmbunătăţiri morale şi materiale, atît de folositoare pentru ţara întreagă! Este trebuinţă de o şcoală, domnilor, este trebuinţă ca zidirea metropoliei să facem să înceteze odată de a mai fi o ruşine naţionale [9]. Apoi vine canalizarea, care este una din condiţiunile cele mai neapărate ale salubrităţei publice de acolo. Aşadară, iată ce cerem noi de la dumneavoastră, Cameră conservatoare, vă cerem: şcoală, biserică şi canalizare, şi oriunde va fi nevoie de asemenea lucrări trebuie să le dăm. De aceea vă rog, domnilor, deputaţi, să votaţi propunerea care este în projectul de lege împreună cu amendamentul domnului Filipescu [10].

Constestă votarea amendamentului depus de A. Catargiu [11].

Domnule preşedinte, îmi permit a trage atenţiunea dumneavoastră asupra unui articol din regulament, rămînînd în urmă ca dumneavoastră să hotăriţi ce veţi găsi de cuviinţă şi ce veţi crede că este drept.

După opiniunea mea, întemeiată pe regulament, majoritatea se numește jumătate plus unul din numărul total al votanților. Împărțiți acum 81, și veți vedea că avem 40 și jumătate ; mai adăogați unul și veți avea 41 și jumătate, ceea ce este cu neputință, pentru că un deputat nu se poate desface în două [12].

„Monitor", 1873, nr. 273, p. 2 363, col. 2—5 ; p. 2 364, col. 1—2.

NOTE

[1] Vezi partea a II-a a volumului, p. 67 și urm.

[2] Petru Mavrogheni.

[3] Discuția s-a închis după ce proiectul a fost primit cu 51 de voturi pentru și 39 împotrivă.

[4] G. Brătianu spusese că proiectul „nu este în armonie cu situațiunea financiară a țării".

[5] Proiectul de lege privind punerea în aplicare a votului Constituantei prin care se acordau Iașilor 10 milioane de lei. Banii urmau a se da începînd cu 1 ianuarie 1874.

[6] G. Manu propusese să se suprime cuvintele din articolul 2 care prevedeau ca plata să se facă „cu începere de la 1 ianuarie 1874".

[7] Manolache Costache ceruse ca articolul 3, care stipula distribuția fondului rezultat din dobînzi pentru lucrări de salubritate și canalizare a Bahluiului și Cacainei, înființarea unui institut și apoi a unui muzeu industrial, să se voteze după ce avea să se stabilească fondul din care urma să se plătească subvenția.

[8] Vezi partea I a volumului, p. 64 și urm.

[9] Mitropolia din Iași fusese refăcută după incendiul din 1787 de mitropolitul Iacov Stamati (cf. M. Kogălniceanu, *Bărbați însemnați ai bisericii românilor*, în „România literară", 1855, p. 59). A ars din nou în 1827. Noua construcție, datorată arh. Freiwald, a fost ridicată în vremea mitropolitului Veniamin Costache, în 1833—1839, după un plan pe care „Gazeta de Moldavia" din 27 mai 1857 îl considera „de tot smintit". Curînd după tîrnosire i-au căzut bolțile și a ajuns o ruină. Restaurată de arh Al. Orăscu și pictată de G. Tattarescu în 1881—1886. Vezi bibliografia asupra ei la N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 456 și urm.

[10] Amendamentul lui G. Filipescu : „Se va întrebuința pînă la săvîrșirea reedificării catedralei metropolitane din Iași din dobînda capitalului întreg cîte 30 000 lei noi anual. Pînă la începerea acestei reedificări subvențiunea de mai sus se va capitaliza".

O comisie formată din mitropolitul Moldovei, primarul Iașilor, președintele Curții de apel și președintele consiliului general urma să controleze întrebuințarea subvenției.

Amendamentul a fost respins.

[11] A. Catargiu propusese un amendament ca din dobînzi să se constituie un fond pentru construirea cazarmei de la Copou, sub supravegherea comandantului diviziei militare. Amendamentul a fost primit cu 41 de voturi pentru și 40 împotrivă.

[12] Președintele i-a demonstrat că e totuși majoritar conform regulamentului : „De două ori 40 face 80, plus unul, face 81 : cîți au fost votanți ; în vreme ce de două ori 41 ar face 82, plus unul ar fi 83, cu doi mai mult decît numărul votanților".

Proiectul a fost primit cu 47 de voturi pentru și 34 împotrivă.

Asupra alegerii a doi membri la Curtea de conturi *

Domnule președinte [1], dreptul Camerei de a alege pe candidați de membri la Curtea de compturi e necontestat și nu voi veni eu să-l tăgăduiesc. Dară sînt silit să chem luarea-aminte a domniilor-voastre asupra unor dispoziții din lege cari ne-ar îndreptăți pe noi să rugăm pe guvern

* Ședința din 13 decembrie 1873.

ca, dacă crede de cuviinţă, să viu să fac un act de dreptate împreună negreşit cu Camera.

Legea Curţei de compturi de la 1863 hotărăşte pe timp de zece ani nişte condiţiuni de admisibilitate pentru membrii de la acea curte [2]. Pentru ce o face aceasta? Pentru că presupune legislatoarele că în zece ani se vor forma oameni apţi şi speciali pentru Curtea de compturi.

Eu cred că în aceşti zece ani cari au trecut s-au format oameni; şi este şi un act de dreptate care militează în favoarea acestor oameni. Sînt persoane foarte onorabile cari se înfăţişează pretutindeni şi reclamă concursul nostru. Pe de altă parte rezultatul votului va fi că vom vedea o mulţime de nume ieşind din urnă, care nu ştiu daca la întîia votare vor întruni majoritatea absolută. În acelaşi timp vedem că sînt la Curtea de compturi un număr de oameni cari poartă toată greutatea asupra lor şi care pînă astăzi nu au avut nici o înaintare.

Eu, domnilor, cred că în puterea legii existentă acestor * impiegaţi ar putea să ceară înaintare, voi să vorbesc despre referendarii de la Curtea de compturi. Referendarii Curţei de compturi lucrează de sînt 10, 7 şi 5 ani şi cred că mai bine am face să alegem dintre dînşii, cari mai bine deprinşi cu acest serviciu vor contribui mai mult la cercetarea socotelelor, mai curînd şi mai exact, decît introducînd în acest corp nişte persoane cu totul străine de această materie [3].

„Monitor", 1873, nr. 274, p. 2 370, col. 1.

* Citeşte: *aceşti.*

NOTE

[1] Dimitrie Ghica.

[2] *Legea despre admisibilitatea şi înaintarea în funcţiile judecătoreşti* din 4 decembrie 1864 (sic!) cerea ca postulanţii să fie români, fără cazier, cei cu titluri ştiinţifice străine să le asimileze în prealabil în universităţile din ţară; pentru preşedinte vîrsta minimă era de 35 de ani; membri supleanţi, procurori, 30 de ani; substituţi şi grefieri, 25 de ani. Preşedintele de tribunal judeţean trebuia să aibă minimum 27 de ani, iar membrii, supleanţii, procurorii şi grefierii din acelaşi locuri, 25 de ani (cf. I. M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 765 şi urm.).

[3] Au fost aleşi C. Arion cu 40 de voturi şi Iordache Ganea cu 35 de voturi.

Depune un amendament la legea penală şi încearcă să-l dezvolte *

Am cerut întîi cuvîntul pentru regulament [1], şi acum contra închiderii discuţiunei, şi cer să binevoiţi a nu aproba închiderea discuţiunei, tocmai pentru respectul regulamentului. Dumneavoastră aţi văzut ce s-a întîmplat: după regulament, în timpul discuţiunii, fiecare deputat are dreptul să înfăţişeze un amendament, şi amendamentele cele bune, după opiniunea mea, nu se pot înfăţişa decît tocmai în mijlocul discuţiunii, căci atunci se luminează mai bine conştiinţa noastră.

* Şedinţa din 18 decembrie 1873.

Amendamentul odată propus, autorul are dreptul să-l sprijine şi pe urmă, pentru a se putea trămite la comisiune, se întreabă dacă sînt cinci cari-l susţin; apoi comisiunea se pronunţă dacă-l primeşte sau îl combate. Eu am avut fericirea rară şi regulamentară ca să văd pe comisiune că vine şi combate amendamentul meu [2] fără ca eu să deschid gura şi să zic un cuvînt şi fără să fi avut fericirea, de aceea am zis fericirea, să găsesc 5 deputaţi cari să-l susţină. Iată-mă dară bătut fără mai întîi să fi mers la resbel.

De aceea vă rog, domnilor, faceţi un act de dreptate şi permiteţi-mi şi mie să zic duoă cuvinte în această cestiune, cu atît mai mult cu cît eu în tot cursul acestei lungi şi mari discuţiuni nu v-am obosit pacienţa prin luarea cuvîntului; şi de aceea vă rog să nu închideţi discuţiunea şi să-mi acordaţi şi mie un cuart de oră spre a vorbi în această importantă lege.

Împotriva închiderii discuţiei.

Domnilor deputaţi, Camera a avut buna-voinţă cînd am cerut să nu se închidă discuţiunea să învoiască continuarea discuţiunii, tocmai ca să-mi permită şi mie să-mi dezvolt amendamentul meu. Înaintea mea a fost în drept domnul N. Ionescu să vorbească; dară cred că, după ce aţi avut atîta pacienţă, veţi binevoi a avea şi pentru mine ca să dezvolt şi eu amendamentul meu, asigurîndu-vă că voi fi foarte scurt [3].

„Monitor", 1874, nr. 2, p. 8, col. 3, 5; p. 9, col. 4.

NOTE

[1] Replica lui K. îl iritase pe preşedintele şedinţei, Dimitrie Ghica; el îi citise articolul 30 din regulamentul de funcţionare a Adunării, care impunea ca orice deputat să ceară, în prealabil sau în şedinţa respectivă, cuvîntul de la preşedinte. Acesta urma să alterneze pe cei care vorbeau pentru cu cei care se pronunţau împotriva unui proiect. Rîndul lui K. era „foarte departe" şi prin urmare nu-i putea da cuvîntul sărind peste alţi vorbitori înscrişi.

[2] La articolul 47 care prevedea: „Pentru delicte de presă sînt răspunzători autorul cînd este cunoscut sau cînd se dovedeşte, iară în lipsa lui girantul, editorul" (cf. proiectul de lege, în „Monitor", 1873, p. 2 380), K. ceruse să se suprime cuvintele „sau cînd se dovedeşte".

[3] Amendamentul lui K. a fost respins.

Intervenţie privind administraţia căilor ferate *

Domnilor, interpelaţiunea [1] făcută de onor. dómn Ventura priveşte linia drumurilor de fer Roman—Piteşti, iară nu linia Lemberg—Cernăuţi—Iaşi, şi prin urmare nu voi zice nimic spre apărarea acestei linie, a cării administraţiune este confiată ** unui comitet dirigent, compus de români, şi din care am şi eu onoare a face parte.

Nu mă voi rosti deloc în privinţa împregiurărilor arătate de domnul Ventura, la care a răspuns într-un mod îndestulător onor. domn ministru al lucrărilor publice; dară socotesc că trebuie ca rezultat să dăm ţărei un profit din această interpelare şi cred că vom putea ajunge la un ase-

* Şedinţa din 11 ianuarie 1874.

** Încredinţată, din fr. *confier*.

menea scop cînd vom atrage luarea-aminte a guvernului şi a Camerei asupra unor cazuri mai importanţi decît acele plîngeri zilnice cari sînt nedespărţite de orice instituţiune la început.

Trebuie, domnilor, să căutăm a da drumurilor noastre de fer cel mai mare trafic, pentru ca să putem asigura un venit mai mare, spre a putea să scăpăm de milioanele acelea pe cari le plătim în tot anul. S-a făcut multe pentru înlesnirea mijloacelor de a asigura traficul, însă, după părerea mea, socotesc că nu s-a făcut încă destul.

Domnilor, în străinătate traficul internaţional sau traficul pe lungi linii are o tarifă cu desăvîrşire escepţionale, diferenţială şi minimă; productele noastre în ţară plătesc foarte mult pînă la graniţă la Iţcani, şi de acolo înainte productele noastre plătesc o tarifă foarte mică, încît comercianţii plătesc în ţară pînă la Iţcani, pot a zice, mai atît cît plătesc în urmă de la Iţcani pînă la Breslau. Trebuie dară, domnilor, ca noi, în privinţa grînelor noastre, să lucrăm necontenit spre a înlesni exportaţiunea prin reducerea tarifelor, care în adevăr anul trecut şi anul acesta, recunosc, că s-au mai redus, dară tot mai avem încă ceva de făcut în privinţa înlesnirei traficului de exportaţiune, cît şi în aceea a importaţiunii. Căci vedeţi, domnilor, ce se întîmplă astăzi? Marfa din afară ce vine pe linia noastră Lemberg—Cernăuţi—Iaşi, putem să o trămitem pînă la oarecare distanţă mică în întrul ţărei, însă nu putem susţine concurenţa ca s-o trămitem ceva mai departe, la Brăila, şi cu atît mai puţin la Bucureşti, de esemplu, din cauză că pe linia Cronstadt * tarifa este cu desăvîrşire mică, încît unui comerciant care trămite marfă din Viena îi vine mai bine s-o aducă de la Cronstadt cu care în Bucureşti decît pe la Iţcani, din cauză că pe acolo tarifa este prea mare. De aceea, domnilor, cred că ar trebui să facem ceva pentru scăderea tarifelor pe linia Roman—Piteşti, şi pot zice şi pe linia Giurgiu; fiindcă, deşi în adevăr s-a făcut oarecare scădere, cu toate acestea mai sînt articole cari ar mai trebui scăzute, precum este, de exemplu, sarea, care trebuie să iasă nu numai pe la punctele Dunărei, dară şi pe la Iţcani. Sarea, ca să meargă astăzi pe la Iţcani, plăteşte pe linia Mărăşeşti—Roman o tarifă mai mare decît, bunăoară, pe linia Mărăşeşti—Brăila şi Galaţi, ceea ce face o mare îngrămădeală de marfă pe la toate garele, numai pentru exportaţiunea în sus, pe cînd aceasta nu esistă deloc şi pentru importul din străinătate; vagoanele noastre de la Iţcani se întorc mai totdeauna deşerte; de la Iţcani în jos, din contra, se duc totdeauna pline şi merg chiar în străinătate acelea vagoane.

Aşadară, trebuie să ne ocupăm cu totul ca să înlesnim cît se poate venirea mărfurilor străine pe liniile române, şi să nu meargă la Cronstadt şi de aci la Bucureşti.

Mai sînt şi alte cazuri cari împedică sporirea veniturilor noastre. Aceste cazuri sînt mici, dară, cum se zice, pîrîurile fac rîurile mari. Una din aceste cauze este şi o nedreptate ce se face cu legea timbrului [2]. S-a comis o greşeală la facerea acestei legi: fiecare factură, cît de mică, se plăteşte cu un franc. Închipuiţi-vă dacă cu această taxă este cu putinţă să se trămită pe drumurile ferate tocmai acele mărfuri mici cari la fine dau veniturile mari; este peste putinţă să se trămită struguri, găini, ouă, brînză şi alte articole mici. În Austria, cînd este vorba de objecte de acestea mici, se plătesc numai 5 creuţari, şi la noi un franc. Aceste articole, vă pot asigura, se traduc în sutimi de mii de franci mai puţin în venitul

* Braşov.

drumului de fer. În adevăr, în noul project de lege pentru modificarea legii timbrului, acest caz este observat şi rog pe Cameră să se ocupe de această lege şi să îndrepte răul, căci faptul este mic, dară în realitate sume însemnate se sustrag de la liniile ferate.

Mai este încă un caz, căruia domnul ministru de interne poate să-i pună sfîrşit. Acest rău este abuzul care se face cu jugăritul. Domnilor, sînt comune cari au făcut toate chipurile ca să dobîndească garele cît mai aproape de oraş; şi în multe localităţi garele s-au făcut chiar în întrul oraşului. Cînd se aduc mărfurile de la gară şi din oraş la gară, în unele comune garele se consideră ca afară din raza oraşului şi s-a impus o taxă destul de mare pentru mărfuri. Astfel la Iaşi, pentru un colet care nu se poate purta de un om în spate, se plăteşte duoi franci şi jumătate. Nimeni nu poate merge cu o birje sau o căruţă cu un colet fără să plătească de la un franc pînă la trei. Vedeţi cît se împedică trimiterea pe liniele ferate a mărfurilor mici, cari dau tocmai cîtimele cele mari la finele anului. În privinţa acestui caz care este de foarte mare importanţă, îmi permit să atrag toată serioasa atenţiune a guvernului.

Domnilor, acum mulţumesc domnului ministru [3] pentru explicaţiunile ce a dat în privinţa sporului foarte mare ce dă linia Cernăuţi—Iaşi. Pot asigura că din ziua cînd se va deschide linia Iaşi—Ungheni nu vor trece mulţi ani şi noi nu vom mai plăti nici un ban pentru garanţie. Este foarte regretabil că nu s-a pus destulă stăruinţă la această linie să se termine cît mai curînd, căci din ziua cînd se va deschide acea linie nu vor mai fi sume de plată din partea statului, pentru că Odesa importă atît în Europa şi Europa atîta în Odesa, încît două sau trei drumuri vor fi hrănite de comerciul internaţional ce se face între Odesa şi Europa; şi linia noastră Iţcani—Iaşi şi altele vor produce îndestul [4].

„Monitor". 1874, nr. 13, p. 66, col. 1—2.

NOTE

[1] Gr. Ventura interpelase în legătură cu rentabilitatea exploatării căilor ferate; el discutase deficitul de pe linia Offenheim, insuficienţa materialului rulant („mişcător"), lipsa de amenajări feroviare la Brăila şi Galaţi, tarifele exagerate.

[2] Vezi legea timbrului din 1872, modificată în 1874, în „Monitor", 1874, nr. 121, p. 672 şi urm.

[3] George Gr. Cantacuzino.

[4] S-a închis discuţia.

Asupra dreptului guvernului de a păstra tăcerea în unele probleme de politică externă *

Domnilor, onor. domn M. Costachi [1] socoteşte că a pus cestiunea pe adevăratul ei tărîm. Domnia-sa a zis că Adunarea nu poate să oprească pe un deputat de a-şi dezvolta interpelarea. Acesta este un drept incontestabil al fiecăruia. Negreşit că fiecare deputat în patriotismul său,

* Şedinţa din 12 ianuarie 1874.

cum el îl înţelege, trebuie să-şi drămuiască cuvintele; şi rămîne majorităţii cu ocaziunea aceasta, cum a zis domnul ministru preşedinte [2], să vină şi să exprime încrederea. Ea poate să zică: dispensez pe minister de a răspunde; sau să zică: aprobăm cuvintele ministrului cînd ne spune că nu are nimica de zis şi trecem la ordinea zilei. A se zice însă că s-a tratat această cestiune cu ocaziunea răspunsului la discursul tronului, aceasta nu este regulamentar, pentru că dumneavoastră ştiţi că cu ocaziunea răspunsului la discursul tronului nu se discută cestiuni cari seamănă a implica responsabilitatea ministerului cu datoriele de devotament şi de mare politeţă ce se cuvine domnitorului cînd se votează o adresă. Ministerul ne-a zis atunci că cu altă ocaziune veţi avea tot timpul să interpelaţi pe minister şi să-i cereţi explicări asupra fiecărui punct. Prin urmare, nu se poate nimeni pune în dosul discuţiunilor ce s-au urmat cu ocaziunea votării răspunsului [3] la discursul tronului.

Domnilor, în cestiuni ca aceasta ministerul totdeauna este în drept să zică: Domnilor, interesul ţărei cere ca să nu răspundem. Totdeauna are acest drept şi Camera vine apoi şi-şi dă votul său de încredere sau de neîncredere.

Cît pentru mine unul, declar că atunci cînd ministerul va veni şi va zice: Domnilor, nu putem să răspundem, nu voi stărui să răspunză; voi zice însă ministeriului că el asumează toată răspunderea situaţiunii ce-şi face. Nu putem noi, domnilor, permiteţi-mi expresiunea, să deschidem cu sila gura miniştrilor. Miniştrii au totdeauna dreptul să vorbească sau să nu vorbească; cînd vor socoti că binele ţărei cere ca să nu vorbească, miniştrii nu vor vorbi.

Iată cestiunea cum trebuie a fi pusă. Dară socotesc că nu putem împedica pe domnul Ionescu de a cere lămuriri în privinţa politicei din afară, cu atît mai mult cînd vedem că toată presa europeană şi din ţară şi din străinătate...

Domnul A. Catargiu: Ovreiască!

Presa neovreiască, oficioasă, necontenit tratează cestiunea situaţiunii ţărei noastre. Cînd vedem că această cestiune o tratează şi „Le Mémorial Diplomatique" care nu este jurnal ovreiesc, şi „Allgemeine Zeitung" care nu este ovreiască, şi „L'Italie" şi altele; ei bine, vom veni şi noi, vom discuta cestiunea şi ne vom arăta părerea. *(Aplauze.)* Prin urmare, domnilor, domnul Ionescu nu poate fi împedicat în dreptul său de a vorbi. Rămîne însă guvernului apoi de a răspunde sau nu, dupe cum va crede că este în interesul ţărei [4].

„Monitor", 1874, nr. 14, p. 70, col. 5 — p. 71, col. 1.

NOTE

[1] Nicolae Ionescu îl interpelase pe ministrul de externe asupra politicii externe a ţării. Acesta refuzase să răspundă declarînd că îşi exprimase opiniile în discuţiile care au urmat prezentării mesajului tronului (vezi supra p. 315) şi nu mai avea nimic de adăugat. În această situaţie, preşedintele şedinţei, C. Nanu, şi preşedintele Consiliului de Miniştri, L. Catargiu, considerau neavenită interpelarea lui N. Ionescu.

Manolache Costache Iepureanu aprecia drept hazardată poziţia guvernului cînd cerea Camerei: „Închideţi gura deputatului interpelator pentru că discuţiunea poate fi prejudiciabile intereselor ţării". În primul rînd, observase M. Costache, nu se ştia dacă N. Ionescu nu va atinge şi alte aspecte care nu fuseseră dezbătute cu prilejul prezentării mesajului tronului sau a răspunsului Camerei. Apoi dreptul de interpelare, conform Constituţiei, trebuia să rămînă „sacru", „intact". Cît priveşte prudenţa care se impunea deopotrivă interpelantului şi ministrului de

externe — aceasta rămînea o problemă deschisă. Avertizat de ministrul de externe care invitase la prudenţă, N. Ionescu cu siguranţă avea să se dovedească cumpătat în interpelare; rămînea apoi la latitudinea ministrului de externe să declare că nu are ce răspunde, întrucit şi exprimase punctul de vedere în discuţiile anterioare privind politica externă a ţării. Camera nu putea, prin urmare, decît să-l invite pe N. Ionescu să renunţe la interpelare sau s-o amîne. Nu putea fi însă silit să şi-o retragă, căci ar fi însemnat violarea dreptului său de parlamentar, încheiase M. Costache.

[2] Lascăr Catargiu.

[3] Vezi supra p. 310.

[4] Nicolae Ionescu şi-a dezvoltat interpelarea, care era o suită de întrebări adresate ministrului de externe formulate astfel: „[...] este oportun, [...] este politic, [...] este patriotic ca să agiteze prin notele sale, prin jurnalele care sînt, notorialmente, sub patronajul său, prin agenţii care-i trimite în străinătate, să agiteze cestiunea independenţei absolute a României?"

În speţă N. I. reproşa trimiterea lui Constantin Exarcu în calitate de agent diplomatic la Roma, după ce lucrase în birourile foii „Pressa", patronată de Vasile Boerescu, ministrul de externe, ca să caute documente în arhivele italiene cu privire la independenţa noastră. N. I. observase sentenţios că nu prin „exhumaţiuni arheologice" avem să căpătăm independenţa. El imputase apoi guvernului conservator aflat la cîrma ţării de trei ani că nu publicase în tot acest răstimp nici o corespondenţă diplomatică.

În cele din urmă, la propunerea lui Gr. Balş, s-a trecut la ordinea zilei, după ce Camera şi-a exprimat încrederea în guvern.

Discurs privitor la situaţia industrială a României *

Domnilor, dacă vom lua în mînă procesele-verbali de sesiuni întregi, vom vedea că s-a discutat şi s-a votat tot felul de cestiuni, fără ca o singură dată să se vorbească şi să se voteze ceva şi pentru ceea ce pretutindenea aiurea face bogăţia unei ţări, pentru industrie. S-au votat sute de mii de franci pentru expoziţiuni de industrie, fără ca în ţara noastră să fie industrie. Douăzeci de fabrice cari sînt înfiinţate prin iniţiativa şi ruinarea unor nebuni, a acelora cari, în loc să dea capitalul cu camătă de cîte 4 şi 5, l-au pus în fabrice, şi între aceşti nebuni sînt şi eu unul; aceste douăzeci de fabrice stau închise, şi noi plătim astăzi cîte 3 şi 4 sute de galbeni unui servitor ca să nu cadă în ruină clădirile, şi plătim şi contribuţiuni pentru o industrie care nu funcţionează. Voi avea onoare să vă dau dovezi despre aceasta cu altă ocaziune.

Domnilor, de mai mulţi ani a venit o propunere pentru încuragiarea instituirei în ţară a unei fabrice de hîrtie [1]. Socotesc că, odată ce discuţiunea este pusă aci, trebuie fiecare să venim cu luminele noastre spre a face ca acel început de industrie, care se recunoaşte ca un lucru atît de necesariu pentru ţară, să existe în realitate şi într-un chip practic. Este pozitiv că cele arătate de domnul Ionescu [2], precum şi objecţiunile făcute de domnul Aninoşanu [3] trebuie să fie luate în serioasă consideraţiune. Este pozitiv că fabrica trebuie să fie făcută astfel încît să cîştige nu numai fabricantul, ci să cîştige şi ţara; pentru că sînt fabrice şi fabrice, şi trebuie să luăm măsuri ca aceasta să fie o fabrică care să dea statului hîrtia trebuitoare şi în condiţiuni bune. Ceea ce nu voi eu, şi rog şi pe domnul Iepureanu [4] să revină, este ca să nu dăm acum o bilă neagră. Mai bine să amînăm două sau trei zile această cestiune, ca să o discutăm matur şi să facem odată ca şi în ţara aceasta să se nască o industrie, fără care agricultura noastră nu ne mai poate fi astăzi de ajuns.

* Şedinţa din 14 ianuarie 1874.

Domnul Manolache Costachi, care este mare proprietar şi industrial, ştie foarte bine că în ziua de astăzi cine face numai grîu şi porumb pe moşia sa nu o duce departe, şi că numai acela prosperă cu moşia care aduce în ajutorul agriculturei sale şi industria agricolă. Astăzi mai mult industria agricolă susţine pe proprietar. Ceea ce face un proprietar inteliginte cu industria agricolă pentru agricultură trebuie să facă şi ţara pentru sine, pentru că nu mai putem merge înainte. Este peste putinţă ca ţara aceasta să meargă înainte numai cu grîu şi porumb, pentru că trebuie să ne rugăm la Dumnezeu să fie secetă în alte părţi pentru ca să putem vinde cu preţ grîul şi porumbul nostru. Iată pentru ce se deşeartă punga noastră, şi cînd se deşeartă punga proprietarilor se deşeartă şi a ţărei. Chiar naţiunile cele mari cari au pus principiul liberului schimb, principiu fatal pentru naţiunile cele mici şi tinere, chiar acelea au înţeles că fiecare ţară trebuie să aibă o sistemă de economie naţionale. Noi vedem că în Germania, care se luptă cu Francia şi Englitera pe calea industriei, acolo economiştii cei mari predică sistema economiei naţionale, şi chiar partizanii liberului schimb cu încetul încep a reveni.

Domnilor, este spectacolul cel mai dureros pentru această ţară ca ea să trămită peile cu preţuri de nimic peste graniţă şi să le cumpere apoi lucrate cu preţuri foarte mari, cînd ele s-ar putea fabrica în ţară; ca să trămită inul şi cînepa pe un preţ neînsemnat şi să cumpărăm pînza foarte scump. Este dureros cînd avem patru fabrice de postav în ţară [5]: fabrica lui Băleanu, a lui Grădişteanu, a lui Simu şi a mea, cu care am consumat tot ce am avut, chiar zestrea femeiei mele, averea surorilor, este dureros să vedem că se aduce postav străin ca să se îmbrace miliţienii. Trebuie dară să ne ocupăm serios de această cestiune. Strigăm necontenit că comerciul şi industria se duce, dară ce protecţiune s-a dat industriei, comerciului nostru? Avem Ministerul Agriculturei, Comerciului şi Lucrărilor Publice; căutaţi în cancelaria sa şi nu ştiu dacă se va găsi trei dosare cari să se ocupe de aceste mari cestiuni, cari în toate ţările sînt preocupaţiunea principale, pentru că astăzi comerciul şi industria este preocupaţiunea principale peste tot locul.

Rog dară pe domnul Manolache Costachi... să nu voteze contra, ci să ne punem cu toţii să îndreptăm.

A căzut fabrica lui Asaki [6]..., dară ce nu a căzut în această ţară?

O voce: A fost făcută în condiţiuni rele.

Dè ispita* şi ruina lui Asaki, a omului care s-a ruinat cu această fabrică, trebuie să ne folosim cu toţii ca să nu peardă nici oamenii, nici ţara. Dară care ar fi folosul pentru ţară cînd am crea o asemenea industrie? Am da populaţiunii mijloacele ca în loc să meargă iarna la cîrcimă, astăzi cînd lipsindu-le porumbul şi grîul să duc la cîrciumari şi la arendaşi să se împrumute, ar merge la fabrică şi ar lucra. Am văzut în Moldova ţărani cari pentru o kilă de porumb, în timpul lipsei de la 1865 şi '66, şi-au angajat munca pe zece ani, şi astăzi, în anul 1874, încă nu sînt plătiţi de dobînda acelui porumb.

Aşadară, cînd ni se prezintă o mică ocaziune, să ne ocupăm şi de industria şi comerciul ţărei şi să ne punem ca să facem un lucru practic şi folositor pentru ţară. Eu cred că am găsi mijlocul să ajungem la acest rezultat adoptînd amendamentul domnului Aninoşanu ca principiu. Ce

* Experienţa.

zice acel amendament? Zice ca fabrica să fie îndestulătoare, să dea toată hîrtia. Dară acum se zice că acesta este rău principiu. Cine zice ba? Aplicarea principiului cine să o facă? Să facă ministerul un caiet de însărcinări...

O voce: Trebuie să-l vedem şi noi.

Apoi bine, domnilor, dumneavoastră aţi dat drept ministrului să facă caiet de însărcinări pentru drumul de fer, şi nu îi veţi da dreptul acesta pentru fabrica de hîrtie? Domnilor, aci e cestiunea de interesul vital al ţărei şi trebuie ca atenţiunea Camerei să fie îndreptată asupra resurselor de bogăţie ale ţărei, precum este industria naţională, fără de care nu poate esista nici o naţiune civilizată. Prin urmare, chiar dacă projectul acesta este defectuos, nu trebuie să-l respingem; şi mai ales domnul M. Costachi, care este un om foarte practic, care totdeauna a tins la buna stare materială, nu trebuie să-l respingă. Să ne unim cu toţii spre a amîna încă pe cîteva zile această cestiune, pentru ca să facem ceva practic. Dumneavoastră ştiţi că în 1865 s-a făcut un contract pentru a se înfiinţa 11 fabrice, ei bine, gîndiţi-vă ce era să fie dacă se înfiinţau acele fabrice, cîte mii de oameni nu se hrăneau dintr-însele. Mulţi strigă în contra monopolului tutunului, şi poate că au dreptate, dară ia ducă-se la fabrica de la Belvedere, să vadă cum 500 de fete de români cîştigă de la un franc şi jumătate pînă la duoi franci pe zi. Ce s-ar fi făcut aceste fete fără această fabrică, cînd astăzi îşi cîştigă hrana într-un mod onest şi demn? Ia închipuiţi-vă ce s-ar face ţara noastră cînd ar lipsi grîul şi porumbul. Înainte mai era o sferă de avuţie în creşterea vitelor, acum s-a transformat toate în agricultură. Ei bine, agricultura nu poate să acopere toate trebuinţele budgetului. Sîntem o naţiune şi o societate care ţinem să avem toate instituţiunile naţiunilor europene civilizate, şi apoi nu facem nimic ca să putem a ne ţine la înălţimea aceea. Noi, domnilor, în privinţa industriei naţionale trebuie să facem ca toate naţiunile, precum a făcut Veneţia în secolul de mijloc, precum a făcut Francia în timpul lui Colbert, cum a făcut Prusia şi Rusia, susţinînd industriele naţionale pînă cînd au putut prinde rădăcini. Şi eu, cu rizicul de a displace susţiitorilor sistemului liberului schimb, adică lasă să se facă, lasă să treacă, cari zic: ce-mi pasă mie dacă voi cumpăra hîrtia din Englitera, grîul din India, porumbul din America, destul numai ca să fie ieftin; eu cu rizicul de a displace acestei şcoale, voi susţine sistemul protecţiunii industriei naţionale, şi eu socotesc că naţiunea trebuie să se gîndească la viitor. Statul mai înainte de toate trebuie să fie bun gospodar, şi precum bunul gospodar caută pre cît se poate ca moşia să-i dea un venit mai mare, tot asemenea trebuie să facă şi statul. Cum, domnilor, cu mijloacele pe care le avem noi, să nu fim în stare să fabricăm zahărul, pînza, sticla, hîrtia? Să nu fabricăm noi chiar mătasea, noi cari avem duzi pînă şi pe creştetul munţilor? Noi am avut un comerciu de mătase în anii trecuţi foarte întins, şi fiindcă n-am luat nici o măsură de protecţiune rezultatul a fost că s-a discreditat comerciul, amestecîndu-se sămînţa noastră cu cea din Bulgaria şi puindu-se în loc de sămînţă adevărată sămînţă de mac, cînd din acest comerciu intra numai în Ţara Românească milioane. Prin urmare, să ne ocupăm serios cu această cestiune şi Dumnezeu ne va ajuta să izbutim. Îmi aduc aminte că eram copil cînd s-a deschis fabrica de hîrtie a lui Asachi la Petrodava, şi acest om care avea multe idei bune pusese dasupra inscripţiunea: *Fiie o miie.* Ar fi fost o miie, domnilor, dacă mulţi ar fi avut curagiul să facă ca acest nenorocit a cărui familie este în mizerie astăzi.

Rog dară pe domnul M. Costachi şi pe onorab. guvern să consimtă a ajurna * dezbaterea acestei legi, pentru ca să studiem mai bine cestiunea, ca să acordăm întreprinzătorului timpul necesariu ca să facă o fabrică în bune condiţiuni, căci periodul de trei ani este prea mic pentru a construi o fabrică care să lupte cu concurenţa străină şi să fabrice hîrtia trebuincioasă autorităţilor, şi în bune condiţiuni [7].

„Monitor", 1874, nr. 16, p. 81, col. 5 — p. 82, col. 2.

* A amîna, din fr. *ajourner.*

NOTE

[1] Se pornise de la discutarea proiectului de lege privind darea în antrepriză pe 12 ani a furnizării hîrtiei necesare statului. Avea prioritate ofertantul care se angaja să construiască în următorii ani o fabrică de hîrtie în ţară. Preţurile erau obligatorii pentru concesionari vreme de trei ani de la încheierea contractului. Materialele şi ustensilele fabricii erau scutite de vamă pe cei 12 ani ai contractului.

Din comisia Adunării făcuse parte şi K. A. Polizu Micşuneşti era raportor.

[2] N. Ionescu se pronunţase împotriva proiectului, considerînd că aşa se constituia un monopol.

[3] C. Aninoşanu ceruse să se precizeze termenul în care antreprenorul se angaja să construiască fabrica de hîrtie. În proiect trebuia astfel să se specifice că în primul an hîrtia urma să fie adusă din străinătate, dar apoi avea să fie furnizată de noua fabrică.

[4] Manolache Costache Iepureanu spusese că „proiectul nu prezintă destule elemente" care să permită Adunării angajarea unor sume însemnate (2—3 sute de mii de lei anual). Era necesar să se specifice capitalul trebuitor noii fabrici, ca şi garanţiile pe care le oferea o atare întreprindere. El se arătase extrem de reticent în legătură cu noua creaţie industrială şi venise la concluziile lui N. Ionescu, că se creează un monopol, şi încheiase astfel: „Nu s-a văzut nicăieri ca pe preţuri necunoscute, cari nu sînt fixate prin libera concurenţă, statul să se îngajeze de mai înainte pe un timp de 12 ani". În consecinţă declarase că va vota împotriva proiectului de lege.

[5] Pentru toate aceste aşezăminte industriale vezi G. Zane, *L'industrie roumaine au cours de la seconde moitié du XIX-e siècle*, Bucureşti, 1973, passim; mai vezi *Procesul domnului Grigore Băleanu cu statul pentru postavuri*, Bucureşti, 1870. D. Simu avusese o fabrică de pielărie la Văcăreşti, pe Dîmboviţa, care în 1864 era deja în inactivitate.

[6] Pentru fabrica lui Gh. Asachi vezi partea I a volumului, p. 390, nota 1.

[7] Dezbaterea a fost amînată peste trei zile.

În favoarea proiectului de lege care preconiza crearea unui fond de despăgubire a proprietarilor ale căror vite urmau să fie sacrificate pentru curmarea epizootiei *

Domnilor, şi eu mă unesc cu opiniunea domnului ministru [1] de a se lua legea în consideraţiune şi vă rog, tocmai ca un proprietar de moşie mărginaş cu localităţile din partea Rusiei, care mai cu seamă sînt supuse acestui rău, care este o cauză de mare sărăcie, să binevoiţi a admite legea de faţă, şi daca vom găsi de cuviinţă a-i aduce oarecari modificări, le vom introduce la articole; dară vă încredinţez, domnilor, că această lege este de mare importanţă pentru noi, căci, în adevăr, precum a zis domnul ministru, daca nu vom lua măsuri în contra epizootiei, vom fi

* Şedinţa din 17 ianuarie 1874.

expuși a perde un beneficiu, care la congresul ce s-a ținut anul trecut în străinătate pentru epizootie ni s-a dat de către Europa cu mare greutate, adică poziținea aceea pe care Rusia, cu toată influența sa, n-a putut s-o dobîndească și pentru care noi trebuie să fim recunoscători.

Vă rog dară, domnilor, să binevoiți a lua legea în considerație, căci altfel ne vom cauza nouă înșine un rău din cele mai mari [2].

Replică lui G. Manu [3].

Eu aș ruga pe domnul colonel Manu să binevoiască a asculta argumentele cu care mai mulți deputați, între cari sînt și eu, venim a arăta că amendamentul domniei-sale nu este nici practic, nici drept.

Domnilor, sînt rele de cari se resimte țara întreagă, sînt sarcine cari cad pe țara întreagă și prin urmare este cu drept ca țara întreagă să suporte acele sarcine, nu e drept ca numai unele județe să le suporte, pentru cuvîntul că acolo răul este mai local, ca acele județe să fie lovite cu toate sarcinele ce se cer pentru a stîrpi acel rău, care mai tîrziu, direct sau indirect, să resimte de țara întreagă. Spre exemplu, conservarea hotarelor României, cine trebuie să o facă? Desigur țara întreagă. Cînd d-a lungul unui rîu, cum bunăoară Prutul, se formează o gîrlă care amenință de a rupe din teritoriul României...

Domnul ministru de interne [4]: Ca la Măcărești.

Cine trebuie să caute mijloacele necesarie pentru poprirea acestui rău, dacă nu statul? Deputații din Moldova trebuie să știe că gîrla de la Măcărești amenința să rumpă 20 de comune, care era să rămînă în Rusia, și statul trebuie a se îngriji să preîntîmpine acest rău, iară nu județul Iași, precum asemenea nu trebuie a se însărcina să facă cordoanele pichetarilor un singur județ. Tot astfel și cu amendamentul domnului Manu s-ar lovi județele d-a lungul Prutului și județele din Basarabia, ca ele să păzească țara întreagă de răul epizootiei. A se primi amendamentul domnului Manu, ca numai județele bîntuite să dea un fond pentru aceasta, ar fi că acele județe limitrofe s-ar stoarce în sacrificie, și Teleormanul, spre exemplu, unde nu s-ar duce boala, căci ar fi păzită de Cahul și altele, ar ține neatinse fondurile sale. Cînd suma strînsă va ajunge la o cifră prea mare pentru trebuințele simțite, atunci va veni Camera și va zice: capitalul strîns este îndestulător acum pentru a asigura țara de epizootie, și va conteni a se mai percepe această dare de la județe și comune.

Acum pentru cuantumul sumei ce trebuie să dea județele și comunele, găsesc și eu că cifra de 2% este prea mare și că este destul ca ele să dea numai 1%, și dacă din practică se va vedea că este trebuință a se da mai mult, Adunarea va judeca.

Sînt însă unii din domnii deputați cari nu vor să se ia nici 1%, cari ar voi să se găsească poate un alt mijloc pentru aplicarea acestei legi, și aceasta pentru motivul că în perceperea acestor zecimi de la comune și județe are să se facă iară abuzuri. Dară temerea aceasta nu este nicidecum fondată, din citirea acestei legi fiecine s-a putut convinge că împlinirea acestor bani are să se facă de consiliele județiane și comunale, iară nu de la contribuabili direct, și astfel n-au să poată avea loc fraudele de cari unii se tem, sumele acestea au să se ia de la consilie după budgetele lor fixate și cunoscute.

Domnul G. Manu: După budgetele lor prezumate.

După budgetele lor foarte reale, și eu sînt, domnilor, ca legea aceasta să se facă cît mai practică, fiindcă știu cît este ea de trebuitoare țărei,

şi mă voi uni cu toate amendamentele cari vor tinde la aceasta, cu amendamentul domnului Manu însă nu mă pot uni, căci el nu este inspirat de sentimentul de dreptate şi echitate de care domnul Manu se inspiră întotdeauna în lucrările domniei-sale. Aceasta mă îndeamnă a ruga pe domnul Manu să retragă amendamentul ce a propus [5], căci încă o dată este parţial, loveşte numai în două, trei judeţe, asupra cărora voieşte să lase toată sarcina de a feri ţara întreagă de epizootie.

Insistă asupra necesităţii unor măsuri cît mai severe pentru preîntîmpinarea epizootiei.

Domnilor, este necontestabil că şi în alte ţări, cum de esemplu în Belgia, singura măsură eficace pentru stîrpirea răului s-a găsit în uciderea vitelor, căci boala aceasta, pe care o cunosc de aproape, fiindcă şi eu am fost victima pagubei ce o asemenea boală aduce la aceia cari cresc vite, această boală este atît de grabnică şi de năpraznică, încît singurul chip de a-i veni înainte este în multe cazuri de a sacrifica vitele. Sînt dară cazuri unde trebuie neapărat să se ucidă toată turma lovită de boală. Totodată însă zic că nu trebuie să procedem cu uşurinţă, şi, precum a zis foarte bine domnul Văsescu, acest mijloc trebuie să fie considerat ca o măsură ultimă, extremă. În locurile largi, vaste, chiar de ar fi vite multe, totuşi, ivindu-se boala, nu ar fi bine ca să se ucidă, fiindcă, după regulele pentru combaterea epizootiei, chiar în timpul domnitorului Michail Sturza [6], cînd aceste măsuri erau foarte riguroase, totuşi nu se ucidea toate vitele pe dată; să trimitea chiar armată pentru paza carantinelor ce se înfiinţau, şi cînd acela care ar fi călcat dispoziţiunile luate de guvern pentru aşezarea carantinei nu se supunea, sentinela avea ordine ca să dea foc, şi daca sentinela nu dedea foc, atunci acel care a contravenit se trimitea la tribunalul criminale şi-şi lua pedeapsa cuvenită. Vedeţi, domnilor, numai prin nişte asemenea măsuri severe Moldova a putut păstra vitele sale.

Trebuie dară să adoptăm şi noi nişte măsuri draconiane pentru ca să putem păstra ţărei această avuţie. Cu toate acestea, şi eu sînt de opiniunea domnului Văsescu ca uciderea să se întrebuinţeze numai la o mare extremitate, mai cu seamă în acele cîmpii vaste unde vitele se pot subîmpărţi; acolo trebuie să fim mai circumspecţi; acolo trebuie să procedem cu mare băgare de seamă, căci în Moldova sînt cirezi de la 100 pînă la 500 capete de vite şi reprezintă o sumă de la 24 pînă la 30 mii galbeni, cu care ar fi foarte greu de a se dezdauna acei proprietari.

De aceea eu socotesc că ar fi bine ca onor. comitet să se întrunească din nou şi, avînd în vedere nişte asemenea cazuri, să caute a da o nouă redacţiune acestui articol, căci aşa precum el este redactat acum nu mi se pare tocmai bine nemerit.

Este de neapărată trebuinţă ca aceste comisiuni să fie organizate aşa încît să ofere toate garanţiele posibile, atît pentru stat, pentru ţară, cît şi pentru proprietarii de vite.

În principiu, eu primesc ca, îndată ce o vită se iveşte bolnavă, să se ucidă; uciderea colectivă însă a unei cirezi întregi nu o pot primi decît numai la cazuri extreme. De aceea eu propun şi rog pe onorab. membri ai comitetului să se întrunească din nou şi împreună cu domnul ministru să dea o altă redacţiune acelui articol în care se vorbeşte despre comisiuni [7].

Replică lui D. Văsescu [8].

Domnilor, cu părere de rău sînt în contra opiniunii domnului Văsescu şi vă voi arăta pentru ce.

Voiţi dumneavoastră să se cheltuiască o mulţime de bani pentru despăgubirea aceasta? Sau voiţi să se răspîndească boala cît se poate mai puţin şi să interesaţi pe proprietar ca el să fie cel întîi care să se teamă de boală, ştiind că are să-i aducă totdeauna oarecare pagubă? Alminterni, domnilor, în ziua cînd dumneavoastră veţi hotărî cum că pentru fiecare vită bănuită are să i se plătească preţul întreg, să fiţi siguri că se vor putea găsi proprietari de vite, şi mai ales dincolo de Milcov, unde sînt proprietari de vite fără să fie şi proprietari de imobile, cari cresc vitele nu pentru trebuinţele lor, ci pentru comerciu; ei bine, acei proprietari de vite vor preferi să-şi ducă vitele înaintea gloanţelor acestei comisiuni, decît, cum zicem noi moldovenii, să le ducă la Olmutz [9]; căci în adevăr, domnilor, cînd s-ar hotărî a se da despăgubirea întreagă, proprietarul se va îngriji foarte puţin de higiena vitelor sale şi ar face tocmai ca acei proprietari cari nu se inchietează * deloc cînd le arde casa, ştiind că este asigurată pe deplin. Dară dumneavoastră ştiţi că şi la aceste asigurări rămîne totdeauna o parte neasigurată, astfel că proprietarul să sufere oarecare pagubă. Fiţi dară cu atenţiune a nu da despăgubirea întreagă, fiindcă aşa este şi chiar drept. Am eu, de exemplu, un grajd cu 200 de vite, s-a bolnăvit dintr-însele 20, cari s-au şi ucis. Ei bine, dacă cele[l]alte 180 de vite nu s-ar omorî, credeţi dumneavoastră că ele ar scăpa de moartea ciumei? Nu, domnilor; din acele 180, ciuma îşi mai însemnase desigur încă alte o sută poate. Apoi, dacă este aşa, nu este adevărat oare că acel proprietar era destinat ca să sufere o perdere? Atunci, de ce să nu sufere perderea de care nu se putea scăpa, şi mai cu seamă că legea tot îi dă oarecare despăgubire? De aceea eu menţin ideea de a se plăti vita numai cu o treime din valoarea ei; şi apoi, domnilor, chiar cu acest preţ, proprietarul tot va putea ajunge la despăgubirea integrală, pentru că va stărui, va sprijini că vita lui, care făcea 10 galbeni, avea valoarea de 20, şi cu toată expertiza ce se va face, tot va putea să izbutească, în multe cazuri, de a pune vitelor ucise o valoare mai mare decît ceea ce aveau [10].

„Monitor", 1874, nr. 17, p. 93, col. 3, 5; nr. 18, p. 97, col. 5; p. 98, col. 2.

* Nu-şi fac griji, nu se preocupă, din fr. *s'inquiéter*.

NOTE

[1] După citirea proiectului de către raportorul E. Creţulescu, N. Blaremberg spusese că o atare lege va da naştere la abuzuri. Lascăr Catargiu, preşedintele Consiliului de Miniştri, îi replicase că putea face amendamente care să ofere toate garanţiile, dar insistase pentru luarea în consideraţie a proiectului.

[2] Proiectul a fost luat în consideraţie.

[3] G. Manu făcuse un amendament la articolul 1, care prevedea constituirea unui fond pentru despăgubirea proprietarilor din veniturile judeţene şi comunale de 2% anual. G. M. susţinea că atare impunere însemna un prejudiciu adus independenţei autorităţilor provinciale. El formulase astfel articolul 1: „Consiliele judeţene vor depune din veniturile lor anuale judeţene la casa de depuneri şi consemnaţiuni pe fiecare an un fond ce se va hotărî de dînsele pentru a servi la despăgubirea proprietarilor ale căror vite se vor omorî pentru mărginirea epizootiei ...".

[4] Lascăr Catargiu.

[5] Amendamentul lui G. Manu a fost respins.

[6] Pentru măsurile sanitare ale lui M. Sturdza vezi partea a II-a a volumului, p. 50, nota 6.

[7] Proiectul preconiza constituirea unor comisii judeţene (formate din prefect, preşedintele comitetului permanent, medicul primar de district, veterinarul districtului şi primarul local), care puteau decide sacrificarea tuturor vitelor contaminate.

[8] D. Văsescu se împotrivise sacrificării vitelor contaminate şi ceruse „măsuri graduale", căci altminteri simpla îmbolnăvire a unei vite putea duce la exterminarea cirezilor din Botoşani, Iaşi, Cahul, Izmail. Ceruse apoi ca oile să fie exceptate de la rigorile acestei legi şi preşedintele Consiliului de Miniştri declarase candid că „comisiunea a exceptat oile!".

Comisia Adunării a modificat redactarea articolului cu pricina în sensul că doar în caz excepţional şi după ce măsurile de „ţăpuire (sau ţărcuire) şi izolare" se vor fi dovedit inoperante comisia judeţeană putea dispune sacrificarea întregii cirezi.

[9] Staţia de la Olmutz (Moravia) era renumită pentru comerţul de cereale şi vite.

[10] Proiectul a fost primit cu 57 de voturi pentru şi 13 împotrivă.

Pledează pentru cumpărarea, la Iaşi, a unui local necesar şcolii fiilor de militari *

Domnilor, regret foarte mult că discuţiunea [1] a urmat în combatere pe nişte consideraţiuni cari nu se cunosc. Onor. domni deputaţi cari au combătut acest project nu ştiu chiar dacă au fost în Iaşi şi nu ştiu daca cunosc casa, dară în tot cazul sînt în drept de a pretinde că nu cunosc deloc împregiurările cari au dus la cumpărarea acestei case.

Domnilor, legea pentru strămutarea şcoalei militare din Bucureşti la Iaşi [2] este o lege de dreptate şi de compensaţiune, lege prezentată sub ministeriul Dimitrie Ghica [3], lege care a precurmat o promisiune dată pentru strămutarea Curţii de casaţiune [4]. Şcoala militară în Iaşi este o compensaţiune a părăsirii ideei pentru stabilirea Curţii de casaţiune în Iaşi. Şcoala militară cum exista, este şcoala care avea să dea oficieri; acea şcoală este proprietatea Iaşilor, în puterea unei legi.

Această şcoală s-a strămutat la Iaşi; însă mai în urmă s-a adus în Bucureşti, în contra legii, iară acolo s-a înfiinţat o şcoală de suboficieri, o şcoală inferioară; aci îmi fac rezervele mele şi nu vorbesc de această cestiune decît pentru că s-a zis că sînt localuri în Bucureşti. Ei bine, sînt localuri pentru şcoala militară ce este adusă aci în Bucureşti, în contra legii.

Eu dară nu voiesc ** guvernului pentru că cumpără această casă; voiesc numai a constata că această şcoală, strămutată în puterea unei legi, nu mai există în Iaşi. Apoi au fost oarecari precugetări, sub cuvînt că nu se găsesc case în Iaşi, de a se aduce aci şi şcoala cea[l]altă; şi sînt dator să arăt recunoştinţa mea domnului prim-ministru Catargiu, care văzînd strigătele Iaşilor a stăruit pe urmă cu tot dinadinsul ca să rămînă şcoala militară acolo cum este ea.

În această vreme şi din această cauză mai nainte localul şcoalei se cumpărase de o societate de profesori, şi se cumpărase, domnilor, foarte chilipir. Localul acela corespundea tocmai trebuinţelor expuse de domnul D. Brătianu, şi în principiu mă unesc cu domnia-sa de a nu se cumpăra o casă veche [5]. Dară acea casă nu era veche; casa aceea era o cetate care se cumpărase de la Leibu Cahan, dupe Unire, cu 11 mii galbeni.

* Şedinţa din 17 ianuarie 1874.

** Din fr. *en vouloir à quelqu'un*, a purta pică cuiva.

Căzînd apoi Leibu Cahan şi consorţiul negăsind cui s-o închirieze, a propus Ministeriului de Resbel s-o cumpere. Ministeriul n-a avut bani ca să cumpere casa, decît a zis : o închiriez ; însă cu ce condiţiuni? Cu condiţiune ca s-o repareze şi s-o facă proprie pentru şcoala militară, şi s-a cheltuit pentru prefacerea acelei case din casă domnească — căci a stat dupe vremi într-însa Moruzi vodă —, s-au cheltuit 5 000 galbeni ca să prefacă acea casă în şcoala militară, şi unul din membrii acelor consorţi este domnul vicepreşedinte al acestei Camere, onor. domn Cornea, care vă poate încredinţa de aceasta. Casa s-a reparat radical, făcîndu-se toate trebuincioasele unei şcoale militare, cu saloane mari, cu cazarme cu ferestre mari şi alte îmbunătăţiri. Pe atunci însă s-a agitat cestiunea strămutării şcoalei aci, şi atunci consorţiul, îngrijat de aceasta şi văzînd că n-are cui să vîndă o asemenea casă, a fost nevoit a o da pe un preţ mai redus ; dară să nu credeţi că profesorii au cumpărat-o cu nouă sau zece mii de galbeni ; în fapt ştiu pozitiv că s-a cumpărat cu 14 000 de galbeni ; împregiurările nu-mi permit şi nu este treaba mea să spun cum s-a cumpărat cu 14 000 de galbeni, dară în fapt pe acei profesori i-a costat 14 000 de galbeni.

Acum vine întrebarea daca această casă face preţul care voieşte ministerul să-l dea. Pe conştiinţa mea declar, eu care cunosc casa, că cum este ea acum face acest preţ, pentru că are 120 de stînjeni faţă în uliţa principale a Iaşului, şi şcoala este tocmai în fund, şi ori că s-ar vinde aceşti 120 de stînjeni de faţadă, ori că se vor întrebuinţa la orice clădire care ar fi să se facă mai tîrziu pentru stat, fie pentru cazarmă, fie pentru şcoală sau altceva, pămîntul este suficient, căci sînt peste 10 pogoane de pămînt, şi este în strada cea mai frumoasă a oraşului, are trei rînduri de încăperi, este o cetate cum se zicea în vremea veche. Aşadară deloc nu este o cumpărare oneroasă pentru stat. Poate că profesorii aceia cîştigă duoă, trei mii de galbeni, dară ia să ne uităm şi la modul plăţii şi la sarcinele ce-şi iau ei.

Acum se zice că să se închirieze ; dară în aceasta vă mărturisesc, domnilor, că nimic nu costă pe stat mai mult decît închirierile, fiindcă o casă ocupată de stat, cînd se deşeartă, aduce pentru stat o plată de despăgubire care echivalează fondul. Eu cînd am [fost] ministru, m-am aflat în nenorocita poziţiune ca pentru nişte case mizerabile de aci de sub metropolie, care erau ocupate de comisia de Albastru, să mi se ceară o despăgubire pentru reparaţiuni de vreo 4 000 de galbeni, cînd toată casa nu făcea 4 000 galbeni. Aceasta se urmează în general pentru toate casele închiriate de stat, că la terminarea contractului se plătesc despăgubiri în sume care s-ar fi putut cumpăra acele case.

Apoi, domnilor, mai este şi altceva ; negreşit că noi, venind să cumpărăm un fond în starea financiară în care ne aflăm, sîntem în drept să ne speriem că nu avem bani, dar aci ce este? Astăzi veţi hotărî plata acestei case şi mîne se vor găsi mijloace, tot în oraşul Iaşi, ca să acoperiţi golul ce se va face în vistierie prin plata acestei case ; căci ministeriul nu are decît să activeze vînzarea prăvălielor sale din Iaşi, cari nu sînt decît o ruină, nu produc nici un ban statului ; şi care daca s-ar vinde şi ar trece în mîna particularilor se vor plăti cu prisosinţă, căci vă mărturisesc că de cînd s-a deschis linia calei ferate Iaşul a mai înviat şi sperăm că, după ce se va termina şi se va deschide şi linia cea [l]altă, proprietatea în Iaşi va lua un avînt şi mai mare.

Deci în asemenea împregiurări fiţi aşa de buni şi nu refuzaţi această cumpărare pe care guvernul v-o cere în urma unei stăruinţe foarte îngri-

jitoare care a avut iașenii, temîndu-se că guvernul s-a decis de a ridica din orașul lor această școală ce i s-a dat ca un fel de compensațiune pentru promisiunea ce i se dedese de a se trămite acolo Curtea de casațiune. Ați binevoit și ați votat mai deunăzi milionul [6] ce i s-a fost promis; apoi votați și acest project de lege astăzi, pentru că mîine să-i puteți zice: Ți-am dat tot ceea ce ți-am promis.

Acesta este faptul, domnilor; eu unul nu am nici un interes în această cestiune; știți că nu fac parte din numărul acelora cari susțin guvernul actuale, dară vă spun un adevăr că, daca această casă cu cîțiva ani mai nainte s-ar fi putut cumpăra cu patru sau cinci mii de galbeni, cu toate acestea daca nu s-a cumpărat atunci, tot nu este scumpă nici cu prețul cu care se cere acum, căci numai pe fațadă statul ar putea lua zece mii de galbeni, daca ar voi să vîndă [7].

„Monitor", 1874, nr. 18, p. 98, col. 5 — p. 99, col. 1.

NOTE

[1] Se discuta proiectul de lege care prevedea deschiderea unui credit în valoare de 188 000 de lei ministrului de finanțe pentru cumpărarea unui loc la Iași necesar instalării școlii fiilor de militari. Locul aparținea lui Leibu Cahan et Co.

[2] Pentru școala militară din Iași vezi partea I a volumului, p. 624 și urm., partea a II-a, p. 131, nota 7.

[3] Cabinetul Dimitrie Ghica, 16 noiembrie 1868 — 2 februarie 1870.

[4] Asupra strămutării Curții de casație vezi partea I a volumului, p. 217 și urm., p. 245 și urm., p. 285 și urm.

[5] G. Brătianu ceruse să se continue sistemul închirierii localului necesar funcționării școlii, nu să se cumpere „o vechitură".

[6] Pentru milionul acordat orașului Iași vezi partea a II-a a volumului, p. 67 și urm.

[7] Creditul a fost acceptat cu 54 de voturi pentru și 26 împotrivă.

Intervenție pe marginea proiectului de lege care autoriza vînzarea proprietăților mici aparținînd Eforiei spitalelor civile din București *

Domnilor, marea majoritate cu care s-a votat luarea în considerațiune a acestei legi face de prisos o dezvoltare mai pe larg a argumentelor cari militează în favoarea articulului întîi [1], adică a întregei acestei legi. Voi zice numai un cuvînt și cred că în urma celor ce voi avea onoare să zic însuși domnul Ionescu [2] se va convinge că, daca proprietățile cele mici au să cîștige mult pe viitor, cu atît mai mult proprietățile cele mari au să cîștige; dară că pînă să ajungă acolo, pînă ca aceste proprietăți mici să cîștige, actualmente să perd cu totul, să deteriorează cu încetul, pînă ce ajung de nu mai valorează mai nimic. Exemplu de aceasta are domnul Ionescu acareturile, proprietățile mici ale statului din Iași, între cari pot să-i citez Hanul turcesc [3], dughenile monastirei Neamțului și altele asemenea, cari de s-ar fi vîndut de cînd erau în bună stare ar fi produs un

* Ședința din 18 ianuarie 1874.

capital cu care s-ar fi putut cumpăra proprietăți mari, cari ar fi adus un venit însemnat sigur, pe cînd lăsate așa, neîngrijite, nu mai aduc nici un venit, căci s-au ruinat, s-au perdut cu totul.

De aceea, domnilor, eu vă rog pe toți, în interesul averii Eforiei spitalelor, să primiți acest articol întîi. Cu această ocaziune însă, domnul N. Ionescu a vorbit de una din aceste mici proprietăți ale statului din Iași care nu trebuie să fie pusă în vînzare. În adevăr, nu știu daca faptul relatat de domnul Ionescu este adevărat, dacă o fi însă, sînt sigur că s-a făcut fără știința ministerului și s-a făcut prin vreun impiegat subaltern. Este vorba, domnilor, de baia lui Vasile Lupu din Iași[4], baie care trebuie privită ca un monument istoric, atît prin vechimea, cît și prin arhitectura sa. Daca vînzarea acestor băi s-a hotărît cu știința sau fără știința ministerului, rău s-a făcut, și eu rog pe minister să retragă cît mai curînd ordinul de vînzare a acelui edificiu ; și daca statul nu poate să administreze el acele băi, atunci să le treacă sub administrațiunea Eforiei spitalelor Sîntului Spiridon, care are misiunea a administra asemeni stabilimente [5].

„Monitor", 1874, nr. 19, p. 104, col. 5 — p. 105, col. 1.

NOTE

[1] În categoria proprietăților vandabile intrau locurile virane din oraș nefolosite, viile, livezile și orice alt bun imobil al cărui venit anual nu depășea 700 de lei (acesta era conținutul articolului 1).

[2] Eforia solicitase permisiunea de vînzare pentru ca din banii obținuți să cumpere alte proprietăți mai productive. Atare manoperă de „înstrăinare de bunuri" i se păruse lui Nicolae Ionescu „o operație financiară nu destul de nimerită". Adăugase apoi că practica aceasta, copiată de fapt de Eforie de la stat, care cu o condamnabilă prodigalitate își vindea proprietățile, era prejudiciabilă, căci prin extindere dădea naștere la abuzuri. Așa se scosese la vînzare baia lui Vasile Lupu, „pentru cuvîntul că nu se poate administra". Or, de trei ani de cînd fusese arendată produsese „destul de bine".

[3] Hanul mănăstirii Trei Ierarhi.

[4] Baia de pe „ulița ciubotărească", lîngă biserica Trei Ierarhi, construită de Vasile Lupu; părăsită în 1686 și apoi reparată de Gh. Duca și în 1747. Vezi în „Monitorul comunei Iași" din 20 aprilie 1895, p. 152, articolul *Chestiunea feredeului turcesc;* N. A. Bogdan, *Orașul Iași...*, ediția a II-a, Iași, 1915, p. 332—333.

[5] Proiectul a fost primit cu 63 de voturi pentru și 3 împotrivă.

*Susține proiectul de lege privind deschiderea unui credit extraordinar necesar construirii a cinci localuri de carantină**

Eu voi vota acest project de lege[1], întîi pentru că este foarte folositor și al duoilea pentru că e consecința convențiunii încheiate între deosebitele state în privința stîrpirii epizootiei, îl voi vota mai cu seamă pentru că el este singurul care poate scăpa comerciul nostru de vite de șicanele cari se fac de multe ori astăzi la hotarele Bucovinei : în momentul cînd comercianții noștri se așteaptă la un legitim cîștig, se văd deodată expuși

* Ședința din 18 ianuarie 1874.

la pagubele cele mai mari. Este știut că Moldova mai cu seamă contribuie foarte mult în marele comerciu de vite ce face Austria. Ei bine, cînd se va închide acest comerciu din partea României, îndată atunci vitele din Bucovina și Galiția vor dobîndi o valoare foarte mare.

De mulți ani, domnilor, se face acest joc: așa cînd comercianții de vite de prin Galiția și Bucovina voiesc să realizeze cîștiguri mari, răspîndesc îndată zgomotul cum că în România există epizootia, întrebuințează toată influența lor ca să se înființeze carantine, și astfel își vînd vitele cu un preț mult mai mare. Ei bine, domnilor, spre a evita acest inconvenient pentru acest comerciu al nostru de vite, trebuie să stabilim carantine bune, pentru a rădica pe viitor pretextul de a se mai face acest joc de comerciu.

Domnilor, am numai o observațiune să fac asupra punctelor cari sînt coprinse în project pentru înființare de carantine. Punctele acestea sînt foarte rău alese și iată pentru ce: pe linia de la Nouă Sulițe și pînă la Cotul Morii, între cari este o distanță mare și pe care se face comerciul cel mai întins de vite, pe unde se aduc vite din Basarabia, sînt numai două puncte, Rădăuții și Sculenii. De la Sculeni merge la Comrad, apoi la Tabacu, Tatar-Bunaru etc. Astăzi, domnilor, punctele determinate pentru importațiunea vitelor din Basarabia în România sînt mai cu seamă Rădăuții și Sculenii, și mai mare decît toate este Scopușenii, care servește pentru aducerea vitelor pentru județele Vaslui, Huși și Bîrlad. De aceea eu v-aș propune două combinațiuni: întîi, ori să se pună în lege punctul Scopușenii, sau să se șteargă toată denominațiunea și să se lase facultatea guvernului ca să determine punctele, consultîndu-se cu oameni speciali.

Depune un amendament [2].

Domnilor, amendamentul ce am onoare a propune la articolul 1 este de a se șterge fraza începătoare cu cuvintele: „pe la punctele Tabacu etc.", lăsînd aceasta la aprecierea guvernului [3].

„Monitor", 1874, nr. 19, p. 105, col. 2—3.

NOTE

[1] Proiectul privea deschiderea unui credit extraordinar de 150 581 de lei pentru clădirea a cinci localuri de carantină la punctele de trecere a vitelor: Tabacu, Sculeni, Tatar-Bunar, Rădăuți, Comrad.

[2] Amendamentul lui K. a fost acceptat.

[3] Proiectul a fost primit cu 60 de voturi pentru și 4 împotrivă.

Discurs și comentarii la proiectul de modificare a legii prestațiilor *

Mă bucur foarte mult de propunerea onor. domn Brăiloiu [1] și mă simt foarte fericit cînd văd că onor. domn Brăiloiu vine astăzi, după două luni și jumătate de esaminare și dezbatere a acestui project, și cînd necontenit domnia-sa a cerut să se voteze legile, precum s-a zis cu vaporul **, astăzi

* Ședința din 21 ianuarie 1874.

** Cu iuțeala aburului!

domnia-sa vă zice că legile sînt bune numai atunci cînd ele se studiază şi se dezbat într-un mod serios...

Domnul preşedinte[2]*:* Permiteţi-mi, domnule Kogălniceanu, a vă întrerupe, pentru ca să vă spun că nu ştiu că domnul Brăiloiu să fi făcut veriodată o asemenea cerere, şi chiar dacă ar fi făcut-o, totuşi eu cred de datoria mea a vă spune că această Adunare nu a votat, nici va vota legile cu vaporul sau cu firul telegrafic, ci le-a votat toate într-un mod foarte serios; şi de aceea vă rog să nu mai aruncaţi asemenea blamuri asupra modului cum lucrează Adunarea, ci să vă mărginiţi a discuta propunerea de amînare ce s-a făcut, care singură este în discuţiune.

Înainte de toate trebuie să ştiţi un lucru...

Domnul preşedinte: Ştiu multe, foarte multe, ... *(Ilaritate.)*

Atunci să vă pun în poziţiune să mai ştiţi încă ceva: să binevoiţi a nu mă întrerupe pe mine ca pe un colegian, fiindcă eu ştiu ce se cuvine să vorbesc şi care este dreptul şi datoria mea...

Domnul preşedinte: Nu crez că în regulament să fie înscrisă verio favoare excepţionale pentru acel mare bărbat care se numeşte domnul Kogălniceanu ...

Tot atît de mare ca şi dumneavoastră.

Domnul preşedinte: N-am să fac nici o escepţiune cu domnul Kogălniceanu...

N-aveţi dreptate să-mi luaţi cuvîntul...

Domnul preşedinte: Fiţi buni, domnule Kogălnicene, a nu vă lua nişte prerogative pe cari nu le are nici un deputat în această Adunare, de a voi să vă puneţi mai presus de regulament şi a pretinde să nu fiţi întrerupt atunci cînd ieşiţi cu totul din cestiune spre a face personalităţi. Nu ştiu care sînt titlurile domniilor-voastre care să mă oblige a vă face această escepţiune de a nu vă întrerupe într-un asemenea caz şi vă rog să nu vă mai adresaţi în modul acesta către mine, zicînd că tratez pe deputaţi ca colegiani.
Dacă astfel ar fi judecat Adunarea despre maniera cum eu prezid lucrările sale, nu aş fi avut eu onoare a mă afla pe acest fotoliu, şi domnia-sa ar fi în locul meu.
Vă rog dară încă o dată să vă mărginiţi în cestiunea pusă de domnul Brăiloiu şi să nu provocaţi personalităţi către domnul Brăiloiu şi să aruncaţi blamul asupra lucrărilor acestei Adunări.

Vă rog, domnilor, să mă priviţi ca cel mai din urmă dintre dumneavoastră; dară să-mi daţi dreptul să protestez contra prerogativelor ce-şi ia domnul preşedinte... *(Aplauze.)*

Domnul preşedinte: Aveţi aplauzele numai ale domnului Ionescu ...
Domnul N. Ionescu: Am dreptul să aplaud şi dumneavoastră nu mă puteţi opri; opriţi tribunele, nu pe mine.
Domnul preşedinte: Domnule Ionescu, să credeţi că tonul acesta vă ajută la ceva ...
Domnul Ionescu: Nu aveţi dreptul să mă numiţi ... *(Zgomot.)*
Domnul preşedinte: Domnule Ionescu ...
Domnul N. Ionescu: Nu aveţi dreptul să mă numiţi, precum nici să mă opriţi de a aplauda. *(Zgomot.)*
Domnul preşedinte: Atunci sînt dator să consult Adunarea dacă permite domnului Ionescu să se revolte contra regulamentului Adunării. Cine consimte la aceasta să ridice mîna.
Domnul N. Ionescu: Vedeţi? Nimeni nu ridică mîna ...
Domnul preşedinte: Tocmai aceasta voi şi eu să vedeţi, că nimeni nu vă [a]probă. Şi mai în scurt, v-aş ruga, domnule Ionescu, să nu vă mai luaţi cu mine la asemenea încercări pe care le-aţi făcut în mai multe rînduri şi aţi văzut că nu v-au ieşit în bine.

Legea comunale s-a cerut necontenit de către guvern a se vota cît mai curînd; s-a cerut comitetului delegaţilor să lucreze cu cea mai mare

asiduitate; 14 şedinţe am ţinut în timpul sărbătorilor; colonelul Manu, eu şi alţi doui membri ai comitetului am lucrat necontenit în timpul vacanţei; fac apel pentru aceasta la domnul ministru preşedinte [3]; am lucrat cu toată sîrguinţa, cît ne-a luminat mintea. Astăzi, după ce aţi hotărît ordinea zilei, vine domnul Brăiloiu şi pune o cestiune de principiu: că nu este bine ca legile să se voteze cu grabă, că este nevoie de discuţiune. Eu ce am făcut? Am venit şi am zis: mulţumesc domnului Brăiloiu că a recunoscut acestei Adunări dreptul de a i se da timpul necesariu pentru votarea legilor. Imputarea ce s-a făcut Camerei că votează legile cu precipitare nu a provenit din partea mea, ci din partea domnului M. Costachi, care a fost ascultat cu linişte şi fără întreruperi; eu n-am făcut decît a repeţi propriele cuvinte ale domnului M. Costachi. Acum însă mă văd îndatorat să mă pun în discuţiune personale... cu cine? Cu domnul preşedinte, care are regulamentul şi clopotul, şi care mă poate întrerupe oricînd, precum aţi văzut că a făcut şi cu domnul Ionescu, care nu a zis nici un cuvînt decît numai m-a aplaudat.

Voiţi dumneavoastră să meargă lucrurile aşa? Bine! nu am de zis nimic. Eu am voit să constat un lucru şi-mi pare bine că onor. domn Brăiloiu a provocat această cestiune. Şi fiindcă domnul preşedinte ştie multe, să-mi permită şi mie să ştiu ceva despre această amînare. Voiţi să amînaţi legea comunale? Ei bine, dorim la rîndul nostru să se constate că nu noi cerem amînarea, ci guvernul domnului L. Catargiu care ne-a silit să lucrăm. Am lucrat 14 şedinţe cu sîrguinţă; acum se zice să se amîne; cine cere să se amîne?... Eu sînt fericit de declaraţiunea domnului Brăiloiu şi mă voi folosi de dînsa cu ocaziunea altei legi de o importanţă şi mai mare.

După un schimb de replici [4] între Lascăr Catargiu, preşedintele Consiliului de Miniştri, şi George Brătianu.

Domnilor, dacă discuţiunea de faţă este destinată de a întreţine veselia Camerei, apoi atunci efectul este îndeplinit şi nu avem decît să trecem la ordinea zilei; dacă este însă ca din discuţiunea aceasta să tragem consecinţe practice şi spre binele ţărei, atunci urmează să o continuăm şi să o punem pe un tărîm mai înalt, degajînd-o chiar de tot ce priveşte ministerul actual, fiindcă legea prestaţiunii este o lege făcută de şapte ani, de un partit care nu mai este astăzi la putere, şi aşa fiind, cînd voi critica această lege, rog pe minister să nu vadă nimic subjectiv în critica mea.

Legea actuale din început a fost făcută în condiţiuni nedrepte, şi efectele ei să văd pe toate zilele.

Onor. domn Aninoşanu [5] a intrat în amănunţimi ca om de ştiinţă, însă eu socotesc că, în loc să vă lumineze, v-a încurcat şi mai mult, pentru că toată lumea nu poate să înţeleagă acele amănunţimi ale ştiinţei; în vreme ce, cînd vom vorbi fapte pe cari toată lumea le cunoaşte, mai degrabă vom înţelege ce este de făcut. Greşala cea mare este că această lege nu a făcut deosebire între şoselele ce au să se facă în părţile muntoase şi petroase, şi între acele de cîmp, căci vedem cum că locurile muntoase şi petroase s-au simţit de binefacerile acestei legi; n-are cineva decît să meargă în judeţele Neamţu, Rîm. Sărat, Focşani, Mehedinţi etc. şi va vedea că acolo legea s-a tradus în binefacere, pe cînd în judeţele de şes, unde peatra nu esistă, unde populaţiunea este împrăştiată şi mică, acolo legea aceasta, cu toată buna-voinţă a guvernelor cari au esistat după timpuri, s-a tradus în plîngeri şi blesteme din partea populaţiunilor rurali. În adevăr, ce trebuie să ziceţi dumneavoastră cînd un nenorocit ţăran se trămite 5 şi 6

poste ca să aducă 3 sau 4 covățele de petriș? De aceea prin județele acelea nu s-a făcut nimic; de aceea capitalul acest mare de zile ce s-a luat de la populațiune nu a produs nimica. Eu cunosc, domnilor, județe foarte sărace în drumuri, așa județul Cahul, care nu poate să întrețină nici cheltuielele județene, a lucrat de la 1867 și pînă astăzi, și nu are nimic; asemenea este județul Ialomița, și pentru ce? Pentru că s-a cerut să aibă șosele ca la munte. Și aici vă atrag toată luarea dumneavoastră aminte, căci dacă s-ar fi hotărît să se facă ca în Basarabia, ca să se aplaneze locurile, să se facă șanțuri pentru scurgerea apelor, să se facă poduri, să se taie dealurile, apoi multe județe s-ar fi folosit de binefacerea legii; însă s-a făcut cu totul din contra. Eu cunosc un punct în județul Cahul: Hănăsenii de pe moșia statului, unde s-a făcut o mică șosea care a costat sute de mii de zile și care s-a făcut alături cu albia Prutului. Ei bine, după ce s-a terminat, a venit Prutul într-o primăvară și a luat șoseaua întreagă. Pe urmă, domnilor, ce s-a mai făcut? Au fost în unile părți oarecari interese personali cari au predomnit și au dat o direcțiune căilor cu totul contrarie de ceea ce voia legea, ca aceste căi să fie mai folositoare centralizării și comunicațiunii populațiunilor, iară nu să se unească mai nainte de toate centruri mari între dînsele, adică două orașe mari foarte depărtate unul de altul. S-a luat în unele puncturi interesul proprietarilor; citez cazul de la Cahul; Cahulul are interes de două întruniri, are interes să treacă Prutul și să meargă la Iași, interese judiciare, căci atîrnă de curtea de acolo, și mai are interes de a se uni cu Galații, pe la vadul lui Isaac. Dară ce s-a făcut? Am zis că s-a luat interesul proprietarilor, căci nu s-a făcut pe acolo, ci un proprietar influinte de acolo a stăruit și s-a făcut linia d-a dreptul la malul Prutului, acolo unde este trecătoarea lui, ca să-și îmbunătățească moșia, și o va îmbunătăți, căci, deși se lucrează de trei ani, se va mai lucra încă alți trei-patru, pentru că nu se face șosea, ci o iezătură de trei-patru metri. A zis domnul ministru că consiliele județene fac traseul; așa este, dară nu este mai puțin adevărat că domnii prefecți pot avea multă influență. Domnul Lascăr Catargiu știe, căci a fost prefect la Fălciu, cîte închieri contrazicătoare s-au dat acolo pentru ca să se unească Hușii cu Iașii, căci îndată ce venea un prefect nou, schimba traseul, astfel că a ajuns să nu se mai termine acea șosea. Abia s-a gătit calea județeană pînă la Tăbălești, și deodată a venit un alt prefect și a zis să se lase acea linie, și a dat și în judecată pe consiliul județian care a dispus să facă acea șosea, sub cuvînt că a înșelat buna-credință a ministrului; și sînt dator să recunosc că domnul ministru de interne a fost drept și nu a voit să dea consiliul în judecată, pentru că trebuia atunci să dea în judecată 3 consilii județene.

Ei bine, domnilor, rezultatul a fost că județul Fălciului de la 1867 plătește sau întrebuințează toate zilele pînă acum și nu are decît vreo 10 kilometri de șosea în jurul orașului; nimic alt nu s-a făcut, dară zilele s-au dus.

Mai este, domnilor, un alt abuz care rezultă din lege și din regulamentele posterioare, acele unde e vorba de locuitorii cari nu vor să facă zilele în natură, să le plătească în bani. Ei bine, s-a pus niște prețuri așa de mari, încît accesoriul întrece principalul, plata șoselei întrece birul principal către stat. Dară mi se va zice că avea dreptul să vină să lucreze; însă atunci știți că se află în fața unei alte greutăți: regulamentarea muncei, adică darea unei munci cu porțiunea, cum se dau lucrurile cu porțiunea la oteluri așa s-a dat și țăranului munca cu porțiuni, i s-a zis să lucreze

pentru trei zile atîtea porţiuni de tărîm; şi aceste porţiuni, din cauza naturei tărîmului, a văilor sau a urcuşilor, a uscăciunii, s-au tradus pentru muncitori în cîte 12 şi 15 zile de muncă.

Au fost în adevăr miniştri cari au mai scăzut din această muncă exorbitantă, abuzivă, însă nu este mai puţin adevărat că în lege şi în regulamentele în fiinţă principiul abuzului esistă.

Aşadară, rezultatul practic al acestei discuţiuni trebuie să fie ca domnul ministru al lucrărilor publice să ia legea prestaţiunii în mînă, să o studieze bine, să o compare cu abuzurile la cari ea a dat loc, cu plîngerile locuitorilor asupriţi şi să facă un nou project de lege prin care să se înlăture neajunsurile din actuala lege, şi va binemerita atunci de la toată ţara. Să nu uite mai ales domnul ministru în noua lege de a face indispensabile şi dreapta distincţiune dintre judeţele de cîmp şi judeţele de munte, cu totul alta fiind dupe cum am arătat, cu totul alta fiind a face o şosea petruită la munte şi o asemenea şosea la cîmp.

Onor. domn Aninoşanu a zis că prin lege s-a mai lăsat comunelor o zi pentru mici lucrări şi că comunele nu o întrebuinţează nicidecum, niciodată. Pentru ce comunele nu întrebuinţează acea zi? Pentru că ele n-au planuri, zice domnia-sa, n-au inginerii trebuitori. Apoi în adevăr tocmai această dorinţă a făcut răul cel mare, acesta a fost şi este păcatul cel mare, fiindcă s-a voit ca ştiinţa să meargă şi prin sate, la noi unde ea nu este nici în oraşe, pentru că s-a voit ca fiecare sat să aibă deodată şoselei sistematice. Dară, domnilor, pentru ce legea prestaţiunii a dat cele tree zile comunelor şi pe dasupra încă o zi? Pentru ca să facă şosele sistematice de la sat la sat? Nu; fiindcă atunci ar fi voit imposibilul; ci a dat acel trei zile pentru ca administraţiunea comunale, sau subprefectul, să nu mai ia după bunul plac pe cine voia ca să astupe o surpătură, ca să taie un mal, ca să facă o podişcă, ci să facă ca d-a rîndul fiecare locuitor să muncească la asemenea lucrări. În urmă însă, legea a fost schimbată prin regulamente şi s-a hotărît ca căile comunale să fie ca cele judeţene, ca cele judeţene să fie ca cele naţionale, cu alte cuvinte, ca drumurile de la sat la sat să fie făcute ca şoseaua de la Bucureşti la Giurgiu, şi rezultatul acestei dispoziţiuni care a fost? A fost că nu s-a făcut absolut nimic, că zilele au rămas cu totul neîntrebuinţate; şi cît pentru micile trebuinţe de comunicaţiune între localităţi secundare, cînd era de esemplu a se tăia un deal, a se face o podişcă, s-a întrebuinţat tot sistemul vechi; primarul lua pe cine-i venea la socoteală şi-l punea să facă lucrarea trebuitoare.

Aci este, domnilor, abuzul; asupra acestui punct atrag încă o dată toată serioasa atenţiune a domnului ministru şi-l rog să cerceteze regulamentele anterioare relative la aceste lucrări, să studieze legea actuală, aplicaţiunea ei, abuzurile la cari a dat loc şi să o prefacă. Din început a fost un mare păcat că s-a pus asupra locuitorilor această muncă; mai bine li se impunea o zecime mai mult la contribuţiuni, pentru ca consiliele să facă apoi şoselele cum ar fi crezut mai bine, dîndu-le în antrepriză, dupe cum multe consilie au făcut şi acum, decît li se dedea această împovărătoare muncă, şi mai împovărătoare încă prin abuzurile la care a dat loc, căci, orice veţi zice, domnilor, legea în sine a fost rea şi a dat loc la abuzuri pe cari administratorul cel mai bun sau ministrul coborît din cer nu le putea înlătura, fiindcă legea le crea [6].

„Monitor", 1873, nr. 21, p. 116, col. 3, 4; nr. 22, p. 122, col. 3—5.

NOTE

[1] C. Brăiloiu observase că deputații intraseră abia de trei zile în posesia lucrărilor comitetului Adunării. Personal, nu avusese timp să compare proiectul guvernului cu cel al comitetului, „spre a putea vedea în ce constă deosebirea". Din aceste motive ceruse amînarea cu cîteva zile a luării în discuție a proiectului. Adunarea a acceptat amînarea.

[2] Dimitrie Ghica.

[3] Lascăr Catargiu.

[4] G. Brătianu făcuse o interpelare în care, cu extremă vehemență, semnalase abuzurile care se fac la prestațiile pentru construirea șoselelor. În județul Argeș, de exemplu, țăranii erau obligați la 24—30 de zile pe an, „cu ce normă și după care principiu nu se știe".

Lascăr Catargiu îi ceruse o listă a abuzurilor constatate sau aflate de el. Cît despre schimbarea traseelor șoselelor, pe care G. Brătianu o imputa prefecților, președintele Consiliului de Miniștri îi replicase că modificarea o operează consiliile județene.

G. Brătianu continuase critica la adresa legii, angajînd următorul dialog cu primul ministru:

„*L. Catargiu:* Dumneata, domnule Brătiene, să faci însuși [sic] ancheta spre a da abuzurile pe față.

G. Brătianu: Da, primesc și iau angajamentul să mă duc.

L. Catargiu: Și dacă voiești, poți să pleci chiar mîine".

Aceste replici provocaseră ilaritate în Adunare.

[5] C. Aninoșanu susținea că legea prestațiilor pentru șosele din 1865 era „mai dreaptă" decît cea votată în 1868. Prima era „o lege proporționale", care stabilea trei-patru zile de lucru la șosele pentru fiecare contribuabil potrivit sistemului existent și în Franța. A doua introdusese „sufragiul universal, adică uniformitatea fără deosebire de stare".

C.A. discutase apoi în amănunt dificultățile legate de aplicarea legii aflate în vigoare, adică cea din 1868.

[6] S-a primit propunerea lui G. Brătianu, P. Aurel, B. Ursache ș.a.: la lucrul șoselelor se luau în seamă numărul zilelor prescrise de lege, „iară nu măsura metrică". Nu se îngăduia afectarea zilelor județene pentru șoselele comunale și invers. Traseele șoselelor aveau să fie reexaminate și se aprobau în primul rînd cele care urmau drumuri deja existente. Guvernul era invitat să vină cu un proiect de lege în acest sens.

Discurs asupra necesității modificării legii comunale *

Domnilor deputați, la expoziținea din Viena [1], în despărțirea Belelor Arte figura un tablou foarte frumos, făcut de un pictor italian; acest tablou reproducea fabula veche a sirenelor; dumneavoastră știți ce erau sirenele: erau niște femei de mare cu un glas foarte melodios, cu care cîntau armoniile cele mai dulci și la finitul finiturilor duceau pe nenorociții marinari cari le ascultau pe niște stînci unde-și sfărîmau și corabia și-și perdeau și viața. Reproducerea acestui tablou l-ați văzut făcîndu-se astăzi dinaintea dumneavoastră de onor. domn Brăiloiu [2]. *(Aplauze, ilaritate.)*

Onor. domn Brăiloiu cu glasul său subțire, dulce, melodios ca al femeilor celor mai tinere, a început să zică: Domnilor, nenorocirea noastră este că facem politică din toate; tot așa facem și astăzi cînd se atinge de o cestiune simplă, de o lege comunale, prin urmare să lăsăm în dezbaterile ei orice preocupațiune politică; și după ce a făcut acest debut cu vocea melodioasă ce-i cunoașteți toți, după ce v-a dat aceste premise armonioase, apoi, ca perfida sirenă, sfîrșește zicînd: Domnilor, luați seama bine la scopul opoziținii, pe care deși domnul Ionescu binevoiește a o califica

* Ședințele din 26, 28, 30 ianuarie și 5, 6 și 7 februarie 1874.

din vreme în vreme de opoziţiune credincioasă a măriei-sale, căci vedeţi ce urmări are, ce scopuri urmăreşte cu toată ocaziunea, şi de aceea partitul conservator să fie strîns unit şi neadormit !

Onor. domn Brăiloiu, aţi fost, o recunosc, o adevărată sirenă, însă în noi nu veţi găsi marinari cari să meargă după glasul dumneavoastră. *(Aplauze.)* Opoziţiunea care este în această Cameră nu are planuri politice ascunse ; ea nu urmăreşte răsturnări ; şi mai ales cu ocaziunea legii comunale ea deloc nu este o opoziţiune cum aţi voi dumneavoastră să se creadă. Noi sîntem o opoziţiune formată după toate băncile şi din toate grupele, chiar conservatoare ; ne-am unit pe tărîmul practic, pe tărîmul intereselor şi necesităţilor materiale a cărora administraţiune nu înţelegem a o centraliza în mînele guvernului. Prin urmare, cînd combatem articolii sau legea întreagă înfăţişată de guvern, noi nu înţelegem a face opoziţiune sistematică, decît numai voim să facem o lege comunală practică, care să poată funcţiona bine, şi noi să trăim în comunele noastre în pace la adăpostul acestei legi comunale, cum au trăit părinţii noştri. Căci daca urele şi persecuţiunele politice vor străbate şi prin sate, atunci vai de ţara aceasta şi de naţiunea noastră !

Protestez dară în contra aluziunelor domnului Brăiloiu ; deşi sîntem în opoziţiune, însă în rîndurile noastre nu sînt oameni cari au răsturnat nici guverne, nici domn *(aplauze)*, prin urmare încă o dată protestez în contra aluziunilor domnului Brăiloiu.

Domnilor deputaţi, alaltăieri am serbat cea mai mare sărbătoare naţionale a României, am serbat a cincisprezecea aniversare a înduoitei alegeri, actul cel mai mare al oamenilor politici de orice partit din Ţara Românească, am serbat a duoăsprezecea [sic] aniversare a Unirii între duoi populi fraţi cari de mai multe sute de ani nu se văzuse împreună ; am serbat acea Unire făcută de Alexandru Ioan I şi proclamată aci de un mare ministru, de un ilustru conservator, al cărui bust vi l-a arătat domnul Blaremberg ; bustul său este aci, dară spiritul său cu durere văd că nu mai este în această Cameră, cel puţin din partea domnului Brăiloiu, care a avut onoarea de a fi colegul lui Barbu Catargiu.

Domnul Brăiloiu: De ce? Am să-ţi dau documente, să-ţi probez din contra.

Îmi voi permite a ruga pe domnul Brăiloiu ca să fie cu sînge rece şi să binevoiască a nu mă întrerupe, căci eu l-am ascultat cu un respect religios în tot timpul discursului său.

În aceşti 15 ani din urmă, şi alţi 12 înainte, cine a făcut această mare transformare a ţărei noastre? Ştiţi ce eram, uitaţi-vă ce sîntem ! Tot ce sîntem datorim vitalităţii şi energi[e]i naţiunii române, numai sforţurilor şi sacrificielor ei datorim dobîndirea celor patru puncte proclamate de Adunările mume din 1857. Am dobîndit Unirea ţărilor, am dobîndit autonomia, am dobîndit prinţul străin, am dobîndit în fine guvernul reprezentativ constituţional. Şi după puţini ani, chiar în ziua aniversării acestor mari zile s-a pus în discuţiunea acestei Camere o lege care în faţa ţărei întregi şi a Europei declară naţiunea română nedemnă de orice libertăţi, nedemnă de orice drepturi ! *(Aplauze.)*

Dară, domnilor, se poate zice că poporul român nu este demn de libertăţile politice, nu este demn de Constituţiunea pe care o are ; dară a susţine că el nu este demn nici măcar de instituţiunile şi libertăţile comunale, este a pune pe acest popor alături, ba chiar mai pe jos decît însuşi popoarele barbare de America, din întrul Africei, este a susţine că această

națiune nu mai are vitalitate într-însa, nu mai merită de a trăi nici măcar ca comună. Dară nu este adevărat aceasta, cînd vedem mai cu seamă că chiar bucățile rupte din corpul României, cînd vedem Basarabia și Bucovina că și astăzi, sub dominațiunea străină, și-au păstrat nu numai naționalitatea, dară chiar și vechile lor libertăți comunale.

Domnul Brăiloiu a mai zis, și aci cu drept cuvînt: „Greșeala cea mare e că noi copiem întotdeauna legile străine; cauza nenorocirilor noastre este în general că am părăsit obiceiurile și tradițiunile noastre și ne luăm după cele ce se fac cînd în Francia, cînd în Englitera, cînd în Prusia". Și aci, apropozito de Prusia, să-mi permită domnul Brăiloiu a-l contrazice și a-i spune că e rău informat de cele ce se petrec în Prusia, cunoaște puțin organizarea comunale din Germania și Prusia; se vede că domnia-lui a trecut prin acele țări numai cu drumul de fer *(ilaritate)*, căci, de s-ar fi oprit puțin în acea țară și ar fi studiat organizarea sa, s-ar fi încredințat că nicăiri instituțiunele comunale nu sînt mai dezvoltate, mai libere ca în Prusia. Dară domnul Brăiloiu a crescut și se complace în doctrinarismul vechei școale franceze. Domnia-sa visează restaurațiunea unor timpi ce nu se mai pot întoarce. Domnia-sa, zelator al timpurilor de feudalitate, nu visează, nu vede pretutindeni decît seniori și domenii; de aceea vede aceste instituțiuni și acolo unde de mult nu mai există, în Prusia.

Dară se înșeală domnul Brăiloiu! În Prusia nu mai există azi picior de senior, nu mai sînt domenie priviligiate, și ultimile vestigii ce mai rămăsese din instituțiunele feudale, nu în comună, ci la ocoale, la subprefecturi, cum zicem la noi, marele om de stat, principele de Bismark, le-a desființat mai deunăzi.

Domnul Brăiloiu ne-a făcut multe citațiuni din țările străine în sprijinirea ideilor sale; să-mi permită a-i face și eu o citațiune. Cînd, după cucerirea Alsaciei și Lotaringei [3], s-a objectat principelui de Bismark că cu greu va putea răuși a cîștiga inima alsacianilor și lorenilor, știți ce a răspuns: „Le voi da libertățile comunale, self-guvernămîntul, pe care nu l-au avut sub regimul centralizator al Franciei, și cînd ei vor dobîndi și vor exercita dreptul de a-și regula în toată libertatea afacerilor lor locale, Lotaringia și Alsacia vor fi ale Germaniei".

Dară lucru straniu, după ce domnul Brăiloiu a venit și ne-a imputat că am părăsit tradițiunele noastre, pe urmă tot domnia-sa vine de se contrazice, zicîndu-ne: Nu vă țineți, domnilor, de tradițiunile țărei, nu ne mai citați vechii noștri pîrcălabi, vornici, pîrgari, șoltuzi. Timpurile s-au schimbat. Dară la ce, onor. domnul Brăiloiu, voiți să ne adresăm? La străini ne opriți; la pămînteni ziceți că s-au prefăcut lucrurile. Ei bine, dacă s-au prefăcut lucrurile, cum oare domnul Brăiloiu găsește mai bine să procedem în facerea legii comunale? Să ștergem tradițiunile sau să le aplicăm pe cît se poate la situațiunea noastră actuale?

Ei bine, onor. [domn] Brăiloiu, aceasta s-a făcut la 1864; aceasta ați făcut-o și dumneavoastră, unul din membrii acei Adunări, dumneavoastră care ați luat parte activă la discutarea acestei legi; iată procesele-verbale.

Să vedem ce s-a făcut atunci? Era Camera aceea o Cameră radicală? Acea Cameră era Camera lui Barbu Catargiu [4], în care era o majoritate conservatrice și admirabile organizată. Acolo, unde șade onor. domn Vernescu era bătrînul Arsache [5]. Ei bine, onor. domn Brăiloiu, eu care și eu am avut onoare a fi în acea Cameră și care am plîns cînd s-a citit de

pe acea bancă *(arătînd banca ministeriale)* cel dintîi mesagiu domnesc care proclama Unirea de către Barbu Catargiu, ei bine, susţin că dacă Barbu Catargiu ar fi încă în viaţă şi ar fi pe aceste bănci, dacă bătrînul Arsache ar fi în această Cameră, ei cei dintîi ar fi cari ar combate legea prezentată de guvern. Şi pentru mai multă dovadă, vă aduc aci procesele-verbale ale şedinţelor de atunci şi vă voi citi raportul comitetului delegaţilor de atunci. Ştiţi cine era preşedintele comitetului? Era bătrînul Arsache. Cine era raportorul? Era domnul Nicolae Creţulescu, acelaşi care la 1864 a susţinut această lege, iară apoi ca coleg în ministerul domnului Lascar Catargiu vine şi zice că legea care a apărat-o la '64 este rea în 1874.

Dară să venim, domnilor, la aceea ce astăzi se propune de a se desfiinţa. Ce făcea această lege? Zicea ea, ca princip, să răsturnăm vechea organizaţiune a ţărei; să luăm puterea din mîna guvernului şi s-o dăm la gloate? Dară nu zice aşa, fiindcă în România din timpii străvechi interesele locale au fost pururea lăsate în mîna localilor. Regulamentul organic a consfinţit acest principiu. Iată ce zice Regulamentul organic, onor. domn Brăiloiu:

„Stăpînirea socotind că îngrijirea pentru toate cele ce privesc la buna fericire a unui oraş nu poate fi mai bine încredinţată decît acelora cari mai cu deosebire se folosesc dintr-însa şi dorind să dea atît oraşului Bucureştilor, cît şi celor[l]alte oraşe slobode ale Valahiei o nouă dovadă a părinteştii sale îngrijiri, a socotit să le dăruiască drepturi de a-şi chivernisi ale lor interesuri prin sfaturi orăşeneşti alcătuite de mădulari aleşi de către însuşi locuitorii acestor oraşe, rămîind întru a stăpînirii îngrijire ca mădularile fiecărui sfat să-şi păzească datoriile lor şi să nu întoarcă spre al lor în parte folos un drept care s-a întocmit pentru toţi deobşte".

V-a spus-o însuşi domnul Manolache Costachi [6] că şi membrii şi preşedinţii eforiilor se alegeau de către obşte; chiar casierii se alegeau. Să mai citesc ceea ce priveşte satele? Ştiţi foarte bine că în sate pîrcălabii şi vornicii se alegeau precum se alegeau pacinicii, adică juraţii, strîngătorii de bani etc.

O voce: Şi subprefecţii.

Nu vorbesc de subprefecţi, vorbesc numai de drepturile comunelor, cari alegeau chiar şi pe preoţii lor. Aşa era înaintea Regulamentului organic, aşa era şi în vremea Regulamentului, pretutindeni era eligibilitate, căci în România eligibilitatea este legea bătrînă; numirea este legea nouă, este plantă străină.

Şi fiindcă voiesc ca totdeauna cuvintele mele să fie sprijinite de dovezi, iată onorabile domnule Brăiloiu ce ziceţi dumneavoastră în adresa majorităţii conservatrice din 1862 spre 1863, adresă [7] combătută atunci de domnul Boerescu, de domnul Manolache Costachi, de domnul Costa-Foru, de mine şi alţii.

Iată ce zice această adresă:

„Acest regim liberal nu este la noi o plantă străină, ci din contra, un regim tradiţional, căci precum ştiţi bine, Măria-Ta, alegerea a fost la noi sorgintea puterilor publice".

Cum vedeţi, din acest paragraf al adresei din 1862—1863, partitul conservator a dat organizării noastre acea repede impulsiune de care ieri se plîngea domnu[l] Iepureanu.

Să venim acum la legea comunală din 1864. Ce cerea guvernul? Guvernul, făcîndu-şi din adresa din 1862—1863 programul politic al acti-

vitătii sale, a venit cu toate legile cerute de acea adresă; a venit dară și cu legea comunală, de care, în parantes, avea neapărată nevoie în timpul aplicării legii rurale, care asemenea se reclama imperios prin adresă.

Să vedem acum ce voia guvernul să obțină prin această lege în privința *maire*-ilor? — Căci așa se propusese a se numi capii comunelor, era o expresiune introdusă mai nainte de domnul Ion Ghica într-un project de lege. În Cameră, domnul Costa-Foru a propus modificarea acestui nume de *maire*; domnia-lui a botezat cu numele de primari pe capii comunelor. — Guvernul, domnilor, s-a mărginit a cere ca *maire*-ii să fie aleși de el dintre consilierii comunali aleși. Să vedeți acum cine a combătut mai mult această cerere și în ce sens? Cine a cerut ca numaidecît primarii să fie aleși de comune și chiar direct?

Iată ce zicea între alții onorab. domn Lascar Catargiu. Citez propriile sale cuvinte:

„Voiam să arăt cum a fost pînă acum și cred că Camera dacă va vota ca primarii să fie aleși de comună n-ar face nici un exces și nici n-ar călca asupra drepturilor puterii executive, cum se îngrijește domnul ministru.

Domnilor, Regulamentul dă dreptul comunelor de a-și alege singure pe primarii lor, cari se numeau dincolo vornici și aici pîrcălabi, și puterea executivă nu avea nicicum să se amestice în alegerile lor.

La municipalități se alegea președintele de puterea executivă; voi să zic nu că se alegea, ci numai se întărea alegerea comunii de către guvern, dară treizeci de ani de experiență au dovedit că nu era bună nici chiar această măsură. Iată pentru ce: pe cînd comuna alegea de membri pe acei pe cari ele credeau mai capabili și mai demni de poziținea ce aveau a ocupa, guvernul întărea pe cel mai incapabil, mai slab dintre ei și care sau rămînea ca membru, sau își da demisiunea. Iată cum era starea de lucruri de atunci.

Socotesc dară că dreptul de a-și alege comunele pe primarii lor trebuie să-l menținem și nici nu se poate altmintrelea".

Guvernul a aderat la modificarea propusă de conservatori și iată cum s-a născut și s-a aplicat legea comunală din 1864. De ce dară astăzi domnul ministru primar zice că această lege este o plantă străină, o inovațiune care a introdus în România sufragiul universal?

Nu, domnilor, legea comunală din 1864 nu a fost în principiile sale numai o concepțiune a guvernului din 1864. Projectul primitiv s-a prelucrat de Comisiunea centrală, unde majoritatea era conservatoare. În această lege întinderea principiilor liberale și descentralizatrice, cum ați văzut, s-au introdus mai mult de majoritatea conservatrice a Comisiunii centrale și a Camerei. Așa a ieșit la lumină această lege, pe care astăzi tot dumneavoastră conservatorii o atacați ca pe o lege străină, ca pe o plantă străină, care ca atare nu ține seamă nici de obiceiurile, nici de deprinderile noastre străvechi și prin urmare nu-și are rădăcinile sale în țară!

Onor. domn ministru de interne a zis că legea din 1864 a introdus sufragiul universal, că prin ea nu s-a ținut în seamă nici importanța proprietății fonciare, nici orice alt interes pozitiv. Și aceasta este o eroare; și pentru ca să vă probez că domnul ministru de interne a comis această mare eroare, nu am decît să vă arăt întîi că legea din 1864 fixează un anume cens pentru alegători. Aceasta odată probat, să cercetăm apoi ce cens să cerea de Regulamentul organic la alegerile comunale și cu cît s-a mpuținat sau s-a sporit acest cens prin legea comunală din 1864.

Iată ce zice Regulamentul organic :

„Căderea de a alege se cuvine tutulor de legea creştinească cari avînd vîrstă de 25 ani vor fi aşezaţi cu locuinţa lor într-acel oraş şi vor fi proprietari de vreo avere nemişcătoare la preţu[l] de lei 2 000 cel puţin, şi de 5 000 lei pentru oraşul Bucureşti".

Binevoiţi, domnilor, dumneavoastră a face acum calculul cum veţi voi; dupe mine însă o avere imobiliară de 5 000 lei nu poate avea ca venit pe an mai mult decît suma de 500 lei. La 1864 cînd erau deja întinse dările pe toate clasele, imobilul de 5 000 lei producînd un venit de 500 lei pe an trebuia să plătească 20 lei impozitele statului. Să adăogăm apoi către acest impozit şi darea personale care era de 48 lei, aşa vom avea lei 68. Iată cu analogie censul ce se cere de Regulamentul organic spre a fi alegător comunal în Bucureşti.

Să cercetăm acum censurile cerute de legea comunală din 1864. Iată ce zice :

„Articolul 22. Sînt alegători în comună :

a) Românii ce se află în condiţiuni stipulate prin legea de faţă.

b) Străinii cari vor fi dobîndit împămîntenirea mică.

c) Toţi aceştia vor trebui să aibă vîrsta legiuită, să fie domiciliaţi în comună cu şase luni înainte şi să plătească către stat contribuţiunea directă în următoarea proporţiune :

În comunele rurale o dare către stat de lei 48.

În comunele urbane, de la 3 000 la 15 000 locuitori, lei 80.

În acele de la 15 000 în sus, lei 110.

Aceste impozite în comunele urbane se compun de 48 lei contribuţiunea personale şi de şosele, iară restul de impozit fonciar.

d) Sînt asemenea alegători patentarii pînă la a cincea clasă inclusiv, cari se vor bucura de cualităţile însemnate de la lit. a) şi b) şi cari vor avea vîrsta şi timpul domiciliului prescrise la lit. c)".

Vedeţi dară, domnilor, că legea comunală din 1864 a suit censul reglementar de 68 lei la 110. Prin urmare censul s-a înduoit, şi aceasta nu numai în Bucureşti, dară cu analogie şi în toate cele[l]alte oraşe.

Vedeţi dară că şi în privinţa aceasta nu este exact ceea ce s-a susţinut de unii cum că această lege s-a făcut cu sufragiul universal, pentru că, înduoindu-se censul, nu se poate zice că s-a introdus sufragiul universal. O zic aceasta în privinţa comunelor urbane.

În privinţa comunelor rurale dreptul dat fiecărui sătean de a lua parte la alegerea capilor satului este un drept secular şi prin urmare aici legea din 1864 menţinînd acest drept n-a făcut nici o inovaţiune.

Legea din 1864 menţinînd dară censul şi chiar înduoindu-l, cade de la sine imputarea că nu s-a ţinut seamă de importanţa proprietăţii. Ca ajutor voi citi însuşi cuvintele raportatorului legii din 1864. Iată ce zice onorab. domn Nicolae Creţulescu :

„Projectul guvernului admite în comunele rurale contribuţiunea de 48 ca cens electoral; în comunele urbane censul cel mai mic este de lei 80, în care pe lîngă contribuţiunea personală intră şi orice altă dare.

Majoritatea comisiunii a fost de opiniune a se admite în lege pentru alegerile municipale principiul proprietăţii, ca prima condiţiune spre a putea fi alegător, astfel censul specificat la articolul... să fie socotit parte din contribuţiunea personală, parte anume din contribuţiunea fonciară. Acest principiu este stabilit pentru comunele rurale, unde populaţiu-

nea nomadă nu există şi unde, precum ştim, toţi locuitorii urmează a fi proprietari în comuna emancipată.

Dacă majoritatea comisiunii a stăruit a se baza legea pe principiul proprietăţii fără ca pentru aceasta să se excludă capacităţile admise prin articolul 25, comerciul şi industria prin articolul 22, cauza este că, în comunele urbane mai cu osebire, se concentră o populaţiune flotantă care nu poate avea aceleaşi interese cu ceia ce plătesc contribuţiunea fonciară".

În faţa acestor cuvinte, cum se mai poate face şi susţine acum atacurile adresate acelei legi de către însuşi acei ce au discutat-o şi au votat-o?

Acum voi veni la imputarea onor. domn Manolache Costachi, făcută nu numai legii comunale din 1864, dară întregei organizaţiuni a ţărei noastre, imputare care are o mare greutate, dară şi o mare netemeinicie. Domnia-sa a zis : ne-am prea pripit cu legile nouă ce ne-am dat ; domnia-sa însă uită un lucru, că dacă a fost o mare pripire în transformarea legilor noastre, apoi numai domnului Iepureanu nu se cuvine să facă această imputare, pentru că, daca a fost pripire, dacă am mers prea iute, ştiţi cine a fost cel întîi înainte mergător *à pleine vapeur* pe calea pripirii? A fost însuşi onor. domn Manolache Costachi. Domnia-lui ne-a scos pe toţi din minte, spre a mă servi de cuvintele zise la 1860 în Camera Moldovei de domnul Lascar Catargi, colegul domnului Iepureanu din minister.

În adevăr, domnul Manolache Costachi cum a intrat în minister la 1859, domnia-sa a luat Convenţiunea[8] în mînă şi a zis : Iată o lege ca toate legile şi prin urmare eu, puterea executivă, am dreptul şi datoria să o aplic. Şi s-a apucat domnia-sa a o aplica, întinzînd dările asupra tutulor claselor societăţii, a dat drepturi tuturor claselor care prin Convenţiune erau chemate la viaţa cetăţenească. A făcut mai mult ; a văzut în Convenţiune un articol cari zicea că toate veniturile din deosebite case de care dispunea statul se vor concentra într-o singură casă, şi în puterea acestui articol domnia-sa a luat averile monastirilor chinovii Agapia, Văratecul, Secu, Neamţu etc. ; a luat chiar averile Eforiei spitalelor, confundîndu-le cu cele[l]alte averi ale statului.

Comisiunea centrală[9], în care aveam şi eu onoare de a figura alături cu onor. domn Brăiloiu, a găsit că domnul Iepureanu mergea prea *à la vapeur* ; a făcut dară o adresă domnitorelui, rugînd pe înălţimea-sa să binevoiască a invita pe domnul M. Costachi, preşedintele Consiliului de Miniştri, să meargă cam cu poşta, iară nu cu vaporul. Şi cine a făcut această adresă? Fraţii în credinţe politice, coreligionarii domnului M. Iepureanu : domnii Arsache, răposatul C. Filipescu, generalul Ioan Florescu, C. Brăiloiu, Raducanachi Rosset şi bătrînul P. Rosset Bălănescu, toţi conservatori neaoşi.

Cînd apoi sesiunea Adunării Moldovei s-a deschis, iarăşi conservatorii, nici mai mult nici mai puţin, se hotărîră să-l dea în judecată pe domnul Manolache Costachi. Pe urmă tot acei conservatori, ceea ce n-au putut să facă în Moldova, au făcut în Ţara Românească, s-au unit cu roşii şi au dat în judecată pe onor. domn Manolache Costachi pentru că se pripise, pentru că avusese cutezarea de a considera principiile coprinse în Convenţiune ca legi pozitive ce avea dreptul şi datoria de a le aplica. Nedreapta dare în judecată a domnului Iepureanu l-a făcut atunci pe domnia-sa să-şi renege trecutul său liberal !

Cît pentru mine, recunosc nedreptatea dării sale în judecată; recunosc că domnia-sa a fost rău răsplătit, cum au fost rău răsplătiți mulți oameni politici ai țărei noastre. Da, aceasta este gloria sa.

Onorab. domn Manolache Costachi în tinerețele sale a fost unul din oamenii cei mai cu inițiativă ai țărei sale. Cred că acum la bătrînețe putem să ne spunem și binele și răul fără pasiune. Și în cît privește îndeosebi pe onor. domn Iepureanu, eu nu mai pot urî la bătrînețe pe acel ce am iubit în tinerețe! Fără ură, vă mărturisesc dară că onorab. domn M. Costachi a fost unul din cei mai energici înainte mergători și apărători ai principiilor progresive din Moldova. Domnia-sa făcea parte din acea generațiune care se înălța dînd drepturi poporului, cînd astăzi vedem altă generațiune care crede a se înălța reluînd poporului aceleași drepturi. *(Aplauze.)*

Sînt dator a recunoaște că onor. domn M. Costache de a duoa zi după promulgarea legii comunale a fost adversarul ei cel mai constant. La 1865 — atunci cînd tronul lui Cuza vodă se clătina — domnia-sa a fost invitat la Ruginoasa — și aci fac istorie, domnilor — și i s-a propus guvernul. Onorab. domn Iepureanu însă a refuzat sau mai bine zicînd a primit cu multe și grele condițiuni; una dintre aceste și cea mai principale era învoirea de a modifica legea comunale. Vodă Cuza — și acum permiteți-mi să vă vorbesc duoă cuvinte de bine de acest domn mort căci, cum a zis onor. domn Brăiloiu, de oameni morți se poate vorbi bine —, vodă Cuza a răspuns: Nu pot primi această condițiune, pentru că legea comunală este aceea care m-a pus în condițiune să pot aplica legea rurală, fără să se verse o picătură de sînge, fără să se atingă un fir de păr din capul proprietarilor. *(Aplauze.)* Știți, domnilor, ce s-a întîmplat în Austria, în Rusia și în toate părțile cu ocaziunea împroprietăririi țăranilor! Știți că cu toată autoritatea centrală a guvernului, știți că cu toată centralizarea formidabile a administrațiunii, că cu toate sutele de mii de baionete, știți cîte șiroaie de sînge s-au vărsat în Galiția și chiar în unele provincii ale Rusiei. În țara noastră, în mare parte mulțumită legii comunale, s-a aplicat legea rurale cu pace și cu liniște, cum nu s-a aplicat nici într-o parte a lumii. *(Aplauze.)*

Iată pentru ce vodă Cuza, care iubea pe domnul M. Costachi, a ținut la legea comunală și n-a voit să i-o sacrifice! Eu nu voiesc domnului M. Costachi dacă și astăzi este consecinte cu domnia-sa. Aceasta îi face onoare, și eu îl aplaudez, cu toate că la '64 și domnia-sa a asistat la discuțiunea legii comunale, dară s-a mărginit a lua o parte foarte mică la discuțiune, vorbind numai în cestiunea israeliților. *(Ilaritate.)*

> *Domnul M. Costachi:* Mă iertați; citiți amendamentul meu de atunci și veți vedea că eu ceream amînarea punerii în aplicațiune a legii comunale pentru cinci ani, după votarea legii rurale.

Fac scuzele mele domnului M. Costachi daca acest amendament există, ceea ce-l onorează ca om consecinte cu domnia-sa; însă și eu sînt dator și am dreptul să supun criticei mele pe acei cari atunci împingeau la o repeziciune de abur și cari astăzi, denegîndu-și opiniunile și faptele din 1864, cer contrariul de ceea ce cereau atunci, mărginindu-se în simplul cuvînt: Sîntem conservatori și voim să confecționăm o lege conservatoare!

Ce însemnează, domnilor, cuvîntul conservator? Conservator însemnează, după mine, ceea ce zicea un ziar care ieșea pe la 1863 sub patronagiul domnului Brăiloiu, „Conservatorul progresist" [10], a dezvolta instituțiunile țărei treptat pe calea progresului.

Domnilor, dorințele exprimate de Divanul ad-hoc din Moldova coprindeau un sistem întreg de reorganizațiune. Acest sistem a prezidat la redacțiunea Convenției. Adunarea mumă însă din Țara Românească n-a voit să intre în calea apucată de Adunarea din Moldova, adică de a se rosti și în privința organizațiunii din întru a țării, ci s-a mărginit numai a stabili cunoscutele patru puncturi de un caracter politic. Puterile garante însă au adoptat în principiu dorințele de organizațiune exprimate de Adunarea din Moldova și le-a prefăcut în Convențiunea din 1858. Aceste dorințe sînt mai cu deosebire consacrate prin articolul 46 [11] din Convențiune, articol care coprinde reorganizațiunea întreagă a țărei pînă la comună, în sarcine, în drepturi, în dări, în toate.

Aceasta este atît de adevărat, că onorab. domn M. Costachi, viind la minister, a aplicat Convențiunea, pot zice, în cele mai multe din principiile sale fundamentale, cu excepțiunea legii comunale și a legii rurale.

Prin urmare, cînd se prefăcuse toată reorganizațiunea țărei, nu trebuia să se prefacă și legea comunală ca înainte mergătoare a legii rurale? Negreșit că da! Ei bine, ce a făcut guvernul cînd a prezentat legea sa comunală? În projectarea sa s-a bazat el pe principie străine? Nu! El a menținut principiile vechi ale țărei ca orașele și satele să se ocîrmuiască prin reprezentanții lor. A venit apoi Constituțiunea de la 1866, și ce a făcut și această Constituțiune? A avut ea oare de scop să mărginească una măcar din libertățile date chiar pe cale dictatorială de regimul trecut? Nu! Din contra, Constituțiunea de la 1866 era o protestațiune în contra autoritarismului și a cezarismului din trecut, dară nu în contra instituțiunilor liberale și democratice legiferate de acel regim. Aceasta este Constituțiunea de la 1866!

Astăzi, cînd a trecut atîta vreme de la evenimentele din 1864, cînd pasiunile s-au liniștit, cred că-mi este permis să vin a vă face o mărturisire, care pînă astăzi n-am făcut-o, chiar cînd mi se arunca în față acuzațiunile cele mai violente. Astăzi însă vă mărturisesc că o lovire de stat este o crimă politică și veți vedea pentru ce o fac această mărturisire.

Da, domnilor, vă declar că o lovire de stat este pururea o crimă politică, pururea! Eu, care m-am aflat în dureroasa extremitate de a face o lovire de stat, mărturisesc că am greșit înaintea legalității *(aplauze)*; am greșit înaintea jurămîntului care l-am făcut.

Dară, domnilor, se fac oare numai loviri de stat în bloc? Oare nu sînt și alte loviri de stat edițiuni mici și de toată ziua, care se administrează ca chi[ni]na în doze mici? Care lovire de stat vă convine dumneavoastră mai mult înaintea legalității și a moralei?

Voci: Nici una!

Aveți dreptate, însă cea dintîi are cel puțin meritul că cei ce o fac au curagiul de a se expune la consecințele faptei lor, căci, făcînd lovirea de stat, știu că dacă nu vor izbuti este știreagul sau ocna care-i așteaptă!

Și aci trebuie să vă spun că cu mult înaintea intrării mele în minister, în 1863, lucrul era matur că nu cei ce au săvîrșit colpul * de stat l-au și conceput. Regretez că general Florescu nu este aci pentru ca să vă mărturisească, că acolo, în sala conferințelor, în timpul discuțiunii adresei din 1862—1863, domnia-sa avea pozunarele pline de corespondențe și memoaruri d-ale acelora din toate partitele cari a duoa zi după suirea pe

* Fr. *coup d'état*, lovitură de stat.

tron a lui Alexandru Ioan îl consiliau a face lovirea de stat, negreşit fiecare în sensul principiilor sale, şi domnul Brăiloiu trebuie să-şi aducă aminte că şedea acolo unde şeade acum domnul general Tell *(indică banca din dreapta)*, era pe la finitul anului 1863, d-abia intrasem în minister. Domnia-sa m-a interpelat: ce era o Constituţiune [12] care se trămisese la Constantinopole şi care prin indiscreţiunea ambasadorului turcesc din Paris, Djamil paşa, se publicase în „Mémorial diplomatique"? Acea Constituţiune era o altă lovire de stat decît aceea de la 1864? *(Întreruperi.)* Există, domnilor! Există! Citiţi „Memorialul diplomatic".

Ei bine, eu aci fac istorie, nu voi să fac personalităţi. Am avut în mîni originalul în ziua cînd am primit ministerul, am văzut originalul acelei loviri de stat pregătit a se face prin străini şi am cunoscut chiar scrisoarea aceluia ce projectase lucrarea şi a aceluia ce o îndreptase.

Voci: Spune-ne şi nouă.

Dacă aş spune numele n-aş avea cu ce dovedi, fiindcă am luat actul acela şi cu voia domnului l-am aruncat în foc.

O voce: Au alergat la străini!

Dară, domnilor, să lăsăm trecutul, să venim la Constituţiunea de la 1866; această Constituţiune zice la articolul 37: „Interesele exclusive judeţene şi comunale se regulează de către consiliurile judeţene sau comunale, după principiile aşezate prin Constituţiune şi prin legi speciale". Acesta este principiul fundamental. Iată acum ce mai zice Constituţiunea la articolul 132: „Se vor face în cel mai scurt timp legi speciale privitoare la objectele următoare: asupra descentralizării administrative etc.".

Ei bine, domnilor, îmi permit a vă face întrebarea: ce însemnează descentralizarea? Este ea acea putere de la care abdică ministrul de interne în favoarea prefecţilor, a subprefecţilor săi sau a altor agenţi ai săi direcţi? Aceasta ar fi o delegaţiune de încredere, iară niciodată o descentralizare. Descentralizare însemnează în toate ţările, ceea ce zicea şi Regulamentul, încredinţarea în mîna populaţiunelor, fie rurale, fie urbane, a dreptului d-a-şi administra singure interesele lor locale. Ia să vedem dacă prin projectul de lege actual acest drept de self-guvernămînt se lasă autorităţilor comunale, mai mult sau măcar atîta cît îl lasă legea comunală din 1864?

Iată ce zice articolul 67: „*Consiliul comunal nu administrează*".

Mai departe articolul 87 zice: „Primarul în comunele urbane se numeşte după recomandaţiunea ministrului de interne prin decret domnesc dintre cei ce figurează pe lista consiliului sau chiar din lista alegătorilor înscrişi".

Şi mai sus se zice: „*Primarul singur administrează*".

Apoi, domnilor, dacă consiliile comunale cari sînt alese de populaţiuni *nu administrează*, dacă primarul care este numit de către guvern *singur administrează* şi administrează 11 luni pe an, fără măcar controlul consiliului comunal, puteţi zice că populaţiunele îşi administrează singure interesele locale, că Constituţiunea e păzită? Puteţi zice că projectul ce este în discuţiunea noastră a făcut un pas nainte pe calea descentralizării? Căci aşa înţelegea Constituanta [13], ca ţara să facă un pas mai mult în calea de descentralizare decît sub Statut. Şi astăzi, drept împlinirea prescripţiunelor Constituţiunii, se zice populaţiunelor: Voi să nu vă administraţi interesele, experienţa făcută este în contra voastră. Voi administra singur, prin primarii mei, cum o susţine şi domnul Brăiloiu. Mulţumiţi-vă că el

va fi numit dintre toți alegătorii ! Apoi atunci unde mai e descentralizare ? Unde mai este self-guvernămîntul comunelor ?

Tot Constituțiunea zice, și zice textual, că listele electorale se vor face de către consiliile comunale. Vă citesc în această privință chiar articolul 32 din legea electorală. Dară mai nainte trebuie să vă spun că am întrebat pe domnul N. Blaremberg și pe raportatorul comisiunii Constituțiunii din 1866 și pe mai mulți deputați cari au avut fericirea de a face parte din Constituantă, și toți mă asigură că legea electorală s-a votat în aceeași zi cu Constituțiunea și s-a declarat că ea face parte din Constituțiune.

Iată ce zice articolul 32 :

„Listele alegătorilor se formează prin îngrijirea autorităților comunale. Ele sînt permanente. Adăogirile nu se pot face decît cu ocaziunea revizuirii anuale".

Iată ce zice acum și projectul guvernului la articolul 89, litera (L) :

„Primarul este însărcinat cu formarea listelor electorale".

Apoi știți foarte bine că litera omoară, spiritul singur dă viață. Acum dară întreb care a fost scopul legiuitorului Constituțiunii cînd a luat din mîna prefecților, unor agenți cu poziție mai naltă, prin urmare cu o conștiință mai luminată de responsabilitate, cînd a luat din mîna lor confecționarea listelor și a dat-o în mîna primarilor ? Înțeles-a Constituanta să le încredințeze tot la agenții numiți de guvern ? Sau le-a dat în mîna primarilor tocmai pentru că aceștia erau niște magistrați aleși, prin urmare independinți de guvern ? *(Aplauze.)*

Nu vedeți dară că, chiar numai pentru că primarii sînt însărcinați cu confecționarea listelor electorale, sînteți împedicați de Constituțiune de a reclama dreptul de a-i numi ?

Domnul Brăiloiu în susținerea tezei sale a chemat în ajutor și experiența sa personală. Domnia-sa, de nu mă înșel, v-a zis : Domnilor, din experiență știu că nu se poate administra cu mulți. Cînd unul administrează, merge strună, cînd mulți plămădesc turta, iese rea. Am experimentat la primăria din București cu pîrdalnicii mei de ajutoare, cari cîteodată mă țineau în zăbale zile și săptămîni. Iată un proces-verbal care pînă în ziua de astăzi încă nu este subscris de ei.

Se poate, pofta de putere e mare.

Domnul C. N. Brăiloiu: Și domnia-ta ai și mai mare.

Da, domnule, puterea îmi place, și nu este permis nimenui, ca teză constituțională, să facă opoziție numai ca să facă opoziție. Cînd vine cineva și face opoziție guvernului, el prin însuși acesta contractă îndatorirea de a aspira la putere spre a face mai bine. A face opoziție, a răsturna, fără a pune nimic în loc, este neleal și anticonstituțional. *(Aplauze.)*

Da, cineva cînd face opoziție poate să dorească de a ajunge la putere, dară cînd domnia-ta ești legiuitor, domnule Brăiloiu, cînd te puni a face legi, ești dator să faci altceva decît de a te mărgini a zice : Am ispita * mea ! Ești dator să ții seama și de principiile Constituțiunii noastre, în de afară de care tot ce vei face va fi nedrept și nelegal. *(Aplauze.)*

Să vedem acum dacă cel puțin projectul guvernului este conservator. Eu nu voi cita țări și autori străini, mă voi ține numai de tradițiunile pămîntului nostru. Comuna și la noi a precedat statul, precum familia a precedat comuna. Precum știți, principatele noastre s-au format din

* Experiența.

mai multe căpitanaturi ce erau de-a lungul Carpaţilor. Capitanaturile erau comune mari, compuse din alte comune mai mici. Din aceste capitanaturi s-au făcut două principate, şi apoi o Românie.

Ei bine, domnilor, cercetaţi în toţi timpii, pînă şi sub fanarioţi, şi veţi vedea că sistemul electiv era legea veche a ţărei şi sus, şi jos; de aici vine vechea vorbă românească: de la pîrcălab pînă la domn. Acesta era sistemul nostru de ocîrmuire. Şi acum să ne uităm şi afară din otarele noastre.

Cine a adus şi pe aiurea centralizarea? Nicăiri nu a adus-o conservatorii, ci revoluţionarii, convenţionalii, comunarzii. În Francia cine a sfărîmat libertăţile provinciale, comunale? Cine a şters din capul municipiilor pe consuli, pe capituli, pe burgmeistrii, pe scabini? Convenţiunea din 1793, care voia să şteargă tot, să nu fie nimic din vechea organizaţiune a Franciei, ea a desfiinţat tot regimul municipal în oraşe şi în sate; a mers pînă a lipi către domeniul statului toate bunurile comunale (Decretul din 24 august 1793), pînă chiar şi averile spitalelor şi ale altor case de ajutor (Decretul din 23 Mesidor, anul 2 al republicei). A luat apoi provinciile şi în prefacerea lor în departamente a procedat la aceeaşi operaţiune geometrică care o propune onor. domn Aninoşeanu pentru determinarea întinderii comunelor noastre. Aşa a făcut revoluţiunea franceză: a sfărîmat tot, nu a lăsat nimic în picioare; a concentrat toată administrarea comunelor în mîna guvernului; a dat guvernului numirea magistraţilor comunali. Şi numirile ştiţi ce sînt în mîna radicalilor?

Uitînd toate acestea, dumneavoastră ne daţi de esemplu cele ce se fac astăzi în Francia. Dară sîntem noi în poziţiunea Franciei? Avem oraşele noastre arse? Avem în sînul populaţiunelor noastre ideile subversive care sînt atît de răspîndite în Francia, idei cari nu au ajuns nici la otarele noastre şi nu vor ajunge nici peste o sută ani, pentru că o ţară ca a noastră care poate hrăni o populaţiune de cinci ori mai mare decît cea de astăzi nu dă loc la comunalism. Aveţi poate vreo restauraţiune de făcut în Iaşi sau în Bucureşti, ca să veniţi să ne cereţi noui puteri pentru scopurile ce le au imperialiştii, orleaniştii sau legitimiştii din Francia? Francia ţine la forma guvernului republican. Cine acolo cere numirea primarilor de către guvern? Conspiratorii din Cameră, aceia cari nu vor republica, acei cari aspir a concentra în mînele lor o putere mai mare, spre a aduce pe cutare Bourbon sau pe cutare împărat. Noi nu sîntem în aceeaşi poziţiune; noi nu avem pentru ce să conspirăm; noi avem o constituire definitivă; noi avem o ţară cu un guvern stabilit; noi avem în fine un domn ales de noi; voim numai să fie domn constituţional. *(Aplauze.)*

Prin urmare, de ce această comparaţiune cu o ţară străină, victimă a resbelului şi sfîşiată de duşmanii din întru şi din afară?

După toate acestea socotesc că-mi este permis a întreba: conservator este de a preface toate legile fără calcul şi fără nevoie? Folositor este pentru ţară ca, de cîte ori citim gazetele şi găsim undeva că se face o lege reacţionară, de îndată să ne apucăm a o introduce şi la noi? *(Aplauze.)*

Nu, domnilor! Nu vom merge astfel înainte. Nu se cheamă a face politică bună ţinînd compt numai de pasiunele şi de certele noastre şi sacrificînd pururea acestora şi prezentul, şi viitorul României.

Domnilor, la noi nu sînt partite de comunarzi şi socialişti; la noi populaţiunea noastră de jos nu are nimic a face cu comunaliştii, nici socialiştii străini. Chiar pasiunile politice d-abia sînt răspîndite în trei mii de oameni. Noi, acei cari le avem, noi frămîntăm ţara; şi cînd ajungem tari

sîntem fără cruţare, nu numai pentru adversarii noştri, dară pentru ţara întreagă. *(Aplauze.)*

Acesta este un teribil adevăr. Ş-apoi oare dumneavoastră credeţi că totdeauna veţi fi la putere, că totdeauna dumneavoastră veţi da tonul în această ţară? Atunci ar trebui să nu mai credeţi în roata lumii, care necontenit se întoarce. Dară gîndiţi-vă că aplicarea acestei legi va putea fi încredinţată şi inimicilor dumneavoastră... Legiuitor mare este numai acela care, cînd face o lege, se întreabă ce va deveni ea în mîna duşmanilor săi! Sub legea comunale actuale s-a aplicat legea rurale, şi proprietarii au trăit liniştiţi la moşiele lor. Ia gîndiţi-vă dacă noua lege comunale ce vi se propune vă dă aceleaşi garanţii? Dacă veţi da dreptul să se numească cei 4 000 primari de către guvern, fără măcar consultaţiunea autorităţilor judeţene, fiţi siguri că numirile nu se vor face de ministrul de interne; ele se vor face de tot ce este mai murdar în administraţiune, de subprefecţii de cari am voi să ne scăpăm. Cînd veţi da guvernului acest mare drept, atunci, domnilor, nu va mai fi trebuinţă să mai faceţi legi de surghiun, de ostracism.

Un ministru rău, care ar voi să se mîntuie de duşmanii săi politici, va putea să scape de ei în 24 ore numai numind primari după chipul şi asemănarea sa.

Aci, domnilor, am să fac o citare din cartea din care vă a citat ieri domnul Iepureanu cîteva pasaje şi care carte [14] a binevoit să mi-o împrumute şi mie. Iată cum încheie autorul:

„Afară din descentralizarea practică pe o întinsă scară, nu vedem nimic care să poată da ţărei noastre consistenţă şi forţă. Dacă vom stărui în vechile rătăciri, ţara va fi în curînd pe mînile partitului radical, care se va servi de dînsa ca de o jucărie, sau cel mai puţin nu va scăpa de acele convulsiuni profunde cari, repeţindu-se des, zguduie organismul social şi-i rupe toate resorturile. Numai în self-guvernement partitul conservator poate regăsi coeziunea şi a se grupa spre a-şi oţeli caracterul; prin self-guvernement naţiunea se va pune mai presus de aventure şi la adăpost de aventurieri de orice fel".

Iată ce zice autorul care vi l-a citat domnul M. Costachi. Aceste idei, domnilor, ne-a făcut şi pe noi în comitetul delegaţilor că la projectarea unei legi comunale ne-am dezbrăcat de orice preocupare politică. Noi, veniţi fiecare din deosebite secţiuni, fiecare cu deosebite precedente, ne-am întins mîna unii altora şi ne-am pus la lucru pe un tărîm comun tutulor, ca să facem ca măcar legea comunală să fie o lege care să dea îndestulare tutulor intereselor materiale ale ţărei, şi astfel să statornicească pacea în oraşele şi în satele noastre.

În lucrarea noastră, precum n-am voit a fonda un regim aristocratic, credeţi-mă asemenea nu am ţintit de a aşeza ohlocraţia. Pe tărîmul acesta ne-am pus şi ne-am menţinut; ne-am făcut unii altora multe concesiuni numai ca să ajungem de a face o lege împăciuitoare şi dreaptă.

Vă mărturisesc că eu am făcut multe concesiuni chiar de principiu, cum a făcut şi onorab. nostru domn raportatore [15], care, cu nedrept se acuză, în loc să i se exprime o deosebită recunoştinţă. Cu toţii am făcut multe concesiuni domnului ministru, în contra altora ce ne-a făcut şi domnia-sa. Ne măguleam cu ideea plină de veselie că vom veni înaintea Camerei cu un project care, de mai nainte fiind primit de majoritatea delegaţilor dumneavoastră şi de guvern, se va vota, de nu în unanimitate, cel puţin în mare majoritate.

Sîntem într-o epocă mai liniştită decît mai nainte. Toate marile cestiuni politice şi sociale sînt rezolvate; nu avem să ne temem nici de lovituri de stat, nici de răsturnări; prin urmare putem să ne dăm o lege comunală bună, o lege binefăcătoare, care să aibă toate condiţiunile necesare de o paşnică funcţionare, care să respecte toate interesele. Care dară a fost mirarea noastră cînd am văzut pe acelaşi domn prim-ministru, cu care împreună am lucrat, că vine şi ne zice: nu m-am unit cu comitetul delegaţilor, mi-am făcut însemnările şi rezervele mele. Dară atunci zicem şi noi, că şi noi avem însemnările noastre, şi la articole le vom spune, căci sîntem şi noi oameni de onoare şi trebuie să fim crezuţi, vom spune dară cu francheţă acolo unde domnul ministru s-a unit cu noi, şi unde nu. Însă să nu ni se zică, că eu m-am unit, dară Consiliul de Miniştri nu s-a unit.

Domnul preşedinte al consiliului: Nu am obiceiul să tăgăduiesc.

Cu atît mai bine, de aceasta eram încredinţat.

Aşadară, domnilor, vă rog şi rog pe guvern şi pe majoritate să nu facă din această lege o cestiune de partită, să nu fie legea făcută sub impresiuni politice ca pregătire pentru combinaţiuni viitoare, căci făcută sub aşa triste auspicie ea nu va avea nici o durată. Cu toate legile se poate juca cineva, toate legile se pot preface, dară legile cari turbură condiţiunile de existenţă în sînul familiilor şi în sînul comunelor nu se fac, nici nu se aplică aşa de uşor. De ce s-a primit cu mulţumire şi s-a aplicat în pace legea comunale de la 1864? Pentru că ţinea seamă de ceea ce zice, dară nu practică, domnul Brăiloiu, ţinea seamă de tradiţiunile ţărei; ea venea numai să reguleze, să dezvolteze şi să pună în aplicare obiceiurile seculare ale ţărei. Ei bine, legea actuală, cum susţine onor. domn Brăiloiu, nu conţine aceşti principii de viaţă. Domnia-sa în apărarea numirii primarilor se servă de un straniu şi curios argument: Domnilor, zice domnul Brăiloiu, dacă veţi lăsa ca comunele rurale să-şi aleagă primarii, apoi nu ştiţi că ei au executarea tocmelelor agricole şi că ţăranii primari nu vor aplica cu nepărtinire către semenii lor tocmelile agricole, şi proprietarii vor fi nepăstuiţi? Mă a citat încă pe mine să mărturisesc dacă, fiind ministru, nu mi s-a întîmplat asemenea cazuri. Aşa este, domnilor; dară aveam pe prefect şi pe subprefect, cari punea pe primarii părtinitori la rezon, şi nu cu multă greutate îndatora pe locuitori să iasă la îndeplinirea obligaţiunelor lor.

Dară ia să cercetăm contrariul ce se cere acum. Cînd primarul va fi un puternic al zilei, cînd el va asupri pe ţărani, credeţi că cu aceeaşi uşurinţă subprefectul, care şeade cu pălăria în mînă înaintea fiecărui coconaş, va putea să execute pe primarul boier, cum mai înainte executa pe primarul ţăran? Ş-apoi, domnilor, nu uitaţi încă un lucru, nu uitaţi că după legea prezintată colegiele electorale nu vor mai fi năbuşite de mulţimea ignorantă. În colegiele electorale vor intra toate capacităţile, toţi oamenii independinţi. În consiliele comunale rurale o a treia parte este obligatoriu a se alege dintre proprietarii cei mari. Dară va întîmpina ministerul: Ne temem că aceştia nu vor alege bine. Credeţi dumneavoastră că guvernul va alege mai bine cînd va alege pe primar afară din consiliu? Apoi, domnilor, noi avem o clasă de funcţionari numiţi de guvern care se poate asemăna cu primarii, avem pe judecătorii de pace.

Nu vi se încreţeşte oare carnea cînd pronunţaţi numai asemenea nume?

Îmi pare rău că domnul Manolache Costachi nu este aci ca să vi-i caracterizeze şi mai bine decît mine.

Ei bine, fiţi siguri că toţi aceşti judecători de pace vor trece la primăriile acele care vor fi mai grase şi alţii vor trece în locul lor la justiţia de pace.

Avem, domnilor, două bucăţi mari rupte din ţara noastră, avem Basarabia în mîna Rusiei, şi Bucovina în mîna Austriei; nu mai există nici o legătură între aceste provincii cu noi; exista înainte cu cîţiva ani. Astăzi cu greu se vor găsi basarabeni, şi domnul Pogor, care are mari relaţiuni cu Basarabia, vă poate spune aceasta, cu greu se vor găsi basarabeni sau bucovineni cari, afară de punctul scump al naţionalităţii, ar dori să facă parte din aceea ce se numeşte România liberă. Ia întrebaţi-i pentru ce? Pentru că guvernele străine le-au respectat libertăţile comunale, pentru că ei îşi caută interesele şi şi le administră mult mai liberal, mult mai neatîrnat de guvernul central decît în România liberă şi constituţională. *(Aplauze.)*

Un mare proprietar din Basarabia, bun român, care pentru susţinerea României unite face multe sacrificii, pînă la compromitere, îmi zicea odată : „Rău este la noi, nu avem măcar libertatea să învăţăm copiii în limba părinţilor noştri, dară cînd este să ne uităm la administraţiunea voastră, la autorităţile voastre judeţeane şi comunale, la tot ce priveşte interesele voastre materiale, niciodată nu am schimba cu voi".

Întrebaţi pe fraţii noştri din Basarabia ce este acolo un judecător de pace, şi vedeţi ce este judecătorul de pace la noi; întrebaţi-i cum se aleg acolo primarii, şi vedeţi ce vi se propune aici.

Credeţi-mă, domnilor, a fost pentru mine o mare durere şi o mare concesiune ca eu singur să-mi rup copilul cugetărilor mele, ca eu singur să sfîşiu legea de la 1864; am făcut-o însă în spirit de conciliaţiune; am făcut-o pentru ca să obţin o lege care cel puţin aceasta să nu fie o lege de pasiune şi de presiune, o lege de şicane şi de vexaţiuni ale intereselor particulare. Am făcut multe concesiuni şi eu, şi cei[l]alţi delegaţi, şi deşi acum domnul ministru se retractă, totuşi sper că va fi în fine generos către noi; totuşi mă măgulesc cu speranţa că domnul L. Catargiu nu se va dezminţi şi va căuta împreună cu noi a da României o lege bună, o lege comunală mănoasă în binefaceri morale şi materiale pentru naţiunea noastră. *(Aplauze).*

În replică cu N. Ionescu [16].

Domnilor, recunosc fiecărui deputat dreptul de a veni să atace şi lucrarea guvernului, şi a comitetului. În adevăr, eu am făcut concesiuni şi nu am a spune unde le-am făcut şi unde nu le-am făcut, dară cînd voi vedea că guvernul vine să le combată, atunci voi lua cuvîntul. Acum voi să apăr lucrarea prezentată de domnul raportatore, căci ea este lucrarea majorităţii comitetului, din care am avut onoare să fac şi eu parte, şi mai cu seamă vin să susţin aliniatul I din articolul I, căci eu l-am propus, şi nu din doctrină, ci ca rezultat al experienţei. Peste Milcov, domnilor, există o sumă de oameni foarte învăţaţi, cari pînă acum nu au putut să dea o definiţiune şi să-şi facă o idee esactă de ceea ce este o comună; să luăm moldovenii noştri în genere, şi vă vor spune că comuna este satul. Şi, în practică, cînd am aplicat legea comunale, am avut greutăţile cele mai mari, căci oameni de lege, doctori după la universităţile străine, nu voiau să înţeleagă că comuna nu va să zică sat; a trebuit cu măsure dictatoriale să-i supun comunei. Nu voiau să înţeleagă ca comună decît satul şi de aceea a făcut cîrcime la 10 stînjeni departe de şanţul satului şi spuneau că nu sînt în comună. Noi moldovenii din Moldova de sus ştim

ceea ce se întîmplă în Bucovina și Galiția. Acolo este legea de la 1848; după acea lege, boierii proprietari cari nu voiesc să se amestece cu mojicii au dobîndit dreptul să iasă afară din comună, încît astăzi este o comună boierească și una țărănească. În lungul graniței Moldovei sînt moșiele baronilor capi, i-am văzut acum duoi ani; domnilor, beneficiază de acea lege, au casă în sat, dară casa aceea nu are număr, căci nu face parte din comună, toată moșia domniei-sale nu face parte din comună, pentru că are comuna sa deosebită; ei sînt datori să aibă afaceri de poliție, să facă poduri, șosele etc. Cei mai mulți din boieri nu a voit să beneficieze de această lege asupritoare, dară sînt unii cari o prefer și cu ochii mei am văzut boieri șezînd în sat fără să facă parte din comună, încît puterea este împărțită în duoă, este vornicul comunei boierești, și vornicul comunei țărănești.

De aceea, domnilor, noi preferind diviziunea din Constituțiune am zis că comuna este ultima diviziune teritoriale, dară pentru ca să împac și pe domnul Ionescu primesc să ștergem vorbele : limitele comunei se vor fixa etc. Are să se întrebe că pînă unde să întinde o comună? Desigur pînă unde va găsi o altă comună...

O voce: Cînd va fi ceartă?
Domnul Chițu: Se vor duce la tribunal.

Domnilor, la '64, dacă-mi aduc bine aminte, domnul Brăiloiu a zis că un proprietar să poată face parte și din trei comune, precum eu sînt în acest caz. Moșia mea Rîpele face parte din trei comune, și ce e mai mult din duoă plase și din duoă județe, încît eu plătesc darea parte în comuna Drîncenii, județul Fălciului, și parte în comuna Cotul Morei și Leușenii, județul Cahulului.

De asemenea este moșia mare, care este lungă de duoă poște, ceea ce trebuie să fie ca această proprietate să fie pe zece comune și desigur că și în duoă județe. Cum este, domnilor, și în alte țări. Așa baronul de Rotschild are o proprietate, Laferrière, care face parte din zece comune.

Vedeți dară, domnilor, că nu faceți nici un rău dacă veți zice că comuna este ultima diviziune teritoriale, și din contră, că aceasta este a scăpa administrațiunea de o confuziune în care cade adeseori, căci, încă o dată, sînt oameni în țara noastră cari cred că nu fac parte din nici o comună, cari socotesc că au dreptul a face la noi cum v-am arătat că fac proprietarii nobili din Galiția.

Replică lui Manolache Costache [17].

Domnilor, Constituțiunea zice curat din cuvînt în cuvînt: Teritoriul României este împărțit în județe, în plăși și în comune; prin urmare, comuna este ultima diviziune teritorială a unei plăși. Așadară și persoana proprietarului, și teritoriul lui trebuie să facă parte din o comună. Rămîne însă proprietarului care are 10 mii pogoane sau 10 mii de fălci, și care vede cum că comuna din care vrea să facă parte este prea departe, să zică, prin calea legală, că nu vrea să facă parte cu pămîntul său, de esemplu, din comuna A, ci din comuna B.

Dară ce zice domnul M. Costachi? Iată, domnilor, cum este în Galiția, și așa trebuie să fie și la noi; adică că dacă eu am 10 mii de pogoane și nu voi să fac parte nici din comuna B, nici din comuna A, să am dreptul de a constitui eu singur o comună și atunci să am dreptul de a fi primar prin delegațiune, de a fi oficier de poliție, de a constata crimele și delictele etc., în fine să aplic eu toate legile. Apoi atunci unde mergem cu acel sistem? Fiindcă cunosc ideile acestea, de aceea mi-a părut rău

să văd pe domnul Ionescu* combătînd aceste principie ale Constituțiunii noastre, care recunoaște unui proprietar dreptul de a nu face parte din o jurisdicție comunală, și ca justiția, poliția, privegherea și alte asemenea sarcine să se poată esercita de un individ sub singurul cuvînt că este proprietar mare.

Prin urmare, dacă voiți definițiunea francă a domnului Iepureanu, nu aveți decît să votați în contra amendamentului meu [18]. Dară eu socotesc, domnilor, că amendamentul meu este tocmai spre a închide calea unei confuziuni așa de deplorabile.

Sînt în Moldova oameni bătrîni cari au venit cu asemenea idei din străinătate și cari s-au silit să le pună în practică. Nu voiesc să citez aci nume; dară, domnilor, vă spun că de la 1860 pînă la 1864 a trebuit să am nevoie de multă energie spre a opri pe proprietari de a se face notari, de a fi portărei pe proprietățile lor. Erau proprietari cari chemau înaintea forului lor pe cîte duoi negustători și-i judecau condemnînd pe unul să plătească, de exemplu, atîtea mii de lei. Oameni foarte onorabili, oameni cărora eu le-aș putea încredința averea mea, au trămis vătășei și au luat marfă din prăvălia negustătorilor și au vîndut-o cu toba.

Vedeți dară că lucrul este serios și trebuie să definiți ce este comuna. Fiecare persoană trebuie să facă parte dintr-o comună [19].

În ședința din 30 ianuarie.

Domnilor deputați, ieri nu am putut veni aci fiindcă am fost bolnav, dară am auzit acum pe domnul Greceanu [20] sprijinind un ce în contra căruia noi, membri ai comitetului, sîntem datori să protestăm, și înainte de a lua cuvîntul am interpelat pe domnii Filitis, Aninoșanu, Brătianu și-mi pare rău că nu am avut onoare a zări și pe domnul Leon Ghica, cari mi-au comunicat că domnul St. Greceanu a susținut că domnia-sa nu a luat parte la lucrările comitetului.

Îmi permit a ruga pe domnul Greceanu să binevoiască a rectifica aceasta. Domnia-sa a lucrat cu noi și a făcut majoritate mai de multe ori — și fac apel la onorabilul domn președinte al consiliului — căci în cele după urmă zile ne-am aflat numai patru, și al patrulea era domnia-sa; dacă domnia-sa nu ar fi luat parte, nu s-ar fi putut ține ședință. A luat dară parte; a susținut teoriele domniei-sale, și de mai multe ori ne-am unit cu domnia-sa. Într-o singură cestiune a făcut diversive **, unde a stăruit să se admită că proprietarii ce au moșii în mai multe județe să aibă dreptul de a fi alegători prin delegațiune. Îndată ce domnul Greceanu susține că n-a luat parte la lucrările noastre, vă rog atunci să respingeți lucrarea, căci ea nu mai reprezintă deloc o lucrare regulamentară, constituționale, fiindcă atunci ar fi o lucrare numai cu trei membri și știți că înaintea dumneavoastră nu poate veni decît o lucrare care să reprezinte o majoritate a unui comitet de delegați.

Domnia-sa are tot dreptul, are tot timpul și toată libertatea de a se răzgîndi și a veni cu alte amendamente acum în contra lucrării comitetului. Dară să spună că n-a luat parte la lucrările noastre este a ne face o strîmbătate ce nu o meritäm și în contra căreia fiecare din noi sîntem datori se protestăm în chipul cel mai eclatant ***.

Viu acum la cestiunea de fond.

* Citește: *Iepureanu*.
** Divergențe.
*** Zgomotos, din fr. *éclatant*.

Iată pentru ce am pus noi acest articol [21]. În adevăr, domnul Vernescu din puntul domniei-sale de vedere are dreptate, însă domnia-sa să mai țină seamă de poziținea în care ne-am aflat noi. Această lucrare este rezultatul unui compromis și, prin urmare, toate articulele sînt consecința acelui compromis. Cînd am organizat comuna, cînd am primit să se sporească numărul cătunelor, am arătat că cu chipul acesta vor intra într-o comună mai multe comune inferioare. Aceasta este ideea — și chiar domnul raportatore v-a arătat că comuna nu se decretă, ci se creează prin ea însăși; prin urmare, fiindcă sînt aglomerațiuni de populații, unii cari de veacuri trăiesc împreună, noi am convenit că, deși sînt siliți să contribuie în altă comună, să aibă dreptul măcar să-și aleagă un consilier din sînul lor: Și voi aduce aminte domnului ministru de interne un esemplu pe care domnia-sa l-a primit. Am avut onoare să aduc aminte că în Basarabia, sub guvernul rus, comunele și-au păstrat ființa lor. Fiecare sat, fiecare aglomerațiune reprezintă o comună; însă, în privința măsurei politice, dă o întindere mai mare: s-a luat 7, 8, 10 sate la un loc și s-a format o aglomerațiune mai mare, în capul căreia este un funcționar ales care se numește gavalai. Această idee am urmărit-o și noi și prin urmare am lăsat pe primar și pe consiliul comunal ca să hotărască cele mai mari cestiuni, iară funcționarul fiecărui cătun în parte să-și păstreze numirea de ajutor, și el este un mic administrator local.

Iată ideea ce am susținut să punem aci în lege.

Acum, după prefacerile ce a luat de [sic] legea, după respingerea combinațiunilor comitetului, dumneavoastră sînteți liberi să votați pentru sau contra; cît pentru mine unul, nu știu de aci înainte cum am să votez [22].

Apără creațiunile sale legislative.

Domnilor, noi asistăm la un straniu spectacol. Vine un articol și îndată începe guvernul a zice: Domnilor, noi nu susținem acest articol, și apoi îndată trei miniștri unul după altul vin și susțin cestiunea cu toată regula de luptă și onor. ministru de externe [23] binevoiește pe urmă și mă pune și pe mine în cauză, arătînd neconsecințele mele, și cu această ocaziune vine și spune că și deunăzi onor. ministru de interne m-a turtit, arătînd neconsecința mea între omul ministru din '69 și între deputatul din 1874.

Mulțumesc onor. domnului ministru de externe că îmi deschide gura ca să pot vorbi acuma, fiindcă așa cred că mi-e permis să vorbesc, căci alminterlea aș fi putut să aștept mult timp ca să pot răspunde.

Ei bine, nici atunci n-ați putut să mă turtiți ca neconsecinte și nici astăzi. Iată, domnilor, projectul, nu al meu individual, ci al guvernului din 1869; apăr guvernul din '69, în care a avut onoare să fie și onor. domn Boerescu.

Să vedeți, domnilor, dacă la '69 am cerut eu lucruri pe cari astăzi le combat.

Domnilor, lupta cea mare pentru numirea primarilor era mai ales pentru orașe, și să vedeți dacă eu la '69 am cerut mai mult decît cer astăzi.

„În cele opt comune principale primarii se numesc de domn, din toată lista consiliarilor. În comunele urbane de a doua clasă se numesc dintre cei trei membri ce au întrunit mai multe voturi la alegere. În comunele rurale se numesc din tot numărul consiliilor și la nevoie chiar

şi afară din consilii, însă numai dintre alegătorii ce vor fi împlinit 25 ani ai vîrstei şi avînd în vedere avizul comitetului permanent.

Durata funcţiunii primarilor comunelor rurale este de trei ani".

Iată ce guvernul de la '69 cerea; ei bine, eu astăzi ca deputat dau guvernului ceea ce n-am cerut la '69 ca guvern.

Vin acum la cestiunea citată de onor. domn ministru de externe, unde domnia-sa voieşte să mă arate de neconsecinte. Domnul ministru zice : Vedeţi pe domnul Kogălniceanu de la '64, şi vedeţi-l şi acum ! Dar mai întîi, domnilor, '64 şi '74 este cerul şi pămîntul, e o deosebire de sus pînă jos, altele erau condiţiunile la '64 şi altele la '74; singuri dumneavoastră aţi spus ce ceream eu la '64 : ca străinii cari au împămîntenirea mică să poată fi alegători. Dar să vedem, domnilor, era numărul de străini la '64 aşa de mare ca în '74? Interesele noastre economice, şi nu numai economice, erau la '64 atît de ameninţate ca în '74? Şi al duoilea, cîţi străini la '64 s-au folosit de acest beneficiu? Domnii miniştri, cari vin întotdeauna cu statistica, i-aş ruga să cerceteze la '64 cîţi străini reclamau împămîntenirea cea mică şi ce era această împămîntenire mică la '64. Erau îndatoraţi să plătească dările ţărei şi nimic mai mult, şi de aceea nici unii din ei nu s-a folosit. Dar onor. domn ministru voieşte actualmente ca străinii cu împămîntenirea mică să fie alegători, şi cît pentru mine, dacă consiliele comunale nu ar avea atîtea atribuţiuni de un interes politic, mai că aş primi aceasta, şi ştiţi pentru ce? Pentru că şi astăzi sînt sigur că nu s-ar găsi zece străini cari să primească această condiţiune.

Domnilor, împămîntenirea mică nu mai esiste *, esiste * numai împămîntenirea cea mare. Apoi, domnilor, împămîntenirea cea mare, la 1863 şi 1864, şi în vremea Regulamentului, nu se didea de Adunările obşteşti nici la trei inşi pe an. Astăzi, ia vedeţi cîte se dau ! Va să zică iată că sîntem ospitaliari, iată că am deschis braţele tutulor oamenilor onorabili cari voiesc să se folosească nu numai de înflorirea intereselor lor materiale, dar încă şi de a se lipi de sînul ţărei, dînd chezaşuire de bune purtări şi de onorabilitate. Noi priimim pe acei străini cu braţele deschise, şi dovadă de aceasta sînt chiar voturile dumneavoastră anuale.

Eu nu fac cuvinte mari, cum a făcut domnul ministru de externe acuzîndu-ne pe noi. Cuvinte mari, să-mi permită a-i spune că a făcut domnia-sa susţiind şi apărînd o cauză pe care mai întîi declară că a abandonat-o şi pe care apoi a apărat-o cum n-a apărat pînă acum din toată această lege o singură dispoziţiune.

Domnilor, se zice că acest drept se reclamă numai pentru porturi.

Dar pentru ce? Apoi străinii din porturi sînt ei mai luminaţi, mai binefăcători decît străinii din întrul ţărei? Pentru ce să dau eu străinilor după Dunăre drepturi pe cari le-aş refuza străinilor după Dîmboviţa, după Prahova, după Bahlui etc.? Daca vom căuta capacitatea, inteligenţa lor, vom găsi mai multă în străinii cari şed în întrul ţărei. Daca vom căuta foloasele cari le aduc ei, vom găsi mai multe la acei din întru. Daca vom căuta importanţa capitalurilor, vom găsi în întru ţărei casele şi palatele cari le-au zidit ei şi care sînt mai mari şi mai frumoase în Bucureşti şi Iaşi decît în porturi. Apoi, domnilor, chiar importanţa porturilor a căzut mult de la întemeierea drumurilor de fer; comerciul astăzi se face mult mai mare în Bucureşti, în Ploieşti, şi chiar în Craiova, decît în porturile după Dunăre. Mihăileni astăzi este port; Iţcanii este port;

* Sic.

căci nu numai comerciu[1] cu grîu şi păpuşoi este comerciu mare. Dumneavoastră trebuie să ştiţi, domnilor, că cu drumurile de fer se esportă mai mult prin oraşele dupe uscat decît pe la Galaţi şi Brăila.

Socotiţi oare că, dînd străinilor din porturi acest drept, nu vor veni şi străinii din Bucureşti şi Iaşi să-l reclame şi ei? Vor veni, domnilor, şi nu veţi putea să le refuzaţi aceste drepturi.

În zadar spune domnul ministru că naţionalitatea noastră sporeşte. Naţionalitatea noastră sporeşte ca corp politic, ca importanţă politică; dar în număr, din nenorocire, s-a constatat şi se constată prin statistica ţărei că elementul naţional descreşte prin sate şi chiar prin oraşe. Unde mai este industria noastră? Unde mai este comerciul? Tot este în mîinile străinilor, şi dovadă că aceasta preocupă naţiunea întreagă şi chiar pe domnul ministru de externe este că domnia-sa este unul din cei dintîi care s-a preocupat de acest pericol mare. N-am văzut noi pe domnul Boerescu că s-a pus în capul mai multor întreprinderi naţionale economice, cu scop de a combate pe străinii care ne-a copleşit pretutindeni? Căci totul este în mîna lor, şi comerciu, şi industrie şi avere şi tot, n-a mai rămas în mînele noastre decît simpla agricultură! *(Aplauze.)*

Apoi pentru ce a instituit domnul Boerescu societatea de asicurare *Dacia*, pentru ce a sprijinit cu atîta tărie instituţiunea creditului fonciar? Şi daca s-a ocupat domnia-sa de toate acestea, pentru care merită toată lauda, cum voieşte să nu se ocupe şi naţiunea de acest pericol mare care este acoperirea tutulor intereselor noastre economice? Apoi în faţa unui asemenea pericol mare, grozav, numai individul trebuie să se lupte? Trebuie şi naţiunea să se lupte...

Domnul Gr. Ventura: Prin lucru şi inteligenţă.

Prin lucru, prin inteligenţă, prin prudenţă, prin fermitatea şi patriotismul Corpurilor legiuitoare. *(Aplauze.)*

Domnilor, în această Cameră, şi în opoziţiune şi în partidul guvernamental sînt o mulţime de inteligenţe, sînt oameni care trăiesc şi unii chiar s-au născut în străinătate, sînt oameni care iubesc a călători prin ţări străine, prin urmare numai xenofobie nu se poate imputa aci nimenui, nici chiar acelora care combat măsura guvernului. Nu putem noi să priimim pe străini; şi cînd ni se aduce aminte Regulamentul organic, răspund că, dacă s-a făcut aceasta la Regulamentul organic, apoi atunci situaţiunea era cu totul alta decît acum. Vă aduceţi aminte cîţi străini erau atunci şi cîţi sînt astăzi; ia închipuiţi-vă că porturile noastre d-abia începuseră atunci a se înfiinţa; trebuia prin urmare să se facă oarecare avantaje, precum şi strămoşii noştri au făcut, cum zicea domnul Boerescu, că au dat dreptul fiecărui plugar străin să se facă pămîntean; dar a uitat domnia-sa să spuie un lucru: pentru ca să se respingă influenţa consulilor, căci era o lege, o tradiţiune veche a ţărei, că în sate nu se cunoştea sudiţi străini, şi de aceea de cîte ori un consul voia să aibă un sudit în sate, cu legea în mînă i se răspundea că sudiţii nu pot să vie decît cu corabia, nu pot să şeadă decît pe malul unde a venit cu corabia şi să se întoarcă de unde a venit iarăşi cu corabia. Şi voi avea onoarea să aduc aminte onor. domn ministru de interne, care a fost prefect la Neamţ, că domnia-lui cunoaşte lupta ce a fost între guvernul ţărei şi agenţia austriacă în privinţa unor băjenari ţuţuieni din Tîrgul Neamţului, pe care agenţia austriacă îi reclama ca sudiţi şi pe care guvernul ţărei, cît de slab era, a refuzat să-i recunoască de sudiţi, pentru că făceau agricultură. Vedeţi dar că atunci se simţea nevoie de băjenari străini,

și cît pentru mine o simț și astăzi, și sînt de părere să se aducă populațiuni de băjenari străini, însă de aceia de care se aduceau odată din Basarabia, din Bucovina și din Transilvania; de aceștia se aduceau în trecut și se favorizau în tot felul, și îndată ce veneau aici se făceau cetățeni români, căci erau de același sînge cu noi. Dar astăzi nu mai este așa, astăzi se urmează altfel, și de aceea trebuie să luăm aminte.

Cînd țara va fi dară stăpîna intereselor mari economice, cînd vom dezvolta un comerciu național, cînd interesele noastre industriale și comerciale se vor povățui de un spirit de economie națională, atunci vom vedea ce este de făcut, dară acum nu putem să dăm astfel de drepturi.

Ni se zice că nu este pericol; dară daca acesta nu este pericol, cum de s-a deznaționalizat Bucovina? Mergeți în Bucovina și veți vedea la Cernăuți că primarul este un străin...

Domnul N. Ionescu: Jidan.

Nu știu daca este jidan, dară știu că este un străin, și în alegerile pentru *Reichsrath* d-abia au putut străbate duoi români dintre proprietarii cei mari, toți cei [l]alți sînt străini. Iată ce face acordarea drepturilor la străini.

Acum se zice că consiliul comunal se ocupă numai cu edilitatea. Dară numai aceasta este atribuțiunea primarului? Dară nu este el ofițier de starea civile? Dară nu este oficier al poliției judiciare? Dară nu face regulamente, dară nu face listele electorale? Cum dară susțineți că consiliul comunale nu are decît edilitatea?

Vedeți domnilor, că m-am întins așa de mult, pentru că și domnul ministru s-a întins. Domnia-sa întîi a zis: renunțăm, și apoi vine și susține acest amendament cu o ardoare cum n-a susținut nici un articol.

Nu este vorba aci de xenofobie; voim să facem ceea ce fiecare țară din cele mai mari face luînd măsure în contra străinilor. Putem noi să ne comparăm cu Rusia, o țară așa de mare, compusă de o naționalitate mare? Cu Germania pe care o vedeți cu ce tărie și cu ce influență mare cată să se întindă spre a ajunge la Marea Neagră? Putem să ne luptăm — și nu să ne luptăm, ci să ne comparăm — cu acel colos mare al Rusiei, care are 70 milioane de o naționalitate compactă, cea mai vie și cea mai puternică naționalitate, naționalitatea slavă? Să mergem numai pînă la capul podului Mogoșoaiei și să vedem cîte firme sînt scrise în limba română? Să vedem cîte prăvălii sînt ale românilor? Apoi tot așa este în Petersburg, la Moscova, în Odesa chiar, și în orașele Austriei?

Ei bine, cînd este așa, în loc să ne ocupăm cu legi, cu asociațiuni, cu silințe unanime spre a lucra la rădicarea naționalității noastre, ce facem noi? Primim pe străini! Da! să-i primim făcîndu-i însă români, iară nu să-i ținem în condițiuni de a fi străini. Cînd veți da străinilor atîtea drepturi și atîtea avantaje, fără a-i supune și la datorii, socotiți că veți mai avea atîtea cereri de împămîntenire ca aceea din partea domnului Oppler și a altora, oameni onești și folositori țărei? Socotiți că Oppler [24] ar fi primit să se facă român dacă i-ați fi dat drepturile comunali și toate acele avantaje, căci nu toată lumea se ocupă de politică? Dîndu-le aceste drepturi, fiți siguri că străinii nu vor mai reclama împămîntenirea. Dacă este așa, pentru numele lui Dumnezeu! lăsați să facă și succesorii noștri ceva; să nu regulăm noi totul, lăsați ca și viitorul să reguleze.

Este pericolos ca noi să dăm străinilor drepturi pe cari nu le au ei în alte țări mai puternice, și acolo chiar unde au cîte ceva, e în niște condițiuni cu totul excepționali. Rusia, mare și puternică, abia niște mici,

neînsemnate privilegie [25] acordase colonielor din Basarabia şi din Cherson, şi acele drepturi mici imperatorele Alexandru le-a desfiinţat acum duoi ani; şi noi voim acum, cu articole din Regulament, articole cari reprezintă o stare de lucruri de mult căzută, care reprezintă o situaţiune ce nu mai există, cu acele articole să venim astăzi şi să deschidem poarta drepturilor comunali la toţi străinii? ! Căci încă o dată declar că, dacă în această sesiune veţi da drepturi străinilor din porturi, mîine vor veni toţi străinii din ţară să ceară cu mai mare tărie aceleaşi drepturi şi nu cred că atunci însuşi domnul ministru va consimţi la aceasta. Nu văd înaintea ţării mele nici un merit pentru străinii din porturi mai mare decît pentru străinii din întrul ţării. Vină domnii miniştri să ceară pentru toţi străinii aceste drepturi, ca cestiune de principiu, şi atunci vom discuta; dară astăzi, ca măsură excepţionale, eu unul o privesc ca o introducere la cele-[l]alte drepturi ce se vor mai cere la anul viitor.

Domnul ministru de externe: De unde ştiţi?

Cînd vor veni la anul viitor şi străinii de prin oraşele din întrul ţării să ceară aceste drepturi, ei bine atunci sînteţi datori să le daţi...

Domnul ministru de externe: Proorociri. *(Întreruperi.)*

Prin urmare, eu ca membru al comitetului vă cer să nu votaţi acest articol, care nu este decît introducţiunea unei reforme care la anul se va cere a se generaliza.

Domnul ministru de externe: Care reformă?

Darea acestor drepturi la toţi străinii şi din întrul ţării!

Domnul ministru de externe: Va se zică sînteţi prooroc?

Îmi este permis să fiu prooroc cînd văd un rău pipăit pentru ţară.

Domnul ministru de externe: Apoi şi noi facem parte din această ţară.

Onor. domn Boerescu voieşte să întemeieze cu mine un dialog pe care eu nu pot să-l ţin, mai ales că nu pot să fac dialoguri cu un ministru. Eu, domnilor, vă rog să nu vă lăsaţi pe urechea declaraţiunilor restrictive făcute de domnul ministru, să vă ţineţi de partea întîia, iară nu de a duoa, şi să nu atingeţi această cestiune foarte mare privitoare la naţionalitatea noastră; căci orice s-ar zice în contra raportului domnului Manu, raportul este stilul său şi lucrarea personale a domnului Manu, ceea ce-i face onoare, iară opiniunile ce le arată sînt opiniunile majorităţii comitetului, afară numai dacă domnul Ştefan Greceanu nu va protesta; şi sînt sigur că această opiniune se va împărtăşi de marea majoritate a acestei onor. Camere [26]. *(Aplauze.)*

Combate pe I. Pală [27].

Domnilor, sînt foarte fericit că am ascultat pe onor. domn Pală, ca să pot să combat cel puţin premisele domniei-sale. Domnia-sa avea tot dreptul să ne spună toate cîte a spus, însă atunci nu ar fi trebuit să voteze de la început şi pînă acum întruna o situaţiune pe care acum o combate. Domnul Pală este acela care de cînd s-a început discuţiunea legei comunale a votat pururea cu majoritatea. *(Aplauze.)* Apoi, domnul Pală nu a fost chiar în regulament, căci ne-a vorbit de primari în genere, şi în vreme ce nu trebuia să vorbească decît de primarii rurali.

Domnilor, la primarii rurali să-mi permiteţi să zic că sînt indiferent cum se va vota acest articol. Numească-se ei de guvern sau aleagă-se de consiliul comunal, aceasta este indiferent. Greutatea în comunele rurale

nu mai este de acum în primari, în urma votului care s-a dat, și înaintea căruia mă închin, ca proprietarii să vină de drept în comunele rurale. Aci este toată greutatea, și o susțin aceasta cu un argument pe care nimeni nu-l poate contesta. În fața dreptului ce s-a dat proprietarului de a forma în a treia parte consiliul comunal, chiar dreptul puterii esecutive de a dizolva un consiliu este anulat. În adevăr, la ce ar putea conduce în situațiunea adusă de această lege dizolvarea unui consiliu? La nimic, căci neînlăturat proprietarii și delegații lor au să revină aceeași în consiliu. Prin urmare, domnilor, numirea primarului de guvern sau de consiliu pentru mine de acum este un lucru cu totul indiferinte, un lucru fără nici o importanță, și dea Dumnezeu ca eu să mă înșel în această privință [28].

Combate pe C. Brăiloiu [29].

Domnilor, am fericirea mare să fiu cetățean contribuabil și în Iași, și în București, prin urmare cînd mă veți vedea că sprijin lucrarea comitetului și combat propunerea domnului Brăiloiu, deși ar trebui să fiu cu totul interesat pentru amendamentul domnului Brăiloiu, cu toate acestea cînd vorbesc contra lui, să credeți sînt cu desăvîrșire nepărtinitor.

Domnilor, multe am auzit de cînd trăiesc, dar pînă acum nu am auzit susținîndu-se că serviciul sergenților municipalității este un serviciu politic. Nu am auzit că, pentru că s-ar hotărî ca orașul București să plătească sergenții municipali, comuna de București va deveni un corp politic.

Domnilor, daca Bucureștii sînt capitala țărei, tocmai pentru aceasta trebuie să poarte sarcinele cele mari, pentru că el trage și avantajele cele mai mari. Voi ruga pe domnul Brăiloiu să privească acele palate mari cari să zidesc pe toată ziua și cari se numesc Grand-hotel, Hotel de bulevard, Hotel de l'union.

Ce însemnează aceasta? Că toate milioanele se cheltuiesc aci, și, pe cînd în Iași palatele boierești se șterg și se fac cîrciume, orașul București, unde se fac atîtea clădiri, plătește contribuțiuni mai puține decît toate orașele din țară. Să luăm Iașii și să-i punem alături cu Bucureștii și veți vedea cît plătește unul și cît plătește cel[l]alt [30]. *(Zgomot.)*

Domnu[l] Racotă, care stă totdeauna blajin și mut, acuma țipă! Să lăsăm la o parte popularitatea; aceasta o facem pentru ca să audă alegătorii.

Domnilor, am făcut mult cînd îndatorim țara să ia parte cu o treime la această cheltuială. Aceasta am făcut-o însă pentru că în capitală sînt stabilimente de ale statului, autorități, și pentru paza acestor stabilimente și autorități vine și statul să fie părtaș. Dară, să se susțină teoria falsă de a veni municipalitatea în generozitatea ei cu o subvențiune către stat, aceasta nu o pot înțelege. Înțeleg să se zică: țara întreagă, în interesul măririi, gloriei și prosperității capitalii țărei, vine și-i dă un ajutor, dară nu că municipalitatea, în buna sa voință, vine să dea statului ajutor.

Domnilor, vorbiți de sarcini dară nu vedeți dumneavoastră cîtă sarcine are și statul? Nu vedeți că bulevardul îl plătește statul, și pînă și florile cari le mirosiți la bal le plătește tot el?

Dară, domnilor, mai sînt și alte capitale în lume cu greutăți mult mai mari, și ele plătesc toate aceste servicie și altele multe încă. Luați Bruxelles, luați Parisul și vedeți serviciele comunale pe cari ele le întreține, și acolo încă sînt mari și multe necesități de ordine publică cari cad în sarcina comunei. Dară la noi unde sînt asemenea lucruri? Unde sînt

agitațiunile politice, unde sînt comunarzii, unde sînt tulburările? Sîntem, domnilor, oamenii cei mai pacinici din lume, fiți siguri că nu de sergenți se ține ordinea publică la noi; lăsați locuitorii în pace, administrați-i bine, îngrijiți de interesele generale bine, aplicați cu sinceritate legile, și fiți siguri că niciodată liniștea publică nu va fi tulburată de nimeni. Nu credeți că acei cîțiva sergenți pe cari-i aveți țin ordinea, că fără dînșii societatea ar fi zdruncinată, ar peri; de credeți aceasta, vă faceți o stranie iluziune. Ni s-a întîmplat să vedem la ce sînt buni acei sergenți în unele ocaziuni, cînd pentru o amenințare de nimic ei au întors spatele, dacă n-au luat-o la fugă. Nu vă bizuiți dară niciodată pe numărul sergenților, slab reazim ați avea de la dînșii, ci pe caracterul blînd a poporului nostru, ci căutînd a nu-i înăspri acest caracter prin fapte și mijloace rele. Și mai cu seamă lăsați de-o parte cestiunea de corp politic, nu faceți și din sergenți oameni politici, apărătorii ordinei sociale. Căci de este vorba de poliția politică, apoi aceea este plătită de stat, care întreține din budgetul său un prefect de poliție, comisari etc. Sergenții aceștia nu țin decît simplu poliția de uliță, nu fac decît să păzească prăvăliele de hoți, să nu lase să se bată oamenii pe uliță, și urmează dară a fi plătiți de orașe, după cum e pretutindeni în lume.

Termin, domnilor, rugîndu-vă să respingeți amendamentul domnului Brăiloiu, și sînt de mai nainte convins că această Cameră nu-l va primi, fiindcă nu va voi să admită teoria fatală și stranie prin care am fi condemnați să privim și pe sergenții de orașe ca un corp politic [31].

Asupra articolului 145 [32].

Domnilor deputați, acel articol a fost discutat două zile în comitet ca principiu. Înainte chiar de a intra în cercetarea acestui articol, fac apel la onor. domn Filitis și la toți cei[l]alți membri, era față și onor. domn Cantacuzino [33], care încă nu devenise ministru, și în mare parte acest articol este amendamentul domniei-sale, pe care l-am priimit și noi; principiile sînt ale domnului Cantacuzino și domnul președinte al consiliului a priimit acest amendament împreună cu noi.

Acum domnia-sa vine și zice că Consiliul de Miniștri nu a priimit. Știți ce se face cu modul acesta? Noi din minoritate perdem cu desăvîrșire pofta și datoria de a mai lua parte în lucrările delegaților și de a mai face concesiuni, pentru ca să venim în Cameră cu un project de lege care să convină tutulor.

Un viitor ministru propune amendamentul, noi îl primim, ministrul președinte îl primește. Ce am făcut noi aci? Am zis: Acest articol este mai important decît cestiunea primarului; comunele au deprinderile, interesele lor; de la promulgarea legei comunale actuale și pînă în momentul de față ele își păstrează împărțirea pămînturilor, prin urmare cu greu se vor putea strămuta aceste comune. Și atunci onor. domn Cantacozino a zis: Să luăm de normă propunerea ministerului, s-o comunicăm comunelor, și acelea cari vor fi mulțumite vor merge la consiliul județean și consiliul va hotărî; iară acelea din comune cari nu vor fi mulțumite vor reclama la ministru și de acolo la Cameră, cînd ministrul nu le va satisface cererea. Căci aici nu se atinge, domnilor, numai de țărani, ci și de proprietarii mari. V-aș întreba: Cari dintre dumneavoastră voiți, consimțiți să vă vedeți prin măsuri administrative lipiți cu cine nu voiți? Eu proprietar mare vă fac întrebarea aceasta și aștept răspunsul domniilor-voastre.

Apoi ce zice Constituțiunea : Nici o alipire, nici o dezlipire de comune să nu se facă fără învoirea puterii legiuitoare. Prin urmare, cum poate Consiliul de Miniștri să otărască într-un mod definitiv și noi să nu avem alt drept decît acela de înregistrare ca Parlamentul din Paris? Iată ce vă propune domnu[l] Greceanu [34]! Camera mai cu deosebire trebuie să se gîndească bine pînă unde poate întinde coarda, și mai mult să nu o întindă.

Aci, domnilor, este cestiune de traiul, de existența noastră pe la moșiele noastre. Vă convine să primiți teoria domnului Greceanu? Votați! Dară veți lua singuri răspunderea acestei legi comunali, care cu acest articol are să aducă indignațiunea în inimele multor oameni în țara aceasta.

Cum, domnilor? Eu, care poate am nenorocirea să nu plac guvernului, să mă ia pe mine cu moșia mea, cu interesele mele, și să mă alipească către o altă comună care nu-mi convine? Și apoi vă chemați că sînteți partit conservator! *(Aplauze.)*

Dară nu vedeți că prin aceasta perdeți totul? Nimiciți chiar prestigiul acestei legi, căci o desputerniciți cu totul. Eu, domnilor, cît pentru mine, protestez și vă declar că mă retrag din Cameră dacă veți primi acest amendament. El este în contra Constituțiunii, în contra vieței mele, căci mă ia din casa mea, de pe moșia părintelui meu și mă alipește cu alte moșii cu care poate am interese opuse. Ei bine, domnilor, pentru numele lui Dumnezeu, să conteneascâ odată aceste tendințe cari nu știm unde ne vor duce! Vorbesc, domnilor, din adîncul inimei mele, căci nici un guvern, nici o Cameră n-a venit cu asemenea propuneri, și nu știu cum guvernul aderă la propunerea domnului Șt. Greceanu, care n-are cea mai mică legalitate, care este un act revoluționar și pe care nu l-a făcut nici Comuna din Paris [35]. *(Aplauze.)*

Replică ministrului de justiție [36].

Domnilor, eu ascult cu mult respect pe domnii miniștri totdeauna cînd vorbesc; sînt deprins a respecta puterea executivă, dară iarăși îmi păstrez și eu dreptul d-a ține mai mult seama de cuvintele miniștrilor cari sînt experimentați decît de cuvintele miniștrilor neexperimentați. Recunosc onor. domn ministru al justiției dreptul de a vorbi de tot și despre toate; cînd ne vorbește de legi civile și penale, eu îl ascult cu mai mult respect, pentru că-l cunosc mai învățat și chiar mai ispitit decît mine, fiindcă domnia-lui a fost advocat practicant și în toate zilele a avut ocaziune a interpreta și a aplica legea, precum și astăzi o aplică. Dară într-o cestiune de interese practice ca legea aceasta nu-i recunosc acea experiență ca altor miniștri, încît să vină și dintr-o cestiune de practică să vadă în cuvintele mele și în combaterea acestui amendament al domnului Greceanu, să vadă un ton resbelnic, să vină să zică că pentru că sîntem bătuți de aceea căutăm să facem legea nepracticabile. Ar fi putut domnia-sa să se servească de acest argument cu ocaziunea oricărui alt articol, iară nu cu ocaziunea acestuia, a cărui paternitate aparține colegului domniei-sale, onor. domn Cantacuzin...

Domnul ministru [al] lucrărilor publice: Declin această paternitate, ideea am emis-o, dară redacțiunea ei domniile-voastre ați pus-o în lege.

Voi apăra ideea și cred că atunci nu-i veți lepăda paternitatea. Era cestiunea că nu putem să luăm comunele să le punem pe patul lui Procust și să tăiem capul sau picioarele acelor comune cari nu vor fi pe măsura

patului. Noi am arătat că mai multe comune, cari din cauza împregiurărilor locale, din cauza întinderii lor şi a micului număr de populaţiune nu vor putea să ajungă la 500 familii; şi atunci onor. domn George Cantacuzin, fac apel la domnia-sa, şi nu la altul, a zis: Nişte asemenea cazuri, nişte asemenea împregiurări se vor cerceta mai întîi de către consiliul judeţean; şi pe cînd eram la mijlocul ideei emise de domnul Cantacuzin a venit onor. domn ministru de interne şi a spus: Am făcut operaţiunea aceasta a patului lui Procust, eu am tabloul şi am împărţit pe fiecare judeţ comunele cum au să devină după aplicarea legii...

Domnul ministru [al] justiţiei: Cum au fost.

Cum au să fie.

Domnul ministru [al] justiţiei: Cum au fost.

Am tabela cum au să fie şi fac apel la domnul ministru de interne ca să spună.

Domnul preşedinte al consiliului: Am zis că am făcut o lucrare.

Vă foarte mulţămesc şi de aceasta; iată că domnul ministru de interne contrazice pe colegul său de la justiţie. Prin urmare, lucrarea viitoare este în principiu făcută şi de aceea discutînd împreună am zis: Să dăm consilielor judeţeane să judece aceste cazuri de nemulţămire şi lucrarea lor să se comunice comunelor; şi cred că multe comune au să fie mulţămite cu aceasta. Aşadară, unde nu este ceartă, nu este război; şi prin urmare, acolo unde comunele vor fi mulţămite de hotărîrea consiliului judeţean, are să se aplice legea comunale cea nouă; iară acolo unde nu va fi mulţămită comuna, şi astăzi cînd zic comună nu zic numai mulţimea aceea a ţăranilor, ci şi proprietatea, căci de acum înainte şi proprietatea intră în comună, şi gîndindu-ne cu toţii serios la acestea am decis împreună, fac apel la onor. domn Cantacuzin, că acolo unde va fi nemulţămire cel din urmă cuvînt aparţine Adunării, potrivit Constituţiunii. Aşadară, am hotărît ca dupe ce se va decide de puterea executivă, dupe ce se vor alambica aceste pretenţiuni, acolo unde nu vor fi nemulţămiri, îndată guvernul va aplica legea; iară unde vor fi nemulţămiri contra lucrării consiliului judeţean, cuvîntul cel din urmă să fie al Camerei, potrivit Constituţiunii. Iată ce este lucrarea noastră, nimic mai mult, nimic mai puţin. Cum voiţi dumneavoastră ca o operaţiune aşa de mare şi repede să se facă numai de minister, fiindcă cu toată bunăvoinţa şi nepărtinirea ministrului tot au să se facă strîmbătăţi, cari au să lovească interesele ori ale proprietarilor mici, ori ale proprietarilor mari.

Am auzit zicîndu-se iarăşi în Cameră că instanţa de pe urmă să fie Consiliul de Miniştri, alţii zic: Nu este exact, nu are să hotărască în mod definitiv, ba are să hotărască în mod definitiv, şi în cele de pe urmă are să se aplice legea nouă, şi astfel consiliele cele noui nu au să mai fie expresiunea comunelor celor vechi, a căror autoritate încetează, ci au să fie expresiunea comunei celei noui. Dară să vedem ce zice amendamentul la partea reclamaţiunii, să vedem dacă domnul Greceanu manţine cel puţin acest drept:

„Reclamaţiunile în contra lucrării consiliului judeţean se vor adresa Consiliului de Miniştri, care se pronunţă în mod definitiv".

Domnilor, aceasta este scris de un român neaoş şi prin urmare nu putem noi să interpretăm noi cuvintele altfel de cum sînt scrise, nu putem zice că nu e definitiv acolo unde e scris româneşte că definitiv este.

Prin urmare, domnilor, cînd Curtea de casaţiune hotărăşte în mod definitiv, mai poate să mai fie apel? Cînd Consiliul de Miniştri hotărăşte în mod definitiv şi prin ordonanţă domnească decide să se facă alegerea în timpul acesta, ce mai este acest muştar care vine dupe friptură?

Domnul Şt. Greceanu: Este tabloul.

A! Foarte bine, dară ce va să zică oare acest tablou? Nu vi se dă pe toată ziua tabloul statistic despre mersul telegramelor şi scrisorilor, unde neapărat dacă veţi vedea un lucru care nu vă vine la socoteală aveţi dreptul fiecare să faceţi interpelare? Aceasta tot o mai înţeleg, dară nu înţeleg ce avem să mai facem noi cu tabloul cînd se vor şterge cu buretele autorităţile comunali astăzi esistinte şi cînd se vor înfiinţa într-un chip violent şi subit nu o comună ca comuna Chiţcanii, ci nouile autorităţi ale comunei Lungenii—Chiţcani. Apoi, autoritatea acea desfiinţată, nimicită, mai este ea competinte să ridice glasul? Iată pentru ce m-am recriat cu atîta indignaţiune contra acestei măsuri violente. Nu am lucrat noi în sînul comitetului pentru ca legea să se respingă sau să nu se poată aplica. Am făcut multe concesiuni domnului ministru; şi dacă se zice că şi în Cameră s-au făcut concesiuni, aceste concesiuni sînt dintr-un spirit de reacţiune care nu era în project, s-a derogat într-un sens reacţionar de la însuşi projectul guvernului...

Domnul preşedinte [37]: Nu uitaţi că aceste articole s-au votat de majoritatea Adunării şi, dacă domniile-voastre puteţi face fală de opiniunile dumneavoastră ultraliberale, nu vă este însă permis să ziceţi că Adunarea a votat legi reacţionare.

Totdeauna respectez vocea preşedintelui nostru, pentru că e preşedintele Camerei şi pentru că a fost preşedintele ministerului unde am avut onoarea să fac şi eu parte. Daca m-am pus pe tărîmul acesta, am făcut-o pentru că s-a zis că s-au făcut concesiuni, şi atunci am spus că şi noi am făcut concesiuni. Mă voi închina înaintea suveranităţii Camerei, dară mi-e permis a protesta; chiar gladiatorii cari mergeau la moarte ziceau: *morituri Caesare te salutant* *. Nu am lipsit respectului ce datorez Camerei şi de aceea contra lui Cesare apelez la Cesare.

Aci este o cestiune de interes materiale, unde şi proprietarii mari şi cei mici sînt întruniţi.

Nu este bine, domnilor, să lăsaţi în mîna Consiliului de Miniştri să hotărască într-un mod definitiv; ultimul cuvînt trebuie să fie zis de Cameră. Voiesc ca proprietarul, ca comuna, mică sau mare, cînd îşi vor crede interesile jicnite, să aibă dreptul a veni la Cameră. Vorbele zboară, scrisul rămîne. Poate să vină domnul ministru [al] justiţiei să ne spună că a patra instanţă este comuna, dară aci în amendament nu se zice aşa.

Voiţi, domnilor miniştri, ca ceea ce spuneţi să fie adevărat? Puneţi ceea ce ziceţi în lege...

Noi avem obiceiul, domnule preşedinte, a ne supune totdeauna la glasul biuroului. Dumneavoastră care sînteţi deprins a fi leal aţi pus la vot prin sculare şi şedere articolul guvernului şi aţi zis că s-a votat.

Fac apel la lealitatea dumneavoastră. Ei bine, ce mai încape alt articol? [38]

Asupra unui articol adiţional [39].

* *Ave Caesar, morituri te salutant.*

Nu stă în deprinderile mele să aduc împedecări guvernului, mai ales cînd guvernul vine şi cere ca comitetul să facă acel nou articol. Precum din început am adus spiritul de conciliare cel mai mare, asemenea şi acum cît pentru mine, sînt la dispoziţiunea domnului ministru spre a face acea lucrare. Dar nu înţeleg cum domnul ministru n-a făcut declaraţiunea aceasta în Adunare şi nu înţeleg cum delegaţii nu s-au chemat încă. Şi eu şi domnul Brătianu şi domnul Filitis sîntem membri în acel comitet şi vedem că se lucrează acel articol sau nu ştiu ce în altă cameră, de alte persoane.

Prin urmare, domnilor, dacă ministeriul cere amînarea pe mîne, noi nu putem face altfel decît să consimţim, dar ţinem a constata că pînă în momentul de faţă nu ni s-a făcut cunoscut a participa la redactarea acestui articol.

La amendamentul Gr. Balş, C. Boerescu [40].

Domnilor, este un proverb românesc care zice, şi veţi vedea că îndată-l schimb : „gura păcătosului adevăr spune" ; eu voi zice : „gura omului onest adevăr spune". Onor. domn ministru de interne ne-a spus foarte drept ceea ce este amendamentul domnilor Balş şi Boerescu. Domnilor, aţi refuzat amendamentul domnului Greceanu, aţi refuzat lucrarea comitetului, aţi făcut mai mult, căci, deşi guvernul a zis că-şi însuşeşte amendamentul domnului Greceanu, aţi pus la vot şi articolul guvernului care nu mai avea fiinţă fiindcă un guvern, ca şi un particular, nu poate să aibă două opiniuni sau două projecte, dară dumneavoastră l-aţi primit.

Acum ce vă zice guvernul ? Să luaţi din două opiniuni respinse cîte ceva şi să faceţi aceea ce se numeşte : *une vinaigrette, une macédoine* sau ceea ce numesc ispaniolii : *ola potrida*. Dară acum trebuie să vedem : sîntem noi competinţi a face aceasta ? Ce s-a discutat astăzi de la ora 12 pînă acum la 4 ? S-a discutat materia formării noualor comune, s-a discutat procedura prin care trebuie să treacă această formaţiune şi competinţa deosebitelor autorităţi, a comunelor, a judeţelor, a puterei executive şi a puterei legislative. După ce s-a discutat pentru şi contra, după ce s-a prezentat toate opiniunile, de la înălţimea biuroului prezidenţial s-a zis : discuţiunea este închisă, şi s-a spus : citiţi amendamentele. Şi cînd onor. nostru raportatore a voit să dea numai o mică lămurire, atunci domnul ministru a zis cu drept cuvînt : dacă se mai discută, atunci să-mi daţi şi mie cuvîntul, şi îndată onor. nostru raportatore a tăcut, şi s-a pus la vot unul după altul amendamentele, care s-au respins. Ei bine, vă întreb : ce vine acum din nuou în discuţiune ? Iarăşi acea materie, cum să se formeze comunele, cum să se judice nemulţumirile, va să zică revenim la o discuţiune închisă, şi atunci nu numai amendamentul domnului Balş trebuie să aibă acest privilegiu ; atunci fiecare din noi avem dreptul să venim cu amendamente, fiecare din noi cei cari vom fi bătuţi vom veni cu acelaşi sistem şi vom propune articole adiţionale, zicînd fiecare : articol nou ! articol adiţional ! Domnilor, dumneavoastră aţi văzut cum am fost reprimat de preşedinte adineaori numai pentru că am zis un cuvînt asupra unui vot dat ; faceţi dară onoare voturilor domniilor-voastre, nu reveniţi asupra lor, căci atunci îmi daţi şi mie dreptul să revin asupra tutulor voturilor. Majoritatea este aceea care au ieşit din urnă, nu ştiu cine a votat, dară a fost o majoritate care a respins şi amendamentul domnului Greceanu, şi lucrarea comitetului. Ei bine, nu este permis acelei majorităţi, dacă este conservatoare adevărată, de a

aduce aceeaşi lege din nou în discuţiune căci vă declar de mai nainte că, atunci cînd veţi primi această procedură neauzită, am să reclam şi eu ca onor. domn Balş şi ca onor. domn Boerescu dreptul de a veni cu un articol adiţional...

Domnul N. C. Aslan: Nu este tranşată cestiunea.

Cestiunea este tranşată şi mai ales în partea ei esenţială, căci care a fost deosebirea între noi şi domnul ministru? A fost aplicarea provizorie a legii. Ce a zis ministrul? Domnilor, primesc amendamentul domnului Greceanu şi mi-l însuşesc, pentru că el ne dă drept să formăm consiliele provizorii după hotărîrea consilielor judeţene, şi apoi vom veni la Cameră; iară comitetul dumneavoastră zice altfel: Puteţi să aplicaţi această lege nouă pretutindene unde nu sînt contestaţiuni; acolo unde sînt contestaţiuni trebuie să vină la Cameră; la care domnul ministru răspunde: Nu primesc aceasta, pentru că atunci la fiecare comună se va găsi unul care va reclama, aducînd o petiţiune, şi prin urmare iată că legea se face neputernică în aplicarea ei. Aşa a zis domnul ministru. Ei bine, majoritatea nu s-a unit cu domnu[l] ministru şi a trecut asupra acestor consideraţiuni, ea n-a voit ca ministerul să poată aplica deciziunile sale cu chip provizoriu înainte ca Adunarea să se rostească. Şi iată că aceasta vine din nou pe tapet şi să zice că este materie nouă. Materie nouă în vorbe, într-un stil mai frumos, într-o caligrafie mai frumoasă, de un om mai învăţat.

Ei bine, această lucrare, domnilor, poate să măgulească pe acel care a făcut-o, dară noi nu o putem împărtăşi, căci ea nu reproduce decît votul ce aţi dat. Cum puteţi dumneavoastră să vă mai rostiţi asupra cestiunei dacă ministerul are sau nu dreptul să aplice provizoriu legea, cînd v-aţi rostit o dată în sens negativ? A face aceasta este a viola principiul *non bis in idem*; cestiunea este rezolvată; dară poate să mă întrebaţi: Ce este de făcut? Ei bine, deşi nu e treaba mea aceasta, voi spune însă că guvernul nu are decît să vină cu un articol nuou sau să amendeze legea la Senat; dară a ne mai rosti încă o dată asupra acestei cestiuni ar fi să facem travaliul Penelopei, şi nu ştiu în puterea cărui articol ar putea să mă oprească pe mine cineva de a veni cu alţi patru amici şi a propune şi eu un articol adiţional, prin care să cer să nu se dea guvernului dreptul ce i s-a refuzat o dată de a aplica provizoriu legea; şi astfel, mîne, dacă nu va fi timp astăzi, voi propune şi eu un alt amendament, în virtutea acestui precedent al nerespectării votului; astfel va putea să facă întotdeauna partea învinsă, aducînd cinci semnături pe un petic de hîrtie, prin care să voiască a strica un vot dat.

Aşa fiind, vă declar că aceasta este o procedare rea, şi dacă se va primi, majoritatea poate să facă totul, poate să ne dea şi afară de aici, căci moralicește desputernicind un vot este a ne da afară; dară viitorul este al nostru, căci faptul domniilor-voastre este nedrept, neregulamentar, este un abuz pe care-l face majoritatea contra propriului său drept, propriei sale datorii de a-şi respecta votul.

Domnul vicepreşedinte: Vin să vă dau o lămurire din partea biuroului, ca să nu rămînă asupra sa bănuiala că nu aplică regulamentul. Domnul Kogălniceanu zice că se aduce din nou în discuţiune aceea ce s-a hotărît o dată prin vot. Domnia-sa uită că prin votul dat nu s-a respins principiul că legea trebuie să

fie aplicată. Nu s-a primit, domnilor, amendamentul comitetului, care propunea cutare mod de aplicare; asemenea nu s-a primit nici acel al domnului Greceanu, care propunea un alt mod de aplicare; și asupra acestei cestiuni s-a propus închiderea discuțiunii și Camera a votat să se urmeze discuțiunea...[41] *(Zgomot.)*

„Monitor", 1874, nr. 30, p. 177, col. 1 — p. 178, col. 4; nr. 31, p. 183, col. 2; nr. 32, p. 188, col. 1—2; nr. 33, p. 197, col. 4; p. 198, col. 5 — p. 199, col. 2; nr. 38, p. 233, col. 4; nr. 39, p. 244, col. 3—4; p. 245, col. 1—2; nr. 40, p. 250, col. 1—3, 4, 5 — p. 251, col. 1.

NOTE

[1] Pentru expoziția de la Viena vezi partea a IV-a, p. 63 și urm.

[2] C. Brăiloiu reproșase legii comunale și legislației române moderne în genere ignorarea tradiției, „lăsîndu-ne amăgiți de teorii străine". El recomanda ca în administrația provincială „să nu pătrundă spiritul de frămîntare politică".

Modificările propuse de guvern vizau: compunerea colegiului electoral; numirea primarilor; reducerea numărului ajutoarelor; admiterea străinilor în administrația municipală a porturilor; mărirea populației unei comune la 1 000 de familii.

Brăiloiu se pronunțase pentru luarea în considerație a proiectului, dar făcuse, în încheiere, rechizitoriul opoziției: N. Ionescu, imitîndu-i pe englezi, o numea „opoziționea fidelă și leală a măriei-sale"; în realitate însă aceasta se arăta „atît de neîmpăcată [...], atît de aspră [...], care găsește rău tot ce vine din partea unui guvern care a avut meritul de a liniști țara".

[3] În urma războiului franco-prusian din 1871.

[4] Vezi discuțiile asupra legii comunale din timpul guvernării lui Barbu Catargiu în vol. *Oratorie* I, partea a II-a.

[5] Apostol Arsachi (1789—1869) era doctor în medicină de la Halle. A fost medic al curții lui Grigore Ghica; a practicat la spitalele Colțea și Pantelimon. Secretar de stat sub Alexandru Ghica și secretar al generalului rus Duhamel la 1849. Deputat de Vlașca în 1859, apoi membru în Comisia centrală de la Focșani. Ministru în guvernul Barbu Catargiu. A scris *Chestiunea proprietății înaintea Adunărilor legislative*, București, 1860. Despre el, în „Le monde illustré", XVIII, 1874, vol. 35, p. 192; C. Z. Petrescu, *Le premier oculiste titré en Valachie*, București, 1940.

[6] Manolache Costache observase în discursul său: „Dacă vom face apel la bunul simț, la ideile și la interesele comune ale administraților, nu poate fi principiu mai salutariu decît ca interesele locale să se administreze de către cei aleși de alegători". Dacă în orașe, pentru păstrarea ordinii publice, M.C. admitea ca guvernul să-i numească pe primari, la sate, categoric, aceștia trebuiau numiți în urma înțelegerii dintre proprietari și locuitori. Astfel se remediau „relele efecte ce am suferit după legea de la 1864".

[7] Vezi *Cuvînt în contra adresei, rostit în ședința Adunării generale a României din 9 februarie 1863*, București, 1863, 115 p.

[8] Pentru valoarea constituțională a Convenției din 1858 pentru Principatele Române vezi Dan Berindei, *L'Union des Principautés Roumaines*, București, 1967 (sub voce).

[9] Asupra activității lui K. în Comisia centrală de la Focșani vezi *Oratorie* I, partea I.

[10] „Conservatorul progresist" a apărut între 29 decembrie 1859 și ianuarie 1861, săptămînal. A fuzionat cu „Timpul" și de la 16 februarie 1861 a apărut în locul lor „Unirea", pînă la 5 iunie 1862. Motto-ul foii era: „Toate politicile promit progresul, însă numai politica conservatoare ni-l poate da".

[11] Asupra conținutului articolului 46 din Tratatul de la Paris vezi D.A. Sturdza, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, II, București, 1889, p. 1083.

[12] Circulara lui Ali pașa din 30 octombrie/11 noiembrie 1863 către reprezentanții Porții pe lîngă guvernele puterilor garante prin care îi invita să remită cîte o copie a Constituției lui Cuza a provocat stupoare atît în cercurile politice din interior, cît și în străinătate. Prin indiscreția foii pariziene „La nation" s-a aflat de proiect și opoziția a văzut în el iminența unei loviturii de stat. Proiectul fusese de fapt transmis Porții doar pentru un schimb de idei. În cele din urmă Ali pașa și-a retras circulara, iar „Monitorul" din București a dat o dezmințire a aserțiunilor făcute în „La nation". Agitațiile provocate de eșuarea proclamării Constituției au dus pe domnitorul Cuza și pe sfetnicii săi, între care K. ocupa un loc proeminent, în fața alternativei presante a înfăptuirii loviturii de stat. Amînarea acestui act cu cinci luni, pînă la 2 mai 1864 (vezi partea I a acestui volum, p. 51, nota 4), este interpretată diferit de istorici. Vezi C.C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București, 1966, p. 190 și urm.

[13] Pentru Constituantă vezi partea I a volumului, p. 100, nota 3.

[14] Manolache Costache citase pe Paul Leroy Beaulieu. Probabil din lucrarea *L'Administration locale en France et en Angleterre*, Paris, f. a., XII + 447 p.

[15] G. Manu.

[16] N. Ionescu ceruse suprimarea alineatului I din articolul I: „Comuna este ultima diviziune teritorială a României. Limitele teritoriului fiecărei comune se vor determina de consiliele comunelor interesate".

[17] Manolache Costache susținuse că un proprietar care nu vrea să-și alipească proprietatea nici unei comune existente poate să-și constituie din proprietatea sa „o autoritate administrativă" cu „toate răspunderile, întocmai ca o comună sătească", și care „să depună jurămîntul la autorități cum că va fi responsabile pentru toate sarcinele, pentru drumuri, pentru păzitorii de vite, pentru poliție".

[18] Amendamentul K. constituia chiar textul aliniatului I din articolul I, argumentat mai sus.

[19] Amendamentul K. a fost acceptat.

[20] Șt. Greceanu spusese că a venit mai tîrziu la lucrările comisiei ca înlocuitor al lui G. G. Cantacuzino, intrat în cabinetul ministerial; găsise „oarecari jaloane", pe care trebuise să le primească, dar se opunea formal unor concluzii ale comisiei, cum ar fi fost cea care privea înființarea comitetului comunal.

[21] Se discutau articolele 18 și 19, care stabileau numărul membrilor consiliilor comunale în funcție de numărul locuitorilor unei comune. De plidă 7 membri în comunele cu 500 de familii; 31 de membri în comunele cu peste 14 000 de familii. În comunele rurale compuse din mai multe cătune comitetul permanent al județului stabilea, după numărul familiilor fiecărui cătun, numărul proporțional al consilierilor.

G. Vernescu se împotrivise acestei redactări considerînd arbitrară hotărîrea comitetului permanent în stabilirea numărului consilierilor.

[22] La propunerea lui Lascăr Catargiu articolul a fost înlăturat.

[23] V. Boerescu afirmase că în comisie K. se pronunțase împotriva acordării de drepturi municipale străinilor. El amintise că în ziua precedentă Lascăr Catargiu l-a combătut pe K. cu propriile argumente, căci în 1864 acesta „susținuse că este un mare bine ca primarii să fie aleși", iar acum declarase că „numirea primarilor este un mare rău".

Și el, Boerescu, putea dovedi contrazicerile din atitudinea lui K. În legea comunală din 1864, „care era opera domnului Kogălniceanu", se spunea că sînt alegători în comună „străinii care vor fi dobîndit împămîntenirea mică". Azi K. aprecia că intrarea străinilor în consiliile comunale ale porturilor era „o peire de cap". Ministrul de externe încheiase patetic: „Fac apel la domnul Kogălniceanu din 1864 spre a veni să combată pe domnul Kogălniceanu din 1874!"

[24] Oppler, frații W. H. și Carol, austrieci de origine, veniseră în țară puțin înainte de 1848. Fabricanți reputați de bere (au înființat berăria bucureșteană „La carul cu bere"), în 1888 întreprinderea lor avea un venit de 300 000 de lei. Prin înrudirea cu familia Tonola au devenit coproprietari ai cărămidăriei cu același nume. În 1888 au avut un conflict cu municipalitatea Bucureștilor, care i-a acuzat de contrafacerea berei și a dat în același timp unele avantaje fabricii concurente Luther. Vezi *Reclamația domnilor W. H. și Carol Oppler făcută de [sic!] consiliul comunal al capitalei*, București, 1888.

[25] Asupra privilegiilor coloniilor din Basarabia vezi supra p. 171.

[26] Participarea străinilor a fost acceptată de Adunare.

[27] I. Pală observase că guvernul în proiectul său ceruse să numească pe primari atît în comunele rurale, cît și în cele urbane. Comisia limita acest drept în sensul ca primarul să fie ales dintre candidații care întruniseră cel mai mare număr de voturi.

[28] S-a adoptat o formulă de compromis: numirea primarilor în comunele rurale urma să se facă de guvern dintre consilierii aleși.

[29] C. Brăiloiu spusese că sergenții trebuie să fie doar cu o treime din retribuție în sarcina statului și cu două treimi în cea a municipalității din București, căci „dacă voiți ca municipalitatea să nu fie un grup politic apoi nu uitați că de multe ori în mîna ei, cînd va fi o municilitate pasionată, corpul de sergenți poate să devină un element de neorînduială".

[30] Asupra opoziției dintre regimul impozitelor la București și cel de la Iași mai vezi și partea I a volumului, p. 317 și urm.

[31] Amendamensul a fost respins.

[32] Erau dispozițiile tranzitorii privind constituirea comunelor.

[33] G. G. Cantacuzino fusese membru în comisia Adunării care dezbătuse proiectul de modificare a legii comunale înainte de a deveni ministru al lucrărilor publice. A fost înlocuit în comisie de Șt. Greceanu.

[34] Șt. Greceanu ceruse ca alineatul din proiectul guvernului care prevedea procedura pentru alegeri: „în comunele unde nu sînt tribunale biroul se va prezida de către cel mai în vîrstă dintre preoți" să se modifice în sensul că biroul avea să fie prezidat de primarul în ființă.

Mai ceruse să se schimbe ultimul aliniat din proiectul guvernului astfel [de la*, subliniat de noi]: „Primarii, ajutoarele și membrii consiliilor astăzi existente vor urma a-și îndeplini funcțiunile pînă cînd ei vor fi înlocuiți conform cu legea actuale. Îndată după promulgarea acestei legi consiliile județene se vor convoca spre a compune și fixa noile comune, pentru astă singură dată în condițiunile acestei legi.

Reclamațiunile în contra lucrării consilielor județene se vor adresa Consiliului de Miniștri care se pronunță în mod definitiv *(*asupra lor)*.

Îndată după aprobarea formării comunelor prin ordonanță domnească se va proceda la noile alegeri, care se vor termina înainte de 1 noiembrie 1874, dacă timpul o va permite (* *la cea dintîi sesiune a Corpurilor legiuitoare li se va supune tabloul comunelor formate după modul de mai sus, care se vor pronunța în cea din urmă instanță")*.

[35] Amendamentul a fost respins.

[36] Vasile Boerescu observase malițios: „Cînd o bătălie este pierdută, sînt șefi curagioși care nu voiesc să se retragă de pe cîmpul luptei fără să dea încă cîteva împușcături inamicului". În legătură cu dimensiunile comunelor el spusese că există două soluții: guvernul să întocmească un tablou cu harta lor care să fie discutat în Cameră sau „dezlipirile comunale" să se facă numai prin proiect de lege. Primul caz însemna aplicarea legii cu întîrziere și venea, amintea V. B. răutăcios, în întîmpinarea dorinței lui K. și a lui N. Ionescu, care gîndeau așa: „Bun e Dumnezeu, să nu aplice în anul acesta, căci cine știe ce vom mai face pînă atunci ca să nu se mai aplice niciodată".

[37] Dimitrie Ghica.

[38] Amendamentul Șt. Greceanu căzuse cu 46 de voturi pentru și 57 împotrivă. Redacția comisiei căzuse cu 46 de voturi pentru și 51 împotrivă (sic!). Redacția guvernului se votase cum o descrie K.

[39] Un articol cerut de guvern și care era în curs de redactare. L. Catargiu sugerase ca între timp Adunarea să se ocupe de proiectele de lege aflate la ordinea zilei.

[40] „Pentru formarea noualor circumscripțiuni comunale se va lua avizul consiliurilor comunale actuale, precum și a consiliurilor județene". Cînd avizele coincideau, guvernul nu intervenea; dacă erau divergente se pronunța Consiliul de Miniștri, urmînd ca la proxima sesiune a Camerei să se prezinte tabloul noilor comune, ca și reclamațiile depuse asupra lor.

Amendamentul s-a votat puțin în dezordine, încît K. a întrebat: „Ce s-a votat, domnule președinte?

Domnul vicepreședinte: Amendamentul.

Apoi am cerut cuvîntul!

Domnul vicepreședinte: Camera a închis discuțiunea.

Nu avem dreptul după regulament să cerem votul cu bile?

Domnul vicepreședinte: Aveți dreptul să cereți votul cu bile, însă mai înainte de a se vota; acum nu mai puteți cere, căci amendamentul s-a votat".

[41] Proiectul de modificare a legii comunale a fost votat cu 59 de voturi pentru, 32 împotrivă și o abținere.

Intervenție pe marginea discuției la incidentul provocat de fostul chestor al Adunării, colonelul Pavel Zăgănescu *

În fața acestei manifestațiuni generale și unanime a Camerei [1] nu trebuie pe de o parte decît să ne indignăm de purtarea aceluia care a dat loc la manifestarea aceasta, și de altă parte să ne fălim că cu toții în unanimitate ținem ca să se respecte într-un chip neatacabil onoarea oficierului român. Aceste sentimente fiind atît de vii, trebuie să ne bucure pe toți. Dară cînd vedem pe domnul Zăgănescu cum că, dupe 48 de ore, în loc să recunoască că a comis una din acele fapte care mai cu deosebire nu trebuie să se găsească la oamenii bătrîni, căci dacă este iertat unui tînăr,

* Ședința din 11 februarie 1874.

pînă la oarecare punct, să ceadă vivacităţii sîngelui său, noi bătrînii trebuie să fim totdeauna cu sînge rece, mai ales în asemenea cazuri cînd sîntem chemaţi să îndeplinim asemenea datorii înalte, cînd vedem, zic, pe domnia-sa că caută să se apere cu regulamentul în mînă, permiteţi-mi şi mie să vă arăt că tocmai conform acestui regulament domnia-sa ca chestore nu avea nici o autoritate să zică un singur cuvînt oficierului, căci iată ce zice regulamentul : „Garda Adunării este sub ordinele preşedintelui".

Nici chiar vicepreşedinţii nu au drept să zică un cuvînt unui oficier, căci oficierul este chemat nu numai să păzească Adunarea, dară încă să fie garda de onoare a reprezentanţei naţionale. Ce a făcut acest oficier? Unde a stat acest oficier? Lîngă sentinela sa...

Voci: Aşa este.

El avea semnul său, avea eşarpa pe sine, semnul demnităţii, semnul mandatului său. Dară să zice că a purtat sabia...

Voci: Nu e esact; n-avea sabia.

Să zicem că o purta . . .

Domnul A. Catargi: Trebuia să o poarte.

Daca aceasta s-a părut chestorului că nu era regulat, nu avea decît să meargă să spună domnului preşedinte, căci chestorul, dupe regulament, nu poate să facă nimic de la sine, fără ordinile preşedintelui, chiar în faţă cu un particular. Şi nu cred că a avut acest ordin de la preşedinte, căci cunosc prea bine sentimentele româneşti şi de demnitate ale preşedintelui ca să cred că a putut să dea domnului Zăgănescu delegaţiunea de a intra în alter[c]aţiune cu şeful guardei de onoare al reprezentanţei naţionale.

Aşadară regret foarte mult ceea ce a făcut domnul Zăgănescu, şi regret aceasta mai cu seamă cînd văd demisiunea domniei-sale de astăzi, căci, dacă cu condeiul voieşte să se apere, trebuia ca la vîrsta domniei-sale şi dupe 48 ore de reflecţiune să nu fi scris mai mult decît atîta : că într-un moment de aberaţiune, de slăbiciune, de furie, am comis un fapt care nu poate decît să fie rău şi prin urmare mă osîndesc eu însumi dîndu-mi demisiunea. Dară, cînd îl vedem că vine cu o demisiune prin care voieşte să justifice faptul său, noi nu putem face altceva decît să nu luăm în seamă o asemenea demisiune... *(Aplauze.)*

Domnul G. Brătianu: Să facem anchetă.

În faţa acestei stăruinţe a domnului Brătianu, eu, membru al minorităţii, sînt dator să declar cum că domnul Brătianu a esprimat esclusiv sentimentele sale, cari nu sînt deloc ale noastre.

Voci: Toţi le dezaprobăm.

Noi aci nu trebuie să raţionăm ca la tribunale, aceasta este treaba justiţiei. În sanctuarul reprezintaţiunii naţionale, şeful gardei de onoare a fost insultat în esercitiul funcţiunii sale de un om care este rînduit de regulament tocmai pentru ca să facă să se respecte buna ordine.

Ei, domnilor, aceasta este soartea tutulor cari să poartă ca domnul Zăgănescu şi această soarte îi ajunge mai curînd sau mai tîrziu. De mai mult timp domnia-sa dovedise că nu mai era la înălţimea misiunii sale; domnia-sa luase un ton de necuviinţă şi către deputaţi şi către public, care trebuia neapărat să se sfîrşească printr-un semnal; nu mai era nimeni sigur în faţă cu domnia-sa. Aşadară reintră acum în viaţa privată, şi acolo, în linişte, îşi va mai potoli sîngele, după cum şade bine omului bătrîn,

omului serios, omului mai ales care a avut un trecut strălucit *(rîsete)* ca al domniei-sale.

Camera însă nu trebuie să primească demisiunea sa, ci trebuie să se rostească că nu-l mai vrea în sînul său [2]. *(Aplauze, zgomot.)*

„Monitor", 1874, nr. 42, p. 266, col. 3—4.

NOTE

[1] P. Zăgănescu își trimisese Adunării demisia după ce mulțumise pentru încrederea ce-i fusese acordată prin alegerea sa în calitate de chestor al Camerei. Amintise apoi de greutățile întîmpinate în fața cererilor de o „necuviincioasă insistență" care îi fuseseră adresate de diferite persoane spre a ocupa locuri în lojile rezervate corpului diplomatic sau persoanelor oficiale. Trecuse apoi la motivul propriu-zis al demisiei: cu cîteva zile în urmă sublocotenentul Pleșoianu din gardă intrase în tribuna deputaților și refuzase s-o părăsească la invitația stăruitoare a impiegaților însărcinați cu păstrarea ordinii. Intervenise P. Z. și s-a ajuns la un schimb de înjurături pe care demisionarul declara că nu le poate „consemna". Conflictul mersese crescendo, deși relatarea cuprinsă în „Monitor" nu deslușește exact ce s-a întîmplat; oricum, P. Z. părea să fie cel vinovat. Demisia a stîrnit o mare nemulțumire; unii deputați — între care și K. — au considerat că el trebuia demis de Adunare, căci încuviințîndu-i-se cererea aceasta se făcea părtașă la faptele sale. Atitudinea chestorului era socotită „unică în analele noastre parlamentare".

[2] A. C. Catargiu, C. Esarcu, D. Collin ș.a. au depus următoarea moțiune: „Camera prin biuroul său va arăta șefului diviziunii II militare viele sale regrete pentru purtarea fostului chestor al său, domnul Zăgănescu".

G. Manu adăugase ca Adunarea să facă o adresă către ministrul de război în care să exprime regretul pentru incidentul dintre cei doi.

Adunarea a primit cele două propuneri în unanimitate.

Se împotrivește autorizării de către Adunare a urmăririi judiciare a deputatului Petre Cecropide, fost primar de Pitești *

Domnilor deputați, sînt delegatul unei secțiuni. În secțiunea noastră au urmat discuțiuni foarte serioase asupra acestei afaceri [1], fiind prezinte și onor. domn ministru de interne.

Domnul ministru de interne ne-au spus că domnia-sa nu a putut face alt decît ceea ce datoria îi impunea, adecă, în fața cererii de urmărire a unui deputat, să se adreseze la Cameră spre a-i cere încuviințarea urmăririi domnului Cecropide, însă tot domnia-sa a recunoscut cum că nu era o urgență așa de mare pentru că numaidecît să se rostească Camera pentru învoirea urmăririi.

În adevăr, domnilor, Camera nu este un tribunal, Camera nu are să cerceteze daca este vinovat sau nevinovat domnul Cecropide, dară Camera este un înalt juriu, și ca înalt juriu are a examina urgența sau neurgența, gravitatea sau negravitatea cererii de urmărire. Noi am cercetat tot dosarul și iată capul de acuzațiune principală și pot zice unic : a luat 3 000 de franci într-un chip neregulat pentru cumpărătoare de cai. Ce sînt acești 3 000 de franci luați într-un chip neregulat? Este operațiunea aceea care se numește de portofoliu. Înainte de a se regula prin mandate, s-au luat

* Ședința din 14 februarie 1874.

sub chitanţă 3 000 franci pentru cumpărătoare de cai. Cumpărînd cai sau necumpărînd, aceasta pe urmă se regulează; daca se cumpără caii, pe urmă se regulează cheltuiala prin mandate. Dară se zice că aceasta este o operaţiune neregulată. Sînt de acord în aceasta, însă vă voi ruga pe toţi dumneavoastră să-mi arătaţi daca există o singură administraţiune în această ţară care să nu aibă ce se numeşte portofoliul său? Şi voi face întrebare însuşi domnului Văleanu, să-mi spună daca la primăria de Bucureşti nu există ceea ce se numeşte portofoliu? Prin urmare ce ne-am zis noi? Aceste operaţiuni de portofoliu devin condemnabile atunci cînd nu se regulează prin mandate. Eu cunosc administraţiuni mari cari au portofoliuri de mii de franci, de sute de mii...

Domnul G. Văleanu: Acesta este adevărat; alaltăieri s-a votat un credit de portofoliu.

Aşa este, s-a votat prefacerea portofoliului în cheltuieli binecuvîntate. Voi chema mărturia domnului Ghermany; domnia-sa ca casier centrale n-a făcut de multe ori operaţiuni de portofoliu?

Domnul M. Ghermany: Multe s-au făcut şi se fac şi astăzi.

Ei bine, ce este această urmărire pentru 3 000 franci? Dară se zice: este un funcţionar subaltern care şeade în puşcărie, din cauză că nu se urmăreşte domnul Cecropide! Ei bine, pentru că unul stă pe nedrept în puşcărie, este oare un cuvînt să băgăm şi pe cel[l]alt? Dară ia să vedem, unde mergem cu teoria urmărirei deputaţilor? În toate zilele se poate inventa o acuzaţiune contra unui deputat. Oare Camera, pentru că este o plîngere, o acuzare, îndată trebuie să învoiască urmărirea? Apoi nu înţelegeţi dumneavoastră că un drept care nu se exercită nu mai este un drept? Nu vin a mă face apărătorul domnului Cecropide, nu-l cunosc; ştiu atîta numai că era în aceeaşi secţiune cu mine, anul trecut. Dară socot că în faţa celor zise de domnul Iepureanu [2], cînd sînt alte portofoliuri mult mai însemnate, cînd sînt alte bănuieli mult mai mari asupra unor primari, urmărirea domnului Cecropide îmi pare să este ca o sperietoare pentru paseri ce se face pentru alţii. Eu, domnilor, cred un lucru, că domnul Cecropide, care a zis că nu mai poate face parte din Cameră pînă nu se va justifica, cred că domnia-sa va merge înaintea justiţiii şi fără autorizaţia noastră; Camera însă nu trebuie să autorizeze urmărirea[3].

„Monitor", 1874, nr. 44, p. 281, col. 1.

NOTE

[1] Ministrul de justiţie adresase Adunării o cerere pentru autorizaţia de a inculpa pe deputatul Petre Cecropide, fost primar al Piteştilor. În urma cercetărilor făcute în legătură cu gestiunea casierului municipal Racoviceanu, se dovedise că P. C. era în egală măsură vinovat.

Raportul prezentat de N. Ioanid explicase că în comisia Adunării părerile fuseseră împărţite: trei deputaţi se pronunţaseră pentru acceptarea cererii ministrului de justiţie, iar patru au fost împotrivă.

[2] Manolache Costache mulţumise guvernului că a deschis cu promptitudine ancheta şi observase maliţios: „Sperăm că la toate aceste anunţări guvernul va căuta a avea aceeaşi măsură". În încheiere se împotrivise urmăririi, considerînd culpa minoră.

[3] După K. a luat cuvîntul D. Cracte, care arătase că însuşi P. Cercopide ceruse un concediu nelimitat de la Adunare spre a-şi limpezi situaţia în justiţie; de aceea, acordul Camerii venea întrucîtva în întîmpinarea acestei cereri.

Drept urmare, Camera a autorizat urmărirea cu 42 de voturi pentru şi 34 împotrivă.

Intervenţie la proiectul privind ridicarea unor clădiri cu destinaţie militară *

Eu voi vota acest articol [1], însă voiesc să am o declaraţiune din partea domnului ministru.

Prin amendamentul acesta văd că se înlăturează tabloul şi să zice că numai clădiri militare. Negreşit că noi trebuie să lăsăm ministerului latitudinea pentru a determina clădirile militare; totuşi însă voiesc o declaraţiune, adică că acele clădiri militare să nu fie concentrate într-un singur punct, ci că ele să se facă în tuspatru diviziuni teritoriale de ţară, negreşit măsurat cu trebuinţele şi importanţa fiecărei diviziuni teritoriale.

Pe marginea disputei P. Carp — G. Vernescu.

Domnilor, eu cred că este numai o neînţelegere în privinţa operaţiunei care face pe domnul Carp să nu fie de opiniunea domnului Vernescu şi să nu primească articolul 2 [2]. Domnilor, aci nu este un împrumut simplu, nu se împrumută guvernul cu 8 milioane şi apoi să plătească pe constructori; ci din contra, constructorii sînt datori să-şi găsească banii, căci guvernul, în baza acestui project, are să se adreseze la o casă de construcţiune, precum sînt multe în străinătate şi precum cred că cu ocaziunea acestei legi se va înfiinţa şi la noi asemenea case, spre marele folos al ţărei, cu care se va contracta pentru aceste construcţiuni. Constructorii sînt datori să-şi găsească bani ori din punga lor, ori din punga altora, precum s-a făcut cu cele duoă linii ferate Bucureşti—Giurgiu şi Iaşi—Ungheni. Guvernul nu face prin projectul de lege decît să stabilească punctul de plecare al acestei operaţiuni, stabilind întîi cifra de dobîndă şi de amortisment, şi concurenţa nu va juca decît asupra numărului anilor de amortizare. Prin urmare, vedeţi că nu trebuie să votăm împuternicirea clădirilor şi totdeodată împuternicirea operaţiunilor financiare.

Cît pentru articolul final [3], eu vă declar că sînt în contra lui, căci nu înţeleg că ceea ce dau cu o mînă să iau cu alta. Odată ce cifra dobînzii şi amortismentului s-a hotărît, Camera a zis ultimul ei cuvînt. Dacă însă ea va mai voi să pună mîna pe această lege, n-are decît să zică guvernului: ia să vedem dacă te-ai depărtat de la această lege şi dacă ai observat-o, şi atunci va vedea ce este de făcut. Aceste zise cu anticipaţiune şi pe care voi avea onoare a le dezvolta cînd va veni acel articol în discuţiune, eu mă unesc cu totul cu amendamentul amicului meu domnul Vernescu.

Insistă pentru redactarea cît mai limpede a articolelor legii.

Domnilor, văd o procedere care poate să fie foarte periculoasă; văd că avem aerul a vota două legi: una scrisă, care are să se voteze şi de Senat şi în urmă are să fie supusă sancţiunii şi promulgării, şi o alta care are să rezulte din procesele-verbale ale Camerei. Apoi, domnilor, nu înţeleg ce însemnează aceasta. Legea care are să fie promulgată prin „Monitor", aceea este legea îndatoritoare pentru concesionari, şi ei vor fi datori a se ţinea de dînsa. Nu înţeleg ce are a face declaraţiunile pentru sau con'ra; aceasta este o teorie foarte periculoasă şi nu trebuie să o admitem. Daca unii dintre noi voiesc ca legea să fie mai explicită, n-au decît să facă amendamente, să intervină pe lîngă majoritate ca să le admită, dară nu înţelegem ca după ce s-a admis ştergerea unui articol să vină unii dintre domnii

* Şedinţa din 15 februarie 1874.

deputaţi să zică că prin supresiunea acelui articol se înţelege cutare sau cutare idee, şi alţii să vină a susţine contrariul. Ei bine, domnilor, numai legea votată de Corpurile legiuitoare şi sancţionată de guvern este îndatoritoare, procesele-verbale ale Camerei au să ne servească nouă, cînd vom întreba pe miniştri cum să aplică legea; procesele-verbale nu fac putere de lege în faţa unei a treia persoană. De aceea încă o dată rog pe domnu[l] preşedinte să pună la vot articolul şi să mergem înainte [4].

„Monitor", 1874, nr. 45, p. 288, col. 2; nr. 46, p. 292, col. 4—5; p. 293, col. 1—2.

NOTE

[1] Articolul I autoriza pe ministrul de război ca „prin cea mai întinsă publicitate" în ţară şi străinătate să deschidă licitaţia pentru construcţii militare (specificate într-un tablou alăturat), a căror valoare se putea ridica la maximul sumei de 8 milioane de lei. Prin concurenţa ofertanţilor această sumă putea diminua.

D. Nieulescu. C. N. Vîrnav, C. Bolliac ş.a. făcuseră un amendament care reformula articolul în sensul că nu se mai pomenea de tablou şi de posibila concurenţă între ofertanţi.

[2] Articolul 2 preciza că banii necesari acestei operaţiuni se dobîndeau din anuităţi de 10% (8% procente şi 2% amortizare) asupra capitalului contractat, care avea să figureze în bugetul Ministerului de Război pînă la achitarea datoriei. Anuitatea urma să se plătească constructorilor în „jumătăţi semestriale".

P. Carp şi G. Vernescu se disputaseră în legătură cu dobînda şi amortismentul. Primul ceruse suprimarea articolului 2; celălalt ceruse ca acestea să fie de 7% şi respectiv 1%. Soluţia lui Vernescu a fost acceptată de Adunare.

[3] Articolul 5, ultimul, prevedea că ministrul de război va constitui o comisie, înainte de adjudecarea contractului, care avea să studieze serios sistemul de încălzire, ventilaţia etc., conform „perfecţionărilor realizate în construcţiunile militare din străinătate". Comisia urma să întocmească şi un caiet de sarcini pentru constructori, pe baza căruia avea să se facă adjudecarea. În fine, comisia urma să completeze tabloul anexat proiectului (care în momentul prezentării cuprindea doar suma globală de 545 000 de lei) pînă la concurenţa sumei de 8 milioane. Convenţia încheiată de ministrul de război cu constructorul trebuia ratificată de Corpurile legiuitoare.

[4] Proiectul a fost primit cu 58 de voturi pentru şi 10 împotrivă.

În favoarea ajutorului viager solicitat de văduva Elena Dimitriu din Izmail *

Cred că văduva [1] aceasta are un drept. Dacă bărbatul ei a servit 15 ani şi apoi a încetat din viaţă, văduva sa are dreptul, în baza serviciilor făcute de soţul ei, să ceară regularea pensiunii după lege.

Dacă omul acela nu se săvîrşea din viaţa şi urma a servi nainte, ajungînd la vîrsta de 60 ani, avea dreptul după legea nouă la o pensiune. El a murit, dară faptul pozitiv este că a servit 15, iară nu 18 ani, fiindcă Basarabia s-a înapoiat la 1857 şi el a servit pînă la 1872, prin urmare nu avea decît 15 ani. Negreşit Camera nu poate să calce legea; dară Camera cu toate acestea în puterea legii are dreptul, cînd vede o neîndeplinire de formă care lipseşte pe văduvă şi pe copii de beneficiul ce ar fi avut dacă funcţionarul ar fi servit, are dreptul să-i dea o pensiune, nu ca pensiune, ci

* Şedinţa din 16 februarie 1874.

ca ajutor viager. Prin urmare, îmi permit a face o propunere, ca Adunarea să le acorde sub nume de ajutor viager ceea ce trebuia să aibă ca pensiune.

Domnilor, nu uitaţi un lucru : că Adunarea ar trebui să recompenseze mai ales pe acei funcţionari cari după înapoierea Basarabiei au mers să serve în acea parte de loc unde totul era în contra lor, pînă şi necunoştinţa limbei; şi ar trebui să răsplătim pe acei impiegaţi cari au răspuns la apelul guvernului. Fac apel dară la dreptatea Camerei şi o rog să ia în privire propunerea ce am onoare a prezenta şi la care mă încuragiază şi alţi colegi ai mei, căci altfel nu aş fi făcut-o [2].

„Monitor", 1874, nr. 47, p. 298, col. 4—5.

NOTE

[1] Comisia de pensii a Adunării, al cărei raportor era Al. Polizu Micşunești, precizase că soţul postulantei lucrase vreme de 16 ani ca şef de birou la prefectura din Izmail. Murise în 1872 şi după cît servise şi cotizase soţia nu avea drept de pensie, dar comisia se pronunţase pentru acordarea unui ajutor viager din „ § milelor", deoarece era lipsită de alte mijloace de întreţinere şi avea de crescut cinci copii.

[2] K. s-a „unit" cu propunerea lui N. Ionescu, şi împreună cu el întreaga Cameră, ca petiţionara să aducă toate actele doveditoare ale serviciului prestat de soţul ei, iar apoi ministrul de finanţe să vină cu un proiect de lege în această privinţă.

Panegiric pentru colonelul A. Iarca *

Domnilor, sînt trei zile de cînd, prin o moarte subită, armata română a perdut pe unul din oficerii ei superiori cei mai bravi şi mai onorabili. Acest oficer este colonelul Iarca [1], care ştim cu toţii că a adus numele şi bravura armatei române pînă pe cîmpiele lumei celei noue, pe cîmpiele Mexicului. El este întîiul oficer român care prin meritele şi bravura sa a cîştigat decoraţiunea Legiunei de onoare, decoraţiunea bravilor.

Domnilor, doliul pentru perderea acestui oficer în toată puterea vîrstei sale, în mijlocul carierei sale, este doliul armatei române, la care cred, ca măsură escepţională, că şi Camera se va asocia, trimiţînd la înmormîntare-i o deputaţiune.

De aceea dară-mi permit a face această propunere, la care cred că se va uni Camera întreagă.

Domnul ministru de justiţie: Domnilor, guvernul împărtăşeşte sentimentele aşa de bine esprimate de onor. domn Kogălniceanu, şi colegul nostru, domnul ministru de resbel, este dus în persoană pentru a face ultimele onori acestui militar pe care armata şi ţara-l regretă.

Aceste sentimente pe care le exprimă domnul ministru [al] justiţiei şi prezenţa la înmormîntare a domnului ministru de resbel pot fi privite ca din partea puterii esecutive, dară aceasta nu împedică deloc ca şi puterea legiuitoare să participe la această tristă ceremonie [2].

„Monitor", 1874, nr. 47, p. 299, col. 4.

* Şedinţa din 18 februarie 1874.

NOTE

[1] Aristide Iarca (1836—1874) a urmat Şcoala militară din Bucureşti în anii 1852—1856, perfecţionîndu-se apoi la Şcoala de cavalerie de la Saumur (Franţa). „Monitorul oastei" din 1 ianuarie 1862 reproducea un raport elogios al comandantului acestei şcoli despre el. S-a înrolat în corpul 3 vînători din Algeria sub comanda lui François Charles du Barail. Acolo devine căpitan al armatei române; trimite corespondenţe „Monitorului oastei" sub titlul *Felurimi algeriene. Vînătorul de Africa.* În 1863 însoţeşte corpul expediţionar francez de sub conducerea lui Elie Faurey în Mexic. Participă la bătălia de la Atlisco (2/14 aprilie 1863), pentru care este făcut cavaler al Legiunii de onoare. Citat prin ordin de zi de principele Cuza pentru această decorare. Revine în acelaşi an la Bucureşti, unde este înaintat la gradul de maior (în regimentul II lăncieri). În 1869 ajunge colonel şi comandant al Şcolii de cavalerie. (Informaţii dobîndite prin bunăvoinţa lui Paul Cernovodeanu.)

[2] S-a trimis o deputăţie formată din Gr. Lahovari, N. Tătăranu, Dimitrescu Zisu, N. Blaremberg şi Constantin Racotă.

Intervenţie la discuţia bugetului Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice *

Domnilor, noi ne-am ocupat foarte mult în sînul comisiunii de această cestiune şi am găsit de prisos a îndeplini cererile rectorilor de seminare, adăogînd în budgetul statului acei pedagogi [1].

În adevăr, domnilor, se ştie că în seminare sînt tineri de oarecare vîrstă, puţin tulburători, pacinici, ca şi profesiunea la care se consacră, sînt tineri pe cari însăşi conştiinţa de misiunea lor trebuie să-i facă, după o expresiune populară, mai blînzi, mai domoli. Prin urmare, a le da aceşti pedagogi ar fi a încărca budgetul statului cu o cheltuială de prisos. Şi daca seminariştii mai copii au trebuinţă de oarecare priveghere, domnii rectori şi domnii şefi pedagogi n-au decît să aleagă din seminariştii mai în vîrstă pe cei mai buni şi să-i însărcineze a supraveghea pe cei[l]alţi. Aşa se face în şcoală şi în alte părţi, cum de exemplu în toată Germania. Aceasta ar avea şi avantagiul de a servi ca un stimulent pentru seminarişti, spre a-i sili să fie demni de a ajunge să supravegheze pe camarazii lor şi ar scuti şi pe stat de o cheltuială zadarnică în plată de pedagogi.

Asupra cererilor formulate de Mitropolia din Iaşi.

Domnilor, eu voi trata cestiunea dintr-un punct mai înalt şi fără ironie, şi tocmai în acest mod serios vă voi ruga să nu acordaţi cifrele ce se cer la acest capitol [2].

Domnilor, în adevăr poate să fie trebuinţă de un econom, dară aceasta se face oare cu budgetul rectificativ? Noi votăm budgetul normal; atunci se întîmplă ca Adunarea să refuze ceva. Ei bine, vine apoi a duoa operaţiune, budgetul rectificativ; daca şi la această ocaziune Adunarea refuză, apoi vin creditele suplementarii şi extraordinare. De aceea, cu ocaziunea aceasta, aş voi ca onor. Cameră să întemeieze un precedent bun pentru viitor, mai cu seamă că ne aflăm într-o poziţiune foarte uşoară, fiindcă cererile acestea ce ni se fac acum sînt cu totul de respins.

Domnilor, am luat seamă de un lucru. Preasînţii episcopi şi metropoliţi, de cînd li s-au luat averile, nu i-am văzut o singură dată măcar să ceară ceva spre a îndestula nevoile morali ale societăţii, dară de multe ori ne cer cheltuieli de acestea pentru înfiinţări de posturi, dupe cum şi acum ne cer economi, cînd, spre a mă servi de expresiunea domnului

* Şedinţa din 19 februarie 1874.

Boliac, aceşti economi nu au ce să economisească; dară nu cer ceea ce trebuie mai întîi la o episcopie sau metropolie, nu cer predicatori cari măcar în postul cel mare, măcar dumineca, la trei-patru biserici, să facă ceea ce în religiunea catolică şi protestantă se face mai la toate bisericele.

Metropolitul de Iaşi tot vedem că cum începe postul mare publică că patru, cinci preoţi cari ştiu a cuvînta să meargă să cuvinteze cuvîntul lui Dumnezeu în biserica cutare şi cutare. Dară aci în Bucureşti ni s-a oprit în săptămîna mare de a merge să ascultăm cîntarea religioasă *Stabat Mater* şi *Ave Maria*, fără a ni se da mijlocul de a auzi la biserică un alt glas. Se cer necontenit servicie pentru cele materiale, nimic însă pentru cele morale, şi daca socotesc preasînţii episcopi că numai cu chipul acesta are să reînvie vechea credinţă pentru religiune, se înşeală foarte mult. Cu fiecare veac vin noui trebuinţe. S-a hotărît ca să se ia din mîna sînţiei-lor averile materiale dară li s-au dat cele morale. Dezvolteze acele bunuri morale şi atunci nu vor mai avea trebuinţă de a ne opri ca să mergem la teatru spre a asculta pe *Stabat Mater* şi *Ave Maria*.

Pentru aceasta mă grăbesc a trămite de aci un respectuos cuvînt către acei prelaţi cari compun sintul Sinod, spre a pune activitatea lor în dezvoltarea celor morale, iară nu să ceară înfiinţare de economi prin budgetul rectificativ. Cînd va veni budgetul normale pe 1875, atunci vom discuta daca acele creaţiuni sînt necesare, dară acum eu cred că nu va peri nici religiunea, nici episcopiele, nici metropoliele, daca încă nuoă luni de zile vor mai lipsi acei indispensabili economi ceruţi pentru prestigiul puterii morale, a bisericei şi episcopielor noastre din ţară [3].

Privitor la înfiinţarea posturilor de economi.

Domnilor, secularizarea averilor monastireşti [4] s-a făcut sub ministerul meu de la 1864 şi nu voi veni eu să atac acel act. Secularizarea aceea s-a făcut nu ca să se sărăcească biserica, ci ca să-i dea ceea ce este al ei: ocîrmuirea nu a moşielor, ci ocîrmuirea sufletelor.

Nu se poate zice cum că se aduce un cuvînt de blam asupra bisericei cînd se respinge cutare sau cutare cereri, asupra bisericei care este declarată domnitoare în stat, asupra bisericei ai cării înalţi membri figurează de drept în cel mai înalt corp al statului; nu se poate zice că prin refuzul cutărei cereri biserica este persecutată. Din contra, domnilor, susţin că ţara, că statul, că societatea civile a făcut tot ce i-a stat prin putinţă pentru ca biserica să-şi poată îndeplini misiunea sa binefăcătoare între noi.

Dacă eu mi-am permis a ridica cu această ocaziune cuvîntul meu în contra acestei cereri a înalţilor membri ai clerului nostru, este că am fost provocat de motivele mai mult decît meschine şi neesacte pentru care se cere înfiinţarea acestor economi.

Ei bine, domnilor, să-mi permiteţi a vă da citire motivelor acestei cereri. Iată ce zice: „Şi reînfiinţarea posturilor de economi, dupe cererea Sinodului fiind necesarii, dupe canoane".

Prin urmare, cînd am văzut că o asemenea cerere ni se face pe temeiul de canoane, m-am întrebat: aceasta este oare cererea cea mai importantă care se face de către canoane? Cum? Canoanele nu prevăd alt nimica mai bun decît numai înfiinţări de posturi de economi? *(Aplauze.)*

Iată, domnilor, pentru ce m-am ridicat contra acestei pretenţiuni. Am dreptul aci şi ca deputat, şi ca ortodox, şi religiunea ortodoxă este religiunea mea, a părinţilor mei şi a copiilor mei, căci eu sînt român de baştină în această ţară.

Domnul A. Catargi: Iată în ce stare ai adus domnia-ta biserica, de la 1864 şi pînă astăzi, de nu are nici untdelemn în candele ...

Domnule președinte, nu știu că domnul A. Catargi să aibă aci privilegiul de a face fiecărui deputat lecțiuni. Are dreptul să-mi răspundă și să mă combată, însă la rîndul său, iară nu întrerupîndu-mă și făcîndu-mi amerinţări directe.

Domnul A. Catargi: Nu v-am făcut nici o amerinţare.

Domnul vicepreședinte: Vă rog, domnule Catargi, să nu întrerupeți.

Vă rog, domnule președinte, să binevoiți a face să nu fiu întrerupt și a aplica regulamentul. Eu am observat că este un sistem, nu de astăzi luat, ca oricînd un deputat cutează a anunța o opiniune mai radicale decît a domniei-sale, îndată domnul A. Catargi, ca o nimfă Egerie, vine din înălțimea poziţiunii sale și ne arată că numai domnia-sa are monopolul drepturilor și al religiunii părinților săi, dară am și eu acest drept. *(Zgomot.)*

Onor. domn ministru de culte a binevoit a zice că eu aș voi astăzi să prejudec cestiunea interpelațiunii mele la oprirea concertului religios *Stabat Mater* și că guvernul își păstrează dreptul de a răspunde asupra cestiunii la rîndul ei. Eu n-am voit nicidecum să anticipez asupra acestei cestiuni, voi vorbi asupra ei în ziua cînd voi dezvolta interpelarea, și atunci se va vedea dacă domnul ministru avea sau nu dreptate să oprească acel concert.

Eu astăzi am vorbit de actul acelui prelat care-și mărginește rolul său numai întru a opri concerturile religioase și a cere înființare de economi, pe temeiul de canoane! Ei bine, domnilor, am dreptul aci, și ca ortodox, să spun opiniunea mea în această privință, și fiecare din colegii mei la rîndul său are dreptul să-și spună opiniunile sale. Eu nu insult deloc clerul, dară fac o mare deosebire între cler și religiune. Sînt fiu al veacului și al religiunii mele, care admite criteriul conștiinței, libera judecată și prin urmare am dreptul să fac deosebire între religiune și cler.

Religiunea, domnilor, este sîntă, este sublimă, clerul însă de multe ori poate să compromită o religiune. *(Aplauze.)*

Nu este vorba aci de arte, de muzică și de artiști, aci este vorba de conștiință și de religiune dezbrăcată de orice pasiune, și de aceea am zis că mă doare cînd văd că sînt tendințe de a se ridica religiunii tot ce are de sînt și de sublim și a-i lăsa numai ereziele și superstițiunile. *(Aplauze.)* Apoi daca se zice că așa a fost uzul părinților noștri, atunci dați-ne și credința părinților noștri; sau luați-ne cu jendarmi ca să ne duceți la biserică să ne grijim, dupe cum se făcea în timpurile vechi. Astăzi, domnilor, nu se mai pot face asemenea acte de violință. Astăzi, cînd avem o Constituțiune care proclamă libertatea conștiinței, care recunoaște despărțirea societății civile de societatea bisericească, nu avem oare dreptul să zicem acestor prelați, cari priimesc salarie de duoă ori mai mult decît un ministru al țării: ia mai dați din acele salarie dacă vă trebuie un economi? *(Aplauze.)* Căci cari sînt cheltuielile unui prelat și cari sînt cheltuielile unui ministru? Un ministru, domnilor, trebuie să-și întreţină din leafa lui nu numai familia, dară și toate cheltuielile de cari nu se poate dispensa un ministru în relațiunile lui. Cînd s-a hotărît leafa prelaților, am zis: familia prelaților este sărăcimea, și pentru această considerațiune le-am acordat lefi așa de mari. Ei bine, fac apel la onorabilele domn ministru de culte și-l rog să-mi spună cîți cerșetori vede domnia-sa intrînd pe porțile Metropoliei! Și astfel fiind, nu am oare dreptul să ridic vocea mea și să protestez cînd văd că prelații fac asemenea cereri, și încă bazate de canoane?! De aceea, domnilor, cînd va veni budgetul pe 1875, făgăduiesc domnului ministru că vom discuta atunci în fond cestiunea rolului

şi al misiunii ce este chemat clerul să joace în această ţară şi sprijinul ce-i dă societatea civile, căci tot societatea civile i-a dat şi acele bunuri pe cari mai în urmă i le-a luat, fiindcă erau rău întrebuinţate. Atunci vom discuta pe larg şi va vedea domnul ministru şi ţara ceea ce se face pentru prestigiul bisericei tocmai din partea acelora cari trebuie să-l ridice.

Priimesc, pentru un moment, că canoanele ar cere înfiinţarea economilor, dară atunci domnul ministru de culte binevoiască a veni cu un project de lege şi vom discuta, căci şi noi ştim a citi, şi vom vedea care canon reclamă înfiinţarea acestor economi ca cestiune religioasă. Pînă atunci însă, ca ortodox şi fiu al religiunii ortodoxe pe care au avut-o părinţii mei şi o au copiii mei, eu voi refuza aceşti economi. Şi pentru ce? Pentru că s-a dat esemplu, s-a văzut că la călugării cari trăiesc pe lîngă mitropolii li se mai dă un mic ajutor, şi poate prea bine să fie şi directori, şi economi. Aşa directorele Metropoliei de Iaşi, şede în mitropolie şi ia 200 de franci pe lună; cu toate acestea în privinţa directorilor eu nu fac greutate. Cît pentru economi, îi voi refuza cu tot dinadinsul, mai ales cu argumentul că ei trebuie să facă objectul unei legi, şi atunci vom vedea daca noi, fii ai religiunii ortodoxe, comitem o erezie refuzînd pe aceşti economi [5].

„Monitor", 1874, nr. 49, p. 310, col. 4, 5; p. 311, col. 3—5.

NOTE

[1] Se discuta proiectul de lege privind bugetul rectificativ al Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, care prevedea un spor de 734 786 de lei. Comisia Adunării redusese suma la 262 524 de lei. Înainte de K. luase cuvîntul Vasile Boerescu, *ad interim* al instrucţiunii publice, care spusese că rectorii seminariilor ceruseră în repetate rînduri sporirea numărului pedagogilor la şase.

[2] În cadrul reducerilor se preconiza economisirea a 23 200 de lei de la personalul pe care ministrul cultelor voise să-l adauge la eparhii şi cancelariile lor.

[3] G. Brătianu luase cuvîntul spre a-l susţine pe K. în ceea ce privea crearea predicatorilor, dar C. Brătianu îl întrerupsese cu vorbele: „Mai întîi şcoală de teologie şi apoi predicatori; sau pune dumneata rasa şi predică!"

K. a intervenit autoritar:

„Nu este potrivit cu demnitatea Adunării ca un deputat să maltrateze pe un altul cu astfel de întreruperi.

C. Brăiloiu: Dară cine ţi-a dat, domnule, dreptul de a face poliţia Adunării? Dară pe dumneata cine te-a făcut mare pontefice să ne administrezi pe toţi?"

[4] Pentru secularizarea averilor mănăstireşti vezi partea I a volumului, p. 52, nota 9.

[5] Economii au fost admişi.

Respinge acuzele formulate de pe băncile ministeriale că ar fi un veşnic nemulţumit *

Domnule preşedinte, mi-aţi dat cuvîntul şi în puterea regulamentului [1] eu îl mănţiu şi vorbesc, pentru că personal am fost acuzat. Şi nu este drept tocmai din partea acelui ministru care prin discursul său a dat loc ca eu să cer cuvîntul în cestiune personale, acum să pretindă a mi se amîna cuvîntul.

* Şedinţa din 19 februarie 1874.

Domnilor deputaţi, de sînt liber-cugetător sau nu, aceasta este treaba mea, a conştiinţei mele, dară ceea ce ştiu e că în această Cameră nici n-am pomenit cuvîntul de liber-cugetător; am zis, din contra, că sînt ortodox, şi ortodox cel puţin ca fiecare din cei cari sînt aci. Dară tocmai ca bun ortodox mă doare inima cînd compar rolul clerului ortodox, la al cărui prestigiu ţin foarte mult, şi chipul cum el înţelege a-şi îndeplini marea sa misiune [2], cu chipul cum îşi înţeleg şi îşi îndeplinesc misiunea lor alţi preoţi ai altor religiuni creştine. Şi de vreme ce este trebuinţă de a aduce ca dovadă opiniunile sale personale în religiune ortodoxă, vin să zic că eu am citit cărţile teologice ale religiunii mele, şi nu o dară am văzut chiar pe cele mai mari făclii ale religiunii ortodoxe dezaprobînd de multe ori şi criticînd aspru purtarea multor mitropoliţi şi episcopi. Aceasta numai ca o mică citaţiune la impuţarea ce-mi face domnul ministru de culte cum că eu sînt liber-cugetător, ceea ce e treaba mea să o ştiu, iară nu a domniei-sale. Dară ceea ce nu primesc este ca domnia-sa să se încerce a face din mine un mare nemulţumit, care critic totul, care lovesc totul; căci, deşi am onoare să fac parte din opoziţiune, însă opoziţiune mai comodă decît aceea ce le fac eu nici că pot să dorească domnii miniştri mai mult.

Eu abia acum, pe la sfîrşitul sesiunii, am anunţat o interpelare, două, la care am lăsat să mi se răspundă cînd vor voi miniştrii. Şi dacă s-a întîmplat să combat guvernul, l-am combătut numai atunci cînd a fost vorba de legi organice, şi aceasta cred că eram în tot dreptul să o fac, fiindcă am dreptul să mă rostesc pentru sau contra. Negreşit dară cînd au venit astfel de cazuri eu l-am combătut, pentru că trebuia să-l combat, şi am atacat legea ce ne propunea acolo unde nu mi-a părut bună. Dară fiindcă domnul ministru vrea să ştie dacă eu sînt nemulţumit sau mulţumit, ceea ce pot să-l asigur, fără joc de cuvînt şi cu multă sinceritate, este că eu sînt mulţumit şi încă foarte mulţumit [3].

„Monitor", 1874, nr. 50, p. 316, col. 2—3.

NOTE

[1] Vezi şi intervenţia precedentă. K. ceruse cuvîntul în chestiune personală, dar vicepreşedintele îl rugase să-şi amîne luarea la cuvînt pînă după votarea capitolului întreg din buget. K. însă, intratabil, a replicat: „Regulamentul [i]mi dă drept ca după vot să pot vorbi în cestiune personală; votul s-a dat, prin urmare cer să am cuvîntul, domnule preşedinte".

Vasile Boerescu, care asigura interimatul cultelor, cum am văzut, se lansase într-un adevărat atac la adresa lui K. Declarase că acesta e liber să nu accepte canoanele bisericeşti, să fie „liber-cugetător", dar prestigiul bisericii trebuie menţinut, în primul rînd prin subvenţii convenabile. „Erarhia şi formele exterioare joacă un mare rol în biserică, ca şi în societatea civilă. Întreb pe domnul Kogălniceanu ce ar zice domnia-sa, chiar ca liber-cugetător, cînd ar vedea pe un prelat făcînd serviciul divin în alte haine decît cele sacerdotale, în nişte haine lumeşti? Nu cred că i-ar plăcea!".

V. Boerescu încheiase cu constatarea că K. ca membru al opoziţiei este nemulţumit de toate actele guvernului conservator.

[2] Vezi intervenţia precedentă.

[3] S-a trecut la ordinea zilei.

Asupra restaurării unor monumente istorice *

Domnilor, toată lumea a vorbit; permiteţi acum să vorbească şi comisiunea [1].

Domnilor, ideea pentru instituirea unei comisiuni consultative a fost emisă de mine în sînul comisiunii şi întemeiată pe experienţa trecutului. Iată ce se făcea pînă acum: se hotăra restaurarea unui monument, însă restaurarea însemna dărîmarea cu totul a monumentului.

Onorab. domn Ionescu [2] face eroare: catedrala din Tîrgovişte [3] a fost restaurată, însă eu preferam mai bine să o fi dărîmat cu totul decît să o fi restaurat într-un stil care îi dă aerul a fi mai mult de un han leşesc... Episcopia de la Huşi [4], care şi aceea era un mic monument din timpul lui Alexandru cel Bun şi Ştefan cel Mare, a devenit una din acele bazilice pe care le întîlneşte cineva la fiecare pas în Galiţia. Chiar aci la Filaret era o cişmea [5] care avea forma unei dantele în piatră şi azi nu mai este nimica, sau mai bine s-a transformat într-un fel de piramidă microscopică în ** care curge din cînd în cînd cîte o picătură de apă.

Iată cum s-a restaurat pînă acum mai multe monumente istorice.

În privinţa aceasta am rugat pe domnul ministru [al] cultelor să se încongiure cu lumini şi să numească cîţiva oameni cunoscuţi prin amoarea lor pentru archiologie, cîţiva români. Această propunere nu strică întru nimica propunerea domnului Ionescu. Dară ea nu poate să formeze obiectul unui vot din partea Camerei, căci cu ocaziunea votării budgetelor noi nu putem face alta decît să emitem o dorinţă, care, cînd se dovedeşte practică, se preface în lege. Ei bine, eu am emis această dorinţă, mai ales în vederea restaurarii monastirei Radu Vodă [6].

În adevăr, cînd am votat această sumă, am fost speriaţi de modul cum se fac restaurările la noi. Cine cunoaşte Radu Vodă zăreşte din calea Şerban Vodă un colţ care conservă în mic vechea formă a caselor româneşti, cari în Bucureşti nu se mai văd. Ne-am temut ca restaurarea să nu-i dea ferestrele jos, ori să-i strice acoperişul, care are şi el forma lui, şi am zis: Chemaţi pe domnul Odobescu ca să se rostească în privinţa stilului; aceasta am zis noi în comisiune şi cred că dorinţa noastră nu e greu să se voteze de Cameră. Domnul ministru va vedea ce are de făcut şi vom fi fericiţi cînd domnia-sa va consulta oameni de specialitate, nu vom mai vedea atunci vandalismul de pînă acuma comis sub nume de restaurarea.

Nu aveţi, domnilor, decît a vedea biserica lui Bucur [7]. Uitaţi-vă la Serendar [8] dacă e cu putinţă să mai recunoască cineva în această biserică forma unei vechi monastiri a ţărei.

Cît se atinge de Curtea de Argeş [9], acolo s-au comis greşeli mari şi e chiar în pericol edificiul. Scara cea mare care stă răzemată pe amînduoi pereţii, din cauza greutăţei şi a ploilor cari se adună, ameninţă a surpa pereţii, şi de nu se va restaura cu băgare de seamă, cel mai frumos monument al ţărei noastre este expus la un pericol iminente.

În fine, dacă vom socoti toate sumele de bani ce ţara a dat în budget pentru restaurarea acestei monastiri, vom avea 400 000 franci.

Voci: Nu; mai puţin!

* Şedinţa din 19 februarie 1874.
** Citeşte: *din.*

Dacă nu s-a cheltuit atîta sînt fericit; căci ar fi înduoit păcat să perdem şi monumentele, şi să risipim şi banii [10].

„Monitor", 1874, nr. 50, p. 317, col. 1—2.

NOTE

[1] Se discuta bugetul Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice. Vezi şi intervenţiile precedente.

[2] N. Ionescu, înşirînd monumentele de seamă ale ţării, amintise Curtea de Argeş, „metropolia de la Tîrgovişte, în ruină", şi mănăstirea Trei Ierarhi din Iaşi. El ceruse constituirea unei comisii competente care să avizeze asupra restaurării fiecărui monument şi care să nu devină un „paravent" pentru minister. Generalul Tell, fostul ministru al cultelor, cheltuise mulţi bani fără discernămînt acuza N. Ionescu, trezindu-se apoi acoperit de voturile majorităţii, „voturi de spălare în politică", dar nu în materie artistică.

[3] De fapt mitropolia din Tîrgovişte, ridicată la începutul secolului al XV-lea, refăcută de Neagoe Basarab către 1518 şi terminată de Radu Paisie la 1537. Reparată de Matei Basarab, arsă de tătari (1658) şi refăcută de Ienache Văcărescu în 1709. Vezi I. Gibescu, *Istoricul mitropoliei Ungro-Vlahiei şi mitropoliei Ţării Munteneşti*, Bucureşti, 1907; V. Drăghiceanu, *Mitropolia Tîrgovişte. Note istorice şi arheologice, cu 18 ilustraţii şi planuri*, Bucureşti, 1933; N. Şerbănescu, *Mitropolia din Tîrgovişte. Contribuţiuni la cunoaşterea trecutului ei*, în „Glasul bisericii", XVIII, 1959, nr. 7—12, p. 527—541. Întreaga informaţie bibliografică asupra monumentului la N. Stoicescu, *Bibliografia localităţilor şi monumentelor feudale din Ţara Românească*, II, Craiova, 1970, p. 643—644.

[4] Episcopia din Huşi, cu hramul Sf. Apostoli, a fost construită de Ştefan cel Mare în 1495. Dărîmată pînă în temelii şi refăcută în 1753—1756 de Matei Ghica. Refăcută şi adăugită de Calinic Miclescu la 1849; în 1863 a suferit o nouă restaurare. Vezi amănunte la Melchisedec Ştefănescu, episcop, *Chronica Huşilor şi a episcopiei cu asemenea numire. După documentele episcopiei şi alte monumente ale ţării*, Bucureşti, 1869. Toată documentaţia la N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor medievale din Moldova*, Bucureşti, 1974, p. 383—384.

[5] Cişmeaua Filaret a aparţinut metohului 40 de mucenici din Bucureşti şi a fost întărită de Nicolae Mavrogheni episcopului Filaret al Rîmnicului în 1786. Ion Ghica o descrie ca fiind un monument lucrat cu gust, care la un moment dat a dispărut *(Opere*, II, Bucureşti, 1958, p. 306).

[6] Mănăstirea Radu Vodă, ctitorie din 1568 a lui Alexandru Mircea şi a fiului său Mihnea Turcitul, a suferit avarii serioase la cutremurele din 1802 şi 1838. În 1841 a fost parţial reparată şi instalat aici Seminarul central. Refăcută iar în 1859—1863 şi pictată de C. Lecca şi Mişu Popp. Atunci s-a distrus inscripţia de pe frontispiciu. În 1875 Titu Maiorescu, ca ministru al instrucţiunii, a dispus dărîmarea etajelor superioare, deşi clădirea putea fi restaurată. În 1893 s-a construit aici fostul internat teologic. Vezi amănunte la N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din Bucureşti*, Bucureşti, 1961, p. 259 şi urm.

[7] Biserica Bucur, construită în secolul al XVIII-lea, probabil ca paraclis al mănăstirii Radu Vodă, cu hramul Sf. Atanasie, a fost reparată în 1869. Vezi *ibidem*, p. 178—179.

[8] Biserica Sărindar, azi dărîmată, s-a aflat pe locul actual al Casei armatei. Construită anterior domniei lui Mihai Viteazul. Afectată de cutremurele din 1802 şi 1838. Refăcută în 1817; la 1852 era dărăpănată. În 1865 a fost transformată, adăugîndu-i-se două turnuri şi o altă intrare. Tîmpla se află la o biserică din Rucăr. *Ibidem*, p. 267.

[9] K. se referă, desigur, la biserica episcopală, reclădită de Neagoe Basarab cu ajutorul meşterului Manole; ea rămîne unul dintre cele mai celebre monumente de acest gen ale arhitecturii româneşti. Vezi N. Stoicescu, *Bibliografia* ..., I, p. 243—249.

[10] S-au admis sumele propuse de comisie (74 000 de lei) pentru mănăstirile Radu Vodă şi Antim.

Pledează pentru construirea unui nou teatru la Bucureşti *

Domnilor, de la 1862, adică îndată după Unire, s-a văzut că teatrul aşa cum este nu e în stare să satisfacă trebuinţele morale şi de gust ale populaţiunii capitalei României. De atunci încă s-au făcut studii, s-au

* Şedinţa din 20 februarie 1874.

consultat oameni speciali, şi studiele acestea sînt deja terminate. De multe ori de atunci, chiar prin mijloace budgetare, s-a propus a se da această satisfacţiune trebuinţelor intelectuali ale populaţiunii capitalei României; însă alte cheltuieli mai mari au primit prioritatea.

Acum [1], ministerul ne cerea să dăm 200 000 lei pentru restaurarea teatrului. În faţa acestei cereri, noi am văzut că suma aceasta n-ar fi deloc îndestulătoare, pentru că cu ea abia s-ar fi putut începe lucrările, teatrul ar fi fost în reparaţiune, dară reparaţiunea nu se putea face numai cu atîta, şi astfel capitala României ar fi fost mult timp fără teatru.

Aşadară, ne-am zis că, daca este de făcut ceva, apoi trebuie să se facă în timpul unei veri; să se facă chiar de acum comande, dacă se poate, pentru coloanele de tuci şi pentru tot materialul trebuitor, şi apoi în duoă sau trei luni să se termine lucrările. Prin urmare, ne-am zis că, dacă teatrul se va preface, el va avea naturalmente un venit mai mare; căci astăzi sînt numai 40 de loje, după cari aleargă, cu duoă luni înaintea deschiderii stagiunii, 200 de familii. Ei bine, vă puteţi închipui că atunci cînd veţi avea 20 sau 30 de loje mai mult vor fi şi abonaţi, în raport cu încăperea, şi astfel veniturile teatrului au să se mărească. Văzînd dară că teatrul poate fi pus în poziţiune ca să-şi acopere cheltuielile, noi am zis că direcţiunea, cu veniturile ce obişnuit va da teatrul şi cu acelea ce-şi va mai crea accidental, precum de la balurile mascate, de la garderobă etc., să fie autorizată prin un project de lege şi sub controlul guvernului a face un împrumut cu anuităţi, şi daca tot nu-i va ajunge suma, atunci va mai veni şi statul în ajutor. Cu chipul acesta am scăpa şi de sarcinele cari sînt aşa de mari în budgetul ţărei, şi s-ar repara şi teatrul.

Aceasta este, domnilor, idea comisiunii domniilor-voastre. Este necontestat că capitala României are neapărată nevoie de mai multe teatre, şi chiar daca se va restaura teatrul acesta, totuşi vă asigur că va fi o mare trebuinţă de a se face un al duoilea teatru. Astăzi este un particular cu o sală infectă şi în care îi e silă cuiva să intre, şi cu toate acestea cîştigă mii de galbeni. Ei bine, de ce să nu fie acea persoană sau statul, sau o societate naţionale, care să poseadă un al duoilea teatru şi să realize acel cîştig?

Rog dară pe domnul Brătianu [2] să creadă că noi, cînd am emis în comisiune această idee, ne-am povăţuit de motivele cele mai economice, dară totodată am ţinut compt şi de trebuinţa de a se satisface gustul artistic al populaţiunii noastre! Vă asigur, domnilor, că astăzi sînt în capitală familii străine cari sînt osîndite săptămîne întregi să nu poată merge la teatru sau să aştepte cîte o lună uneori pînă să poată a-şi procura o loje, cînd este o reprezentaţiune afară din abonament. Cum se poate zice dară că nu este public îndestulător pentru a frecventa teatrul?

Domnul C. Bolliac: Chiar pentru astă seară sînt trei zile de cînd nu mai este nici un bilet.

Iată, domnilor, ce vă spune domnul Bolliac.

Vă rog dară să primiţi propunerea comisiunii budgetare, pentru a se putea cît mai curînd traduce într-un fapt pozitiv această dorinţă [3].

„Monitor", 1874, nr. 51, p. 322, col. 2—3.

NOTE

[1] Se discuta proiectul de buget rectificativ al Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice.

[2] G. Brătianu spusese că i se pare „curios" ca la discutarea unui buget rectificativ, care de regulă are în vedere „cheltuieli normale", să se ceară cheltuieli extraordinare. Cînd se va discuta bugetul pe 1875 se poate pune problema oportunităţii construirii unui teatru naţional. Cită vreme însă lipseau cazarme, palat de justiţie, palat administrativ, palat legislativ, casă comunală, şcoli săteşti, i se părea — după ce „a scrutat pulsul ţării" — că aceasta nu e dispusă la asemenea cheltuieli „exagerate şi inutile".

[3] S-a primit propunerea comisiei bugetare.

Pe marginea bugetului Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice *

Domnilor, nu este aci un abuz [1] care era cu totul în puterea guvernului de a-l reprima. Legea este pozitivă, şi este destul de favorabile comunei cînd hotărăşte că personalul învăţător să fie în comptul statului, căci pretutindeni şcoalele primare se întreţin de comune. La noi, cînd s-a votat legea instrucţiunii publice, s-a pus instrucţiunea primară în sarcina statului, pentru că el a luat averile bisericilor. Legea comunale şi legea instrucţiunii publice s-au promulgat în 1864, va să zică sînt zece ani de cînd, afară de capitala Bucureşti şi duoă-trei alte comune, pretutindeni municipalităţile îndeplinesc, pot zice cu bucurie, aceste sarcine impuse de lege. Şi este natural apoi, domnilor, ca comunele cari au în sarcina lor localurile acestor şcoale să aibă acolo pe cineva, un om care să îngrijească chiar de local. Dacă pînă acum nu s-a urmat astfel, dacă a fost împotrivire din partea acestor comune, rău s-a făcut, aceste comune, între care şi capitala, trebuie să plătească ca îndatorite de lege pe aceşti servitori. Ce este acest paşalîc de autonomie prin care o comună se opune la ceea ce este obligată de lege?

Camera hotărăşte, puterea executivă sancţionează şi comuna nu voieşte să se supună. Apoi nu este aşa, domnilor, şi trebuie ca puterea executivă să silească capitala ca să plătească şi acum aceste cheltuieli, după cum le-a plătit în '65, '66 şi '67.

O voce: Ministrul a fost slab.

Ministrul nu a fost slab, dară s-a lăsat a fi înşelat de cuvintele din legea instrucţiunii publice, care zice: personalul domestic. Aci însă nu este vorba de acel personal, nu se poate înţelege prin acele cuvinte aceea ce voieşte comuna. Şi apoi, domnilor, legea comunală, care este anterioară legii instrucţiunii publice, lasă în sarcina comunelor cu totul toate şcoalele primare publice şi prin legea instrucţiunii publice în urmă s-a venit şi s-a mai uşurat comuna de acele sarcine, pentru cuvintele pe cari am avut onoare a vi le arăta. Prin urmare, cum a urmat atîţea ani comuna Bucureşti şi cele[l]alte comune împotrivitoare, de mai sînt, cum urmează astăzi chiar toate comunele din ţară, să urmeze capitala şi de acum înainte să plătească pe aceşti servitori, şi aceasta încă şi în interesul localului a cărui bună stare cade sub îngrijirea sa. Negreşit că consiliul comunal al capi-

* Şedinţa din 20 februarie 1874.

talei a putut spre ușurarea sa să dea un vot prin care să caute a scăpa de această cheltuială, oricît de obligat ar fi fost de lege la dînsa; dară eu nu înțeleg cum putem noi, pentru a ne supune numai voinței unui consiliu, să desființăm o stare de lucruri legală și care se urmează în toate orașele din țară, la Iași ca și la Craiova, la Botoșani ca și la Galați. Toate comunele din țară în adevăr dau acești bani pentru școlile primare, numai în București nu se voiește a se supune legii.

Mă aștept ca domnul Racotă să ia cuvîntul și să apere pe comună de această cheltuială...

Domnul Racotă: Îmi voi face datoria, după cum domnia-ta ți-o faci pe a domniei-tale.

Negreșit, nu zic altfel; dumneavoastră veți apăra pe nedrept, după mine, comuna de această cheltuială, ca consiliar, după cum eu ca mare contribuabil al statului voiesc să apăr pe stat de dînsa. Pe domnul Racotă îl onoră neapărat apărarea ce are să facă consiliului din care face parte, dară și pe mine mă onoră că apăr pe stat de această cheltuială, care, după lege, nu poate să fie în sarcina sa. În toate țările școalele primare și toate aceste cheltuieli sînt în sarcina comunelor, numai la noi este altfel. Domnul Racotă dară nu ar trebui să sprijine atît de mult scutirea aceasta pentru comune, cu atît mai mult că cu aceasta ar legitima poate cuvintele domnului Maiorescu, care a întrebat: Ce au făcut comunele pentru școale și biserică?

Vă rog dară foarte mult, domnilor, ca să binevoiți a da un vot prin care să decideți într-un mod pozitiv ca tot personalul domestic să se plătească de comune, precum aceasta să face de o mulțime de comune din țară [2].

Pledează pentru respectarea votului Camerei de către autoritățile administrative.

Domnilor, ia să luăm seama ce facem noi. Admiteți domniile-voastre cum că în această Cameră să se susțină că în fața unui vot al Camerii autoritățile să reziste? Apoi nu vă gîndiți la ce consecințe veți putea ajunge?

Voci: Cer cuvîntul.

Daca voi fi combătut ca membru al opoziținii, îmi va părea bine, căci ceea ce se va recunoaște unei persoane morale se va recunoaște și particularului.

Zece ani de zile legea n-a avut interpretațiunea care i se dă de comuna București. Daca este acum să se dea o altă interpretațiune, aceea se va face numai prin modul reglementar, ori din inițiativa Camerei, printr-un project de lege, ori din inițiativa ministerului. În țara întreagă sînt o mulțime de comune, și unele are și ele cheltuielile, în proporțiune, tot atît de mari ca și aceea de București. Ei bine, ele s-au plecat și au înțeles că statul face mult cînd plătește personalul școalelor.

Domnilor, sub nume de personal domestic, eu nu pot înțelege și pe sluga care mătură și aprinde focul. Dară onor. domn Tell vine și zice: Cu legea în mînă. Să-mi permită domnia-sa, cu tot respectul, a-i zice atunci de ce n-a pus în budget pentru toate comunele această scutire, iară nu numai pentru București...

Domnul Chr. Tell [3]*:* Cer cuvîntul.

Poate să zică că a cerut şi că Adunarea a refuzat. Apoi, Adunarea este în dreptul ei să refuze. Nu i se poate tăgădui acest drept de a refuza cînd i se cere o sumă; ea poate zice: nu dau; aşa înţeleg eu, fiindcă legea are două înţelesuri. Şi daca este nevoie de modificarea legii, vie atunci guvernul sau oricine din Cameră să ceară modificarea pe calea regulamentară. Dară, pe cîtă vreme comuna se află în faţa unui vot al Camerei, ea este datoare a se supune. Daca voieşte a se scăpa de această cheltuială, nu are decît să vină, prin mijlocirea domnului ministru de interne, cu un project de lege înaintea Camerei ca să se decidă. Cum se poate susţine aci că comuna Bucureşti rezistă la un vot pozitiv şi formal al Camerei?

Domnul C. Văleanu: Şi altele.

Sînteţi din majoritate; puteţi vota acest principiu; mie însă nu-mi convine. Eu nu sînt de opiniunea dumneavoastră, fiindcă aceasta este o interpretare nedemnă. Veniţi cu un project de lege sau să invităm pe domnul ministru de interne ca să ne scape de această îndoială, dară astăzi trebuie să ne ţinem de acel vot cum s-a păzit de zece ani mai de toate comunele din ţară, şi de aceea vă rog să binevoiţi a respinge cifra de 13 mii franci; sau dacă credeţi că aveţi dreptul de interpretare, că legea este pozitivă şi că scapă pe comună de această sarcină, sînteţi datori să aveţi aceeaşi măsură pentru cele mai mici comune din ţară, precum o voiţi pentru comuna Bucureşti, şi atunci trebuie să plătiţi slugile tuturor şcoalelor din ţară şi prin urmare să înscriţi în budgetul statului suma de 150 mii lei [4].

Vorbeşte în numele majorităţii comisiei parlamentare.

S-a vorbit, domnilor, foarte mult în această cestiune, numai majoritatea comisiunii, care a respins cifra cerută de guvern, nu a avut pînă acum putinţa a se rosti în această cestiune. De aceea cer de la dreptatea dumneavoastră să mă lăsaţi şi pe mine, membru al majorităţii comisiunii, să spun cuvintele mele, care am respins această cifră.

Noi, membri ai comisiunei budgetare, ne aflăm puşi într-o poziţiune cu totul fatală dacă se va urma cu sistemul care s-a început, şi mai ales din partea onor. domni miniştri.

Domnilor, pentru ce ne-aţi trimis în această comisiune budgetară? Pentru ce ne-aţi cerut să dăm timpul nostru în afară de şedinţele Adunării? Se înţelege ca să nu dezorganizăm servicii şi să dăm statului toate mijloacele de a merge înainte. Totdeodată, în faţa stării mai mult decît îngrijorătoare a financelor, să facem putiincioasele economii. Acesta este spiritul ce ne-a condus, şi mai cu seamă cu ocaziunea rectificării budgetului pe 1874.

Sînt dator să declar că domnul ministru [5] a apărat întîi drepturile profesorilor, dară în urmă a recunoscut şi domnia-sa că nu se putea acorda această cifră în faţa necesităţilor financiare ale ţărei. Şi iată, domnilor, cum am făcut noi mai toate scăderile acestea cu consimţămîntul domnului ministru.

Domnul B. Boerescu: Mă iertaţi, eu mi-am făcut rezervele mele, nu am aderat la toate.

Cînd am avut onoare de a discuta cu domnia-sa acest budget şi acela al Ministerului de Externe, în sînul comisiunii, trebuie să recunoască domnia-sa că a arătat că era pătruns ca şi noi de necesitatea de a face economii, deşi în adevăr la unele puncte neînsemnate domnia-lui a zis că-şi face rezervele sale. Ei bine, care a fost mirarea noastră cînd am

văzut că în Adunare domnia-sa a susţinut toate condeiele mari cari puteau să producă în adevăr economii, şi cu autoritatea domniei-sale, cu talentul domniei-sale, cu ştiinţa domniei-sale le-a şi dobîndit. Aşa a fost cu cheltuielele diplomatice, cu suma de 50 000 lei ce i s-a votat ieri; aşa cu sporirea ce cerea pentru adăogarea economiilor, aţi văzut că aci s-a ţinut o discuţiune de trei ore, pe cînd în sînul comisiunii n-a ţinut decît trei minute; aşa şi astăzi cînd am perdut o şedinţă întreagă pentru ca să ştim de trebuie să dăm sau nu 36 000 de lei pentru profesori.

Domnilor, noi din opoziţiune înţelegem foarte bine ce a îndemnat pe membrii din majoritate să facă propunerea de faţă — căci această propunere este ieşită din majoritate; noi din opoziţiune fiind hotărîţi a lăsa toată răspunderea lucrărilor acestei Adunări asupra majorităţii, mai cu seamă în cestiunile financiare, de bani —, înţelegem, ni se cere 36 000 pentru acest spor la lefile profesorilor, să-i dăm, dară 36 000 sînt de ajuns? Ne putem opri la atîta? Una; şi apoi şi de vom voi, putem să ne oprim aci? Apoi, domnilor, pentru ce atîta timp am sacrificat noi legea, am făcut un act de o mare nedreptate? După cum a mai arătat unii din onor. preopinenţi, în adevăr exista în Moldova legea de instrucţiune publică care întemeiase pentru profesori gradaţiunea — am fost şi eu unul din redactorii ei —, după cum a fost şi în partea de dincoace de Milcov un regulament al şcoalelor, dară nu eu, cred, trebuie să spun domnului ministru de externe, jurist consumat, că o lege nouă abrogă pe cea veche. Era dară în privinţa instrucţiunii publice la noi o legislaţiune separată: regulamentul şcoalelor de aici şi legea de instrucţiune publică din Moldova. S-a făcut însă pentru toată România legea de instrucţiune publică din '64 şi aceasta nu mai recunoaşte gradaţiunea din legea Moldovei, ci recunoaşte pentru profesori dreptul la înduoirea salariului după 12 ani de serviciu. Iată deosebirea între vechea legislaţiune şi cea nouă: astăzi nu mai există gradaţiunea, există pentru toţi profesorii dreptul la înduoirea salariului primitiv.

Acum eu întreb: sîntem noi în poziţiunea să dăm acest drept profesorilor? Dacă sîntem, să-l dăm; dară atunci să-l dăm tutulor profesorilor fără discuţiune, şi mai cu seamă să-l dăm învăţătorilor sătesti. Căci aţi auzit, domnilor, că astăzi în ţara noastră un învăţător sătesc nu are decît 80 de lei, lei vechi, pe lună, pe cînd celui din urmă dorobanţ al Ministerului Instrucţiunii Publice i se dă 80 lei nuoi pe lună.

Apoi, de este să avem milă de verio categorie de profesori, trebuie să avem milă de aceştia, de cei de jos, cari n-au nici o perspectivă de înaintare, n-au nici unul din avantagiele pe cari le au cei[l]alţi şi cari în toată viaţa lor rămîn în aceeaşi poziţiune de unde au început.

Am auzit pe domnu[l] ministru zicînd cum că trebuie să mergem după ideele veacului şi că acum nu este vorba de a ne întoarce la feudalitate, care s-a dus de mult, dară trebuie să căutăm a încuragia munca şi ştiinţa. Dară aceste frumoase şi atît de amăgitoare cuvinte astăzi a găsit domnia-sa să ni le spună? Oare nu am avut noi alte legi cu ocaziunea discuţiunii cărora aceste cuvinte pronunciate de un ministru ar fi fost aplaudate, nu numai de această Adunare, dară de ţara întreagă? Astăzi vine domnia-sa, omul de muncă, omul de ştiinţă, să ne spună asemenea cuvinte?

Onor. domn Catargiu să-mi permită a-i spune că este nedrept cînd zice că profesorii au palate.

Domnul A. Catargi: O zic nu pentru profesori, ci pentru advocaţii profesori, adică aceia cari cumulează.

Dacă e vorba despre cumul şi eu sînt cu dumneavoastră *(aplauze)*, căci în adevăr cum s-ar putea invoca gradaţiunea pentru profesorii de facultăţi, şi mai ales pentru profesorii de la facultatea din Bucureşti, cari au ocaziunea a se [de]da la atîtea alte lucrări afară din misiunea lor de profesori?

Domnilor, nu ştiu cum s-a întîmplat ca fostul ministru, negreşit poate pentru că a crezut că trebuie să aplice legea în toată vigoarea, dară zic că nu ştiu cum s-a făcut că domnia-sa a scos pe cei mai buni profesori de la facultăţile ţărei, încît astăzi aceste facultăţi au perdut pe cei mai iluştri profesori; căci unde este domnul Bozianu de la facultatea din Bucureşti, unde este domnul Ionescu şi domnul Maiorescu de la facultăţile din Iaşi? Am combătut adeseori pe domnul Ionescu ca om politic, dară l-am respectat totdeauna ca profesore, fiindcă domnia-sa ca profesore şi-a făcut întotdeauna datoria. Domnilor, nu voi să fac acum o acuzaţiune fostului ministru zicînd aceste cuvinte, dară voi numai să relevez un fapt regretabile pe care numai nişte scrupule prea exagerate l-au făcut pe domnia-sa a-l comite; şi cînd zic aceasta este numai ca să răspund domnului actual ministru că în adevăr are toată dreptatea domnia-sa cînd susţine că e o mare nenorocire pentru ţară cînd şcoalele perde pe profesorii lor, şi încă pe cei mai buni; dară vocea domniei-sale trebuia să răsune altă dată, şi nu a răsunat...

Aşadară ce avem de făcut noi astăzi la rectificarea budgetului? Avem să ne ocupăm oare de îndreptarea generale a şcoalelor? Avem să ne ocupăm de îndreptarea legii, de îmbunătăţirea poziţiunii profesorilor în toată linia? Ei bine, domnul ministru actual, care a luat de mult legea prezentată de domnul general Tell, trebuia să o aducă înapoi complectată cu ideile domniei-sale mai practice, şi atunci vedea domnia-sa că noi, şi cînd zic noi, eu cel din minoritate cred că în această cestiune voi avea onoare a avea cu mine pe mulţi dintre membrii acestei majorităţi, şi atunci, zic, va vedea domnul ministru cum că în privinţa instrucţiunii publice Camera va fi mai liberale decît puterea executivă; pentru că mulţi din această Cameră sînt încredinţat că-şi vor aduce aminte că au căpătat lumina în aceste şcoale, că sînt fii ai acelora cari au înfiinţat aceste şcoale, pe cari ei le-au moştenit de la părinţii lor, şi nu vor voi a lovi cu bîta în numele acelor mari bărbaţi cari au izgonit din ţara aceasta ignoranţa, şi că prin aceste şcoale a putut a se dobîndi de fiii României sentimente de naţionalitate şi de românism. De aceea cred cum că cu toţii vom conveni să ţinem seamă de trebuinţele profesorilor; însă atunci vom cere ca profesorii, cum a zis domnul Tell, să fie profesori, numai profesori şi nimic mai mult. *(Aplauze.)*

Iată pentru ce noi cei din comisiunea budgetară, compusă din mai multe grupe ale Camerei, am zis: Nu este momentul acum ca noi să votăm această cifră care ni se cere [6].

„Monitor", 1874, nr. 51, p. 322, col. 4—5; p. 323, col. 1; nr. 53, p. 334, col. 1—2.

NOTE

[1] Se discuta bugetul rectificativ al Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice (vezi şi supra) — capitolul privind salarizarea servitorilor de la şcolile primare din Bucureşti din fondurile municipalităţii.

[2] Chr. Tell, susţinut de C. Văleanu, făcuse un amendament: „Propun ca să se fixeze suma de 70 000 lei pentru plata personalului domestic de la şcolile comunale"; cu alte cuvinte,

cei doi se împotriveau ca aceşti slujbaşi să fie în sarcina comunei. De fapt, ideea salarizării de către comună se materializase într-un vot al Camerei încă din anul precedent. Bucureştii însă „rezistaseră" la votul Camerei. C. Văleanu pledase în acelaşi sens, cerînd ca acele comune care s-au supus votului să continue a plăti, iar Bucureştilor, „unde sînt alte sarcini mai mari de purtat", să nu li se impună „acel vot". Acest îndemn la insubordonare provoacă replica în continuare a lui K.

[3] Chr. Tell fusese ministru al instrucţiunii publice.

[4] A fost primită opinia comisiei.

[5] V. Boerescu, care asigura interimatul instrucţiunii publice, ceruse ca gradaţiile să se acorde treptat şi în cadrul bugetului rectificativ să se menţină la suma de 36 000 de lei. Dacă s-ar fi acordat gradaţii tuturor celor îndreptăţiţi suma s-ar fi ridicat la 75 000 de lei.

[6] S-a admis suma de 36 000 de lei.

În favoarea achiziţionării unor tablouri de către muzeul din Iaşi *

Domnilor, domnul Brătianu [1] este totdeauna foarte drept, dară astăzi găsesc că nu este drept. Domnia-sa vine şi combate; apoi vorbeşte domnul Văleanu [2] tot în acel sens, şi pe noi nu ne lasă nici măcar să răspundem.

Domnul G. Brătianu: Este cestiune oţioasă.

Mă voi servi de acest cuvînt la timpul său, nu acum. Iată, domnilor, cestiunea cum este: muzeul din Iaşi posedă de un timp o colecţiune [3] foarte preţioasă de tablouri evaluată de artiştii din Bucureşti la o valoare de mai mult de 200 mii franci. Pentru cei ce se ocupă de pictură, citînd numai numele maeştrilor, vor înţelege cît de preţioasă este această colecţiune: este un Salvator Rosa, Murillo, Van Dik etc.; acestea sînt numele principali. Proprietarul avea de gînd să lase ca donaţiune aceste tablouri muzeului din Iaşi, însă împregiurări de neavere l-au silit să le vîndă. Evaluarea s-a făcut de 200 000 franci.

Domnul G. Brătianu: Aceasta este în fond.

Domnilor, niciodată nu am fost dintre acei cari întrerup pe domnul Brătianu, dară de acum înainte mă voi pune alături cu cei ce-l întrerup. N-am întrerupt pe domnul Brătianu nici cînd a vorbit cîte 4 ore, şi domnia-sa se transformă în preşedinte al Camerei ca să mă întrerupă. Prin urmare mă înscriu şi eu de astăzi între sistematicii întrerupători ai domnieisale. *(Ilaritate.)*

Domnilor, am ţinut să zic aceste cuvinte şi să vă rog să nu închideţi discuţiunea cel puţin încă cinci minute, ca să dau explicaţiuni, şi Camera va înţelege că este un mare cîştig pentru ţară dacă va vota cifra aceasta.

După votul Adunării pentru continuarea discuţiilor.

Mai întîi mulţumesc Camerei că a binevoit a lăsa să se continue discuţiunea, fiindcă eu sînt mai dinainte încredinţat că în urma lămuririlor ce se vor da mulţi dintre domnii deputaţi cari au combătut această sumă vor reintra în sine înşile şi vor binevoi a-şi schimba opiniunea.

Iată, domnilor, care este cestiunea. De la anul 1860 muzeul din Iaşi se află în posesiune de o colecţiune de tablouri a celor mai mari maeştri.

* Şedinţa din 21 februarie 1874.

În timp de 14 ani, această colecțiune a servit nu numai la formarea gustului, dară și la formarea elevilor de pictură cari au ieșit din școala de pictură din Iași. Posesorul acestor tablouri era otărît, deși mijloacele materiale sînt mici, să dăruiască cu totul aceste tablouri muzeului în care figurează de 14 ani. Dorind a recompensa vechii servitori ai săi, a fost silit să propună vînzarea guvernului. Guvernul a trămis acolo o comisiune de experți și comisiunea a prețuit acele tablouri la 200 000 franci. Stăpînul tablourilor a zis : Mă doare înima să cer această sumă și iarăși mă doare înima să văd că aceste tablouri s-ar duce din țară ; le las cu 40 000 franci, dară cu o singură condițiune, să nu iasă niciodată din muzeul de la Iași unde au fost pînă acum și unde voiesc să rămînă.

A fost angajament din partea guvernului a trece această sumă în budgetul anului 1874 și s-a și scris directorelui pinacotecei în această privință. Dară, văzînd că se întîrzie lucrarea și că se pune oarecare rea-voință, a trebuit străinii să ia acele tablouri din muzeu, și ei au zis : Noi luăm tablourile. Acum să face întrebarea : Nu este bine să primim aceste tablouri de la acela care le are, mai ales cînd se face statului preferință de a le avea cu 40 000 franci ? Aceasta este întrebarea. Voiți dumneavoastră să despoiați muzeul din Iași de aceste tablouri refuzînd creditul de 40 000 franci ? N-aveți decît să o spuneți și eu atuncea n-am decît să rog pe membrii din comisiunea budgetară să retragă propunerea. Îndată ce nu e convicțiunea Adunării de sacrificiul ce face stăpînul tablourilor de a ni le da pe 40 000 lei, pe cînd daca le-ar duce la Louvre ar lua 200 000, eu atuncea aș ruga pe membrii comisiunii a retrage această propunere. Însă cred că Adunarea nu va face aceasta, nu va voi ca țara să fie despoiată de o colecțiune scumpă, o țară care progresează, o țară care astăzi are căi ferate, trebuie ca în orașele ei principale să arate străinilor și altceva decît numai stradele sale. Muzeele noastre sînt goale, bibliotecele foarte mici, țara nu va sărăci daca va sacrifica 40 sau 50 000 lei pentru înavuțirea muzeelor noastre. Dară se zice că cu ocaziunea budgetelor rectificative nu se face aceasta. Așa este, însă propunerea s-a făcut încă din anul trecut guvernului ca să înscrie suma în budgetul anului 1874 și numai o scăpare din vedere a fost de nu s-a înscris această sumă. Regret că generalul Tell nu este aci ca să vă spună că domnia-sa a ordonat înserarea sumei în budgetul pe 1874.

Nu socotesc, domnilor, de trebuință a mă întinde mai mult și nu socotesc că vorbind mai mult aș putea să întorc de la otărîrea lor pe acei cari sînt contra acestei alocațiuni, dară mă mărginesc aci : voiți domniavoastră să despoieți acel muzeu de cea mai frumoasă colecțiune din țara noastră ? Spuneți-o și atunci, cum am zis, eu voi ruga pe colegii mei din comisiunea budgetară să șteargă această sumă minimă din budget [4].

„Monitor", 1874, nr. 54, p. 343, col. 4—5.

NOTE

[1] G. Brătianu, acru, spusese că nu e momentul pentru achiziționarea unor asemenea „lucruri de lux, de frumusețe" și că „Adunarea trebuie să se îndrepte cu precădere pentru a îndeplini celelalte trebuințe neapărate ale societății noastre ; societatea românească nu este în pericol dacă nu va avea în muzeul din Iași zece tablouri mai mult".

[2] C. Vălеanu ceruse să se termine cu aceste „cheltuieli de gust și de fantezie".

[3] Colecția pe care K. se lupta s-o aducă acum în patrimoniul statului aparținuse lui Costache Negri (vezi partea a IV-a a volumului, p. 39, nota 7). Tablourile se aflau în custodia

muzeului din 1861. Zece ani mai tîrziu, în 1871, C. Negri l-a prevenit pe directorul acestei instituții, Gh. Panaiteanu Bardasare, că intenționează să-și retragă tablourile spre a le vinde. Alarmat, aceasta a cerut ajutor lui Chr. Tell, titularul ministerului de resort. Refractar la ideea achiziționării, ministrul l-a autorizat totuși pe director să intre în tratative cu C. N. în vederea cumpărării pentru pinacotecă a pieselor, dar „avînd în vedere starea financiară a țării". Aflat între dorința sinceră de a păstra tablourile și rezistența ministrului, directorul, la insistențele proprietarului colecției, face o evaluare a ei pentru suma de 114 150 de lei. C.N., sensibilizat de starea precară a finanțelor țării, pe care Tell, înțepat, i-o reamintise, reduce suma la jumătate, dar pretinde să nu trateze afacerea decît cu Panaiteanu Bardasare. Tell însă nu era omul care să menajeze susceptibilitatea cuiva; spirit cazon, el cere pur și simplu Camerei un credit pentru cumpărarea tablourilor, punîndu-l așa pe Negri în postura de „negustor de tablouri" și silindu-l astfel să-și retragă oferta.

Cînd directorul pinacotecii a apelat la el, K., cu toată aversiunea ce o avea pentru Tell — pe care cititorul îl desigur a sesizat-o în paginile precedente —, îi trimite, la 15 octombrie 1872, o scrisoare cerîndu-i să faciliteze achiziționarea colecției (reprodusă de noi în nota citată).

Chr. Tell a rămas surd la apelul lui K. și lucrurile și-au găsit rezolvarea abia în vara anului 1874. După cum se vede și din intervenția lui K., nici o clipă n-a fost pomenit numele lui Negri. Pur și simplu a solicitat ministrului instrucțiunii publice un fond de 40 000 de lei pentru achiziționarea unor piese spre înzestrarea pinacotecii din Iași. Odată suma votată, Titu Maiorescu, titularul ministerului, i-a trimis lui C. Negri o scrisoare plină de deferență, în care se spunea între altele: „Adunarea deputaților a votat un credit de 40 000 lei noi pentru cumpărarea de tablouri în genere, dîndu-le neapărat preferință tablourilor ce aparțin unei școale vechi și care sînt executate de maeștri renumiți. [...] Subsemnatul, cunoscînd însemnata colecțiune ce posedați și aflînd că sînteți hotărît a le desface în străinătate, am onoarea a vă ruga dacă sînteți dispus a consimți la dotarea pinacotecilor naționale cu acele tablouri [...]" (vezi Claudiu Paradais, *Valori ale picturii universale în Muzeul de artă din Iași*, Iași, 1972, p. 40 și urm. Aici se discută și soarta colecției după 1874, cînd a intrat definitiv în patrimoniul pinacotecii din Iași și cînd paternitatea unor tablouri a fost pusă în discuție. Lista cu atribuirea din epocă și cea făcută ulterior, p. 42—44).

[4] Cei 40 000 de lei au fost votați cu 50 de voturi pentru și 32 împotrivă.

Asupra modului defectuos de aplicare a legii rurale *

Eu nu contest[1] deloc buna dumneavoastră voință și totdeodată respectul pentru legalitate, dară sînt dator a vă arăta că ordinele dumneavoastră se aplică rău...

Domnul ministru de finance[2]*:* Se poate.

S-au găsit prefecți și subprefecți cari s-au crezut în drept a face o nuoă aplicare a legii rurale.

Domnul ministru de finance: Citați o localitate.

Mai întîi este o cestiune de principiu care întotdeauna s-a respectat de la 1864 pînă astăzi. Ministrul financelor, ca șef al domeniilor, este și el proprietar în fața legii rurale. Aplicarea legii rurale însă este a ministrului de interne, și ministrul de finance nu face decît a uza de drepturile ce sînt date fiecărui proprietar. Ministrul financelor prin reprezentantele său numește delegați și la comisiunea de plasă, și la comisiunea de delimitare și conduce operațiunea pînă la sfîrșit; dară autoritatea este a ministrului de interne. Ministrul de finance a socotit că are dreptul, pentru că este ministru, să aplice legea rurală pentru moșiile sale, cînd el n-are acest drept. Aceasta ca cestiune de principiu.

Vin acum la fapte.

* Ședința din 21 februarie 1874.

Vă voi cita, domnilor, între altele, comuna Ghermăneşti. Această comună şi-a făcut toată lucrarea, a împărţit pămînturile, şi fiindcă pe pămîntul Ghermăneştilor sînt vii şi curături, locuitorii le-au îmbunătăţit. La anul 1873 s-a comunicat din partea prefecturei către toţi subprefecţii că se pune din nuou în lucrare legea rurale, fiindcă a fost rău aplicată, şi subprefecţii se pun şi fac un raport unde zic că rău s-a aplicat legea rurale pe dealul cutare sau valea cutare, că cutare parte de pămînt nu are adăpători, că s-a luat de la steul cutare, că s-a strîmbat pămîntul lăsat statului, în fine că ar trebui să meargă pămîntul cutare pînă la Prut etc. Aceasta s-a făcut la mai multe moşii, şi nu mai tîrziu decît în lunele octombre şi noiembre s-a procedat la aplicarea din nou a legii rurale.

Acum, domnilor, sînt moşii unde nu s-a aplicat pînă acum deloc legea rurală, de exemplu Scopoşenii, şi sînt altele unde s-a aplicat rău, precum Ghermăneştii, Moşna, Podolenii, Sberoaia. La Sberoaia tot pămîntul a fost pietruit, curăţit de locuitori şi acum se face o nouă aplicare a legii.

Vă fac o întrebare: nu este oare un mare pericol sociale de a se recunoaşte puterii executive dreptul de a reveni asupra aplicaţiunii legii rurale? Dumneavoastră ştiţi foarte bine că, odată ce legea s-a aplicat într-un mod administrativ, celor nedreptăţiţi nu le mai rămîne decît contestaţiunea pe calea judecătorească.

După zece ani însă, să vină administraţiunea şi să zică: la moşiile statului rău s-a aplicat legea, s-a asuprit statul, aceasta nu este bine. Mîne va veni un alt ministru care să zică: daca ministrul cutare s-a socotit în drept de a lua pămîntul odată dat la locuitori, de ce să nu o fac şi eu, şi sub cuvîntul că statul este nedreptăţit se aplică din nou legea? Consecuinţa, domnilor, ar fi foarte vătămătoare.

Domnul ministru de interne, căruia i-am chemat luare-aminte asupra cestiunii în comisiunea budgetară, a afirmat însuşi că s-au şi comis asemenea inregularităţi, dară a promis că ele vor înceta pe viitor. Cu toate acestea văd astăzi pe domnul ministru de finance că vine a ne spune că domnia-sa e decis a dirige înainte această lucrare. Domnilor, aceea ce s-a făcut în judeţul Fălciu s-a făcut în mai multe judeţe, las altora spre a denota acele cazuri.

Dară acum ce este de făcut? Ce zice legea în această privinţă? Ministeriul de Finance este în drepturile unui particular în ceea ce priveşte proprietatea bunurilor statului. S-au pierdut documente? S-a făcut o delimitare nedreaptă? Ministeriul de finance nu poate ieşi din legea comună; să meargă la tribunal, aceasta este calea; nu poate ca prin cale administrativă să scoată pe un ţăran din stăpînirea unui pămînt, fie chiar rău pus; căci ce veţi zice dumneavoastră cînd mîne poate eu, pus în poziţiune de ministru, aş da o circulară prin care să cer de la prefecţi şi subprefecţi să cerceteze cum s-a aplicat legea rurală în curs de zece ani, şi unde se va găsi locuitori ţărani aşezaţi pe pămînturi nu astfel precum legea le dă dreptul să se scoată şi să se reaşeze în posesiunea altor locuri? Nu ar fi aceasta un atac la ordinea socială?

Găseşte însă partea interesată că s-a făcut o nedreptate? Meargă la tribunal. Legea rurale de la 1864 prevedea un termen. Domnul Panait Balş era atunci în luptă cu ţăranii, cari se plîngeau contra domniei-lui că le ia pămîntul şi au mers la tribunal. Eu care am redijat şi subscris legea rurale, în faţa cererii şi strigătelor ţăranilor, le-am spus că nu pot să fac nimic, căci nu e dreptul meu. S-a aplicat legea bine sau rău,

mergeți la tribunal. De aceea cred că aci a fost o eroare, și o eroare făcută de niște subalterni, făcută din prea mult zel, și de aceea v-aș ruga, domnule ministru, să binevoiți a mărgini puterea prefecților și a subprefecților pe cale de lege, să aplice pe calea administrațiunii acolo unde nu s-a aplicat deloc pînă acum.

Relatează aplicarea defectuoasă a legii rurale în județul Fălciu.

Domnilor, vă rog să fiți încredințați că nu înțeleg deloc ca în această cestiune să iau o atitudine de opoziționе, și nu voiesc să fac acum decît ceea ce se numește un dialog între un deputat și un ministru; voiesc să lămuresc cît de rău se întrebuințează de multe ori unele ordine ministeriale, din cauza căror se văd niște fapte pe cari sînt foarte bine încredințat că și domniile-voastre le veți numi nedrepte. Vă rog dară să fiți bine încredințați că cuvintele mele nu vor proba nici o ostilitate, și cred că atît domnul ministru, cît și Camera, și mai cu seamă majoritatea conservatoare a acestei Adunări, se va convinge cîte nenorociri se nasc din cauză că se înlăturează acel principiu care ar trebui să fie consacrat și la noi, ca oricînd se ivește o neînțelegere între stat ca proprietar și între locuitori, acea neînțelegere să nu o poată regula nimeni altul decît tribunalele. Eu vă voi relata unele fapte pe cari le cunosc, întîmplate în județul Fălciu, unde acest principiu s-a călcat, și daca voiți vă pot înfățișa și copie după niște asemenea acte cari s-au petrecut în acel județ, de unde vă pot cita următoarele fapte pozitive.

Locuitorii din Ghermănești—Podoleni, Isbești, mari și frumoase comune ale statului, au fost împroprietăriți prin legea rurale din anul 1864. După aceea, această moșie a fost luată în arendă, beizadeaua Grigore Sturza, care a stăpînit-o șapte ani, și totul a respectat în legea rurale aplicată atunci. Sînt încă acum trei ani de cînd un arendaș nou a venit și acesta a dat la administrațiunea domenielor duoă petițiuni, una din partea cîtorva locuitori cari se plîngeau cum că stăpînesc mai mult pămînt decît li s-ar cuveni după lege...

Domnul ministru [al] financelor: Cine este acel arendaș?

Domnul Anghel.

Acest arendaș, zic, a pus verio patru locuitori ca prin o petițiune subscrisă de ei să zică că stăpînesc prea mult pămînt și onor. domn ministru [al] financelor, ca vechi fălcian, știe că mai ales la moșia Ghermănești, precum și la alte moșii, țăranii daca ar fi dobîndit de trei ori atîta pămînt pe lîngă cel care li s-a dat încă ar fi tăcut și ar fi fost foarte mulțămiți. Dară noul arendaș nu s-a mulțămit cu atît și a venit singur la administrațiunea domenielor și a dat petițiune, făcîndu-se generosul apărător al proprietăților statului, și a zis că va aplica legea rurale, cu spesele sale, numai să i se dea inginer, pe care-l va conduce pretutindeni cu trăsura sa.

Ei bine, din întîmplare aflîndu-mă atunci la domenie și auzind acestea, am zis acolo să bage de seamă ce este această istorie, și nu tîrziu după aceea mă pomenesc într-o zi cu țăranii că vin la mine ca vecin cu acea moșie, arătîndu-mi o socotință a unui subprefect.

Apoi să credeți, domnilor, că nici în vremea veche baș-boieri, de exemplu ca Iordache Filipescu, daca ar fi fost trămis într-o comisiune ca aceasta tot nu s-ar fi socotit într-atîta drept ca acel subprefect, care prin acea socotință zicea: părerea mea este să se ia bucata cutare de

pămînt şi să se dea cutare, să se ia cutare baltă şi să se dea cutare altă baltă şi altele şi altele.

Vedeţi, domnilor, că eu citez fapte pozitive şi de aceea vă declar încă o dată că sînt departe de orice spirit de opoziţiune, ci vin să rog numai pe domnul ministru să dea un ordin circular conform cu legea ca acolo unde legea rurale nu este aplicată, acolo trebuie neapărat să se aplice; iară acolo unde a fost aplicată şi se nasc contestaţiuni, să se ducă la tribunal.

Domnul ministru [al] financelor: Apoi un astfel de ordin am dat şi eu.

Şi acolo unde se vor fi perdut hartele, să se facă, căci fiecare proprietar are dreptul să-i facă harta, ca şi administraţiunea domenielor pentru moşiele statului, şi pentru care sfîrşit să vină domnul ministru cu cerere de credit şi eu îl voi vota. Dară să fie bine înţeles că o nouă aplicare a legii rurale pe cale administrativă nu se poate face.

Iată ce am avut să zic, mai mult ca un dialog între mine şi domnul ministru [al] financelor [3].

„Monitor", 1874, nr. 54, p. 344, col. 3—5.

NOTE

[1] Se discuta bugetul rectificativ al Ministerului de Finanţe. Titularul ceruse fonduri suplimentare pentru delimitarea loturilor cuvenite ţăranilor prin legea din 1864. Erau nedelimitate încă 254 de moşii; în schimb, fuseseră întocmite roluri pentru 2 588 de contribuabili.

[2] Petre Mavrogheni.

[3] Creditul de 40 000 de lei solicitat a fost acceptat de Adunare.

Intervenţie privitoare la necesitatea construirii de şosele *

Domnilor deputaţi, domnul ministru a răspuns cu deplinătate mai la toate puncturile cari au fost tratate [1], şi noi, din partea comisiunii, nu avem decît să-i mulţumim pentru adeziunea domniei-sale la lucrarea noastră. Însă mai sînt încă cîteva puncturi asupra cărora îmi permit să fac oarecari observaţiuni.

Întîiul punct este acela al virimentelor. Ei bine, ce ar deveni budgetul votat de Cameră, dacă s-ar zice că cutare şosea votată de Cameră pentru cutare judeţ, ministerul nu găseşte de cuviinţă să se facă, ci face altă cheltuială...

Domnul ministru [al] lucrărilor publice: Mă iertaţi, nu depinde de arbitrul meu.

De aceea să fie bine înţeles că lucrările votate de Cameră nu se pot înlocui cu altele nevotate.

Dară mai este un alt punct unde am o deosebită opiniune. Domnul ministru zice că Ministerul Lucrărilor Publice nu mai poate construi din fondurile sale şosele naţionale. În adevăr, domnul ministru a găsit această regulă la intrarea sa în minister. Dară această regulă este o dispoziţiune administrativă. Pînă acum n-a esistat lege care să zică că nu se mai con-

* Şedinţa din 22 februarie 1874.

struie şosele naţionale. Eu vin să reclam cu tot dinadinsul înfăţişarea acestei legi, pentru că iată ce se întîmplă. Aci nu fac patriotism de clopotniţă, constat numai un fapt. În judeţele de peste Milcov este îndatorit fiecare locuitor de a contribui la construirea căilor naţionale. Legea aceasta datează de la 1835, din întîia domnie a lui Mihai Sturza; prin urmare de 40 ani sînt judeţe care necontenit au dat, mai întîi în natură şi apoi în bani, darea pentru şosele, şi judeţele acelea de peste Milcov pînă astăzi nu au căpătat o palmă de şosea naţionale...

Voci: Şi aci sînt multe ...

Eu citez mai întîi judeţul Fălciu, şi mai ales toate judeţele din Basarabia; Basarabia nu are pînă astăzi nici chiar o podişcă. Astfel, cînd toate judeţele au contribuit aproape o jumătate de secol, vedem, cum a zis foarte bine domnul colonel Manu, că numai unele judeţe, prin influenţa celor puternici sau prin poziţiunea geografică, au absorbit toate aceste fonduri în faceri de şosele. A venit pe urmă acea situaţiune favorabile ca să se facă poduri de fer; s-a cheltuit o sumă de milioane. A mai venit căile ferate; dară pentru această parte a ţărei nu s-a făcut nimic.

Ei bine, după atîta vreme, credem că a sosit momentul să se facă un act de dreptate pentru aceste judeţe. Judeţele acestea cari încă n-au nici o şosea ar fi în drept să zică: Cum, după ce am plătit 40 de ani ca să se facă şosele, acum cînd vine momentul a se face aceste şosele să ni se zică: nu mai face statul şosele naţionale? Dară atunci capitalul plătit în curs de 40 ani să se cheltuiască numai pentru lucrări de artă, iară nu pentru întreţinere de şosele naţionale; căci acele judeţe cari au contribuit în timp de 40 de ani la şosele au dreptul să reclame aceste sume pentru întreţinerea acestor şosele. De aceea, eu rog pe domnul ministru al lucrărilor publice să binevoiască a veni cît mai neîntîrziat cu o asemenea lege la Adunare. Cît pentru repartiţiunea cifrei destinată la lucrări publice pe judeţe, socotesc că pentru aceasta nu este trebuinţă de o deosebită lege; nu are pentru aceasta ministerul decît să înfăţişeze, ca şi pînă acum, în fiecare an, tabel de lucrările de esecutat, şi Camera să-l discute şi să-l voteze. Înţeleg votarea unei legi pentru lucrări mari, cînd e vorba de milioane, dară pentru asemenea lucrări nu poate avea loc o lege speciale.

Sînt dator acum să replic la un punct la care nu s-a răspuns încă, în privinţa cîtorva funcţionari reclamaţi de domnul ministru pentru serviciul Ministerului Lucrărilor Publice. Domnul ministru poate să mărturisească că în sînul comisiunii eu am combătut poate mai mult decît alţii înfiinţarea acestor nuoi împiegaţi, crezîndu-i atunci de prisos. În urmă însă, m-am convins că Ministerul Lucrărilor Publice are neapărată trebuinţă de acei funcţionari. În adevăr, domnilor, să nu se uite că în cursul anului acesta 600 kilometri drum de fer ce sînt în construcţiune au să se pună în exploataţiune, în circulaţiune. Ei bine, cine zice drum de fer zice mai nainte de toate supraveghere continuă, control serios. Pe de altă parte, lucrările numeroase de şosele ce se întreprind de fiecare judeţ din ţară acum reclamă ca consiliul tehnic al ministerului să fie compus de un personal mai mare, care să poată controla, aproba sau desfiinţa lucrările inginerilor judeţeani. Aţi văzut, domnilor, chiar astăzi, cum greşeala unui inginer necontrolat bine dă consecinţe ce nu se mai pot repara de ţară decît cu sacrificie de milioane. Desigur că atunci cînd s-a început construirea liniei Barboşi—Galaţi, de ar fi fost o supraveghere mai serioasă din partea guvernului asupra acelei lucrări, astăzi nu am fi fost puşi în alternativa crudă pentru ţară de a opta între ruina celui dintîi port al

ţărei, celui mai bogat şi mai frumos oraş al părţii de peste Milcov, şi între de a sacrifica, peste atîtea sacrificie făcute cu drumurile de fer, încă cîteva milioane, pentru ca Galaţii să nu rămînă afară din linia principală. Ţara nu poate în adevăr să facă aceste sacrificii acum, dară va fi silită să le facă peste cîtva timp, căci ar fi un mare păcat şi o mare pagubă pentru dînsa de a lăsa să se ucidă acel oraş.

Am făcut parte şi eu din ministerul domnului Ghica, nu voiesc să mă întind mult asupra împregiurărilor cari au făcut să se lase acel traseu, dară sînt în drept şi dator a apăra ministerul acela de orice acuzare în privinţa aceasta, căci adevărul este că lucrările pe acea linie greşită erau atunci începute, şi atît de înaintate, încît nu se mai putea reveni asupra lucrării. De aceea, domnilor, la Ministerul Lucrărilor Publice fiind mai cu seamă necesitate mai mult decît la orice alt minister de o supraveghere conştiincioasă, continuă şi esercitată de oameni capabili, cu cunoştinţele cerute şi probi, admit şi eu adaosul de funcţionari cerut de domnul ministru şi rog pe onor. Cameră ca la rîndul său să-l primească.

Acum rog pe domnul ministru să binevoiască ca cu o oră mai nainte să vină cu un project de lege prin care să se hotărască : întîi să se construie şoselele judeţeane, al duoilea, însărcinarea judeţelor ca să facă şosele în paralel cu calea ferată, şi al treilea regularea fondurilor pentru judeţele nedreptăţite.

Totodată n-am decît să esprim deplina mea mulţumire actualului domn ministru de lucrări publice, care a fost cel întîi a-şi arunca ochii şi pe judeţele din Basarabia, şi pe acele judeţe din Moldova cari de 40 de ani au contribuit pentru facere de şosele şi cu toate acestea nu au nici o palmă de şosea făcută [2].

„Monitor", 1874, nr. 54, p. 354, col. 2—3.

NOTE

[1] Se discuta bugetul rectificativ al Ministerului Lucrărilor Publice. Vasile Boerescu, care asigura interimatul, dăduse o serie de explicaţii în legătură cu fondurile prevăzute pentru lucrări noi. Din cei 400 000 de lei — 169 000 de lei erau destinaţi construirii podului de la Guranu peste Olt şi a celui de la Orăţii (Prahova). El criticase sistemul rigid care interzicea transferarea fondurilor de la un capitol la altul, arătînd că adesea acestea rămîneau blocate din cauza neexecutării unor lucrări.

[2] Bugetul rectificativ a fost acceptat.

*Intervenţie asupra modalităţilor de percepere a impozitelor**

Rog pe minister să binevoiască a şterge acest articol [1] şi-i voi cita esemple care-l vor face să-l şteargă.

Domnilor, este o lege care zice că fondul răspunde darea fonciară, iară nu persoana, şi de aceea fondul se urmăreşte, idee [sic], şi este dat

* Şedinţa din 25 februarie 1874.

în chirie, și se urmărește în mîna oricui se află. Se întîmplă ca un portărel, în loc să urmărească contribuțiunea din venitul fondului, vine și pecetluiește fondul, și oprește o industrie, producînd cu aceasta o pagubă de 300 galbeni pentru 50 galbeni ce are să ia. Aceasta mi s-a întîmplat mie; pentru 700 franci mi-a pecetluit fabrica în activitate cu 150 lucrători, și ministerul a recunoscut această rea procedere; eu însă care aveam un contract cu Ministerul de Resbel, prin care mă îndatoram a-i preda la un termen fix o cuantitate oarecare de postavuri, din cauza acestei pecetluiri nu mi-am putut îndeplini această îndatorire și am fost nevoit a da Ministerului de Resbel o despăgubire de 1 000 galbeni numai ca să scap de alte pagube enorme. Apoi portărelul să mă despăgubească pe mine? Statul are dreptul să mă urmărească, el trebuie dară să mă și despăgubească de paguba ce mi s-a făcut. Apoi cum credeți dumneavoastră că am să mă pot despăgubi de la portărel? Și din ce? Din sabia lui? Lege echitabile e aceasta? Dară ia gîndiți-vă, domnilor, ce se poate întîmpla. Știți foarte bine că la noi impiegații subalterni, ca să placă șefilor sau ministrului lor, fac mare zel pentru a lovi în adversarii politici ai ministrului, și acesta dă loc la cele mai mari abuzuri și pagube pentru oameni. Iată ce mi s-a întîmplat mie: fabrica mea de postav, cu 150 lucrători în activitate s-a închis și s-a pecetluit, pentru că datoram statului un impozit de 500 franci, și aceasta sub cuvînt că nu se găsea într-însa material pentru această sumă, în vreme ce în fabrică se afla una sută mii oca de lînă spaniolă. Ei bine, domnilor, bine este aceasta, echitabil este? Negreșit ministerul poate să facă, pe calea legale, ce va voi cu mine cînd îi datoresc impozite, însă nu e mai puțin adevărat că nu se poate lepăda de orice responsabilitate cînd mi s-ar produce pagube din cauza unei nelegale urmăriri, aruncînd toată responsabilitatea asupra agenților săi de urmărire, contra cărora eu nu pot avea nici un control ca particular.

Rog dară pe domnul ministru să binevoiască a primi ștergerea pur și simplu a acestui articol.

Replică ministrului de justiție [2].

Mă iertați, n-am zis că guvernul mi-a dat mie o mie de galbeni, am zis că eu am dat Ministerului de Resbel o mie de galbeni.

Domnul ministru de justiție: Atunci mă iertați, poate că n-am înțeles bine, nu mai insist asupra acestui punct.

Termin dară, domnilor, rugîndu-vă să priimiți această responsabilitate, care e conformă cu dreptul comun, după care fiecare trebuie să fie responsabil de faptele sale.

Domnul ministru de finance: Dacă voiți, eu retrag acest articol.
Voci: Prea bine.

Dacă domnu[l] ministru nu se opune la suprimare, eu îi arăt recunoștința mea și-l asigur că bine face de lasă dreptul comun, însă fără să se arate cine e răspunzător.

Domnul G. Cantili: Domnul ministru de finance a binevoit a declara că retrage acest articol. Sînt și eu pentru retragerea acestui articol, căci cred că e mai bine să rămîie în această privință dreptul comun, care zice că fiecare e responsabil de faptele sale, articolele 998 și 999 codicele civil. Cu chipul acesta cred că toate opiniunile se vor concilia.

Domnu[l] ministru retrage acest articol pur și simplu, fără nici o explicațiune [3].

„Monitor", 1874, nr, 59, p. 377, col. 5; p. 378, col. 1.

[1] Se discuta proiectul de lege „de urmăriri în materie de contribuţiuni directe şi alte venituri ale statului". Articolul în discuţie (31) prevedea: „Portăreii vor fi singuri responsabili către contribuabili pentru toate abaterile ce vor comite în aplicarea legii de urmărire ori de cîte ori aceste abateri vor fi cauzat verio pagubă".

[2] Ministrul de finanţe explicase că portăreii nu string impozitul funciar şi contribuţiile directe, ci urmăresc sechestrul asupra moşiilor pentru neplata ratelor şi pe casierii delapidatori de bani publici. Iar ministrul justiţiei precizase că responsabilitatea portăreilor este „conformă chiar şi cu dreptul comun".

Cu referire la K. spusese: „Să-mi permită onor. domn Kogălniceanu a-i spune că exemplul domniei-sale este rău adus, cînd zice că pentru că datora statului o sumă oarecare i s-a pecetluit ilegal fabrica şi că guvernul a recunoscut ilegalitatea şi i-a dat îndemnizare una mie galbeni". Aceste cuvinte provoacă replica lui K.

[3] S-a primit reformularea articolului în redacţia lui G. Cantili: „Casierii şi perceptorii rămîn supuşi legii de urmărire pentru toate dările rămase neîncasate sau încasate de dînşii şi nerăspunse statului pînă la anul 1869".

Discurs asupra înzestrării cu postav a armatei. Relaţii privind fabrica de postav de la Neamţ *

Domnilor, îmi pare foarte rău că am fost anume provocat de către onor. domn Ionescu [1], fără ca chiar să fi cerut cuvîntul în această cestiune, şi de aceea cu părere de rău mă văd nevoit a-i răspunde.

Domnilor, mai întîi vă declar că eu sînt acel nenorocit sau mai bine zicînd acel nebun proprietar al unei fabrice de postav în Moldova. În tinereţile mele în loc ca 60 mii de galbeni să-i întrebuinţez a-i da cu camătă cu cîte 3 sau patru la sută, sau să cumpăr moşii, i-am pus într-o fabrică. Şi cu această ocaziune vin să relevez nişte cuvinte zise de domnul Blaremberg[2], cari mă dor mai mult, căci domnia-sa obişnuit cînd citează fapte şi nume este foarte rezervat. Am onoare să declar domniei-sale că fabrica aceea de postav este făcută de mine de la prima peatră pînă la cel din urmă cui, făcută pe patru fălci de prund, loc rău şi neproductiv, pe care l-am luat cu embatic. Este făcută şi ţinută de mine, şi numai pe mine m-a costat 60 mii galbeni; şi fac apel la domnul Galea, la domnul Moruzi şi la toţi amicii mei de peste Milcov, cari mă cunosc, să o mărturisească. Prin urmare, domnul Blaremberg să nu vină să laude alt proprietar şi altă fabrică denigrîndu-mă pe mine şi fabrica mea pe care nu o cunoaşte.

Aşadară declar încă o dată că fabrica de la Neamţu este făcută de mine şi dată tot de mine spre plată de datorii la duoă case de comerciu, una de aci şi alta din Galaţi.

Mai declar încă că nu am nici o participare nici directă, nici indirectă la concesiunea domnului Collin, sau mai bine în numele său, căci este o societate de acţionari. Am cheltuit [3] cu această fabrică 60 mii galbeni şi am dat-o cu 200 000 franci. Vă declar încă că neesact a spus domnul Ionescu că fabrica mea a avut protecţiune; fabrica mea ca şi cele[l]alte din ţară nu a avut nici o protecţiune, ea a făcut contracte precum a făcut şi aceea a domnului Băleanu; însă fiindcă totdeauna

* Şedinţele din 28 februarie, 2 şi 4 martie 1874.

omul politic era lovit în fabrică, și fabrica în omul politic, am ținut-o mai mult închisă. În cît privește dară personalitățile pe cari le-a aruncat domnul Ionescu, mă mărginesc a zice că sînt deprins cu asemenea delicateţe din partea domniei-sale, știu că este o școală de a ne crede pe noi și numai pe noi stîlpi de virtute și moralitate, și tot ce ne încongioară stîlp de corupțiune. *(Aplauze.)*

Am trăit destul; am fost ministru, am fost deputat, și am avut destule ocaziuni ca să fiu corupt și am arătat destul curagiu civic acolo unde alții au tăcut. Așadară, acele cuvinte ale domnului Ionescu sînt nepotrivite cu talentul domniei-sale.

Domnilor, cînd nu va fi fabrica mea în joc, voi espune teoriile mele în privința industriei naționale, precum le-am espus în alte ocaziuni, unde nu sînt presupus că am fost interesat. Eu unul zic că dacă propunerea aceasta s-ar face pentru inemicul meu cel mai mare, sau pentru oricine, voi vota totdeauna cînd va fi să se introducă în țară industria, și aceasta o zic ca Stan Pățitul. Așadară, mă voi abține de la vot, dară declar că oricine va cere concesiuni pentru a introduce o industrie în țară voi vota totdeauna, precum am votat și acum opt ani o concesiune dată de un minister care a contribuit la căderea mea; și dacă s-ar fi ținut strict contractul lui Godillot[4], astăzi am fi avut în țară destule fabrice. Să nu se zică că sînt pentru ocrotirea industriei naționale acei cari cer să se suie importul, căci, știind că aceasta nu se poate, este a zice una și a face alta. Industria națională la noi nu se poate încuragia decît astfel cum s-a făcut în toate țările, precum în Francia în timpul lui Colbert, în Rusia în timpul lui Alexandru I, adică încuragîndu-se cererile acelea cari se fac pentru fondare de fabrice în țară. Astfel am făcut cu avantajele ce am dat societății pentru fabricarea zaharului, și tot astfel vom face oricînd ni se va cere a se înființa și alte fabrice. Este, domnilor, un fapt pozitiv acela că degeaba se cheltuiesc milioane pentru întreținerea armatei, daca nu i se va da și mijlocul ca în timp de resbel să fie cel puțin îmbrăcată în țară, dacă nu se poate să-și procure și armele în țară. Domnul ministru de resbel v-a spus foarte bine că sînt acum cîțiva ani cînd s-a interzis introducerea articolelor de resbel în țară, și sub titlul de articole de resbel se specifica anume și postavul. Vedeți dară, domnilor, că este de cea mai mare necesitate a da armatei nu numai puști și muniținni de resbel, dară trebuie să-i dăm și mijloacele de a fi îmbrăcată. Să facem prin urmare fabrici de postav, de pînză, de pielării și chiar și de arme, dacă se poate; căci numai așa ne vom pune în poziținne a ne apăra țara și esistența noastră naționale. Cînd veniți însă cu teorii de liber schimb, astăzi cînd vedem că chiar națiunile cele mai înaintate în industrie au renunțat la aceste teorii, cînd vedem chiar pe Austria, pe care o invoca domnul Ionescu ca patroană a acestor teorii, zicînd că România nu se poate cuceri decît pe tărîmul economic, și aci vă voi cita pe List, ilustrul scriitor în economie politică, precum vă voi cita scrierile domnilor Marțian și Lupașcu, unde se zice că națiunile cari se lasă a fi cucerite pe tărîmul economic în curînd vor fi cucerite și pe tărîmul politic; ei bine, cînd veniți cu teorii de liber schimb, vă voi opune la acele teorii altele, cari sînt bazate pe știința modernă.

În ceea ce se atinge, domnilor, de projectul de față, vă voi spune că din nenorocire eu am fost fabricant, am fost fondator al acestei fabrice, am fost proprietarul ei, dară am trecut-o altei persoane, și astăzi nu mi se permite să vorbesc decît sub bănuială de corupțiune! Ei bine, nu știu daca se cuvenea să mi se arunce asemenea cuvinte și las la spiritul de

dreptate al deputaţilor, atît din dreapta cît şi din stînga, să aprecieze daca se cuvine ca o asemenea cestiune să fie astfel tratată. Mai întîi trebuie să ştiţi, domnilor, că domnul Collin nu aduce în această afacere numai experienţa şi inteligenţa sa, dară şi un capital, căci această întreprindere are să provoace un apel la capitalurile tutulor; în această întreprindere este o asociaţiune, care are să aducă foloase ţărei, pe care teoriile domnului Ionescu sînt de natură a le ucide de la început.

De 15 ani, domnilor, strigăm industrie naţionale, şi cînd ni se prezintă cîte o ocaziune pentru a o încuragia, venim cu fel de fel de teorii şi argumente pentru a o ucide. *(Aplauze).*

Acest sistem s-a întrebuinţat pentru toate fabricele [5] şi mult a contribuit a le ucide, căci unde mai este astăzi fabrica de hîrtie a lui Asaki? Fabrica de stearin din Galaţi? Fabrica de stearin a domnului Băleanu? Fabrica domnului Fiala etc.? Nici una nu mai esistă! Şi cît pentru fabricile de postav, voi spune domnului Blaremberg că numai aceea de la Neamţu mai esistă. Fabrica domnului Grădişteanu nu mai esistă. Fabrica lui Băleanu este perdută, pentru că domnul Băleanu n-a fost nebun ca mine să facă cheltuieli enorme de întreţinere cum am făcut eu; domnul Băleanu a cheltuit 40 000 de galbeni numai cu machinele, cu instalarea lor, pe cînd pe mine fabrica cu instalarea şi întreţinerea ei mă ţine la 60 000 galbeni. Cu toate acestea, eu n-am fost interesat, căci ce mă jena pe mine să vin să zic Camerei: am o fabrică de 60 000 de galbeni, acordaţi-mi o favoare, daţi-mi un privilegiu ca să furnizez eu, şi numai eu, îmbrăcămintea oştirei? Eu n-am făcut aşa, ci am cedat fabrica mea numai cu 200 000 de franci. Mi-am sacrificat tinereţile, mi-am cheltuit averea pentru acea fabrică, şi astăzi la bătrîneţe vedeţi ce aud din gura domnului Ionescu, tot dupe urma acelei fabrice.

Respinge un amendament al lui G. Manu [6].

Îmi pare bine, domnilor, că hotărîndu-se să se facă un project tip personalitatea mea este degajată de orice bănuială; şi de aceea, ca pentru un project tip, vin şi eu împreună cu domnul Vernescu să susţin că delegaţii trebuie să se întrunească şi să studieze din nou cestiunea. Dară sînt dator, tocmai ca unul ce cunosc această specialitate, să mă pronunţ contra amendamentului domnului Manu încă de pe acum. Acest amendament din început face ceea ce Camera n-a voit să facă; Camera a voit să facă o încuragiare industriei, dară n-a voit să cadă projectul...

Domnul G. Manu: Apoi nici amendamentul meu nu voieşte aceasta.

Sînt încredinţat că dumneavoastră n-o voiţi, însă amendamentul are să ducă acolo, şi aceasta numai din necunoştinţa acestei specialităţi. Domnul colonel Manu cunoaşte specialitatea domniei-sale militară foarte complect, dară nu poate pretinde că tot asemenea se pricepe şi în materie de fabricaţiuni. Principiul pe care domnia-sa l-a pus ca baze a preţului, am onoare a-i declara că este cu neputinţă a se realiza, pentru că, daca dupe 3 ani s-a suit preţul mai mult, cauza este că materiele lucrate s-au suit foarte mult, pentru că, de esemplu, lîna ordinară care se întrebuinţa pentru cerge, acum 4 ani să putea cumpăra cu 2 lei şi jumătate vechi, pe cînd astăzi n-o poţi cumpăra decît cu 5 lei vechi.

Prin urmare, a pune preţul acesta pe toată durata este din început o neputinţă, şi eu m-am mirat cum domnul Colin [7] a primit bunăoară ca pe 10 ani să dea tot materialul cu 10 la sută mai jos decît preţul de mijloc al acelor 4 ani din urmă. Daca a primit domnia-lui această

reducțiune de 10 la sută, a fost în vederea prețurilor actuale cele mari, iară altminteri nu cred că un fabricant serios poate să primească asupra lui sarcina de a da pe 10 ani postav cu prețul acela, și anume cu 10 la sută mai jos decît prețul de mijloc al celor 4 ani din urmă; aceasta este a lovi din început projectul, căci nu cred că un om serios, care știe ce este o fabrică, să poată primi acest preț.

Eu socotesc că ar fi fost mai bine decît toate acestea, în spiritul amendamentului domnului Manu cum s-a votat, să se adaoge două cuvinte ca avantagiele cari să dau domnului Colin prin legea aceasta să se dea fiecărui fabricant astăzi existente, și atunci nu s-ar mai ivi plîngeri că se face monopol, că se face persecuțiune și că se favorizează o fabrică în paguba alteia.

Eu socotesc că cei ce voiesc a beneficia de avantajele cari se dau domnului Colin să le poată reclama și ei într-un termen oarecare, căci, cum a zis domnul Vernescu, se poate foarte bine a lucra și două și trei fabrici pentru îmbrăcămintea armatei.

Iată opiniunea mea într-un chip clar și degajată de orice cestiune personale [8].

În replică cu G. Manu.

Domnilor, acum cestiunea fiind cu totul degajată de orice personalitate, fiecare poate să vorbească și de aceea îmi permit să fac o întrebare.

Dacă onor. domn Manu [9] socotește cum că deja prețul de zece la sută mai jos decît prețul actual este un avantagiu mare și voiește să-l scază luînd prețul de mijloc a trei ani și puind și acolo condițiunea de zece la sută mai jos, atunci să-mi spună domnia-sa pentru ce proprietarii fabricelor din țară, cari lucrau în acești ani din urmă, nu au venit să facă concurență celor ce aduceau postavuri din străinătate?...

Domnul G. Manu: Nu aveau arestanți.

Arestanți? Ia să calculăm dacă arestanții vor aduce un avantagiu atît de mare, încît să pună pe fabricanți să dea mai jos cu zece la sută decît prețul de mijloc pe trei ani. Apoi domnia-sa nu calculează scumpetea banilor, nu calculează că antreprenorii străini pot să dea mai ieftin pentru că au sute de fabrici și sute de locuri de unde pot lua marfa, și nu o dată s-a văzut aducîndu-se în țara noastră bracurile postavurilor străine. Dumneavoastră nu știți un lucru, domnule Manu, că astăzi lînele din Australia fac o concurență grozavă, nu numai lînelor noastre, ci și lînelor rusești, cari sînt mai ieftine decît ale noastre. Domnia-sa nu știe că în țările străine se face postav numai cu scuturături de lînă, pentru că se alege o parte pentru postavul fin, alta pentru covoare, și numai restul îl întrebuințează pentru postav necesar armatei; și la această din urmă parte se pune rămășițe de bumbac, care este mai ieftin. La noi, bumbacul este mai scump decît lîna; prin urmare, cum voiește domnu [l] Manu să facă legea practică, cînd ne-a spus că o combate numai pentru că se dă privilegiu unei persoane? Prin amendamentul domniei-sale a făcut această antrepriză imposibilă și nu cred că vreun om va veni la licitațiune cînd veți pune asemenea condițiuni. Apoi de ce puneți condițiuni licitațiunii? Lăsați prețul să iasă prin adjudecațiune, și guvernul, dacă va voi, îl va întări. Cum voiți altfel? Unde mai este logica? Unde mai este rațiunea? Mai bine, domnior, curat și cuprinzător, spuneți că nu vă convine projectul și de aceea îl combateți, cum a făcut onor. domn Ionescu. Domnia-sa a zis: Sînt liber-schimbist și voiesc să se ia postavul de unde se va găsi mai ieftin. Înțeleg pe domnu Ionescu, faceți așa și ucideți încai de la

început orice speranță de o industrie în această țară. Tot pe aceste principie s-a ucis și industria pînzei în țară la noi. Bumbacul a ucis pînza care se producea la țară. Unde mai vedeți astăzi țăranii de la țară îmbrăcați cu pînza care se făcea mai înainte? Ei cumpără bumbac din tîrg și fac pînză. Iată, domnilor, ce are să se întîmple și cu postavul, faceți așa și vă înțeleg. Negreșit acesta este un sistem preconizat și care din nenorocire a triumfat și în Camera Franciei, care a zis : Să cumpărăm lucrurile unde le vom găsi mai ieftine, fiindcă Dumnezeu a voit ca fiecare țară să aibă specialitatea sa și prin urmare poate să producă mai ieftin lucrurile confecționate din materiile produse de acea țară. Noi am avut pînă acum specialitatea noastră, care era cultura grîului, a porumbului etc. Astăzi vedem că am început a perde și această specialitate, pentru că alte țări au început să producă și mai bine, și mai ieftin, și mai mult decît noi...

Domnul N. Ionescu: Cer cuvîntul.

O ! astă dată pot vorbi cu domnia-ta cum îți place ! Domnia-ta ai teoriile liberului schimb, eu am teoriele protecționiste și putem discuta pînă mîne.

Pe cîtă vreme dară, domnilor, Camera a admis principiul liberei concurențe, această concurență trebuie să fie leale, pentru ca să poată lua parte toți cei interesați la dînsa.

În cît privește mostrele, sînt de părere ca statul să le dea în conformitate cu ceea ce produce țara ; așa, dacă se vor da mostre de postavurile ieșite de la Brașov, fabricantul va fi în stare să producă postav de aceeași calitate, pentru că la Brașov, ca și la noi, calitatea lînei este aceeași. Dacă însă se va da mostre fabricate din lînă de Australia sau din alte țări unde lîna este mai fină și mai ieftină decît a noastră, atunci negreșit că fabricantul nu va putea concura cu acele mostre.

Pentru aceste considerațiuni dară, domnilor, rog pe domnu[l] Manu, dacă voiește ca acest project să aibă o șansă pentru viitor, să binevoiască a retrage amendamentul, ștergînd cuvîntul de 10 la sută mai puțin decît prețul calculat după termenul de mijloc al prețurilor celor trei ani din urmă. Asemenea să zică că mostrele să se dea de guvern și în fine că acel care va lăsa mai ieftin să fie *furnizorul armatei.*

Polemică cu N. Ionescu [10].

Domnilor, sînt foarte fericit că am ascultat pe domnul N. Ionescu, pentru că oricît ar întoarce-o domnia-sa, oricît s-ar sili prin fel de fel de finețe a arăta că voiește și domnia-lui dezvoltarea sau, mai bine, înființarea unei industrii naționale în țara noastră, în zadar voiește a ne ascunde credința sa intimă, căci în cuvintele sale din urmă mai cu seamă ne-a spus care este această credință a domnului N. Ionescu, este liber-schimbist. Domnul Ionescu este de școala liber-schimbiștilor. Negreșit că această școală este foarte respectabilă, că ea are niște opiniuni cari merită considerațiune, și de aceea eu nu imput domnului Ionescu că face parte dintr-însa. Dară atunci pentru ce domnia-lui, care este pentru acel principiu : *laissez faire, laissez passer*, vine și se îmbracă cu o haină care nu este a sa, vorbindu-se de încuragiarea industriei naționale, de fabrice naționale? Dară din două una : ori domnul Ionescu este liber-schimbist, după cum o dovedește prin ceea ce susține astăzi, și atunci pentru domnia-sa industria națională sau străină este totuna ; ori voiește să protegă sincer industria în țara noastră, și atunci trebuie să lase pe *laissez faire, laissez passer* deoparte.

Dară domnul Ionescu, vorbind de cererile de natura acelei pe care o discutăm astăzi şi cari s-ar prezinta pentru alte ramure pe viitor, a zis : Voi vedea eu pe domnul Kogălniceanu cînd se vor prezinta concesionari pentru alte ramure de industrie, ce are să facă? — Ce am să fac? N-am, să-mi fac, domnilor, astăzi aci istoria mea, profesiunea mea de credinţă, socotesc destul a zice că eu încredinţez pe domnul Ionescu că şi pe viitor, ca şi astăzi, de cîte ori va veni cineva şi va cere a fi încuragiat pentru a înfiinţa o ramură de industrie în ţară, voi fi fericit de a da acelui om toate înlesnirile posibile spre a reuşi. Face-va şi domnul Ionescu tot aşa? Face-va domnia-lui astfel măcar pentru industria agricolă, aceea în care, chiar după domnia-lui, noi ar trebui să escelăm? Face-va aşa cînd, de esemplu, s-ar prezinta ocaziunea de a înfiinţa şi la noi o fabrică de machine agricole? Nu, domnilor, fiţi încredinţaţi că nu, şi aceasta pentru că domnia-sa, consecinte cu sine însuşi, va zice şi atunci : Lăsaţi ca fiecare ţară să producă ceea ce este mai aptă să producă mai bun şi mai ieftin. Apoi eu întreb : Ţara noastră putea-va în condiţiunile în cari se află astăzi să producă instrumente agricole luptînd cu Englitera, cu Francia şi cu toate cele[l]alte ţări civilizate, cînd îi lipseşte pînă acum chiar materia brută, ferul? Va să zică indubitabil domnul Ionescu va vota şi în contra încuragierii industriei agricole la noi. Ne-a spus-o aceasta singur curat nu o dată, ci de mai multe ori. Nu-i fac o imputare pentru aceasta, liber-schimbiştii cari împărtăşesc aceleaşi opiniuni nu au decît să-l urmeze ; meargă cu domnia-lui acei cari voiesc să se cumpere tot ce ne trebuie din străinătate pentru veci ; eu unul, care consider liberul schimb ca funest pentru prosperitatea materiale a ţărei mele, îl voi combate din toate puterile mele cît voi trăi.

Asupra cestiunii în discuţiune, după ce s-a izbutit ca Adunarea să admită concurinţa între diferiţii fabricanţi din ţară ce s-ar prezinta, apoi acum se cere încă admiterea unui amendament care este imposibil, neaplicabil, care face ca legea de faţă să nu-şi mai ajungă scopul său niciodată. Prin acest amendament se cere ca concurinţa să se urmeze asupra unor probe de postavuri străine. Ei bine, este imposibil ca în asemenea condiţiuni să se mai prezinte la licitaţiune vreun concurent din ţară. Nu credeţi poate pe acei din această Adunare, în contra cărora dumneavoastră aţi vorbit cu atîta animozitate, întrebaţi pe oricine în ţara aceasta s-a ocupat cu această industrie şi vă va spune că niciodată cu modul acesta nu se va mai fabrica acel postav în ţară. Este chiar acum aci un industrial care s-a ocupat şi se ocupă cu fabricarea de postavuri de pături, este aci domnul Simon lînarul, luaţi-l, domnule Manu, în camera de alături, cereţi-i părerea sa în această privinţă, şi eu vă asigur de mai nainte că vă va răspunde că nici domnia-lui şi nici un alt industrial român nu va putea să se angajeze să fabrice acest material cu amendamentul domniei-tale. Prin urmare, domnu[l] Manu, domnu[l] Ionescu şi toţi acei care susţin amendamentul de faţă sînt în fond liber-schimbişti cari nu vor alta decît ca legea de faţă să rămînă nulă şi neavenită.

Voieşte Camera acest rezultat? Voieşte această Adunare ca ţara noastră să fie condamnată a nu avea o industrie naţională cît de mică niciodată? Eu nu o cred. Nu o cred fiindcă sînt convins că dumneavoastră toţi simţiţi că agricultura noastră, singurul izvor de avuţie ce posedăm, nu se va mai putea menţine dacă nu va avea alături cu dînsa mica industrie. Astăzi popoarele fără industrie sînt peritoare de foame, sînt sleite de acelea cari o posed şi le face să plătească scump ceea ce

ele nu pot să producă. Pentru ce bunul trai este răspîndit pînă şi în cele din urmă clase sociale în ţările civilizate? Pentru ce chiar ţăranii, agricultorii mici în ţările străine, produc mult şi bun pe cîţiva paşi de pămînt, pentru ce sînt generalmente avuţi şi duc o viaţă de zecimi de ori mai bună decît mizerabila viaţă pe care o duce ţăranul nostru? Mai întîi pentru că ei au alături industria mare, care le dă toate înlesnirile, toate machinele, toate inveţiunile cele mai noui pentru a face ca să producă mult şi bun, şi apoi pentru că au chiar ei în mînă industria mică; vara lucrează pămîntul şi iarna, în loc să vegeteze necontenit ca ţăranul nostru, fac jucării, fac frînghii, coşuri şi pînă şi ceasornice. Cine nu ştie că toată industria mică în Germania o face mai numai populaţiunea rurală? Aceasta face ca populaţiunea din ţările civilizate să fie avută, aceasta face ca acele ţări să prospereze. Tot pentru acelaşi cuvînt dară ţara noastră va ajunge la o peire materială sigură daca nu va căuta să-şi dea cu o oră mai nainte o mică industrie. N-avem decît să ne uităm în ce stare sîntem noi astăzi, n-avem decît să considerăm ce perderi enorme avem noi din cauza lipsei a orice industrii, pentru ca, spăimîntaţi, să căutăm a scăpa din această îngrozitoare situaţiune. Noi avem piei, avem lînă, avem cînepă, seuri, şi cu toate acestea vindem străinilor pielea de bou cu 5 lei pentru ca să o cumpărăm argăsită de la ei cu un galben; îi vindem ocaua de lînă cu 3 lei, pentru ca să cumpărăm postav de la ei cu 15 lei cotul, pînă şi cînepa nu ne-o facem singuri sfoară şi frînghii, pînă şi grîul nu ştim să ni-l facem singuri făină bună, ţara noastră cumpără grîul său făcut făină în Ungaria!

Voci: Aşa e!

Iată situaţiunea, trista situaţiune în care sîntem şi din care trebuie cu orice preţ să căutăm de a ieşi, dacă ne iubim ţara şi voim binele ei. Prin urmare, eu declar încă o dată că şcoala de care e domnul Ionescu este neapărat foarte respectabile, dară ea este primejdioasă pentru noi. Căci, repet, pentru ce la noi ţăranul produce atît de puţin şi pentru ce producţiunea mare, întreprinderile mari agricole nu prosperă!? Pentru că, încă o dată, ţăranul nostru nu are altă resursă decît agricultura, pe cînd în alte ţări are şi industria mică, pentru că, pe cînd agricultorul străin lucrează şi cîştigă bani toată iarna, la noi ţăranul zice că iarna toată este timp mort, şi astfel, unde agricultorul străin lucrează 300 de zile pe an, la noi lucrează numai 100, şi aceasta face neapărat ca arendaşii, proprietarii la noi să plătească pentru 100 de zile ceea ce în alte părţi se plăteşte pentru 300, fiindcă ţăranul îşi face socoteală ca acele 100 de zile să-i dea de ajuns spre a-şi plăti dările şi a trăi 300 de zile. Pentru ce, domnilor, fabrica Băleanu, pe cînd trăia Băleanu tatăl, funcţiona şi prospera? Şi pentru ce azi stă în chisă? Fiindcă atunci cînd s-a înfiinţat acea fabrică ţiganii nu se dezrobiseră încă şi Băleanu tatăl îi punea vara de lucra pămîntul, iară iarna-i fabricau postav; şi astăzi stă închisă pentru că azi nu mai sînt ţigani sclavi şi nu sînt nici ţărani care să se ocupe cu industria aceasta.

Aşadară, domnilor, dacă este de netăgăduit că noi trebuie să ne silim cît mai curînd să avem industria noastră naţională, tot atît de netăgăduit este că statul trebuie să vină în ajutorul acestei industrii, altfel fiindu-ne cu neputinţă nouă de a ţine pept concurenţii streine. Şi cînd susţin aceasta, domnilor, fiţi încredinţaţi că nu o fac decît cu convincţiunea că pledez pentru viitorul, pentru prosperitatea acestei ţări, pentru soarta

industriei ţărei mele, căria am sacrificat o viaţă întreagă, căria am sacrificat ceea ce mă abţin de a mai spune aci.

Vedeţi că sînt astfel în drept să vorbesc şi eu în favoarea industriei noastre şi că, daca susţin sistemul protecţionist, o fac dintr-o adîncă convingere şi nicidecum pentru consideraţiuni ce nu se pot destăinui. S-a zis, domnilor, de acei cari susţin liberul schimb, că Colbert nu a făcut decît gobelinele şi porcelanele, şi aceasta făcînd pe stat fabricant. Dar oare pentru cele[l]alte ramuri de industrie nu a făcut el nimic? Vă înşelaţi, domnilor, el se ocupa continuu prin ambasadorii săi din toate părţile şi oriunde găsea industriali distinşi, de merit, îi aducea în Franeia şi-i reţinea, dîndu-le răsplătirile cele mai mari, pentru ca să formeze o industrie naţională.

Şi cînd susţin aceste teorii, sînt eu singur, am în contra mea pe toată lumea civilizată? Aţi văzut, domnilor, că la espoziţiunea din Viena Francia a bătut prin industria sa pe toate naţiunile. Prin ce a ajuns Francia aci? Prin liberul schimb? Nicidecum. Unul din oamenii cei mai mari pe cari i-a avut Francia vreodată, domnul Thiers [11], a fost şi este cel mai călduros apărător al sistemului protecţionist.

Ne-aţi citat pe List. Acest bărbat a scris pentru industria germană, care este încă foarte înapoiată în raport cu industria Franciei şi a Engliterei; dară nu vă gîndiţi puţin şi la industria noastră, dacă ea poate cîtuşi de puţin a susţine o comparaţiune, nu cu industria Germaniei sau a Austriei, dară chiar cu industria din Ungaria? Datu-v-aţi seamă să vedeţi ce însemnează industria noastră pe lîngă aceea a Ungariei?

Noi care în toate zilele declămăm aci şi prin ziare cele mai pompoase cuvinte de naţionalitate, de patriotism, de ce nu avem cel puţin modestul patriotism al părinţilor noştri, cari în adevăr făceau tot ce puteau ca să încuragieze industria naţională? Aduceţi-vă aminte că răpausatul întru fericire Grigorie vodă Ghica, în ziua de Anul nou, s-a înfăţişat înaintea Adunării în haine făcute din postavul ţărei şi era foarte mîndru.

Ei bine, tot astfel au făcut şi ungurii; ei au făcut ligă între dînşii ca să nu întrebuinţeze nici un object care nu va fi producţiunea naţionale. Magnaţii din Ungaria, femeile lor, toţi purtau haine din postavul şi din stofele făcute în ţară, şi numai aşa au putut să reziste politicei austriace şi să ajungă acolo unde îi vedem astăzi. Aţi avut ocaziune să vedeţi la espoziţiunea din Viena că Ungaria concura cu Austria în mai toate ramurile industriei.

Înţeleg, domnilor, pe cosmopoliţi să vină şi să susţină nişte asemenea idei; nu înţeleg însă pe aceia cari profesează românismul ca şi astăzi, cînd este vorba ca să facem ceva pentru ţară, să zică: Tu ţară nu eşti demnă de nimic alt decît să creşti vite şi apoi să trămiţi peile lor în alte ţări să le lucreze; tu, popor român, nu eşti demn decît să fii cioban, să-ţi paşti oile tale, şi apoi lîna să o trimiţi în altă parte. *(Aplauze prelungite.)*

Iată, domnilor, teoriele domnului Ionescu, iată patriotismul şi naţionalismul domniei-sale. În cît pentru mine, cît voi trăi, încă, nu voi fi decît pentru protecţiunea industriei ţărei mele. *(Aplauze prelungite.)*

Pe marginea articolului 12 [12].

Eu cred că, dacă voiţi să faceţi ceva serios, apoi trebuie ca ministerul nu numai să facă contractul, dară să facă şi un caiet de însărcinări. De exemplu: amendamentul domnului Manu, care s-a priimit, statorniceşte cum are să se facă licitaţiunea, dară negreşit că în cursul acestor zece ani preţul nu are să rămînă acelaşi care a ieşit la licitaţiune invariabile

pentru zece ani, pentru că nimeni nu poate să garanteze că în termen de zece ani, fie vorba de postav, fie vorba de alte fabricate, preţul are să fie acelaşi, căci preţul depinde de costul materielor brute care se întrebuinţează pentru acele fabricate; depinde de preţul muncei; aşadară socotesc că şi aceste condiţiuni trebuie să figureze în concesiune, că adică cînd peste 5 sau 6 ani de zile preţul materiilor brute ar varia, atunci şi o parte şi alta să poată cere revizuirea preţului, şi în asemenea caz toţi fabricanţii să poată concura asupra preţului.

Îşi susţine opiniile asupra articolului 12.

Domnilor, înainte de a face propunerea mea, am întrebat pe însuşi domnul colonel Manu [13], şi numai în urma înţelegerii ce am avut cu domnia-sa am făcut această objecţiune. Eu nu cred că în amendament se zice că preţul acesta este pentru tot timpul de zece ani. De aceea, aş ruga pe domnul raportatore să binevoiască a da citire amendamentului domnului Manu, pentru a mă convinge daca în el s-a stipulat că preţul acesta va fi pentru zece ani, şi daca va exista aceasta, atunci negreşit îmi voi retrage propunerea; iară dacă nu există, aş ruga pe domnul Vernescu [14], dacă voieşte să facă ceva serios pentru acel fabricant, să binevoiască a primi şi domnia-sa ca revizuirea preţului să se facă din 5 în 5 ani. Altfel, nu cred că vreun concesionar s-ar putea însărcina cu aceasta. Înainte de a face această objecţiune, am calculat împreună cu domnul Manu preţul ce ar rezulta, luînd ca preţ termenul de mijloc al celor trei ani din urmă, minus zece la sută, şi rezultatul a fost şapte franci de metru. Ei bine, eu cred că chiar astăzi nu se poate găsi postav mai ieftin de şapte franci metrul, căci cel mai ieftin este zece franci cotul. În fine, licitaţiunea o va dovedi.

Replică lui C. Văleanu [15].

Eu socotesc că Adunarea voieşte să facă ceva serios şi pozitiv. Cînd era în cestiune o persoană, delegaţii au pus termenul de 18 luni, fiindcă credeau că nu vor primi alţi fabricanţi, sau însuşi domnul Collin, un termen mai scurt. În cererea făcută de domnul Băleanu aţi văzut că însuşi domnia-lui cere şase luni, şi pentru ce? Nu pentru fabrica domnieisale, care există, ci pentru stabilimentul care să primească pe deţinuţi. Apoi, vă fac întrebare: şase luni de zile nu sînt de ajuns ca să se facă cîteva dormitoare? În o vară să pot face foarte bine.

Daca veţi prelungi prea mult termenul, veţi face rău şi statului, căci anul acesta trebuie ca ministerul să-şi facă furnitura.

Prin urmare, adoptaţi termenul propus de domnul Băleanu [16], puneţi şase luni [17].

„Monitor", 1874, nr. 61, p. 394, col. 5 — p. 395, col. 1; nr. 62, p. 403, col. 2—3, 4—5; p. 404, col. 1—3; p. 405, col. 1—3.

NOTE

[1] Se discuta proiectul de lege „pentru concedarea către domnul Collin, proprietarul fabricii de postavuri din Tîrgu Neamţului, a dreptului de furnitură a armatei prin întrebuinţarea arestanţilor", pe timp de 10 ani.

N. Ionescu spusese că fabrica era a lui K., care venise acum să ceară concesiunea „sub firma domnului Collin". El considera că a da munca condamnaţilor pe mîna unui concesionar este „un privilegiu foarte mare".

[2] N. Blaremberg spusese că i se creează lui K. un monopol, care duce la „favoritism" atîta vreme cît nu se organizează o concurență loială între toți producătorii. „Protejați industria, iară nu persoana" strigase el, căci „se știe că fabrice de postav, și încă de o importanță și o vechime mult mai mare decît aceea a domnului Kogălniceanu, mai esist în România".

[3] Pentru fabrica lui K. de la Neamț vezi partea I a volumului, p. 145, nota 1.

[4] A. Godillot, vezi ibidem, p. 317, nota 5.

[5] Pentru toate aceste fabrici vezi G. Zane, *op. cit.*, passim.

[6] G. Manu făcuse un amendament prin care cerea ca postavurile, cergile și celelalte obiecte de lînă să fie conforme probelor depuse la minister. Licitația urma să înceapă de la un preț inferior cu 10% mediei din ultimii patru ani cu care se contractaseră asemenea produse de către administrația de război.

[7] D. Collin explicase doar că timp de 10 ani a condus la Tîrgu Ocna un atelier de „pînzărie și frînghierie" lucrînd cu deținuți. Cît privește postăvăria lui K., văzînd că acesta vrea s-o vîndă, el, Collin, constituise o societate pentru cumpărarea fabricii (avea deja vîndute acțiuni în valoare de 400 000 de franci). Dacă statul încuviința munca cu deținuți și asigura debitarea produselor, afacerea devenea rentabilă, asigurase el Adunarea.

[8] A urmat o dispută aprinsă, la care au participat G. Brătianu, G. Vernescu și L. Catargiu, și în cele din urmă G. Manu își reformulează amendamentul renunțînd la cei 10% și admițînd media pe ultimii trei ani. În noua redactare amendamentul lui G. Manu a fost acceptat.

Între timp K. făcuse și el un amendament, retras apoi: „Licitațiunea va începe cu scoborîrea mai jos de la prețurile contractate în anul contenit, 1873".

[9] G. Manu considera scăderea de 10% ca un avantaj pentru producătorii autohtoni; mărfurile importate trebuiau să plătească vamă, mesagerii, transport etc.

[10] N. Ionescu observase că, în ciuda declarației că după discuții îndelungate este „degajat de orice interes personale", K. era foarte interesat să scape de fabrică, „cu cît se va putea mai puțină pierdere". Fără să se declare partizan al protecționismului sau al liber-schimbismului, N. I. se pronunțase pentru încurajarea industriei naționale, dar respinsese categoric ideea ca cu acest prilej să se „favorizeze alte speculațiuni". Singura șansă de propășire a industriei noastre este concurența între întreprinzători — conchisese el.

[11] Adolphe Thiers (1797—1877), om politic și istoric francez. Președinte al Republicii Franceze între 1871 și 1873.

[12] Articolul 12 prevedea ca ministrul de interne și cel de război să încheie contractul cu concesionarul.

[13] G. Manu era raportor.

[14] G. Vernescu nu luase cuvîntul, dar sprijinise proiectul.

[15] C. Văleanu făcuse un amendament, acceptat, ca în răstimp de șase luni de la data licitației concesionarul să fie obligat să pună fabrica în activitate; în caz contrariu concesiunea se anula.

[16] G. Băleanu adresase o cerere Adunării amintind că fabrica sa de postav fusese recent utilată și era în măsură să asigure furniturile solicitate pentru armată. El era dispus s-o cedeze statului, în schimbul unei proprietăți de valoare echivalentă, care urma să fie stabilită de o comisie de experți.

Șt. Fălcoianu ceruse să se amîne dezbaterea proiectului aflat în discuție pînă avea să se studieze și propunerea lui Băleanu. Nemulțumit că Adunarea respinsese soluția schimbului, acesta venise a doua zi, în ședința din 2 martie 1874, cu precizări: el nu pretindea ca statul să-i cumpere fabrica, ci să-i îngăduie să participe la licitație. Oferea pentru aceasta un preț cu 12% inferior celui cu care se achiziționa în acel moment furnitura armatei și cu un termen de livrare de nouă luni, în loc de 18 luni, cum oferea D. Collin.

[17] Proiectul a fost acceptat cu 66 de voturi pentru și 14 împotrivă.

Raport și explicații privind bugetul Casei spitalelor Sf. Spiridon din Iași pe anul 1874 *

Domnilor deputați,

Comisiunea budgetară a luat în cercetare budgetul Casei spitalelor Sîntului Spiridon [1] din Iași pe anul 1874.

* Ședința din 5 martie 1874.

Veniturile sînt în sumă de 1 313 007 lei, 30 bani, cînd acel din anul contenit se urcau la cifra de lei 1 368 044, bani 20. Astfel dară pe anul 1874 veniturile au scăzut cu 55 036 lei, 90 bani.

Cheltuielile pe 1874 se urcă la suma de lei 1 313 007, bani 30. Prin urmare, în comparaţiune cu cheltuielile anului 1873, cheltuielile pe 1874 sînt scăzute cu aceeaşi sumă de 55 036 lei, 90 bani, cu cari au scăzut şi veniturile.

Aşadară, budgetul se prezintă echilibrat. Este însă de notat că această echilibrare nu s-a putut efectua decît intercalînd între venituri suma de 280 606 lei, 94 bani, din cari 114 116 lei sînt curat capital, iară restul sumei, rămăşiţe de venituri din anul 1872.

În regulă, un budget nu se poate zice că este echilibrat cînd el absoarbe capitaluri. Cauzele cari au produs o asemenea stare anormală sînt espuse cu o lăudabilă sinceritate în espunerea de motive cu care epitropia însoţeşte budgetul său. Daţi-mi voie să vă dau citire de această espunere, care vă va da o ideie esactă de starea financiară a Casei spitalului Sîntului Spiridon.

Această espunere vă arată imperioasa necesitate ce este de a spori veniturile spitalelor Sîntului Spiridon. După opiniunea şi a epitropiei şi a comisiunei dumneavoastră, această sporire se poate efectua.

Cercetînd mai întîi cauzele cari au adus scăderea veniturilor şi sporirea cheltuielilor, şi apoi avizînd la mijloacele de a spori veniturile şi de a scădea cheltuielile, permiteţi-mi a intra în oarecari amănunturi:

I. Epitropia întreţine cu mari cheltuieli spitalele filiale în Botoşani, Brăila, Roman, Focşani, Bîrlad, Iaşi şi Galaţi. Aceste spitale îndeplinesc toate trebuinţele judeţelor şi comunelor respective, fără ca comitetele lor judeţeane şi comunale să contribuie la aceste grele sarcini cu o subvenţiune cît de mică.

II. Conform votului Camerei din 30 martiu 1863 şi a încheierilor Consiliului de Miniştri din 7 iuniu 1863 şi 20 martiu 1873, taxa dei transmitere, în cifra de lei 45 647, bani 46 $^1/_2$, s-a şi scos din cheltuielile budgetului Sîntului Spiridon pe anul 1874.

III. Institutul grigorian, destinat a primi şi creşte copii fără părinţ cunoscuţi, este fundat de fericitul întru pomenire domnul Grigore Ghica. El s-a lipit, prin încuviinţarea guvernelor după vremi, către epitropia Sîntului Spiridon cu o subvenţiune din partea statului. Această subvenţiune este numai de 5 555 lei, 55 bani, cînd cheltuielile absorb o sumă de 76 441 lei, 95 bani, cheltuieli ce nu este drept a se face din averile Sîntului Spiridon, cari toate sînt date de domni şi alţi binefăcători cu destinaţiune anume de vindicare de bolnavi.

Tot aşa este şi cu alte stabilimente de utilitate publică, ce mai nainte erau în sarcina statului şi cari din timp s-au întrunit către Sîntul Spiridon cu subvenţiuni neînsemnate, în vederea cheltuielilor de întreţinere ce epitropia face din restrînsele sale fonduri. Aşa este, de esemplu, casa de nebuni din Golia, spitalul din Tîrgu Neamţului, din cari cel dintîi institut înaintea secularizării se întreţinea din fondul monastirilor închinate, şi cel d-al duoilea atîrna şi se îndestula de către monastirea Neamţu şi Secu.

În faţa acestei stări de lucruri, care de se va prelungi poate aduce marea şi filantropica Casă a spitalelor Sîntului Spiridon într-o stare

financiară din cele mai îngrijitoare, comisiunea dumneavoastră îşi permite a vă propune următoarele mijloace:

I. A se recomanda epitropiei ca cu începerea anului 1875 să ia măsuri serioase pentru a nu se echilibra budgetele sale cu absorpţiune de capitaluri, şi spre aceasta a începe să opereze reducţiuni şi în numărul şi în onorariele amploiaţilor, şi mai cu deosebire în personalul de advocaţi, cari absorb astăzi cifra de lei 34 780.

II. A se invita guvernul de a îndatora judeţele şi comunele de reşedinţă din Botoşani, Hîrlău, Roman, Focşani, Iaşi şi Galaţi, a înfiinţa spitalele la cari sînt îndatorate prin legea comunală şi judeţeană, întru cît ele nu ar preferi a contribui cu o subvenţiune din casa lor la întreţinerea unui număr de paturi la spitalele Sîntului Spiridon din acele oraşe şi judeţe.

III. A se spori subvenţiunea dată de stat pentru Institutul grigorian, casa de nebuni din Galata, spitalele de la Neamţu şi institutul de incurabili de la Galata, dacă nu pentru anul 1874, al căruia budget este deja în plină funcţiune, dară cel puţin pentru anul 1875, care urmează a se vota încă de către onor. Cameră.

Comisiunea budgetară îşi propune la înfăţişarea acelui budget a chema binevoitoarea dumneavoastră atenţiune asupra acestei cestiuni.

Întru aceasta mărginindu-se aprecierile comisiunei budgetare, subscrisul raportatore are onoare a supune binevoitoarei dumneavoastră aprobaţiune pe de o parte concluziunile, iară pe de alta budgetul Casei spitalelor Sîntului Spiridon pentru anul 1874 şi cu începere de la 1 ianuariu.

Raportatore, *M. Kogălniceanu.*

Explicaţii lui I. Codrescu [2].

Tocmai pe cele ce s-au petrecut între comuna Bîrlad şi epitropia Şîntului Spiridon din Iaşi ne-am întemeiat pentru a reclama aceeaşi măsură şi pentru cele[l]alte oraşe. Noi aci am arătat numai că epitropia Sîntului Spiridon ţine în mai multe comune spitale filiale la cari nu contribuiesc judeţele şi comunele unde se află acele spitale, şi am zis să se invite acele comune şi judeţe a veni în ajutor, şi pentru acesta ne-am întemeiat tocmai pe ceea ce s-a făcut la Bîrlad, unde esistă o asociaţiune între epitropia spitalului Sîntului Spiridon din Iaşi, între epitropia lăsată asupra averei lui Codreanu pentru şcoale şi spital şi între comuna şi judeţul Bîrlad, care toate fac un spital demn de acel oraş şi de ţara întreagă.

Explicaţii lui G. Manu [3].

Eu cred că ne vom putea înţelege, cînd onor. domn Manu va observa că în raport cestiunea este rezervată pentru anul 1875. Iată ce se zice la punctul întîi. *(Citeşte.)*

Socotesc că domnu[l] Manu singur va primi aceasta, căci noi n-am făcut decît am recomandat scăderea impiegaţilor şi micşorarea plăţei advocaţilor în proporţiune cu mijloacele de care eforia dispune; căci, Eforia spitalelor din Iaşi are numai un milion şi ceva venit, pe cînd cea din Bucureşti are 2 şi jumătate milioane, şi plăteşte mai puţin pe advocaţi decît Sîntu[l] Spiridon din Iaşi.

Domnul G. Manu: Aceasta e treaba domnului ministru de interne.

Apoi atunci la ce a mai cercetat comisiunea budgetară acest budget, dacă e vorba să emitem un vot numai de formă?

Iată, domnilor, şi a duoa, şi a treia concluziune. *(Citeşte.)*

Prin urmare, vedeţi că cestiunea este foarte simplă, şi chiar a treia concluziune nu face altceva decît să se refere la anul 1875. Ei bine,

eu cred că dumneavoastră puteţi foarte bine să primiţi aceste concluziuni, pentru că nu e vorba decît de scăderea funcţionarilor şi de aplicarea legii comunale.

Replică lui C. Văleanu [4].

Domnilor, în cestiunea budgetului epitropiei St. Spiridon şi a Eforiei spitalelor, ne-am ferit de duoă lucruri : întîi, să nu lăsăm fără ca ţara să zică cuvîntul ei, şi al duoilea, nu am voit să intrăm în organizaţiunea din întru a acestor aşezăminte.

De aceasta nu am zis să se şteargă cutare copist etc. ; ne-am uitat în bloc şi am zis că recomandăm epitropiei să facă economii. Apoi am voit să vedem şi cauza pentru care aceste aşezăminte nu prosperă ; şi cauza este că s-au aruncat în spatele acestor aşezăminte mai multe cheltuieli. Acum, să nu zică domnu [1] Văleanu că nu cunoaşte, căci domnia-sa este de la 1862 în Cameră şi trebuie să cunoască ce este cu aceste spitale, căci, cînd s-au secularizat averile monastirilor, domnia-sa a votat în Cameră ca să se pună în spatele Sîntului Spiridon spitalul de la Galata etc. şi din această cauză epitropia St. Spiridon îşi mîncă capitalul, şi cum poate să prospere acest institut cînd în tot anul îşi mănîncă o parte din capital ?

Socotesc că comisiunea a binemeritat de la dumneavoastră cînd v-a arătat starea lucrurilor. Înţelegeam ca domnul Văleanu să zică, ca domnu [1] Manu, să se tipărească raportul ; dară să nu zică că nu votează, căci aceasta este un capriţiu prin care ne descuragiază pe noi de a mai lucra cu seriozitate. Comisiunea budgetară lucrează ziua şi noaptea şi apoi se zice că nu lucrează cu seriozitate ? [5]

„Monitor", 1874, nr. 63, p. 411, col. 3—5.

NOTE

[1] Pentru epitropia Sf. Spiridon vezi partea I a volumului, p. 184 şi urm.

[2] I. Codrescu amintise că între municipalitatea Bîrlad şi epitropia Sf. Spiridon exista deja o înţelegere privind construirea în comun a unui spital în acel oraş.

[3] G. Manu ceruse să se voteze bugetul propus de comisia bugetară pe anul 1874, toate modificările sugerate acum urmînd să fie discutate la bugetul pe anul 1875.

[4] C. Văleanu ceruse să se tipărească raportul spre a putea fi studiat. Constatase că nu era vorba doar de bugetul propriu-zis, ci şi de „dispoziţiuni de organizare, de împovărări pentru comune şi contribuţiuni noi".

[5] Bugetul a fost votat cu 64 de voturi pentru şi cinci împotrivă.

Respinge învinuirile aduse de N. Ionescu în legătură cu arendarea moşiei Scopoşeni *

Domnilor, regret că onor. domn Ionescu [1], într-o cestiune de principiu, într-o cestiune mare şi care merită serioasa luare-aminte a Camerei, fără să fi luat eu cuvîntul, fără să-l fi combătut, numai pentru că am cerut cuvîntul domniei-lui, m-a pus pe mine în joc ; nu voiesc să caracteriz

* Şedinţa din 7 martie 1874.

această procedere; dară sînt dator să mă apăr, şi să mă apăr cu dovezi în mînă. Rog să se constate cele ce zic aci şi mîne să se aducă dosarul pe care-l cere domnu[l] Ionescu şi se va vedea că nu este esact cum că pentru moşia Scopoşenii eu n-am plătit arenda de la 1870, am plătit-o pînă la 1873, pînă la 1873, mai repet încă o dată, trimestrul al treilea sau al patrulea; numai o mică sumă de 200 franci n-am plătit din nebăgare de seamă şi guvernul a scos moşia la licitaţiune pentru ultimul cîştiu, dovadă „Monitorul" de ieri [2].

Nu este iarăşi esact cum că eu am cu locuitorii aceia cea mai mică alcătuire sau tocmeală agricolă, toţi cei din Fălciu ştiu, şi regret că domnul Lambrino şi alţii de acolo nu se află aci, căci ştiu că eu n-am alcătuiri de la tată şi de la bun pe moşia Rîpele; niciodată n-am voit să am clăcaşi pe moşie şi nici tatăl meu, nici bunul meu n-au avut. Eu mă serv cu lucrători pe cari-i plătesc în toate sîmbetele, fără tocmeală agricolă, fără contract, fără nimic de acestea.

Nu este asemenea esact că în această moşie nu s-a aplicat legea rurale; moşia aceasta a fost ţinută de locuitori, şi pe acei locuitori găsindu-i arendaşi legea rurale, ei au luat în stăpînire toată moşia statului, să fie bine constatat aceasta.

Eu ca arendaş nu posed decît 22 de fălci de arături; atîta am avut, pentru care plătesc 800 de franci, şi aceasta pentru că este în apropiere de moşia mea, deşi nu în acelaşi hotar, căci este despărţită printr-o moşie.

Nu este dară esact că am tocmele agricole; nu este esact că legea rurale nu s-a aplicat. Dară eu, pe de o parte plătind cîştiul, pe de altă parte ceream necontenit de la guvern ca să aplice legea rurale. Cu toate cererile repeţite nu s-a putut aplica legea rurale, fiindcă acea moşie care este situată între Prut şi Jijia, unde Jijia se aruncă în Prut, era mai întotdeauna înecată; şi vă voi da marturi; este inginerul E. Winkler, care în curs de 3 ani de zile a primit necontenit ordine de la domnul ministru de finance ca să aplice legea rurale, şi domnia-sa necontenit a răspuns domnului ministru că n-o poate aplica din cauza apei. Puteţi apoi cere lămuriri în această privire de la domnul Calenderu, preşedintele comitetului domenielor statului.

În fine, în finul * trecut, pe la octombre sau noembre, în nefiinţa mea, s-a aplicat legea rurale.

Domnul N. Ionescu: Administrativamente.

Nu se poate face decît administrativamente. Administrativamente s-a aplicat întîi legea rurale, şi ori de cîte ori o parte era nemulţumită mergea la tribunal. La Germăneşti, la Pupăzeni, legea rurale nu s-a aplicat de la început, prin urmare trebuia să se aplice şi acolo legea rurale. Aplicîndu-se, ce s-a găsit? S-a găsit că locuitorii stăpînesc 22 fălci mai mult decît se cuvenea, şi nu locuitorii, ci 10 persoane mai bogate care spoliază pe cei[l]alţi, căci vreo 70 din ei nu aveau un parmac de pămînt.

Ei bine, cine a fost advocatul acestor locuitori? A fost domnul N. Bosie, pe care toţi îl cunosc că este apărătorul ţăranilor. Domnul N. Bosie a venit la mine şi m-a rugat zicîndu-mi că, fiind oarecari lipse de formalităţi, să nu mă opui la esecutarea aplicării legii rurale şi eu am consimţit. Am consimţit să se facă din nou cercetare, deşi eu ca arendaş aveam drept să mă opui, dară nu m-am opus, ci m-am dat deoparte.

* Anul?

Aşadară nu este cu desăvîrşire esact, nu este cu desăvîrşire adevărat că eu nu am plătit cîştiul, că eu am tocmele agricole şi că am stăruit prin cale administrativă să se aplice legea rurale.

Domnilor, declar că eu n-am stăruit nici direct, nici indirect întru aceasta; declar iarăşi că, după ce se va aplica legea rurale fără mine, am drept şi am să cer despăgubire de la stat pentru pămîntul ce mi l-ar lua, şi acest drept cred că nimeni nu poate să mi-l conteste de a-l urmări, aşa cum poate să-şi urmărească drepturile sale oricari dintre dumneavoastră. Şi fiindcă Adunarea în acest caz nu este un tribunal, o las să judece numai dacă domnul Ionescu a făcut bine ca să mă ia pe mine, ca totdauna, şi în astă cestiune ca cal de bătaie al domniei-sale? Trec acum la cestiunea de fond.

Domnilor, cînd s-a înfăţişat projectul de lege pentru revizuirea tocmelelor agricole, a fost discuţiune de trebuie sau nu o lege pentru tocmelele agricole, şi domnul Ionescu atunci nu numai că a fost contra acestei legi, dară a votat şi căderea a mai multor articoli cari erau de natură să facă ca legea să fie mai puţin rea, sprijinind că este bine ca legea să fie rea, pentru ca ţăranii prin această răutate a legii să se deprinză a nu mai face tocmeli agricole. Şi vă voi cita de esemplu acel amendament care se pusese de majoritatea comisiunii în contra projectului guvernului şi care a făcut să cadă articolul guvernului, care era puţin mai blînd, numai printr-o singură bilă, admiţîndu-se astfel acel amendament care înăsprea dispoziţiunea mai mult decît ce era în legea guvernului, adică a făcut ca administraţiunea, prin dorobanţii ei, să poată lua pe locuitor din orice loc l-ar găsi şi să-l ducă la lucru unde avea tocmeala agricolă, ceea ce se şi face astăzi...

O voce: Aşa era şi în legea veche.

Susţin că nu era. Sub legea de la 1866, cînd un locuitor nu-şi împlinea datoria sa, atunci primăria tocmea pe un altul în socoteala lui. Dacă dară legea a devenit rea, noi să o modificăm în bine.

Acum să venim la cestiunea de principiu. În starea actuală, este oare bine să lăsăm pe locuitori să se bucure de dreptul comun? Eu vă declar din fermă convincţiune că nu e bine; şi mă voi servi tocmai de esemplu [1] lui Uhrinowsky şi de ceea ce a avut loc între dînsul şi locuitorii din Buhaiu. Iată, domnilor, istoria Buhaiului: Buhaiul s-a luat în arendă de repausatul Costache Cerchez, om foarte bun şi foarte blînd. După moartea acestuia, moştenitorii lui au vîndut moşia cu tocmelele agricole lui Uhrinowsky. Atunci locuitorii au pus cestiunea înainte şi au zis: Noi ne-am tocmit cu repausatul Cerchez, care era om bun şi milostiv, iară nu cu alţi cumpărători, — şi aci, domnilor, vă voi spune că administraţiunea în timpul Regulamentului organic avea dreptul de a opri pe arendaşii săi de a fi arendaşi, şi acel Uhrinowsky, în vremea repausatului întru fericire Grigore Ghica vodă, prin încheierea Consiliului de Miniştri făcută după cererea ministrului de interne, N. Canta, fiind eu directore la acel minister, a fost oprit de a fi arendaş şi nici chiar îngrijitor de moşie în România.

Aşadară Uhrinowsky văzîndu-se întîmpinat de locuitori, cari i-au răsturnat căruţele cu sămînţă şi cari-i ziceau: Noi nu avem legătură cu domnia-ta, noi nu putem fi daţi din mînă în mînă ca nişte vite, noi nu voim să fim muncitorii domniei-tale, i-a chemat în judecată, şi acest Uhrinowsky, bogat, voinic, ispitit, a avut advocaţi puternici, cari au

pledat foarte frumos; iară țăranii săraci, fiind rău apărați, au perdut și la tribunal, și la Curte; au perdut termenul de recurs în casațiune și ministerul a fost silit să aplice hotărîrea Curții. Aci sînt dator să recunosc că domnul ministru s-a mai împotrivit la esecutarea ei; s-a mai împotrivit și prefectul și subprefectul, făcîndu-se tot ce s-a putut pentru a nu se aduce la îndeplinire acea hotărîre; însă trebuia să se esecute. Ei bine, mergeau zece, douăzeci de jandarmi și duceau 100 sau mai mulți locuitori ca să muncească; ei puneau sapele jos și ziceau: Nu putem lucra fiindcă sîntem bolnavi. Îi ducea la bătut de grîu; îi suiau pe machină, și ei nu voiau să pună mîna să lucreze. Apoi s-au amestecat în afacerea aceasta și luptele politice. S-au vîndut vitele locuitorilor, și pe cînd Uhrinowsky se întorcea de la vînzarea vitelor a fost împușcat. Esecutarea ce făcea Uhrinowsky era întemeiată pe un act judecătoresc conform dreptului comun. Aci însă voi ruga pe domnul ministru de interne să cerceteze și să vază unde și cînd subprefecții fac mai multe abuzuri? Le fac ei ca subprefecți ori ca judecători de pace? Eu susțin că aceeași figură, însă în două ipostazuri, cînd are pe cea de judecător de pace, face mai mari abuzuri, pentru că, ca subprefect știe că este sub controlul direct al prefectului și al ministerului, pe cînd ca judecătore de pace zice: Am dat sentința și nu are decît să meargă la tribunal; lui nu-i pasă de ministrul justiției, căci aceasta nu poate să-l ia la cercetare; negreșit îl scoate cînd constată răul, însă pînă atunci, vai de cei nenorociți!

Domnilor, eu cunosc mai multe cazuri d-acelea cum a citat domnul Ionescu; cunosc cazul celor 27 de lingurari, cari, pentru că nu au secerat vreo opt fălci sau vreo douăzeci pogoane de grîu ale unui arendaș, vechilul acestuia, un om voinic, i-a tras în judecată la judecătorul de pace, și în ziua de înfățișare a procesului a arătat că, pentru că cei 27 de lingurari nu au venit să secere grîul, domnia-sa a fost nevoit să pună pe alți săteni cu tocmeală ca să secere acel grîu; a dovedit apoi prețul ce a plătit, a pus în socoteală brînza și făina ce le-a dat pe lîngă plată și a obținut o sentință prin care acei lingurari au fost condamnați la plata de 320 galbeni despăgubire! Lingurarii nu au știut nimic, nu au primit nici cartea de judecată pentru ca să meargă la tribunal să apeleze, și cartea rămînînd definitivă, după ce a fost învestită cu formula esecutoare, s-a început a se aduce la îndeplinire. Eu văzînd aceasta am scris însumi arendașului și l-am rugat să se lase de esecutare și acel arendaș a consimțit.

Așadară, domnilor, și eu sînt de opiniune că trebuie să se facă ceva îndreptări la legea actuale, mai cu seamă la articolul acela care zice ca să meargă dorobanții să ia pe oameni de la o muncă în care se află și să-i ducă să lucreze acolo unde s-au îngajat [3]; căci acest articol, după mine, este o mare anomalie, fiindcă el prescrie o vînătorie de oameni.

Legea din anul 1866 zicea ca primarul să pună pe alt om să lucreze în locul celui care se va împotrivi, supunînd pe acesta la oarecare răspundere. Negreșit că proprietarii, cînd a fost vorba de a se modifica acel articol, au zis cu foarte mare drept: Dară pe cine să găsim noi să vină să secere grîul în locul celor cari se opun? Pînă ce vom găsi pe cineva, grîul se va scutura; și apoi, cînd mă trămiteți dumneavoastră pe mine la tribunal, conform legii comune, de unde mă voi putea despăgubi după ce se va scutura grîul? Iată cari erau plîngerile proprietarilor.

Eu, domnilor, cred că astăzi nu ar fi în interesul locuitorilor ca să-i punem în dreptul comun, căci știu foarte bine că a pune pe locuitorii săteni, din Moldova mai cu seamă, nu zic și pentru locuitorii d-aici,

dară zic că a pune pe sătenii din Moldova în dreptul comun şi a-i lăsa să meargă înaintea tribunalelor ar fi să vedem atrocităţi fără esemplu pînă acum. În vremile vechi, fiecare vistier se făcea vechilul săteanului, şi pentru ce? Pentru că pe atunci ţăranul era singura sorginte care alimenta visteria ţării, şi vistierul se îngrijea a nu se stinge acea sorginte. Dară în starea actuale a lucrurilor, cînd abia a ieşit ţăranul emancipat de legea rurale, neînvăţat şi nedeprins a-şi cunoaşte drepturile sale, şi mai ales după legile noastre actuale cu termeni şi formalităţi pe cari puţini chiar dintre noi le pot înţelege, a-l pune pe dînsul în joc cu această lege, fără nici o ocrotire, este în adevăr a-l lăsa în prada tutulor nenorocirilor. Şi voi cita mai multe exemple, căci cunosc multe: ca ministru mi s-a întîmplat să văd un cîrciumar care a ieşit din arendă, şi după şase luni a citat pe locuitori înaintea judelui de pace cerînd rămăşiţe dupe băuturi, şi aceste rămăşiţe s-au prefăcut în sume aşa de mari, încît a trebuit să vîndă toată averea locuitorilor. Eu ca ministru m-am aflat înaintea unei hotărîri judiciare şi n-am putut să fac nimic.

Dară acum, domnilor, să vedem numai în ţara noastră travaliul este supus unei legi excepţionale, şi nu travaliul industrial, căci noi nu avem travaliul industrial, ci acel agricol? Ei bine, în Francia travaliul este supus unei legislaţiuni cu totul deosebite şi de aceea zic că dorinţa domnului Ionescu şi teoria domniei-sale este din cele mai filantropice, însă cred că de la teorie la practică este o mare deosebire. Domnia-sa a sprijinit această teorie şi cînd s-a discutat legea tocmelelor agricole, şi m-a combătut pe terenul teoriei, şi eu iarăşi i-am răspuns pe tărîmul practic cum că, dacă teoria domniei-sale s-ar consînţi prin lege, rezultatul ar fi desăvîrşita dărăpănare a locuitorilor; căci pentru ce să cred eu că ţăranul care este liber, care are inteligenţa sa, ar găsi mai multă garanţie cînd ar merge să întărească aceste tocmele la judecătorul de pace decît cînd merge la primărie? Şi apoi de ce să cred eu că el ar avea mai multe garanţii cînd l-am supune la procedura noastră aşa de savantă, care cere o specialitate? Domnilor, noi cari înainte ne apăram singuri procesele, astăzi noi cei mai inteligînţi trebuie să alergăm la oamenii acei cari fac din studiul dreptului cariera lor. Ei bine, cum voiţi dumneavoastră ca locuitorii să fie singuri în stare să se apere? Locuitorii pot înţelege meseria lor de lucrare de cîmp, de secerat etc., dară legislaţiunea nu o pot înţelege. Eu aş ruga pe onor. domn Ionescu să binevoiască a se duce chiar astăzi la domeniile statului, unde m-am dus şi eu să rog pe domnii de la domenii în privinţa unor locuitori de la Caşîn, cari pînă acum au plătit de trei ori, nu darea pămîntului, ci arenda; ba încă ceva mai curios, li s-au vîndut din pămîntul dat de legea rurale, ca domeniu al statului, 27 de fălci. S-au judecat şi au perdut. De ce? Pentru că advocaţii cei buni din Bacău, unii după alţii i-au luat şi i-au jăfuit fără să le facă nimic. Ce s-a făcut cu locuitorii de la Caşîn se va face cu toată ţara.

Aşadară, şi eu sînt de părere să îndreptăm vreo duoă dispoziţiuni din legea tocmelelor agricole cari sînt crude şi barbare, şi este o datorie de onoare pentru majoritatea Camerei să prefacă această lege, fiindcă a prefăcut legea comunale, şi proprietarii au luat astăzi răspunderea directă de buna stare şi dreptate în comunele rurali. Iată ce aveam să zic, şi sînt fericit că domnul ministru [4] a zis că primeşte reformarea legii; din partea mea ca om liberal şi ca acela care totdauna am avut durere pentru

soarta ţăranilor, declar că desfiinţarea tocmelelor agricole în total ar fi cea mai mare nefericire pentru ţăranii noştri.

„Monitor", 1874, nr. 66, p. 431, col. 4—5, p. 432, col. 1—2.

NOTE

[1] N. Ionescu adresase o interpelare lui Lascăr Catargiu privind aplicarea legii tocmelilor agricole. Era un prilej pentru a-l ataca pe K., acuzînd că acesta arendase Scopoşenii fără a plăti cîştiurile arenzii (700 de franci anual).

K. intervenise în timpul interpelării lui N. I.: „Declar, domnilor, că cîştiurile sînt plătite pînă în 1873 toate şi tot ceea ce spune domnul Ionescu este neesact şi rog pe domnul ministru să trimită la administraţiunea domenielor să aducă dosarul ca să vadă Camera că toate cîştiurile sînt plătite pînă în 1873".

[2] Vezi „Monitor", 1874, din 5 martie, p. 331, col. 1, arenda pe anii 1870—1875 cu 763,75 franci restanţă.

[3] Articolul 13 din noua lege a tocmelilor agricole, vezi supra p. 160 şi urm.

[4] Ministrul justiţiei, Al. Lahovary, spusese că modificarea legii este necesară căci are „oarecari imperfecţiuni".

Intervenţii la proiectul de modificare a legii comunale *

Domnilor deputaţi, raportul[1] onor. domn Brăiloiu este un raport foarte savant şi intră în multe consideraţiuni: consideraţiuni naţionali, constituţionali, politice, economice etc. etc. Însuşi domnia-sa de două ori s-a întrerupt din citire spre a căuta părţi cari nu erau în raport; prin urmare, cum voiţi dumneavoastră ca noi să votăm acest project de lege modificat de Senat fără ca să cunoaştem mai întîi ideele de cari s-a condus Senatul cînd a votat acest project, fără ca să cunoaştem modificările pe cari le-a introdus Senatul în projectul de lege votat de Cameră, şi în fine fără ca să avem cunoştinţă chiar de modificările propuse de secţiunile Senatului şi de acele adoptate de Senat? Cum voiţi dumneavoastră ca să cunoaştem noi toate acestea numai dintr-o repede citire dată raportului domnului Brăiloiu?

Cu atît mai mult cred că trebuie să vă atrag atenţiunea asupra acestei lucrări, cu cît ştiţi că projectul acesta care ni se cere să-l votăm, noi l-am citit într-un mod cu totul necomplect, căci nu am avut în mînele noastre toate modificările introduse de Senat, ci am avut numai pe acele propuse de comitetul delegaţilor de secţiuni ale Senatului.

Domnul C. Brăiloiu: Este o eroare de tipar, căci în loc să se fi zis: modificările admise de Senat, s-a zis din eroare: modificările propuse de comitet.

Ei bine, tocmai pentru că s-a făcut o greşeală, tocmai pentru această greşeală ar trebui să nu ne grăbim cu această discuţiune; nu este bine să votăm cu pripire o lege ca aceasta, cînd cu toţii recunoaştem că chiar projectul s-a tipărit greşit.

Conform regulamentului dară, eu propun să se tipărească acest raport foarte interesant, ca să poată fi cunoscut şi studiat de noi toţi,

* Şedinţa din 12 martie 1874.

atît de cei cari ar voi să-l combată, cît şi de acei cari-l vor adopta, pentru ca fiecare din noi să putem vota sau combate în deplină cunoştinţă de cauză.

Nu pot dară eu nici să susţin, nici să combat un raport aşa de savant numai după citirea repede ce i s-a dat şi din care am văzut că, sub forma de amendament, s-a introdus în lege nişte privilegii cu totul neconstituţionale şi vătămătoare chiar fiscului, şi mai cu seamă vătămătoare intereselor comunali [2].

Într-o problemă de regulament [3].

Voi să dau o esplicaţiune domnului ministru. Domnia-sa zice că noi am avut timp ca să studiem legea; eu spun că n-am avut, şi iată pentru ce n-am avut timp: eu, deşi sînt în toate zilele aci, însă n-am fost în secţiuni cînd s-a tratat legea aceasta, fiindcă m-aţi ţinut la comisiunea budgetară. Prin urmare vedeţi că eu n-am avut ocaziune să studiez legea şi nici nu ştiam bine de cine sînt făcute modificările. Mi s-a spus întîi că sînt modificări făcute de comitetul delegaţilor, pe cînd eu mă aşteptam să văd modificările Senatului, şi tocmai pe urmă m-am lămurit, din spusa domnului preşedinte, că aceste modificări sînt făcute de Senat. Aşadară, daca dumneavoastră voiţi să se voteze şi această lege, precum multe s-au votat în ţara aceasta, nu are decît să se voteze şi legea aceasta tot astfel.

Împotriva închiderii discuţiilor.

Domnilor, eu cred că Adunarea nu va primi să se închidă această discuţiune, tocmai pentru motivul că raportul onor. domn raportatore nu este aşa de indiferent pentru noi, după cum domnia-sa crede. Ce ne-a spus domnu[l] Brăiloiu? Că nu este nimic nou în raportul domniei-sale; însă tot domnia-sa a spus că a trebuit, în privinţa fiecării modificări introduse de Senat, să arate motivele pentru care s-au făcut acele modificări.

Dumneavoastră trebuie să înţelegeţi că tocmai aceste cuvinte necesitează o discuţiune foarte serioasă.

Cum, domnilor, s-au introdus principie noui, şi voiţi...

Domnul C. Brăiloiu: Nu s-a introdus nimic nou.

S-au introdus principie nouă sub numire de complectare a unor idei care au predominat la votarea legii de faţă în Cameră, se arată inconsecuenţa acelor modificări, se zice că arendaşul nu are voie să facă parte din consiliul comunale ca delegat, pentru că arendaşul are să abuzeze de cualitatea sa şi va căuta să facă să predomine interesele sale în consiliul comunal...

Domnul vicepreşedinte: Vă rog, domnule Kogălniceanu, mărginiţi-vă asupra închiderii discuţiunii, nu discutaţi în fond.

Tocmai pentru că mă mărginesc în cestiunea neînchiderii discuţiunii a trebuit să vin şi să vă arăt motivele pentru care cred că nu trebuie să ne grăbim cu închiderea acestei discuţiuni, şi de aceea am zis că în consiliul comunale este necesariu să facă parte şi arendaşul.

Eu nu aş invoca nici un argument, nici că aş vorbi în contra închiderii discuţiunii, dacă nu m-aş teme că venind la articole să nu mi se zică atunci: nu ai voie să vorbeşti decît numai asupra acelui articol care se discută. Dară, cînd este vorba de un articol care a fost modificat, oare nu trebuie să vorbim şi despre toate cele[l]alte articole care sînt în legătură strînsă cu cel modificat, precum este cestiunea articolului

relativ la discuțiune, care este un ce neconstituționale, și eu nu mă voi pronunța în privința aceasta pînă ce nu voi aborda și cele duoă aliniate de sub art. 22, prin care se prevede că în comună proprietarul vine și face parte cu glas virile...

Domnul vicepreședinte: Vă rog să nu intrați în fond.

Tocmai pentru ca să nu intru în fondul acestui project, tocmai de aceea am cerut să vorbesc în contra închiderii discuțiunii, și pentru ca să pot obține de la această onor. Adunare ca să nu se închidă discuțiunea am crezut și cred că trebuie să-i arăt argumentele mele pentru care cred că nu trebuie să se închidă discuțiunea.

Oare să vin numai să zic: vă rog, domnilor deputați, nu închideți discuțiunea? Dumneavoastră știți foarte bine, domnule președinte, ce stimă am pentru dumneavoastră, prin urmare nu credeți că acum vin a vă căuta ceartă, căci nu doresc nimic mai bine decît să fiu la umbra protecțiunii dumneavoastră; și tocmai de aceea am venit numai cu niște mici argumente prin cari să pot convinge pe onor. Adunare că este de neapărată necesitate ca să lase să mai continue această discuțiune, pentru ca să pot arăta că amendamentele Senatului aduc în projectul de față votat de majoritatea acestei Adunări o perturbațiune de idei care va face o greutate mai mare decît ce era pînă acum, căci acum are să fie o comună boierească ca și o comună țărănească.

Vă rog dară, domnilor, să nu lăsați a se închide această discuțiune [4].

Cere deslușiri raportorului.

Domnilor, aș voi să cer o lămurire domnului raportator. Eu cam înțeleg ce a voit să zică Senatul, dară nu înțeleg redacțiunea; căci zice: nici o schimbare în clasificarea comunelor rurale și urbane *astăzi esistente*. Ce va să zică: *astăzi esistente*? După legea veche sau aceasta viitoare? Daca s-ar zice: reorganizate după această nouă lege, atunci aș fi înțeles, dară cînd se zice: după legea astăzi esistente nu se va putea face vreo schimbare în clasificarea comunelor decît în virtutea unei legi, ce însemnează aceasta? [5]

Pe marginea unui amendament depus de Senat [6].

Domnilor, eu am zis că cam înțeleg ceea ce a voit să zică Senatul, dară redacțiunea ce a dat amendamentului său este defectuoasă. Domnul președinte al consiliului ne-a spus că tabelul și clasificarea comunelor are să treacă și prin Senat; foarte drept, și foarte constituțional; nu m-am opus în această privință, m-am opus în privința cuvintelor care zice: astăzi esistente. Punem cazul că legea se promulgă la 1 ianuariu 1875. Ce are de făcut legea? Legea are de făcut modificațiunile comunelor astăzi esistente, are să le facă mai multe sau mai puține. Prin urmare, nu înțeleg ca într-o lege care are de scop să modifice comunele, să se zică că nici o schimbare nu se va putea face în modificarea comunelor astăzi esistente. La 1 ianuariu 1875, de esemplu, sînt 4 000 de comune, și după trei luni are să se reducă numărul comunelor la 3 000; dacă noi vom primi amendamentul Senatului și-l vom lua textual, atunci numai după cinci ani trebuie să se facă modificarea comunelor astăzi esistente. Prin urmare, pentru a evita această neînțelegere, îmi permit a propune un amendament, prin care să se zică că nici o schimbare în clasificarea comunelor rurale și urbane din nou regulate prin prezenta lege să nu se poată face decît în intervale de cîte cinci ani, și în virtutea unei nouă legi [7].

Comentariu pe marginea articolului 8 din proiectul de lege [8].

O simplă întrebare voi a face: dacă este drept ceea ce s-a zis prin amendamentul Senatului? Şi vă voi da de esemplu pe comuna Bucureşti. Primăria de aci administrează toată averea comunei; însă tot în mijlocul Bucureştiului sînt comunităţi cari au averile lor proprie, sînt biserice, spitale etc., ale căror bunuri nu se administrează de primăria de aci, ei numai se supraveghează.

Cum, domnilor? Există o comunitate care cu banii săi şi-a cumpărat o moşie, o moară sau altceva din care trage un profit, cum voiţi a rădica acestei parohii dreptul de a-şi administra singură averea sa, spre a o da unei comune întregi, în mijlocul căria se pot găsi membri cari vor fi poate în contra acestor averi speciale?

Domnul C. N. Brăiloiu: N-are a face una cu alta.

Domnul preşedinte al consiliului: Domnilor, nu ştiu ce voieşte domnul Kogălniceanu. Voieşte domnia-sa să facă o altă comună în comună? Voieşte ca în fiecare comună să fie mai multe consilie?

Astăzi averea unei comune se administrează de consiliul ei; cînd se unesc mai multe comune la un loc, este oare bine să se lase liber să facă cineva ce va voi? Nu, domnilor; aşadară administraţiunea averii comunale este dată numai autorităţii comunale. Astfel am înţeles cînd s-a votat legea de Cameră. Senatul însă a esplicat mai mult; noi am primit aceasta. Nu văd ca Senatul să fi dat acel sens precum crede domnul Kogălniceanu.

Eu cred că onor. domn ministru nu m-a înţeles sau că eu m-am esprimat rău, încît n-am putut fi înţeles.

Iată, domnilor, ce s-a votat de dumneavoastră: „Averea proprie a comunei întregi, sau a unei părţi din comuna care se întruneşte cu o altă comună vecină, rămîne a sa proprie".

Prin urmare, o avere a unei comune care se desfiinţează, după votul dumneavoastră, rămîne tot proprietatea ei, adică a cătunului; prin urmare, daca este proprietară ea în privinţa acestei averi, colectivitatea aceea este persoana morală pentru acea avere; recunoaşte legea şi recunoaştem cu toţii ca autoritatea comunală să aibă dreptul de supraveghеare, dară nu-i recunoaşte dreptul de a administra ea o avere care a aparţinut comunei desfiinţate, şi aceasta a fost şi în Francia şi în Belgia; dupe ce s-au întrunit comunele, averea unei comune despărţite, bunăoară o fabrică, o moară, o cîrciumă şi altele asemenea, acestea sînt ale părţii aceleia de comună care le-a făcut cu cheltuiala sa proprie şi nu poate să intre în colectivitatea nouă; să supraveghează administrarea acelei averi de comună, cum să supraveghează de esemplu în Bucureşti mai multe averi care nu sînt ale comunei, dară nu se administrează de comună; aşa are să se facă şi cu acele averi ale comunei desfiinţate. Întrebaţi dumneavoastră şi veţi vedea că aci în Bucureşti sînt o mulţime de colectivităţi care au averea lor proprie; aceste averi se administrează de comună? Nu. Comuna numai priveghează buna administrare, dară nu administrează. Ei bine, amendamentul Senatului zice că comuna să administreze, poate că spiritul acestui amendament să nu fie altfel decît tot cum am înţeles noi, dară după litera lui nu este aşa, şi veţi vedea mai jos că sînt şi alte multe amendamente cari sînt neînţelese în litera lor şi ne lasă numai a vedea spiritul lor. Dacă Camera voieşte să le lase aşa nelămurite, fac-o, dară eu socotesc că trebuie să le facem cît mai lămurite şi de aceea propun desfiinţarea acestui amendament al Senatului [9].

Combate în continuare amendamentul Senatului.

Domnilor, articolul acesta din lege vine şi atacă un principiu, şi vă voi cita un esemplu foarte bine cunoscut de domnul Iepureanu.

Domnilor, oraşul Bîrlad posedă o moşie de 10 000 fălci şi administraţiunea acestei averi este încredinţată unei epitropii separate. Prin legea comunale din 1864 s-a întemeiat consiliul comunale, şi cu toate acestea consiliul comunale a respectat administraţiunea acestei averi încredinţată eforiei oraşului Bîrlad. Tot asemenea cazuri se întîmplă la Bacău, la Tecuci, la Focşani, unde mai înainte funcţionau duoă comune şi fiecare avea drepturile sale; şi cu toate acestea averile au rămas separate. După teoria legii actuale, care are pretenţiunea de a rădica prestigiul proprietăţii, astăzi cînd se va desfiinţa o comună se trece pe deasupra cu buretele peste proprietatea ei.

Apoi unde este consecinţă? De ce să nu rămînă o persoană morale, precum au rămas pînă în ziua de astăzi persoane morale toate acele cari au avut proprietăţi cumpărate? Şi legea comunale din 1864 nici nu a dat dreptul de priveghere măcar comunelor asupra acelor case obşteşti. Dumneavoastră voiţi astăzi să faceţi comuna mare şi apoi nu voiţi să lăsaţi o mică viaţă individuală, o mică administraţiune averii cumpărate de către o comună. Recunosc consiliului comunale dreptul să privegheze; dară ce voiţi să faceţi dumneavoastră cînd acele consilie comunale vor hotărî, nu neîntrebuinţarea, dară reaua întrebuinţare a unui bun rezervat numai acelor cari l-au cumpărat? Eu nu apăr ideea mea, ci ideea coprinsă în legea votată de Cameră, care zice că averea proprie a unei comune rămîne a sa; se înţelege însă că aceasta va fi sub privegherea consiliului comunal sau judeţean, sau a ministerului; dară să o daţi pe mîna comunităţii, nu e drept, şi dacă se va vota aceasta, se va desfiinţa şi casa obştească de la Bîrlad şi de la Bacău etc.

Pe marginea articolului 20, amendat de Senat [10].

Domnilor, în acest articol, Senatul a făcut un amendament, care este o derogaţiune la toate principiele constituţionale. De aceea voi ruga pe Cameră să binevoiască a-mi permite să fac o mai departe dezvoltare. Ştiu că şi aci vom avea aceeaşi soartă ca şi mai înainte, şi precum socotesc că o vom avea şi de aci înainte, însă este o datorie de consecinţă pentru mine ca să-mi spui opiniunea.

Domnilor, Constituţiunea noastră, şi aci este cestiunea să vorbesc de tot ce priveşte delegaţiunea, Constituţiunea noastră a organizat foarte bine, de o parte atribuţiunile puterii executive, drepturile şi prerogativele tronului, şi de altă parte a arătat asemenea organizaţiunea tutulor corpurilor deliberante, fie Senat, fie Cameră, fie consiliu judeţean, fie consiliu comunal. Prerogativa tronului întreagă şi plină este dreptul de disoluţiune. Tronul are dreptul, cînd se află în faţă cu un corp politic precum este Senatul sau Camera, ori cu un corp deliberant colectiv, însă cu o destinaţiune mai locale, ca consiliul judeţean sau comunale, are dreptul de a dizolva, şi efectul disoluţiunii este că îndată fiecare membru din acele corpuri devine simplu cetăţean. Aceasta este prerogativa tronului. O singură excepţiune este creată de Constituţiune: numai mitropoliţii şi episcopii nu sînt loviţi prin disoluţiune; numai ei revin de drept, fie că ei ar avea purtarea rea, fie că ţara le-ar critica purtarea, fie că tronul ar face apel la ţară să se rostească opiniunea publică, mitropoliţii şi episcopii vin de drept în reprezentaţiunea naţionale. Ei au mandat pe viaţă.

Ei bine, în projectul acesta s-a creat o nouă categorie de privilegiaţi. După articolul amendat care este acum în discuţiune, iată ce se întîmplă: se găseşte tronul în faţă cu un consiliu comunale rurale, şi în acel consiliu comunal esistă un proprietar, duoi sau trei cari se poartă rău, astfel încît purtarea lor nu este supusă penalităţilor prevăzute ori prin Constituţiune, ori prin legea penale, fiindcă legea penale nu a prevăzut situaţiunea care să creează astăzi. Ei bine, tronul dizolvă, se face o nouă alegere; dară domnii aceia privilegiaţi, deşi şi dizolvaţi colectivamente, personalmente nu sînt dizolvaţi, şi reintră de drept în consiliu, astfel că tronul se află în faţa acestor persoane excepţionale într-o poziţiune mai rea decît se afla guvernele reglementare. Guvernele reglementare cînd vedeau că un proprietar abuzează de puterea lui, cînd vedeau că face fapte de natură a turbura ordinea publică sau bunele moravuri, aveau dreptul a declara pe acel proprietar incapabil de a-şi administra propria sa avere. Aşa vă pot cita pe Uhrinowsky [11]. Această persoană a fost lovită de o asemenea prerogativă a tronului declarîndu-l incapabile de a fi arendaş sau îngrijitor de moşie. Astăzi însă nu mai este aşa; dară s-a votat aceasta, şi n-am nimic de zis.

Ce se mai face însă prin amendamentul Senatului? Se face un *écart* de la un principiu şi mai mare: domiciliul! Ce este comuna, domnilor? Comuna este o aglomerare de oameni cari trăiesc împreună, cari au aceleaşi interese, aceleaşi obiceiuri, cari se cunosc unii pe alţii, şi prin urmare cunosc pe acei cari prin capacitatea şi conduita lor ar fi mai buni spre a conduce interesele acelei comunităţi. Senatul însă ce zice? Ia să vedeţi ce zice. Eu trăiesc în Bucureşti, dară a binevoit Dumnezeu ca părintele meu, prin munca sa, să-mi lase 20 de moşii în 20 de judeţe ale ţării, dară n-am avut fericirea, precum sînt foarte mulţi, ca să văd niciodată acele moşii; ei bine, eu din Bucureşti trămit pitac, dau delegaţiune cum că să ia parte delegatul meu — nu în alegeri, domnilor, ceva mai mult — chiar în consiliul comunal d-a dreptul, în toate acele 20 de comune. Apoi vedeţi, domnilor, unde mergem? Legea dă dreptul acelui proprietar să ia parte în toate consiliele comunali de pe proprietăţile sale. Acesta va face să se vadă un lucru curios, ca acel proprietar care are mai multe proprietăţi în mai multe judeţe să-l vedeţi astăzi primar într-o comună din judeţul Ismail, mîne primar într-o comună din judeţul Mehedinţi, poimîne primar într-o comună din judeţul Dorohoi!

Ei bine, ce fel va fi administraţiunea acestor oameni cari au dreptul să ia parte în atîtea consilii comunale, numai în virtutea averei lăsată de la părinţii lor, fără să cunoască localităţile, fără să cunoască oamenii şi interesele unei comunităţi, cari nu se pot şti şi aprecia decît numai prin o împreună vieţuire? Vedeţi dară, domnilor, unde are să ajungă consecinţele unor principii nedrepte! S-a zis pe toate tonurile că nu este privilegiu, dară ce privilegiu voiţi mai mare decît acesta, pe care nici prerogativa tronului nu-l poate atinge? Căci eu ca proprietar în comuna mea, de astăzi înainte, puţin îmi pasă de guvern. Poate guvernul să dizolve consiliul comunal de douăzeci de ori, căci eu ca proprietar tot voi rămînea de drept în consiliul comunal, şi voi ţine pept ministrului, voi ţine pept ordinei sociale, voi ţine pept legii. Dumneavoastră însă aţi votat această prerogativă pentru proprietar şi n-am nimic de zis. Însă ce aţi zis dumneavoastră cînd aţi acordat acest drept proprietarului? Aţi zis că proprietarul, care este cel dintîi interesat la buna administrare a intereselor comunei, care are inteligenţă, maturitate, civilizaţiune, este nedrept să

stea deoparte, fără să aibă nici un amestec în administrațiunea comunei. Dară acea cunoștință, acele talente, acea maturitate a proprietarului se pot ele esercita prin delegațiune? Nicidecum. Pentru aceste cuvinte sînt dară în drept să vă cer a respinge dreptul de delegațiune acordat proprietarilor cari n-au domiciliul în comuna unde voiesc a esercita acea delegațiune. Fac apel la dumneavoastră și vă conjur să nu votați astăzi plutocrația. Înțeleg ca acest drept să se acorde acelor proprietari cari șed la moșiile lor și cari într-un îndelungat timp și-au dobîndit simpatiile locuitorilor, înțeleg că aceștia să aibă influența în consiliele comunali, și o au. Prin urmare eu nu vorbesc despre aceștia. Dară vă întreb cîte moșii rămase de la părinții noștri sînt astăzi în mîna străinilor? Ei bine, cum credeți dumneavoastră că ați îmbunătățit soarta țăranului dînd aceste drepturi la acești noui proprietari, cari n-au nici simpatiele locuitorilor, nici cunoștințele locali?

Am auzit deunăzi, cu ocaziunea votării legii comunale, făcîndu-se procesul comunei de către domnu[l] Maiorescu. Domnia-sa zicea: Ce a făcut comuna în timp de 10 ani de cînd este constituită prin legea de la 1864, ce a făcut cu biserica? Ce a făcut cu școala? I s-ar fi putut răspunde că, pentru ca să pot face eu ca comună ceva cu biserica, ia dă-mi dreptul să întreb și eu pe stat, ce a făcut cu preoții ieșiți din seminariele ce are înființate? Ce a făcut cu școalele plătite de comune?

Domnul M. Costachi: A făcut funcționari. *(Ilaritate.)*

Cu atît mai rău dacă școalele creează numai funcționari; și aci este vina statului că a făcut funcționari din elevii seminarielor, în loc să facă preoți. Și aș putea să răspund onor. domn Maiorescu astăzi, căci atunci s-a închis discuțiunea, cînd a zis că ce a făcut comuna în timp de zece ani? Să-l întreb și eu ce au făcut acei cari au avut pe mîna lor comuna, înainte de zece ani, și cari au să o aibă și astăzi, ce au făcut ei din timpuri de secoli? Așadară vedeți bine că sînt foarte multe de zis în această privință. Prin urmare, domnilor, să vă mulțumiți cu ce ați votat, cînd s-a zis că proprietarul să aibă domiciliul în comună. Faceți măcar atîta ca în consiliele comunali să nu ia parte decît oamenii domiciliați acolo, decît acel proprietar care cunoaște interesele acelora pe cari are să-i cîrmuiască. Și să nu ni se zică că țăranii au să dea șase consiliari și proprietarul duoi sau trei, căci atunci ar trebui să nu mai credem în inteligență și în influența inteligenței. Prin urmare sînt sigur că acele duoă sau trei persoane cari vor fi sau proprietarii, sau delegații lor, vor ocîrmui comuna cum le vor plăcea și cum le vor conveni intereselor lor personale. Și cînd vom ajunge la mărginirea ce se face arendașilor de a putea fi și ei numiți delegați de proprietari, atunci vă voi arăta cum interesle arendașului sînt aceleași ca ale proprietarului, atunci vă voi arăta că în privința persoanelor străine, în privința acelora cari au a fi chemați să facă tocmelele agricole, interesele proprietarului și ale arendașului sînt aceleași, sînt identice. Vedeți dară că nu sînteți consecuenți, căci pe de o parte admiteți intervenirea proprietarului în comună, și apoi o delegați.

Eu, domnilor, vă conjur să gîndiți serios asupra acestei cestiuni; mai bine să ni se înfățișeze legea în sesiunea de la mai, decît să votați o lege care are să aibă de efect tocmai aceea ce legea actuale a desființat: ura între marii proprietari și săteni; căci legea actuale, care nu dă nici un drept proprietarului, îi dă prestigiul cel mare de a fi patronul locui-

torilor la orice ocaziune; căci întrebați dumneavoastră unde alerga țăranul cînd între el și primar sau subprefect se isca vreun conflict? El alerga la proprietar, el era adevărata proprietate și părintele sătenilor. Cu legea de astăzi faceți contrariul, căci astăzi proprietarul are să fie răspunzător de administrațiunea comunei; și nu veți mai găsi pe proprietar ca mai nainte, milostiv, îl veți găsi acum: autoritate comunale care execută tocmelele agricole, recrutarea și toate acele poveri ce impune legea autorității comunale; de toate aceste proprietarul va fi vinovat, în contra lui va fi nemulțumirea.

Domnilor, aceste privilegii nu le-au avut niciodată proprietarii, și ele nu vor avea de consecință decît nemulțumirea, înmulțirea pericolelor pentru proprietar, pe cînd pînă astăzi era scutit de toate acestea. Eu știu că acest amendament are să treacă la vot, însă cu Constituțiunea în mînă sînt dator să declar că acest amendament, care lipsește un număr însemnat de cetățeni de a lua parte în consiliul comunal, lovește două principii mari constituționali: principiul că atît în consiliul comunal județean, ca și în Cameră și Senat, afară de metropoliți și episcopi, nu poate să vie de drept nimeni; al duoilea principiu lovit este că prerogativa tronului, care este supremă în materie de disoluțiune, are dreptul să dizolve pe toți, afară de metropoliți și episcopi, și astăzi acest drept se află ciuntit în privința unei clase care, după legea aceasta, are un drept escepționale.

La articolul 47 [12].

Domnilor, puterea executivă are dreptul de a dizolva, și apoi în privința alegerei trebuie să se rostească ministrul de interne. Dumneavoastră ați zis, și foarte drept, cum a fost și pînă acum, că în privința alegerilor, cînd sînt contestațiuni, să meargă la comitetul permanent, care este un corp independent; Senatul vine și adaugă ca să se ducă la ministrul de interne. Domnilor, la alegere va fi o parte nemulțumită și aceasta va fi totdeauna partea bătută de minister; ei bine, ministerul dizolvă și, dacă are dreptul de a se și rosti în privința alegerei, atunci unde este independența care se asigură consilielor comunale, dacă trimeteți tot la Ministerul de Interne, căruia sînt încredințate toate operațiunile electorale? Vedeți dumneavoastră că, primindu-se aceasta, s-ar face ceea ce zice o zicătoare populară, că nemulțumitul să se adreseze la carvasara *. Domnul ministru de interne face apel la țară; domnia-lui are dreptul de dizolvare, prin urmare reclamațiunea putea să fie adresată la consiliul județean sau la comitetul permanent, dară nu să meargă la ministeru[l] care a dizolvat consiliul. Mă aștept ca domnu[l] Brăiloiu să vină și să zică: Ce mai discutați degeaba; n-ați văzut cîți ați fost la bile? Domnilor, nu este cestiunea de bile, ci este de convicțiune și de rațiune, și dacă rațiunea și convicțiunea au șansă de succes, atunci sau ministerul actual însuși, sau alt minister va veni și se va dezbrăca de această putere care-l face stăpîn pe toate alegerile. În adevăr, cum va putea ministrul de interne asupra verificării unei alegeri comunale făcute la marginea țărei să se rostească?...

Domnul M. Costachi: Așa s-a votat de Cameră.

Iată cum s-a votat de Cameră:

* Vamă, birou vamal.

Articolul 47 se modifică:

„Orice contestaţiune asupra alegerilor se face la comitetul permanent în termen de zece zile; iară în oraşele indicate în articolul de mai sus se adresează Ministerului de Interne, care, consultînd Consiliul de Miniştri, va putea casa alegerile, dacă se constată iregularităţi grave. În acest caz se procede la alegeri noui în termen de 30 zile. Casarea sau menţinerea alegerilor nu poate prejudeca întru nimic acţiunea publică, care se poate intenta în contra acelor ce ar fi comis, în cursul operaţiunilor electorali, orice fel de delict prevăzut şi pedepsit de lege".

Replică lui C. Brăiloiu [13].

Onor. raportatore, nu avea a face nimic convicţiunile mele politice cu articolul de faţă, şi dacă vorbiţi de convicţiunele mele politice, atunci să-mi permiteţi a vă spune că în cît vă priveşte pe dumneavoastră totdauna aţi fost pentru mine acela ce sînteţi şi astăzi, un doctrinar onorabil, dară înrădăcinat; şi din fiecare articol trageţi deducţiuni cari nu sînt. Aci voi să vă arăt că sînteţi doctrinar cînd ziceţi că domnul Kogălniceanu, fost ministru de interne, a dat acel drept pentru opt oraşe. Să vă arăt acum de ce am dat acest drept pentru cele opt oraşe cari nu sînt subordonate consilielor permaninte, ci atîrnă de ministrul de interne; şi ministrul de interne nu se putea rosti singur, ci se adresa Consiliului de Stat, care avea dreptul să blameze pe ministrul de interne şi să-l silească a subscrie decrete. Iată ce s-a dat prin legea comunale de la anul 1864 Consiliului de Stat, iară nu ministrului de interne, căci iată ce zice legea de la 1864:

„Articolul 47. Orice contestaţiune asupra alegerilor se face la consiliele permanente în termen de 10 zile; iară în oraşele Bucureşti, Iaşi, Craiova, Galaţi, Brăila, Ismail şi Ploieşti se adresează Ministerului de Interne, care consultînd Consiliul de Stat va putea casa alegerile, dacă se constată iregularităţi grave; în acest caz se procede la alegeri nuoi în termen de 30 zile.

Casarea sau menţinerea alegerilor nu poate prejudeca întru nimic acţiunea publică, care se poate intenta în contra acelora ce ar fi comis, în cursul operaţiunilor electorale, orice fel de delict prevăzut şi pedepsit de lege".

Ce face acum Senatul? Pentru cele 8 oraşe mari cari nu erau supuse consilielor permanente, ci Consiliului de Stat şi Ministerului de Interne, vine astăzi şi dă acest drept Ministerului de Interne a se pronunţa asupra deciziunilor consilielor permanente. Aşadară, nu aveţi dreptate, domnule Brăiloiu, să mă luaţi pe mine drept cap de turc sau de arab şi să puneţi în joc modificarea făcută [de] mine.

Domnul C. Brăiloiu: E mai multă garanţie în privinţa proprietăţii mari.

Totdauna în privinţa dumneavoastră am avut aceeaşi opiniune, v-am respectat şi vă iubesc foarte mult, dară niciodată nu m-am aflat alături de dumneavoastră, încă de la 1858 de cînd eram membri împreună la Comisiunea centrală.

La articolul 89 [14], amendat de Senat.

Aci iarăşi trebuie să vă întreb ceva.

S-a zis cum că proprietatea cea mare, ca şi cea mică, trebuie să fie reprezentată în consiliul comunale. S-a zis că proprietatea cea mare a fost

sacrificată şi că trebuie ca în consiliul comunale să fie reprezentate ambele aceste elemente, şi în consecinţa acestei teorii, prin articolul de mai sus aţi decis că toate comunele desfiinţate au să fie reprezentate pe viitor de către nouăle autorităţi comunale.

Acum vă întreb : este logic cînd se zice aici că primarul are voie să încuviinţeze tîrgurile sau bîlciurile în raza care aparţine comunei, iară nu şi în raza care nu este a comunei, ci a proprietarului? Oare comuna este ea compusă sau nu din aceste duoă elemente? Dacă este, apoi atunci de ce nu amestecaţi tîrgurile sau bîlciurile proprietarului, de ce voiţi să deosebiţi pe acestea? Va să zică că voiţi să fie cum a fost pînă la 1864? Bine; dară atunci mai toţi proprietarii cari aveau bîlci percepeau taxele de la comercianţi, se învoiau cu aceştia, şi comuna nu trăgea nici un folos.

De ce amestecaţi atunci consiliul comunale cu aceste tîrguri, cînd el nu are dreptul de a privighea, de a observa mişcarea comerciului, de a se învoi cu comercianţii? Şi vă întrece * oare consiliul comunale să nu aibă nici dreptul a lua contribuţiunea cuvenită statului, precum taxa licenţei pentru băuturile spirtuoase etc.?

Domnul C. Brăiloiu: Firește că nu, pentru că aceste tîrguri nu vor fi pe proprietatea comunei.

La un asemenea răspuns nu m-am aşteptat. Vedeţi ce a ieşit din gura nepăcătosului nostru raportatore. *(Ilaritate.)* Cum, domnilor? Eu sînt proprietar al unei moşii, fac parte dintr-un consiliu comunale, fac toate prin consiliul comunale, facem listele electorale, aplicăm toate legile, şi cu toate acestea, în ceea ce priveşte tîrgurile, eu singur ca proprietar mă învoiesc cu prăvăliaşii aşa cum voi putea şi cînd va veni primarul, perceptorul comunei sau oricine altul şi-mi va zice : plăteşte ! am să-i zic : nu, căci pe cît timp tîrgul nu este pe proprietatea comunei, ci pe proprietatea mea, conform legii de faţă nu sînt dator să vă plătesc ceva.

Dară ce însemnează această proprietate comunală, despre care vorbiţi dumneavoastră şi care este datoare, după cum aţi admis, să plătească toate dările comunale, toate zecimile şi toate cele[l]alte impozite? Proprietatea comunale este foarte mică, această proprietate este colectivitatea proprietarilor mici; va să zică cînd un bîlci va fi înfiinţat pe o proprietate mică, numai acolo are să plătească darea comunale, zecimile etc.; iară cînd va fi înfiinţat pe o proprietate mare, acolo nu încape dare comunale, acolo proprietarul este başibuzuc? Eu cred că un asemenea principiu nu va voi a-l adopta nimeni altul afară de domnul Brăiloiu, care voieşte să facă o escepţiune de privilegiu pentru proprietatea mare, ca adică primarul să se poată amesteca numai cînd va fi vorba de proprietatea mică, şi în proprietatea mare să nu se poată amesteca deloc. Eu cred că nici Senatul şi nici guvernul nu a înţeles lucrul ca domnul Brăiloiu cînd s-a introdus acest amendament; cu toate acestea, fiindcă amendările făcute de Senat, ca să poată fi bine înţelese, au trebuinţă de a fi alăturate cu discuţiunile Corpurilor legiuitoare, de aceea socotesc că este bine să se esplice legea, că adică asemenea şi regulamentele de poliţie sînt de competinţa primarului, a comunei, asemenea şi zecimele şi dările, şi taxele, şi toate cele[l]alte contribuţiuni se prelevează de comună, şi cînd este vorba de bîlciuri, fie ele oriunde înfiinţate, fie în comună, fie afară din

* Citeşte : *întreb.*

comună, și fie aceste dări pe orice obiecte, fie pe vin, fie pe rachiu [15]. *(Zgomot.)*

„Monitor", 1874, nr. 68, p. 450, col. 2, 3; p. 451, col. 3—5; nr. 69, p. 457, col. 4—5; p. 458, col. 2, 3—4, 5; p. 459, col. 1.

NOTE

[1] Vezi și supra p. 355 și urm.

[2] Președintele Adunării, G. Manu, i-a răspuns că propunerea de tipărire trebuia s-o fi făcut mai de mult, nu după ce Adunarea votase înscrierea raportului pe ordinea de zi a ședinței.

[3] L. Catargiu spusese că proiectul e foarte clar tipărit în „Monitor", încît se văd modificările la textul primitiv. Propunerea de tipărire era de fapt un îndemn mascat de a nu se mai vota legea, căci peste cîteva zile Camera urma să-și închidă lucrările.

[4] S-a închis discuția.

[5] C. N. Brăiloiu i-a precizat că această clasificare trebuie înțeleasă în accepția legii în discuție.

[6] „Nici o schimbare în clasificarea comunelor rurale și urbane astăzi existente nu se va putea face decît în interval de cinci ani și în virtutea unei legi".

[7] Amendamentul Senatului a fost primit.

[8] Senatul amendase că „această avere se va administra însă totdeauna de autoritatea comunală".

[9] Amendamentul Senatului a fost primit.

[10] Amendamentul Senatului la articolul 20 asupra celor care erau alegători în comună prevedea o excepție „pentru alegătorii din colegiul I din aceste comune" în sensul că se creau două colegii I, criteriul de participare fiind plata unui impozit funciar de 120 de lei. Dreptul de alegere se putea exersa personal sau prin delegat (se exceptau de la acest drept arendașii respectivilor alegători). Amendamentul Senatului a fost admis.

[11] Pentru Uhrinowski vezi supra p. 429.

[12] Amendamentul Senatului la articolul 47, care prevedea cazurile de contestare a alegerilor, stipula că dreptul de recurs al părții nemulțumite la Ministerul de Interne se putea exercita în termen de zece zile.

[13] C. N. Brăiloiu citise prevederile legii din 1864, care era creația lui K. și în care se stipula că contestația se face la Ministerul de Interne în timp de zece zile (pentru orașele București, Iași, Craiova, Galați, Brăila, Izmail, Ploiești, Botoșani). În încheiere spusese că a citat legea din 1864 pentru K. spre a demonstra „cît de tari sînt convingțiunile domniei-sale politice".

[14] Articolul 89 stabilea îndatoririle primarilor, între care și „învoirea tîrgurilor", nespecificîndu-se pe ce teritoriu se țin. Amendamentul Senatului a fost primit.

[15] Proiectul a fost primit cu 53 de voturi pentru și 28 împotrivă.

Dezvoltă interpelarea asupra aplicării convenției încheiate între Rusia, Austria și România referitoare la navigabilitatea Prutului *

Domnilor, sînt cinci ani de cînd s-a promulgat o convențiune [1] încheiată între guvernul Rusiei, Austriei și guvernul român pentru navigabilitatea rîului Prut.

Rîul Prutul este, pot zice, hrănitor pentru șase județe pe cari le parcurge el. Aceste județe nu au alt drum de comunicațiune, și mai ales pentru transportarea bucatelor, decît Prutul, fiindcă ele nu au nici căi ferate, nici șosele.

* Ședința din 13 martie 1874.

Guvernul român, de la început, a căutat să se înţeleagă cu guvernul Rusiei, care este stat riveran, pentru a face Prutul navigabil. În mijlocul tratațiunilor, a intervenit şi guvernul Austriei şi a cerut să ia şi el parte, fiindcă Prutul îşi trage sorgintea în statele sale, şi astfel s-a încheiat convenţiunea. În urma acelei convenţiuni, s-a instituit o comisiune internaţionale la Galaţi, care se compune de 5 funcţionari şi percepe dări la gura Prutului pentru toate vasele cari navigă acest rîu ; însă din nenorocire resursele cari se strîng la gura Prutului se întrebuinţează numai în plată de salarie, astfel încît nu mai rămîne nimic pentru îndeplinirea scopului adevărat al convenţiunii, adică pentru a face acest rîu mai navigabil decît l-a făcut Dumnezeu. Nu voiesc deloc să blamez modul întrebuinţării banilor şi recunosc pînă la oarecare grad cum că de vreme ce s-a hotărît prin convenţiune că funcţionarii să fie salariaţi şi negreşit că ei trebuie plătiţi, însă, pînă nu se va face Prutul navigabil, niciodată nu se va putea plăti nimic alt decît funcţionarii din dările adunate, fiindcă nu sînt destule resurse ca să se poată plăti şi cheltuielile personalului, şi cheltuielile clădirei portului. Cred dară că, daca domnul ministru de externe se va ocupa mai cu deosebire şi va cerceta cum se compune acel personal, vom putea veni la o economie.

În adevăr, domnilor, acel personal este compus mai întîi din duoi funcţionari : un inspector general al rîului Prut şi un inginer. După părerea mea, aceste duoă posturi nu numai că se pot întruni, dară ar fi chiar de neapărata trebuinţă ca să fie numai un singur post. Ce voiţi să facă un inspector asupra acestui rîu pe cît timp nu se face nimic pe dînsul? Pe de altă parte, ce voiţi să facă inginerul cînd nu are bani cu care să poată face ceva?

Aşadară este de neapărata trebuinţă, şi chiar din punctul de vedere economic, ca inspectorul să fie şi inginer, adică ambele aceste funcţiuni să le îndeplinească una şi aceeaşi persoană, pentru că cu modul acesta s-ar putea economisi pe fiecare an cîte ceva.

O voce: Aceasta poate să o facă domnul ministru.

Nu este aşa, căci comisiunea internaţionale numeşte pe aceşti funcţionari, prin urmare tot prin acea comisiune trebuie să se reducă acel personal. Dar aci este lucru foarte mic, foarte mică economie va rezulta din aceasta, şi pe cît timp statul român nu va face să înţeleagă şi cele[l]alte puteri că Prutul singur, prin navigabilitatea sa, nu este în stare să dea mijloacele necesare pentru a se curăţi, şi pînă cînd statul român nu va face ca să consimţă şi să contribuie şi cele[l]alte duoă state interesate, pînă atunci nu va fi această convenţiune decît o pedică, căci, pînă cînd va esista această convenţiune, pînă atunci noi singuri nu vom putea face nimic.

Aşadară eu îmi păstrez dreptul ca cu ocaziunea votării budgetului Ministerului de Externe pentru anul 1875 să propun o sumă oarecare din partea statului român şi care, să fie bine înţeles, nu va fi întrebuinţată decît numai dupe ce vor consimţi la aceasta şi cele[l]alte duoă state, fiindcă, precum am spus, această comisiune este fără mijloace şi nu va putea face ceva nici de azi înainte, precum nu a putut să facă în curs de cinci ani de cînd a fost instituit[ă].

Mai nainte, domnilor, pe cînd acest rîu era sub privigherea Ministeriului de Lucrări Publice, tot s-a putut face cîte ceva, s-a găsit cîte un comerciante, precum domnul Ulyse Negroponte şi altul, cari au cheltuit

vreo zece mii de galbeni cu scoaterea taracilor * şi alte lucrări; de ** vreme ce acum, de cînd s-a instituit această comisiune, nu s-a lucrat nimic şi acum cele şapte [sic] judeţe se află într-o stare mult mai rea decît ce se aflau mai nainte.

Domnilor, aţi văzut în mai multe rînduri pe mai mulţi domni deputaţi cari au luat cuvîntul şi v-au vorbit despre ruinarea şi dărăpănarea oraşului Galaţi, acest oraş este cel dintîi port al României şi prin urmare este de onoarea şi de interesul ţării ca să caute toate mijloacele putincioase pentru a nu lăsa să cadă acel oraş. S-au făcut propuneri de căi ferate, de intreprize etc., toate acestea sînt negreşit foarte bune şi trebuie să fie făcute, însă încă nu s-au făcut tot aceea ce trebuie pentru rădicarea acelui oraş, care pînă la întrunirea ambelor ţări era un oraş în floarea lui, şi nu cred că acum, după ce s-a efectuat Unirea, România unită va lăsa să cază acel oraş. Este de datoria statului român ca acolo unde va vedea că ameninţă ruina să nu lase să fie ruină. Recunosc însă că astăzi nu se poate face mult pentru acel oraş; dară cel puţin, pînă ce se va putea mai mult, eu cred că veţi veni cu toţii în ajutorul prosperităţii Galaţilor, prin această mică îmbunătăţire; căci trebuie să ştiţi, domnilor, că prosperitatea Galaţilor atîrnă în mare parte şi de la navigabilitatea Prutului. A fost, domnilor, un timp cînd Galaţii trăgea dupe Prut pînă la 300 000 de kile de bucate; prin urmare, cînd navigabilitatea Prutului va fi mai mult asigurată, veţi vedea că acest transport se va dezvolta din zi în zi mai mult, din cauză că judeţele riverane, neputînd avea din nenorocire încă mulţi ani drumuri de fer, sînt constrînse a face transporturi numai prin mijlocul navigărei Prutului.

Aşadară, iată ce aş ruga pe domnul ministru de externe ca să binevoiască a ne spune: daca domnia-sa crede că este oportun şi cuviincios, în interesul navigaţiunii Prutului, şi chiar în interesul motivelor pentru cari s-a încheiat o convenţiune cu cele[l]alte state riverane, daca domnia-sa crede că ar fi bine a se invita acele state de a contribui şi ele cu ceva la realizarea scopului încheierei acelei convenţiuni?

Iată ce am avut de zis.

Domnul ministru de externe[2]: Domnilor, precum a arătat domnul Kogălniceanu, în 1869 decembre s-a încheiat în adevăr o convenţiune între România, Rusia şi Austria pentru navigabilitatea Prutului, şi pentru realizarea acestei lucrări s-a mărginit la început lucrul numai în aceea că s-a numit mai întîi o comisiune internaţională compusă din delegaţii tutulor acestor puteri, şi acea comisiune s-a ocupat cu facerea a trei regulamente, unul pentru tarifă, unul pentru poliţia navigaţiunii şi unul pentru administraţiunea casei de navigaţiune. Pe urmă s-a mai numit o comisiune permanentă, iarăşi compusă din delegaţii acestor trei state, care să aibă a se ocupa de lucrarea propriu-zisă a curăţirii Prutului. Prin urmare numai de [la] 1871 s-au început oarecum lucrările cele mai principale de curăţire şi, fiindcă mijloacele necesare pentru esecutarea acestor lucrări erau neindestulătoare, mai întîi s-a făcut un împrumut cu care s-a putut începe cele dintîi lucrări, şi apoi ca să sporească fondul veniturilor s-a început a se percepe taxe după tarife.

Acum, din constatarea care s-a făcut atît venitului, cît şi cheltuielilor cari s-au făcut, s-a găsit că la 1873 suma totală a venitului era de 223 000 lei, iară cifra cheltuielilor s-a suit la 172 704; astfel că la 1873 era un beneficiu de vreo 50 000 lei. Cu toate acestea, domnilor, tot s-au făcut mai multe lucrări în acest timp: s-au scos din Prut vreo 14 carcase de bastimente înecate, s-au scos o

* Stîlpilor.
** Citeşte: *în*.

sumă de arbori înnomoliți, s-au cumpărat instrumente în valoare de vreo 20 000 franci. Prin urmare vedeți că lucrul tot merge, însă merge în proporțiune cu puținele mijloace cari sînt deocamdată. Acea comisiune a făcut în anul trecut un contract cu un om special.

Da, cu domnul Gaube.

Replică ministrului de externe.

Cu toate esplicațiunile date de domnul ministru, se vede însă chiar din cuvintele domniei-sale că pînă acum nu s-a făcut nici un pas tocmai pentru ceea ce voia convenţiunea. Alta este curățirea unui rîu și alta este facerea lui navigabil. Vedeți ce s-a făcut pînă acum și ce are să se facă în cinci ani de aici înainte. S-au scos niște carcase de caice, care au făcut naufragiu; dară cele mai multe s-au scos fără nici o cheltuială, pentru că locuitorii riverani sînt bucuroși să le scoată fără nici o plată, numai pentru lemnăria lor. Domnul Gaube este un vechi căpitan de vapoare, care cunoaște foarte bine locurile cele mai periculoase navigațiunii. Sînt taraci de mori vechi, sînt arbori înnomoliți pe cari-i aduce apa în timpul primăverei și care împedică navigațiunea; astfel este punctul Ghermănești, unde se adun asemenea copaci. Ei bine, toate acestea trebuiesc scoase, și în timpul trecut scoaterea lor se făcea de însăși administrațiunea comunelor mărginașe, care didea ajutorul lor foarte bucuros, fiindcă căpăta lemnele. Acum văd că s-au făcut duoă împrumuturi, s-a contractat cu domnul Gaube pe cinci ani ca să facă să curgă rîul și să curățe o mică parte a sa, care începe de la Nemțeni, unde e frontiera, și pînă la gura Prutului. Dară nu acesta a fost scopul Austriei cînd a reclamat dreptul de a participa la lucrările pentru navigabilitatea Prutului pînă la Cernăuți. Scopul Austriei, precum și al nostru și al Rusiei, a fost ca Prutul întreg să se facă navigabil. Acesta este și interesul nostru, pentru că atuncea noi ne folosim de marina străină și Galații în special se folosește de comerciul străin, pentru că atunci mărfurile venite pînă la Cernăuți cu drumul de fer se vor scoborî pe Prut pînă la Galați și cu chipul acesta Prutul devine folositor nu numai pentru România, dară chiar și pentru unele părți ale statului Austriei.

Vedeți dară, domnilor, că cu domnul Gaube s-a încheiat un contract numai pentru curățirea Prutului, iară nicidecum pentru navigabilitatea lui, pentru că navigabilitatea unui rîu atîrnă întîi de la întrunirea apelor într-o matcă mai restrînsă, precum și din ruperea unor praguri de nisip cari fac ca vasele de un tonagiu mai mare să nu poată trece. Așadară cea dintîi condițiune pentru a face un rîu navigabil este de a întruni diferitele cursuri ale apelor sale în o singură matcă, al duoilea a ridica malurile în punctele unde sînt jos, al treilea trebuie machine cari să drag[h]eze pragurile de nisip cari împedică navigațiunea vaselor mari etc. etc.

Iată, prin urmare, punctele asupra cărora voi să atrag atențiunea guvernului. Eu cred că guvernul austriac și acela al Rusiei nu se vor opune la aceste lucrări, mai cu seamă guvernul rus, care ca riveran cu noi este interesat deopotrivă la navigabilitatea Prutului, pentru că el udă cea mai mare parte a Basarabiei, de la Nemțeni și pînă unde Prutul începe a curge numai pe teritoriul nostru. Eu cred dară că guvernul rus se va uni cu guvernul român pentru a se da o mai mare stimulațiune comisiunei pentru lucrările de navigabilitate a Prutului. Asemenea cred că și guvernul Austriei se va asocia cu noi, pentru că e de prima necesi-

tate pentru dînsa a-şi putea transporta mărfurile de greutate, precum cheresteaua şi altele, cari pe apă se transportă mai uşor decît pe uscat.

Aşadară, nu am a propune nimic cu ocaziunea acestei interpelaţiuni, decît voiesc să atrag atenţiunea domnului ministru de externe ca să cerce, pînă va veni budgetul său în discuţiunea Camerei, să vadă dacă nu e bine să adauge o sumă pentru aceste lucrări, şi totodată pe calea diplomatică să se înţeleagă cu cele duoă state suverane * ca convenţiunea încheiată cu dînsele să devină o adevărată realitate, iară nu o literă moartă.

„Monitor", 1874, nr. 69, p. 459, col. 3 — p. 460, col. 1.

* Citeşte: *riverane.*

NOTE

[1] Vezi partea a IV-a a volumului, p. 182, nota 8.
[2] Vasile Boerescu.

Intervenţie la proiectul de lege pentru înfiinţarea unei herghelii militare *

Domnilor, felicit pe domnul ministru [1] pentru că vine să reînvie o îmbunătăţire care deja se încercase în ţară şi care începuse a produce bune rezultate, dară apoi evenimentele politice a făcut să se şteargă şi această îmbunătăţire.

Domnilor, cînd s-a secularizat averile monastireşti s-a înfiinţat pe moşia statului Cabuzu vitele de rasa cea mai bună care era pe la monastiri şi totdeodată în scopul îmbunătăţirii rasei vitelor s-au cumpărat armăsari din ergheliele cele mai bune ale principelui Moruzi şi ale domnului Teodor Ghica, dară cari toate la 1866 s-a desfiinţat. Aşadară, încă o dată felicit pe domnul ministru că a venit cu acest project; însă cu această ocaziune [î]mi voi permite a-l ruga ca, tocmai dacă domnia-sa voieşte ca această erghelie să producă rezultatele dorite, să binevoiască a-i ţine caracterul său cu totul militar şi a nu confunda nişte servicie cu totul contrarie şi care unite fiind nu vor produce mai tîrziu decît iarăşi părăsire şi dărîmare.

Domnul ministru ne propune ceea ce este şi în alte ţări, ceea ce este chiar în Austria. Acolo, administraţiunea militară are 2, 3 erghelii mari, din cari una se află în apropiere de România, la Rădăuţi, şi de la care erghelii cumpără autorităţile judeţeane, autorităţile comunale şi chiar particolarii — armăsarii şi iepile cari sînt de prisos.

Rog dară pe domnii deputaţi să se ţină de projectul prezintat de guvern şi să nu se uite la amendamentele ce se propun şi cari vor aduce confuziunea şi nimicirea legii judeţeane şi comunale, care îndatoreşte pe comune şi pe judeţe să facă depozite de armăsari şi iepe ca să amelioreze rasa cailor.

Cînd ministerul de rezbel va avea erghelii, vor veni atunci comunele şi judeţele de vor cumpăra armăsarii şi iepile necesarii; dară a pune pe ministrul de rezbel să organizeze aceasta prin comune şi judeţe, atunci întreb care mai este rolul ministrului de comerciu, agricultură şi lucrări

* Şedinţa din 20 martie 1874.

publice? Şi să mă ierte domnul ministru al acestui departament a zice aci că are un titlu prea frumos, iară în realitate lucrările nu corespund tocmai cu aceste titluri, căci cînd zice că e ministru de comerciu [î]l rog să-mi arate dacă are un singur dosar pentru comerciu, [î]l rog să-mi spună dacă are un dosar pentru agricultură.

Aceasta am zis-o şi cu alte ocaziuni, atunci cînd era la minister fostul meu coleg, domnul Nicolae Creţulescu.

Prin urmare, dară, să lăsăm şi acestui minister să dea o impulsiune şi să se adreseze la judeţe, la comune şi să nu aştepte aceasta de la alte ministere; căci dacă va fi ca armata să aştepte a lua caii necesari ei din erghelia statului, va trece mult timp şi vom continua a cumpăra cai răi şi scumpi ca şi pînă acum şi cari devin şi mai scumpi, după cum ne spunea domnul ministru, chiar prin mortalitatea lor. Aşadar, propun, domnilor, să ne ţinem cu desăvîrşire de projectul guvernului şi voi propune un amendament la articolul 2 [2] ca să se păstreze acestor depozite ale cîtor patru diviziuni teritoriale caracterul de instituţiune cu desăvîrşire militară; cînd vom avea armăsari de prisos se vor găsi judeţe şi comune care să cumpere pentru ele asemenea reproducători, lăsîndu-le toată independinţa de a putea să-şi activeze creşterea şi reproducţiunea animalelor [3].

„Monitor", 1874, nr. 75, p. 506 col. 2.

NOTE

[1] Se discuta proiectul prezentat de ministrul de război pentru un credit de 80 000 de lei necesar creării unei herghelii pe una din moşiile statului; ea urma să furnizeze judeţelor exemplare pentru ameliorarea rasei de cai.

[2] Amendamentul lui K. era la articolul 2, care prevedea ca fiecare diviziune militară teritorială să aibă doi armăsari; pe măsură ce „ar spori numărul de reproducători, se vor stabili depozite prin fiecare district şi fiecare comună conform legii comunale". Amendamentul cerea: „Se va adăuga după cuvîntul de reproducători: aceştia se vor vinde şi autorităţilor comunale şi judeţene pentru a se stabili depozite prin fiecare district şi prin fiecare comună conform legilor judeţene şi comunale".

Comisia Adunării l-a respins şi K. a replicat: „Domnilor, deşi aceasta e o lege foarte simplă, totuşi trebuie să lăsaţi ca o voce în această Cameră să se ridice contra teoriei comisiunii care respinge amendamentul meu sub cuvînt că el prevede o cestiune de viitor, ca şi cînd noi nu facem legile noastre pentru viitor, ci pentru trecut". *(Ilaritate.)*

Amendamentul lui K. a fost acceptat de Adunare.

[3] Proiectul a fost primit cu 54 de voturi pentru şi 10 împotrivă.

Intervenţie pe marginea arestării la Brăila a deputatului C. Petrescu *

Domnilor, socot că domnul Agarici[1] confundă regulamentul actual al Adunării cu regulamentul Adunării Moldovei, şi de acolo cred că vine toată deosebirea de opiniune care este între noi.

După regulamentul Adunării din Moldova, deputatul arestat, în ziua deschiderii Camerei, se punea la dispoziţiunea preşedintelui Camerei, care îndată punea cestiunea în discuţiunea Camerei şi Camera hotăra.

* Şedinţa din 29 aprilie 1874.

După regulamentul Adunării actuale, nu mai este tot așa. Astăzi se supune Adunării dosarul afacerii și Adunarea decide dacă deputatul deținut trebuie să fie pus în libertate sau dacă deținerea trebuie să urmeze.

Iată ce avem noi să facem. Nu putem noi zice că întîi să i se dea libertatea deputatului și apoi să cercetăm cazul. Punerea în libertate trebuie să fie urmarea cercetării dosarului, și tocmai pentru că este vorba de un coleg al nostru trebuie să cercetăm mai întîi dosarul afacerii și apoi să luăm o deciziune.

Prin urmare, astăzi chiar să luăm în cercetare dosarul și să ne rostim în această privință.

Nu sînt însă de opiniune de a se numi o comisiune, pentru că o comisiune este rezultatul unei majorități, și în cazul de față trebuie să se rostească fiecare deputat direct.

Prin urmare, propun ca să ni se comunice dosarul și să se citească în secțiuni unite, și apoi fiecare secțiune va procede la discuțiune îndeosebi la numirea delegaților și aceștia la numirea raportatorului, și apoi Camera va hotărî dacă deținerea trebuie menținută sau dacă deputatul trebuie a fi pus în libertate [2].

„Monitor", 1874, nr. 99, p. 632, col. 1.

NOTE

[1] C. Petrescu adresase Camerei o petiție plîngîndu-se că nu poate veni la ședințe, deoarece de 19 zile se afla închis la Brăila.

Se procedase la discutarea de urgență a cazului și I. Agarici ceruse ca Adunarea să dispună eliberarea imediată a deputatului și apoi ministrul de justiție să intre în cercetarea cazului. Făcuse o propunere în acest sens, alături de G. Brătianu, B. Vlădoianu și N. Gogoașă: „Propunem punerea în libertate a domnului C. Petrescu fără a prejudeca cestiunea pendentă înaintea Camerei". Propunerea a fost respinsă cu 23 de voturi pentru și 53 împotrivă.

[2] Adunarea a primit propunerea lui Gr. Ventura: „Adunarea [...] decide a trece imediat și de urgență în secțiuni spre a discuta dacă arestarea se va menține sau nu".

Intervenție la proiectul de lege a timbrului *

Domnule președinte [1], am cerut voie să vorbesc în cestiune de regulament, și dacă mi se acorda mai demult cred că atunci cuvîntul energic al onor. domn Carp [2] n-ar mai fi avut loc. Fiind însă că poate să vină și alții să vorbească, mi-aș permite să întreb pe biurou daca cestiunea de încredere sau neîncredere în minister este motivată, după obicei, prin o moțiune...

Voci: Nu.

Regret dară cu tot dinadinsul că cu ocaziunea revizuirii unei legi, revizuire reclamată de mai mulți din opoziție, se pune cestiunea ministeriale, și voi zice, nu fără a fi pregătit, dară cel puțin fără chiar ca guvernul să o fi pus.

* Ședința din 13 mai 1874.

Opoziţiunea de 3 ani de zile s-a esprimat îndestul în privinţa încrederii sau neîncrederii politice în guvern. *(Ilaritate.)*

De aceea voi zice că, nu pentru ca să mă pregătesc, ci pentru ca să mă domiresc, voiesc să ştiu la ce sînt chemat astăzi? Sînt chemat să dau un vot de încredere sau neîncredere guvernului? Atunci să se prezinte moţiunea şi apoi îmi voi spune opiniunea mea. Dară, în cît se atinge de legea timbrului, eu declar că rău se face că cu această ocaziune se pune cestiunea ministeriale, pentru că legea timbrului, cum este astăzi, este recunoscută de toată lumea ca rea, şi dacă modificaţiunile ce se propun a i se face astăzi vor cădea din cauza cestiunii ministeriale, legea va rămînea tot rea. Opiniunea mea în privinţa legii timbrului este cunoscută, şi rog pe onorabilul domn ministru de finance[3] să spună dacă eu n-am protestat prin jurnalul meu cînd s-a introdus timbrul pentru prima oară în Moldova, din care cauză mi s-a închis jurnalul. Dacă însă voiţi să puneţi cu orice preţ cestiunea încrederii sau neîncrederii în minister, atunci vă rog să-mi daţi voie să-mi spui şi eu opiniunea mea.

Pe marginea moţiunii prezentate de P.P. Carp ş.a.

Domnilor, moţiunea prezintată de unii din colegii noştri tinde a linişti şi a da cestiunii acele proporţiuni cari trebuia să le aibă de la început. Ea zice: „Avînd încredere în guvern, Adunarea trece la ordinea zilei asupra incidentului rădicat de domnul Blaremberg şi intră de îndată în discuţiunea legii timbrului". Aceasta trebuia să o faceţi de la început. De aceea şi eu viu acum şi rog pe fiecare din noi să ne grăbim cu o oră mai înainte a veni la discuţiunea legii timbrului. În cît priveşte însă cestiunea votului de încredere, această cestiune trebuie să se înfăţişeze altfel decît ca o cestiune de incident, căci, cînd va fi vorba de cestiunea ministerială, atunci se vor discuta toate cestiunile, atît interioare cît şi exterioare, iară nu numai incidentul rădicat de domnul Blaremberg.

Domnilor, am dreptul de a vorbi astfel, pentru că eu niciodată nu am rădicat cestiunea ministerială, cu toate că sînt în opoziţiune, şi aş fi dorit ca ea să nu se rădice cu ocaziunea acestei legi...

Domnul V. Pogor: Domnul Blaremberg a rădicat-o.

Domnilor, am avut onoare să vă spun în mai multe rînduri că opoziţiunea este multicoloră, şi astăzi a devenit şi mai multicoloră, acum este şi mai multicoloră, şi prin urmare ea capătă şi mai mare importanţă; opoziţiunea se înmulţeşte prin venirea în sînul ei a mai multora din acei cari acum trei ani au susţinut acest guvern, şi rău a făcut domnul ministru [al] justiţiei[4] cînd a zis că majoritatea reprezintă averea, iară minoritatea neaverea. Mare eroare! Căci şi în opoziţiune sînt oameni foarte bogaţi, sînt judeţe unde majoritatea proprietarilor mari sînt în opoziţiune şi a căror avere se numără cu sutele de mii de galbeni; voi cita judeţul Dorohoi, Fălciul...

Domnul ministru [al] justiţiei: N-am zis aceasta.

Îmi pare bine că ziceţi că n-aţi spus-o, căci şi în opoziţiune, ca şi în majoritate, sînt oameni săraci şi bogaţi. În majoritate sînt mulţi săraci, dară aceasta nu va să zică că nu sînt oameni onesti.

Eu, domnilor, regret că cestiunea ministerială se pune mai ales cu ocaziunea cestiunilor financiare, unde trebuiesc cifre şi unde nu poate cineva să ajungă la exactitate într-un moment. Eu cer să procedăm la votarea legei timbrului, dară daca ministerul voieşte să pună cestiuni

de încredere, ministeriale, atunci s-o pună pe un alt tărîm, iară nu pe tărîmul unui incident; căci, cînd după trei ani de zile de administrare se prezintă o asemenea cestiune, ştiţi că sînt o mulţime de cestiuni de dezbătut: toate cestiunile politice exterioare, toate cestiunile interioare de administraţiune, şi atunci reclam şi eu dreptul să zic cuvîntul meu, cu atît mai mult cu cît eu am conştiinţa liniştită că nu am făcut pedice ministerului, deşi nu am avut fericirea să aprob actele sale administrative. Ei bine, să ne dăm seama bine despre ceea ce avem să facem, şi de aceea rog pe onorabilii propuitori să accentueze mai bine această cestiune, iară nu s-o reducă la un simplu incident [5].

„Monitor", 1874, nr. 110, p. 692, col. 3, 4, 5.

NOTE

[1] Dimitrie Ghica.

[2] P. Carp arătase că proiectul în discuţie pusese din nou problema relaţiilor între guvernamentali şi opoziţie. Cînd intrase el în viaţa politică scena era dominată de lupta „sterilă" dintre partide, de „ambiţiuni personale care făceau coaliţiuni". După 1866, cînd veniseră liberalii la conducere, s-a crezut că „stabilitatea are să se statornicească", dar speranţele tuturor au fost înşelate. Căci, cum observase I. Negură — citează perfid P. Carp —, „stînga conspiră contra ţării cînd este la putere şi în contra coroanei cînd este în opoziţiune".

Venirea conservatorilor la guvern a însemnat oprirea anarhiei. Acum, avertiza el, va vota pentru proiectul guvernamental şi nu va admite ca din dezbaterea lui să se facă o problemă de neîncredere în minister, aşa cum tinde să impună opoziţia.

[3] Petre Mavrogheni.

[4] Al. Lahovary.

[5] Proiectul a fost primit cu 70 de voturi pentru şi 24 împotrivă.

Intervenţii la proiectul de lege sanitară *

Domnilor, în acest articol[1] sînt două defecte: întîi, o centralizare prea mare în examinarea medicilor, şi al doilea, un nonsens, căci iată cum sînt redactate paragrafele întîi şi al doilea:

„Membrii consiliului medical superior, profesorii facultăţii de medicină, eforii spitalelor vor forma comisiuni examinitorie pentru ocuparea funcţiunilor de medici de districte, de urbe, de plăşi, de spitale şi de moaşe.

Membrii consiliului medical superior va forma o comisiune examinatoare pentru toţi medicii cari vor dori a ocupa funcţiunea de medic de district, de plăşi şi de moaşe".

Prin urmare, unul din aceste două paragrafe trebuie suprimat. Voi aştepta lămuririle şi apoi vom vorbi.

Domnul preşedinte al consiliului: În adevăr, este o complicaţiune în articolul acesta şi eu am consultat pe consiliul medical şi iată cum a redactat consiliul acest articol:

Posturile de medici etc. *(Citeşte).*

Aceasta este o modificare ce a prevăzut totul. A lăsat libertate fiecării administraţiuni de spitale de a-şi face regulamente.

Daca comisiunea primeşte, eu aş ruga-o ca să înlocuim articolul 20 astfel.

* Şedinţele din 17 şi 18 mai 1874.

Domnilor, voi avea onoare a vă spune că sînt în contra acestui articol, care nu zice nimic şi care tinde numai a face nişte greutăţi.

Se zice că eforiele îşi vor face regulamente cari se vor întări de către ministeriu. Pînă astăzi şi Eforia spitalelor din Bucureşti şi acea din Iaşi formau concursurile şi ele numeau pe medici. Aceasta trebuie să se puie în lege : Eforia spitalelor publice din Iaşi şi Bucureşti numeşte, propune la aprobarea domnitorului pe medici. Aceşti medici vor fi supuşi concursului. Regulamentarea concursului se va face de către eforii. Aşa înţeleg eu autonomie. Dar a zice că eforiile [i]şi vor face regulamente ce vor fi întărite de către ministeriu — şi presupui cazul că un ministru nu va întări acel regulament — , vă întreb unde mai este libertatea de care vorbea domnu[l] ministru.

Înţeleg ca consiliul medical superior din Bucureşti să examineze pe medicii primari de judeţe; dar să aducem în Bucureşti pe medicii de plăşi, pe moaşe, ei bine, aceasta este o centralizare cu totul de prisos şi care va ocupa tot timpul consiliului superior de medicină, cînd el are altceva de făcut.

Ce este dar de făcut? Oare medicii primari ai spitalelor din Bucureşti şi Iaşi nu sînt în stare să examineze pe medicii de plăşi, pe veterinari şi pe moaşe?

Văd că se vorbeşte acum de facultatea de medicină. Această facultate există de fapt; dară dupe lege sînt duoă facultăţi : cea din Iaşi şi cea din Bucureşti. Cea din Iaşi, dacă nu s-a înfiinţat pînă acum, cauza este lipsa de mijloace, dară cred că se va înfiinţa în curînd, pentru că trebuie să ştiţi că s-a hotărît înfiinţarea unei universităţi în Cernăuţi, şi atunci toţi din Moldova au să-şi trimeaţă pe fiii lor ca să înveţe medicina la universitatea din Cernăuţi, decît să rămîie la universitatea naţională din Iaşi [sic].

De aceea eu voiesc ca profesorii din facultatea de medicină să facă concurs aci, cît va fi facultate de medicină, şi să facă pe medicii de judeţe; înţeleg aceasta. Înţeleg, de exemplu, ca medicii Eforiei spitalelor din Bucureşti şi Iaşi să fie examinaţi de autoritatea superioară, dupe regulamentele ce se vor face de către eforii, dară să trimeteţi în Bucureşti pe toţi medicii de plăşi, pe toate moaşele, este cu totul de prisos.

Mai bine să hotărîm că aceste persoane au să-şi facă examinile înaintea medicilor Eforiei spitalelor din Iaşi şi Bucureşti; altfel ar fi o centralizare prea mare şi cred că însuşi domnul ministru nu va primi aceasta. Pot să spui din experienţă, ca unul care am fost de trei ori ministru de interne, că răul cel mai mare consistă într-o centralizare prea mare.

Am onoare a cunoaşte pe domnul director general [2] al consiliului medical superior, este o persoană de toată bunătatea, de toată ştiinţa, dară aceasta nu va să zică că este nemuritor.

De aceea zic să nu se concentreze totul în Bucureşti, căci şi afară din Bucureşti sînt capacităţi destule ca şi în Bucureşti, mai cu seamă în materie de ştiinţă şi de igienă publică [3].

Asupra autonomiei Eforiei spitalelor civile din Bucureşti.

V-aş ruga, domnilor, să luăm bine seama despre ceea ce voim să facem. Astăzi facem o lege prin care punem principiul autonomiei Eforiei spitalelor civile din Bucureşti şi a Sîntului Spiridon din Iaşi. Apoi, a zice că aceste eforii au dreptul de a-şi face regulamentele lor în privinţa concursului pentru numirea medicilor, dară că aceste regulamente trebuie a se întări de ministru, este a nu zice nimica.

Pe de altă parte, în ceea ce privește aceste regulamente, îmi permit de a nu fi de părerea domnului ministru [4].

Constituțiunea vorbește de regulament de administrațiune publică, pe acestea le face guvernul în limitele legilor, iară nu regulamentele acele private, cum sînt ale eforiilor, ale comunelor, ale consilielor județene etc.

Ieri, domnilor, ați refuzat eforiei scutirea de timbru [5], considerînd-o ca o instituțiune privată, și astăzi voiți a vă amesteca în regulamentele ei! Apoi, cred că nu sîntem consecinți.

La 1860 s-a făcut ceva curios, s-au luat toate averile spitalelor, în virtutea unui articol[6] din Convențiune, și s-au dat vistieriei, și vistieria, cu averea bolnavilor, își face trebile ei; și a trebuit să vină o lovitură de stat ca să se înapoieze spitalelor aceea ce li se luase. Dar văd că acum voim să le luăm din nou ceea ce au cîștigat. Ce are a face, domnilor, Consiliul de Miniștri cu regulamentele Eforiei spitalelor? Daca vom zice că eforia numai va face regulamentele și rămîne ministrul în drept să le întărească sau să le refuze, apoi unde este autonomia? Prin urmare, fie-ne permis să spunem că redacțiunea care ni se propune este greșită.

Trebuie să zicem așa: medicii Eforiei spitalelor din București și Eforiei spitalelor St. Spiridon din Iași se vor numi ca și pînă acum de către respectivele administrațiuni sanitare, supunîndu-se sancțiunei domnești.

Eu socotesc că actualul domn ministru de interne [7], care întotdeauna a declarat că nu voiește să fie autoritariu, încuviință amendamentul nostru.

E curios lucru a vedea că există astăzi o teorie ca totul să emane din București. Ei bine, aceasta nu se poate; nu vedeți că este peste putință? De cîte ori am avut onoare să fiu ministru, am lăsat întotdeauna spitalelor drepturile lor sînte. Astăzi cînd moare o cocoană și se întîmplă de nu are moștenitori, se gîndește la Sîntul Spiridon, și poate că religiunea, credința în acel sînt o face să lase acolo toată averea ei. Cum voiți să știe consiliul superior din București ce se face la St. Spiridon din Iași? Crede oare domnul ministru că acolo nu sînt capacități tot așa de mari ca acelea din comitetul superior?

Domnilor, legea pe care o facem trebuie să se traducă în progres, iară nu în regres. Lăsați eforielor acest drept, ele merg bine, vedeți cum spitalele se îmbunătățesc. Ce ați zice cînd se va vota un articol ca consiliele județeane să regulamenteze articolul cutare din lege? Ce principiu ar fi acesta? Cine numește medicii? Sînt medici cari nu pot place în administrațiunea centrale pentru opiniunile lor politice.

Ei bine, sînt capacități mari cari nu au interese politice, ci au interes numai ca să progreseze știința; prin urmare, să-i lăsăm în pace să dezvolteze știința.

Iată, domnilor, pentru ce stăruiesc astăzi, și cred că sînt în adevăr și fac bine țărei mele și guvernului chiar, căci nu voiesc ca guvernul să se amestece în toate.

Depune un amendament.

„Medicii Eforiei spitalelor civile din București și ai Epitropiei spitalelor atîrnate de Sîntul Spiridon din Iași vor fi numiți în urma unui concurs a căruia organizare va fi reglementată de către respectivele eforie și epitropie. Un delegat al guvernului va face pururea parte din comisiunile de concurs".

La articolul 4. „Medicii de orașe și de spitale orășenești vor fi numiți în urma unui concurs compus de un delegat al consiliului superior de higienă,

de medicul primar al județului și de trei medici primari în Eforia spitalelor civile din București pentru județele de dincoace de Milcov, și ai Epitropiei Sîntului Spiridon pentru județele de peste Milcov.

Medicii de plăși vor fi supuși unui concurs compus de medicul primar al județului și de duoi cei mai vechi medici ai orașului de reședință".

Domnilor, dați-mi voie să fac o declarațiune. Voiți să votați o lege neînțeleasă și neaplicabile? Această lege este una dintre acelea care are o înrîurire asupra vieții omului.

Vedeți că există o neînțelegere, nu este o cestiune de opozițiune, este numai o simplă neînțelegere. Cînd aș voi să fac opozițiune, o fac pe altă cale, nu cu ocaziunea unei legi care interesează viața omului. În această privință am o convicțiune stabilită prin multe ispite și am avut și eu onoarea, ca domnul Catargiu, să lucrez de două ori cu domnul Capșa.

Vă rog, domnilor, să vă dați bine seama de situațiune. A venit adineaori principele Dimitrie Ghica [8] și v-a propus să votați projectul de lege făcut de domnia-sa. Ei bine, vă rog să-l citiți și veți vedea că § 1 și 2 din acel project nu au nici un simț. Însuși domnul ministru a recunoscut aceasta și a venit de l-a modificat și astfel am primit § 1 și 2, dară la al 3-lea nu ne-am unit.

Domnul ministru voiește să cedeze principelui Dimitrie Ghica, dară eu nu-i cedez, pentru că ceea ce propune domnia-sa n-are nici un înțeles. Vă rog citiți și dumneavoastră și, dacă veți înțelege ceva, atunci faceți parte dintre cei mai mari filosofi ai lumei.

Așadară, domnilor, ce vă cer eu? Vă cer să lăsați pe mîine acest articol pentru ca să ne înțelegem și cu domnul ministru, și cred că domnia-sa va avea ambițiunea să nu supună la sancțiunea domnească o lege care nu se va putea aplica.

Așadară, domnilor, ceea ce voiesc eu, care am fost ministru de trei ori, cred că voiește țara întreagă, voiesc ca aceste stabilimente să meargă bine. Eu de cîte ori am fost ministru niciodată n-am venit în conflict cu Eforia spitalelor, pentru că totdeauna am respectat drepturile ce are. Domnul ministru de interne v-a spus adineaori că medicii de plăși sînt medici de plagă, ucizători de oameni. Ei bine, domnilor, cum voiți dumneavoastră să trimiteți acești medici prin districte, pe la Galați, la Cahul etc.

Domnul președinte: Vă rog, domnule Kogălnicene, să vorbiți numai contra închiderii discuțiunii.

Domnule președinte, vorbesc contra închiderii discuțiunii și expui motivele care mă fac să rog Camera a nu închide discuțiunea. Eu vă rog să hotărîți a se suspenda votarea acestui articol, ca să ne putem înțelege cu domnul ministru asupra redacțiunii lui. Căci, în adevăr, cine citește articolul vede că paragraful întîi cu paragraful al duoilea n-au nici un căpătîi.

De aceea vă rog încă o dată să suspendați votarea articolului 29 [9].

La articolul 32 [10].

Aci iară cred că domnu[l] ministru de interne nu va face greutate la observațiunea mea, pentru că domnia-sa exercitează autoritatea sa prin concursul consiliului medical superior, și al directorului său, în ceeace privește corpul medical din capitala București.

Asemenea corpul medical din București este sub privegherea consiliului medical superior, iară nu a medicului primar.

Ei bine, domnilor, aș dori ca și la Iași, unde avem celebrități medicale, corpul medical d-acolo să nu fie pus sub ascultarea medicului primar, ci să fie pus sub ascultarea consiliului medical superior [11].

La articolul 34 [12].

Domnilor, partea slabă a organizațiunii noastre sanitare este tocmai aceea care privește pe comunele rurali. În orașe, activitatea cetățenească a putut să-și dobîndească deja mai pretutindenea ajutor la caz de boală.

Se zice aci că medicul primar să viziteze o dată pe an comunele. Dacă ar sta în puterea mea, eu aș face chiar ca medicul să nu șadă la reședința districtului, ci la comune.

Unde trebuie să punem mai mult activitatea noastră, este în comunele rurale, unde mortalitatea crește gradat.

Vedeți că de la mic copil vine întîi crupul *, pe urmă variola, apoi friguri, anemie și altele. Populațiunile noastre rurale merg din ce în ce scăzînd; și acesta e un fapt necontestat. De aceea, eu aș propune la medicul primar mai multă activitate, mai ales că județele noastre nu vor avea decît 40 pînă la 50 comune.

Domnul ministru de interne: Avem județe unde sînt pînă la 150 comune.

Cu noua lege comunală au să fie reduse la a treia parte. De aceea eu vă propui ca să fie îndatorat medicul a vizita comunele de 4 ori pe an; și cred că veți primi aceasta, căci aci este interesul nostru de a pune o mai mare activitate. În același timp mulțumesc domnului ministru că a priimit această modificare [13].

La articolul 36.

Domnilor, aci se zice că fiecare plasă va avea cel puțin un medic. Negreșit că va avea cel puțin un medic. De altă parte nu se poate impune consiliului județean ca să plătească mai mulți; însă fac o întrebare domnului ministru: în fața concentrării comunelor, în fața împuținării cheltuielelor zadarnice nu s-ar putea pune un principiu, ca cel puțin 10 sau 15 comune unite împreună, cu o populație de 3 sau 4 000 locuitori, să fie datoare a întreține din fondul lor un medic, mai ales acuma cînd prin legea de față se oprește cu desăvîrșire vinderea medicamentelor care din străмoși se vindeau de către oamenii cari nu erau speciali, cînd vindecarea prin babe și prin empirici este cu desăvîrșire oprită, și cînd oamenii onești se vor abține fiindu-le teamă de dispozițiunile legii, și numai șarlatanii cari administră fumurile și dau otrava vor profita de această prohibițiune? Prin urmare, dacă voiți ca legea să fie folositoare, trebuie să vă gîndiți să dați toate ajutoarele populațiunii; și, deși statul nu are mijloace, cel puțin domnul ministru să activeze această lucrare ca populațiunea rurală să găsească ajutorul medical în apropiere cel puțin pentru boalele cunoscute. Mai nainte, domnilor, proprietarul, arendașul lua medicamente, și mai ales cumpăra cîte 3—4 oca chi[ni]nă și le distribuia pe la sătenii bolnavi, și acolo unde chi[ni]na se putea distribui ușure, acolo douăzeci la sută din populațiune este mai puțin bolnavă decît în alte părți. Ei bine, astăzi nu mai este așa, și prin urmare trebuie să ne gîndim de a pune la dispoziționea sătenilor aceste medicamente, înființînd la fiecare primărie cîte un depozit de medicamentele ușoare, cari se pot administra și de primar fără pericol [14].

Depune alt amendament.

* Difteria.

Respectez foarte mult independenţa consilielor judeţene, şi tocmai pentru aceasta zic că, acolo unde Camera nu voieşte să rezolve o cestiune, consiliul judeţean mai puţin va face. În legea comunale statul s-a socotit în drept să zică că fiecare comună va fi datoare să aibă cutare şi cutare lucru, şi acum nu ar avea dreptul să zică administraţiunii : activează mai mult îngrijirea comunelor pentru sănătatea oamenilor ! În ce s-ar leza, cu aceasta, independenţa consilielor judeţene ? Este adevărat că se găsesc persoane prin consiliele judeţene cu sentimente filantropice şi binevoitoare ; dară putem noi găsi aceasta la 33 de judeţe ? Şi putem noi, cînd ne îngrijim de îmbunătăţirea rasei vitelor, să stăm indiferenţi la împuţinarea neamului nostru ?

Iată dară, domnilor, amendamentul ce am onoare a propune :

„Guvernul va activa, pe cît mijloacele vor ierta, asocierea de comune rurale pentru angajarea de medici comunali destinaţi mai cu osebire pentru trebuinţa populaţiunelor rurale".

Nu socotesc, domnilor, că pun o dispoziţiune draconiană, ci socotesc că legislatorul are dreptul, într-o cestiune atît de gravă, să zică cuvîntul său. Aţi făcut legi de carantină, aţi luat măsuri grave pentru boala vitelor, şi acum cînd este vorba despre sănătatea noastră să zicem că nu avem mijloace şi să lăsăm peste 10 ani că facultatea de medicină ne va da doctori ! Aceasta mi se pare ciudat. Ce ar strica cînd s-ar zice : Ocupaţi-vă de această cestiune, pe cît mijloacele vă iartă, şi faceţi cum să aveţi medici.

Mai tîrziu voi veni la medicamente, şi voi arăta domnului raportatore [15], care nu suferă contradicţiune şi care s-a îngrijit aşa de mult de salubritatea publică, că s-a alunecat şi a oprit vînzarea medicamentelor...

Domnul G. Brătianu: Numai celor toxice.

Sînt încredinţat că domnu[l] Brătianu iubeşte foarte mult această lege, însă să-mi permiteţi să spun şi eu cuvîntul meu. Pentru moment, vă propun să priimiţi ca Adunarea să roage pe minister de a face toate chipurile spre a activa asociaţiunile comunelor rurale între ele de a-şi avea medicii lor [16].

Despre statutul moaşelor.

Domnilor, în adevăr este foarte bine ca totul să se reglementeze, dară să vedem daca este cu putinţă a cere ca fiecare moaşă să-şi aibă diplomă [17].

O voce: Academică.

Vă întreb pe toţi dumneavoastră cari cunoaşteţi ţara, să-mi spuneţi dacă cele duoă şcoale de moşit, care sînt în Iaşi şi Bucureşti, sînt în stare să dea moaşe la toate acele muieri cari nasc în ţară ? Daca credeţi că aceasta se poate reglementa, apoi atunci vă rog să votaţi ; dară unde credeţi dumneavoastră că se vor găsi atîtea moaşe cu diplomă ? Eu văd că aci este o neînţelegere, nu cred nici ca domnul ministru, nici ca domnul şef al consiliului medical să fi înţeles ce are să rezulte din această lege. Negreşit că moaşele de prin oraşe trebuie să aibă diplome academice, pentru că se pot găsi ; dară trebuie un amendament care să zică că, pînă cînd şcoalele noastre de moşit vor putea da numărul trebuincios de moaşe, această dispoziţiune de diplomă de moşit nu se poate impune şi moaşelor care eserciteză această profesiune prin sate.

Aşadară trebuie să se înfiinţeze mai multe şcoale, şi cu toate că se vor înfiinţa mai multe şcoale, pînă ce acele şcoale vor putea da moaşe,

noi nu putem să oprim din practică pe cele de astăzi cari esercitează această profesiune prin sate, căci n-avem ce să dăm în locul lor daca le-am opri.

Replică lui G. Brătianu.

Domnilor, cred că ați observat, dinpreună cu mine, că de cîte ori se ridică cineva să zică vreun cuvînt asupra acestui project, domnul raportatore se scoală și ne zice: Vă rog să nu cutezați a veni cu vreun amendament, fiindcă totul a trecut prin profundul studiu al meu. Ei bine, domnul Brătianu spune că legea aceasta nu oprește ca moașele de prin sate, deși fără diplome, să moșească. Mare eroare din partea domniei-sale! Nu este nicidecum așa. Ce zice articolul 69? Iată de zice:

„Dreptul d-a esercita medicina, farmacia, veterinăria și moșitul se dobîndește în virtutea titlurilor academice liberate de către facultatea de medicină română, cari titluri vor fi vizate de ministrul instrucțiunei publice, precum și în virtutea diplomelor date de către universitățile străine și verificate de către facultatea de medicină din țară.

Facultatea de medicină va înștiința pe consiliul medical superior asupra tutulor diplomelor liberate și asupra titlurilor academielor străine verificate, cari dau dreptul la esercițiul medicinei, farmaciei, artei veterinare și a moșitului".

Apoi unde vede domnia-lui în acest articol tolerarea pe care o cer eu? Mai mult decît atît, eu îl desfid pe domnia-lui să-mi arate în toată această lege un singur articol care să privească ceea ce se face astăzi.

Astăzi, grație Institutului gregorian din Iași, fundat de răposatul întru fericire domnu [l] Gr. Ghica, și institutului pentru moașe din București, fundat de principele Știrbei, de abea se găsesc moașe cu oarecare studie pentru orașe, și toată populațiunea cea [l]altă a țărei, adică patru din cinci părți din populațiunea noastră, se servă la faceri cu moașe cu oarecari cunoștințe practice; toată populațiunea rurală se naște cu ajutorul babelor, cari nu știu nici să scrie și să citească, dară încă să aibă titluri academice.

Acum eu vă întreb ce faceți cu satele? Ce faceți cu babele moașe din sate? Domnia-lui zice că ele au făcut objectul profundelor domniei-sale studii și cugetări... *(Ilaritate.)* Se poate, dară unde se vede aceasta? Unde este pus în lege rezultatul acelor studii profunde ale domniei-sale? Nicăieri.

Dumnealui zice: Nu înțeleg ce spune și ce voiește domnul Kogălniceanu. Kogălniceanu nu spune nimic alt decît ceea ce urmează neapărat să fie: ca, pînă cînd vom ajunge ca școalele de moșit să producă moașele trebuitoare în toată țara, dispoziținea din acest articol să nu se aplice și la moașele din comunele rurale. Iată ce am zis eu, ce cer eu. Dară se poate ca aceasta să fie un rău, că este trist că nu putem să avem moașe învățate în toate satele; în adevăr este foarte trist, este însă o nenorocire pe care nu putem să o înlăturăm; și rog pe domnul Brătianu să facă altfel, să regulamenteze altminterea daca poate.

Acum, negreșit că aceste moașe neînvățate, ca și cele învățate, vor cădea în legea comună, și cînd vor face vreo crimă, cînd vor face operațiuni rele, vătămătoare, medicul de plasă va face raport medicului de județ, și acesta o va opri de a mai moși.

Nu puteți însă, domnilor, să cereți dumneavoastră astăzi ca toate moașele de prin sate să aibă titluri academice.

Depune un amendament.

„Pînă la formarea unui număr îndestulător de moaşe cu diplome, pentru trebuinţa populaţiunelor în localităţile rurali unde nu se vor găsi moaşe diplomate în număr suficient, se învoieşte exercitarea şi a moaşelor practicante.

Consiliele judeţene şi comunale urbane vor înscrie în budgetele lor un număr de burse pentru susţinerea şi înmulţirea elevelor din comunele rurali în şcoalele de moşit".

M. Kogălniceanu, A. Stolojan, P. Millo, I. Iamandi, C. Borănescu, St. Cezianu [18].

Replică lui D. Văsescu [19].

Rog pe domnul Văsescu să binevoiască a-şi retrage amendamentul, căci ar face un act de spoliaţiune. În toate ţările, domnilor, sînt unele profesiuni cari se consideră ca proprietăţi, şi cari în Francia, chiar în timpul republicei celei mari, s-au respectat. Astfel au fost şi sînt oficiele *des avoués*, agenţi de schimb, farmacişti etc.

Asemenea şi la noi, atît de la Regulamentul organic, cît şi mai nainte de înfiinţarea lui, profesiunea de farmacist s-a considerat ca o proprietate imobiliară. Cei mai mulţi din actualii farmacişti au drepturi dobîndite prin hrisoave; va să zică au titlul de proprietate, şi cînd vom desfiinţa hrisoavele farmaciştilor, mă tem să nu lovim şi hrisoavele de proprietate...

Voci: A! A! ...

Apoi, Regulamentul organic prevede chiar modul de transmitere al dreptului de farmacie, căci în multe cazuri aceasta poate fi singura avere pe care un părinte o poate lăsa fiilor săi.

Domnul Văsescu: Abuziv.

Abuziv, cînd a muncit un om 60 ani? Aşa uşor se joacă cineva cu averea oamenilor? Se zice că s-ar prejudeca cestiunea. Ce zice articolul 83:

„Prin legea de faţă nu se prejudecă drepturile farmacielor astăzi existente; aceste drepturi se vor verifica în modul arătat la titlul XVIII, articolul 104".

Să vedem acum ce zice şi articolul 104: „Pentru verificarea titlurilor de proprietate a farmacielor existente astăzi în ţară, guvernul va numi două comisiuni ad-hoc, una la Bucureşti pentru farmaciele de dincoace de Milcov, şi alta la Iaşi pentru cele de dincolo de Milcov".

Aşadară, farmaciştii cari figurează în contra Regulamentului organic se vor desfiinţa, iară dacă Regulamentul organic al ţărei consacră proprietatea şi condiţiunile în cari ea se transfere...

Domnul D. Văsescu: E vorba de transmisiunea prin succesiune.

Prin succesiune trece ca avere, nu este abuz aci, căci sînt sentinţele judecătoreşti cari sînt titluri, sînt hrisoave cari sînt titluri. Cum voiţi dară dumneavoastră ea oameni de dreptate, cari voiţi să daţi esemplu de dreptate în ţara aceasta, numai pentru motivul că sînt în mîna străinului aceste farmacii, să violaţi dreptul de proprietate? Patriotismul este bun cînd este întemeiat pe dreptate, dară veţi face un act de nedreptate dacă veţi vota acest amendament.

De aceea, rog pe sub-scriitorii amendamentului să-l retragă, iară de nu, atunci rog pe majoritatea Camerei să nu facă un act de spoliaţiune [20].

Depune alt amendament.

Domnilor, negreșit că medicinele nu trebuie să fie administrate decît de medici, însă am avut onoare a vă spune că sînt medicamente foarte simple și care se pot distribui fără pericol; prin urmare, am putea ca să facem niște farmacii portative prin comunele rurale, precum există deja în județul Buzău. Și pentru acest scop vă propun amendamentul următor:

„În fiecare comună urbană sau rurală unde nu va fi farmacie organizată, va fi cîte o farmacie portativă, coprinzînd medicamentele cele mai uzuale. Aceste farmacie vor fi încredințate privegherii primarilor, medicamentele însă nu se vor libera decît după ordinațiune medicale".

Aceasta se face chiar astăzi dincolo de Milcov, unde proprietarii au cîte o farmacie de acestea, și administrează medicamentele simple fără nici un pericol, precum mai ales chi[ni]na, care se administrează cu multă înlesnire, căci fiecare știe cîtă doză să dea la un om în vîrstă, cîtă doză să dea la un copil. Dacă ați admite aceasta, domnilor, fiți siguri că veți îmbunătăți foarte mult starea higienică a populațiunii noastre rurale, căci astăzi este foarte greu ca să găsească un sătean sănătos, toți sînt bolnavi de anemie, de friguri, de atacuri nervoase și altele, n-aveți să vă uitați pentru aceasta decît la acei cari vin aici ca recruți și cari sînt floarea națiunii. Eu nu pot propune mai mult, însă pentru ceea ce propun vă rog ca să se caute a se prevedea în budgetele comunale sume pentru asemenea medicamente, pentru ca să fie la îndemîna tutulor, pentru că, dacă ceva avem de făcut, este ca să ne ocupăm cu toții de cauza împuținării populațiunii rurale, care este singurul element român ce ne-a mai rămas. Orice om de stat, orice om care șeade la moșia sa va mărturisi cu durere această stare deplorabile a populațiunii rurale. Și nu e de ajuns legea aceasta higienică, trebuie să ne gîndim cu toții din nou, și la sesiunea viitoare să mai propunem și alte remedie. Rog chiar pe domnul ministru să numească o comisiune de oameni speciali, oameni cu durere de inimă, cări să studieze cauza pentru care populațiunile noastre rurale, în loc să sporească, scad, căci dacă vom lăsa acest rău să se întindă, ce va deveni națiunea noastră peste o sută sau duoă de ani de aci încolo? Principala noastră îngrijire trebuie să fie îmbunătățirea morală și materială a populațiunii noastre rurală. De aceea rog pe onor. Cameră să prevadă în lege aceste farmacii portative, ca și acolo unde nu sînt să se înființeze, și astfel vom deprinde și pe țărani ca să creadă în medicină, deoarece mor cu zile, cum se zice, nevoind să ia medicamente. Este un rău spăimîntător, domnilor, și dumneavoastră trebuie să avizați la stîrpirea lui[21].

Din nou replică lui G. Brătianu [22].

Domnilor, nu știu pentru ce domnul Brătianu ca raportatore refuză într-un mod sistematic tot ceea ce propun eu spre a veni în ajutorul populațiunei noastre cu cît gradul nostru de civilizațiune și de inteligență ne permite.

Eu viu în ajutorul locuitorilor, și domnia-sa necontenit combate, sub pretext că nu se poate da primarilor distribuirea chininei.

Apoi, mai întîi în amendamentul meu se zice ca primarul să libereze, de exemplu chinina, numai după ordonanța medicului.

Al doilea, observ că domnul Brătianu, bazat pe școala veche, vine și zice: Cum se va da un gram de chinină mai mult poate chiar să moară bolnavul. În privința aceasta întreb pe toți medicii moderni să spună că de un timp încoace, după școala cea nouă, în medicina modernă se pot da doze de chi[ni]nă îndestul de mari și aceasta nu strică deloc.

Al treilea, domnule Brătiene, este legea seminarelor care vă combate. Fiecare preot în seminar învaţă şi medicina populară şi este dator chiar să o înveţe. Iată, va să zică că preotul este medicul popular. Atunci daţi-o preotului, în locul primarului, şi tot veţi face un bine populaţiunii, decît cînd nu-i veţi da nimic, tot mai puţini vor muri decît pînă acum.

Eu primesc a retrage amendamentul meu, dară atunci vină domnul Brătianu cu un alt sistem mai bun, domnia-sa care necontenit reclama să vină la ordinea zilei legea sanitară. Apoi, dacă s-a adus acum projectul, de ce s-a adus? Numai ca să fie domnia-lui raportatoare *(ilaritate)* sau pentru ca domnia-sa fiind raportatore să dea ţărei o lege prin care să i se păstreze şi binecuvînteze numele domniei-sale? Domnia-sa s-a preocupat precum văd numai de orăşeni, cari au avantagiul d-a fi mai luminaţi şi a avea şi doctori buni, şi lasă fără nici o îngrijire pe populaţiunea rurală, care scade atît de mult şi care nu are nici măcar simţămîntul dezvoltat în privinţa medicinei ca al unui orăşean, ca al unui ebreu din cei mai săraci, care la cazuri de boale, cu toată sărăcia sa, aleargă la un doctor şi e în stare a cheltui chiar şi un galben şi duoi. Astfel face şi neamţul, astfel face şi francezul, nu neglije şi nu cruţă nimic pentru căutarea sănătăţii sale.

Dară populaţiunea noastră rurală, din nenorocire, nu crede decît în fumuri şi în salce. Şi ştii domnia-ta, domnule Brătianu, ce sînt acele fumuri?

Domnul G. Brătianu: Da, mercuriu.

Mercuriu, negreşit, mercuriu[l] care omoară populaţiunea noastră.

Iată dară ce se face pe la ţară. De aceea am îmbrăţişat cu căldură această lege, ca să facem ceva pentru ţărani, singurul element curat românesc ce ne-a mai rămas. Apoi posturile cele mari?

Acestea ucid populaţiunea, pentru că oamenii credincioşi le păzesc cu multă evlavie şi nu se hrănesc decît cu lucruri de tot slabe. Toate naţiunile celelalte care au îmbrăţişat religiunea creştină şi-au aranjat posturile după poziţiunea lor geografică. În Grecia s-au păstrat, pentru că localitatea lor le produce fructe hrănitoare, astfel că pot să postească fără a-şi zdruncina sănătatea. În Rusia postul nu este ca la noi: acolo se mănîncă peşte. La noi însă, 40 de zile mănîncă zeamă de varză şi fasole, astfel că cea mai mare parte din acei oameni se ucid prin aceasta. Odată, o femeie care avea un copil rău bolnav, s-a dus cu el la doctor de l-a consultat. Doctorul văzînd pe copil a întrebat pe mumă cu ce-l hrăneşte şi i-a răspuns că îl hrăneşte cu moare (zeamă de varză) şi cu fasole. Apoi daca vei hrăni pe pisoiul sau pe căţelul domniei-tale, zise doctorul, cu moare şi cu fasole, va trăi el? Ba nu, răspunse muma. E! apoi atunci cum vrei să trăiască copilul dumitale?

Aceasta, domnilor, aparţine sîntului Sinod, care trebuie să se ocupe de această stare de lucruri, o stare de lucruri care se poate îndrepta fără a se atinge sîntele canoane. Luaţi seama, domnilor, că populaţiunea noastră rurală nu mai are virtute, nu se mai vede la ţăranii noştri muşchii de altă dată. De aceea un ţăran român munceşte a patra parte decît un muncitor străin. Eu am zis că doresc să se rînduiască o anchetă parlamentară sau guvernamentală ca să cerceteze şi să vadă ce este de făcut...

Domnul G. Brătianu: Ar fi bine.

Nu poate fi patriotism acela cînd vom zice că nu putem face altfel decît să lăsăm să moară un om, pentru că nu avem un doctor în medicină care să-i administreze o doză de chi[ni]nă.

Replică lui L. Eraclide [23].

Domnilor deputaţi, eu socotesc că cestiunea trebuie a fi redusă la adevărata ei importanţă, ca cestiune de legalitate, cestiune de proprietate. Nu este vorba aci despre naţionalitate. Naţionalitatea este asicurată prin lege. Iată ce zice articolul 95 :

„Sînt consideraţi ca farmacişti dirigenţi :

Proprietarii farmacielor concesionate pe viaţă şi fără drept de înstreinare ; sau proprietarii, arendatorii ori administratorii farmacielor vechi cu dreptul de a se transmite prin moştenire, ori de a se vinde ; şi

Directorii farmacielor publice, întreţinute din fonduri publice, precum farmaciele spitalelor etc.

Ei vor însuşi cualităţile următoare :

a) Să posede diploma de farmacişti (licenţiaţi sau magiştri în farmacie) de la facultatea de medicină română ori de la o facultate străină, şi, în cel din urmă caz, să fi trecut cu bun succes examenul prescris pentru admiterea la exerciţiul farmaciei în ţară ;

b) Să fie români sau naturalizaţi ;

c) Să nu fi fost supuşi la vreo pedeapsă infamantă".

Cînd vine o lege şi cere de la fiecare farmacist, fie el proprietar de farmacie sau farmacist diriginte, întîi ştiinţa şi apoi naţionalitatea, de ce mai ridicaţi cestiunea de naţionalitate ? Nimeni în Ţara Românească, după legea de faţă, nu va putea să fie farmacist sau diriginte de farmacie decît cînd va fi român.

Am auzit pe domnul Eraclide vorbind de protecţiunea consulilor străini. Ei, domnilor, consulii nu se mai amestecă astăzi în asemenea afaceri, căprarii consulatelor nu se mai văd prin tribunale ; prin urmare să lăsăm frica consulilor de-o parte.

Să venim la hrisoave. Domnul Eraclide a citit un hrisov de proprietate care dă dreptul proprietarului dasupra şi dedesubtul solului, pe cînd se ştie că este oprit proprietarului de a exploata sarea. Domnia-sa face anachronism sau mai bine a uitat istoria ţărei, căci, daca-şi va aduce aminte, exploatarea sării este un drept vechi al statului, de cînd a început ţara, şi hrisoavele despre care vorbeşte domnia-sa s-au dat în urmă.

Domnia-sa a mai vorbit despre scumpetea preţurilor. Are dreptate. Dară farmacistul străin e de vină ? Nu ! Este farmacopea care s-a făcut în ţară şi care acum s-a redus cu mult. Dară ia să vorbim de cîştigul cel mare al farmaciştilor. Voi cita farmacişti români, anume pe domnul Alexandru Racoviţă din Iaşi şi C. Racoviţă din Tecuci [24] ; întrebe domnia-sa pe aceşti români să-i spună dacă ei au făcut milioane. Racoviţă din Tecuci cîştigă cu parfumurile şi vinurile străine mai mult decît cu medicamentele. Voiţi dumneavoastră libertatea şi pentru farmacii ? Dară aceasta nu există nicăieri în lume, nici chiar în Anglia farmacia nu se poate înfiinţa de vericine.

Dară domnul Agarici a spus că ştiinţa nu este transmisible. Să mă ierte domnia-sa ; Regulamentul organic a găsit că aceasta se poate. În Francia notariatul, agent de schimb, *les avoués* sînt profesiuni care se moştenesc, şi cînd statul a voit să se desfacă de ele, a făcut-o prin despăgubire. Cînd zic aceasta, nu apăr numai pe străini, dară pe mulţi farmacişti români, cari există astăzi în Iaşi, Bucureşti şi Craiova. Şi prin urmare apăr şi averea lor şi a copiilor lor, care este lucru sacru.

Acum să venim la cestiune, să vedem ce zice Regulamentul organic ; şi binevoiţi a nota că, acolo unde Regulamentul organic nu este desfiinţat prin o anume lege, dispoziţiunile sale sînt legi, precum este în privinţa minelor.

Iată ce zice articolul 105, paragraful despre spițerii :

„Privilegiul de a deschide o spițerie în puterea unui hrisov domnesc poate să treacă la clironomul celui cu privilegiu, dacă va avea documenturile cerșute, care se vor supune comitetului sănătății, sau dacă va încredința direcția spițeriei unui provizor cu diplomă etc.".

Iată principiul clironomiei stabilit. Ce voiți mai mult în fața acestei legi pozitive ? Ar fi a se dezbrăca cineva, nu de mandatul de reprezentante al țării, dară de simțul de dreptate cel mai simplu spre a susține contrariul [25].

„Monitor", 1874, nr. 117, p. 744, col. 1, 3—4, 5 — p. 745, col. 1, 4—5; p. 746, col. 1; nr. 118, p. 752, col. 2—5; p. 753, col. 1—2, 5.

NOTE

[1] Articolul 29.

[2] Dr. Ștefan Capșa.

[3] Lascăr Catargiu i-a replicat lui K. că nu a avut „bunătatea de a da atențiune" articolului 66 propus de guvern și care prevedea că medicii acestor așezăminte sînt numiți prin concurs, „adică să facă un regulament care să ție concursul la eforie, iară nu la București" Apoi medicii și funcționarii lor erau numiți și revocați prin decret domnesc, „după propunerea făcută de către administrațiunea respectivă către ministrul de interne".

[4] Lascăr Catargiu spusese că articolul 29 a dat naștere la numeroase discuții. Între altele el prevedea elaborarea regulamentului după care aveau să se desfășoare concursurile. Primul ministru explicase că temerile sînt neîntemeiate deoarece chiar în conformitate cu Constituția atari regulamente trebuiau în prealabil trecute prin Consiliul de Miniștri și dobîndi sancțiunea domnească (citase în acest sens alineatul 8 din articolul 93 al Constituției).

[5] Vezi supra p. 448.

[6] Articolul 23 : „Les differents fonds provenant jusqu'à présent de caisses spéciales et dont le gouvernement dispose à divers titres, devront être compris au budget général des recettes" (D. A. Sturdza, *Acte și documente* ..., vol. VII, București, 1892, p. 310.).

[7] Lascăr Catargiu.

[8] § 1 al articolului 29 prevedea ca membrii consiliului medical superior și profesorii facultăților de medicină să formeze comisii examinatoare pentru ocuparea funcțiilor de medici de district, urbe, plasă sau spital și de moașe. § al 2-lea al aceluiași articol prevedea ca membrii consiliului medical să formeze comisii care să examineze pe candidații la posturile de medici sau moașe, cînd vor exista posturi vacante. În sfîrșit, § al 3-lea preciza că medicii Eforiei spitalelor civile și ai Epitropiei Sf. Spiridon urmau să dea concurs în fața unei comisii de cinci membri (trei medici de spital și doi profesori de la facultatea de medicină trași la sorți).

[9] Votarea articolului 29 a fost amînată.

[10] Articolul 32 prevedea că medicul primar trebuie să controleze starea sanitară a districtului (igienă publică, poliție sanitară) ca agent al ministrului de interne. El veghea, de asemeni, la buna funcționare a farmaciilor.

[11] Lascăr Catargiu i-a explicat că atît corpul medical din București, cît și din Iași erau supravegheate de consiliul medical superior. În restul orașelor corpul medical era pendinte de consiliul de ingienă. Articolul 32 a fost acceptat fără modificări.

[12] Articolul 34 stabilea sarcinile medicului primar de district, între care : vizitarea periodică a stabilimentelor sanitare, de ape minerale, a farmaciilor, drogheriilor, închisorilor, școlilor, stabilimentelor industriale, fabricilor de profil alimentar și de băuturi ; controlarea salubrității, executarea vaccinărilor, cercetarea cauzelor epidemiilor, conducerea serviciului veterinar. Un paragraf preciza că medicul primar trebuia să viziteze cel puțin o dată pe an comunele din raza sa de activitate.

[13] Amendamentul lui K. a fost acceptat.

[14] Dimitrie Ghica explicase că pentru moment este nerealist a cere sporirea numărului de medici. Trebuiau în primul rînd eliminate cauzele care provocau epidemii : insalubritatea, apele poluate etc. Cît privește depozitele de medicamente „inocente", ele puteau fi administrate de preot, primar sau orice altă persoană în care doctorul avea încredere.

G. Brătianu, raportorul proiectului, explicase că amendamentul lui K. nu fusese acceptat de membrii comitetului, căci exprima un deziderat. Or, o lege trebuie să impună o dispoziție, nu s-o sugereze la modul condițional.

[15] G. Brătianu.

[16] Adunarea a respins amendamentul lui K.

[17] G. Brătianu spusese că moașele fără diplomă vor putea da asistență numai la „facerile ordinare", ca să „nu dea loc la vreun pericol",

[18] Amendamentul a fost acceptat.

[19] D. Văsescu se împotrivise transmiterii prin moștenire a „dreptului de spițerie".

[20] Discuția a fost închisă.

[21] Amendamentul a fost respins.

[22] G. Brătianu spusese că distribuirea medicamentelor nu poate fi lăsată pe seama primarilor sau arendașilor. Doar proprietarii, „binevoitori, generoși, filantropi", ar fi putut fi lăsați să administreze medicamentele simple.

[23] L. Eraclide spusese că 200 de tineri români sînt pe drumuri din cauza acestor străini care se prevalează de dreptul de proprietate ereditară.

[24] Al. Racoviță era magistru în farmacie de la München (1852). În 1855 a cumpărat farmacia „La înger" din Iași. A murit în 1896. Constantin Racoviță a dobîndit același titlu din același loc. În 1855 a cumpărat spițeria „Sf. Dumitru" din Tecuci. A murit în 1902. Vezi Victor Gomoiu și alții, *Repertor de medici, farmaciști, veterinari (personalul sanitar) din ținuturile românești*, I, Brăila, 1938, p. 349—350.

[25] Proiectul a fost primit cu 55 de voturi pentru și 24 împotrivă.

Cere a se lăsa deputaților cel puțin trei zile pentru studierea proiectului de lege referitor la joncțiunea căilor ferate românești cu cele austriece *

Domnule președinte [1], nu înțeleg cum unii din deputați pot să ceară ceva contra regulamentului. Regulamentul zice că ordinea zilei se fixează cu o zi mai nainte și nu se poate schimba decît cu observarea celor prescrise de regulament. Cînd sînt 4 sau 5 cestiuni la ordinea zilei, pentru cari s-au îndeplinit toate formalitățile prescrise de regulament, atunci înțeleg să se dea prioritate cutării sau cutării cestiuni; dară, cînd este vorba de joncțiuni, nu înțeleg cum se cere să le luăm îndată în discuțiune, mai ales cînd știți că abia astăzi s-a împărțit raportul.

Voci: S-a votat urgența.

S-a votat urgența în secțiuni, și nu puteți cere acum ca îndată ce s-a prezentat raportul, fără să-l studiem, să-l votăm.

Prin urmare, mă adresez la biurou și-l rog să facă a se respecta regulamentul, să ne lase trei zile mai nainte de a cerceta raportul, pentru că aci nu sînt nuce, sînt milioane, sînt în joc interesele cele mai mari ale țărei; și am dreptate să cer aceasta, fiindcă în această cestiune sînt trei voturi date de Adunare.

Așadară, cu regulamentul în mînă și în numele țărei, vă rog să lăsați ca, daca nu trei zile, cel puțin 24 de ore să avem înaintea noastră spre a studia acel raport.

Nu pere țara pentru 24 de ore, pe cînd din contra, poate să peară din cauza unui vot dat cu pripire, fiindcă acel vot nu ne leagă pe noi, ci țara întreagă cu străinii.

Se împotrivește urgenței.

* Ședința din 23 mai 1874.

Domnule președinte, se zice că s-a votat urgența ; s-a votat urgența, dară tocmai eu sînt în drept să cer ca Adunarea să se țină de urgență. Cea mai mare urgență a convocărei acestei Camere, precum au declarat domnii miniștri de atîtea ori, sînt cestiunile financiare. Eu am arătat destulă urgență, domnule președinte, căci din fundul Fălciului am aflat că s-au înfățișat joncțiunile și astăzi sînt aci. Nu mă opui la urgență, voi să se voteze, dară nu cum zice domnul Aslan, luminat cu ochii închiși ; voi să se voteze urgența luminat cu ochii deschiși, și de aceea rog pe Adunare, nu pentru mine, ci pentru țară, să nu voteze astăzi urgența, ci să lase măcar pînă mîne [2].

„Monitor", 1874, nr. 123, p. 786, col. 1; nr.124, p. 791, col. 5.

NOTE

[1] Dimitrie Ghica.

[2] S-a votat, cu 60 de voturi pentru și 41 împotrivă, discutarea „cu precădere" a proiectului. Vezi și discursul următor.

Discurs la proiectul de lege privind joncțiunea căilor ferate române cu cele austriece *

Mai nainte de toate, ca să pot vorbi degajat de tot ce ar fi personal, dați-mi voie, domnilor, să fac o mică rectificare unui pasagiu din expunerea de motive cu care domnul ministru de externe [1] a însoțit projectul său de lege pentru joncțiuni, rectificare pe care a făcut-o și domnul colonel G. Manu.

Sînt dator să apăr ministerul din care am avut onoare a face parte [2] de bănuiala de inconsecuență ce i se aduce, cel puțin în privința a duoi sau trei din membrii acelui cabinet, cari pînă astăzi votez în contra joncțiunii Brașov — Ploiești.

Onorabilul domnu[l] ministru în expunerea de motive zice :

„Încă din anul 1869 s-au făcut necontenite încercări de către guvernele noastre trecute spre a elimina acele inconveniențe și a lega liniile noastre ferate cu ale Imperiului austro-ungar. Astfel vedem că printr-un jurnal al Consiliului de Miniștri din 3 noiembrie 1869, subscris de principele Dimitrie Ghica, domnii M. Kogălniceanu, A. Golescu și G. Manu, se hotărăște a se lega liniile noastre ferate cu cele din statul austro-ungar pe la punctele Orșova și Brașov, și se autorizâ ministrul din afară ca să încheie o convențiune în acel sens".

Domnilor, sînt dator să declar, în chipul cel mai categoric și aceasta avînd în mînă textul jurnalului Consiliului de Miniștri de atunci, motivat de notele agenției diplomatice austro-ungare din București, că noi deloc nu am acordat joncțiunea dintre Brașov și Ploiești, pe simplul cuvînt că pînă la anul 1871 nici chiar Austria nu a cerut această joncțiune între Brașov și Ploiești, mărginindu-se numai a cere joncțiunea Brașovului

* Ședințele din 24 și 25 mai 1874.

cu Galaţii prin Tîrgu Ocnii şi Adjud. O dovadă mai mult la această afirmaţiune a mea este că şi dupe retragerea ministerului Dimitrie Ghica, viind cabinetul A. Golescu, şi acest minister, cînd a dat instrucţiuni delegatului său în privinţa joncţiunelor căilor noastre cu Austria, i-a pus anume textual în acele instrucţiuni joncţiunea Braşov — Galaţi, iară nu joncţiunea Braşov — Ploieşti. Însuşi domnu[l] ministru de externe este nevoit a recunoaşte acest adevăr, căci iată ce găsesc în expunerea sa de motive :

„Aceeaşi idee s-a continuat sub ministerul următor, presezut de domnul A. G. Golescu. Ea se afirmă din nou printr-un jurnal din 3 martiu 1870, cînd se numeşte şi un delegat român pentru încheierea convenţiunii pentru joncţiunele de la Orşova şi Cronstadt*. În instrucţiunele ce domnul A. G. Golescu dă acestui delegat la 25 martiu 1870 se adaogă ca să se propuie delegatului austriac şi joncţiunea de la Filiaş la Vulcan, făcîndu-se din aceasta o condiţiune *sine qua non* a liniei Cronstadt — Galaţi".

Vedeţi dară că ministerul principelui Dimitrie Ghica şi ministeriul Al. Golescu nu s-au rostit deloc în favoarea liniei Braşov — Ploieşti, pentru că, precum am zis, guvernul austriac încă pe la anul 1860, pe cînd încă ţările noastre nu erau întrunite, reclama unirea Braşovului numai cu Galaţii prin Secuime, adică la Tîrgu Ocnei, de acolo prin valea Trotuşului la Adjud şi de aci la Galaţi. Iată numai ce se reclama pînă la 1871. Prin urmare sînt în drept a declina în consecinţă ce se pare atribui ministeriului din care am avut onoare a face parte.

Dupe ce s-a retras ministeriul nostru, nemaifiind solidari şi pentru viitor, fiecare din membrii acestui cabinet şi-a luat calea care îi era trasă de opiniunile sale individuale. Însă pentru trecut, sînt dator să o mai declar încă o dată că sub ministerul din care am avut onoare a face parte cestiunea joncţiunii Braşov — Ploieşti nu s-a tratat. Cu aceste zise, se precurmă cestiunea personale. Vin acum la însuşi projectul de lege.

Domnilor, îmi pare foarte bine că astă dată ministerul a binevoit a ieşi din regula sistematică care şi-a tras-o mai nainte în toate discuţiunile projectelor serioase. Pînă acum deputaţii vorbeau între dînşii, se combăteau între ei ; dupe ce cu toţii ne oboseam, un ministru venea şi, deşi ne aducea adesea argumente nouă, necunoscute, nediscutate, se sculau cîţiva deputaţi şi cereau închiderea discuţiunii. Discuţiunea se închidea, legea se vota şi lucrul era făcut. Astă dată nu avem a ne plînge de acest mod de legiferare.

Mulţumesc mai întîi domnului ministru de externe că ne-a venit cu o expunere de motive largă, dacă nu cel puţin pentru mine şi conchizătoare. Mai mulţumesc şi domnului ministru de justiţie [3], carele a binevoit a interveni în mijlocul discuţiunii. Mă aşteptam, în adevăr, ca în locul domnului ministru al justiţiei să văd intervenind pe domnul ministru al lucrărilor publice [4], căci tocmai cu domnia-sa avem să discutăm partea cea mai esenţială a acestei cestiuni, adică partea tecnică şi economică a convenţiunii. Rolul domnului ministru de externe în această cestiune e foarte mărginit : a încheia actul diplomatic constatînd puncturile internaţionale de joncţiune a două căi ferate construite fiecare în ţări diferite. Cestiunea însă principală, adică cînd au a se face aceste joncţiuni, pe unde au să percurgă acestei căi, în ce timp, cu ce greutăţi, toate acestea sînt cestiuni cari privesc pe domnul ministru [al] lucrărilor publice.

* Braşov.

Mai vine apoi partea financiară, care este a domnului ministru de finance. Îmi rezerv dar dreptul cînd vor vorbi acești domni miniștri să replic, și chiar de pe acum să le cer mai multe lămuriri, căci convenţiunea aceasta ne impune nouă sarcini mult mai grele decît toate convenţiunele precedente, respinse de noi, și aceasta voi dovedi îndată.

De aceea aștept și rog ca, dupe ce vor vorbi domnii miniștri de finance și lucrări publice, să nu ceară nici domniile-lor, nici domnii deputați închiderea discuţiunei dupe obicei, ci să ne lase a replica și noi, ca să fim în cunoștință de cauză cînd vom vota, cu atît mai mult că aci este a se vota nu convenţiunea, ci projectul de lege. O convenţiune nu se votează articol pe articol; așa este, domnilor miniștri? *(Afirmări dupe banca ministerială.)*

O convenţiune se votează prin un project de lege. Așadară, cînd se va pune la vot cestiunea, să se știe bine că are să se voteze convenţiunea în întregul ei; prin urmare în discuţiunea generală avem să discutăm și articolele principale ale convenţiunei.

Vedeți, domnilor, că pun cestiunea pe adevăratul ei tărîm.

Acum vin la exordul * cu care onor. domn ministru al justiţiei a început frumosul său discurs.

Domnia-sa a zis că rău opoziţiunea s-a plîns că a fost surprinsă prin înfățișarea subită și examinarea urgentă a projectului; că aci opoziţiunea nu are dreptate, fiindcă cestiunea aceasta se tratează în Cameră și în țară de șase ani; că prin urmare este bine elucidată. A mai făcut apoi un apel călduros la bunul-simț și la patriotismul majorităţii. Și eu mă pun pe acest tărîm și recunosc că el este singurul adevăr în cestiunea de față. Da, bunul-simț și patriotismul îl recunosc că este al majorităţii. Așa este, și eu sînt din această majoritate. Da, sînt din majoritatea cea mai constantă, acea cu bun-simț și cu patriotism, care, în fața acestuiași guvern, în aceeași Cameră, a refuzat această nenorocită joncţiune a Brașovului cu Ploieștii și a refuzat de trei ori. *(Aplauze.)* Prin urmare, vedeți că am onoare a face parte din majoritate, și astfel cuvintele de bun-simț și patriotism care se adresează majorităţii îmi vin în mică părticică și mie, care am onoare d-a face parte din această majoritate. *(Aplauze.)*

Domnilor, ia să vedem acum daca noi am avut trebuință să cerem ca să ni se dea un timp mai lung ca să putem să studiem mai bine această convenţiune? Daca a fost o datorie din parte-ne ca să rezistăm de a ni se impune urgența?

Domnilor, dintru început declar că cestiunea nu este d-a respinge, în princip, joncţiunele! Cine poate pune în îndoială că ne trebuiesc joncţiuni, că România cu căile ei ferate nu poate să se mențină izolată de cele[l]alte țări vecine! Apoi aceasta, domnilor, este unul din acele adevăruri banale cari nu au trebuință de a fi demonstrate. A ne pune a dezvolta această veritate ar fi a ne însărcina cu rolul domnului de la Palice [5]. Dară cestiunea este aiurea: unde să se facă aceste joncţiuni? Cînd? Cum? Cu ce mijloace? Iată întrebarea! Iată cauza neînțelegerii între guvern și între opoziţiune.

S-a înfățișat Camerei, sînt trei ani, o convenţiune încheiată de domnul Costa-Foru cu guvernul Austriei. Între patru puncturi de joncţiuni ce erau acordate prin acea convenţiune, figura și joncţiunea Brașov — Bogza. Camera a refuzat această ultimă joncţiune. A venit în urma acestui refuz același ministru Costa-Foru și ne-a zis: „Sînt nedomirit; rog pe

* Partea introductivă a unui discurs.

Cameră să mă domirească, să-mi spună ce voieşte". Onor. domn Costa-Foru avea obiceiul ca, tocmai atunci cînd era mai mult domirit asupra unei cestiuni, venea înaintea Camerei ca foarte nedomerit. Camera l-a domirit zicîndu-i: „Iată ce voi: voi Vîrciorova—Orşova" şi voi spune îndată pentru ce Camera voia punctul acesta. A mai zis Camera: Mai voi Petroşanii—Filiaşu, pentru că această joncţiune din toate puncturile ce se propunea era poate aceea care avea să fie mai folositoare României prin minele sale de cărbuni. Camera a mai zis: Voi joncţiunea Oituzul, pentru că acest punct punea întîi în comunicaţiune calea noastră ferată cu bogăţiile de pe valea Trotuşului, cu minele de la Tîrgul Ocnei, şi îndestula totodată şi pe Austro-Ungaria, dîndu-i unirea Braşovului cu Dunărea şi Marea Neagră prin mijlocul Secuimei şi prin Galaţi. Iată ce voi Camera.

În viitoarea sesiune, domnul Costa-Foru veni cu a duoa sa convenţiune şi, urmînd a fi nedomirit, cu tot votul foarte precis al Camerei, vot care-i arăta anume şi precis liniile de joncţiune care le priimise, domnul Costa-Foru zice: Convenţiunea aci anexată relativ la joncţiunea liniilor noastre ferate cu acele ale Austro-Ungariei este încheiată în urma legii votată de Adunarea deputaţilor în şedinţa sa de la 16 martiu anul curent, şi promulgată prin înaltul decret sub no. 658 şi prin care guvernul este autorizat a negocia cu guvernul Austro-Ungariei un asemenea act.

„Pe lîngă puncturile de joncţiunile [sic] Iţcani, Vîrciorova, Vulcan şi Oituzul, guvernul a admis sub rezerva aprobării Corpurilor legiuitoare o a cincea joncţiune, care plecînd de la Braşov şi de acolo pe valea Prahovei va lega Ploieştii şi cele[l]alte linii române prin punctul Predeal (Tomosch) *".

În alte cuvinte, cu toate că Adunarea arătase că nu voieşte joncţiunea Braşovului pe la Temeş *, fie pe la Bogza, fie pe la Ploieşti, domnul Costa-Foru ne zicea: Iată convenţiunea ce aţi cerut, cu o mică deosebire că am adăogat joncţiunea ce aţi refuzat, Braşov — Ploieşti.

În aceste condiţiuni ne-a venit convenţiunea de la 1872, şi sînt dator să declar că, comparînd acea convenţiune a onor. domn Costa-Foru cu convenţiunea ce ni se prezintă acum, acea dintîi, afară de o cestiune de demnitate naţională care foarte lesne se putea înlătura, sînt dator să declar, o mai adaog, că acea convenţiune întrunea nişte condiţiuni cu mult mai favorabile pentru financele noastre, aceea de a ne scuti de sarcina cea mai mare, vorbesc numai ca cestiune financiară pură — sarcina de a scoate din buzunar 40 milioane spre a construi linia Ploieşti — Braşov.

În adevăr, guvernul austriac se însărcină să găsească el societatea care să construie acea linie, fără ca România să aibă a garanta un singur ban. Ei bine, vă fac o întrebare: între convenţiunea domnului Costa-Foru şi între cea de la ordinea zilei există cea mai mică asemănare? Vulcanul este abandonat. Se promite linia de la Adjud pînă la Tîrgul Ocnei. Poate; dară în cît se atinge de joncţiunea prin Uz sau Oituz permiteţi-mi să mă slujesc cu un cuvînt popular, căci nu voi să întrebuinţez un cuvînt diplomatic: *la Paştele calului*. Joncţiunea Oituzului nu se va face!

Domnul E. Conachi Vogoride: Cine a respins-o anul trecut?

Am respins şi voi respinge cît voi trăi linia între Ploieşti şi Braşov, în cîtă vreme nu voi avea multe alte compensaţiuni. Nu am respins Tîrgu Ocna; din contra, l-am susţinut şi la 1860, şi la 1867, şi întotdauna.

Domnul Vogoride: În mod platonic.

* Timiş.

Îmi pare foarte bine cînd văd că şi junii deputaţi iau parte la discuţiune, decît i-aş ruga să ia parte prin înscriere de a vorbi şi discuta, iară nu numai de a întrerupe pe alţii. Deputaţii nu pot să facă decît platonism; ei nu pot decît să voteze: acţiunea este a altora, este a guvernului. Dară să revenim la cestiune.

Ce se cere acum? Se cere ca noi să construim linia Braşov — Ploieşti cu spezele noastre; apoi această lucrare ne cere zecimi de milioane, va încărca budgetele noastre cu anuităţi de milioane. Dară încalte făcutu-s-au studii, cercetări, ca să ştim măcar ce are să ne coste? Nu. Ni se zice numai că Camera este luminată, cînd la 19 mai s-a încheiat convenţiunea cu Austria, la 20 ni s-a prezintat de guvern şi astăzi în 23 sau 24 mai ni se propune să o votăm. Dară aşa s-a hotărît. Fie!

Să venim la examinarea projectului de lege aşa cum ni s-a prezintat. Onor. domn Manu a relevat tot ce acest project are straniu din punctul de vedere constituţional. În adevăr, ce are a face un act internaţional, un project de lege pentru joncţiuni cu linii ferate străine, act subscris de domnul ministru de externe, ce are a face acest project cu linia internă pînă la Ocna? Ce are a face cu îndreptarea ramurei între Galaţi şi Bărboşi? Ce mai are a face promisiunea că mai tîrziu se va vota prelungirea calei ferate din Galaţi pînă la Marea Neagră? Ce are a face toate aceste linii interne cu convenţiunea încheiată între Austro-Ungaria şi între România pentru legarea căilor lor respective?

Redijat cum este, acest project de lege îmi pare a fi o distribuţiune generale de căi ferate tutulor localităţilor însetate, decît o lege destinată a ratifica o convenţiune internaţionale. Deputaţii Galaţilor au să-şi primească îndreptarea liniei sale; acei de la Turnu Roşu au să primească joncţiunea ce reclamă; acei de la Tîrgu Ocnei au să primească aceea ce doresc. Toate bunătăţile pămîntului se dau ţărei prin acest project de lege. Toţi, unanimitatea Camerei are să dobîndească căi ferate. *(Aplauze.)*

Apoi, dacă este aşa, pentru ce s-a mai pus în această lege paragrafe speciali? Dacă era vorba să se beneficieze toate localităţile României, ca fiecare judeţ să dobîndească cîte o cale ferată, era mai bine să se facă, cum a făcut un general rus sub Caterina II. Aci voi întrebuinţa o mică anecdotă, care se atribuie feld-mareşalului Caterinei a II-a, Potemkin, care la finele secolului trecut a ocîrmuit principatele în timpul resbelului turco-rus [6]. După ce s-a încheiat pacea, acest general se retrăgea în Rusia cu armata sa. Ajungînd la Iaşi şi fiind în casele repausatului Costache Sturza, a venit la el toată cinovnicia ca să-şi ia ziua bună şi cu această ocazie fiecare cinovnic se puse a-i cere ca să-l cinstească cu boierie. Mareşalul Potemkin, care avea de la împărăteasa dreptul de a da caftane de boierie, cînd s-a văzut în faţa atîtor cereri, cari seamănă cu cererile ce facem noi pentru drumuri de fer, mareşalul a întors mînele asupra tutulor şi a zis: „Vsem boiaren" *, toţi boieri. *(Ilaritate.)*

Ei bine, tot aşa mai bine să vină şi ministerul şi să ne zică la toţi, cum a zis Potemkin: „Vsem jelanaia doraghi"**, la toţi drumuri de fer. *(Ilaritate.)*

Prin urmare, cum zice domnul Moruzi, să punem în projectul de lege că ministerul este autorizat ca în toate judeţele şi în toate satele să facă drumuri de fer şi joncţiuni. Ei, domnilor, să fim serioşi cînd facem projecte de legi. Cînd promitem deodată atîtea căi ferate, naşte întrebarea: sîntem în stare să facem toate aceste căi? Nu. *(Întreruptiuni.)*

* *Vsem boiaram.*

* *Vsem jelannaia doroga* (tuturor drumul dorit).

Înţeleg că domnul Vogoride să mă întrerupă, dară nu înţeleg ca domnul Moruzi, om bătrîn, de talent şi de experienţă să mă întrerupă.

Domnul A. Moruzi: Lasă anecdotele şi talentul meu la o parte ! Vorbeşte serios, dacă voieşti să fii ascultat !
Domnul Conachi Vogoride: Şi-a perdut minţile de la 2 mai. *(Zgomot.)*
Voci: La ordine ! la ordine ! *(Zgomot.)*
Domnul preşedinte[7]*:* Daţi-mi voie, domnilor, este treaba biuroului a restabili liniştea şi nu cred că voi fi nevoit vreodată a-mi vedea mîna sforţată pentru a-mi îndeplini datoria mea. Domnilor, rog pe onor. domn Vogoride ...
Domnul Conachi Vogoride: Am fost provocat, domnule preşedinte, şi cer iertare onor. Adunări.
Domnul preşedinte: Precum vedeţi, domnilor, cred că nu mai este nimica de răspuns în contra domnului Vogoride, cînd singur vine şi mărturiseşte că a fost provocat şi cere scuze pentru cuvîntului ce a spus.
Acum, la rîndul meu rog pe onor. domn Kogălniceanu, cînd voieşte să susţină sau să combată un project de lege, să nu mai aducă înaintea Adunării anecdote umilitoare pentru naţiunea română. *(Aplauze.)*
Am onoarea a spune domnului Kogălniceanu că, dacă este să amintim fapte din istoria ţărei noastre, avem alte pagine decît aceea cînd a venit o ceată de oameni de jos să ceară caftane şi boierii de la un general rus. Această anecdotă a domnului Kogălniceanu este umilitoare pentru naţiunea română, şi eu, ca român, sînt adînc revoltat la cuvintele domniei-sale. *(Aplauze.)*

Domnule preşedinte, rău faceţi dumneavoastră de vă revoltaţi la cuvintele mele. Eu am vorbit de *cenovnicime*, iară nu de boierime, căci şi eu sînt boier.

Domnul preşedinte: Aţi vorbit de români, şi eu nu fac distincţiune între boieri şi *ne-boieri!* Pentru mine toţi sînt români, şi am crezut că nu trebuie a se trece fără o protestare în procesele-verbali cuvinte umilitoare naţiunii şi care poate nici nu sînt adevărate ! *(Aplauze.)*
Domnul N. Ionescu: Domnule preşedinte, cer cuvîntul în cestiune de regulament ! *(Zgomot.)*
Domnul preşedinte: Vă voi da cuvîntul după ce va termina domnul Kogălniceanu, nu pot întrerupe pe un oratore.
Domnul N. Ionescu: Cer cuvîntul în cestiune de regulament ! *(Zgomot mare.)*
Domnul preşedinte: Consult Adunarea dacă-mi este permis să întrerup un oratore şi să dau cuvîntul domnului Ionescu.
Voci: Nu se poate, la urmă !
Domnul N. Ionescu: Cer cuvîntul în cestiune de regulament ! *(Zgomot.)*
Domnul preşedinte: Vă voi da cuvîntul după ce va isprăvi domnul Kogălniceanu.
Domnul N. Ionescu: Nu puteţi să-mi refuzaţi cuvîntul decît în urma unui vot al Adunării. Cer dară cuvîntul în cestiune de regulament !
Voci: S-a votat !
Domnul preşedinte: Trecem dară, domnilor, la ordinea zilei şi domnul Kogălniceanu este rugat să continue.

Rog mai întîi pe onor. domn Ionescu să nu stăruiască a vorbi în cestiune de regulament pentru că prin aceasta ar consfinţi alte întreruptiuni care mi s-au făcut în două rînduri de domnul Vogoride; cuvinte cari sînt în contra regulamentului şi la cari întreruptiuni domnia-sa a zis că a fost provocat de mine, pe cînd eu nu l-am provocat întru nimic. Asemenea deocamdată n-am dreptul să răspund nimica onor. domnului preşedinte, pentru că domnia-sa este foarte sus pus, are în mînă clopotul şi aplică regulamentul cum îl înţelege domnia-sa; are prin urmare puterea discreţionară, şi deşi aş avea multe de zis în contra vorbelor şi tonului dumneavoastră, domnule preşedinte, acum nu vă zic nimic, rezervîndu-mi dreptul a vă răspunde cînd vă veţi scoborî a vorbi în cestiune; căci am văzut că sînteţi înscrişi şi dumneavoastră.

După ce Adunarea a votat chemarea la ordine a lui Nicolae Ionescu.

Domnule președinte, se înțelege că-mi păstrez dreptul meu să răspund la cuvintele ce ați binevoit a-mi adresa și la lecțiunea de bun român ce ați voit a-mi da, cînd voi putea discuta cu dumneavoastră, fiindcă pe cît timp sînteți pe acel fotoliu nu pot discuta cu dumneavoastră.

Domnul președinte: Rog pe domnul Kogălniceanu să binevoiască a da toate esplicațiunile ce va crede de trebuință asupra cuvintelor pe cari eu m-am crezut dator ca român să nu le las nerelevate.

Voi răspunde și voi da acele esplicațiuni cînd veți fi și dumneavoastră simplu deputat ca mine; am văzut că sînteți înscris spre a vorbi în cestiune, cînd vă veți coborî de pe acel fotoliu vă voi răspunde.

Revin, domnilor, la cestiune și de acum vă promit că am să vă vorbesc cum m-a îndemnat domnul președinte, fără anecdote, voi vorbi fapte.

Ei bine, întreb: ce sînt aceste promisiuni vage de căi ferate cari se dau prin projectul de lege de față la deosebite localități din țară? Dumneavoastră ca deputați ați votat de cîtva timp ver[i] o opt, nouă convențiuni cu alte puteri, ați votat mai multe convențiuni de natura aceleia de astăzi! Cum erau redactate toate acele convențiuni? În duoă cuvinte: se autorizâ, sau se aprobă, sau se votează convențiunea cutare încheiată de domnul ministru de la Departamentul Afacerilor Străine cu reprezentantul cutărei putere. Atît și nimic mai mult. Apoi în convențiunea de față tot așa este? Ce are a face cu convențiunea aceasta articolul 2 din projectul guvernului? Ce are a face aci acest articol în care se zice că guvernul român este autorizat ca în timp pînă la duoi sau patru ani de la promulgarea acestei legi să conceadă și să facă a se esecuta o ramură de linie ferată plecînd dintr-un punct al liniei Roman — Galați și mergînd pînă la Ocna. Aș fi înțeles un asemenea articol dacă s-ar fi precizat ca acea linie să meargă pînă la Uz, căci atunci ar fi fost un angajament pentru guvernul austro-ungar de a veni și el cu linia sa la acel punct. Dară nu, nu se face așa; n-a pus ministrul în projectul său ca acest embranșament să meargă pînă la Uz, căci *știe că niciodată nu va merge pînă acolo, că niciodată nu are să se facă prin acest punct o joncțiune cu Ungaria.*

Ce are apoi a face cu convențiunea de față ceastă[l]altă istorie: guvernul este autorizat ca în timp pînă la duoi ani de la promulgarea prezentei legi să facă a se esecuta o ramură de drum ferat în direcțiunea cea mai scurtă între Galați și Barboși. De unde cunoaște ministrul afacerilor străine cum se poate rezolva mai bine cestiunea acestei linii? Cum a scos domnia-sa că acest capăt de drum de fer este folositor, are să serve la ceva bieților Galați, cînd colegul său de la lucrările publice, cînd ministru[l] competinte ne-a zis mai deunăzi: Degeaba, domnilor, nu mai e nimic de făcut, Galații trebuie să piară, e un oraș condamnat. Pentru ce a pus domnul ministru de externe fără nici un loc aci căpătîiul acesta de drum de fer? Numai ca să cîștige cîteva voturi mai mult în favoarea projectului său? Apoi, domnilor, n-am avut dreptate eu să glumesc? N-am avut cuvînt să nu vorbesc serios? Dară serios este ce ni se propune în projectul de față? Serioase sînt angajamentele ce se iau *vis-à-vis* de unii din deputați cu embrașamentele acestea? Nu se vede cît de colo că aci nu e nimic sigur, că nu sînt decît niște vage promisiuni? N-am dreptate să mă plîng că domnul ministru al afacerilor străine a pus într-un mod foarte neregulat în projectul său toate embrașamentele acestea și că, ce este mai mult, domnia-sa nu a căutat prin ele decît să vă dea — ca să mă serv iară de

o espresiune glumeață dacă-mi este permis — praf în ciuperci. Mă serv de o espresiune glumeață, căci dacă aș voi să vorbesc serios de procedarea aceasta mă tem de a nu întrebuința o espresiune foarte justă, dară care mi-ar trage și o mai mare asprime din partea biuroului nostru.

De aceea vedeți că domnul Manu a avut dreptate ieri să zică: Nu votez acest project; și eu însumi, deși voiesc a se face și alte linii de drum de fer în țară, și la Galați, și la Ocna, și oriunde cîte se va putea mai multe, voi vota contra projectului de față, pentru că eu voiesc să se voteze lucruri serioase, să se facă lucruri serioase, iară nu pospăieli și promisiuni deșerte.

Vin acum, domnilor, la cuvintele rostite ieri de domnul ministru al justiției. Domnu[l] ministru al justiției ne-a zis că cestiunea acestor joncțiuni este politică, este financiară și este economică. Voi lăsa cestiunea politică pentru mai tîrziu, acum voi zice deocamdată un singur cuvînt: nu avem a face cu Austria, cu marele Imperiu austro-ungar, presupunem că sîntem față cu Serbia, cu republica Monaco, care voiește să facă joncțiuni cu liniile noastre ferate. Ei bine, domnilor, noi voim joncțiuni cu statele vecine, dovadă că le voim este că sîntem gata să vă votăm 2, 3, 4 joncțiuni chiar, *una numai nu*. Dară domnul ministru ne zice: Apoi dumneavoastră voiți întotdeauna să aveți tot și să nu dați niciodată nimic, voiți să vă acorde alții joncțiunea Vîrciorova, dară dumneavoastră nu voiți să dați ceea ce alții cer, joncțiunea Brașovului; însă, domnilor, cînd duoă puteri tratează o asemenea afacere, își fac concesiuni mutuale, mai dă unul ceva, mai lasă cel[l]alt ceva, pînă cînd se ajung, ca și oricari contractanți particulari. Așa este; acesta este marele adevăr. Dară oare noi mai trebuie să dăm ceva Austro-Ungariei? I se mai cuvine să-i dăm ceva? Nu, domnilor, căci i-am dat și i-am dat cu prisosință; iată ceea ce nu a spus pînă acum.

De șase ani se aruncă necontenit asupra acelor oameni cari au propus concesiunile căilor de fer de la Ițcani pînă la Vîrciorova că nu au avut precauțiunea de a dobîndi mai întîi joncțiunea la Vîrciorova cu liniile austro-ungare, și aceasta de șase ani li se impută ca o crimă națională.

Apoi recunosc și eu că da, au făcut foarte rău că nu au luat toate precauțiunile diplomatice ca linia noastră să fie bine asigurată, au greșit că nu au luat zapis înscris, ci s-au încrezut numai pe cuvînt. Și, întemeindu-se numai pe cuvînt, au dat Austriei, pot zice, joncțiunea Ițcanii, o joncțiune rea pentru noi în toate privințele, cînd adevărata joncțiune trebuia să se facă la Mihaileni, ca de acolo linia să treacă prin Botoșani, Iași, Vaslui, Bîrlad, Tecuci și Galați, linie dreaptă, puțin costisitoare. Guvernul austriac însă nu a voit; guvernului austriac îi trebuia o altă linie, care trebuia în duoă ore să ducă în inima Moldaviei. Îi mai trebuia joncțiunea Ițcanii, spre a putea astfel da viață liniei sale cea mizerabile dintre Cernăuți și Suceava, și care și astăzi ar peri de foame dacă nu s-ar întreține prin mișcarea călătorilor și mărfurilor din Moldova.

Joncțiunea Ițcanii acordată, am fost osîndiți la sacrificie foarte mari pentru noi, căci am trebuit să construim 120 kilometri, pentru ca să putem îndestula cîteva județe ale Moldovei, cari neapărat trebuiau măcar prin o cotitură să fie puse în legătură cu liniele ferate.

Astfel a trebuit să se facă pe la Vărăști un ocol mare ca să se lege calea ferată cu Botoșanii; și fac apel la domnul Constantin Haret, deputat din majoritate, să vă spună domnia-sa, ca unul care cunoaște pozițiunile ca proprietar mare din partea locului, ca unul care își are interesele sale

acolo, să vă spună cît pune domnia-sa ca să meargă cu trăsura sa, nu cu poşta, de la staţiunea Bucecea pînă la Siret şi Bucovina? Pune duoă ore sau cel mult duoă ore şi jumătate.

Şi ştiţi cît se merge cu drumul de fer pe aceeaşi întindere? De la staţiunea Bucecea pînă la Siret se pun patru ore şi jumătate.

Apoi am mai fost nevoiţi şi la o altă ramură, de la Tecuci la Bîrlad, linie de care am fi scăpat dacă joncţiunea se făcea la Mihaileni. Acest embranşament este astăzi cu totul neproductiv; d-abia în trenurile acestei linie zăriţi cîte 10 pînă la 20 pasageri cel mult pe zi, şi pentru toate acestea ţara plăteşte milioane.

Prin urmare, dînd Iţcanii, ne-am supus la sacrificiul de 120 kilometri mai mult; Austro-Ungaria se cuvenea dară să ne dea şi ea Vîrciorova. Daca onor. nostru domn ministru de externe s-ar adresa la buna-credinţă, la sentimentele de dreptate care caracterizâ totdeauna pe guvernele puternice, şi ar spune guvernului austro-maghiar că noi am dat tot ce am putut pentru ca să dobîndim şi noi joncţiunea de la Vîrciorova, eu sînt sigur că, curînd sau tîrziu, am dobîndi joncţiunea Vîrciorova.

Dară onor. domn ministru al justiţiei ne spune că în imperiul vecin astăzi există dualism. Aşa este, în adevăr este un dualism şi de mai multe ori Parlamentul din Pesta nu împărtăşeşte aceleaşi idei pe cari le are Parlamentul din Viena; însă nu trebuie să uitaţi că noi nu avem a face cu nici unul din aceste duoă Parlamente, ci cu ministrul statului austro-ungar. Noi nu avem dară a face cu Camera din Pesta sau din Viena; şi ceea ce se cere sau se refuză acolo nu se cuvine să înrîureze asupra votului nostru. Guvernul şi Camera austro-ungară îşi fac datoria lor; să ne facem şi noi guvern şi Cameră română datoria noastră.

Domnilor, de ce oare lumea întreagă admiră pe comitele Andrassy? [Î]l admiră pentru că mai nainte de a deveni un mare ministru el a fost un mare cetăţean al ţărei sale, a luptat pentru patria sa, a suferit, a fost osîndit chiar la moarte, şi cu toate acestea el a rămas tot cetăţean bun şi acum a devenit marele ministru al Imperiului austro-maghiar. Ei, domnilor, căci nu avem şi noi în ţara noastră bărbaţi cu virtuţile patriotice pe care le are întîiul ministru al Austro-Ungariei! Şi aici o mică digresiune.

Poate că voturile noastre nu plac peste Carpaţi, dară niciodată în această Cameră limbagiul nostru despre vecini nu s-a depărtat din regulele celei mai perfecte urbanităţi.

Nu este însă aşa şi la Pesta şi Viena! Mai ales în Camera ungară nu se întrebuinţează deloc tonul cel de bună curtezie pe care-l întrebuinţăm noi; trebuie să se citească procesele-verbale ale Parlamentului ungar spre a vedea ce zic unii deputaţi despre noi, şi aceasta cu expresiuni cari numai de salon nu se poate numi, şi nu numai în privinţa guvernului şi a ţărei noastre, dară chiar şi în privinţa domnitorului nostru.

S-a zis că cestiunea joncţiunelor are şi partea sa politică. Aşa este; dară partea politică nu este de a ne preocupa de ceea ce se vorbeşte şi se face în Parlamentul ungar. Este natural ca în Viena să fie politică austriacă şi miniştri austriaci, în Ungaria să fie politică ungurească şi miniştri ungureşti, precum ar trebui iarăşi să fie natural ca şi în ţara noastră să fie politică românească şi miniştri români. Atît şi nimic mai mult.

Pentru noi, partea politică în această cestiune este strîns unită cu partea financiară. Mai deunăzi ministrul de externe ne zicea: Voiţi să aveţi politică bună, faceţi financie bune. Şi aşa e; căci trebuie să ne ocupăm

de interesele economice, de sporirea avuției, de prosperitatea populațiunelor, și apoi să ne gîndim la cheltuieli de joncțiuni nefolositoare.

Astfel dară partea politică a cestiunii pentru noi românii este ca noi să votăm cum ne comandă interesele noastre, și astfel ne-o cere și Tractatul de Paris, care, interzicînd orice ingerință exclusivă a veriunei puteri străine în afacerile noastre, ne impune ca să nu facem nici politică rusească, nici politică nemțească, nici chiar turcească, ci numai politică curat românească. Era un timp, sub roșii [8], cînd li se imputa că fac politică rusească; de ce acum voiți să faceți dumnevoastră politică ungurească?

Ați văzut, domnilor, că am dat linia Iţcani cu sacrificiul intereselor Moldovei, a României de sus. Sîntem condamnați a plăti pe 90 de ani o subvențiune de 120 de kilometri pe cari le-am construit numai pentru hatîrul Austriei. Acum, ni se zice: Votați linia Brașov, căci altfel îngropați Vîrciorova, pentru că guvernul austro-ungar face din joncțiunea Brașov — Ploiești o condițiune *sine qua non*.

Nu este așa; chiar lăsînd Vîrciorova cum este, adică fără joncțiune, este a o lăsa într-o stare mai producătoare decît dacă am vota Brașovul.

Onor. domn Ventura a spus un mare adevăr, că drumurile de fer trec munți, trec rîuri, nici o pedecă nu le oprește. Ei bine, așa este. Noi am votat linia Iţcanii pentru că Austria își construise linia de la Cernăuți la Suceava. Ei bine, eu am convingerea că tot așa se va face și Vîrciorova. La toamnă linia noastră va fi gata pînă în fața Orșovei; această linie odată terminată, ea va trebui să treacă la Orșova, și de acolo mai departe; aceasta mai curînd sau mai tîrziu se va face neapărat, căci comerciul cel mare al Austriei o va reclama imperios. Așa o cere și situațiunea teritorială și interesele economice ale Austro-Ungariei. Ea are nevoie de debușeuri, are nevoie ca căile serbe ferate să ajungă la Marea Neagră.

Dară se zice că Austro-Ungaria are Dunărea și monopolul vapoarelor pe Dunăre. Eu știu din contra, că în fapt noi avem monopolul plutirii pe Dunăre. Fac apel la toți proprietarii din Valahia mică, cum și la cei[l]alți cari sînt domiciliați de-a lungul Dunărei, să spună dacă trei pătrimi din traficul fluvial nu se operează astăzi prin serviciul micului cabotagiu, adică prin șlepuri sau caice; astfel afacerile companiei privilegiate austriace de vapoare pe Dunăre [9] de mult au contenit de a fi brilante, și încă mai puțin de a constitui un monopol.

Așadară eu cred cum că noi, dacă vom stărui în otărîrea noastră, vom dobîndi joncțiunea Vîrciorova și fără a ceda joncțiunea Brașov — Ploiești. Și de ce vom dobîndi-o? Pentru că calea ferată din Viena pînă la Temeșvar * și Baziaș este în mîna societății Staats-Bahn, și știți dumneavoastră cine este Staats-Bahn? Este societatea cea mai bogată, care are în Austro-Ungaria moșiile, minele, pădurile cele mai mari, cele mai bogate; este nu numai proprietară de drumuri de fer, dară este și bancheră; are în lăzile sale milioane foarte multe, comori nemăsurate. Visteria ungară se află în aceeași poziţiune ca și visteria noastră, nu are parale. Ei bine, societatea Staats-Bahn a promis guvernului maghiar 150 de milioane pentru joncțiunea Vîrciorova — Orșova, și banul e ochiul dracului, nu numai la noi; și 150 de milioane vor fi bine primite în lăzile de la Pesta, ca și 30 de milioane în lăzile de la București.

Această considerațiune și multe altele ne dau dreptul să credem cum că vom avea și nu prea tîrziu joncțiunea de la Vîrciorova.

* Timișoara.

Dară să zicem că nu. Ei bine, ce are să fie? În partea de dincoace de Milcov pînă astăzi noi nu avem pentru liniele noastre decît un serviciu de interes local, nu sîntem în legătură cu linii străine; căci serviciul liniii Ițcani, din cauza întortocherilor și prelungirilor cari le face, nu poate de la Brăila la București să fie concurență pentru mărfuri nici măcar cu transportul cu carul. Și cu toate astea, după cum ați auzit pe domnul M. Costachi, deja în al treilea an al esploatării liniele noastre dau un beneficiu de 3 800 000 de franci. Dară să zicem că linia Pitești — Vîrciorova nu va aduce nimic. Eu cred că și aceea are să aducă venituri, și chiar cînd nu va transporta alt nimic decît sarea pentru Serbia, decît productele noastre, care se caută în susul Dunării. Ș-apoi chiar pasagerii din susul Dunării, ajunși în fața Vîrciorovei, precum și acei ce ar voi a călători în Ungaria, vor prefera decît a merge în susul Dunării, și unii și alții vor prefera calea ferată navigațiunii pe Dunăre.

Prin urmare și linia Pitești — Vîrciorova deja de pe acum își are un trafic sigur.

Punîndu-ne însă în ipoteza că această linie totuși nu va aduce nimic, socotiți atunci că dîndu-se joncțiunea Brașov — Ploiești va aduce ceva? Socotiți că înmulțind concurența Vîrciorova are să ne aducă mai mult? Nu, domnilor, căci Brașovul va face o puternică concurență Vîrciorovei și tocmai spre a crea această concurență.

Domnilor, ni se propune acum ca să votăm 40 de milioane pentru linia Brașov — Ploiești, într-alte cuvinte pentru ca să se facă încă mai puțin producătoare linia Vîrciorova — București. Așa fiind, mai bine să nu cheltuim nimic, mai bine să răbdăm consecințele refuzului Ungariei, cari nu poate fi decît provizoriu; căci așa a voit Dumnezeu, ne-a pus în pozițiune ca, în cestiunea joncțiunelor, noi, țară mică, să impunem unui stat mai puternic. Așa a voit Dumnezeu, o mai repet; precum a voit să dea și Serbiei avantagie topografice pe cari nu le avem noi. Serbia are avantagiul cel mare ca ea să serve de linie de tranzit între occident și orient, între Germania, Francia, Anglia și Constantinopole. Ați văzut că Turcia s-a împotrivit mult la cererile Serbiei; Turcia voia o altă joncțiune decît cea reclamată de vecinii noștri de peste Dunăre. Dară un ministru, l-ați văzut de curînd în București, un ministru burghez, modest, vorbind foarte puțin, însă încăpățînat ca un sîrb, a rezistat, și Turcia cea mare a cedat Serbiei. Suzeranul a trebuit să dea linia care i s-a cerut de vasalul său. *(Zgomot.)*

Astfel domnul Marinovici a făcut țărei sale servicie cari în ochii sîrbilor nu se vor uita niciodată și servicie cari aș voi să se facă și țărei noastre de miniștrii români. Așadară Serbia a dobîndit tot, căci Turcia a trebuit să se plece și să sacrifice Serbiei pînă și linia sa cea mai strategică.

Foile oficiale de la noi ne tot ziceau pînă mai deunăzi: Iacă serbii au dat joncțiunile; ei n-au mai făcut zgomot cu partea strategică a joncțiunelor. Faceți dară ca serbii. Uitau însă onorabilii gazetari să spună că, tocmai tăgăduind că joncțiunele aveau o parte strategică, serbii au dobîndit o linie strategică cea mai avantagioasă în contra Turciei. Ei bine, noi sîntem în o pozițiune și mai favorabilă, în o pozițiune și mai puternică în față cu Austria decît se aflau serbii față cu Turcia. Nouă ne poate impune Austro-Ungaria mai puțin decît putea Turcia să impună Serbiei. După drepturile noastre recunoscute de Tratatul de Paris, nici o putere nu are

ingerință în afacerile noastre; sîntem sub garanția marilor puteri și, forte de aceasta, avem dreptul de a da sau a refuza.

Ei bine, dînd, interesul nostru cel mai mare ar fi jicnit prin joncțiunea Ploiești — Cronstadt. Acest interes este ca să alimentăm liniele noastre. Aceasta s-a avut în vedere și la votarea legii căilor ferate din 1868. Noi ieșeni, botoșeneni, toți, ca să venim la București, trebuie să facem linia cea mare, chiar cu întorsăturile ei, și venim pe la Pașcani — Galați — Brăila și Buzău. Tot așa s-a avut în vedere [să] se facă și traficul străin de pasageri și marfă cu destinațiune pentru Dunărea de Jos și Marea Neagră, fie ca acest trafic să se facă pe la Ițcani sau pe la Vîrciorova. Ei bine, cînd această mare și frumoasă linie românească de la Ițcani pînă la Vîrciorova va fi tăiată perpendicular de linia Brașov — Ploiești, ce vor deveni tronson[u]rile (bucățile) Ițcani—Galați și Vîrciorova, Pitești — București, și mai ales această din urmă linie? Din neproducătoare vor deveni și mai neproducătoare; căci prin acordarea joncțiunei Brașov — Ploiești mai toate mărfurile străine vor veni mai lesne pe la Cronstadt decît pe la Ițcani sau Vîrciorova. Am aci distanțele, și pot să vi le citesc.

Apoi ni se zice: Nu aveți să vă temeți; căci linia Brașov — Ploiești înfățișează suișuri, sinuozități, văi, apeducuri, tuneluri etc. Ei bine, și aceste greutăți tocmai trebuie să ne îndemne pe noi a refuza ace astă linie; pentru că cine va face aceste lucrări? Cine va tăia munții, cine va săpa tunelurile, cine va umple văile și va întări povîrnișurile? România și vistieria ei. Și pentru ce aceste toate cheltuieli enorme? Ca să se facă linia Vîrciorova — București mai neproducătoare sau, cum a zis domnul Manu, ca să îndestulăm industria Brașovului? Apoi pentru industria Brașovului să cuvine să ne omorîm industria noastră și să ne păgubim țara?

Domnilor, cînd s-ar vedea în Ungaria un ministru că vine dinaintea țărei sale și cere să i se voteze linie și joncțiuni punînd înainte avantajele ce ar rezulta pentru România, ce primire socotiți că ar găsi în Parlamentul de la Pesta? Și nouă ni se propune să ne îngrijim de binele Brașovului, să ne ocupăm de pămîntul frumos în adevăr, dară nu și fertil al Transilvaniei? Pentru că, dacă ar fi fertil, nu am vedea pe tot anul emigrînd la noi de la 10 pînă la 15 mii transilvăneni. Treaba noastră, datoria noastră nu este ca să dăm viață Brașovului și Transilvaniei, ci ca să dobîndim joncțiunele care ne convin, care să alimenteze liniele noastre ferate, care să fie folositoare orașelor și țărei noastre.

Mereu ni se întîmpină: drumurile noastre ferate nu au debușeuri. Așa este; dară, dînd joncțiuni, avea-vom debușeuri? Debușeuri sînt numai acele puncturi unde drumeții și mărfurile se strecoară iarna și vara. Votați joncțiunele care le voiți, faptul pozitiv pentru tranzitul internațional pe care ministerul ni-l buciumă mereu este că toate mărfurile vor veni și vor sta în timpul de iarnă în magazinele de la Giurgiu, Brăila sau Galați. Dacă avem bani, atunci să facem adevărate debușeuri: să îndeplinim rezoul nostru de căi ferate, ducîndu-le pînă la Marea Neagră. Dumnezeu și Europa ne-au dat înapoi o bucată din Marea Neagră. Nu uitați că odinioară domnii noștri, în titulușurile lor, se numeau și stăpîni ai Mării Negre. La portul nostru pe Marea Neagră trebuie să mergem cu căile noastre, și fiți siguri că atunci vom avea și Vîrciorova și că vom fi și rugați.

Dară noi nu ne ocupăm de noi; ne ocupăm de alții. Ni se zice mereu că nu putem să nu dăm ceva Austriei, dacă voim a avea Vîrciorova; să-i dăm ceea ce ne convine la loc de tocmeală; să-i dăm o linie ușoară; să-i dăm linia cea mai scurtă ca cel puțin să avem celeritatea; să-i dăm

joncțiunea Sibiu — Turnu Roșu, care cel puțin este linie mai scurtă și decît Vîrciorova și decît Predealul, și care are și avantagiul că nu este atît de îngrijitoare ca joncțiunea Brașov — Ploiești în privința strategică.

În adevăr, orice s-ar zice contra, liniele ferate își au partea strategică, pe care în sesiunea trecută onor. domn colonel Manu a tratat-o ca om special.

Să vedem ceea ce se petrece în Austria, care, voind să dea viață liniei Lemberg — Suceava, stăruie a uni această linie prin joncțiunea rusească spre Varșovia de la Tomaszeu; ei bine, deși de duoi ani există o comisiune mixtă în această afacere, guvernul rusesc pînă astăzi încă n-a acordat această linie pentru considerațiuni strategice. Am văzut chiar societatea Staats-Bahn argumentînd cu considerente strategice spre a dobîndi linia Temeșvar — Orșova. Ziarele austro-maghiare în adevăr ne spun că la oareșicare objecțiuni și rezerve opuse de guvernul maghiar Stats-Bahn ar fi răspuns că, bogată de material precum ea este, ea poate să servească trebuințele militare ale Austro-Ungariei mai bine decît orice alți concesionari.

Apoi vedeți, domnilor, că în alte țări nu este deloc ridicol de a considera liniele ferate și în punctul de vedere strategic. Am văzut chiar în țară la noi, cînd s-a propus o mică linie de la Mărășești la Focșani, am văzut pe domnul ministru de resbel sculîndu-se și zicîndu-ne: Domnilor, votați această linie, care este linie strategică ca toate liniele ce merg pe sub munți.

Apoi dacă linia de la Mărășești la Focșani, care nu are alt scop decît să aducă vinurile de la Odobești la Mărășești, înfățișează considerente strategice, cum putem susține că linia Brașov — Ploiești nu are partea sa strategică, cînd mai ales această linie trece nu pe sub munți, ci printre munți?

Dară mi se va objecta că dacă căile ferate au și partea lor strategică în staturi puternice ca Rusia, ca Austria, nu poate să fie tot așa și la o țară mică ca România, care niciodată nu poate a se apăra în fața puternicilor săi vecini. La aceasta am un singur cuvînt de răspuns. Dacă recunoaștem că nu putem rezista, că prin urmare putem lesne sacrifica cetățile noastre naturale, cari sînt Carpații, atunci întreb: pentru ce mai încărcăm budgetul nostru cu atîtea milioane pentru armata noastră; pentru ce în fiecare an luăm atîtea mii de tineri de la plug și-i înregimentăm, cînd noi nu sîntem destinați la nici o chemare militară? Iară daca și România trebuie a fi o putere militară defensivă negreșit, atunci și noi trebuie să facem cum face toată lumea. Există, cum am zis, o joncțiune care totuși am putea-o da ca compensațiune pentru Vîrciorova, linia de la Pitești la Turnul Roșu. Ea este folositoare Austriei și Ungariei și României. Din toate liniele propuse de la Viena la București ea este cea mai scurtă, căci ea are numai 1 120 kilometre, cînd linia de la Temeșvar — Vîrciorova va număra 1 143 kilometre, și cea pe la Ițcani are 1 680 kilometre. Dară, cum zice domnul George Brătianu, și aceasta să o dăm cînd ne va conveni. Nu susțin cu orice preț această joncțiune, ci dau un exemplu că mai sînt și alte puncte pentru joncțiuni, și joncțiunea Turnul Roșu — Sibiu ar conveni și Ungariei și Transilvaniei și României.

Nu este tot așa și cu joncțiunea Brașov — Ploiești. Această joncțiune convine Ungariei, dară deloc nu convine și României, fiindcă taie ca o săgeată linia noastră cea mare și o condamnă numai la un serviciu local, și mai cu deosebire are să facă o concurență puternică liniii de la București la Vîrciorova, cînd are deja concurența Dunării. Și, ca să aveți o dovadă

de ce se va întîmpla din această concurență, întrebați pe deputații de la Galați și Brăila; ei vă vor spune că deja vapoarele austriace și turcești fac o concurență ucigătoare liniii ferate dintre Galați și Brăila. Pe dată ce Dunărea este dezghețată, adesea nu se vede un singur om călătorind pe linia ferată de la Galați la Brăila, fiindcă voiajorul trebuie să facă o oră și jumătate de la un oraș la altul și să plătească zece franci; pe cînd pe vapor se plătește numai duoi și jumătate franci de persoană și nu se pune în parcurs decît mult o oră. De ce dară să ne grăbim, domnilor, cu joncțiunele? Lăsați să se gătească linia Vîrciorova. Am răbdat atîta, să mai răbdăm încă un an sau duoi; să vedem ce are să ne dea Vîrciorova lăsată ei însuși. Poate și în Pesta ministerul se va schimba, și cu dînsul și ideile în privința joncțiunelor.

Cînd Gorovei era ministru, mi se pare, în Pesta, nimeni nu voia să audă măcar de joncțiunea Brașov — Ploiești; pe atunci se cerea linia Brașov — Galați, trecînd prin Secuime. Chiar comitele Andrassy, în început, pe la anul 1860, nu se gîndea la joncțiunea pe la Predeal. A cedat apoi cererilor Camerei de comerciu din Brașov [10] și altor interese locale din Transilvania; și recunosc că acum în Parlamentul din Pesta există o mare agitațiune în favoarea liniei Predeal — Ploiești. Dară de ce să nu credem că mîne lucrurile și ideile se pot schimba și acolo! Aceasta cu atît mai mult că compania Staats-Bahn, care astăzi a luat linia Temeșvar — Vîrciorova, reprezintă mari interese în Ungaria și cuvîntul ei este puternic.

Ș-apoi, domnilor, ia să ne întrebăm: oare Ungaria nu are interes ca linia sa de la Pesta — Baziaș să o lege cu liniele noastre la Vîrciorova? Dară și aci este o cale ferată ungară, care astăzi este înfundată la Baziaș. Interesul Ungariei este dară să dea viață și acestei linii, precum a fost interesul Austriei să dea viață liniii sale Lemberg — Cernăuți și mai ales Cernăuți — Suceava; căci această linie chiar cu joncțiunea Iței nu aduce încă nici un venit simțitor. Puținul venit ce-l are îl datorește în cea mai mare parte liniei române de la Iței la Roman, Iași și Botoșani, și guvernul austriac plătește pe tot anul anuitățile enorme garantate. Așa va fi și cu linia Pesta — Temeșvar — Baziaș, întrucît guvernul ungar va stărui în refuzul său de a se lega cu Vîrciorova. Și Staats-Bahn și interesul Ungariei vor stărui însuși ei în favoarea joncțiunii Orșova — Vîrciorova, căci, mai declar, și această joncțiune nu este mai puțin trebuitoare Ungariei decît Brașov — Ploiești.

Dară, ni se zice, guvernul maghiar voiește amîndouă joncțiunile, și nu voiește a concede una fără alta. La aceasta replic: guvernul maghiar bine face de se silește să dea viață tutulor liniilor sale. Dară aci îmi voi promite * ca să mă servesc de un exemplu și să fac o întrebare: am un unchi al meu, iată că nu iau nici un nume propriu, unchiul meu este bogat, are duoă moșii, din cari consimte să-mi dea numai una. Ei, ce ar zice cineva de mine cînd ar auzi că, fiindcă nu vrea unchiul meu să-mi dea amîndouă moșiele, eu n-aș voi a primi nici una? Este de crezut aceasta? Apoi tocmai așa este cestiunea între noi și Ungaria. Ungaria are nevoie de duoă joncțiuni, bine; noi nu putem da decît una. Apoi credeți, domnilor, este de crezut că oamenii de stat ai Ungariei, văzîndu-se în neputință de a-și alimenta linia Ost-Bahn, adică linia ce vine la Brașov, vor stărui a nu alimenta și linia Pesta — Temeșvar și Baziaș? Dară aceasta ar fi ridicul de a o susține. Să respingem noi acum joncțiunea Brașov — Ploiești și vom vedea mai tîrziu.

* Permite?

Acum vin la partea financiară a cestiunii. Şi aci sînt dator să fac omagele mele domnului Costa-Foru. În ultima convenţiune înfăţişată de domnia-sa recunosc că domnia-sa făcea *bon marché* de demnitatea ţărei noastre şi de interesele sale politice. Nu era însă tot aşa şi în privinţa financiară. O ! aci, recunosc că domnul Costa-Foru a ţinut foarte bine seama de financele noastre. Prin convenţiunea din 1873, guvernul austro-maghiar se îndatora să organizeze sau să găsească el o societate care [să] construe linia Predeal — Ploieşti fără nici o sarcină sau răspundere din partea României. Nici o garanţie nu privea pe România; un ban nu aveam a răspunde. Ni se dăruia o linie ! Majoritatea acestei Camere pentru motivele de autonomie şi de demnitate cari s-au zis atunci, şi o repet şi acum că bine a făcut, a refuzat şi convenţiunea şi darul. Tot aşa se face şi acum ?

Acum onor. domn ministru de externe nu numai ne cere să dăm joncţiunea, dară încă să şi plătim acea linie ! Ne mai îndatoreşte apoi ca în patru ani de zile să facem numaidecît această linie ! Dară studiat-am noi această linie ? Dară ştim noi cîte zecimi de milioane are să ne coste ? Apoi aşa a făcut miniştrii Ungariei subscriind convenţiunea ? Nu ! Miniştrii Ungariei, înainte de a face o convenţiune internaţională, a dat o concesiune provizorie companiii Staats-Bahn pentru linia de la Temeşvar la Orşova. S-a asigurat mai nainte de toate despre sarcinele financiare, sporind garanţia primitivă dată societăţii Staats-Bahn numai cu un milion peste sumele garantate de mai nainte. Dară noi aşa am făcut ? Dară, o mai repet, ştim cît avem să dăm ?

Noi ne îndatorăm să facem această linie în patru ani. Şi vă rog pe toţi dumneavoastră şi în parte pe domnul ministru al lucrărilor publice, să luaţi bine aminte că ne îndatorăm către o putere mare vecină să facem această linie în patru ani. Dară cine ne garantează că o vom putea săvîrşi în patru ani ? Poate domnul ministru al lucrărilor publice să ia asupră-şi că va construi linia în termenul fixat ? Dară gînditu-s-a la cazurile de forţă majoră, la întîmplări neprevăzute, care mai ales la asemenea lucrări se înfăţişează ades pe neaşteptate ? Vă voi cita un exemplu recent : este o mică linie ferată într-o ţară fără munţi, în Basarabia; este linia de la Chişinău la Prut. Guvernul rusesc de mai mult de trei ani lucrează la această linie şi nu o poate săvîrşi, pentru ce ? Pentru că la Cornesti avea să se facă un mic tunel; cînd era aproape gata s-a dărîmat, şi notaţi că era numai un deal mic. Astăzi guvernului rusesc îi mai trebuie încă un an şi jumătate ca să ajungă la Prut şi să facă faţă angajamentelor sale luate către România.

În adevăr, noi am gătit linia noastră pînă la Ungheni; acolo vom aştepta cu mîinile încrucişate încă un an şi jumătate ca Rusia să-şi îndeplinească angajamentul, căci noi nu avem să facem război Rusiei dacă nu s-a putut ţine de tocmeală. Dară oare guvernul austro-maghiar, cînd nu vom termina linia Ploieşti — Predeal la ziua fixată, uza-va către România de aceeaşi condescendinţă de care uzează România către Rusia ?

Ş-apoi, domnilor, ce deosebire între linia Chişinău — Prut şi între linia Ploieşti — Predeal ! Aici nu sînt dealuri, sînt munţi; aici nu este un tunel, ci zece tuneluri de făcut; aici mai multe zecimi de kilometre sînt de construit pe un teren putred sau fugător. Căutaţi budgetul şoselelor care-l votaţi dumneavoastră pe tot anul; vedeţi cît ţine întreţinerea anuală a şoselei de la Ploieşti pînă la Sinaia, şi de aci pînă la Predeal ? Şi pentru ce acest mare cost ? Pentru că tărîmul este schimbător; şoseaua se povîr-

neşte în tot anul; se fac mîncături de ape etc. Dacă dară o şosea pe această distanţă este atît de nesigură şi costativă, ce va fi cu o cale ferată? Şi dacă acest exemplu nu vă ajunge, îmi permit a vă mai cita unul din Bucovina. Întrebaţi ce păţeşte anual societatea Lemberg — Cernăuţi — Iaşi cu întreţinerea părţii căiei ferate de la punctul Hliboca, între Cernăuţi şi Suceava. Se cheltuiesc anual sume colosale pentru consolidarea căiei; în zadar în tot anul se bat mii de taraci mari ca catargurile. Inginerii englezi consultaţi în faţa acestui punct nenorocit, dînd din umeri, au zis: Bateţi taraci cît veţi voi! veţi întrebuinţa toate pădurile din Bucovina şi tot nu veţi putea face nimic statului [sic].

Iată ce s-a întîmplat şi în Basarabia şi în Bucovina.

Deputaţii din Moldova de sus vă pot spune însă că la Hliboca nu sînt decît nişte dealuri şi văi neînsemnate. Dară aceasta nu ne serveşte la nimic. Noi ne obligăm să trecem Carpaţii în patru ani de zile, şi aceasta fără ca domnul ministru [al] lucrărilor publice, care este în cauză mai mult decît colegul său de la externe, să vină să ne arate cîte kil[ometre] sînt de construit, cît ne vor costa, ce lucrări grele de artă se reclamă, ce cheltuieli de întreţinere se vor reclama cînd linia va fi gata? Domnul ministru nu ne spune nimic din toate aceste, şi-l desfid să ne spună ceva pozitiv, pentru simplul cuvînt că pînă astăzi nu are nici un studiu ceva serios asupra acestei linii.

În faţa unei asemenea stări de lucruri întru nimic satisfăcătoare, îmi place dară a crede că această Cameră, precum ea a fost consecinte voturilor sale de încredere date guvernului ce l-a sprijinit aproape patru ani, va fi consecinte şi în această cestiune, refuzînd şi astă dată joncţiunea Cronstadului, precum a refuzat-o de trei ori mai nainte. Şi dacă este să credem şi trebuie să credem că majoritatea este reprezentaţiunea naţiunii, eu susţin că o majoritate care de trei ori a refuzat joncţiunea Braşov unui guvern care l-a susţinut în toate cele[l]alte în tot, şi în bine şi în rău, şi astăzi majoritatea aceasta şi-ar da aceastaşi joncţiune, susţin că atunci, în faţa unei asemenea neconsecinţe, această majoritate nu va mai reprezinta ţara, nu va mai fi în drept să zică că este legala reprezentaţiune a naţiunii. Şi atunci nici domnul preşedinte nu va mai putea să ne cheme la ordine cînd vom pune în contestaţiune puterea morală a unei asemenea majorităţi.

Pînă acum toţi am plecat capul înaintea voturilor acestei majorităţi, recunoscînd că majoritatea este expresiunea legală a naţiunii; dară pentru ca să fie ea şi expresiunea morală a ţărei trebuie ca cel puţin să fie consecinte.

Şi apoi, domnilor, întîrziind duoi, trei ani rezolvarea acestei cestiuni, ce vom păgubi? Vom păgubi, ni se zice, trei milioane pe an prin izolarea Vîrciorovei; foarte bine. Dară atît cel puţin reprezintă şi anuitatea capitalului ce avem a cheltui cu construcţiunea liniei Ploieşti — Predeal. Şi apoi, credeţi că vom sta izolaţi mult timp? Este peste putinţă. Precum am votat prelungirea drumului de fer pe la Iţcani cu toată scrîşnirea de dinţi a noastră pentru că Austria venise deja cu calea sa ferată pînă acolo, aşa va face şi Ungaria cînd calea noastră ferată va ajunge la Vîrciorova.

Şi cît pentru joncţiunea Ploieşti — Braşov să fim mai răbdători; se va face şi această joncţiune cînd soarta noastră politică va fi mai asigurată, cînd financele noastre vor fi în mai bună stare.

Dară astăzi cînd poziţiunea noastră politică nu e încă bine determinată, cînd relaţiunile noastre politice cu Poarta nu sînt din cele mai

armonioase, cînd nu trăim decît din împrumuturi, vă rog mai lăsaţi ca şi urmaşii noştri să aibă a face ceva.

Totul dară ne comandă ca să mai aşteptăm vreo duoi-trei ani încă, să vedem măcar cum funcţionează linia Vîrciorova, ce va produce; şi în fine, domnilor, să amînăm cestiunea măcar pînă la sesiunea de iarnă, ca pînă atunci domnu[l] ministru [al] lucrărilor publice să poată a se înfăţişa înaintea Camerilor cu studii făcute de inginerii români, ca să vedem şi noi la ce sacrificie ne îndatorim, şi atunci vom vota în cunoştinţă de cauză.

Dară astăzi, votînd într-un chip pripit şi orbeşte, nu vedeţi dumneavoastră, partidul ordinei, că vă îmbrăcaţi în plină cunoştinţă cu greşealele făcute din neexperienţă de către aceia cari a votat linia primitivă de la Iţcani la Vîrciorova? Nu înţelegeţi că dumneavoastră, conservatori, astăzi aţi comite greşeli mai mari decît cele ce le-au făcut liberalii prin neexperienţa lor? Astăzi dumneavoastră cunoaşteţi, aveţi experienţa pe cari ei nu o aveau; astăzi cunoaşteţi cu deplinătate greutăţile politice, economice şi financiare ale cestiunii, şi nu aţi avea nici o scuză dacă aţi vota da. Căci vedeţi că singurul argument ce ni se pune înainte este numai că Ungaria nu ne dă Vîrciorova pînă nu-i vom da Predealul.

Şi înainte de a fini, îmi va permite biuroul să citez un fapt al trecutului, care cel puţin acesta nu se va califica de o anecdotă ruşinoasă, fapt petrecut în timpuri mult mai grele decît astăzi. Acest fapt a avut loc în Ţara Românească în timpul părinţilor unora din conservatorii de astăzi. Se cerea o concesiune pentru exploatarea unor mine de către o companie străină rusă [11]. Această concesiune, cît despre mine, era mai puţin îngrijitoare pentru ţară decît ceea ce ni se cere astăzi. Şi în alt timp în ţară consulul rusesc dicta ca un adevărat proconsul roman, care, cînd bătea din picior, făcea să tremure chiar domnul, căci aşa voia tractatele: consulul rusesc avea dreptul să censureze şi să privegheze aplicarea legilor la noi în ţară, şi nici o lege nouă nu se putea sancţiona fără învoirea sa. Ei bine, cu toată această situaţiune oribilă, cu toate ameninţările, cu toate promisiunile, Adunarea obştească, nu cinovnicimea, ci boierii, au refuzat pe Trandafirof.

Domnul L. Eraclide: Atunci era frica de Dumnezeu şi ruşinea de oameni.

Domnilor, astăzi noi nu ne aflăm în timpul proconsulilor. Avem toată Europa garantă; avem glasul ţării. Ei, dacă credeţi că astăzi cedînd aveţi a vă întări ca partid, am onoare să vă spun că vă înşelaţi foarte. Cine dă tot rămîne slab, şi curînd va fi mort.

Şi, ca să sfîrşesc, mă adresez către onorabilul ministru de lucrări publice şi-l conjur pe domnia-lui îndeosebi, carele poartă numele unui părinte scump românilor, carele are un trecut nepătat, îl rog să gîndească serios la răspunderea care o ia mai cu seamă domnia-sa în faţa ţării în privinţa părţii tehnice, economice şi financiare a cestiunii. Domnia-lui are să execute convenţiunea; domnia-lui are să însărcineze budgetul cu milioanele construcţiunii şi întreţinerii, să se gîndească dară serios la consecinţe. Rolul ministrului de externe este foarte mărginit şi uşor a subscri actul internaţional.

Dară executarea îndatoririlor ce se iau aparţine în special ministrului de lucrări publice. Prin urmare, asupra acestui din urmă, iară nu asupra ministrului de externe, deşi toţi miniştrii sînt solidari, se va răsfrînge cea mai mare parte din responsabilitatea acestei grave afaceri. Am zis. *(Aplauze.)*

În şedinţa din 25 mai.

Rog pe domnul Manu să binevoiască a nu uita că acest articol [12] este copiat din regulamentele străine. Toate parlamentele au acest articol; colecţiunea acestor regulamente este dată de mine domnului Iorgu Ghica, care era în comisiune, de unde domnul Manu, care aprofundează toate cestiunile, va putea să se convingă de ceea ce zic.

În toate parlamentele din lume, cînd un preşedinte ia parte în discuţiune, atunci unul dintre vicepreşedinţi, cari nu a luat parte la discuţiune, vine să-l înlocuiască, pentru că, îndată ce un preşedinte ia parte la discuţiune, devine parte militantă, are un interes moral ca opiniunea lui să triumfe, şi un preşedinte trebuie să fie totdeauna nepărtinitor, ca şi providenţa. Eu sînt încredinţat că onor. nostru preşedinte este nepărtinitor, dară nu este mai puţin adevărat că domnia-sa a luat parte la discuţiune, şi încă prin talentul şi capacitatea sa a luat o parte foarte activă. Astăzi avem discuţiunea pe articole; dară prin aceasta nu se schimbă nicidecum natura cestiunii, cestiunea este aceeaşi. În adevăr, domnilor, sînt nature puternice cari ştiu să se domineze, cum este de exemplu onor. nostru preşedinte, dară legiuitorul, cînd a făcut regulamentul, nu s-a preocupat de asemenea excepţiuni în natura omenească, s-a ocupat de natura omenească aşa cum e în general, pasionată şi cu tendinţe de a face să triumfe opiniunea sa. Apoi văzut-aţi ver[i]odată dumneavoastră ver[i]un preşedinte în Camera Angliei sau în Camera Franciei care să prezide o discuţiune asupra unei cestiuni la care el a luat parte activă? Domnul Morny [13], acel mare apărător al imperiului, cînd voia să vorbească într-o cestiune, se da jos de la biurou şi nu mai prezida cît timp ţinea discuţiunea asupra acelei cestiuni. Dară ce să mai aducem exemple, domnilor? Textul regulamentului nostru e pozitiv, el zice că, îndată ce preşedintele a luat parte la o discuţiune, nu mai poate prezida cît ţine acea discuţiune. Acum, dacă voiţi să schimbaţi regulamentul, eu nu mă opun, însă pentru moment nu puteţi să-l aplicaţi decît aşa cum este el. Regret dară foarte mult că tocmai onor. domn Manu a sulevat o cestiune de care ar rîde cele[l]alte parlamente, cînd ar cunoaşte regulamentul nostru...[14].

La un amendament al lui N. Ionescu [15].

Aş ruga pe domnu[l] Ionescu să nu-şi mai dea osteneala a schimba o stare de lucruri cari a devenit legală. Din ziua cînd s-a votat luarea în consideraţiune a acestui project, noi nu mai putem schimba convenţiunea prin amendamentele ce am propune în lege.

Domnul Ştirbey a lămurit foarte bine cestiunea; în adevăr, cînd se face o convenţiune cu o putere străină pentru jonc̦iuni, trebuia neapărat să se pună ambele nume. Nu puteţi schimba aceasta. Ieri ne-am luptat cît am putut: am căzut. De acum nainte noi nu mai putem schimba nimic. Ne-am făcut datoria, şi majoritatea pe a sa. Hotărîrea majorităţii este o hotărîre sîntă: aşa are să fie. Va fi munte care va cădea? Vor fi maluri cari se vor surpa? Aşa are să fie!

Ieri am avut onoare să chem luarea-aminte a domnului ministru [al] lucrărilor publice asupra marei responsabilităţi ce lua domnia-sa. Am avut onoare să-i arăt ce s-a petrecut la Tîrgul Ocnei, care nu este ca Carpaţii, ci un deal mic. Am avut onoare să-i arăt ce se petrece la Cornești, unde este un deal mic, iar nu Carpaţii, unde ingineri englezi ai celei mai mari companii de căi ferate ruseşti au zis că Rusia, dacă va voi să facă acel tunel, va trebui să aducă acolo toate pădurile Rusiei.

Domnul ministru însă, care are consiliul de ingineri, care a cerut şi a dobîndit prin budget mai mult, domnia-sa vine şi vă afirmă pe temeiul

unui inginer, care este un viitor concesionar —şi nu avem decît să vedem cîţi din concesionari cari locuiesc prin hotelurile noastre sînt în adevăr oameni serioşi.

Nu avem nimic de zis; prin urmare eu vă rog să retrageţi amendamentul, căci nu putem schimba o stare de lucruri devenită legală. Îmi permit însă a atrage luarea-aminte a domnului ministru de externe asupra articolului 7 [16]. La întîmpinarea domnului L. Eraclide, domnul ministru a zis: Luaţi seama, domnilor, articolul 7 din convenţiune este precis. Nu este aşa; căci acest articol prevede că va fi o gară internaţională. Va să zică şi aci iarăşi s-a izolat putinţa de a se avea două gare, cum s-a cerut la Iţcani. De la început s-a prevăzut cazul că nu vor fi la Vîrciorova şi la Temeşi decît două gare internaţionale. Va aparţine guvernului care va fi atunci să facă să transeze cestiunea ca gara internaţională să fie pe pămîntul nostru. Şi aci iarăşi nu avem decît să plecăm capul. În zadar ne vom încerca să mai modificăm prin projectul de lege dispoziţiunile convenţiunei.

Cum am zis-o de la început, projectul în articolul 1 nu poate zice nici mai mult, nici mai puţin decît că convenţiunea se încuviinţează. S-a încuviinţat: plecăm capul.

La o dispută între N. Blaremberg şi ministrul lucrărilor publice [17].

Eu socotesc cum că şi domnu[l] Blaremberg şi domnu[l] ministru au dreptul să vorbească şi asupra articolului 2 şi asupra articolului 3, căci în discuţiunea generală s-a discutat numai şi numai convenţiunea şi s-a zis că aşa se cuvine: că într-un project de lege, care are de misiune de a aproba o convenţiune internaţională, să nu se intercaleze şi cestiuni de interes interior. Îndată însă ce s-a votat luarea în consideraţiune, s-a votat şi cestiunea internaţională, şi se poate foarte bine şi este foarte logic ca la articolul 1 să se vorbească şi de celelalte articole.

Replică lui D. Cornea [18].

Domnilor deputaţi, cel puţin în cestiunea acestor căi ferate mici, care sînt a se face dincolo de Milcov, lăsaţi-ne o discuţiune mai întinsă, şi cu atît mai mult că eu, român moldovean de peste Milcov, sînt dator a declara şi a riposta domnului Cornea că, dacă sînt unii cari cred că trebuie să spună opiniunea lor asupra acestui project de lege destinat a face să se voteze o convenţiune încheiată cu o putere străină, aceia nu vin a se opune ca munteni faţă cu moldovenii; şi aş dori să se şteargă acest cuvînt din procesele-verbali, pentru că nu ştiu că au votat moldovenii în majoritate pentru, precum nu ştiu că au votat muntenii în majoritate contra.

Aci sînt a se discuta două cestiuni de interes local; avem să vedem daca această cestiune se cuvine să facă parte din acest project. Şi daca în formă voi fi împreună cu domnul Manu, voi fi contra cînd se vor refuza aceste îmbunătăţiri, însă nu într-un chip platonic.

Vă rog dară, domnilor, după ce au vorbit cîţiva deputaţi tineri, să lăsaţi să vorbească şi verio duoi mai bătrîni.

La articolul 3 din proiect.

Domnilor, cu toată bună-voinţă ce am de a mă mărgini numai la articolul 3, faptul a dovedit că este cu neputinţă aceasta; trebuie să vorbesc şi eu deodată şi de articolul 2 şi de 4, cari sînt în corelaţiune, precum adineaori s-a permis, şi cu drept cuvînt fiindcă nu se putea altfel,

s-a permis domnului ministru de a vorbi deodată de două articole. Domnilor, ce voim noi astăzi? S-a hotărît ca cu ocaziunea acestui project de lege să se trateze şi cestiunea de căi ferate interioare; prin urmare, odată ce s-a tratat această cestiune, se înţelege de la sine că eu sînt silit să vorbesc de amînduoă articole 3 şi 4. Ei bine, de mai nainte declar că am fost foarte fericit cînd am auzit ieri pe domnul ministru [al] lucrărilor publice zicînd că va veni cu un project care să unească Galaţii cu Marea Neagră; m-am simţit foarte fericit că am auzit pe domnia-sa făcînd această propunere; şi sînt sigur că domnia-sa, fiind ministru, va prezenta un asemenea project. Eu de mai nainte dau votul meu fără restricţiune pentru unirea Galaţilor cu Marea Neagră, pentru că, lăsînd la o parte şi protestînd contra cuvintelor de moldovean şi muntean, socotesc că România întreagă nu va voi ca Alexandria sa să peară, şi domnul ministru [al] lucrărilor publice v-a spus ieri că Galaţii pier; şi aş putea zice că mai a perit. Nu văzusem Galaţii de 3 ani, şi acum, înaintea discuţiunei generale, am fost la Galaţi[19], şi m-am speriat de cele ce am văzut: stradele cele mari cari aveau prăvălii ce se închiriau cu 5 şi 6 sute de galbeni, prăvălii cari erau întrepozite de mărfuri comerciale, astăzi nu se pot închiria cu preţul înjumătăţit. Casele cele mari cari aveau relaţiuni comerciale cu Liverpool, Birmingham, Marsilia, Triest etc., astăzi sînt pierdute sau s-a retras; casa lui Rodocanake s-a mutat la Brăila, monumentele cele mai frumoase ale Negroponţilor şi altora sînt astăzi de vînzare şi nu le cumpără nimeni. Iată ce au ajuns Galaţii!

Domnilor, se propune prin projectul de faţă o scurtare a ramurei de la Bărboşi la Galaţi. Domnul ministru [al] lucrărilor publice singur recunoaşte că acesta este un slab paliativ. Răul nu este acolo; răul este că Galaţii a contenit de a fi astăzi portul unei părţi a ţărei, crinul, floarea comerciului; pentru ce acesta? Pentru că face înconjurul acel dezastros. Promisiunea care s-a făcut că se va reduce preţul la jumătate pe această distanţă şi că ceea ce era în concesiune să se facă, adică, ca linia să meargă pînă la debarcaderul de pe Dunăre — toate acestea au rămas zadarnice.

Aud pe un domn deputat de Galaţi zicînd că ar fi degeaba. Domnul ministru [al] lucrărilor publice, la interpelaţiunea domnului Ventura, cu drept cuvînt zicea: Ba nu; şi eu zic tot aşa; şi sînt încredinţat că dacă această bucată de gard s-ar fi făcut, dacă puteau vagoanele să vină la Dunăre, ca la Brăila, nu s-ar fi întrerupt această tradiţiune de încredere între agricultorii români de peste Milcov cu comercianţii din Galaţi, urma ca grînele să meargă la Galaţi; în vreme ce astăzi trec pe sub nasul lor şi merg la Brăila, numai pentru că nu s-a făcut acel gard. Apoi, domnule ministru al lucrărilor publice, cine a împiedicat facerea acestui gard?

Domnul Al. Moruzi: Eu.

Nu ştiu dacă domnul Moruzi, decît domnia-sa zicînd că ar fi fost degeaba, eu ar trebui să mă informez de la cei dintîi exportatori de cereale de la Galaţi ca să declar că este degeaba, şi tot nu aş crede că este degeaba, pentru că astăzi cheltuielile cari se fac la Brăila cu descărcarea grînelor din vagoane şi încărcarea în şlepuri sînt însutit mai mici decît cheltuielile cari se fac la Galaţi cu descărcarea din care, ducerea în magazii şi încărcarea în corăbii.

Sînt aici şi alţi comercianţi mari, şi îmi permit să întreb pe domnul Zerlenti dacă înlesnirile de port nu sînt mai mari în Brăila decît în Galaţi? Pentru că, de vreme ce concesiunea indrituieşte pe companie să meargă la Dunăre, şi noi stăruim cu toţii ca să nu se primească linia, pentru că

nu era întreagă, s-au găsit persoane în Cameră cari să zică să se primească. Trebuie să se facă această înlesnire, cu toate că va fi un paliativ; căci trebuie ca Galaţii să fie călare pe linia principale, şi aceasta se reclamă chiar de siguranţa linielor noastre ferate, căci ştiţi foarte bine că este o parte a liniei de la Bărboşi la Şerbeşti care, afară daca se vor face lucrări mari de artă, are să fie luată de apă.

Aşadară susţin că ori s-ar vota aceasta, ori nu s-ar vota, cestiunea Galaţilor are să bată necontenit la uşile Camerei pînă se va da. Nu încap paleative aci; aci trebuie remedie mari; la rele mari trebuie şi remedii mari. Nu pot aştepta Galaţii 8 sau 10 ani, căci astăzi, după cum v-a spus domnul ministru, nu i se dă nimic. Se zice că guvernul să dea concesiunea în 4 — 5 ani, ca să scurteze această ramură la 17 kilometri.

Apoi vedeţi ce zice articolul 4:

„Toate concesiunile relative la esecutarea linielor coprinse în cele trei articole de mai sus vor fi supuse, ca totdeauna, la aprobarea şi votul Corpurilor legiuitoare".

Aşadară, domnilor, ce dobîndeşte Galaţii, precum şi Ocna? Că guvernul este autorizat să contracteze. Apoi guvernul este totdeauna autorizat să dea orice concesiune sub rezerva aprobării Camerei. Dară cine ne garantează că peste trei sau patru ani va fi tot ministerul acesta şi că atunci are să ne prezinte acea concesiune? Dară daca ar veni alţi miniştri şi nu vor da concesiunea? Ce au căpătat atunci Galaţii? Apoi tocmai că nu voiesc voturi platonice, ci serioase, rog pe domnul ministru, care a studiat foarte bine cestiunea Galaţilor, care are planurile pentru portul de la Marea Neagră [20], fiindcă acestea s-a lucrat de unul din cei mai mari ingineri francezi şi de inginerii români cei mai distinşi încă de la anul 1864, 1865 pînă la 1870, precum asemenea domnul ministru are lucrările făcute în privinţa liniei care merge pînă la Galaţi, lucrările inginerilor din consiliul technic de Galaţi, rog, zic, pe domnul ministru să se ocupe serios de această cestiune şi să ne propună ceva care în adevăr să folosească Galaţilor. Pentru ce să avem în acest project trei articole cari nu spun decît dorinţe pioase, nu ne fac decît promisiuni pentru viitor?

Eu sînt încredinţat şi o spun fără rezervă, fără *arrière-pensée*, că domnul ministru, şi mai cu osebire onor. domn preşedinte, deputat al Galaţilor, este hotărît să ia răspunderea de a face ceva în această cestiune. Cît pentru mine, nu ştiu alţii ce vor face, dau domnului ministru preşedinte votul meu plin şi întreg, şi fără rezervă, pentru projectul de lege prin care Galaţii se vor pune călare pe linia principale şi se vor lega cu Dunărea. Asemenea voi face cînd va prezinta şi cele[l]alte projecte de legi cari vor lega Transilvania cu România pe la Vulcan şi pe la Oituz sau Palanca; precum cînd va lega Adjudul cu cele[l]alte puncturi. Însă, pentru numele lui Dumnezeu, să despărţim cestiunea, pentru că eu astăzi nu văd că se dă nişte asemene linii. Eu nu sînt din aceia cari vin să manevrez[e] fiindcă voiesc să cadă projectul; de mai nainte declar că projectul acesta are mare majoritate, şi recunosc că el este şi dobîndit. Nu zic aceasta ca să atac majoritatea; din contra, declar că am încredere că majoritatea a crezut că face un act folositor ţărei, precum am crezut şi eu votînd în contra. Eu nu voiesc să fac nici o greutate guvernului, mă duceam la moşie şi eram pe drumul de fer la Tecuci, unde m-am găsit cu domnul Calimach Catargiu, care mi-a zis: Amicii dumitale spun că ai fugit pentru ca să nu iei parte la votarea joncţiunilor. Ei bine,

am venit înapoi, am combătut, am votat în contra, am făcut cum am putut, nu angajez pe nimeni să facă ca mine, decît zic că acei cari nu voiesc voturi platonice trebuie să caute ca aceste dorinţe cari se esprimă prin acest project de lege să devină o realitate. Îmi pare rău, domnilor, că am văzut pe onor. domn M. Cornea punînd cestiunea de moldoveni şi munteni. Nu mai sînt astăzi moldoveni şi munteni, sînt români. Eu am fost bănuit că prea apăr mult interesele moldovenilor; ei bine, nu este aşa; pentru că, deşi am apărat cîteodată un interes al moldovenilor, am crezut că apăr un interes care este eminamente naţional, şi cestiunea Galaţilor este eminamente naţionale, eminamente românească. Portul acesta nu se înlocuieşte cu alte oraşe; bursa de acolo, capitalurile cele mari, deprinderile şi moravurile comerciale care esistă de la 1830, cînd vor dispare din Galaţi, vor dispare de pretutindeni.

De aceea rog pe Cameră şi pe minister să binevoiască a nu lăsa aceste dispoziţiuni ca nişte voturi platonice, şi împreună cu majoritatea, căci ea are încredere în minister, şi ministerul într-însa, să se înţeleagă şi să vină cu o oră mai nainte cu projectul acela care va face din aceste dorinţe foarte patriotice * nişte adevăruri. Mi s-a imputat mai deunăzi cum că eu am înduoială despre onorabilitatea acelora cari sînt chemaţi să execute legea cum că nu şi-ar ţine făgăduiala. Ei bine, domnilor, cîte legi s-a votat şi nu s-au pus în aplicare, nu din rea-credinţă, dară din nevoinţă? Unde este legea însurăţeilor [21] aplicată? Acei însurăţei au devenit bătrîni. Unde este legea pentru împroprietărirea mahalalelor, cum sînt pe la Colintina, pe la Ferăstrău, pîmpregiurul Iaşilor? Şi cîte alte legi n-au ramas neaplicate? Buna-credinţă toţi o avem, dară practica este în contra noastră.

De aceea, domnilor, votaţi cum vă va lumina Dumnezeu. Dumneavoastră aţi luat răspunderea, aveţi şi gloria, şi binecuvîntarea ţărei; însă totdeodată binevoiţi a stărui ca aceste dorinţe să devină realităţi şi să vi se înfăţişeze projecte de legi, iară nu să vă mărginiţi pur şi simplu numai la votarea acestei legi.

În ceea ce mă priveşte pe mine, vă declar că atunci cînd se vor prezenta aceste trei projecte de legi mă voi mărgini numai în votarea lor.

În chestiune personală.

Cu domnul preşedinte n-am nimic personal, îmi plec capul, mă supun; dară cu deputatul Dimitrie Ghica aş avea să vorbesc ceva.

Domnul preşedinte: Atunci domnul Cornea este rugat să binevoiască a mă înlocui; dară, domnule Kogălnicene, să te păzeşti!

Domnilor deputaţi, vă rog înainte de toate să luaţi act de cuvintele respectuoase ce am adresat domnului preşedinte al Camerei şi de cuvintele ameninţătoare ce mi-a adresat că să mă păzesc! Vă rog iarăşi să luaţi aminte că astăzi, luptîndu-mă aşa cum socotesc eu şi cum îmi permit mijloacele şi opiniunea mea pentru a face să triumfe ideile mele pe drumul cel mai constituţional şi cu respectarea tutulor personalităţilor, cum am fost tratat.

Vorbeam, bazîndu-mă pe regulamentul Camerei, că nu se cuvine ca un preşedinte care a luat parte la o discuţiune să mai prezide în timpul acelei discuţiuni, şi susţineam că oricît ar fi cineva de nepărtinitor,

* Platonice?

cînd se află în luptă, calcă regulile nepărtinirei. Ei bine, onor. domnul D. Ghica s-a grăbit să dovedească că teoria mea era dreaptă, căci abia majoritatea Camerei a hotărît că domnia-sa poate să prezide și îndată mi-a adresat aceste cuvinte:

„Știu eu ce voiți dumneavoastră, dară Dumnezeu ne va feri de aceasta, însă nu acel Dumnezeu pe care l-ai invocat domnia-ta ca să te fulgere, ci Dumnezeu cel adevărat".

Vedeți, domnilor, că am luat procesele-verbali, pentru că nu voiesc să zic un singur cuvînt care să nu fie dovedit.

Ei bine, domnilor, ce s-a petrecut în ședința de ieri? Vorbeam de joncțiune, și am fost întrerupt de mai multe ori de un onor. domn deputat, căruia nu i-am greșit nimic; m-a întrerupt o dată, de duoă ori, de trei ori. Eu mă serveam cu o anecdotă care nu jicnea pe nimeni, nici direct, nici indirect. Eu nu știu că în această Cameră e oprit a se servi cineva de anecdote; poate că aceasta să fie o cestiune de gust, prea bine, la unii poate să placă, la alții să displacă; dară cu toate acestea nu socotesc că meritam fulgerile prezidențiale. Nu știam că regulamentul oprește ca un deputat să se serve de o anecdotă, ba din contra, cu cîteva zile mai nainte însuși onor. nostru președinte v-a citat o anecdotă. Era vorba atunci despre scumpetea medicamentelor, și domnul președinte, vorbind despre aceasta, s-a servit de anecdota cînd un om a plătit 5 franci și 40 centime pentru niște medicamente ce cumpărase și a dat o piesă falșă de 5 franci, ceea ce a făcut pe băiatul care priimește banii să alerge speriat la patronul, spunîndu-i ce i s-a întîmplat; iară acesta i-a răspuns că nu face nimic, fiindcă tot cumpărătorul este înșelat, deoarece medicamentele nu costă decît 20 centime, și el a plătit 40 centime peste acea piesă de 5 franci care era falșă.

Iată, domnilor, o anecdotă: dacă o găsiți bună, luați-o ca bună; dacă o găsiți rea, luați-o ca rea; dară regulamentul nu oprește anecdotele, cari, cînd sînt de spirit, plac la toată lumea, cînd nu sînt de spirit fiecare zice că acel care a spus-o n-a avut spirit. Ei bine, iată ce anecdotă vă spuneam eu cînd vorbeam în contra amestecului străin în cestiunile noastre din întru:

„Generalele Potemkin, care la finele secolului trecut a ocîrmuit principatele în timpul resbelului turco-rus, dupe ce s-a încheiat pacea se retrăgea în Rusia cu armata sa. Ajungînd la Iași, și fiind în casele repausatului Costache Sturza, a venit la el toată cinovnicimea ca să-și ia ziua bună, și cu această ocaziune fiecare cinovnic se puse a-i cere ca să-l cinstească cu boierie. Mareșalul Potemkin, care avea de la Împărăteasă dreptul de a da caftane de boierie, cînd s-a văzut în fața atîtor cereri, cari semăna cu cererile ce facem noi pentru drumuri de fer, mareșalul a întins mînele asupra tutulor și a zis: «vsem boiariu» * toți boieri".

Prin aceasta cred că n-am atacat pe nimeni, n-am atacat clasa boierească, pentru că mai întîi sînt și eu boier, sînt vornic mare și fiu de vornic mare, apoi sînt boier bun, drept și declar că mulți sînt boieri buni, și eu unul regret că numărul boierilor adevărați s-a împuținat. Onor. meu amic domnul Vasile Alexandri a făcut o piesă pe care mi-a dedicat-o mie, intitulată *Boierii și ciocoii* [22], și onoarea ce se face boierilor prin acea piesă îmi revine și mie ca boier. Ei bine, domnilor, n-am spus nimic alta decît această anecdotă, poate să nu vă fi plăcut, puteți să ziceți cu toții: proastă anecdotă; însă nu știu întru ce am putut merita fulgerile prezi-

* *Vsem boiaram.*

denţiale. Cu această ocaziune un onorabile deputat mi-a zis că mi-am pierdut minţile de la 2 mai. Voi răspunde la aceasta mai pe urmă.

Domnilor, gloria prezidenţială este apărarea minorităţilor, pentru că ele sînt puse sub scutul prezidenţiei. Am văzut în Francia camere monarhice avînd mulţi ani de preşedinte un republican ales de majoritate. Am văzut apoi camere în cari şi majoritate şi opoziţiune alegea de preşedinte pe ducele de Morny. Ei bine, aceşti preşedinţi apăra minorităţile contra majorităţilor. Minorităţile, domnilor, în focul luptei parlamentare, pot să atace ordinea legale sau pe un membru din majoritate, însă preşedintele trebuie să ţină cumpăna dreptăţii.

Ce a făcut preşedintele nostru? Iată ce a zis în faţa cuvintelor domnului Vogoride: „Şi-a pierdut minţile de la 2 mai".

Explicaţii cu C. Vogoride.

Mă adresez acum la onorabilitatea domnului Vogoride şi-l rog să spună dacă eu, în discuţiunea aceea, direct sau indirect, am citat numele domniei-sale, daca l-am atacat sau provocat la ceva?

Eu vorbeam în cestiune şi am rugat pe domnul Vogoride să nu mă întrerupă şi dacă are ceva de zis să se înscrie, precum cu cinci minute mai nainte domnul Ventura zicea altui deputat care-l întrerupea să se înscrie.

Mă adresez la onorabilitatea bine cunoscută şi bine întemeiată, precum şi la sentimentele de dreptate ale preşedintelui nostru, să spună domnia-sa în ce am provocat eu pe domnul Vogoride şi în ce am meritat eu, bătrînul, de la un june ca să mă facă perdut în minţi şi apoi să zică că l-am provocat?

Preşedintele nostru, apărătorul meu regulamentar, apărătorul onoarei mele, căci eu [nu] mă pot pune cu fiecare deputat, fiindcă este poziţiunea mea, este vîrsta, sînt atîtea consideraţiuni cari mă opresc, preşedintele a declarat că nu mai e nimic de zis cînd domnul Vogoride declară că a fost provocat şi cere scuze Adunării.

Domnul D. Ghica: Ce era să mai fac?

Dacă onor. nostru preşedinte, devenit simplu deputat, s-ar vedea insultat aşa cum am fost eu, şi onor. domn Manu care prezidă acum s-ar mărgini numai a zice: fiindcă deputatul X declară că a fost provocat şi şi-a cerut iertare de la Adunare, nu mai e nimic de zis, îl întreb şi-l rog să-mi declare daca ar fi mulţumit cu o asemenea apărare a onoarei sale din partea biuroului? Să-mi declare domnia-sa acum aceasta, şi eu atunci voi declara că nu mai am nimic de zis în cestiunea personală. Daca principele D. Ghica, care este atît de susceptibil şi cu drept cuvînt nu permite nimenui să se atingă de persoana sa, va declara că ar fi satisfăcut cu apărarea ce i-ar face biuroul aşa cum mi-a făcut domnia-sa mie, atunci nu mai zic nimic...

Domnul D. Ghica: Voi răspunde la rîndul meu.

Eu îmi permit a vă pune această întrebare şi aştept răspuns.

Domnul D. Ghica: Vă voi răspunde pentru toate.

Iată, domnilor, ce mai zice domnul preşedinte în discursul său, nemulţumindu-se numai pe ceea ce zisese:

„Acum, la rîndul meu, rog pe onor. domn Kogălniceanu, cînd voieşte să susţină sau să combată un project de lege, să nu mai aducă înaintea Adunării anecdote umilitoare pentru naţiunea română. *(Aplauze.)*

Am onoare a spune domnului Kogălniceanu că, dacă este să amintim fapte din istoria țărei noastre, avem alte pagine decît aceea cînd a venit o ceată de oameni de jos să ceară caftane și boierii de la un general rus. Această anecdotă a domnului Kogălniceanu este umilitoare pentru națiunea română și eu, ca român, sînt adînc revoltat la cuvintele domniei-sale". *(Aplauze.)*

Domnilor, toți cîți am fost la putere, unii după alții, știm că plaga unui minister sînt cerșetorii de posturi, și-mi aduc aminte că în această Cameră domnul Costache Crețulescu a făcut odată portretul cinovnicilor și au fost deputați cari au zis că acele cuvinte trebuia imprimate în Cameră în litere de aur.

Sîntem de origină latină și trăim din budgetul statului; cînd sîntem tineri trăim ca bursieri, apoi ca funcționari și în fine ca pensionari; pînă la moarte mergem cu budgetul. *(Aplauze.)*

Societatea noastră e plină de cinovnici. Ei bine, ce am făcut eu alt decît că am vorbit despre cinovnici, spunînd o istorie din vechime petrecută în Moldova? Și domnul președinte zice că prin aceasta am atacat România! Dară națiunea română nu se atacă pentru că a avut cinovnici.

Apoi în țara noastră sînt 36 000 de cetățeni în pușcăriile domnului ministru de interne; ei bine, nu-mi este mie permis să vorbesc rău de acei onorabili cetățeni, fiindcă ei sînt români și atunci aș insulta națiunea? Pe ce dară am meritat eu ceea ce mi s-a făcut? Acea conduită a biuroului a revoltat pe domnul Ionescu, care a cerut cuvîntul în cestiune de regulament și nu i s-a dat; iară eu am plecat capul rugînd și pe domnul Ionescu să nu insiste a vorbi în cestiune de regulament.

Domnilor, nu mă adresez nici la majoritate, nici la minoritate, mă adresez numai personal la domnul președinte și-l rog să-mi spună prin ce m-am pus eu sub biciul prezidențial?

Cînd domnia-sa a văzut că un june deputat mă atacă, nu s-a gîndit că mîne se poate să vină un alt deputat să-l atace și pe domnia-sa? Noi, oameni bătrîni, cari trebuie să facem o școală bună, trebuie să insuflăm exemple celor tineri, iară nu să-i încuragiem ca să înjure pe bătrîni, ca nu un deputat rău-crescut să vină să zică altuia cuvinte ca acestea că: „Și-a perdut mințile".

Domnul vicepreședinte: Domnule Kogălnicene ați pronunțat un cuvînt care nu se poate aplica la un deputat; ați zis: un deputat rău-crescut.

Domnul Conache Vogoridi: Cer cuvîntul.

Am zis: un deputat rău-crescut din partidul meu, și fac respectoasele scuze acelui deputat X care ar crede că i s-ar atribui acest cuvînt. Așadară mă adresez mai înainte de a zice un singur cuvînt, numai plîngîndu-mă, președintelui și principelui Dimitrie Ghica, rugîndu-l să spună, dacă nu se socotește în onoarea domniei-sale că a fost nedrept către mine cînd a văzut că am fost atacat fără să fi meritat, și aștept răspunsul domniei-sale, ca să văd ce am a mai zice.

Domnul președinte: Vă atrag atențiunea, domnule Kogălnicene, că în cestiune personală nu se vorbește decît o singură dată; și vă rog să spuneți acum tot ce aveți de zis, fiindcă în urmă, după regulament, nu vi se mai poate acorda cuvîntul.

Dacă regulamentul zice aceasta, dacă el mă pune în poziție ca numaidecît să vin la atacuri și la personalități, atunci el este un regulament nedrept, căci eu nu caut personalități. La vîrsta mea nu se caută perso-

nalităţi, şi de aceea nu fac decît să mă adresez la preşedintele şi să-l rog ca în lealitatea sa să recunoască că a greşit către mine.

Din nou în replică cu C. Vogoride.

Domnilor, iată ce am zis cînd am fost întrerupt de domnul Vogoridi, şi să-mi daţi voie să vă citesc aceste cuvinte pentru ca să vedeţi cine are dreptate? !

„Îmi pare foarte bine cînd văd că şi junii deputaţi ia parte la discuţiune, decît i-aş ruga să ia parte prin înscriere de a vorbi şi a discuta, iară nu numai de a întrerupe pe alţii. Deputaţii nu pot să facă decît platonism; ei nu pot decît să voteze; acţiunea este a altora, este a guvernului".

Domnilor, după ce am citit aceste cuvinte, rog pe domnul Vogoridi şi pe dumneavoastră să-mi spuneţi în ce l-am atacat şi provocat pe domnia-sa? Nu cred că am provocat cîtuşi de puţin pe domnul Vogoridi; şi precum nu l-am provocat alaltăieri, precum nu l-am provocat ieri, asemenea nu-l pot provoca astăzi. Nu mă iartă nici vîrsta, nici poziţiunea socială ca să intru în luptă cu domnia-sa. Iarăşi nu mă socot dator să răspund domniei-sale pentru 2 mai, căci 2 mai este un act care aparţine istoriei. Eu singur la tribună am recunoscut partea rea a lui 2 mai; dară un deputat al ţăranilor, reprezentantul acelora care prin 2 mai au devenit ceva, să vină să-mi impute mie pe 2 mai, să-mi permită a-i spune că nu este nicidecum potrivit, şi mă abţin de a califica fapta domniei-sale, precum mă abţin să răspund domnului D. Ghica, care m-a calificat de parjur...

Domnul vicepreşedinte: Nu cred, domnule Kogălnicene, ca să fie acesta sensul cuvintelor domnului D. Ghica.

Sînt fericit, domnule preşedinte, că esplicaţi astfel cuvintele domnului D. Ghica.

Acum, domnilor, mă adresez la domnul Vogoridi, şi pentru aceasta îl rog să întrebe pe domnul D. Corne. Domnia-sa are o lungă şi veche datorie către mine. La 1860, în 17 ianuariu, şi fac apel la memoria domnului Corne, eram ministru preşedinte în Moldova, cînd în Ţara Românească, prin pasiuni politice se propusese confiscarea averilor foştilor domni şi caimacami. Acest exemplu s-a imitat şi în Moldova şi a venit partitul conservator şi a cerut sechestrarea averei caimacamului Vogoridi prin următoarea propunere:

„Subscrişii propunem următoarea concluziune:"

Domnul Vogoridi: Aceasta e cestiunea personale?

Domnul vicepreşedinte; Domnule Kogălnicene, vă rog nu intraţi în alte cestiuni decît în cea relativă la domnul Vogoridi personal, nu faceţi istoria ţărei.

S-a propus sechestrarea averei caimacamului Vogoridi. Ca ministru primar, eu m-am împotrivit şi am combătut acea propunere; fac apel şi la domnul Mavrog[h]eni, care era atunci preşedinte. Cu toate astea propunerea s-a pus la vot şi, în contra combaterei mele, a dobîndit majoritate. Eu a duoa zi mi-am dat demisiunea. Domnul Vogoridi ieri mi-a plătit datoria părintelui său, şi eu nu mai am nimic de zis.

„Monitor", 1874, nr. 127, p. 809, col. 3 — p. 810, col. 1; nr. 128, p. 813, col. 5 — p. 814, col. 1; p. 815, col. 3; nr. 135, p. 855, col. 4—5; p. 856, col. 2—3; p. 857, col. 1; nr. 136, p. 861, col. 5; p. 862, col. 1—3, col. 5 — p. 863, col. 2; nr. 137, p. 868, col. 3.

NOTE

[1] Vasile Boerescu.

[2] Ministerul condus de Dimitrie Ghica și care a funcționat între 16 noiembrie 1869 și 20 ianuarie 1870.

[3] Alexandru Lahovary.

[4] George Gr. Cantacuzino.

[5] Jacques de Chabanne, senior de la Palice, mareșal al Franței (1470—1525). În cinstea lui soldații au compus un cîntec cu versurile:

„Un quart d'heure avant sa mort
Il était encore en vie ...".

Sensul primitiv s-a pierdut, rămînînd doar un exemplu de naivitate, de truism.

[6] G. A. Potemkin s-a aflat în Moldova în timpul războiului ruso-austro-turc declanșat în 1787.

[7] Dimitrie Ghica.

[8] Pentru această nuanță politică vezi partea I a volumului. p. 111, nota 3.

[9] Despre istoricul companiei austriece de navigație pe Dunăre, înființată la 13 martie 1839, la Viena, vezi vol. *125 Jahre erste Donau Dampfschiffahrt Gesellschaft, 1829—1954*, Viena, 1955.

[10] Camera de comerț din Brașov s-a constituit în 1851 și avea în subordine mai mult de 2/5 din suprafața Transilvaniei. Pentru acțiunea ei în favoarea joncțiunilor pe valea Prahovei vezi N. G. V. Gologan, *Cercetări privitoare la trecutul comerțului românesc din Brașov*, București, 1928, p. 80 și urm.

[11] În 1843 inginerul rus Trandafirov și asociatul său Kowalewski au cerut dreptul de a face prospecțiuni miniere în Țara Românească. Capitalul pe care îl aveau la dispoziție era de 30 000 de galbeni. Dacă în decurs de 18 luni proprietarii locurilor unde se făcuseră excavații nu începeau exploatarea, compania cerea dreptul de exploatare pe 12 ani. Fără să aștepte rezultatul dezbaterilor din Adunarea țării, Trandafirov răspîndise afișe arătînd că 10% din beneficii se cuveneau proprietarilor și 10% statului, reprezentanții companiei fiind „singurii" îndreptățiți a face prospecțiuni. La 1 fabruarie 1844, șase deputați — Alexandru Ghica, Scarlat Grigore Ghica, Constantin Șuțu, Grigore Cantacuzino, Ion Bălăceanu, Constantin Gr. Ghica — au propus anularea concesiunii, declarînd-o contrară prevederilor Regulamentului organic. Trandafirov nu precizase cînd începeau cele 18 luni ale prospecțiunilor și cum după șase luni cheltuise o treime din capital domnitorul Gheorghe Bibescu s-a temut de „intenția de monopol" a acestuia și a retras poiectul din Adunare (vezi I. C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul organic, 1834—1848*, București, 1915, p. 307).

[12] Adunarea luase în considerație proiectul cu 74 de voturi pentru și 30 împotrivă. Dimitrie Ghica voise să participe la discuții și, ca președinte al Adunării, citise articolul 16 din regulamentul ei de funcționare, care preciza că, în cazul cînd președintele sau vicepreședintele doreau să ia cuvîntul într-o discuție, nu mai puteau ocupa fotoliul prezidențial. El ceruse Adunării să fie deslușit ce trebuie exact înțeles prin „discuțiune asupra luării în considerațiune sau asupra întregii legi pînă la votarea ei în total?"

G. Manu opinase că președintele poate participa ca atare la discuții.

[13] Morny, Charles de (1812—1865), om politic francez, participant la lovitura de stat din 1851. Președinte al Corpurilor legislative.

[14] Dimitrie Ghica i-a replicat că „nu putem lua noi să aplicăm în cazul de față decît textul regulamentului nostru, iară nu exemple din parlamentele străine, aplicate cu analogie la noi". K. însă, tenace, i-a răspuns: „Mă iertați, domnule președinte, sînteți implicați în cestiune și nu aveți dreptul să prezidați".

D. Ghica a pus la vot propunerea lui G. Manu, care, cum am văzut, opinase pentru participarea la discuții a președintelui, și a dobîndit acordul Adunării.

[15] N. Ionescu ridicase „o cestiune de geografie"; în proiect se putea vorbi doar de teritoriul României, adică să se nominalizeze doar punctele de frontieră ale viitoarelor joncțiuni de pe teritoriul românesc, nu cum se făcuse în proiect, unde figurau și *Predealul* și *Timișul*.

Al. Știrbei, raportorul proiectului, i-a răspuns că precizarea era necesară „pentru a se asigura fiecare în parte că nu va trece prin alt punct. Predealul este punctul care desparte aceste ape: Timișul curge dincolo de Predeal, și Prahova dincoace. Așa, noi vom merge pe valea Prahovei și ei pe aceea a Timișului, ca să venim cu linia la Predeal. Pe dată ce nu veți pune pe unde are să treacă linia, convenționea nu mai poate esista și, desigur, va cădea".

[16] Articolul 7 prevedea că amplasamentul gării internaționale urma să fie fixat ulterior printr-o înțelegere între cele două părți.

[17] N. Blaremberg discuta pe marginea unei propuneri care condiționa construirea tronsonului Ploiești — Timiș de cel Adjud — Ocna, pe care îl considera neavenit, un „hors d'oeuvre". Ministrul lucrărilor publice, George Gr. Cantacuzino, ceruse cuvîntul în replică, dar K. intervine și aplanează diferendul.

[18] D. Cornea fusese foarte corosiv, arătînd că în fond opoziția era potrivnică joncțiunilor și modalitatea de combatere aleasă era ridicarea problemei diferitelor trasee locale, spre a „ațița lupta de interese între moldoveni și munteni". Îl atacase apoi direct pe K., care declarase că e gata să voteze proiectul de joncțiuni din 1867, ce preconiza mai multe puncte de legătură. Acum, cînd se punea concret problema transformării unui articol „platonic" în realitate, adică realizarea efectivă a joncțiunii pe la Oituz, K. se arăta potrivnic.

[19] Pentru Galați vezi lucrarea lui C. Bușe, *Comerțul exterior prin Galați sub regimul de port-franc (1837—1883)*, București, 1976.

[20] Vezi I. M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 1920.

[21] Legea însurăților, vezi supra p. 202.

[22] *Boieri și ciocoi*, comedie în cinci acte, București, 1874, 208. p.

Explicații asupra situației coloniștilor din Basarabia de sud după 1856 *

Domnilor, mulțumesc Camerei și domnului președinte, și cred că voi veni în ajutorul Adunării, căci cred că toți, fără deosebire de opiniuni politice, voim să se sfîrșească această cestiune [1] în favoarea acelor coloniști cari au fost credincioși țărei acesteia și cari plătesc și poartă sarcinele ei. Este neesact, domnilor, ceea ce a spus onor. domn Popovici în privința prisoaselor [2]. Domnul ministru a arătat foarte bine cum stă cestiunea. Cînd s-a tras linia despărțitoare între Basarabia care a rămas Rusiei și acea care s-a dat României, s-a tras prin mijlocul colonielor, și s-a întîmplat că sate[lor] cari au trecut către România să le rămînă pămîntul în Rusia; și s-a întîmplat iarăși ca sate[lor] cari au rămas în Basarabia rusească să le vină pămînturile în cea românească. Atunci s-a făcut o convențiune între guvernele respective și s-a zis că locuitorii al căror pămînt a rămas în Rusia să se folosească de pămînturile rămase în România de la coloniștii trecuți în Rusia, și viceversa, coloniștii cari au rămas în Rusia să se folosească de pămînturile rămase disponibile acolo de la coloniștii cari au trecut în România. Iată dar ce s-a făcut chiar de la început. Și astfel, părți însemnate de pămînt au rămas neocupate. Au venit mai pe urmă și alte prisoase. S-a întîmplat că de la 1856 încoace, populațiunea înmulțindu-se, să fie sate unde capii de familie nu mai aveau numărul acela de desetine care era prevăzut prin statute, căci știți foarte bine că organizațiunea proprietății în Basarabia este după organizațiunea proprietății slave, adică colectivă, împărțindu-se în toți anii pămîntul pe capii de familie.

Ei bine, domnilor, ce s-a făcut atunci? Ca pretutindenea, precum în România ca și în alte țări, și în Basarabia s-a găsit esploatatori cari acolo se numesc ciorbagii, bogații, cari au socotit de cuviință să întărîte pe cei săraci să emigreze ca să poată pune mîna pe pămîntul acelor emigrați, căci acesta a fost motivul principal al emigrațiunei de la 1870, crezînd ei că dacă se va împuțina numărul familielor au să împartă pămîntul între dînșii. Guvernul însă s-a opus, pretinzînd că pămîntul este al statului, căci pămîntul era dat coloniștilor de către statul românesc; și atunci au venit coloniști români vrînceni, niște mici moșneni, cari au cerut să le dăm lor acele case și pămînturi părăsite, supunîndu-se la dispozițiunile legii rurale, legea comună a țărei. Guvernul, cu această clauză, a acordat cererea aceasta a coloniștilor. Au rămas însă prisoase, și cînd s-a făcut

* Ședința din 26 mai 1874.

legea rurală s-a prevăzut un articol special prin care zice că guvernul este autorizat ca prisoasele să le dea acelora cari vor reclama în condițiunile legii rurale, căci atît posesiunea, cît și proprietatea aparține statului.

Domnul Popovici a vorbit de bulgari. Ei bine, să-mi permiteți a vă spune că coloniștii sînt de deosebite naționalități, iară nu numai bulgari, sînt români, și cînd se va calcula după numărul populațiunii, se va găsi că românii covîrșesc toate cele[l]alte națiuni. Sînt ruși, sînt găgăuții * aceia cari nu vorbesc nici un cuvînt românesc, sînt români care nu vorbesc românește, căci acolo se face un travaliu de deznaționalizare, contra căruia totdeauna am protestat ori de cîte ori am fost la guvern.

Domnilor, în toate părțile unde sînt colonii nu se face aceea ce se face la noi, în Rusia nu se permite să întrebuințeze decît limba rusească, în România se deznaționalizează chiar românii. Noi le-am dat voie să învețe și limba slavă în școale, și în gimnaziul din Bolgrad studiile se face în amînduoă limbile, însă cînd vine cîte un profesore român se întrebuințează toate mijloacele ca să-l dea afară.

Această stare de lucruri este în contra tutulor drepturilor, și nu cred că este drept ca să se tolereze în mijlocul nostru de a se deznaționaliza românii chiar de către o colonie străină.

Așadară, domnilor, trebuie să căutăm să punem un capăt la acest sistem și să revindecăm dreptul statului nostru.

Ni se zice că au emigrat și apoi au venit înapoi. Liberi au fost să emigre, și daca au emigrat s-a făcut ceea ce prevedeau statutele cu pămîntul lor. Dară însuși acei coloni cari au rămas în țară credincioși și nu s-au dus nicăieri, cari au suferit împreună cu țara toate nevoiele, însuși acei coloni zic celor[l]alți: Ați desperat de drepturile României, ați desperat de datoriile de români la cari noi ținem și am ținut, v-ați dus și ați revenit iarăși; ei bine, sînteți în mijlocul nostru numai niște venetici, nu vă primim. Iată ce le zic colonii, și acum ni se propune un amendament contra stipulațiunilor făcute între duoă state. Dară cum se poate cere aceasta? Eu vă angajez să nu primiți, domnilor, acel amendament, și însuși coloniștii vor zice că bine ați făcut de nu l-ați primit. Nouă ni se cuvine să ne încărcăm cu dări și cu sarcine, și dumnealor să ne facă opoziținne și să-și pretinză drepturi de acelea cari să-i asemene cu tagma privilegiată a boierilor; noi să dăm tot, și dumnealor contra tutulor drepturilor și contra Tractatului de Paris, de 17 ani pînă în ziua de astăzi n-au plătit un ban țărei ca contribuțiune, ci numai darea pămîntului. Destul s-au cruțat colonii aceștia; ei au cîștigat foarte mult și moral și material și chiar național. Acum după atîtea scutiri sînt datori să intre și domniile-lor în regimul comun al legilor României.

Replică lui G. Brătianu [3].

Domnilor deputați, onor. domn Brătianu în principiu are dreptate, și are dreptate întemeiat pe Tractatul de Paris.

Tractatul de Paris, cînd a anexat această parte a Basarabiei către Moldova, a zis că locuitorii ei să se bucure de aceleași drepturi de cari se bucură locuitorii din Moldova și România. Din nenorocire însă guvernele de tristă memorie, în loc de a pune în aplicațiune această dispoziținne a Tractatului de Paris, au recunoscut privilegiele acestea.

Domnul vicepreședinte: Permiteți-mi, domnule Kogălniceanu, a vă întrerupe. Nu este parlamentar a se califica guvernele trecute de tristă memorie.

* Găgăuzi.

Moldova s-a luptat în contra acelor guverne şi puterile garante au contribuit la sfărîmarea lor.

Domnul vicepreşedinte: Dară aceasta aparţine istoriei.

Acelea au fost guverne impuse, de aceea am zis tristă memorie. Eu respect modul de privire al domnului Manu, însă este de dorit ca el să fie inspirat întregului biurou cu imparţialitate.

Domnul vicepreşedinte: Faceţi aluziune la incidentul cu domnul Vogoride? [4]

Nu numesc pe nimeni, exprim o dorinţă. Aşadară intru în cestiune. Bine sau rău, acele privilegii s-au tolerat, şi ele s-au şi întărit prin o excepţiune. În partea anexată a intrat Cahulul, Bolgradul şi Ismailul. Cahulul, locuit de populaţiune română, s-a supus a intra în legea comună; coloniele însă s-au refuzat, şi ştiţi de ce? Pentru că pe atunci se hrănea ideea acolo de un imperiu bulgar. Însuşi imperatorele Alexandru prin un ucaz a desfiinţat toate privilegiele, supunînd pe colonii la legea comună.

Prin urmare astăzi nu poate a ne mai preocupa frica de o emigraţiune, armă cu care aceste colonii ne ameninţau întotdeauna.

Aceşti oameni, domnilor, se ocupă de agricultură, şi este adevărat că este o frumuseţe a vedea cîmpiele lor. A veni deodată şi a-i lua la armată şi mai ales sub impresiunea fricei ce le-a inspirat serviciul militar din Rusia, care ţinea 15 ani pe locuitor departe de căminul lui, eu cred că ar fi a aduce o mare perturbaţiune. Trebuie dară a-i lăsa ca treptat să prindă gustul de armă; pentru că, pe cît ştiu, opunerea lor este mai mult că se depărtează de la căminele şi bordeiele lor. Şi aceasta o şi cer ei, să-i lăsăm dară deodată a face numai serviciul armatei teritoriale, serviciu de trei săptămîni acasă şi una la graniţă. Şi apoi, domnilor, noi cu toţii tindem la desfiinţarea armatei permanente. Vedeţi dară că nu facem rău supuind pe aceşti oameni la nişte îndatoriti şi drepturi cari mai curînd sau mai tîrziu au să devină datorii pentru toată ţara.

A-i scuti însă de orice sarcine pe timp de 10 ani ar fi foarte nedrept şi păgubitor pentru stat; pentru că ar trebui să întrebuinţăm un regiment pentru paza graniţelor, şi un regiment costă un milion şi jumătate; astfel că ceea ce ne-ar plăti coloniştii abia ar ajunge ca să putem întreţine acel regiment, şi prin urmare acei colonişti se vor bucura numai de drepturi, fără a avea datorii.

Aşadară, vă rog, domnilor deputaţi, ca dintr-un sentiment de echitate să primiţi amendamentul comitetului delegaţilor [5].

La amendamentul N. Horozof ş.a.

Rog pe onor. Adunare, care este compusă de reprezentanţi din toate localităţile României, dară cari totuşi nu cunosc împrejurările acestei localităţi, căci chiar deputaţii de peste Milcov în apropiere nu le cunosc bine, să nu dea un vot pripit, ci mai bine ar fi să primească propunerea cum este aranjată de comitetul delegaţilor. Nu este bine, domnilor, să tratăm o cestiune de o aşa însemnătate — pe care noi o cunoaştem — numai după o propunere făcută de un domn deputat. Socotesc că aceasta este un ce foarte pericolos.

Proprietăţile statului, şi după Regulamentul organic, şi după Convenţiune, şi după Constituţiune, nu s-au putut niciodată da şi aliena numai de capul statului. Apoi, daca domnitorii noştri, şi regulamentari, şi convenţionali, şi constituţionali, nu puteau să alieneze proprietăţile statului, cu atît mai puţin nu putea să facă aceasta un caimacam [6]. Aşadară

acea proprietate care s-a constituit printr-un hrisov special, necunoscut ţărei, dat de un locotenent de domn, nu puteţi dumneavoastră să o hotărîţi astăzi.

Vină coloniele, vină direcţiunea acelei şcoli cu titlurile ei, şi Camera va hotărî în deplina ei suveranitate; dară astăzi să venim şi să zicem că pentru acele şcoale trebuie să dăm nuoi proprietăţi de ale statului, aceasta ar fi să dea loc ca şi alţii din alte părţi ale ţărei să vină cu astfel de hrisoave. De unde ştim noi ce au făcut caimacamii după vremi, pe cînd ei erau sustraşi de la orice fel de control din partea ţărei? Prin urmare nu puteţi dumneavoastră să rezolvaţi cestiunea aceasta fără studii mai serioase.

Domnilor, pămînturile sînt date şcoalelor, iară nu colonielor.

Prin statutele cu cari coloniele au trecut către Moldova nu este prevăzut nimic în privinţa aceasta, din contra, îi supune la îndatoriri.

Acum este cestiunea de a se ştie daca caimacamii puteau să dea hrisoave. Ei bine, sînt încheieri de ale Camerei din Moldova, şi fac apel la domnul Cornea să spună daca nu sînt astfel de acte prin cari se stabileşte că caimacamii nu aveau dreptul să dea hrisoave, ba încă chiar pe funcţionari nu-i numea decît provizoriu. Mai sînt şi alte acte, precum este o încheiere a Curţei de casaţiune în privinţa aceasta.

Acum se zice că s-a recunoscut şi bălţile şi stuhăriile cari sînt un venit al statului, din care vistieria are 23 000 franci pe an.

Prin urmare vă rog să nu prejudecaţi nimic, nici în bine, nici în rău, ci votaţi cum este projectul de lege.

În favoarea proiectului de lege.

Domnilor, vedeţi ce se întîmplă cu această lege: nu esistă nici o opoziţiune de partid; ea este o lege bună, făcută de un om capabil, care a fost la faţa locului şi a studiat; este o lege care va aduce binefaceri. Dară dacă ea este bună, nu trebuie să fim atît de darnici încît să dăm mai mult decît trebuie. Domnul Brătianu are dreptate cînd zice că preţurile sînt mici, însă în comparaţiune cu ceea ce plătesc coloniştii astăzi sînt mari şi nu se cuvine să le facem mai mari, pentru că totdeauna în materie de impozite trebuie să facem gradaţiune. Domnul Horozof îşi face datoria de deputat al localităţii, îl onorez pentru aceasta, dară să nu vină să ceară să le dăruim pămînturi, fiindcă atunci ţara întreagă va cere să dăruim.

Preţurile sînt aşa de scăzute, că eu la 1864 vindeam desetina de pămînt a colonielor părăsite cu 20 galbeni; şi acum rog pe domnu[l] Horozof să mijlocească a se scoate acolo pămînturi în vînzare şi va vedea la cît se va sui preţul de disetină. Aşadară vă rog să votaţi această lege fără a mai face atîtea discuţiuni; votaţi-o cu ochii închişi. Eu sînt membru al opoziţiunii şi o voi vota cu amîndouă mînele.

Legea aceasta este bună şi pentru dînşii şi pentru ţară [7].

„Monitor", 1874, nr. 138, p. 877, col. 5 — p. 878, col. 4.

NOTE

[1] Se discuta proiectul de lege „pentru regularea proprietăţilor statului din Basarabia ocupate de locuitorii coloniști și domenieni".

[2] G. Popovici discutase pe marginea unui amendament făcut de N. Horozof şi alţii la articolul 1 al proiectului care prevedea că locuitorii Basarabiei devin proprietari deplini ai pămînturilor ce deţin, coloniştii pe cîte 50 de deseatine, domenienii pe cîte 30. Dacă suprafaţa

partajabilă era mai mică, ea se împărţea în mod egal între capii de familie. Dacă era mai mare, prisosul devenea proprietate liberă a statului. Horozof ceruse ca prisosul să rămînă comunelor pentru înzestrarea viitorilor spornici. Amendamentul a fost respins.

G. Popovici susţinuse amendamentul lui Horozof arătînd că împroprietărirea era absolut necesară, întrucît erau comune care nu aveau nici 300 de deseatine disponibile, astfel că mulţi colonişti erau ameninţaţi cu sărăcirea.

[3] G. Brătianu discutase pe marginea articolului 10, care desfiinţa toate privilegiile, monopolurile de circiumi, sarcinile stabilite prin legi, ucaze, hrisoave ş.a. Locuitorii Basarabiei aveau să se bucure de aceleaşi drepturi şi îndatoriri ca restul locuitorilor ţării. Pentru a-i înlesni la plata despăgubirii către stat (80 de lei/deseatina) ei erau scutiţi pe 10 ani de serviciul militar. G. Brătianu se întrebase dacă această scutire era oportună şi dacă servea ţării.

[4] Vezi supradiscursul precedent.

[5] Redacţia ca atare a articolului din proiect.

[6] Pentru statutele Basarabiei vezi partea I a volumului, p. 459, nota 2.

[7] Proiectul a fost primit cu 68 de voturi pentru şi patru împotrivă.

ALTE DISCURSURI

Discurs la înmormîntarea lui Alexandru Ioan Cuza *

Ilustră Doamnă,
Preasînte Mitropolit,
Sînţi părinţi şi fraţi,

Biserica ne zice: „Deşertăciunea deşertăciunilor, totul este deşertăciune".

Ei bine, îmi permit a zice cum că acest mare adevăr îşi are şi el excepţiunea sa. Nu este în lumea aceasta totul deşertăciune! Rămîne ceva statornic: rămîn faptele mari, cari sînt neperitoare.

Da, fraţilor! Faptele mari opresc chiar moartea.

Se zice că Vodă Cuza a murit... Daca renaşterea României a murit, apoi... a murit şi Vodă Cuza, căci Vodă Cuza nu este decît renaşterea României. *(Aprobări generali din partea mulţimii adunate.)*

Dară, vă rog, credeţi oare că vin aci să fac eu istoria acestui Domn?

Nu!... Căci care glas poate să o facă?

Care pagină tipărită poate să fie aşa de adevărată şi aşa de elocuentă, ca faţa ţărei însăşi? *(Aplauze.)*

Faţa ţărei este pagina istoriei lui Alexandru Ioan I.

Alexandru Ioan I nu are trebuinţă de istoriograf.

El singur şi-a scris istoria sa, prin legi, prin actele cu cari a făcut el un stat, o societate alta decît aceea ce i s-a fost dat cînd l-am proclamat domnitor.

Sînt patrusprezece ani trecuţi de cînd în Adunarea ţărei, în capitala Moldovei, mi s-a făcut rara onoare de a spune, eu cel dintîi, *colonelului Cuza* cuvîntul *Măria-Ta* şi totdeodată a-i spune care era voinţa naţiunii şi cari erau aspiraţiunile naţiunii ce i se da lui spre îndeplinire.

Cei bătrîni aduceţi-vă aminte, cei mai tineri consultaţi paginile „Monitorului" şi veţi vedea ce s-a cerut de la dînsul. Veţi vedea că în cei 7 ani de ilustră domnie şi eternă memorie Vodă Cuza nu numai că a fost un om onest, dară şi-a ţinut totdeauna cuvîntul său. *(Aprobări.)*

Acestaşi „Monitor" vă va convinge că nu era an ca el să nu cîştige cîte un drept ţărei, nu era lună în care să nu înzestreze ţara cu cîte o reformă spre dezvoltarea puterii statului, nu era zi în care „Monitorul" să nu publice o lege în privinţa aplicării acestor reforme.

Ce voia naţiunea cînd l-a ales?

Naţiunea voia legi nuoi şi oameni nuoi.

* 7 iunie 1873.

Cuza a fost *omul nuou* şi a făcut legi nuoă, cari au făcut apoi *lume nuouă*, căci lumea de la '73 este alta.

Astăzi statul român nu mai este provincie vasală a Moldovei sau a Valahiei.

Iată ce au făcut Alexandru Ioan I.

Ce i se zicea atunci? Tu, *Măria-Ta*, ca domn, fii bun, fii blînd, mai ales pentru aceia pentru cari toţi domnii trecuţi au fost nepăsători sau răi.

Ei bine, vă fac o întrebare: luaţi istoria României de dincoaci şi de dincolo de Milcov... căutaţi paginile ei şi... se va găsi oare vreun domn care să poată să se compareze cu Vodă Cuza?

Nu! Nu poate fi comparaţiune între faptele foştilor domni şi ale lui Cuza, făcute ca om, ca cetăţean şi ca oştean.

I s-a mai zis lui Cuza că naţiunea doreşte, ca prin dezvoltarea instituţiunilor noastre, prin sentimente cu totul patriotice, să mai putem ajunge la acele timpuri glorioase ale naţiunii noastre cînd Alexandru cel Bun zicea imperatorilor din Bizanţa că *ţara noastră nu are decît sabia sa.*

Ei bine, fraţilor, cînd România a ţinut un mai demn limbagiu în Europa decît acel ţinut de *Alexandru Ioan I?*

Alexandru Ioan I ţinea cheia Orientului şi nimic nu se făcea în Orient nu numai fără ştirea, dară nici fără voia lui.

El era gata a-şi sacrifica tronul, persoana sa, numai să-şi apere ţara [de] orice pericul, pentru că el era conştienţios naţiunii române.

Şapte ani ne-am odihnit, şapte ani n-au fost umiliaţiune... *(Aprobări din toate părţile.)*

Dară a căzut silnic şi România şi-a întrerupt cariera sa...

A! Iertaţi-mă... aci în faţa unui mormînt deschis, în faţa acestei figure *(arătînd corpul lui Alexandru Ioan I)*, care va fi pururea glorioasă, nu ne este permis să facem polemică, dară sîntem datori să spunem că *nu greşalele lui l-au răsturnat, ci faptele cele mari. (Aprobări generale.)*

Odată cu exilul a expirat emanciparea poporului român, odată cu exilul vechile societăţi retrograde şi demagoge s-au aliat şi cînd o zic aceasta, fraţilor, ca să vedeţi dacă este aşa, uitaţi-vă la cei şapte ani de exil cari au trecut.

Apoi iarăşi, care domn a fost mai demn în exilul său, care domn a apărat ţara sa mai mult, pre acea ţară care permisese de a i se închide porţile?

Ţara va mărturi şi chiar mărturesţe; mărturesc mulţi chiar din acei care l-au răsturnat că mai demn nu s-a purtat alt domn, pentru că, să nu ne înşelăm, fraţilor, Domnul Cuza Alexandru Ioan I *oricînd voia putea să fie domnitor. (Aplauze, aprobări din toate părţile.)*

Alexandru Ioan I nu avea trebuinţă să zică ca Alexandru Lăpuşneanu că, dacă ţara nu-l *vra*, el o *vra*. Cuza nu a voit, deşi ţara l-a voit, pentru că el nu a vrut rezbel civile, pentru că a vrut pacea acestei ţare, pentru că a voit să fie demn de numele ce poartă.

Şi acum, fraţilor! După ce v-am spus aceste cuvinte, noi cari sîntem aci, unii luptători sub el, mulţi adoratori ai lui, alţii amploiaţi ai săi, alţii care s-au folosit de legile lui, putem zice numai: Dumnezeu să-l ierte?

Dară de aceasta nu are el trebuinţă! Căci şapte ani binecuvîntat din partea a trei milioane de locuitori pre care i-a făcut cetăţeni nu este oare de ajuns? Noi avem trebuinţă să ne rugăm pentru iertarea altora!

De aceea, noi, cari am avut onoarea de a-i fi miniştri şi funcţionari, să ne întrebăm: nu mai avem nimic de făcut?

La '64 românii au dat lui Cuza dreptu[l] să facă tot şi de aceea deviza sa era: „Unul pentru toţi". El unul lucra pentru toţi, căci, precum bine a zis-o un alt orator, el era conştiinţa naţionale. Acel *unul* nu mai este astăzi; azi *toţi* trebuie dară să lucrăm în spiritul lui, să fim oameni ai ţărei noastre, să ridicăm sus stindardul ei în afară şi în întru, principiul acele fără de care nu poate să fie un stat, progresul prin instrucţiune, prin administraţiune bună, fiecare prin exerciţiul pacinic al drepturilor pre cari toţi le datorim lui Vodă Cuza.

Ilustră Doamnă, sfîntă şi mumă a românilor!

Nu plînge, căci Alexandru Ioan I nu a murit...

Alexandru Ioan I nu poate să moară.

Nu lacrimile acelora cari sînt aici vor putea dovedi aceasta, ci lacrimile tu[tu]rora; lacrimile ce se varsă de pre oriunde se vorbeşte româneşte, din Carpaţi pînă la Marea Neagră şi de la Tisa pînă la Nistru.

Nu este hotar politic pentru tristeţea care se poartă de soţia lui *Alexandru Ioan I...*

Şi acum, după ce biserica a zis vecinica pomenire în spiritul lui Alexandru Ioan I, vecinica lui amintire în spiritele noastre nu se va stinge din animele noastre şi ale fiilor fiilor noştri, şi cît va avea ţara aceasta o istorie, cea mai frumoasă pagine ce va avea va fi aceea a lui Alexandru Ioan I[1].

„Poporul" din 7 iunie 1873, nr. 158, p. 1, col. 1—3.

NOTE

[1] N. Bassarabescu, directorul foii „Poporul", a publicat discursul cu următoarea notă: „Un discurs ca cel pronunciat de domnul Mihail Kogălniceanu la înmormîntarea lui Alexandru Ioan I nu este dat a-l auzi cineva des. El vine prin inspiraţiune, şi inspiraţiunea îşi are momentele ei la rari, la foarte rari ocaziuni solemne. Domnul Kogălniceanu s-a inspirat din mărirea lui Cuza Vodă şi cuvîntul său este sublim, ca şi mărirea fostului domn al României unite.

Deci pentru un asemenea discurs locul de onoare nu poate fi decît chiar în primele coloane ale foaiei noastre".

Pentru restul editărilor acestui discurs, vezi Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu, 1817—1891. Biobibliografie*, Bucureşti, 1971, p. 177.

REGESTE

Sesiunea 1870—1871

Discursuri, intervenții, amendamente, propuneri

1* Discurs asupra dreptului României de a bate monedă proprie. Ședința din 21 noiembrie 1870, „Monitor", 1870, nr. 258, p. 2 133, col. 4; nr. 259, p. 2 142, col. 5 — p. 2 143, col. 2; Victor Slăvescu, *Recunoașterea dreptului de a bate monedă. Acțiunea diplomatică a României în 1866—1870*, București, 1941, p. 149—150, 178—181. p. 31.

2 Susține propunerea lui I. Agarici de a se trece la „ordinea de zi motivată" pentru a asculta explicațiile ministrului de finanțe în legătură cu interpretarea eronată ce s-a dat legii patentelor. Ședința din 28 noiembrie 1870. „Monitor", 1870, nr. 265, p. 2 178, col. 2.

3* Discurs asupra politicii externe a României. Cu ocazia discuțiilor la mesajul tronului. Ședințele din 5 și 7 decembrie 1870. „Monitor", 1870, nr. 273, p. 2 245, col. 5; p. 2 246, col. 3—5; nr. 274, p. 2 251, col. 1 — p. 2 252, col. 3. p. 39.

4* Intervenție în favoarea construirii unor tronsoane de cale ferată în Moldova și a unui port la Marea Neagră. Pe marginea proiectului de răspuns la mesajul tronului. Ședința din 7 decembrie 1870. „Monitor", 1870, nr. 274, p. 2 253, col. 5 — p. 2 254, col. 1. p. 58.

5* Din nou asupra politicii externe a României. Ședința din 10 decembrie 1870. „Monitor", 1870, nr. 278, p. 2 281, col. 2 — p. 2 282, col. 1. p. 59.

6 Cere cu insistență Adunării a-i acorda un concediu deoarece are copiii bolnavi la Iași. E flatat de „obiecțiunea [...] foarte spirituale" a lui G. Vernescu, dar trebuie să se ducă lîngă familie. G.V. spusese: „Interesul atît al Camerei, cît și al noului minister este ca să nu încuviințăm cererea de concediu a unui om ca domnul Kogălniceanu, de care poate să fie mai mult interesat ministerul. pe care domnia-sa ar face foarte bine să-l aștepte aici". Ședința din 18 decembrie 1870. „Monitor", 1870, nr. 281, p. 2 299, col. 5.

7* Raport și intervenții la proiectul de lege „pentru rectificarea legii vînzării bonurilor rurali ce posedă tezaurul din vînzarea unei părți din bunurile statului". Ședința din 21 decembrie 1870. „Monitor", 1870, nr. 283, p. 2 310, col. 4—5; nr. 284, p. 2 313, col. 3; p. 2 314, col. 3—4. p. 65.

8 Observă corosiv, la ieremiada pronunțată de G. Meitani contra guvernului, prilejuită de propunerea de prorogare a Adunării: „Domnilor, constat un fapt, cum că este destul în această Cameră ca cineva să aibe un pept larg, un git gros și un glas și mai gros ca să-și poată bate joc de regulament, de președinte și de Cameră". Ședința din 22 decembrie 1870. „Monitor", 1870, nr. 286, p. 2 322, col. 4.

9* Intervenție într-o problemă de regulament. Continuă discuția la proiectul privind „rectificarea legii vînzării bonurilor rurali". Ședința din 22 decembrie 1870. „Monitor", 1870, nr. 287, p. 2 326, col. 2. p. 69.

10* Precizări pe marginea proiectului de lege pentru fixarea bugetului pe luna ianuarie 1871. Ședința din 22 decembrie 1870. „Monitor", 1870, nr. 288, p. 2 330, col. 4. p. 70.

11* Panegiric pentru Nicolae Șuțu. Ședința din 13 ianuarie 1871. „Monitor", 1871, nr. 11, p. 49, col. 4—5. p. 71.

12* Explicații asupra legii comunale elaborate de el. Ședința din 13 ianuarie 1871. „Monitor", 1871, nr. 14, p. 65, col. 2—3. p. 72.

13 Cere deputaților să fie mai operativi în discuții: „Voi să zic cîteva cuvinte asupra situațiunii Camerei. Nu reclam de la Cameră nici discuțiune, nici vot, îmi permit doar să atrag respectuos luarea dumneavoastră aminte asupra unei împrejurări mari în raport cu Camera, mari pentru acei cari am promis că vom da concursul nostru ministerului actual. Mîne se împlinesc două luni de sesiune, noi sîntem datori ministerului și ministerul are drept să ne ceară și noi trebuie să-i dăm legile financiare și legea de descentralizare. Recunosc fiecăruia dreptul de interpelare, drept nemărginit și la care nici majoritatea nu se poate opune cînd un deputat îl cere; dară de aceea mă adresez la unanimitatea deputaților rugînd ca fiecare să ia hotărîrea ca cu o oră mai înainte să începem a ne ocupa de legile financiare și îndată apoi de descentrali-

zare. Oricît am voi să ascundem situaţiunea, e cu neputinţă; situaţiunea este gravă, nu s-ar cuveni să ne trecem timpul cu împrejurări locale, încît deodată să ne găsim fără budgete şi fără lege de descentralizare, care are să asigure comunelor independenţa pe care esperienţa ne-a dovedit că trebuie să o aibă". Şedinţa din 13 ianuarie 1871. „Monitor", 1871, nr. 14, p. 65, col. 5.

14 Insistă din nou să se curme discuţiile sterile din Adunare: „Sînt patru ore; de la douăsprezece pînă acum n-am auzit decît cestiuni personale. Din acestea ţara nu cîştigă nemica. Pentru Dumnezeu, să nu facem cum făceau bizantinii, să ne certăm pentru căciula verde sau roşie, cînd turcii erau la porţile cetăţii! Turcii nu sînt acum la frontieră, dară poate că este ceva mai rău decît turcii. Vă rog dară să binevoiţi a hotări să începem odată a ne ocupa cu lucrări serioase. Mîne are să vină lucrul cîmpului, mai mulţi din noi au să plece şi ţara se va afla în poziţiunea în cari s-a aflat anul trecut.

Nu se ia nimenui dreptul de interpelare, dară stă în voinţa majorităţii, care susţine ministerul, să nu ceară de la dînsul decît regularea financelor şi legea descentralizării.

Mai este ceva, este comisiunea însărcinată cu afacerea Strusberg să vină şi ace[e]a la ordinea zilei; să ne ocupăm de lucrări interesante, iară nu numai de patimi personale". Şedinţa din 14 ianuarie 1871. „Monitor", 1871, nr. 15, p. 70, col. 3.

15* Pentru acordarea indigenatului lui Iacob Inge Rober. Şedinţa din 23 ianuarie 1871 „Monitor", 1871, nr. 20, p. 98, col. 4. p. 74.

16* Propunere pe marginea interpelării lui N. Blaremberg asupra unei scrisori publicate de domnitorul Carol în „Allgemeine Zeitung" (Augsburg) privitoare la România. Şedinţa din 30 ianuarie 1871. „Monitor", 1871, nr. 26, p. 136, col. 4—5. p. 75.

17 La interpelarea colonelului G. Manu asupra regimului recruţilor din judeţele Izmail şi Bolgrad observă: „Conjur [...] pe Adunare să lase această cestiune, fiindcă nu este acum momentul a o trata, şi o spun aceasta ca unul ce în timpul întreitului meu minister totdeauna m-am silit cu toată energia să fac ca locuitorii din Basarabia, precum prin Tractatul de la Paris au dobîndit favoarea de a se bucura de toate drepturile românilor, asemenea să se supuie şi la toate datoriele lor". Şedinţa din 3 februarie 1871. „Monitor", 1871, nr. 30, p. 162, col. 1.

18* În favoarea validării mandatului de deputat al lui Costache Nanu la colegiul II Tutova. Şedinţa din 5 februarie 1871. „Monitor", 1871, nr. 30, p. 163, col. 3. p. 77.

19* Despre adresa ce Adunarea României urma să trimită Parlamentului italian felicitîndu-l pentru stabilirea capitalei la Roma. Şedinţa din 5 februarie 1871. „Monitor", 1871, nr. 30, p. 163, col. 4—5. p. 78.

20 În legătură cu menirea comisiei de politică externă a Adunării observă că ea trebuie să dea publicităţii acele acte „ce va socoti că poate a se comunica". „Ei bine, ceea ce e în dreptul Camerei este de a şti unde stau afacerile ţărei [...] ca astfel şi Camera să poată şti ceva despre politica din afară. Aceasta mai cu seamă despre acele acte care au ajuns ceva la un rezultat sau acele hîrtii ce s-ar putea da publicităţii fără de a compromite tratăţiunile ce sînt în cale de esecutare sau neesecutate". Şedinţa din 5 februarie 1871. „Monitor", 1871, nr. 30, p. 164, col. 1.

21* Intervenţii la raportul privind acordarea unor pensii. Cazul generalului Nicu Mavrocordat. Şedinţele din 6 şi 8 februarie 1871. „Monitor", 1871, nr. 31, p. 171, col. 2; p. 173, col. 2—3; nr. 32, p. 175, col. 3—5. p. 79.

22* Intervenţie la proiectul de lege privitor la despăgubirea unui oarecare Avramovici, arendaş al locului pe care s-a construit tabăra de la Furceni. Şedinţa din 10 februarie 1871. „Monitor", 1871, nr, 34, p. 186, col. 5 — p. 187, col. 2. p. 88.

23* Polemică cu N. Ionescu într-o problemă de regulament. Şedinţa din 16 februarie 1871. „Monitor", 1871, nr. 40, p. 218, col. 3—4. p. 91.

24* Replică lui A. Holban, care îl implicase în „afacerea Strusberg", că va da socoteală Adunării „cînd îi va veni rîndul". Şedinţa din 27 februarie 1871. „Monitor", 1871, nr. 55, p. 320, col. 5. p. 92.

25 La observaţia pedantă a lui I. Agarici că în dezbaterea pe marginea afacerii Strusberg s-a ajuns la „confuziuni", unii încercînd să se apere, alţii să acuze, „şi la sfîrşit şi unii şi alţii să iasă basma curată"! — „Basma neagră, nu basma curată!". Şedinţa din 28 februarie 1871. „Monitor", 1871, nr. 56, p. 329, col. 5.

26* Precizări asupra poziţiei sale în „afacerea Strusberg". Şedinţa din 5 martie 1871. „Monitor", 1871, nr. 67, p. 393, col. 4 — p. 395, col. 5. p. 93.

27 Îl ironizează pe preşedintele Adunării, Nicolae Picleanu, care dăduse cuvîntul în fond lui I. Codrescu, deşi se votase închiderea discuţiei la raportul privind afacerea Strusberg: „Cînd este vorba de un principiu aşa de mare, de principiul libertăţii, a legalităţii, în aşa spirit

înțelegeți dumneavoastră a aplica regulamentul? Ei bine, domnule președinte, dați-mi voie să mă serv și eu de o frază stereotipă cu care a servit odată fostul nostru coleg, domnul C. A. Rosetti: «Vă salut cu respect!»". Ședința din 6 martie 1871. „Monitor", 1871, nr. 69, p. 404, col. 1 — 2.

28* Pe marginea propunerii lui Aristide Pascal ș.a. de a fi deferiți justiției miniștrii implicați în „afacerea Strusberg". Ședința din 6 martie 1871. „Monitor", 1871, nr. 70, p. 411, col. 3. p. 113.

29 În legătură cu documentele privind politica externă pe care guvernul Catargiu intenționa să le prezinte în fața Adunării observă: „Camera, înainte de a putea zice un cuvînt în privința situațiunii ministerului, s-ar cuveni să cunoască acele documente; căci dacă în privința ministerului poate să fie divergență de opiniune, în cît se atinge de țară, eu cred că aci va fi un singur și unanim vot: binele și interesul României". Ședința din 15 martie 1871. „Monitor", 1871, nr. 74, p. 442, col. 3.

30 Cere ca în materie de luări la cuvînt în Adunare regulamentul să fie respectat cu strictețe, atît de deputați, cît și de miniștri. Aceștia din urmă au latitudinea a lua cuvîntul peste rînd, fără a aștepta înscrierea prealabilă, dar numai în limitele luărilor la cuvînt, adică înainte de votarea închiderii discuțiilor. Ședința din 15 martie 1871. „Monitor", 1871, nr. 74, p. 444, col. 2.

Sesiunea 1871—1872

Discursuri, intervenții, amendamente, propuneri

1* Intervenție la proiectul de lege „asupra pozițiunii oficerilor". Cu referire la statutul celor aflați în neactivitate. Ședința din 20 noiembrie 1871. „Monitor", 1871, nr. 263, p. 1 359, col. 4—5. p. 115.

2 Subscrie, alături de N. Blaremberg, G. Vernescu, A. Stolojan și D. Cracte, următoarea moțiune: „Avînd în vedere că Constituțiunea nu stabilește o incompatibilitate între mandatul de deputat și calitatea de profesore;

Avînd în vedere că legea instrucțiunii publice socoate demisionat pe un profesore cînd ar lipsi o lună fără motive;

Considerînd că absența unui profesore spre a-și esercita mandatul său de deputat este legalmente motivată;

Adunarea trece la ordinea zilei".

Moțiunea fusese depusă în urma intervenției lui T. Boldur Lățescu, care pledase incompatibilitatea calității de deputat cu cea de profesor. Moțiunea nu a fost pusă la vot. Ședința din 30 noiembrie 1871. „Monitor", 1871, nr. 269, p. 1 387, col. 3.

3 Subscrie proiectul de lege pentru reglementarea legii din 5/17 iulie 1871 prin care concesiunea Strusberg era reziliată; societatea deținătorilor acțiunilor respective urma să termine liniile ferate prevăzute în concesiune. Ședința din 13 decembrie 1871. „Monitor", 1871, nr. 281, p. 2 055, col. 2—3.

4 Contestă dreptul studenților de la Universitatea din București, ca fiind minori, să depună pe masa Adunării o petiție „relativă la cestiunea căilor ferate". Ședința din 14 decembrie 1871. „Monitor", 1871, nr. 283, p. 2 065, col. 2.

5* Discurs în problema concesiunii Strusberg. Ședința din 15 decembrie 1871. „Monitor", 1871, nr. 284, p. 2 073, col. 2 — p. 2 075, col. 3. Vezi și *Cestiunea Strusberg. Cuvînt rostit în Adunarea deputaților de ..., deputat [al] colegiului întîi de Fălciu ...*, Iași, 1872, 38 p. p. 116.

6* Se împotrivește închiderii discuției în problema concesiunii Strusberg. Ședința din 17 decembrie 1871. „Monitor", 1872, nr. 2, p. 11, col. 2—3. p. 136.

7* Scurtă intervenție lămuritoare la proiectul de lege pentru despăgubirea fostului" antreprenor al poștelor drumului Piteștilor, A. T. Zisu. Ședința din 22 decembrie 1871. „Monitor, 1872, nr. 7, p. 40, col. 3. p. 138.

8* Intervenție pe marginea proiectului de lege pentru ratificarea convenției telegrafice cu Austro-Ungaria. Referitor la recunoașterea de către partener a titlului monedei și a drapelului României. Ședința din 21 februarie 1872. „Monitor", 1872, nr. 55, p. 321, col. 4—5; p. 322, col. 4—5. p. 139.

9* Discurs în care evocă personalitatea lui Barbu Catargiu. Şedinţele din 22 şi 23 februarie 1872. ,,Monitor", 1872, nr. 55, p. 324, col. 4—5; nr. 56, p. 331, col. 5. p. 143.

10* Discurs la proiectul de lege pentru modificarea organizării armatei. Şedinţa din 25 februarie 1872. ,,Monitor", 1872, nr. 58, p. 347, col. 3—5. p. 146.

11* În favoarea sporirii pensiei văduvei principelui Nicolae Şuţu. Şedinţa din 26 februarie 1872. ,,Monitor", 1872, nr. 58, p. 349, col. 2—3. p. 149.

12 Consideră refuzul Adunării de a majora pensia văduvei generalului A. Macedonski ,,o nedreptate". Şedinţa din 26 februarie 1872. ,,Monitor", 1872, nr. 59, p. 354, col. 3.

13 Condamnă sistemul constituirii majorităţii parlamentare înainte de începerea discuţiilor la un proiect de lege. Cu referire la propunerea de a i se acorda o rentă viageră lui Alexandru Catargiu, preşedinte de secţie la Înalta curte de casaţie, atins de cecitate. Şedinţa din 1 martie 1872. ,,Monitor", 1872, nr. 60, p. 363, col. 5.

14* Discurs pe marginea măsurilor disciplinare luate de ministrul instrucţiunii publice, Christian Tell. Şedinţa din 1 martie 1872. ,,Monitor", 1872, nr. 60, p. 365, col. 4 — p. 366, col. 2. p. 150.

15* Intervenţie în legătură cu procesele dintre particulari şi stat păgubitoare foarte adesea acestuia din urmă. Şedinţa din 4 martie 1872. ,,Monitor", 1872, nr. 64, p. 394, col. 3. p. 155.

16 Condamnă demisia lui Ath. Moscuna din Adunare, motivată de refuzul acesteia de a vota joncţiunea căilor ferate române în perspectivă cu cele austro-ungare pe la Vulcan. Şedinţa din 6 martie 1872. ,,Monitor", 1872, nr. 65, p. 400, col. 4.

17 Cere explicaţii, ca deputat, ministrului instrucţiunii publice în legătură cu fixarea preţului de 2 000 de lei la achiziţionarea, în 1868, a unei ,,colecţii de arme şi costume bizantine". Şedinţa din 6 martie 1872. ,,Monitor", 1872, nr. 65, p. 402, col. 1—2.

18* Intervenţie la discuţiile asupra bugetului Ministerului de Interne; capitolul referitor la poşte. Şedinţa din 7 martie 1872. ,,Monitor", 1872, nr. 66, p. 412, col. 3—5. p. 156.

19* Discurs pe marginea proiectului de lege pentru modificarea legii tocmelilor agricole. Şedinţele din 9 şi 10 martie 1872. ,,Monitor", 1872, nr. 68, p. 426, col. 3—4; p. 427, col. 1; nr. 69, p. 432, col. 1—2, 4 — p. 433, col. 1, 5 — p. 434, col. 1. p. 160.

20 Subscrie o propunere prezentată de Titu Maiorescu, ministrul cultelor şi al instrucţiunii publice, prin care se menţin şcolile normale, ca şi fondurile bugetare necesare funcţionării acestora. Şedinţa din 12 martie 1872. ,,Monitor", 1872, nr. 72, p. 456, col. 3.

21* Intervenţie la discuţia proiectului de lege privind joncţiunea căilor ferate române cu cele austro-ungare. Şedinţa din 16 martie 1872. ,,Monitor", 1872, nr. 80, p. 510, col. 2—3. p. 166.

22* Asupra concesiunii Barkley, pentru construirea de poduri. Şedinţa din 17 martie 1872. ,,Monitor", 1872, nr. 81, p. 514, col. 5 — p. 515, col. 1. p. 169.

23* În favoarea declarării oraşului Izmail porto-franc. Şedinţa din 17 martie 1872. ,,Monitor", 1872, nr. 81, p. 515, col. 4 — p. 516, col. 2. p. 171.

24 Se pronunţă împotriva acordării de diurne membrilor comisiei Adunării însărcinate cu ,,cercetarea socotelilor". Şedinţa din 18 martie 1872. ,,Monitor", 1872, nr. 82, p. 520, col. 2.

Sesiunea 1872—1873

Discursuri, intervenţii, amendamente, propuneri

1* Raport la proiectul de lege ,,pentru alegerea mitropoliţilor şi a episcopilor eparhioţi, precum şi pentru organizarea Sinodului bisericei ortodoxe din România". Explicaţii. Şedinţele din 27, 29, 30 noiembrie şi 1 decembrie 1872. ,,Monitor", 1872, nr. 269, p. 1 445, col. 5 — p. 1 446, col. 5; p. 1 448, col. 4 — p. 1 449, col. 2; nr. 271, p. 1 465, col. 4,5; nr. 273, p. 1 470, col. 3, 4; p. 1 472, col. 2—4; nr. 274, p. 1 475, col. 4—5; p. 1 476, col. 3—5; p. 1 477, col. 5; p. 1 478, col. 1—2; nr, 275, p. 1 483, col. 1—3. p. 176.

2* Asupra conținutului adresei de răspuns la mesajul tronului. Ședința din 28 noiembrie 1872. „Monitor", 1872, nr. 271, p. 1 457, col. 3—4. p. 198.

3 Insistă pentru urgentarea luării în discuție a pensiei solicitate de văduva principelui Nicolae Șuțu: „[...] se află într-o mare mizerie familia acelui bărbat care a lucrat pentru țară și încă în timpuri foarte grele". Ședința din 29 noiembrie 1872. „Monitor", 1872, nr. 272, p. 1 465, col. 4.

4 Subscrie o propunere de amînare cu trei zile a discuțiilor privind linia ferată București—Pitești pentru ca interpelările să se facă „în cunoștință de cauză". Ședința din 29 noiembrie 1872. „Monitor", 1872, nr. 272, p. 1 465, col. 3.

5* Intervenție la proiectul de lege privind acordarea unei recompense naționale familiei principelui Nicolae Șuțu. Ședința din 2 decembrie 1872. „Monitor", 1872, nr. 275, p. 1 484, col. 2—3. p. 199.

6* Subscrie o moțiune la proiectul de lege privind construirea liniei ferate Roman—Pitești, prin care se dezaprobă conduita ministerului, care pusese linia sub garanția statului înainte de darea ei în exploatare. Ședința din 4 decembrie 1872. „Monitor", 1872, nr. 277, p. 1 497, col. 2. p. 201.

7* Discurs asupra împroprietăririi însurăților. Ședința din 14 decembrie 1872. „Monitor", 1872, nr. 287, p. 1 557, col. 4 — p. 1 558, col. 5. p. 202.

8* Discurs pe marginea proiectului de lege privind acordarea unor credite extraordinare ministrului lucrărilor publice. Ședința din 15 decembrie 1872. „Monitor", 1872, nr. 287, p. 1 560, col. 2—4; p. 1 562, col. 3—4. p. 211.

9 Subscrie o propunere prin care se acorda gimnaziului și bisericii Sf. Nicolae din Brașov din partea statului român o subvenție anuală de 15 000 de lei. Ședința din 16 decembrie 1872. „Monitor", 1872, nr. 287, p. 1 563, col. 1.

10* Intervenție în problema lucrărilor edilitare de la București. În replică cu I. Pală. Ședința din 20 decembrie 1872. „Monitor", 1873, nr. 3, p. 14, col. 4—5. p. 219.

11* Evocare a personalității lui Napoleon al III-lea, prilejuită de moartea acestuia. Depune un subamendament la moțiunea de condoleanțe propusă de George Gr. Cantacuzino. Ședința din 12 ianuarie 1873. „Monitor", 1873, nr. 12, p. 52, col. 3. p. 222.

12* Discurs asupra desfășurării ultimelor alegeri. Cu referire la validarea deputaților de Bolgrad. Ședința din 19 ianuarie 1873. „Monitor", 1873, nr. 22, p. 117, col. 2—4. p. 224.

13* Intervenție pe marginea proiectului de lege de modificare a codului penal. Cu referire la urmărirea *ex officio* a insultelor aduse Corpurilor legiuitoare. Ședința din 22 ianuarie 1873. „Monitor", 1873, nr. 26, p. 145, col. 1—2, 3—4. p. 227.

14 După ce ceruse cuvîntul în cestiune personală, renunță motivînd astfel: „[...] unde nu este luptă, nu pot să fie arme și de aceea renunț, cu condițiunea d-a-m[i] rezerva dreptul de a răspunde domnului președinte la acuzațiunea ce mi-a făcut că, atunci cînd am cerut cuvîntul în privința juriului la Roman, am voit să fac o manifestațiune. Veți vedea, domnule președinte, cînd voi vorbi în privința juriului, că nu a fost în intențiunile mele de a face o manifestațiune. Așadară, păstrîndu-mi acest drept, renunț pentru moment la cuvînt". Ședința din 23 ianuarie 1873. „Monitor", 1873, nr. 27, p. 151, col. 5.

15* Discurs asupra cenzurii. Pe marginea discuțiilor la modificarea codului penal. Ședința din 23 ianuarie 1873. „Monitor", 1873, nr. 28, p. 157, col. 1, 4 — p. 158. col. 1. p. 229.

16 Cere guvernului să indice ordinea priorității în discutarea proiectelor pe care le depune pe masa Adunării. Ca membru în comisia privind cercetarea joncțiunilor feroviare arată că are nevoie de un răgaz de cîteva zile pentru a trece la lucrările celeilalte comisii în care a fost numit, cea privind problema băuturilor. Ședința din 24 ianuarie 1873. „Monitor", 1873, nr. 28, p. 158, col. 5 — p. 159, col. 1.

17* În favoarea cererii de împămîntenire a medicului bavarez Georg Fleischlein. Ședința din 27 ianuarie 1873. „Monitor", 1873, nr. 29, p. 163, col. 3—4. p. 235.

18 Într-o problemă de regulament observă corosiv că, ori de cîte ori un deputat din minoritate „făcea o mică și respectuoasă observațiune biuroului, de la biurou primea remonstrări și i se zicea: respectați biuroul!" Acum majoritatea „face un fel de mustrare tumultoasă biuroului" fără ca cineva să protesteze. Ședința din 5 februarie 1873. „Monitor", 1873, nr. 32, p. 184, col. 3.

19* Discurs la proiectul de lege rectificativ al bugetului Ministerului de Război. Pentru construirea unei șalupe necesare poliției fluviale. Ședința din 5 februarie 1873. „Monitor", 1873, nr. 32, p. 185, col. 3—5. p. 236.

20* Intervenție la proiectul de lege privind fixarea taxelor la băuturile alcoolice. Ședința din 7 februarie 1873. ,,Monitor", 1873, nr, 35, p. 208, col. 3—4. p. 239.

21* Asupra practicii reprobabile a unor deputați de a trece din Cameră în Senat și invers. Ședința din 10 februarie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 38, p. 231, col. 4. p. 241.

22* În favoarea proiectului de lege care prevedea o ramură spre Tîrgoviște a căii ferate București — Pitești. Ședința din 14 februarie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 42, p. 264, col. 5. p. 243.

23* În legătură cu o petiție a economilor de vite transilvăneni, susține ca ea să fie prezentată întîi guvernului și apoi luată în discuție de Adunare. Ședința din 17 februarie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 44, p. 280, col. 3—4. p. 245.

24 La observația lui G. Manu pe marginea unei cereri de ajutor viager, care ceruse să se facă proiect de lege în acest sens — după închiderea discuției: ,,Discuțiunea fiind închisă, nu putem să mai revenim asupra cestiunii, dară în cît se atinge de opiniunea exprimată de onor. domn G. Manu, că trebuie să facem un project de lege, am onoarea a răspunde că, după cum se votează concluziunile în privința împămîntenirilor, cari merg în urmă și la Senat, tot așa va urma și cu această cestiune". Ședința din 17 februarie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 45, p. 285, col. 5.

25* Intervenție în legătură cu măsurile ce trebuie luate pentru apărarea comunelor rurale de prevaricațiunile unor samsari. Ședința din 17 februarie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 45, p. 286, col. 1—4. p. 246.

26* Discurs împotriva proiectului de lege referitor la convenția pentru joncțiunea căilor ferate române cu cele austro-ungare. Ședința din 19 februarie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 47, p. 300, col. 5 — p. 301, col. 3; nr. 48, p. 303, col. 4 — p. 304, col. 3. p. 249.

27* Asupra sustragerii seminariștilor de la satisfacerea serviciului militar. Ședința din 20 februarie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 48, p. 306, col. 1. p. 260.

28* Asupra joncțiunii liniilor ferate românești cu cele austro-ungare. Pe marginea amendamentului lui V. Boerescu. Ședința din 20 februarie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 50, p. 319, col. 4; p. 320, col. 1. p. 261.

29 Se pronunță în favoarea acordării unei pensii viagere de 120 de lei văduvei căpitanului D. Botea: ,,Și eu am cunoscut pe acest militar și în adevăr că Adunarea trebuie să binevoiască a se arăta către văduva repausatului cu generozitate și cu dreptate chiar". Ședința din 24 februarie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 53, p. 343, col. 2.

30 Cere concediu de la Adunare pentru a se duce în străinătate să-și ridice copiii din pensioane: ,,[...] e nevoia cea mai mare care mă silește să mă duc, căci e nevoie de familie". Ședința din 1 martie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 60, p. 492, col. 1.

31* Discurs și intervenții privind proiectul de lege pentru înființarea Creditului funciar rural. Ședințele din 1, 2, 3, 5, 6, 7 și 9 martie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 60, p. 492, col. 2 — p. 493, col. 5; nr. 61, p. 496, col. 3 — p. 497, col. 2; nr. 62, p. 502, col. 5; p. 503, col. 2—5; nr. 63, p. 509, col. 5; p. 519, col. 5 — p. 520, col. 2; nr. 65, p. 523, col. 5 — p. 524, col. 1, 4; p. 525, col. 2 — 4, 5; nr. 66, p. 533, col. 4 — 5; p. 534, col. 4 — 5; p. 535, col. 1; nr. 67, p. 542, col. 5; nr. 68, p. 545, col. 2. p. 261.

32 Se abține de la votarea bugetului pe anul 1874. Ședința din 12 martie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 70, p. 564, col. 2.

33* În favoarea acordării unui credit pentru repararea spitalului din orașul Neamț. Ședința din 14 martie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 70, p. 564, col. 4. p. 297.

34 Declară că se va abține de la votarea creditelor suplimentare solicitate de ministrul de finanțe deoarece mulți deputați au depășit cadrul discuției, angajîndu-se în polemică politică. Ședința din 14 martie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 71, p. 571, col. 5.

35* Reclamă studii prealabile pentru luarea în discuție a proiectului privind construirea unui pod de cale ferată care să facă joncțiunea liniilor ferate române cu cele turcești. Ședința din 15 martie 1873, ,,Monitor", 1873, nr. 72, p. 578, col. 5. p. 298.

36* Intervenții la proiectul prin care se modificau unele articole de lege privind monopolul vînzării tutunului. Ședința din 16 martie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 73, p. 587, col. 2—3. p. 298.

Sesiunea 1873—1874

Discursuri, intervenţii, amendamente, propuneri

1 Propune Adunării să respingă cererea de demisie a lui C. A. Creţulescu, ,,care este unul din podoabele ţării". I se poate acorda, date fiind chestiunile grave de familie care îl reclamă în străinătate, ,,un concediu nelimitat". Propunerea a fost pusă la vot şi acceptată. Şedinţa din 20 noiembrie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 255, p. 2 559, col. 5 — p. 2 560, col. 1.

2 Cere Adunării să accepte demisia lui Iacob Negruzzi, deoarece i se făcuseră trei invitaţii de revenire asupra acestui gest şi refuzase. Şedinţa din 22 noiembrie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 257, p. 2 268, col. 1.

3* Discurs asupra situaţiei interne a ţării. Pe marginea proiectului de răspuns la mesajul tronului. Şedinţa din 22 noiembrie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 257, p. 2 268, col. 2 — p. 2 269, col. 1. p. 302.

4 Pe marginea opiniei lui Gr. Ventura în problema cererii de concediu adresate Adunării de Gh. Chiţu. Acesta era şi avocat şi nu-şi putea exersa profesiunea. G. V. spusese că nu este o incompatibilitate între cele două profesiuni, ci o chestiune de voinţă, ,,între voinţa de a veni în Cameră şi aceea de a nu veni", căci fiecare deputat avea o profesiune şi venea totuşi la şedinţe. Ceruse, în consecinţă, respingerea cererii. K. intervenise astfel: ,,Fără a intra în amănuntele indicate de onor. domn. Ventura, cred că un om ca onor. domn Chiţu nu se cuvine a veni să ceară un concediu de la Cameră pe temeiul profesiunii domniei-sale. De aceea, deşi în multe sînt amic politic cu domnia-sa, eu voi vota contra acordării concediului ce cere şi propun a fi invitat să vină în Cameră". Propunerea a fost acceptată. Şedinţa din 23 noiembrie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 258, p. 2 275, col. 1.

5* Depune un amendament la proiectul de răspuns pentru mesajul tronului. Îşi defineşte atitudinea faţă de guvernul Lascăr Catargiu. Şedinţa din 23 noiembrie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 258, p. 2 275, col. 2—5. p. 310.

6* Pe marginea proiectului de răspuns la mesajul tronului. Asupra politicii externe a României. Depune un amendament. Şedinţa din 23 noiembrie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 259, p. 2 282, col. 1—3. p. 315.

7 Cere Adunării să respingă cererea de concediu a lui D. Morţun: ,,[...] afară de escepţiuni sînt domni cari din poziţiunea domniilor-lor de deputaţi trag numai cele bune, iară nu şi cele rele, şi tocmai pentru ace[e]a trebuie să fim mai aspri în privinţa acordării concedielor". Şedinţa din 26 noiembrie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 260, p. 2 287, col. 5.

8* Pe marginea proiectului de lege privind trecerea controlorilor contribuţiilor directe în subordinea comitetelor permanente. Şedinţa din 26 noiembrie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 260, p. 2 288, col. 2—3. p. 318.

9* În legătură cu ancheta parlamentară cerută pentru verificarea administraţiei municipalităţii Bucureşti. Şedinţa din 29 noiembrie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 263, p. 2 307, col. 2,5 — p. 2 308, col. 1. p. 320.

10 Se pronunţă într-o problemă de regulament privind modalitatea discutării proiectelor de legi. În secţiuni se discută, şi ,,majoritatea hotărăşte". Cînd se ivesc ,,dispoziţiuni sau tehnice sau de specialităţi" se alege un delegat al secţiei, care, întrunindu-se cu reprezentanţii celorlalte secţiuni, ,,dau forma definitivă legii". Şedinţa din 3 decembrie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 265, p. 2 316, col. 3.

11* Asupra relaţiilor dintre majoritate şi minoritate în Adunare. Şedinţa din 7 decembrie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 267, p. 2 329, col. 4—5. p. 321.

12* Intervenţie în problema diferendului între Sinod şi Corpurile legiuitoare. Şedinţa din 11 decembrie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 272, p. 2 355, col. 5; p. 2 356, col. 2—p. 2 357, col. 1. p. 323.

13* Asupra creditului de 10 000 000 de lei votat de Constituantă în 1866 oraşului Iaşi. Şedinţa din 12 decembrie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 273, p. 2 363, col. 2—5; p. 2 364, col. 1—2. p. 330.

14* Asupra alegerii a doi membri la Curtea de conturi. Şedinţa din 13 decembrie 1873. ,,Monitor", 1873, nr. 274, p. 2 370, col. 1. p. 333.

15 Subscrie următoarea propunere: ,,Onorabilul biurou este rugat ca cel puţin pentru sesiunea viitoare să chibzuiască cu guvernul măsurile de luat pentru o instalaţiune care va avea

de scop a opri cu desăvîrşire ca persoane private de orice poziţiune socială să poată, atît în întrul Camerei cît şi în odăile sale laterale, să comunice cu deputaţi[i]; se exceptă numai domnii senatori.

Nici o tribună asemenea să nu aibă intrare în locurile destinate deputaţilor.

Pentru persoanele private care vor avea a se întreţine cu un deputat, se va destina o cameră specială şi separată de încăperile celelalte". Şedinţa din 17 decembrie 1873. „Monitor", 1873, nr. 279, p. 2 399, col. 1—2.

16* Depune un amendament la legea penală şi încearcă să-l dezvolte. Şedinţa din 18 decembrie 1873. „Monitor", 1874, nr. 2, p. 8, col. 3, 5; p. 9, col. 4. p. 334.

17* Intervenţie privind administraţia căilor ferate. Şedinţa din 11 ianuarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 13, p. 66, col. 1—2. p. 335.

18* Asupra dreptului guvernului de a păstra tăcerea în unele probleme de politică externă. Şedinţa din 12 ianuarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 14, p. 70, col 5 — p. 71, col. 1. p. 337.

19* Discurs privitor la situaţia industrială a României. Şedinţa din 14 ianuarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 16, p. 81, col. 5 — p. 82, col. 2. p. 339.

20 Cere biroului Adunării să-i sancţioneze pe deputaţii care absentează nemotivat sau cer concedii repetate: „[...] pentru acei domni deputaţi cari sînt foarte sirguitori în timpul alegerilor şi cari pe urmă sînt foarte greoi de a veni şi a lua parte la lucrările Camerei şi vin numai cînd împrejurări extraordinare ale lor [i]i reclamă, să li se aplice dispoziţiunile regulamentului, cari sînt destul de indulgente în principiu şi mai indulgente în practică; şi fiindcă nu voiesc să se zică că cer aceasta pentru adversarii politici, vă rog ca aceasta să se facă mai întîi pentru acei cari trec de amici ai mei politici şi a se şterge numele acelor domni din apelul nominale". În cazul deputatului Morţun, care nu venise la nici o şedinţă, Adunarea a încuviinţat vacantarea colegiului său. Şedinţa din 16 ianuarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 16, p. 83, col. 2—3.

21* În favoarea proiectului de lege care preconiza crearea unui fond de despăgubire a proprietarilor ale căror vite urmau să fie sacrificate pentru curmarea epizootiei. Şedinţa din 17 ianuarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 17, p. 93, col. 3, 5; nr. 18, p. 97, col. 5; p. 98, col. 2. p. 342.

22* Pledează pentru cumpărarea, la Iaşi, a unui local necesar şcolii fiilor de militari. Şedinţa din 17 ianuarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 18, p. 98, col. 5 — p. 99, col. 1. p. 346.

23* Intervenţie pe marginea proiectului de lege care autoriza vînzarea proprietăţilor mici aparţinînd Eforiei spitalelor civile din Bucureşti. Şedinţa din 18 ianuarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 19, p. 104, col. 5 — p. 105, col. 1. p. 348.

24* Susţine proiectul de lege privind deschiderea unui credit extraordinar necesar construirii a cinci localuri de carantină. Şedinţa din 18 ianuarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 19, p. 105, col. 2—3. p. 349.

25* Discurs şi comentarii la proiectul de modificare a legii prestaţiilor. Şedinţa din 21 ianuarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 21, p. 116, col. 3—4; nr. 22, p. 122, col. 3—5. p. 350.

26 Anunţă o interpelare ministrului de finanţe privind urgentarea luării în dezbatere a proiectului de lege „pentru suprimarea rămăşiţelor de dări vechi, fiindcă voiesc să dau guvernului, care cunoaşte răul, şi comisiunii, care se vede că nu-l cunoaşte, voiesc să le dau un tablou de chipul cum se împlinesc dările cele vechi şi de monstruozitatea modului de împlinire". Şedinţa din 22 ianuarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 22, p. 123, col. 2.

27* Discurs asupra necesităţii modificării legii comunale. Şedinţele din 26, 28, 30 ianuarie şi 5, 6 şi 7 februarie 1874 „Monitor", 1874, nr. 30, p. 177, col. 1—p. 178, col. 4; nr. 31, p. 183, col. 2; nr. 32, p. 188, col. 1—2; nr. 33, p. 197, col. 4; p. 198, col. 5 — p. 199, col. 2; nr. 38, p. 233, col. 4; nr. 39, p. 244, col. 3—4; p. 245, col. 1—2; nr. 40, p. 250, col. 1—3, 4, 5— p. 251, col. 1. p. 355.

28* Intervenţie pe marginea discuţiei la incidentul provocat de fostul chestor al Adunării, colonelul Pavel Zăgănescu. Şedinţa din 11 februarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 42, p. 266, col. 3—4. p. 386.

29* Se împotriveşte autorizării de către Adunare a urmăririi judiciare a deputatului Petre Cecropide, fost primar de Piteşti. Şedinţa din 14 februarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 44, p. 281, col. 1. p. 388.

30 Anunţă o interpelare ministrului de externe privitoare la lucrările de curăţire a Prutului, în conformitate cu convenţia austro-rusă: „Ce sumă s-a întrebuinţat, cum s-a strîns acea sumă, dacă navigabilitatea riului a progresat şi ce este încă de făcut pentru a se da o îndestu-

lare la șase județe ce sînt parcurse de acel rîu". Ședința din 14 februarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 44, p. 281, col. 3.

31 Adresează o interpelare — nedezvoltată — ministrului de finanțe în legătură cu explicarea articolului din legea rurală referitor la împroprietărirea însurăților (spornicilor) în conformitate cu votul Adunării din sesiunea precedentă. Ședința din 14 februarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 44, p. 281, col. 1.

32* Intervenție la proiectul privind ridicarea unor clădiri cu destinație militară. Ședința din 15 februarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 45, p. 288, col. 2; nr. 46, p. 292, col. 4—5; p. 293, col. 1—2. p. 390.

33* În favoarea ajutorului viager solicitat de văduva Elena Dimitriu din Izmail. Ședința din 16 februarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 47, p. 298, col. 4—5. p. 391.

34* Panegiric pentru colonelul A. Iarca. Ședința din 18 februarie 1874, „Monitor", 1874, nr. 47, p. 299, col. 4. p. 392.

35* Intervenție la discuția bugetului Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Ședința din 19 februarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 49, p. 310, col. 4, 5; p. 311, col. 3—5. p. 393.

36* Respinge acuzele formulate de pe băncile ministeriale că ar fi un veșnic nemulțumit. Ședința din 19 februarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 50, p. 316, col. 1—3. p. 396.

37* Asupra restaurării unor monumente istorice. Ședința din 19 februarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 50, p. 317, col. 1—2. p. 398.

38* Pledează pentru construirea unui nou teatru la București. Ședința din 20 februarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 51, p. 322, col. 2—3. p. 399.

39* Pe marginea bugetului Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Ședința din 20 februarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 51, p. 322, col. 4—5; p. 323, col. 1; nr. 53, p. 334, col. 1—2. p. 401.

40* În favoarea achiziționării unor tablouri de către muzeul din Iași. Ședința din 21 februarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 54, p. 343, col. 4—5. p. 406.

41* Asupra modului defectuos de aplicare a legii rurale. Ședința din 21 februarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 54, p. 344, col. 3—5. p. 408.

42* Intervenție privitoare la necesitatea construirii de șosele. Ședința din 22 februarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 54, p. 354, col. 2—3. p. 411.

43* Intervenție asupra modalităților de percepere a impozitelor. Ședința din 25 februarie 1874. „Monitor", 1874, nr. 59, p. 377, col. 5, p. 378, col. 1. p. 413.

44* Discurs asupra înzestrării cu postav a armatei. Relații privind fabrica de postav de la Neamț. Ședințele din 28 februarie, 2 și 4 martie 1874. „Monitor", 1874, nr. 61, p. 394, col. 5 — p. 395, col. 1; nr. 62, p. 403, col. 2—3, 4—5; p. 404, col. 1—3; p. 405, col. 1—3. p. 415.

45* Raport și explicații privind bugetul Casei spitalelor Sf. Spiridon din Iași pe anul 1874. Ședința din 5 martie 1874. „Monitor", 1874, nr. 63, p. 411, col. 3—5. p. 424.

46 Anunță o interpelare primului ministru asupra măsurilor luate spre executarea testamentului lui Anastase Bașotă „și spre a pune capăt delapidării ce se face cu această avere". Averea lui A.B. se dăduse în mare parte pentru școli și acum „nu se face decît a se risipi spre a face pentru totdeauna imposibili [sic] înființarea acestor școale". Ședința din 6 martie 1874. „Monitor", 1874, nr. 63, p. 412, col. 2.

47* Respinge învinuirile aduse de N. Ionescu în legătură cu arendarea moșiei Scopoșeni. Ședința din 7 martie 1874. „Monitor", 1874, nr. 66, p. 431, col. 4—5; p. 432, col. 1—2. p. 427.

48* Intervenții la proiectul de modificare a legii comunale. Ședința din 12 martie 1874. „Monitor", 1874, nr. 68, p. 450, col. 2, 3; p. 451, col. 3—5; nr. 69, p. 457, col. 4—5; p. 458, col. 2, 3—4, 5; p. 459, col. 1. p. 432.

49* Dezvoltă interpelarea asupra aplicării convenției încheiate între Rusia, Austria și România referitoare la navigabilitatea Prutului. Ședința din 13 martie 1874. „Monitor", 1874, nr. 69, p. 459, col. 3 — p. 460, col. 1. p. 442.

50* Intervenție la proiectul de lege pentru înființarea unei herghelii militare. Ședința din 20 martie 1874. „Monitor", 1874, nr. 75, p. 506, col. 2. p. 446.

51* Intervenție pe marginea arestării la Brăila a deputatului C. Petrescu. Ședința din 29 aprilie 1874. „Monitor", 1874, nr. 99, p. 632, col. 1. p. 447.

52* Intervenţie la proiectul de lege a timbrului. Şedinţa din 13 mai 1874. „Monitor", 1874, nr. 110, p. 692, col. 3, 4, 5. p. 448.
53* Intervenţii la proiectul de lege sanitară. Şedinţele din 17 şi 18 mai 1874. „Monitor", 1874, nr. 117, p. 744, col. 1, 3—4, 5 — p. 745, col. 1, 4—5; p. 746, col. 1; nr. 118, p. 752, col. 2—5; p. 753, col. 1—2, 5. p. 450.
54* Cere a se lăsa deputaţilor cel puţin trei zile pentru studierea proiectului de lege referitor la joncţiunea căilor ferate româneşti cu cele austriece. Şedinţa din 23 mai 1874. „Monitor", 1874, nr. 123, p. 786, col. 1; nr. 124, p. 791, col. 5. p. 462.
55* Discurs la proiectul de lege privind joncţiunea căilor ferate române cu cele austriece. Şedinţele din 24 şi 25 mai 1874. „Monitor", 1874, nr. 127, p. 809, col. 3 — p. 810, col. 1; nr. 128, p. 813, col. 5 — p. 814, col. 1; p. 815, col. 3; nr. 135, p. 855, col. 4—5; p. 856, col. 2—3; p. 857, col. 1; nr. 136, p. 861, col. 5; p. 862, col. 1—3, 5 — p. 863, col. 2; nr. 137, p. 868, col. 3. p. 463.
56* Explicaţii asupra situaţiei coloniştilor din Basarabia de sud după 1856. Şedinţa din 26 mai 1874. „Monitor", 1874, nr. 138, p. 877, col. 5 — p. 878, col. 4. p. 490.

Alte discursuri

1* Discurs la înmormîntarea lui Alexandru Ioan Cuza. „Poporul" (Bucureşti), 1873, nr. 158 din 7 iunie 1873, p. 1, col. 1—3. p. 495.

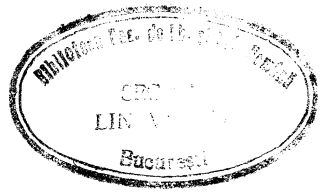

Sumar

Introducere 5
Discursuri, intervenţii, amendamente, propuneri . . 29
Sesiunea 1870 — 1871 31
Sesiunea 1871 — 1872 115
Sesiunea 1872 — 1873 176
Sesiunea 1873 — 1874 302
Alte discursuri 495
Regeste 499

Redactor: DOINA POPESCU
Tehnoredactor: ELENA SPIRU

Bun de tipar 12. VIII. 1982. Format 16/70×100.
Coli de tipar 32.

C.Z. pentru biblioteci mari
C.Z. pentru biblioteci mici } *859(K 101)*

c. 595—I. P. „Informația",
str. Brezoianu nr. 23—25,
București